DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

في ظلال القرآن

سيد قطب

9

Tarayan?bilginDK
2018-08-06

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

9

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Prof. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub 1906 yılında, Mısır'ın Asyot kasabasında doğdu. Aile içi dini eğitimin yoğunluğunda yetişti. Temiz ahlâkı ve zekâsıyla dikkati çeken bu büyük şahsiyet, orta-lise tahsilini yerleştikleri Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde yaptı. Daha sonra Darü'l-Ulum Fakültesi'ni bitirdi. 1933'te aynı okula edebiyat hocası olarak tayin edildi. Yazılarında edebi sadelik, fikri derinlik hakimdi. Yeni Fikir adında bir dergi çıkarmaya başladı. Sosyalizm, Kapitalizm gibi cahilî değerler ve cahilî yönetime ilişkin tenkidleri içeren ateşli yazılarına son verdirmek için Amerikan eğitim ve öğretimini incelemek gerekçesiyle Amerika'ya gönderilen Kutub, 1950 yılında Amerika'dan döndü. Ancak İslamî değerler konusunda daha bir bilenmiş olarak.

1946'da başlayıp, çoğunu zindanda yazdığı Fi Zilâl il-Kur'an hariç otuzbeş eserinde; unutulmuş, çarpıtılmış İslamî kavramların aslına parmak basmıştır. Ve şehadetinden (29 Ağustos 1966) 14 yıl önce yazdığı şu mısraları, yaşayarak doğrulamıştır:

"Kalem sahibi kimseler, birçok büyük işler yapabilirler. Ancak; fikirlerinin yaşaması pahasına kendilerini feda etmeleri şartıyla... HAKK bildikleri şeyin Hakk olduğunu fütur etmeden söyleyip, gerekirse bu uğurda başlarını vermeleri şartıyla.."

Bu eser, Dar'uş-Şuruk tarafından yayımlanan ve 1980 yılında, 9 kez basılan nüshasından çevrilmiştir.

***DÜNYA YAYINCILIK**, P.K. 9 Edirnekapı-İst. Tel: 523 19 09*

***Baskı**, Elvan Ofset - **Cilt**, Kurtuluş - İstanbul, 1991*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviri:
Salih Uçan
Vahdettin İnce
Mehmet Yolcu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fussilet Suresi

41

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 54

Bismillahirrahmanirrahim.

Temel gerçekleri ile inanç sorunu bu surenin ele aldığı başlıca konudur: Tek ve ortaksız ilahlık. Ahiret hayatı. Peygamberlik görevinin (Risaletin) vahiy yoluyla bildirilmesi... Bunun yanısıra Allah'ın dinine davet etmenin metodu ve davetçinin ahlâki özelliği de surede ele alınmaktadır.

Surede yeralan herşey bu gerçeklerin açıklaması ve onları doğrulayan deliller niteliğindedir. Surede yüce Allah'ın iç ve dış alemdeki ayetleri sunulmakta ve insanlar bu ayetleri yalanlamaktan sakındırılmaktadır. Bunun yanısıra geçmiş kuşaklar arasında Allah'ın iç ve dış alemdeki ayetlerini yalanlayan toplumların yerle bir edilişleri hatırlatılmaktadır. Bir de Allah'ın ayetlerini yalanlayanların kıyamet günündeki durumlarını yansıtan bazı sahneler sunulmaktadır. Gök, yeryüzü, güneş, ay ve melekler... Hepsi Allah'a secde ettiği, O'nun huzurunda ürpererek boyun eğdiği, teslim olup itaat ettiği halde, bu gerçekleri kabul etmeyenlerin, sırf Allah'a teslim olmayanların sadece insanlar ve cinlerden Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimseler oldukları açıklanmaktadır.

Örneğin tek ve ortaksız ilahlık gerçeğine ilişkin olarak surenin giriş kısmında şöyle denmektedir: **"De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyediliyor. O'na yönelerek işlerinizi düzeltin, O'ndan mağfiret dileyin. O'na ortak koşanların vay haline!"**[1] Ve... **"De ki: "Siz mi yeryüzünü iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? O alemlerin Rabb'idir."**[2] Ve Semudoğullarının durumları anlatılırken de kendilerine gönderilen peygamberlerin onlara aynı gerçekleri anlattıkları vurgulanıyor: **"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin."**[3] Surenin ortalarında şu ifadeye yer verilmektedir: **"Güneşe ve Ay'a secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin."**[4] Surenin sonunda da aynı gerçeğe değinilmektedir: **"Onlara "Bana koştuğunuz ortaklar nerede?" diye seslenildiği gün: "Sana arzederiz ki bizde hiçbir gören yok" derler."**[5]

Ahiret meselesi gündeme getirilirken de, ahiret gününe inanmayanlara bir tehdit yöneltilmektedir: **"(...) O'na ortak koşanların vay haline." "Onlar zekat**

1- Fussilet Suresi, 6
2- Fussilet Suresi, 9
3- Fussilet Suresi, 14
4- Fussilet Suresi, 37
5- Fussilet Suresi, 47

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

vermezler ve ahireti de inkar ederler."[6] Yine bu meseleye ilişkin olarak surenin sonunda şöyle denmektedir: **"İyi bilinki onlar, Rabb'ine kavuşmaktan kuşku içindedirler. İyi bilinki O, herşeyi kuşatmıştır."**[7] Bu mesele kıyamet sahnelerinin sunuluşu sırasında da hatırlatılıyor. Zaten bu sahneler kıyamet günü yaşanacak olayları yansıtmak suretiyle doğal olarak bu günün kesinlikle geleceğini vurgulamış oluyorlar. Daha doğrusu kıyamet gününün kesinlikle geleceğini kanıtlamak için o gün yaşanacak olayları yansıtan sahneleri sunma yöntemi meseleyi vurgulama ve somutlaştırma bakımından daha etkilidir.

Vahiy meselesi ile ilgili çok ifade varki, neredeyse surenin başlıca konusunun vahiy olduğu sanılacak. Çünkü sure daha başlar başlamaz ayrıntılı biçimde bu konuya değiniyor:

"Ha, Mim."

"Bu kitap Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir."

"Bilen bir kavim için ayetleri açıklanmış Arapça bir Kur'an'dır."

"Müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu onu düşünüp kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler de."

"Dediler ki: "Ey Muhammed! Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulaklarımızda ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde vardır. Sen istediğini yap, biz de istediğimizi yapıyoruz."

"De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana vahiy geliyor. (...)"[8]

Surenin ortalarında, müşriklerin bu Kur'an'a karşı takındıkları tavra ilişkin olarak da şu ifadelere yer veriliyor:

"İnkar edenler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın ki belki ona galip gelirsiniz."[9]

Sonra müşriklerin bu tutumları ve onlara verilen cevapla ilgili olarak geniş ve ayrıntılı bir açıklama yer alıyor:

"Kendilerine gelen Kur'an'ı inkar ettiler. Halbuki o yüce bir Kitab'dır."

"Geçmişte ve gelecekte ona batıl karışmaz. Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övülmeye layık Allah katından indirilmiş."

"Ey Muhammed! Sana söylenen, senden öteki elçilere söylenmiş olandan başka birşey değildir. Senin Rabbin hem bağışlama sahibi, hem de acı azap sahibidir."

"Eğer biz bu Kur'an'ı yabancı bir dilde okunan bir kitab yapsaydık derlerdi ki: "Ayetleri anlıyacağımız bir şekilde açıklanmalı değil miydi? Muhatapları Arap olduğu halde arapça olmayan kitap mı geldi?" De ki: "O mü'minler için doğru yolu gösteren bir kılavuz ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağrılıyorlar."[10]

İslam'a davet etme metoduna ve davetçinin ahlâki yapısına ilişkin de şu ifadeler geçiyor:

6- Fussilet Suresi, 6-7 8- Fussilet Suresi, 1-6 10- Fussilet Suresi, 41,42,43,44
7- Fussilet Suresi, 54 9- Fussilet Suresi, 26

Ücretsiz Kur'an Meali Arşivi - https://rantey.org

"İnsanları Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve 'Ben müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir tavırla sav. O zaman bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir."

"Bu haslete ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak hayırda büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur."

"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten, bilendir."[11]

Bu meseleler, derin etkili ve duygusal etkenler yığını içinde sunuluyor. Olağanüstü ayetlerle dolu evren boyutunda sunuluyor. İnsanın şaşırtıcı bir yapıya sahip ruh dünyasında sunuluyor. İnsanların hayatları içinde geçmiş toplumların harap olmuş, yerle bir edilmiş yurtlarında sunuluyor. Son olarak bu meseleler kıyamet sahnelerinin ve derin etkilerinin oluşturduğu atmosfer içinde sunuluyor. Bu sahnelerin bazıları hem manzaraları hem de konumları ile insanı büyük bir dehşete düşürmektedirler.

Bu surede yeralan evrensel sahnelerden biri, geniş ayrıntılı ve etkili bir tarzda sunulan yerin ve göklerin ilk defa yaratılışı sahnesidir:

"De ki: "Siz mi yeryüzünü iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O' ortaklar koşuyorsunuz? O alemlerin Rabb'idir."

"Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Onda bereketler yarattı ve orada rızıklarını arıyanlar için dört günde düzene koydu."

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne: "İstiyerek veya istemiyerek buyruğuma gelin" dedi. "İstiyerek geldik" dediler."

"Böylece onları, iki gün içinde yedi gök var etti ve her göğün görevini vahyetti. Yakın göğü ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu bilen, güçlü olan Allah kanunudur."[12]

Gece ve gündüz mucizesi, güneş ve ay, meleklerin ibadeti, yerin ibadetle boyun eğmesi, içinde hayat unsurunun belirmesi de bunlardandır:

"Gece, gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindendir. Eğer Allah'a kulluk ediyorsanız, güneşe ve aya secde etmeyin onları yaratan Allah'a secde edin."

"Eğer büyüklük taslarlarsa bilsinlerki Rabb'inin yanında bulunanlar (melekler), gece gündüz O'nu tesbih ederler ve onlar hiç usanmazlar."

"O'nun ayetlerinden biri de şudur: "Sen toprağı boynu bükük kupkuru görürsün. Onun üzerine suyu döktüğümüz zaman titreşir ve kabarır. Onu diriltен Allah elbette ölüleri de diriltir. O'nun herşeye gücü yeter."[13]

Öte yandan bu surede insan ruhu gerçek durumuyla ortaya konuyor. Her türlü örtüden uzak bir şekilde yine insanların dikkatine sunuluyor:

"İnsan hayır istemekten yorulmaz. Ancak kendisine bir şer dokunduğunu hemen üzgündür, ümitsizdir."

11- Fussilet Suresi, 33,34,35,36 12- Fussilet Suresi, 9,10,11,12 13- Fussilet Suresi, 37,38,39

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet taddırırsak: "Bu benim hakkımdır; kıyametin kopacağını sanmıyorum; Rabb'ime götürülmüş olsam bile muhakkak O'nun yanında benim için güzel şeyler vardır" der. Biz inkar edenlere, yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve mutlaka onlara acı azabtan taddıracağız."

"İnsana bir nimet verdik mi yüz çevirir; yan çizer. Ona bir şer dokundu mu yalvarıp durur."[14]

Geçmiş milletlerin yaptıklarından dolayı yerle bir edilmeleri ile ilgili olarak da Ad ve Semudoğullarının başlarına gelenler ve onların harap olmuş yurtları tasvir ediliyor:

"Ad kavmi, yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladı ve: "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın kendilerinden daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi kasten inkar ediyorlardır."

"Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını taddırmak için o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir rüzgar gönderdik. Ahiret azabı ise daha da kepazeliktir. Ve onlara hiç yardım edilmez."

"Semud kavmine gelince onlara doğru yol gösterdik. Fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yaptıkları yüzünden alçaltıcı azab yıldırımı onları yakaladı."

"İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtardık."[15]

Bu surede yeralan etkileyici kıyamet sahnelerinden birisi şöyle tasvir edilmektedir:

"Allah'ın düşmanları ateşe sürüldükleri gün toplanıp bir araya getirilirler."

"Nihayet oraya vardıklarında kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları hakkında onların aleyhine şahitlik ettiler."

"Derilerine: "Aleyhimize niçin şahidlik ettiniz?" derler. Derileri: "Her şeyi konuşturan Allah bizi konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı, işte O'na döndürülüyorsunuz" cevabını verirler."[16]

Aldatılanların aldatanlara yönelik kin ve öfkelerini açıkça dışa vurdukları sahne de bunlardan biridir.

"Ateşe giren kafirler dediler ki: "Rabb'imiz, cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster, onları ayaklarımızın altına alalım da en altta kalanlardan olsunlar!"[17]

İşte inançla ilgili gerçekler -bu surede- bu tür derin etkili mesajlar demeti içinde sunulmaktadır. Herhalde değişik etkenlerden meydana gelen bu sahneler surenin genel havasını, özelliğini ve atmosferini yeterince tasvir etmektedir. Doğrusu bu ya, insan kalbi surenin başından sonuna kadar kendini değişik etkenler ve mesajlar karşısında buluyor. Bunlar insan kalbini göklerin ve yerin göz alabildiğince uzanan engin alanlarında, insan ruhunun derinliklerinde, insanların

14- Fussilet Suresi, 49,50,51 16- Fussilet Suresi, 19,20,21
15- Fussilet Suresi, 15,16,17,18 17- Fussilet Suresi, 29

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

yaptıklarından dolayı cezalandırma amacı ile yerle bir edildikleri yerlerde ve kıyamet aleminde dolaştırıyorlar. Ve insanın gönül tellerinde hepsi de derin etkili olmak üzere çeşitli melodiler çalıyorlar.

Surenin akışı konuları ve insan kalbini etki altına alma amaçlı mesajları ile halkaları birbirine bağlı iki bölüm halinde gelişiyor...

Birinci bölüm; kitabın indirilişinden, özelliğinden ve müşriklerin ona karşı takındıkları tavırdan söz eden ayetlerle başlıyor. Bunu göklerin ve yerin yaratılışı hikayesi izliyor. Sonra Ad ve Semudoğulları kıssası geliyor. Ardından onların ahirette kulaklarının, gözlerinin ve derilerinin aleyhlerinde şahitlikte bulundukları sıradaki durumlarını yansıtan bir sahne yeralıyor. Buradan tekrar onların dünyadaki durumlarının anlatımına, nasıl bu şekilde sapıklığa daldıklarına geçiliyor. Bununla ilgili olarak yüce Allah'ın onlara cinlerden ve insanlardan kötü arkadaşlar musallat ettiği, bu arkadaşların onlara geçmişte yaptıklarını ve gelecekte yapacakları kötülükleri överek süslü göstermeye çalıştıkları hatırlatılıyor. Nitekim onların şu sözleri de bu girişimlerinin bir sonucudur: **"Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Okunurken gürültü yapın, belki ona galip gelirsiniz."** Sonra onların kıyamet günü, dünyadayken kendilerini aldatan şu cinlerden ve insanlardan arkadaşlarına öfkeyle saldırdıkları anki durumlarını anlatıyor. Karşı tarafta ise, Rabb'imiz Allah'tır diyen ve dosdoğru hareket edenler duruyor. Bunların üzerine de melekler iniyorlar, -kötü arkadaşlar değil-. Onlara güven aşılıyorlar, müjdeliyorlar, dünya ve ahirette kendilerine dost olduklarını duyuruyorlar. Bunu, dava ve davetçilere ilişkin açıklama izliyor. Böylece bölüm sona eriyor.

Bunu ikinci bölüm izliyor. Burada gece, gündüz, güneş ve ayla ilgili Allah'ın ayetlerinden, ibadet eden meleklerden, boyun eğen yeryüzünden; içinde depreşen ve ölümden sonra tekrar yeşeren hayat unsurundan sözediliyor. Bunun ardından Allah'ın ayetlerini ve kitabını inkâr edenlere değiniliyor. İşte bu kitapla ilgili açıklama da bu esnada gündeme geliyor. Bunun yanısıra Hz.Musa'ya -selâm üzerine olsun- indirilen kitaba ve soydaşlarının bu kitapla ilgili olarak inanç ve görüş ayrılığına düşmelerine işaret ediliyor. Önceden belirlenen süre dolduktan sonra, durumlarının çözümü Allah'a bırakılıyor. Bu sırada kıyametten sözediliyor ve onun ne zaman kopacağı meselesinin Allah'ın bilgisine özgü gayb aleminin kapsamında olduğu vurgulanıyor. Bir de yüce Allah'ın bütün çekirdeklerin gizlediği meyveleri, rahimlerin gizlediği nesilleri bildiği ifade ediliyor. Bu arada kafirlerin içinde bulundukları bir sahne sunuluyor; burada kendilerinden Allah'a ortak koştukları düzmece tanrıları soruluyor. Bunu insan ruhunun her türlü örtüden uzak çırılçıplak ortaya konmasına ilişkin açıklama izliyor. İnsanın bu şekilde kendi nefsine düşkün olmasına rağmen, pervasızca Allah'ın ayetlerini yalanladığı, onları inkar ettiği, bu yalanlamanın ardından kendisini bekleyen yokoluş tehdidini ve azabı düşünmediği, bunlara aldırış etmediği anlatılıyor.

Sure yüce Allah'ın bir va'di ile son buluyor: Burada yüce Allah insanların herşeyi açıkça anlamaları ve inanmaları için iç ve dış alemdeki ayetlerini insanlara göstereceğini duyuruyor:

"Biz onlara iç ve dış alemdeki ayetlerimizi göstereceğiz ki o Kur'an'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'inin her şeye şahit olması yetmez mi?"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"İyi bilki onlar, Rabb'ine kavuşmaktan kuşku içindedirler. İyi bilki O, herşeyi kuşatmıştır."[18]

Sure bu son mesajla noktalanıyor. Şimdi ayrıntılı açıklamalara başlıyoruz

KUR'AN VE İNKARCILAR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ① تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ② كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا
لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ③ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
④ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن
بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ⑤ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ
مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ
وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ⑥ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم
بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ⑦ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ⑧

1- Ha, Mim.
2- Bu Kitab, Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir.
3- Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış, arabca okunan bir Kitab'dır.
4- Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu onu düşünüp kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler.
5- Dediler ki: "Ey Muhammed! Bizi çağırdığın şeye karşı kalbimiz kapalıdır, kulaklarımızda bir ağırlık ve seninle bizim aramızda bir perde vardır. Sen istediğini yap, bizde istediğimizi yapıyoruz."
6- De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyediliyor. O'na yönelerek işlerinizi düzeltin, O'ndan mağfiret dileyin. O'na ortak koşanların vay haline!"
7- Onlar zekat vermezler ve ahireti de inkar ederler.
8- İnanıp iyi işler yapanlara gelince; onlar için kesintisiz mükafat vardır.

Bazı surelerin birbirinden kopuk harflerle başlamasının nedenini çeşitli surelerde açıkladık. "Ha, Mim" harfleri ile yapılan açılışın ise sık sık tekrarlanması, insan kalbini uyaran gerekleri tekrar tekrar işaret etmeye ilişkin Kur'an yöntemine uymaktadır. Çünkü insan kalbi tekrar tekrar uyarılmayı gerektirecek bir yaratılışa sahiptir. Aradan uzun süre geçince unutur. Herhangi bir manevi gerçeğin içinde kalıcılık kazanabilmesi için değişik yollara başvurularak yeni baştan tekrar yönüne gidilmesi gerekir. İşte Kur'an-ı Kerim insan kalbini, onu yaratıp dilediği gibi yönlendiren yüce Allah'ın bilgisi doğrultusunda onun özyaratılışına yerleştiren özellik ve yetenekleri gözönünde bulundurarak ele alır.

"Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir." Sanki surenin ba-

18- Fussilet Suresi, 53-54

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şında yeralan "Ha, Mim" harfleri surenin veya Kur'an'ın ismi gibi sunulmaktadır. Çünkü bu harfler, Kur'an ayetlerini oluşturan diğer harflerin aynısıdırlar. Bu durumda **"Ha, Mim"** isim cümlesinin öznesi **"Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir"** de cümlesinin yüklemi olmaktadır.

Kitabın indirilişinden sözedilirken Rahman ve Rahim sıfatlarından sözedilmesi, kitabın indirilişinde en büyük etkinliğe sahip bulunan niteliğe, Rahmet niteliğine işaret etme amacına yöneliktir. Bu kitabın indirilişinin alemlere Rahmet kaynağı olduğunda kuşku yoktur. Bu kitap hem kendisine inanıp uyanlar için hem de başkaları için bir rahmet kaynağıdır. Sadece insanlar için değil elbette, bütün canlılar için bir rahmettir bu kitabın indirilişi. Çünkü bu kitap herkes için iyilik kaynağı olan bir sistem koymuştur, bir hareket metodu belirlemiştir. İnsanlığın hayatını, düşüncesini, kavrayışını, hareket tarzını etkilemiştir. Bu etkinliği sadece kendisine inananlarla sınırlı kalmamıştır. Tam tersine bu etkinliği indiği günden itibaren evrensel ve sürekli olmuştur. İnsaf ve dikkatle insanlık tarihini inceleyenler, insanı tüm yönleriyle kapsayan genel insanlık anlamında inceleyenler bu gerçeği kavrar ve kesinlikle kabul ederler. Nitekim birçokları bu gerçeği görüp açıkça itiraf etmişlerdir.

"Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış Arapça okunan bir Kitab'dır."

Amaç ve hedeflere, çeşitli hareketler ve akıllara, çevre ve çağlara, psikolojik durumlara ve ruhların değişik ihtiyaçlarına uygun olarak ama tutarlı ve yerinde bir tarzda ayetleri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Bu kitabın en belirgin karekteristik özelliği olan yuktarıda işaret ettiğimiz hususlara uygun olarak ayetler uzun uzun açıklanmıştır. Arapça bir Kur'an olarak **"bilen bir toplum için"** bilme, öğrenme ve ayırdetme yeteneğine sahip bir toplum için ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

Ve bu Kur'an görevini yerine getiriyor:

"Müjdeci ve uyarıcı olarak."

İnançları doğrultusunda hareket eden mü'minleri müjdeliyor, Allah'ın ayetlerini yalanlayan, bunun sonucu olarak da kötü işler yapanları da uyarıyor. Müjde ve uyarının sebeplerini, apaçık Arapça uslubuyla, Arapça konuşan bir topluma yönelik olarak açıklıyor. Ne varki bu toplum tüm bunlara rağmen bu Kur'an'ı kabul etmiyor, ona olumlu karşılık vermiyor:

"Fakat insanların çoğu onu düşünüp kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler de."

Gerçekten de bu Kur'an'a sırt çevirip fiilen onu dinlemiyorlardı. Kalplerini bu Kur'an'ın karşı konulmaz etkisinden uzaklaştırmak için çabalıyorlardı. Biraz sonraki sözlerinde de görüleceği gibi kitleleri Kur'an'ı dinlememeye teşvik ediyorlardı: **"Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın belki ona galip gelirsiniz."** Bazan bu Kur'an'ı dinliyorlardı, ama hiç dinlememiş gibiydiler. Çünkü bu Kur'an'ın ruhlarının üzerindeki etkinliğine karşı direniyorlardı. Tıpkı duymayan sağırlar gibiydiler!

"Ve dediler ki: Ey Muhammed! Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulaklarımızda ağırlık vardır. Seninle bizim aramızda bir perde vardır. Sen istediğini yap, biz de istediğimizi yapıyoruz."

https://rantey.org

Bunu inatlarını göstermek, Hz. Peygamberden dolayı canlarının sıkıldığını vurgulamak için söylüyorlardı. Böylece onu kendilerini islama davet etmekten vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Çünkü onun sözlerinin kalplerinin üzerinde etkili olduğunu görüyorlardı. Ama kasten mü'min olmamak istiyorlardı!

"Kalplerimiz örtü içindedir, senin sözlerin onlara ulaşamaz. Kulaklarımızda sağırlık var, davetini işitemezler. Bizi birbirimizden ayıran bir örtü vardır Seninle aramızda hiçbir bağlantı yoktur. Bizi bırak, kendin için çalış, biz de kendimiz için çalışacağız" diyorlardı. Veya fazla önemsemediklerini vurgulamak amacı ile şöyle diyorlardı: Senin sözlerine, yaptıklarına, uyarılarına ve tehditlerine aldırmıyoruz. İstiyorsan kendi yolunda git, biz de kendi yolumuzda gideriz. Seni dinlemiyoruz. Ne yapacaksan yap! Bizi tehdit edip durduğun azabına aldırış etmiyoruz...

İşte bu davanın ilk omuzlayıcısı, Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- karşılarına kaldığı itirazlara bir örnek. Ama o, dürmadan insanları islama davet etmek üzere yoluna devam ediyor, davet hareketinden vazgeçmiyor. Karşısına dikilenlerin karamsarlığa itici sözlerinin etkisiyle karamsarlığa kapılmıyor. Yüce Allah'ın kendisine yönelik yardım ve başarı sözünün, Allah'ın peygamberini yalanlayanlara yönelik azap tehdidinin geciktiğini düşünmüyor. Allah'ın azap etmeye ilişkin tehdidini gerçekleştirmenin kendisinin elinde olmadığını duyurup görevini sürdürmekle yükümlüydü. Çünkü o, sadece kendisine vahiy gelen; bunu açıkça duyuran ve insanları eşi ve ortağı bulunmayan tek Allah'a inanmaya; onun öngördüğü yolda dosdoğru yürümeye davet eden ve emredildiği gibi müşrikleri kendilerini bekleyen azaptan dolayı uyaran bir insandı. İşin bundan sonrası yüce Allah'a aittir. O'nun elinden bir şey gelmez. Çünkü o, sadece Allah'ın mesajını insanlara duyurmakla görevli bir insandır:

"De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. O'na yönelerek işlerinizi düzeltin. O'ndan mağfiret dileyin. O'na ortak koşanların vay haline!"

Şu sabrın, katlanmanın, iman ve teslimiyetin yüceliğine bakın! Hiç kuşkusuz böyle bir durumda sabretmenin. Her türlü güç ve kuvvetten uzak böylesine güç bir ortamda direnmenin. Şımarıkların ve büyüklük taslayanların karşı çıkışlarına, yalanlamalarına katlanmanın... Hem de karşı çıkanları, yalanlayanları ve şımarıkları susturan, onları çaresiz bırakan mucizenin biran önce gösterilmesini istemeden sabretmenin... Evet, pratik hayatında bu tür olumsuzlukların bir kısmını dahi olsa yaşayıp sonrada yoluna devam edenlerden başkası böyle bir ortamdaki meşakkate karşı sabretmenin yüceliğini, zorluklara katlanmanın ne denli övgüye değer bir davranış olduğunu kavrayamaz, anlayamaz.

Bu ve benzeri ortamlar için Peygamberlere, Resullere sabretmeleri yönünde çokca direktif verilir. Çünkü davet yolu, sabır yoludur; hem de uzun bir sabır. Sabrı gerektiren ilk şey de davanın biran önce başarıya ulaşmasını beklemek, buna rağmen zaferin, hatta zafer belirtilerinin gecikmesidir. En başta buna karşı sabretmek, bu durumu teslimiyetle, hoşnutlukla kabullenmek gerekir.

Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- büyüklük taslayanla-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

ra, şımarıklara karşı en fazla şöyle demesi emrolunuyor:

"Onlar zekat vermezler. Ahireti de inkar ederler."

Bu meselede özellikle zekattan sözedilmesinin o gün için geçerli bir nedeni olmalıdır. Fakat biz bunu şu anda kavrayacak durumda değiliz. Çünkü bu ayet Mekke'de inmiştir. Zekat ise, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye hicret etmesinin ikinci yılında farz kılınmıştır. Gerçi zekatın özü Mekke'de biliniyordu. Medine'de yapılan, maldaki zekat oranının belirtilmesi ve belli bir farz olarak devlet tarafından toplanmasıydı. Fakat Mekke'de zekat verme işlemi gönüllü olarak yerine getirilen genel bir olguydu. Herhangi bir sınırlandırma sözkonusu değildi. Mesele insanların vicdanlarına bırakılmıştı. Burada işaret edilen ahireti inkar ise, ağır bir kınamayı, yergiyi ve yokoluş tehdidini gerektiren küfrün kendisidir.

Bazıları "Bu ayette geçen 'zekat'tan maksat, iman ve şirkten arınmadır" demişler. O günkü şartlar da bu anlamda muhtemeldir.

KAİNATIN YARATILIŞI

Sonra davetçi, onların Allah'a ortak koşmakla, kafir olmakla ne ağır, ne iğrenç bir suç işlediklerini gözler önüne sermeye başlıyor. Bu amaçla onları uçsuz bucaksız evren sahasında; göklerde ve yeryüzünde; ona oranla küçük ve önemsiz bir şey oldukları varlık aleminde gezdiriyor. İnkar ettikleri yüce Allah'ın egemenliğini, gücünün bir parçası oldukları evrenin öz yaratılışında kendilerine göstermek için bu alanlarda dolaştırıyor onları. Bununla güdülen bir diğer amaç da, bu davaya baktıkları, bu yüzden kendilerini ve kişiliklerini oldukça büyük ve önemli gördükleri dar ve küçük bakış açısından kurtarmaktır. Onları bu dar çerçeveden kurtarıp dikkatlerini islam davasına ve neden kendilerinin değil de Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bu davayı omuzlamak üzere seçildiğine dikkatlerini çekmektir. Kendi toplumsal statülerine ve çıkarlarına ne kadar düşkün olduklarını ortaya koymaktır. Daha bunlar gibi birçok önemsiz ve küçük değerlendirmelerin etkisinden onları kurtarmaktır. Çünkü bu basit değerlendirmeler onları Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine sunduğu, bu Kur'an'ında ayrıntılı biçimde açıkladığı büyük gerçeğe dikkat etmekten alıkoyuyordu. Yeri göğü birbirine bağlayan, her çağda yaşayan tüm insanları bütünleştiren ve onları zamanlarını, yerlerini ve şahıslarını aşan ve tüm evrenin planı ile bütünleştiren büyük gerçeğe bakmaktan, onu algılamaktan alıkoyuyordu:

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي
يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝ وَجَعَلَ فِيهَا
رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ
سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ ۝ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ

Tanıtım PDF Kitap Arşivi - http://kitap.tanitimvakfi.org

لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾
فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا
وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

9: De ki: "Siz mi yeryüzünü iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? O alemlerin Rabb'idir."
10- Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Onda bereketler yarattı ve orada rızıklarını arıyanlar için dört günde düzene koydu.
11- Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne: "İstiyerek veya istemiyerek buyruğuma gelin" dedi. "İsteyerek geldik" dediler.
12- Böylece onları, iki gün içinde yedi gök var etti ve her göğün görevini vahyetti. Yakın göğü ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu bilen, güçlü olan Allah kanunudur.

Onlara deki: Siz Allah'ın ayetlerini yalanlayıp, onu inkar ettiğiniz zaman, büyük bir küstahlıkla böylesine büyük laflar ettiğiniz zaman, çirkin ve iğrenç olduğu kadar dehşet virici bir suç işlemiş oluyorsunuz; siz yeryüzünü yaratan ve üzerinde denge unsuru olarak dağları vareden, orayı verimli kılan, orada gerekli olan rızık kaynaklarını bir plan çerçevesinde vareden Allah'ı inkar ediyorsunuz...

Gökleri yaratan, düzenini sağlayan, ayrıca gökleri ışık saçan yıldızlarla ve koruyucu tabakalarla, atmosferle donatan Allah'ı inkar ediyorsunuz. Göklerin ve yerin isteyerek boyun eğerek buyruğuna girdikleri, teslim oldukları Allah'ı inkar ediyorsunuz... Siz... Fakat şu yeryüzünde yaşayan canlıların bir kısmı olan siz, onun buyruğuna girmekten kaçınıyor, büyüklük taslıyorsunuz.

Ne varki Kur'an-ı Kerim'in olağanüstü ahenge sahip ifade biçimi bu gerçekleri, yine Kur'an'ın kalplerin derinliklerine nüfuz eden onları şiddetle sarsan yöntemiyle sunuyor. Şu halde biz de sıralama ve açıklama ahengini izleyerek açıklamaya devam edelim:

"De ki: 'Siz mi arzı iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? O alemlerin Rabb'idir."

"Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Ve onda bereketler yarattı ve orada rızıklarını arayanlar için dört günde düzene koydu."

Ayet-i kerime yeryüzünün iki günde yaratılması gerçeğini hatırlatıyor. Sonra yeryüzünün yaratılışı hikayesinin devamını sunmadan önce bir değerlendirme yapıyor. Yeryüzünün ilk yaratılışı kıssasının ardından şu yorumu yapıyor: **"O alemlerin Rabb'idir."** Ama siz O'nun Rab'lığını inkar ediyor, O'na eşler koşuyorsunuz. Üstelik içinde yaşadığınız yeryüzünü de O yaratmıştır. Şu halde bundan daha çirkin bir büyüklenme, daha aşağılık bir küstahlık, daha iğrenç bir davranış olur mu?

Yeryüzünün yaratıldığı iki gün ile, denge unsuru dağların yaratıldığı, rızık kaynaklarının bir plan içinde yerleştirildiği, toprağa verimlilik kazandırıldığı di-

Bu eser için PDF Eklenti Aracı - http://www.pdfekle.com

ğer iki günle dörde tamamlanan şu günler neyi ifade eder?

Hiç kuşku yok ki, bunlar süresini ancak yüce Allah'ın bildiği O'nun günleridir, şu yeryüzündeki günler değil. Yeryüzündeki günler dünyanın yaratılışından sonra ortaya çıkmış zaman ölçüm birimleridir. Dünyanın güneşin karşısında kendi ekseni etrafında dönüşü ile oluşan günleri olduğu gibi diğer gezegenlerin ve yıldızların da günleri vardır. Ve bunlar dünyadaki günlerden farklıdırlar. Bazısı daha kısa, bazısı ise daha uzundur.

İlk defa dünyanın yaratıldığı, sonra dağların oluştuğu, ardından zenginlik kaynaklarının varedildiği günler başka ölçülerle ölçülen başka günlerdir. Bu günleri bilmiyoruz, ancak alışageldiğimiz dünya günlerindençok daha uzun olduklarını biliyoruz.

Şu anda insan aklının ürünü bilimlerin son verilerine dayanarak en fazla şunu düşüne biliyoruz. Burada sözü edilen günler, yeryüzünün ardarda geçtiği, sonunda yerkabuğunun bugünkü şeklini alıp katılaştığı ve şu anda bildiğimiz hayata elverişli hale geldiği evrelerdir. Bu evreler -şu anda elimizde bulunan bilimsel teorilerin dediğine göre- dünya ölçüleri ile yaklaşık olarak iki milyon yıl sürmüştür.

Bunlar sadece kayaların incelenmesine ve bunlar aracılığı ile dünyanın ömrünün belirlenmesine ilişkin varsayımlara dayalı bilimsel değerlendirmelerdir. Biz, Kur'an-ı Kerim'i incelerken bu değerlendirmeleri nihai gerçeklermiş gibi ele alamayız. Çünkü bunlar özleri itibariyle böyle değildirler. Her zaman değiştirilebilen teorilerdir. Şu halde Kur'an'ı bu değişken teorilere göre yorumlayamayız. Sadece, bunlarla Kur'an ayeti arasında bir yakınlık gördüğümüzde, zorlama yapmaksızın Kur'an ayetinin bu şekilde yorumlanmasının uygun olacağını düşündüğümüzde bunların doğru olabileceklerini söyleyebiliriz. Buradan hareketle bu veya şu teorinin Kur'an ayetinin anlamına yakınlığından dolayı doğruya yakın olabileceğini söyleyebiliriz.

Bugün bilim çevrelerinde ağır basan görüş, yeryüzünün daha önce şimdiki güneş gibi gaz halinde yanan bir küre olduğudur. -Yine kesin olarak belirlenemeyen bir sebepten dolayı dünyanın güneşten koptuğu düşüncesi de genel kabul görmüştür- Bu haldeki dünyanın uzun bir zaman içinde soğuduğu, kabuğunun sertleştiği, bugünkü şeklini aldığı söylenmektedir. Yer kabuğunun iç kısımlarının şu anda bile en sert kayaları eritecek kadar sıcak olduğu vurgulanmaktadır.

Yer kabuğu soğuyunca, donup sertleşince, başlangıçta her taraf sert bir kayalıktan ibaretti. Üst üste kayalık katmanlar oluşmuştu.

Çok erken bir dönemde iki hidrojenle bir oksijenin birleşmesi sonucu denizler oluştu, bu iki elementin birleşmelerinden sular (H_2O) meydana geldi.

"Şu dünyamızdaki hava ve su birlikte kayaların parçalanıp dağılmalarını, aşınmalarını sağladılar. Parçalanıp dağılan bu kaya parçalarını bir yerden diğerine taşıdılar, ufalttılar. Nihayet tarıma elverişli toprak oluştu. Dağların ve tepelerin yarılmalarını, çukurların dolmalarını sağladılar. Neredeyse yeryüzünde olan her şey bir yıkılma ve tekrar yapılma sürecini yaşadı."[19]

19- Dr. Ahmet Zekir'in "Mailahi Fissema" adlı eserinden.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Yerkabuğu sürekli hareket ve değişim halindedir. Deniz dalgalanır, köpürür, yerkabuğu ondan etkilenir. Güneşin etkisiyle deniz suları buharlaşır. Göğe yükselir. Tatlı su yağdıran buluta dönüşür. Yeryüzüne sağanak halinde yağar, bunun sonucu seller ve nehirler meydana gelir. Bunlarda yerkabuğu içinde akarlar ve onu etkilerler. Bu akarsular yerkabuğundaki kayaları etkilerler, onları aşındırıp değiştirirler. Bir kayadan bir başka kaya meydana getirirler. Bu sular daha sonra da kayaları aşındırmaya, bir yerden diğerine götürmeye devam ederler. Yüzyıllar içinde; yüzlerce, binlerce asır içinde yeryüzünün şekli değişir. Donmuş buzlar da akarsular gibi etkiler yerkabuğunu. Rüzgârlar da su gibi etkiler. Su ve rüzgârın yaptığını güneş de yapar. Yeryüzüne yakıcı ve aydınlatıcı ışınlarını gönderir. Aynı şekilde yeryüzünde yaşayan canlılar da sürekli yerkabuğunun şeklini değiştirip dururlar. Toprağın içinden fışkıran volkanlar da yerkabuğunun şeklini büyük ölçüde değiştirirler.

"Bir jeologa yeryüzündeki kaya çeşitlerini sorduğun zaman, sana bir çok kaya çeşidini sayar. Öncelikle kayaların üç büyük türünden sözeder.

"Sana "ateş ve kayalar"dan sözedecek. Bunlar toprağın altından üstüne kızgın kayalar halinde çıkan sonra da soğuyan parçalardır. Bunlara örnek olarak da Granit ve Bazalt'ı gösterecektir. Bunlardan bir parça getirerek içerdiği beyaz, kırmızı veya siyah billurları işaret ederek "Bu billurların herbiri kimyasal bir birleşimi göstermektedir ve bunların her birinin kendine özgü yapısı vardır. Dolayısıyla bu kayalar bir karışımdırlar" diyecektir. Bu sefer senin aklında yerkabuğunun çok eski zamanlarda dünyanın oluşumunun tamamlanmasından sonra bu sıcak kayalardan veya benzeri parçalardan oluştuğu fikri uyanır. "Sonra sular gökten yağarak, yerkabuğunda akarak veya kar halinde düşüp donarak bunları etkilemiştir. Hava ve rüzgâr etkili olmuştur. Güneş etkilemiştir. Bunların herbiri bu kayaların öz yapılarını ve kimyasal birleşimlerini değiştirmişlerdir. Böylece bunlardan farklı yeni kayalar oluşmuşlar" diyecek ve nerdeyse bunları bir laboratuvarda biraraya getirip gösterecektir.

"Jeolog, bu sefer de sana ikinci büyük kaya çeşidini gösterecektir. Bunları tortul ve tortulaşmış kayalar olarak isimlendirirler. Bunlar, su, rüzgâr, güneş veya canlıların etkisiyle yeryüzünde bulunan en sağlam ve en kötü kayalardan türemişler. Bunlara tortul yani çökelmiş adının verilmesi baştan beri bulunduğu yerde olmamasından dolayıdır. İlk kayalardan kopan, aşınan parçaların birleşimi ile oluştuktan sonra veya oluşmak üzereyken buraya taşınmıştır. Kuşkusuz bu taşıma işlemini su veya rüzgâr gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla oluştuktan sonra bu kaya yuvarlanmış, çökelmiş ve şimdiki yerine yerleşmiştir.

"Jeolog tortul kayalara örnek olarak kireç taşını gösterecektir. Bu taşlardan dağlar oluşmuştur. Örneğin Mukattam dağı[20] bunlardan birisidir. Kahireliler evlerini bu dağdan getirdikleri taşlarla bina ederler. Sonra şöyle diyecektir: Bu taş kalsiyum karbonat olarak bilinen kimyasal birleşiktir. Bu birleşim yeryüzünde canlıların etkisiyle veya kimyasal bir reaksiyon sonucu gerçekleşmiştir. Sonra kumu örnek gösterecek ve şöyle diyecektir: Bunun öz maddesinin büyük kısmı silisyum oksittir. Bu da sonradan meydana gelmiştir. Sonra örnek olarak kil ve

20- Kahire'nin doğusunda bir dağ.

İlk Ses PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

balçığı gösterecek ve bunların başka maddelerin birleşmesinden meydana geldiklerini söyleyecektir.

"Birbirlerinden farklı tortul kayaların oluşmasına kaynaklık eden asıl kayaların ne olduğunu soracaksın. Bunların sıcak ateş kayalar olduğunu söyleyecektir. Çok eski zamanlarda yerkabuğu eriyip donunca bu donmuş yüzey üzerinde ateş kayalarından başka birşey yoktu. Sonra su geldi, denizler geldi. Su ve kayalar birbirlerini etkilediler. Bunlara daha sonra hava katıldı. Reaksiyon halindeki gazlar, kasırgalar, yakıcılığı ve aydınlatıcılığı ile güneş katıldı. Bütün bu etkenler, öz yapılarındaki yeteneklere uygun olarak reoksiyona girdiler. Bunun sonucu ateş kayalarının oluşturduğu yararsız ve katı düzeyden, ev yapımında kullanılan, madenlerin çıkarılmasında yararlanılan yararlı kayalar oluştu. Bundan daha önemli ve daha etkili bir şey var ki, o da hayat için elverişli olmayan katı ateş kayalarından toprağın meydana gelmesi, bu toprağın yeryüzüne serpişmesi, böylece canlılar ve yaratıklar için uygun ortamın oluşmasıdır.

"Granitler ekime, tarıma ve sulamaya elverişli değildirler. Fakat onlardan ve benzeri kayalardan elde edilen yumuşak toprak yararlıdır. Bu toprağın meydana gelmesi ile bitkiler meydana geldi. Bitkilerin meydana gelmesi hayvanların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece yeryüzü yaratıkların en üstünü, yani insanın gelişine hazır hale gelmiştir."[21]

Modern bilimin kendi vesilesi ile ölçüp ortaya koyduğu bu uzun yolculuk, yeryüzünün yaratıldığı, üzerinde denge unsuru olarak dağların varedildiği, toprağın verimli, bereketli kılındığı, zenginlik kaynaklarının belli bir plan içinde yerleştirildiği dört günü anlamada bize yardımcı olmaktadır. Bunlar Allah'ın günleridir. Bunların mahiyetlerini ve sürelerini bilmiyoruz. Ama dünyada bilinen günlerden farklı olduklarını kesin olarak biliyoruz.

Yeryüzünden gökyüzüne geçmeden önce bu ayetin her cümlesinin üzerinde ayrı ayrı durmak istiyoruz.

"Yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi..." Kur'an-ı Kerim'in çok yerinde dağlar "Revasiye" yani **"Köklü"** diye isimlendirilir. Bazı yerlerde de bu köklü dağların varlık nedeni **"sarsılmayasınız"** diye belirtilir. Yani bu dağlar köklüdürler, yeri sağlam tutmaktadırlar, dünyayı dengede tutup sarsılmasına engel olmaktadırlar... Uzun zaman geçti insanlar üzerinde yaşadıkları dünyanın sağlam temeller üzerinde sabit olduğunu sanıyorlardı. Sonra bir zaman geldi onlara şöyle dendi: Üzerinde yaşadığınız şu dünya sonsuz uzay boşluğunda hiç bir şeye dayanmadan yüzen küçücük bir yuvarlaktır... Kim bilir, belki ilk defa bu sözleri duyduklarında korkmuşlardır. Belki de dünya beni sarsacak ya da uzay boşluğunun derinliklerine fırlatacak diye korkudan sağına soluna bakanlar olmuştur. Fakat insanlar rahat olsunlar, korkmasınlar. Çünkü Allah'ın eli, onu ve göğü tutuyor, yok olmaktan koruyor. Eğer Allah onları tutmasa, onun dışında kim bu dengeyi sağlayabilir ki! Rahat olsunlar. Çünkü şu evrene egemen olan yasalar, her şeye gücü yeten ve her şeyden üstün olan yüce Allah'ın koyduğu sağlam yasalardır.

Tekrar dağlar konusuna dönüyoruz ve Kur'an'ın onları "köklü" olarak ni-

21- Dr. Ahmet Zekir'in "Maalalmi Fissema" adlı eserinden.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

telendirmesine, dünyayı dengede tutup sarsılmasına engel olduklarına dikkat çektiğini görüyoruz. Bu tefsirin bir başka yerinde de değindiğimiz gibi belki de dağlar okyanuslardaki derinlikler ile havalardaki yükseklikler arasındaki ahengi koruyor. Böylece dünyanın dengesini sağlayıp sarsılmasına engel oluyorlar. Şimdi şu bilgini dinleyelim:

"Yeryüzünde, gerek yüzeyde gerekse derinliklerde meydana gelen her olayın bir maddenin bir yerden diğer bir yere taşınmasına etkisi olur. Bu da dünyanın dönüş hızını etkiler. Çünkü bu konuda (yani yazarın bir önceki parağrafta söylediği gibi dünyanın hızının yavaşlamasında) tek etken med-cezir (gel-git) olayı değildir. Hatta nehirlerin yeryüzünün bir yerinden diğer bir yerine taşıdıkları sular da dünyanın dönüş hızını etkilerler. Rüzgarların esintisi de öyle. Denizlerin diplerine düşen herhangi bir şey, yeryüzünün şurasında, burasında beliren birşey dünyanın dönüş hızı üzerinde etkili olur. Dünyanın dönüş hızını etkileyen unsurlardan biri de herhangi bir nedenden dolayı toprağın kayması ya da yığılmasıdır. Bu yığılma veya kayma dünyanın alanında sadece bir kaç adımlık bir eksilme veya daralmaya neden olacak kadar önemsiz bile olsa yine de dünyanın dönüş hızı üzerinde etkisini gösterir."[22]

Bu kadar hassas bir yapıya sahip olan yeryüzünde köklü dağların dengeyi koruyan ve Kur'an-ı Kerim'de ondört asır önce ifade edildiği gibi dünyanın sarsılmasını önleyen etkenler olmasının şaşılacak bir yanı yoktur.

"Onda bereketler yarattı ve orada rızıklarını arayanlar için dört günde düzene koydu." Ayetin bu bölümü bizden önceki kuşakların zihinlerinde yeryüzünde yeşeren ekinleri ve yüce Allah'ın yeraltında gizlediği altın, gümüş ve demir gibi bazı madenleri çağrıştırıyordu. Fakat bugün yüce Allah yeryüzünün birçok bereketini ve geçen uzun zaman içinde yerin altına yerleştirdiği zenginlik kaynaklarını insana gösterince ayetin bu bölümünün anlamı zihnimizde daha geniş bir boyut kazanmış oldu.

Nitekim havadaki bazı elementlerin (Hidrojen, Oksijen) suyu meydana getirmek için nasıl yardımlaştıklarını görmüştük. Yine su, hava, güneş ve rüzgarın tarıma elverişli toprak meydana getirmek için birbirleri ile yardımlaştıklarını da görmüştük. Akarsuların, kaynak, çeşme ve kuyu şeklinde ortaya çıkan yeraltı ve yerüstü sularının; bütün tatlı suların özü yağmurların su, güneş ve rüzgarlarca oluşturulduklarını görmüştük. İşte bütün bunlar yeryüzündeki bereketin, rızık kaynaklarının esaslarıdır. Bir de hava var. Nefes alış verişimiz, bedenlerimizin ayakta kalması ona bağlıdır.

"Yeryüzü bir yuvarlaktır. Üzerini bir kaya örtüsü kaplamıştır. Bu kayaların büyük kısmını bir su tabakası kaplamıştır. Kaya ve su tabakalarını birlikte bir hava tabakası sarmıştır. Bu tabaka yoğunlaşmış gazdan oluşur. Bunun da tıpkı denizler gibi derinlikleri vardır. Biz; insanlar, hayvanlar ve bitkiler işte bu tabakanın derinliklerinde yaşarız, ondan yararlanır, bu sayede hayatımızı sürdürürüz."

"Örneğin biz hava tabakası ile soluk alırız, onun oksijenini içimize çekeriz. Bitkiler organik yapılarını ona borçludurlar. Hava tabakasında bulunan karbon, daha doğrusu karbon oksit bitkilerin organik yapılarını oluşturur. Buna kimya-

22- a.g.e.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

gerler karbon dioksit derler. Biz de bitkileri ve bitkileri yiyen hayvanları yiyoruz. Biz bu ikisinden kendi organik yapımızı oluştururuz. Havadaki gazlardan geride Nitrojen yani Azot kaldı. Bu da soluklarımızla yanmamamız için oksijeni hafifletici rol oynayan bir elementtir. Havada bir de su buharı var ki, bu da havayı nemlendirir. Havada başka gazlar da vardır. Bunlar değişik oranlarda ve düzensiz bulunurlar. Argon, Helyum ve Neon gibi. Sonra Hidrojen. Bu ise, genellikle yeryüzünün ilk yaratılışından geride kalmıştır."[23]

Yediğimiz, hayatımızda yararlandığımız maddeler, -ki rızık kaynakları yemek suretiyle tüketilen maddelerden daha geniş bir anlam ifade eder- bütünüyle yeryüzünün gerek içinde gerekse atmosferinde içerdiği temel elementlerin meydana getirdiği birleşiklerdir. Örneğin şu şeker nedir, neden meydana gelir? Aslı karbon, hidrojen ve oksijendir. Suyun oksejen ve hidrojenden oluşan birleşimini öğrenmiştik. Aynı şekilde tükettiğimiz bütün yiyecekler, içecekler, kullandığımız giysiler ve aletler... Şu yeryüzüne yerleştirilmiş elementlerin birleşimlerinden başka birşey değildirler.

Bütün bunlar yeryüzüne bahşedilen berekete, verimliliğe, oraya bir plana göre, dört günde yerleştirilen rızık kaynaklarına işaret etmektedir. Hiç kuşkusuz bunlar uzun zaman süren aşamalarda gerçekleşmişlerdir. İşte bunlar, Allah'ın günleridir ve bunların süresini Allah'tan başkası bilemez.

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne: "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin" dedi. İkisi de "isteyerek geldik" dediler.

"Böylece onları, iki gün içinde yedi gök varetti. Ve her göğün görevini bildirdi. Yakın göğün semasını ışıklarla donattık. Ve bozulmaktan koruduk. İşte bu, bilen, güçlü olan Allah'ın kanunudur."

"İstiva" kelimesi burada yönelmek anlamında kullanılmıştır. Yüce Allah açısından yönelmek ise iradesinin istenen yönde belirmesidir. "Sonra" edatı ise, kesinlikle zaman açısından bir sıralamayı ifade etmiyor. Sadece manevi bir üstünlüğü, yüksekliği ifade etmek için kullanılmıştır. Çünkü insan duygusunda gökyüzü yeryüzünden en yüksek ve en üstündür.

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi..." Yıldızların yaratılışından önce göğün bulut halinde olduğuna ilişkin bir görüş vardır. İşte bu bulut gazdır. Yani dumandır.

"Bir kısmı yanmakta olan ve bir kısmı da sönmüş bulunan bu kütleler (Nebula), yıldızların yaratılışından sonra arta kalan gaz ve toz kümelerinden başka birşey değildirler. Yaratılış teorisi şöyle der: Samanyolu gaz ve tozdan meydana gelmiştir. Bu ikisinin yoğunlaşması sonucu yıldızlar oluşmuş, ancak geride bazı kalıntılar da kalmıştır. İşte bu gaz ve toz bulutları bu kalıntılardan ibarettir. Bu uçsuz bucaksız samanyolu Galaksisi içinde bu kalıntılardan yıldızları oluşturan miktar kadar gaz ve toz yayılmaktadır. Kuşkusuz yıldızlar bu toz ve gaz yığınlarını çekim güçleri ile bir noktaya doğru yoğunlaştırmaktadırlar. Bir anlamda gökyüzünü süpürmektedirler. Ne varki süpürücüler, dehşet verici bir sayı çokluğuna sahip olmalarına rağmen, süpürülmesi gereken çok büyük ve akla durgunluk verecek kadar geniş olan sahalara oranla yetersiz kalmaktadırlar."[24]

23- a.g.e. 24- a.g.e.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu sözler doğru olabilir. Çünkü bu sözler Kur'an-ı Kerim'in ifade ettiği; "**Sonra, duman halinde olan göğe yöneldi.**" gerçeğinin işaret ettiği anlama, göklerin uzun zaman alan bir süreç içinde, yani Allah'ın günlerinden iki gün içinde yaratılması gerçeğine yakındırlar.

Sonra şu dehşet verici gerçek karşısında duruyoruz:

"Ona ve yeryüzüne: isteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin" dedi. İkisi de "isteyerek geldik" dediler."

Bu ayet, evrenin Allah'ın koyduğu yasalara boyun eğişini çok çarpıcı bir ifade ile ima etmektedir. Bu evren gerçeğinin yaratıcısına bağlılığını vurgulamaktadır. Bu bağlılık onun sözlerine ve iradesine uymak ve teslim olmak şeklinde kendini göstermektedir. Şu halde sadece insanoğlu istemeyerek Allah'ın evrensel yasalarına boyun eğer. İnsanoğlunun bu yasalara boyun eğmekten başka seçeneği yoktur ve bu yasaların etkinlik alanının dışına çıkma gücüne sahip değildir. Çünkü insan akıllara durgunluk veren dehşet verici evren çarkında küçücük bir dişli konumundadır. Bu yüzden ister istemez bütün evrensel yasalara uyar, onlardan etkilenir. Fakat, bütün varlıklar arasında sadece insanoğlu isteyerek boyun eğmez, yer ve göğün teslim oluşu gibi bu yasalara uymaz. Tam tersine bu yasalardan kurtulmaya çalışır. Kolay, rahat ve normal çizginin dışına çıkar. Kendisine üstünlük sağlaması -hatta ezip parçalaması- kaçınılmaz olan evrensel yasalara ters düşer. Ama en sonunda istemese de bu yasalara boyun eğer. Fakat yüce Allah'ın iyi kulları hariç. Onların kalpleri, organik yapıları, hareketleri, düşünceleri, iradeleri, arzu ve gayesi evrene egemen olan ilahi yasalarla uyum içindedir. Onlar isteyerek gelirler, şu dehşet verici evren çarkı ile birlikte rahat ve kolay hareket ederler. Varlıklar kervanı ile birlikte Rabb'lerine doğru yol alırlar. Evrendeki tüm güç ve enerji kaynakları ile iletişim halinde olurlar. İşte o zaman olağanüstü işler başarırlar, harikalar yaratırlar. Çünkü evrene egemen olan yasalarla uyum içindedirler. Evrenin akıllara durgunluk veren gücünden destek alırlar. Çünkü onlar evrenin bir parçasıdırlar ve evrende onları kapsamıştır. Hep birlikte "isteyerek" Allah'a doğru yol alırlar.

Biz istemeyerek de olsa boyun eğeriz. Fakat keşke isteyerek boyun eğseydik. Keşke yer ve gök gibi yüce Allah'ın buyruğuna koşsaydık; isteyerek ve alemlerin Rabbi olan Allah'a boyun eğen, itaat eden, onun buyruğuna koşan, ona teslim olan varlık aleminin ruhu ile buluşmanın coşkunluğu içinde olumlu cevap verseydik.

Biz insanlar zaman zaman gülünç davranışlar sergileriz... Kader çarkı, kendisi için belirlenen hedefe doğru normal hızı ile yoluna devam ediyor. Onunla birlikte tüm evrende değişmez ilahi yasalar doğrultusunda dönüyor. Biz ise, gelir bu çarkın dönüşünü hızlandırmak veya yavaşlatmak isteriz. Bu akıllara durgunluk veren büyüklükteki koca kafile içinde sadece biz -çarkın dışına çıkıp, hareket çizgisinden saptığımız zaman- ruhlarımızı saran bunalım, acelecilik, benlik, ihtiras, arzu ve korku gibi duygulardan dolayı sadece biz bu normal gidişi değiştirmek isteriz. Ama biz şurada, burada başıboş dolaşırken kervan yoluna devam eder. O dişliden bu dişliye yuvarlanır gideriz, sonsuz acılar çekeriz. Oraya buraya çarpar paramparça oluruz. Ama kader çarkı normal hızı ile, kendisi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://marifet.org

için belirlenen hedefe doğru yoluna devam eder. Bizim çabamız, gücümüz ise boşa gider. Ancak kalplerimiz gerçekten inanırsa, Allah'a gerçekten teslim olursa, varlıkların ruhu ile gerçekten bağlantı kurarsa, o zaman biz evren içinde üstlendiğimiz rolü gerçekten kavrarız, adımlarımızla kaderin adımları arasında ahenk oluştururuz. O zaman, uygun bir anda, uygun bir hızla ve uygun bir süre içinde hareket ederiz. Varlıklar aleminin yaratıcısından kaynaklanan varlıklar aleminin gücü ile hareket ederiz. O zaman gerçekten, büyüklük kompleksine kapılmadan, gururlanmadan büyük işler başarırız. Çünkü o zaman kendisi ile bunca büyük başarıyı kazandığımız gücün kaynağını biliriz. Bunların bizim kişisel gücümüzden kaynaklanmadığını, sadece sonsuz büyüklükteki ilahi güçle bağlantılı olduğu için bu şekilde meydana geldiğini kesinlikle biliriz.

Ne güzel hoşnutluk! Ne büyük mutluluk, en sonunda Rabbine varmak üzere bizimle birlikte isteyerek, koşarak büyük yolculuğa çıkan şu gezegen üzerindeki kısacık yolculuğumuzda -o gün için- kalplerimizi saran ne büyük bir güven duygusu!

Dost bir evren içinde yaşarken ruhlarımızı ne güzel bir barış havası sarar. Rabbine isteyerek teslim olmuş şu evrenle birlikte teslim olmak ne güzel bir duygudur. O zaman adımlarımız evrenin adımlarından ayrılmaz. O bize düşmanlık etmez, biz de ona düşman gözü ile bakmayız. Çünkü biz onun bir parçasıyız. Çünkü onunla birlikte aynı amaca doğru yol alıyoruz.

"İkisi de "isteyerek geldik" dediler..." "Böylece iki gün içinde yedi gök yarettik." "Ve her göğün görevini vahyetti."

Burada sözü edilen iki gün, yıldızların gaz ve toz bulutlarından yaratıldıkları süre olabilir. Veya yüce Allah'ın bildiği şekliyle göklerin oluştuğu süre de olabilir. Her göğe işinin bildirilmesi ise, Allah'ın yol göstericiliği ve direktifi ile oralarda işlevini yerine getirecek evrensel yasaların yürürlüğe konmasına işarettir. Ne varki burada sözkonusu edilen göğü belirlemek mümkün değildir. Çok uzak bir nokta, bir derece gök olarak nitelendirilmiş olabilir. Veya bir tek galaksi kastedilmiş olabilir. Birbirlerinden farklı boyutlara sahip galaksiler gök kelimesi ile nitelendirilmiş olabilirler. Veya gök kelimesinin ifade ettiği bir çok şey arasında herhangi bir cisim de kastedilmiş olabilir.

"Yakın göğü ışıklarla donattık ve bozulmaktan koruduk."

Aynı şekilde dünya semasının da belli bir anlamı yoktur. Bununla bize en yakın olan ve samanyolu olarak bilinen, boyutları yüz milyar ışık yılını bulan galaksi kastedilmiş olabilir. Belki de onun dışında gök kelimesinin kapsamına giren; içinde aydınlatıcı yıldızlar ve gezegenler bulunan ve bizim için lamba işlevini gören başka birşey kastedilmiştir.

"Ve onu koruduk." Yani şeytanlardan koruduk. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in başka yerlerinde bu anlamı dektekleyen ifadeler vardır. Ne varki biz, şeytanlara ilişkin ayrıntılı bilgi verme imkanına sahip değiliz. Ancak Kur'an-ı Kerim'de yeralan bazı kısa ifadeler vardır. Bunlar da bizim için yeterlidir.

"İşte bu bilen, güçlü olan Allah'ın kanunudur."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Her şeye gücü yeten, her şeyden güçlü olan, her şeyi bilen, gelir ve zenginlik kaynaklarından haberdar olan yüce Allah'tan başkası bütün bunları planlayabilir mi? Varlıklar aleminin düzenini O'ndan başkası sağlayabilir mi? O'ndan başkası bütün varlıkları yönetebilir mi?

AD VE SEMUD KAVMİNİN BAŞINA GELENLER

Bu dehşet verici evren içinde çıkılan bu gezintiden sonra Allah'ın Rabblığını inkar eden, O'na birtakım eşler koşan kafirlerin tutumu ne olacak? Nasıl bir tavır takınacaklar? Gökyüzü ve yeryüzü Rabb'lerine "isteyerek geldik" dedikleri halde yeryüzünde dolaşan şu zayıf, şu küçücük yaratık olan insan büyük bir küstahlıkla, inatla Allah'ı inkar ediyor.

Bu küstahlığın, bu inadın cezası ne olacaktır?

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ
عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً
فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي
خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ
وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ
عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

13- Eğer yüz çevirirlerse deki: "Ben sizi Ad ve Semud kavimlerinin başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırıma karşı uyardım."
14- Onlara "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" diyerek önlerinden ve arkalarından peygamberler geldiği vakit, "Rabb'imiz dileseydi melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkar ediyoruz" demişlerdi.
15- Ad kavmi, yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladı ve: "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın ken-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

dilerinden daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi kasten inkar ediyorlardır.
16- Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını taddırmak için o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir rüzgar gönderdik. Ahiret azabı ise dahada kepazeliktir. Ve onlara hiç yardım edilmez.
17- Semud kavmine gelince onlara doğru yolu gösterdik; fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yaptıkları yüzünden alçaltıcı azab yıldırımı onları yakaladı.
18- İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtardık.

"Deki: 'Ben sizi Ad ve Semud kavminin başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırıma karşı uyardım." ifadesinin içerdiği bu korkunç, bu dehşet verici uyarı, işlenen suçun iğrençliğine, günahın çirkinliğine; surenin giriş kısmında sözkonusu edilen müşriklerin keçi inatlarına ve yine bu uyarıdan önce sunulan büyük varlık kervanından ayrılan kafir insanların bu olumsuz tutumlarına uygun düşmektedir.

Tarihçi İbn-i İshak bu ayetteki uyarıya ilişkin olarak şöyle bir kıssa anlatır: Bana Yezid b. Ziyad, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'ye dayanarak şöyle anlattı: Anlatıldığına göre Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biri olan Utbe b. Rebia birgün Kureyş'in kabile meclisinde otururken, Peygamberimiz de -salât ve selâm üzerine olsun- yalnız başına mescitte (Ka'be'de) oturuyordu. Utbe kalktı ve şöyle dedi: Ey Kureyşliler, gidip Muhammed'le konuşayım mı? Ona bazı şeyler önereyim, "bunlardan dilediğini seç sana verelim, ama sen de bizden vazgeç" diyeyim mi? Ne dersiniz? Bu olay Hz. Hamza'nın -Allah ondan razı olsun- müslüman olduğu günlere denk geliyordu. Müşriklerin, Peygamber efendimizin arkadaşlarının günden güne artıp çoğalmasından endişelendikleri sıralardı. Kureyşliler: İyi olur, ey Ebu Velid, git ve konuş onunla, dediler. Utbe gidip Peygamber efendimizin yanına oturdu ve ona şöyle dedi: "Yeğenim sen bizdensin ve aşiret içinde geniş bir çevren, saygın bir yerin ve soyun var. Fakat sen soydaşlarının başına büyük bir iş açtın. Onların topluluklarını dağıttın, akıllarını ahmaklık olarak nitelendirdin, bütün tanrılarını ve dinlerini ayıpladın, onların geçmiş atalarını tekfir ettin (onların kafir olduklarını söyledin). Bak, beni dinle sana bazı önerilerde bulunacağım, iyice düşün, belki bir kısmını kabul edebilirsin. Bunun üzerine Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun-: "Söyle, seni dinliyorum, ey Ebu Velid" dedi. Utbe: "Yeğenim, eğer bu getirdiğin inançla mal elde etmek istiyorsan, aramızda mal toplar ve seni en zenginimiz yaparız. Eğer bununla şeref kazanmak istiyorsan, seni başımıza geçiririz ve hiçbir dediğini yapmamazlık etmeyiz. Eğer bununla hükümranlık elde etmek istiyorsan, seni başımıza hükümdar tayin ederiz. Yok eğer bunlar karşı koyamadığın bir hastalıktan kaynaklanıyorlarsa, seni tedavi etmek için doktorlar getiririz, seni bu dertten kurtarmak için mallarımızı feda ederiz. Çünkü bir insana cin musallat olabilir ve bundan ancak tedavi ile kurtulabilir.." dedi. Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- sonuna kadar Utbe'nin sözlerini dinledi. Utbe sözlerini bitirince ona şöyle dedi: "Bitti mi ey Ebu Velid?" "Evet" dedi, Utbe. Peygamber efendimiz "O zaman beni dinle" dedi. Utbe "Tamam" dedi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şunları söyledi:

Ücretsiz Dİ Kitap Arşivi https://kitaby.org

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla."

"Ha, Mim."

"Bu kitap, Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir. Öyle bir kitaptır ki bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış Arapça okunan Kur'an'dır."

"Müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu düşünüp kabul etmekte yüz çevirmiştir, onlar işitmezler de."

Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- okumaya devam etti. Utbe bu ayetleri işitince sessizce bekledi ve ellerini arkasına koydu, onlara dayanarak dinlemeye koyuldu. Peygamberimiz secde ayetini okuyana kadar sesini çıkarmadı. Peygamberimiz secde yaptıktan sonra şöyle dedi: "İşte benim sözlerimi dinledin. Bundan sonra karar senin." Utbe kalkıp arkadaşlarının yanına gitti. Birbirlerine "Allah'a yemin ediyoruz ki, Utbe gittiğinden farklı bir çehre ile dönüyor" dediler. Utbe yanlarına oturunca "Ne oldu ey Ebu Velid?" dediler. Utbe "Orada öyle bir söz dinledim ki, vallahi bundan önce kesinlikle böyle birşey dinlememiştim, Allah'a andolsunki, bu ne sihirdir, ne şiirdir ne de kehanettir. Ey Kureyşliler beni dinleyin ve dediklerimi yapın. Adamı kendi haline bırakın ve işine karışmayın. Çünkü Allah'a andolsunki, ondan duyduğum sözlerde kesinlikle bazı haberler olmalı. Eğer Araplar onun hakkından gelirlerse, sizin eliniz bulaşmadan ondan kurtulmuş olursunuz. Eğer Araplara üstünlük sağlarsa, onun egemenliği sizin egemenliğiniz, onun üstünlüğü sizin üstünlüğünüz demektir. Onun sayesinde insanların en mutlusu siz olursunuz" dedi. Bunun üzerine "Ey Ebu Velid, vallahi o, diliyle seni büyülemiş" dediler. Utbe: "Bu benim düşüncem, siz istediğinizi yapın" dedi.

Bağavi Tefsirinde, Muhammed b. Fudayl'dan, o da Aclah'dan (Bu adam Abdullah el-Kindi el Kufi'nin oğludur. İbn-i Kesir, onun bazı konularda zayıf olduğunu söylemiştir.) O da Zeyyal b. Harmele'den, o da Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet eder: Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- **"Eğer yüz çevireceklerse deki: Ben sizi Ad ve Semud kavimlerinin başına gelen yıldırıma benzer bir yıldırımla uyardım."** ayetini okuyunca Utbe eliyle Peygamber efendimizin ağzını kapattı ve akrabalık adına susmasını istedi. Sonra evine döndü ve Kureyşlilerin yanına gitmedi, onlara görünmemeye çalıştı..."

Daha sonra bu konuda kendisine sorulunca "Ağzını kapattım ve akrabalık adına susmasını istedim. Çünkü bildiğiniz gibi Muhammed birşey söyleyince yalan söylemez. Bunun için üzerinize korkunç bir azap inmesinden korktum" dedi.

Bu, Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- ağzından çıkan bir uyarının inanmayan bir adamın kalbi üzerindeki etkisinin somut ifadesidir. Peygamber efendimizin portresi, büyük ruhunun edepli tavrı, inanan kalbinin güvenli hali karşısında kısa bir değerlendirme yapmadan geçemeyeceğiz: Burada Peygamber efendimiz, Utbe b. Rebia'nın küçük düşüncelerini, basit önerilerini dinlerken kalbi daha büyük değerlerle meşguldür. Bu düşünceler, bu öneriler insanı tiksindirecek kadar çirkin bile olsalar Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- çok yumuşak bir tavırla karşılıyor, olgun ve onurlu bir kişinin ağırbaşlılığı içinde dinliyor, sakin, sevecen ve kendinden emin bir tavırla sözleri-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nin bitmesini bekliyor. Utbe'nin bu basit düşünceleri bir an önce bitirmesi için acele etmesini istemiyor. Utbe sözlerini bitirince, öfkelenmeden, hoşgörüyle, derin bir iç huzuru ile "Bitti mi ey Ebu Velid?" diyor. O da "Evet" diye cevap veriyor. Bunun üzerine "Beni dinle" diyor ve sözleriyle onu ürkütmemeye çalışıyor ve adam "Tamam" demedikçe konuşmuyor. Adam dinleyeceğini belirtince bu sefer Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- derin bir içtenlikle, inanç dolu bir ruhla, kendinden emin bir tavırla Rabb'inin sözlerini okumaya başlıyor: **"Bismillahirrahmanirrahim, Ha, Mim..."**

Hiç kuşkusuz bu, insan kalbinde ürperti ile karışık bir saygı uyandıran, insanın içine güven, sevgi ve huzur aşılayan görkemli bir tablodur. Bu yüzden hemen kendisini dinleyenlerin kalplerini etkisi altına alıyordu. Başlangıçta alaya almak veya öfkelerini açığa vurmak için kendisine yönelenleri büyülüyordu.

Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun. Hiç kuşkusuz Allah en doğrusunu söylüyor: **"Allah peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir."**[25]

Bu kısa değerlendirmenin ardından tekrar Kur'an ayetine dönüyoruz:

"Eğer yüz çevireceklerse de ki: 'Ben sizi Ad ve Semud kavimlerinin başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırıma karşı uyardım."

Biraz önce göklerle yeryüzü boyunca çıkılan gezintinin ardından, geçmiş milletlerin işledikleri suçlardan dolayı başlarına yıkılan yurtlarında çıkılan bir başka gezinti başlıyor. Geçmişte büyüklük taslayanların ibret verici akibetlerini somutlaştıran harap olmuş yurtlarını gözler önünde canlandırarak büyüklük taslayanların yüreklerini ağızlarına getiren dehşet verici bir gezintidir bu.

"Onlara 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin' diyerek önlerinden ve arkalarından peygamberler geldiği vakit..."

Bütün peygamberlerin getirdikleri mesajın özünü ve bütün dinlerin temelini oluşturan aynı sözü söylemişlerdi.

"Rabbimiz dileseydi melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkar ediyoruz" demişlerdi."

Bu da her peygamberin karşı karşıya kaldığı, sürekli yinelenen bir kuşkudur. Oysa insanlara hitap edecek bir peygamberin yine insanlar arasından seçilmesi gerekir. Bu peygamber insanları bilen ve insanlar tarafından bilinen biri olmalıdır. İnsanlar kendilerine hitap eden peygamberin şahsında pratik bir önderlik bulmalılar, kendilerinin yüzyüze kaldıkları zorlukları o da yaşamalıdır. Ne varki Ad ve Semudoğulları, önerdikleri gibi melek olmadığı için kendilerine gönderilen peygamberi inkar ettiklerini duyurmuşlardı.

Buraya kadar Ad ve Semudoğullarının akibetleri kısaca anlatılmış oluyor. Her iki toplum da aynı akibetle karşılaşmıştı. Onlar da bunlar da korkunç bir yıldırıma tutulmuşlardı. Ardından bu toplumlardan her birinin başına gelenler bir ölçüde ayrıntılı olarak anlatılıyor:

"Ad kavmi, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladı ve "bizden daha kuvvetli kim var?" dediler."

25- En'am Suresi, 124

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Doğru olanı kulların Allah'a boyun eğmeleri ve yeryüzünde büyüklük taslamamalarıdır. Yüce Allah'ın yarattığı uçsuz bucaksız varlık alemi karşısında çok küçük kalırlar onlar. Şu halde yeryüzündeki her büyüklük taslama girişimi haksızca bir tutumdur. Ad kavmi de büyüklük taslamış ve gurura kapılarak **"Bizden daha kuvvetli kim var?"** demişlerdi.

Bu bütün zorba tağutların kapıldığı yalancı bir duygudur. Kendi güçlerine karşı çıkacak bir gücün bulunmadığını sanmalarına neden olan büyüklük kompleksidir. Ama unutuyorlar:

"Onlar kendilerini yaratan Allah'ın kendilerinden daha kuvvetli olduğunu görmediler mi?"

Bu, inkarı mümkün olmayan apaçık bir gerçektir. Onları yaratan, temelden onlardan daha güçlüdür. Çünkü onlara bu sınırlı gücü bahşeden O'dur. Ne varki zorbalar, despotlar, tağutlar bu gerçeği hatırlamak istemezler:

"Onlar bizim ayetlerimizi kasden inkâr ediyorlardı."

Azgın tağutlar bu sahnede pazularını gösterirlerken, sahip oldukları güçleri ile etrafa dehşet saçma çabası içindelerken, birden bunu izleyen ayette aşağıdaki sahne gösterime giriyor. Ve bu sahnede bu aşağılık, bu rezil kibirlerine uygun akibetleri, yerle bir edişleri bir ibret tablosu olarak gözler önüne seriliyor:

"Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını taddırmak için o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir rüzgar gönderdik. "

Bu azap, uğursuz olarak nitelendirilen günlerde üzerlerine salınan; ortalığı yıkıp döken, kasıp kavuran dondurucu kasırgadır. Bu azap dünya hayatında horlanma, aşağılanmadır. Etrafa güç gösterisinde bulunan, kullar üzerinde despotça bir düzen kuran ve haksız yere büyüklük taslayan tağutlara, azgınlara yaraşan bir aşağılamadır bu.

Bu, onların dünya hayatında tadacakları azap... Ahirette yakayı kurtaracak değillerdir:

"Ahiret azabı ise daha kepazeliktir. Ve onlara hiç yardım da edilmez."

"Semud kavmine gelince, onlara doğru yolu göstermiştik; fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih ettiler."

Bu ifadenin, Semudoğullarının Salih Peygamberin gösterdiği dişi deve mucizesinden sonra doğru yolu bulduklarına, ardından tekrar eski küfürlerine döndüklerine, körlüğü hidayete tercih ettiklerine yönelik bir işaret olduğu açıktır. Doğru yolu bulduktan sonra tekrar sapıklığa dönmek körlüğün en ağırı, en şiddetlisidir.

"Böylece yaptıkları yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları yakaladı."

Horlanma, aşağılanma onların yaptıklarına en uygun cezadır. Bu sırf bir azap değildir, sırf bir yokoluş değildir. Bu, imandan sonra körlüğe dönmenin cezası olan aşağılanmadır, horlanmadır.

"İmanları ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtardık..."

Ad ve Semudoğullarının ibret verici akibetlerinin canlı tanığı olan harap ol-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

muş yurtlarında çıkılan bu gezinti ve bu korkutucu, dehşet verici akibet aracılığı ile iletilmek istenen uyarı maksatlı mesaj sona erdi. Böylece onlara yüce Allah'ın hiçbir gücün karşı koyamadığı, hiçbir kalenin, hisarın ona karşı koruyuculuk yapamadığı ve hiçbir zorbanın karşı direnemediği caydırıcı gücü gösterilmiş oldu.

KULAKLARIN, GÖZLERİN VE DERİLERİN ŞAHİDLİĞİ

İmdi... Buraya kadar yüce Allah'ın evrene ve insanlık tarihine egemen olan gücü gözlerinin önüne serilmişken, şimdi de surenin akışı onların kendi iç alemlerinde tamamen egemen olan yüce Allah'ın gücünü anlatıyor. Öyleki kendi iç alemlerinde egemenlik sürdüren Allah'ın gücüne karşı ellerinden hiçbir şey gelmez, hiçbir şeyi Allah'ın gücüne karşı koruyamazlar. Hatta kulakları, gözleri ve derileri hesaplaşma gününde Allah'a itaat edip kendilerine isyan edecekler ve aleyhlerinde şahitlikte bulunacaklardır:

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ
عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي
أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ
وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾
وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

19- Allah'ın düşmanları ateşe sürüldükleri gün toplanıp bir araya getirilirler.
20- Nihayet oraya vardıklarında kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları hakkında onların aleyhine şahitlik ettiler.
21- Derilerine: "Aleyhimize niçin şahidlik ettiniz?" derler. Derileri: "Her şeyi konuşturan Allah bizi konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı, işte O'na döndürülüyorsunuz" cevabını verirler.
22- Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahidlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilemeyeceğini sanıyordunuz.
23- İşte Rabb'inize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helak etti, ziyana uğrayanlardan olup çıktınız.
24- İster sabretsinler ister etmesinler, onların durağı ateştir. Hoş tutulmalarını isteselerde artık hoş tutulmazlar.

Zor bir durumda ve beklenmedik bir sırada ortaya çıkan insanın yüreğini ağzına getiren bir sürpriz. Bütün organlarının itaat edip boyuruğuna boyun eğdi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - İnceleme Amaçlıdır

ği Allah'ın gücü... Ve Allah'ın düşmanı olarak damgalanan kendileri... Peki Allah'ın düşmanlarının akibeti ne olacak? Bir sürü gibi başları sonlarına, sonları başlarına karıştırılarak biraraya getiriliyorlar, toplanıyorlar, sürükleniyorlar. Ama nereye? Ateşe! Tam ateşin kenarına getirilip bekletildikleri sırada hesaplaşma başlıyor. O da ne! Hesapta olmayan şahitler aleyhlerinde şahitlikte bulunuyorlar: Dilleri düğümlenmiş konuşmuyor. Oysa bundan önce yalan söylüyor, iftira atıyor, başkalarını alaya alıyorlardı. Kulakları, gözleri ve derileri isteyerek ve teslim olarak Rabb'lerinin emrini yerine getirmek amacı ile aleyhlerinde şahitlikte bulunuyorlar. Onların sır sandıkları şeyleri anlatmaya başlıyorlar. Bunları Allah'tan gizliyorlardı. Allah'ın kenilerini görmediğini, niyetlerini ve cürümlerini O'ndan saklayabileceklerini sanıyorlardı. Fakat bunları gözlerinden, kulaklarından ve derilerinden gizleyecek değillerdi. Hem nasıl gizleyeceklerdi ki? Çünkü bu organlar onlarla beraberdiler. Daha doğrusu onların bir parçasıydılar. İşte bütün yaratıklardan ve alemlerin Rabbi olan Allah'tan gizli olduğunu sandıkları bütün sırları ortaya dökülüyor.

Allah'ın gizli gücü ile bu şekilde, yürekleri korkudan titreten bir ortamda karşılaşmaları ne müthiş bir sürpriz. Bu güç onların bazı organlarını etkisine alıyor, onlar da buyruğuna koşup, dediklerini yapıyorlar:

"Derilerine: 'Niçin aleyhimize şahidlik ettiniz?' derler."

Bunun üzerine derileri lafı evirip çevirmeden, onların göremedikleri gerçeği dile getirerek cevap veriyorlar:

"Derileri: 'Herşeyi konuşturan Allah bizi konuşturdu' derler."

Dile konuşma yeteneğini veren Allah değil midir? O halde başka organlara da bu yeteneği verebilir. Onun dışındaki herşey de konuşabilir. İşte bugün konuşuyor, anlatıyor, açıklamada bulunuyor.

"İlk defa sizi O yaratmıştı, işte O'na döndürülüyorsunuz."

Herşey O'ndan gelmiş, O'na dönecektir. Başta da, sonda da onun kontrolünden çıkmak mümkün değildir.

Onlar bu gerçeği akıllarına rağmen inkar ediyorlardı, ama derileri bugün onu dile getiriyor.

Hikayenin sonundaki bu yorum cümlesi bazı organlarının onlara yönelik sözleri olabilir. Bu ilginç pozisyon üzerine yapılan bir değerlendirme de olabilir:

Siz gözleriniz, kulaklarınız ve derilerinizin, aleyhlerinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz."

Bu organlarınızın birgün sizin aleyhinize dönecekleri aklınıza gelmezdi. İsteseydiniz bile yaptıklarınızı onlardan gizleyemezdiniz.

"Yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz."

İşte bu kötü, bu cahilce zannınız sizi aldattı ve sizi cehenneme sürükledi.

"İşte Rabb'inize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helak etti, ziyana uğrayanlardan olup çıktınız!"

Ardından bu sahne üzerine yapılan son değerlendirme yeralıyor:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"İster sabretsinler ister etmesinler, onların durağı ateştir."

Ne dokunaklı bir olay!.. Burada sözkonusu olan sabır, ateşe karşı sabırdır: Peşinden kurtuluş ve güzel bir ödül gelen olumlu sabır değildir. Bu karşılığı ateş olan bir sabırdır. Ateş gibi kötü bir barınağa katlanmaktır.

"Hoş tutulmasını isteseler de artık hoş tutulmazlar."

Burada kınanma istekleri kabul edilmez, tevbe etmelerine de imkan tanınmaz. Çünkü normal olarak kendisinin kınanmasını isteyen biri, bunun sonucu olarak barışmayı, sıkıntı veren unsurların ortadan kalkması ile karşılıklı hoşnutluğu istiyor demektir. Ama bugün bu kapı kapalıdır. Bu isteğin ardındaki barış ve hoşgeçinmeye imkanı tanınmaz.

Sonra surenin akışı onlara yüce Allah'ın kalplerini kontrolünde tutan gücünü gösteriyor; onlar henüz yeryüzündeler ve Allah'a inanmaya tenezzül etmemektedirler. Yüce Allah kalplerinin bozuk olduğunu bildiğinden onlara cinlerden ve insanlardan kötü arkadaşlar musallat etmiştir. Bu kötü arkadaşlar kötülükleri onlara süslü gösteriyorlar, böylece onları hüsrana uğramaları ve Allah'ın azabına çarptırılmaları kaçınılmaz olan kafileye katarlar:

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- Biz onlara birtakım kötü arkadaşlar musallat ettik. Onların önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini onlara gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan topluluklar için uygulanan söz (azap) kendilerine de geçerli olmuştur. Çünkü onlar hüsrana düşenlerdir.

Şu halde nasıl, kendisine kulluk etmeye tenezzül etmedikleri Allah'ın kontrolünde olduklarına baksınlar. Göğüs boşluklarındaki kalplerinin kendilerini nasıl azaba ve hüsrana sürüklediklerini görsünler. Yüce Allah onlara birtakım arkadaşlar musallat etmiştir. Onlar da birtakım vesveseler veriyor, çevrelerindeki bütün kötülükleri süslü gösteriyorlar. Yaptıklarını güzel göstererek yaptıklarının pis taraflarının farkına varmalarına engel oluyorlar. Bir insanın başına gelebilecek en büyük felaket, yaptıklarının çirkin, sapık taraflarını farketmesini sağlayacak duyarlığını yitirmesidir. Şahsına ait herşeyi ve her eylemi güzel görmesidir. İşte felaket budur, insanı daima yokluğa sürükleyen uçurum budur. Ve işte onlar kötüler güruhu içinde yeralmışlar, kendilerinden önce yüce Allah'ın aleyhlerindeki tehditlerinin gerçekleştiği insan ve cinn toplulukları arasındaki yerlerini almışlar. Bunlar hüsrana uğrayanlar sürüsüdür.

"Çünkü onlar hüsrana düşenlerdir."

Bu Kur'an'da etkileyici bir güç bulunduğunu farkettiklerinde ona karşı savaşa girişmeleri bu kötü arkadaşların yaptıklarını güzel göstermelerinin bir sonucudur.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

26- İnkar edenler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki ona galip gelirsiniz" dediler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kureyş kabilesi ileri gelenlerinin kitleleri kandırmak için kendilerine söyledikleri bir sözdür bu. Çünkü bu Kur'an'ın hem kendi ruhları hem de kitlelerin ruhları üzerindeki etkinliğine karşı koyamıyorlardı.

"Bu Kur'an'ı dinlemeyin."

Çünkü ileri sürdükleri gibi bu Kur'an onları büyülüyor, akıllarını çeliyor, hayatlarını altüst ediyordu. Baba ile oğulu, karı ile kocayı birbirinden ayırıyordu. Evet, Kur'an ayırıyordu, ama iman ile küfrü, sapıklıkla hidayeti birbirinden ayıran Allah'ın öngördüğü kriter ile, Furkan ile ayırıyordu. Kalpleri bütünüyle Allah'a özgü kılıyordu. Allah'ın bağından başka bir bağa önem vermiyordu. İşte insanları birbirinden ayırmada esas alınan kriter, gözönünde bulundurulan Furkan buydu.

"Okunurken gürültü yapın, belki ona galip gelirsiniz."

"Bu yakışık almayan, seviyesiz bir tutumdu. Ne varki iman etmeye tenezzül etmeyen küstahlar kanıt ile, delil ile, belge ile karşı koyamadıkları zaman yüzsüzlüğe, şamataya başlarlar.

Nitekim insanları Kur'an'ı dinlemekten alıkoymak için Malik b. Nadr'ın yaptığı gibi İsfendiyar ve Rüstem masallarını anlatarak, şamata çıkarıyorlardı. Bazan kargaşa çıkararak, bağırarak Kur'an'ın okunmasına engel olmaya çalışıyorlardı. Kimi zaman Kur'an okunurken şiirle, kafiyeli sözlerle halkın dikkatini dağıtmaya, Kur'an'ı dinlemelerine engel olmaya çalışıyorlardı. Ama bütün çabaları boşa gidiyordu. Kur'an hepsine üstün geliyordu. Çünkü Kur'an'da üstün gelme sırrı gizlidir. Çünkü Kur'an hak içeriklidir. Ve batıl ne kadar çırpınırsa çırpınsın her zaman hak üstün gelir.

Bu çirkin sözlerine karşılık olarak çok uygun bir tehdit yeralıyor:

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ
لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

27- İnkar edenlere şiddetli bir azab taddıracağız ve onları, yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.
28- İşte böyle; Allah'ın düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi bile bile inkar etmeleri karşılığı orası onların temelli kalacakları yerdir.

Ve çok geçmeden onları ateşte görüyoruz. Arkadaşlarının geçmişte yaptıkları ve şu anda yapmakta oldukları kötülükleri kendilerine süslü göstererek en sonunda böylesine korkunç bir tehlike ile yüzyüze getirdikleri aldanmışların büyük bir öfke içinde hayıflanarak dizlerini dövdüklerini görüyoruz.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahvy.org

29- Ateşe giren kafirler derler ki: "Rabb'imiz cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster, onları ayaklarımızın altına alalım. Ki altta kalanlar olsunlar."

Müthiş bir öfke, İntikam duygusu ile yanıp tutuşuyorlar: "**Onları ayaklarımızın altına alalım.**" ... "**Ki altta kalanlar olsunlar.**" Karşılıklı sevgiden, dostluktan, vesvese ve kötülükleri süslü gösterme girişimlerinden sonra durumları bundan ibaret olacaktır.

RABB'İMİZ ALLAH'TIR

Bu bir ilişki türüdür. Bu ilişki vesvese ve aldatmaya dayanır. Ama bir diğer ilişki türü de var. Bu ilişki öğüt vermeye, karşılıklı dostluğa dayanır. Bunlar mü'minlerdir. Rabb'imiz Allah'tır diyen, sonra da iman ile, salih amel ile Allah'ın belirlediği yolda ona doğru yol alan kimselerdir. Yüce Allah bunlara insanlardan ve cinnlerden kötü arkadaşlar musallat etmiyor. Kalplerine güven ve huzur aşılayan, onları cennetle müjdeleyen, dünya ve ahirette onlara arkadaşlık eden melekler görevlendiriyor:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾

30- "Şüphesiz Rabb'imiz Allah'tır" deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara "Korkmayın üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin!" derler.
31- Biz dünya hayatında da ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Orada canlarınızın çektiği ve istediğiniz her şey sizindir.
32- Bütün bunlar, O bağışlayan ve esirgeyen Allah'tan bir ağırlama olarak size lutfedilmiştir.

"Rabb'imiz Allah'tır" ilkesi doğrultusunda hareket etmek, bu ilkeyi gereği gibi hayata yansıtmaktır, gerçek anlamda ona uymaktır. Bu ilkeyi vicdanda bilinç olarak, hayatta da davranış biçimi olarak özümsemektir. Onun öngördüğü şekilde hareket etmek ve yükümlülüklerine karşı sabretmektir. Kuşkusuz bu, büyük ve o kadar da zor bir iştir. Yüce Allah katında böylesine büyük bir lütfu, meleklerin arkadaşlığını, onların dostluk ve sevgilerini hakketmesi de bu yüzdendir. Bu durum, yüce Allah'ın onların tutumlarını anlatması ile kendisini gösteriyor. Yüce Allah'ın anlatımı ile melekler mü'min dostlarına şöyle sesleniyorlar: Korkmayın, üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin. Biz dünya ve ahirette sizin dostlarınızız... Sonra başlıyorlar onlara söz verilen cenneti tasvir etmeye... Bir dostun dostuna ilerde karşılaşacağını gördüğü ve bildiği bir nimeti onu sevindireceğini bilerek tasvir etmesidir bu: Orada canınızın istediği ve size söz verilen

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kitap.tc/

her nimet vardır. Oranın güzelliğini ve saygınlığını daha çok anlatıyorlar: Kullarını bağışlayan, onlara merhamet eden Allah'ın bir lütfudur, bir bağışıdır bu. Bu cennete ve içindeki nimetlere yüce Allah'ın bağışlaması ve merhameti sayesinde kondunuz. Bundan daha üstün bir nimet var mıdır?

Bu bölüm Allah'ın dinine davet eden davetçinin portresini çizmekle; onun ruhsal yapısını, konuşma tarzını, söz ve davranışlarını gözler önünde canlandırmakla; hem Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- hem de onun ümmetindeki bütün davetçilerin dikkatini bu örnek tabloya çekmekle son buluyor. Bilindiği gibi bu sure Allah'ın dinine davet edilenlerden bazılarının kabalıklarını, edepsizliklerini, iğrenç kibirlerini sergilemekle başlamıştı. Burada güdülen maksat islam davetçisine: "Şartlar ne olursa olsun, izleyeceğin davet metodu budur" direktifini vermektir:

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ ۚ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

33- İnsanları Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?
34- İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir tavırla sav. O zaman bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir.
35- Bu haslete ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak hayırda büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur.
36- Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten ve bilendir.

İnsan ruhunun yamukluğuna, kaypaklığına, cahilliğine, alışkanlıklarını herşeyin üstünde tutma eğilimine, sapıklıkta olduğunu kendisine yediremeyecek kadar burnu havada olmasına, ihtiraslarına ve çıkarlarına düşkün oluşuna, bütün insanların huzurunda eşit olduğu tek ilaha davet hareketinin tehdit ettiği toplumsal statüsüne, kişisel ayrıcalığına büyük önem vermesine karşı Allah'a davet hareketini yürütmek...

Evet bu olumsuz şartlarda davet görevini yerine getirmek çok zor bir iştir. Ama aynı zamanda büyük ve saygın bir görevdir:

"İnsanları Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve 'Ben müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Şu halde yeryüzünde söylenen en güzel söz Allah'ın dinine davet amacı ile sarfedilen sözlerdir. Bunlar güzel sözlerin başında gökyüzüne yükselirler. Ancak sözleri doğrulayan salih amelle birlikte; insanın kendi kişiliğine yer vermediği Allah'a bütünüyle teslim olma durumu ile birlikte... Bu durumda davet tamamen Allah'a özgü kılınmış olur ve davetçinin açıkça anlatıp duyurmaktan başka bir etkinliği olamaz.

Bundan sonra davetçinin sözleri itirazla, terbiyesizlikle ve inkarda inatlaşma ile karşılanırsa bunda onun için bir sorumluluk yoktur. Çünkü o, insanlara iyilik sunmaktadır, çünkü o yüce bir makamdadır. Ondan başkası elbette kötülük ileri sürecektir. Çünkü aşağılık bir konumdadır.

"İyilikle kötülük bir olmaz."

Davetçi kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Çünkü iyiliğin etkisi ile kötülüğün etkisi bir olmaz. -Nitekim değerleri de bir değildir- İnsanların kötülüklerine karşı sabır göstermek, hoşgörülü davranmak, nefsin isteklerinin üstüne çıkmak serkeş ruhları uysallaştırır, yatıştırır, onlara güven duygusunu verir. Düşmanlığı dostluğa, serkeşliği uysallığa dönüştürür.

"Sen kötülüğü en güzel bir tavırla sav. O zaman bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir."

Birçok durumlarda bu kuralın doğruluğu ortaya çıkmıştır. Güzel bir söz, yumuşak bir konuşma, kontrolünü kaybetmiş, kızgın, öfkeli ve gururlu kişinin yüzünde beliren tatlı bir tebessüm, heyecanı yumuşaklığa, kızgınlığı sakinliğe dönüştürür.

Oysa karşıdakinin davranışının aynısı ile karşılık verecek olursa heyecan, öfke, kibir ve azgınlık gittikçe artar. En sonunda utanma diye birşey kalmaz. Kontrolünü kaybeder ve günahları ile övünmeye başlar.

Şu da varki, böyle bir hoşgörü, kötülükle karşılık vermeye gücü yettiği halde hoşgörülü davranmayı, şefkat göstermeyi tercih eden büyük bir kalp sahibi olmayı gerektirir. Hoşgörünün gereken etkiyi gösterebilmesi için böyle bir güce sahip bulunmak zorundadır. Ta ki kötülük yapan kişi bu iyiliğin zayıflıktan kaynaklandığını sanmasın. Eğer karşıdaki kişinin zayıf olduğu için böyle davrandığını farkederse ona saygı göstermez. Ve iyiliğin hiçbir yararı olmaz.

Ayrıca bu hoşgörü insanın şahsına yönelik kötülüklerle sınırlıdır. İnanç sistemine yönelik saldırılara ve mü'minleri bu inanç sisteminden döndürme amaçlı baskılara karşı hoşgörülü davranılamaz. Böyle bir durumda her türlü savunma önlemi alınmalı ve sonuna kadar direnilmelidir. Ya da yüce Allah sorunu çözümleyene kadar inanca bağlılıkta sabredilmelidir.

Bir insanın ulaştığı bir derece; kötülüğü iyilikle savma, kin ve öfke gibi dürtüleri yenip hoşgörülü davranma, nereye kadar hoşgörülü davranılacağını, nereye kadar kötülüğe iyilikle karşılık verileceğini dengeleyebilme derecesi... Her insanın ulaşamadığı bir derecedir. Çünkü böyle bir düzeye erişmek sabır gerektirmektedir. Bu, aynı zamanda yüce Allah'ın çalışıp ta onu hakkeden kullarına bahşettiği bir lütuftur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Bu haslet ancak sabredenlere kavuşturulur. Buna ancak hayırda büyük pay sahibi olan kimse kavuşturulur."

Bu o kadar yüce bir derecedir ki kendisi için hiç kimseye kızmamış olan, Allah için kızdığı zaman da kimseyi dinlemeyen Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- onun şahsında da bütün islam davetçilerine bu konuda şöyle seslenilmektedir:

"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir."

Öfke insana vesvese verir. Kötülüklere karşı fazla sabretmeme veya hoşgörülü davranmama isteğini uyandırır. Dolayısıyle böyle bir durumda şeytandan Allah'a sığınmak koruyuculuk işlevini görür. Onun öfkeyi istismar etme, bu deliği kullanıp insanın duygularına etki etme amaçlı girişimlerini boşa çıkarır.

Şu insan kalbini yaratan, onun giriş ve çıkış noktalarını, gücünü ve yeteneklerini, şeytanın hangi delikten girip onu kontrol altına alacağını bilen yüce Allah davetçinin kalbini kızgınlığın tahrik edici etkisine, dolayısiyle şeytanın vesvesesine karşı koruyor. Davet yolunda karşısına çıkan ve öfkesinden yararlanmak isteyen şeytana karşı koruyor.

Kuşkusuz davetçinin uyarabileceği noktayı, dizginleri ele geçirmesini sağlayacak fırsatı bulana kadar insan ruhuna giden dikenli, dolambaçlı, girintili, çıkıntılı ve son derece meşakkatli bir yol izlemesi gerekir.

İnsan kalbi ile birlikte davetin geniş alanı içinde yeni bir bölüm başlıyor. Bölüm yüce Allah'ın evrensel ayetlerini; gece, gündüz, güneş ve ayı kapsayan bir gezinti ile başlıyor. Bu arada, müşrikler arasında Allah'la birlikte güneşe ve aya secde edenlerin bulunduğu, oysa her ikisini de yüce Allah'ın yarattığı belirtiliyor. Bu ayetler sunulduktan sonra değerlendirme amacı ile, şayet kendileri büyüklük taslayıp Allah'a kulluk yapmaya tenezzül etmezlerse, Allah'a onlardan daha çok yakından ve ona kulluk yapan varlıklar olduğu hatırlatılıyor. Sonra şu yeryüzü Rabb'ine karşı bir tür kulluk pozisyonu içindedir. Yeryüzü de tıpkı onlar gibi canlılığını Rabb'inden alıyor. Ama onlar bununla Rabb'lerine doğru yol almıyorlar. Tam tersine Allah'ın evrensel ayetlerini inkar ediyor, Kur'an'daki ayetlerini de tartışma konusu yapıyorlar. Oysa bu Kur'an Arapçadır ve ona onların anlamadığı yabancı dilden kelimeler karışmamıştır. Ardından ayetlerin akışı onları bir kıyamet sahnesi ile yüzyüze getiriyor. Sonra onların ruhlarını bütün zaafları ile, değişkenlik ve unutkanlığı ile, iyiliğe düşkünlüğü, buna karşın zarardan kaçışı ile, sahip olduğu tüm özellikleri ile çırılçıplak gözler önüne seriyor. Buna rağmen onlar Allah katında kendilerine ilişecek zarardan korunmuyorlar. Sure yüce Allah'ın insanlara verdiği bir sözle son buluyor: Burada yüce Allah, gerçeği bütün çıplaklığı ile görünceye, içlerinde hiçbir şüpheye, hiçbir kuşkuya yer kalmayıncaya kadar insanlara hem iç alemlerindeki hem de dış alemdeki ayetlerini göstereceğini vaadediyor.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ

Uludağ PDF Arşivi - http://www.tanitim.org

وَلَا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ۝

37- Gece, gündüz, güneş ve ay onun ayetlerindendir. Eğer Allah'a kulluk ediyorsanız, güneşe ve aya secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin.

Bu ayetler gözler önüne serilmiştir. Bilen, bilmeyen herkes görür bunları. İnsan kalbi üzerinde dolaysız bir etki bırakır. İnsan bu evrensel ayetlerin mahiyetleri ile ilgili bilimsel açıdan bir şey bilmese bile onların görkemine hayran kalır. Çünkü onlarla insanın organik yapısı arasında bilimsel tanımadan çok daha köklü bir bağ vardır. Onlarla şu insan arasında yaratılış, fıtrat ve organik açıdan bir bağ vardır. Dolayısiyle insan ve onlar birbirlerinin ayrılmaz parçasıdırlar. Organik yapıları bir, öz maddeleri bir, fıtratları bir, bağlı bulundukları yasaları bir, ilahları bir. Bu yüzden insan bu ayetleri derin duygusu ile, yalın mantığı ile heyecanla algılar.

Bu yüzden Kur'an-ı Kerim çoğu zaman insan kalbinin dikkatini bu ayetlere çekmekle, içinde bulunduğu gafletten uyarmakla yetinir. Bu gaflet bazan uzun süreli alışkanlıktan, bazan da çeşitli engellerden, birikimlerden, müdahalelerden kaynaklanır. İşte Kur'an-ı Kerim insan kalbini bunlardan arındırır. Böylece yeniden canlanmasını, hareket etmesini, uyanmasını, bu dost evrene sempatiyle bakmasını, kökü derinlere varan eski tanışıklıkla iletişim kurmasını sağlar.

Burada ayet-i kerimenin işaret ettiği sapma şekillerinden biri şudur: Bazıları güneş ve aya yönelik duygularında aşırıya kaçıyorlardı, onlara sapıkça bir yaklaşım içindeydiler. Allah'ın yarattığı varlıklar arasında en parlak, en göz alıcı olanlarına Allah'a daha çok yaklaşmak gerekçesi ile ibadet ediyorlardı. İşte Kur'an-ı Kerim onları bu sapıkça yaklaşımdan vazgeçirmek, onların karmaşık ve bulanık inançlarını düzeltmek için inmiştir. Kur'an-ı Kerim onlara şöyle sesleniyordu: Eğer siz gerçekten Allah'a ibadet ediyorsanız, güneşe ve aya secde etmeyin. **"Onları yaratan Allah'a secde edin."** Çünkü bütün yaratıklar hep birlikte sadece yaratıcıya kulluk kastı ile yönelebilirler. Güneş ve ay da sizin gibi yaratıcılarına kulluk kastı ile yöneliyorlar. Şu halde siz de onlarla birlikte tek ve ortaksız yaratıcıya kulluk kastı ile yönelin. Çünkü ibadet sunmaya sadece O layıktır. İfade içinde güneş ve aya dönük olarak "Halakahunne" şeklinde dişiler için geçerli olan çoğul zamir kullanılıyor. Bununla güneşin, ayın ve onlara benzeyen diğer yıldızların ve gezegenlerin cinsleri gözönünde bulundurulmuştur. Ayrıca onlardan sözedilirken akıllı varlıklar için geçerli olan zamir kullanılıyor ki, bununla onlara hayat ve akıl nitelikleri yakıştırılmak, gören canlı varlıklar gibi tasvir edilmek isteniyor.

Eğer bu evrensel ayetlerin sunulmasından ve bu aydınlatıcı açıklamadan sonra yine de büyüklük taslayacak olurlarsa, bu hiçbir şeyi ileri veya geri götürmez, hiçbir şeyi arttırıp eksiltmez. Çünkü onların dışındaki varlıklar büyüklük taslamadan yüce Allah'a kulluk sunuyorlar:

فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ۝

Ücretsiz - DP Kitap Arşivi - https://rantey.org

38- Eğer büyüklük taslarlarsa bilsinler ki, Rabb'inin yanında bulunanlar (melekler), gece gündüz O'nu tesbih ederler ve onlar hiç usanmazlar."

"Rabb'inin yanında bulunanlar" dendiği zaman ilk önce akla gelen meleklerdir. Ne varki burada meleklerden başka Allah'ın yakın kulları kastedilmiş olabilir. Hem biz, basit ve önemsiz birkaç bilgi kırıntısından başka birşey biliyor muyuz ki?

Şunlar Rabb'inin yanında bulunanlar. Daha üstün ve daha yücedirler. Daha onurlu ve daha ideal kullardırlar. Yeryüzünde doğru yoldan çıkıp sapanlar gibi büyüklük taslamazlar. Allah'a yakın oluşlarından dolayı gururlanmazlar. Gece-gündüz onu tesbih etmekten bıkmazlar, **"Usanmazlar"**... Şu halde yeryüzünde bazı kimselerin varlık bütününden kopup Allah'a yönelik kulluk gerçeğinden uzaklaşması, bu görevden geri kalması ne anlam ifade eder?

ALLAH'IN AYETİ YERYÜZÜ

İşte şu yeryüzü -onların anaları, besin kaynakları- bağrından çıktıkları ve en sonunda bağrına dönecekleri yeryüzü... Onun kendilerine bahşettiği azıklardan başka yiyecekleri, içecekleri olmaksızın üzerinde karınca gibi dolaştıkları şu yeryüzü... Şu yeryüzü Allah'ın huzurunda boynu bükük durur. Onun elinden hayat alır:

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا
ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- Onun ayetlerinden biri de şudur: Sen toprağı boynu bükük kupkuru görürsün. Onun üzerine suyu döktüğümüz zaman titreşir ve kabarır. Onu dirilten Allah elbette ölüleri de diriltir. O'nun herşeye gücü yeter.

Burada Kur'an-ı Kerim'in yerine göre uygun ifadeler seçmeye ne kadar özen gösterdiğinin üzerinde durmak istiyoruz. Ayette boynu büküklük olarak ifade edilen yerin durumu, üzerine suyun inmesinden önceki hareketsizliğidir. Üzerine su döküldüğü zaman titreşiyor, kabarıyor. Sanki yerin bu hareketi, hayat bahşeden sebeplere karşı yüce Allah'a yönelik bir şükür, bir ibadet ifadesidir. Çünkü bu ayetin içinde yeraldığı atmosfer, ibadet, tesbih ve boyun bükmeyi anlatan ayetlerin oluşturduğu atmosferdir. Bu yüzden yeryüzü sahnede yeralan uygun bir duygu ile, uygun bir hareket ile sahnenin vermek istediği mesafe katkıda bulunan bir şahısmış gibi sunuluyor...

Buna benzer ifadelerdeki sanatsal ahengi vurgulamak için "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabından bir sayfa iktibas etmek istiyoruz.[26]

"Kur'an-ı Kerim yeryüzünün yağmur yağmazdan, bitki yeşermezden önceki durumunu bir keresinde "kuru", bir keresinde de "boynu bükük" şeklinde ifade etmiştir. Bazıları bunun sadece bir ifade çeşitliği olduğunu sanmaktadırlar. Şu halde bu iki nitelendirmenin sözkonusu edildiği yerlere bakalım. Bu nitelendirmeler iki farklı yerde geçmektedir:

Yeryüzünün "kuru" olarak nitelendirilmesi şu ayette geçiyor:

26- Kur'an'da Edebi Tasvir, s. 139-142

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ey insanlar, eğer öldükten sonra dirileceğinizden kuşkunuz varsa, biliniz ki, gücümüzü kanıtlamak için sizi önce topraktan, sonra spermadan, sonra embriyodan, sonra yapısı belli belirsiz bir çiğnemlik et parçasından yarattık. Size belirtmek için dilediğimizi belli bir sürenin sonuna kadar rahimlerde tutarız. Sonra da sizleri çocuk olarak meydana çıkarırız. Böylece yetişip ergenlik çağına gelirsiniz. Kiminizin erken yaşta canı alınır ve kiminiz de ömrünün en kötü dönemine kadar yaşatılır ki, bilirken birşey bilmez olur. Yeryüzünü de kupkuru görürsün. Fakat biz oraya su gönderdiğimizde titreşir, kabarır ve her gözalıcı bitkinin çiftini yetiştirir."[27]

"Boynu bükük" olarak nitelendirilmesi de ayette oluyor:

"Onun ayetlerinden biri de şudur: sen toprağı boynu bükük kupkuru görürsün. Onun üzerine suyu döktüğümüz zaman titreşir ve kabarır."

Bu iki ayete şöyle bir göz atıldığı zaman "kuru" ve "boynu bükük" kelimelerinin kullanıldığı yerlerle oluşturdukları ahenk hemen göze çarpar. Birinci ayetin konusu, diriliş, canlandırma ve günyüzüne çıkmadır. Yeryüzünün "kuru" olarak nitelendirilmesi, sonra titreşip kabarması ve her güzel bitkiden çifter çifter yeşertmesi ayetin atmosferi ile ahenk oluşturmaktadır. İkinci ayette ise, konu; ibadet, boyun bükmek ve secde etmektir. Dolayısiyle yeryüzünün "boynu bükük" olarak tasvir edilmesi, ardından üzerine su indirildikten sonra titreşip kabarması bu ayetin atmosferine uygun düşmektedir.

"Öte yandan birinci ayette olduğu gibi burada yeryüzünün suyun inmesinden sonra titreşip kabarmasına, bitki yeşertmesi, günyüzüne çıkartması, hususları eklenmiyor. Çünkü ibadet ve secde havasının egemen olduğu bir atmosferde buna gerek yoktur. Burada yeralan "titreşip kabardı" ifadesi, oradaki anlamı ve amacı ifade etmek için kullanılmıyor. Bu ifade yeryüzünün boynu büküklükten sonraki durumunu anlatıyor. Burada vurgulanması amaçlanan hareket budur. Çünkü sahnedeki herşey ibadet kastı ile hareket ediyor. Yeryüzünün yalnız başına boynu bükük ve hareketsiz kalması uygun düşmez. Sahne içinde kendilerine özgü hareketleri ile kulluk sunanlara katılması ve sahnede yeralan herşey hareket halindeyken onun bir köşede boynu bükük ve hareketsiz kalmaması gerekir. Bu ise, zihinlerde canlandırılmak istenen harekette bir ahenk oluşturmak için, her türlü değerlendirmenin üstünde çok büyük bir dikkatin, bir özenin göstergesidir..."

Tekrar Kur'an ayetine döndüğümüzde ayetin sonundaki yorum cümlesinin ölülerin diriltilmesi meselesine işaret ettiğini, yeryüzünün canlanmasını buna bir kanıt, bir örnek olarak gösterdiğini görüyoruz:

"Onu dirilten Allah elbette ölüleri de diriltir. O'nun gücü herşeye yeter."

Buna benzer sahnelerin Kur'an-ı Kerim'de kıyamet günü ölülerin diriltilmesine bir örnek, aynı şekilde yüce Allah'ın gücüne bir kanıt olarak sunulmasına sıkça rastlanır. Yeryüzündeki hayat sahnesi bütün kalplere yakın bir olgudur. Akıllardan önce kalplere dokunur, onları uyandırır. Ölüler arasında hayat unsuru belirmeye başlayınca bu olay, hayatı var eden yaratıcının ne kadar güçlü olduğu-

27- Hac Suresi, 5

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nu, yavaş yavaş ve gizlice bilincin derinliklerine bir mesaj olarak iletir. Kur'an insan fıtratına en kısa yoldan ve anlayacağı dilden seslenir.

İnsan bilinci ve duyguları üzerinde çok derin etkiler bırakan bu evrensel ayetlerin yeraldığı sahnenin ışığında, bu göz kamaştırıcı ve apaçık ayetleri inkar edenlere, onları reddedenlere, demogoji yapanlara yönelik çok sert bir azarlama ve korkutucu bir tehdit yeralıyor:

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

40- Ayetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar bize gizli kalmazlar. O halde ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın, O, yaptıklarınızı görmektedir.

Tehdit üstü kapalı gibi görünüyor ama korkutucudur: **"Bize gizli kalmazlar."** Çünkü onlar bütünüyle yüce Allah'ın bilgisinin kapsamındadırlar. Onlar, istedikleri kadar demogoji yapsınlar, kıvırsınlar. Bu şekilde demogoji yapmak suretiyle insanların sorgulamalarından yakayı kurtardıkları gibi yüce Allah'ın elinden de kurtulacaklarını sansınlar, kesinlikle Allah'ın ayetlerini inkar etmelerinden dolayı sorguya çekilip cezalandırılacaklardır.

Sonra tehdit açık bir dille yöneltiliyor: **"O halde ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi?"**

Mü'minlerin güven içinde getirilmelerine karşılık kıyamet günü onların durumundan korku, dehşet ve ateşe atılma gibi onları bekleyen akıbetten kinayedir bu ifade.

Ayet yine üstü kapalı bir tehditle son buluyor: **"Dilediğinizi yapın, O, yaptıklarınızı görmektedir."**

İstediğinizi yapmaya, Allah'ın ayetlerini inkar etmeye çağrılan ve her yaptığı Allah tarafından görülen adamın durumu ne korkunçtur.

KUR'AN VE KAFİRLER

Şimdi de yüce Allah'ın Kur'an'daki ayetlerini inkar eden kafirlere değiniliyor. Oysa Kur'an yüce bir kitaptır, güçlüdür, dış müdahalelerden korunmuştur, ona ne uzaktan ne de yakından batıl bulaşamaz:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ
يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَّا يُقَالُ لَكَ
إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا
لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى

Ücretsiz PDF kitap www.sivi...https://kitap.org

وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ
عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

41- Kendilerine gelen Kur'an'ı inkar ettiler. Halbuki o yüce bir Kitab'dır.
42- Geçmişte ve gelecekte ona batıl karışmaz. Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övülmeye layık Allah katından indirilmiştir.
43- Ey Muhammed! Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka birşey değildir. Senin Rabb'in hem bağışlama sahibi, hem de acı azap sahibidir.
44- Eğer biz bu Kur'an'ı yabancı bir dilde okunan bir kitap yapsaydık derlerdi ki: "Ayetleri anlıyacağımız bir şekilde açıklanmalı değil miydi? Muhatapları Arap olduğu halde Arapça olmayan kitap mı geldi?" De ki: "O mü'minler için doğru yolu gösteren bir kılavuz ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an, onlara bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağrılıyorlar.

Ayet-i kerime kendilerine gelen kitabı inkar edenlerden sözediyor ama, onların ne olduklarına, ileride ne olacağına değinmiyor. Yani "**Kendilerine gelen kitabı inkar edenler**" isim cümlesinin yüklemi belirtilmiyor. Sanki "onların bu davranışlarına uygun bir nitelik, işledikleri cürmün iğrençliğini ifade edecek bir söz yoktur" denmek isteniyor.

Bu yüzden "inne" edatı ile başlayan isim cümlesinin yüklemi belirtilmeden onların inkar ettikleri kitabın nitelikleri sayılıyor. Amaç işledikleri suçun iğrençliğini önplana çıkarmak, korkunçluğunu vurgulamaktır:

"Halbuki o yüce bir kitaptır. Geçmişte ve gelecekte ona batıl karışmaz. Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övgüye layık Allah katından indirilmiştir."

Batıl nasıl bulaşabilir ki, bu kitaba? O hak olan Allah katından gelmiştir. Hakkı haykırmaktadır. Göklerin ve yerin dayandığı hak ile bağlantılıdır.

Bu kitaba batıl nasıl bulaşabilirki? O yücedir. Allah'ın emri ile korunmuştur. Yüce Allah onu korumayı garantilemiş ve şöyle buyurmuştur: **"Bu Kur'an'ı gerçekten biz indirdik ve onu koruyacak olan da biziz."**[28]

Bu Kur'an'ı gereği gibi inceleyenler, onun içerdiği ve insanlık hayatına yerleştirmek üzere indiği gerçeği hemen farkederler. Ruhunda ve ayetlerinde bu gerçeği gözlemlerler. Hiç zorlanmadan, rahatça bulmaları mümkündür. İnsana güven veren fıtri bir gerçektir bu. Bu yüzden insanın öz yaratılışının derinliklerine hitap eder, onunla hemen iletişim kurar ve onu akıllara durgunluk verecek şekilde etkiler.

"Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övülmeye layık Allah katından indirilmiştir." Hikmet, bu kitabın sözlü yapısında, direktiflerinde, indiriliş yönteminde ve en kestirme yoldan insan kalbini tedavi edişinde, problemlerini çözüşünde göze çarpar. Ve bu kitabı indiren Allah övgüye layıktır. Bu Kur'an'ın içerdiği bir çok gerçek insan kalbini harekete geçirir, Allah'ı övmeye yöneltir.

Sonra ayetlerin akışı, Kur'an ile ondan önce vahyedilen kitaplar, Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ile ondan önce gönderilen peygam-

28- Hicr Suresi, 9

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

berler -selâm üzerlerine olsun- arasında bağlantı kuruyor. Bütün peygamberlik ailesini tek bir mecliste Rabb'lerinden aynı mesajı alacak şekilde bir araya getiriyor. Ruhlarını ve kalplerini birbirine bağlıyor. Hareket metodları ile insanlara sundukları mesajın bir olduğunu vurguluyor. Böylece en son gelen müslüman, kökü derinlere varan büyük bir ağacın dalı olduğunu, tarihi eskilere dayanan köklü bir ailenin üyesi olduğunu hisseder:

"Ey Muhammed! Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka birşey değildir. Senin Rabb'in hem bağışlama sahibi hem de acı azap sahibidir."

Bütün peygamberler aynı vahyi almışlar, aynı mesajı yüklenmişler, insanları aynı inanç sistemine inanıp uymaya çağırmışlardır. Bu yüzden insanlardan aynı tepkiyi görmüşler, aynı yalanlama ve itirazlarla karşılaşmışlardır. Bütün peygamberleri birbirine bağlayan aynı bağdır. Hepsi aynı ağacın dallarıdırlar. Aynı aileye mensupturlar. Çektikleri acılar, yaşadıkları deneyimler ve uzanıp giden yolda en sonunda varmak istedikleri hedef aynıdır.

Yakınlık duygusunu aşılayan, insana güç ve sabır veren insanı kararlı kılan ne güzel bir duygu! Daha önce Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed ve onların kardeşleri diğer bütün peygamberlerin -salât ve selâm üzerlerine olsun- izlediği yolu izleyen dava adamlarına bu duyguyu tattıran işte bu gerçektir.

Bu gerçeğin dava adamlarına kazandırdığı bu bilinç onlara üstünlük duygusunu, onurluluğu, yolun zorluklarına, iniş-çıkışlarına, dikenlerine ve engellerine aldırmamayı aşılıyor. Dava adamı yoluna devam ederken, kendisinden önce bu yolu izleyenlerin bütün insanlar arasında en seçkin topluluk olduklarını düşünür.

Şu bir gerçektir: **"Ey Muhammed! Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka birşey değildir."** Bu gerçeğin mü'min ruhlara yerleşmesi ne derin ve ne dehşetli sonuçlar doğurur?

İşte Kur'an bunu gerçekleştiriyor. Bu gerçeği kalplere yerleştiriyor, bir tohum gibi ekiyor.

Daha önceki peygamberlere söylenenler, son peygamber Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- de söylenmiştir:

"Senin Rabb'in hem bağışlama sahibi, hem de acı azap sahibidir."

Amaç mü'minin ruhunun doğru ve dengeli oluşunu sağlamaktır. Böylece mü'min Allah'ın rahmetini ve bağışlamasını ümid eder ve hiçbir zaman ümitsizliğe düşmez. Allah'ın azabından sakınır, korkar ve asla unutmaz. Zaten denge, islamın temel özelliğidir.

Sonra yüce Allah'ın bu Kur'an'ı kendi dilleri olan Arapça bir kitap olarak indirmekle kendilerine büyük bir lütufta bulunduğu belirtiliyor. Bunun yanısıra onların inatçılıklarına, inkarcı tutumlarına, tartışma ve kitabı tahrif etme yöntemlerine işaret ediliyor:

"Eğer biz bu Kur'an'ı yabancı bir dilde okunan bir kitap yapsaydık derlerdi ki: Ayetleri anlayacağımız bir şekilde açıklamalı değil miydi? Muhatapları Arap

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://fantey.org

olduğu halde Arapça olmayan hitap mı geldi?"

Şu halde onlar bu Kur'an'ın arapça oluşundan memnun değildirler. Onlar bu Kur'an'dan korkuyorlar. Çünkü bu Kur'an Arapçadır ve Arapların fıtratına kendi dilleri ile hitap etmektedir. Bu yüzden **"Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın belki galip gelirsiniz"** diyorlardı. Eğer yüce Allah bu Kur'an'ı yabancı bir dilden indirseydi bu seferde itiraz edecek ve şöyle diyeceklerdi: **"Açık, ayrıntılı ve ince bir Arapça kitap olarak inmesi gerekmez miydi?"** Eğer Kur'an'ın bir kısmı Arapça bir kısmı da yabanca bir dilden olsaydı, bu kez de itiraz edecek ve şöyle diyeceklerdi: **"Hem Arapça hem de yabancı bir dil mi?"** şu halde onların davranışlarının kökeninde kaypaklık, demogoji yapma ve inkar yatmaktadır.

Biçim etrafında çıkarılan bu tartışmaların ardındaki gerçeğin özü şudur: Bu kitap mü'minler için yol kılavuzu ve şifa kaynağıdır. Çünkü ancak mü'min kalpler bu kitabın özünü ve gerçeğini kavrayabilir, onun yolgöstericiliği ışığında yol alabilir, onun tedavi edici özelliği sayesinde bireysel ve toplumsal hastalıklardan kurtulabilirler. Mü'min olmayanlara gelince onların kalpleri duyarlılıklarını yitirmişlerdir, bu kitabın tatlı, sevecen mesajını algılayamazlar. Bu kitap onların kulaklarında bir ağırlık, kalplerinde ise bir körlüktür. Onlar hiçbir şeyi açık seçik göremezler. Çünkü onlar gerçekten bu kitabın özünden ve insan kalbine yönelik dolaysız mesajlarından uzaktırlar:

"De ki: O mü'minler için doğru yolu gösteren bir kılavuz ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağırılıyorlar."

İnsan bu sözün doğruluğunu her zaman ve her toplumda görebilir. Bu Kur'an bazı insanların ruhlarına büyük etki yapar, onları yeni baştan biçimlendirir, canlandırır. Hem onda hemde çevresinde büyük işler gerçekleştirir. Bazı insanların kulaklarında da ağırlıktır bu Kur'an. Onları gittikçe sağırlaştırmaktan, körleştirmekten başka bir şey kazandırmaz. Aslında Kur'an değişmiş değildir, ne varki kalpler değişmiştir. Ve kuşkusuz yüce Allah doğru söylemiştir.

Burada Hz. Musa'ya -selâm üzerine olsun- ona indirilen kitaba ve soydaşlarının bu kitap hakkında görüş ayrılıklarına düşmelerine işaret ediliyor. Az önce topluca anılan peygamberlere bir örnek olarak ona işaret ediliyor. Yüce Allah Hz. Musa'nın soydaşlarının görüş ayrılıklarına ilişkin hükmünü ertelemiştir. Daha önce, bütün bu meselelerle ilgili çözümleyici kararın, herşeyin en ince detayına kadar çözümlendiği kıyamet gününde gerçekleşmesini öngörmüştür:

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45- Andolsun ki Musa'ya kitap vermiştik de onda ayrılığa düşmüşlerdi. Rabb'inin verilmiş bir sözü olmasaydı, aralarında hükmedilmiş olurdu. Doğrusu onlar, onun hakkında şüphe içindedirler.

Aynı şekilde Rabb'in bu son peygamberlikle ilgili sorunun çözümünü de va'-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

dedilen kıyamet gününe bırakmayı, insanları istedikleri gibi davranıp o günde yaptıklarına göre karşılık görmek üzere serbest bırakmayı öngörmüştür:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

46- Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir. Rabb'in kullara zulmedici değildir.

Bu son risalet insanlığın artık olgunlaştığını duyurmak, omuzlarına seçme yükümlülüğünü yüklemek, sorumluluğun bireysel olduğunu herkese bildirmek için gelmiştir. Bundan sonra herkes dilediğini seçebilir. **"Rabb'in kullara zulmedici değildir."**

Herşey için belirlenmiş bir süre olduğuna işaret edilmesi ve yüce Allah'ın adil oluşuna değinilmesi münasebetiyle kıyamet meselesinin ve ona ilişkin bilginin Allah'ın tekelinde olduğu vurgulanıyor. Bu amaçla yüce Allah'ın bilgisi bazı olaylarda, kalplerin derinliklerine dokunan mesajlar içeren tablolar halinde tasvir ediliyor. Bu ise, müşriklere birtakım soruların sorulması, onların da cevap vermesini yansıtan bir kıyamet sahnesinin sunuluşu esnasında gerçekleştiriliyor:

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَٰتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
أَيْنَ شُرَكَآءِى ۖ قَالُوٓا۟ ءَاذَنَّٰكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ
عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَدْعُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَظَنُّوا۟ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾

47- Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi O'na aittir. Allah'ın bilgisi dışında hiçbir ürün kabağından çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Onlara: "Bana koştuğunuz ortaklar nerede?" diye seslenildiği gün: "Sana arz ederiz ki bizde hiçbir gören yok" derler.
48- Önceden yalvarıp durdukları tanrıları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerlerinin olmadığını anlamışlardır.

Kıyamet, bilinmezliğin koyu karanlığına bürünmüş bir gaybtır. Kabuklarının içindeki meyveler de gözle görülmez birer sırdırlar. Rahimlerin içindekiler de aynı şekilde gaybın perdesine bürünmüşlerdir. Bütün bunlar Allah'ın bilgisinin kapsamındadır. Allah'ın bilgisi onları kuşatmıştır. İnsan kalbi kabuklarındaki meyveleri, ürünleri, rahimlerdeki ceninleri düşünüyor; yeryüzünün her tarafını gözlerinin önüne getirip sayısız kabukları algılamaya çalışıyor, akla hayale sığmayan rahimlerdeki ceninleri tasavvur ediyor. O zaman insan aklının bu sınırsız gerçeği tasavvur edebildiği kadariyle vicdanda Allah'ın bilgisinin bir tablosu şekilleniyor.

Sonra insan, gizli ve örtülü hiçbir şeyin kapsamının dışında kalmadığı bu sonsuz bilgi karşısında duran bir grup sapık insanın durumunu düşünüyor:

"O gün onlara 'Bana koştuğunuz ortaklar nerede?' diye seslenilir."

Tartışmanın hiçbir yarar sağlamadığı, sözleri tahrif etmenin ve değiştirmenin mümkün olmadığı bu günde ne desler onlar?

//rantey.org

"Sana arzederiz ki bizden hiçbir gören yok."

Bugün bizden hiç kimsenin senin ortakların olduğuna şahitlik etmediğini sana bildiririz.

"Önceden yalvarıp durdukları tanrıları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerlerinin olmadığını anlamışlardır."

Eski iddialarına ilişkin hiçbir şey bilmiyorlar. Artık içinde bulundukları durumdan kurtulamayacaklarını iyice anlamışlardır. İşte bu, insana tüm geçmişini unutturan, içinde bulunduğu durumdan başka hiçbir şey hatırlamamasına neden olan, insanın zihnini allak-bullak eden bir sıkıntıdır.

İNSAN FITRATI

İşte bu, insanın iyiliğe düşkün, zarardan kaçınan bir karektere sahip olmasına rağmen, azabından çekinme gereği duymadığı, göreceği azap endişesiyle ayağını denk almadığı bir gündür... Burada kendi ruhları her türlü örtüden soyutlanmış, bütün perdelerden sıyrılmış, eğri ile doğruyu birbirine karıştıramayacak bir durumda tasvir ediliyor:

لَا يَسْـَٔمُ ٱلْإِنسَـٰنُ مِن دُعَآءِ ٱلْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ ٱلشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَـٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ هَـٰذَا لِى وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ
إِلَىٰ رَبِّىٓ إِنَّ لِى عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟
وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَـٰنِ
أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

49- İnsan hayır istemekten yorulmaz. Ancak kendisine bir şer dokundumu hemen üzgündür, ümitsizdir.
50- Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet taddırırsak: "Bu benim hakkımdır; kıyametin kopacağını sanmıyorum. Rabb'ime götürülmüş olsam bile muhakkak O'nun yanında benim için güzel şeyler vardır" der. Biz inkar edenlere, yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve mutlaka onlara acı azabdan taddıracağız.
51- İnsana bir nimet verdik mi yüz çevirir; yan çizer. Ona bir şer dokundu mu yalvarıp durur.

Bu, Allah'ın yolgöstericiliği ile yolunu bulup dosdoğru hareket etmeyen insan ruhunun gerçek ve ince bir tablosudur. Bu tip insanların ruhlarının değişkenliğini, zayıflığını, ikiyüzlülüğünü, iyiliğe düşkünlüğünü, nankörlüğünü, bollukla gururlanıp, dara düşünce feryadı basmasını tasvir eden bir resim... Gerçekten ilginç ve incelikli bir tasvir.

Şu insan iyilik istemekten bıkmaz. Her yanı iyilik ve nimetle dolsa yine de ister, tekrar tekrar ister. Her kendisi için ister ve istemekten usanmaz. Eğer ken-

Diyanet İşleri Başkanlığı | https://kuran.diyanet.gov.tr

disine zararın ucu dokunsa -ama sadece dokunsa- tüm ümidini, bekleme direncini yitirir. Bu zarardan kurtulamayacağını, bir çıkış noktasını bulamayacağını sanır. Sebeplerden elini çeker, göğsü daralır, üzüntüsü, sıkıntısı büyüdükçe büyür. Allah'ın rahmetinden ümidini keser, onun gözetimi hakkında karamsar olmaya başlar. Çünkü Rabb'ine güveni azdır, bağları zayıftır.

Yine insana, eğer yüce Allah uğradığı bu zarardan sonra ona merhamet edip katından bir iyilik tattırırsa nimeti küçümser ve Allah'a şükretmeyi unutur. Rahatlıkla aklını başından alır ve nimetin kaynağını unutur. "Bunlar benimdir, bunları hakkederek elde ettim ve hep bu nimetler içinde yaşayacağım" der. Ahireti unutur ve kopmasını uzak bir ihtimal olarak görür: **"Kıyametin kopacağını sanmıyorum"** der... Kendi kendine dişinir, böbürlenir. Allah'a karşı büyüklenir. Kendisinin seçkin bir yerinin olduğunu sanır. Kıyameti ve Allah'ı inkar eder. Buna rağmen Rabb'ine döndürülecek olursa katında ayrıcalıklı bir yerinin olduğunu düşünür. **"Rabbime götürülmüş olsam bile muhakkak O'nun yanında benim için güzel şeyler vardır."** Hiç kuşkusuz bu, onun kapıldığı gururun ifadesidir... Tam bu sırada, yerinde bir tehdit geliyor:

"Biz inkar edenlere, yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve mutlaka acı azaptan tattıracağız."

Şu insana yüce Allah nimet bahşettiği zaman, büyüklenir, azgınlaşır. Uyarılara sırt çevirir ve kimseye aldırmadan bir başına pervasızca çekip gider. Ancak kendisine zararın ucu dokunur dokunmaz, alçalır, yıkılır, küçülür ve basitleşir. Durmadan yalvarır yakarır. Bu durumdan kurtulmak için uzun uzun dua eder.

Ne büyük dikkat!.. İnsan ruhunun büyük-küçük her özelliğini ortaya koyan ne incelikli bir gözlem! Çünkü onu anlatan, yüce yaratıcısıdır. İnsan ruhunun geçtiği yolları ve onun her zaman bu dolambaçlı yollardan geçtiğini bilen yüce Allah'tır onu anlatan. İnsan doğru yolu bulup dosdoğru hareket etmediği sürece bu dolambaçlı yollardan kurtulamaz.

Her türlü örtüden soyutlanmış, bütün perdelerden sıyrılmış şekilde gözler önüne serilen bu insan ruhunun sergilendiği sahnenin ışığında onlara soruluyor: Eğer bu yalanladığınız kitap Allah katından gelmişse ve bu tehdit gerçekse o zaman ne yapacaksınız? Kendinizi, Allah'ın kitabını yalanlamanın, ona karşı çıkmanın korkunç akibetine doğru sürüklediğinizin farkında mısınız?

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِۦ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ۝

52- De ki: "Kur'an Allah katından gelmiş olup da sizde onu inkar etmişseniz, söyleyin bana derin bir çıkmazda bulunan kimseden daha sapık kim vardır?"

Hiç kuşkusuz bu ayağını denk almayı gerektiren bir ihtimaldir. Peki onlar bu konuda ne gibi önlemler alıyorlar?

Bundan sonra surenin akışı, onları bu ihtimali düşünmek, ölçüp biçmek üzere kendi hallerine bırakıyor ve uçsuz bucaksız evrene yöneliyor; gerek evrende ge-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rekse kendi iç alemlerinde gözönünde bulundurulan bazı planları, takdirleri ortaya koyuyor:

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ
وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ
بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا إِنَّهُمْ فِي
مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

53- Biz onlara iç ve dış alemdeki ayetlerimizi göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'inin her şeye şahit olması yetmez mi?
54- İyi bilki onlar, Rabb'ine kavuşmaktan kuşku içindedirler. İyi bilki O, herşeyi kuşatmıştır.

Bu, surenin içerdiği son mesajdır ve hiç kuşkusuz büyük ve anlamlı bir mesajdır.

Yüce Allah'ın kullarına -insanoğluna- hem bu evrenin hem de kendi ruhlarının gizli yönlerinden bazısını kendilerine göstereceğine ilişkin va'didir. Yüce Allah, bu dinin, bu kitabın, bu sistemin ve bunu ifade eden bu sözün gerçek olduğunu anlayana kadar insanlara iç ve dış alemdeki ayetlerini göstereceğini va'dediyor. Allah'tan daha doğru söyleyen biri var mı?

Yüce Allah bu sözünü doğrulamış ve bu sözün verilişinden bu yana geçen ondört asırlık süre içinde dış alemdeki ayetlerini, iç alemdeki ayetlerini onlara göstermiştir ve her gün yeniden göstermektedir.

İnsan şöyle bir baktığında, insanlığın o günden bu yana çok şey keşfettiğini görür. Evrenin ufukları yüce Allah'ın dilediği oranda insan ruhunun kilitli, örtülü bölmeleri önlerinde açılmıştır.

İnsanlar çok şey öğrenmişlerdir. Eğer nasıl öğrendiklerini kavrayıp şükrederlerse bunda kendileri için çok hayırlar vardır.

O günden bu yana evrenin merkezi sandıkları dünyalarının güneşin uydusu ufacık bir zerreden başka bir şey olmadığını, yine güneşin milyonlarca benzeri bulunan küçücük bir yuvarlak olduğunu, dünyalarının, güneşlerinin -ve eğer öğrendikleri doğruysa- evrenlerinin tabiatını, özelliğini öğrendiler.

Şayet madde olarak tanımlanan şeyin varlığı doğruysa içinde yaşadıkları şu evrenin öz maddesini öğrendiler. Bu evren binasının temel taşının Atom olduğunu, Atomun da işına dönüştüğünü, dolayısiyle bütün evrenin ışından oluştuğunu, bütün cisim ve şekillerin çeşitli yollardan bu ışınlardan meydana geldiğini öğrendiler.

Şu küçük gezegenleri hakkında da çok şey öğrendiler. Onun küre biçiminde bir yuvarlak olduğunu, hem kendi ekseni etrafında hem de güneşin etrafında döndüğünü, dünyanın karalarını, okyanuslarını ve nehirlerini öğrendiler. Yerin altındaki birçok şeyi ortaya çıkardılar. Bu gezegenin bağrına yerleştirilmiş, aynı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

şekilde atmosferine serpiştirilmiş birçok rızık kaynaklarını keşfettiler.

Küçücük gezegenlerini büyük evrene bağlayan ve bütün evreni yönlendiren yasalar sisteminin tek ve değişmezliğini öğrendiler. Kimisi doğru yolu bularak yasalar sistemini bilmekten yola çıkarak yasaların yaratıcısını bildi. Kimisi de saparak bilimin kabuğunda kalıp özüne inemedi, ötesine geçemedi. Ne varki insanlık bilimden dolayı sapıklığa ve serkeşliğe daldıktan sonra, bilim yoluyla dönecek ve bu yolla bu kitabın gerçek olduğunu öğrenecektir.

İnsan ruhunun derinliklerinde gerçekleştirilen ilmi gelişmeler evren alanında yapılanlardan az değildir. İnsanın bedenine, ruhsal ve bedensel yapısına, özelliklerine ve sırlarına ilişkin çok şey öğrendiler. Oluşumunu, birleşimini, görevlerini, hastalıklarını, gıdasını ve onun tepkilerini temsil etmeyi, davranış ve hareketlerinin sırlarını öğrendiler. Bütün bunlarla ancak yüce Allah'ın yaratabileceği olağanüstülükler ortaya çıkardı.

İnsanın ruhsal yapısı hakkında da birşeyler öğrendiler. Ancak bu öğrendikleri insanın bedensel yapısına ilişkin bilgilerinin düzeyine ulaşmamıştır. Çünkü ilgileri büyük bir ağırlıkla insanın aklından ve ruhundan çok insanın maddi yönüne ve bedeninin organik yapısının otomatik çalışma sistemine yönelik olmuştur. Ancak bazı belirtiler ilerde büyük gelişmelerin olacağını göstermektedir. İnsanoğlu bu yolda önemli buluşlar peşindedir.

Allah'ın bu va'di her zaman geçerlidir: **"Biz onlara iç ve dış alemdeki ayetlerimizi göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun."**

Bu va'din son bölümünün belirtileri bu asrın başlarından itibaren dikkat çekici bir şekilde görünmeye başlamıştır. İman kafilesi çeşitli vadilerden akarak toplanmaktadır. Sadece maddi ilim yoluyla kafileye katılan birçok kişi vardır. Daha uzakta dalga dalga biriken gruplar vardır. Geçmişte neredeyse bu gezegeni bütünüyle kaplayacak azgın inkar, dinsizlik dalgasından sonra meydana gelmektedir bu gelişmeler. Ama bu inkar ve dinsizlik dalgası şu anda kırılmaktadır. Tüm olumsuz belirtilere rağmen kırılmaktadır. Şu içinde yaşadığımız yirminci yüzyıl bitmeden bu dalga tamamen ortadan kalkacak veya etkisiz hale gelecektir, inşaallah. Ve Allah'ın kesinlikle gerçekleşecek olan va'di yerine gelecektir.

"Rabb'inin herşeye şahit olması yetmez mi?"

Çünkü O, sonsuz bilgisine ve sınırsız görmesine dayanarak söz verir.

"İyi bilki onlar, Rabb'ine kavuşmaktan kuşku içindedirler."

Onların bu şekilde davranmaları Allah'la buluşma konusunda duydukları kuşkudan kaynaklanıyor. Oysa bu kesindir.

"İyi bilki O herşeyi kuşatmıştır."

Onunla buluşmaktan nasıl kaçabilirlerki? Allah herşeyi kuşatmıştır.

FUSSİLET SURESİNİN SONU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şura Suresi

42

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 53

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Mekke'de inen bütün surelerde olduğu gibi inanç meselesini ele alıyor. Ancak sure özel olarak vahiy ve peygamberlik misyonu gerçeği üzerinde yoğunlaşıyor. O kadar ki; "Bütün sureyi birbirinc bağlayan başlıca eksen vahiy ve peygamberlik gerçeğidir. Surede yer alan diğer konular bu başlıca gerçeği izliyor" demek yanlış olmaz.

Bununla beraber Allah'ın birliği gerçeği de surede geniş yer kaplıyor. Sure bu gerçeği değişik yönlerden sunuyor. Yine surenin ele aldığı gerçekler arasında kıyamet ve kıyamete inanma meselesi de geniş yer tutmaktadır. Surenin içerdiği değişik konuların sunuluşu esnasında ahiret meselesi getiriliyor ve bazı ahiret sahneleri sunuluyor. Ayrıca mü'minlerin belirgin özellikleri ve kendilerini diğer insanlardan ayıran ahlaki yapıları da surede sunulan konular arasında yer alıyor. Rızık meselesine de değiniliyor; rızkın bollaşması ve daralması üzerinde duruluyor. Birde insanın bollukta ve darlıktaki tavrı gözler önüne seriliyor.

Buna rağmen vahiy ve peygamberlik gerçeği ve buna bağlı meseleler surenin atmosferinde en belirgin, en fazla önplana çıkan konulardır. Sureye damgasını vuran bu gerçektir. Bu gerçeğin gölgesi surenin her tarafına yansımıştır. Surede yeralan diğer konular bu ilk gerçeği desteklemek, pekiştirmek amacı ile sunulmuşlardır.

Surenin akışı içinde bu gerçek ve ona bağlı konular büyük bir dikkati ve özenli bir yaklaşımı gerektiren bir yöntemle sunuluyorlar. Çünkü mesele farklı yönlerden ele alınıp sunuluyor. Bunlarda kimi zaman yaratıcının birliğinden veya rızıkları verenin birliğinden, ya da kalpleri yönlendirenin birliğinden yahud akıbetleri belirleyen ilahın birliğinden söz eden bazı ayetlerle birbirinden ayrılıyorlar... Sözgelimi vahiy ve peygamberlik gerçeğinden sözedilirken peşisıra vahyi gönderenin birliği, vahyin birliği, inanç sisteminin birliği, izlenecek hareket metodunun ve yolunun birliği, son olarak inanç sisteminin ışığında insanlığın önderliğinin birliği vurgulanıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu yüzden, surenin bütün konularının ardından, değişik anlamları, insan ruhunun üzerine yansıttığı gölgeleri ve insan aklına yönelik mesajları ile birlik çizgisi çok belirgin ve açık bir şekilde insan ruhuna nakşediliyor. Ayrıntılı açıklamalara geçmeden önce sureden bazı kısa örnekler verelim.

Sure birbirinden kopuk harflerle başlıyor: "**Ha, Mim, Ayn, Sin, Kaf.**" Bunu şu ayet izliyor: "**O üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah, sana ve senden önceki peygamberlere böyle vahyeder.**" Bununla önceki ve sonraki peygamberlere gönderilen vahyin kaynağının bir olduğu vurgulanıyor: "**Sana ve senden önceki peygamberlere...**"

Sonra surenin akışı üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan yüce Allah'ın sıfatlarını saymaya devam ediyor: "**Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür.**" Bununla göklerde ve yerde bulunan tüm varlıklar üzerindeki mülkiyetin tekliği ve bunlara sahip bulunan yüce Allah'ın tek başına üstünlüğü ve ululuğu vurgulanıyor.

Ardından, göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi yüce Allah'a inanma meselesi ve bazı insanların Allah'a ortak koşmak suretiyle sapması karşısında evrenin durumunu tasvir eden bir başka konu açılıyor: "**Neredeyse gökler onların Allah'a ortak koşmaları karşısında tepelerinden çatlayacaklar. Melekler Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, yerdekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilinki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah gözetlemektedir. Sen onların üzerinde vekil değilsin.**" Böylece bütün evrenin iman ve şirk meselesi ile ilgilendiği, hatta göklerin bazı insanların yoldan çıkıp Allah'a ortak koşmalarından dolayı çatlayacak gibi olduğu, öte yandan meleklerin bazı sapıkların işlediği bu iğrenç suç için tüm yeryüzündeki canlılara bağışlanma diledikleri anlaşılıyor.

Bu gezintiden sonra surenin akışı tekrar ilk gerçeğe dönüyor: "**Ey Muhammed! Şehirlerin anası Mekke'de ve onun çevresinde bulunanları uyarman; hakkında asla şüphe olmayan toplanma gününe karşı korkutman için sana Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı cennete, bir kısmı da çılgın alevli cehenneme girerler.**"

Sonra surenin akışı "**Bir kısmı cennete, bir kısmı çılgın alevli cehenneme**" gidenlerle birlikte devam ediyor ve "**Şayet yüce Allah dileseydi onları tek bir ümmet yapardı, ama O'nun iradesi -bir bilgi ve hikmet uyarınca- dilediğini rahmetinin kapsamına almayı öngörmüştür**" gerçeği vurguluyor. "**Zalimlerin ise bir dost ve yardımcısı olmaz.**" Yine sadece yüce Allah'ın herşeyin ortaksız çekip çeviricisi olduğu belirtiliyor: "**O; ölüleri diriltir ve O'nun gücü herşeye yeter.**"

Bu yüzden surenin akışı tekrar ilk gerçeğe, vahiy ve peygamberlik gerçeğine dönüyor. Ve insanların görüş ayrılığına düştükleri meselelerde nihai karar verme, hükmetme yetkisinin, insanlar görüş ayrılığına düştükleri meselelerde ona başvursunlar diye bu Kur'an'ı indiren yüce Allah'a ait olduğunu vurguluyor: "**Görüş ayrılığına düştüğünüz herhangi bir meselede hüküm vermek Allah'a aittir. İşte bu, benim Rabb'im olan Allah'tır. O'na dayandım, O'na yöneldim.**"

Allah'ın Rab'liği sözkonusu edilmişken, yaratıcının birliği, zatının eşsizliği,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

göklerin ve yerin içerdiği zenginlik kaynaklarını dilediği gibi yönlendiren, rızıkları bollaştırıp daraltan ilahın tekliği ve onun herşeyi bildiği belirtiliyor: **"Gökleri ve yeri yoktan var edendir. Size kendinizden eşler, hayvanlardan çiftler yarattı. Bu düzen içinde çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi işitir, görür. Göklerin ve yerin anahtarı Allah'ındır. Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, herşeyi bilir."**

Sonra tekrar ilk gerçeğe dönüyor surenin akışı: **"Allah size, dinden Nuh'a tavsiye ettiği, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimiz: 'Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin' direktifini sizin için bir hayat düsturu olarak öngördü. Fakat kendilerini çağırdığım bu düstur Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir. Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süre için Rabb'inin verilmiş sözü olmasaydı, aralarında hemen hükmedilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan kuşku duymaktadırlar. Bundan dolayı sen insanları Allah'ın dinine davet et ve emrolunduğun gibi doğru ol, onların heva ve heveslerinden kaynaklanan hayat sistemlerine uyma ve de ki: 'Ben Allah'ın indirdiği her kitaba inandım."**

Sure bu düzen içinde, bu atmosferle kuşatılmış olarak, diğer inanç sorunları ile ilgili ama aynı zamanda surenin başlıca konusu imiş gibi görünen ilk gerçeği destekleyen ara açıklamalarla birlikte ilk ve temel konuyu; vahiy ve peygamberlik konusunu sunmaya devam ediyor.

Bu düzen, surenin ilk dersinde bütün çıplaklığı ile gözlemlenebilir. Çünkü okuyucu her ayet grubundan sonra mutlaka vahiy ve peygamberliği herhangi bir yönüyle ele alan bir açıklama ile karşı karşıya kalıyor.

Surenin geri kalan kısmını kapsayan ikinci ders ise, yüce Allah'ın rızkı bollaştırıp daraltmasına, canlılara yönelik rahmetinin sonucu yağmurun yağmasına, göklerin ve yerin yaratılışına ve her ikisinde varedilen canlılara ve denizlerde dağlar gibi yüzüp giden gemilere ilişkin ayetlerinin sunuluşu ile başlıyor. Buradan hareketle mü'minlerin benzersiz nitelikleri ve toplumlarını ayrıcalıklı kılan ahlâki değerleri sunuluyor. Yanısıra bir kıyamet sahnesi sunuluyor ve burada zalimlerin azabı gözleriyle gördükleri anki durumları yansıtılıyor: **"Azabı gördükleri zaman zalimlerin; 'Geri dönecek bir yol var mı?' dediklerini görürsün. Yine onları aşağılıktan başlarını öne eğmiş vaziyette ateşe sunulurlarken göz ucuyla gizli gizli bakarken görürsün."** Öte yandan mü'minlerin üstünlükleri ve zalimlerin durumuna bakışları, o durum karşısındaki tutumları şöyle dile getiriliyor:

"Mü'minler de 'İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır. Bakın zalimler gerçekten sürekli bir azap içindedirler' derler." Bu sahnenin ışığında insanlar, fırsat kaçmadan kendilerini böylesine korkunç bir akıbetten kurtarmaya çağrılıyorlar: **"Allah'tan, geri çevrilmesi imkansız bir gün gelmeden önce Rabb'inizin çağrısına uyun. Çünkü o gün hiç biriniz sığınacak bir yer bulamazsınız, inkar da edemezsiniz."**

Bunun ardından tekrar suredeki ilk gerçeğe; vahiy ve peygamberlik gerçeği-

Sureler Dünyası Kitap Arşivi - http://www.sureler.org

ne dönülüyor. Bu gerçek bazı yönleriyle yeniden ele alınıyor:

"Eğer yüz çevirirlerse üzülme; biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır."

Ayetlerin akışı surenin sonuna kadar doğrudan veya dolaylı olarak bu eksen etrafında dolaşıyor. Bununla beraber bu gerçeğe yönelik bütün işaretler arasında başka konulara değinme özelliği de korunuyor. **"Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasında konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir ve her yaptığı yerindedir. İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kitabı), bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi, onunla hidayete iletiyoruz. Ve şüphesizki sen, doğru yola götürüyorsun. Göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi Allah'ın yoluna. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."**

İmdi... Surenin genel akışı boyunca vahiy ve peygamberlik gerçeği üzerinde yoğunlaşmanın arkaplanında, meselenin bu şekilde ve bu sıralama izlenerek sunulmasının özel bir hedefi olduğu önplana çıkmaktadır.

Bu hedef, son dinde, onun peygamberinde ve onun tutarlı ve değişmez hareket metodunu izleyen müslüman ümmetin şahsında somutlaşan yeni davet önderliğinin tayin edilmesidir.

İlk işaret surenin giriş kısmında belirmektedir: **"O üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah sana ve senden önceki peygamberlere böyle vahyeder."** Burada hedef, bütün dinleri bütün peygamberlere vahyedenin yüce Allah olduğunu vurgulamaktadır. Ve bu son peygamberlik görevinin önceden kararlaştırılmış ve kesintisiz uygulanan bir emrin uzantısı olduğunu belirtmektedir.

İkinci işaret de az sonra geliyor: **"Ey Muhammed! Şehirlerin anası Mekke'de ve onun çevresinde bulunanları uyarman için sana Arapça bir Kur'an vahyettik."** Burada da hedef, ilerde de işaret edileceği gibi yeni önderliğin merkezini göstermektir.

Birinci işarette vahyin kaynağının birliği vurgulandıktan sonra bu üçüncü işarette de peygamberlik görevinin birliği belirtiliyor: **"Allah, dinden Nuh'a tavsiye ettiği, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimiz 'Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin' direktifini sizin için bir hayat düsturu olarak öngördü."**

Bu işaretin ardından bir ara açıklama olarak, yüce Allah'ın tavsiyesine rağmen bu konuda görüş ve inanç ayrılıklarının başgösterdiği, bununsa, bu seçkin ve saygın peygamberleri izleyenler arasında bilgisizlikten değil, tam tersine bilerek; kıskançlıktan, azgınlıktan, zulümden kaynaklandığı belirtilmektedir: **"Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki, çekemezlik yüzünden ayrılığa düştüler."**

Sonra, bu konuda, yani "Allah'ın dinini hayata egemen kılmak" konusunda görüş ve inanç ayrılığına düşenlerin ardından gelen kuşağın durumunu açıklayan, bir açıklama yeralıyor: **"Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan kuşku duymaktadırlar."**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu noktada insanlık hayatına anarşizmin, başıboşluğun, kararsızlık ve bunalımın egemen olduğu, artık dengeli, tutarlı ve değişmez bir sisteme dayalı sağduyu sahibi bir önderliğin bulunmadığı açığa çıkmaktadır. Çünkü insanlığa önderlik eden gök menşeli peygamberlik misyonu izleyicileri tarafından tartışma konusu yapılmıştır, aralarında görüş ayrılıkları başgöstermiştir. Onlardan sonra gelenler de bu misyonu kuşku ve kararsızlıkla karşılamışlar, bu yüzden sağduyulu bir önderliği yürütmeleri imkansızlaşmıştır.

Bu yüzden son dinin (risalet) ve onun taşıyıcısı son Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- bu önderlik için tayin edildiği açıkça duyurulmaktadır; **"Bundan dolayı sen insanları Allah'ın dinine davet et ve emrolunduğun gibi doğru ol, onların heva ve heveslerinden kaynaklanan hayat sistemlerine uyma ve deki: 'Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım; aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabb'imiz, sizin de Rabb'inizdir.'"**

Bu yüzden mü'min kitlenin bu surenin akışı içinde -özellikle ikinci dersteher zaman önplanda tutulan en belirgin niteliği yeralıyor. Bir cemaat olarak, tutarlı, dengeli ve değişmez ilahi sistem doğrultusunda ilerde insanlığın önderliğini ele alacak bu kitlenin sıfatı, ayırıcı özelliği anlatılıyor.

Bu gerçeğin ışığında, surenin akışının, içerdiği başlıca konunun, bunu izleyen diğer konuların hedef ve amaçları açık seçik ortaya çıkıyor. Surenin akışı içinde bu mesele daha ayrıntılı ve daha açık biçimde ortaya çıkıyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ۙ اللَّهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

1- Ha, Mim.
2- Ayn, Sin, Kaf.
3- O üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah, sana ve senden önceki peygamberlere böyle vahyeder.
4- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür.
5- Neredeyse gökler onların Allah'a ortak koşmaları karşısında tepelerinden çatlıyacaklar. Melekler, Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, yerdekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilinki Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
6- Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah gözetlemektedir. Sen onların üzerinde vekil değilsin.

Bazı surelerin başlarında yeralan birbirinden kopuk harflerle ilgili düşüncemizi diğer surelerde yeterince açıklamıştık. Bu sure de birbirinden kopuk harflerle başlıyor ve bunu şu ayet izliyor:

"O üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah, sana ve senden önceki peygamberlere böyle vahyeder."

Yani bu şekilde, bu düzen içinde ve bu yolla gerçekleşiyor sana ve senden önceki peygamberlere indirilen vahiy. Bu kitap insanların bildiği, anladığı ve anlamlarını kavradığı harflerle oluşan sözlerdir, kelime ve ibarelerdir. Ne varki insanlar bildikleri bu harflerle bunun benzeri bir kitabı meydana getiremezler.

Bir başka açıdan da vahyin ve vahyi indiren kaynağın birliği dile getiriliyor. Çünkü vahyi indiren üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan yüce Allah'tır. Tarih boyunca gelmiş geçmiş tüm peygamberlere vahiy indiren yüce Allah'tır. Peygamberler ve zaman değişse de vahyin özü birdir... **"Sana ve senden önceki peygamberlere."**

Bu hikayenin başlangıcı eskilere dayanır. Zamanın derinliklerinin içine kök salmıştır. Bu, birbirine girmiş, çok halkalı bir silsiledir. Birçok ayrıntısının olmasına rağmen sağlam temellere dayanan bir hayat sistemidir, bir hareket metodudur.

Bu gerçek -bu şekilde- mü'minlerin vicdanlarında yeredince, inanç sistemlerinin köklülüğü, sağlamlığı, kaynağının ve yolunun birliği düşüncesini uyandırır zihinlerinde. Ve onları bu vahyin kaynağına bağlar: **"Üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah."** Aynı şekilde, kendileri ile her zaman ve her yerdeki, Allah tarafından gönderilen vahye bağlayan diğer mü'minler arasında bir yakınlık olduğu fikrini uyandırır. Şu halde mensup bulundukları ailenin kökü tarihin derinliklerine dayanır. Zamanın derinliklerine kök salmışlardır. Hepsi de en sonunda Allah'a bağlanıyor, O'nda buluşuyorlar. O **"Üstün iradelidir."** Güçlüdür, dilediğini yapar. **"Her yaptığını bir hikmete göre yapar."** Dilediği kimseye, dilediğini bir hikmete ve plana göre vahyeder. Şu halde nasıl oluyor da bu tek ve değişmez ilahi sistemden ayrılıp, sonuçta Allah'a götürmeyen, kaynağı bilinmeyen, belli ve tutarlı bir hedefi olmayan değişik yollara sapıyorlar?

Burada konunun akışı kesiliyor ve tek başına bütün peygamberlere vahiy gönderen yüce Allah'ın sıfatları sunuluyor. Göklerde ve yerde bulunan tüm varlıkların mülkiyetinin sadece O'na ait olduğu ve sadece O'nun yüce olduğu, büyük olduğu belirtiliyor:

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür."

Çoğu kere sırf bazı şeyleri ellerinde bulunduruyorlar, onları buyruklarına almışlar, yararlanıyorlar ve diledikleri yerde kullanabiliyorlar diye insanlar buna kanarak birçok şeye sahip olduklarını sanıyorlar. Oysa bu gerçek bir mülkiyet değildir. Gerçek mülkiyet Allah'ındır. Vareden, yokeden, dirilten, öldüren O'dur. İnsanlara dilediğini verebilir ve onları dilediği şeyden de yoksun bırakabilir. Sahip bulundukları şeyleri ellerinden alabilir ve bunun yerine başka bir şey koyabilir. Gerçek mülk, varlıkların özüne hükmeden, onları kendi seçtiği yasalar sistemine göre yönlendiren Allah'ındır. Eşya ve varlıklar yüce Allah'ın belirledi-

ği yasa doğrultusunda Allah'ın buyruğuna olumlu cevap verir, boyun eğer, üstüne düşeni yerine getirirler. Göklerde ve yerde bulunan herşey Allah'a aittir. Öyleki hiç kimse onun mülküne ortak değildir. "O, yücedir, büyüktür." O sadece mülkün sahibi değildir. Tek başına eşsiz bir yücelik ve büyüklük sahibidir de. O'nun sahip bulunduğu bu yücelik karşısında herşey çok aşağıda kalır. O'nun büyüklüğünün yanında herşey çok küçük kalır!

Bu gerçek, vicdanlarda gereği gibi yeredince insanlar kendileri için bir rızık, bir iyilik ve bir kazanç dilemek için nereye yönleneceklerini bilirler. Çünkü göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ındır. Dolayısiyle mülkten bağışta bulunma yetkisi mülkün sahibine aittir. Hem Allah "Yücedir, büyüktür" Bir şey istemek için O'na uzanan eller, hiç te yüce ve büyük olmayan yaratıklara uzandıklarında doğru olduğu gibi küçülmezler, aşağılanmazlar.

Sonra evren üzerindeki mülkiyetin Allah'a özgü olduğu, aynı şekilde O'nun yüceliği ve büyüklüğü bir tablo halinde sunuluyor. Bu olgu, Rabb'inin yüceliği karşısında duyduğu heybetten ve yeryüzündeki bazı varlıkların doğru yoldan sapmasından dolayı içine düştüğü dehşetten neredeyse çatlayacak gibi olan göklerin hareketinde, yine hamd ile Rab'lerini tesbih eden, sapmalarından, küstahlık yapmalarından dolayı yeryüzündeki kimi varlıklar için bağışlanma dileyen meleklerin hareketlerinde somutlaştırılıyor:

"Neredeyse gökler, onların Allah'a ortak koşmaları karşısında tepelerinden çatlayacaklar. Melekler Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, yerdekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilinki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Gökler, yeryüzünde yaşayan bizler için yukarıda gibi görünen şu uçsuz bucaksız varlıklar kümesidir. Ve biz onun büyüklüğü karşısında çok az sayılacak bir şey biliyoruz. Bu güne kadar göklerde yüz milyarlarca güneş sisteminin bulunduğunu, her birinde bizim güneşimiz gibi yüz milyarlarca güneşin yeraldığını ve bunların herbirinin hacminin bizim dünyamızdan milyon kere daha büyük olduğunu öğrendik. Bu güneş sistemlerini artık biz insanlar küçük teleskoplarımızla gözetleyebiliyoruz. Bunlar gök boşluğuna dağılmış durumdadırlar. Aralarındaki mesafeler ise yüz milyarlarca ışık yılı olarak ifade edilecek kadar korkunçtur. Işık yılı hızına göre hesaplanırki, bu, saniyede 168.000 mile ulaşır.

İşte, hakkında bu küçük ve sınırlı bilgiye sahip bulunduğumuz bu gökler yüce Allah'ın büyüklüğünün ve yüceliğinin ürpertisi ile, yeryüzünde yaşayan bazı varlıkların sapmasının dehşeti ile çatlayacak gibi oluyorlar. Yeryüzünde sapan bu varlıklar (yani bazı insanlar) evrenin vicdanının duyup dehşetinden titrediği, sarsıldığı ve en yüce yerinden çatlayacak gibi olduğu bu büyüklüğü unutuyorlar:

"Melekler, Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, yerdekiler için bağışlanma dilerler."

Melekler kayıtsız şartsız Allah'a itaat eden varlıklardır. Yaratıklar içinde en başta içtenlikle boyun eğen onlardır. Ancak yüce Allah'ın yüceliğinin ve büyüklüğünün farkında oldukları, aynı zamanda ona itaat etme ve onu övmede kusur etme endişesi içinde oldukları için sürekli Rab'lerini tesbih ederler. Öte yandan yeryüzünde yaşayan kusurlu ve zayıf varlıklar Rab'lerini inkar ediyorlar, doğru

yoldan sapıyorlar. Bu durum karşısında melekler yüce Allah'ın öfkesinden korkuyorlar ve yeryüzünde işlenen günah ve kusur için yeryüzünde yaşayanlar adına bağışlanma diliyorlar. Mü'min suresindeki ayete dayanarak meleklerin bağışlanma dileklerinin mü'minler için olduğunu söyleyebiliriz: **"Arşı taşıyanlar ve çevresinde bulunanlar Rab'lerini överek tesbih ederler. O'na inanırlar ve mü'minler için bağışlama dilerler."**[1]

Bu durum, yeryüzünde meydana gelen herhangi bir günahtan hatta mü'minlerin işledikleri herhangi bir kusurdan dolayı meleklerin ne kadar korktuklarını, dehşete düştüklerini, bu yüzden yüceliğini ve büyüklüğünü hissederek, onun mülkünde meydana gelen bir günahtan dolayı dehşet içinde olduklarını belirterek, sürekli onun bağışlamasını ve rahmetini ümitle isteyerek Rab'lerinden bağışlanma diliyorlar, onu hamd ile tesbih ediyorlar.

"İyi bilin ki Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

Böylece yüce Allah'ın üstünlüğü, hikmeti, yüceliği ve büyüklüğünden sonra bağışlayıcılığı ve merhametliliği de dile getiriliyor. Bu sayede kullar değişik sıfatları ile Rab'lerini tanımış oluyorlar.

Bölümün sonunda -Bu sıfatların ve onların tüm evren üzerindeki etkilerinin ardından- Allah'ın dışında dost ve dayanak edinenler gündeme getiriliyorlar. Oysa evrende Allah'ın dışında desteğine ihtiyaç duyulacak bir başka dost ve dayanağın olmadığı ortaya çıkmıştı. Şu halde Allah'ın elçisi -salât ve selâm üzerine olsun- onları kendi hallerine bırakmalıdır. Çünkü onların üzerinde bekçi değildir. Onların üzerinde gözetleyici olan yüce Allah'tır. O'dur onların akıbetlerini garantileyen:

"Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah gözetlemektedir. Sen onların üzerinde vekil değilsin."

Bu bedbaht ve sapık kişilerin uğursuz tabloları canlanıyor zihinde; bunlar Allah'tan başka dostlar ediniyorlar, ama elleri boşluğu yakalıyor, çünkü dostluğu işe yarayacak kimse yok ortada. İnsan vicdanında canlanan bu tabloda onlar ve Allah'ın dışında edindikleri dostları çok basit, çok aşağılık görünüyorlar. Onlar bu durumdayken yüce Allah onları gözetliyor. Onun kontrolünde, küçük ve güçsüz duruyorlar. Ama Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ve beraberindeki mü'minler onların durumunu düşünmek ve onların meseleleri ile ilgilenmekle yükümlü değildirler. Çünkü yüce Allah onlarla bu şekilde ilgilenilmesini istemiyor.

Mü'minleri, -her durumda- bu konuda bir endişelerinin olmaması, rahatsız olmamaları için bu gerçeğin vicdanlarında bu şekilde yerleşmesi zorunludur. Allah'tan başka dostlar edinen bu kimseler ister yeryüzünde iktidar sahibi olsunlar, ister iktidardan yoksun güçsüz kimseler olsunlar. Mü'minler bu gerçeği bu şekilde kavrayınca yeryüzünde iktidar sahipleri -istedikleri kadar zorbalaşsınlar- gözlerinde basitleşirler. Çünkü bu despotların gücü, iktidarı yüce Allah'ın desteğinden yoksundur. Üstelik yüce Allah onları gözetliyor ve onları çepeçevre kuşatmıştır İçinde yaşadıkları evren bütünüyle Rabb'ine inanıyor. Onlarsa koroya ters düşen çatlak bir ses gibi sapmışlardır. Mü'minler diğer durumda da kendi-

1- Mü'min Suresi, 7

lerinden emindirler. Çünkü şu sapıkların Allah'tan başka dostlar edinmesinde onlar için bir sorumluluk sözkonusu değildir. Çünkü mü'minler yaratılışın normal çizgisinden sapanlar üzerinde bekçi değildirler. Onların görevi sadece öğüt vermek, Allah'ın mesajını açıkça duyurmaktır. Kulların kalplerini gözetlemek ise Allah'ın yetkisindedir.

Bu yüzden mü'minler yollarına devam ederler. İzledikleri yolun Allah'ın vahyinin yol göstericiliği ile hedefe ulaştıracağından emin olurlar. Sapıkların yoldan ayrılmalarından dolayı kendilerinin bir zarara uğramayacaklarını, bu sapıklığın boyutları ne olursa olsun bilirler.

NEDEN PEYGAMBER ARABİSTAN'DAN ORTAYA ÇIKTI?

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا
لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ ٱلْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ
فِى ٱلْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِى ٱلسَّعِيرِ ۝٧ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً
وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِى رَحْمَتِهِۦ ۚ وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِىٍّ وَلَا
نَصِيرٍ ۝٨ أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلْوَلِىُّ وَهُوَ يُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۝٩

7- Ey Muhammed! Şehirlerin anası Mekke'de ve onun çevresinde bulunanları uyarman; hakkında asla şüphe olmayan toplanma gününe karşı korkutman için sana Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı cennete, bir kısmı da çılgın alevli cehenneme girerler.
8- Allah dilemiş olsaydı, onları bir tek ümmet yapardı. O dilediğine rahmetini kavuşturur. Zalimlerin ise bir dost ve yardımcısı olmaz.
9- Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar (veli) mı edindiler? Halbuki dost (veli) yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir ve O'nun gücü herşeye yeter."

"Sana Arapça bir Kur'an vahyettik." Bu ifade ile vahiy gerçeğinin bir yönü, surenin başında yeralan diğer yönüne bağlanıyor. Surenin başında yeralan birbirinden kopuk harfler ile Kur'an'ın Arapça bir kitap oluşu arasındaki münasebet ise açıktır. Çünkü bu harfler Arap harfleridir. Kur'an da Arapçadır. Yüce Allah kendisinin önceden belirlediği hedefi gerçekleştirmek için Kur'an'ı bu şekilde Arapça bir kitap olarak ve bu Arap harfleri aracılığı ile vahyetmiştir.

"Şehirlerin anası Mekke'de ve onun çevresinde bulunanları uyarman için."

Şehirlerin anası Mekke'dir. Allah'ın kuruluşu eskiye dayanan evi ile (Kâbe) saygınlık kazanan Mekke... İşte yüce Allah onu ve çevresindeki diğer şehirleri son dinin merkezi olarak seçmiştir. Yine kendisinin bildiği ve dilediği bir amaca yönelik olarak Kur'an'ı bu yörede konuşulan Arapça bir kitap olarak indirmiştir. **"Allah peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir."**[2]

Bugün, bu davanın kendi yolunu izlemesinden ve birtakım sonuçlar elde etmesinden sonra gelişen olayların ve olaylara ilişkin değerlendirmelerin, yaşanan

2- En'am Suresi, 124

şartların ve bu şartların doğurduğu sonuçların ötesinden baktığımızda... Bugün baktığımızda yüce Allah'ın o zaman diliminde, tüm insanlık için gönderilen ve ta ilk günden itibaren evrenselliği açıkça görülen son dinin merkezi olarak bu bölgeyi seçmesinin hikmetinin bir yönünü kavrayabiliriz.

Bu son dinin doğuşu sırasında medeni dünya aşağı yukarı, dört imparatorluk tarafından paylaşılmıştı: Birincisi: **Roma imparatorluğu,** Avrupa, Asya ve Afrika'nın bir kısmına egemendi. İkincisi: **Fars imparatorluğu,** o da Asya ve Afrika'nın büyük bir kısmında egemenlik kurmuştu. Üçüncüsü: **Hind imparatorluğu.** Dördüncüsü: **Çin imparatorluğu.** Hind ve Çin imparatorlukları dışa kapalı bir karaktere sahiptir. Kendi inanç sistemleri ile, siyasal ve diğer ilişkileri ile dış dünyadan soyutlanmışlardı. Bu soyutlanmadan dolayı, insanlık hayatı ve gelişmesi üzerinde ilk iki imparatorluğun gerçek bir etkiye sahip oldukları söylenebilir.

İslam'dan önceki iki semavi din -Yahudilik ve Hristiyanlık- şu veya bu şekilde adı geçen iki imparatorluğun etki alanına girmişlerdi. Birtakım bozulmalara ve sapmalara uğramaları ile birlikte devlet üzerinde bir etkinlikleri de yoktu. Devlet tam anlamı ile onlara egemendi.

Yahudilik bazan Romalıların, bazan da İranlıların eline düşen bir kurban gibiydi. Dolayısıyla bu bölgede sözü edilecek bir etkinliği yoktu. Çeşitli etkenler nedeniyle İsrailoğullarından başkasına kapalı bir din haline gelmişti. Diğer halkları da kanatları altına alma istek ve eğilimi yoktu.

Hristiyanlık ise Roma devletinin gölgesinde doğdu. Roma devleti Hz. İsa'nın -selâm üzerine olsun- doğduğu günlerde Filistin, Suriye, Mısır ve Hristiyanlığın gizlice yayıldığı diğer bölgeleri yönetimi altında bulunduruyordu. Hristiyanlık Roma imparatorluğunun korkunç baskısı karşısında illegal yollardan yayılıyordu. İmparatorluk yeni inanç sistemini korkunç yöntemlerle sindirmeye çalışıyordu. Bu amaçla onbinlerce insanı öldürerek eşi görülmemiş bir soykırım gerçekleştiriyordu. Romalıların baskıcı dönemi bitip Roma imparatoru Hristiyanlığı benimseyince, putperest Roma efsaneleri ile yine onun gibi putperest olan Grek felsefesinin ürünleri de Hristiyanlığa bulaştı. Böylece Hristiyanlık yabancısı bulunduğu bir kimliğe büründü. Artık Allah tarafından gönderilen ilk hristiyanlık değildi. Aynı zamanda devlette özü itibariyle dinden çok fazla etkilenmiş değildi. Yine egemen devletti ve inanç sistemi kesinlikle devleti egemenliği altına almamıştı. Bunların yanısıra değişik hristiyanlık mezhepleri de kesin bir bölünme sürecini yaşıyorlardı. En başta da kilise bölünmesi geliyordu. Bunun sonucu Roma devleti parçalanmanın eşiğine gelmişti. Sonuçta devlet, resmi mezhebi kabul etmeyenleri acımasız yöntemlerle ezmeye başladı. Ama aslında her iki taraf ta hristiyanlık gerçeğinden sapmışlardı.

İşte bu sırada islam geldi. Bütün insanlığı uygar dünyanın her tarafında hüküm süren kör cahiliyeden, sosyal çöküntüden, kokuşmuşluktan, bozgunluktan ve baskılardan kurtarmak için geldi. İnsanlığın hayatına egemen olmak, bir klavuza, bir aydınlatıcıya uyarak, bilerek ve görerek insanlığı Allah'ın yoluna iletmek için geldi. İnsanlık hayatında bu büyük dönüşümün, değişimin gerçekleş-

mesi için islamın egemenliği kaçınılmazdı. Bu yüzden yeryüzündeki bu yolculuk özgürce gerçekleşmeliydi ve bu imparatorluklardan hiç birinin onun üzerinde bir etkisinin olmaması gerekliydi. Bundan önce de yabancı hiçbir gücün kendi tabiatı üzerinde bir etkinliğinin olmaması için özgür bir ortamda doğmalıydı. Daha doğrusu hem kendisine hem de çevresine o egemen olmalıydı. Arap yarımadası, özellikle şehirlerin anası Mekke ve çevresi islamın doğuşu açısından o gün için yeryüzündeki en uygun ortamdı. Burası islamın daha ilk günden itibaren omuzladığı evrensel misyonunu gerçekleştirmek üzere başlayacağı evrensel yolculuk için en uygun sıçrama noktasıydı.

İslamın doğduğu günlerde, sözünü ettiğimiz dört imparatorlukta olduğu gibi örgütlü iktidarı ile yeni inanç sistemine karşı koyacak, kitleleri sistemli şekilde iktidarına uyduracak, yasası, kanunu, ordusu, polisi ve tüm yarımadayı kapsayan bir rejimi bulunan sistemli bir hükümet, bir yönetim biçimi yoktu.

Aynı şekilde ilkeleri apaçık bilinen köklü bir din de sözkonusu değildi. Karmaşık, dağınık putperest bir cahiliye vardı. İnanç ilkeleri ve ibadet şekilleri farklıydı. Arapların meleklerden, cinlerden, yıldız ve putlardan oluşan birçok tanrıları vardı. Kâbe'nin ve Kureyş kabilesinin tüm yarımada üzerinde genel bir otoritesi olmakla beraber, bu, yeni dinin karşısına gerçek anlamda dikilen siyasi, örgütlü bir otorite değildi. Şayet Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin ekonomik çıkarları ve kendilerine özgü kabilesel rejimleri tehlikede olmasaydı bu şekilde İslam davetine karşı çıkmazlardı. Çünkü inançlarındaki çarpıklığın, tutarsızlığın farkındaydılar.

Dini düzenin karışıklığının yanısıra yarımadadaki siyasi düzenin de karışık ve istikrarsız oluşu yeni dinin özüne yabancı her türlü etkenden uzak özgür bir ortamda doğup ilerlemesine yardımcı olan en büyük etkendi.

Böylesine karışık, istikrarsız bir ortamda yeni mesajın doğup yayılması açısından yarımadada sosyal yapılanma büyük öneme sahipti. Yarımadada kabile düzeni geçerliydi. Bu düzende aşiretler büyük ağırlık sahibiydiler. Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- mesajını, davetini duyurmaya kalkınca kendini Haşimoğullarının kılıçlarının koruyuculuğu altında buldu. Kabileler arası denge içinde mesajını duyuracak bir fırsat buldu. Çünkü Arap kabileleri, onun getirdiği inanç sistemini kabul etmeseler bile Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- koruyan Haşimoğullarına savaş ilan etmekten çekiniyorlardı. Hatta ilk müslüman azınlık içinde akrabası bulunan herhangi birine saldırmaktan, eziyet etmekten kaçınıyorlardı. Böylelerinin terbiye edilmesini -veya cezalandırılmasını- ailelerine bırakıyorlardı. Sadece köleler müslüman oldukları için efendileri tarafından işkenceye uğratılıyorlardı. Bu yüzden Hz. Ebubekir -Allah ondan razı olsun- bu köleleri satın alıp azat ediyordu. Böylece onların işkence görmelerine, dinlerinden dönmeleri için baskı görmelerine engel oluyordu. Yeni dinin ortaya çıkışı açısından bu durumun bir ayrıcalık sağladığı açıktır. Bir de Arap halkının, cesaret, kahramanlık ve yiğitlik gibi nitelikleri de bu bölgenin davetin merkezi olarak seçilmesinde önemli bir etkendi. Çünkü yeni inanç sistemini omuzlamak ve yükümlülüklerini yerine getirmek için bunlar bir insanda bulunması zorunlu olan

yeteneklerdir.

Bu haliyle o zamanki Arap yarımadası bağrında uyanışın tohumlarını barındırıyordu. Gaybın kapsamında kendisi için planlanan silkinişin, cahiliyeden uyanışın gerçekleşmesi için gerekli olan yeterli düzeyde yetenek, kişilik mevcuttu. Kisra ve Kayser'in imparatorlukları sınırları içinde çıktıkları seyahatlerde insanlığın sahip olduğu belli başlı deneyimleri öğrenmişlerdi. Bu amaçla gerçekleştirdikleri yolculukların en ünlüleri güneye doğru yaptıkları kış yolculuğu ile kuzeye yaptıkları yaz yolculuğudur. Bu yolculuklar Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde dile getirilir: **"Kureyş kabilesinin kış ve yaz yolculuklarındaki güvenlikleri sağlanmıştır. Şu halde kendilerini aç iken doyuran ve korku içinde iken emniyet veren bu Kâbe'nin Rabb'ine kulluk etsinler."**[3]

Öte yandan Arap yarımadasının merkez olarak seçildiği büyük görevi karşılamak için gerekli olan geniş ufukluluğun ve fedakarlığın yanısıra büyük bir deneyim birikiminin oluşmasında birçok etken birbirine yardımcı olmuştu. İslam geldiği zaman bu birikimin tümüne el koydu, açılıp kullanmaya elverişli olan bu potansiyel enerjiyi harekete geçirdi. Yüce Allah bu hazineleri islamın anahtarı ile açtı. Bunları islamın hizmetine verdi, onun kullanacağı bir birikime dönüştürdü. Sanırım bunlar Resulullah'ın -salât ve selâm üzerine olsun- hayatında ilk kuşak sahabeler arasında, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hamza, Abbas, Ebu Ubeyde, Sa'd b. Ebu vakkas, Halid b. Velid, Sa'd b. Muaz ve Ebu Eyyüb el-Ensarî gibi daha nice büyük insanın islama muhatap o zaman kitle içinde yeralmasını yeterince açıklamaktadır. Bu büyük insanların içinde yeraldığı kitle bu dini omuzlamış ve onun sayesinde büyümüştür ve hiç kuşkusuz düzelmiştir. Ne varki bu kitle gelişip olgunlaşmaya elverişli tohumlar barındırıyordu bağrında.

Burası Arap yarımadasının yeni dini omuzlamak, doğuşuna koruyuculuk yapmak, hem kendisine hem de çevresine egemen olmasını sağlamak için seçilmesine neden oluşturan yeteneklerini ayrıntılı biçimde açıklamanın yeri değildir. Bu yetenekler bu bölgenin tüm insanlık için gelen yeni inanç sisteminin beşiği olmak üzere seçilmesinde kuşkusuz etkili olmuştur. Yine bizzat bu mesajın taşıyıcısı Hz. Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- bu evin çevresinde yaşayanlar arasında seçilmiş olması da uzun bir meseledir. Başlıbaşına bağımsız bir çalışmayı gerektirir. Dolayısiyle yüce Allah'ın bu konudaki gizli hikmetine yönelik bu işaretle yetiniyoruz. İnsanların hayat kanunlarına ilişkin deneyimleri ve kavrayışları arttıkça bu hikmetin altında yatan plan ve düşünceyi daha geniş yönleriyle algılayabilirler.

İşte böyle, bu Arapça Kur'an şehirlerin anası Mekke'yi ve çevresindeki şehirleri uyarmak için gelmiştir. Arap yarımadası cahiliyeden çıkıp islama girince ve egemenlik bütünüyle islama geçince bayrağı omuzlamış, yeryüzünün doğusuna, batısına taşımıştır. Yeni risaleti ve ona dayalı insanlık düzenini tüm insanlığa sunmuştur. -Zaten bu dinin öz mesajı tüm insanlığa yöneliktir-. Bu mesajı insanlığa sunmak üzere omuzlayanlar Allah'ın yarattığı kullar arasında onu omuzlamaya, taşımaya en uygun kimselerdi. Aynı şekilde bu mesajı yeryüzünde doğup gelişmesine en uygun bir bölgeden alıp insanlığa sunuyorlardı.

3- Kureyş Suresi, 1-4

Hiç kuşkusuz Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Arap yarımadasının tamamiyle islamın egemenliğine girene, bir bilgiye dayalı olarak seçilen inanç sisteminin bu beşiği baştan sona cahiliyeden temizlenene kadar yaşaması, yine bu mesajın dünyanın dört bir yanına taşınması için en elverişli olan bir dilin tercih edilmesi de tesadüf değildir. Çünkü Arapça gelişmesini tamamlamış, olgunluğun zirvesine ulaşmıştı. Artık bu mesajı omuzlamaya ve yeryüzünün dört bir yanına taşımaya elverişli hale gelmişti. Eğer ölü bir dil olsaydı veya doğal oluşumu eksik olsaydı hiç kuşkusuz en başta bu davayı omuzlamaya elverişli olmayacaktı, ikincisi Arap yarımadasının dışına çıkarmak için de yeterli olmayacaktı. Kısacası dil de tıpkı o dili konuşanlar gibi, o dili konuşanların yaşadığı bölge gibi bu büyük evrensel olayı karşılamaya, mesajını insanlara taşımaya hazırdı.

Bir araştırmacı **"Allah peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir"** sözünün altında yatan yüce Allah'ın hikmetine, bu yöndeki seçimine, planına ve bunun kanıtlarına baktığında bu dinin gönderilişi esnasında seçilen bir dizi uyumlu faktör ile karşılaşır.

"Şehirlerin anası Mekke'de ve onun çevresinde bulunanları uyarman; hakkında asla şüphe olmayan toplanma gününe karşı korkutman için sana Arapça bir Kur'an indirdik. O gün insanların bir kısmı cennete, bir kısmı çılgın alevli cehenneme girerler."

Kur'an-ı Kerim'de en çok tekrarlanan, ağırlıklı olarak üzerinde durulan en büyük uyarı toplanma, yani mahşer gününe yönelik uyarıdır. Yüce Allah o gün zaman ve mekan açısından birbirinden ayrılan tüm insanları yeni baştan ve farklı bir esasa dayalı olarak birbirinden ayırmak için bir araya getirir: **"O gün insanların bir kısmı cennete, bir kısmı da çılgın alevli cehenneme girerler."** Çalışma yurdundaki, yeryüzündeki, dünya hayatı esnasındaki amellerine göre birbirlerinden ayrılıp her biri hakkettiği yere girer.

"Allah dilemiş olsaydı, onları bir tek ümmet yapardı. O dilediğine rahmetini kavuşturur. Zalimlerin ise bir dost ve yardımcıları olmaz."

Eğer yüce Allah dileseydi insanları başka türlü yaratırdı. Aynı davranışları sergilemelerini ve sonuçta aynı akıbete uğramalarını; yani ya cennete ya da cehenneme gitmelerini sağlardı. Ne varki yüce Allah insanı bir görev için yaratmıştır. Onu bu yeryüzünde halifelik görevini yerine getirmesi için yaratmıştır. Yine kendi iradesine göre belirlediği bu halifelik görevinin gereklerinden biri olarak insanın kendi türüne özgü yeteneklerinin olmasını ve bu yetenekler sayesinde, meleklerden, cinlerden ve bunlar gibi tek tabiatlı ve tek amaçlı yaratıklardan ayrılmasını dilemiştir. İnsana bahşedilen bu yetenekler aracılığı ile kimi insanlar doğru yola, aydınlığa ve salih amele yönelir. Kimi insanlar da sapıklığa, karanlığa ve kötü amele yönelir. Her biri insanın öz yaratılışında bulunan iki ihtimalden birine göre hareket eder. En sonunda bu tür bir hareket için belirlenen akibeti hakkeder: **"Bir kısmı cennete, bir kısmı çılgın alevli cehenneme girerler."** Böylece... **"O dilediğini rahmetine kavuşturur. Zalimlerin ise bir dost ve yardımcıları olmaz."** Bu durum yüce Allah'ın her iki grubun durumuna; hidayet aracı-

lığı ile rahmeti, sapıklık aracılığı ile azabı hakkedişine ilişkin bilgisi uyarınca gerçekleşir.

Daha önce bazı insanların Allah'tan başka dostlar edindiklerine değinilmişti. Burada işe zalimlerin **"bir dost ve yardımcıları olmaz"** deniyor. Şu halde onların edindikleri dostların ne gerçekliği ne de varlığı sözkonusudur.

Sonra surenin akışı dönüyor ve yadırgayıcı ve kınayıcı bir ifadeyle soruyor:

"Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler?"

Bu yadırgama ve sorunun soruluş nedeni sonrasında sadece yüce Allah'ın dost olduğunu ve onun herşeye gücünün yettiğini vurgulamaktır. Onun gücü ölülerin diriltilmesinde belirginleşmektedir. Bu olay en açık biçimi ile tek ve ortaksız gücü gözler önüne sermektedir:

"Halbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir."

Sonra ilahi gücün etkinlik alanı genelleştiriliyor ve her şeyi kapsayan, hiçbiri sınır tanımayan gerçeği önplana çıkarılıyor:

"O'nun gücü her şeye yeter."

HÜKÜM ALLAH'INDIR

Sonra tekrar ilk gerçeğe dönülüyor. Amaç herhangi bir görüş ve inanç ayrılığı belirdiğinde başvurulacak mercii göstermektir. Bu merci, Allah katından gelen ve Allah'ın hükmünü içeren vahiydir. Bununla tutarlı, dengeli ve köklü ilahi hayat sisteminden sonra değişken arzuların, bitmez tükenmez ihtirasların insan hayatı üzerinde bir etkinliğe sahip olmalarını önlemek hedeflenmektedir:

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾
فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

10- Görüş ayrılığına düştüğünüz herhangi bir meselede hüküm vermek Allah'a aittir. İşte bu, benim Rabb'im olan Allah'tır. O'na dayandım, O'na yöneldim.
11- Gökleri ve yeri yoktan var edendir. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da çiftler yarattı. Bu düzen içinde çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi işitir, görür.
12- Göklerin ve yerin anahtarları Allah'ındır. Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, herşeyi bilendir.

Bu gerçeklerin ifade yöntemi, sıralanışı ve bu bölüm içinde bir araya getiriliş biçimi üzerine düşünmeyi gerektiren ilginç bir yöntemdir. Çünkü her parçanın arasındaki gizli ve açık bağ latif ve ince bir bağdır.

Bölüm önce, insanlar arasında başgösteren her türlü görüş ve inanç ayrılığının çözümünü Allah'a bırakıyor: **"Görüş ayrılığına düştüğünüz herhangi bir meselede hüküm vermek Allah'a aittir."**

Yüce Allah kişinin hükmünü bu Kur'an'da indirmiştir. Dünya ve ahiretle ilgili ayrıntılı ve çözümleyici sözünü söylemiştir. İnsanların kişisel ve toplumsal hayatları, geçimleri, yönetimleri, politikaları, ahlak ve davranış kuralları için kendi seçtiği bir hayat sistemi koymuştur. Bunların tümünü kapalı hiçbir taraf bırakmamak üzere açıklamıştır. Bu Kur'an'ı insanlık hayatı için, yönetim düsturlarından daha kapsamlı, daha geniş, herşeyi içine alan evrensel bir hayat düsturu kılmıştır. Dolayısiyle insanlar herhangi bir meselede veya bakış açısında görüş ayrılığına düşerlerse bu konudaki Allah'ın hükmü, onun insanlık hayatının temel yasası olsun diye Peygamberine vahyettiği kitapta mevcuttur.

Bu gerçeğin bu şekilde vurgulanmasından sonra, Peygamber efendimizin sözü aktarılıyor. Burada Peygamber efendimiz her şeyiyle Allah'a teslim olduğunu, bütünüyle O'na yöneldiğini ifade ediyor:

"İşte bu, benim Rabb'im olan Allah'tır. O'na dayandım, O'na yöneldim."

Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- dili ile ifadesini bulan bu yönelme, bu dayanma ve bu vurgulama psikolojik açıdan az önceki gerçek üzerine yapılmış uygun bir değerlendirme, yerinde bir yorum olarak yer alıyor. İşte Allah'ın elçisi ve peygamberi Rabb'inin Allah olduğuna şahitlik ediyor. Sadece O'na dayanıp güvendiğini, başkasına değil sadece O'na yöneldiğini ifade ediyor. Öyleyse yol gösterici, hidayet rehberi peygamber O'ndan başkasının hükmüne başvurmazken diğer insanlar nasıl oluyorda görüş ayrılığına düştükleri herhangi bir meselede O'ndan başkasının hükmüne başvuruyorlar? Halbuki peygamber, insanların sorunları çözümleyici sözlerine müracaat etmeleri, şurada, burada bir an olsun O'nun yolgöstericiliğinden ayrılmamaları açısından herkesten önceliklidir. Şu halde yolgösterici peygamber sadece Allah'a dayanıp güveniyorken, Rabb'im O'dur, işlerimi yönlendiren, herşeyime kefil olan, beni dilediği tarafa yönelten O'dur, diyerek sadece O'na yöneliyorken diğer insanlar nasıl olur da herhangi bir meselenin çözümü için başka bir merciye yönelebilirler?

Bu gerçeğin mü'minin vicdanında yerleşmesi yolunu aydınlatır, gideceği yolun işaretlerini belirler ve sağa-sola sapmasına engel olur. Yoluna güvenmesini, adımlarını attığı yerlerden emin olmasını sağlar. Böylece kuşkular içinde kıvranmasını, ürkek davranmasını, şaşkın şaşkın dolaşmasını önler. Bu durumda mü'min yüce Allah'ın kendisini gözettiğini, koruduğunu, adımlarını bu yöne doğrulttuğunu, ayrıca doğru yol klavuzu Hz. Peygamber'in de Allah'a giden bu yolu izlediğini düşünür.

Bu gerçeğin, mü'minin vicdanında yerleşmesi, onun kendi hayat sistemine, hareket metoduna ve yoluna ilişkin bilincinin düzeyini yükseltir. Artık mü'min ilgilenilebilecek bir başka metodun veya yolun olabileceğini kabul etmez. Doğru yol klavuzu Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- bu hayat sistemini koyan, bu hükmü belirleyen Rabb'ine yönelirken bir mü'min herhangi bir görüş ayrılığında Allah'ın hükmünün dışında başvurulabilecek bir başka hükmün ola-

bileceğini düşünmez.

Sonra bu gerçeği daha da pekiştirecek, iyice yerleşmesini sağlayacak ifadelerle bir kez daha değerlendirme yapılıyor:

"Gökleri ve yeri yoktan var edendir. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da çiftler yarattı. Bu düzen içinde çoğalmanızı sağlamıştır. Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi işitir, görür."

İnsanların görüş ayrılığına düştükleri herhangi bir meselede başvurulması gereken bir hüküm olmak üzere bu Kur'an'ı indiren yüce Allah **"Gökleri ve yeri yoktan varetmiştir."** Göklerin ve yerin düzenini sağlayan O'dur. Göklere ve yere egemen olan yasa, onun her birine özgü işleri çözüme bağlayan hükmüdür. Hayatın ve kulların meseleleri de göklerin ve yerin düzeninin bir parçasıdır. Yüce Allah'ın bu konudaki hükmü insanların hayatı ile uçsuz bucaksız evrenin hayatı arasında ahenk oluşturur. İnsanlar yüce Allah'ın koyduğu hükümlere uyunca kendilerini kuşatan ve yüce Allah'ın ortaksız hükmüne boyun eğen evrenle barış içinde yaşarlar.

İnsanlar görüş ve inanç ayrılığına düştükleri herhangi bir meselenin çözümü için yüce Allah'ın hükmüne başvurmak zorundadırlar. Çünkü yüce Allah onları yaratmıştır. Onlara şekil vermiş, onların ruh ve beden yapılarını düzenlemiştir:

"Size kendinizden eşler yarattı." Sizin hayatınızı temelden düzenledi. Çünkü sizin hayatınızın sürmesi için gerekli olan en uygun ortamı O bilir. Hayat için elverişli olan hayatın düzenli ve istikrarlı bir gelişme göstermesi için uygun olan sistemi O bilir. Hayatınızın tüm canlılar için seçilen yaratılışın temel ilkesine uygun bir çizgi izlemesini O planlamıştır: **"Hayvanlardan da çiftler yarattı..."** Şu halde bütün canlılar arasında bir yapısal birlik vardır. Bu da bütün canlıların yaratılışında uygulanan yöntemin, bu yöntemi belirleyen iradenin ve bununla güdülen amacın birliğine tanıklık etmektedir. Sizin -yani siz insanlar ve hayvanların- bu sistem ve yöntem doğrultusunda çoğalmanızı O sağlamıştır. Ama O bütün yarattıklarından farklıdır. Yarattıkları arasında ona benzeyen hiçbir şey yoktur: **"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."** İnsan fıtratı bu gerçeğe hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde inanır. Çünkü varlıklar kendilerini yaratan yaratıcıya benzemezler. Bu yüzden bütün varlıklar, aralarında başgösteren herhangi bir görüş veya inanç ayrılığından dolayı yüce yaratıcının hükmüne başvururlar, onunla birlikte bir başkasına da başvuruda bulunmazlar. Çünkü, görüş veya inanç ayrılığı başgösterdiğinde hükmüne başvurulacak birden fazla merciin olması bir yana, ona benzeyen bir tek kişi bile yoktur.

"Ona benzer hiçbir şey" olmamakla beraber, bu kesin farklılıktan dolayı O'nunla yarattıkları arasındaki ilişki kopuk değildir. Çünkü O, işitir, görür: **"O, herşeyi işitir, görür."** Sonra herşeyi işiten ve gören biri olarak hükmeder.

Ardından yüce Allah insanlar arasında başgösteren herhangi bir görüş ayrılığında çözümleyici tek hükmün kendi hükmü olmasını, gökleri ve yeri ilk defa yaratıp, onları yönlendirecek yasayı belirledikten sonra onların anahtarla-

rının kendi elinde olması gerçeğine dayandırıyor: "**Göklerin ve yerin anahtarları Allah'ındır.**" İnsanlar da göklerde ve yerde bulunan varlıklar bütününün bir parçasıdırlar. Şu halde onların iç ve dış dünyalarının anahtarları da Allah'ın elindedir.

Ayrıca, göklerin ve yerin anahtarlarını elinde bulundurmanın sonucu olarak insanların rızkını bollaştırıp daraltmak da O'nun yetkisindedir: "**Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar...**" Şu halde insanları rızıklandıran, yaşadıkları sürece rızıklarını garantileyen, onları yediren, içiren Allah'tır. Peki O'nu bırakıp ta aralarındaki görüş ve inanç ayrılıkları için kimin hükmüne başvuracaklardır? Çünkü insanlar bu konuda ancak rızıkları vermeyi garantileyen, rızıkları dilediği gibi yönlendiren, bütün bunları bir bilgiye ve plana göre yöneten bir ilaha yönelebilirler: "**O herşeyi bilendir.**" Herşeyi bilen kim ise hüküm vermek te ona aittir. Bu durumda verilen hüküm adil ve sorunu çözümleyici olur.

İşte böyle, anlamlar ardarda bir ahenk içinde diziliyor. Amaç ahenkli ve derin etkili melodi tamamlanana kadar peşpeşe insan kalbinin dikkatini bir noktaya doğru çekmektir.

DİNİN EGEMENLİĞİ VE FİTNE

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا
بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ ۖ أَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟
فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى ٱلْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ ٱللَّهُ
يَجْتَبِىٓ إِلَيْهِ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوٓا۟
إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُورِثُوا۟
ٱلْكِتَٰبَ مِنۢ بَعْدِهِمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَٰلِكَ فَٱدْعُ ۖ
وَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ ۖ وَقُلْ ءَامَنتُ
بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٍ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ ۖ ٱللَّهُ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ۖ ٱللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۖ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٥﴾
وَٱلَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ٱسْتُجِيبَ لَهُۥ حُجَّتُهُمْ

دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

13- Allah, dinden Nuh'a tavsiye ettiği, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimiz 'Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin' direktifini sizin için bir hayat düsturu olarak öngördü. Fakat kendilerini çağırdığın bu düstur Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."

14- Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süre için Rabb'inin verilmiş sözü olmasaydı, aralarında hemen hükmedilirdi. Onlardan sonra Kitab'a varis kılınanlar da ondan kuşku duymaktadırlar.

15- Bundan dolayı sen insanları Allah'ın dinine davet et ve emrolunduğun gibi doğru ol, onların heva ve heveslerinden kaynaklanan hayat sistemlerine uyma ve deki: "Ben Allah'ın indirdiği her Kitab'a inandım; aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizimde Rabb'imiz, sizinde Rabb'inizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size alttır. Bizimle sizin aranızda tartışılacak birşey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş te O'nadır."

16- İnsanlar Allah'ın çağrısını kabul ettikten sonra, Allah'ın dini hakkında tartışanların delilleri, Rab'leri yanında batıldır. Onların aleyhine bir gazab ve çetin bir azab vardır.

Surenin giriş kısmında şöyle deniyor: "O üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah, sana ve senden önceki peygamberlere böyle vahyeder." Bu ifade, bütün peygamberlerin vahiy aldıkları kaynağın, uyguladıkları sistemin, gerçekleştirmek istedikleri hedefin birliğine yönelik genel bir işaretti. Şimdi ise bu işaret açıklığa kavuşturuluyor. Yüce Allah'ın müslümanlar için hayat düsturu olarak öngördüğü direktifin -genelde- Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiği prensip olduğu vurgulanıyor. Özelde müslümanlara genelde de tüm peygamberlerin ümmetlerine emredilen prensip şudur: **"Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin"** Bu konuda görüş ve inanç ayrılığına düşenlere aldırmadan kalıcı ilahi sisteme uymakta ısrar etmek, bu açık, dengeli ve tutarlı dini uygulamak, Allah'ın hakimiyeti hakkında tartışanların delillerini çürütmek, onları Allah'ın öfkesi ile, şiddetli azabı ile korkutmak gibi sonuçlar bu prensibin yerleşmesinden sonra gelir.

Tıpkı az önceki bölümde olduğu gibi burada da belli bir amaca yönelik bir bütünlük ve ahenk olduğu göze çarpmaktadır:

"Allah, dinden Nuh'a tavsiye ettiği, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimiz 'Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin' direktifini sizin için bir hayat düsturu olarak öngördü."

Böylece surenin giriş kısmında ayrıntılı olarak ele aldığımız gerçek; bütün peygamberlerin sundukları mesajın temelde bir olduğu; zamanın derinliklerine kök salmış dinin bir olduğu gerçeği iyice pekiştiriliyor. Buna bir de mü'minin duygusunda tatlı bir iz bırakan açıklamalar ekleniyor. Mü'min uzanıp giden yolda yürüyen önceki kuşaklara bakıyor. Birden peşpeşe yola koyulan insanlığın şu seçkin, şu saygın şahsiyetlerini; Hz. Nuh'u, İbrahim'i, Musa'yı, İsa'yı ve Hz. Mu-

hammed'i -salât ve selâm üzerlerine olsun- görüyor. Bu seçkin insanların devamı olduğunu, onların izinden gittiğini düşünüyor. Çeşitli engeller ve dikenlerle dolu da olsa, bu yüzden birçok nimetten yoksun da kalsa daha bir coşku ile yolunu izliyor. Çünkü o, yüce Allah katında en saygın, en onurlu olan bir kafile ile yoldaşlık etmektedir. Bu kafile insanlık tarihi ile birlikte bütün evrende gelmiş geçmiş en büyük, en seçkin kafiledir.

Aynı şekilde, Allah'ın değişmez dinine inanan ve O'nun kalıcı yasasına uyanlar arasında köklü bir barış vardır. Bunlar ayrılıkları ve farklılıkları bir kenara bırakırlar. Sağlam bir yakınlık bilincini taşırlar. Bu da beraberinde yardımlaşmayı, anlaşmayı, şimdiki zamanı geçmişe, geçmişi de şimdiki zamana bağlamayı ve topyekün Allah'ın belirlediği yolda yürümeyi getirir.

Yüce Allah'ın, dinden bir kural olarak Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- inanan müslümanlara hayat düsturu olarak öngördüğü prensip, yüce Allah'ın Hz. Nuh'a, Hz.İbrahim'e, Hz. Musa'ya ve Hz. İsa'ya -selâm üzerlerine olsun- tavsiye ettiği bir prensibin aynısı olduğuna göre Hz. Musa'ya uyanlarla Hz. İsa'ya uyanlar niçin birbirleri ile savaşıyorlar? Hz. İsa'ya uyan değişik mezheplere bağlı kişiler kendi aralarında niçin savaşıyorlar? Hz. Musa'ya ve İsa'ya uyanlar neden Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- uyanlarla savaşıyorlar? İbrahim'in dinine bağlı olduklarını ileri müşrikler niye müslümanlarla savaşıyorlar? Niçin hepsi biraraya gelip kendilerine gönderilen son peygamberin kaldırdığı tek bayrağın altında toplanmıyorlar? Çünkü yüce Allah'ın yerine getirilmesini istediği bu direktif herkese yöneliktir: **"Allah'ın dinini hayata egemen kılın ve bu konuda görüş ayrılığına düşmeyin."** Allah'ın dinini bütün yönleriyle uygulayın, yükümlülüklerini yerine getirin, ondan sapmayın, onun ilkelerini çarpıtmayın. Yükselen bayrağın altında tek saf halinde durun. Bu, tek ve değişmez bir bayraktır. Bu bayrağı son dönemde Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- gelene kadar sırasıyle Hz. Nuh, İbrahim, Musa ve İsa -selâm üzerlerine olsun- taşımıştır.

Ne varki -Hz. İbrahim'in dinine bağlı olduklarını ileri süren- şehirlerin anası Mekke ve çevresinde yaşayan müşrikler bu yeni ama kökü eskilere dayanan son çağrıya karşı değişik bir tutum sergiliyorlar:

"Fakat kendilerini çağırdığın bu düstur Allah'a ortak koşanlara ağır geldi."

Aralarındaki Hz.Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- vahyin gelmesi onlara ağır geldi. Çünkü **"İki şehrin büyüklerinden birine"**[4] vahiy gelmesini istiyorlardı. Aralarında nüfuz sahibi ileri gelenlerden birine gelmesini bekliyorlardı. Kendi itirafları ile doğru ve güvenilir olan Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- ne kişisel nitelikleri ne de ortalama bir Kureyş ailesi olan soyu onlara göre otoriter bir kabile başkanı olması için yeterli değildi.

Putperestlik ve putçuluk döneminin otoritelerinin dayanağı efsanelerin bitmesi ile birlikte otoritelerinin bitecek olması onlara ağır geliyordu. Çünkü ekonomik ve kişisel çıkarları bu putperest efsanelere dayanıyordu. Bu yüzden şirke sarıldılar. Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerini ça-

4- Zuhruf Suresi, 31

ğırdığı net ve arı tevhid düşüncesini, yani Allah'ın tek ve ortaksız hakimiyetine dayanan islam düşüncesini kabul etmek ağır geldi.

Ölen müşrik atalarının sapıklık üzere, cahiliye üzere öldüklerini söylemek ağır geldi onlara ve ahmaklığa dört elle sarıldılar. Günahla övünür oldular. Atalarının sapıklık üzere öldüklerini söylemektense cehenneme atılmayı tercih ettiler.

Kur'an-ı Kerim onların bu ahmakça tutumları üzerine yüce Allah'ın dilediği kimseyi peygamberlik görevi için seçip tercih ettiğini, yine kendisine sığınmak isteyeni doğru yola ilettiğini, ayağı kayıp yoldan çıkan kimilerinin tevbesini kabul ettiğini belirterek bir değerlendirme yapıyor:

"Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."

Nitekim Hz. Muhammed'i de -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberlik görevi için seçmiştir. Yine yüce Allah kendisine dönüp yönelen için de yolu açık tutmuştur.

Ardından surenin akışı tekrar peygamberlerin izleyicilerinin tutumlarına dönüyor. Bütün peygamberler soydaşlarına aynı dini getirmişler, ama izleyicileri onlardan sonra gruplara bölünmüş, bölük, pörçük olmuşlardır:

"Onlar kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süre için Rabb'inin verilmiş sözü olmasaydı, aralarında hemen hükmedilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan kuşku duymaktadırlar."

Şu halde onlar cahil oldukları için görüş ayrılığına düşmediler. Kendilerini, peygamberlerini ve inanç sistemlerini birbirine bağlayan tek ve değişmez temel ilkeden habersiz oldukları için ayrılmadılar. Tam tersine, kendilerine yeterli ve aydınlatıcı bilgi geldikten sonra ayrıldılar, parçalandılar. Birbirlerini tepelemek, içlerindeki kıskançlık duygusunu tatmin etmek, hem kendilerine, hem de gerçeğe haksızlık etmekti asıl gerekçe. Azgın ihtirasların, sınır tanımaz arzuların etkisi ile parçalandılar. Doğru inançtan, dengeli ve tutarlı hareket metodundan kaynaklanan bir gerekçeye dayanmaksızın görüş ve inanç ayrılığına düştüler. Eğer inanç sistemlerini herşeyin üstünde tutsalardı, eğer hareket metodlarına uysalardı, parçalanmazlardı, bölünmezlerdi.

Kuşkusuz, bu şekilde parçalanıp bölünmeleri dolayısıyla işledikleri suçun, azgınlığın ve zulmün karşılığı olarak yüce Allah tarafından cezalandırılmayı hakketmişlerdi. Ne varki yüce Allah daha önce dilediği bir hikmetten dolayı belli bir sürenin sonuna kadar onlara mühlet tanımaya ilişkin bir söz vermiştir: **"Eğer belli bir süre için Rabb'inin verilmiş sözü olmasaydı, aralarında hemen hükmedilirdi."** Şayet yüce Allah daha önce belli bir süre için onlara mühlet vereceğine ilişkin bir söz vermiş olmasaydı, hemen aralarındaki meseleyi çözümlerdi. Gerçeği ortaya koyar, batılı geçersiz kılardı. Meseleyi bu dünya hayatında sonuçlandırırdı. Ne varki onların meselelerinin çözümü zamanı belirlenmiş güne ertelenmiştir.

Hz. Peygambere uyanlar arasında görüş ve inanç ayrılığına düşüp parçalananlardan sonra kitabı devralan kuşaklar ise inanç sistemlerini ve kitaplarını kesin bir inançtan uzak bir tavırla karşıladılar. Çünkü önceki kuşaklar ara-

sında başgösteren görüş ve inanç ayrılıkları onların inanç sistemini içtenlikten uzak bir şekilde karşılamalarına ve değişik mezhepler ve gruplar arasında kuşku, karmaşa ve şaşkınlığın kol gezmesine neden olmuştur:

"Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan kuşku duymaktadırlar."

İnanç sistemi böyle olmaz kuşkusuz. Çünkü inanç sistemi mü'minin üzerinde durduğu sert bir kayadır. Çevresindeki her yer yıkılır, dökülür ama o, yerinde sarsılmadan duran sert kayanın üzerinde ayakları yere sağlam basmış olarak güvenle durur. İnanç sistemi ufukta beliren ve hiçbir zaman sönmeyen bir klavuz yıldızıdır. Mü'min kasırgalar, fırtınalar arasında ona yönelir. Bu sayede yolunu yitirmez, sapmaz. Ancak inanç sisteminin kendisi şüphe konusu olursa ve zihinlerin bulanmasına neden olursa, o zaman hiçbir şey ve hiçbir mesele kişinin içinde kalıcılık göstermez, bir yönde karar kılamaz ve güven içinde yoluna devam edemez.

Kuşkusuz inanç sistemi, kendisine bağlananlara Allah'a giden yolu ve yönü göstermek için gelmiştir. Onlar da tereddüt etmeden, kararsızlık göstermeden, inanç sisteminin belirlediği yoldan sapmadan peşlerinden gelen insanlara yolgöstericilik yaparlar. Fakat kendileri izledikleri yoldan emin değillerse, inanç sisteminden kuşku duyuyorlarsa, bu durumda hiç kimseye öncülük edemezler. Çünkü kendileri şaşkındırlar.

İşte bu yeni din geldiği gün diğer peygamberlerin izleyicilerinin durumu bundan ibaretti.

Hindistan'lı yazar Üstad Ebu'l Hasan en-Nedvi **"Müslümanların gerilemesi ile dünya neler kaybetti"** adlı kitabında şöyle der:

"Büyük dinler, boş ve gereksiz işlerle uğraşanların elinde bir kurban gibiydiler. Münafıklar, dini bozmak isteyen artniyetli kişilerin elinde oyuncak haline gelmişlerdi. O kadar ki, bu dinler ruh ve şekillerini yitirmişlerdi. Bu dinlerin ilk bağlıları dirilecek olsaydı bunları tanımayacakları kuşkusuzdu. Uygarlığın, kültürün, hüküm ve siyasetin beşiği sayılan merkezler, anarşizmin, toplumsal çöküntünün, kargaşanın, kötü idarenin ve zorba yöneticilerin kol gezdiği birer sahneye dönüşmüşlerdi. Artık kendi içlerine kapanmışlardı. Dünyaya sunacakları bir mesajları, milletlere yönelik bir çağrıları kalmamıştı. Manevi değerler alanında iflas etmişlerdi, hayat kaynakları kurumuştu. Ne semavi dinlerden kaynaklanan katışıksız bir şerait ne de beşeri egemenliğin ortaya koyduğu kalıcı bir sosyal düzen mevcuttu."[5]

Avrupalı yazar G.H. Denison "Emotion as the Basis of Civilisation"[6] adlı eserinde şöyle der:

"Beşinci ve altıncı yüzyıllarda uygar dünya anarşizmin, kargaşanın korkunç uçurumunun kenarında duruyordu. Çünkü uygarlığın ayakta kalmasına yardımcı olan inanç sistemleri yıkılmışlardı. Onların yerini tutacak bir şey de geliştirilmemişti. O sıralarda kuruluşunun temelinde dört bin yıllık emek yatan en büyük uygarlık ta parçalanmaya, çökmeye yüz tutmuştu. İnsanlık bir kez daha barbarlığa, ilkelliğe dönme endişesini taşıyordu. Çünkü kabileler birbiriyle savaşıyor,

5- "Müslümanların Gerilemesi ile Dünya Neler Kaybetti - Ebu'l Hasan en-Nedvi"
6- "Uygarlığın Temeli Duygular"

birbirini kırıp geçiyorlardı. Kanun, düzen kalmamıştı. Hristiyanlığın ortaya koyduğu düzenler birleştirmek ve düzen sağlamak yerine parçalamaya, yıkmaya çalışıyordu. Uygarlık gölgesi tüm dünyayı kaplamış dal budak salmış büyük bir ağaç gibiydi. Ne varki artık ağacın ayakta duracak gücü kalmamıştı. Çürüme tüm gövdeyi sarmıştı. Her yeri kasıp kavuran bu kokuşmuşluk, bu çözülmüşlük görüntüleri arasında, tüm dünyayı birleştirecek olan adam doğuverdi." Yani Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun-.

Peygamberlerin izleyicileri -kendilerine aydınlatıcı bilgi geldikten sonra- görüş ayrılıkları yüzünden bölündükleri için, onlardan sonra kitabı devralanlar da omuzladıkları inanç sisteminden kuşku duydukları için... Evet bu iki önemli neden için... Ayrıca insanlığın önderlik merkezi, Allah'a giden yolu bilen kişinin inançlı ve kararlı bir önderden yoksun bulunduğu için yüce Allah Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- peygamber olarak gönderdi. İnsanları davet etmesini, davetinin öngördüğü hareket metodu üzerinde dosdoğru yürümesini, kendisi ve net, dengeli ve tutarlı mesajı hakkında ortaya atılan asılsız söylentilere, ihtiras ürünü itirazlara aldırmamasını emretti. Yüce Allah'ın bütün peygamberler için hayat düsturu olarak öngördüğü değişmez mesaja yeniden inanmaları için insanları açıkça çağırmasını istedi:

"Bundan dolayı sen insanları Allah'ın dinine davet et ve emrolunduğun gibi doğru ol, onların heva ve heveslerinden kaynaklanan hayat sistemlerine uyma ve de ki: 'Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım, aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabb'imiz, sizin de Rabb'inizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak birşey yoktur. Allah hepimizi biraraya toplar, dönüş de O'nadır."

Bu, tüm insanlığı kapsayan yepyeni bir önderliktir. Açık, kesin ve kalıcı hareket metoduna uyan tutarlı, dengeli ve kararlı bir önderliktir. Bu önderlik bir kanıta dayanarak insanları Allah'ın dinine uymaya çağırır. Sapmadan Allah'ın emri doğrultusunda hareket eder. Birbiriyle çekişen, herbiri bir başka tarafa çekmek isteyen heva ve heveslerden uzak durur. Bu önderlik, tüm insanlar için gönderilen mesajın, peygamberliğin, kitabın, hayat sistemi ve hareket metodunun bir olduğunu açıkça duyurur. İmanı tek ve değişmez aslına döndürür, insanlığı da bu tek asla yöneltir: **"De ki: Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım."** Sonra bu, hak ve adalet ilkesine dayalı olarak insanlar üzerinde egemenlik kurmak, bu doğrultuda üstünlük sağlamaktır: **"Aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum."** Şu halde bu önderlik siyasi otoritesi bulunan ve yeryüzünde tüm insanlar arasında evrensel adaleti ilan eden etkin bir önderliktir. (Bu mesaj henüz islam çağrısı Mekke'de taraftarları ile birlikte baskı altındayken geliyordu. Ama davanın bu karakteri, evrenselliği açıkça görülebiliyordu.) Yine bu önderlik Rabb'lığın birliğini tüm dünyaya duyuruyor: **"Allah bizim de Rabb'imiz, sizin de Rabb'inizdir."** Bunun yanısıra sorumluluğun bireyselliğini vurguluyor: **"Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir."** Kesin bir söz ile tartışmanın bittiğini ilan ediyor: **"Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur."** Herşeyi nihai emir sahibi Allah'a bırakıyor: **"Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş**

de O'nadır."

Şu bir tek ayet, kısa ama kesin, öz, ince ve aydınlatıcı bölümleri ile bu son dinin karekteristik özelliğini açıkça ortaya koyuyor. Buna göre bu din, insanların arzu ve ihtiraslarından etkilenmeden kendi yolunda hareket etmek üzere gelmiştir. Yeryüzüne egemen olmak ve insanlar arasında adaleti sağlamak için gelmiştir. Bundan önceki bütün dinlerde olduğu gibi Allah'a giden yolun bir olduğunu göstermek için gelmiştir...

Mesele bu şekilde açıklığa kavuştuktan ve mü'min kitle Allah'ın çağrısına bu şekilde karşılık verdikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girmek isteyenlerin bu tavırları ilgilenmeye değmez çirkin bir tavır olarak beliriyor. İleri sürdükleri delillerin geçersizliği, çürüklüğü, hiçbir değerinin, hiçbir ağırlığının olmadığı ortaya çıkıyor. Bölüm onlarla ilgili son sözü söyleyerek onları yüce Allah'ın şiddetli azabı ile başbaşa bırakıyor:

"İnsanlar Allah'ın çağrısını kabul ettikten sonra, Allah'ın dini hakkında tartışanların delilleri, Rab'leri yanında batıldır. Onların aleyhine bir gazab ve çetin bir azap vardır."

Kimin ileri sürdüğü delil Rabb'i katında geçersizse, kim Rabb'inin yanında yenik duruma düşerse artık onun ileri sürebileceği bir kanıtı, bir gücü kalmamış demektir. Yeryüzündeki yenilginin ve bozgunun ardından ahirette de yüce Allah'ın gazabı ve şiddetli bir azap vardır. Hiç kuşkusuz bu, samimi kalplerin içten karşılık vermelerinden sonra batılda ısrar edenlerin, apaçık gerçek herkesin anlayabileceği şekilde ortaya konduktan sonra maksatlı olarak tartışmayı sürdürenlerin bu suretle işledikleri suça uygun bir cezadır.

KIYAMET SAATİ VE İNSANLAR

اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا
وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ
يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ
يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ﴿٢٠﴾

17- Gerçekten Kitab'ı ve ölçüyü indiren Allah'tır. Ve bilirsin, belki de kıyamet saati yakındır.
18- Kıyamete inanmayanlar, onun çabuk gelmesini isterler. İnananlar

ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki kıyamet saati hakkında tartışanlar, uzak bir sapıklık içine düşmüşlerdir.
19- Allah kullarına lütufkardır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir, galiptir.
20- Ahiret kazancı isteyenin kazancını artırırız; dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun ahirette bir payı bulunmaz.

Allah kitabı hak içerikli olarak indirmiştir. Onunla birlikte de adalet ilkesini indirmiştir. Ve bu kitabı bundan önceki inanç sistemlerine bağlı bulunanların aralarında başgösteren görüş ayrılıkları ve insanların farklı görüş ve arzuları için bir hüküm mercii olarak öngörmüştür. Bu kitaptan kaynaklanan yasal sistemlerini de yönetimde adalet ilkesine dayandırmıştır. Yüce Allah'ın yönetimde gözönünde bulundurulmasını istediği adalet, değerlerin, hakların, amel ve uygulamaların ölçüldüğü bir terazi gibi ince ve duyarlıdır.

Ayetlerin akışı bu gerçekten; kitabın hak ve adalet ilkesi ile indirilişi gerçeğinden kıyamet meselesine geçiyor. Bu iki olay arasındaki bağlantı ise açıktır. Çünkü kıyamet, adalet ilkesine göre hükmedilecek ve her konudaki nihai kararın verileceği zamandır. Öte yandan kıyamet gaybın kapsamına giren bir meseledir. Kim bilir, belki çok yakın bir zamanda kopacaktır:

"Ne bilirsin belki de kıyamet saati yakındır."

Ama insanlar bunun farkında değildirler. Oysa yakındır onlara kıyamet. Hak ve adalet ilkesine dayalı hesaplaşma o gün gerçekleşecektir. Bu hesaplaşmada hiçbir şey gözardı edilmez, hiçbir şey kaybolmaz.

Bu arada mü'minlerle mü'min olmayanların kıyamet olgusu karşısındaki tutumları tasvir ediliyor:

"Kıyamete inanmayanlar, onun çabuk gelmesini isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler."

Kıyamete inanmayanların kalpleri kıyametin dehşetini hissetmez, o gün kendilerini bekleyen azabın korkunçluğunu, boyutunu değerlendiremez. Bu yüzden alay ederek kıyametin bir an önce kopmasını istemelerinin şaşılacak bir yanı yoktur. Çünkü onlar bu gerçeği göremiyor, kavrayamıyorlar. Mü'minler ise, kıyametin kopacağına kesinlikle inanırlar. Bu yüzden ondan korkarlar, çekinirler. Bir korku, bir ürperti ile beklerler kıyameti. Çünkü kıyamet koptuğunda neler olacağını bilirler.

Kıyamet bir gerçektir. Onlar da bunun gerçek olduğunu bilirler. Onlarla gerçek arasında da bir bağ vardır. Bu yüzden gerçeği tanırlar:

"İyi bilin ki, kıyamet saati hakkında tartışanlar, uzak bir sapıklık içine düşmüşlerdir."

Sapıklığa dalmış, iyice uzaklaşmışlardır. Bu derin sapıklıktan sonra dönmeleri çok zordur.

Ayet-i kerime ahiret meselesinden; kıyametten duyulan korku ya da onu önemsememe meselesinden yüce Allah'ın kullarına bir lütuf olarak bahşettiği rızık meselesine geçiyor:

"Allah kullarına lütufkardır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir, galiptir."

İlk bakışta bu iki mesele arasındaki ilişki uzak gibi görülüyor. Ancak bir sonraki ayet okunduğunda aralarında sağlam bir bağlantı olduğu göze çarpıyor:

"Ahiret kazancını isteyenin kazancını arttırırız; dünya kazancını isteyene de ondan veririz; fakat onun ahirette bir payı bulunmaz."

Yüce Allah kullarına büyük lütuflarda bulunur, dilediğini rızıklandırır. Hem iyiye, hem kötüye, hem mü'mine, hem de kafire rızık verir. Çünkü şu insanlar kendi rızıklarını varetme gücünden yoksundurlar, bu konuda ellerinden birşey gelmez. Onlara bu hayatı bahşeden Allah'tır. Ayrıca yüce Allah hayatın ilk ve temel sebeplerini garantilemiştir. Şayet yüce Allah kafirlerin, doğru yoldan çıkanların ve kötü kimselerin rızıklarını kesecek olsaydı, bunlar kendi kendilerini rızıklandıramazlardı, aç susuz, çıplak ve hayat için gerekli olan temel sebeplerden yoksun olarak ölüp giderlerdi. Ancak yüce Allah'ın hikmeti, ahirette onların lehine veya aleyhine hesaplanmak üzere onların yaşamalarını, dünya hayatında çalışıp çabalama fırsatını bulmalarını öngörmüştür. Bu yüzden yüce Allah rızık meselesini iyilik-kötülük, iman-küfür dairesinin dışına çıkarmıştır. Onu genel hayatın durumu ile, özel ferdî yetenekler ile ilgili sebeplerle bağlantılı kılmıştır. Ayrıca insanlara bahşettiği rızkı bir imtihan ve deneme aracı kılmış ve insanları kıyamet günü bu imtihan ve denemenin sonucuna göre yargılamayı öngörmüştür.

Sonra yüce Allah ahiret ve dünyayı kişinin dilediğini seçebileceği birer kazanç kılmıştır. Kim ahiret kazancını isterse onun için çalışır. Yüce Allah ta kazancını arttırır, bu niyetinden dolayı ona yardımcı olur ve çalışmasını bereketlendirir. Ahiret kazancının yanısıra, bu dünya hayatı için takdir edilen rızık ta kendisine verilir, hiçbir şeyden yoksun bırakılmaz. Hatta yüce Allah'ın bu dünyada kendisine bahşettiği rızık da üretiminde, harcamasında, faydalanma ve hayır amaçlı dağıtımında Allah'ın hoşnutluğunu gözettiği sürece bizzat ahiret kazancına dönüşür. Kim de dünya kazancını isterse yüce Allah bu dünyada kendisi için takdir edilen nimetleri verir ve onu hiçbir şeyden yoksun bırakmaz. Ancak onun ahirette bir payı olmaz. Çünkü o ahiret kazancı için çalışmamıştır ki, böyle bir payın beklentisi içinde olsun!

Dünya kazancını isteyenlerle ahiret kazancını isteyenlere bakıldığında dünya kazancını istemenin ne büyük bir ahmaklık olduğu ortaya çıkar. Çünkü dünya rızkını yüce Allah bir lütuf olarak sunuyor, dünyayı da,ahireti de isteyene bahşediyor. Her biri yüce Allah'ın bilgisi uyarınca kendisi için takdir edilen dünya kazancındaki payını alır. Ama ahiret kazancı onu isteyen ve onun için çalışan kimselere özgü bir pay olarak kalır.

Dünya kazancını isteyenler arasında, genel duruma ve kişisel yeteneklere bağlı rızık sebeplerinin bir sonucu olarak zenginler kadar fakirlerin de olduğunu görüyoruz. Aynı durum ahiret kazancını isteyenler için de geçerlidir. Şu halde bu iki grup arasında bu dünyada rızık açısından bir fark yoktur. Asıl fark ve ayrıcalık ahirette ortaya çıkacaktır. Durum bu olduğuna göre bu dünyadaki durumunda bir değişiklik yapmadığı halde ahiret kazancını terkeden kimseden daha ahmak biri var mıdır?

Mesele sonuçta Allah katından inen kitabın içerdiği hak ilkesi ve ölçü ile ilgilidir. Çünkü bütün canlıların rızıkları takdir edilirken hak ve adalet ilkesinin gözetildiği açıktır. Bu ilke dileyene ahiret kazancını arttırmada, ve dünya kazancını isteyenlerin kıyamet günü ahiret kazancından yoksun bırakılmasında da gözönünde bulundurulmuştur.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن
بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ
مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُم
مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾
ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَن يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ
افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

21- Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara kanun kılacak ortakları mı vardır? Eğer azabı erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimler için can yakıcı bir azap vardır.
22- Yaptıkları işler başlarına inerken zalimlerin, korkudan titreyişlerini görürsün. İnanıp iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rab'lerinin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.
23- Allah, inanıp salih ameller işleyen kullarını bununla müjdeler. Ey Muhammed! De ki: "Ben sizden buna karşı yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem." Kim güzel bir amel işlerse onun güzelliğini arttırırız. Doğrusu Allah bağışlayandır. Şükrün karşılığını verendir."
24- Yoksa "Allah'a yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dilerse senin kalbine mührü basar; batılı mahveder, hakkı sözleriyle gerçekleştirir. Doğrusu O, kalplerde olanı bilendir."

Bir önceki bölümde yüce Allah'ın müslüman ümmet için hayat sistemi olarak öngördüğü prensibin daha önce Hz. Nuh'a, İbrahim'e, Musa ve İsa'ya tavsiye edildiği, aynı prensibin Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- de vahyedildiği açıklanmıştı. Bu bölümde ise içinde yaşadıkları durumu, uydukları

hayat sistemini kınama, yerme amacı ile, yüce Allah kendilerine hayat sistemi belirlemediğine göre, ve şu anda uydukları hayat sistemi de bundan önce yüce Allah'ın gönderdiği tüm dinlere, onun koyduğu tüm kanunlara aykırı olduğuna göre kimdir onların uydukları kanunları koyan? Kimdir hayat sistemlerini belirleyen? şeklinde bir soru yöneltiliyor:

"Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara kanun kılacak ortakları mı vardır?"

Kim olursa olsun yüce Allah'ın yarattığı hiç kimsenin yüce Allah'ın kanun olarak koymadığı ve izin vermediği bir şeyi kanun olarak koyma yetkisi yoktur. Kulları için kanun koyma yetkisi sadece yüce Allah'a aittir. Çünkü bütün evreni yoktan var eden ve kendi seçtiği yasalar sistemi ile tüm evreni yöneten O'dur. İnsanlık hayatı ise bu uçsuz bucaksız evren çarkında küçücük bir dişli konumundadır. Bu yüzden evreni yönlendiren yasalar sistemi ile uyuşan bir yasa hükmetmelidir insanlık hayatına. Bu ise, uçsuz bucaksız evreni yönlendiren tüm yasalar sistemini kapsayan bir bilgiye sahip bir kanun koymadıkça mümkün olmaz. Allah'tan başka herkes tartışmasız bu denli kapsamlı bir bilgiye sahip olmaktan uzaktırlar. Bu yüzden bu yetersizlikle beraber onların insanlık hayatı için kanun koymalarına itibar edilmez.

Bu gerçek olanca çıplaklığı ile gözler önünde olmasına rağmen, birçokları bunu tartışma konusu yapıyorlar veya inanmıyorlar. Halkları için iyiliği seçtiklerini ileri sürerek yüce Allah'ın koyduğu kanunların dışında kanunlar koymaya yelteniyorlar. Bunu yaparken de içinde bulundukları şartlarla, kendi kafalarından uydurdukları kanunlar arasında bir paralellik kuruyorlar. Sanki yüce Allah'tan daha çok biliyorlarmış, ondan daha iyi hüküm verebiliyorlarmış gibi! Ya da sanki, Allah'ın izin vermediği konularda onlar için kanun koyan Allah'ın dışında ortakları varmış gibi! Bundan daha çirkin bir davranış, Allah'a karşı bundan daha küstahça bir tutum olamaz.

Kuşkusuz yüce Allah, insanlık hayatı için insanın karakteri ile, öz yaratılışı ile, içinde yaşadığı evrenin doğası ve öz yaratılışı ile uyuşacağını bildiği bir yasa koymuştur. Bu sayede hem insanların kendi aralarında hem de evrende yeralan güçlerle en yüksek düzeyde yardımlaşma ve dayanışma gerçekleşir. Yüce Allah bunun için gerekli olan tüm temel yasaları koymuştur. İnsana düşen sadece genel sistemin ve çerçevesi belirlenmiş yasanın sınırları içinde hayatın değişen ihtiyaçları ile birlikte ayrıntı sayılan yeni düzenlemeler yapmaktır. Bu konuda aralarında görüş ayrılığı başgösterirse meseleyi yüce Allah'a döndürürler; yüce Allah'ın insanlar için hayat düsturu olarak koyduğu temel yasalara başvururlar. Çünkü yüce Allah bu temel yasaları insanların ayrıntı sayılan düzenleme ve uygulamalarını ölçtükleri bir kriter olarak koymuştur.

Böylece yasama kaynağı bire indirgenmiş oluyor; hüküm tek başına Allah'a özgü kılınıyor. O, herkesten iyi hükmeder. Bu yöntemin dışındaki her girişim Allah'ın şeriatına, Allah'ın dinine, Allah'ın Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya ve Muhammed'e -salât ve selâm üzerlerine olsun- tavsiye ettiği prensibe karşı çıkmaktır, isyan etmektir.

"Eğer azabı erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi."

Yüce Allah, onlara her meselenin kesin çözüme bağlandığı güne kadar mühlet verileceğine ilişkin olarak kesin bir söz vermiştir. Eğer bu söz olmasaydı, kuşkusuz yüce Allah onlara ilişkin kararını bildirecekti; yüce Allah'ın koyduğu kanunlara karşı çıkıp, ondan başkasının koyduğu kanunlara uyanları suçüstü yakalayıp en kısa zamanda cezalarını verecekti. Ne varki yüce Allah, her meselenin çözüme bağlandığı, her amelin karşılığını eksiksiz aldığı güne kadar onlara süre tanımıştır.

"Şüphesiz zalimler için can yakıcı bir azap vardır."

İşte zulmün karşılığı olarak onları bekleyen bu can yakıcı azaptır. Allah'ın koyduğu kanunlara karşı çıkıp ondan başkasının koyduğu kanunlara uymaktan daha büyük bir zulüm var mıdır?

Bu yüzden zalimler bir kıyamet sahnesinde sunuluyorlar. Burada zalimler azaptan dolayı korkuyor, titriyorlar. Oysa daha önce korkmuyorlardı, hatta büyük bir küstahlıkla bu azabın bir an önce gelip çatmasını istiyorlardı.

"Yaptıkları işler başlarına inerken zalimlerin, korkudan titrediklerini görürsün."

Bu ilginç ifade onların korkudan titremelerini **"Yaptıkları işlere"** bağlıyor. Sanki onların dünyadaki bu kazançları başlıbaşına korkunç bir felakettir. Oysa bu onların kazançlarıdır, kendi elleri ile elde etmişlerdi, ondan dolayı sevinmişlerdi! Ama onlar bugün dünyada **"yaptıkları işler başlarına inerken"** korkuyor, paniğe kapılıyorlar. Sanki onların işledikleri ameller kaçıp kurtulması mümkün olmayan bir azaba dönüşmüş ve çepeçevre kuşatmıştır onları.

Karşı sayfada ise bu günün azabından korkan, titreyen, mü'minleri görüyoruz. Onları güvenlikte, esenlik ve rahatlık dolu bir ortamda buluyoruz:

"İnanıp iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rabb'lerinin yanında onlara dilledikleri herşey vardır. İşte büyük lütuf budur." ... "Allah, inanıp salih ameller işleyen kullarını bununla müjdeler..."

İfade bütünüyle insana huzur veriyor, etrafa huzur havası yansıtıyor: **"Cennet bahçelerindedirler..." "Rabb'lerinin yanında onlara dilledikleri herşey vardır."** Herşey sınırsız ve sonsuz... **"İşte büyük lütuf budur..." "Allah inanıp salih ameller işleyen kullarını bununla müjdeler."** Bu ortada bulunan bir müjdedir ve önceki müjdeleri de doğrulamaktadır. Bu atmosfere en uygun olanı da müjde havasıdır.

Bu bol, güzel ve geniş nimetlerin yer aldığı sahnenin ardından Hz. Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun-; sonuçta bu nimetleri elde etmelerini sağlayacak ve kendilerini bu can yakıcı azaptan uzaklaştıracak doğru yolu bulmalarına karşılık olarak kendisi ile aralarında bulunan akrabalık bağını gözetmekten, bu konuda sevgi göstermekten başka bir ücret istemediğini, ücret olarak bunun yeterli olduğunu söylemesi telkin ediliyor:

"Ey Muhammed! De ki: 'Ben sizden buna karşı yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem.' Kim güzel bir amel işlerse onun güzelliğini artırırız. Doğrusu Allah bağışlayandır. Şükrün karşılığını verendir."

Bu ayetin ifade ettiği anlam için şuna işaret etmiştim: Hz. Peygamber on-

lardan bir ücret istemiyor. Onun akrabalara yönelik sevgisi -Nitekim Peygamber efendimizle Kureyş kabilesine mensup bütün aileler arasında akrabalık vardı- onu kendisinin izlediği doğru yola, hidayete, onları da çağırmaya yöneltiyordu. Onlara karşı beslediği bu sevgiyi, bu duyguyu tatmin etmek için onlara bu şekilde iyilik yapmak istiyordu. Bu girişimine karşılık istediği tek ücret buydu ve bu da yeterliydi.

Kur'an-ı Kerim'de bu ifadeyle karşılaşıp okuduğum her seferinde içimde bu düşünce uyanır. Bir de İbn-i Abbas'ın -Allah onlardan razı olsun- bu ayetle ilgili olarak şöyle bir açıklamada bulunduğu rivayet edilir. Bu rivayeti Buhari'de yer aldığı için buraya alıyorum:

Buhari diyor ki: Bize Muhammed b. Beşşar anlattı, ona da Muhammed b. Cafer anlatmış, ona da Şu'be Abdulmelik b. Meyserenin şöyle dediğini aktarmış: Tavus'un İbn-i Abbas'tan şunları anlattığını duydum: İbn-i Abbas'tan yüce Allah'ın **"Yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem"** sözünün ne anlama geldiği soruldu. Said b. Cübeyr: Burada kastedilen Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- soyunun akrabalığıdır dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbas: Acele ettin! Hz. Peygamberle Kureyş kabilesine mensup bütün aileler arasında akrabalık vardı. Peygamberimiz bunu kastederek, "Benimle aranızdaki akrabalığı gözetmenizden başka ücret istemiyorum" demiştir.

Bu durumda ayet şu anlamı ifade eder: Akrabalığımızı gözönünde bulundurarak bize eziyet etmekten vazgeçmenizden, beni dinleyip, size yönelttiğim çağrıyı daha yumuşak bir tavırla karşılamanızdan başka birşey istemiyorum. Sizden istediğim tek ücret budur, başka değil.

İbn-i Abbas'ın yorumu Said b. Cübeyr'in yorumundan realiteye daha yakındır. Ne varki ben halâ biraz önceki anlamın daha yakın ve daha uygun olduğu düşüncesini taşıyorum. Hiç kuşkusuz yüce Allah bununla neyi kastettiğini bizden daha iyi bilir.

Her halukârda Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- cennet bahçelerinin ve müjdelerin sunulduğu sahnenin karşısında bunun için onlardan herhangi bir ücret istemediğini hatırlatıyor. Oysa bundan çok daha düşük şeylerle yol göstericilik yapan herberler büyük ücretler isterler. Ne varki bu, yüce Allah'ın lütfudur. O, kullarına lütufta bulunurken onları ticaret ve adalet ölçülerine göre hesaplamaz. Hoşgörü ve lütufuna göre hesaplar ödüllerini.

"Kim güzel bir amel işlerse onun güzelliğini arttırırız."

Sözkonusu olan sadece ücret istememek değildir. Bunun yanısıra iyilikler de arttırılıyor, bol nimetler bahşediliyor. Bütün bunlardan sonra bağışlanma ve şükür vardır.

"Doğrusu Allah bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir."

Allah bağışlıyor. Sonra... Allah teşekkür ediyor... Kime teşekkür ediyor?.. Kullarına teşekkür ediyor... Onların iyilik yapmalarını sağlayan O'dur. Sonra onların iyiliklerini arttıran O'dur. Kötülüklerini bağışlayan O'dur. Bütün bunlardan sonra yüce Allah onlara teşekkür ediyor...

Ne büyük lütuf! Bunlara karşı şükretmek, gereğini yerine getirmek bir yana, insan bu lütufları izlemekten bile acizdir.

Sonra tekrar ilk gerçeğe dönülüyor.

Burada söz son şüpheden açılıyor. Onlar, geçen gezintilerde kaynağından, mahiyetinden ve hedefinden sözedilen vahye karşı takındıkları olumsuz tavrı bu şüpheye bağlıyorlardı:

"Yoksa 'Allah'a yalan uydurdu' mu diyorlar?"

Şu halde onlar Hz. Peygamber'in sözlerini doğrulamıyorlar. Çünkü ona vahiy inmediğini, Allah katından ona birşey gelmediğini iddia ediyorlar!

Fakat bu söz geçersizdir, hiçbir mantıklı dayanağı yoktur. Çünkü yüce Allah, kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde bir insanın kalkıp Allah tarafından kendisine vahiy geldiğini ileri sürmesine müsade etmez. Yüce Allah'ın onun kalbini mühürlemeye ve bunun gibi bir Kur'an'ı okumasına engel olmaya gücü yeter. Böyle bir insanın sunduğu batılı ortaya çıkarıp, gerçeği onun yerine yerleştirebilir:

"Allah dilerse senin kalbine mührü basar; batılı mahveder, hakkı sözleriyle gerçekleştirir."

Çünkü Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- zihninde geçen hiçbir şey O'na gizli değildir. O bunları ifade etmeden önce yüce Allah onun kafasında geçenleri bilir:

"Doğrusu O, kalplerde olanı bilendir."

Şu halde bu, dayanaksız bir kuşkudur. Hiçbir temele dayanmayan bir kuruntudur. Yüce Allah'ın tüm gizlilikleri bildiğine, herşeye gücü yettiğine, hakkı yerleştirip batılı yok etmeye ilişkin yasasına ters düşen bir iddiadır. Şu halde vahiy haktır. Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- sözü doğrudur. Onun hakkında dolaşan dedikodular batıldır, zulümdür, sapıklıktır. Bununla geçici bir süre için vahiy meselesine ara veriliyor. Bu açıklamanın ardından surenin akışı onları bir başka gezintiye çıkarıyor.

Surenin bu ikinci bölümü iç ve dış alemdeki imanın kanıtlarından, ilahi gücün insanları kuşatan doğrudan doğruya onların hayatları ve geçimlerini ilgilendiren etkilerinden sözediyor. Mü'minleri diğer insanlardan ayrıcalıklı kılan belirgin niteliklerine değiniyor. Surenin birinci bölümünde, değişik yönleriyle vahiyden ve peygamberlik görevinden sözedildikten sonra bu konuya giriliyor. Sonra tekrar surenin sonunda vahyin mahiyetinden ve peygamberlere iletilirken izlenen yoldan sözediliyor. İki bölüm arasında bir bağlantı olduğu da açıktır. Bunlar insan kalbine giden, onu vahiy ve imana ulaştıran iki yoldur.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ
بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

25- O, kullarından tevbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.
26- Allah, iman edip iyi işler yapanların tevbesini kabul eder. Lütfundan onlara fazlasını verir. Kafirlere gelince onlara da çetin bir azap vardır.
27- Allah kullarına rızkı bollaştırsaydı, yeryüzünde azarlardı. Fakat O rızkı dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarından haberdardır, onları görür.

Psikolojik yönden uyarmayı amaçlayan bu mesaj, kıyamet günü karşılarına çıkan kendi kazançları olan amellerden korkup kaçan zalimler ile cennet bahçelerinde nimetler içinde yaşayan mü'minlerin yeraldığı sahnenin sunuluşundan, ayrıca peygamberin yüce Allah'tan alıp kendilerine sunduğu inanç sisteminin etrafındaki tüm kuşkular bertaraf edilip, yüce Allah'ın kalplerde olan herşeyi bildiği vurgulandıktan sonra geliyor.

Bu mesaj, kıyamet günü nihai karar verilmeden önce içinde bulunduğu sapıklıktan tevbe edip dönmek isteyenleri teşvik etmek amacı ile geliyor ve tevbe kapısını, geriye dönüp kapısını sonuna kadar açıyor: Allah tevbeleri kabul eder, kötülükleri bağışlar. Şu halde karamsarlığa, günahta ısrar etmeye ve geçmişte işlenen günahlardan dolayı korkmağa gerek yoktur, diyor. Çünkü Allah onların ne yaptıklarını biliyor. Dolayısiyle O, gerçek tevbeyi de bilir ve onu kabul eder. Tıpkı gemişte işlenen günahları da bilip bağışladığı gibi.

Bu mesaj iletildiği sırada tekrar mü'minlerle kafirlerin alacakları karşılığa değiniliyor. İnanıp salih ameller işleyenler Rabb'lerinin çağrısına olumlu karşılık veriyorlar. O da onlara yönelik lütfunu arttırıyor: **"Kafirlere gelince onlara da çetin bir azap vardır"**. Ama şiddetli azaptan kurtulmak, yüce Allah'ın olumlu karşılık verenlere yönelik lütfundan yararlanmak isteyenler için tevbe kapısı açıktır.

Yüce Allah'ın ahiretteki lütfu hesapsızdır, sınırsız ve sonsuzdur. Ama dünyada kullarına bahşettiği rızık ise, sınırlıdır, miktarı belirlenmiştir. Çünkü yüce Allah, yeryüzünde insanların üzerlerine Allah'ın sınırsız lütfunun kapılarının açılmasına güç · etiremeyeceklerini biliyor:

"Allah kullarına rızkı bollaştırsaydı, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarından haberdardır, onları görür."

Bu ifade -ne kadar çok olursa olsun- dünya hayatında insanlara bahşedilen rızıkların ahiretteki bol lütuf karşısında çok az olduğunu tasvir ediyor. Yüce Allah kullarının yani şu insanların ancak sınırlı bir zenginliği kaldırabileceklerini biliyor. Şayet ahirette onlara bol bol nimet bahşettiği gibi dünya hayatında da rızıklarını bollaştırırsa, azgınlaşacaklarını, sapacaklarını biliyor. Çünkü insanlar küçük ve güçsüz yaratıklardır, dengeli davranamazlar. Güçsüzdürler, ancak belli bir noktaya kadar kaldırabilirler. Allah kullarından haberdardır, onları görür. Bu yüzden onların rızıklarını kaldırabilecekleri ölçüde sınırlı tutmuştur. Bol

lütfunu ise, dünyadaki sınavı başarıyla veren, denemeleri aşan, yüce Allah'ın kendileri için hazırladığı sonsuz ve sınırsız nimetlerine kavuşmak için sonsuzluk yurduna esenlik içinde ulaşan kimseler için bırakmıştır.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

28- İnsanların umutsuzluğa düşmelerinin ardından yağmuru indiren ve rahmetini yayan Allah'tır. O, gerçek dosttur, övülmeye layık olandır."

Bu da bir başka mesaj. Aynı şekilde yüce Allah'ın yeryüzünde kullarına bahşettiği lütfun bir yönünü hatırlatıyor. İnsanlar uzun süredir yağmur yüzü görmemişlerdir. Bir damla yağmur yağmamıştır. Hayatın sürmesi için gerekli olan temel unsurdan, yani sudan yoksun duruyorlar... Artık ümitlerini yitirmiş, karamsarlığa düşmüşlerdir. Sonra yüce Allah yağmur indiriyor, su ihtiyaçlarını gideriyor. Rahmetini her tarafa yayıyor. Bunun üzerine yeryüzü canlanıyor, kuruyan yerler yeşeriyor, tohumlar gelişiyor, bitkiler hareketleniyorlar. Hava yumuşuyor, hayat akışını sürdürüyor, her tarafta hareketlilik görülüyor. Çizgiler, yollar genişliyor, kalpler açılıyor ve içinde arzular kıpırdanmaya başlıyor. Ümit yeniden uyanıyor. Ümitsizlikle rahmet arasında sadece birkaç saniye var. Bu birkaç saniye içinde rahmet kapıları açılıyor, gök kapılarından su iniyor. **"O, gerçek dosttur, övülmeye layık olandır."** O, gerçek yardımcıdır, kullarının rızkını ve hayatını O, garantilemiştir. O'nun zatı da, sıfatları da övgüye layıktır.

Burada yağmuru ifade etmek için Kur'an ayetinde seçilen "Gays" kelimesi, etrafa yardım, kurtarma ve dara düşenin, sıkıntıda olanın yardımına koşma havası yayıyor. Nitekim gönderilen yağmurun etkisi anlatılırken de aynı durum sözkonusudur... **"Rahmetini yayar."** Bu da tazelik, ümit ve sevinç havasını yayıyor. Bu durum bizzat yeryüzünde bitkilerin açılıp serpilmeleri ile, meyvelerin tomurcuklanması ile yaşanmaktadır. Kuraklıktan sonra yağan yağmurun sahnesi gibi hiç bir sahne duygu ve sinirleri yatıştırmaz. Kalp ve vicdanı yumuşatıp rahatlatmaz. Hiçbir sahne, yağmurun yağması ile birlikte her türlü bitkiyi yeşerten, öldükten sonra yemyeşil bir renge bürünen toprağın manzarası gibi kalbin sıkıntılarını dağıtamaz, insan ruhuna huzur veremez.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا
مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ
مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

29- Gökleri, yer ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun ayetlerindendir. O, dilediği zaman onları tekrar toplamaya da kadirdir

30- Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder.

31- Yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dostunuz da yardımcınız da yoktur.

Dikkatlere sunulan bu evrensel ayet, vahyin tanıklık etmek üzere geldiği gerçeğe tanıklık etmek amacı ile yaratılmıştır. Ne varki onlar bu gerçekten kuşku duyuyorlar, onu yorumlarken görüş ve inanç ayrılığına düşüyorlar. Göklerin ve yerin şahsında somutlaşan ayet tartışmaya ve kuşkuya katlanamaz. Çünkü bu ayetin ifade ettiği anlam kesindir. İnsanın öz yaratılışına kendine özgü diliyle hitap eder. Gerçeği öğrenmenin peşinde olan hiçbir tartışmacı bu konuda tartışmaya girmez. Gökleri ve yeri var edip yönlendiren insan olmadığını, onun dışında Allah'ın yarattığı herhangi bir varlığın da bunu gerçekleştiremeyeceğine içtenlikle tanıklık eder. Onları varedip yönlendirenin varlığını kabul etmekten başka seçenek yoktur. Çünkü göklerin ve yerin dehşet verici büyüklüğü, ince ahengi, kesintisiz işleyen düzeni, değişmez yasalar sisteminin birliği... Evet bütün bunları, akıl açısından yaratıp yönlendiren bir ilahın varlığı ile açıklamaktan başka seçenek yoktur. İnsanın öz yaratılışına gelince; o, bu evrenin mesajını dolaysız algılar, bu mesajla ilgili olarak dışardan bir tek söz bile duymadan önce bu mesajı kavrar, onu benimser.

Gökler ve yer ayeti özünde bir başka ayeti de barındırıyor: **"Bunların içine yayıp ürettiği canlılar..."** -Göklerde bulunup ta bizim kavrayamadığımız hayat türleri bir yana-. Şu yeryüzündeki hayat da tek başına bir ayettir. Nasıl ortaya çıktığını bırak, hiç kimse mahiyetine derinlemesine inemediği sırrın. Hiç kimsenin nereden geldiğini, nasıl geldiğini, nasıl canlıları büründüğünü bilemediği kapalı bir sır. Bu sırrın kaynağını ve mahiyetini ortaya çıkarmak amacı ile başlatılan tüm girişimlerin yüzüne kapıları kapanmış, perdeler gerilmiştir. Ve bu araştırmaların tümü -hayatın ortaya çıkışından sonra- canlıların gelişmesi, türlere ayrılmaları, farklı görevler üstlenmeleri konusu ile sınırlı kalmışlardır. Bu dar ve gözler önündeki kısımla ilgili olarak değişik görüşler ve teoriler ortaya atılmıştır. Perdenin gerisi ise hiçbir bakışın uzanamadığı, hiçbir düşüncenin ulaşamadığı bir sır olarak varlığını korumuştur... Kısacası hayat sırrı Allah'a özgü bir meseledir. Ondan başkası bu sırrı kavrayamaz.

Her yere dağılmış bulunan bu canlılar... Yeryüzünde ve yerin altında, denizin derinliklerinde ve uzay boşluğunda yaşayan bu canlılar -Gökyüzünde yaşayan başka canlıları bir yana bırak- insanın çok az bir kısmını bildiği ve sınırlı araçlarla ancak bilinen türlerini kavrayabildiği bu her tarafa dağılmış canlılar. Gökte ve yerde dolaşan bu canlıları yüce Allah dilediği zaman biraraya toplar. Bir tek tanesi bile kaybolmaz onların. Eksiksiz bir araya gelirler!

Öte yandan insanoğlu kafeslerinden uçup gitmiş bir evcil kuş sürüsünü veya peteklerinden kaçmış arı sürüsünü toplamaktan acizdir.

Sayısını ancak yüce Allah'ın bildiği yığınlarca kuş sürüsünü. Allah'tan başka kimsenin sayamadığı arı, karınca ve benzeri hayvan yığınlarını. Allah'tan başka nerede olduklarını kimsenin bilemediği haşere, parazit ve mikrop sürülerini. Yine Allah'tan başka kimsenin haberdar olmadığı, balıkları ve deniz hayvanlarını. Her tarafa dağılmış bulunan evcil ve yırtıcı hayvanları. Yeryüzünün her bölgesi-

ne yerleşmiş insan gruplarını. Bunlarla birlikte göklerin bilinmezliklerinde gizlenmiş bulunan yüce Allah'ın yarattığı sayısız canlıları... Hepsini... Hepsini. Dilediği zaman yüce Allah biraraya getirir.

Bütün bu canlıların göklere ve yere yayılması ile bir araya getirilmeleri için bir söz yeterlidir. İfade, Kur'an'ın olayları sunuş yöntemi uyarınca yayılma sahnesi ile toplanma sahnesini bir çırpıda ve aynı anda karşılıklı olarak sunuyor. Çünkü daha dil bu kısacık Kur'an ayetini tamamlamadan kalp bu iki dehşet verici sahneyi aynı anda seyredebiliyor:

Bu iki sahnenin ışığında ayetlerin akışı onlara bu dünya hayatında kendi elleri ile kazandıkları şeylerden dolayı başlarına gelecek akıbetten sözediyor. Ama bu akıbet onların dünyadaki tüm kazançlarının karşılığı değildir. Çünkü yüce Allah onları bütün yaptıkları işlerden dolayı sorumlu tutmuyor. Bir çoğunu bağışlıyor. Bu arada ayet-i kerime onların güçsüzlüklerini tasvir ederek, bu niteliklerini onlara hatırlatıyor. Böylece koskoca canlılar aleminde sadece küçücük bir grup olduklarını somut biçimde ortaya koyuyor.

"Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder. Yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dostunuz da, yardımcınız da yoktur."

Birinci ayette yüce Allah'ın adaleti ve şu zayıf insana yönelik rahmeti belirginleşiyor. Çünkü insanın başına gelen her kötülüğün, insanın kendi elleriyle hazırladığı bir sebebi vardır. Ne varki yüce Allah, onu her yaptığından dolayı suçlu bulup cezalandırmıyor. Çünkü yüce Allah insanın zayıf bir yaratık olduğunu, onun fıtratına bazı itici özellikler verdiğini ve bu itici özelliklerin zaman zaman insanı etkisi altına aldığını biliyor. Bu yüzden bir hoşgörü örneği ve insana yönelik rahmetinin belirtisi olarak çoğu suçlarını bağışlıyor.

İkinci ayette ise insanın zayıflığı önplana çıkarılıyor. Buna göre insan yeryüzünde Allah'ın kurduğu düzeni değiştiremez, Allah'ın yasasının işlemesine engel olamaz. Öte yandan onun Allah'tan başka dostu ve yardımcısı da yoktur. Şu halde gerçek dostuna ve yardımcısına sığınmaktan başka ne yapabilir? Nereye gidebilir?

GEMİLER VE DENİZLER

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ ﴿٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ
ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا ۚ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾

32- Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun ayetlerindendir.
33- Allah dilerse rüzgarı durdurur, gemiler denizin yüzünde durakalır. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.
34- Yahut yaptıkları yüzünden gemileri helak eder. Bir çoğunu da affeder.

35- Ayetlerimiz hakkında tartışanlar, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de Allah'ın ibret alınması gereken ayetlerinden biridir. Gözle görülen somut bir ayet. Bu ayet, tartışmasız tümü de yüce Allah'ın yarattığı başka ayetlere dayanır. Şu denizi kim meydana getirmiştir? Hangi insan O'nun dışında hangi yaratık denizi meydana getirdiğini iddia edebilir? Kim, ona koca gemileri kaldırmasını sağlayacak yoğunluk, derinlik ve genişlik gibi özellikler vermiştir? Sonra şu gemilerin öz maddesini kim yaratmış, bu maddeyi suda yüzebilecek yeteneklerle kim donatmıştır? Ayrıca o gün için bu ayete muhatap olanların bildiği bu tür gemilerin hareket etmesini sağlayan rüzgara (rüzgar dışında günümüzde insanın emrine verilen buhar ve atom enerjisi veya bundan sonra yüce Allah dilerse ortaya çıkacak başka enerji türlerine) bu evrende dağlar gibi gemileri denizde yüzdürme gücünü kim vermiştir?

"Allah dilerse rüzgarı durdurur, gemiler denizin yüzünde durakalır."

Nitekim zaman zaman rüzgar diner, o zaman gemiler derin bir sessizliğe gömülür, içinde hayat kalmamış gibi öylece kalakalır.

"Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır."

Gemilerin akıp gitmesinde, aynı şekilde hareketsiz kalmasında çok sabreden, sürekli şükreden kişiler için çıkarılacak ibret dersleri vardır. Kur'an-ı Kerim'de sabır ve şükür çoğu zaman birlikte gündeme getirilir. Sınama maksatlı zorluklara karşı sabır, nimetlerden dolayı şükür, darlıkta ve bollukta mü'min ruhun iki temel dayanağıdır.

"Yahut yaptıkları yüzünden gemileri helak eder."

Veya insanların işledikleri günahlar, kötülükler ve bazı insanların dışında bütün yaratıkların boyun eğdiği insan gerçeğine karşı çıkmaları yüzünden gemileri suyun dibine batırır ya da onları paramparça eder.

"Bir çoğunu da affeder."

Yüce Allah insanları işledikleri bütün günahlardan dolayı cezalandırmaz. Çoğu zaman onlara hoşgörülü davranır, bağışlar, birçok günahlarını affeder.

"Ayetlerimiz hakkında tartışanlar, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler."

Şayet yüce Allah onları azabı ile karşı karşıya getirmeyi dilese ve onların gemilerini batırsa, onlar bundan kurtulamazlar.

Böylece Kur'an-ı Kerim insanlara ellerinde bulunan tüm dünya nimetlerinin her an yok olmakla karşıkarşıya bulunduğunu, Allah'la kurulan sağlam bir ilişkiden başka hiçbir şeyin sürekli ve kalıcı olmadığını hatırlatıyor.

DÜNYA HAYATI VE MÜ'MİNLERİN ÖZELLİKLERİ

Sonra Kur'an-ı Kerim onlarla bir adım daha atıyor ve şu yeryüzünde kendilerine verilen tüm nimetlerin bu dünya hayatı ile sınırlı olduğuna dikkatlerini çekiyor. Bu arada kalıcı değerin, yüce Allah'ın ahirette mü'minlere, Rabb'lerine güvenip dayananlara hazırladığı nimetler olduğunu vurguluyor. Buradan hare-

ketle sözkonusu mü'minlerin ayırıcı ve kendilerini özel nitelikleri ve karekteristik özellikleri olan bir ümmet olarak belirginleştiren sıfatlarını belirliyor:

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ
وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟
لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ۖ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ
يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزَٰٓؤُا۟
سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ
ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾
إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ
بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

36- Size verilen şeyler, dünya hayatının geçimidir. İnanıp Rabb'lerine güvenenler için Allah'ın yanında bulunanlar daha iyi ve daha kalıcıdır.
37- Onlar büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar; kızdıkları zaman da affederler.
38- Rabb'lerinin çağrısına gelirler, namaz kılarlar. Onların işleri aralarında danışma (istişare) iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar.
39- Bir zulüm ve saldırıya uğradıkları zaman, yardımlaşarak kendilerini savunurlar.
40- Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür. Kim affeder, barışırsa onun mükafatı Allah'a aittir. Doğrusu Allah zalimleri sevmez.
41- Zulüm gördükten sonra hakkını alan kimselerin aleyhine bir yol yoktur.
42- İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azap bunlaradır.
43- Fakat kim sabreder kendisine yapılan kötülüğü affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.

Bundan önce bu surede Kur'an-ı Kerim insanlığın durumunu tasvir ederken, kitap ehli toplumların kendilerine yeterli bilgi geldikten sonra görüş ve inanç ayrılığına düşüp bölündüklerine işaret etmişti. Bu bölünmelerinin yüce Allah'ın kendilerine indirdiği kitabı kendileri için belirlediği ve Hz. Nuh'tan, İbrahim'e, ondan Musa'ya, İsa'ya kadar süren değişmez hayat sistemini bilmeyişlerinden kaynaklanmadığına değinmişti. Yine bölünen bu gruplardan sonra kitabı devralan kuşakların ona içtenlikle inanmadıklarına, aksine kuşku ile yaklaştıklarına işaret etmişti.

Allah katından inen dinlere mensup olanların, Allah'ın gönderdiği peygamberleri izleyenlerin durumu bundan ibaret olunca, herhangi bir peygamberi izlemeyen, bir kitaba inanmayanların durumu bundan daha sapık, bundan daha karışık olacaktır.

Bu yüzden insanlık, kendisini içinde yüzdüğü bu kör cahiliyeden kurtaracak, elini tutup kopmaz bir kulpa bağlayacak, hem kendisinin hem de bütün varlıklar aleminin Rabb'i olan Allah'ın yoluna doğru kendisine yolgöstericilik yapacak güvenilir ve doğru bir önderliğe ihtiyaç duyuyordu.

Yüce Allah, şehirlerin anası Mekke ve çevresinde oturanları uyarması için kulu Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- Arapça Kur'an olarak kitabını indirdi. İnsanlık tarihi ile birlikte süregelen davet hareketinin halkalarını birbirine bağlamak, davet hareketinin metodunun, yolunun ve hedefinin bir olduğunu ortaya koymak, etkin ve önderlik işlerini yerine getiren müslüman bir kitle meydana getirmek ve bu davayı yüce Allah'ın istediği ve hoşnut olduğu şekliyle yeryüzünde pratik olarak gerçekleştirmek için daha önce Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiği prensibi bu Kitab'ta bir hayat düsturu olarak yasalaştırdı.

İşte burada, bu ayetlerde müslüman kitlenin ayırıcı ve karekteristik özellikleri dile getiriliyor. Bu ayetler, Medine'de bir müslüman devlet kurulmadan önce Mekke'de inmiş olmalarına rağmen müslüman kitlenin niteliklerinden biri olarak şunu görüyoruz: **"Onların işleri aralarında danışma (istişare) iledir."** Bu da gösteriyor ki, şura ilkesi müslümanların hayatında devletin siyasal düzeni olmaktan çok daha köklü bir yere sahiptir. Şura bütün cemaatin temel karekteridir. Bu cemaat olarak sorunlarını bu ilke doğrultusunda çözüme bağlarlar. Sonra cemaat olmanın doğal sonucu olarak cemaatten devlete geçilir. Yine müslüman cemaatin niteliklerinden biri olarak şunu görüyoruz: **"Bir zulme veya saldırıya uğradıkları zaman, yardımlaşarak kendilerini savunurlar."**

Oysa hicretten sonra savaş izni verilene kadar Mekke'de müslümanlara verilen emir, sabretmeleri, saldırıya saldırı ile karşılık vermemeleri şeklindeydi. Ama Medine'ye hicret edildikten sonra onlara şöyle denmişti: **"Saldırıya uğrayan mü'minlere savaşma izni verilmiştir. Çünkü onlar zulme uğramışlardır. Hiç kuşkusuz Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter."**[7]

Müslüman cemaatin karekteristik özellikleri gündeme getirildiği bir sırada, Mekke'de inen bu ayetlerde bu tür bir nitelikten sözedilmesi gösteriyor ki, zulüm ve saldırılara karşı yardımlaşma, müslümanların değişmez ve temel bir sıfatıdır, bundan önce verilen savaşmaktan kaçınmaya ve haksızlıklar karşısında sabretmeye ilişkin direktif, belli şartlarda başvurulan istisnai bir kuraldır. Dolayısiyle, konu müslüman cemaatin temel nitelikleri olduğu için, ayetler Mekke'de inmiş olmasına ve henüz saldırılara topyekün dayanışma ile karşı koyma izni verilmemiş olmasına rağmen bu değişmez ve temel nitelik te burada gündeme getiriliyor.

İnsanlığa önderlik yapmak ve onları cahiliyenin karanlığından islamın aydınlığına çıkarmak üzere seçilen müslüman cemaatin ayırıcı ve karekteristik özel-

7- Hacc Suresi, 39

liklerinin, henüz önderliği fiilen ele almadığı bir sırada ve Mekke'de inen bir surede gündeme getirilmesi üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir meseledir. Çünkü bunlar en başta bulunmaları ve cemaat içinde fiilen gerçekleşmesi gereken niteliklerdir. Cemaatin fiili önderliğe elverişli olabilmesi için bu durum kaçınılmazdır. İşte bunun için üzerinde düşünülmesi gerekir. Nedir bu nitelikler? Gerçek mahiyetleri nedir? Bütün insanlık hayatında bu niteliklerin önemi nedir?

Bu nitelikler; iman, Allah'a güvenip dayanmak, büyük günahlardan ve iğrenç davranışlardan sakınmak, kızınca bağışlamak, Allah'ın çağrısına olumlu karşılık vermek, namaz kılmak, her meselede şura ailesini uygulamak, yüce Allah'ın verdiği rızıklardan Allah uğrunda mali harcamada bulunmak, elbirliği ederek zulme karşı çıkmak, bağışlamak, kendi hayatını ve çevresini düzeltmek ve her türlü zorluğa göğüs gererek sabretmektir.

Bu niteliklerin gerçek mahiyeti nedir ve ne ölçüde önemlidirler? Kur'an'ın kendi ahenkli akışı içinde bu nitelikleri sunarken bu konuya açıklık getirmemiz yerinde olacaktır.

Kur'an-ı Kerim, insanları geçici ve kalıcı değerlerin gerçek mahiyetini öğrenebilecekleri değişmez ilahi bir ölçü ile karşı karşıya getiriyor. Böylece meselenin ruhlarında karmaşık bir hal alıp ölçülerinin, diğer yargılarının karışmasına engel oluyor. Bu amaçla müslüman cemaatin niteliklerini saymaya başlamadan önce bu ölçüyü hatırlatıyor:

"Size verilen şeyler, dünya hayatının geçimidir. Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır."

Kuşkusuz şu yeryüzünde çekici ve göz kamaştırıcı nimetler, süsler vardır. Çeşitli rızıklar, evlatlar, şehevi duygular, zevkler, makam ve iktidar da bunlardandır. Öte yandan yüce Allah'ın yeryüzünde kullarına bir lütuf olarak, karşılıksız bir bağış olarak bahşettiği nimetler vardır. Bunlar şu dünya hayatında insanın günahkârlığı veya itaatkârlığı ile bağlantılı değildirler. Gerçi bu nimetler, itaatkârın elinde -az da olsa- bereketlendirilir, isyankârın elinde bulunanlar ise -çok da olsa- bereketi giderilir.

Fakat bunların hiçbiri kalıcı ve değişmez değer değildir. Bunlar dünyanın geçim kaynaklarıdır. Kullanım süreleri belirlenmiştir. İnsanı yüceltmez ve küçültmez. Bu nimetler kendi hoşlarına yüce Allah'ın katında bir ihsanın saygınlığına veya aşağılanmışlığına kanıt oluşturamaz. Yine yüce Allah'ın hoşnutluğunun veya öfkesinin belirtisi sayılamaz. Bunlar sadece geçim kaynaklarıdır. **"Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır."** Özü itibariyle daha iyidir. Süresi bakımından daha kalıcıdır. Çünkü dünya hayatının geçim kaynakları Allah'ın katındaki nimetlerle karşılaştırıldıklarında çok basit ve önemsiz kalırlar. Allah'ın sürekli kullarının üzerine akıttığı sonsuz lütfu ile karşılaştırıldığında sınırlı oldukları ortaya çıkar. Dünyanın geçim kaynaklarının günleri sayılıdır. Bir ferd en fazla ömrünün sonu kadar bunlardan yararlanabilir. Bütün insanlık ta öyle. Onların da bu dünya nimetlerinden yararlanmaları bütün insanlığın yaşama süresi ile sınırlıdır. Bu ise, yüce Allah'ın günleri ile karşılaştırıldığında bir göz açıp kapama anı veya bundan da az bir süre kadardır.

Bu gerçek bu şekilde açıklandıktan sonra, yüce Allah'ın kendilerine daha iyi ve daha kalıcı nimetler hazırladığı mü'minlerin niteliklerinin açıklanmasına geçiliyor.

önce iman sıfatından sözediliyor: **"İnanıp Rabb'lerine güvenenler için Allah'ın yanında bulunanlar daha iyi ve daha kalıcıdır."** İnsanın değeri şuradan gelir: O, ilk ve temel gerçeğe ilişkin bir bilgidir. İman olmadan insanın içinde, varlık alemine ilişkin doğru bir bilgi yeredemez. Çünkü varlık aleminin gerçek mahiyetini kavramak ve bunun yüce Allah'ın sanatı olduğunu algılamak ancak Allah'a iman yolu ile mümkün olabilir. İnsan bu gerçeği kavradıktan sonra evren ile iletişim kurabilir. Çünkü insan bu durumda evrenin özünü bildiği gibi, ona egemen olan kanunları da bilir. Bu yüzden insanın hareketleri ile şu büyük varlık aleminin hareketleri arasında bir ahenk oluşur. Bu durumda insan evrensel yasalar sisteminden sapmaz. Kendi hareketleri ile evrenin hareketleri arasındaki bu ahenkten dolayı mutlu olur. Varlık alemi ile birlikte itaat ederek, kayıtsız şartsız teslimiyet duygusu ile, barış içinde varlıklar aleminin yaratıcısına doğru yolalır. Bu nitelik her insan için gereklidir. Ancak, varlıklar aleminin yaratıcısına doğru insanlığa yolgöstericilik yapacak önder bir cemaat için çok daha gereklidir, elzemdir.

İmanın değeri bir de şuradan gelir: İman insan ruhunu yatıştırır. İnsanın, yolunu güven içinde izlemesini sağlar. Onu şaşkınlıktan, çekingenlikten, korku ve karamsarlıktan kurtarır. Bu nitelikler, şu gezegendeki yolculuğu esnasında her insan için gereklidir. Ama yol gösteren ve insanlığa bu yolculuğunda önderlik yapan bir lider için çok daha gereklidir.

Arzu ve ihtiraslardan, kinden, nefretten, kişisel çıkardan ve ganimetler elde etme duygusundan soyutlanmak açısından iman büyük değere sahiptir. Bu durumda kalp şahsının ötesinde bir hedefe bağlanır; bu meselenin kendisiyle bir ilgisinin bulunmadığını, bunun Allah'ın dinine davet olduğunu ve kendisinin bir ücret karşılığı Allah adına çalıştığını anlar. Bu bilinç önderlik görevini omuzlamış biri için zorunludur. Hareketten ayrılıp kendisine baş kaldıran bir grubun bu eylemi karşısında veya davet görevini yerine getirirken çeşitli baskılarla, eziyetlerle karşılaşıldığında ümitsizliğe kapılması, kitleler çağrısına koştuğu veya kendisine boyun eğdikleri zaman da gurura kapılmaması için bu anlayış kaçınılmazdır. Çünkü o, sadece belli bir ücret karşılığında çalışan bir işçidir.

İlk müslüman kitle bütün içtenliğiyle iman etmişti. Bu iman ruhları, ahlâki yapıları ve davranış biçimleri üzerinde şaşırtıcı bir etki bırakmıştı. O sıralar insanlık aleminde iman tablosu solmuş, tanınmayacak hale gelmişti. İmanın insanların ahlâki yapıları ve davranış biçimleri üzerindeki etkisi kaybolmuştu. İslam geldiği zaman canlı, etkin ve aktif bir iman tablosu meydana getirdi. Bu sayede mü'min kitle omuzlarına yüklenen önderlik görevini yerine getirmeye elverişli hale geldi.

Üstad Ebu'l Hasan en-Nedvi **"Müslümanların gerilemesi ile dünya neler kaybetti"** adlı eserinde bu imana ilişkin olarak şöyle der:

"En büyük düğüm -şirk ve küfür düğümü- çözüldü. Bunun sonucu diğer

tüm düğümler çözüldüler. Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müşriklerle en öncelikli konuda cihada girişti ve islamın öngördüğü her emir ve yasak için teker teker cihad yapmaya gerek duymadı. En öncelikli mesele etrafında girişilen çarpışmada islam cahiliyeyi yenilgiye uğrattı. Artık her çarpışmada zafer islamındı. Bundan sonra müşrikler kalpleri ile, organları ile, ruhları ile topyekün barış ve esenlik dini islama girdiler. Doğru yolu açık seçik gördükten sonra Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- karşı çıkmadılar. Onun verdiği bir karara karşı içlerinde bir hoşnutsuzluk, bir burukluk kalmamıştı. Zaten onun serbest veya yasak olarak öngördüğü bir şeyde onların seçme hakkı yoktu."[8]

"Gitgide içlerinde şeytanın vesveselerine yer kalmadı. Hatta kendi şahıslarını ilgilendiren duygular da içlerinde barınamaz oldu. Başkalarından uzaklaştıkları gibi kendi kendilerinden, çıkarlarından, kişisel endişelerinden uzaklaştılar. Daha dünyadayken ahiret adamı oldular. Bu günden yarını yaşadılar. Bir musibet karşısında paniğe kapılmadılar, feryadı basmadılar. Nimet de şımartmadı onları. Fakirlikten dolayı ezilmediler. Zenginlik azgınlaştırmadı onları. Ticaret onları oyalamadı. Güçlü bir konuma gelince başkalarını küçümsemediler. Yeryüzünde büyüklenmek, bozgunculuk yapmak düşüncesinde değildiler. İnsanlar için ideal ölçüler oldular. Kendileri, anne-babaları ve akrabaları aleyhinde de olsa Allah için şahitlikte bulunarak adalet ilkesinin somut örnekleri oldular. Tüm yeryüzü ayaklarının altına serilmişti. İnsanlığın sığınağı, dünyanın koruyucuları ve Allah'ın dininin davetçileri olmuşlardı."[9]

Üstad en-Nedvi, gerçek imanın insanın ahlâki yapısı ile eğilimleri üzerindeki etkilerinden sözederken şöyle der:

"Gerek Araplar gerek Arap olmayanlar, kısacası tüm insanlık cahiliye hayatı yaşıyordu. Kendilerinin yararlanması için yaratılan, kendi irade ve yönlendirmelerine boyun eğen her şeye secde ediyorlardı. Taptıkları bu yaratıklar kendilerine itaat edeni ödüllendiremez, karşı çıkanıda cezalandıramazdı. Herhangi bir şeyin serbestliğini veya yasaklığını belirleyemezdi. Din, hayatlarında etkisi bulunmayan yüzeysel bir kurumdu. Ruhları, vicdanları ve kalpleri üzerinde bir yaptırım gücü, ahlâki yapıları ve davranış biçimleri üzerinde bir etkinliği yoktu. Yüce Allah'a, işini tamamlamış, herşeyden eletek çekmiş, bazı insanlara Rablık kisvesini giydirmek için hakkından feragat etmiş bir yaratıcı, bir usta gibi inanıyorlardı. Kontrolü ellerine geçirmişlerdi. Örgütlü bir hükümetin diğer yetkilerinin yanısıra memleketin yönetimini, işlerinin yürütülmesini, gelir kaynaklarının dağılımını kendi arzularına göre düzenlemek üzere üstlenmişlerdi. Allah'a inanmaları tarihsel bir bilgiden öteye geçmiyordu. Allah'a inanmaları, gökleri ve yeri onun yarattığını kabul etmeleri, bir tarih talebesinin; şu eski sarayı kim yaratmıştır? sorusuna karşılık, ondan korkmaksızın, ona boyun eğmeksizin bir eski kralın adını söylemesinden farksızdı. Dinleri Allah korkusundan, ona dua etmekten uzaktı. Allah' hakkında onu sevmelerini sağlayacak olumlu birşey bilmiyorlardı. Allah hakkındaki bilgileri, anlaşılmaz, kapalı, kısa ve sembolikti.

8- "Müslümanların Gerilemesi ile Dünya Neler Kaybetti - Ebu'l Hasan en-Nedvi, Sh.73"
9- a.g.e. sh. 74

Bu yüzden içlerinde Allah'a karşı sevgi ve ürperme duygusu uyanmazdı..."

"...Araplar ve müslüman olan diğer toplumlar Allah hakkındaki bu yanlış, karmaşık ve ölü anlayıştan kurtulup derin, açık ve canlı bir anlayışa sahip oldular. Bu anlayış ruh, vicdan, kalp ve organlar üzerinde etkindi. Etkileri ahlâki ve toplumsal yapıya yansımıştı. Hayat ve hayatla ilgili her şeyde bu aktif anlayışın etkinliğini görmek mümkündü. En güzel isimlere sahip ve en ideal örneği veren Allah'a inanıyorlardı. Alemlerin Rabb'i, Rahman-Rahim, din gününün sahibi, mülk sahibi, eksikliklerden uzak (el-Kuddüs), esenlik veren (es-Selam), güven veren (el-Mü'min), herşeyi kontrolü altına alan (el-Muheymin), üstün iradeli olan (el-Aziz), caydırıcı güce sahip bulunan (el-Cebbar), herşeyden büyük olan (el-Mütekebbir), herşeyi yaratan (el-Halık), herşeyi var eden (el-Bari), varlıklara şekil veren (el-Musavvir), her yaptığını bir hikmete göre yapan (el-Hakim), bağışlayan (el-Gafur), seven (el-Vedûd), şefkat gösteren (el-Rauf), acıyan (er-Rahim), yaratan ve yarattığını yönlendiren, her şeyin mülkiyetini elinde bulunduran, koruyan ama kimsenin korumasına muhtaç olmayan... Ve bunun gibi Kur'an'da yeralan sıfatlara sahip bulunan, cennetle ödüllendiren, ateşle cezalandıran, dilediğinin rızkını bollaştıran, dilediğininkini de azaltan, göklerde ve yerde gizli şeyleri bilen, gözlerin hain bakışlarını ve göğüslerin içinde saklı bulunan duyguları bilen ve bunun gibi onun gücünü ve yaptıklarını ifade eden Kur'an ayetlerinin işaret ettiğini niteliklere sahip bulunan Allah'a inanıyorlardı... Bu geniş boyutlu, derin etkili ve anlaşılır iman ile kişiliklerinde insanı dehşete düşüren bir devrim gerçekleşmişti. Herhangi birisi Allah'a inanıp Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ettiği zaman hayatı altüst oluyordu. İman bütün organlarına nüfuz ediyordu, bütün damarlarına akıyor, bütün duygularına yansıyordu. Bedeninde can ve kan yerine geçiyordu. Cahiliyenin tüm mikroplarını, kalıntılarını yok ediyordu. İman kalbini ve aklını bürüyordu. Ondan bambaşka bir insan meydana getiriyordu. Bu duruma gelen insan iman, kararlılık, sabır ve cesaretin parlak örneklerini sergilerdi. Aklı, felsefeyi ve ahlak tarihini şaşkın bırakan olağanüstü davranış ve ahlak örneklerini ortaya koyardı. Bu olağanüstülükler sonsuza kadar, şaşkınlık ve dehşet konusu olmaya devam edeceklerdir. İlim, tam ve derin bir insan dışında bu olağanüstülükleri yorumlamaktan, bunlara bir açıklama getirmekten acizdir."[10]

"İman bir ahlak ve ruhsal eğitim okulu gibiydi. Kişiye sağlam irade, güçlü bir ruh yapısı, otokontrol, kişisel arzu ve eğilimlerden uzaklaşmak gibi üstün meziyetler kazandırıyordu. Bu eğitimden geçen kişi ahlâk tarihinin ve psikolojinin tanıdığı, ahlâki çöküntüden ve insanlığın düştüğü aşağılık durumdan kurtulan en ideal örnekti. Hiçbir gözün göremediği, kanun elinin uzanamadığı bir sırada insanın içindeki hayvansal dürtüler azgınlaşıp insanın ayağı kaydığı zaman bu iman nefse ağır eleştiriler yöneltir, onu sürekli kınar, vicdanı yakan bir kamçıya dönüşürdü. İşlediği suçu sürekli düşünmesini sağlardı. Artık kişi kanun önünde suçunu itiraf etmedikçe rahat etmezdi. Kendini ağır bir cezaya kendi eliyle teslim ederdi. Allah'ın azabından ve ahiret cezasından kurtulmak için, isteyerek, derin bir içtenlikle bu cezaya katlanırdı."[11]

10- a.g.e. sh. 75 11- a.g.e. sh. 76

"...Bu iman, insanlık onurunun ve iffetinin güvenilir bekçisiydi. Sürükleyici arzular ve eğilimler karşısında başkaldıran nefsini, hiç kimsenin kendisini görmediği bir yerde kontrol ederdi. Hiç kimseden korkmasının sözkonusu olmadığı yerlerde nefsini frenler, ihtiraslarına engel olurdu. Nitekim islam fetihleri tarihinde, ganimetlere el sürmemek, emanetleri layık olana vermek, içtenlikle Allah için çalışıp her şeyden vazgeçmek gibi insanlık tarihinin bir örneğini gösteremediği göz kamaştırıcı olaylar yaşanmıştır. Hiç kuşkusuz bu, imanın kökleşmesinin, Allah'ın gözetimini ve onun her zaman ve her yerde herşeyi bildiğini düşünmenin sonucuydu."[12]

"Bu imana sahip olmadan önce, hareket, ahlaki yapı, davranış biçimi, alıp verme, siyaset ve toplum açısından tam bir keşmekeşlik içindeydiler. Hiçbir otoriteye boyun eğmez, hiçbir düzen tanımazlardı. Hizaya girmeyen serserilerdi. Canları ne isterse onu yaparlardı. Körükörüne hareket eder, ne yaptıklarını bilmeden koyu karanlıkta yol alırlardı. Ama şimdi iman ve kulluk dairesine girmiş dışına çıkmıyorlardı. Her şeyin mülkiyetinin, herşey üzerindeki hakimiyetin, serbest ve yasak belirleme yetkisinin Allah'a ait olduğunu kabul ediyorlardı. Kendilerinin uyruk, kul ve kayıtsız şartsız itaatla yükümlü olduklarını itiraf ediyorlardı. Yol göstericiliği bırakmış eksiksiz bir şekilde Allah'ın hükmüne teslim olmuşlardı. Omuzlarındaki ağırlıkları atmış, kişisel arzularından ve benliklerinden soyutlanmışlardı. Yüce Allah'ın isteği ve hoşgörüsü dışında hayatta hiçbir mala, cana ve yetkiye sahip bulunmayan kullar olmuşlardı. Allah'ın izni olmadan savaşmaz, O'nun izni olmadan barış yapamazlardı. Allah'ın izni olmadıkça ne birinden hoşnut olabilirlerdi, ne de kızabilirlerdi. Yine hiç kimseye birşey veremez veya verilen birşeyi alıkoyamazlardı. Onun izni ve buyruğu olmadıkça hiç kimseyle ilişki kurmaz, yahut ilişkileri kesemezlerdi."[13]

İşte, islam inanç sistemi ile insanlığa önderlik yapmak üzere seçilen cemaatin niteliklerini gündeme getiren ayetin işaret ettiği iman budur. Bu imanın bir gereği de Allah'a dayanıp güvenmektir. Ancak Kur'an-ı Kerim bu niteliği ayrı olarak ele alıyor ve altını çizerek belirginleştiriyor:

"Rabb'lerine güvenirler."

Cümlenin kuruluşunda özne ile yüklemin yer değiştirmiş olması onların sadece Rabb'lerine dayanıp güvendiklerini ifade ediyor, başkasına değil. Tek Allah'a iman etmek sırf ona dayanıp güvenmeyi gerektiriyor. İşte tevhidin, yani Allah'ın Rab ve İlah olarak birliği düşüncesinin ilk ve temel görüntüsü. Çünkü mü'min Allah'a ve O'nun sıfatlarına inanır. Varlıklar aleminde O'nun iradesi dışında hareket eden bir canlının olmadığından kuşku duymaz. Yine O'nun izni olmadan hiçbir şeyin olmayacağına kesinlikle inanır. Bu yüzden sırf O'na dayanıp güvenir. Bir şey yaparken veya bir şeyden vazgeçerken O'ndan başkasına yönelmez.

Bu bilinç herkes için zorunludur. Bir insanın başını dik tutması, Allah'tan başkasının önünde başını eğmemesi, Allah'tan başka hiç kimseden herhangi bir şey beklemeden, korkmadan kendinden emin bir kalbe sahip olması için bu an-

12- a.g.e. sh. 77 13- a.g.e. sh. 81

layış kaçınılmazdır. O zaman sıkıntıdan dolayı yüreği hoplamaz, bolluktan dolayı şımarmaz, normal durumunu sürdürür. Varlık ve yokluk onu etkilemez. Şu da varki bu bilinç, yolgöstericilik sorumluluğunu yüklenen önderler için çok daha gereklidir.

"Onlar büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar."

Büyük günahlardan ve iğrenç davranışlardan kalbi arındırmak, temiz davranışlar sergilemek gerçek imanın sonuçlarından biridir. Yine doğru bir önderliğin vazgeçilmez gereğidir. Bir insan büyük günahlara ve kötülüklere yeltenirken, onlardan kaçınmazken kalpteki iman berraklığını ve saflığını koruyamaz. İmanın berraklığından soyutlanmış, içindeki iman aydınlığı kötülükler ve günahlar tarafından bastırılmış bir kalp önderliğe elverişli değildir.

İman, mü'min kitlenin gönlünde son derece ince bir duyarlılığa ulaşmıştı. Nitekim az önceki alıntılarda imanın ulaştığı bu duyarlılık düzeyine işaret edilmişti. İşte bu ilk müslüman kitle bu özelliğiyle insanlığa önderlik etme sorumluluğunu üstlenmeyi hakketmişti. Ama bu önderliğin ne bundan önce, ne de bundan sonra bir benzeri bir daha görülmedi. Ve bu ideal toplum, arzu ve ihtirasların, şehvetlerin kol gezdiği bir ortamda doğru yolu bulmak isteyenlerin bakıp yollarını buldukları bir yıldız işlevini görmektedir.

Yüce Allah, insan denen şu yaratığın zayıf ve dirençsiz olduğunu biliyor. Bu yüzden önderliği ele almanın ve Allah katındaki ödülü hakketmenin sınırını büyük günahlardan ve iğrenç davranışlardan kaçınmak şeklinde belirliyor, küçük günahları ve hataları bunun dışında tutuyor. İnsanın dayanma gücünü bildiği için işlediği küçük günahları rahmetinin kapsamına alıyor. Hiç kuşkusuz bu, yüce Allah'ın bir lütfudur, insana yönelik rahmetinin, hoşgörüsünün belirtisidir. Bundan dolayı yüce Allah'tan utanmak gerekir. Çünkü hoşgörü insanı mahcup eder, bağışlama onurlu kalplerde utanma duygusunu uyandırır.

"Kızdıkları zaman da affederler."

Bu nitelik, yüce Allah'ın insanın işlediği küçük günah ve hatalara yönelik hoşgörüsüne üstü kapalı olarak işaret edildikten sonra kullar arasında hoşgörülülüğü ve bağışlayıcılığı teşvik amacı ile yeralıyor. Böylece mü'minlerin bir niteliği olarak, onlar kızdıkları zaman bağışlarlar ifadesi önplana çıkarılıyor.

Burada bir kez daha islamın insana yönelik hoşgörüsü belirginleşiyor. İslam hiçbir zaman insana gücünü aşan bir sorumluluk yüklemiyor. Çünkü yüce Allah öfkenin insanın özyaratılışından kaynaklanan bir tepki olduğunu ve bunun büsbütün kötülük olmadığını biliyor. Allah için, onun dini için, hak için, adalet için öfkelenmek, kızmak iyidir ve gereklidir. Bu yüzden öfkelenmek özü itibariyle yasaklanmıyor ve bir hata olarak nitelendirilmiyor. Tam tersine insanın doğasının ve özyaratılışının bir parçası olduğu kabul ediliyor. Böylece insan özyaratılışı ile dininin emri arasında şaşkın duruma düşmekten, duygu ve davranış olarak çelişik görünümler sergilemekten kurtarılıyor. Fakat Kur'an-ı Kerim aynı zamanda insanı öfkesini yenmeye, bağışlamaya, affetmeye yöneltiyor ve bu niteliği imanın ideal niteliklerinden biri olarak önplana çıkarıyor. Bunun yanısıra Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- hiçbir zaman kendi şahsı

için kızmadığı, sadece Allah için kızdığı ve Allah için kızınca da bundan pişmanlık duymadığı bilinmektedir. Fakat bu Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- yüce kişiliğine özgü bir derecedir. Yüce Allah mü'minleri bundan sorumlu tutmamış, sadece buna teşvik etmiştir ve kızdıklarında bağışlamalarını, ellerine güç geçirdiklerinde affetmelerini, intikam duygusunu yenmelerini istemekle yetinmiştir. Kuşkusuz bunun için de sorunun insanın kendi kişiliği ile ilgili olması, bu sınırı taşmaması gerekir.

"Rabb'lerinin çağrısına gelirler."

Rabb'leri ile aralarına giren tüm engelleri ortadan kaldırırlar. İnsanın Rabbi ile iletişim kurmasını önleyen tüm engelleri bertaraf ederler. Zaten kişi ile Rabbi arasında insanın kendisinden, ihtiraslarından, arzu ve isteklerinden, kendi varlığından, egoistliğinden başka engel yoktur. İnsan bütün bu engellerden kurtulduğu zaman Rabb'ine giden yolun açık ve engebesiz olduğunu görür. Bu durumda hiçbir engele takılmadan Rabb'inin çağrısına koşar. Bu çağrının gereklerini eksiksiz yerine getirir. Her yükümlülüğün karşısında kendi ihtirasından kaynaklanan herhangi bir engele takılıp duraksamaz. Bu, Allah'ın çağrısına koşmanın genel ifadesi. Şimdi de çağrıya koşmanın gerekleri açıklanıyor:

"Namaz kılarlar."

Namaz, islam dininde büyük öneme sahiptir. Çünkü namaz islamın ilk temel ilkesinden; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik etme ilkesinden hemen sonra gelir. Namaz Allah'ın çağrısına olumlu karşılık vermenin ilk belirtisidir. Kul ile Rabbi arasındaki bağdır. Tek safta rükua giden, secde eden kullar arasındaki eşitliğin göstergesidir. Burada hiçbir baş bir diğerinden üstün, hiçbir adam bir başkasından öncelikli değildir.

Belki de namaz kılma niteliğinden hemen sonra zekattan sözedilmeyip ondan önce şura ilkesinin gündeme getirilmesi bu yüzdendir:

"Onların işleri aralarında danışma iledir."

İfade onların her meselelerini aralarında danışarak çözüme bağladıklarını belirtiyor. Böylece tüm hayatlarını şura boyası ile boyuyor. Daha önce de söylediğimiz gibi bu ayet, bir islam devleti kurulmadan önce Mekke'de inmiştir. Şu halde bu nitelik müslümanların hayatında devlet düzeninden daha kapsamlıdır. Ve bu, bilinen anlamı ile bir devlet henüz kurulmamış olsa bile her durumda müslüman cemaatin temel bir niteliğidir, karekteristik özelliğidir.

Gerçekte islamda devlet, cemaatin ve onun kendine özgü niteliklerinin doğal sonucundan başka birşey değildir. Cemaat devleti özünde barındırır ve islam hayat sistemini yürürlüğe koymak, onu fert ve toplum hayatına egemen kılmak üzere devletin fonksiyonunu yerine getirir.

Bu yüzden şura ilkesi cemaat içinde ilk dönemlerde yürürlüğe girmiş ve bu ilke devlet ve devlet işlerini yürütmekten daha geniş ve daha kapsamlı olarak algılanmıştı. Şura islami hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlığa önderlik etmek üzere seçilen cemaatin ayırıcı özelliğidir, önderlik görevinin en gerekli, en kaçı-

nılmaz niteliğidir.

Şura ilkesinin uygulanış biçimi ise, demir kalıplara dökülmüş değildir. Bu yüzden şura ilkesinin uygulanış biçimi, bu temel özelliğin islam cemaatinin hayatında yürürlüğe konulmak üzere her toplumun ve çağın koşullarına bırakılmıştır. İslam düzeni tamamen donuk kalıplardan oluşmaz ve tümü de tartışılmaz doğmalardan ibaret değildir. İslam düzeni herşeyden önce iman gerçeğinin kalbe yerleşmesinden kaynaklanan bir ruhtur. Müslümanın bilinç ve davranışı bu gerçekle şekillenir. Geri planda bulunan iman gerçeğini gözönünde bulundurmadan islam yönetim biçimi üzerine yapılan araştırmalar sonuçsuz kalır. Hiç kuşkusuz bu, islam inanç sistemine inanma gerçeğini bilmeyenlerin ilk bakışta sandıkları gibi rastgele söylenmiş, dayanaksız bir söz değildir. Çünkü bu inanç sistemi -onun öngördüğü yönetim biçimine bakmadan önce, katışıksız itikadi temelleri ile- psikolojik ve aklî gerçekler içerir. Bunlar özleri itibariyle insanın ruhsal ve bedensel yapısı içinde aktif ve etkin bir varlık gösterirler; insanlık hayatında belli yapılanmaların; yönetim biçimi ve rejimlerin oluşmasına, ortaya çıkmasına önayak olurlar. Bundan sonra gelen ayetler uygulamalara ve yönetim biçimlerine işaret ediyorlar. Ama sadece düzenleme amacı ile, yeniden oluşturma, meydana getirme amacı ile değil... İslami herhangi bir yönetim biçiminin oluşması için, bundan önce müslümanların olması gereklidir. Aktif ve etkin bir iman kaçınılmazdır. Aksi taktirde hiçbir yönetim biçimi ihtiyaca cevap vermez, islami olarak nitelendirilebilecek bir düzen kurulamaz.

Gerçek müslümanlar varolduğu ve iman gerçeği kalplerinde yerettiği zaman islam düzeni ortaya çıkar. O zaman müslümanların yaşadıkları çevreye ve ortama uygun islam düzeninin bir şekli yürürlüğe konur ve islam ilkeleri eksiksiz olarak ve en iyi bir şekilde uygulanır:

"Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar."

Bu da aynı şekilde henüz hicretin ikinci yılında miktarı ve şartları belirlenen zekat yükümlülüğünden önce gelmiş bulunan bir hükümdür. Ne varki genel anlamda Allah'ın verdiği rızıktan hayır amaçlı harcamada bulunmak islam cemaatine yöneltilen ilk direktiflerden biridir. Daha doğrusu bu direktif islam cemaatinin doğuşu ile birlikte gündeme gelmiştir.

Allah'ın dinine davet için maddi harcamada bulunmak kaçınılmazdır. Bunun için kalbi cimrilikten arındırmak, mal-mülk sevgisini yenmek ve sadece Allah katındaki nimetlere güvenmek zorunludur. İmanın ifade ettiği anlamın bütünüyle gerçekleşmesi için bütün bunlar gereklidir. Ayrıca bunlar cemaat hayatı için de gereklidirler. Çünkü Allah'ın dinine davet etmek bir savaştır, bir mücadeledir. Bu savaşı, savaşın yaralarını ve sonuçlarını paylaşmak, birlikte üstlenmek bir zorunluluktur. Bu dayanışma ve paylaşma bazan hiç kimsenin kişisel malından sözedilmeyecek şekilde kapsamlı olur. Nitekim muhacirlerin Mekke'den hicret edip Medineli kardeşlerinin yanına konuk oldukları zaman böyle olmuştu. Olağanüstü şartlar ortadan kalkıp durum normale dönünce zekat vermeye ilişkin sürekli prensipler belirlenmişti.

Durum her ne olursa olsun genel anlamda mali harcamada bulunmak, sö-

zü edilen nitelikleri ile insanlığa önderlik yapması için seçilen mü'min cemaatin belirgin özelliklerinden biridir

"Bir zulme ve saldırıya uğradıkları zaman, yardımlaşarak kendilerini savunurlar."

Daha önce de söylediğimiz gibi Kur'an'ın Mekke'de inen kısmında böyle bir nitelikten sözedilmesinin özel bir anlamı vardır. Bu ayet, müslüman cemaatin temel niteliklerinden birini; saldırıya karşı topyekün direnme, zulme boyun eğmeme niteliğini gündeme getiriyor. Bu da, iyi niteliklere sahip ideal bir ümmet olsun, iyiliği serbest bırakıp kötülüğü yasaklasın, insanlık hayatına hak ve adalet ilkeleri ile egemen olsun diye insanların örnek alması için ortaya çıkarılmış bir cemaat açısından doğaldır. Ve bu cemaat Allah'ın desteği ile güçlüdür, üstündür, onurludur: **"Onur Allah'ın, peygamberinin ve mü'minlerindir."**[14] Şu halde topyekün yardımlaşarak saldırıya karşı koymak, haksızlığı bertaraf etmek bu cemaatin karekteristik özelliğidir, görevidir. Bir süre Mekke'deki yerel şartlardan ve özellikle ilk müslüman Arapların hayatındaki eğitimin gerektirdiği nedenlerden dolayı savaştan uzak durun, namazı kılın, zekatı verin direktifine uyulmuş olmasına rağmen bu geçici bir uygulamadır, oturmuş bir cemaatin özellikleriyle ilgisi yoktur.

Kuşkusuz Mekke döneminde barış ve sabır taktiğinin tercih edilmesinin özel nedenleri vardır.

En başta, ilk müslümanlara yönelik işkenceler, dinlerinden dönmeleri için uygulanan baskı yöntemleri topluma egemen bir durumdan kaynaklanmıyordu. Çünkü Arap yarımadasının o günkü siyasi ve sosyal rejimi düzensiz kabile yapılanmasına dayanıyordu. Bu yüzden herhangi bir müslüman şahsa yönelik eziyetler, eğer akrabaları varsa onlardan ve ailesinden geliyordu. Aksine mensup olmayan biri herhangi bir müslümana dininden dolayı eziyet etmeye cesaret edemezdi. -Bir müslümana veya bir grup olarak tüm müslümanlara toplu saldırıda bulunma eylemi çok az meydana gelmiştir-. Nitekim efendiler de kölelerine işkence ederlerdi. Ancak bu köleler müslümanlar tarafından satın alınıp serbest bırakılırlardı. Bundan sonra genellikle kimse bunlara eziyet etmeye cesaret edemezdi. Öte yandan Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir evde müslüman olmuş bir kişi ile o ailede henüz müslüman olmamış kişiler arasında bir kavganın, bir çarpışmanın meydana gelmesini istemiyordu. Çünkü katı kalplerin yumuşaması için barış daha uygun bir ortamdı.

Mekke döneminde barış ve sabır taktiğinin tercih edilmesinin nedenlerinden biri de Arap insanının karekteridir. Arap toplumu haksızlığa dayanmayan onuruna düşkün, kahramanlık duygularının ağır bastığı bir toplumdu. Haksızlığa uğrayan, eziyet gören biri için hemen harekete geçerlerdi. Müslümanların eziyetlere katlanması, inançlarından taviz vermeyip baskılara karşı sabretmesi bu kahramanlık duygusunun islam ve müslümanlar saffına yönelmesi, onun lehine dönmesi için uygun ortamı sağlıyordu. Nitekim Haşimoğullarının Ebu Talip mahallesinde Ablukaya alınmaları üzerine meydana gelen olaylar bunu ka-

14- Münafikun Suresi, 9

nıtlamaktadır. Arap insanın temel karekteri olan haksızlığa katlanmama duygusu bu ablukaya karşı harekete geçmiş, bu kararı içeren sayfayı parçalamış ve ağır maddeler içeren bu zalim antlaşmayı geçersiz kılmıştı.

Bir diğer neden de şudur: Arap toplumu sürekli savaşan ve en ufak bir olayda kılıçlara sarılan, kanun, düzen tanımaz sinirli bir toplumdu. İslami kişiliği dengelemek bu başıboş heyecanı, bu gergin siniri dizginlemeyi, onu bir amaca yöneltmeyi, onu sabretmeye ve sinirleri frenlemeye alıştırmayı gerektiriyordu. Bunun yanısıra ruhlarda inanç sisteminin her türlü kişisel arzu ve ihtirastan, her türlü ganimet ve mal varlığından daha üstün olduğu duygusunu uyandırmayı gerektiriyordu. Bu yüzden eziyetlere karşı sabretmeye ilişkin çağrı islami kişilikte denge oluşturmayı, ona sabretmeyi, direnmeyi ve ne pahasına olursa olsun yolu izlemeyi öğretmeyi amaçlayan eğitim sistemine uygundu.

İşte bu ve benzeri düşünceler Mekke'de barış ve sabır stratejisinin uygulanmasını gerektirmişti. Bunun yanında müslüman cemaatin temel ve değişmez özelliği de vurgulanmıştı:

"Bir zulüm ve saldırıya uğradıkları zaman, yardımlaşarak kendilerini savunurlar."

Bu kural, hayatta başvurulan genel yöntem olarak şu ifade ile pekiştiriliyor: **"Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür."**

Bir eyleme karşılık vermede asıl ölçü budur; kötülüğe kötülükle karşılık vermek... Kötülüğün şımarıp azgınlaşmaması için bu gereklidir. Çünkü kötülük, yeryüzünde bozgunculuk yapmasını önleyecek bir engelle karşılaşmazsa güven içinde yoluna devam eder.

Bunun yanısıra, Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek, kişiyle ve toplumu kin ve nefretten arındırmak için kötülüğü bağışlama teşvik ediliyor. Bu durum az önceki kuralın dışında tutulmuştur. Bağışlama ancak, kötülüğe, onun gibi bir kötülükle karşılık verebilme durumunda sözkonusu olabilir. Ancak bu durumda bağışlamanın bir ağırlığı, saldırgan ile hoşgörülü şahıs üzerinde bir etkisi olabilir. Çünkü saldırgan kişi bağışlamanın zayıflıktan çok hoşgörüden kaynaklandığını anlarsa mahçup olur, utanır, kendisini affeden rakibinin kendisinden üstün olduğunu anlar. Gücü yettiği halde bağışlayan kişi de nefsini arındırmış, yüceltmiş olur. Bu durumda bağışlama her iki kişi içinde iyi sonuçlar doğurur. Zayıflık ve çaresizlik anında durum böyle değildir. Zaten çaresizlik durumunda bağışlamaktan söz etmek normal bir davranış değildir. O zaman bağışlamanın bir yararı da olmaz. Tam tersine saldırganı gittikçe azdıran, saldırıya uğrayanı da aşağılayan ve yeryüzünde bozgunculuğun yayılmasına neden olan bir kötülüğe dönüşür.

"Doğrusu Allah zalimleri sevmez."

Bu ifade bir yönden **"Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür"** kuralını pekiştiriyor. Bir diğer yönden de kötülüğü bertaraf etmekle veya bağışlamakla yetinmeyi ve karşı saldırıda bulunurken sınırı aşmamayı ima ediyor.

Bu kuralı pekiştirmek amacı ile yeralan diğer ifade ise, daha çok ayrıntılıdır:

"Zulüm gördükten sonra hakkını alan kimselerin aleyhine bir yol yoktur." "İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azap bunlaradır."

Buna göre zulme uğradıktan sonra kendini savunarak zulmü bertaraf eden, kötülüğe onun gibi bir kötülükle karşılık veren, ama haksızlık etmeyen kişi hiçbir şeyden sorumlu tutulmayacaktır. Çünkü o yasal hakkını kullanmıştır. Hiç kimse onu sorumlu tutup yargılama yetkisine sahip değildir ve hiç kimse onun karşısına geçip engelleyemez. Karşılarına dikilip engel olunması gerekenler insanlara zulmedenlerdir, yeryüzünde haksız yere azgınlaşanlardır. Çünkü, içinde zalimler bulunduğu ve bu zalimler insanların tepkisiyle karşılaşmadıkları, zulümlerinden vazgeçirilmeye çalışılmadıkları sürece yeryüzü ıslah olmaz. Azgınlar diledikleri gibi haksızlık ettikleri ve hiç kimse tarafından engellenmedikleri, direnişle karşılaşmadıkları sürece yeryüzündeki hayat normal akışını sürdüremez. Yüce Allah zalim ve azgın kişileri acıklı bir azapla tehdit ediyor ama, insanların da zulüm ve azgınlığa karşı çıkmaları, yolunu tıkamaları gerekir.

Ardından ayetlerin akışı yeniden, dengeli ve ölçülü davranmaya, nefsi kontrol etmeye, kişisel durumlarda sabır gösterip hoşgörülü davranmaya ilişkin konuya dönüyor. Kuşkusuz hoşgörülü davranmanın haksızlığı bertaraf edebilme durumu için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir durumda sabırlı davranıp hoşgörü göstermek üstünlüğün belirtisidir, küçük düşürülmenin değil. Onurluluğun belirtisidir, aşağılanmanın değil:

"Fakat kim sabreder kendisine yapılan kötülüğü affederse şüphesiz bu hareket yapılmaya değer işlerdendir."

Bu mesele ile ilgili bütün ayetler, iki taraf arasında dengeli ve ölçülü davranmayı ifade ediyor, nefsi kin ve nefretten, zayıflık ve zilletten, zorbalık ve azgınlıktan korumaya özen gösteriyor. Her durumda Allah'ı, onun hoşnutluğunu gözetmesini ve şu yeryüzündeki yolculuk için gerekli olan temel gıdanın sabır olduğunu vurguluyor.

Mü'minlerin nitelikleri bir araya gelince, insanlığa önderlik eden ve Allah katında, Rabb'lerine inanıp sırf ona dayanan mü'minler için hazırlanan daha iyi ve daha kalıcı ödüle göz koyan islam cemaatinin ayırıcı ve karekteristik özelliği çizilmiş oluyor.

İNKARCILAR VE KÖTÜ AKİBETLERİ

Yüce Allah'ın kendilerine daha iyi ve daha kalıcı ödül hazırladığı mü'minlerin nitelikleri sunulduktan sonra surenin akışı, karşı sayfada duran sapık zalimlerin niteliklerini ve kendilerini bekleyen aşağılayıcı akibeti ve hüsranı anlatıyor:

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾
وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ
خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

وَأَهْلِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٤﴾
وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٥﴾

44- Allah kimi sapıklıkta bırakırsa artık onun, bundan sonra bir dostu olmaz. Azabı gördükleri zaman zalimlerin: "Geri dönecek bir yol var mı?" dediklerini görürsün.

45- Yine onları; aşağılıktan başlarını öne eğmiş vaziyette ateşe sunulurlarken göz ucuyla gizli gizli bakarken görürsün. İnananlar da: "İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır" derler. Bakın, gerçekten zalimler sürekli bir azap içindedirler."

46- Onların, Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları yoktur. Allah kimi sapıklıkta bırakırsa artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur.

Hiç kuşkusuz yüce Allah'ın verdiği karar geri çevrilemez. İradesinden dolayı sorgulanamaz: **"Allah kimi sapıklıkta bırakırsa artık onun, bundan sonra bir dostu olmaz."** Yüce Allah kulunun sapıklığı hakkettiğini bilince, onun sapıklardan biri olmasına karar verir. Bundan sonra onu sapıklıktan kurtarıp doğru yola iletecek bir dostu veya yüce Allah'ın sapıklığa karşılık olarak belirlediği azaptan onu kurtaracak bir yardımcısı bulunmaz. İşte yüce Allah'ın sapıklar için belirlediği azaptan bir sahne ayetin devamında şu ifadelerle sunuluyor: **"Azabı gördüklerini görürsün." "Yine onları aşağılıktan başlarını öne eğmiş vaziyette ateşe sunulurlarken göz ucuyla gizli gizli bakarken görürsün."**

Zalimler azgındılar, zorbaydılar. Şu halde tüm yapılanların hakkettiği karşılığı gördüğü kıyamet günündeki en belirgin özelliklerinin aşağılanmışlık olması son derece uygundur. Onlar azabı görür görmez büyüklükleri uçup gidiyor ve moral çöküntüsü içinde şunu soruyorlar: **"Geri dönecek bir yol var mı?"** Pişmanlıkla karışık bir karamsarlık ve kurtuluş imkanının bulunmadığını bilmenin verdiği moral çöküntüsünü yansıtan bir ifadeyle bu ümitsiz soruya soruyorlar. Onlar **"Başları öne eğmiş vaziyette"** ateşe sunuluyorlar. Fakat bu durumları Allah korkusundan veya utanmaktan kaynaklanmıyor. Aksine aşağılanmışlıktan, horlanmışlıktan kaynaklanıyor. Onlar gözleri önüne bakar durumda ateşe sunuluyorlar. Duydukları eziklik ve utançtan dolayı başlarını kaldırıp bakamıyorlar: **"Göz ucuyla gizli gizli bakıyorlar."** Bu ise aşağılanmışlığı çarpıcı bir biçimde somutlaştıran canlı bir tablodur.

Burada mü'minlerin üstünlükleri ortaya çıkıyor. Onlar bu ortamda konuşuyor, zalimlerin içine düştükleri durumu açıklıyorlar: **"İnananlar da 'İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır."** derler. Onlar, şu her şeylerini yitiren kimselerdir. Başlarını önlerine eğip horlanmış bir durumda, geriye dönüş imkanı yok mu? diye soran şu aşağılık kimselerdir.

Bu sahne üzerine ateşe sunulan şu zalimlerin akibetleri açıklanarak genel bir yorum yapılıyor:

"Bakın, zalimler gerçekten sürekli bir azap içindedirler." "Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları yoktur. Allah kimi sapıklıkta bıra-

kırsa artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur."

Yardımcılar yok olmuş, kurtuluş yolu kapanmıştır.

SENİN VAZİFEN SADECE TEBLİĞ

Bu sahnenin ışığında, doğru yola girmemekte direten ve büyüklük kompleksine kapılan kimselere sesleniliyor; beklenmedik bir sırada bunun gibi bir akibetle karşılaşmadan önce Rabb'lerinin çağrısına olumlu karşılık vermeleri isteniyor. Çünkü bu durumla karşı karşıya kaldıkları zaman kendilerini koruyacak bir sığınakları ve bu acıklı akibetlerine itiraz edip değiştirecek bir yardımcıları olmaz. Bunun yanısıra Peygamber efendimize de -salât ve selâm üzerine olsun- seslenıliyor ve bu uyarıyı dinlemeyip burun kıvıracak olurlarsa kendisinin de onları kendi hallerine bırakması isteniyor. Çünkü peygamberin görevi sadece Allah'ın mesajını açıkça duyurmaktır. Peygamber onlardan sorumlu değildir, onların inanmalarını da üstlenmemiştir:

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ
لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۖ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم
مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ
إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً
فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

47- Allah'tan, geri çevrilmesi imkansız bir gün gelmeden önce, Rabb'inizin çağrısına uyun. Çünkü o gün hiç birinlz sığınacak bir yer bulamazsınız, inkar da edemezsiniz.
48- Eğer yüz çeviririlerse üzülme; biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ancak elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse işte o zaman görürsün ki insan gerçekten pek nankördür.

Sonra Kur'an-ı Kerim doğru yola girmemekte direten, kendisine iletilen Allah'ın mesajı karşısında burun kıvıran, böylece kendini işkencenin ve azabın kucağına atan, ama aslında eziyetlere katlanamayan, son derece zayif bir dirence sahip olan, bol nimete kavuşunca şımaran, zorlukla karşılaşınca paniğe kapılan, haddini aşan, sıkıntıya düşünce nankörlük eden bu tip insanların karekterlerini ortaya koyuyor:

"Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ancak eliyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse işte o zaman görürsünki insan gerçekten çok nankördür."

Bunun üzerine, darlıkta ve bollukta, varlıkta ve yoklukta insan için belirlenen payın Allah'ın elinde olduğu vurgulanarak bir değerlendirme yapılıyor. Şu

halde, iyilikle sevinen, kötülükten dolayı paniğe kapılan şu insana ne oluyor ki, her durumda herşeye egemen olan Allah'tan uzaklaşıyor?

ALLAH DİLEDİĞİNE KIZ, DİLEDİĞİNE ERKEK ÇOCUK VERİR

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ
يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾
أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ
إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

49- Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu, dilediğine de erkek çocuğu verir.
50- Yahut hem kız hem erkek çocuk verir. Dilediğini de kısır yapar. O herşeyi bilendir, herşeye gücü yetendir.

Çoluk çocuk da bolluğun ve kıtlığın, varlığın ve yokluğun bir göstergesidir. Evlat insanın kendisine çok yakın bir varlıktır. İnsan evladına karşı çok duyarlıdır. Bu açıdan daha köklü ve daha güçlü etkilenir. Daha önce bu surede rızkın bollaştırılıp kısılmasından söz edilmişti. Burada ise çoluk çocuğa işaret edilerek rızık meselesine bir başka yönden değiniliyor. Çünkü çoluk çocuk da tıpkı mal gibi Allah'ın verdiği bir rızıktır.

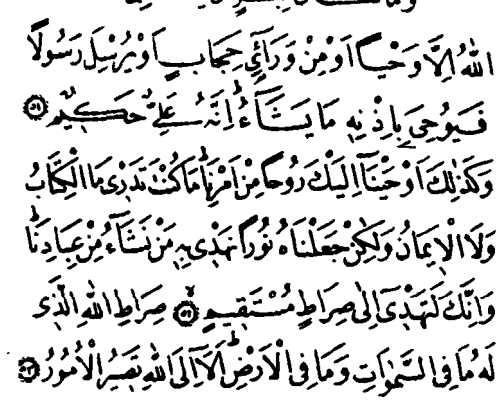
Göklerin ve yerin mülkiyetinin Allah'a ait olduğu en başta vurgulanmış olması, bu genel mülkiyetin birer parçası olan diğer mal varlıklarının peşisıra sıralanmasına uygun düşmektedir. Aynı şekilde yüce Allah'ın **"dilediğini yarattığı"**'ndan söz edilmesi de burada verilmek istenen psikolojik mesajın pekiştirilmesi amacına yöneliktir. Bir diğer amaç ta iyiliğe düşkün olan insanı, hem sevindiren hem de üzen şeylerden dilediğini yaratan, dilediğine bol bol veren, dilediğini de yoksun bırakan Allah'a döndürmektir.

Sonra ayet-i kerime yüce Allah'ın insana bol bol bağışta bulunduğu ve onu yoksun bıraktığı durumları ayrıntılı biçimde sunuyor. Buna göre yüce Allah dilediğine kız çocuğu verir. (Onlar kız çocuğundan hoşlanmazlardı). Dilediğine erkek çocuğu verir. Dilediğine hem erkek hem kız çocuğu verir. Dilediğini de bunlardan yoksun bırakır, kısır yapar (Hiçbir insan kısırlıktan hoşlanmaz)... Bütün bunlar yüce Allah'ın iradesine bağlıdırlar. Ondan başka hiçbir insan eli bu olaya karışamaz. Yüce Allah bunları ilmine göre planlar ve sonsuz gücü ile uygular: **"O herşeyi bilendir, herşeye gücü yetendir."**

ALLAH İNSANLARLA NASIL KONUŞUR?

Surenin sonunda ayetlerin akışı yeniden surenin eksenini oluşturan ilk gerçeğe, vahiy ve peygamberlik gerçeğine dönüyor. Allah ile kullar arasından seçilen peygamberler arasındaki iletişimin mahiyetini ve nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak için dönülüyor bu gerçeğe. Bunun yanısıra yüce Allah'ın dilediği bir he-

defi gerçekleştirmek üzere, dileyeni doğru yola iletmesi için gönderilen son Peygamber ile -salât ve selâm üzerine olsun- yüce Allah arasında bu tür bir iletişimin gerçekleştiği de vurgulanıyor:

51- Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasında konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir, ve her yaptığı yerindedir.
52- İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kitab'ı), bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi, onunla hidayete iletiyoruz. Ve şüphesiz ki sen, doğru yola götürüyorsun.
53- Göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi Allah'ın yoluna. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

Bu ayet bir insanın yüce Allah ile yüzyüze konuşamayacağını kesin ve açık bir ifadeyle ortaya koyuyor. Nitekim Hz. Aişe'nin -Allah ondan razı olsun- şöyle dediği aktarılır: "Kim Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Rabbini gördüğünü ileri sürerse kuşkusuz Allah'a büyük bir iftira etmiş olur."[15] Yüce Allah'ın bir insanla konuşması ancak şu üç yoldan biri ile mümkündür: a) **"Vahiy yoluyla"** İnsan ruhuna dolaysız hitap eder ve insan bu hitabın Allah'tan geldiğini bilir. **"Veya perde arkasında konuşur."** Tıpkı Musa ile konuştuğu gibi. Hz. Musa yüce Allah'ı görmek isteyince, bu isteği yerine getirilmemiş ve yüce Allah'ın dağa görünmesi karşısında da kendinden geçmişti: **"Musa da bayılarak yere düştü. Ayılınca 'Sen her türlü noksanlıktan uzaksın, tevbe edip sana yöneldim, ben müslümanların ilkiyim' dedi."**[16] c) **"Veya bir elçi gönderir."** Bu elçi melektir. **"İzniyle ona dilediğini vahyeder."** Peygamber efendimizin anlattığı yollardan biriyle vahyeder. Peygamber efendimizin işaret ettiği vahyin geliş yolları şunlardır:

Birincisi: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- meleği görmeden, melek O'nun kalbine ve aklına vahyi sunardı. Nitekim Peygamber efendimiz şöyle

15- Bu hadisin doğruluğu konusunda Buhari ve Müslim arasında görüş birliği vardır.
16- A'raf Suresi, 143

buyurmuştur: "Ruh'ul Kudüs benim kalbime, rızkını tamamlamadan hiç kimsenin ölmeyeceğini fısıldadı. O halde Allah'tan korkun ve güzellikle rızkınızı arayın."

İkincisi: Melek bir insan şeklinde Peygamber efendimize görünürdü. Peygamberimiz söylenenleri anlayıp ezberleyene kadar onunla konuşurdu.

Üçüncüsü: Bazan vahiy çan sesi şeklinde gelirdi. Bu vahiy yollarının en zoruydu. Öyleki soğuk bir günde bile Peygamberimizin alnından terler akardı. Eğer binek sırtındaysa, bineği ağırlıktan çökerdi. Birgün Peygamber efendimizin dizi Zeyd b. Sabit'in dizinin üzerindeyken vahiy gelmiş ve Zeyd'in dizinin üzerine öyle bir ağırlık çökmüşki az kalsın dizi ezilecekmiş.

Dördüncüsü: Bazan melek yaratıldığı şekliyle ona görünürdü ve yüce Allah'ın vahyetmesini istediği şeyleri aktarırdı. Yüce Allah Necm suresinde de belirttiği gibi Peygamberimiz meleği bu haliyle iki kere görmüştür.[17]

İşte vahiy şekilleri ve işte Allah ile Peygamberler arasındaki iletişim yolları... **"O yücedir ve her yaptığı yerindedir."** Yüceler aleminden vahyeder ve seçtiği kimseye bir hikmet uyarınca vahyeder.

Şimdi... Vahiyden söz eden bir ayet veya hadis okuduğum her seferinde bu iletişimi düşünmüş ve iliklerime kadar titremişimdir. Nasıl? Zaman ve mekana sığmayan, herşeyi kuşatan, kendisine benzer hiçbir şey bulunmayan öncesiz ve sonrasız zat ile nasıl böyle bir iletişim kurulabiliyor? Bu yüce zat ile, zaman ve mekana sığan, yaratıkların alemi ile sınırlı olan ve yokolup gidecek olan şu insan denen varlık arasında nasıl bu tür bir iletişim gerçekleşebiliyor? Sonra bu iletişim anlamlar, sözcükler ve ifadeler şeklinde nasıl somutlaşabiliyor?

Hem şu sınırlı varlık, yüce Allah'ın öncesiz, sonrasız, sonsuz ve sınırsız, şekilsiz ve zamansız sözünü nasıl algılayabiliyor?

Nasıl? Nasıl?

Ne varki tekrar dönüyor ve kendi kendime şöyle diyorum: Bu iletişimi nasıl akıyor diye sormak neyine gerek? Sen ki, ancak yetersiz, geçici ve kapasitesi belli kişiliğinin sınırları içinde düşünebiliyorsun. Bu gerçek meydana gelmiş ve bir şekilde somutlaşmıştır. İşte senin kavrayabileceğin bir varlığa da bürünmüştür.

Fakat olayın dehşeti, ürpertisi ve olağanüstülüğü bitmiyor... Çünkü, peygamberlik olgusu gerçekten olağanüstü bir olgudur. Bunu algılama anı gerçekten olağanüstü bir andır. İnsan denen varlığın, yüceler yücesi zattan vahiy alması akıllara durgunluk veren bir olaydır. Bu satırları okuyan kardeşim, sen de benim bu düşünceme katılıyor musun? Sen de benim gibi bu dehşet verici olayı algılamaya, düşünmeye çalışmıyor musun? Oradan gelen bu vahiy? Oradan mı dedim? Kesinlikle hayır! Orası "Ora" değildir. Zaman ve mekandan uzak, sınır, bölge, yön ve ortam tanımayan bir kaynaktan... Sonsuz ve kayıtsız, öncesiz ve sonrasız bir kaynaktan... Ulu Allah'tan insan denen varlığa gelen bu vahiy... Evet, Peygamber de olsa, Resul de olsa bir insandır. Sınırlı ve çeşitli bağlarla kayıtlı bir insandır... Şu vahiy olayı... Şu akıllara durgunluk veren, insanı dehşete dü-

17- İmam Şemseddin Ebu Abdullah İbn-i Kayyım el-Cevziye "Za'd-ul Mead".

şüren, Allah'tan başka kimsenin gerçekleşmesine güç yetiremediği ve O'ndan başka kimsenin nasıl gerçekleştiğini bilemediği şu olağanüstü iletişim... Bu satırları okuyan kardeşim. Tüm benliğimi saran duyguları aktarmaya çalıştığım şu kopuk ifadelerin ötesinden benim hissettiklerimi sen de hissediyor musun? Ben, defalarca meydana gelen bu büyük, bu olağanüstü, mahiyeti ve geliş şekli ile akıllara durgunluk veren bu olayı düşünmeye çalışırken bedenimi saran ürpertiyi, titremeyi ifade etmek için ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- döneminde bazı insanlar belirtilerini gözleriyle görerek bu olayı hissetmişlerdi. İşte şu Hz. Aişe -Allah ondan razı olsun- insanlık tarihinde yaşanan bu olağanüstü saniyelere şahit olmuştur. Bu akıllara durgunluk veren anlardan biriyle ilgili olarak şunları söylemiştir: "Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun-: 'Ey Aişe, bu Cebrail'dir sana selam söylüyor' dedi. Ben de 'Allah'ın selamı ve rahmeti onun üzerine olsun' dedim." Hz. Aişe diyor ki: "O bizim görmediğimizi görürdü."[18] Bu da Zeyd b. Sabit'tir -Allah ondan razı olsun-. Buna benzer olaya o da şahit olmuştur. Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- dizi onun dizinin üzerindedir. O sırada vahiy gelmiş ve dizinin üzerine öyle bir ağırlık çökmüş ki, az kalsın ezilecekmiş. İşte şu saygın sahabeler -Allah onlardan razı olsun- birçok kere bu olaya şahit olmuşlar. Vahyin geldiğini Peygamberimizin yüzünün renginden anlıyorlardı. Böyle bir belirti gördükleri anda onu vahiyle başbaşa bırakır vahiy kesilene kadar ondan uzaklaşırlardı. Vahiy kesilince Peygamberimiz onlara, onlar da Peygamberimizin yanına dönerlerdi.

Sonra... Şu yüce ve onur verici iletişimi kurmaya elverişli olan bu ruh nasıl bir yaratılış, nasıl bir yapıya sahiptir? Bu vahiyle iletişim kuran, onun özüne karışan, onun tabiatına ve anlamına bürünen ruhlar nasıl bir öze, cevhere sahiptirler?

Bu da bir başka mesele. Ama gerçektir. Ne varki, uzakta, çok uzakta, yüce bir ufukta, erişilmez bir dorukta görünüyor. İnsan kavrayışının boyutlarına sığmıyor.

Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- ruhu şu insanın ruhu. Acaba bu bağı, bu buluşmayı nasıl hissediyordu? Bu vahyi algılamak üzere nasıl açılıyordu? Bu ilahi mesaj, bu sonsuz lütuf nasıl akıyordu üzerine? Yüce Allah'ın tecelli ettiği ve her yönden Allah'ın sözlerinin yankılandığı bu akılları durduran anlarda varlıklar alemi ne durumdaydı?

Sonra... Bu ne onur verici bir ilgidir? Ne sonsuz bir rahmettir? Ve ne büyük bir değerdir? Yüceler yücesi ulu Allah lutfedip, insan denen şu küçücük yaratıkla ilgileniyor. Durumunu düzeltecek, yolunu aydınlatacak, dağılmışlarını, yolunu yitirmişlerini geri çevirecek ilkeleri vahyediyor. Oysa uçsuz bucaksız mülkü ile karşılaştırıldığında, bir sivri sineğin insan yanındaki önemsizliğinden daha aşağıdır insan.

Bu bir gerçektir. Ama o yüce ve aydınlık ufka yükselmedikçe herhangi bir insanın düşünemeyeceği kadar yücedir, üstündür:

"İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman

18- Buhari

nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kitab'ı), bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi, onunla hidayete iletiyoruz. Ve şüphesiz ki sen, doğru yola götürüyorsun."

"Göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi Allah'ın yoluna. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."

"İşte böyle". Bu yolda ve bu tür bir iletişimle "sana da vahyettik." Sana yönelik vahiy bundan önce uygulana gelen yöntemle gerçekleşti. İlk defa sen karşılaşmıyorsun böyle bir olayla. Sana biz vahyettik: "Emrimizle Kur'an'ı biz indirdik." Kur'an'da hayat vardır. Hayat verir, onu harekete geçirir, aktifleştirir. Kalplerde ve gözle görülen realite dünyasında onu geliştirir: "Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin." Yüce Allah Peygamberin ruhsal durumunu herkesten iyi biliyor ve o, henüz bu vahyi almamışken onun ruhsal durumunu bu şekilde tasvir ediyor. Kuşkusuz Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- kitapla, imanla ilgili bazı bilgiler duymuştu. Arap yarımadasında kitap ehli grupların olduğu ve bunların inanç sistemlerinin bulunduğu biliniyordu. Ama burada kastedilen bu değildir. Kastedilen kalbin bu gerçeği kapsaması, onu duyması, vicdanında onun varlığından etkilenmesidir. İşte bundan önce olmayan, yüce Allah'ın emri uyarınca Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- kalbine giydirdiği bu ruhtur.

"Fakat biz onu, bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi, onunla hidayete iletiyoruz." İşte onun öz yapısı budur. Bu vahyin, bu ruhun, bu kitabın özü budur. Bu bir nurdur. Yüce Allah, durumunu bildiği ve bu nuru algılayabileceğini bildiği, dolayısiyle doğru yola girmesini istediği kimselerin kalplerini bu nurla aydınlatır.

"Ve şüphesiz ki sen doğru yola götürüyorsun."

Bu ifade doğru yola iletme meselesinin yüce Allah'a özgü olduğunu pekiştiriyor. Onu her türlü etkenden soyutluyor ve bu meseleyi sadece yüce Allah'ın iradesine bağlıyor. Yüce Allah, kendisine özgü bilgisi uyarınca dilediği kimseyi doğru yola iletir. Bunu ondan başkası bilemez. Peygamber ise, Allah'ın iradesinin gerçekleşmesine aracılık yapar. Çünkü Peygamber kalplerde hidayeti meydana getiremez. O sadece mesajı duyurur. Ardından Allah'ın iradesi gerçekleşir.

"Ve şüphesiz ki sen, doğru yola götürüyorsun. Göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi Allah'ın yoluna."

Buna göre Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- insanları Allah'ın yoluna iletecek bir mesaj sunuyor. Bütün yan yollar bu ana yolda buluşur. Çünkü bu herşeyin sahibi olan Allah'a giden yoldur. Göklerde ve yerde bulunan herşey O'nundur. O'nun yolunu bulan göklere ve yere egemen olan yasalar sistemini, göklerde ve yerdeki güç ve enerji kaynaklarını, göklerde ve yerdeki rızıkları, göklerin ve yerin yüce sahiplerine yöneliş tarzları da bulur. Çünkü herşey O'na yönelir, herşey O'na döner.

"Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."

Herşey sonunda O'nun yanına varır, O'nun yanında buluşur. O da bunlar hakkındaki kararını verir.

Bu nur insanları Allah'ın yoluna iletir. Yüce Allah kulları izlesinler diye bu yolu belirlemiştir. Amaç insanların doğru yolu bulmuş ve Allah'ın buyruğuna boyun eğmiş olarak en sonunda Allah'ın huzuruna varmalarıdır.

Böylece vahiy meselesinden söz ederek başlayan bu sure sona eriyor. Surenin ana ekseni vahiy meselesiydi. Vahiy meselesi ilk peygamberlerden bu yana ele alınarak sunulmuştu. Amaç dinin birliğini, hareket metodunun birliğini ve izlenen yolun birliğini ortaya koymaktır. Bir de Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğini ve bu peygamberliğe inanan mü'min kitlenin temsil ettiği tüm insanlığı kapsayan evrensel önderliği ilan etmektir. Bu kitlenin omuzuna insanları doğru yola götürme emanetini yüklemektir. Bu yol, göklerde ve yerde bulunan herşeyin sahibi olan Allah'ın yoludur. Bunun yanısıra, mü'min kitlenin özelliklerini, karekteristik yapısını açıklamak ta güdülen amaçlardan biridir. Mü'min kitlenin bu ayırıcı özellikleri onun önderlik işlevini yerine getirmesini, akıllara durgunluk veren bu olağanüstü yolu izleyerek göklerden yere inen bu emaneti omuzlamasını sağlamıştır.

ŞURA SURESİNİN SONU

Zuhruf Suresi

43

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı; 89

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure islama davet hareketinin karşılaştığı zorlukların, yoluna dikilen engellerin, karşı koymaların, burun kıvırmaların bir yönünü dikkatlerimize sunuyor. Bunun yanısıra Kur'an-ı Kerim'in bu sorunu nefislerde nasıl çözümlediğini, bu çözüm esnasında, hurafelerin, putçu düşüncelerin ve o gün için nefislerde yereden sahte cahiliye değerlerinin -ki bu değerlerin bir yönü her zaman ve her yerde nefislerde yeredebilirler- kol gezdiği bir ortamda kendi gerçeklerini ve değerlerini nasıl yerleştirdiğini anlatıyor.

Putperest cahiliye şöyle diyordu: Yüce Allah'ın kulların yararlanması için yarattığı bu hayvanlarda bir pay Allah'a, bir pay da düzmece tanrılara aittir. **"Onlar Allah'a, onun yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan sınırlı bir pay ayırdılar. Asılsız saplantıları uyarınca 'Bu Allah'ın bu da ona koştuğumuz ortakların payıdır'. Fakat koştukları ortakların payı Allah'a geçmezken, Allah'ın payı bu ortaklara geçebiliyor."**[1] Bunun yanısıra, tümüde inanç sistemindeki sapmadan kaynaklanmak üzere hayvanlarla ilgili çeşitli efsaneler ve asılsız hurafeler dilden dile dolaşıyordu. Bu asılsız saplantılara göre bazı hayvanlara binmek, yük taşıtmak haramdı. Bazılarının da etini yemek haramdı. **"Onlar saçma inançları uyarınca 'Bu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır. Bizim istediklerimizden başka hiç kimse onları yiyemez, bunlar da sırtlarına yük vurulması ve binilmesi yasak hayvanlardır' dediler. Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar, bunu yaparken Allah'ın emri böyledir, diye O'na iftira ederler."**[2]

Bu surede sözkonusu inanç sapmaları düzeltiliyor ve ruhlar yeniden öz yaratılışa, ilk gerçeklere döndürülüyorlar. Buna göre hayvanlar yüce Allah'ın yarattığı varlıklar bütününün bir parçasıdır, hayat mucizesinin, ayetinin bir yüzüdür ve bütün göklerin ve yerin yaratılışı ile bağlantılıdır. Yüce Allah bu hayvanları yaratmış ve insanların hizmetine sunmuştur ki, Rabb'lerinin kendilerine yönelik nimetlerini hatırlasınlar, ona şükretsinler. Yoksa, O'na birtakım ortaklar koşmaları ve Allah emretmediği halde hayvanlarla ilgili olarak kendi kendileri-

1- En'am suresi, 136 2- En'am suresi, 138

ne kanunlar koymaları istenmemiştir. Onlar yüce Allah'ın yaratıcı, varedici olduğunu kabul ettikleri halde, kabul ettikleri bu gerçeğin zorunlu sonucunu kabul etmekte yan çiziyorlar. Pratik hayatlarında bu gerçeğe yer vermiyorlar, asılsız hurafelere, efsanelere uyuyorlar: **"Andolsun onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan elbette 'Onları, çok üstün, çok bilen Allah yarattı' diyecekler-dir." "O, size yeri beşik kılan ve doğru gitmeniz için yeryüzünde size yollar gösterendir."**

"Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla kupkuru ölü bir memlekete hayat verdik. İşte böyle sizde böyle tekrar diriltileceksiniz."

"Bütün çiftleri Allah yarattı, size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar varetti."

"Böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak 'Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik' demeniz içindir."

"Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz' deyin."[3]

Bu surede yüce Allah onları kendi mantıkları ile karşı karşıya getiriyor. Kesinlikle hiçbir dayanağı bulunmayan bu asılsız efsane ile ilgili olarak insanın özyaratılışının yalın mantığını çürütülmez bir kanıt olarak önlerine sunuyor:

"Böyle iken inkarcılar Allah'a çocuk isnad ettiler. İnsan gerçekten nankördür."

"Demek Allah, yarattıkları arasından kızları kendisine alıpta oğulları size verdi öyle mi?"

"Fakat Rahman olan Allah'a isnad ettiği kız evlat kendilerinden birine müjdelenince, o kimsenin yüzü simsiyah kesilir, öfkesinden yutkunup durur."

"Demek süs içinde yetiştirilerek mücadele gücü olmayanı mı Allah'a isnad ediyorsunuz?"

"Onlar Rahmanın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını mı gördüler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekilecekler."

"Ve dediler ki; 'Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık'. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar."

"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?"

"Hayır! Sadece 'Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz' dediler."[4]

Onlara, "Sizler putlara, ağaçlara tapıyorsunuz, siz ve taptıklarınız cehennem yakıtısınız" denildiğinde; yine "Allah'tan başka tapılan herkes, tapanlarla birlikte cehenneme gidecektir denildiğinde, açık ve anlaşılır sözleri çarpıtarak, tartışma için bir dayanak olarak ileri sürüyorlardı. "Peki İsa'ya ne olacak, çünkü soydaşları, bağlıları ona tapıyor, o da ateşe girecek mi?" diyorlardı. Sonra şöyle diyorlardı: Putlar meleklerin heykelleridir, melekler ise Allah'ın kızlarıdır. Şu halde bizim meleklere tapmamız, hristiyanların İsa'ya tapmalarından daha iyidir. Çünkü İsa beşeri tabiata sahip bir insandır.

Bu surede, onların bu tartışma esnasındaki yamuklukları, kaypaklıkları gözler önüne seriliyor ve Hz. İsa'nın -selâm üzerine olsun- kendisinden sonra izleyi-

3- Zuhruf suresi, 9-14 4- Zuhruf suresi, 15-22

cilerinin işledikleri suçtan uzak olduğu vurgulanıyor:

"Meryem oğlu İsa, misal olarak anlatılınca hemen kavmin yaygarayı bastı."

"Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa o mu?' dediler. Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Öyle ya onlar kavgacı bir toplumdur."

"O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur."[5]

Araplar ataları İbrahim'in dini inançlarına bağlı olduklarını, dolayısıyle ehl-i kitaptan daha doğru yolda olduklarını, bu putperest cahiliye bataklığında yüzdükleri halde daha üstün bir inanç sistemine sahip olduklarını ileri sürüyorlardı.

İşte bu surede onlara İbrahim'in dininin gerçek mahiyeti açıklanıyor. Onun katışıksız tevhid, yani Allah'ın birliği esasına dayalı bir din olduğu, tevhid ilkesinin ondan kaldığı, Hz. Peygamberin de -salât ve selâm üzerine olsun- bu mesajı sunduğu ama onların hem Hz. Peygamberi hem de onun sunduğu tevhid içerikli mesajı İbrahim'in soyuna yakışmayan bir tavırla karşıladıkları vurgulanıyor:

"Bir zaman İbrahim babasına ve kavmine demişti ki: 'Ben sizin tapıklarınızdan uzağım."

"Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, bana doğru yolu gösterecektir."

"Ve bu tevhid ilkesini ardından kalıcı bir söz yaptık ki, insanlar Allah'a dönsünler."

"Doğrusu bunları da, kendilerine hak ve hakikatı açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim."

"Fakat kendilerine hak gelince 'Bu büyüdür, biz onu tanımayız' dediler."[6]

Yüce Allah'ın peygamberini seçişindeki hikmeti kavrayamamışlardı ve öteden beri insanları değerlendirdikleri yeryüzünün basit ve yüzeysel değer yargıları önlerini kapamıştı.

İşte bu surede onların bu meseleye ilişkin düşünceleri ve bu konuda sarfettikleri sözleri anlatılıyor ve gerçek değerler ile onların önemsedikleri, el üstünde tuttukları yüzeysel değerler açıklanarak onlara cevap veriliyor:

"Ve dediler ki: 'Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"

"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliliklerini Biz taksim ettik. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların toplayıp yığdıklarından daha hayırlıdır."

"İnsanlar küfürde birleşen bir tek ümmet olmayacak olsaydı, Rahman'ı inkar edenlerin evlerinin tavanları ve üzerine binip çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık."

"Evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslanacakları koltukları da hep gümüşten yapardık."

"Ve nice süsler verirdik. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici mahn-

5- Zuhruf suresi, 57-59 6- Zuhruf suresi, 26-30

dan ibarettir. Ahiret nimeti ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur."[7]

Sonra Hz. Musa ile -selâm üzerine olsun- Firavun kıssasının bir bölümüne yer veriliyor. Bu bölümde Firavun'un benzeri sahte değerlerle üstünlük taslaması, ama aslında bu değerlerin, bu değerlerle övünen Firavun'un Allah karşısında çok basit olduğu görülüyor. Bunun yanısıra Firavun'un övündüğü değerlerle övünen zorbaları bekleyen akibet gözler önüne seriliyor:

"Andolsun biz Musa'yı da ayetlerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik: 'Ben alemlerin Rabbinin elçisiyim' demişti."

"Onlara ayetlerimizi getirince, birden bire onlarla alay etmeye koyuldular."

"Onlara gösterdiğimiz her mucize diğerinden daha büyüktü; doğru yola dönmeleri için onları azaba uğrattık."

"Azabı görünce: 'Ey büyücü, bizim için Rabb'ine dua et, sende bulunan ahdin hürmetine bizi bağışlamasını dile, artık yola geleceğiz' dediler."

"Fakat biz onlardan azabı kaldırınca sözlerinden dönmeye başladılar."

"Firavun kavmine şöyle seslenip dedi ki: 'Ey kavmim, Mısır mülkü ve şu altımdan akıp giden ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?"

"Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamıyacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

"Ona altın bilezikler verilmeli, yahud yanında kendisiyle beraber yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

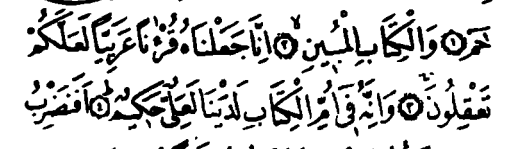
"İşte Firavun bu şekilde kavmini küçümsedi. Onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdi."

"Bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, böylece hepsini suda boğduk."

"Böylece onları, sonrakiler için hem bir örnek, hem de bir ibret yaptık."[8]

ANDOLSUN KUR'AN'A

Bu putperest efsaneler ve bu inanç sapmaları; bu gerçek ve sahte değerler etrafında dönüyor sure ve bu meseleyi az önce belirttiğimiz tarzda ele alıyor. Sure konuyu üç bölüm halinde işliyor. Bundan önce bu üç bölümden ilkine değinmiştik. Diğer bölümlerin de ana iskeletlerine bir ölçüde işaret etmiştik. Şimdi ayetleri ayrıntılı biçimde açıklamaya başlıyoruz:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ۝ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ۝ أَفَنَضْرِبُ
عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ۝

1- Zuhruf suresi, 31-35 8- Zuhruf suresi. 46-56

1- Ha, Mim.
2- Apaçık Kitab'a andolsun ki.
3- Düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'an yaptık.
4- O, katımızda bulunan ana kitabdadır. Şanı yücedir, hikmetle doludur.
5- Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?

Sure, "**Ha, Mim**" harfleri ile başlıyor. Sonra "**Apaçık kitaba andolsun**" cümleleri buna bağlanıyor... Yüce Allah apaçık kitaba yemin ettiği gibi "**Ha, Mim**"'e de yemin ediyor. Çünkü "**Ha, Mim**" apaçık kitapla aynı türdendir. Ya da apaçık kitap "**Ha, Mim**"in türündendir. Çünkü bu açık ve anlaşılır kitap sözlü yapısı açısından bu iki harfin de aralarında yeraldığı harflerden oluşmuştur. İnsanların konuşurken kullandığı diğer bütün harfler gibi bu iki harf te yüce yaratıcısının ayetlerinden bir ayettir. İnsanı bu olağanüstü şekilde yaratan ve ona bu tür seslerle düşüncesini açıklama yeteneğini veren yüce Allah'ın bir mucizesidir. Kur'an'dan sözedilirken bu harflerden de sözedilmesi çok işaretler, çok anlamlar ifade etmektedir.

Yüce Allah, bu Kur'an'ı Araplara bu şekilde göndermesindeki maksat üzerine "Ha, Mim"e ve apaçık kitaba yemin ediyor:

"**Düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'an yaptık.**"

Şu halde gaye konuştukları ve anladıkları kendi dilleriyle inen bu kitabla karşılaştıkları zaman etraflıca düşünmeleridir. Kur'an-ı Kerim, Allah tarafından Arapça diliyle bu şekilde Allah tarafından vahyedilmiştir. Çünkü Şura suresinde bir ölçüde değindiğimiz bir hikmetten dolayı yüce Allah Arap milletini bu mesajı, bu dini omuzlamak üzere seçmiştir. Arap milleti ve Arap dili bu dini taşıyıp diğer milletlere aktarmaya elverişliydi. Allah peygamberlik görevini kime vereceği ve bu peygamberi hangi bölgeden seçeceğini herkesten iyi bilir.

Ardından yüce Allah bu Kur'an'ın kendi katındaki saygın yerini, ezeli ve kalıcı ölçüsündeki değerini açıklıyor:

"**O, katımızda bulunan ana kitaptadır. Şanı yücedir, hikmetle doludur..**"

Ayette geçen "ana kitap" deyiminin sözlü anlamını araştırma yönüne gitmeyeceğiz. Nedir ana kitap? Allah katında korunan Levh-i mahfuz mudur? Yoksa Allah'ın ezeli ilmi midir? Bunların ikisinin de zihnimizde belirlenmiş, sınırlandırılmış bir anlamları yoktur. Sadece geçerliliği genel olan, gerçeği düşünmemiz için yardımcı olan bir kavramı algılıyoruz onlardan. Dolayısıyle "**O, katımızda bulunan ana kitaptadır. Şanı yücedir, hikmetle doludur**" ayetini okuduğumuz zaman Kur'an-ı Kerim'in yüce Allah'ın ilminde ve ölçüsünde sahip bulunduğu kalıcı ve değişmez değerini anlıyoruz. Buda bizim için yeterlidir. Buna göre bu Kur'an'ın "**şanı yücedir**" "**hikmetle doludur.**" Bu iki sıfat Kur'an'a bir tür akıl sahibi canlılık özelliğini veriyor. Gerçekte Kur'an öyledir de. Sanki Kur'an'da bir ruh vardır. Kendisine dokunan ruhlara karşılık veren, kendine özgü çizgileri ve özellikleri bulunan bir ruh. İşte Kur'an bu yüceliği ile, bu hikmetliliği ile insanlığın önüne geçiyor, onlara yolgöstericilik yapıyor, yapısı ve özellikleri doğrultusunda onlara öncülük ediyor. İnsanlığın hayatında ve zihninde bu değerleri, düşünceleri ve gerçekleri meydana getiriyor. Bunlar da O'nun "**şanı yücedir...**" "**hikmetle**

doludur" sıfatları ile nitelendirilmesini sağlıyor.

Bu gerçeğin bu şekilde vurgulanması, Kur'an'ın kendi dilleri ile inmiş bulunduğu Arap milletinin yüce Allah'ın kendilerine yönelik büyük lütfunun değerini anlamaları yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetin bilincine varmaları için yeterli bir nedendir. Bu aynı zamanda Kur'an'dan yüz çevirdiklerinde, onu küçümsediklerinde, ne büyük oranda ölçüleri çiğneyeceklerini dolayısıyla değersiz bir toplum gibi bir köşeye atılmayı, ilgisiz bırakılmayı hakkedeceklerini ortaya koyuyor. Bu yüzden onlara ve bu çirkin davranışlarına karşı çıkılıyor, bu şekilde ölçüleri çiğnemenin cezası olarak terkedilmekle, bir köşede ilgisiz bırakılmakla tehdit ediliyorlar.

"Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?"

Hiç kuşkusuz yüce Allah'ın -büyüklüğüne, yüceliğine ve buna ihtiyacı olmamasına rağmen- insanlık alemi içinde bu topluma önem vermesi, kendi dilleri ile bir kitap indirmesi, onlara kendi iç alemlerini anlatması, hayatlarının girift yönlerini ortaya koyması, onlara doğru yolu göstermesi, önceki toplumların hayat hikayelerini anlatması, yüce Allah'ın geçmiş toplumlara uyguladığı değişmez yasadan sözetmesi, buna rağmen onların buna ilgi duymamaları, burun kıvırmaları çok ilginçtir ve ilginç olmaya devam edecektir.

Bu çirkin savurganlıklarının cezası olarak yüce Allah'ın gözetiminden ve hesabından uzak bulundurulabileceklerinin, ilgisiz bırakılabileceklerinin ima edilmesi onlara yönelik üstükapalı bir tehdittir.

Bu tehdidin yanında, peygamberlerin gönderilmelerinden sonra onları yalanlayan toplumlara uygulanan Allah'ın yasası hatırlatılıyor:

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ۝٦ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝٧ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ۝٨

6- Biz, sizden önce gelenlere nice peygamberler gönderdik.
7- Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.
8- Bizde bunlardan daha güçlü olan o kavimleri helak ettik. Öncekilere dair nice misaller geçmiştir.

Arap toplumunun en tuhaf özelliği, Allah'ın varlığını, gökleri ve yeri O'nun yarattığını kabul etmeleri, ancak, Allah'ın bir olduğuna inanmak ve sadece O'na yönelmek gibi bu kabullenişin doğal sonuçlarına inanmamalarıydı. Allah'a birtakım düzmece ilâhı ortak koşmaları ve yüce Allah'ın yarattığı bazı hayvanları bu düzmece ilâhlara özgü kılmalarıydı. Öte yandan meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürüyor ve Allah'ı bir yana bırakarak melekler adına diktikleri heykellere ibadet ediyorlardı.

Burada Kur'an-ı Kerim onların kabullendikleri gerçeği sunuyor ve bu gerçeğin kaçınılmaz sonuçlarını ortaya koyuyor. Böylece onları bir kenara bıraktıkları özyaratılışın mantığı ile karşı karşıya getiriyor. Yüce Allah'ın kendilerinin yararı için yarattığı gemi ve hayvanlar gibi nimetler karşısında takınılması gereken

zorunlu tavra dikkatlerini çekiyor. Sonra meleklere ilişkin iddiaları üzerine onların mantıklarını kullanarak onlarla tartışıyor:

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾
وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

9- Andolsun onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan elbette "Onları, çok üstün, çok bilen Allah yarattı" diyeceklerdir.
10- O, size yeri beşik kılan ve doğru gitmeniz için yeryüzünde size yollar gösterendir.
11- Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla kupkuru ölü bir memlekete hayat verdik. İşte böyle sizde tekrar diriltileceksiniz.

Arapların -Hz. İbrahim'in Allah'ın birliği esasına dayalı dininin değişmiş, tahrif edilmiş ve çeşitli efsanelere bulaşmış kalıntısı olduğunu sandığımız- bir inanç sistemleri vardır. Bu inanç sisteminde, bu evrenin bir yaratıcısının olması ve bu yaratıcının da yüce Allah olması gibi insanın özyaratılışının inkar edemediği gerçekler vardı. Çünkü insanın özyaratılışının yalın ve net mantığına göre bu evrenin bir yaratıcısı olmadan bu şekilde meydana gelmiş olması, yine Allah'tan başka birinin bu evreni yaratmış olması mümkün değildir. Ne varki Araplar, insanın özyaratılışının en yalın şekliyle kabulettiği bu gerçeğin dış görünüşüne inanmakla yetiniyorlardı, bu inancın doğal sonuçlarını kabul etmiyorlardı.

"Andolsun onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan elbette 'Onları, çok üstün, çok bilen Allah yarattı' diyeceklerdir."

Ayetin orjinalinde geçen "Allah çok üstündür ve bilendir" anlamına gelen "el-Aziz" ve "el-Alim" sıfatlarının onların sözleri olmadığı açıktır. Çünkü onlar gökleri ve yeri yaratanın "Allah" olduğunu kabul ediyorlardı ama islamın gösterdiği Allah'ın sıfatlarını bilmiyorlardı. İslamın öğrettiği bu aktivite içerikli sıfatlar yüce Allah'ın hem onların içlerinde, hem hayatlarında, hem evrenin hayatında aktif bir etkisinin olmasını sağlamıştır. Onlar Allah'ı bu evrenin, dolayısıyle kendilerinin yaratıcısı olarak biliyorlardı. Ne varki yine onlar Allah'ı bir yana bırakarak birtakım düzmece tanrılar ediniyorlardı. Çünkü onlar yüce Allah'ı şirk düşüncesini ortadan kaldıran sıfatları ile bilmiyorlardı. Bu yüzden kendikendileri ile aptalca bir tutarsızlık içine düşüyorlardı.

Burada Kur'an-ı Kerim, göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu kabul ettikleri yüce Allah'ın "üstün" ve "bilen" olduğunu onlara öğretiyor. Onun güçlü, dilediğini yapabilen, herşeyi bilen, herşeyden haberdar biri olduğunu gösteriyor. Yani Kur'an-ı Kerim önce onların kabul ettikleri gerçeği dile getiriyor, sonra bu kabullenmenin ardından gelmesi zorunlu olan adımı attırıyor.

Ardından Kur'an-ı Kerim, yüce Allah'ı sıfatları ile tanıtmak ve yaratılıştan

ve doğumdan sonra insanlara lütfettiği nimetleri açıklamak amacı ile onlara bir diğer adım attırıyor:

"O, size yeri beşik kılan ve doğru gitmeniz için yeryüzünde size yollar gösterendir."

Yeryüzünün insanlar için beşik kılınması gerçeğini her kuşaktan akıllar değişik biçimde algılar. Bu Kur'an'la ilk önce muhatap olanlar belkide yeryüzünün beşik kılınması gerçeğini yeryüzünün ayaklarının altında yürümeye, önlerinde ekip biçmeye, kısacası yaşayıp gelişmeye elverişli oluşu şeklinde algılamışlardı. Ama bugün bizler -şayet teorilerimiz ve değerlendirmelerimiz doğru ise- yeryüzünün yapısına ve uzak yakın tarihine ilişkin bilgilerimizin düzeyi ölçüsünde bu gerçeği daha geniş boyutlu ve daha derin algılıyoruz. Bizden sonra gelecek olan kuşaklar da bu gerçeğe ilişkin olarak bizim algılayamadığımız şeyleri algılayacaklar. Dolayısıyle bu ayetin ifade ettiği anlamın boyutları daha fazla genişleyecek, daha fazla derinleşecektir. İnsanların deneyimleri ve bilgi düzeyleri arttıkça yeni ufuklar açılacak, mesele yeni boyutlar kazanacaktır, insanın önünde bilinmezliklerin kapısı açılacaktır.

Bugün bizler, yeryüzünün insan türünün yaşama imkanı bulacağı bir beşik kılınması gerçeğine ilişkin olarak bu gezegenin ardarda çeşitli evrelerden geçtiğini sonuçta insanların yaşamasına elverişli bir beşik haline geldiğini biliyoruz. Bu evreler sürecinde yeryüzünün sert, kuru kayalık yüzeyi tarıma elverişli bir toprağa dönüşmüştür. Hidrojen ve oksijenin birleşmesi ile yeryüzünde su meydana gelmiştir. Dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi ile, ısısını dengeleyecek, yaşamaya elverişli olmasını sağlayacak günler oluşmuştur. Dönüş hızı da üzerindeki canlı ve cansız varlıkların dengede durmasına, dağılıp saçılmamasına, uzay boşluğuna uçmamasına elverişli bir hal almıştır.

Yine bir gerçeğe ilişkin olarak yüce Allah'ın bu gezegene çekim gücü gibi bazı özellikler verdiğini biliyoruz. Bu sayede yaşamaya elverişli bir hava tabakası korunmuştur. Şayet bu gezegeni saran hava tabakası gezegenin çekim gücünden kurtulacak olursa yüzeyinde hayatı sürdürmek mümkün olmayacaktır. Nitekim çekim gücü yeterli olan, dolayısıyle çevrelerindeki hava tabakası dağılan ay gibi bazı gezegenlerde hayat yoktur. Yüce yaratıcı bizzat bu çekim gücünü yine yeryüzünün hareketinden kaynaklanan itim gücünü dengeleyici bir unsur olarak varetmiştir. Böylece canlı ve cansız varlıklar dağılmaktan, boşluğa uçmaktan korunmuşlardır. Bu denge unsuru insanların ve diğer canlıların yeryüzünde hareket etmelerine de imkan hazırlamıştır. Şayet dünyanın çekim gücü olması gereken düzeyden fazla olsaydı canlı ve cansız varlıklar yere yapışacaklardı, hareket etmeleri imkansızlaşacaktı veya zorlaşacaktı. Öte yandan dünyaya yönelik hava basıncı da artacaktı. Bu da insanların yere yapışmalarına neden olacaktı. Veya zaman zaman bizim sinekleri, böcekleri elimiz değmeden üzerlerine basıncı yoğunlaştıran bir darbe ile ezdiğimiz gibi bu durumda hava basıncı tüm canlıları ezecekti. Eğer dünya üzerindeki hava basıncı şimdiki düzeyinden biraz daha hafiflese, o zaman göğüsler ve damarlar patlayacak içindekileri dışarı atacaklardır.

Aynı şekilde yeryüzünün beşik kılınması ve içinde yaşamaya elverişli imkan-

ların bulunması gerçeğine ilişkin olarak, herşeyden üstün ve herşeyi bilen yüce yaratıcının şu yeryüzüne birbiriyle uyuşan çeşitli faktörler bahşettiğini biliyoruz. Bunlar hep birlikte insanın varolmasına, hayatını sürdürmesine yardımcı oluyorlar. Eğer bu faktörlerden biri ortadan kalkacak olursa insanın yaşaması imkansız hale gelecek veya zorlaşacaktır. Sözünü ettiğimiz bu uyumlu faktörlerden biri, yeryüzünde okyanuslardan ve denizlerden oluşan büyük su kitlesinin, yeryüzünde gerçekleşen çok sayıdaki kimyasal reaksiyonlar sonucu açığa çıkan gazları emecek nitelik olması, dolayısıyle dünyanın atmosferini sürekli canlıların yaşamasına elverişli durumda tutmasıdır. Yine bu uyumlu faktörlerden biri, bitkilerin, canlıların yaşamak için solunum yoluyla içlerine çektikleri oksijen ile bitkilerin gerçekleştirdikleri fotosentez olayı sonucu dışarıya verdikleri oksijeni dengeleyici bir rol üstlenmeleridir. Eğer bu denge olmasaydı, bir süre sonra canlılar boğulacaklardı.

Böyle, böyle... **"O, size yeri beşik kılan ve doğru gitmeniz için yeryüzünde size yollar gösterendir"** gerçeğinin ifade ettiği birçok anlamı gün geçtikçe görme imkanına kavuşuyoruz. Ve bunlar ilk kez bu Kur'an'la muhatap olanların algıladıkları anlamlara ekleniyorlar. Hiç kuşkusuz bunların tümü gökleri ve yeri yaratan üstün iradeli ve herşeyi bilen yüce Allah'ın gücüne ve bilgisine tanıklık etmektedir. Nereye bakarsa baksın, neyi düşünürse düşünsün insan kalbine herşeye gücü yeten, herşeyi yönlendiren ilahi eli göstermektedir. Boşuna yaratılmadığını, başıboş bırakılmadığını, bu ilahi elin kendisini tuttuğunu, adımlarını attırdığını, dünya hayatında, bu hayattan önce ve sonra attığı her adımı onun yönlendirdiğini düşünmesini sağlıyor.

"doğru gitmeniz için..." Çünkü bu evrenin planı ve evrene egemen olan birbiriyle uyumlu yasalar sistemi insan kalbinin bu evrenin yaratıcısı ve evrendeki bu ince ve akıllara durgunluk veren düzenin kurucusu yüce Allah'a doğru yol almasının garantisidir.

SU VE HAYAT

Ardından surenin akışı, yeryüzünün insanın yaşamasına elverişli hale getirilişinden ve yeryüzünde yaşam sürdürmek için gerekli imkanların hazırlanmasından sonra ortaya çıkan hayat ve canlılar alanında onlara bir başka adım attırıyor.

"Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla kupkuru ölü bir memlekete hayat verdik. İşte böyle sizde böyle tekrar diriltileceksiniz."

Gökten inen suyu herkes biliyor, herkes görüyor. Ne varki çoğu insan, uzun süre alışmış olmaktan, sık sık tekrarlanmaktan dolayı bu hayret verici olayı, ürpermeden, uyanmadan bakıp gidiyor. Fakat Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- gökten inen suyun damlalarını sevgiyle, sevinçle, coşkuyla, mutlulukla karşılardı. Çünkü bu damlalar ona Allah'ın katından geliyorlardı. Çünkü onun diri kalbi, bu yağmur damlaları içinde yüce Allah'ın canlı sanatını algılıyordu, onun harikalar yaratan elini görüyordu. Zaten Allah'a bağlı olan ve Allah'ın varlık alemine egemen kıldığı yasalar sistemi ile iletişim kuran bir kalp bu olayı bu şe-

kilde algılamalıdır. Çünkü o da bu evrende yürürlükte olan yasalar sisteminin bir ürünüdür. Yüce Allah'ın gözü her an bu yasaların üzerindedir, her seferinde ve her damlasında Allah'ın eli işin içindedir. Gökten inen suyun aslının yeryüzünden yükselen ve gökyüzünde yoğunlaşan buharın olması bu gerçeğin etkisini yoketmez, sıcaklığını kaybettirmez. Şu yeryüzünü yaratan kimdir? Kim yeryüzünde suyu varetmiştir? Sıcaklığı yeryüzüne yansıtan kimdir? Suya sıcaklığın etkisiyle buharlaşma özelliğini kim vermiştir? Buhara yükselme ve uzayda yoğunlaşma yeteneğini kim bahşetmiştir? Şu evrene, yoğunlaşan buharın elektrikle yüklenmesini, bu elektriklerin sürtüşüp ayrılmalarını dolayısiyle yağmurun yağmasını sağlayan diğer özellikleri kim yerleştirmiştir? Sonra nedir bu elektrik? Elbirliği ile suyun yağmasını sağlayan şu özellikler, şu sırlar nedir? Bu konularda elde edilen bilgiler şu dehşet verici evrenin mesajını algılamamızı önleyen bir perdeye dönüşmüştür. Oysa bu bilgi sayesinde daha duyarlı hale gelmeliydik, kalbimiz daha çok incelmeliydi.

"Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur."

Buna göre yağmur, bir ölçüye, bir plana göre yağıyor. Ne bütün canlıları boğacak kadar çok, ne de toprağı kurutacak, dolayısiyle hayatı zorlaştıracak kadar az... Biz akıllara durgunluk veren bu dengeyi, bu uyumu bizzat gözlemleyebiliyoruz ve bugün yüce Allah'ın dilediği şekilde hayatın ortaya çıkıp süreklilik kazanması için bunun ne kadar zorunlu olduğunu anlıyoruz.

"Biz onunla kupkuru ölü bir memlekete hayat verdik."

Canlıların yaratılışı ve hayatın ortaya çıkışı suya bağlıdır. Çünkü her canlı varlık canlılığını suya borçludur.

"Siz de böyle tekrar diriltileceksiniz."

Çünkü hayatı ilk kez meydana getiren, aynı şekilde bu işlemi tekrarlayacaktır. İlk kez ölü topraktan canlı varlıklar çıkaran yüce Allah kıyamet günü tekrar bu canlıları topraktan çıkaracaktır. Çünkü bir şeyi tekrar yapmak ta ilk kez yapmak gibidir. Yüce Allah'a göre bunun zor bir tarafı yoktur.

Sonra bir kısmını Allah'a bir kısmını da Allah'tan başkasına ayırdıkları şu hayvanlar, yüce Allah'ın insanlara yönelik bir nimeti olsun, insanlar gemilere bindikleri gibi onlara da binsinler, böyle bir nimeti hizmetlerine sunduğu için Allah'a şükretsinler ve nimetine gereği gibi karşılık versinler diye yaratılmışlardır:

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم
مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

12- Bütün çiftleri Allah yarattı, size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti.

13- Böylece onların sırtına binip, üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak "Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik" demeniz içindir.
14- "Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz" deyin.

Bu ayette de işaret edildiği gibi hayatın temeli canlıların çifter çifter yaratılmış olmasıdır. Çünkü bütün canlılar çifttir. Hatta ilk önce yaratılan tek hücre hem erkeklik hem de dişilik özelliklerine sahipti. Daha doğrusu, şayet şu ana kadarki tabii bilimler alanındaki araştırmaların işaret ettiği gibi negatif elektron ile pozitif protondan meydana gelen atomu evrenin temeli kabul edecek olursak, sadece canlıların değil tüm evrenin temelinin çift unsurdan oluştuğunu söyleyebiliriz.

Her halukârda çift olma durumu hayat mekanizmasında son derece belirgindir. Gerek insandan, gerekse diğer canlılardan tüm çiftleri yüce Allah yaratmıştır.

"Size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti."

Surenin akışı burada insanlara yüce Allah'ın kendilerini yeryüzüne halife tayin etmekle, bu amaçla hizmetlerine çeşitli güç ve enerji kaynaklarını vermekle ne büyük bir lütufta bulunduğunu hatırlatıyor. Sonra, bu nimete ve bu seçime karşılık bir şükür ifadesi olarak takınılması zorunlu olan edep tavrına dikkatlerini çekiyor. Hayat alanındaki her harekette kalplerin yüce Allah'a bağlı kalması için nimetle karşılaştıkları her anda bu nimeti vereni hatırlamalarını sağlıyor:

"Böylece onların sırtına binip, üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak 'Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik' demeniz içindir." Biz yüce Allah'ın bize yönelik nimetine benzeri bir nimetle karşılık veremeyiz. Bu nimetlere karşılık olarak şükretmekten başka bir şey gelmez elimizden.

Bunun yanısıra bir de, insanların çeşitli nimetlerle donatıldıkları, bu amaçla birçok güç ve enerji kaynaklarını kullanabildikleri halifelik görevi esnasında sergiledikleri davranışların, eylemlerin karşılığını almak üzere bu halifelik görevinden sonra tekrar Rabb'lerine döneceklerini hatırlamaları da güdülen amaçlardan biridir:

"Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz' deyin."

Nimetleri bahşeden yüce Allah hakkında takınılması zorunlu olan edep tavrı budur. Bize bahşettiği herhangi bir nimetinden yararlandığımızda onu hatırlamamız için yüce Allah buna dikkatimizi çekiyor. Oysa biz bu sayısız nimetler arasına dalıp dilediğimiz gibi yararlanıyoruz ama nimetleri vereni unutuyoruz!..

Bu meseleye ilişkin olarak İslamın öngördüğü edep tavrı, halkın terbiyesi ile, vicdanın canlandırılması ile sıkısıkıya bağlantılıdır. Çünkü bu, sadece hayvanların sırtına, gemileri üzerlerine kurulmakla bir anda gelip kaybolan geleneksel bir ifadedir. Sadece dille söylenen ama kalpte gerçekliği bulunmayan kuru bir söz de değildir. Bu, yüce Allah'ı gerçek anlamda hissetmek, onunla kulları arasındaki bağın gerçek mahiyetini kavramak, insanı kuşatan her şeyde, yüce Allah'ın karşılıksız olarak, sırf onlara yönelik lütfunun, bağışının bir belirtisi

olarak hizmetlerine sunduğu herşeyde onun elini hissetmek için duyguların canlanması amacına yönelik bir uyarıdır. Çünkü insanlar, yüce Allah'ın kendilerine yönelik lütfuna hiçbir şekilde karşılık veremezler. Bir de, kalplerin sürekli sonunda Allah'ın huzurunda hesap vereceklerinin ürpertisi içinde olmaları amaçlanmaktadır. Bütün duygular, insan kalbinin sürekli uyanık kalmasının, duyarlı olmasının, Allah'ın gözetimini bir an bile unutmamasının, unutkanlık, gaflet ve hareketsizlik sonucu duyarsızlaşmamasının, donuklaşmamasının garantisidir.

MELEKLER HAKKINDA İFTİRALAR

Bunun ardından surenin akışı, Allah'ın kulları oldukları halde, Allah'ın kızlarıdır iddiası ile tanrılar edinilen, ibadet sunulan meleklere ilişkin efsaneyi ele alıyor:

وَجَعَلُوا لَهُۥ مِنْ عِبَادِهِۦ جُزْءًا ۚ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ
لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ ٱتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَىٰكُم
بِٱلْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ
وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَن يُنَشَّؤُا۟ فِى ٱلْحِلْيَةِ
وَهُوَ فِى ٱلْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ ٱلَّذِينَ هُمْ
عِبَٰدُ ٱلرَّحْمَٰنِ إِنَٰثًا ۚ أَشَهِدُوا۟ خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَٰدَتُهُمْ
وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱلرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَٰهُم ۗ مَّا لَهُم
بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا
مِّن قَبْلِهِۦ فَهُم بِهِۦ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا۟ إِنَّا
وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

15- Böyle iken kafirler Allah'a çocuk isnad ettiler. İnsan gerçekten apaçık nankördür, gerçeği inkar eder.

16- Demek Allah, yarattıkları arasından kızları kendisine alıp da oğulları size verdi öyle mi?

17- Fakat Rahman olan Allah'a isnad ettiği kız evlat kendilerinden birine müjdelenince, o kimsenin yüzü simsiyah kesilir, öfkesinden yutkunup durur.

18- Demek süs içinde yetiştirilerek mücadele gücü olmayanı mı Allah'a isnad ediyorsunuz?

19- Onlar Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını mı gördüler? Onların bu şahidlikleri yazılacak ve sorguya çekilecekler.

20- Ve dediler ki "Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık". Onların

bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar asılsız tahminlere dayanarak konuşuyorlar.
21- Yoksa bundan önce onlara bir kitab verdik de ona mı sarılıyorlar?
22- Hayır! Sadece "Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" dediler.

Kur'an-ı Kerim bu asılsız efsaneyi ablukaya alıyor, onların içlerinde her yönden saldırıya geçerek amansız bir mücadeleye girişiyor. Onların bütün çıkış yollarını kapatıyor, kaçacak delik bırakmıyor. Bu operasyon sırasında baştan sona onların mantıkları ile, onların kaçınılmaz kabul ettikleri bulguları ile ve onların pratik hayatları ile onlara karşı koyuyor. Bunun yanısıra daha önce geçmiş milletler arasında kendileri gibi tavır takınan, kendi sözlerine benzer sözler söyleyen toplumların akibetlerine de dikkatlerini çekerek cürümlerinin büyüklüğünü gözlerinin önüne seriyor.

Kur'an-ı Kerim en başta bu efsanenin saçmalığını, tutarsızlığını ve bu tür sözlerdeki açık küfrü vurgulayarak konuya giriyor:

"Böyle iken kafirler Allah'a çocuk isnad ettiler. İnsan gerçekten apaçık nankördür, gerçeği inkar eder."

Melekler Allah'ın kullarıdır. Onları Allah'ın kızları olarak nitelendirmek, onları kulluk sıfatından soyutlayıp Allah'a yakın bir konuma oturtmak anlamına gelir. Oysa melekler de herkes gibi kuldurlar. Rabb'leri, yaratıcıları olan yüce Allah'la ilişkilerinde kulluğun dışında bir sıfatla nitelendirilmelerinin hiç bir gerekçesi yoktur. Yüce Allah'ın yarattığı herkes kuldur ve sadece Allah'a kulluk sunabilirler. Bir insanın böyle bir iddiada bulunması hiçbir şüpheye yer bırakmayan apaçık bir küfürle damgalanmasına neden olur: **"İnsan gerçekten nankördür, gerçeği inkar eder."**

Sonra Kur'an-ı Kerim onların mantıklarını ve geleneklerini kanıt olarak ileri sürüyor. Bu amaçla, melekleri kız olarak nitelendirip sonra da onları Allah'a vermelerindeki saçmalığı alaycı bir ifadeyle ortaya koyuyor:

"Demek Allah, yarattıkları arasından kızları kendisine alıp ta oğulları size verdi öyle mi?"

Madem ki yüce Allah evlad edinmiştir, niye kızları kendisine, oğulları da onlara ayırmıştır? Kendileri kızlarının olmasından hoşlanmazken, böyle bir durumda üzülürken Allah'ın kızlarının olduğunu ileri sürmeleri doğru mudur?

"Fakat Rahman olan Allah'a isnad ettiği kız evlat kendilerinden birine müjdelenince, o kimsenin yüzü simsiyah kesilir, öfkesinden yutkunup durur."

Kendilerine müjdelendiği zaman öfkelendikleri bir şeyi Allah'a nisbet etmemek takınılması gereken zorunlu bir edep tavrı değil miydi? Uygun olanı bu değil miydi? Oysa onlardan birine kız evladın oldu diye haber verildiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir. Öfkeleri yüzlerinden okunur. Kızar, kız çocuğunun olduğunu gizlemeye çalışırlar. Kızgınlıktan parçalanacak gibi olurlar. Şu halde süs içinde, nazla, şefkatle büyütüyen kızları Allah'a nispet etmeleri yakışık alıyor mu? Edep tavrına uyuyor mu? Bilindiği gibi kızlar kavgaya, savaşmaya güç yetiremezlerdi. Fakat onlar toplum olarak savaşçılardan ve söz ustalarından hoşla-

nırlardı.

Kur'an-ı Kerim onları kendi mantıklarını kullanarak suçüstü yakalıyor. Nefret ettikleri şeyleri yüceltip Allah'a dayandırmalarından dolayı onları utandırıyor. Mutlaka böyle bir şey yapmak zorundaydılarsa hoşlandıkları, sevindikleri şeyleri seçip Rabb'lerine dayandırsalardı ya.

Sonra Kur'an-ı Kerim onları ve asılsız efsanelerini bir başka açıdan kuşatıyor. Onlar meleklerin dişi olduklarını ileri sürüyorlardı. Peki bu iddiaları neye dayanıyordu?

"Onlar Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını mı gördüler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekilecekler."

Acaba meleklerin yaratılışını mı gördüler? Meleklerin yaratılışını seyrederken onların dişi olduklarını mı öğrendiler? Çünkü görmek bir kanıttır, bir iddia sahibinin dayanabileceği bir delildir. Fakat onlar meleklerin yaratılışını gördüklerini iddia edemezlerdi. Buna rağmen meleklerin dişi olduklarına tanıklık ediyor, böyle bir iddiada bulunuyorlardı. Şu halde gözleriyle görmedikleri bir olayda tanıklık etmenin sonuçlarına katlanmalıydılar: **"Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir."**

Ardından surenin akışı onların iftiralarını ortaya koymaya devam ediyor ve bu amaçla ileri sürdükleri bahaneleri, bu olay çevresinde çıkardıkları tartışmaları dikkatlere sunuyor:

"Ve dediler ki, 'Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık.' Onların bu husustа bir bilgileri yoktur. Onlar asılsız tahminlere dayanarak konuşuyorlar."

Dört yandan çürütülmez kanıtlarla kuşatılınca bu sefer kaçmaya kalkışıyorlar. Bütün efsaneler yıkılıyor. Bu sefer sorumluluğu Allah'ın iradesine yıkıyorlar. Yüce Allah'ın, kendilerinin meleklere ibadet etmelerinden hoşnut olduğunu, ileri sürüyorlar. Aksi taktirde meleklere kulluk sunmalarına imkan vermeyeceğini, kesinlikle onları bu eylemden alıkoyacağını iddia ediyorlar.

Hiç kuşkusuz bu söz, gerçeği çarpıtmanın ifadesidir. çünkü varlıklar aleminde meydana gelen herşey yüce Allah'ın iradesi doğrultusunda meydana geliyor. Bu doğrudur. Ne var ki, insanın doğru yolu ve sapıklığı seçme gücüne ve yetkisine sahip olması da yüce Allah'ın iradesinin gereğidir. Yüce Allah'ın iradesi insanın doğru yolu veya sapıklığı seçebilme yeteneğine sahip olarak yaratılmasını öngörmüşse de insanın doğru yolu seçmesini emretmiş ve bu yöndeki hoşnutluğunu ifade etmiştir. Öte yandan küfürden ve sapıklıktan hoşnut olmamıştır.

Onlar Allah'ın iradesini yanlış yorumlamaya kalkışırlarken gerçeği çarpıtıyorlar. Çünkü onlar yüce Allah'ın onların meleklere kulluk sunmalarını istediğinden emin değildirler -Hem nasıl emin olacaklar ki?-. **"Onların bu husustа bir bilgileri yoktur. Onlar asılsız tahminlere dayanarak konuşuyorlar."** Asılsız kuruntulara, sanılara dayanıyorlar.

"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?"

Meleklerin dişi olduklarına, Allah'ın kızları olduklarına ilişkin iddialarının-

da, onlara yönelik kulluk eylemlerinde daha önce kendilerine gönderilmiş bir kitaba mı dayanıyorlar? Bu kitabın içerdiği gerçeklere mi sarılıyorlar? Bu kitaptan çıkardıkları kanıtlara mı dayanıyorlar?!

Kur'an-ı Kerim bu açıdan da kaçış yollarını tıkıyor. İnançla ilgili meselelerde körü körüne hareket edilmeyeceğini, zann ve kuruntulara dayanılmayacağını, aksine Allah katından gelen bir kitaptan beslenileceğini, onun içerdiği gerçeklere yapışılacağını ima ediyor.

İş bu noktaya gelince Kur'an-ı Kerim, bir görüşe dayanmayan bu tutarsız efsaneye ilişkin inançlarının ve bir kitaptan kaynaklanmayan geçersiz ibadeti sürdürmelerinin tek dayanağını ortaya koyuyor!

"Hayır! Sadece 'Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz' dediler."

Hiçbir güce dayanmayan tutarsız, çelişkili olmasının ötesinde insanı gülünç duruma düşüren saçma bir sözdür bu. Düşünmeden, taşınmadan, bir kanıt, bir delil isteme gereği duymadan sadece taklit etmenin, papağan gibi söylenenleri tekrar etmenin belirtisidir. Nereye gidiyoruz? diye sormadan, yoldaki işaretleri bilmeden, nereye sürüklenirse o tarafa doğru giden hayvan sürüsünü andıran aşağılayıcı bir tablodur bu.

İslam fikir özgürlüğünü, serbest düşünceyi öngören bir dindir, bu yüzden bu tür aşağılayıcı bir taklitçiliği, günah ve ihtiraslarla övünmek amacıyla babaları, ataları körükörüne izlemeyi onaylamaz. Bir dayanak olmalıdır, bir kanıt olmalıdır, düşünüp değerlendirmek gerekir. Sonra kesin bir inanca, net bir anlayışa dayalı özgür bir seçim zorunludur.

Bu gezintinin sonunda kendilerininkine benzer sözler söyleyen, tıpkı onlar gibi başkalarına benzeme, ataları körükörüne taklit etme, gerçeklerden yüz çevirme, peygamberleri yalanlama, çeşitli mazeret ve açıklamalara rağmen yanlış tutumlarını sürdürmede ısrar etme yolunu seçen geçmiş toplumların akıbetleri sunuluyor:

وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ
إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾
قَٰلَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ ءَابَآءَكُمْ ۖ
قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

23- İşte böyle, senden önce hangi memlekete uyarıcı gönderdiysek, mutlaka onun ileri gelen zenginleri: "Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız" dediler.
24- "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da yine babalarınızın yolunu mu tutacaksınız?" deyince. Dediler ki: "Doğrusu biz seninle gönderileni inkar ediyoruz."
25- Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?

"Böylece doğru yola girmekten kaçınanların, burun kıvıranların karekterlerinin aynı olduğu, sürekli aynı kanıtı ileri sürdükleri ortaya çıkıyor: **"Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz"** veya **"onların izlerine uyuyoruz..."** Sonra bu taklitçilikten dolayı kalpleri kilitleniyor, akılları köreliyor. Daha doğru, daha üstün ve kanıtla kesinleşse bile yeni birşeyi düşünemez oluyor. Sonra görmek için gözlerini, hissetmek için kalbini, anlamak için aklını açmak istemeyen bu tiplerin yokolmaları, tarih sahnesinden silinip gitmeleri kaçınılmaz oluyor.

İşte bu tip insanların kaçınılmaz akibetleri Kur'an-ı Kerim, izledikleri yolun nereye varacağını belki görürler diye bu akibeti gözlerinin önüne seriyor.

HZ. İBRAHİM'İN SOYU

Kureyşliler, Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- soyundan geldiklerini söylüyorlardı. Bu doğrudur. Bunun yanında Hz. İbrahim'in dinine bağlı olduklarını ileri sürüyorlardı, ama bu doğru değildir. Çünkü Hz. İbrahim Tevhid mesajını, yani Allah'ın birliği gerçeğini vargücüyle, hiçbir karşılığa ve kapalılığa yer vermeden, açık ve anlaşılır bir şekilde duyurmuştu. Öldürülme ve ateşe atılma girişimleri ile karşı karşıya kaldıktan sonra bu mesaj uğruna babasını ve soydaşlarını terketmişti. Hayat sistemini, şeriatını bu temele dayalı olarak kurmuştu. Soyuna bu gerçeğe bağlılığı tavsiye etmişti. Onun getirdiği inanç sisteminde şirkin gölgesi, silik bir izi bile yoktu.

Surenin bu bölümünde ayetlerin akışı onları bu tarihsel gerçekle karşı karşıya getiriyor. Amaç savundukları iddialarını bu gerçeğe bakarak yeniden gözden geçirmelerini sağlamaktır. Sonra Peygamber efendimizin -salât ve selâm üzerine olsun- bu görev için seçilişine yönelik itirazlarını ve bu amaçla sarfettikleri şu sözleri aktarıyor: **"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"** Sonra Kur'an-ı Kerim onların bu sözlerini ve içerdiği yanlışları yüce Allah'ın hayat için belirlediği temel değerlerle, onların uydurdukları kendilerini hak ve doğru yoldan alıkoyan geçici değerlere göre tartışma konusu yapıyor. Bu meseleye ilişkin gerçeğin vurgulanmasının ardından Allah'ın mesajından yüz çevirenlerin akibetlerini onlara haber veriyor. Bundan önce de bu körükörüne tutumun nedeninin şeytanın vesvesesi olduğunu bildiriyor. Surenin akışı dersin sonunda Peygamber efendimize yöneliyor; onların yan çizmelerinden, körükörüne reddetmelerinden dolayı Peygamberimizi teselli ediyor, ona moral veriyor. Çünkü peygamber körleri doğru yola iletmekle, mesajını sağırlara duyurmakla yükümlü değildir. Peygamberimiz görse de veya yüce Allah onları cezalandırmayı peygamberimizden sonraya ertelese de onlar hakkettikleri karşılığı göreceklerdir. Bunun yanısıra yüce Allah Peygamber efendimize kendisine vahyedilen kitaba uyması direktifini veriyor. Çünkü bu kitap bütün peygamberlerin getirip toplumlarına sundukları gerçeği içermektedir. Bütün peygamberler tevhidi yani Allah'ın birliği gerçeğini getirip insanlara sunmuşlar: **"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yapmışız?"**

Sonra Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kıssasından bir bölüm sunuluyor. Bununla Arapların peygamberlerine karşı takındıkları tavır örneklendiriliyor. Sanki aynı itirazları içeren bir fotokopi gibi Arap müşriklerinin övünüp durdukları değerlerin aynısı ile övünen Firavun'un ve onun yönetim kadrolarında yeralan elit zümrenin tutumları sunuluyor.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾
وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

26- Bir zaman İbrahim babasına ve kavmine demişti ki; "Ben sizin taptıklarınızdan uzağım."
27- "Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, bana doğru yolu gösterecektir."
28- Ve bu tevhid sözünün ardından kalıcı bir söz yaptı ki, insanlar Allah'a dönsünler.

Kureyş müşriklerinin yüz çevirdiği, kabul etmeye yanaşmadığı tevhid (yani Allah'ın birliği) çağrısı ataları İbrahim'in vargücüyle insanlara duyurmaya çalıştığı çağrının kendisidir. Hz. İbrahim -selâm üzerine olsun- bu çağrı ile babasına ve soydaşlarına karşı çıkmış, onların çarpık inanç sistemlerine ters düşmüştür. Onların kendi atalarından devraldıkları inanç sistemlerinin peşine takılmamış, sırf babasının ve soydaşlarının uyduğunu gördüğü için körükörüne bu inanç sistemine bağlanmamıştır. Daha doğrusu açık ve kesin ifadelerle onlarla ve inanç sistemleri ile hiçbir ilişkisinin olmadığını, onlardan ve çarpık inançlarından uzak olduğunu duyururken onlara şirin görünme, onları memnun etme çabası içine girmemiştir. Kur'an-ı Kerim Hz. İbrahim'in bu amaçla sarfettiği sözleri şu şekilde aktarıyor:

"Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, bana doğru yolu gösterecektir."

Hz. İbrahim'in sözlerinden ve kendisini yaratan Allah hariç onların taptıkları diğer düzmece ilahlardan uzak olduğunu belirtmesinden anlaşılıyor ki, Hz. İbrahim'in soydaşları Allah'ın varlığını temelden inkar etmiyorlardı, sadece O'na birtakım düzmece tanrıları ortak koşuyor, ondan başkasına kulluk sunuyorlardı. Bu yüzden Hz. İbrahim onların kulluk sunduğu düzmece tanrılardan uzak olduğunu belirtiyor ama yüce Allah'ı bu genellemenin dışında tutuyor ve yüce Allah'ı en başta kullük sunmayı gerektiren bir sıfatla nitelendiriyor; O'nun kendisini yoktan varettiğini vurguluyor. Var eden O olduğuna göre kulluk sunmayı hakkeden O'dur, diyor. Kendisini yoktan vareden, dünyaya getiren Allah olduğuna göre, O'nun kesinlikle kendisine doğru yolu göstereceğine ilişkin sarsılmaz inancını dile getiriyor. Kuşkusuz yüce Allah kendisine doğru yolu göstermek için onu yaratmıştır. Çünkü onu doğru yola nasıl ileteceğini en iyi O bilir.

"Ve bu tevhid sözünün ardından kalıcı bir söz yaptı ki insanlar Allah'a dönsünler."

Kuşkusuz Tevhid (Allah'ın birliği) mesajının yeryüzünde yaygınlık kazan-

masında ve soyu kanalı ile kendisinden sonraki kuşaklara aktarılmasında en büyük pay sahibi Hz. İbrahim'dir. Onun soyundan gelen peygamberler bu görevi, yani Allah'ın birliği ilkesine dayalı inanç sistemini insanlara duyurma görevini üstlenmişler. Bu peygamberlerden üçü evrensel boyutta çığır açıcı peygamberlerdir: Hz. Musa, Hz. İsa ve son peygamber Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerlerine olsun-... Bugün onlarca asır sonra büyük dinlere bağlı bir milyarı aşkın insan ataları İbrahim'in sunduğu ve kendisinden sonra kalıcı bir prensip olarak insanlık hayatına yerleştirdiği tevhide yani Allah'ın birliği ilkesine boyun eğmektedir. Bu prensipten sapanlar oluyor. Ancak Hz. İbrahim'in sunduğu tevhid mesajı kaybolmaz bir kalıcılık, sarsılmaz bir değişmezlik, çarpıklığa, batıla yer vermeyen bir açıklılık örneği olarak etkinliğini sürdürüyor: **"Ki insanlar Allah'a dönsünler."** Kendilerini yoktan vareden Allah'a dönsünler, O'nu bilsinler ve sırf O'na kulluk sunsunlar diye. Tek ve değişmez gerçeğe dönsünler; O'nu kavrasınlar ve kesinlikle O'ndan ayrılmasınlar diye.

Kuşkusuz insanlık Hz. İbrahim'den önce de tevhid gerçeğini biliyorlardı. Ne varki insanlığın Nuh, Hud, Salih ve belkide İdris peygamberin, ayrıca bunların dışında geride tevhid ilkesine inanan, onu yaşayan ve onun için yaşayan bir kitle bırakmayan, daha nice peygamberin kanalıyla öğrendiği, tanıdığı bu gerçek ancak Hz. İbrahim'den sonra yeryüzüne kök salmıştır. İnsanlık bu gerçeği İbrahim peygamberden duyunca, ondan sonra kesintisiz olarak sürdürmüştür. Ondan sonra gelen peygamberler zinciri kesintisiz bu görevi yerine getirmiştir. Nihayet İsmail'in soyundan ve kendisine en çok benzeyen[9] son oğlu, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- kadar sürmüştür. Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- tevhid mesajını son, eksiksiz ve evrensel şekliyle duyurmuştur. Tüm hayatın bu ilke etrafında döndüğünü göstermiştir. İnsanın her hareketinde, her düşüncesinde tevhidin izinin olmasına imkan sağlamıştır.

İşte soyundan geldiklerini ileri sürdükleri ataları İbrahim'den bu yana süren tevhid gerçeğinin hikayesi. İşte İbrahim'in kendisinden sonra kalıcı bir hayat düsturu olarak bıraktığı tevhid gerçeği. Ve işte İbrahim'in soyundan birinin kanaliyle bu kuşağa sunulan aynı mesaj. Peki İbrahim'in soyundan geldiklerini, onun dinine uyduklarını ileri sürenler bu mesajı nasıl karşılıyorlar?

Kuşkusuz aradan uzun zaman geçti. Yüce Allah peşpeşe gelen kuşaklarla onların sayılarını arttırdı. Artık kökü eskilere dayanan bir millet olmuşlardı. Bu yüzden ataları İbrahim'in dinini unutmuşlardı. Tevhid (yani Allah'ın birliği) gerçeğine yabancı, onun varlığından habersiz bir toplum haline gelmişlerdi. Bu gerçeği kendilerine getiren peygamberi en olumsuz, en çirkin bir tavırla karşıladılar. Gökten gelen mesajı tutup yeryüzü menşeli kriterlerle ölçtüler. Böylece sahip oldukları tüm ölçüler bozuldu, birbirine karıştı:

بَلْ مَتَّعْتُ هَٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا

9- Cabir Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu anlatır: "Bütün Peygamberler bana gösterildi. Hz. Musa şenuelilere benziyen herhangi bir insan gibiydi. Hz. İsa'yı gördüğümde Urve b. Mes'ud'a benziyordu. Hz. İbrahim'i gördüğümde en çok bu arkadaşınıza (Kendini kasdediyor) benziyordu."

هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ ٱلْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ
﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ
فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَتَّخِذَ
بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

29- Doğrusu bunları da, babalarını da kendilerine hak ve hakikatı açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim.
30- Fakat kendilerine hak gelince: "Bu büyüdür biz onu tanımayız" dediler.
31- Ve dediler ki: "Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"
32- Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliliklerini Biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların toplayıp yığdıklarından daha hayırlıdır.

BU DİN ZENGİNLERİN DEĞİL

Ayetlerin akışı Hz. İbrahim'e ilişkin açıklamayı kesiyor ve Kur'an'la muhatap olan Kureyşlilere yöneliyor:

"Doğrusu bunları da, babalarını da kendilerine hak ve hakikati açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim."

Sanki Hz. İbrahim'le ilgili açıklamanın kesilmesi ile şöyle denmek isteniyor: İbrahim konusunu bir kenara bırakalım. Çünkü bunların İbrahim'le bir bağları, bir ilişkileri yok. Bunlara bakalım, çünkü İbrahim'le aralarında bir benzerlik yoktur... Bunlar ve önceki ataları, çeşitli nimetlerden yararlandırıldılar, toplum olarak kendilerine uzun süre yaşama imkanı tanındı. Tâ ki kendilerine ve Kur'an'ın içerdiği hak mesajı gelene kadar. Kur'an'ın içerdiği hakkı açık ve anlaşılır bir şekilde sunan ve bu konuda kapalı bir nokta bırakmayan peygamber gelene kadar...

"Fakat kendilerine hak gelince; 'bu büyüdür biz onu tanımayız' dediler."

Gerçek ile büyü kesinlikle birarada olmaz. Çünkü gerçek açıktır, nettir. Ama büyü gözboyayıcılıktır, asılsızdır. Büyünün saçma olduğunu, batıl olduğunu en başta kendileri bilirlerdi. Öte yandan Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin bu Kur'an'ın gerçek olduğunu bilmemeleri imkansızdı. Ne varki onlar peşlerine takılan kitleleri kandırıyorlardı ve "Bu Kur'an büyüdür" diyorlardı. Kelimelerin üstüne basa basa onu inkar ettiklerini duyuruyor **"Biz onu tanımayız"** diyorlardı. Amaçları, halk kitlelerinin kafasına kendilerinin söyledikleri sözlerden emin oldukları düşüncesini yerleştirmekti. Böylece çeşitli hareketlerle, işaretlerle onları da peşlerine takmaktı. Kitleleri kandırmak amacı ile bu tür yollara tüm zorba yönetimlerde başvurulur. Yönetim kadrolarının üst düzeyinde yer alanlar halk kitlelerinin kendi kontrollerinden çıkıp tevhide (yani Allah'ın birliği ilkesine) sarılmalarından korkarlar. Çünkü bu durumda büyüklük taslayanların birer birer hak-

sız yere işgal ettikleri makamlardan yuvarlanacaklarını, herşeyden yüce ve herşeyden büyük olan Allah'tan başka kimseye kulluk sunulmayacağını, O'ndan başkasından korkulmayacağını bilirler.

Ardından Kur'an-ı Kerim, yüce Allah'ın kendilerine gerçeği ve aydınlatıcı mesajı sunmak üzere Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- seçmiş olmasına karşı çıkarlarken nasıl değer ve ölçüleri birbirlerine karıştırdıklarını anlatıyor:

"Ve dediler ki: 'Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"

İki şehirden kasıtları Mekke ve Taif'ti. Kuşkusuz Peygamber efendimiz Kureyş kabilesinin, ardından Haşimoğullarının en seçkin ailesine mensuptu. Bunlar da Araplar arasında üstün bir konuma sahiptiler. Ayrıca Peygamberimizin kendisi de peygamber olarak gönderilmeden önce çevresinde üstün ahlâkı ile tanınırdı. Ancak kabile yapısından kaynaklanan değerlerle övünen bir ortamda bir kabile lideri, bir aşiret başkanı değildi. **"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"** diyerek O'nun peygamberliğine itiraz edenler bunu kastediyorlardı.

Oysa yüce Allah peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir. O, bu göreve en fazla lâyık olduğunu bildiği kişiyi seçmiştir. Belki de yüce Allah bu dinin, kendi tabiatının dışında bir dayanağının, kendi gerçekliğinden başka bir gücünün olmasını istememiştir. Bu yüzden bu görev için, en büyük ayrıcalığı, meziyeti, ahlâkî olan birini seçmiştir. Bu ise bu dinin tabiatına uygun bir meziyettir. Bu görev için, en belirgin özelliği her türlü maddi dayanaktan soyutlanmak, maddi değerlere önem vermemek olan bir kişiyi seçmiştir. Bu da davanın gerçekliğinde önemli yeri bulunan bir özelliktir. O'nun bir kabile lideri, bir aşiret başkanı, bir makam sahibi, bir servet sahibi olmasını istememiştir. Gökten inen bu davaya yeryüzü menşeli tek bir değer karışmasın diye. Her türlü maddi değerden soyutlanmış kişiliğinin yanısıra davanın tabiatına ters düşen bir başka etken sözkonusu olmasın diye. Bu davanın özüne ihtiraslar bulaşmasın, iffetli görünmek isteyenler ondan kaçınmasın diye.

Ne varki, dünya zevklerine, yeryüzü kaynaklı değerlere yenik düşen bu toplum, gök menşeli davanın tabiatını kavrayamayan bu millet, Peygamber efendimizin bu görev için seçilmiş olmasına itiraz ediyordu.

"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"

Kur'an-ı Kerim onların Allah'ın rahmetine yönelik bu itirazlarını olumsuz karşılayarak, çirkin bir tutum olarak nitelendirerek cevap veriyor. Çünkü ilahi rahmet kullarından dilediğini bu görev için seçer. Bunun yanısıra onların yeryüzü kaynaklı değerler ile gök menşeli değerleri birbirine karıştırmalarına da tepki gösteriyor ve onların övündükleri değerlerin gerçek mahiyetlerini ve Allah'ın ölçüsündeki ağırlıklarını açıklıyor:

"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz taksim ettik, birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine

derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların toplayıp yığdıklarından daha hayırlıdır."

Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Olacak iş değil! Onlar kim, Rabbinin rahmeti kim? Bir kere onlar kendileri için bir şey yapabilecek durumda değildirler. Bizim aralarında öngördüğümüz bir hikmet ve yeryüzünün imarı ve hayat düzeyinin yükselmesi amacıyla belirlediğimiz bir plan uyarınca bölüştürdüğümüz; kendilerine bahşettiğimiz şu yeryüzünün basit, değersiz rızıklarını bile elde etme, varetme gücünden yoksundurlar.

"Dünya hayatında onların geçimliklerini biz taksim ettik. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık."

Dünya hayatında geçinmek için gerekli olan rızık fertlerin yeteneklerine, hayat şartlarına ve toplumsal ilişkilere bağlıdır. Rızkın fertler ve toplumlar arasındaki dağılım oranı, bütün bu etkenlere göre değişiklik gösterir. Rızık oranı ortamdan ortama, çağdan çağa ve toplumdan topluma; düzenleri, ilişkileri ve tüm genel şartları doğrultusunda değişir. Fakat her zaman geçerli olan ve -kitleleri üretim ve tüketime yönlendiren ideolojilere göre yönetilen yapay toplumlarda bile- değişmeyen bir özellik varki, o da rızık oranının fertten ferde değiştiği gerçeğidir.

Toplumların türlerine ve düzenlerin şekillerine göre rızık oranlarının farklılığını sağlayan nedenler de değişiklik gösterir. Fakat fertlerin rızık miktarlarının farklılığı gerçeği hiçbir zaman değişmez. Hiçbir zaman -yönlendirici ideolojilere göre yönetilen yapay toplumlarda bile- tüm fertlerin rızık bakımından eşit düzeye gelmeleri mümkün değildir: **"Kimini ötekine derecelerle üstün kıldık."**

Bütün çağlarda, bütün ortamlarda ve bütün toplumlarda öngörülen bu farklılığın hikmeti de şudur:

"Birbirlerine iş gördürmeleri için."

Kimi insanlar kimilerine iş gördürsün diye. Hayat çarkı dönünce zorunlu olarak bazı insanlar bazılarına iş gördürür. Burada sözkonusu olan iş gördürme, bir sınıfın diğer bir sınıfa, bir ferdin diğer bir ferde üstünlüğü, egemenliği anlamında değildir. Kesinlikle! Bu anlam yüce Allah'ın ebedi sözünün düzeyine ulaşamayan basit ve dar bir anlamdır. Kesinlikle!.. Yüce Allah'ın bu ebedi sözünün ifade ettiği anlam insan topluluklarına egemen olan beşeri rejimlerin bünyelerinde meydana gelen tüm değişikliklerden, tüm gelişmelerden daha kalıcıdır. Gelip geçen şartlardan daha geniş boyutludur... Kuşkusuz bütün insanların bir kısmı bir kısmına iş görür, hizmet eder. Hayat çarkı tüm insanları kendisi ile birlikte döndürüyor, her rejimde ve her türlü şartta bazısını bazısının hizmetine sokar. Bu şartlar rızık elde etmesi ve rızkı bollaştırması için takdir edilmiştir. Bunun tersi de doğrudur. Birisi mal toplar, topladığı maldan yer ve ötekini de bundan yararlandırır. Dolayısıyle her biri ötekinin adına iş görmüş olur, ona hizmet etmiş olur. İşte bunu ötekisine hizmet ettiren, hayat çarkında ötekini bunun hizmetine sokan rızık oranlarındaki bu farklılık gerçeğidir. İşçi mühendise ve işverene hizmet eder. Mühendis işçiye ve işverene hizmet eder. İşveren de mühendise ve işçiye hizmet eder. Sahip oldukları farklı yetenek ve niteliklerle; iş ve rızık oranı açısından birbirlerine göre farklı durumda olmalarıyla herbiri yer-

yüzünde halifelik görevine hizmet etmektedirler.

Sanırım bazı beşeri ideolojilere mensup kişiler bu ayeti ileri sürerek islama; toplumsal ve ekonomik düzenine saldırıyorlar. Yine sanırım bazı müslümanlar bu ayet karşısında olumsuz yönden kafa sallayıp sanki insanlar arasındaki rızık farklılığını ve bazıları bazılarına hizmet etsin diye rızıklarının farklı olacağını onaylıyor suçlamalarına karşı islamı savunma pozisyonuna giriyorlar.

Sanırım artık müslümanların islama karşı açık ve kesin üstünlük pozisyonunda bir tutum sergilemelerinin zamanı gelmiştir. Saçma sapan suçlamalar karşısında savunma pozisyonuna girmemelidirler. Çünkü islam, varlıklar aleminin özyaratılışına yerleştirilmiş, gökler, yer ve ikisine egemen olan değişmez ve sarsılmaz yasalar sistemi gibi değişmeyen, kalıcı ve ebedi gerçekleri dile getirir.

İnsanlık hayatının özü ferdi yeteneklerin, her ferdin yapabileceği işin ve bu işin sağlamlığının boyutlarının farklılığı esasına dayanır. Yeryüzündeki halifelik görevi için gerekli olan değişik roller için bu farklılık zorunludur. Bütün insanlar birbirlerinin fotokopisi gibi olsalardı yeryüzünde hayat sürdürmek bugünkü şekliyle mümkün olmazdı. O zaman birçok iş onu yerine getirecek, onu üstlenecek yetenekten yoksun kalırdı. Oysa hayatı yaratan, onun sürekliliğini ve gelişmesini dileyen Allah, üstlenilmesi gereken rollerin farklılığı oranında farklı yetenekler, kapasiteler yaratmıştır. Rollerin farklılığı rızıkların farklılığını gerektirmiştir. İşte temel kural budur. Her ferdin rızık oranının farklılığı ise toplumdan topluma, düzenden düzene değişir. Fakat bu durum, hayatın gelişmesi için zorunlu olan dünya hayatının özü ile uyuşan fıtri kurala ters düşmez. Bu yüzden uydurma ve zorlayıcı doktrinlere mensup olanlar işçi ve mühendisin, asker ile komutanın ücretini -doktrinlerini uygulamaya büyük çaba göstermelerine rağmen- eşit düzeyde tutamamışlardır. Yüce Allah'ın şu sözünde ifadesini bulan ilahi yasa karşısında bozguna uğramışlardır. Bu ayet hayatın değişmez kanunlarından birini ortaya koymaktadır.

İşte dünya hayatındaki rızık ve geçim meselesinin özü. Bunun da ötesinde yüce Allah'ın sonsuz rahmeti var:

"Rabbinin rahmeti onların toplayıp yaptıklarından daha hayırlıdır."

Yüce Allah bunun için ona layık olduklarını bildiği kimseler arasında dilediği kişiyi seçer. Bununla dünya hayatının nimetleri arasında bir ilişki yoktur. Dünya hayatı kaynaklı değer yargıları ile hiçbir bağı mevcut değildir. Çünkü dünya kaynaklı değer yargıları yüce Allah katında çok değersizdirler, önemsizdirler. Bu yüzden dünya nimetlerinden hem iyiler hem de günahkârlar hem salih amel işleyenler hem de kötüler ortaklaşa yararlanırlar. Fakat yüce Allah'ın rahmetinden sadece seçkinler yararlanırlar.

DÜNYA HAYATI, ALTIN VE GÜMÜŞ

Şu dünya nimetleri ve değerleri o kadar basit ve önemsizdirki, şayet yüce Allah dilese onları kafirlerin üzerine oluk oluk akıtır. Fakat yüce Allah bu durumun insanları Allah'a inanmaktan alıkoyan yanıltıcı, baştan çıkarıcı bir unsur olmasını istemiyor:

وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ
بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا
وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْـَٔاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

33- İnsanlar küfürde birleşen bir tek ümmet olmayacak olsaydı, Rahman'ı inkar edenlerin evlerinin tavanları ve üzerine binip çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.
34- Evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslanacakları koltukları da hep gümüşten yapardık.
35- Ve nice süsler verirdik. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici malından ibarettir. Ahiret nimeti ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur.

Evet, işte böyle eğer insanlar kanmasaydı. Hiç kuşkusuz yüce Allah onların zayıf noktalarını ve dünya nimetlerinin kalplerini etkilediğini biliyor. -Büyük ve engin bir rahmete sahip olan Rahman'ı inkar eden kafirlerin- evlerinin tavanlarını gümüşten, merdivenlerini altından yapardı. Onlara birçok kapısı bulunan evler, saraylar verirdi. Oturup yaslanmak için divanlar, süslenip, bezenmek için değerli süs eşyaları verirdi. Yüce Allah, kendisini inkar edenlere bu kadar bol ve hesapsız vermekle gümüşün, altının, süs eşyalarının ve dünya nimetlerinin basitliğini, değersizliğini ortaya koyardı.

"Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici malından ibarettir."

Bütün bunlar geçici nimetlerdir. Bu dünyadan öteye geçmezler. Dünya hayatına yaraşan nimetlerdir bunlar.

"Ahiret nimeti ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur."

Bunlar Allah'tan korktukları için onun katında saygınlık kazanan kimselerdir. Bu yüzden yüce Allah onlar için bir daha değerli ve daha kalıcı nimetler hazırlamaktadır. Daha dayanıklı ve daha pahalı nimetleri tercih etmektedir onlar için. Onları Rahman'ı inkar edenlerden ayırmaktadır. Rahman'ı inkar edenlere, hayvanlarınkine benzer basit nimetler verilmiştir.

Kuşkusuz yüce Allah'ın kimi zaman örnek verdiği mal, süs eşyası ve yiyecekler gibi dünya hayatının nimetleri bir çok insanı baştan çıkarır. Dünya nimetlerini günahkârların elinde görüp te iyilerin ellerinin boş olduğunu gördüklerinde, veya iyilerin geçim sıkıntısı, meşakkatli bir hayat ve sürekli yoksulluk içinde yaşamalarını sürdürmelerine karşın günahkârların, kötülerin güçlü, kuvvetli, zengin, debdebeli ve etkin bir hayat sürdürdüklerini gördüklerinde akılları başlarından gider, daha çabuk aldanırlar. Yüce Allah bu yanıltıcı durumun insanları derinden etkilediğini biliyor. Fakat yüce Allah bu değerlerin basitliğini ve katındaki önemsizliğini onlara gösteriyor; aynı şekilde katında iyiler, muttakiler için

hazırladığı nimetlerin çekiciliğini, kalıcılığını da gösteriyor. Böylece mü'min kalp yüce Allah'ın iyilere ve kötülere ayırdığı nimetlerin gerçek değerini anlıyor, yatışıyor.

Yüce Allah'ın dünya nimetlerinden bir şeye sahip olmayan bir adamı peygamberlik görevi için seçmesine itiraz edenler; insanları sahip bulundukları başkanlık veya mal-mülk gibi değerlerle ölçenler, bu ayetler aracılığı ile önem verdikleri değerlerin basit olduklarını, Allah katında hiçbir değere sahip olmadıklarını görüyorlar. Bunların en kötü insanlara, Allah'ın en fazla öfkelendiği kişilere serildiğini, hiçbir zaman Allah'a yakınlığın göstergesi olmadığını, onun hoşnutluğu anlamına gelmediğini, seçkinliğin ifadesi olmadığını anlıyorlar.

İşte Kur'an meseleleri bu şekilde yerli yerine koyuyor. Dünya ve ahiretteki rızıkların dağılımına ilişkin Allah'ın yasalarını bu şekilde gözlerimizin önüne seriyor. Değerlerin gerçek mahiyetlerini yüce Allah'ın katındaki değişmez şekliyle ortaya koyuyor. Bütün bunları, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğine ve onun bu görev içni seçilmiş olmasına itiraz edenlere nüfuz sahibi ileri gelenlerin önerilerine cevap verirken gündeme getiriyor.

Kur'an-ı Kerim değişmeyen, sarsılmayan temel kuralları, evrensel gerekleri bu şekilde kökleştiriyor. Hayattaki gelişmeler, düzen değişiklikleri, ideolojik farklılıklar ve değişik ortamlar bunları etkilemezler. Çünkü hayata egemen olan değişmez kanunlar vardır. Hayat bu kanunların etkinlik alanında hareket eder. Ama hiçbir zaman bu kanunların çerçevesinin dışına çıkamaz. Değişmez gerçekleri bir yana bırakarak kendilerini değişken dış görünüşe kaptıranlar, hayatın katı ve değişmez yönleri ile sürekli gelişen yönlerine ilişkin değişmez ve değişken kuralları birlikte içeren bu ilahi yasayı anlayamıyorlar. Değişim ve gelişim kuralının varlıkların biçimini kapsadığı gibi özünü de kapsadığını sanıyorlar. Bu yüzden sürekli gelişim kuralının, herhangi bir meselede değişmez bir kuralın olmasına engel olduğunu ileri sürüyorlar; sürekli evrim, kesintisiz gelişim yasasının dışında değişmez bir yasanın varlığını inkar ediyorlar. Onların değişmediğine inandıkları tek kanun işte bu sürekli gelişim kanunudur!

İslam inanç sistemine inanan bizler ise, yüce Allah'ın vurguladığı şekliyle birbirini zorunlu kılan değişmezlik ve değişkenliği aynı anda içeren ilahi yasayı doğrulayan kanıtları evrenin her köşesinde, hayatın her tarafında, bizzat pratik hayatımızla görümüz. Birbirini gerekli kılan değişmezlik ve değişkenliğin gözümüzün önündeki en yakın örneği insanlar arasındaki rızık dağılımının farklılığına ilişkin değişmezlik kuralı ile, düzenlere ve toplumlara göre farklılık gösteren rızıkların oranlarının ve sebeplerinin değişkenliği kuralıdır. Birbirini gerekli kılan değişmezlik ile değişkenliğin bunun dışında daha birçok örnekleri vardır.[10]

İNKARCILARIN DOSTU ŞEYTAN

Dünya hayatının nimetlerinin önemsizliği, Allah katındaki Değersizliği, bunun yanında yüce Allah'ın bu nimetlerden günahkârlara vermesinin onların Allah katında saygın bir konuma sahip oldukları anlamına gelmediği, onların azaptan

10- İslam Düşüncesi, Kainat, Hayat ve İnsan Gerçeği adlı eser yazarın yarım kalmış bir araştırmasıdır. (Bu araştırma İslam Düşüncesi III. Cilt, s.228-291 Dünya Yayınları.)

kurtulacaklarını göstermediği ve Rabbinin katındaki ahiret nimetlerinin Allah'tan korkanlar için olduğu açıklandıktan sonra, ayetlerin akışı, dünya nimetlerini bolca elde ederken, kör gibi Allah'ın ayetlerini göremeyen ve ahirette Allah'tan korkanlar için hazırlanan kalıcı nimetleri elde etmelerini sağlayacak Allah'a kulluk sunmaktan kaçınan bu adamların akıbetlerini gözlerimizin önüne seriyor:

وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا
فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ
أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ
أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

36- Kim Rahman'ın Kur'an'ından yüz çevirirse ona, bir şeytanı arkadaş veririz ve o şeytan artık onun ayrılmaz dostudur.
37- O şeytanlar bunları doğru yoldan çıkardıkları halde bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar.
38- O şeytanın dostu bize geldiği zaman arkadaşına: "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı" der. Meğer ne kötü arkadaşmış.
39- İkinizde zalim olduğunuz için bugün pişman olmanız size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız.

Ayetin orjinalinde geçen "Aşiyy" kelimesi, gözün göremeyecek kadar kamaşması anlamına gelir. Bu durum genellikle parlak bir ışıkla karşıkarşıya kalındığında sözkonusu olurki, o zaman göz herhangi birşey göremez olur. Veya karanlık bir ortama girildiğinde benzeri bir kamaşma meydana gelirki, görme yeteneği zayıflamış gözler böyle bir ortamda ortalığı seçemezler. Kuşkusuz bu durum bir hastalıktan da kaynaklanmış olabilir. Burada güdülen amaç ise, onların körlüğünü ve Rahman'ı anmaktan kaçınmalarını vurgulamaktır. Allah'ın varlığını hissetmelerini, vicdanda onun gözetiminin farkında olmalarını sağlamaktır:

"Kim Rahman'ın Kur'an'ından yüz çevirirse ona, bir şeytanı arkadaş veririz ve o şeytan artık onun ayrılmaz dostudur."

Yüce Allah'ın iradesi insanın yaratılışı ile ilgili olarak bu hususu öngörmüştür: İnsan Allah'ı anmaktan uzaklaştığı onun varlığını unuttuğu zaman şeytanın onu kontrolu altına almasını, onu istediği gibi yönlendirmesini, ona vesvese veren kötü bir arkadaş olmasını, kötülüğü süslü, çekici göstermesini gerektirmiştir. Bu ayetteki şart ve cevabı yüce Allah'ın değişmez genel iradesini ifade etmektedirler. Bu iradeye göre sebebin ortaya çıkması ile birlikte sonuçta hemen ortaya çıkar. Yüce Allah sonsuz ilmine göre bu şekilde karar vermiştir.

Şeytanlardan bu kötü arkadaşların görevi, arkadaşlarını Allah'ın yoluna girmekten alıkoymaktır. Öte yandan bu arkadaşlar kendilerini Allah'ın yolunda sanmaktadırlar:

"O şeytanlar bunları doğru yoldan çıkardıkları halde bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar."

Bir arkadaşın arkadaşa yapabileceği en büyük kötülük budur. Arkadaşını hedefe ulaştıran biricik yoldan alıkoymasıdır, sonra da ayılmasına veya sapıklığının farkına varıp tevbe etmesine fırsat vermemesidir. Tersine, hedefe ulaştıran doğru ve düz yolda yürüdüğünü telkin etmesi, böylece can yakıcı akibete yuvarlatmasıdır en büyük kötülük.

Ayetteki fiillerin "Yesuddünahum" "Yahsabune" şeklinde geniş zaman kipi ile kullanılmaları, her zaman varolan, herkesin görebileceği şekilde kesintisiz olarak yapılan bir eylemi tasvir ediyor. Ama sadece, farkında olmadan bir tuzağa doğru sürüklenen sapıklar bu gerçeği görmezler.

Ve birden acı akibetleriyle karşıkarşıya kalışlarını seyrediyoruz. Ne yapacaklarını bilmeyecek durumdadırlar.

"O, şeytanın dostu bize geldiği zaman arkadaşına 'Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı' der. Meğer ne kötü arkadaşmış."

Ve işte bir göz açıp kapama anı kadar kısa bir sürede bu dünyadan ahirete geçiyoruz. Hayat şeriti şaşırtıcı bir şekilde sarılıyor ve körler (Rahman'ı anmaktan kaçınan, gözleri kamaşan kafirler) beklemedikleri bir sırada ansızın yolun sonuna geliyorlar. Tam bu sırada tıpkı bir sarhoşun ayılması gibi ayılıyorlar. Kamaşıp birşey göremez duruma geldikten sonra şimdi gözlerini açıyorlar. Bu sırada aralarında biri sapıklığı kendisine süslü, çekici gösteren, doğru yolda olduğunu telkin eden kötü arkadaşına bakıyor, kendisini yokoluş yoluna doğru sürükleyen ama sonuçta kurtulacağını kulağına fısıldayan kötü arkadaşına bakıyor ve öfkeyle şunları söylüyor: **"Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı".** Keşke hiç karşılaşmasaydık. Aramızda bu kadar çok uzaklık olsaydı da buluşmasaydık!

Kur'an-ı Kerim, yokedici bir azapla karşıkarşıya kalan arkadaşın öteki arkadaşa söylediği söz üzerine şu değerlendirmede bulunuyor:

"Meğer ne kötü arkadaşmış."

Sahnenin perdesi hepsinin üzerine inerken her iki arkadaş için de korkunç bir felaketin ifadesi olan şu sözler kulağımızda çınlıyor:

"İkiniz de zalim olduğunuz için bugün pişman olmanız size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız."

Azabı eksiksiz olarak tadacaklar. Ortak olmaları azabın şiddetini azaltmaz. Ortaklar bu azabı aralarında bölüştürmeyecekleri için azabın etkisinin azalması sözkonusu değildir.

SAĞIRLARA SEN Mİ DUYURACAKSIN?

Bu aşamada surenin akışı, onları bir kenara bırakıyor; bu iç karartıcı, bu sıkıntılı sahnede birbirlerini suçlayarak, birbirlerine söverek acılar içinde kıvranır durumda kendi hallerine bırakıyor. Ve hitabı Peygamber efendimize yöneltiyor; bir grup insanın uğradığı bu iç karartıcı akibet karşısında onu teselli ediyor;

kendisini dinlemekten kaçınmaları, getirdiği dini inkar etmeleri karşısında ona destek veriyor; kendisine vahiy yoluyla bildirilen hak içerikli mesajı duyurmakta ısrarlı olmasını telkin ediyor; bütün peygamberlerin sunduğu mesajın özünde bu değişmez, bu eski, bu kalıcı gerçeğin yeraldığını bildiriyor:

أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا
نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي
وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي
أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ
وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ
مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

40- Ey Muhammed! Sen mi sağırlara işittireceksin, yahut kör ve apaçık sapıklıkta olanı doğru yola ileteceksin?
41- Eğer biz seni alıp götürürsek (vefat ettirirsek) onlardan intikam alacağız.
42- Yahut onları tehdit ettiğimiz şeyi sana gösteririz. Bizim onlara gücümüz yeter.
43- Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Zira sen, doğru yoldasın.
44- Doğrusu bu Kur'an sana ve ümmetine bir öğüttür, ondan sorumlu tutulacaksınız.
45- Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yapmışız?

Bu mesaj, kimi olumsuz tutumlar karşısında Peygamber efendimizi teselli etmek, hidayet ve sapıklığın mahiyetini açıklamak, bunları bütünüyle Allah'ın iradesine ve kapsamlı planına bağlamak, her ikisini de peygamberlerin görev ve yetkilerinin sınırlarının dışına çıkarmak amacı ile Kur'an'da sıksık tekrarlanır. Bu tekrardan güdülen bir diğer amaç da: peygamberlik kurumu ile somutlaşan en yüksek düzeyde insanoğlunun sınırlı gücünün etkinlik alanı ile sınırsız ilahi gücün etkinlik alanını birbirinden kesin çizgilerle ayırmaktır. Tevhidin (yani Allah'ın birliğinin) anlamını en ince, en duyarlı şekliyle ve en latif, en şeffaf yerinde pekiştirmektir:

"Ey Muhammed! Sen mi sağırlara işittireceksin, yahut kör ve apaçık sapıklıkta olanı doğru yola ileteceksin?"

Aslında onlar ne sağırdırlar ne de kördürler. Sadece sağır ve körler gibi sapıklıkta yüzüyorlar. Hidayete yönelik çağrıya kulaklarını tıkıyorlar. Doğru yolun işaretlerini görmemek için gözlerini kapıyorlar. Peygamberin görevi ise dinleyene dinletmektir. Görene göstermektir. Onlar organlarını devre dışı bırakıyorlarsa, kalplerinin ve ruhlarının açık pencerelerini tıkıyorlarsa, peygamberin onları doğru yola iletmesi mümkün olmayacaktır; sapıklık içinde yüzmelerinin so-

rumluluğu da peygambere ait değildir. Çünkü peygamber elinden geldiği ve gücünün yettiği kadariyle görevini yerine getirmiştir.

Peygamber sınırları belirlenmiş görevini yerine getirdikten sonra işe yüce Allah el koyuyor:

"Eğer biz seni alıp götürürsek (vefat ettirirsek) onlardan intikam alacağız."

"Yahut onları tehdit ettiğimiz şeyi sana gösteririz. Bizim onlara gücümüz yeter."

Mesele bu iki şıkkın dışında değerlendirilemez. Şayet yüce Allah peygamberini katına alacak olsa, onu yalanlayanlardan intikam almayı üstüne almış olur. Eğer kavmine yönelik tehdit gerçekleşene kadar yaşamasını öngörmüşse, hiç kuşkusuz yüce Allah tehditleri gerçekleştirme gücüne sahiptir. Onlar buna engel olacak değillerdir. Her iki durumda da mesele yüce Allah'ın iradesine ve gücüne dönüktür. Çünkü davanın sahibi O'dur. Peygamber, sadece O'nun mesajını duyuran bir elçidir.

"Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Zira sen, dosdoğru yoldasın."

Sana vahyedilen kitabın içerdiği prensiplere sarıl, bu prensipleri ısrarla uygula. Kendi yolunda yürü ve onların şu anda ne yaptıklarına ve gelecekte ne yapacaklarına aldırma. Güven içinde kendi yolunda yürü: **"Zira sen dosdoğru yoldasın..."** Bu yol seni yanıltmaz, saptırmaz, bu yolda yürürsen hedefini kaybetmezsin.

Bu inanç sistemi; büyük evrensel gerçekle bağlantılıdır. Şu varlıklar aleminin dayandığı yasalar sistemi ile uyum içindedir. Bu inanç sistemi varlıklara egemen olan evrensel yasalar sisteminin etkinlik alanının dışına çıkmaz, ondan ayrılmaz. Bu inanç sistemi kendisine bağlananı, güvenli bir yolculuk sonucu direkt varlıklar aleminin yaratıcına götürür.

Yüce Allah bu gerçeği vurgulayarak peygamberine moral veriyor, güven aşılıyor. bu aynı zamanda dosdoğru yoldan sapanların türlü eziyetleri ile, inatları ile karşılaşsalar bile, peygamberimizden sonra davet görevini üstlenen davetçilere de bir mesajdır. Onlara da güven aşılama amacına yöneliktir.

"Doğrusu bu Kur'an sana ve ümmetine bir öğüttür. Ondan sorumlu tutulacaksınız."

Bu ayet, şu iki anlama da gelebilir:

Birincisi: Bu Kur'an sana ve kavmine yönelik bir hatırlatmadır. Kıyamet günü bu hatırlatma esas alınarak sorguya çekileceksiniz. Bu hatırlatmanın dışında bir gerekçeye de ihtiyaç yoktur.

İkincisi: Bu Kur'an senin ve senin kavminin adını, şanını yükseltmektedir. Nitekim bu anlam fiilen gerçekleşmiştir.

Bindörtyüz yıldan beri sabahtan akşama kadar milyonlarca dudak peygamber efendimize salat ve selam okumaktadır, sevilen, özlem duyulan bir dost gibi adını anmaktadır. Uzun zamandan beri milyonlarca gönül onun özlemiyle, onun sevgisiyle çırpınmaktadır. Bu durum kıyamet gününe kadar sürecektir.

Peygamber efendimizin kavmi olan Araplara gelince, bu Kur'an geldiği za-

man dünya onların varlıklarının farkında bile değildi. Farkında olsalar bile hayat içinde sıradan bir toplum olarak algılanırlardı. İnsanlık tarihinde en büyük rolü üstlenmeleri bu Kur'an sayesinde olmuştur. Dünyanın karşısına bu Kur'an'la çıkmış, bununla tanınmışlardı, bu Kur'an'a sıkısıkıya sarıldıkları sürece uzun zaman dünyaya hükmetmişlerdi. Fakat bu Kur'an'dan uzaklaşınca yeryüzü onları tanımaz oldu. Dünya onları küçümsedi. Daha önce kafilenin önünde giden önderler konumundayken şimdi kafilenin en gerisine düşmüşlerdir.

Hiç kuşkusuz bu, ağır bir sorumluluktur. Yüce Allah dininin taşıyıcıları, paramparça olmuş insanlık kafilesinin öncüleri olarak seçtiği bir ümmeti emanetin gereğini yerine getirmezse bu sorumluluğundan dolayı hesaba çekecektir. **"Sorumlu tutulacaksınız..."**

Bu son anlam daha geniş boyutlu ve daha kapsamlıdır. Ben de bu ikinci anlama eğilimliyim:

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yapmışız?"

İlk peygamberden itibaren insanlığa sunulan Allah'ın biricik dininin değişmez temeli tevhiddir. Peki Rahman'ın dışında tapılacak tanrılar edinenler bu davranışlarıyla neye dayanıyorlar?

Kur'an-ı Kerim bu gerçeği burada eşsiz bir tabloda sunuyor. Bu tabloda Peygamber efendimizin kendisinden önceki peygamberlere bu meseleyi soruyor: **"Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yapmışız?"** Bu sorunun çevresindeki atmosferde bütün peygamberlerin verdikleri kesin cevap yankılanıyor. Gerçekten de bu, benzersiz bir tablodur. Kalpler üzerinde derin etki bırakan, çeşitli işaretler içeren, anlamlı bir ifade tarzıdır.

Bir kere Peygamber efendimizle, ondan önceki peygamberler arasında zaman ve mekan açısından uzun mesafeler var. Öte yandan arada zaman ve mekana ilişkin mesafelerden çok daha uzun olan ölüm ve hayat mesafesi var. Ancak bu mesafelerin tümü bu kalıcı, bu sürekli gerçek karşısında; tevhid ilkesi üzerine kurulan tüm dinlerin birliği gerçeği karşısında ortadan kalkıyorlar. Zaman, mekan, ölüm, hayat ve bunun gibi değişken dışgörünüşe ilişkin mesafeler ortadan kalkınca bu gerçek hemen ön plana çıkar. Zaman boyunca gelmiş geçmiş bütün ölüler ve diriler birbirlerini anlayarak birbirlerini tanıyarak bu gerçek etrafında buluşurlar. İşte şu Kur'an ayetinin oluşturduğu latif ve hayret verici atmosfer...

Öte yandan Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ve diğer peygamber kardeşleri açısından Rabbleri ile aralarında uzak veya yakın diye birşey sözkonusu olamaz. Aralarında her zaman o dolaysız iletişim vardır. Bu iletişim esnasında bütün engeller bertaraf edilir, bütün sedler yıkılır. Evrensel gerçek her türlü örtüden soyutlanmış olarak ortaya çıkar. İnsanın iç aleminin, varlık bütününün, varlık bütününde yeralan canlı cansız varlıkların gerçek mahiyetleri olanca çıplaklığı ile ortaya çıkar. Hiçbir şekilde birbirinden kopmayan birlik gerçeği tecelli eder. Artık zaman engeli, mekan engeli, biçim engeli, görüntü engeli ortadan kalkmıştır. Bu noktada Peygamber efendimiz soruyor ve hiç bir engelle karşılaşmaksızın, arada bir perde olmaksızın kendisine cevap veriliyor. Nitekim pey-

gamberimizin olağanüstü gece yolculuğunda (İsra) ve göğe yükselişinde -mirac gecesinde- böyle olmuştur.

Doğrusu bu tür konularda, hayatımızda alışageldiğimiz iletişim biçimleriyle fazlasıyle bağlı kalmamamız gerekiyor. Çünkü bu alışageldiğimiz iletişim biçimleri genel kanun değildirler. Biz, varlıklar alemine hükmeden yasanın bir yönünü keşfettiğimiz zaman sadece varlık bütününün bazı görünümlerini ve bazı etkilerini kavrayabiliriz. çünkü varlıklar alemini bütünüyle kavramamızı önleyen, bizzat bedensel yapımızdan, duyu organlarımızdan ve bunların neden olduğu alışkanlıklarımızdan kaynaklanan engeller vardır. Fakat ruhun bu tür engellerden ve perdelerden soyutlandığı anda, insanın yalın gerçeği ile herhangi bir varlığın yalın gerçeği, bir bedenin bir başka bedenle buluşmasından çok daha kolay buluşur.

Peygamber efendimizin kavminin ileri gelenlerinden, onun peygamberlik görevi için seçilişine karşı çıkanların itirazları ve dünya hayatının batıl değerleri ile övünmeleri karşısında Peygamber efendimizi teselli amacı ile yeralan bu ayetlerin akışı içinde, Hz. Musa -selâm üzerine olsun- Fravun ve kurmaylarının kıssasından bir bölüm sunuluyor. Bu bölümde Firavun'un tıpkı **"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"** diyen Kureyş müşriklerinin övündüğü değerlerle övünüyor. Sahip bulunduğu mal ve iktidarla büyüklük kompleksine kapılıyor ve gururla, kibirle etrafındakilere soruyor: **"Ey kavmim Mısır mülkü ve şu altımdan akıp giden ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?"** Allah'ın kulu ve peygamberi Musa'ya karşı böbürleniyor, şişiyor. Musa yeryüzü menşeli makamlardan, dünya malından yoksun olduğu için, Firavun şunları söylüyor: **"Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlayamayacak durumda olan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"** Sonra Kureyş müşriklerininkine benzer bir örnek bulunuyor: **"Ona altın bilezikler verilmeli, yahud yanında kendisiyle beraber yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"**

Sanki birbirlerinin kopyası. Ya da durmadan tekrarlanan bir plak gibi.

Ardından, Hz. Musa'nın kendilerine gösterdiği olağanüstü mucizelere, başlarına gelen sınama amaçlı musibetlere ve Rabbine yalvarıp musibetleri geçiştirmesini istemesi için Musa'dan yardım istemelerine rağmen ezilen, horlanan, aşağılanan, aldatılan kitlelerin nasıl Firavun'a boyun eğdikleri, dediklerini onayladıkları açıklanıyor.

Sonra, apaçık bir duyuru ile ellerindeki tüm bahaneler geçersiz kılındıktan sonra ne tür bir akibete uğradıkları vurgulanıyor: **"Bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, böylece hepsini suda boğduk." "Böylece onları, sonrakiler için hem bir örnek, hem de bir ibret yaptık."**

Şu Kureyşliler de onlardan sonra gelmişler, ama onların akibetlerinden ders almıyorlar, düşünmüyorlar!

Hz. Musa ve Firavun kıssasının bu bölümünün sunuluşunda yüce Allah'ın insanlara gönderdiği dinin, bu dinin öngördüğü hayat sisteminin ve bu dini hayata egemen kılmak için izlenecek yolun birliği gerçeği önplana çıkmaktadır. Bunun yanısıra, hak çağrısı karşısında ileri gelenlerin, tağutların tipik tepkileri, yer-

yüzünün basit ve değersiz malı ile övünmeleri, bir de tarih boyunca ileri gelenler ve tağutlar tarafından küçümsenen, horlanan halk kitlelerinin karekterleri belirginleşmektedir.

HZ. MUSA, FİRAVUN VE HALK

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُم بِآيَاتِنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

46- Andolsun biz Musa'yı da ayetlerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik: "Ben alemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.
47- Onlara ayetlerimizi getirince, birden bire onlarla alay etmeye koyuldular.

Burada, Hz. Musa ile Firavun arasında gerçekleşen ilk buluşma anı, bu konuda kıssanın sunuluşu ile amaçlanan esas noktaya bir hazırlık olsun diye kısa bir giriş şeklinde sunuluyor. -Kıssanın sunuluşu ile güdülen amaç Firavunun HZ. Musa'nın peygamberliğine itiraz edişinin gerçekleri ve değer yargıları ile Arap müşriklerinin Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğine itiraz edişlerinin gerekçeleri ve değer yargıları arasındaki benzerliği vurgulamaktır-. Bu giriş bölümü aynı zamanda Hz. Musa'nın sunduğu mesajı gerçek mahiyetini de özetlemektedir: **"Ben alemlerin Rabbi'nin elçisiyim' demiştir."** Bu, bütün peygamberlerin getirdikleri gerçeğin kendisidir. Her peygamber Ben **"elçiyim"**, beni gönderen **"alemlerin Rabb'idir"** demişlerdir.

Ayrıca kısa ifadelerle Hz. Musa'nın sunduğu ayetlere de işaret ediliyor. Bu işaret, adı geçen toplumun bunlara karşı takındığı tavırla son buluyor: **"Birden bire onlarla alay etmeye koyuldular."** Büyüklük taslayan cahillerin her zaman yaptıkları gibi.

Bu işareti, yüce Allah'ın Firavun ve devlet erkanının başına getirdiği musibetlere yönelik bir işaret izliyor. Bunlar başka surelerde ayrıntılı olarak anlatılmışlardır:

وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾

48- Onlara gösterdiğimiz her mucize diğerinden daha büyüktü; doğru yola dönmeleri için onları azaba uğrattık.
49- Azabı görünce: "Ey büyücü, bizim için Rabb'ine dua et, sende bulunan ahdin hürmetine bizi bağışlamasını dile, artık yola geleceğiz" dediler.
50- Fakat biz onlardan azabı kaldırınca sözlerinden dönmeye başladılar.

Görüldüğü gibi Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- gösterdiği mucizeler onların inanmalarını sağlayamıyor. Üstelik bu ayetler peşpeşe gösteriliyor ve herbiri diğerinden daha büyük ve daha etkileyicidir. Hiç kuşkusuz onların bu tutu-

mu yüce Allah'ın birçok surede geçen ve somut mucizelerin doğru yolu bulmaya yatkın olmayan bir kalbi hidayete getiremeyeceği, peygamberin sağırlara mesajını işittiremeyeceği, gerçeği körlere gösteremeyeceği anlamına gelen sözünü doğrulamaktadır.

Burada ilginç olanı Kur'an-ı Kerim'in aktardığı Firavun ve devlet erkanının şu sözleridir: **"Ey büyücü, bizim için Rabbine dua et, sende bulunan ahdin hürmetine bizi bağışlamasını dile, artık yola geleceğiz."** Musibetle yüzyüze gelmişler. Başlarındaki belayı kaldırması için Musa'dan yardım istiyorlar, ona yalvarıyorlar. Buna rağmen ona **"Ey büyücü"** diyorlar. Aynı şekilde **"Bizim için Rabbine dua et, sende bulunan ahdin hürmetine..."** diyorlar. Oysa Musa, onlara ben "alemlerin Rabbinin" elçisiyim, diyor. Alemlerin Rabbi, sadece onun Rabbi değil. Ne varki, ne somut mucize, ne de peygamberin sözleri onların taşlaşmış kalplerine etki etmiyor. **"Artık yola geleceğiz."** demelerine rağmen, içlerinde imanın yumuşaklığından eser yok.

"Fakat biz onlardan azabı kaldırınca sözlerinden dönmeye başladılar."

Şu da varki, kitleler somut mucizelerden etkilenebilirler. Gerçek, onların kandırılmış gönüllerine yol bulabilir. Bu sırada Firavun tacıyla, tahtıyla, saltanatıyla, göz kamaştırıcı süsleri ve ihtişamı içinde görünüyor. Yüzeysel mantığıyla sıradan halk kitlelerinin aklını çeliyor. Firavunun mantığı yüzeyseldir ama, baskıcı zorba yönetimlerde kul-köle haline getirilmiş, kibire, şatafata konan kitleler nezdinde geçerli olan bu mantıktır.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِۦ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ ٱلْأَنْهَٰرُ تَجْرِي مِن
تَحْتِيٓ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا ٱلَّذِي هُوَ مَهِينٌ
وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن
ذَهَبٍ أَوْ جَآءَ مَعَهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَٱسْتَخَفَّ
قَوْمَهُۥ فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾

51- Firavun kavmine şöyle seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Mısır mülkü ve şu altından akıp giden ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?"

52- "Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

53- "Ona altın bilezikler verilmedi, yahud yanında kendisiyle beraber yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

54- İşte Firavun bu şekilde kavmini küçümsedi. Onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdi.

Mısır mülkü ve Firavun'un ayaklarının altından akan nehirler halk kitlelerinin gözleriyle gördükleri ve görkeminden etkilenip büyüklendikleri şeylerdi. Onlara işaret edilmiş olması kitleleri etki altına alıp isteneni kabul ettirmek için yeterliydi. Fakat göklerin, yerin ve her ikisinin arasındaki varlıkların oluşturduğu

olağanüstü mülkü -ki Mısır mülkü bu mülk içinde hiçbir değer ifade etmez- hissetmek için, onunla Mısır'ın basit ve değersiz mülkünü yerliyerine koymak, gerçek değerlerini vermek için mü'min kalpler gereklidir.

Görkemli, şatafatlı yıldızlı şeyler, köleleştirilmiş, tağutların kulu haline getirilmiş, çeşitli entrikalarla aldatılmış halk kitlelerinin gözünü kamaştırır. Aklını ve kalbini bunların aldatıcı etkisinden kurtarıp ta uçsuz bucaksız evren mülkünü düşünemez, olurlar.

Bu yüzden Firavun bu gönüllerin tellerine nasıl dokunacağını, onları yalın, yaldızlı ve şatafatlı mülküyle baştan çıkaracağını bilmişti.

"Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

Bununla Hz. Musa'nın bir kral, bir emir, gözle görülür bir servet ve güç sahibi olmadığını kastediyor. Belki de bununla, onun kul-köle haline getirilmiş, horlanmış halka, yani İsrailoğullarına mensup olduğuna işaret ediyor. **"Neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adam"** sözüyle de Mısır'dan çıkmadan önce, Musa'nın dilindeki tutukluğu istismar etmek istiyor. Yoksa Hz. Musa yüce Allah'a dua edip **"Ya Rabbi gönlümü genişlet, görevimi kolaylaştır. Dilimin düğümünü çöz."**[11] diye yalvarınca yüce Allah duasını kabul etmişti. Dilindeki düğüm çözülmüş, açık ve meramını anlatabilecek şekilde konuşur olmuştu.

Kuşkusuz kandırılmış, sıradan halk kitlelerine göre, Mısır'ın mülküne sahip olan, ülkesinde baştan başa nehirler akan Firavun, gerçek sözü söylemesine, peygamberlik makamında olmasına ve insanı azaptan kurtulmaya çağırmasına rağmen Musa'dan -selâm üzerine olsun- daha hayırlı olacaktır(!).

"Ona altın bilezikler verilmeli değil miydi?"

Evet! Şu basit ve değersiz süsleri altından bilezikleri, bir peygamberin peygamberliğinin doğruluk ölçüsü olarak görüyorlar. Onlara göre altın bilezikler, yüce Allah'ın saygın peygamberini desteklemek amacı ile sunduğu birçok mucizeye denktir. Belki de altın bileziklerle onun krallık tacını giymiş olmasını kastediyor. Çünkü o günkü gelenekleri böyleydi. Buna göre peygamber mülk ve saltanat sahibi olmalıydı!

"Yahud yanında kendisiyle beraber yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

Bu da bir başka itiraz. bir başka açıdan çekiciliği var bunun. Halk kitleleri bu yanıltıcı itiraza kanıyorlar. Aynı zamanda bu, ilgi uyandıran, sıksık tekrarlanan ve birçok peygambere karşı kullanılan bir itirazdır.

Zorbaların, tağutların halk kitlelerinin aklını çelmesinde, dolayısıyle aşağılayıcı davranışlar sergiletmesinde şaşılacak birşey yok. Öncelikle zorbalar halk kitlelerini bilgi edinme yollarından yoksun bırakırlar. Gerçekleri örtbas edip bunları unutmalarını sağlarlar. Bu alanda objektif bir araştırmaya izin vermezler. Bilinçlerini diledikleri gibi şartlandırırlar. Öyle ki bir süre sonra ruhları bu yapay etkenlere göre biçimlenir. Bundan sonra akıllarının çelinmesi kolaylaşır. Onları yönlendirmek çok rahat olur. Rahatlıkla onları bir sağa bir sola çevirip dururlar.

Kuşkusuz halk kitleleri dosdoğru yürümeyen, Allah'ın ipine sarılmayan, eşya

11- Taha suresi, 25-27.

ve olayları iman terazisiyle ölçmeyen kimseler yani yoldan çıkmış fasıklar olmasalar tağutlar, diktatörler bunu yapamazlar. Mü'minleri ise, kandırmak, akıllarını çelmek, yele kapılmış bir tüy gibi onlarla oynamak son derece güçtür. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, halk kitlelerinin Firavun'u onaylamalarını bu açıdan yorumluyorlar ve şöyle diyor:

"İşte Firavun bu şekilde kavmini küçümsedi, onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdi."

"İşte Firavun bu şekilde kavmini küçümsedi, onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdi."

Ve sınama, uyarma, gerçekleri gösterme aşaması sona eriyor. Artık-yüce Allah onların inanmayacaklarını biliyor. Mü'minlere yönelik baskılar artmış, halk kitleleri, büyüklenen, gurura kapılan Firavun'a boyun eğmiş, Allah'ın ayetlerinden, gerçeği gösteren belgelerden, nurdan kaçınmış, gözlerini koparmıştır. Böylece yüce Allah'ın sözü yerine gelmiş, tehdidin gerçekleşme zamanı gelmiştir:

فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْءَاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

55- Bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, böyle hepsini suda boğduk.

56- Böylece onları, sonrakiler için hem bir örnek, hem de bir ibret yaptık.

Burada yüce Allah intikam alışından, kafirleri yerle bir edişinden sözediyor; böylece onların bu tutumları karşısında ne kadar öfkelendiğini, nasıl gazaplandığını gösteriyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Bizi öfkelendirince" Yani bizi çok kızdırınca: "Onlardan intikam aldık, böylece hepsini suda boğduk."** Yani Firavun'u, saray mensuplarını, ileri glenleri ve Firavun'un ordusunu suda boğduk. Bunlar Musa ve kavmini izlerken suda boğuldular. Yüce Allah onları daha sonra gelecek her zalim için bir örnek haline getirdi: **"Böylece onları sonrakiler için bir örnek yaptık."** Onlardan sonra gelen toplumların ders alacakları bir ibret tablosu yaptık. Bu toplumları onların kıssalarını öğrenip, kendileri için dersler çıkarırlar.

Böylece Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kıssasından sunulan bölüm, Arapların kendilerine gönderilen saygın peygamberleri karşısında takındıkları tavrı sergileyen ve aralarında benzerlik bulunan bu bölümle aynı noktada buluşuyor. Bu yüzden Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ve onun çevresinde bulunan mü'minler moral buluyorlar. Kur'an-ı Kerim bu kıssayı sunmakla bir anlamda Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren müşrikleri sakındırıyor, kendilerinden önce aynı tavrı takınan toplumların başına gelen akibetin benzeri bir felaketle onları uyarıyor...

Kıssanın sunuluşundaki gerçek, kıssadan sunulan bölüm ile fiili durum ve bu durumla ilgili olarak bu bölümün sunuluşu ile güdülen amaç arasındaki ahenk aynı noktada buluşuyor. Böylece kıssa, hikmetlerle dolu ilahi hayat sisteminde bir eğitim aracı işlevini görüyor.

Bunun ardından Arapların meleklere kulluk sunuşları ve bazı kitap ehli toplulukların İsa Mesihe tapmaları ile ilgili tartışmaya girişmeleri münasebetiyle su-

renin akışı Hz. Musa'nın kıssasından alınan bu bölümden Hz. İsa'nın kıssasından bir bölüme geçiyor. Bu da surenin son dersini oluşturuyor.

Surenin bu son dersinde, yine onların meleklere tapmaya ilişkin efsaneleri anlatılıyor. Bununla ilgili olarak onların çıkardıkları bir tartışma gündeme getiriliyor. Burada onlar dayanaksız, boş inançlarını savunuyorlar. Fakat amaçları gerçeği bulmak değildir. Asıl amaçları tartışmak, yalan yanlış düşüncelerde ısrar etmektir!

Onlara: **"Siz ve Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız sözde ilahlar, cehennem odunusunuz."**[12] denildiği zaman... Hiç kuşkusuz bununla, melekleri temsilen diktikleri, sonra da bizzat onlara kulluk sundukları putları kastediliyordu. Onlara: **"Allah'tan başkasına kulluk sunan her kişi kulluk sunduğu şeyle birlikte ateşe girecektir"** denildiği zaman... Derhal bazıları Meryemoğlu İsa'yı -selâm üzerine olsun- örnek veriyordu. -Nitekim O'nu izleyenlerden bazı sapıklar ona kulluk sunuyordu-. **"O da ateşe girecek mi?"** diye soruyorlardı. Bu tamamen tartışmaya yönelik, sadece yanlışta ısrar için yöneltilen bir soruydu. Sonra şöyle diyorlardı: Ehli kitap, bir insan olan İsa'ya kulluk sunduğuna göre biz onlardan daha doğru yoldayız. Çünkü biz Allah'ın kızları olan meleklere tapıyoruz. Hiç kuşkusuz bu, asılsız, saçma bir düşünceydi.

Bu münasebetle surenin akışı, Meryemoğlu İsa'nın kıssasının bir hükmünü sunuyor. Burada onun gerçek niteliğini, insanlara sunduğu dininin gerçek mahiyetini, kendisinden önce ve sonra soydaşlarının içine düştükleri görüş ve inanç ayrılıklarını gözlerimizin önüne seriyor.

Ardından, normal inanç sisteminden uzaklaşan tüm sapıkları, kıyametin ansızın gelip çatması ile tehdit ediyor. Burada uzun bir kıyamet sahnesi sunuluyor. Sahne, Allah'tan korkanların (muttakilerin) ulaştıkları nimeti yansıtan bir sayfa ile suçluların tattıkları elem verici azaba yansıtan bir sayfayı kapsıyor.

Surenin akışı, onların meleklere ilişkin olarak dillerine doladıkları efsaneleri çürütüyor, bertaraf ediyor. Yüce Allah'ın onların yakıştırmalarından uzak olduğunu vurguluyor. Onu bazı sıfatları aracılığı ile kullarına tanıtıyor. Gökler, yeryüzü, dünya ve ahiret üzerindeki sınırsız mülkiyetini ve herkesin O'na döneceğini dile getiriyor.

Sure Peygamber efendimize -salât ve selâm üzerine olsun- yönelik bir direktifle sona eriyor. Burada Peygamber efendimizden onlardan uzak durması, onlardan yüz çevirmesi, onları ileride görecekleri azapla başbaşa bırakması isteniyor. Hiç kuşkusuz bu, bunca açıklamaya, apaçık duyuruya rağmen hâlâ tartışmayı sürdürenlerin, yalan yanlış düşüncelerde ısrar edenlerin bu tutumlarına yaraşır üstü kapalı bir tehdittir.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا
قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ۝ وَقَالُوا ءَأَلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ
مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ۝ إِنْ هُوَ إِلَّا

12- Enbiya suresi, 98.

عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾
وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ
مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾

57- Meryemoğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca hemen kavmin yaygarayı bastı.
58- "Bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa o mu?" dediler. Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Öyle ya onlar, kavgacı bir toplumdur.
59- O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.
60- Eğer biz dileseydik, sizin yerinize, yeryüzünde melekler yaratırdık da sonra yerinize geçerlerdi.
61- O kıyametin kopacağını gösterir bir ilimdir. O saatin geleceğinden hiç şüphe etmeyin, bana uyun. Doğru yol budur.
62- Şeytan sizi bundan alıkoymasın. Çünkü o, sizin için açık bir düşmandır.

Tarihçi İbn-i İshak Peygamber efendimizin hayatına ilişkin kitabında şunları anlatır: Bana ulaşan haberlere göre birgün Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Mescitte (Kabe'de) Velid b. Muğire ile birlikte oturuyordu. O sırada Nadr b. Haris de gelip onların yanına oturdu. Mescitte birden çok Kureyşli de bulunuyordu. Peygamber efendimiz konuşuyor Nadr b. Haris de ona karşı çıkıyordu. Peygamberimiz onu susturuncaya kadar konuştu. Sonra da hem ona hem de diğerlerine şu ayeti okudu: **"Siz ve Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız sözde ilahlar cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz."**[13] Sonra peygamberimiz onlardan ayrılıp gitti. Bu sırada Abdullah b. Ze'barî et-Temimî gelip onların yanına oturdu. Velid b. Muğire ona şunları söyledi: "Vallahi Nadr b. Haris Abdulmuttalib'in oğlu karşısında konuşamadı! Muhammed bizim ve tanrılarımızın cehennem yakıtı olduğunu ileri sürüyor." Bunun üzerine Abdullah b. Zeb'ari "Vallahi onu bulursam tartışırım ve kesinlikle onu yenerim" dedi. Sonra şunları ekledi: Sorun Muhammed'e Allah'tan başka tapılan herkes tapanlala birlikte ateşte midir? Çünkü biz meleklere tapıyoruz, Yahudiler Üzeyre, Hristiyanlar da Meryemoğlu İsa'ya tapıyorlar. Abdullah b. Zeb'ari'nin bu sözleri Velid b. Muğire ve orada bulunanların hoşuna gitti. Onlara göre Abdullah, Peygamber efendimize karşı iyi bir delil bulmuştu, onu yenecekti(!) Gidip bu söylenenleri Peygamber efendimize anlattılar. Peygamberimiz de şöyle dedi: "Allah'tan başka kendisine tapılmasını isteyen herkes tapanlarla birlikte ateştedir. Yahudi ve Hristiyanlara gelince onlar sadece şeytana ve ona ibadet etmelerini isteyen kişilere tapıyorlar." Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Daha önce akibetlerinin iyi olacağını takdir ettiğimiz kimselere gelince, onlar cehennemden uzak tutulacaklardır."**[14] Yani İsa, Üzeyr ve ikisi ile birlikte kafirlerce ibadet edi-

13- Enbiya suresi, 98. 14- Enbiya suresi, 101.

len, ama yüce Allah'a kulluk sunmaya devam eden Hahamlar ve papazlar cehennemden uzak tutulacaklar. Çünkü onlardan sonra gelen sapıklar onları Allah'tan başka Rabbler edinmişler. Ardından, Hz. İsa'dan sözedilmesi, Allah'ın dışında ona da ibadet edildiği meselesi, bundan dolayı Velid'in memnun olması, orada bulunanlarla birlikte bunu tartışmada ileri sürülecek susturucu bir kanıt olarak algılaması üzerine şu ayet iniyor: **"Meryemoğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca hemen kavmin yaygarayı bastı."** Yani senin durumuna gelmeye, keyiflenmeye başladılar.

Keşşaf'ın yazarı Zemahşeri şöyle der: Peygamber efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Kureyşlilere **"Siz ve Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız sözde ilahlar cehennem odunusunuz"** ayetini okuyunca Kureyşliler korkunç bir moral bozukluğuna uğradılar, çok öfkelendiler. Bunun üzerine Abdullah b. Zeb'ari: "Ya Muhammed bu dediğin sadece bize ve tanrılarımıza mı özgüdür, yoksa bütün milletler için de mi geçerlidir?" dedi. Peygamber efendimiz: "Sizin, tanrılarınız ve tüm milletler için geçerlidir" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Zeb'ari "Ka'be'nin Rabbine andolsun ki, şimdi seni mat ettim. Sen değil misin Meryemoğlu İsa'nın peygamber olduğunu ileri süren, onu ve anasını iyilikle anan? Sen de biliyorsun ki Hristiyanlar ona ve anasına kulluk sunuyorlar. Üzeyr'e de tapılıyor. Ayrıca meleklere de tapılıyor. Eğer bu saydıklarım cehenneme gideceklerse, bizim ve tanrılarımızın onlarla birlikte olmasına razıyız" dedi. Bu sözler üzerine müşrikler neşelendiler, gülmeye başladılar. Peygamberimiz de sustu. Bunun üzerine yüce Allah **"Daha önce akibetlerinin iyi olacağını takdir ettiğiniz..."**[15] ayeti ile birlikte sözkonusu olan bu ayeti de indirdi. Buna göre ayetin anlamı şöyledir: Abdullah b. Zeb'ari Meryemoğlu İsa'yı örnek göstererek, Hristiyanların O'na kulluk sunmaları hususunda Hz. Peygamberle tartışmaya girince **"senin kavmin"** yani Kureyşliler, bu örnekten dolayı **"yaygarayı bastı"**. Hz. Peygamberin tartışma sırasında susup cevap verememesinden duydukları memnuniyetin, sevincin, mutluluğun ifadesi olarak çılgınca bağırdılar, sevinç naraları attılar. Tıpkı ileri sürülen güçlü bir kanıt karşısında zor durumda kalıp ta bir çıkış yolu bulunca sevinçten çığlık atan insanlar gibi yaygarayı bastılar. Ayette geçen "Yesiddûne" kelimesi "yesuddûne" şeklinde okuyanlar; -ki bu durumda "sudûd" mastarından türetilmiş olur- ayete şu anlamı vermiş olurlar: Senin kavmin bu örnekten dolayı gerçeğin ortaya çıkmasına engel oluyor, ondan yüz çeviriyorlar... Bazıları da bu kelimenin **"sadid"** mastarından türediğini söylemişlerdir. Bu ise, zırh, cübbe demektir. Bu iki kelime "Ye'kufu" ve "Ye'kifu" gibi iki türlü de çekilebilen fiillerdendi. **"bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa o mu?' dediler."** Bununla şunu kastediyorlar: Sana göre bizim tanrılarımız İsa'dan daha hayırlı değildirler. Şayet isa da cehennem yakıtı olacaksa, o zaman bizim tanrılarımızın işi daha kolaydır.

Keşşaf'ın yazarı bu bilgiyi nereden edindiğini anlatmıyor. Fakat söyledikleri İbn-i İshak'ın anlattıkları ile genellikle uyuşuyor.

Hem İbn-i İshak'ın hem de Zemahşeri'nin anlattıklarından, müşriklerin tartışırken kaypakça davrandıkları, gerçeği bulmak yerine yanlışta ısrar ettikleri, inatçılık yaptıkları anlaşılıyor. Yine bu anlatılanlardan Kur'an'ın onlara ilişkin

15- Enbiya suresi, 101.

şu yargısı da somut biçimde ortaya çıkıyor: **"Onlar kavgacı bir toplumdur."** Düşmanlıkta aşırı giden, tartışmayı ısrarla sürdürmede uzmanlaşmış bir toplumdurlar. Çünkü onlar daha baştan itibaren Kur'an-ı Kerim'in ve Hz. Peygamberin ne demek istediklerini anlamışlardı. Ama sözlerini çarpıtmış, genellik ifade edişinden yola çıkarak zihinleri bulandırmaya, birtakım kuşkular ortaya atmaya çalışmışlardı. Buradan hareketle şu inatçı tartışmaya girmişlerdi. Nitekim, samimiyetten yoksun, yönünü kaybeden, gerçek karşısında büyüklenen, bir sözcükte, bir ifadede bulunan bir kuşkuya ve gerçeğe ters düşen bir açığa dayanan herkes bu yola başvurur. Bu yüzden Peygamber efendimiz amacı gerçeği ortaya çıkarmak olmayan, sadece nasıl olursa olsun üstünlük sağlamayı hedefleyen tartışmaya girmeyi şiddetle yasaklamıştır.

İbn-i Cerir diyor ki: Bana Ebu Kureyb, Ahmed b. Abdurrahman'dan, o da Ubade b. Ubade'den, o da Ca'fer'den, o da Kasım'dan, Ebu Emame'nin şöyle dediğini anlattı: Birgün Peygamber efendimiz halkın yanına geldiğinde gördü ki, Kur'an hakkında birbirleri ile çekişiyorlar. Bunun üzerine, o kadar öfkelendi ki, yüzüne sirke dökülmüş gibi oldu. Sonra şöyle buyurdu: "Allah'ın kitabının bir kısmını diğer kısmına karşı kanıt olarak ileri sürüp tartışmayın. Çünkü bir toplum tartışma yolunu tutmadıkça doğrudan sapmaz." Sonra şu ayeti okudu: **"Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Öyle ya, onlar kavgacıbir toplumdur."**

"Bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa o mu?" ayetinin açıklaması açısından şöyle bir ihtimal de var. Onların meleklere ilişkin efsanelerini sözkonusu eden ayetlerin akışı içinde bu anlam zihinde belirebilir. Şöyle ki: Onlar kendilerinin meleklere kulluk sunmalarının, hristiyanların Meryemoğlu İsa'ya kulluk sunmalarından daha iyi olduğunu ileri sürüyorlardı. Çünkü -efsanelerine göre- melekler hem yaratılışları, hem de soyları itibariyle yüce Allah'a daha yakındırlar. Hiç kuşkusuz yüce Allah onların yakıştırmalarından uzaktır, yücedir. Bu durumda, onların sözlerinin üzerine bir değerlendirme cümlesi olarak yeralan **"Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Öyle ya, onlar kavgacı bir toplumdur."** ayeti, daha önce işaret ettiğimiz İbn-i Zeb'ari'nin sözlerine bir cevap niteliğini kazanır. Aynı şekilde onların hristiyanların Hz. İsa'ya kulluk sunmalarını örnek göstermelerinin yanlış olduğunu ifade eder. Çünkü hristiyanların bu davranışı tıpkı kendileri gibi tevhidden, yani Allah'ın birliği gerçeğinden sapmak için bir gerekçe olamaz. Bu görüş ve eylemlerin tümü de sapıklıktır. Nitekim bazı tefsirciler de ayeti bu şekilde açıklamışlar. Hiç kuşkusuz bu da ayetin içeriğine yakın bir anlamdır.

Bunun için şöyle değerlendirme yapılıyor:

"O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur."

Yoksa doğruluktan sapıp ona kulluk sunan bazı hristiyanların sandıkları gibi ibadet edilmesi gereken bir tanrı değildir. O, yüce Allah'ın kendine büyük lütufta bulunduğu bir kuldur. Doğru yoldan ayrılmış hristiyanların O'na kulluk sunmalarından o sorumlu değildir. Sadece yüce Allah ona büyük lütufta bulunmuştur; İsrailoğulları için örnek olsun, ona bakıp, durumlarını düzeltsinler di-

ye... Ne varki İsrailoğulları örneği unuttular, bu yüzden doğru yoldan saptılar.

Surenin akışı buradan hareketle yeniden onların meleklere ilişkin efsanelerine dönüyor. Meleklerin de tıpkı onlar gibi Allah tarafından yaratılan varlıklar olduğunu belirtiyor. Şayet yüce Allah dileseydi melekleri onların yerine yeryüzüne halife tayin ederdi veya bazı insanları meleklere dönüştürür, onları insanların yerine yeryüzüne halife tayin ederdi.

"Eğer biz dileseydik, sizin yerinize, yeryüzünde melekler yaratırdık da sonra yerinize geçerlerdi."

Yaratma konusunda herşey Allah'ın iradesine bağlıdır. Yüce Allah neyin yaratılmasını dilerse o olur. Yüce Allah'ın yarattığı hiçbir varlıkla aralarında soy bağı yoktur. Hiç kimsenin, yaratılan-yaratıcı, kul-Rabb, ibadet eden-ibadet edilen ilişkisi dışında onunla bir bağı yoktur.

Sonra, ayetlerin akışı Hz. İsa'ya ilişkin bazı açıklamalarda bulunuyor. Yalanladıkları veya olup olmayacağında kuşku duydukları kıyameti hatırlatıyor:

"O, kıyametin kopacağını gösterir bir ilimdir. O saatin geleceğinden hiç şüphe etmeyin, buna uyun. Doğru yol budur."

Hz. İsa'nın -selâm üzerine olsun- kıyametin kopmasından önce yeryüzüne ineceğine ilişkin birçok hadis var dilimizde. Nitekim bu ayette ona işaret etmektedir: **"O, kıyametin kopacağını gösterir bir ilimdir."** Yani Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesi ile kıyametin kopmasının yakın olduğu bilinir. İkinci bir okuyuş tarzı da ayet şöyle okunur: **"Ve innehu le alemun lissati".** Yani onun inişi kıyametin belirtisidir, alametidir. Her iki okuyuş tarzı da aynı anlamı ifade etmektedirler.

Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- Peygamber efendimizin şöyle dediğini anlatır: "Beni elinde tutan Allah'a andolsun ki, Meryemoğlu İsa'nın adil bir hükümdar olarak gökten inip haçı kırması, domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldırması çok yaklaştı. O zaman mal o kadar bollaşacak ki, hiç kimse bir başkasından birşey almayı kabul etmeyecektir. Bir tek secde, dünya ve içindekilerden daha hayırlı olacaktır."[16]

Cabir -Allah ondan razı olsun- Peygamber Efendimizin şöyle dediğini anlatır: "Benim ümmetimden her zaman hak uğruna savaşacak bir grup bulunacaktır. bunların mücadeleleri kaybolmadan kesintisiz kıyamete kadar sürecektir. Meryemoğlu İsa gökten inecek ve bu grubun lideri İsa'ya "Gel, önümüze geçip namazımızı sen kıldır" diyecek. İsa "Hayır, siz birbirinizin emirisiniz. Bu, yüce Allah'ın bu ümmete yönelik bir lütfudur" diyecek."[17]

Hz. İsa'nın gökten inişi, doğru sözlü ve güvenilir peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- sözünü ettiği ve yüce Kur'an'ın işaret ettiği bir gaybtır. Kıyamet gününe kadar değişmeden kalacak bu iki kaynaktan gelen bilgilerden başka, bu meseleye ilişkin olarak herhangi bir insanın söyleyebileceği bir söz olamaz. **"O saatin geleceğinden hiç şüphe etmeyin, bana uyun. Doğru yol budur."**

Onlar kıyametin kopacağından kuşku duyuyorlardı. Kur'an onları kesin inanca çağırıyor. Doğru yoldan kaçıyorlardı, Kur'an onları Peygamberin diliyle ken-

16- İmam Malik, Buhari, Müslim ve Ebu Davud.
17- Müslim.

disine uymaya çağırıyor. Çünkü o, onları dosdoğru yola, hedefe ulaştıran yola iletir. Bu yolu izleyen kesinlikle sapmaz.

Bu arada Kur'an-ı Kerim sapıklıklarının, doğru yoldan kaçmalarının şeytana uymalarından kaynaklandığını açıklıyor. Oysa peygamber daha çok uyulmaya layıktır:

"Şeytan sizi bundan alıkoymasın. Çünkü o, sizin için açık bir düşmandır."

Kur'an-ı Kerim sürekli, insanlara ataları Adem'den bu yana ve cennetteki ilk çatışmadan beri süregelen şeytanla aralarındaki kesintisiz savaşı hatırlatır. Bir düşmanının olduğunu ve bu düşmanın bilerek ve planlayarak pusuda beklediğini bildiği ve sık sık uyarıldığı halde gerekli önlemleri alacağına, üstüne üstlük gidip bu apaçık düşmanı izleyen insandan daha gafil, daha ahmak biri bulunamaz!

İslam, insanın şu yeryüzündeki hayatı boyunca şeytanla aralarındaki kesintisiz savaşta onu desteklemiş ve bu savaşta şeytanı yenmesi durumunda insanın aklına gelmeyecek ganimetler hazırlamıştır. Yine, bu savaşta şeytana yenik düşmesi durumunda da aynı şekilde insan aklının alamayacağı zararları hazırlamıştır. Bu amaçla insanın içindeki savaşma yeteneğini bu kesintisiz çatışmaya yöneltmiştir. Bu çatışma insanı bambaşka bir insan haline getirir, değişik özelliklere ve yeteneklere sahip canlılar içinde kendine özgü özellikleri bulunan bir varlık haline getirir. İnsan için şu yeryüzünde gerçekleştirilmesi gereken en büyük hedef olarak şeytanı yenmeyi, dolayısıyle kötülüğü, pisliği, iğrençliği yenmeyi gösterir. Bir de yeryüzüne iyiliğin, iyiliği tavsiye etmenin ve temizliğin ilkelerini yerleştirmeyi hedef olarak gösterir.

Bu değinmeden sonra surenin akışı yeniden Hz. İsa'nın gerçek kişiliğini, getirdiği dinin gerçek mahiyetini, soydaşlarının kendisinden önce nasıl görüş ve inanç ayrılıkları içinde bocaladıklarını, yine kendisinden sonra ne şekilde gruplara ayrıldıklarını açıklıyor:

وَلَمَّا جَآءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِالْحِكْمَةِ
وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا
صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

63- İsa açık delilleri getirdiği zaman dedi ki: "Size hikmetle ve ayrılığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim. Allah'a karşı gelmekten sakının, bana itaat edin."
64- "Çünkü Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu, doğru bir yoldur."
65- Ama aralarında çıkan gruplar, birbiriyle ihtilafa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!

Hz. İsa gerek yüce Allah'ın kendisi aracılığı ile gerçekleştirdiği somut mucizelerden, gerekse doğru yola iletici söz ve direktiflerden oluşan açık ve anlaşılır

belgeler getirmişti kavmine. Hz. İsa soydaşlarına **"Size hikmet getirdim"** demişti. Kendine hikmet verilen biri, birçok iyiliklere sahip demektir. Ayağı kaymaktan ve düşmekten korunmuş, aşırılıktan ve eksikliklerden emin olmuş demektir. Yolda kendine güvenir bir şekilde ölçülü ve aydınlık bir istikamette adımlarını atar. Bunun yanısıra Hz. isa soydaşlarının içine düştükleri bazı görüş ayrılıklarını açıklığa kavuşturmak için gelmişti. Çünkü soydaşları Hz. İsa'nın getirdiği hayat sistemi (şeriat) hakkında farklı görüşlere sahiptiler. Bu farklı görüşlere bağlı olarak gruplara, fraksiyonlara bölünmüşlerdi. Hz. İsa bu grup ve fraksiyonları Allah'tan korkmaya, ve Allah katından getirdiği kitaba uymak suretiyle ona kulluk sunmaya çağırdı. Bu amaçla hiçbir kapalılığa yer vermeden, karanlık bir nokta bırakmadan, gerçeği olanca çıplaklığı ile sunma hususunda hiçbir taviz vermeden katışıksız tevhid mesajını (yani Allah'ın birliği gerçeğini) açıkça duyurdu: **"Allah benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir."** Hz. İsa, kesinlikle "Ben ilahım" dememiştir. Asla "Allah'ın oğluyum" dememiştir. Kendisinin kulluğu ve alemlerin Rabbi olan Allah'ın Rabblığı dışında uzaktan, yakından Rabbi ile aralarında bir başka bağın varlığına işaret etmemiştir. Onlara: İşte doğru yol budur, dolambaçsız, zikzaksız yol budur. Bu yolda ayaklar kaymaz, sağa sola sapılmaz demiştir. Ne varki ondan sonra gelenler, tıpkı ondan önceki soydaşları gibi gruplara bölündüler. Bir gerekçeden, yahut bir kuşkudan dolayı değil, tamamen zalim oluşları nedeniyle bölündüler: **"Acı bir günün azabı karşısında vay o zalimlerin haline!"**

Kuşkusuz Hz. İsa'nın dini İsrailoğullarına yönelikti, onlar için gönderilmişti. İsrailoğulları uzun süreden beri, kendilerini Roma İmparatorluğunun baskısından, boyunduruğundan kurtarması için onu bekliyorlardı. bu bekleyiş uzun zaman sürdü. Ama Hz. İsa gelince, onu tanımadılar, karşı çıktılar. Onu çarmıha germeye kalkıştılar.

Hz. İsa geldiği zaman İsrailoğullarını çeşitli gruplara, mezheplere bölünmüş durumda buldu. Bunların en önemlisi şu dört gruptu:

I. SADÛKİLER: Bunlar "saduk"a bağlıydılar. Hz. Davud ve Süleyman - selam üzerlerine olsun- döneminden bu yana kahinlik yetkisi ona ve ailesine verilmişti. Geleneğe göre kahinin soyu, Musa'nın kardeşi Harun'a kadar uzanmalıydı. Yahudilerin mabedinin yönetimi onun soyunun elindeydi. Bunlar görevleri ve meslekleri gereği ibadetlerin şekillerine ve ayinlere büyük önem verirlerdi. "Bid'at"lara karşıydılar. Bununla beraber çok sefih bir özel hayatları vardı. Hayatın zevklerinden sorumsuzca yararlanırlardı. Kıyametin kopacağını da kabul etmezlerdi.

II. FERİSİLER: Bunlar sadukîlerle sürekli mücadele ediyorlardı. Onların ayinlere ve ibadet şekillerine fazlasıyla önem vermelerini, ölümden sonra dirilişi ve kıyamet gününde hesaplaşmayı inkar etmelerini yadırgıyorlardı. Ferisîlerin en belirgin özellikleri, mistik ve tasavvufi bir hayat tarzı seçmeleriydi. Bununla beraber içlerinde bilgeliklileri ile övünenler, büyüklenenler de yok değildi. Hz. İsa onların bu kibirlerini ve gösterişli sözlerini yererdi.

III. SAMİRÎLER: Bunlar Yahudi ve Asur karışımı bir gruptular. Musevi kitapları olarak bilinen eski dönemden kalma beş kitaba uyuyorlardı. Sonraki

dönemlerde bunlara eklenen ve diğer gruplarca kutsal olarak bilinen öteki kitapları kabul etmezlerdi.

IV. ASİLER veya ESSİNİLER: Bunlar bazı felsefî akımların etkisinde kalmışlardı. Diğer yahudi gruplardan kopuk bir hayat yaşıyorlardı. Nefse eziyet etme, dünya nimetlerinden yararlanmama yolunu tutmuşlardı. Aynı şekilde cemaatlerinde de sıkı bir düzen kurmuşlardı.

Bunların dışında ferdi düzeyde daha birçok mezhep ve grup vardı. Roma İmparatorluğunun baskısı altında ezilen, aşağılanan, horlanan ve herkesin beklediği kurtarıcının eliyle kurtarılmayı bekleyen İsrailoğulları o sıralarda bir inanç ve gelenek karmaşası içinde yaşıyorlardı.

Hz. İsa **"Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir"** şeklinde duyurduğu tevhid, yani Allah'ın ruhsal arınmayı ve insan kalbine yönelmeyi ayin ve şekillerden öncelikli tutan şeriatı getirince sadece ibadetlerin dışgörünüşüne ve ayinlere önem vermeyi meslek haline getiren din adamları ona savaş ilan ettiler.

Hz. İsa'nın şu sözü onların durumunu çarpıcı biçimde ortaya koyuyor: "Onlar ağır yükler hazırlıyor ve insanları bu ağırlıkları omuzlamaya yöneltiyorlar. Fakat yardım için parmaklarını bile uzatmıyorlar. Bütün yaptıklarını insanlar kendilerine baksınlar diye yapıyorlar. Sarıklarını gösterişli biçimde sarıyor, cüppelerinin eteklerini uzatıyorlar. Ziyafetlerde ilk sedire kuruluyor, toplantılarda baş köşedeki yere oturuyorlar. Sokaklarda kendilerine selam verilmesini, nereye giderlerse gitsinler, kendilerine "efendim... efendim..." denilmesini istiyorlar."

Yine Hz. İsa onlara seslenirken şöyle diyor: "Ey kör klavuzlar. Sivrisinekten dolayı insanları hesaba çekerken, kendileri deveyi hamuduyla yutanlar... Siz kadehin ve yemek tabağının dışını temizliyorsunuz oysa her ikisinin de içi pislik ve artıkla doludur. Yazıklar olsun size ey riyakar yazıcılar, Ferisîler. Sizler beyaza boyanmış kabirler gibisiniz, dışı parlak, içi çürük kemik dolu."[18]

İnsan Hz. İsa'ya dayandırılan bu sözleri ve bu konuya ilişkin olarak yeralan başkalarının sözlerini okuduğu zaman günümüzde dini meslek edinen din adamlarını düşünüyor. Bu, insanların her yerde görebildikleri, dini resmi bir meslek haline getiren din adamlarının değişmez özelliğidir.

Sonra Hz. İsa Rabbine gitti. Ona uyanlar da ondan sonra bölündüler. Gruplara, fraksiyonlara ayrıldılar. Bazıları onu tanrılaştırdı. Bazıları da onun Allah'ın oğlu olduğunu ileri sürdü. Bir kısmı da Allah'ın üç olduğuna, ve İsa'nın bu üçten biri olduğuna inandı. Böylece Hz. İsa'nın sunduğu saf tevhid inancı -yani Allah'ın birliği inancı- kayboldu. Bununla birlikte, Rabblerine sığınmaları, dini tamamen O'na özgü kılmak -yani sadece O'nun hayat sistemine uymak- suretiyle O'na kulluk sunmaları için insanlara yönelttiği çağrı da unutulup gitti.[19]

"Aralarında çıkan gruplar, birbiriyle ihtilafa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zalimlerin haline!"

18- Bu ifadeler Üstad Akkad'ın "Abkariyet'ul Mesih" Adlı kitabından alınmıştır. Bu kitabta yahudi gruplarına ilişkin yeterli açıklama vardır.

19- Hz. İsa'dan sonra ortaya çıkan görüş ve inanç ayrılıklarına ilişkin olarak Neml Suresi, 76. ayetin tefsirine bakınız. Fizilal-il Kur'an c.8, sh.57.

Sonra da Arap müşrikleri kalkıyor, Hz. İsa hakkında ondan sonra ortaya çıkan değişik grupların yaptıklarını, onun hakkında uydurdukları efsaneleri Peygamber efendimize karşı delil olarak ileri sürüyorlar.

Surenin akışı zalimlerden söz ediyorken, Hz. İsa'dan sonra aralarında görüş ve inanç ayrılıkları başgösteren gruplar ile bu grupların yaptıklarını Peygamber efendimize karşı delil olarak kullanmaya kalkışan Arap müşrikleri bir araya getiriliyor ve kıyamet günündeki durumları uzun ve ürpertici bir sahnede tasvir ediliyor. Bu sahne aynı zamanda kendilerine büyük ikramda bulunulmuş muttakilerin nimetlerle dolu cennetlerdeki durumlarını da kapsıyor:

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا
وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ
تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾
إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ
فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾
وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ ﴿٧٧﴾

66- Onlar illa o saatin kendilerinin hiç farkında olmadıkları bir sırada, ansızın başlarına gelmesini mi bekliyorlar?
67- O gün takva sahipleri dışında, dost olanlar birbirlerine düşman olurlar.
68- Ey kullarım, bugün size korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz.
69- Onlar, ayetlerimize inanmış ve müslüman olmuş kullarımdı.
70- Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz.
71- Onların önünde altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı herşey var. Ve siz, orada ebedi kalacaksınız.
72- İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur.
73- Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz.

74- Suçlular, cehennem azabında ebedi kalacaklardır.
75- Kendilerinden azab hiç hafiflemiyecektir. Onlar azab içinde ümitsizdirler.
76- Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendileri zalim idiler.
77- "Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin" diye seslenirler. Malik de "Siz böyle kalacaksınız" der.

Sahne kıyametin ansızın kopuvermesiyle başlıyor. Onlarsa bundan habersizdirler. Kıyametin gelip çattığının farkında değildirler:

"Onlar illa o saatin kendilerinin hiç farkında olmadıkları bir sırada, ansızın başlarına gelmesini mi bekliyorlar?"

Bu sürpriz gelişme tuhaf bir olaya neden oluyor. Onların dünya hayatında alışageldikleri herşeyi altüst ediyor.

"O gün takva sahipleri dışında, dost olanlar birbirlerine düşman olurlar."

Dostların düşman haline gelmesini, sevgilerinin kendisinden kaynaklanıyor. Çünkü onlar dünya hayatında kötülük etrafında birleşiyorlardı, birbirlerini sapıklığa yöneltiyorlardı. Bugünse birbirlerini kınıyorlar. Sapıklığın sorumluluğunu, kötülüğün akibetini birbirlerinin üzerine atıyorlar. Bugün birbiriyle çekişen düşmanlara dönüşmüşler. Oysa dostların birbirlerini kurtarması gerekiyordu. **"Takva sahipleri hariç..."** Onların sevgisi, dostluğu kalıcıdır. Onlar doğru yolda birleşmişlerdi, birbirlerine iyiliği tavsiye etmişlerdi. Sonuçta da kurtulmuşlardır.

Dünyadayken dost olanların ahirette düşman haline gelip birbirlerini suçladıkları sırada, tüm varlıklar müttakilere yönelik şu yüce ve onurlandırıcı duyuru ile çınlıyor:

"Ey kullarım, bugün size korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz."

"Onlar, ayetlerimize inanmış ve müslüman olmuş kullarımdı."

"Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete girersiniz."

Yani sevinciniz, neşeniz yüz hatlarınızdan ve davranışlarınızdan taşarak, büyük bir mutluluk içinde giriniz cennete.

Sonra -hayal gözüyle- altından kadehler ve tepsilerle çevrelerinde dolaşıldığını seyrediyoruz. Onlar için canlarının çektiği herşeyin cennette bulunduğunu görüyoruz. Canın çektiği şeylerin yanısıra, gözler de gördüklerinden zevk alıyorlar. Onlara yönelik ikram hem eksiksizdir, hem de göz zevkini okşayacak kadar güzeldir.

"Onların önünde altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı herşey var!"

Bu nimetlerin yanısıra, daha büyük ve daha üstün bir lütuf var ki, o da yüce Allah'ın onlara yönelik onurlandırıcı şu hitabıdır:

"Siz orada ebedi kalacaksınız."

"İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur."

"Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz."

Biraz önce birbirlerini suçlayarak çekişirken bıraktığımız suçlular ne durumdadır acaba?

"Suçlular, cehennem azabında ebedi kalacaklardır."

Bu, en zor, en dayanılmaz düzeyde, sürekli bir azaptır. Bir saniye durmaz, bir an için olsun soğumaz. Kurtulma ümidini taşıyan tek bir parıltı yok. Uzaktan da olsa tek bir ümit ışığı görünmez. Her yönden ümitlerini keserek kara kara düşünüyorlar:

"Kendilerinden azap hiç hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde ümitsizdirler."

Bunu kendi başlarına getiren onlardır. Kendilerini bu korkunç akibete kendileri sürükledi. Onlar zalimdirler, zulme uğramış değildirler.

"Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendileri zalim idiler."

Sonra bu atmosfer içinden derinden gelen bir ses yankılanıyor. Bu ses karamsarlığın, sıkıntının ve ümitsizliğin tüm anlamlarını taşıyor.

"Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin..."

Çok uzaklardan, derinden yükselen bir feryattır bu. Oradan, cehennemin kapalı kapılarının ardından yükseliyor. Bu yükselen, o suçlu zalimlerin feryadıdır. Kurtulmak için, yardım istemek için bağırmıyorlar. Çünkü bu konuda herşeyden ümitlerini kesmişler, tamamen karamsardırlar. Tek istedikleri yok olmak. Bir an önce yok olup rahat etmek. Bu şiddetli azap karşısında ölüm onlar için bir arzudur! Bu feryad, sahneye yoğun bir karamsarlık ve sıkıntı havasını veriyor: Biz bu feryadın ötesinden azab içinde çırpınan, insan gücünü aşan acılarla kıvranan bedenleri görüyor gibi oluyoruz. İşte bu dayanılmaz azabın acısı ile basıyorlar bu canhıraş feryadı: **"Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin..."**

Fakat daha beter içlerini karartan, kendilerini aşağılayan bir cevap alıyorlar. Kendilerine önem verilmediğini öğrenmenin ezikliği içinde kalakalıyorlar:

"Malik de "Siz böyle kalacaksınız' der."

Kurtuluş yok, ümit yok... Ölmeniz sözkonusu değil. İşiniz bitirilmeyecek, böyle kalacaksınız!

Bu iç karartıcı ve sıkıntılı sahnenin ışığında, haktan hoşnut olmayan, doğru yola girmekten kaçınan, dolayısiyle bu korkunç akibeti boylayanlara seslenili-yor. Sakındırma ve şaşkınlık ifade etmeye en uygun ortamda hem de şahitlerin gözü önünde tutumlarının tuhaflığı, hayret vericiliği dile getiriliyor:

لَقَدْ جِئْنَٰكُم بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوٓا۟ أَمْرًا
فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُم ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

78- Andolsun biz size hakkı getirdik; fakat sizin çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.
79- Yoksa bir işe mi karar verdiler? Doğrusu Biz de kararlıyız.
80- Yoksa bizim, kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Aksine işitiriz ve yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar.

Onların Hz. Peygambere uymayışlarının nedeni haktan hoşnut olmayışlarıdır. Yoksa peygamberin sunduğu mesajın hak içerikli olduğunu kavramadıkla-

rından veya saygın peygamberin doğruluğundan kuşku duyduklarından kaynaklanmıyor bu tutumları. Çünkü onun insanlara yalan isnat ettiğine tanık olmamışlardı. Böyle biri nasıl Allah adına yalan söyleyebilir? Ona iftira atabilir?

Gerçeğe karşı savaş açanlar, genellikle onun gerçek olduğunu bilmiyor değildirler. Onlar gerçekten hoşlanmazlar. Çünkü gerçek onların arzuları ile, heve ve hevesleri ile çatışır. Azgın ihtiraslarının yoluna dikilir. Onlar da arzularını, azgın ihtiraslarını frenleyemeyecek kadar zayıftırlar. Fakat hakka ve hak davetçilerine karşı çok cesurdurlar. Dolayısıyle heva ve hevesleri ve azgın ihtirasları karşısındaki zayıflıklarından hakka ve hak davetçilerine karşı bir güç, bir cesaret alıyorlar!

Bu yüzden sınırsız ve caydırıcı güce sahip olan, onların gizli duygularını ve kurdukları planları bilen yüce Allah onları şu şekilde tehdit ediyor:

"Yoksa bir işe mi karar verdiler? Doğrusu biz de kararlıyız."

"Yoksa bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Aksine işitiriz ve yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar."

Onların yanlışta ısrar edip Hakka karşı olumsuz tavır takınmalarına karşılık yüce Allah'ın kesin emri ve Hakkın üstün gelmesine ve desteklenmesine ilişkin iradesi yeralıyor. Onların karanlıkta buluşup komplolar kurup planlar hazırlamalarına karşılık yüce Allah'ın gizli açık herşeyi bildiği vurgulanıyor. Zayıf, güçsüz ve yetersiz yaratıklar herşeyden güçlü, ve herşeyi bilen yaratıcıya karşı çıktığında akibet önceden bellidir.

Surenin akışı bu dehşet verici tehditten sonra onları kendi hallerine bırakarak Peygamber efendimize yöneliyor ve onlara söylemesi gereken sözü söyledikten sonra, onları bir benzerini az önce gördükleri akibetleri ile başbaşa bırakmasını istiyor:

قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ
الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

81- De ki: "Eğer Rahman'ın çocuğu olsaydı O'na tapanlardan ilki ben olurdum."
82- Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah onların uydurdukları noksan sıfatlardan yücedir, münezzehtir.
83- Bırak onları, kendilerine söylenen günlerine kavuşuncaya kadar dalsın, oyalansınlar.

Müşrikler meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürerek onlara tapıyorlardı. Oysa şayet yüce Allah'ın çocuğu olsaydı en başta ona kulluk sunması ve bunu bilmesi gereken Allah'ın peygamberi ve elçisidir. Çünkü Hz. Peygamber Allah'a yakındır ve Allah'a ibadet sunmakta, O'nun emrine uymakta gevşeklik göstermez. Şayet onların ileri sürdükleri gibi Allah'ın bir çocuğu varsa ona gereken saygıyı göstermekte kusur temez. Oysa Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'tan başkasına kulluk sunmuyor. bu da başlıbaşına, Allah'ın evladı olduğuna ilişkin iddialarının dayanaksız, asılsız, delilsiz olduğunun kanıtı-

dır. Hiç kuşkusuz yüce Allah bu saçma iddiadan, bu dayanaksız yakıştırmadan uzaktır.

"Göklerin ve yerin Rabbi, Arşın da Rabbi olan Allah onların uydurdukları noksan sıfatlardan yücedir, münezzehtir."

İnsan **"Arşın Rabbi"** ifadesinin işaret ettiği şu gökleri, yeri, her ikisini yönlendiren kusursuz düzeni, hareketlerindeki ahengi, bu kusursuz düzenin arkaplanında yeralan yüceliği, ululuğu, egemenliği ve üstünlüğü düşündüğü zaman, müşriklerin ileri sürdüğü türden tüm iddialar, bütün kuruntular küçülür, basitleşir. O zaman bozulmamış fıtratının yalın mantığı ile, bütün bunları meydana getiren, onları yoktan vareden zata, doğan ve üreyen hiçbir yaratığın benzememesi gerektiğini kavrar. Bu yüzden bunun gibi sözlerin boş, saçma, anlamsız ve rastgele savrulmuş olduğunu, bunları tartışmaya, üzerinde konuşmaya değmediğini, önemsenmemesi veya yerilmesi gereken sözler olduğunu anlar.

"Bırak onları, kendilerine söylenen günlerine kavuşuncaya kadar dalsın, oyalansınlar."

Bir sahnesini az önce gördükleri o günkü akibetleri gelip çatana kadar oyalansınlar.

Sonra surenin akışı -onları önemsiz varlıklar gibi bir kenara bırakıp, kendi hallerine terkettikten sonra- yüce yaratıcıyı, gökler, yeryüzü ve yüce arş üzerindeki Rabblığına yaraşır biçimde övmeye, O'nun bir ve ortaksız olduğunu vurgulamaya koyuluyor:

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي
الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَإِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

84- Gökteki ilah da, yerdeki ilah da O'dur. O, hakimdir, alimdir.
85- Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan herşeyin mülkü kendisine ait olan Allah yücedir! Kıyametin ilmi de O'nun yanındadır ve siz O'na döndürüleceksiniz.
86- Allah'tan başka tanrı diye yalvardıkları şeyler, şefaat gücüne ve yetkisine sahip değillerdir. Ancak bilerek Hakka şahidlik edenler bunun dışındadır.

burada göklerde ve yeryüzünde egemen olan ilahlığın teklifi vurgulanıyor. Yüce Allah'ın bu niteliği ile ortaksız olduğu, yaptığı herşeyin bir hikmete dayandığı belirtiliyor. O'nun ilminin bu uçsuz bucaksız mülkü kapsadığı anlatılıyor.

Ardından yüce Allah "tebareke" ifadesiyle övülüyor, yüceliği ile dile getiriliyor. Yani yüce Allah onların asılsız iddialarından, saçma sapan düşüncelerinden yücedir, uludur. O **"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların"** Rabbidir. Kıyametin ne zaman kopacağını sadece O bilir. Herşeyin dönüşü O'nadır, akibet O'nun katındadır.

O gün, Allah'ın evladı veya ortağı olduğunu ileri sürdükleri hiç kimse, onlardan biri için aracılık yapamaz. Nitekim bunları Allah katında aracılar edindiklerini ileri sürüyorlardı. Oysa gerçeği gören ve ona inananlardan başkası için aracılık yapılmaz. Ayrıca gerçeği görüp inanan biri, onu inkar eden, ona savaş açan biri için aracılık yapmaz.

Sonra surenin akışı, onları tartışma konusu yapmadıkları, kesinlikle kuşku duymadıkları fıtratlarının yalın mantığı ile yüzyüze getiriyor: Evet, onlar kendilerini yaratanın yüce Allah olduğunu kabul ediyorlardı. Peki o zaman niye bir başkasını ona yönelik ibadetlerine ortak ediyorlar? Niçin ona ortak koştukları düzmece ilahlardan aracılık beklentisi içindedirler?

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

87- Andolsun onlara "kendilerini kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Allah" Derler. O halde nasıl haktan çeviriliyorlar?

Bozulmamış fıtratlarının tanıklık ettiği ve bunun kaçınılmaz mantıksal sonucu olarak kabul ettikleri haktan nasıl yüz çeviriyorlar?

Surenin sonunda Hz. Peygamberin Rabbine yönelip onların kafirliklerini, inanmayışlarını şikayet edişi önemsenerek vurgulanıyor:

وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88- Resulullah'ın "Ya Rabbi! Bunlar inanmayan bir kavimdir" demesini de Allah biliyor."

Hiç kuşkusuz bu ayet, Peygamber efendimizin bu sözünün derinliğinin boyutlarını, nasıl dinlendiğini, nasıl önemsendiğini, yüce Allah'ın nasıl onunla ilgilendiğini ifade etmektedir.

Yüce Allah, peygamberinin bu seslenişini -özel bir ilgiyle- cevaplandırıyor; peygamberini onlardan yüz çevirmeye, onları kendi hallerine bırakmaya, onlara aldırış etmemeye, önemsememeye yöneltiyor. Ona güven aşılıyor. Meseleyi selam, hoşgörü ve kalpten gelen bir hoşnutlukla karşılamasını istiyor. Bununla birlikte haktan yüz çeviren inatçılara üstü kapalı bir tehdit savuruluyor. Örtülü her şeyin ortaya çıktığı kıyamet gününde onları bekleyen korkunç akibet hatırlatılıyor:

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- Ey Muhammed! Sen şimdilik onlardan yüz çevir ve esenlik dile; yakında bileceklerdir.

ZUHRUF SURESİNİN SONU

Duhan Suresi

44

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 59

Bismillahirrahmanirrahim.

Mekke'de inen bu sirenin müzikal vurgusu; kısa bölümleri ile, birbirine yakın kafiyeleri ile, sertliği önplanda tutulan tabloları ile ve derin etkili mesajlar içeren atmosferi ile sanki insan kalbinin gerilmiş tellerine inen çekiç darbeleri gibidir.

Surenin akışı neredeyse birbirine girmiş ve bir eksen etrafında dönen bir bütündür. Bütün çizgiler bu eksene bağlanır. Bu açıdan surede sunulan kıssa, kıyamet sahnesi, geçmiş toplumların yerle bir edilmiş yurtları, evren sahnesi ve doğrudan doğruya Allah'ın birliği (tevhid) ilkesini, ölümden sonra dirilişi ve peygamberlik meselesini konu edinen bölüm arasında bir fark yoktur. Bunların tümü de insan kalbini uyaran, canlı ve aktif iman gerçeğini Kur'an'ın onu kalplere şırınga ettiği şekliyle algılamak üzere harekete geçiren araçlar ve etkenler işlevini görüyorlar.

Sure Kur'an'dan ve onun, yüce Allah'tan kullarına yönelik bir rahmet, bir uyarı, bir sakındırma mesajı olarak her hikmetli emrin bölüştürüldüğü bereketli bir gecede indirilişinden sözederek başlıyor. Ardından insanlara Rabbleri; göklerin, yerin ve ikisi arasındaki canlı cansız tüm varlıkların Rabbi tanıtılıyor. O'nun birliği vurgulanıyor. O'nun dirilten, öldüren, öncekilerin ve sonrakilerin Rabbi olduğu ifade ediliyor.

Sonra Kureyşlilerin durumuna değinmek üzere bu konuya ara veriliyor: "**Fakat onlar şüphe içinde eğlenip duruyorlar.**" Bu şüphelerinin ve eğlenmelerinin karşılığı olarak dehşet verici bir azapla tehdit edilmeleri konusunda acele ediliyor: "**Göğün gözle görülür bir duman getireceği günü gözetle.**" "**Duman insanları bürüyecektir. Bu, acı bir azaptır.**" Birgün gelipte kaldırılması sözkonusu olmayacak bu acı azabın üzerlerinden atılması için yaptıkları dua gündeme getiriliyor. Ve hemen bu azabın henüz gelip çatmadığı hatırlatılıyor. Yani üzerlerinden kaldırılmıştır. Şu halde henüz Rabblerine dönmemişken, dolayısıyla bu korkunç azaba çarptırılmamışken bu fırsattan yararlansınlar: "**O gün büyük bir şiddetle çarparız; zira biz öç alıcıyız.**"

Surenin akışı onları, azap sahnesiyle, şiddetle çarpıp yakalama ve öç alma sahnesiyle sertlik unsuru önplanda tutulan bu sarsıcı ifadelerden alıp Firavun

ve üst düzey yöneticilerinin yok edildikleri güne götürüyor. O gün saygın bir peygamber onlara gelmiş ve şöyle seslenmişti: **"Ey Allah'ın kulları bana gelin, doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Allah'a karşı büyüklük taslamayın."** Ama onlar peygamberin sözlerini dinlememişlerdi. Sonuçta peygamber de onlardan ümidini kesmişti. Ve onlar büyüklük taslamanın, üstünlük iddia etmenin ardından aşağılayıcı bir akibetle yokedilmişlerdi: **"Onlar geride nice şeyler bıraktılar; bahçeler, çeşmeler. Ekinler, güzel makamlar ve zevkü sefa sürecekleri nice nimetler. İşte böyle oldu ve biz onları başka bir topluma miras verdik. Onlara gök ve yer ağlamadı. Ve kendilerine mühlet de verilmedi."**

Bu anlamlı sahnenin oluşturduğu atmosfer içinde onların ahireti yalanlamalarına dönülüyor ve onların şu sözleri gündeme getiriliyor: **"Bir kez öleceğiz ve herşey bitecek. Biz dirilecek değiliz. Doğru söylüyorsanız babalarımızı getirin."** Onların bu sözlerinin gündeme getirilmesi ile güdülen amaç Tubba kavminin yokedilişini hatırlatmaktır. Çünkü onlar ötekilerin başına gelen acı akibetten paçalarını kurtaracak kadar güçlü değildirler.

Bunun yanısıra ölümden sonra diriliş olgusu ile yüce Allah'ın göklerin ve yerin yaratılışına dayanak kıldığı hikmet arasında bağlantı kuruluyor: **"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları eğlenmek için yaratmadık. Onları hak ilkesine dayalı olarak yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar."**

Ardından **"hepsinin buluşacağı"**, tüm meselelerin çözüme bağlanacağı günden sözaçılıyor. Burada zakkum ağacı ile, günahkarın yakalanıp cehennemin ortasına sürüklenmesi ile, başının üzerinden kaynar sular dökülmesi ile sertlik unsuru belirgin bir şekilde önplanda tutulan bir sahne sunuluyor. Bu korkunç azabın yanısıra birde azarlanıp rezil ediliyor: **"Tad bakalım, hani şerefli olan, üstün olan yalnız sendin. İşte o kuşkulanıp durduğunuz şey budur."**

Bunun yanısıra nimet sahnesi sunuluyor. Bu nimet, karşıt sahnedeki azabın şiddetine denk olarak derin bir haz veriyor insana. Bununla surenin derin etkili atmosferi ile, sert müzikal vurgusu ile uyum sağlanıyor.

Sure tıpkı başlarken olduğu gibi Kur'an'a yönelik bir işaretle son buluyor:

"Biz bu Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alsınlar." Bununla birlikte müşriklere üstü kapalı ama çok sert bir tehdit yöneltiliyor:

"Biraz bekle, onlar da beklemektedirler."

Bu sure, başından sonuna kadar hızlı tempolu ve aralıksız bir müzikal vurgu ile insan kalbine hücum ediyor. Sertlik ve ardışıklık özelliğinde birleşen değişik tabloları ile, bu tabloların oluşturduğu farklı atmosferleri ile insan kalbine saldırıyor. Alıp insan kalbini, gökyüzü-yeryüzü, dünya-ahiret, cehennem-cennet, geçmiş zaman-şimdiki zaman, gayb alemi-gözle görülür alem, ölüm-hayat, yaratılış kanunları-varlık yasaları arasında akılalmaz alemlerde dolaştırıyor. Hiç kuşkusuz bu, -bir ölçüde kısa olmakla beraber- gayb aleminde ve görünen somut alemde çıkılan büyük bir yolculuktur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ حٰمٓ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝

1- Ha, Mim.
2- Apaçık Kitab'a andolsun ki,

Sure **"Ha, Mim"** harfleri ile başlıyor; bu iki harfe ve onlardan meydana gelen kitaba yemin geleneği sürdürülüyor. Bunun gibi birbirinden kopuk harflere ilişkin açıklama bir çok surenin başında yinelenmiştir. Kitaba yemin edildiği gibi bu harflere de yemin edilmesine gelince; bütün harfler gerçek birer mucizedirler veya yüce Allah'ın insanın ruh ve bedenden oluşan birleşmesine yerleştirdiği ayetlerden biridir. Yüce Allah'ın insanı konuşabilecek özellikte yaratması, insanın harflerin çıkışlarını anlamlı kılacak bir sıralanışa koyabilmesi, harfin ismi aracılığı ile harfin sesini sembolize etmesi, insanın bu harfin ötesindeki bilgiyi algılayabilmesi... Evet bütün bunlar olağanüstü gerçeklerdir. İnsan kalbi alışmışlığın, her yeni şeyi yıpratan geleneğin etkisinden sıyrılıp bunları düşündüğü zaman ne büyük bir mucize olduğunu anlar!

Bu harflerle yemin edilmesinin gerekçesi de bu kitabın mübarek bir gecede indirilmesidir:

KADİR GECESİ VE KUR'AN

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا
مُنذِرِينَ ۝٣ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝٤ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَا إِنَّا كُنَّا
مُرْسِلِينَ ۝٥ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٦ رَبِّ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ۝٧ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي
وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۝٨

3- Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü Biz, insanları uyarmaktayız.
4- Her hikmetli iş o mübarek gecede ayırd edilir.
5- Bu katımızdan verilen her emirdir. Çünkü Biz elçi göndericiyiz.
6- Bu Rabbinden bir rahmettir. Allah, işitendir, bilendir.
7- Eğer kesin olarak inanıyorsanız bilin ki Allah, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.
8- O'ndan başka ilah yoktur, yaşatır, öldürür. Sizinde Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.

Kur'an-ı Kerim'in indiği mübarek gece -en doğrusunu Allah bilir- Kur'an'ın inmeye başladığı gecedir. Bu da bir Ramazan gecesidir. Nitekim yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: **"Ramazan ayı ki, o ayda Kur'an indirildi."**[1] Fakat Kur'an'ın tümü sözkonusu gecede inmiş değildir. Hepsi Ramazan ayında da inmemiştir. Bu gece Kur'an'ın yeryüzüne ulaşmasının başlangıcıdır. Bu gece, kutlu buluşmanın gerçekleşmesi için seçilmiş bir zamandır. Kur'an'ın mübarek bir gecede indirilişine ilişkin olarak bu kadar açıklama yeterlidir.

Gerçekten de insanların üzerine gök kapılarının açıldığı, bu ilahi sistemin

1- Bakara suresi, 185.

insanlık hayatına yerleşmeye başladığı... Bu Kur'an'da kolay ve anlaşılır tercümesi bulunan uçsuz bucaksız evrene egemen olan ve fıtratın zorlanmaksızın algılayıp olumlu tepki gösterdiği yasalar sistemi ile insanların iletişim kurduğu gece mübarektir. İlahi sistemin esas alınarak, fıtratın kuralları ve olumlu tepkileri temeline dayalı, insanın içinde yaşadığı evrenle uyuşan insana yaraşır bir dünyanın kurulmasını öngören Kur'an'ın indiği gece gerçekten mübarektir. İnsanın bu dünyada zorlamasız, bocalamasız, onurlu ve temiz bir hayat yaşayarak her an gökyüzü ile iletişim halinde olmasını sağlayan Kur'an'ın dünyamıza inmeye başladığı gece mübarektir, kutludur.

Bu Kur'an'ın ilk kez üzerlerine indiği insanlar gökyüzünün gölgesinde, direkt Allah'la iletişim halinde oldukları eşi bulunmaz bir dönemde yaşadılar. Yüce Allah en başta onlara kendi iç alemlerini haber veriyor, herşeyden önce gözlerinin üzerlerinde olduğu düşüncesini uyandırıyor. Attıkları her adımda, vicdanlarında depreşen her duyguda bu dolaysız kontrolu ve gözetimi gözönünde bulundurmalarını sağlıyordu. Bir durum karşısında en başta ona sığınırlardı. Çünkü onun kendilerine cevap verecek kadar yakın olduğunu biliyorlardı.

O kuşak geçti gitti ama Kur'an onlardan sonra insan kalbinin görüp iletişim kuracağı bir kitap olarak kaldı. Bir kalp kendini bu Kur'an'a verdiği zaman sihirin yapamayacağı olağanüstü değişikliklere uğrar. Kimi zaman efsanelerdeki gibi duygularını akıllara durgunluk verecek şekilde değiştirir.

Onlardan sonra bu Kur'an her ortamda ve her çağda örnek bir insanlık hayatının kurulmasına elverişli, eksiksiz ve açık bir hayat sistemi olarak kalmıştır. İnsanoğlu kendi ortamı ve kendi zamanında belirgin özelliklere sahip bu ilahi sistemin çerçevesinde, bütün özelliklerini koruyarak insanca bir hayat sürdürür. Bu durum sadece ilahi hayat sisteminin belirgin özelliğidir. Zaten ilahi gücün eseri olan herşeyin ortak özelliğidir bu.

İnsanlar kendi ihtiyaçlarına cevap veren, hayatlarının bir dönemine ve bu dönemin özel şartlarına uyan eserler yapabilirler. Fakat yüce Allah'ın yaptığı bir şey süreklilik ve eksiksizlik özelliğini taşır. Kesintisiz ve elverişlilik, her zaman ve her şartın ihtiyacına cevap verebilme özelliğini taşır. Yüce Allah'ın eseri olan herşey, özün değişmezliği ile dış görünüşün değişkenliği özelliklerini akıllara durgunluk veren bir ahenkle önünde barındırır.

İşte yüce Allah bu Kur'an'ı sözünü ettiğimiz bu mübarek gecede indirmiştir. Öncelikle insanları uyarmak ve sakındırmak için: **"Biz insanları uyarmaktayız."** Çünkü yüce Allah insanın gafil olduğunu, çok çabuk unuttuğunu, bu yüzden uyarılmaya, sakındırılmaya ihtiyacının olduğunu bilir.

Kur'an'ın inmesiyle bereketlenen bu gece, Allah'ın indirdiği vahiyle bir ayırdedicilik, iyi ile kötüyü belirleyicilik niteliğini kazanmıştır:

"Her hikmetli iş o mübarek gecede ayırdedilir."

Bu gecede inen Kur'an aracılığı ile her emir ayırdedilmiş, her mesele çözüme bağlanmış, kalıcı hak ile yüzeysel batıl belirlenmiş, sınırlar çizilmiş, insanlığın bu geceden itibaren kıyamet gününe kadar sürecek yolculuğundaki güzergahı belirleyen tüm yol işaretleri dikilmiştir. İnsanların dünyasında hayatın dayan-

mak zorunda olduğu hiçbir temel açıklanmadan, belirlenmeden bırakılmamıştır. Genel ve kalıcı evrensel yasalar sisteminde olduğu gibi herşey ortaya konmuştur.

Hiç kuşkusuz bütün bunlar yüce Allah'ın iradesine, buyruğuna, peygamberleri insanları uyarmak ve insanlar arasında başgösteren görüş ve inanç ayrılıklarını çözüme bağlamak amacı ile göndermeye ilişkin isteğine uygun olarak gerçekleşmiştir:

"Bu, katımızdan verilen bir emirdir. Çünkü biz elçi göndericiyiz."

Bunlar kıyamet gününe kadar yüce Allah'ın, insanlara yönelik rahmetinin belirtileridir.

Bu Rabbinden bir rahmettir. Allah işitendir, bilendir."

Yüce Allah'ın insanlara yönelik rahmeti en çok Kur'an-ı Kerim'in bu kolay anlaşılır üslubuyla indirilişinde belirginleşiyor. Bu kolay anlaşılır üslubuyla Kur'an insan kalbine çok çabuk yapışıyor. Kalbin tepkisi de damarlarındaki kan dolaşımı gibi gerçekleşiyor. Beşeri varlık onurlu bir insana, insan topluluğu, güzel bir düşe dönüşüyor. Şu kadarı varki bu düş gözle görülen bir realitedir.

Kur'an'ın getirdiği bu inanç sistemi -eksiksizliği ile, ahenkliği ile- özü itibari ile güzeldir. Sevilen, aşık olunan, kalbin tutku ile bağlandığı bir güzelliktir bu. Bu inanç sistemi sadece eksiksizliği ile, özenle hazırlanmışlığı ile, insanlık için iyilik ve hayır kaynağı oluşu ile belirginleşmiyor. Kur'an'ın getirdiği bu inanç sisteminin sahip olduğu bu özellikler yücele yücele örneğin kemal/eksiksizlik özelliği sempatik ve hoş bir güzellik/cemal düzeyine ulaşıyor. Güzelliğin bu erişilmez düzeyinde parçalar en ince ayrıntısına kadar ele alınıyor. Sonra kendi içinde ahenkli bir bütün haline getiriliyor. Ve hep birlikte büyük temele bağlanıyor.

"Bu Rabbinden bir rahmettir." Kur'an'ın bu mübarek gecede getirdiği inanç sistemi Rabbinden insanlara yönelik bir rahmettir. **"Allah işitendir, bilendir".** Herşeyi işitir ve herşeyi bilir. Herşeyi indirirse onu insanların sözlerine ve yaptıklarına ilişkin bilgisine göre indirir. Onları düzeltmeye elverişli kanunları, yasaları, iyiliğe yöneltici direktifleri bu bilgisi uyarınca gönderir.

Evreni kontrolünde tutan yüce Allah'tır. İçindeki canlı-cansız varlıkları O korur:

"Eğer kesin olarak inanıyorsanız bilin ki Allah göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir."

Şu halde O'nun insanları yönetmek üzere indirdiği kitap, O'nun evren üzerindeki genel Rabblığının bir yönünü temsil ediyor. Bu kitap evreni yönlendiren yasalar sistemini bütünleyen ilkeler içeriyor. Burada kesin inançtan sözedilmesi, müşriklerin karışık, çarpık ve tutarsız inanç sistemlerine yönelik bir işarettir. Çünkü onlar yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını kabul ediyor sonra da tutup onun dışında Rabbler ediniyorlardı. Onların bu tutumları sözkonusu gerçeğin içlerinde nasıl belirsizleştiğinin, yüzeyselleştiğinin, kalıcılıktan ve kesinlikten uzaklaştığının belirtisiydi.

Öldürme ve hayat verme gücüne sahip tek ilah O'dur. O'dur hem öncekilerin hem de sonrakilerin Rabbi:

"O'ndan başka ilah yoktur, yaşatır, öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir."

Yaşatma ve öldürme herkesin görebildiği iki olgudur. Ve bu iki olgu bütün yaratıkların gücünü aşmaktadır. Bunu anlamak için basit bir bakış, kısacık bir düşünce yeterlidir. Ölüm sahnesi de tıpkı hayat sahnesi gibi, tüm görüntüleriyle, tüm şekilleriyle insan kalbini etkiler, derinden sarsar, onu harekete geçirir, etkilenmeye, tepki göstermeye hazır hale getirir, uyarıcıları algılayıp olumlu karşılık vermesini sağlar. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de sıkça ölümden sözedilir, duygular ölüme yöneltilir. İkide bir ölüm hatırlatılarak insan kalbi uyarılmaya çalışılır.

Heyecan ve coşku bu düzeye ulaşınca surenin akışı konuya ara veriyor ve bu mesele karşısındaki durumlarını anlatmaya geçiyor. Ne yazıkki onlar, oyuna, eğlenceye alınacak tarafı bulunmayan böylesine önemli bir meselede gerçeğe yakışmayan, çelişkili bir tavır içindedirler:

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ
هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾
أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ
وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ
عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

9- Fakat onlar şüphe içinde eğlenip duruyorlar.
10- Göğün gözle görülür bir duman getireceği günü gözetle.
11- Duman, insanları bürüyecektir. Bu, acı bir azabtır.
12- "Rabbimiz, bizden azabı kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz" derler.
13- Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar? Öğüt alma zamanı geçti. Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti.
14- Ondan yüz çevirdiler "Bu, deli görünümünde eğitilmiş biridir" dediler.
15- Biz sizden azabı birazcık kaldıracağız, fakat siz yine inkara döneceksiniz.
16- O gün büyük bir şiddetle çarparız; zira Biz öç alıcıyız!

Kur'an-ı Kerim şöyle diyor: Onlar böylesine önemli bir mesele karşısında eğleniyorlar. Bu değişmez ayetlerden kuşku duyuyorlar. Şu halde onları o dehşet verici, o zorlu gün gelip çatana kadar kendi hallerine bırak:

"Göğün gözle görülür bir duman getireceği günü gözetle."

"Duman insanları bürüyecektir. Bu acı bir azaptır."

İlk kuşak müslümanlar duman ayetini farklı biçimlerde yorumlamışlar. Bazısına göre, bu ayette sözkonusu edilen, kıyamet günü göğü kaplayacak dumandır. Bu dumanın ortaya çıkışını beklemeye ilişkin tehdit de Kur'an'da sıksık tekrarlanan türden bir kıyamet tehdididir. Çünkü kıyamet hem onların hem de Peygamber efendimizin gözlediği bir gelecektir. Bazısı ise şöyle demiştir: Hayır, söy-

lendiği gibi dumanın göğü bürümesi gerçekleşmiştir. Sonra Peygamber efendimizin duası sonucu bu azap müşriklerin üzerinden kaldırmıştır. Şimdi bu iki görüşün bir özetini ve dayanaklarını sunuyoruz. Ardından yüce Allah'ın yolumuzu aydınlattığı oranda bunları değerlendirip bir sonuç çıkaracağız ve Allah'ın izniyle bunu doğru kabul edeceğiz.

Süleyman b. Mihran el-A'meş, Ebu'd-Duha Müslim b. Subayh'a dayanarak Mesruk'un şöyle dediğini anlatır: "Bir ara Kinde kapılarının yanındaki Kufe mescidine girdiğimizde gördük ki bir adam arkadaşlarına **"O gün gök gözle görülür bir duman getirecek..."** ayetini anlatıyor. Şöyle diyordu adam: Biliyor musunuz bu duman nedir? Bu, kıyamet günü göğü bürüyecek dumandır. Bu duman münafıkların kulaklarını ve gözlerini tıkayacak, mü'minleri de nezleye benzer bir şekilde etkileyecektir... Kalkıp Abdullah ibni Mes'ud'un -Allah ondan razı olsun- yanına gittik ve adamın sözlerini kendisine anlattık. İbni Mes'ud yanı üzere uzanmıştı, söylenenleri duyunca dehşet içinde kalkıp oturdu ve şöyle dedi: Allah sizin peygamberinize şöyle buyurmuştur: **"De ki: 'Ben sizden bir ücret istemem. Ve ben zorlayıcılardan değilim.'"**(2) Hiç kuşkusuz kişinin bilmediği bir konuda "Allah herkesten daha iyi bilir" demesi ilmin gereğidir. Şimdi ben size olayı anlatayım. Kureyşliler müslüman olmakta gecikince ve Peygamber efendimize karşı çıkınca, Peygamberimiz de onların tıpkı Hz. Yusuf dönemindeki gibi kıtlığa uğramaları için bedduada bulundu. Bunun üzerine bir kuraklık, bir kıtlık başgösterdi, insanlar aç kalmaya başladılar. Öyleki kemik ve leş bile yediler. Başlarını kaldırıp göğe bakıyor, dumandan başka birşey göremiyorlardı. -Bu hadisi onlardan bir başkası da burada şu ifadeyi kullanmıştır: Adam başını kaldırıp göğe bakıyor, ama açlıktan gözleri kararıyor ve dumana benzer bir kütleden başka birşey göremiyordu-. Yüce Allah **"Göğün gözle görülür bir duman getireceği günü gözetle. Duman insanları bürüyecektir. Bu, acı bir azaptır"** buyurdu. Bunun üzerine Peygamber efendimize gidip "Ya Resulallah Mudaroğulları için Allah'tan yağmur iste. Çünkü onlar yok olmak üzeredirler" dediler. Peygamberimiz Allah'tan yağmur istedi ve yağmur yağdı. Yüce Allah bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Biz sizden azabı birazcık kaldıracağız, fakat siz yine inkara döneceksiniz."** Abdullah ibni Mes'ud şöyle dedi: Kıyamet günü müşriklerin azabı kaldırılacak mı? Ama onlar tekrar refaha kavuşunca eski hallerine döndüler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"O gün büyük bir şiddetle çarparız, zira biz öç alıcıyız."** Sözkonusu gün, Bedir savaşıdır. İbn-i Mes'ud derki şu beş olay da gerçekleşmiştir: Göğün gözle görülür bir duman getirmesi, Bizanslıların galip gelmesi, ayın yarılması, kafirlerin şiddetle çarpılmaları ve kafirlerin yokedilmeleri... Bu hadis Buhari ve Müslim'de yeralır. İmam Ahmed Müsned'inde yer verir. Tirmizi ve Nesai tefsirlerinde, İbn-i Cerir, İbn-i Ebu Hatem değişik kanallardan A'meş'ten aktarırlar. Mücahid, Ebu Ali'ye, İbrahim en-Nehai, Dahhak, Atiyye el-Avfi gibi bir grup ilk kuşak müslüman alim İbn-i Mes'ud'un bu ayette işaret edilen göğün duman kaplamasının geçtiğine ilişkin yorumuna katılmışlar. İbn-i Cerir de bu yönde görüş belirtmiştir.

Ötekiler ise şöyle diyorlar: Göğün duman kaplaması henüz yaşanmamıştır.

2- Sad suresi, 86.

Bu olay kıyametin ön belirtilerinden biridir. Nitekim Ebu Serihe Huzeyfe b. Useyd el-Gifarî -Allah ondan razı olsun- şöyle der: Biz Arafa'da oturmuş kıyametten sözediyorken birden Resulullah çıkageldi ve şöyle buyurdu: On ön belirti ortaya çıkmadıkça kıyamet kopmaz: Güneşin battığı yerden doğması, duman, yerden çıkan bir hayvan, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkması, Meryemoğlu İsa'nın ortaya çıkışı, Deccal, biri doğuda, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yer batması, bir ateşin Aden içlerinden çıkarak insanları önüne katması -veya topluca sürüklemesi- bu ateş insanlarla birlikte geceleyerek, onların öğlen uykusuna daldıkları yerde bekleyecektir." Bu hadise sadece Müslim yer vermiştir.

İbn-i Cerir şöyle der: Bana Muhammed b. Avf anlattı, ona da Muhammed b. İsmail b. Ayyaş babasının şöyle dediğini anlatmış: Bana Damdam b. Zer'e anlattı, o da Şureyh b. Ubeyd'den duymuş, ona da Ebu Malik el Eş'arî anlatmış: Resulullah şöyle buyurdu: Rabbiniz üç şeye karşı sizi uyardı: Mü'mini nezleye yakalanmış gibi tutan, kafiri de vücudundaki her delikten dışarı taşana kadar şişiren duman. İkincisi yerden çıkan hayvan, üçüncüsü deccal. Taberanî bu hadisi aynı ifadelerle Haşim b. Zeyd'den, o da Muhammed b. İsmail b. Ayyaş'tan rivayet etmiştir. (İbn-i Kesir, tefsirinde bu hadisi aktaranların sağlam olduğunu söyler.)

Yine İbn-i Cerir şöyle der: Bana Yakub anlattı. Ona da İbn-i Aliye anlatmış, o da İbn-i Cüreyc'den Abdullah b. Ebu Melike'nin şöyle dediğini duymuş: Bir gün erkenden Abdullah İbn-i Abbas'ın -Allah ondan razı olsun- yanına gittim. Bana şöyle dedi: Bu gece sabaha kadar uyumadım. "Niçin?" dedim. "Kuyruklu yıldız doğdu, dediler, ben de dumanın her tarafı kaplamasından korktum. Bu yüzden sabaha kadar uyuyamadım" dedi. İbn-i Ebu Hatem de babasından o da İbn-i Ömer'den, o da Süfyan'dan, o da Abdullah b. Ebu Yezid'den, o da Abdullah b. Ebu Melike'den, o da İbn-i Abbas'tan rivayet etmiştir.

İbn-i Kesir tefsirinde derki: "Ümmetin alimi, Kur'an'ın tercümanı İbn-i Abbas'a kadar uzana. bu aktarıcı sıralaması doğrudur. İbn-i Abbas'ın görüşünü paylaşan sahabe ve onlardan sonraki kuşağa mensup müslüman alimlerden de benzeri sözler duyulmuştur. Bunların yanısıra sahih ve hasen hadislere yer veren kitaplarda bu konuda merfu hadisler rivayet edilmiştir. Bunlar da gösteriyor ki duman ileride gerçekleşmesi gözetlenen bir önbelirtidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in ifadesi de bu görüşü desteklemektedir: **"Göğün gözle görülür bir duman getireceği günü gözetle."** Yani bu duman herkesin görebileceği şekilde açık seçik olacaktır. İbn-i Mes'ud'un yorumuna göre de, sözkonusu duman açlığın ve bitkinliğin şiddetinden gözlerin gördüğü bir hayaldir. Yüce Allah'ın **"Duman, insanları bürüyecektir"** sözü de dumanın açık seçik olacağını, onları bürüyüp görüş alanlarını sınırlayacağını, yok edeceğini ifade ediyor. Şayet bu olay sırf Mekkeli müşrikleri ilgilendiren hayali bir durum olsaydı şöyle bir ifade kullanılmazdı: **"Duman insanları bürüyecektir."** Yine yüce Allah'ın **"Bu, acı bir azaptır"** sözü de bu görüşü pekiştiriyor. bu söz onları yermek ve aşağılamak için söylenmiştir. Tıpkı şu ayette olduğu gibi: **"O gün cehennem ateşine çağrılır ve 'buyrun sizin yalanladığınız ateş budur' denir."**[3] Belki de bu sözü kendi aralarında birbirle-

3- Tur suresi, 13.

rine söylerler. Yine, yüce Allah buyuruyor ki: **"Rabbimiz, bizden azabı kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz."** Kafirler Allah'ın azabını gözleriyle gördüklerinde, onun verdiği dehşetli cezayı seyrettiklerinde azabın kaldırılmasını, cezanın sona ermesini isterler. Tıpkı yüce Allah'ın şu sözünde olduğu gibi: **"İnsanları azapla yüzyüze gelecekleri gün konusunda uyar. O gün zalimler 'Ey Rabbimiz, bizimle hesaplaşmayı yakın bir sürenin sonuna ertele de senin çağrına olumlu cevap verip, peygamberlere uyalım' derler. Peki vaktiyle sürekli yaşayacağınıza, hiç ölmeyeceğinize yemin edenler sizler değil miydiniz?"**[4]

Yüce Allah bu surede de şöyle buyuruyor: **"Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar? Öğüt alma zamanı geçti. Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti. Ondan yüz çevirdiler. 'Bu, deli görünümünde eğitilmiş biridir' dediler.'** Yüce Allah diyor ki; onlar nasıl öğüt alacaklar? Biz daha önce onlara bir peygamber göndermiştik. Bu peygamber onlara ilahi mesajı duyurmuş, onları ileride karşılaşacakları korkunç azap konusunda uyarmıştı. Buna rağmen onlar uyarılara kulak tıkamış, peygamberin sunduğu mesaja burun kıvırmışlardı. Peygamberi onaylamamış, tersine yalanlamışlardı. "Bu adam eğitilmiş bir delidir" demişlerdi. Bu ta tıpkı şu ayet gibidir: **"O gün insan düşünüp öğüt alır ama bunun kendisine bir yararı olmaz."**[5] Şu ayet de aynı anlama geliyor: **"Onları korktukları zaman bir görsen; artık kurtuluş yoktur; cehenneme yakın bir yerde yakalanmışlardır. O zaman, 'Allah'a inandık' derler ama, ahiret gibi uzak bir yerden imana nasıl kolayca ulaşırlar? (..)"**[6] Yüce Allah'ın **"Biz sizden azabı birazcık kaldıracağız. Fakat siz yine inkara döneceksiniz."** sözü şu iki anlama da gelebilir. Birincisi şöyledir: Yüce Allah diyor ki; Eğer üzerinizdeki azabı kaldırsak, sizi dünyaya geri göndersek tekrar eskiden olduğu gibi kafirliğe dönersiniz, Allah'ın peygamberlerini yalanlarsınız. Tıpkı yüce Allah'ın şu sözünde olduğu gibi: **"Eğer biz onlara acısak da başlarındaki sıkıntıyı gidersek yine azgınlıkları içinde debelenmeye ısrar ederler."**[7] Yüce Allah'ın şu sözü de aynı anlama geliyor: **"Eğer dünyaya geri gönderilseler yine sakındırıldıkları yola dönerler. Onlar gerçekten yalancıdırlar."**[8] İkinci anlamı ise şudur: Biz uğrayacağınız azabı sebeplerinin gecikmesinden sonra bir süre ertelesek, size ulaşmasını bir vakit bekletsek, siz yine de eski azgınlığınızı, sapıklığınızı sürdürürsünüz. Dolayısıyle azabın kaldırılması, bir süre geciktirilmesi, mutlaka onların azap içinde olmalarını gerektirmez. Tıpkı yüce Allah'ın şu sözünde olduğu gibi: **"Yalnız Yunus'un soydaşları hariç, onlar iman edince dünya hayatında burun buruna geldikleri perişan edici azabı başlarından kaldırdık ve kendilerine belirli bir süre daha yaşama fırsatı tanıdık."**[9] Yani Yunus'un soydaşları azaba çarptırılmadılar, onlara ulaşmadı azap. Onların azaba uğratılmalarını gerektiren sebepler askıya alındı. Katade diyor ki: Siz tekrar Allah'ın azabına döndürüleceksiniz denmek isteniyor. **"O gün büyük bir şiddetle çarparız; zira biz öç alıcıyız"** ayetini İbn-i Mes'ud Bedir savaşı olarak yorumlamıştır. İbn-i Mes'ud'u destekleyen bir grup ta aynı doğrultuda görüş belirtmiştir. Biraz önce de değinildiği gibi duman konusunda da bu grup onu desteklemiştir. Yine İbn-i Abbas'tan Avfi ve Ubey b. Ka'b kanaliyle gelen riva-

4- İbrahim suresi, 44. 6- Sebe suresi, 51-54. 8- En'am suresi, 28.
5- Fecr suresi, 23. 7- Mü'minun suresi. 75. 9- Yunus suresi. 98.

yet ihtimal dışı değildir. Burada sözkonusu olan günün kıyamet günü olduğu açıktır. Gerçi Bedir savaşı da kafirlerin şiddetle çarpıldıkları bir gündür. İbn-i Cerir der ki: Bana Yakup anlattı. O da bir grupla birlikte İbn-i Aliye'den duymuş, o da Halid b. Heza'nın İkrime'nin şöyle dediğini duymuş: İbn-i Abbas ve İbn-i Mes'ud büyük çarpmanın Bedir günü olduğu düşüncesindedirler. Ben de diyorum ki, bu kıyamet günüdür. Ona kadar uzanan aktarıcılar zinciri doğrudur. Hasan el-Basri ve İkrime bu iki rivayetin en sahihi doğrultusunda görüş belirtmişlerdir. En doğrusunu Allah bilir. İbn-i Kesir'in sözleri burada sona erdi.

Biz, ayette sözü edilen dumanın kıyamet günü görüleceğine ilişkin İbn-i Abbas'ın tefsirini ve İbn-i Kesir'in yorumunu tercih ediyoruz. Buna göre duman, benzeri durumlarda Kur'an-ı Kerim'de sıksık rastlanan bir tehdittir. Anlamı ise şudur: Onlar senin sunduğun mesajın doğruluğundan kuşku duyuyorlar ve eğleniyorlar. Şu halde bırak onları ve o korkunç günü bekle. O gün gökte bütün insanları bürüyen açık seçik bir duman belirecektir. Bu duman acı bir azap olarak nitelendiriliyor. Onların azaptan burun buruna gelirken yardım istekleri de şöyle tasvir ediliyor: **"Rabbimiz! Bizden azabı kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz."** Yüce Allah vaktin geçtiğini vurgulayarak istedikleri yardımın gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirtiyor: **"Onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar? Öğüt alma zamanı geçti. Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti. Ondan yüz çevirdiler. 'Bu, deli görünümünde eğitilmiş biridir' dediler."**

Onu o yabancı çocuk eğitiyor ve (iddialarına göre) o bir delidir...

Azabın kaldırılmasını istedikleri ama olumlu cevap alamadıkları bu sahnenin gölgesinde onlara şöyle deniyor: Önünüzde bir fırsat var ve henüz vakit geçmiş değildir. Sahnede gördüğümüz bu azabın size ulaşması bir süre için askıya alınmıştır ve siz şu anda dünyadasınız. Yani, şimdilik üzerinizden azap kaldırılmıştır. Öyleyse, kıyamet günü söz verip de olumlu karşılık alamadığınız zamanki gibi Allah'ın peygamberine, O'nun sunduğu dine inanın. Şu anda sağlığınız yerindedir. Ama bu durum sonsuza kadar sürmeyecektir. Çünkü birgün bize döneceksiniz: **"O gün büyük bir şiddetle çarparız."** O gün her tarafı, Kur'an'daki tasvirini seyrettiğiniz bir duman kaplayacaktır. **"Zira biz öç alıcıyız."** Allah'ın ayetlerini alaya alıp eğlenmenizden, Allah'ın peygamberine "eğitilmiş bir deli" diyerek iftira atmanızdan öç alacağız. Oysa sizin suçladığınız peygamber, doğru sözlü ve güvenilir bir elçidir...

Bize göre bu ayetleri bu şekilde tefsir etmek daha doğrudur. Ama burada neyi kastettiğini en iyi Allah bilir.

Bundan sonra surenin akışı onlarla birlikte Hz. Musa'nın kıssası ile bir başka gezintiye çıkıyor. Kıssanın bir özeti sunuluyor ve olaylar şu yeryüzünde gerçekleşen büyük çarpma sahnesiyle son buluyor. Göğü açık seçik bir dumanın kaplayacağı gün gerçekleşen büyük çarpmayı gösterdikten sonra Firavun hanedanının başına gelenleri dikkatlere sunuyor:

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

17- Andolsun, onlardan önce Firavun toplumunada imkanlar vererek sınamıştık. Onlara saygın bir peygamber gelmişti.

Gezinti, onların kalplerini uyarmak amacına yönelik güçlü bir ifade ile başlıyor. Burada, bir peygamberin bir topluma gönderilişinin bir anlamda o toplumu deneme, onları sınama amacına yönelik olduğu vurgulanıyor. Yine Allah'a karşı büyüklük tasladıkları halde, Allah'ın peygamberini ve onun yanında yeralan müminleri çeşitli eziyetlere, baskılara uğrattıkları halde Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar kafirlere bir dönemin sonuna kadar süre tanınmasının aslında onlar açısından bir sınama, bir deneme olduğuna dikkat çekiliyor. Peygamberin öfkelenmesinin, baskılarına karşı hoşgörüsünün tükenme noktasına gelmesinin, onların doğru yolu bulmalarından ümit kesmesinin ardından korkunç bir yakalamanın, acı bir çarpmanın olabileceği mesajı veriliyor:

"Andolsun, onlardan önce Firavun toplumunu da imkanlar vererek sınamıştık."

Çeşitli nimetlerle, iktidarla, yeryüzü egemenliği ile, uzun süre refah içinde yaşamalarına fırsat vererek zenginlik ve üstünlük sağlayıcı sebepleri ellerinin altına vererek denedik onları.

"Onlara saygın bir peygamber gelmişti."

Peygamberin gelişi onları sınamaya ilişkin planın bir parçasıydı. Onların bu saygın peygambere nasıl bir cevap vereceklerini ortaya çıkarıyordu. Peygamber onlara yönelik çağrısına karşılık şahsına çıkar sağlayacak birşey istemiyordu. Tamamen karşılıksız olarak onları Allah'a çağırıyordu. Herşeyi Allah'a vermelerini ve kendilerinde bulunup ta Allah'tan esirgedikleri hiçbir şeyi olmamasını istiyordu:

ALLAH'A KARŞI BÜYÜKLENMEYİN

أَنْ أَدُّوٓا۟ إِلَيَّ عِبَادَ ٱللَّهِ ۖ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾
وَأَن لَّا تَعْلُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنِّىٓ ءَاتِيكُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّى عُذْتُ
بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ لِى فَٱعْتَزِلُونِ
﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِى
لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱتْرُكِ ٱلْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

18- "Ey Allah'ın kulları! Bana gelin, doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."
19- "Allah'a karşı büyüklük taslamayın. Ben size apaçık bir delil getiriyorum."
20- "Ben, beni taşlayıp öldürmenizden, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım."
21- "Eğer bana inanmadınızsa bari yolumdan çekilin."
22- Sonra Musa: "Bunlar, suç işleyen bir toplum" diye Rabbine dua etti.
23- Allah da şöyle buyurdu: "Kullarımı geceleyin yola çıkar; şüphesiz

takip olunacaksınız."
24- Denizi yarıp toplumunu geçirdikten sonra olduğu gibi açık bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

İşte bunlar kendilerine gönderilen saygın peygamber Musa'nın -selâm üzerine olsun- söylediği kısa ifadelerdir:

Hz. Musa onlardan mesajının genel anlamda onaylanmasını, üzerlerine düşen maddi yükümlülüğü eksiksiz yerine getirmelerini ve kesin bir teslimiyet istiyor.[10] Allah'a kayıtsız şartsız teslimiyeti istiyor. Çünkü O'nun kullarıdırlar. Allah'a karşı büyüklük taslamak kullara yaraşmaz. Bu, Allah'ın çağrısıdır. Peygamber bu çağrıyı kendilerine iletiyor. Elinde de Allah'ın elçisi olduğuna ilişkin belgesi vardır. Kalpleri kendine çeken güçlü bir delili, sözlerinin karşı konulmaz belirgin bir etkileyiciliği vardır. Öte yandan bu peygamber, kendisine saldırmaları, taşlamaları durumunda Rabbine sığınmakla, kendini güvenceye alıyor. İnanmaya yanaşmayıp karşı çıkmaları durumunda ise, onlardan ayrılacağını, kendilerinden uzak duracağını belirterek onlardan da aynı davranışı bekliyor. Hiç kuşkusuz bu tutum insaflılığın, adilliğin ve barışseverliğin en üst noktasıdır.

Ne varki, azgınlığın, despotluğun insafa geldiği çok azdır. Çünkü tağutlar, diktatörler hakkın serbest kalmasından, hiçbir zorlukla karşılaşmaksızın barış ortamında halk kitlelerine ulaşmasından korkarlar. Bu yüzden halka karşı amansız bir savaş başlatırlar. Hiçbir zaman barış yapmaya yanaşmazlar. Çünkü barışın anlamı, onlara göre hakkın ilerlemesi günden güne ruhlara ve kalplere egemen olması demektir. Bunun için batıl şiddetle saldırır, hak taraftarlarını taşa tutar, haktan asla vazgeçmez. Ona rahat vermez, barış içinde hareket etmesine fırsat tanımaz.

Surenin akışı kıssanın sonuna bir an önce varmak için aradaki birçok bölümü kısaca geçiyor. Tüm denemeler sonuçlanınca, Hz. Musa Firavun'un soydaşlarının kendisine inanmayacaklarını, çağrısına olumlu karşılık vermeyeceklerini, barışa ve kendisine karışmamaya yanaşmayacaklarını farkediyor. Vazgeçmeleri mümkün olmayan derin ve asıl saplantılarını görüyor. Bu durumda Rabbine sığınıyor, en son sığınağına koşuyor:

"Sonra Musa 'Bunlar, suç işleyen bir toplum' diye Rabbine dua etti."

Bir peygamber elinin devşirdiği ürünlerle Rabbine sığınmaktan, işini O'na havale etmekten, nasıl isterse öyle hareket etmesini gözlemekten başka ne yapabilir?

Hz. Musa Firavun'un ve soydaşlarını gerçek birer suçlu olarak damgalayışını onaylayan bir cevap alıyor Rabbinden...

"Kullarımı geceleyin yola çıkar; şüphesiz takip olunacaksınız. Denizi yarıp toplumunu geçirdikten sonra olduğu gibi bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur."

Ayette geçen "İsra" sözcüğü ile ancak geceleyin yapılan yolculuklar ifade edilir. Böylece ayeti kerime hem gece yolculuğu anlamına gelen "isra" kelimesi-

10- "en-eddu ileyye ibadellahi" ayetinin bir diğer anlamı da şudur: "Allah'ın kulları İsrailoğullarını bana verin. Onları bana teslim edin ve hizmet için işkence altkoymayın." Bu anlam yüce Allah'ın şu sözüne uyuyor: "İsrailoğullarının bizimle birlikte Mısır'dan ayrılmalarına izin ver. Onlara işkence etme. (Taha suresi, 47)

ni hem de "gece"yi kullanarak sahneyi, yani Allah'ın kullarının İsrailoğullarının geceleyin yola çıkarılmaları sahnesini tekrarlamış oluyor. Bunun yanısıra bu ifadeyle gizlilik havası uyandırılıyor. Çünkü onların geceleyin yola çıkmaları Firavun'un gözünden uzak, onun bilgisi dışında olmuştu. Ayetin orjinalinde geçen "Rahv" kelimesi, durgun anlamındadır. Yüce Allah Musa'ya ve soydaşlarına denizi geçmelerini, geçtikten sonra öylece durgun bırakmalarını emretmişti. Amaç onları izleyen Firavun ve ordusunun boğulması, böylece Allah'ın belirlediği planın tamamlanmasıdır: **"Onlar boğulacak bir ordudur."** İşte görünür sebepler arasından Allah'ın planı bu şekilde yürürlüğe giriyor, gerçekleşiyor. Bizzat sebepler de bu kaçınılmaz planın bir parçasıdır zaten.

Surenin akışı Firavun ve ordusunun suda boğuluş sahnesinin anlatımını veya sunuluşunu kısa kesiyor. Gerçekleşmesi kaçınılmaz olan bir cümle ile yetiniyor: **"Onlar boğulacak bir ordudur."** Surenin akışı bu kırıp geçiren sahneden sonra, bu sahne üzerine yapılan değerlendirmeye geçiyor. Bu değerlendirmede büyüklük taslayan azgın Firavun'un, zulüm ve azgınlıkta ona arka çıkan üst düzey yöneticilerinin basitliği; onun ve kurmaylarının Allah karşısındaki değersizliği gözler önüne seriliyor. Kendisine meftun olan ve ayaklarına kapanan avanesinin şişirmeleri ile havalara girerek, burnunu havaya kaldırarak dolaştığı varlık alemine göre küçüklüğü, önemsizliği ortaya konuyor. Varlık aleminde, farkedilmeyecek kadar küçük, önemsenmeyecek kadar basittir o. Elindeki nimetler çekip alınıyor da, bunların yok olmasına engel olamıyor. Uğradığı bu kötü akibetten dolayı kimse haline acımıyor:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾
وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾
فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾

25- Onlar geride nice şeyler bıraktılar; bahçeler, çeşmeler.
26- Ekinler, güzel makamlar!
27- Ve zevkü sefa sürecekleri nice nimetler!
28- İşte böyle oldu ve biz onları başka bir topluma miras verdik.
29- Onlara gök ve yer ağlamadı. Ve kendilerine mühlet de verilmedi.

Sahne onların içinde yüzdükleri nimet tabloları ile başlıyor. Bahçeler... Pınarlar... Ekinler... Göz kamaştırıcı saraylar, saygı ve hürmetle ağırlandıkları köşkler... Sevinç ve neşe içinde yiyip içtikleri, zevkine vardıkları nice nimetler...

Sonra bütün bunlar ellerinden çekip alınıyor. Ya da onlar bu nimetlerden uzaklaştırılıyorlar. Bunlara bir diğer toplum mirasçı kılınıyor. Bir başka surede şöyle buyuruluyor: **"Böylece bunlara, İsrailoğullarını mirasçı kıldık."**[11] Aslında İsrailoğulları Firavun'un mülküne, saltanatına mirasçı olmadılar. Ama bir başka bölgede, bir diğer mülke mirasçı oldular. Şu halde burada kastedilen, Firavun ve kurmaylarının elinden çıkıp İsrailoğullarının mirasçısı oldukları nimetin, mülkün türüdür.

11- Şuara suresi, 39.

Sonra ne oldu? Sonra şu yeryüzünde gözleri ve gönülleri debdebeleri ile dolduran azgınlar gittiler. Gittiler de kimse gidişlerine üzülmedi. Gökyüzü ve yeryüzü gidişlerinin farkına varmadı. Onlara tanınan süre dolunca bir daha bekletilmediler, kıskıvrak yakalanışları bir dahaki sefere bırakılmadı:

"Onlara gök ve yer ağlamadı. Ve kendilerine mühlet de verilmedi."

Bu ifade onların ne kadar önemsiz oldukları düşüncesini uyandırıyor. Tağutların basit birer nesne gibi yurtlarından koparılıp bir tarafa fırlatılışlarını canlandırıyor. Buna göre ne gökyüzünde ne de yeryüzünde kimse büyüklük taslayan zorbaların, azgınların farkında bile değildir. Yeryüzünde ve gökyüzünde kimse onlara üzülmüyor. Bir karıncanın gidişi gibi sessiz, gürültüsüz gidiyorlar. Oysa daha önce yeryüzünde zorbaca dolaşıyor, insanları ezip geçiyorlardı. Ama şimdi kimse gidişlerine üzülmüyor. Çünkü evren, onların kendisinin boyun eğdiği yasalar sisteminden ayrılmaları dolayısıyle onlardan nefret ediyor. Evren kendisini yaratıp yönlendiren Rabbine inanıyor, ama onlar alemlerin Rabbini inkar ediyorlar. Onlar içinde yaşadıkları varlıklar alemi tarafından dışlanmış iğrenç ve kötü ruhlardır.

Eğer yeryüzünde zorbalık yapanlar bu ayetlerin içerdiği mesajı algılayabilselerdi, yüce Allah ve içinde yaşadıkları varlıklar alemi karşısında ne kadar basit, ne kadar önemsiz olduklarını anlarlardı. Evrenden dışlanmış, koparılmış olarak yaşadıklarını, iman bağı koptuktan sonra aralarında iletişimi sağlayacak bir bağın mevcut olmadığını anlarlardı.

Karşı sayfada ise kurtuluş, saygıyla ağırlanma ve seçkin bir konumda bulunma sahnesi yeralıyor:

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مِنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ
إِنَّهُۥ كَانَ عَالِيًا مِّنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱخْتَرْنَٰهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم مِّنَ ٱلْءَايَٰتِ مَا فِيهِ بَلَٰٓؤٌا۟ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

30- Andolsun biz, İsrailoğullarını o küçültücü azaptan kurtardık;
31- Yani Firavun'dan. Çünkü o, haddi aşanlardan bir zorba idi.
32- Andolsun biz, İsrailoğullarını, bir bilgiye göre alemlere üstün kıldık.
33- Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan ayetler verdik.

Burada İsrailoğullarının "küçültücü" azaptan kurtuluşlarından sözediliyor. Hiç kuşkusuz bu ifade, zorbalığa başvurarak, büyüklük kompleksine kapılarak sınırları zorlayan despotların, zorbaların önemsiz birer nesne gibi bir kenara atılışlarına karşılık olarak yeralıyor: **"Yani Firavun'dan. Çünkü o, haddi aşanlardan bir zorba idi."**

Ardından, yüce Allah'ın İsrailoğullarını -iyi ve kötü yönlerine; bütün özelliklerine ilişkin kapsamlı bilgisi uyarınca- mesajının taşıyıcıları olarak seçmesine değiniliyor. Hiç kuşkusuz bu seçim onların zamanı için, o günkü insanlık alemi için geçerliydi. Çünkü yüce Allah, İsrailoğullarının yamukluklarına, ikide bir sapmalarına, işi ağırdan almalarına ilişkin olarak anlatılanlarla birlikte onların

kendi dönemlerindeki toplumlar arasında daha iyi bir durumda olduklarını, mesajın taşıyıcılığına seçilmeye, halifelik görevine atanmaya daha layık olduklarını biliyordu. Bu da gösteriyorki, yüce Allah mesajının taşıyıcılığına, o gün için en iyi durumda olan toplumu seçer, yardımını onlara özgü kılar. İçlerinde kendilerini bir klavuza, bir görüşe ve tutarlı bir çizgiye uygun olarak Allah'a yönelten bir önderlik kurumu olduğu sürece o toplum imanın öngördüğü yüce düzeye ulaşmamış olsa da bu kural geçerlidir.

"Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan ayetler verdik."

Yüce Allah'ın sınamak amacı ile kendilerine verdiği bu ayetlerle denemeye tabi tutuldular. Sınanmaları tamamlanıp halifelik sürdürdükleri dönem sona erince yüce Allah deneme ve sınavın sonucuna göre onları sapıklıklarından ve kaypaklıklarından dolayı suçüstü yakaladı. Yeryüzünde onları kovalayanlar aracılığı ile kendilerine ağır darbeler indirdi. Onlar için sürekli bir aşağılanmışlık, ezilmişlik öngördü. Kıyamet gününe kadar yeryüzünde azgınlaştıkları her seferinde kesinlikle başlarına bir felaket geleceğini birliklerinin parçalanacağını, yeryüzünün dört bir yanına dağıtılacaklarını bildirdi.

ÖLÜM BİR DEFA DİYENLER

Firavun ve kurmaylarının yerle bir edilişleri, Musa ve soydaşlarının kurtuluşu, İsrailoğullarının Firavun'un dinden döndürme amaçlı baskıları ve işkencelerinden sonra Allah'ın gönderdiği ayetlerle sınanmaları ile ilgili bu gezintiden sonra, surenin akışı müşriklerin ölümden sonra diriliş ve mahşerde toplanma konusundaki tutumlarına; kuşku ve inkarlarına dönüyor. Surenin akışı diriliş meselesi ile varlık aleminin planını ve binasını hak ve ciddilik temelleri üzerinde birbirine bağlamak için bu konuya dönüyor. Çünkü varlıklar aleminin temel dayanağı olan hak ve ciddilik prensipleri ölümden sonra dirilişi ve mahşer günü toplanmayı zorunlu kılıyor:

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ
بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ
خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

34- Bu inkarcılar da diyorlar ki:
35- "Bir kez öleceğiz ve herşey bitecek. Biz dirilecek değiliz."
36- "Doğru söylüyorsanız, babalarımızı getirin."
37- Peki onlar mı hayırlı, yoksa Tubba kavmi ve onlardan önce gelen kavimler mi? Suç işledikleri için biz onların hepsini helak ettik.

Müşrik Araplar diyorlardı ki: Bir defa öleceğiz ve bunun ötesi yoktur. Ölümden sonra dirilmek, mahşer gününde toplanmak yoktur. Buna söz verilen dirilme ve mahşerde toplanma va'dini geride bırakan anlamında "ilk" ölüm diyorlardı. İlk ölümden sonra herşeyin bittiğine delil olarak, ölüp giden atalarından hiç kimsenin geri dönmemiş olmasını, hiç kimsenin tekrar dirilmemiş olmasını ileri sürüyorlardı. Şayet ölümden sonra dirilmek gerçekse, doğruysa, o zaman

ölen atalarımız gelsin diyorlardı.

Onlar bu istekte bulunurken ölümden sonra dirilişin, mahşerde toplanmanın hikmetinden habersizdirler. Bunun insan varoluşunun halkalarından biri olduğunu; özel bir hikmete göre belli bir hedefe yönelik olduğunu bilmiyorlardı. Belirlenen hedef; varoluşun ilk halkasında yapılanların gerekli karşılığı görmeleridir. Allah'ın buyruklarına isteyerek boyun eğenlerin, dünya hayatında attıkları doğru adımların karşılığı olarak onur verici bir akibete ulaşmalarıdır. Allah'ın buyruklarına karşı çıkanların kokuşmuş bir bataklığa benzer hayatlarında attıkları çarpık ve yanlış adımların karşılığı olarak onur kırıcı, aşağılayıcı bir akibete ulaşmalarıdır. İşte bu ilahi hikmet, insan varoluşunun yeryüzündeki aşamasının bütünüyle sona ermesinden sonra yeniden dirilişi ve mahşer gününde toplanmayı kaçınılmaz kılıyor. Ölümden sonra dirilişin bir ferdin, ya da topluluğun diriliş ve mahşeri onaylamaları için istedikleri zaman gerçekleşen bir oyuncak olmasını önlüyor. Oysa insanlar bu meseleye ilişkin gayba tanıklık etmedikleri sürece imanları tamamlanmaz. Gaybın kapsamındaki bu meseleyi peygamberler bildirmişlerdir; hayatın tabiatına ve yüce Allah'ın yaratılışa esas kıldığı hikmetin özüne ilişkin plan bunun gerçekleşmesini zorunlu kılıyor. Hayatın akışını yönlendiren planı gereği gibi düşünmek, ahirete inanmak, ölümden sonra dirilişi doğrulamak için yeterlidir.

Surenin akışı onları evrenin özüne yerleştirilen bu planla yüzyüze getirmeden önce Tubba kavminin kökünün kurutulmasına ilişkin sert ifadeli bir mesajla kalplerini uyarıyor. Tubbalılar Arap yarımadasında hüküm süren bazı Himyer krallarının soydaşlarıdır. Burada işaret edilen kıssayı dinleyiciler iyi bilmeliler ki, kalplerini sert bir ifadeyle uyarmak, benzeri bir akibetten sakındırmak amacı ile hızlı tempolu bir işaretle yetiniliyor:

"Peki onlar mı hayırlı, yoksa Tubba kavmi ve onlardan önce gelen kavimler mi? Suç işledikleri için biz onların hepsini helak ettik."

Bu, uyarma amaçlı hatırlatmanın ve bu hatırlatmanın düşündürdüğü dehşetin neden olduğu ürpermenin etkisi geçmeden surenin akışı göklerin ve yerin yaratılışında gözönünde bulundurulan plana, uçsuz bucaksız evrenin kendi içinde ahenkli oluşuna, bu ahengin ötesinden görülen hedefe, doğruluğa ve ince düzenlemeye dikkatlerini çekiyor:

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾
مَا خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّ يَوْمَ ٱلْفَصْلِ مِيقَٰتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى مَوْلًى
عَن مَّوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ ٱللَّهُ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

38- Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları eğlenmek için yaratmadık!

39- Onları sadece hak ilkesine dayalı olarak yarattık. Fakat onların ço-

ğu bilmiyorlar.
40- Hüküm günü, hepsinin buluşacağı gündür.
41- O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, yardım da görmezler.
42- Yalnız Allah'ın merhamet ettiği bunun dışındadır. Şüphesiz Allah, üstündür, esirgeyendir.

Burada çok latif psikolojik amaçlı bir uyarı yöneltiliyor. Göklerin, yerin ve ikisinin arasındaki canlı-cansız varlıkların yaratılışı ile ölümden sonra diriliş ve mahşer gününde toplanma meselesi arasında çok ince hesaplanmış bir münasebet vardır. Ne varki insanın özyaratılışı (fıtratı) burada olduğu gibi dikkatle yöneldiği zaman bu münasebeti çok kolay kavrar.

Göklerin ve yerin yaratılışındaki inceliği, hikmeti, gözle görülür amacı, bilinçli olarak gözönünde bulundurulmuş ahengi... Herşeyin, yaratılış amacının gerçekleşmesi ve çevresindeki varlıklarla ahenk oluşturması için, fazla ya da eksik, olmamak üzere bir ölçüye göre yaratılması... Tüm varlıkların yaratılış planında ve biçiminde belirgin bir amacın gözetilmesi... Ne yönden bakılırsa bakılsın içindeki latif ve ince planlanmış yaratıklarla birlikte akıllara durgunluk veren varlıklar aleminin ince hesaplanmış planının tesadüf ve boşuna yaratılmış olmaya yer vermemesi...

Evet, bir insan bütün bunları düşündüğü zaman, bu yaratılışın bir amacı olduğunu, boşuna olmadığını, hak ilkesine dayalı olarak gerçekleştiğini ve asla batıla yer vermediğini anlar. Ayrıca bu yaratılışın henüz gelmemiş bir sonunun olduğunu, bununsa şu gezegen üzerindeki kısa yolculuğun sonundaki ölümle gerçekleşmediğini, hayatın ve varlıklar aleminin binasına dayanaklık eden planın kesin mantığı açısından ahiret ve mahşer günü hesaplaşmanın kaçınılmazlığını anlar. Çünkü şu dünya hayatındaki iyiliğini, yapıcılığın ve bozgunculuğun doğal sonucu ancak bu şekilde gerçekleşir. İnsanoğlu aynı anda hem yapıcılık hem de bozgunculuk niteliklerini özünde barındırır, ikisinden birini seçme gücüne ve iradesine sahiptir. Yolculuğunun sonunda bu seçiminin karşılığını görür.

İnsanın bu şekilde iki boyutlu bir varlık olarak yaratılması ve yüce Allah'ın eylemlerinde boşunalığa yerolmaması, insan varoluşunun belli bir akibetinin olmasını gerektiriyor ve yeryüzündeki yolculuğundan sonra insanın bu akibete ulaşmasını zorunlu kılıyor. İşte ahiret meselesinin özü, gerekçesi budur. Bu yüzden, göklerin ve yerin yaratılışındaki hikmete ve hedefe dikkat edilmesine ilişkin direktiften sonra şu ifadelere yer veriliyor:

"Hüküm günü, hepsinin buluşacağı gündür."

"O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, yardım da görmezler."

"Yalnız Allah'ın merhamet ettiği bunun dışındadır, şüphesiz Allah üstündür, esirgeyendir."

Bunlar önceki ifadelerle bütünüyle bağlantılı olarak yeralan son derece doğal açıklamalardır. Çünkü ilahi hikmet insanların birbirinden ayrılacağı, hidayet ve sapıklık arasındaki çelişkinin sonuca bağlanacağı, iyiliğin saygı görüp kötülüğün aşağılanacağı, insanların yeryüzündeki tüm dayanaklarından, akrabalık ve bağlılıklarından soyutlanacakları bir günün olmasını gerektiriyor. O gün

insanlar tıpkı onları ilk kez yarattığı gibi Rabblerine tek başlarına dönecekler. Kendi elleri ile yaptıklarının karşılığını alacaklar. Kimseden yardım görmeyecekler ve kimse onlara acımayacak. Ancak her şeyden üstün, herşeye gücü yeten, kullarına acıyan, şefkat gösteren Rabblerinin rahmetinin kapsamına alınanlar hariç. Onlar, çalışmak, amel etmek üzere onun elinden çıkmış, yaptıklarının karşılığını almak üzere de tekrar onun eline dönmüşlerdir. Onların çıkışları ile dönüşleri arasındaki süre amel için tanınan bir fırsattır, bir sınav alanıdır.

İşte, evrenin planında, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki canlı-cansız varlıkların hak ilkesine dayalı olarak yaratılışında, varlık aleminde yeralan herşeyde açıkça görülen taktirde, kendini anlatan hedefte gözlemlenebilen ilahi hikmet bunu gerektiriyor.

CEHENNEM YİYECEĞİ ZAKKUM VE CENNET

Bu prensibin vurgulanmasından sonra surenin akışı onlara, her meselenin çözüme bağlandığı kıyamet günü sahnelerinden birini sunuyor. İsyancıların ve itaatkârların karşılaştıkları azabı ve nimeti tasvir ediyor. Bu, surenin konusu ile, sert atmosferi ile uyuşan son derece sert bir sahnedir:

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ
يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ
أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ
الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ
مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ
وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ
فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ
الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

43- Zakkum ağacı.
44- Günahkarların yemeğidir.
45- Tıpkı erimiş madenler gibi karınlarında kaynar.
46- Sıcak suyun kaynaması gibi.
47- "Bunu onu, cehennemin ortasına sürükleyin."

48- "Sonra başının üzerine kaynar su azabından dökün."
49- "Tad bakalım, hani şerefli olan, üstün olan yalnız sendin?"
50- İşte o kuşkulanıp durduğunuz şey budur!
51- Müttakiler ise güvenli bir makamdadır.
52- Bahçelerde ve çeşme başlarında.
53- İnce ipekten ve parlak atlastan giysiler giyerek karşılıklı otururlar.
54- Ayrıca onları, iri gözlü hurilerle de evlendirmişizdir.
55- Orada, güven içinde, her meyveyi isterler.
56- Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar, sürekli yaşarlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur.
57- Cehennemden korunmaları Rabbinden bir lütuftur. İşte büyük kurtuluş budur.

Sahne, zakkum ağacının günahkârların yiyeceği olduğunu belirttikten sonra bu ağacın tanıtımı ile başlıyor. Ürpertici, dehşet verici, korkunç bir sunuş. Bu yiyecek kaynamış yağın tortusu gibidir. Tıpkı kaynar su gibi karınları yakmaktadır. İşte o, günahkâr da orada duruyor. Rabbine ve güvenilir peygambere karşı büyüklük taslayan günahkâr... Ve işte yüce Allah'tan zebaniye yönelik bir emir geliyor, onu "saygın(!)" konumuna yaraşır biçimde yakalayıp sürüklemesini istiyor.

"Tutun onu, cehennemin ortasına sürükleyin!"

"Sonra başının üzerine kaynar su azabından dökün."

Kıskıvrak yakalayın onu. Sürükleyin cehenneme doğru. Saygı göstermeden, acımadan, aşağılayarak, kaba davranarak bağlayın. Orada haşlayan, yakan kaynar sudan dökün başından aşağı. Bağlanmanın, itilip kakılmanın, sürüklenmenin, yanıp haşlanmanın yanısıra bir de azarlanıyor, rezil ediliyor:

"Tad bakalım, hani şerefli olan, üstün olan yalnız sendin."

Bu üstün ve şerefli olmadıkları halde, üstelik Allah'a ve O'nun peygamberine karşı büyüklük taslayan şerefli ve üstün (!) kimselerin cezasıdır.

"İşte o kuşkulanıp durduğunuz şey budur!"

Siz, peygamberleri alaya alıyor, onların sunduğu ayetlerle eğlendiğiniz gibi bugünün geleceğinden de kuşku duyuyordunuz.

Sahanın bir kenarında yakalayıp sürükleme, başından aşağı kaynar sular dökme, haşlama, azarlama, rezil rüsva etme manzaraları görülürken, insanın hayali bakışları bir başka tarafa ilişiyor. Birden, bugünün dehşetinden korkan, azabından titreyen **"Müttakiler"** görünüyorlar. Hem de **"Güvenilir bir makamda"** oturuyorlar. Burada korkmuyorlar, dehşet içinde değildirler. Ne bağlanıyorlar, ne de itilip kakılıyorlar. Yakalanıp sürüklenmiyorlar, başlarından aşağı kaynar sular dökülmüyor. Aksine kendilerine sunulan sayısız nimetler içinde yüzüyorlar. **"Bahçelerde ve çeşme başlarında."** İnce ve kalın ipekten giysiler giyerek karşılıklı koltuklara kurulup sohbet ediyorlar. Bütün bunlarla ve iri siyah gözlü hurilerle evlendirilmeleriyle nimetler tamamlanıyor. Onlar cennette ev sahibidirler ve istediklerini alabiliyorlar: **"Orada güven içinde, her meyveyi isterler."** Bu nimetlerin tükeneceğini düşünmezler. Orada ölüm sözkonusu değildir. Bir kere ölmüşlerdi ve bir daha ölümü tatmayacaklar. (Bu, müşriklerin **"Bir kez öleceğiz**

ve herşey bitecek! Biz dirilecek değiliz." şeklindeki sözlerine karşılık olarak yeralıyor. Evet, bir defa ölünecek ama, ondan sonra cehennem ve cennet vardır.) **"Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur."** Bu, yüce Allah'ın onlara yönelik bir lütfudur. Çünkü azaptan kurtuluş ancak onun lütfu ile, onun merhameti ile mümkündür. **"Cehennemden korunmaları Rabbinden bir lütuftur. İşte büyük kurtuluş budur."** Hem de ne büyük bir kurtuluş!

Bu sert ve etkisi derinlere varan sahnenin, atmosferi içinde, peygamberlik nimetinin hatırlatılmasına ve insanların bu nimeti yalanlamanın akibetinden kurtulmalarına ilişkin bir ifadeyle sona eriyor sure:

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ

لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

58- Biz o Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alsınlar.

59- Öyleyse bekle, onlar da beklemektedirler.

Bu, surenin havasını, genel içeriğini özetleyen bir bitiştir. Bu bitiş cümlesi surenin başlangıcı ile, ayrıca surenin akış çizgisi ile uyuşuyor. Nitekim sure kitaptan ve kitabın uyarmak ve hatırlatmak amacı ile indirilişinden sözederek başlamıştı. Surenin akışı içinde de kitabı yalanlayanları bekleyen akibete değinilmişti. **"O gün büyük bir şiddetle çarparız. Zira biz öç alıcıyız.!"**

Bu bitiş cümlesi de onlara bu Kur'an'ın anlayıp kavrayabildikleri arapça olarak peygamberin dilinde indirilmek suretiyle kolaylaştırılmasında somutlaşan Allah'ın kendilerine yönelik nimetini hatırlatıyor. Bunun yanısıra, üstü kapalı ama korkutucu bir ifadeyle onları yaptıklarının akibetinden korkutuyor:

"Öyleyse bekle onlar da beklemektedirler."

DUHAN SURESİNİN SONU

Casiye Suresi

45

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 37

Bismillahirrahmanirrahim.

Mekke döneminde inen bu sure müşriklerin islam çağrısını karşılayış biçimlerinin bir yönünü, islamın sunduğu kanıtlara ve ayetlere karşı koyarken izledikleri yolları, islamın içerdiği gerçeklere ve gündeme getirdiği meselelere karşı takındıkları inatçı tutumlarını, açık bir gerçeğe veya geçerli bir kanıta takılmış olmalarını tasvir ediyor. Bunun yanısıra Kur'an-ı Kerim'in azgın ihtirasların, değişken arzuların peşine takılmış, kapılarını doğru yol mesajına kapatmış bu serkeş kalpleri nasıl hizaya getirip uysallaştırdığını da tasvir ediyor. Bunu yaparken Kur'an bu serkeş kalpleri yüce Allah'ın kesin, derin anlamlı ve etkili ayetleri ile yüzyüze getiriyor. Onlara Allah'ın azabını hatırlatıyor, onun sevabını tasvir ediyor. Onlara Allah'ın evrensel yasalarını açıklıyor. Varlıklar aleminde yürürlükte olan kanunlarını tanıtıyor.

Surenin ayetlerinin sunuluşu ve bu ayetlerin Mekke'de islam devleti ile karşıkarşıya kalan topluma tasvir edilişi esnasında bir grup insanın sapıklıkta ısrar ettiğini, gerçeğe karşı büyüklendiğini, inatçı tutumlarının dozunu artırdıklarını görüyoruz. Aşağıdaki ayetler onların bu durumlarını bir tablo halinde çiziyor, bu durumda aşağılanmayı, Allah'ın onur kırıcı, acı ve korkunç azabı ile tehdit edilmeyi, sakındırılmayı hakkedeceklerine dikkat çekiyor.

"Her yalancı, günah yüklü kimsenin vay haline. Allah'ın ayetlerinin kendisine okunduğunu işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe direnir. Onu, acı bir azapla müjdele. Ayetlerimizden birşey öğrendiği zaman onunla alay eder. İşte böyleleri için alçaltıcı azap vardır. Cehennem onların peşindedir. Kazandıkları şeyler de, Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için büyük bir azap vardır."[1]

Bu arada bir başka grubu görüyoruz. Belki de bunlar düşünceleri, değerlendirme biçimleri bozuk olan kitap ehli insanlardır. İmanın saf ve berrak gerçeğini gereği gibi ölçemiyorlar. Sürekli kötülük işleyen kendileri ile daima yapıcı ve yararlı ameller işleyen mü'minler arasındaki temel ayrılığın farkında değildirler. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın ölçüsünde iki grup arasında temel bir farklılığın olduğunu belirtiyor: Meseleleri yanlış değerlendirişlerini, çarpık düşüncelerini

1- Casiye suresi, 7-10.

vurguluyor. Yaratılış ve varoluşun başlangıcından bu yana varlık alemindeki herşeyin Allah'ın ölçüsünde adalet ilkesine göre değerlendirildiğini ifade ediyor:

"Yoksa kötülükleri işleyen kimseler kendilerini inanıp iyi ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Yaşamaları ve ölmeleri bir olacak öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar. Allah gökleri ve yeri hak ilkesine dayalı olarak yarattı. Ta ki, herkes kazandığının karşılığını görsün. Onlara haksızlık edilmez."[2]

Surenin ayetleri birer birer sunulurken bir diğer grup insan gözümüze ilişiyor: Bunlar meseleleri çözüme bağlayan merci olarak, hüküm kaynağı olarak sadece kişisel arzularını, azgın ihtiraslarını tanıyorlar. Bu bakımdan onların heva ve hevesleri, çılgın ihtirasları kulluk sunulan bir ilah konumundadır. Onun uygun gördüğü herşeyi yaparlar. Bu grup insanın aşağıdaki ayette daha önce bir üslupla tasvir edildiklerini görüyoruz. Ayet onların bu tutumlarını şaşkınlıkla karşılıyor, gafilliklerini, körlüklerini teşhir ediyor:

"Ey Muhammed! Heva ve hevesini tanrı edinen, Allah'ın bir bilgiye dayalı olarak şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hala anlamıyor musunuz?"[3]

Bu grubun ahireti inkar ettiğini, ölümden sonra diriliş ve hesaplaşma meselesini büsbütün kuşkuyla karşıladığını, inkarcı tutumunu ve bu dünyada gösterilmesi imkansız kanıtların getirilmesine ilişkin isteğini ısrarla sürdürdüğünü görüyoruz. Kur'an-ı Kerim bu meselenin doğruluğunu ortaya koyan gözle görülür, somut kanıtlara dikkatlerini çekiyor. Fakat onlar bunlardan yüz çeviriyorlar:

"Hayat, ancak bu dünyadaki hayatımızdır, ölürüz ve yaşarız; bizi ancak zaman yok eder' derler. Onların bu hususta bir bilgisi yoktur; sadece böyle zannederler."

"Ayetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman delilleri yalnızca 'Doğru sözlü iseniz babalarımızı getirin bakalım' demek olur."

"Deki: 'Sizi Allah diriltir, sonra öldürür, sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler."[4]

Burada görüşleri dile getirilen insanlar birtek grupta olabilirler. Her iki düşünceyi de bu grup ileri sürmüş olabilir ve Kur'an-ı Kerim de bu surede aynı grubun iki farklı düşüncesini ayrı ayrı yerlerde dikkatimize sunmuş olabilir. Bunlar Mekke'de ardlarında bazı kitap ehli insanlar da olmak üzere islam çağrısı ile karşıkarşıya kalmış farklı gruplar da olabilirler. Nitekim Mekke'de az sayıda kitap ehli insanlar yaşıyordu. Kitap ehline yönelik bu işaret Mekkelilerin ders alması için de sunulmuş olabilir ve bu durum kitap ehli insanların o sırada Mekke'de yaşıyor olmalarını da gerektirmiyor.

Her ne olursa olsun Kur'an-ı Kerim o insanları bu nitelikleri ve uygulamaları ile karşılıyor ve onlara bu surede yer verilen bu meseleyi açıyor... Bunun yanısıra dikkatlerini iç ve dış alemdeki Allah'ın ayetlerine çekiyor, her davranışlarında ahireti hesaba katmaları uyarısında bulunuyor. Bu arada kendilerinden önce

2- Casiye suresi, 21-22 3- Casiye suresi, 23. 4- Casiye suresi, 24-26.

yaşayıp ta Allah'ın dengeli ve tutarlı dininden sapan toplumların başlarına gelen felaketleri gözlerinin önüne seriyor.

İşte Kur'an-ı Kerim bu sade ve derin etkili üslupla onların dikkatlerini Allah'ın ayetlerine çekiyor. Okuyalım:

"Göklerde ve yerde müminler için nice dersler vardır."

"Sizin yaratılmanızda ve canlıların yeryüzünde yayılmasında, kesin olarak inanan kimseler için ibretler vardır."

"Gecenin ve gündüzün birbiri ardına gelmesinde, gökten, Allah'ın rızık vermek için yağmur indirip, yeri onunla ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgarı estirmesinde, aklını kullanan kimseler için dersler vardır."

"İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Bunları sana hak ilkesine göre okuyoruz. Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?"[5]

Kur'an-ı Kerim bir keresinde de, yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği, ama onların düşünüp ibret almayı akıllarına getirmediği nimetler aracılığı ile Allah'ın iç ve dış alemdeki ayetlerine dikkatlerini çekiyor:

"Allah emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, lütfedip verdiği rızkı aramanız için denizi buyruğunuz altına vermiştir. Belki artık şükredersiniz."

"Gökte olanları, yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir. Doğrusu bunlarda, düşünen kimseler için dersler vardır."[6]

Yine Kur'an-ı Kerim onları, inkar ettikleri veya gerçekleşmesinden kuşku duydukları kıyamet günündeki durumlarına şu şekilde dikkatlerini çekiyor:

"O gün her ümmeti Allah'ın huzurunda diz çökmüş olarak görürsün. Her ümmet kitabını almaya çağrılır: 'Bugün size işlediğinizin karşılığı verilecektir."

"İşte Kitab'ımız, aleyhinize konuşuyor, gerçeği söylüyor. Çünkü biz, yaptıklarınızı yazıyorduk."

"İnanıp iyi işler yapanlara gelince; Rabbleri onları Rahmetinin kapsamına alır. İşte apaçık kurtuluş budur."

"Ancak kafirlere gelince: 'Ayetlerimiz size okunurdu, fakat siz büyüklük tasladınız ve suçlu bir toplum oldunuz değil mi?"

"Allah'ın va'di gerçektir. Kıyamet gününün geleceğinden şüphe yoktur.' dendiği zaman: 'Kıyamet nedir bilmiyoruz, onu sadece bir kuruntu sanıyoruz biz ona inanmıyoruz' demiştiniz ha?!"

"Yaptıklarının kötülükleri onlara göründü ve alay edip durdukları şey onları kuşattı."

"Onlara denildi ki: 'Siz bu güne kavuşacağınızı nasıl unutmuşsanız biz de bugün sizi unuttuk! Yeriniz ateştir, yardımcılarınızda yoktur."

"Böyledir, çünkü siz Allah'ın ayetlerini eğlence yaptınız; dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar ve ne de özürleri kabul edilir."[7]

Böylece kıyamet günü her amelin adilce karşılığını göreceği, sorumluluğun bireysel olacağı konusunda bir kapalılığa veya kuşkuya yer bırakılmıyor. Bu te-

5- Casiye suresi, 3-6. 6- Casiye suresi, 12-13. 7- Casiye suresi, 28-25.

mel prensibin varlık aleminin yapısı içinde çok köklü bir yere sahip olduğu, varlık bütününün bu temele dayandığı açıklanıyor. Bu gerçek şu ayette gündeme getiriliyor:

"Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz."[8]

Sürekli kötülük işledikleri halde Allah katında iyi ve yapıcı ameller işleyen müminlerle bir tutulacaklarını sananların bu yanlış düşüncelerine cevap verilirken şu gerçek dile getiriliyor:

"Allah, gökleri ve yeri hak ilkesine dayalı olarak yarattı, ta ki herkes kazandığının karşılığını görsün. Onlara haksızlık edilmez."[9]

Sure, içerdiği konuyu sunuşu bakımından bir bütündür. Fakat bir konunun sunuluşunun ve ayrıntılı olarak açıklanışının kolaylaşması için sureyi iki ders halinde ele aldık.

Bu surede birbirinden kopuk **"Ha, Mim"** harfleri ile başlıyor. Hemen ardından Kur'an'a işaret ediliyor: **"Kitabın indirilmesi, üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah'ın katındandır."** Ve sure, Allah'ın ayetlerinden habersiz olan, onları alaya alan, onlara karşı büyüklenen kafirlerin bu tutumuna karşılık Allah'ı, O'nun sınırsız Rabblığını överek, onu ululayarak, yücelterek son buluyor:

"Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."

"Göklerde ve yerde ululuk, yalnız O'na aittir. O, üstün iradelidir, her yaptığını bir hikmete göre yapar."

Bundan önceki Duhan suresinin adeta kalplere inen çekiç darbelerini andıran oldukça sert havasına karşın bu surenin akışı içerdiği konuyu rahat, sakin, yumuşak bir açıklama, ince ve derin etkili ifade ile ele alıyor.

Kalpleri yaratan ve bu Kur'an'ı o kalplere yönelik bir mesaj olarak indiren Allah, bazen bu kalpleri sert uyarılarla, bazen şefkatli, sevecen dokunuşlarla, bazen de yumuşak ve ince açıklamalarla uyarıyor. Bunu yaparken kalplerin değişikliklerini, farklılıklarını, durum ve içinde bulundukları konumların değişik gereklerini gözönünde bulunduruyor. Çünkü O, latiftir, her şeyden haberdardır, üstün iradelidir, her yaptığını bir hikmete göre ve yerinde yapar.

Şimdi sureyi ayrıntılı biçimde açıklamaya başlıyoruz:

KUŞATICI YARATILIŞ DELİLLERİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ۝١ تَنزِيلُ الْكِتَٰبِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝٢ إِنَّ فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ
لَءَايَٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝٣ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَآبَّةٍ ءَايَٰتٌ لِّقَوْمٍ

8- Casiye suresi, 15. 9- Casiye suresi, 22.

يُوقِنُونَ ۝ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ
مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝

1- Ha, Mim.
2- Kitab'ın indirilmesi, üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah'ın katındandır.
3- Göklerde ve yerde müminler için nice dersler vardır.
4- Sizin yaratılmanızda ve canlıların yeryüzünde yayılmasında, kesin olarak inanan kimseler için ibretler vardır.
5- Gecenin ve gündüzün birbiri ardına gelmesinde, gökten, Allah'ın rızık vermek için yağmur indirip, yeri onunla ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgarı estirmesinde aklını kullanan kimseler için dersler vardır.

Önce "Ha, Mim" harflerinden, sonra kitabın üstün iradeli ve her yaptığını bir hikmete göre yapan Allah tarafından, indirilişinden söz ediliyor. Her ikisi de, bazı surelerin tanıtım bölümlerinde bu kopuk harflere ilişkin yaptığımız açıklamalarda değindiğimiz gibi, kitabın kaynağını göstermektedirler. Şöyle ki: Bu tür harflerden meydana gelen bu kitap bir mucizedir. Ama onlar bu tür harflerle benzeri bir kitap meydana getiremezler. Bu da, kitabın Allah katından indirildiğini belgeleyen sürekli bir kanıttır. Allah **"üstün iradelidir"** herşeye gücü yeter, hiç kimse O'na engel olamaz. **"Her yaptığını bir hikmete göre yapar."** Herşeyi bir plan içinde yaratır ve her işi hikmetle yürüttür. Hiç kuşkusuz bu, surenin genel havasına ve onunla muhatap olan farklı kişiliklere uygun bir değerlendirmedir.

Kafirlere durumları ve bu kitaba karşı takındıkları olumsuz tavır gözler önüne serilmeden önce, çevrelerindeki evrene serpiştirilmiş Allah'ın ayetlerine işaret ediliyor. Bu ayetler bile tek başlarına onların inanmaları için yeterlidirler. Kur'an-ı Kerim, belki uyanır, kilitli kapıları açılır, bu kitabı indiren ve şu koca evrenin yaratıcısı olan Allah'a karşı duyarlılıkları harekete geçer diye kalplerini bu ayetlere yöneltiyor:

"Göklerde ve yerde müminler için nice dersler vardır."

Göklerde ve yerde bulunan Allah'ın ayetleri sadece bir varlık ile, sırf bir durum ile sınırlandırılamazlar. İnsan nereye bakarsa baksın, şu olağanüstü evren içinde Allah'ın ayetleri ile karşılaşacaktır. Hem evrendeki hangi şey ayet değildir ki?

Kocaman cisimleriyle, akılalmaz boyuttaki galaksileri ile, yörüngeleri ile şu gökler. Buna rağmen uzay boşluğuna fırlatılmış birer tanecik gibidirler. Şu dehşet verici, şu korkunç ve şu güzel uzay...

Gök cisimlerinin kendi yörüngelerinde kesintisiz, dikkatle ve ahenkle dönüşleri... Göz bu ahengin seyrine doymaz. Kalpler bu ahengi düşünmekten bıkmaz...

İnsana göre son derece geniş ve büyük görünen ama büyük yıldızlar karşısında, sonra içinde kaybolduğu uzay karşısında bir zerre, bir toz gibi duran şu yeryüzü... Şayet uzaydaki hiçbir şeyin kaybolmasına izin vermeyen evrensel yasayla herşeyi bir düzen içinde tutan ilahi güç olmasaydı yeryüzü korkunç uzay

boşluğunda kaybolup giderdi.

Ayrıca yüce Allah'ın evrenin sistemi içindeki özel yörüngesinde yüzen şu yeryüzünün yapısına yerleştirdiği hayatın meydana gelişine, devamına ve çeşitlenmesine elverişli birbiriyle bütünleşmiş, birbiriyle karışmış, birbiriyle ahenk oluşturmuş özellikler... Bu özelliklerden biri yok olsa veya değişse yeryüzünde hayatın meydana gelmesi ve sürmesi mümkün olmayacaktır.[10]

Yeryüzündeki canlı-cansız her varlık bir ayettir. Yeryüzündeki canlı-cansız her varlığın her parçası ayettir. Küçüğü ve incesi de tıpkı büyüğü, kocamanı gibi ayettir. Şu koskoca ağaçtaki veya şu küçücük bitkideki yaprak ayettir. Biçimi ve hacmi bakımından ayettir. Rengi ve kendine özgü duyu organları bakımından ayettir. Evrenin düzeni içinde üstlendiği rol ve yapısı bakımından ayettir. Hayvan ya da insanın bedenindeki şu kıl ayettir. Özellikleri, rengi ve hacmi bakımından bir ayettir... Kuşun kanadındaki şu tüy ayettir. Yapısının temel maddesi, uyumlu yapısı ve görevi bakımından ayettir... İnsan şu yeryüzünde veya gökyüzünde nereye bakarsa baksın üstüste binmiş, yığınlarca ayet görecektir. Bu ayetler aracısız onun kalbine, kulağına ve gözüne kendi varlıklarını duyuracaklardır.

Fakat, bu ayetleri kim görebilir? Kim duyabilir? Bu ayetler kendilerini kime anlatabilirler? Kime?

"Müminler için..."

Çünkü kalplerin yankıları, parıltıları ve sızıntıları algılayacak şekilde açık olmalarını, yüce Allah'ın yerde ve gökteki ayetlerini hissedecek duyarlılığa sahip olmalarını sağlayan imandır. Kalplere sevecenliğini, tatlılığını veren imandır. Odur kalpleri canlandıran, inceltip şeffaflaştıran. Evrene yerleştirilmiş gizli-açık mesajları algılamasını sağlayan O'dur. Bütün bu mesajlar sanatkâr ilahi ele işaret etmektedirler. Bu durum, ilahi elin şekil verdiği, meydana getirdiği canlı-cansız her varlığın ortak ve belirgin özelliğidir. Çünkü Allah'ın elinden çıkan herşey bir mucizedir, olağanüstüdür. Allah'ın yarattığı hiçbir varlık böyle bir mucize meydana getiremez.

Sonra surenin akışı evrenin engin ufuklarından alıp onları kendi iç dünyalarına yöneltiyor. Çünkü bu daha yakındır kendilerine ve buna karşı daha çok duyarlıdırlar:

"Sizin yaratılmanızda ve canlıların yeryüzünde yayılmasında, kesin olarak inanan kimseler için ibretler vardır."

Olağanüstü yapıda, eşsiz özelliklere sahip, latif, ince ve çok çeşitli görevlerle donatılmış bir varlık olarak insanın yaratılışı bir mucizedir. Sık sık yenilenmesinden ve çok yakınımızda gerçekleşmesinden dolayı unutulan bir mucize... Fakat insan bedenindeki herhangi bir organın organik yapısı o kadar karmaşıktır ki, insanı şaşkına çevirir, dehşeti ve yapısının olağanüstülüğü insanın başını döndürür.

Tek hücreli amiplerle ve onlardan daha büyük canlılardaki en basit şekliyle bile hayat bir mucizedir. Ya insan gibi karmaşık ve akılalmaz bir organizmaya sahip bir canlı?.. Üstelik insanın ruhsal yapısı organik yapısından daha karma-

10- Furkan suresi, 2. ayetin tefsirine bakınız. Cilt. 7, sh.524. (Dünya Yayıncılık)

şık, daha akılalmaz ve daha içinden çıkılmazdır.

Çevresinde dolaşan ve sayılarını Allah'tan başka kimsenin bilemediği değişik renklere, türlere, biçimlere ve hacimlere sahip canlılar... En küçüğünün yaratılışı da tıpkı en büyüğününki gibi bir mucizedir. Hareketleri bir mucizedir. Yeryüzündeki hayatının bütünlük içindeki oranı bir mucizedir. Öyleki hiçbir tür kendisi için belirlenen sınırı aşamaz. Varlığı ve yaşama süresi bu çerçeve içinde koruma altındadır. Başka türleri kaplayıp yok etmesine için verilmez. Çeşitli türden ve renkten canlıların dizginini elinde bulunduran el, bir hikmet ve plan uyarınca onları çoğaltır veya azaltır. Onlardan her birine aralarındaki genel dengeyi koruyacak özellikler, güçler ve görevler verir.

Akbabalar uzun yıllar yaşayan ve leş yiyen yırtıcı kuşlardır. Buna karşılık serçelere ve sığırcık kuşlarına oranla az ürerler, bıraktıkları yumurta ve yavru sayısı çok azdır. Şayet akbabalar da serçeler gibi üreselerdi durum ne olurdu? Bütün kuşların kökünü nasıl kuruturlardı, bir düşünelim?

Hayvanlar aleminde de yılan öyledir. Acaba yılan ceylanlar ve koyunlar gibi üreseydi ne olurdu? Ormanlarda yiyecek ve canlı hayvan namına birşey kalmazdı. Ne varki dizgini elinde tutan el, yılanların üremesini istenen ölçüde tutuyor. Eti yenen ceylan ve koyun gibi hayvanların da belirlenmiş bir nedene bağlı olarak çok üremelerine izin veriyor.

Bir tek sinek bir yumurtalama döneminde yüzbinlerce yumurta bırakıyor. Buna karşılık en çok iki hafta yaşayabiliyor. Acaba sinekler kontrolden çıkıp aylarca veya senelerce yaşasalardı durum ne olurdu? Sinekler bedenlere çullanıp gözleri oymaya başlamazlar mıydı? Fakat herşeyi yönlendiren ilahi güç, özenle belirlenen bir plana uygun olarak herşeyi kontrol altında tutuyor. Bu planda her ihtiyaç, her durum ve her şart gözönünde bulundurulmuştur.

İşte böyle... İnsanlık aleminde, hayvanlar aleminde, herşey yaratılışı, özellikleri, ölçüsü ve planı bakımından bir mucizedir. Hepsi de kendi kendini anlatan mucizelerdir. Ama kime? Bu mucizeleri gören, düşünen ve kavrayan kimlere?

"Kesin olarak inanan kimseler için."

"Yakin" olarak ifade edilen kesin inanç kalpleri algılamaya, etkilemeye ve yumuşamaya hazırlayan bir durumdur. Kesin inanç kalpleri sakinleştirir, yatıştırır, onlara kararlılık verir. Evrensel gerçekleri, kararsızlıktan, şaşkınlıktan, değişken duygulardan uzak rahat, sakin ve huzurlu bir duyguyla algılamasını sağlar. Böylece algıladığı en ufak şeyden varlık alemindeki en büyük sonuçları çıkarır.

Sonra surenin akışı onları kendi iç alemlerinden ve çevrelerindeki canlıların hareketlerinden alıp evrensel olaylara, bu olayların doğurduğu hem kendi hayatları hem de diğer canlıların hayatları üzerinde derin etkisi bulunan sebeplere yöneltiyor:

"Gece ve gündüzün birbiri ardına gelmesinde, gökten Allah'ın rızık vermek için yağmur indirip yeri onunla ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgarı estirmesinde aklını kullanan kimseler için dersler vardır."

Gece ve gündüzün dönüşümlü olarak gelmesi, insan ruhu üzerindeki taze etkisini tekrarın yıprattığı büyük bir olaydır! İlk defa gündüz ile veya gece ile

karşıkarşıya kalan bir insan için bundan daha ilginç daha olağanüstü etkiye sahip bir olay var mı? Algılama yeteneğini kaybetmemiş açık bir kalp her zaman bu olağanüstülüğü görür. Bu olağanüstülük karşısında her zaman ürperir. Gece ve gündüzü gördükçe tüm evreni evirip çeviren Allah'ın elini görür...

Beşeri bilimler gelişmiş, bazı evrensel olaylara ilişkin bilgileri artmış, genişlemiştir. Bugün insanlar gece ve gündüzün, dünyanın yirmidört saatte bir güneş önünde kendi ekseni etrafında dönmesi sonucu meydana gelen iki olay olduklarını biliyorlar. Fakat bu bilgi olayın olağanüstülüğünden birşey götürmez. Çünkü dünyanın dönüşü de başlıbaşına bir mucizedir. Bu cismin, kendi ekseni etrafında, bu düzenli hızıyla havada gezinmesi, uzay boşluğunda hiçbir şeye dayanmadan yüzmesi ancak onu tutan ve yönlendiren ilahi güçle mümkündür. Bu değişmez düzeni belirleyen, canlı ve cansız varlıkların uzay boşluğunda yüzen, dolaşan, dönen bu gezegen üzerinde durmalarını sağlayan sistemi yerleştiren işte bu ilahi güçtür.

İnsanların bilgileri arttıkça canlıların hayatı açısından bu iki olayın ne kadar önemli olduklarını kavrıyorlar. Şu gezegen üzerindeki vakitlerin gece ile gündüz arasında bu oranda bölünmesinin hayatın varlığı ve devamı için gerekli olan başlıca etken olduğunu ve şayet bu iki olay şimdiki ölçü ve düzende gerçekleşmeselerdi yeryüzündeki herşeyin özellikle canlılar arasında bu ayette muhatap olan insanların hayatının değişeceğini biliyorlar. Bu yüzden bu iki olayın insanın algılayışı açısından önemi azalmadan, üstelik artarak devam etmektedir.

"Allah'ın rızık vermek için yağmur indirip yeri onunla ölümünden sonra diriltmesinde..."

Bu ayette geçen rızık kavramı ile gökten inen su kastedilmiş olabilir. Nitekim eski kuşak tefsirciler bu şekilde anlamışlar. Oysa gökten inen rızık daha geniş kapsamlıdır. Örneğin gökten dünyamıza inen ışınlar, toprağın canlanması üzerinde sudan daha az etkili değildir. Hatta Allah'ın izniyle suları meydana getiren bu ışınlardır. Çünkü denizlerden suyun buharlaşmasını sağlayan güneşin sıcaklığıdır. Buharlaşan sular bir süre sonra yoğunlaşarak yere yağmur halinde yağar. Pınarlarda, nehirlerde akar ve ölümünden sonra toprak bu su sayesinde canlanır. Toprağın canlanmasında su, sıcaklık ve ışık aynı oranda etkili olmuşlardır.

"Rüzgarı estirmesinde."

Rüzgarlar, şu akıllara durgunluk veren evrenin planında öngörülen ince ve ahenkli düzen uyarınca kuzeyden, güneyden, doğudan, batıdan, ters yönden, aynı yönden sıcak, soğuk eserler. Evrenin planında herşeyin hesabı en ince noktasına kadar yapılmış, hiçbir şey kör tesadüfe bırakılmamıştır. Rüzgarın esmesinin, dünyanın dönüşü, gece ve gündüz olayı ve gökten inen rızıkla yakın ilişkisi vardır. Bu olayların tümü yüce Allah'ın evreni yaratmaya ve onu dilediği gibi yönlendirmeye ilişkin iradesinin gerçekleşmesi için birbirlerine yardımcı olmaktadırlar. Bütün bu olaylarda evrene serpiştirilmiş ayetler vardır. Ama kime?

"Aklını kullanan kimseler için..."

İşte burada akla iş düşüyor. Bu alanda kullanabileceği geniş bir imkan vardır.

Bunlar yüce Allah'ın evrende sergilediği bazı ayetlerdir. İşte, kesin inanan ve akıllarını kullanan müminlere yönelik bu anlam yüklü mesajlarla bu ayetlere işaret ediliyor. Allah'ın Kur'an'daki ayetleri aracılığı ile bu evrensel ayetlere işaret ediliyor, kalplere dokunuluyor, akıllar uyarılıyor ve doğrudan doğruya fıtratın diliyle insan fıtratına hitap ediliyor. Çünkü insanın fıtratı ile evren arasında gizli ve köklü bir bağ vardır. Bu yüzden fıtratın uyanması için Kur'an ayetleri gibi birkaç anlamlı cümlenin dışında birşey yapmak gerekmez. Dolayısıyla Kur'an ayetlerine inanmayan birinin onun dışında bir şeye inanması beklenemez. Bu anlamlı işaretlerin uyandıramadığı bir kalbi, bu etkin mesajdan sonra hiçbir çığlık uyandıramaz: Okuyalım:

تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۖ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَ ٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ يُؤْمِنُونَ ۝٦

6- İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Bunları sana hak ilkesine göre okuyoruz. Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

Hiçbir söz etkinlik bakımından yüce Allah'ın Kur'an'daki sözlerinin düzeyine erişemez. Hiçbir sanat görkemlilik açısından yüce Allah'ın evrendeki sanatının düzeyine ulaşamaz. Ve hiçbir gerçek Allah'ın sunduğu gerçeğin kalıcılığının, açıklığının ve kesinliğinin düzeyine çıkamaz. Peki **"Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?"**

Öyleyse inanmayanlar tehdide ve tepelenmeye layıktırlar:

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ۝٧ يَسْمَعُ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٨ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ ءَايَٰتِنَا شَيْـًٔا ٱتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝٩ مِّن وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۖ وَلَا يُغْنِى عَنْهُم مَّا كَسَبُوا۟ شَيْـًٔا وَلَا مَا ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝١٠

7- Her yalancı, günah yüklü kimsenin vay haline.
8- Allah'ın ayetlerinin kendisine okunduğunu işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe direnir. Onu, acı bir azabla müjdele.
9- Ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onunla alay eder. İşte böyleleri için alçaltıcı azab vardır.
10- Cehennem onların peşindedir. Kazandıkları şeyler de, Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için büyük bir azap vardır.

Surenin tanıtım bölümünde de değindiğimiz gibi bu ayetler, Mekke'de müşriklerin bu çağrıya karşı takındıkları tavrın bir yönünü, çarpık ve eğri inançlarına bağlılıkta ısrar etmelerini, açık ve anlaşılır gerçeği ifade eden sözleri dinlemeye tenezzül etmeyişlerini, sanki zihinlerini zorlamamış gibi gerçeğe karşı büyüklük taslayışlarını, Allah'a ve O'nun sözlerine karşı edepsiz bir tavır takınmalarını... Bunun yanısıra Kur'an-ı Kerim'in bütün bunları aşağılayıcı, kınayıcı, tehdit ve azar içeren ifadelerle, onur kırıcı, korkunç ve acıklı bir azapla karşılamasını tasvir ediyor.

"Her yalancı, günah yüklü kimsenin vay haline."

'Vay haline' demek yok olsun demektir. Ayette geçen "effak" ise, yalan söylemeyi alışkanlık haline getiren kaşarlanmış yalancı demektir. "Esim" de; fazlasiyle günahla içli dışlı olan günahkâr demektir. Tehdit bu niteliklerinin tümünü kapsıyor. Bu, caydırıcı, karşı konulmaz, yokeden, kırıp geçiren güce sahip olan yüce Allah'tan gelen bir tehdittir. Onun va'di de, tehdidi de, uyarısı da doğrudur. Bu yüzden tehdit korkutucudur, dehşet vericidir, ürkütücüdür.

Bu, kaşarlanmış yalancı günahkârın yalanının ve günahının belirtisi; batılda ısrar etmesi, hakka karşı büyüklük taslaması, Allah'ın ayetleri önünde boyun eğmeye tenezzül etmemesi, Allah karşısında ona yaraşır bir edep tavrı takınmamasıdır.

"Allah'ın ayetlerinin kendilerine okunduğunu işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe direnir."

Bu çirkin tablo, gerçi Mekke'deki bir grup müşrikin tablosudur ama, her cahiliye toplumunda yinelenen bir olgudur. Bugün de yarın da görülecektir. Hatta müslüman olduklarını ileri süren bazı insanlar da kendilerine okunan Allah'ın ayetlerini dinledikleri halde duymamış gibi büyüklük taslayarak kendi batıl tutumlarını sürdürürler. Çünkü bu ayetler arzusuna uymaz, öteden beri alışageldiği gelenekleri ile uyuşmaz, yanlış düşüncesine destek olmaz, kötülüğünü onaylamaz, amacına uygun düşmez.

"Onu, acı bir azapla müjdele."

Aslında müjde iyilik içindir. Ama burada alay etme amacı ile kullanılıyor bu ifade. Mademki uyarıya kulak vermiyor, şu halde beklenen felaket uyarısı bir müjde biçiminde duyurulsun. Bu da, onu daha çok aşağılamak, daha fazla alay etmek için kullanılıyor.

"Ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onunla alay eder."

Ayetlerimizi öğrenip nereden kaynaklandıklarını bildikten sonra onlarla alay eder. Bu, sorumluluğu daha ağır, özü itibariyle daha çirkin bir davranıştır. Bu tablo ilk ve son cahiliye toplumlarında sıksık rastlanan bir tablodur. Aralarında müslüman oldukları söylenenler de olmak üzere nice insan öğrendikleri Allah'ın ayetleri ile alay ederler, onları, onlara inananları ve insanların, hayatının sorunlarını onlara başvurarak çözmeye çalışanları alaya alırlar:

"İşte böyleleri için alçaltıcı azap vardır."

Onların Allah'ın ayetleri olduğunu bildiği halde onlarla alay edenlerin bu davranışlarına uygun karşılık aşağılayıcı, onur kırıcı azaptır.

Bu azap bir süre sonra gerçekleşecekse de yakındır, hazırdır. Özü itibariyle her zaman mevcuttur:

"Cehennem onların peşindedir."

Burada "peşindedir" kelimesinin anlamından çok, verdiği hava kastolunuyor. Verdiği hava ise şudur: Onlar cehennemi göremiyorlar çünkü peşlerinden geliyor. Ondan sakındırmıyorlar çünkü farkında değildirler. Ancak cehennemden kurtulamayacaklar, kesinlikle içine düşecekler.

"Kazandıkları şeyler de, Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez."

İşledikleri ameller veya kazandıkları mallar onlara bir fayda vermez. Şayet amelleri yapıcı ise boşa gidecekler ve ellerinde birşey kalmayacak. Çünkü onların bu yapıcı amelleri iman temeline dayanmıyor. Kazandıkları mallar yok olacak ve geride yararlanabilecekleri birşey kalmayacaktır. Allah'ı bir yana bırakıp edindikleri dostlar -düzmece tanrılar veya yardımcılar yahut askerler ya da arkadaşlar- onlara yardım edemeyecek, kurtulmaları için aracılık yapamayacaklar.

"Onlar için büyük bir azap vardır."

Aşağılayıcı olmanın yanısıra büyüktür bu azap. Çünkü Allah'ın ayetlerini alaya alma iğrenç bir suçtur. Aşağılanmayı gerektiriyor. Büyük bir suçtur, aynı oranda büyük bir azabı gerektiriyor.

Allah'ın ayetlerini alaya almanın, onlara engel olmanın ve onlara karşı büyüklenmenin ele alındığı bu bölüm, Allah'ın ayetlerinin gerçek mahiyetine ve bu gerçeği inkar edenlerin çarpıtılacakları cezaya ilişkin genel bir açıklama ile son buluyor:

هَٰذَا هُدًى ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- İşte doğru yolu gösteren bu Kur'an'dır. Rabblerinin ayetlerini tanımayanlar için çok kötü, acı bir azap vardır.

Bu Kur'an'ın gerçek mahiyeti; yol göstericiliktir. Saf ve berrak bir yol göstericilik... Sapıklık bulaşmamış salt bir hidayet. Bundan sonra gerçek mahiyeti bundan ibaret olan bu ayetleri inkar eden birisi en acıklı azabı hakkeder. İfadedeki vurgu azabın şiddetini ve acıklılığını somutlaştırmaktadır. Çünkü ifadede geçen "Ricz" kelimesi şiddetli azap demektir. Onların tehdit edildikleri azap şiddetli ve elem verici bir azaptır. Tekrar üstüne tekrar, vurgu üstüne vurgu. Saf, berrak ve açık hidayeti, yol göstericiliği inkar edenlere yaraşır bir azap.

İNSANA SUNULAN EVRENSEL NİMETLER

Korkunç tehditten, ürkütücü azaptan sonra surenin akışı dönüyor ve şefkatle kalplerini okşuyor; yüce Allah'ın uçsuz bucaksız evrende kendilerinin hizmetine sunduğu nimetleri hatırlatıyor:

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

12- Allah emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, lütfedip verdiği rızkı aramanız için denizi buyruğunuz altına vermiştir. Belki artık şükredersiniz.
13- Gökte olanları, yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir. Doğrusu bunlarda, düşünen kimseler için dersler vardır.

İnsan denen şu küçük yaratık, yüce Allah'ın gözetiminden büyük pay alı-

yor. Yüce Allah dehşet verici evrende yeralan tüm varlıkları onun hizmetine vermiş, değişik yönlerden onlardan yararlanmasını dilemiştir. Bu yararlanma evrene egemen olan yasalar sisteminin bir yönünü ortaya çıkarmakla mümkündür. Evren bu yasalara göre hareket eder ve kesinlikle onların dışına çıkmaz. Şayet evrene egemen olan yasalar sisteminin bir yönü ortaya çıkarılmasaydı insanoğlu sınırlı ve basit gücüyle evrenin dehşet verici güçlerinden yararlanamazdı. Hatta onunla birlikte yaşayamazdı. Şu ufak tefek yaratık, korkunç güçlerden, enerji kaynaklarından ağırlıklardan ve cisimlerden meydana gelen bu dev varlıkla birlikte hayatını sürdüremezdi.

İşte bu korkunç enerji kaynaklarından biri de denizdir. Yüce Allah bu dev gücü insanın hizmetine sunmuş, onun yapısına ve özelliklerine ilişkin bazı sırları önüne açmıştır. İnsanoğlu öğrendiği sırlardan biri sayesinde bu dehşet verici yaratığın üstünde yüzen gemiyi yapmıştır. Geminin içinde korkmadan denizin dağ gibi dalgalarının arasından süzülür gider. **"Gemiler onun emri uyarınca denizde yüzsünler diye..."** Çünkü denizi bu niteliklere sahip olarak yaratan Allah'tır. O'dur geminin ana maddesini bu özellikte yaratan. Hava basıncını, rüzgarın hızını ve yer çekimini vareden O'dur. Geminin denizde yüzmesini sağlayan diğer özellikleri de O yaratmıştır. İnsana bütün bunları göstermiş, onlardan yararlanmasına imkan hazırlamıştır. Bunun yanısıra insana denizden başka türlü de yararlanmasını göstermiştir: **"Lütfedip verdiği rızkı aramanız için..."** Denizden çıkarılan ürünler, süs eşyaları gibi... Aynı şekilde ticaret, bilgi, deneyim, spor, turizm gibi Allah'ın lütfu sayesinde denizlerden yararlanılan daha nice rızıklar, güzellikler...

Yüce Allah denizi ve gemiyi Allah'ın lütfedip verdiği rızıkları arasınlar; bahşettiği lütuflara ve nimetlere karşı, hizmetlerine sunduğu evrensel güçlere, gösterdiği evrensel sırlara karşı ona şükretsinler diye insanların hizmetine sunmuştur: **"Belki artık şükredersiniz."** Yüce Allah bu Kur'an aracılığı ile insan kalbini bu hakkın borcunu ödemeye, bu ufukla bağlantı kurmaya, kendisiyle evren arasındaki kaynak ve hedef birliğini kavramaya yöneltiyor. Onunla evrenin birlikte yöneldikleri hedefin Allah olduğunu bildiriyor.

İnsanın yararına sunulan güç ve enerji kaynaklarından özel olarak denizden sözedildikten sonra ifade genelleştiriliyor, daha kapsamlı hale getiriliyor. Yüce Allah göklerde ve yerde -kendisine yardımcı olacak ve halifelik görevinin kapsamına giren- birçok güç ve enerji kaynaklarını insanın hizmetine sunmuş, sayısız nimetler ve iyilikler bahşetmiştir:

"Gökte olanları, yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir."

Varlıklar aleminde bulunan herşey O'ndan gelmiş, O'na gidecektir; hepsini O varetmiştir, yönlendiren O'dur hepsini; onları insanların hizmetine sunan, kullanılır duruma getiren O'dur... Ama insan denen şu küçücük yaratık, Allah tarafından evrene egemen olan yasalar sisteminin bir yönünü öğrenmek, evrenin güç ve enerji kaynaklarını hizmetine almak, böylece gücünü ve enerjisini büyük ölçüde artırmak gibi özelliklerle donatılmıştır. Bütün bunlar yüce Allah'ın insana yönelik lütfudur. Bütün bunlarda düşünen, aklını kullanan, aklıyla ve kal-

biyle bu güç ve enerjileri yönlendiren, onları idare eden sanatkâr elin uyarıcı dokunuşlarını izleyen kimseler için ayetler vardır, çıkarılacak dersler vardır:

"Doğrusu bunlarda düşünen kimseler için dersler vardır."

Bir fikir, bir düşünce sırrını ortaya çıkardığı güç ve enerjileri aşıp bu güç ve enerjilerin kaynağına, bunlara egemen olan evrensel yasalar sistemine, bu yasalarla insanın özyaratılışı arasındaki bağa yönelmedikçe doğru, derin ve kapsamlı bir düşünce olamaz. İşte bu bağ, insanın evrensel yasalar sistemi ile iletişim kurmasını, onları kavramasını kolaylaştırmıştır. Bu bağ olmasaydı, insanoğlu evrensel yasalar sistemi ile iletişim kuramayacak, onları kavrayamayacaktı. Evrensel güç ve enerji kaynaklarını öğrenemeyecek, onlara hükmedemeyecek, hizmetine alamayacak, onlardan yararlanamayacaktı.

İNANANLARIN HOŞGÖRÜSÜ

Surenin akışı, insan kalbini varlık alemini kalbine bağlayan, ona gerçek gücün kaynağını; yani varlığın sırlarını ortaya çıkarmayı gösteren bu güçlü ifadeli bölüme ulaşınca gönülleri bu zengin, bu geniş kaynaklı iletişim kuramamış zayıf, zavallı kimseler karşısında müminleri yüceliğe, büyüklüğe, geniş ufukluluğa, hoşgörülülüğe, sabırlılığa davet ediyor. Aynı zamanda, Allah'ın yüceliğinin, sırlarının ve yasalarının somutlaştığı günlerinin farkında olmayıp güçlü, büyük ve parlak gerçekleri göremeyen düşkünlere acımalarını istiyor:

قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

14- Müminlere de ki: "Allah'ın, her milletin yaptıklarının karşılığını vereceği günlerinin geleceğine inanmayanları bağışlasınlar.
15- Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

Bu, Allah'ın günlerinin geleceğini ummayanlara karşı müminlerin hoşgörülü olmalarını öngören saygın bir direktiftir. Bu hoşgörü bağışlamanın, affetmenin gereğidir. Güçlülükten, üstünlükten kaynaklanır bu hoşgörü. Büyüklüğün, erdemliliğin sonucudur bu hoşgörü. Gerçekten de Allah'ın günlerini ummayanlar şefkate muhtaç zavallılardır. Bu zavallılıkları kimi zaman insana güç, zenginlik, rahmet ve cömertlik duygularını bahşeden coşkun kaynaktan; Allah'a iman kaynağından, Allah'a güven duygusundan, onun himayesine girip korunmaktan, sıkıntı ve felaket anlarında ona sığınma duygusundan yoksun oluşlarından kaynaklanıyor. Aynı şekilde, evrensel yasaların planı ile ve bunların arkaplanındaki güç ve zenginlik kaynakları ile bağlantılı olan gerçeği bilmeyişleri de zavallılıklarının bir diğer nedenidir. İman hazine ve servetine sahip bulunan, imanın verdiği merhamet ve coşku duygularıyla beslenen müminler, şu zavallı yoksulların taşkınlıklarını ve ahmaklıklarını bağışlayacak kadar alicenaptırlar, büyüktürler.

Bu, meselenin bir yanı. Öte yandan bu müminler meseleyi bütünüyle Al-

lah'a bırakmalıdırlar. Yüce Allah iyilik yapanın iyiliğinin ve kötülük yapanın kötülüğünün karşılığını verir. Bunun yanısıra müminlerin kötülükleri bağışlamalarını da onların iyiliklerinin hesabına kaydeder. Doğru olarak bu hoşgörü bozgunculuğun her tarafı kaplamadığı, Allah'ın sınırlarını ve yasaklarını çiğnemediği durumlar için sözkonusudur.

"Allah her milletin yaptıklarının karşılığını verecektir."

Bunun üzerine, sorumluluğun bireyselliğine, herkesin yaptıklarına verilecek karşılığın adilce belirleneceğine, en sonunda sadece Allah'a dönüleceğine ilişkin bir değerlendirme yapılıyor:

"Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz."

Bununla müminin göğsü genişliyor, bilinç düzeyi yükseliyor; zayıflık göstermeden, kesinlikle sıkılmadan, gerçekleri göremeyen, ne yaptıklarının farkında olmayan zavallıların taşkınlıklarından, ahmaklıklarından kaynaklanan bireysel kötülüklere katlanıyor. Çünkü mümin daha büyüktür, daha geniştir ve daha güçlüdür. Mümin nurdan yoksun olanlar için yolgöstericilik meşalesini taşıyor. Kaynaktan yoksun olanlar için şifa iksirini taşıyor. Mümin kendi yaptıklarının karşılığını görecektir. Kötülük işleyenin sorumluluğunu hiçbir şekilde yüklenmeyecektir. Her iş sonuçta Allah'a gelecektir. Dönüş O'nadır. O'nun katına varılacaktır.

Bundan sonra surenin akışı, insanlığa yolgöstericilik yapacak mümin önderlikten sözediyor. Bu önderliğin son olarak islam mesajında toplandığını vurguluyor. Bunun yanısıra İsrailoğullarına Allah katından kitap, egemenlik ve peygamberlik verildikten sonra, kitapları etrafında görüş ayrılığına düştüklerine işaret ediyor. Ve en sonunda önderlik ve egemenlik sancağının son çağrının sahibine devredildiğine değiniyor. Kur'an ayetleri bu gerçeğe işaret ederken, henüz davetin sahibi Mekke'de bulunuyordu. İslam mesajı sıkı takibe alınmış, çepeçevre kuşatılmıştı. Ne varki islam daha doğarken bu karektere sahipti. Doğuşundan itibaren bu misyonu taşıyordu:

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ
عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم بَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ فَمَا ٱخْتَلَفُوٓا
إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ
يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾
ثُمَّ جَعَلْنَٰكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ فَٱتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ
ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا۟ عَنكَ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا
وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ وَٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلْمُتَّقِينَ

هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

16- Andolsun ki biz İsrailoğullarına kitab, hüküm ve peygamberlik verdik; onları temiz şeylerle rızıklandırdık; onları dünyada üstün kıldık.
17- Din konusunda onlara açık deliller verdik. Onlar kendilerine bilgi geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz, Rabbin kıyamet günü, ayrılığa düştükleri şeylerde onlar arasında hüküm verecektir.
18- Sonra ey Muhammed! Sana da insanların uyacakları bir hayat sistemi (şeriat) verdik. Sen ona uy, bilmiyenlerin arzularına uyma.
19- Çünkü onlar, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ta müttakilerin dostudur.
20- Bu Kur'an, insanlara kurtuluş yollarını gösteren kanıtlar sunmaktadır; kesin olarak inananlara kılavuz ve rahmettir.

İslamdan önce insanlığa önderlik etme görevi İsrailoğullarının elinde idi. Yüce Allah'ın tarihin o dönemi için seçtiği gök menşeli inanç sisteminin temsilcisi onlardı. İnsanlık için gök menşeli bir inanç sistemine dayalı önderlik makamı kaçınılmazdır. Çünkü yerin önderliği arzulara, bilgisizliğe ve eksikliğe dayanır. İnsanları yaratan Allah'tır. Sadece Allah onlar için arzulardan uzak bir hayat sistemi koyabilir. Çünkü bütün insanlar O'nun kuludur. Allah'ın koyduğu bu hayat sistemi bilgisizlikten ve eksiklikten uzak olur. Çünkü onları yaratan yüce Allah'tır ve O yarattıklarını herkesten iyi bilir. O latiftir, herşeyden haberdardır.

"Andolsun ki, biz İsrailoğullarına kitap, hüküm ve peygamberlik verdik."

Allah'ın şeriatını içeren Tevrat onların elinde idi. Ellerinde şeriatı uygulayacak yetki ve egemenlik vardı. Hz. Musa'nın peygamberliğinden ve kitabından sonra da şeriatı ve kitabın uygulanışını üstlenmek üzere aralarından peygamber gönderilmişti. Bu şekilde tarih içinde uzun sayılacak bir dönem boyunca aralarından birçok peygamberler gelmişti.

"Onları temiz şeylerle rızıklandırdık."

Egemenliklerinin ve peygamberliklerinin etkinlik alanı Nil ve Fırat arasındaki verimli, temiz ve kutsal topraklardı.

"Onları dünyalara üstün kıldık."

Kuşkusuz bu üstünlükleri kendi zamanlarındaki insanlar için geçerliydi. Bu üstünlüklerinin ilk belirtisi, Allah'ın şeriatını uygulayacak önderler olarak seçilmeleriydi; kendilerine kitap, egemenlik ve peygamberlik verilmesiydi.

"Din konusunda onlara açık deliller verdik."

Onlara verilen şeriat açık, hükümleri kesin ve içeriği en ince noktasına kadar ayrıntılı biçimde açıklanmıştı. Bu şeriatın kapalı, karmaşık, eğri ve çarpık bir tarafı yoktu. Kısacası daha sonra aralarında başgösterdiği gibi bu açık ve hükümleri kesin kılınmış şeriatta görüş ayrılıklarını gerektirecek bir durum sözkonusu değildi. Onların aralarında başgösteren görüş ve inanç ayrılıklarının nedeni meselenin kapalılığı veya gerçek ve doğru hükmün hangisi olduğunu bilmeyişleri değildi:

"Onlar kendilerine bilgi geldikten sonra ayrılığa düştüler."

Bu görüş ve inanç ayrılıkları, gerçeği ve doğruyu bilmekle beraber aralarındaki çekememezlikten, taşkınlıktan ve zulümden kaynaklanıyordu:

"Aralarındaki çekememezlik yüzünden..."

Bu yüzden yeryüzündeki önderlik misyonları sona erdi, halifelikleri geçersiz sayıldı. Durumları bundan sonra kıyamet gününde yüce Allah'ın vereceği hükme bırakıldı.

"Şüphesiz Rabbin kıyamet günü, ayrılığa düştükleri şeylerde onlar arasında hüküm verecektir."

Sonra yüce Allah halifelik görevini yeni bir peygamberliğe, yani bir peygambere vermiştir. Bu peygamber Allah'ın şeriatını yeniden dosdoğru bir şekilde uygulamış, gök menşeli önderliği eski berraklığına kavuşturmuştur. Bu önderlik misyonunu yerine getirirken Allah'ın şeriatına göre hükmetmiştir, insanların arzularına göre değil:

"Sonra ey Muhammed! Sana da insanların uyacakları bir hayat sistemi verdik. Sen ona uy, bilmeyenlerin arzularına uyma."

Böylece mesele net biçimde ortaya konuyor. Ya Allah'ın şeriatı ya da bilmeyenlerin arzuları... Üçüncü bir şık sözkonusu değildir. Dengeli ve tutarlı şeriat ile değişken arzular arasında orta bir yol da yok. Bir insan Allah'ın şeriatını bir kenara bıraktığı zaman kesinlikle arzulara göre hükmedecektir. Çünkü Allah'ın şeriatının dışındaki tüm hayat sistemleri, bilmeyenlerin eğilim gösterdikleri arzuların, ihtirasların ürünüdür.

Yüce Allah, peygamberini bilmeyenlerin arzularına, ihtiraslarına uymaktan sakındırıyor. Çünkü onlar Allah karşısında ona bir yarar sağlayamazlar. Onlar birbirlerini dost ediniyorlar. Fakat onlar birbirlerine yardım etseler de peygambere bir zarar dokunduramazlar. Çünkü O'nun dostu Allah'tır:

"Çünkü onlar Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ta müttakilerin dostudur."

Bu ayet, önceki ayetle birlikte davetçinin yolunu belirliyor, hareket metodunun sınırlarını çiziyor. Bu konuda söylenen tüm sözlere, yapılan tüm yorumlara, tüm açıklamalara bir çizgi çiziyor:

"Sonra ey Muhammed! Sana da insanların uyacakları bir hayat sistemi (şeriat) verdik. Sen ona uy, bilmeyenlerin arzularına uyma. Çünkü onlar, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar. Zalimler birbirlerinin dostlarıdır, Allah ta müttakilerin dostudur."

Bu nitelikleri hakkeden tek bir şeriat vardır. Onun dışındaki hayat düzenleri bilgisizlikten kaynaklanan arzulardır, ihtiraslardır. Dava adamı, sadece şeriata uymalı ve bütün arzuları, ihtirasları bir kenara bırakmalıdır. Kesinlikle en ufak bir meselede bile Allah'ın şeriatından sapıp arzulara, ihtiraslara uymamalıdır. Çünkü arzularına, ihtiraslarına uyacağı kimseler, şeriatın sahibi olan Allah'a karşı ona hiçbir yardımda bulunamayacak, onu savunamayacak kadar güçsüzdürler, zayıftırlar. Heva ve heveslerden kaynaklanan hayat sistemlerinin taraftarları birbirlerine yardım eden birleşik bir cephedirler. Onlar şeriatın sahibine karşı bir-

birleri ile dayanışma içindedirler. Bunun için şeriatı benimseyen birisi, bazılarının yardımını umarak onlara eğilim göstermemeli, onları birbirlerine bağlayan heva ve heveslerine sempati ile yaklaşmamalıdır. Üstelik onlar dava adamına eziyet edemeyecek, ona zarar veremeyecek kadar zayıftırlar, güçsüzdürler. Çünkü muttakilerin dostu Allah'tır. Şimdi Allah'ın dostluğu ile heva ve heveslerine göre hareket edenlerin dostluğu bir midir? Birbirlerinin dostu olan zayıf, cahil ve basit kimseler nerde, müttakilerin dostu Allah'ı dost edinen şeriat izleyicisi nerde?

Bu kesin ve net açıklamadan sonra yapılan değerlendirme, kesin inançtan, Kur'an'da yeralan bu ve benzeri sözlerdeki kesin inanç sahibi kimselere yönelik rahmetten, yolgöstericilikten ve kanıtlardan söz ediyor:

"Bu Kur'an, insanlara kurtuluş yollarını gösteren kanıtlar sunmaktadır; kesin olarak inananlara kılavuz ve rahmettir."

Kur'an-ı Kerim'in insanlara yönelik yol gösterici belgeler olarak nitelendirilmesi, Kur'an'ın yol göstericilik ve aydınlatıcılık misyonunun anlamını daha da derinleştirmektedir. Doğrusu bu Kur'an yolgösteren, varlıkların görülmesini sağlayan gözler gibidir. Kur'an özü itibariyle hidayettir. Başlıbaşına rahmettir. Fakat bütün bunlar kesin bir inanca, kuşkuya yer vermeyen, kararsızlık bulaşmayan, şüpheden eser bulunmayan bir güvene bağlıdır. Kalp kesin bir inanca, sarsılmaz bir güven duygusuna sahip olunca, izleyeceği yolu bilir, bocalamaz, telaşlanmaz, yolunu şaşırmaz. O zaman yolunun açık, ufkunun aydınlık, amacının kesinleşmiş, hayat sisteminin ana hatlariyle belirlenmiş olduğunu görür. O zaman Kur'an, onun için kesin olarak bir nur, bir yol gösterici, bir rahmet olur.

ADİL TERAZİ

Zalimlerin birbirlerinin dostu olduklarına, Allah'ın ise, müttakilerin dostu olduğuna; müttakiler açısından Kur'an'ın özelliğine; onun kesin inananlar için gören göz, yol gösterici klavuz ve rahmet olduğuna ilişkin bu açıklamanın üzerine yapılan değerlendirmede, kötülük işleyenlerle, mümin olarak yapıcı ve salih ameller işleyenlerin durumlarının kesin olarak birbirlerinden farklı olduğu vurgulanıyor. Değerlendirilirken, haklarında karar verilirken bu iki grubun bir tutulması reddediliyor, çünkü bunların Allah'ın terazisindeki değerlerinin farklı olduğu belirtiliyor. Bunun yanısıra yüce Allah'ın gökleri ve yeri hak ve adalet ilkelerine dayandırdığı, evrenin varoluş planının özünün hak olduğu dile getiriliyor:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ
كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

21- Yoksa kötülükleri işleyen kimseler kendilerini inanıp iyi ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Yaşamaları ve ölmeleri bir ola-

cak öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar.
22- Allah, gökleri ve yeri hak ilkesine dayalı olarak yarattı, ta ki herkes kazandığının karşılığını görsün. Onlara haksızlık edilmez.

Burada, Allah'ın kendilerine gönderdiği kitaptan sapan, sürekli kötülük işleyen, buna rağmen kendilerini müminlerin çizgisinde gören, kendilerini sürekli yapıcı ve salih ameller işleyen müslümanlarla bir tutan, dünya hayatında veya ölümde, yani hesaplaşma ve mükafat alma sırasında Allah'ın ölçüsünde onlarla eş sayan ehli kitaptan sözediliyor olabilir. Aynı şekilde hitap genel de olabilir. Böylece kulların Allah'ın ölçüsündeki değerlerinin açıklanması, yapıcı işler yapan, salih ameller işleyen müminlerin kefelerinin ağır bastığının belirtilmesi, kötülük yapanlarla iyilik yapanları bir sayan anlayışın reddi, bu anlayışın varlıklar aleminin temeli olan değişmez ilkeye, yani hak ilkesine ters düştüğünün vurgulanması hedeflenmiş olabilir. Varlıklar aleminin temeli olan hak ilkesi, evrenin yapısında olduğu gibi Allah'ın şeriatının varlığında da somutlaşmaktadır. Evren bu ilkeye dayandığı gibi insanların hayatı da bu ilkeye dayanır. Bu ilke, ancak kötülük yapanlarla, yapıcı salih ameller işleyenlerin her durumda farklı muamele görmesi; herkesin kendi kazancına göre, yani sapıklığına veya doğru yolda oluşuna göre karşılık görmesi, tüm insanlar için adalet ilkesinin uygulanması ile gerçekleşebilir. Böylece **"Onlara haksızlık edilmez."**

Hak ilkesinin evren binasının temeli olduğu, bu ilkenin Allah'ın insanlara gönderdiği şeriatla yakın ilişkili olduğu ve hesaplaşma gününde, dünyada işlenenlerin karşılık alacağı günde, bu ilkeye göre hüküm verileceği mesajı Kur'an'da sıksık tekrarlanır. Çünkü islam inanç sisteminin temel prensiplerinden biri haktır. Değişik meseleler bu ilke etrafında yoğunlaşır. İç alemle ve dış alemle, evrene egemen olan yasalar sistemi ile ve insanların hayatına hükmeden şeriatla ilgili her mesele bu ilkeyle bağlantılıdır. Bu ilke "İslamın evrene, hayata ve insana bakış açısı"nın temelidir.[11]

KOYU BİR SAPIKLIK

Bu değişmez, bu kalıcı temelin yanısıra değişken arzulara; bazılarının ilahlaştırıp kulluk sunduğu, böylece doğru yolu bulma ümidi kalmamış, koyu bir sapıklığa daldığı, heva ve heveslere işaret ediliyor. Allah bizi bu sapıklıktan korusun:

أَفَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ وَأَضَلَّهُ ٱللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِۦ
وَقَلْبِهِۦ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِۦ غِشَٰوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِنۢ بَعْدِ ٱللَّهِ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

23- Ey Muhammed! Heva ve hevesini tanrı edinen Allah'ın bir bilgiye dayalı olarak şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ anlamıyor musunuz?

Burada Kur'an-ı Kerim değişmez demeli bir yana bırakan, değişken arzuların peşine düşen; kendi arzusuna tapan, önünde eğilen, onu düşüncesinin, hükümlerinin, duygularının ve hareketlerinin kaynağı haline getiren... Onu karşı

11- Yazarın tamamlayamadığı bir araştırma. Bu araştırma "İslam Düşüncesi" adı altında Dünya Yayınları arasında çıkmıştır.

konulmaz, her istediği yerine getirilen bir tanrı konumuna çıkaran, ikide bir değişip duran işaretlerini derin bir itaat duygusuyla, tam bir teslimiyetle, kesin bir kabul ile algılayan insan ruhunun enteresan bir portresini çiziyor. Kur'an bu tabloyu çiziyor ve bu tutumun çirkinliğini, hayret vericiliğini şu şekilde dile getiriyor:

"Heva ve hevesini tanrı edineni gördün mü?"

Gördün mü böyle birini? Böyle biri, şaşkınlık uyandıran, hayret edilen tuhaf bir yaratıktır. Böyle biri yüce Allah'ın kendisini saptırmasını, rahmetiyle onu sarmamasını hakeder. Çünkü onun kalbinde hidayete yer kalmamıştır. O, hasta, anormal arzularına, ihtiraslarına tapıyor.

"Allah bir bilgiye dayalı olarak onu şaşırtmıştır."

Allah, onun sapıklığı hakkettiğini bildiği için onu saptırmıştır. Veya o, hakkı bildiği halde arzularına karşı koymamış, onun tapılan bir ilah konumuna gelmesine engel olamamıştır. Onun bu tutumu yüce Allah'ın onu saptırmasını ve koyu sapıklık içinde bocalamak üzere kendi haline bırakmasını gerektirmiştir:

"Allah onun kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözünü perdelemiştir."

Onun içine aydınlığın sızacağı bütün açıklıklar, hidayetin gireceği tüm kanallar tıkanmıştır. Heva ve hevesine tapması, derin bir teslimiyetle kulluk sunması yüzünden içindeki tüm alıcı cihazlar iş göremez hale gelmiştir:

"O'nu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir."

Hidayet tamamiyle Allah'ın tekelindedir. Hiç kimse, bir başkasını doğru yola ve sapıklığa eriştiremez. Bu Allah'ın yetkisinin kapsamındadır. Hiç kimse O'nun yetkisine ortak olamaz, seçilmiş peygamberler bile.

"Hâlâ anlamıyor musunuz?"

Anlayan uyanır, kendine gelir. Arzuların boyunduruğundan kurtulur. Kendisine uyanı saptırmayan açık ve değişmez hayat sistemine ve hareket metoduna döner.

Surenin bu son bölümü, müşriklerin ahiret, ölümden sonra diriliş ve hesaplaşma meselesine ilişkin sözlerini sunuyor. Buna inkar edemedikleri kendileri ile yakından ilgili, kendi varoluşlarını örnek göstererek cevap veriyor. Sonra bir kıyamet sahnesini sunuyor. -Henüz vakti gelmemiş olsa bile-. Bu sahneyi bizzat kendi başlarına gelmiş gibi görüyorlar. Çünkü Kur'an'ın ifade tarzı sahneyi o kadar canlı, o kadar somut sunuyor ki, onlar kelimeler arasından gözleriyle görüyor gibi oluyorlar.

Ardından sure, gökler, yer, göklerde ve yerdeki alemler üzerindeki tek ve ortaksız Rabbliğa sahip Allah'ı överek, önünde hiçbir başın dikilemediği, hiçbir küstahın boynunu uzatamadığı gökler ve yerdeki eşsiz büyüklüğünü, yüceliğini kutsayarak sona eriyor... O, üstün iradelidir, her yaptığını bir hikmete göre yapar.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا
وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا
بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

24- "Hayat, ancak bu dünyadaki hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız; bizi ancak zaman yok eder" derler. Onların bu hususta bir bilgisi yoktur; sadece böyle zannederler.
25- Ayetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman delilleri yalnızca: "Doğru sözlü iseniz babalarımızı getirin bakalım" demek olur.
26- De ki: "Sizi Allah diriltir, sonra öldürür, sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.

İşte böylesine dar, böylesine kısır bir görüşe sahiptiler. Onlara göre hayat, bu dünyada gözleriyle gördükleri bölümdür. Bir kuşak ölür bir diğer kuşak doğar. Görünüşe bakılırsa ölüm onlara ulaşmıyor, sadece günler geçiyor, zaman dürülüyor. Onlar ölüyorlarsa, yaşama sürelerini sona erdiren, bedenlerine ölümü ulaştıran, böylece onları öldüren zamandır.

Hiç kuşkusuz bu, dış görünüşü aşamayan, dış görünüşün arkaplanındaki sırları araştırmayan yüzeysel bir görüştür. Mademki, ölüm belli bir düzen uyarınca, belirlenmiş günlerin sonunda bedenlere ilişmiyor ve mademki sandıkları gibi hayatlarına son veren günlerin geçmesidir, peki bu hayat nereden geldi onlara? Geldikten sonra kim alıp, götürüyor hayatlarını? Halbuki yaşlılar gibi çocuklar da ölüyor. Hastalarla birlikte sağlıklılar da ölüyor. Zayıflar gibi kuvvetliler de ölüyor. Öyleyse meseleyi dikkatlice eşeleyen, sebeplerin gerçek mahiyetini bilmek, kavramak isteyen biri açısından ölümü zaman olgusu ile açıklamak mümkün olmayacaktır.

Bunun için yüce Allah onlarla ilgili olarak şöyle diyor:

"Onların bu hususta bir bilgisi yoktur, sadece böyle zannederler."

Akılalmaz, boş, karmaşık bir zandır bunlarınki. Bir düşünceye, bir bilgiye dayanmıyor. Meselelerin özünü anlamayı öngörmüyor. Hayat ve ölüm olaylarının ötesinde insanın iradesinden başka bir iradenin, günlerin geçmesinden başka bir sebebin varlığına tanıklık eden sırra bakmıyorlar.

"Ayetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman delilleri yalnızca: 'Doğru sözlü iseniz babalarımızı getirin bakalım' demek olur."

Bu söz de tıpkı az önceki gibi, yaratılışın yasalarını, bu konuda yüce Allah'ın öngördüğü hikmeti, bu hikmetin ötesinde gizli bulunan ve derin ilahi hikmetle bağlantılı bulunan hayat ve ölüm sırrını avrayamamış olmaktan kaynaklanan yüzeysel bir görüştür. İnsanlar, amel edecek bir fırsat bulsunlar ve yüce Allah onlara bahşettiği şeylerle onları sınasın diye yeryüzünde yaşıyorlar. Sonra da ölüyorlar, yüce Allah'ın belirlediği hesaplaşana ve hayat devresindeki sınavın sonucu ortaya çıkana kadar. Bu yüzden insanlar öldükten sonra tekrar dünyaya dönmezler. Çünkü belirlenen gün gelmeden ölenlerin gelmesini gerektiren bir hik-

met yoktur. Dolayısiyle bazı insanlar öyle istiyorlar diye ölüler dünyaya geri dönmezler. Çünkü varlıklar aleminin dayandığı büyük evrensel yasalar insanların önerileri ile değişmezler. Bu yüzden onların apaçık ayetler karşısında ileri sürdükleri basit önerilerin gerçekleşme imkanı yoktur: **"Doğru sözlü iseniz babalarımızı getirin bakalım!"**

Yüce Allah üstün hikmeti uyarınca planladığı süre dolmadan önce ataları-nı niçin getirecekmiş? Yüce Allah'ın ölüleri diriltebileceğine inanmaları için mi? Ne tuhaf bir şey! Yüce Allah varoluş yasası uyarınca her an gözlerinin önünde bir hayat varetmiyor mu?

"De ki: 'Sizi Allah diriltir, sonra öldürür, sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde toplar.'"

İşte, ölmüş atalarının şahsında görmek istedikleri mucize budur. İşte bu mucize, bizzat gözlerinin önünde gerçekleşiyor. Canlıları dirilten Allah'tır. Sonra Allah onları öldürüyor. Şu halde O'nun insanları öldükten sonra diriltmesinde, kıyamet günü bir araya getirmesinde şaşılacak birşey yoktur. Öyleyse her an bir benzerini gözleriyle gördükleri bu olaydan kuşku duymaları için bir neden yoktur:

"Fakat insanların çoğu bilmezler."

Bu somut gerçeğin üzerine, tüm canlıların döneceği merciye yönelik bir işaretle değerlendirme yapılıyor:

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا ۖ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَٰذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

27 - Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır.
Kıyamet kopacağı gün, işte o gün batıl sözlere uymuş olanlar hüsranda kalırlar.
28- O gün her ümmeti Allah'ın huzurunda diz çökmüş olarak görürsün. Her ümmet kitabını almaya çağırılır: "Bugün size işlediğinizin karşılığı verilecektir."
29- İşte kitabımız aleyhinize konuşuyor, gerçeği söylüyor. Çünkü biz yaptıklarınızı yazıyorduk.

Şu halde mülkünde bulunan herşeye O egemendir. Mülkündeki herşeyi O yaratmıştır. Mülkündeki canlı ve cansız varlıkları varetmeye, yeniden yapmaya O'nun gücü yeter.

İNKARCILARIN KORKUNÇ AKİBETİ

Sonra surenin akışı kuşku duydukları kıyamet gününden bir sahne sunuyor.

Daha birinci ayette, batıl taraftarlarının akibeti vurgulanıyor. Onlar gelecekten kuşku duydukları bugünde hüsrana uğruyorlar. Sonra ifadeler arasından bakıyoruz ve birden dehşet verici genişlikte bir meydan çıkıyor karşımıza. Bütün kuşaklar bu gezegen üzerindeki uzun-kısa yaşamlarını tamamlamış ve şimdi de

bu meydanda toplanmışlardır. Ümmet ümmet ayrılıp dizüstü çökerek korkunç hesaplaşmayı beklemektedirler. Hiç kuşkusuz bütün insanların tek bir alanda toplanarak oluşturduğu dehşet verici kalabalık korkunç bir sahnedir. Orada bulunanların tümünün dizüstü çökmüş bulunmasının oluşturduğu manzara korkunçtur. Bundan sonra hesaplaşmanın başlayacak olması da büsbütün dehşet vericidir. Her şeyden önce, kullarına nimetler bahşeden, onlara sayısız lütuflarda bulunan, ama şu alanda toplanmış bulunanların çoğunun nimetlerine şükretmediği, lütuflarını anlayamadığı caydırıcı ve karşı konulmaz güce sahip yüce Allah'ın huzurunda toplanılmış olması sahneyi daha bir korkunçlaştırıyor, insanı dehşete salıyor.

Sonra şu dizüstü çökmüş, dehşetten donakalmış ve boğuk boğuk soluyan bu ölgün kalabalığa şöyle sesleniyor:

"Bugün size işlediğinizin karşılığı verilecektir. İşte kitabımız, aleyhinize konuşuyor, gerçeği söylüyor. Çünkü biz, yaptıklarınızı yazıyorduk." Böylece hiçbir amellerinin unutulmayacağını veya kaybolmayacağını anlıyorlar. Hem nasıl olabilirki, herşey yazılıyken, hiçbir şey Allah'ın bilgisinin kapsamının dışında kalmazken, ondan gizlenemezken?

Sonra değişik kuşaklardan ve farklı ırklardan oluşan bu kalabalık, bu milletler topluluğu iki gruba ayrılıyor. Yığınlarca insan iki gruba bölünüyor: Müminler ve kafirler... Allah katında sadece bu iki bayrak ve sadece bu iki grup geçerlidir. Allah'ın taraftarları (Hizbullah)... Ve şeytanın taraftarları (Hizbuşşeytan)... Bunun dışındaki tüm milletler, mezhepler, ırklar ve ümmetler bu iki gruba katılıyorlar:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

30- İnanıp iyi işler yapanlara gelince; Rabbleri onları rahmetinin kapsamına alır. İşte apaçık kurtuluş budur.

Uzun bekleyişten, sıkıntıdan, ızdıraptan kurtulmuşlardır. Ayet-i kerime bu tatlı havayı biran önce yapmak için onların işini çabucak ve kolayca sonuçlandırıyor.

Sonra bakışlarımızı -cümleler arasından- diğer gruba çeviriyoruz. Bir de ne görelim? Uzun uzun azarlanıyorlar. Rezil edici şekilde herşeyleri ortaya dökülüyor, teşhir ediliyor. En çirkin sözleri, en iğrenç davranışları hatırlatılıyor:

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

31- Ancak kafirlere gelince: Ayetlerim size okunurdu, fakat siz büyüklük taslıdınız ve suçlu bir toplum oldunuz değil mi?
32- Allah'ın va'di gerçektir. "Kıyamet gününün geleceğinden şüphe yoktur" dendiği zaman; "Kıyamet nedir bilmiyoruz" demiştiniz ha?!

Şimdi durumu nasıl görüyorsunuz? Gerçeği nasıl tadıyorsunuz?

Ayetlerin akışı, bu felakete uğrayanların başına gelenlerin bir kısmını anlatmak üzere onları biran için kendi hallerine bırakıyor:

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾
وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا
وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

33- Yaptıklarının kötülükleri onlara göründü ve alay edip durdukları şey onları kuşattı.
34- Onlara denildi ki: "Siz bu günümüze kavuşacağınızı nasıl unutmuşsanız, biz de bugün sizi unuttuk. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur."
35- Böyledir, çünkü siz Allah'ın ayetlerini eğlence yaptınız; dünya hayatı sizi aldattı.

Sonra ayetlerin akışı, rezil etmek, azarlamak, önemsizliklerini, basitliklerini ve elem verici akibete uğrayacaklarını vurgulamak üzere yeniden onlara dönüyor.

Bunun ardından, son olarak varacakları akibet duyurulduktan sonra üzerlerine perde iniyor. Onlar bir daha çıkmamak, mazeretleri kabul edilmemek ve hoş tutulma istekleri geri çevrilmek üzere cehennemde kendi hallerine bırakılıyorlar.

"Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar ve ne de özürleri kabul edilir."

Sanki biz bu ifadelerin yankısı arasında son kez kapanan kapıların çıkardığı gıcırtı sesini işitiyor gibiyiz. Artık sahne kapanmıştır. Bundan sonra değişiklik yapma, yeniden düzenleme imkanı kalmamıştır.

ÖVGÜNÜN MUTLAK SAHİBİ

Bu derin etkili sahnenin ardından surede son kez Allah'ı övme, O'nu yüceltme sesleri yankılanıyor:

فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾
وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

36- Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.
37- Göklerde yerde ululuk, yalnız O'na aittir. O, üstün tradelidir, her yaptığını bir hikmete göre yapar.

Her tarafta Allah'ı övme sesleri yankılanıyor. Göğü ile, yeri ile, insanı ile cinni ile, kuşu ile, hayvanları ile, içindeki canlı cansız varlıkları ile bütün varlık alemi üzerindeki tek ve ortaksız Rabblığı duyuruluyor. Buna göre bütün varlık-

lar tek bir Rabbin gözetimi altındadırlar. Onları yöneten ve gözeten sadece O'dur. Gözetim ve yönetiminden dolayı O'na hamdolsun.

Her tarafta Allah'ı ululama sesleri yükseliyor. Bu varlık alemini bütünüyle kaplayan Allah'ın sınırsız büyüklüğü duyuruluyor. Böylece bütün büyükler küçüllüyor. Bütün zorbalar bir kenara fırlatılıyorlar. Bütün azgınlar, varlık alemini kaplayan bu sınırsız büyüklüğe teslim oluyorlar.

Büyüklüğü ve Rabblığı ile birlikte O, herşeye gücü yeten üstün iradelidir. Herşeyi düzenleyen hikmet sahibidir: **"O, üstün iradelidir, her yaptığını bir hikmete göre yapar."** Ve alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

CASİYE SURESİNİN SONU

Ahkaf Suresi

46

Mekke Döneminde İndi

Bismillahirrahmanirrahim. Ayet Sayısı: 35

Mekke'de inen bu sure, inanç meselesini işliyor... Allah'ın; birliği, bu varlık ve içerdiği özne ve nesneler için mutlak rabblığı, vahiy, peygamberlik ve Hz. Muhammed'in bir peygamber olup O'ndan önce de başka peygamberler geldiği, O'na Kur'an'ın kendisinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak vahyedildiği, ölümden sonra dirilme ve onu dünya hayatındaki çalışma, kazanım, iyilik ve kötülüğün değerlendirilip, bu değerlendirilmenin sonucuna göre, kişiye karşılığının verilmesinin izleyeceğini ve iman meselesini ele alıyor.

Bunlar, islamın yapısını üzerine kurduğu temel ilkelerdir. Kur'an bu konuları Mekke'de inen surelerinin tümünde ciddi biçimde işler. Müslüman toplum ve islam devleti oluştuktan sonra, Medine'de inen surelerde de; hayata ilişkin herhangi bir direktif veya emir iletmek istediğinde de aynı tutumu sürdürür. Çünkü bu dinin yapısı; Allah'ın birliği, Hz. Muhammed'in peygamberliği, ahiret ve orada kişinin, dünyada geçirdiği hayatının karşılığına göre, göreceği karşılığa imanı; tüm moral değerleri, ilkeleri ve yasalarının üzerinde döndüğü, güçlü biçimde bağlandığı imanı eksen kıldığından, bu imanın sürekli etkisi sonucu hararetli bir canlılık içerisinde kalmasını temin etmektedir.

Sure bu meseleyi; evrensel, psikolojik ve tarihsel etkenler eşliğinde çeşitli alanlarda sunuyor ve onu, her yolla kalblere enjekte ederek tüm duyarlı yönlerine dokunuyor. Aynı zamanda meseleyi -sadece insanlığın değil- tümüyle varlığın meselesi konumuna getiriyor. Nitekim, bazen İsrailoğullarının Kur'an'a karşı tutumlarını dile getirdiği gibi, bir yandan da cinlerin Kur'an'a karşı tutumlarını dile getirmektedir. Yine bazen İsrailoğullarının bozuk fıtratları örnek olarak, meselenin hak olduğuna tanık edildiği gibi eşit biçimde bozulmamış fıtratı da tanık ediyor.

Sonra, bu kalpleri; Allah'ın azabına düçar olan Hud kavmi ve Mekke çevresindeki kentler halklarının harabelerinde gezdirdiği gibi yer ile göklerin ufuklarında ve kıyamet sahnelerinde de dolaştırarak, göklerle yeri, Kur'an gibi hakkı söyleyen bir kitap konumuna koyuyor.

Surenin akışı, aşamalı tek bölüm görünümünde olan birbirine bağlı bölüm olarak devam ediyor.

Birinci bölüm; sure önceki altı sure gibi "Ha, Mim" harfleri ile başlarken birinci bölüm de başlıyor. Bu harfleri, Kur'an kitabı ve vahyedilişinin Allah katından olduğuna işaret izliyor: **"Kitabın indirilişi aziz, hakim olan Allah katındandır."** Onu ara vermeksizin varlık kitabı ve onun hak, takdir ve tedbire dayandığına ilişkin uyarı izliyor: **"Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak gerçek üzere belirli bir süre için yarattık."** Okunan Kur'an kitabı ile gözlemlenen varlık kitabı, hak ve takdire bağlı olarak görevlerini tam olarak yerine getirmelerine rağmen **"İnkar edenler uyarıldıkları şeyden yüz çevirmektedirler."**

Bu; güçlü, kapsamlı geniş girişin ardından: **"De ki: 'Allah'ı bırakıp taptığınız şeyleri gördünüz mü? Bana gösterin, onlar yerden neyi yarattılar? Yoksa göklerin yaratılışında onların bir ortaklığı mı var? Eğer doğru iseniz bundan başka bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı getirin."** sözleriyle ne gerçek varlığı, ne hak bir söz, ne de bir ilgi kalıntısına dayanmayan, şirkin reddinden başlamak üzere toplumun yaşamakta olduğu inanç meselesini anlatmaya başlayarak; Allah'ı bırakıp kendisine kulluk edenlerin çağrısını işitmeyen, karşılık da vermeyen ve zor kıyamet gününde ona düşman kesilip kulluğunu tanımayacak olana yalvaranların bu tutumlarını kınıyor.

Bunun ardından, kafirlerin Allah Resulü Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- getirdiği gerçeğe karşı olumsuz tavır almaları, O'na **"bu apaçık bir büyüdür"** demeleri ve **"Kur'an'ı o uydurdu"** ölçüsüne vardırdıkları iddialarındaki taşkınlıklarını gündeme alarak Peygamberimize şöyle dikte ettiriyor:

Onlara; Allah korkusu, buyruklarına uyma, dünya ve ahirette işlerin O'na havale edilmesinin ifadesi olan peygamberliğin gerektirdiği biçimde cevap ver: **"De ki: 'Eğer onu uydurduysam, beni Allah'a karşı hiçbir şekilde savunamazsınız. O, Kur'an için yaptıklarınız taşkınlıkları daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O bağışlayandır, merhamet edendir."** **"De ki: 'Ben peygamberlerin ilki değilim. Benim ve sizin başınıza gelecekleri bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum; ve ben apaçık bir uyarıcıyım."**

Onlarla, Kur'an'da Musa'nın kitabından bildiklerini doğrulayan işaretleri görerek hakka yönelen İsrailoğulları mensuplarının tutumlarını kanıt göstererek tartış: **"Onlar inandı, siz büyüklenerek kaçındınızsa durumunuz ne olur?"**

Ve onlara dinlerine bağlı kitap ehlinin inanmasına rağmen Kur'an'ı yalanlamakla işledikleri zulmün getireceğini hatırlat: **"Şüphesiz Allah zalim toplumu doğru yola iletmez."**

Taşkınlıkları ve bu ısrarlarına ilişkin öne sürdükleri geçerliliği olmayan bahanelerinin sunuşuna geçerek, mü'minler için: **"Eğer islam iyi bir şey olsaydı, onlar ona uymada bizi geçemezlerdi"** demelerinin asıl sebebinin neden kaynaklandığına açıklık getiriyor: **"Onlar, doğru yola gitmedikleri için de 'Bu eski bir uydurmadır' derler."**

Ardından, ondan önce gelen Musa'nın kitabı ve Kur'an'ın kitabı ve Kur'an'ın onu doğrulaması, görevi ve misyonuna işaret ediyor: **"Zulmedenleri uyarmak ve güzel davrananlara müjde olmak üzere arab dili ile indirilmiş..."**

Birinci bölüm, Allah'ın sözünü doğrulayıp doğru yola yönelenlere verilen bu müjdenin açıklanması ile sona eriyor: **"Doğrusu 'Rabb'imiz Allah'tır' deyip sonra dosdoğru gidenlere korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir. İşte onlar cennetliklerdir, yaptıklarına karşılık olarak içinde temelli kalacaklardır."**

İkinci bölüm, insan fıtratı için, akide meselesi açısından doğru ve sapık olanı gösteren iki örnek sunuyor. Onların analarının kucağında oldukları ilk yetişme dönemlerinden ele alarak erişkinliğe erdikleri, eylemlerinin sonuçları ile karşılaştıkları ve denendikleri durumlardaki tutumlarını bir bir dile getiriyor. Doğru tutum içinde olan; Allah'ın nimetini duyumsamakta, ana babasına iyi davranmakta, şükür görevini yerine getirme arzusu içinde günahlarına tevbe edip affı için Allah'a yalvarmakta ve tam teslimiyetle Allah'a yönelmektedir: **"Onlar öyle kişilerdir ki, yaptıklarının en iyisini onlardan kabul ederiz ve onların günahlarını bağışlarız. Onlar cennet halkı arasındadırlar. Bu, dünyada kendilerine söylenen doğru sözün gerçekleşmesidir."** Diğeri ise; Rabbine karşı asi olduğu gibi ana babasına karşı da hayırsız olup ahireti inkar etmektedir. Ana babası onun yüzünden sıkıntı ve güçlük içindedirler: **"İşte onlar da kendilerine azab sözü gerekli olmuş kimselerdir. Kendilerinden önce geçen cin ve insan toplulukları arasında, azabın içinde bulunacaklardır. Gerçekten onlar, ziyana uğrayanlardır."**

Bu bölüm bu grubun varacağı yerin sunulduğu kıyamet sahnelerinden hızla değişen bir sahne ile bitiyor: **"İnkar edenler ateşe sunuldukları gün kendilerine denir ki: 'Dünya hayatında bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; onların zevkini sürdünüz. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ötürü bugün, alçaltıcı bir azabla cezalandırılacaksınız' denir."**

Üçüncü bölüm onları, uyarıyı yalanladıklarında Ad kavminin başına gelen felaketi düşünmeye çağırarak; olayın, ilk farkına vardıklarında susuzluklarını giderip hayat bahşedeceği sanısına kapılıp çok geçmeden yıkılış, yokoluş ve acele istedikleri azabı getirdiğini anladıkları uğursuz rüzgar bölümünü sunuyor: **"Nihayet onun geniş bir bulut halinde vadilerine doğru geldiğini görünce: 'Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur' dediler. Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şey, içinde acı azab bulunan bir rüzgârdır. Rabb'inin emriyle herşeyi yıkar, mahveder. Derken onlar o hale geldiler ki evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz, suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız."** Böylece onların duyarlıklarına dokunup ardından Ad kavminin onlardan daha güçlü ve daha varlıklı olduklarını hatırlatıyor: **"Onlara size vermediğimiz servet kuvveti vermiştik, onlara kulaklar, gözler ve gönüller yaratmıştık, fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri kendilerine bir yarar sağlamadı. Zira düşünüp ibret almıyorlardı, tersine bile bile Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı. Sonunda alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi."**

Bölümün sonunda, belki etkilenip hak yola dönerler diye, onlara çevrelerindeki kentlerde yaşayanların başlarına gelenleri, ilah olduğunu ileri sürdükleri şeylerin kendilerine yardımda bulunamadığı dolayısıyla da yalan ve iftiralarının açığa çıktığını hatırlatıyor.

Dördüncü bölüm, Kur'an'ı dinlediklerinde; etkilenip uyarılara uyma ve **"Ken-**

dinden önceki kitapları doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten" sözleriyle, O'nun hak olduğuna tanıklık etmekten kendilerini alamayan ve toplumlarına dönerek **"Ey kavmimiz Allah'ın davetçisine uyun. O'na inanın ki Allah günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun. Kim Allah'ın davetçisine uymazsa, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisinin O'ndan başka velileri de yoktur. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler"** sözleriyle onları uyaran ve imana çağıran bir cin grubunun öyküsünü işliyor.

Sözü edilen cin grubunun sözleri; Allah'ın yaratmaya ve ölülerin diriltilmesine gücünün yettiğini söyleyen, gözleme açık evren kitabına işareti de içeriyor: **"Gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeğe kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet O, her şeye kadirdir."**

Bu noktaya ulaşıldığında; kafirlerin ahirette ateşe sürülüp inkar ettiklerini doğruladıkları, fakat doğrulama veya kesin inanmanın anlam taşımadığı durumu görüntüleyen sahne ile onların iç dünyalarını uyarıyor.

Sure, dünya hayatının kafirlerin oyalandıkları kısa bir süre olduğu, sonra azap ve helakin onları yakalayacağı dolayısıyla; Resulullah'ın onların tutumlarına sabretmesi ve cezalandırılmaları konusunda acele etmemesi konusunda uyarılmasıyla sona eriyor: **"O halde Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme; onlar, va'dedildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmışlardan başkası helak edilir mi hiç?"**

Şimdi bu bölümleri açıklamaya geçiyoruz...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

1- Ha, Mim.
2- Bu Kitab'ın indirilişi aziz, hakim olan Allah katındandır.
3- Biz, gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları, ancak gerçek üzere ve belirli bir süre için yarattık; inkar edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

Surenin girişindeki ilk vurgu; onların kullandığı arap harfleri ile o harflerin cinsinden insan sözü arasında benzeri görülmemiş biçimde oluşan Kur'an arasındaki ilişki, bu görünüşün O'nun aziz, hakim olan Allah tarafından indirildiğine tanıklık ettiği ve yanısıra da, Allah'ın kendi katından indirilen kitab eliyle yapılan gözlemler ile gözlerin görüp kalplerin okuduğu varlık kitabı arasındaki ilişkiye parmak basıyor.

Her iki kitap da, haktır ve düzenlenip oluşturulmanın sonucudurlar. İşte okunan kitabın **"Aziz, hakim olan Allah katından"** indirilmesi kudret ve hikmetin göstergesi olup; göklerin, yerin ve aralarındaki varlıkların yaratılışları ise; hak ve duyarlı takdir ile bürünmüş durumdadır: **"Gökleri, yeri ve aralarındaki**

ancak hak" ve Allah'ın yaratmadaki hikmetinin gerçekleşeceği ve yarattığına biçtiği ömrün tamamlanacağı **"Belirlenmiş bir süre ile yarattık..."**

Her iki kitap da açık olup, kulağa ve gözlere sunulmuş durumdadırlar. Allah'ın kudretini söylüyor, hikmetine tanıklık ediyor, düzenlemesi ve yazgısı çerçevesinde varlıklarını sürdürüyorlar. Ayrıca evren kitabı okunan kitabın kendisi ve içerdiği uyarılarla müjdelemelerin doğruluğuna delalet ediyor. Buna karşın "Kafirler uyarıldıklarından yüzçeviriyorlar". İşte okunan ve gözlemlenen kitaplara işaretle dikkat çekilmek istenen bu yadırganacak tutumdur!

İndirilen, okunan kitap, Allah'ın bir ve her şeyin yaratıcısı, düzenleyicisi, yazgısını belirleyen olması dolayısıyla her şeyin Rabbi olduğunu belirtirken; canlı varlık kitabı da bu gerçeğin aynısını söylemektedir. İşte düzeni, varlığını sürdürmesi ve uyumluluğu hep birlikte; bilgiye dayanarak yapan ve icad eden, düzenleyen, yazgı belirleyen sanatkarın birliğine tanıklık etmekteler. Yapılan ve icad edilenlerin tümündeki imza da aynı imzadır. Öyle ise nasıl oluyor da insanlar O'nun dışında ilahlar ediniyorlar? O ilahlar ne yaratmış, ne icad etmiş? İşte bu varlık, gözler ve kalplerde açık olarak varlığını sürdürmektedir.

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ
أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ ۖ ٱئْتُونِى بِكِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ هَٰذَآ أَوْ أَثَٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤﴾

4- Ey Muhammed! De ki: "Allah'ı bırakıp taptığınız şeyleri gördünüz mü? Bana gösterin, onlar yerden neyi yarattılar? Yoksa göklerin yaratılışında onların bir ortağı mı var? Eğer doğru iseniz bundan önce inmiş olan bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısını getirin."

Bu Allah'ın Rasulüne toplumun karşısına, gözönündeki evren kitabının tanıklığını dayanak göstererek çıkması konusundaki telkinidir. O kitap ki; düşmanlık ve salt karşı olmaya dayanır durumun dışında, tartışma ve yanıltmaya şans tanımaz, insan fıtratına, aralarındaki bastırılması veya yanıltılması zor, özgün gizli bir bağlantı aracılığı ile seslenir.

"Bana gösterin onlar yerden neyi yarattılar?"

İnsan; taş, ağaç, cin, melek veya bu türden başka tapınılanların dünya ve dünya üzerindeki varlıklardan bir şey yarattıklarını asla ileri süremez. Çünkü fıtratın mantığı, realitenin mantığı olup; bu türden herhangi bir iddianın hemen karşısına dikilmektedir.

"Yoksa göklerin yaratılışında onların bir ortağı mı var?"

Yine insan, o ilahların göklerin yaratılışı ve sahipliğinde de bir ortaklığı olduğunu ileri süremez. Zira göklere bir tek bakış, yaratıcısının eşsizliğini hissettirir, birliğini sezinletir ve onu sapıklıkları, temelsiz yanılgılarından arındırır. Çünkü bu Kur'an'ı indiren Allah, varlığa bakışın insan kalbine etkisini çok iyi bilir. O burda onları; düşünmeleri, kanıt edinmeleri ve kalbe doğrudan etkilerine eğilmeleri için yöneltiyor varlık kitabına.

Sonra kimi ruhlarda görülen, onları dayanaksız şu veya bu iddiada bulunmaya götüren sapıkların önüne set çekiyor.

Onlara yolu kapatarak iddialarına kanıt getirmelerini isterken, aynı zamanda onlara doğru akıl yürütmenin metodunu da öğretiyor. Görüş, yargı ve değerlendirmede uyulması gereken sağlıklı yöntemi izlemeğe zorluyor onları:

"Eğer doğru iseniz, bundan önce inmiş olan bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı getirin."

Ya Allah katından gönderilmiş tahrife uğramamış kitap, ya da önceki kuşaklardan aktarılarak gelen ve doğruluğu kesin olarak bilinen bilgi kalıntısı. İddialara temel oluşturabilecek şeyler sadece bunlar. Kur'an'dan önce indirilen kitapların durumu ise ortada; hepsi de, yazgı koyan, düzen veren, örneksiz vareden yaratıcının birliğine tanıklık etmekteler. İçlerinde, çok sayıda ilah olduğu hurafesini onaylayan ya da göklerin yaratılmasında bir ortaklıkları olduğunu veya yerdekilerin bir kısmını onların yarattığını söyleyen bir kitap yok! Ortada bu tutarsız iddiaları doğrulayan kesin bir bilgi de yok.

Kur'an; kelimeleri az, ufku geniş, vurgusu güçlü ve keskin kanıtlı bir tek ayette; onları, varlığın söz götürmez tanıklığı ile karşı karşıya getirip dayanaksız iddia yolunu kapatarak onlara doğru araştırma yöntemini öğretiyor.

Sonra Allah'tan başka şeyleri ilah edinmelerindeki sapıklıklarını kınayarak onları; dünyada kendilerine karşılık veremiyen, çağrılarını duymayan ve ahirette de düşman kesilip onlara kulluk ettiklerini reddedecek olan bu ilahların gerçeğine objektif bir göz atmaya çağırıyor:

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ
مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ۝٥
وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ۝٦

5- Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremiyecek şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar, bunların yalvardıklarından habersizdirler.
6- İnsanlar kıyamet günü toplatılınca, putları onlara düşman olurlar ve tapınmalarını inkar ederler.

Peygamberimizin geldiği toplumun mensuplarının kimileri; ya doğrudan ya da meleklerin sembolleri oldukları varsayımı ile putları, kimileri ağaçları, kimileri de doğrudan melekleri veya şeytanı ilah ediniyordu. Onların hepsi de, çağırana ya hiç veya yararlı bir karşılık vermiyen şeylerdir. Ağaçlar taşlar hiç karşılık vermezler, melekler de müşriklere karşılık vermez. Şeytanlar ise; vesvese verir sapıklığı önerirler. Sonra; kıyamet günü insanlar Rabb'inin huzurunda toplandıklarında, bu ilahlar tapanlarından uzaklaşacaklar. Şeytan dahil. Nitekim başka bir surede bu gerçek şöyle açıklanıyor:

"Herkese ilişkin hüküm verilip iş işten geçtikten sonra şeytan, cehennemliklere der ki: 'Hiç kuşkusuz Allah'ın size yönelik vaadi doğru idi, ben ise size verdiğim sözü yerine getirmedim. Benim size yönelik, somut bir yaptırım gücüm yoktu, sadece sizi yoluma çağırdım, siz de çağrıma uyuverdiniz. O halde beni suçlamayınız, kendinizi suçlayınız, şimdi ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz be-

ni kurtarabilirsiniz. Aslında vaktiyle beni Allah'a ortak koşmanızı da onaylamış değildim. Hiç kuşkusuz zalimler, acıklı bir azap çekeceklerdir." (İbrahim suresi, 22)

Allah'tan başka şeylerin ilah olduğu iddiasını reddeden evrensel gerçeğin ardından onları, iddialarının gerçeği ile dünyada ve ahirette vereceği sonuçla işte böyle yüzyüze getiriyor. Her iki durumda da değişmez gerçek kendini gösteriyor: Varlık kitabının dile getirdiği, müşriklerin kendi çıkarlarının gerektirdiği ve dünya ile ahirette ulaşacakları sonucun değerlendirilmesinin ortaya koyduğu Allah'ın birliği gerçeği.

Kur'an'ın, kıyamet gününe kadar kendilerine cevap vermiyecek ilahlara yalvaranların sapıklığını kınaması, Kur'an'ın indiği dönemdeki toplumların tanıdığı tarihsel ilahlara yönelik ise de, nassın delaleti ve boyutları bu tarihsel olgudan daha kapsamlı, daha geniştir. Kendisine yalvarana cevap vermeyen, cevap verme yeteneğinden yoksunken, hangi yer ve zamanda olursa olsun Allah'ın dışında birine yalvarandan daha sapık kimdir? Herkes -kim olursa olsun- kendisine yalvarana cevap veremez. Allah'ın dışında dilediğini yapan yoktur. Kuşku yoktur ki şirk eski müşriklerin bildiği basit türleri ile sınırlı değildir. Sulta, makam ve mal sahiplerini Allah'a ortak koşan nice müşrikler var ki, umutlarını onlara bağlamış yalvarmaktalar. Oysa onların hepsi de, yalvaranlarına, gerçek bir karşılık verme gücünden yoksundurlar. Dahası onlar kendilerine yarar veya zarar verme gücüne sahip değiller. Dolayısıyla onların o üstün gördükleri kişilere yalvarmaları şirktir. Onlardan hayır ummaları şirktir. Onlardan korkmaları şirktir. Fakat bu, çoklarının bilincinde olmadan işledikleri gizli şirktir.

MÜŞRİKLERİN İFTİRASI

Müşriklerin durumları ve şirk inancının tutarsızlığının dile getirilmesinin ardından surenin akışı onların Allah'ın Resulü ve onlara getirdiği gerçek konusundaki tutumlarını gündeme alarak, Allah'ın birliği meselesini çözüme kavuşturduğu biçimde vahiy meselesini de çözüme kavuşturuyor:

وَٱسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١٠ وَقَالَ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا۟
بِهِۦ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ۝١١ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ
إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ
ظَلَمُوا۟ وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ۝١٢

7- Ayetlerimiz onlara açıkca okunduğu zaman inkar edenler kendilerine gelen gerçek için: "Bu apaçık bir büyüdür" derler.
8- Veya "Onu Muhammed uydurdu" derler. De ki: "Eğer ben onu uydurduysam, beni Allah'a karşı hiçbir şekilde savunamazsınız; O Kur'an için yaptıklarınız taşkınlıkları daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah yeter. O, bağışlayandır, merhamet edendir."
9- Ey Muhammed! De ki: "Ben Peygamberlerin ilki değilim; benim ve sizin başınıza gelecekleri bilmem; ben sadece bana vahyedilene uyuyorum. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."
10- De ki: "Hiç düşündünüz mü: Eğer bu Kur'an Allah katından olduğu halde siz onu tanımamışsanız; İsrailoğullarından bir şahid de bunun benzerini Tevrat'ta görüp inandığı halde siz inanmaya tenezzül etmemişseniz durumunuz nice olur? Şüphesiz Allah, zalim bir toplumu doğru yola iletmez."
11- İnkar edenler inananlar için: "Eğer İslam iyi bir şey olsaydı, onlar ona uymada bizi geçemezlerdi" derler. Onlar doğru yola girmedikleri için de "Bu, eski bir uydurmadır" derler.
12- Kur'an'dan önce, Musa'nın kitabı Tevrat, bir rahmet ve rehberdi. Bu Kur'an, zulmedenleri uyarmak ve güzel davrananlara müjde olmak üzere arap diliyle indirilmiş, kendinden öncekileri doğrulayan bir Kitab'dır.

Vahiy meselesine, onların vahye ilişkin dillerinde sakız ettikleri sözlerinin değersizliği ve ona karşı tutumlarının çirkinliğini belirterek başlıyor. Vahiyle gelenler, karışıklık, kapalılık ve kuşku içermeyen "apaçık" ayetler, vahiy olayı da yine kuşku içermez 'hak' iken onlar, bu ayetlere: **"Bu apaçık bir büyüdür"** diyorlar. Oysa hakla büyü birbirine ne kadar uzaktırlar. Bu iki unsur asla bir yerdekeşişmezler ve benzerlik içermezler.

Onların ne bir şüpheye ne de bir kanıtın delaletine dayanmayan tekerlemeleri ve çirkin iddialarına başlangıçtan itibaren hücum işte böyle başlıyor.

Ardından geveleyip durdukları "Onu uydurdu" tekerlemelerine geçiyor... Görüldüğü gibi Kur'an onu, söylenmesi imkansız veya uzak bir ihtimal imajı vererek haber kipinde değil de soru kipinde veriyor:

"Yoksa onu uydurdu mu diyorlar?"

Demek büyüklenme onları, bu akla hayale sığmaz tekerlemeyi söylemeye götürüyor ha!

Peygamberimize onlara Rabbi, görevi ve tüm bu varlıktaki güç ve değerlerin gerçeğine ilişkin bilincinden kaynaklanan peygamberlik edebine yaraşır biçimde cevap vermesini telkin ediyor:

"De ki: 'Eğer ben onu uydurduysam, beni Allah'a karşı hiçbir şekilde savunamazsınız; O Kur'an için yaptığınız taşkınlıkları daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah yeter. O, bağışlayandır, merhamet edendir."

Onlara de ki: Onu nasıl, kimin hesabına ne amaçla uydurmuş olabilirim? Bana inanasınız ve bana bağlanasınız diye mi uyduracağım onu? Fakat, eğer ben onu uydurursam, Allah'tan gelecek cezaya karşı sizin bana hiçbir faydanız olmaz ve O beni onu uydurmama karşılık yakalayıverir. O beni, iftirama karşılık cezalandırdığı durumda; beni korumak ve bana yardım etmekten aciz olduğunuza göre, benimle birlikte olup bana uymanız, bana ne yarar sağlar?!

Bu; ne yapacağını Rabb'inden öğrenen, varlıkta O'ndan başkasını görmeyen, O'ndan başka güç tanımayan bir peygambere yakışır cevap olmasının yanında mantıklıdır da. Üzerinde düşünenler onu kavrayabileceklerdir. Eğer bu konuda akıllarını hakem edinseler onlara bu cevabı verecektir. Sonra onları yaptıkları ile birlikte Allah'a havale ediyor: "O, Kur'an için yaptığınız taşkınlıkları daha iyi bilir." Allah onlara yaptıklarına göre karşılık verecektir. **"Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah yeter."** Tanıklık eder, yargılar. O'nun tanıklığı ve yargılaması konumu gereği tek başına yeterlidir. **"O, bağışlayandır, merhamet edendir."** O'nun size acıması rahmetiyle doğru yolu göstermesi, iman ve hidayetten önceki günahlarınızı bağışlaması umulur.

Uyarı, korkutma ve özendirme içeren bir cevap. Kalbin duyarlığına, tüm kaçamak yollarını tutarak dokunduğundan dinleyenler, meselenin; müşriklerin ciddiyetsiz tekerlemeleri ve gülünç iddialarından beri olduğunu ve davetçinin iç dünyasında hissettiklerinden daha büyük ve derin olduğunu anlıyorlar.

Onlarla meselenin -vahiy meselesinin- irdelenmesini gözlemlenen olayları başka bir açıdan sürdürüyor. Vahiy ve peygamberliğin neyini yadırgıyorlar da büyü veya uydurma ithamında bulunuyorlar aceleyle? Oysa durum ne yabancılık ne de acaiplik içermemektedir:

"De ki: 'Ben peygamberlerin ilki değilim. Benim ve sizin başına gelecekleri bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum; sadece apaçık bir uyarıcıyım."

Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ilk peygamber değildir. O'ndan önce peygamberler geçmiş olup durumu onların durumu gibidir. Dolayısıyla peygamberlerin ilki değildir. O, Allah'ın peygamberliğe layık gördüğünü bilip kendisine vahiy indirdiği bir insan olarak kendisine emredileni insanlara duyurmaktadır. İşte peygamberliğin özü ve yapısı budur. Peygamber kalbi, bağlantı kurduktan sonra Rabb'ine kanıt sormaz, kendisi için ayrıcalık istemez. Sadece yolunda yürür, kendisine gelen vahiy doğrultusunda Rabb'inin mesajını insanlara iletir: **"Benim ve sizin başınıza gelecekleri bilmem. Ben sadece bana vahyedilenlere uyuyorum."** O peygamberlik yolunda; gaybi bildiği veya yaşadığı toplumu müjdelediği Allah'ın mesajının durumunun iç yüzünü bildiği için yürüyor değil, Rabb'ine güven, iradesine teslimiyet ve direktifine boyun eğerek, işaret ve

direktife göre hareket etmekte ve adımlarını Allah'ın sevkettiği yere koymaktadır. Önündeki gayb bilinmez olup sırrı Rabb'inin katındadır. O, örtünün arkasındaki sırrı öğrenmeğe çalışmamaktadır. Çünkü içi rahattır. Yine Rabb'ine olan edebi de kendisine açılmayan şeyi öğrenmeye çalışmasını meneder. Kısaca O, kendi ve görevinin sınırları içinde durur: **"Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım"**

Bu aynı zamanda, Resulullah'ı örnek alarak Allah'a çağrı yoluna koyulanların da tutumu olup mü'minlerin iç rahatlığını ifade eder. Onların bu tutumları, davetin ne sonuç vereceğini veya geleceği bildikleri yahut davetten az ya da çok bir şeye sahip olduklarından kaynaklanıyor değil. Sadece görevlisi olduğu için çalışıyorlar o kadar. Onlar Rabb'lerinden kanıt isteğinde de bulunmazlar, kanıtları kalplerindedir. Kendileri için ayrıcalık da istemezler, ayrıcalıkları Allah'ın kendilerini seçmiş olmasıdır sadece. Allah'ın yol boyunca adımlarını atacakları yerleri belirleyerek çizdiği duyarlı çizginin dışına taşmazlar. Sonra onları hemen yakınlarındaki bir tanıkla yüzyüze getiriyor; onun tanıklığının önemi var. Çünkü o vahyin yapısını bilen ehl-i kitaptandır:

"De ki: 'Hiç düşündünüz mü: Eğer bu Kur'an Allah katından olduğu halde siz onu tanımamışsanız; İsrailoğullarından bir şahid de bunun benzerini Tevrat'ta görüp inandığı halde siz inanmaya tenezzül etmemişseniz, durumunuz nice olur? Şüphesiz Allah, zalim bir toplumu doğru yola iletmez."

Ayette dile getirilen, özel bir olayın doğrudan ifadesi olabileceği gibi; İsrailoğullarından bir veya daha çok kişinin, Tevrat'ın yapısına ilişkin bilgisi sayesinde, Kur'an'ın yapısının Allah katından indirilen kitapların yapısıyla aynı olduğunu anlayarak iman etmelerinin ifadesi de olabilir. Ayetin Abdullah b. Selâm hakkında indiğine ilişkin rivayetler gelmiştir. Fakat bu sure Mekke'de inmiş, Abdullah b. Selâm ise Medine döneminde müslüman olmuştur. Sadece bu ayetin Medine'de ve Abdullah b. Selâm'a ilişkin olarak indiğini teyid etmek için bu ayetin Medine'de indiğini söyleyen rivayetler olduğu gibi, bu ayetin de Mekke'de indiği ve Abdullah'a ilişkin olarak inmediğini söyleyen rivayetler de vardır.

Mekke'deki başka bir olaya ilişkin de olabilir. Az sayıda olmakla birlikte, Mekke döneminde de ehl-i kitaptan bazıları müslüman olmuştur. Ümmi müşriklerin yaşadığı bir ortamda ehl-i kitaptan bazılarının iman etmeleri müşriklerin yanında kıymet ifade ediyordu. Kur'an birkaç yerde bu durumu ön plana çıkararak; bir bilgi, yol gösteren veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın peygamberi ve getirdiğini yalanlayan müşriklerin karşısına çıkmaktadır.

Tartışmada **"De ki: 'Hiç düşündünüz mü: Eğer bu Kur'an Allah katındansa..."** türü bir yöntemin uygulanması, Mekke toplumunun psikolojisine egemen olan inat ve yanlışta ısrarın sarsılması, içlerine korku salınması ve yalanlama yönünde ilerlemelerine engel olunmasına yöneliktir. Onların durumu, şöyle bir değerlendirmeye götürülmeye çalışılıyor: Madem bu Kur'an'ın Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- söylediği gibi gerçekten Allah katından olma ihtimali olup; doğru çıktığında ise onlar için sonuç korkunç olacaktır. Öyle ise onlar için en akla yatkın tutum; tüm uyarıların başlarına gelme olasılığını içeren bu varsayıma karşı ihtiyatlı olmaktır. Bu durumda da ihtiyatlılığın gereği, korkunç so-

nuçla yüzyüze gelmeden önce, yalanlamada acele etmeyip çekingenlik ve tedbirlilik içinde durumu değerlendirmeleri olacaktır. Özellikle de, bu ihtimale; ehl-i kitaptan bir veya daha çok kişinin Kur'an'ın yapısının kendinden önceki kitapların yapısında olduğuna tanıklık etmesi ve imandan zevk alma eklendiği durumda. Buna karşın bakıyoruz ki, Kur'an'ın kendilerinden biri aracılığı ve dilleriyle geldiği toplum büyükleniyor; gerçekleri görmezlikten geliyor. Bu tutum; Allah tarafından cezalandırılmayı ve yapılanların boşa çıkarılmasını hakeden, açık bir zulüm ve hoyrat bir şaşkınlık olan gerçeğin çiğnenmesidir: **"Şüphesiz Allah, zalim bir toplumu doğru yola iletmez.."**

Kur'an insan kalbinin; kuşkuları, sapıklıkları ve hastalıklarına karşılık vermek için çeşitli yollar ve üsluplarla kaçamak yolları kapatarak her türlü yöntemle tedaviye alıyor. Davet ve bu dine çağıranların azığı Kur'an'ın bu çeşitli yöntemlerindedir. Kur'an Allah katından olmasına karşın, değindiğimiz amaca yönelik olarak konuyu doğrudan verme yöntemini değil de kuşkuya düşürme yöntemini kullanmaktadır. Kimi durumlarda ikna yöntemlerinden biridir bu.

Sonra, müşriklerin Kur'an ve bu dine ilişkin temelsiz tekerlemelerinin sunuşu konusunda ilerleyerek, onların bu dini yalanlayıp yüz çevirmelerine dayanak olarak ileri sürdükleri özürlerini ele alıyor, mü'minleri küçümseyen kendilerini beğenmişlerin özürleri:

"İnkar edenler inananlar için 'Eğer islam iyi bir şey olsaydı, ona uymada bizi geçemezlerdi' derler. Onlar doğru yola girmedikleri için de 'Bu, eski bir uydurmadır' derler."

Başlangıçta islamın çağrısına yoksul ve kölelerden oluşan bir grup icabet ederek öncü konumunu aldı. Bu durum, kibirlilerin önde gelenlerinin gözünde islamın kusurluluğundan kaynaklanıyordu. Duruma kendilerince şöyle açıklık getiriyorlardı: Eğer bu din hayırlı olsaydı, bunlar onu bizden iyi anlıyamaz ve ona uymada bizden erken davranamazlardı. Toplum içindeki konumumuz, kavrayışımızın güçlülüğü ve değerlendirme yeteneğimizin üstünlüğü gereği hayrı biz onlardan daha iyi anlarız!..

Oysa işin aslı öyle değil. Onları islamın çağrısına uymaktan alıkoyan, ondan kuşkulanmaları veya dayandığı gerçeklerin içerdiği hayrı anlamamaları değil; Hz. Muhammed'e boyun eğerek sosyal konum ve ekonomik çıkarlarını yitirmeyi kendilerine yedirememeleri ve babaları, ataları ve üzerinde bulundukları inanç sistemi sayesinde şerefli oldukları boş kuruntusuydu. İslam'a koşarak gelip öncü konumunu alanların psikolojik yapısında ise; toplumun ileri gelenlerini islama gelmekten alıkoyan bu engellerin hiç biri bulunmuyordu.

Temel neden kuşkusuz psikolojik eğilimler. Onların etkisinde kalıp büyüklük kuruntusuna kapılan insanlara; Hakka boyun eğme, fıtratın sesine kulak verme ve kanıta teslim olma ağır geliyor. Onlara hak ve ehline karşı, inatçı tutum takınma, mazeret uydurma, tutarsız iddialar ileri sürme ve onlardan yüz çevirmeyi dikte ettiren o psikolojik eğilimlerdir. Onlar bu dikte ettirilenleri benimsedikten sonra, hiç bir biçimde kendilerinin batıl yolda olabileceklerini kabul etmiyor, kendilerini hayatın ekseni kılıp onun çevresinde dönüyor ve hayatın da onun

çevresinde dönmesini istiyorlar:

"Onlar doğru yola girmedikleri için de 'Bu, eski bir uydurmadır' derler."

Başka türlü düşünmek mümkün mü?(!) Onlar onunla doğru yolu bulamadıkları ve ona başeğemediklerine göre, mutlaka Hakk'ın bir kusuru olmalı. Çünkü onların hata etmeleri düşünülecek şey değildir. Onlar kendi nazarları veya topluma lanse etmek istedikleri durumları açısından; kutsal, masum ve hatasızdırlar(!)..

Vahiy ve peygamberlik meselesine ilişkin olan bu geziyi, İsrailoğullarından bir tanığın tanıklığında da yaptığı gibi Hz. Musa'nın -selâm üzerine olsun- kitabına işaretle bitiriyor:

"Kur'an'dan önce, Musa'nın kitabı, Tevrat, bir rahmet ve rehberdi. Bu Kur'an zulmedenleri uyarmak ve güzel davrananlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilmiş, kendisinden öncekileri doğrulayan bir Kitab'dır."

Kur'an, kendisi ile kendisinden önceki kitaplarla özellikle de Musa'nın kitabı arasındaki bağlantıya işareti tekrarlayıp durur. Bilindiği gibi İsa'nın kitabı İncil, Tevrat'ın tamamlayıcısı ve uzantısıdır. Şeriat ve akidenin kaynağı Tevrat'tır. Burda da Musa'nın kitabına 'imam' adını vermekte ve O'nu rahmetle nitelemektedir. Esasen gökten inen mesajların tümü; rahmetin tüm anlamlarını kapsamak üzere hem bu hayatta hem de öbür hayatta dünya ve dünyada bulunanlara rahmettirler. **"Bu da kendinden öncekileri doğrulayan Arap dilinde bir kitaptır..."** Tüm dinlerin dayandığı ilk temeli, yöneldikleri ilahi yolu ve Rabb'ine ulaşmak için insanlığın yöneldiği yüce yönelişi doğrulayan bir saygın kitap.

Gelen vahyin Arapça olmasının belirtilmesi, Araplara; bu risalet için kendilerinin, bu eşsiz Kur'an için dillerinin seçilmiş olmasının ortaya koyduğu, Allah'ın onlara bağışladığı nimeti, gözetip kollaması ve önem vermesini hatırlatmak içindir.

Ardından peygamberliğin yapısı ve görevinin açıklanmasına geçiyor:

"Zulmedenleri uyarmak, güzel davrananlara müjde olmak üzere"

Bu ilk turun sonunda onlara, güzel davrananların görecekleri karşılığı tasvir ediyor, Kur'an'ın onlara; yalnız Allah'ın Rabb'lığının itirafı, bu inanç ve gerektirdikleri doğrultusunda hareket etme şartı ile getirdiği müjdenin içeriğini açıklıyor:

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13- Doğrusu, "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da dosdoğru gidenlere korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.
14- İşte onlar cennetliklerdir; yaptıklarına karşılık olarak, içinde temelli kalacaklardır.

"Rabbimiz Allah'tır" sözü, dille söylenip geçilecek bir kelime değil; dahası, insanın iç dünyasında kalan salt bir inanç da değil. O eksiksiz bir hayat düsturu olup, hayattaki tüm girişim ve yönelimleri, hareket ve heyecanları kapsar. Düşünce, bilinç, insanlar, nesneler, eylemler, olaylar ve bu varlığın tüm öğeleri

arasındaki bağlantı ve ilişkilere bir ölçü koyar.

"Rabbimiz Allah'tır": Kulluk O'na, yönelim O'nadır, yalnız O'ndan korkulur ve yalnız O'na dayanılır.

"Rabbimiz Allah'tır": O'nun dışında ne bir kimseye ne de herhangi bir şeye hiçbir şekilde hesap verilmez. O'nun dışında kimseden korkulmaz, bir yararlılık da umulmaz.

"Rabbimiz Allah'tır": Her girişim, her düşünce, her değerlendirme O'na yönelik olup, rızası gözetilir.

"Rabbimiz Allah'tır": O'ndan başkasının hakimliğine başvurulmaz. O'nun şeriatından başkasına egemenlik tanınmaz. O'nun yol göstermesinden başka şeyle doğru yol bulunmaz.

"Rabbimiz Allah'tır": Varlığın içerdiği canlı cansız bütün varlıklar bizimle bağlantılıdır. Allah'la olan bağlantımız üzerinde onlarla kesişiriz.

İşte bu açılardan **"Rabbimiz Allah'tır"**, dilin telaffuz ettiği bir kelime veya hayatın gerçeklerinden uzak edilgen bir inanç sistemi değil, eksiksiz bir hayat proğramıdır.

"Sonra dosdoğru gidenler." Bu da diğer önemli bir mesele. Rabbimiz Allah'tır düsturunun benimsenmesini izleyen tutumun düstura uyarlanması ve gereklerini yerine getirilmesi konusunda direnilmesi aşaması kısaca şöyle özetlenebilir: Psikolojinin dengeye oturması; kalbin dinginliğe ermesi; duygu ve heyecanların kararlılık kazanarak çok çeşitli ve etkin olan iç dürtülerle dış dünyadaki cazibeli şeylerin etkisiyle sallantı, sarsıntı ve kuşkuya düşmemeleri. Yolun kayganlıklar, dikenler ve engeller içermesi ve şurdan burdan sapıklığa çağıran özellikte olmasına karşın amel ve davranışların seçilmiş düstur çerçevesinde yürütülmesi.

Dolayısıyla **"Rabbimiz Allah'tır"** bir düstur, öğrenilip seçildikten sonra ona göre hareket etme ikinci aşamadır. Allah'ın kendilerine doğru olma ve bilgi nasib ettikleri, seçilmiş kişilerdir. Ayetin **"Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir"** ifadesiyle değindiği kimseler onlardır. Sistem hedefe götürür ve ona göre hareket etme de hedefe ulaşmanın güvencesi iken, korku üzüntü niçin olsun?

İşte **"Onlar cennetliklerdir, yaptıklarına karşılık olarak içinde temelli kalacaklardır."**

"Yaptıkları" kelimesi; **"Rabbimiz Allah'tır"** düsturu ile hayatta ona göre hareket etmenin anlamına açıklık getiriyor. O, ortada karşılığı cennette temelli kalış olan bir amelin varlığına işaret ediyor ki o da; **"Rabbimiz Allah'tır"** düsturu çizgisinde gevşemeksizin çalışmanın vücuda getirdiği ameldir.

Bu noktada, bu dindeki inanca ilişkin kelimelerin, dille söylenen soyut lafızlar olmadığı bilincine eriyoruz. İşte **'Lâ ilâhe illallah'la** yapılan şahitlik, bir söz olmayıp bir düsturdur. Eğer salt bir söz olarak kalmış olsa, islamın müslüman olmak için istenilen sayılı esasları arasında yer almazdı.

Yine bu noktada; günümüzde milyonların söyleyip de dudaklarından öteye

geçmeyen, hayatlarında herhangi bir etkisi görülmeyen tanıklığın gerçek değerini de kavrıyoruz. Onlar putçuluk benzeri cahili bir hayat düsturu çerçevesinde yaşıyorlar, fakat bir de bakıyorsunuz ki bu tür sözleri döktürüyor boş dudakları!

Kuşku yok ki; **'Lâ ilâhe illallah'** veya **'Rabbimiz Allah'tır'** bir hayat düsturudurlar. Vicdan ve ruhların, bu tür sözlerin işaret ettiği eksiksiz hayat proğramının arayışına girmeleri için onlarda önce bunların yer etmesi gerekir.

Bu bölüm, düzelmesi, sapması; düzeldiği ve saptığı durumlarda karşılaştığı sonuçlar konusunda fıtratı izliyor. Çocuklara ana babaya iyi davranmaları tavsiyesi ile başlıyor. Bu konuya ilişkin tavsiyeler Kur'an'da genellikle ya Allah inancına ilişkin sözleri izliyor veya onunla birlikte yer alıyor. Nedeni, güç ve önem açısından babalık oğulluk bağının, iman bağından sonra en öncelikli ve gözetilip üstün tutulmaya en layık bağ olması. Bu birliktelik iki işareti içerir: Biri yukarıda söylediğimiz. Diğeri: İman bağı ilk ve öncelikli bağ olup, en güçlü durumu gözönüne alındığında da kan bağının onun ardından geldiği.

Bu bölümde insan tutumuna iki örnek yer alıyor: Birinci örnekte, iman bağı ile ana baba bağı; hidayete erdiren ve Allah'a ulaştıran doğru yolda kesişirler. İkincisinde soy bağı karşılaşmamak üzere iman bağından ayrılır. Birinci örnekte görülenin varacağı yer cennet, nasibi müjdelenmektir. İkincidekinin varacağı yer ateş, azabı haketmektir. İkinci örnektekinin varacağı yer ve azabı haketmesine bağlı olarak; kıyamet sahnelerinden bir sahnede, yoldan çıkma ve büyüklenmenin cezalandırılmasını canlandıran azabın görünümünü de veriyor.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ
كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ
أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ
عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي
إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾

15- Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürdü. Nihayet insan güçlü çağına erip kırk yaşına varınca: "Ya Rabbi, dedi, beni, bana ve anama, babama verdiğin nimete şükretmeye razı olacağın yararlı işler yapmaya sevk eyle. Benim içinde zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm ve elbetteki ben müslümanlardanım."

O, insan olmanın ötesinde başka herhangi bir nitelik aranmaksızın, insan cinsinin tümüne yönelik, insanlık temeli üzerine oturan bir tavsiye. O hiçbir kayd ve şarta bağlamadan iyilik etmeyi öngören bir tavsiyedir. Başka bir niteliğe gerek olmaksızın salt annelik niteliği, kendisi bu iyiliği gerektirir. Bu o insanın yaratıcısından gelen tavsiye olup belki de sadece bu türe özgüdür. Nitekim; kuşlar veya hayvanlar ya da böcekler, haşereler dünyasında küçüklerin, büyüklerini ko-

ruyup gözetmekle yükümlü olduğu bilinmiyor. Gözlemlenen hayvanların, kimi türlerde bu yaratıkların fıtratının büyüklere küçükleri gözetip korumayı yüklemesinden ibarettir. Dolayısı ile bu tavsiyenin insan cinsine özgü olması muhtemeldir.

Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin hadislerinde ana babaya iyilik emrine çokca yinelenir. Ana babaya çocuklara iyi davranmaları konusundaki tavsiyeler ise; özel durumlarla sınırlı olmak üzere pek nadir görülür. Çünkü fıtrat, ana babanın bir özendiriciye gerek olmaksızın özden kaynaklanan yapısal bir güdü ile çocukları koruyup gözetmelerini tek başına güvenceye alır. Onlar bu koruyuculuk görevini; sıkıntı çekmelerini geçin, çoğunlukla ölüm sınırına ulaşan ilginç mükemmel soylu bir özveri ile ikilemeden, karşılık beklemeksizin hatta teşekkür bile ummaksızın yerine getirirler. Doğmakta olan kuşak ise; arkada kalanlar ve tüm varlığını kurban edip yokolmaya yüz tutmuş olan kuşakla pek az ilgilenir. Çünkü o, ileriye itici rolü gereği varını yoğunu kurban ederek gözetip koruyacağı kendisinden oluşacak bir kuşak istediğindedir! Hayat sürecinin karakteri budur!

İslam aileyi; yapısının ilk kerpici, yeni yavruların adım adım gelişip büyüdükleri ve yapıları gereği beklentisi içinde oldukları sevgi, yardımlaşma, birlikte yaşama ve yapıcılık mefhumlarıyla karşılaştıkları yuva olarak görür. Aile yuvasından mahrum kalan çocuk -aile kapsamı dışında eğitim ve rahat etme olanakları ne derece sağlanırsa sağlansın- birçok yönden anormal olarak büyür. Aile yuvasının dışında hangi yuvada olursa olsun ilk kaybettiği de sevgi hissidir. Nitekim çocuğun fıtratı gereği, ömrünün ilk iki yılında annesine yalnız başına kendisi sahip olmak istediği kanıtlanmıştır. Onu başkasıyla paylaşmaya katlanamamaktadır. Çocuk yuvalarında bunun sağlanması mümkün değildir. Çünkü bir çocuk bakıcısı çok sayıda çocuğun bakımını yürüttüğünden, çocuklar çok çocuk bakıcı karşısında birbirlerine kinlenmekte kalplerine kin tohumları ekilmektedir. Dolayısıyla sevgi tohumu hiçbir zaman gelişememektedir. Ayrıca çocukta sarsılmaz kişilik oluşması için, hayatının bir bölümünde kendisini kontrol edecek değişmez bir yöneticiye ihtiyaç duyar. Bu ortam da doğal olarak aile yuvasının dışında sağlanamaz. Çocuk yuvaları, çocuk bakıcılarının nöbetleşe değişmeleri zorunluluğundan ötürü değişmez yönetici sağlıyamıyorlar. Bunun sonucu da çocukların kişilikleri sağlıksız gelişiyor, sarsılmaz kişilik oluşumu imkanından mahrum kalıyorlar. Çocuk yuvalarındaki deneyimler; islamın sağlam fıtrat temeli üzerine oturtmayı hedeflediği, tutarlı toplum yapısında ailenin ilk tuğla olarak görülmesinin üstün hikmetini günbe gün ortaya çıkarmaktadırlar.

Kur'an burada, analığın gerçekleştirdiği karşılık beklemeyen saygın soylu özveriyi tasvir ediyor. Öyle ki; çocuklar Allah'ın ana babaya ilişkin tavsiyesi konusunda ne ölçüde özen gösterirlerse göstersinler hiçbir şekilde onun karşılığını ödeyemeyeceklerdir:

"Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürdü."

Kelimelerin dizimi ve verdiği ses neredeyse; zorluk çekme, emek harcama, zayıflık ve yorgunluğu somutlaştırmaktadır: **"Anası onu zahmetle taşıdı ve zah-**

metle doğurdu." Sanki, ağır bir yük yüklenmiş, zorlukla nefes alıp veren, nefes alıp vermeden ötürü dili dışarıya sarkmış gamlı bir çilekeşin ahları ile karşı karşıyayız! Başka değil, özellikle son günleri olmak üzere hamilelik, doğum ve doğum sancılarının görüntüsünün ta kendisi!

Döl bilimi ilerliyor. Hamileliğin içerdiği özveriye ilişkin verdiği bilgilere baktığımızda olayın insanı etkin biçimde duygulandırıcı görünümü ile karşılaşıyoruz. Yumurta sperme ile birleşir birleşmez, yeteneği ile donatılmış olarak çeperine tutunmak için döl yatağına koşuyor. Yapıştığı döl yatağının çeperini yiyerek deliyor, hemen o noktaya anne kanı akın ediyor. Öyle ki; bu döllenmiş yumurta, sürekli besleyici anne kanı bolluğu içinde yüzüyor ve canlanıp gelişmek için onu emiyor. O sürekli döl yatağı çeperini yemekte, hayat suyunu emmektedir. Zavallı anne ise; temiz besleyici olarak bu yeme hırslısı, doymaz, obur yumurtaya sunmak için yer içer sindirir ve özümler. Ceninin kemik oluşumu döneminde, anne kanından kireç alımının artmasından ötürü anne kireç açısından zayıflar. Çünkü o, bu küçüğün kemiklerinin oluşması için kemiklerinin eriğini vermektedir. Bütün bu söylediklerimiz söylenebileceklerin yanında az kalır.

Sonra doğum. O, zor ve yıpratıcı bir iş, fakat yolaçtığı korkunç ızdırapların tümü de ne fıtratın önüne geçebiliyor ne de anneye meyvenin çekiciliğini unuttura biliyor. Cazibesi unutulmayan meyve, fıtratın emrine uyma ve hayata yaşayan gelişen bir fidan vermeden ibarettir. Bu arada kendisi solup ölürken!

Sonra annenin süt içinde kemiğinin etinin öz soyunu sunduğu emzirme ve gönlünün sinirlerinin enerjisini sarfettiği koruyup gözetme. Bununla birlikte o, ferah mesut olup merhamet ve sevgi doludur. Ne usanır ne de bu çocuğun verdiği zorluğu kötü görür. Yaptıklarına karşılık olmak üzere en büyük arzusu onu sağlıklı ve gelişir görmektir. Onun beklediği biricik sevgili karşılık işte budur!

İnsan bu özveriye karşılık verme ölçüsüne nasıl ulaşacak? Ne yaparsa yapsın, onun yapacağı azın azı olmanın ötesine geçemiyecektir.

Resulullah, -salât ve selâm üzerine olsun- annesini omuzunda taşıyarak tavaf ettiren biri gelip "Hakkını ödedim mi?" diye sorduğunda; "Hayır bir nefes soluğun hakkını bile ödeyemedin"[1] karşılığını verdiğinde ne kadar doğru söylemiş.

ANA-BABAYA SAYGI

Ana babaya iyi davranmanın emredilip, annenin ortaya koyduğu soylu özveride görülen özelliklerle vicdanların uyarıldığı bu bölümden, fıtratın dengelendiği ve kalbin doğru yolu bulduğu olgunlaşma aşamasına geçiyor:

"Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca: 'Ya Rabb'i dedi; beni, bana ve ana babama verdiğin nimete şükretmeğe, razı olacağın yararlı işler yapmağa sevkeyle. Benim için zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm ve elbetteki ben müslümanlardanım".

Güçlü çağına erme otuzla kırk yaşlar arasında gerçekleşir. Kırk yaş olgunlaşmanın son sınırıdır. Ona ulaşıldığında tüm güçler tamamlanır; insan olgun-

1- Hafız Ebu Bekr El-Bezzaz, Bureyde'den ve babasından bu hadisi rivayet eder.

luk ve dinginlik içinde ölçüp biçme ve düşünmeye hazır duruma gelir. Doğru yoldaki sağlam fıtrat bu yaşta, hayatın ötelerine, hayattan sonrası ve dönüp varacağı yeri araştırmaya yönelir.

Kur'an burada, ömrün arkasını dönüp giden yarısı ile başlamak üzere olan diğer yarasının ayrım noktasında bulunan, Allah'a yönelmiş doğru yolda olan nefsin içinden geçen duyguları tasvir ediyor:

"Ya Rabb'i beni, bana ve anama, babama verdiğin nimete şükretmeye sevk eyle."

Rabb'inin nimetini algılayan, o ve önceden de ana babasının nasiblenmesi dolayısı ile eski vefalısı olan bu nimeti büyük görüp onun şükrü konusundaki çabasını küçük görüp azımsayan kalbin yakarışı. Tüm gücüyle O'na yönelmesi konusunda yardım etmesi için yakarıyor Rabb'ine: "Bana ilham et". Dileği; her şeyden soyutlanıp şükür görevine yönelerek güç ve dikkatini bu devasa görevin dışında başka bir uğraşa bölmemek.

"Ve razı olacağın yararlı iş işlememi..."

Diğer bir dileği... Görüldüğü gibi, mükemmellik ve iyilik açısından Rabb'inin ondan razı olmasını sağlayacak düzeye ulaşan yararlı iş işlemede başarı elde etmesi için yardım diliyor. Yani istediği Rabb'inin rızası. Umulan sadece o.

"Benim zürriyetim içinde de iyiliği devam ettir."

İşte üçüncü dileği de bu. Mü'min kalbin, salih amelinin zürriyeti yoluyla etkisini sürdürmesi ve arkasında Allah'a kulluk eden, rızasını dileyenler olduğu konusunda içinde rahat olması arzusu. Salih zürriyet salih kulun amelidir. O, onun katında hazinelerden daha değerli ve dünyanın tüm güzelliklerinden daha çok huzur veren şeydir. Allah'a itaatın gelecek kuşaklarda da sürmesine yönelik ana babadan soya uzanan dua.

Dileğini Rabb'ine yöneltiyor. Bu içtenlikli duanın önüne aldığı dileğini. Ki o, tevbe ve teslimiyetten ibarettir:

"Ben sana döndüm. Ve elbetteki ben müslümanlardanım."

İşte doğru yolda olan, sağlam fıtrat sahibi salih kulun tutumu. Rabb'inin ona olan tutumuna gelince Kur'an ona açıklık getiriyor:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ
وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

16- Onlar öyle kişilerdir ki, yaptıklarının en iyisini onlardan kabul ederiz ve onların günahlarını bağışlarız, cennet halkı arasındadırlar. Bu dünyada kendilerine söylenen doğru sözün gerçekleşmesidir.

Amellerin en güzeline göre karşılık, günahların bağışlanması. Dönüş yeri asıl dostlarla birlikte olmak üzere cennet. Dünyada va'dolundukları doğru va'din gerçekleşmesi. Allah va'dinden caymaz. Doğrusu bol ve rahata erdiren bir karşılık.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا
يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾

17- Fakat o kimse ki anasına babasına: "Öf size, benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken benim öldükten sonra dirilip çıkarılacağımı mı bana va'dediyorsunuz?" dedi. Onlarsa Allah'a sığınarak "Yazık sana, etme, gel inan; Allah'ın sözü gerçektir" derken O; "Bu, eskilerin masallarından başka birşey değildir" der.

Ana baba müslüman, çocuk ise isyankar; ilk inkar ettiği de onların iyiliği. Onlara, onlardan bıkkınlığını yansıtan, kaba küstah ve incitici bir dille hitab ediyor: **"Öf size!"** Ardından asılsız bir bahaneye yaslanarak ahireti inkar ediyor: **"Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, benim öldükten sonra diriltilip çıkarılacağımı mı bana va'dediyorsunuz?"** Yani gittiler ve onlardan hiç kimse dönmedi.

Kıyametin zamanı gelinceye kadar kopmayacağına ilişkin hüküm kesinleşmiştir. Diriliş ise dünya hayatının süresi bittikten sonra topluca oluşacaktır. Dirilişin; önce ölen bir kuşağın, doğmakta olan kuşağın döneminde olacağı biçimde, parça parça oluşacağını kimse söylememiştir. O bir oyun eğlence veya hedef gözetmeyen anlamsız bir olay bir yolculuk değil, sona erdiğinde son hesabın yapılacağı olaydır.

Bilerek yapılan inkarı görüp küfrü işiten ana baba, bu saldırı ve tecavüz karşısında ürpererek ona bağırıyorlar: **"Onlar Allah'a sığınarak: 'Yazık sana, etme, gel inan, Allah'ın sözü gerçektir'".** Duyduklarının ürkütücülüğünün oluşturduğu korku, sözlerinin aktarımında kendini gösteriyor. Buna karşın o küfründe ısrar ediyor, inkarında ilerliyerek: **"Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir"** diyor.

Burda Allah onu, kaçınılmaz olan sonu açısından ele alıyor:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾

18- İşte onlar da kendilerine azab sözü gerekli olmuş kimselerdir. Kendilerinden önce geçen cin ve insan toplulukları arasında azab içinde bulunacaklardır. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.

Bu ve benzerlerine gerekli olan söz, dini yalanlayan inkarcıların uğrayacakları cezadır. Onlar çokturlar. Bu türden nice insan ve cin kuşakları gelip geçmiştir. Onlara Allah'ın geri kalmaz, değişmez olan doğru tehdidi yeter: **"Onlar kaybedenlerdir"** Dünyada iman, ahirette Allah'ın rızası ve huzura ermeyi yitirip, inkarcı ve sapıklara hak olan azaba düçar olmaktan daha büyük olan hangi kayıptır?

Doğru yolu bulanlarla sapıkların görecekleri karşılığı özet olarak verdikten sonra; bunlardan her bir ferde özel olarak uygulanacak değerlendirmenin duyarlılığını tasvir ediyor:

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

Yani her grubun göreceği karşılığa ilişkin bu özetin sınırları içinde kalmak üzere, özel olarak her ferd kendi yaptığı ve derecesinin karşılığını elde edecek.

Bunlar insanlar için genel iki örnektirler. Fakat, örneğin neredeyse iki şahsın kimliklerini belirleyen ölçüye varan bu üslup içinde verilmesi, örneğin gerçekmişcesine canlandırılması açısından daha etkilidir.

Onlarla özel kişilerin kastedildiğine ilişkin rivayetler de var. Fakat bu rivayetler doğru değil. İbret kaynağı ve örnek sayılmaları daha uygundur. Her örneğin ardından gelen değerlendirmenin ifade tarzı da bu görüşü doğruluyor. İşte birinci örneğe ilişkin değerlendirme: **"Onlar öyle kişilerdir ki, yaptıklarının en iyisini onlardan kabul ederiz ve günahlarını bağışlarız, cennet halkı arasındadırlar. Bu, dünyada kendilerine söylenen en doğru sözün gerçekleşmesidir"** İkinci örneğin değerlendirilmesi de şöyledir: **"Onlar da kendilerine azab sözü gerekli olmuş kimselerdir. Kendilerinden önce gelen cin ve insan toplulukları arasında azabın içinde bulunacaklardır. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır."** Sonra bir genel değerlendirme yapılıyor: **"Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını verir; asla kendilerine haksızlık yapmaz."** Bu değerlendirmelerden anlaşılan onlarla bu gruplar içinde tekrarlanan örneğin kastedildiği izlenimi veriyorlar.

ATEŞE ATILDIKLARI GÜN

Sonra onları, inkar ettikleri kıyamet gününde bakışlarını donduracak bir sahne ile yüzyüze getiriyor:

20- İnkar edenler ateşe sunuldukları gün kendilerine denir ki: "Dünya hayatında bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; onların zevkini sürdürdünüz. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan ötürü bugün, alçaltıcı bir azab ile cezalandırılacaksınız.

Tablo hızlı hareket eden kesitlerden oluşuyor, fakat derin kapsamlı bir vurgu içeriyor. Çünkü o ateşe sunulma tablosu. Ateşin karşısında, oraya sürülmelerinin hemen eşiğinde veya sürülmelerinin nedeni açıklanıyor: **"Dünya hayatında bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; onların zevkini sürdünüz".** İfadeden anlaşıldığına göre, güzel şeylere sahiptiler. Fakat onları, dünya hayatında tüketiyor ahiret için bir şey ayırmıyorlar. Yine onlardan ahireti hesaba almaksızın yararlanıyorlar. Onlardan, ahireti gözönüne almadan, nimetine karşılık Allah'a şükretmeden ve fuhuş veya haramdan da sakınmadan lezzet elde etme uğruna hayvanların yararlandığı gibi yararlanıyorlar. Sonuçta dünya onların oluyor ahirette ello-

ri boş kalıyor. Boyutlarını Allah'tan başkasının bilmediği bu görkemli sonu verip dünyadaki geçici çekiciliği satın alıyorlar.

"Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan ötürü bugün, alçaltıcı bir azabla cezalandırılacaksınız."

Yeryüzünde büyüklenen her kulun büyüklenmesi haksızcadır. Çünkü büyüklük Allah'a özgü olup kullarından hiç biri az veya çok büyüklük özelliğine sahip değillerdir. Alçaltıcı azab yeryüzünde büyüklenene yerinde bir karşılıktır. Dolayısıyla, büyüklenme ve Allah'ın düsturu ile yolundan ayrılmanın karşılığı da alçalıştır. Üstünlük Allah'a, peygamberine ve mü'minlere özgüdür.

İşte böylece, o iki örnek ve sonunda ulaşacakları yerleri ile ahireti yalanlayan, Allah'ın düsturundan ayrılıp O'na baş eğmeyi kendilerine yediremiyenlerin karşılaştıkları azabı tasvir eden bu etkin tablonun sunuşu ile sona eriyor. İnsan kalbine; dengeli sağlam fıtratları güvenilir yolu isteme yönünde uyaran bir değini.

Bu bölüm; surenin işlediği meselenin çözümüne hizmet eden, insan kalbini önceki iki turun ele aldığı yönlerin dışında bir yönden ele alan ve başka bir alanda gerçekleşen bir gezidir. Ad kavminin ve Mekke çevresinde onun dışındaki azaba uğrayan kentlerin harabelerinin verdiği anlamı deşeleyen bir gezi. Ad kavmi kardeşleri ve peygamberleri Hz. Hûd'a -selâm üzerine olsun-; müşriklerin kardeşleri ve peygamberleri Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- karşı takındıkları tutumu takınarak itirazlarını ortaya sürdüler, peygamberleri itirazlarına; insanlığı ve görevinin sınırları içinde, peygamberlik edebine yaraşır biçimde cevap verdi. Uyarıyı dinlememeyi sürdürünce, onları ağır, yokedici bir azap yakaladı. Onlar güçlü, zengin ve zeki kimselerdi. Fakat güçleri, servetleri ve zekaları onlardan birşey savamadı. Gözleri, kulakları ve akıllarından yararlanamadılar. İddialarına göre Allah'a yaklaşma aracı olarak edindikleri ilahları da onları azabtan koruyamadı.

Mekkeli müşrikleri; önce kendileri gibi olan geçmişlerinin harabeleri, sonları dolayısıyla kendi sonları ardından da kopukluk göstermeyen, istisna içermeyen değişmez çizgi ile yüzyüze getiriyor. Tek değişmez temeli üzerinde varlığını sürdüren peygamberlik ve değişim dönüşüm göstermeyen ilahi yasa çizgisi ile. Konunun bu bağlantılarının ön plana çıkarılması sayesinde akide ağacı; kökleri derin, dalları zamanın her derinliklerine uzanan, yer ve zamanın değişimine karşın bir tek olarak beliriyor.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ
مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾

21- Ey Muhammed! Ad kavminin kardeşi Hud'u an; ondan önce ve sonra, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" diyen nice uyarıcılar gelmişken, Ahkaf bölgesindeki kavmini uyarmış, "Doğrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum" demişti.

Ad kavminin kardeşleri Hûd'dur -selâm üzerine olsun-. Kur'an O'nu burada; O'nunla kavmi arasındaki sevgi ve kavminin O'nun çağrısına eğilim duyma-

ları, O'na ve çağrısına karşı besledikleri zannın olumlulaşmasının dayanağı olan akrabalık bağlarının zihinlerde canlandırılması için kavmine kardeşliği niteliği ile anıyor. O Hz. Muhammed'le O'na düşmanlık eden kavmi arasındaki bağın aynısıdır da.

'Ahkaf', 'Hıkf'ın çoğulu olup kum tepeler anlamınadır. Ad kavminin yurtları Arap yarımadasının güneyinde Hadramut diye anılan çevreye dağılmış tepeler üzerinde idi.

Allah peygamberini, Ad'ın kardeşlerini ve Ahkaf'taki kavmini uyarmasını anmaya çağırıyor. Kur'an O'nu Rasulullah'ın, kardeşleri olmasına rağmen, kavminin kendisinden yüz çevirmesinin benzeri ile karşılaşan peygamberlerden bir kardeşini örnek alması ve Mekkeli müşriklerin de, yakın çevrelerinde bulunan kendi benzerlerinin sonunu hatırlamaları için anıyor.

Ad'ın oğullarını kardeşleri Hud uyardı. O kavmini uyaran ilk kişi değildi. O'ndan önce de kavimlere peygamberler gelmişti.

"O'ndan önce ve sonra 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin' diye nice uyarıcılar da gelip geçti."

Zaman mekan açısından O'na uzak olarak da yakın olarak da peygamberler gelip geçmiştir. Uyarılar kesintisiz, peygamberlik zinciri süreklidir. Dolayısıyla bu durumda bir gariplik söz konusu değildir. Alışılmış bilinen bir şeydir.

Onları, her peygamberin kavmini uyardığı ile uyarıyor: **"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin; ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum."** Yalnız Allah'a kulluk; insanın iç dünyasında bir inanç, yaşayışında bir düsturdur. Ona muhalefet etme; insanı, dünyada veya ahirette ya da her ikisinde felakete götürür. **"Büyük bir günün azabı"** deyiminin işaret ettiği gün; bu kavmin uğradığı azabdan daha zorlu durumlar yaşanacak olan kıyametin koptuğu an anlamınadır. Peki, Allah'a yöneltme ve azabı ile uyarmaya karşı kavminin cevabı ne oldu?

قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٢﴾

22- Dediler: "Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi geldin? Doğrulardan isen bizi tehdit ettiğin şeyi getir."

Kötü zan, anlayışsızlık, uyarıya meydan okuma, uyardığı azabın acele istenmesi, alaya alma, yalanlama, büyüklenme ve batılda direnme!

Hud'a gelince tüm bunları; aşamıyacağı sınırlar içinde kalmak üzere ileri sürdükleri tüm iddiaların tutarsızlığını ortaya koyacak biçimde, peygamber edebi ile cevaplıyor:

قَالَ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَأُبَلِّغُكُم مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦ وَلَٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا
مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا۟ هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۚ بَلْ هُوَ مَا ٱسْتَعْجَلْتُم بِهِۦ ۖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾
تُدَمِّرُ كُلَّ شَىْءٍۭ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا۟ لَا يُرَىٰٓ إِلَّا مَسَٰكِنُهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

23- De ki: "Azabın ne zaman geleceğine dair bilgi, ancak Allah katındadır. Ben görevlendirildiğim şeyi size duyuruyorum; fakat sizi cahillik eden bir kavim görüyorum."
24- Nihayet azabın ufukta geniş bir bulut halinde vadilerine doğru geldiğini görünce "Bu, bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şey, içinde acı azab bulunan bir rüzgardır.
25- Rabb'inin emriyle herşeyi yıkar, mahveder. Derken onlar o hale geldiler ki, evlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

Sizi, uyarmaya sorumlu tutulduğum gibi uyarıyorum sadece. Size haber verilen azabın ne zaman nasıl olacağını bilmiyorum. Ben sadece Allah'ın görevlendirdiği bir elçiyim. Allah'la birlikte bilgi ve kudret sahibi olduğumu da söylüyor değilim, **"fakat sizi cahillik eden bir kavim görüyorum"** ahmaklık ediyorsunuz. Öğüt veren, uyarıcı yakın kardeşi; böyle yalanlama ve meydan okuma ile karşılamaktan hangi cahillik hangi ahmaklık daha ileri olabilir?

Anlatım, bu konuda asıl gözetilen son yönünde ilerlemek için, meydan okuma ve azabı acele isteme tutumlarına cevap olmak üzere Hud'la kavmi arasındaki uzun mücadeleyi özet olarak veriyor:

Rivayetler, olayı; sıcaklığın artıp yağmurun kesilmesiyle havanın kirlenmesi biçiminde geliştiğini, ardından Allah üzerlerine bir bulut gönderdiğinde, yağmur yağacağı sanısıyla sevinerek onu vadilerinde karşılamaya çıkıp **"Bu, bize yağmur yağdıracak bir buluttur"** dediklerini bildiriyorlar.

Onlara cevap olgunun diliyle geliyor: **"Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şey, içinde acı azab bulunan bir rüzgardır. Rabb'inin emriyle herşeyi yıkar, mahveder."** O, başka bir surede sözü edilen uğultulu azgın kasırgadır. Nitekim niteliğine ilişkin gelen ayetten de anlaşılmaktadır: **"Üzerinden geçtiği hiçbir şeyi bırakmıyor, onu çürütüp kül gibi ediyor."** (Zariyat, 42)

Kur'an metni rüzgarı, yıkmakla emrolunmuş akıllı bir canlı gibi tasvir ediyor: **"Rabb'inin emriyle herşeyi yıkar, mahveder"**. Bu, Kur'an'ın insana göstermeye özendiği varlığın durumuna ilişkin gerçektir. Bu varlık canlı olup, tüm güçleri aklı selim sahibidir. Hepsi Rabb'ini idrak etmekte ve O'nun tarafından yükümlü tutulduğuna yönelmektedir. İnsan da bu güçlerin biridir. Gerçekten inanıp kalbi hedefe ulaştıran bilgiye açıldığında; çevresindeki varlığa ilişkin güçleri anlayabilmekte ve onlarla, hayat ve kavrayışa ilişkin insanların bildiği, dışarıdan görünen biçimin dışında başka bir yolla, akıllı canlıların gerçekleştirdiği iletişime girebilmektedir. Her şeyde ruh ve hayat vardır. Fakat biz dış görünüş ve şekillerce, içler ve gerçeklerden engellenmiş olduğumuzdan bunu anlıyamıyoruz. Çevremizdeki varlık, açık gözlerin görüp sıradan gözlerin görmediği örtülerle örtülen sırlarla doludur.

Rüzgar emrolunduğunu yerine getirerek herşeyi yıkıyor. Bunun sonucu Ad kavmi **"Evlerinden başka bir şeyin görülmediği bir ortada kalıyorlar"**. Ne kendileri, ne hayvanları, ne eşyaları hiçbir şey görünmüyor; ne bir kimse ne de tüten bir ocağın bulunmadığı ürperti veren boş evleri ayakta, sadece: **"İşte biz suçluları böyle cezalandırırız"**. Suçlularda hükmünü yürüten, istisnaya yer vermeyen

bir yasa ve yazgı.

Yıkım ve harabeye uğrayanların görünümünü içeren tablodan, şimdiki benzerlerine dönerek iç dünyalarına, kalpleri titreten bir değini de bulunuyor:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَآ إِن مَّكَّنَّٰكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا
وَأَبْصَٰرًا وَأَفْـِٔدَةً فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ أَبْصَٰرُهُمْ
وَلَآ أَفْـِٔدَتُهُم مِّن شَىْءٍ إِذْ كَانُوا۟ يَجْحَدُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾

26- Onlara size vermediğimiz servet ve kuvvet vermiştik, onlara kulaklar, gözler ve gönüller yaratmıştık. Fakat ne kulakları ne gözleri ne de gönülleri kendilerine bir yarar sağlamadı. Zira düşünüp ibret almıyorlardı, tersine bile bile Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar. Ve alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi.

İşte yıkımla görevlendirilen rüzgarın yıktıkları. Onlara, size vermediğimiz -özetle- güç, mal ve bilgiyi vermiştik. Yine onlara, kulaklar, gözler, gönüller vermiştik. -Kur'an anlama yeteneğini; kimi kez kalp, kimi kez gönül, kimi kez zeka, kimi kez de akıl sözüyle dile getirir. Hepsi de kavramanın biçimlerinden bir biçimde kavrama anlamınadır- Fakat bu duygular ve kavrama güçleri onlara yarar sağlamadı. Çünkü onlar, onları işlevsiz bıraktılar, görevlerini yapmaktan alıkoydular; "Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı"..."**Düşünüp ibret almıyorlardı, tersine bile bile Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı ve alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi.**"

Anlatılan olaydan, her göz, kulak ve akıl sahibinin alacağı ibret; güçlünün gücü, varlıklının malı ve bilgilinin bilgisiyle gururlanmaması gerektiği olacaktır. İşte durum ortada, evrensel güçlerden biri güç; amel bilgi ve güç sahiplerinin üzerine inip herşeyi yıkarak onları "**Evlerinden başka birşey görülmez**" halde bırakıyor. Bu Allah'ın onları, suçluları yakaladığı yasasıyla yakalamasının sonucu oluyor.

Rüzgar, Allah'ın oluşturduğu evrensel sistem uyarınca biteviye işgören bir güç. Allah yıkım için göndereceği zaman ona güç verir. Rüzgâr da kendisinin de varlıktan olması sebebiyle varlıksal yapısının gerektirdiğini yoluna koyarak, çizilmiş yasa uyarınca işlevini yerine getirir. Kuruntu hastalarının ileri sürdükleri gibi evrensel yasaların aşılmasına gerek yoktur. Zira belirlenmiş yazgının sahibi de çizilmiş yasanın sahibidir. Her olay, her hareket, her yönelim, tüm canlı ve cansız varlıkların durumu değerlendirilmiş olup evrensel yasanın planı dahilinde gerçekleşmektedir.

Rüzgarda, diğer evrensel güçler gibi Rabb'inin emrinde olup o ve tüm varlık için çizilen yasa çerçevesinde kendisine verilen görevi yerine getirir. Allah'ın kendisi için istediğine bağlı kalmak zorunda olan insan gücü de onun gibidir. Evrensel güçlerden, insan gücüne boyun eğenler, Allah'ın ona boyun eğmelerini istedikleridir. İnsanlar hareket ettiklerinde, Allah'ın onlar için istediğini, dilediği biçimde yerine getirmek için, bu varlıktaki rollerini oynuyorlar sadece, başka değil. Hareket ve seçimdeki özgürlükleri ise; genel evrensel uyuşumla sonuçla-

nan külli yasanın bir parçasıdır. Her şey kusursuz kurulmuştur. Eksiklik düzensizlik göstermesi söz konusu değildir.

Bu turu, Ad kavminin ve Mekke'nin çevresinde bulunan diğer kent halklarının cezalandırılmalarından çıkarılacak genel bir ibret ile bitiriyor:

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم
مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا
نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ بَلْ
ضَلُّوا عَنْهُمْ ۚ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

27- Andolsun, Biz çevrenizdeki kentleri de yok ettik ve belki küfredenlerden dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.
28- O zamanlar, Allah'ı bırakıp da O'na yakınlık sağlamak için edindikleri tanrılar kendilerine yardım etmeli değil miydi? Hayır, tanrılar onlardan uzaklaştılar. Bu, onların yalanı ve uydurdukları şeydir.

Allah, Arap yarımadasında; güneyde Ahkaf yöresinde Ad, kuzeyde Hicr'de Semud, Mekkelilerin Şam yolları üzerinde bulunan Medyen ve yine Mekkelilerin kuzeye yaptıkları yaz gezisi yollarının uğrak yeri Lût kavmi kentlerinin halkları gibi peygamberlerini yalanlayan kentleri harab etmiştir.

Görünen o ki; Allah, dini yalanlayanların tevbe edip Rabb'lerine dönmeleri için ayetlerini çeşitlendiriyor. Fakat onlar sapıklıklarında direniyorlar, bunun üzerine onları, çeşit çeşit belalar yakalıyor. Onların başına gelen belalar, arkalarından gelenlerce haber verildiğinden daha geriden gelenlerce de biliniyor. Mekke müşrikleri de o haberleri duyuyor, gidip gelirken kalıntılarını da görüyorlardı.

Burda onları somut gerçekle yüzyüze getiriyor: İşte Allah onlardan önceki müşriklerin her türlü varlıklarını yıkıp yok ediyor, fakat Allah'ın dışında edindikleri ilahlar onları yıkımdan kurtaramıyor. Onlar o ilahlarla Allah'a yaklaştıkları iddiasındalar, oysa onlar sadece Allah'ın azabını indirmektedirler: **"Allah'ı bırakıp O'na yakınlık sağlamak için edindikleri tanrılar kendilerine yardım etmeli değil miydi?"**

Taptıkları kendilerine yardım etmediler, **"Tanrılar onlardan uzaklaştılar"**. Onların elinden tutup Allah'ın azabına karşı yardım etmek bir yana, onlara bir yol bile göstermemiş, yalnız başlarına bırakmışlardır.

"Bu, onların yalanı ve uydurdukları şeydir."

O; yalan, uydurma olup ulaştığı sonuç bu, gerçeği de budur: Yıkım ve yokoluş... Onları Allah'a yaklaştırdıkları iddiasıyla Allah'tan başka ilahlar edinen müşrikler, bu somut gerçeklere rağmen neyin beklentisindedirler? İşte sonuç, işte varacağı yer.

CİNLER

Bu son bölüm, tüm surenin işlediği mesele dahilinde yeni bir gezi. Kur'an'ı dinleyen bir grup cinin öyküsü; Kur'an'ı işittiklerinde birbirlerini susturup din-

lemeye çağırmaları, içlerinin iman konusunda kararlılığa ermesi ve toplumlarına onları Allah'a çağıran, kurtuluş ve bağışlanmayla müjdeleyen sapıklık ve yüz çevirmenin tehlikelerinden sakındıran uyarıcılar olarak dönmeleri tertibi ile Kur'an'ı ilk işittiklerinde söyledikleri "susup dinleyin" sözlerinde somutlaşan Kur'an'ın onların iç yapılarına yaptığı etkinin tasviri ile veriliyor.

Kur'an'ın cinlere etkisi, toplumlarına O'na ilişkin anlattıkları ve onları O'na çağırmalarında somutlaşmaktadır. Kur'an'ın durumuna ilişkin tüm bunların ortaya konulması insan kalbini harekete geçirmeğe yöneliktir. O Kur'an ki esasen o kalpler için inmiştir. Kuşkusuz bu etkin bir vurgu. Kalpleri derinden sert biçimde etkilemektedir. Aynı zamanda, cinlerin diliyle Musa'nın kitabı ile Kur'an arasındaki bağlantıya dikkat çekerek, cinlerin kavrayıp da insanların görmezlikten geldiği bu gerçek açıklığa kavuşturuluyor. Surede gelen diğer konular ile uyum içinde olan bu vurgunun engin dolaysız etkileme özelliği gözden kaçmıyor.

Yine cinlerin sözlerinde yer alan, açık evrensel kitabı ve onun; Allah'ın göklerle yerin yaratılmasında gözlemlenen, öldürüp diriltmeğe kadir olduğuna tanıklık eden gücüne, ilişkin değini de etkin bir vurgu içerir. Ki bu insanların çekişmeye girdikleri kimi kez de inkara yeltendikleri bir gerçektir.

Ölümden sonra dirilmenin ilintisi dolayısıyla, kıyamet sahnelerinden bir sahne de sunuyor: "**İnkar edenler ateşe sunulacaklardır...**"

Bitişte, Resulullah'ın -salât ve selâm üzerine olsun- onların tutumlarına sabretmesi, çizilen yazgıya bırakıp cezalandırılmaları konusunda acele etmemesi tavsiye ediliyor. Çünkü onlara tanınan süre çok kısa olup helaktan önce duyurunun gerçekleşmesi için verilmiştir.

وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا۟
يَٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ
إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ
يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَن لَّا يُجِبْ
دَاعِىَ ٱللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءُ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ
فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
وَلَمْ يَعْىَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْۦِىَ ٱلْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

29- Bir zamanlar cinlerden bir topluluğu Kur'an dinlemek üzere sana yöneltmiştik. Ona geldiklerinde "Susun dinleyin" dediler. Kur'an okuması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler.

30- "Ey kavmimiz, dediler, biz Musa'dan sonra indirilen kendinden öncekini doğrulayan, Hakk'a ve doğru yola götüren bir Kitab dinledik."
31- "Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyun ve O'na inanın ki Allah günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi, acı bir azabtn korusun."
32- Kim Allah'ın davetçisine uymazsa, yeryüzünde başına inecek belaya engel olamaz. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.
33- Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmediler mi? Evet O, herşeye kadirdir.

Sözü edilen cin grubunun sözleri -Kur'an'ı işittiklerinde saygılı tutum takınmaları ile birlikte- kusursuz inanmanın temel ilkelerini kapsıyor ki onlar: Vahiy ve Kur'an'la Tevrat arasındaki akide birliğinin doğrulanması. Kur'an'ın gösterdiği gerçeğin itirafı, ahirete ve amellerin kiminin azaba, kiminin bağışlanmaya neden oluşturduğuna iman. Allah'ın yaratmak için gereken güç ve kudrete sahip kulların tek yardımcısı olduğu ve evrenin yaratılışı ile ölülerin diriltilmesi arasında ilişki olduğunun itirafı. Bunlar esasen surenin tümünün içerdiği ilkeler ve diğer bölümlerin de ele aldığı meselelerdir. Hepsi de bir grup cinin ağzından veriliyor. Yani insanlar aleminin dışında başka bir alem tarafından dile getiriliyorlar.

Cinlerin sözlerini ele almadan önce, cinler ve olaya ilişkin birkaç söz söylememiz yerinde olacak.

Kur'an'ın; bir grup cinin Resulullah'tan -salât ve selâm üzerine olsun- Kur'an dinlemeye yöneltilmeleri olayından söz etmesi ve cinlerin konuştukları ve yaptıklarını aktarması, tek başına; cinlerin varlığı, olayın gerçekten yaşanmış olduğu, cinlerin Rasulullah'ın seslendirdiği yapısı ile konuşulan Arapçayı dinleyip anlayabildikleri, iman etme, küfre sapma, doğru yolu bulma, sapıklığa düşme kabiliyetinde olduklarının kabul edilmesi için yeterlidir. Bu gerçeğin bunun ötesinde herhangi bir güçlendirme veya pekiştirme öğesine ihtiyacı yoktur. Zaten insan Allah'ın değişmez olarak ortaya koyduğu gerçeğe bir eklemede bulunma hakkına sahip değildir.

Ama biz yine de bu gerçeği, insan düşüncesi çerçevesinde açıklamaya çalışacağız.

Çevremizdeki evren, öz nitelik ve etkileri açısından bilmediğimiz yaratıkları güçler ve sırlarla doludur. Biz bu güç ve sırların kucağında yaşamamıza rağmen, çok azını tanıyor çoğundansa habersiziz. Hergün bu sırların bir kısmını keşfediyor, kimi güçleri de kavrıyoruz. Bu yaratıkların bazılarını da, kimi kez özü, kimi kez niteliği, kimi kez de salt çevremizdeki varlıkta gözlemlenen etkileriyle öğreniyoruz.

Biz halâ yolun başlangıcındayız. Evrenin bilinmesi yolunun. O evren ki, biz atalarımız, dedelerimiz, çocuk ve torunlarımız onun çok küçük bir zerresinin üzerinde yaşıyoruz. Evrenin hacmi veya ağırlığı açısından, sözü edilecek kadar önem taşımayan bu yer gezegeninin üzerinde hayatımızı sürdürüyoruz.

Yolun başlangıcında olmamıza karşın, bugün bildiklerimiz; sadece beş asır öncesi insanının bilgisine kıyasla cinlerin durumundan daha büyük gariplik gös-

terir. Beş asır önce biri, atomun bugün sözünü ettiğimiz sırlarına ilişkin bir şey söyleyecek olsaydı, onun deli olduğunu veya cinlerin durumundan daha garip şeylerden sözettiğini sanırlardı.

Bu, yeryüzünde hilafet ve bu hilafetin gerekliliği için hazırlanan beşeri gücümüzün sınırlarını ve yeryüzünde hilafet görevini yürütmemiz için Allah'ın bize sırlarını açıp boyun eğer olsunlar diye emrimize verdiklerinin çerçevesi içinde öğrenir keşfederiz. Varlığın güçleri bize ne ölçüde boyun eğerlerse ve sırlarını ne ölçüde açarlarsa açsınlar; ne yapı ne de boyut açısından bize -yani insanlığa tanınan süre ne kadar uzarsa uzasın- Allah'ın hikmeti ve takdiri uyarınca, yeryüzünde hilafet için gerek duyduğumuz çemberin ötesine geçmezler.

Daha çok buluş yapacak, çok şey öğreneceğiz. Bize, yanında atom sırlarının çocuk oyuncağı kalacağı evrenin sır ve güçlerinden bir çok ilginçlikler açılacak. Fakat yine de biz, bilgi konusunda insan için çizilen çemberin sınırları içinde kalacağız. Allah'ın şu sözleri bu sınırlara ayrıntı getirmekteler: **"Size bilgiden -yalnız yaratıcı ve yaşatıcının bildiği bu varlığın içerdiği sır ve gayblere kıyaslapek az bir şey verilmiştir"**(İsra suresi, 85)

"Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, denizler de mürekkep olup arkasından yedi deniz daha gelip mürekkep olsa ona yardım etse de Allah'ın kelimeleri yazılsa, yine onlar tükenir Allah'ın kelimeleri tükenmez" (Lokman, 27)

Bu durumda bizim salt düşünsel alışkanlıklarımızın veya bilinen deneyimlerimizin dışında olmasına dayanarak, bilinmeyen gayp alemi ile bu varlığın sır ve güçlerine ilişkin bir şeyin varlığı-yokluğu ve düşünülüp-düşünülemiyeceği konusunda kesin tutum takınmamız gerekir. Unutmamalıyız ki biz, akıl ve ruhlarımızın sırlarının kavranmasını bırakalım bir yana, vücutlarımızın, içerdiği aygıtlar ve güçlerin sırlarını bile kavramış değiliz!

Bize açılacak proğram içine hiç girmeyecek sırlar olabileceği gibi, özünün proğram dışı kalıp, sadece niteliği, etkisi veya salt varlığı bilgimize açılacak sırlar da olabilir. Çünkü onlar yeryüzünde hilafet görevi açısından bize yarar sağlamayacak olan sırlardır.

Allah'ın bu güç ve sırlardan bize ayrılanı; bağışladığı gücümüze dayanan bilgi ve deneyimlerimiz kanalıyla değil de, doğrudan sözü aracılığı ile vermesi durumunda bize düşen, bu bağışı şükür ve teslimiyet içinde kabul etmektir. Onları ne eksiltir ne artırır olduğu gibi alırız. Çünkü bu tür bilgiyi aldığımız biricik kaynak, bize sadece bu kadarını veriyor. Ortada bu tür sırları alacağımız başka bir kaynak da yok!

Burdaki, Cin suresindeki -bu iki yerdeki cinlere ilişkin ayetlerin aynı olaya ilişkin olduğu görüşü tercih edilen görüştür- ve Kur'an'ın başka yerlerine dağılmış olan cinlere ilişkin diğer ayetler ve bu cinlerin Kur'an'ı dinlemeleri olayını anlatan hadislerden cinlere ilişkin gerçeklerin bazılarını kavrayabiliriz. Fakat daha ötesine geçemeyiz. O gerçekler şöyle özetlenebilir:

Adı cin olan bir yaratık türü vardır. İblisin Adem'e ilişkin sözlerinden ateşten yaratıldıkları anlaşılmaktadır: **"Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın**

onu çamurdan yarattın."(A'raf suresi, 12) Allah'ın şu sözüne göre de İblis cinlerdendir. **"İblis secde etmedi. O, cin kökenli idi ve Rabb'inin buyruğu dışına çıktı."** (Kehf suresi, 50)

O yaratıklar; ateşten yaratılma ve Allah'ın İblise -ki o cindir- ilişkin **"Çünkü o sizin şeytanı ve adamlarını göremiyeceğiniz yerlerden onlar sizi görürler."** (A'raf suresi, 27)

Anlaşıldığı üzere, onların insanı görüp insanların onları görememeleri gibi insanın özelliklerinin dışında başka özelliklere de sahiptirler.

Geçen ayette 'O ve soydaşları'ndan söz edilmesi onların da insanlar gibi belirli toplumsal birimlerinin olduğunu gösterir.

Allah'ın Adem ve iblise birlikte yönelttiği, **"Oradan aşağıya inin, şeytan ile siz birbirinizin düşmanısınız, sizler belirli bir süre yeryüzünde barınacak, geçineceksiniz."** (A'raf, 24) sözünden anlaşılıyor ki onlar bu gezegende -nerede olduğunu bilmiyoruz- hayat sürebilecek yapıdadırlar.

Hz. Süleyman'ın -selâm üzerine olsun- emrine verilen cinlerin yeryüzünde O'nun için çeşitli işler görmüş olmaları da onların dünyada yaşayabilecek yapıda olmalarını gerektirir.

Allah'ın, cinlerden doğrudan aktarma biçiminde gelen, **"Biz göğe dokunduk, onu kuvvetli bekçilerle ve alevlerle doldurulmuş bulduk ve biz onun dinlemeğe mahsus olan oturma yerlerine oturur, gayb haberlerini dinlemeğe çalışırdık. Artık şimdi kim dinlemek istese, kendisini gözetleyen bir alev parçası bulur."** (Cin suresi, 8,9) sözü de; onların dünya dışında da yaşayabilecek yapıda olduklarını gösterir.

Yukarıda verdiğimiz naslar, ayrıca Allah'ın lanetli iblisle geçen konuşmasının doğrudan aktarımı olan, **"Senin izzet ve şerefine yemin olsun ki; onların tümünü azdıracağım yalnız onlardan ihlas sahibi kulların hariç"** (Sad suresi, 82-83) sözü ve bunların dışında başka benzer naslar, onların insanın psikolojik yapısına etki edebilir olup, sapıkları yönlendirme iznine sahib olduklarını gösterir. Fakat onların insanlara nasıl vesvese verdiklerini ve bunu hangi araçla yaptıklarını bilmiyoruz.

Bir grup cinin Kur'an'ı dinlemesi, anlaması ve ondan etkilenmesi gösteriyor ki; onlar insanların sesini dinleyebilir, dillerini anlayabilirler.

Bu cin grubunun Cin suresindeki **"Ve biz, bizden de müslümanlar var, Hak yoldan sapanlar var. Kimler müslüman olursa işte onlar doğru yolu aramışlardır. Yoldan sapanlar da cehenneme odun olmuşlardır."** (Cin suresi, 14-15) sözleri ve kendileri iman ettikten sonra, iman etmediklerini bildikleri kavimlerine imana çağırıcı uyarıcılar olarak dönmeleri, doğru yolu bulma ve sapıklığa düşme kabiliyetinde olduklarını gösterir.

Cinlerin durumuna ilişkin kesin olarak bilinenler bu kadar. Kanıta dayanmayan bir ekleme yapılmaksızın bunlar bizim için yeterlidir.

Bu ayetler ve tercih edilen görüşe göre Cin suresinin tümünün ele aldığı olayın durumuna gelince, bu konuda birçok rivayet gelmiştir. En sağlıklılarını bu-

raya alıyoruz:

Buhari, Müslim, İmam Ahmed, İmam Hafız Ebu Bekr El-Beyhaki İbn. Abbas -Allah ondan razı olsun- çıkışlı olarak şu haberi veriyorlar: İbn. Abbas "Resulullah ne cinlere Kur'an okudu nede onları gördü. Resulullah arkadaşlarından bir grupla, Ukaz panayırına gitmek üzere yola çıkmıştı. Bu esnada şeytanlarla gökten gelen haber arasına bir engel giriyor ve üzerlerine alev gönderiliyor. Onlar da kavimlerine geri dönüyorlar. Kavimleri onlara: Neyiniz var? diye sorduklarında, onlar: Gökten gelen haberle aramıza girildi ve üzerimize alev gönderildi karşılığını veriyorlar. Dinleyenler: Sizinle gökten gelen haber arasına giren, yeni oluşan bir olaydan başka şey olamaz. Gidip dünyanın doğusunu batısını araştırın bakalım, gökten gelen haberle aranıza giren nedir? dediler. Bunun üzerine, gökten gelen haberle onların arkasına giren engelin ne olduğunu, dünyanın her yerinde araştırmak üzere yola koyuluyorlar. İşte araştırmaya çıkanlar arasından Tihame'ye yönelen grup, Ukaz panayırına giderken 'Nahle'de konaklayan Resulullah'a arkadaşlarıyla sabah namazını kılarken denk geliyorlar. Okuduğu Kur'an'ı işittiklerinde dinliyorlar ve "Allah'a yemin olsun, gökten gelen haberle aranıza giren işte bu" diyorlar İşte ordan kavimlerine döndüklerinde: **"Ey kavmimiz: 'Biz harikulade güzel bir Kur'an dinledik. Doğru yola iletiyor, O'na inandık. Artık Rabb'imize hiç kimseyi ortak koşmayacağız"** (Cin suresi, 1-2) diyorlar. Ardından yüce Allah, Peygamberimize **"De ki: 'Bana vahyolundu ki, cinlerden bir topluluk Kur'an'ı dinlediler"**le başlayan ayetlerini indiriyor. Ona vahyedilen cinlerin sözlerinden başkası değildir.

Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi -taşıma zinciri ile birlikte- Alkame'den vermişler. Alkame: "İbni Mesud'a -Allah ondan razı olsun- 'cinlerin denk geldiği gece sizden Resulullah'a -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlık eden biri var mıydı?' dediğimde şunları anlattı:"Bizden kimse O'na arkadaşlık etmedi, fakat biz bir gece O'nunla birlikte idik, O'nu kaybettik. Vadilerde dağ yollarında O'nu aradık bulamayınca: Kaçırıldı veya suikaste uğradı dedik ve geceyi çok sıkıntılı geçirdik. Sabahleyin bir de baktık Hira yönünden geldi. Ya Resulallah, sizi kaybettik, aradık bulamadık, bulamayınca çok sıkıntılı bir gece geçirdik, dediğimiz de: "Bana cinlerden bir davetçi geldi, onunla gittim, onlara Kur'an okudum" dedi. Sonra bizi götürüp kendileri ve ateşlerinin izlerini gösterdi. O'ndan yiyecek istemişler O da: "Üzerine Allah'ın adı anılmış elinize geçen her kemik et olarak tam sizin yiyeceğinizdir. Deve veya tırnaklı hayvan pisliği de hayvanlarınızın yiyeceğidir" demiş, ardından da "Siz onlarla taharet almayın çünkü onlar kardeşlerinizin yiyeceğidir" demiş" dedi.

İbni İshak -İbni Hişam 'El-Siyre'de vermiş- cinlerin Kur'an'ı dinlemesi olayının Resulullah Taif gezisinden dönerken gerçekleştiğini bildiriyor. Peygamberimiz amcası Ebu Talib'in ölümünün ardından, Mekke'de kendisi ve müslümanlara eziyetin artması üzerine, Sakif kabilesinden yardım istemek için Taif'e gitti. Sakif kabilesi O'nun isteğine çok kötü karşılık verdi ve çocuklarla ayak takımını O'na karşı kışkırttı. Onlar da Peygamberimizi taşa tutarak, mübarek ayaklarını yaralayıp kanattılar. Bunun üzerine şu güzel, derin anlamlı ve etkileyici yakarış ile Rabb'ine yöneldi: "Ey Allah'ım; gücümün zayıflığını, becerimin azlığını ve

insanlar karşısında etkisiz kalışımı sana şikayet ederim. Ey merhametlilerin merhametlisi, ezilenlerin ve benim Rabb'im sensin. Beni kime bırakacaksın, bana uzaktan surat asana mı, yoksa üzerime egemen kıldığın bir düşmana mı? Eğer bana kızgınlığın yoksa, başka şeye aldırmam. Fakat senden gelecek afiyet beni daha çok rahatlatır. Üzerime kızgınlığını indirmen veya hoşnutsuzluğunun üzerime inmesinden; karanlıkların aydınlanması ve dünya ile ahiretin durumlarının düzelmesini sağlayan yüzünün nuruna sığınırım. Senin yolunda her sıkıntıya katlanırım, yeter ki razı ol. Senden başka güç, beceri sahibi yoktur.

Sonra, Sakif kabilesinin yardım yapmasından umut kestiğinde Resulullah Mekke'ye dönmek üzere Taif'ten ayrıldı. Nahle'deyken gece namazına durduğu esnada Allah'ın sözünü ettiği bir grup cin O'na denk geldi. Bana söylendiğine göre onlar yedi cindi. O'nu dinlediler. Namazı bitirdiğinde kavimlerine dönerek onları uyardılar. Kendileri dinlediklerini benimseyip iman etmişlerdi. İşte Allah onların haberini, Peygamberimize: **"Bir zamanlar cinlerden bir grubu, Kur'an dinlemek üzere sana yöneltmiştik"**ten **"Ve sizi acı bir azabtan korusun"**a kadar olan ayetleri ve **"De ki: 'Bana vahyolundu ki, cinlerden bir grup Kur'an'ı dinlediler"**le başlayarak onların bu sure(Cin)deki haberlerinin bitimine kadar olan ayetleri bildirdi.

İbni Kesir tefsirinde, İbni İshak'ın rivayetine ilişkin şunları söylüyor: "Bu rivayet doğrudur. Fakat cinlerin Peygamberimizi Taif dönüşünde dinledikleri sözü, üzerinde durulması gereken bir konu. Sözü edilen İbni Abbas'tan gelen hadisin de delalet ettiği gibi, cinlerin Resulullah'ı dinlemeleri vahyin başlangıcında olmuştur. Resulullah'ın Taif'e gidişi ise, İbni İshak ve diğerlerinin de belirttikleri gibi, amcasının ölümünden sonra ve hicretten bir veya iki yıl öncedir. Allahu alem."

Bu olaya ilişkin başka birçok rivayet var, biz tüm bunlar arasında İbni Abbas'tan gelen ilk önce verdiğimiz rivayete güven duyuyoruz. Çünkü o, Kur'an'la tam bir uyum içindedir: **"De ki: 'Bana vahyolundu ki, cinlerden bir grup Kur'an'ı dinlediler..."** Peygamberimiz'in olayı vahiy yoluyla öğrendiği kesindir. O cinleri ne görmüş ne de hissetmiştir. Diğer yandan bu rivayet taşıma zinciri açısından da en güçlü rivayettir. Sonra Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- olayı vahiy yoluyla öğrendiği konusunda İbni İshak'tan gelen rivayette onunla ittifak halindedir. Ayrıca cinlerin niteliğine ilişkin Kur'an'dan öğrendiklerimiz de bu görüşü güçlendirmektedir: **"Sizin şeytanı ve adamlarını göremiyeceğiniz yerden onlar sizi görürler."** (A'raf suresi, 27)

Olayın gerçekliğinin ve mahiyetinin belirtilmesi konusunda bu kadarı yeterlidir.

"Bir zamanlar cinlerden bir topluluk, Kur'an dinlemek üzere sana yöneltmiştik. Ona geldiklerinde birbirlerine: 'Susun, dinleyin' dediler. Okuma bitirilince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler."

İfadeden anlaşıldığı üzere, bu cin grubunun Kur'an'ı dinlemeğe yönelmeleri rastlantı olmayıp Allah'ın düzenlemesi sonucu gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle, cinlerin önceden Hz. Musa'nın peygamberliğini öğrendikleri gibi, son peygamberliğin haberini de öğrenmeleri bir kısmının iman ederek, insan şeytanları

için hazırlanmış olduğu kadar cin şeytanları için de hazırlanmış olan ateşten kurtulmalarının Allah'ın takdirinde olması dolayısıyla bu olay gerçekleşmiştir.

Metin bu grubun -sayıları üçle on arasındadır- Kur'an'ı dinlerkenki görünümlerini çizerek, psikolojilerinde meydana gelen ürperme, etkilenme ve baş eğmişliği tasvir ediyor: **"O'na geldiklerinde birbirlerine: 'Susun, dinleyin' dediler".** Dinleme süresince ortama tümüyle bu söz egemen oluyor.

"Okuma bitirilince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler..."

Bu da diğeri gibi, Kur'an dinlemenin psikolojilerine etkisini tasvir ediyor. Görüldüğü gibi sonuna kadar susarak dikkatle dinliyorlar. Okuma bittiğinde beklemeden kavimlerine koşuyorlar. Çünkü ruhları ve duyguları ondan; onun duyurulması ve onunla uyarma konusunda, sessiz kalma veya oyalanmaya güç yetirilmez bir yük yüklenmişlerdir. Bu; duygu ve düşüncesi, onu kendisinin gerektirdiklerine göre hareket etmeye, durumunun gereklerini eksiksizce üslenmeye, ciddiyetle, özenle başkalarına duyurulmasına iten ezici etkinlikte yeni bir şeyle dolan kimsenin durumudur:

"Ey kavmimiz dediler, biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, Hakk'a ve doğru yola götüren bir kitap dinledik."

Hızla kavimlerine dönerek: Biz Musa'dan sonra indirilen, temel ilkeleri açısından Musa'nın kitabını doğrulayan yeni bir kitap dinledik diyorlar. Bundan anlaşılıyor ki onlar Musa'nın kitabını biliyorlardı. Dolayısıyla Kur'an'dan salt birkaç ayet dinlemekle iki kitap arasındaki bağlantıyı kavrıyorlar. Dinledikleri ayetlerde Musa'nın ve kitabının sözü geçmemiş de olabilir. Fakat yapıları onların Musa'nın kitabının kaynağından olduklarını ele vermektedir. Göreceli olarak insan hayatının etkenlerinden uzak olan cinlerin, Kur'an'ın ayetlerini salt tatmakla böyle bir tanıklıkta bulunmaları, yol göstericilik ve doğrudan etkileme öğeleri içerir.

Sonra, duygularının etkilenişini ve vicdanlarının ona ilişkin hissettiklerini şöyle dile getiriyorlar:

"Hakk'a ve doğru yola götürüyor."

Kur'an'daki hak ve hidayet vurgusu çok etkilidir. Körelmemiş bir kalbin ona dayanması düşünülemiyeceği gibi; inatkar, kendini beğenmiş ve iğrenç havailikle eli kolu bağlı olmayan ruhun da ona direnmesi mümkün değildir. Diğer yandan bu kalplere ilk kez dokunmasına karşın, bakıyoruz onlar hemen böyle bir tanıklıkta bulunuyor, onun kendilerini etkilemesini böyle dile getiriyorlar.

Ardından, uyarmaları konusunda mutlaka yerine getirmeleri gereken bir görevleri olduğuna inanarak coşku ve iç yatışkanlığı cesareti içinde kavimlerini uyarmaya koyuluyorlar:

"Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyun. O'na inanın ki Allah günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi, acı bir azabtan korusun."

Bu kitabın yeryüzüne inişini, insan ve cinlerden ulaştığı herkes için Allah'tan bir çağrı ve Hz. Muhammed'i de -salât ve selâm üzerine olsun- salt Kur'an okuması ve insanlarla cinlerin onu dinlemesine dayanarak Allah'a çağıran da-

vetçi kabul ederek kavimlerine sesleniyorlar: "**Ey kavmimiz, Allah'ın davetçisine uyun ve O'na inanın.**"

Sözlerinden ahirete inandıkları da anlaşılıyor. Görüldüğü gibi, inanma ve Allah'ın çağrısına uymanın, günahların bağışlanması ve azabdan korunmayı sağlayacağını biliyor, bu bildikleriyle de kavimlerini uyarıyor, müjdeliyorlar.

İbni İshak, cinlerin sözlerinin bu ayetin sonuna gelindiğinde bittiğini söylüyor. Fakat sözün akışı gelen iki ayetin de bu grubun sözleri olduğunu gösteriyor. Biz bunu tercih ediyoruz, özellikle de gelen ayeti:

"**Kim Allah'ın davetçisine uymazsa, yeryüzünde başına inecek belaya engel olamaz. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.**"

Görüldüğü gibi, ayet bu grubun kavimlerine yönelttikleri uyarmalarının doğal tamamlayıcısı görünümündedir. Onlar kavimlerini, çağrıya uymaya ve inanmaya çağırdıklarına göre; onlara, çağrıya uymamanın sonucunun çok kötü olacağı, çağrıya uymayanın, Allah'ı ona bela indirip acı azabı taddırmadan aciz bırakamıyacağı, onun Allah'tan başka, başarıya ulaştıracak veya yardım edecek dostlar da bulamıyacağı ve bu hakka yüz çeviren sapıkların doğru yoldan uzaklaşmış olduklarının açık olduğunu açıklamaları tercih edilir bir durum olarak görünüyor.

Kurtulacakları veya hesaba çekilip sonucuna göre karşılık görmenin olmadığı hesabı ile Allah'ın çağrısına uymayanların tutumuna duyulan şaşkınlığı dile getiren, onun ardından gelen ayet de onların sözlerinden olma ihtimali gösteriyor:

"**Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeğe de kadir olduğunu görmediler mi? Evet O her şeye kadirdir.**"

Bu, surenin başında ele alınan, gözlemlenen varlık kitabına dönüştür. Kur'an üslubu; surede doğrudan verilen görüşle, hikaye içinde gelen görüş arasında bu tür ardarda gelişleri çokca içerir. Böylece aynı gerçeği dile getiren iki kaynak arasındaki paralellik ortaya konulmuş olur.

Göklerle yerin oluşturduğu bu görkemli yaratıktan başlamak üzere varlık kitabı bütünüyle yaratıcı kudrete tanıklık eder ve insan hissine ölümden sonra diriltilmenin kolaylığını ilham eder. Vurgulanmak istenen bu diriltmenin gerçekliğidir. Bu gerçeğin zihinlere yerleştirilmesi konusunda en etkin yöntem de meselenin soru cevap üslubuyla dile getirilmesidir. Ardından kapsamlı yorum geliyor: "**O her şeye kadirdir**". Görüldüğü gibi ölümden sonra diriltme ve başkaları, olmuş olacak her şeyi kapsamına alan bu kudretin çerçevesi içine girmektedir.

HESAP GÜNÜ

Ölümden sonra diriltme hatırlatılırken, yanında sanki gözönünde dikiliyormuşcasına hesap günü tablosunu da veriyor:

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا
بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

34- İnkar edenler ateşe sunulacakları gün Allah onlara: "Nasıl bu gerçek değil miymiş?" der. "Evet Rabb'imizin hakkı için gerçekmiş" derler. "Öyleyse inkar etmenizden dolayı azabı tadın" der.

Tablonun çizimi; öykü veya öyküye başlangıç tarzı bir anlatımla başlıyor: **"İnkar edenler ateşe sunulacakları gün..."**

Dinleyici, olacakların nitelenmesi beklentisi içindeyken, ansızın tablo karşısında beliriyor. Aynı beklentisizlik içinde tablonun hesap günü cereyan edecek diyalogların içeriğiyle de karşılaşıyorlar: **"Nasıl, bu gerçek değil miymiş?"**

Hakkı yalanlayan, alaya alan ve uyarıldıkları azabı acele isteyenlerin karşılaştıkları soru ne korkunç, esasen soru değil bela! Bugün inkar ettikleri hak karşısında boyunları büküktür.

Rüsvaylık, ezilmişlik ve korku içinde gelen cevap: **"Rabb'imiz hakkı için gerçekmiş."**

"Rabb'imizin hakkı için" sözleriyle yemin ediyorlar bugün. Davetçisine uymadıkları, peygamberini dinlemedikleri ve varlığını tanımadıkları Rabblerine yemin ediyorlar... Evet şimdi inkar ettikleri gerçeğe O'nun adıyla yemin edenler onlardır!..

Rezil rüsvay etme ve dehşete düşürme konusunda soru bu noktada amacına ulaşıyor, iş bitiyor diyalog noktalanıyor:

"Öyleyse, inkar etmenizden dolayı azabı tadın' der."

İş tamamdır. Suç açık, suçlu suçunu itiraf etmiş durumda haydi cehenneme.

Burda tablonun hızlı hareketi özellikle planlanmıştır. Artık yaptıklarının sonucuyla yüzleşme kaçınılmaz olup kabul veya reddetme konusunda seçim yapmalarına yer kalmamıştır. Geçmişte inkar ediyorlardı, şimdi ise, itiraf ediyorlar, öyle ise hemen tadacaklar!

Kafirlerin Kur'an-ı Kerim ve Resulullah'a ilişkin tekerlemelerinin üzerinde durulduğu an surenin sonunda; kafirlerin sonuna ilişkin bu keskin çizgili tablo ile başka alem mensuplarının iman etme sahnelerinin ardından son vurgu geliyor. Vurgu Resulullah'a kafirlerin tutumlarına sabredip onlara azabın çabuk gelmesini istememesi konusunda verilen direktifin içerdiği anlamın ortaya koyduğu vurgudur. Onları bekleyen akibeti görüyor ve bu akibet onların yakınındadır.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِل
لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
مِّن نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- O halde peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmışlardan başkası helak edilir mi hiç?

Ayetteki her kelime kabarık bir içeriği, her ibarenin arkasında da; görüntüler, gölgeler, anlamlar, doğrudan etkileme öğeleri, meseleler ve değerlerden oluşan bir alem var.

"Peygamberlerden azim ve irade sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme."

Ölçüsüz zorluklara katlanmış ve kavminin eşi görülmemiş zulmüne göğüs germiş Hz. Muhammed'e gelen direktif bu! O ki; veli ve koruyucudan yoksun yetim büyümüş; her türlü dayanak veya arkalıktan yoksun olduğu gibi, baba, anne, dede,amca ve şefkatli eş olmak üzere, dünyaya ilişkin sevgi öğelerinden ve her türlü meşgul edici şeylerden soyutlanarak kendisini yalnız Allah ve çağrısına adamıştır. O, müşrik akrabalarından, ellerden gördüğü kötülüğün daha beterini görmüştür. Kabile ve fertlerden birçok kere yardım isteğinde bulunmuş, her keresinde yardımsız geri çevrilmiş, bazılarında ise; beyinsizlerin alayı ve mübarek ayaklarının yaralanması ölçüsüne varan taşlamaları ile karşılaşmış fakat bu O'nu; yukarıda geçen güzel saygılı yakarışı ile Rabb'ine yönelmesinin dışında bir tavıra itmemiştir.

Tüm bu özelliklerine rağmen O bile Rabb'inin yönlendirmesi ihtiyacındadır: **"Peygamberlerden azim ve irade sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme."**

Dikkat edilmelidir ki o, zorlu bir yoldur. Bu davetin yolu. Acı bir yol. Öyle ki; Allah sevgisinde içtenliği, arılığı; cihatta metaneti, direnci; dava için her şeyden soyutlanması Hz. Muhammed'in nefsi gibi olan bir nefis; sabır ve davanın inatçı hasımlarına azabın çabuk gelmesi konusunda acele etmemesi için ilahi direktife gerek duymaktadır.

Evet, bu yolun meşakkati, teselli; zorlukları, sabır ve acılığı da ilahi kaynaklı sevgi şarabından tatlı bir yudum almayı gerektirir.

"Peygamberlerden azim ve irade sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme..."

Yüreklendirme, sabra çağırma, teselli... Sonra tatmin:

"Onlar, va'dedildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kadar kaldıklarını sanırlar..."

Kuşkusuz dünyada kalış kısa bir süredir. Günün bir anı kadar. O çabuk geçecek bir hayattır, şu ahiretten önce yaşıyacakları. Değersizdir de. Arkasında, nefislerde gündüzün bir saatinin bıraktığı izlenimden daha çok bir şey bırakmaz. Sonra kaçınılmaz sonuçla karşılaşacaklar ve orada sürekli kalacaklardır. Onlara verilen bu süre, helak ve acı azabın gerçekleşmesinden önce duyurunun sağlanması içindir:

"Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmışlardan başkası helak edilir mi hiç?"

Hayır. Allah kullara zulmetmek istiyor değil. Asla. Davetçi karşılaştığına sabretmelidir. Çünkü bu hayatının günün bir anı kadar önemi vardır. Sonra olan olacak...

AHKAF SURESİNİN SONU

Muhammed Suresi

47

Medine Döneminde İndi

Bismillahirrahmanirrahim. Ayet Sayısı: 38

Medine inişlidir bu sure... Savaş suresi şeklinde bir başka adı daha vardır bu surenin. Ve gerçekten savaş adını almaya layık bir suredir. Çünkü savaş surenin konusunu oluşturur. Çünkü savaş surede öne çıkan temel öğedir. Surenin tablolarında ve çağrışımlarında savaş vardır. Namelerinde ve mesajlarında savaştır hep dile getirilen...

Savaş bu surenin konusunu oluşturur dedik. Çünkü sure iman edenlerle, inkara dalanların gerçek yüzlerini açıklayarak başlar. Ancak bu açıklama, inkara dalanlara nazaket kurallarını aşmayan bir üslupla hücum ederek, iman edenlere de aynı şekilde şeref vererek yapılmaktadır. Bu açıklamanın yanında yüce Allah'ın kafirlerin düşmanı ve müminlerin dostu olduğunun ve bunun da onun ölçüsünde değişmez bir gerçek olduğunun iması vardır. O halde surede daha ilk sözcükten itibaren yüce Allah kendisinin ve dininin düşmanlarına savaş açmıştır.

"Allah, inkar edip kendisinin yoluna engel olanların işlerini boşa çıkarmıştır."

"İnanıp iyi ameller işleyenlerin, Rabbleri tarafından Muhammed'e indirilen gerçeğe inananların da günahlarını örtmüş ve hallerini düzeltmiştir."

"Bunun sebebi, inkar edenlerin batıla uymaları, inananların da Rabblerinden gelen hakka uymuş olmalarındandır. İşte Allah, onların durumlarını, insanlara böyle anlatır."

İnkara sapanlara Allah tarafından ilan edilen savaşın ardından, iman edenlere inkarcılara karşı açıktan açığa bu savaşa girmeleri emrediliyor. Bu emir güçlü ve ses getiren bir üslup içinde, savaşta düşmanlar alt edilip şiddetli bir şekilde haklarından gelindikten sonra esirlere nasıl davranılacağının açıklanması ile birlikte gelmektedir.

"İnkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın) Savaş sona erince de ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."

Bu emrin yanısıra, savaşın açılmasında güdülen hedef, savaşa teşvik edilmekte, savaşta şehit düşmeye şeref bahşedildiği açıklanmaktadır. Ayrıca Allah'-

tan şehitlere ikram ve ağırlama sözü, savaşa girenlere Allah'tan bir zafer olmak üzere galibiyet va'di, kafirleri yok etme ve amellerini boşa çıkarma tehdidi de yer almaktadır.

"Allah dileseydi onlardan başka türlü öç alabilirdi. Bunun böyle olması kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah kendi yolunda ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz."

"Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek."

"Onları, dünyada iken tanıttığı cennete koyar."

"Ey inananlar! Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı savaşta sabit kılar."

"İnkar edenlere gelince, onların hakkı yakındır. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır."

Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır."

Bunun yanısıra inkarcılara çok sert bir tehdit, yer almakta, Allah'ın müminlerin dostu ve yardımcısı olduğu, kafirlerin ise kendi başlarına yardımsız bırakılacakları, güçsüz oldukları ve her türlü yardım ve destekten yoksun bırakılacakları açıklanmaktadır.

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Allah onları yere geçirmiştir; inkarcılara da onların başına gelenin benzerleri vardır."

"Çünkü Allah inananların sahibidir. Kafirlerin ise sahibi yoktur."

Bir de Resulullah'ı kendi öz yurdundan çıkaran Mekkelilere tehdit yer almaktadır:

"Biz, halkı seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik, fakat onlara bir yardım eden çıkmadı."

Sure, bunların arkasından inkarı, imanı, kafirlerle müminlerin dünyadaki ve ahiretteki durumlarını çeşitli üsluplarla açık ve çok sert bir biçimde ele aldıktan sonra devam ederek müminlerin hoş olan şeylerden yararlanırlarken kafirlerin ise hayvanlar gibi dünya lezzetlerine daldıklarını ifade ederek bu iki zümreyi birbirinden ayırıp gözler önüne seriyor:

"Doğrusu Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar, inkar edenler ise dünya hayatında zevklenirler, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir."

Nitekim sure, müminlerin cennette çok nefis çeşit çeşit içeceklerden nasıl yararlanacaklarını da canlandırıyor. Rengi, tadı, kokusu bozuk olmayan sular, ekşimemiş sütler, içenlere tad veren şaraplar, süzme ballar, bol bol kaynamakta, üstelik nehirler halinde akmaktadır. Bir de bunların yanısıra çeşit çeşit meyveler ve Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu... Sonra da şu soru: Hiç bunlar **"Ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olurmu hiç?"**

Müminlerle kafirlerin arasında yapılan direkt ve apaçık bu ilk savaş gezintisinden sonra... Bu gezintiyi surede münafıklarla yapılan bir diğer gezinti izliyor. Münafıklarla Medine'deki yahudiler daha yeni yeni yetişen islam toplumuna tehlike oluşturuyorlardı. Ki bu tehlike o zamanlar müslümanlarla savaş eden, Mekke'de ve civar kabilelerde yaşayan müşriklerin oluşturduğu tehlikelerden hiç de daha az değildi. Bu tehlike surenin ele aldığı olaylar zincirinden de anlaşılacağı üzere Bedir savaşından sonra ve Hendek savaşından ve onu izleyen yahudilerin güçlerinin kırılması ve münafıkların nüfuzlarının zayıflatılması olaylarından önce sözkonusu idi.

Bu surede münafıklarla ilgili sözler, surenin çağırışımlarını ve genel havasını taşıyor. İlk işaretten itibaren saldırı ve savaş bulutları ile karşılaşıyor münafıklar. Bu sözler, onların Resulullah'ın sözleri ile alay etmelerini, O'nun huzurunda bilinçten yoksunluklarını ve oraya değer vermemelerini canlandırmaktadır. Bunu da sapıklık ve ihtiras düşkünlüğü damgası yemeleri izlemektedir:

"Ey Muhammed! Onların içinde seni dinleyenler vardır; sonra senin yanından çıkınca, bilgili kimselere 'Az önce ne demişti?' diye sorarlar. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlemiş olduğu, kendi heveslerine uyan kimselerdir."

Ve onları yüce Allah, kıyamet günü ile, akılları başlarına gelip ibret almaya fırsat bulamayacakları kıyamet günü ile tehdit etmektedir.

"Onlar kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? İşte onun belirtileri geldi. O uyarıldıkları saat kendilerine gelip çatınca öğüt almaları neye yarar?"

Sonra da iman gösterişi yapan bu kimseleri canlandırmaktadır. Kur'an'ın kendilerine savaş teklifi ile yüzyüze gelince nasıl da sızlandıklarını korkudan mosmor olduklarını ve yığılıp yere yıkıldıklarını, o savaş günü kendileri ile samimi müminlerin aralarındaki farkı canlandırıyor.

"İnananlar 'Keşke cihad hakkında bir sure indirilmiş olsaydı!' derler. Fakat hükmü açık bir sure indirilipde onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların sana ölümden bayılıp düşen kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün. Oysa onlara düşen: İtaat etmek ve güzel söz söylemektir."

Daha sonra Allah Teala münafıkları itaata, doğruluğa ve bu tutumu sürekli korumaya çağırıyor, onların gidişatını aşağılayıp kötülüyor, kendilerine savaş açıyor kovulup lanetleneceklerini belirtiyor:

"İtaat etmek ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu."

"Demek sizler iş başına gelecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, akrabalık bağlarını da koparacaksınız, öyle mi?"

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, bu yüzden kendilerini sağır ve gözlerini kör kıldığı kimselerdir."

Arkasından münafıkların şeytanı dost edinmelerini, yahudilerle birlik olup müslümanların aleyhine komplo kurmalarını açığa çıkararak onları rezil ediyor. Ve onları can verip ölürken islam toplumu içinde tek tek kişiliklerini ortaya ç-

karıp rezil etmek ve azab etmekle tehdit ediyor. Oysa onlar -bu toplumdan olmayıp bu topluma tuzak kurdukları halde kendilerini bu toplum içinde gizlemişler, onlarla kaynaşmışlardı:

"Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, ona arka dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir."

"Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmıyanlara 'Bazı hususlarda size itaat edeceğiz' demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor."

"Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?"

"Bu, Allah'ı gazablandıran şeye uymaları ve O'nun rızasından hoşnut olmamalarından ötürüdür. Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır."

"Yoksa, kalplerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini dışarı vurmıyorlar mı sandılar?"

"Biz isteseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsunki sen onları, konuşma üslubundan tanırsın. Allah bütün yaptıklarınızı bilir."

"Andolsunki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve söylediğiniz sözlerin doğru olup olmadığını açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz."

Surede yer alan üçüncü ve son gezinti de, yeniden Kureyşli kafirlerle ve yahudilere dönülmekte ve onlara saldırmaktadır.

"Nankörlük edip Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamberi incitenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların işlerini boşa çıkaracaktır."

Ve yine bu üçüncü gezintide iman edenlere düşmanlarının başına gelen musibetlerden sakınmaları tavsiye edilmektedir.

"Ey inananlar, Allah'a ve Resulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın."

"Nankörlük edip Allah yoluna engel olan, sonra kafir olarak ölenleri Allah affetmeyecektir."

Yine bu son bölümde, müminleri savaş esnasında dayanıp sebat etmeye teşvik edici sözler görmekteyiz:

"Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez."

Son olarak surenin bu üçüncü ve sonuncu bölümünde dünya hayatının değersizliği ve bu hayattan yüz çevirilmesinin gerekliliği ifade edilmekte, yüce Allah'ın hoşnud olduğu arzu ile verme ve bağışlamaya teşvik görmekteyiz. Ancak yüce Allah, kullarına şefkat ve merhametinden dolayı müslümanların mallarının tümünü vererek malların bitirilmesini istememiştir. Çünkü O, onların beşer olan benliklerindeki dünya malına ihtirası ve mallarını bağışlamayı istemekte aşırı giderse, canlarının sıkılıp daralacaklarını çok iyi bilmektedir.

"Doğrusu dünya hayatı ancak oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder sakınır-

sanız Allah size mükafatlarınızı verir ve sizden mallarınızın tümünü sarfetmenizi istemez."

"Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlasa, cimrilik edecektiniz. O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı."

Ve nihayet sure, müslümanlar eğer cimrilik eder de mallarını harcamazlar ve savaş için gönüllü mal bağışından kaçınırlarsa onları tehdide benzer ifadelerle son bulmaktadır:

"İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz; fakat içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse o ancak kendisine cimrilik eder. Allah zengindir, sizler fakirsiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum gelir de onlar sizin gibi olmazlar.

Gerçekten surenin başından sonuna kadar bitip tükenmek bilmeyen bir çarpışmadır göze çarpan. Savaş atmosferidir surenin üzerini gölgeleyen ve surenin her bölümündeki atmosferde savaştır canlanan...

"A'malehum, bâlehum, emsâlehum, ehvâehum, em'âhum" diye uzayıp giden durakların nameleri ve bu durakların etkileri sanki birer top gibidirler. Bu duraklar **"evzareha, emsaleha, ekfaleha..."** diye şiddetlerini hafiflettiklerinde de, sanki havada parlayan birer kılıçtırlar.

Surenin tablolarında da tıpkı şiddet ifade eden sözcüklerin nameleri gibi şiddet vardır.

Savaş veya öldürme **"İnkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun"** şeklinde dile getirilmektedir. Kafirleri öldürüp köklerini kazımak ve onları esir etmek yine şiddetle canlandırılmaktadır. **"Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (onları esir edin)"** İnançsızlara beddua da taş gibi sert sözcükler yer almaktadır. **"Onların hakkı yıkımdır. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır."** Geçmiş nesillerin mahvedilmeleri ses getiren çağrışım ve sözcüklerle çizilmektedir: **"Allah onları yere geçirmiştir. İnkarcılara da onların başına gelenin benzeri vardır."** Cehennemde azap tablosu şu sahnede yer almaktadır: **"Onlara kaynar sudan içirilmiş ve barsaklarını parça parça etmiştir."** Münafıkların korku ve korkaklıkları da yine çok sert bir sahnede sunulmaktadır: **"Sana, ölümden bayılıp düşen kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün."** Hatta müminlerin Allah'a ve Peygamberine itaatten yüz çevirmekten sakındırılmaları bile kesin ve sonuncu bir tehdit şeklinde gelmektedir: **"Eğer yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar."**

İşte savaş suresinde surenin konusu, tabloları, çağrışımları ve etkisi böylece birbiri ile ahenk kazanmaktadır.

KAFİRLERİN YAPTIKLARI İŞLER BOŞTUR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّٰلِحَٰتِ وَءَامَنُوا۟ بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ۝٢ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱتَّبَعُوا۟ ٱلْبَٰطِلَ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
ٱتَّبَعُوا۟ ٱلْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَٰلَهُمْ ۝٣

1- Allah, inkar edip kendisinin yoluna engel olanların işlerini boşa çıkarmıştır.
2- İnanıp iyi ameller işleyenlerin, Rabbleri tarafından Muhammed'e indirilen gerçeğe inananların da günahlarını örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.
3- Bunun sebebi, inkar edenlerin batıla uymaları, inananların da Rabblerinden gelen hakka uymuş olmalarındandır. İşte Allah, onların durumlarını, insanlara böyle anlatır.

Bu başlangıç hiçbir ön hazırlık ve çalışma olmadan yapılan saldırıyı simgeliyor. İnkara saparak Allah yolundan yüz çevirenlerin -ister sadece kendileri yüz çevirmiş olsunlar isterse kendileri ile birlikte başkalarını da engellemiş olsunlar fark etmez- yüzyüze geldikleri amellerinin boşa çıkarılışı yaptıkları bu amellerin tamamen boşa çıkarıldığını ve iptal edildiğini ifade ediyor. Ancak ne varki bu anlam bir hareket içinde somutlaşıyor. Çünkü bir de bakıyoruz ki bu yaptıkları ameller darma dağınık ve yoldan çıkmıştır... Bu dağılmanın ve yoldan çıkmanın sonucuna baktığımızda, birde ne görelim, görülen manzara amellerin yok oluşu, görülen, amellerin kayboluşu. Bunlar ise amellere, canlılık veren hareketlerdir. Sanki o ameller birer canlı kişidirler ve yoldan çıkarılmış, ortadan kaldırılmışlardır. Bu hareket, anlama bir derinlik kazandırmakta ve anlamın çağrışımlarını yansıtmaktadır. Sanki bir savaş sahnesi ile karşıkarşıyayız. Bu savaşta ameller insanlardan, insanlar da amellerden ürküp kaçmaktadır ve sonunda da ameller kaybolup gitmektedir.

Belki de boşa çıkarılan bu amellerden özellikle yaptıkları sonra da arkasından bir yarar umdukları ve dışardan bakılınca düzgün görülen ameller kastedilmektedir. Ancak iman olmadıktan sonra iyi amelin ne kıymeti vardır? O halde bu iyilik tamamen şeklî olup herhangi bir gerçeği ifade etmemektedir. İtibar edilen, dikkate alınan o amelin yapılmasını doğuran etkendir yoksa amelin şekli değildir. Bazen amelin etkeni iyi ve hoş birşey olabilir. Ancak o amel bir iman temeline dayanmayınca, gelip geçici olarak dikkatsizce yapılan şey ya da alışılmamış bir duygu olur. Böyle bir amel vicdanda değişmez ve apaçık bir şekilde yer etmiş, hayatın geniş açık çizgisine bağlı olan bir sisteme ya da, varlık aleminin köklü yasasına bağlı değildir.

O halde insan ruhu, her yönelişinde, kendisinden harekete geçsin ve her davranışında ve yönelişinde kendisine başvuracağı bir kaynağa bağlansın diye mutlaka iman etmelidir. İşte o zaman iyi amelin bir anlamı, bir hedefi, bir sürekliliği ve ilahi sistem uyarınca vereceği sonuçları olur. Bu ilahi sistem bu kainatın tüm elemanlarını bir kanuna bağlar, her amel ve her harekete bir fonksiyon yükler. Ve bu varlık aleminin bünyesinde fonksiyonunu yapmasında ve gayesine var-

masında da bir etki bahşeder.

Öte yandan **"İnanıp iyi ameller işleyenlerin, Rabbleri tarafından Muhammed'e indirilen gerçeğe inananların da günahlarını örtmüş ve hallerini düzeltmiştir"** vardır. Ayette yer alan birinci "iman edenler" deyimi, Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an'a iman etmeyi de içerir. Ancak ne varki ifadenin akışı Kur'an'ı, **"Rabbleri tarafından bir hak"** olma niteliği ile nitelemek ve bu anlamı pekiştirip yerleştirmek için ön plana çıkarıyor ve gözler önüne seriyor. Vicdanda yer etmiş bir imanın yanısıra, hayatta dışa vuran amel etmek de gerekir. Amel, imanın varlığını, canlılığını ve çağlayıp kaynadığını gösteren bir meyvedir.

İşte yüce Allah, inkar edenlerin amellerini, şeklen ve dış görünüş açısından güzel görünseler bile, iptal edip boşa çıkarmasına karşılık, bu iman edenlerin **"...hallerini düzeltmiştir."**

Yüce Allah iyi bile olsa kafirin amelini boşa çıkarırken, müminin günahını bağışlamaktadır. Bu da imanın değerini, Allah katında ve gerçek hayattaki kıymetini ortaya çıkaran mutlak ve tam bir karşılaştırmadır.

"Ve Allah hallerini düzeltmiştir." Bir kimsenin durumunun düzeltilmesi, kıymet, değer ve sonuç açısından iman nimetinden sonra gelen büyük bir nimettir.

Ayetin bu ifadesi, iç huzuru, rahat, hoşnutluk ve esenlik çağrışımı vermektedir. İnsanın zihni sağlıklı olunca, duygu ve düşünce de düzgün ve doğru olur, kalp ve vicdan huzurlu olur, duygu ve sinirler rahata kavuşur, ruh hoşnut olur, ruh güvenlik ve esenlikten yararlanır... Bütün bunlar elde edildikten sonra, hangi nimet ve faydalanma eksik kalır? Doğrusu bu, parlak, aydınlık ışık dolu bir ufuktur.

Neden mümin olanların günahları bağışlanır ve durumları düzeltilirken, inkara dalanların amelleri boşa çıkarılmıştır? Bu bir kayırma değildir. Tesadüf de değildir. Rastgele hiç değildir. Bu tam anlamı ile bir olgudur. Bu olgunun değişmez bir temeli vardır. Bu olgu Allah'ın gökleri yeri hak üzere yarattığı ve temel olarak hakkı seçtiği gün, varlık aleminin boyun eğmiş olduğu ezeli, köklü kanuna bağlıdır:

"Bunun sebebi inkar edenlerin, batıla uymaları, inananların da Rabbinden gelen hakka uymuş olmalarındandır."

Batılın şu varlık aleminin benliğine işleyen kökleri yoktur. Dolayısı ile batıl gelip geçicidir, yok olmaya mahkumdur. Batılın peşinden giden herkes ve batılın ürünü olan herşey de böyle gitmeye ve yok olmaya mahkumdur. Dolayısı ile inkara sapanlar batılın peşinden gittiklerinden amelleri yok olmuş ve kendilerine yararlı en ufak bir kırıntı kalmamıştır o amellerden...

Hak ise, köklü ve değişmezdir. Gökler ve yeryüzü hakkın temeli üzere ayaktadır. Ve hak kainatın derinliklerine kök salmıştır. Dolayısı ile hakka yapışan ve hak üzere olan herşey varlığını sürdürür. Müminler Rabbleri katından gelen hakka uydukları için, yüce Allah elbette onların günahlarını bağışlayacak ve durumlarını düzeltecektir.

Dolayısı ile bu, değişmez temelleri ve ezeli nedenleri olan kararlıştırılmış ve

apaçık bir olgudur. O halde, bu dikkatsizce yapılan, tesadüfen ve rastgele olan bir olgu değildir.

"Allah onların durumlarını insanlara böyle anlatır."

Allah kendilerini ölçmek ve değerlendirmek için başvuracakları kuralları onlara böylece verir. Onlar da birşeyi değerlendirmek için başvurdukları ve kendilerinin de bağlısı oldukları ölçüyü öğrenirler de ölçme ve değerlendirmede yanılgıya düşmezler.

KAFİRLERİN BOYUNLARINI VURUN

Surenin birinci ayetinin belirlemiş olduğu bu ilke müminlere kafirlere karşı savaş emrinin verilmesini doğurmuştur. Çünkü müminler sabit değişmez hak yoldadırlar. Bu hakkın yeryüzünde kök salması, yeryüzüne egemen olması, insanların ve hayatın kaderine hakim olması gerekir. Bundan hedef ise insanların hakka ulaşmaları ve hayatlarını bu ilkeye göre temellendirmeleridir. İnanmayanlar ise, ortadan kaldırılması ve izleri hayattan silinmesi gereken batıl yoldadırlar.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا
الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ
وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ
وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝

4- İnkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (onları esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Allah dileseydi onlardan başka türlü de öc alabilirdi. Bunun öyle olması kiminizi kiminizle denemek içindir. Ancak kendi yolunda ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz.

Bu ayette "karşılaşmak"tan gaye; inanmayanlarla savaş ve çarpışmak üzere karşı karşıya gelmektir. Yoksa hedefsiz olarak sadece karşılaşmak değildir. Bu sure inene kadar Arap yarımadasında müşriklerin bir kısmı müslümanlarla savaş halinde, bir kısmı da andlaşmalı idiler. Ve henüz Berae (Tevbe suresi) inmemişti. Bu sure, müşriklerle belirli süre ile sınırlı olarak yapılan antlaşmaları o sürenin sonuna kadar geçerli sayarken herhangi bir süre ile sınırlı olmayan antlaşmalar için dört aylık bir süre tanıyordu. Bu sürenin sonunda Arap yarımadasındaki müşriklerin nerede ele geçirilirlerse -islamın kuralı olarak- orada öldürülmeleri emrediliyordu. Ya da müşriklerin islama girmeleri gerekiyordu. Bundan hedef ise kuralı artık islamın belirlemesi gerektiği idi.[1]

İnançsızlarla karşılaşıldığı zaman emredilen boyun vurma doğal olarak kendilerine islama girmeleri teklif edildikten ve onların da girmekten kaçınmalarından sonra sözkonusudur. Bu ayet surenin savaş atmosferine ve çağrışımlarına

1- Bu hüküm Arap yarımadası dışındaki müşrikler için geçerli değildir. Onlardan isterlerse cizye alınabilecekti

uygun olarak, öldürme işlemini doğrudan doğruya dışa vuran şekli ile ve bu öldürmeyi simgeleyen hareketle canlandırmaktadır.

"Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (onları esir alın)."

Ayette geçen "ishan" düşmanı öldürmekte aşırı gitmektir. Bundan hedef ise düşmanın gücünü kuvvetini kırmak, birbiri ardı sıra kırılıp ölmesini sağlamaktır. Ki artık bir daha düşman kendisine gelip de saldıracak ya da kendini savunacak gücü bulamasın... İşte o zaman -bundan önce değil- esir düşen tutsak edilir ve kelepçesi sıkı tutulur. Ama düşman hala gücünü yitirmemişse "ishan" ve öldürmede aşırı gitme bu tehlikeyi kırmak için ana hedef olarak kalır.

Buna göre, bu ayetin anlamı ile yüce Allah'ın Bedir savaşında düşmanı öldürmek yerine çok esir aldıklarından dolayı Peygamberini ve müslümanları azarlayıp çıkıştığı Enfal suresinin ayetleri arasında çelişki olmaz. O zaman kafirleri öldürmek daha uygundu. Nitekim o ayette yüce Allah:

"Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir Peygamberin esir alması yerinde değildir. Siz geçici dünya malını istiyorsanız. Oysa Allah sizin hesabınıza ahireti istiyor. Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın daha önce kesinleşmiş (ve bu konuda lehinize işleyen) bir hükmü olmasaydı esirlerin karşılığında aldığınız fidyeler yüzünden başınıza büyük bir azap gelirdi" (Enfal suresi, 67-68). Öncelikle, düşmanın gücünü ve kuvvetini kırmak için "ishan" gerekir. Esir almak bundan sonraki aşamada sözkonusudur. Bunun nedeni gayet açıktır. Çünkü islama düşman ve saldırgan olan gücün ortadan kaldırılması savaşın ilk hedefidir. Hele hele, islam toplumunun sayısal gücü az ve sınırlı ve çoğunluk müşriklerin yanında ise, müşriklerden bir tek eli silahlı askerin saf dışı edilmesi bile -o zamanlar olduğu gibi- güç dengesi açısından çok büyük önem taşıyorsa daha da öncelik kazanır. Bu hüküm, genel anlamı ile her zaman, düşmanın gücünü kuvvetini kırmayı ve düşmanı hem saldırı hem de savunma yapamayacak şekilde güçsüz bırakmayı sağlayacak biçimi ile hala geçerlidir. Bundan sonra esirler hakkındaki hükme gelince, bu ayet o hükümleri, belirlemektedir. Nitekim bu ayet esirlere dair hükümleri içeren biricik Kur'an ayetidir:

"Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."

Yani, düşman askeri esir alındıktan sonra ya herhangi bir karşılık alınmadan salıverilir. Onlardan bu salıverme karşılığı herhangi bir mal alınmadığı gibi, bunların karşılığında müslüman esir kurtarılmasına gidilmez. Ya da fidye karşılığı salıverilir. Bu fidye bir mal olabilir, bir çalıştırma zorunluluğu olabilir, tutsak düşen müslümanların salıverilmeleri karşılığı olabilir.

Bu ayette müşrik tutsaklar için öldürülme ya da köleleştirilme gibi üçüncü bir ihtimal sözkonusu edilmiyor.

Ancak bir uygulama biçimi olarak gördüğümüz şu ki; Resulullah ve kendisinden sonra gelen halifeler -çoğunlukla- tutsakları köle edinmişler bazı belirli durumlarda ise öldürülmüşlerdir.

Biz burada bu ayetle ilgili olarak Hanefi bilgin İmam Cessas"ın Ahkamu'l-Kur'an isimli eserinde yer alan açıklamaları aktaracak, arada açıklamayı uygun

gördüğümüz noktalarda açıklama yapacağız. Sonra da bu konuda düşündüğümüz hükmü belirteceğiz.

Allah Teala **"İnkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun"** buyurmaktadır. Ebu Bekr Cessas der ki: "Bu ayetin sözcük ve cümlelerinin yansıttığı anlam tutsakların öldürülmesini gerektirir. Bundan başka bir çözüm yoktur. Bunun dışındaki çözüm düşmanı tamamen yenip güçsüz hale getirdikten sonra gündeme gelir. Bu ayet Enfal suresindeki **"Yeryüzünde üstünlüğü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir"** (Enfal suresi, 67) ayetinin benzeridir. Bu ifade doğrudur, her iki ayet arasında bir çelişki yoktur."

Hakem oğlu, Muhammed oğlu, Ca'fer oğlu Muhammed nakleder. O da İbnu'l Yeman oğlu Muhammed oğlu Ca'fer'den nakleder. Bu Ebu Ubeyd'den, Ubeyd'in babası Salih oğlu Abdullah'tan, o Salih oğlu Muaviye'den, o da Ebu Talha oğlu Ali'den o da İbn-i Abbas'dan nakleder. İbn-i Abbas, **"Yeryüzünde üstünlüğü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir"** (Enfal suresi, 67) ayeti hakkında der ki: Bu durum Bedir günü için sözkonusu idi. Çünkü o zamanlar müslümanlar azınlıkta idiler. Müslümanlar çoğalınca ve güçleri artınca Allah bu ayetten sonra tutsaklar hakkında **"Savaş sona erince de onları ya karşılıksız veya fidye karşılığında salıverin"** ayetini indirdi. Ve peygamber ile müminlere tutsaklar konusunda tercih hakkı verdi. Artık dilerlerse tutsakları öldürebilirler dilerlerse köle edinirler. Ve yine dilerlerse tutsakların vereceği fidyeyi kabul edip onları serbest bırakırlar. Ebu Ubeyd "Dilerlerse köle edinirler" ifadesini söylemediğinde kuşku duymuştur. (Köle edinme konusunun İbn-i Abbas tarafından söylenmediği hakkında kuşku vardır, bu nedenle onu bir yana bırakıyoruz. Ama tutsakları öldürmenin caiz olacağı hakkında ayette bir dayanak görmüyoruz. Çünkü ayetin ifadesi ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıvermektir.)

Muhammed oğlu Ca'fer, Ebu Ubeyd'den, o da Mehdi ve Haccac'dan bu ikisi de Süfyan'dan naklederler. Süfyan der ki: Süddi'nin **"Ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıveriniz"** ayetini açıkladığını duydum. Diyordu ki; bu ayetin hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Ortadan kaldıran ayet ise; **"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz"** (Tevbe suresi, 5) ayetidir.

Ebu Bekr El-Cessas der ki: **"Kafirlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurunuz"** ayetinin **"Yeryüzünde üstünlüğü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir"** (Enfal suresi, 67) ayetinin ve **"Eğer savaşta onları ele geçirirsen, onları geride kalanlara bir ibret olacak biçimde cezalandır"** (Enfal suresi, 57) ayetinin yürürlüğü ortadan kaldırılmış değişmez birer hüküm ifade etmeleri mümkündür.

Çünkü yüce Allah, peygamberine savaşta onları şiddetle öldürmesini emretmiş tutsak almayı yasak etmiştir. Bu hükümden ancak onlar tamamen boyun eğdirilip bastırıldıktan sonra dönmeye izin verilmiştir. Bu hüküm müslümanların sayılarının az, düşmanları olan müşriklerin sayılarının çok olduğu zaman sözkonusu idi. Müşrikler adam akıllı öldürüldükten ve gerek öldürülerek gerekse darmadağın edilerek yenik duruma düşürüldükten sonra sağ bırakılmaları caiz

olmuştur. O halde islamın ilk devirlerindeki müslümanların durumu gibi bir durum yine oluşursa uygulanmak üzere bu hükmün değişmez bir hüküm olarak kalması gerekir."

"Biz diyoruz ki: Müşriklerin ele geçirildiği yerde öldürülmelerinin emredilmesi Arap yarımadası müşriklerine özgüdür. Oysa Muhammed suresindeki ayet özel bir durum için değil, aksine her türlü durumlar için amel edilmesi gereken bir hüküm ifade eder. Yeryüzünde inançsızları tamamen yenip güçsüz duruma getirince artık esir almak caiz olur. Resulullah'dan sonra devlet başkanı olan halifelerin uygulamaları böyle idi. Doğal olarak Berae (Tevbe) suresi indikten sonra da uygulama böyle olmuştu. Ve müslümanlar bazı belirli durumlar hariç tutulursa tutsakları öldürmemişlerdir. Buna ilerde değineceğiz."

"Onları karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin" ayetine gelince... Bu ayetin akla ilk anda gelen dış anlamı iki seçenekten birisini uygulamayı gerektiriyor. Ya, karşılıksız salıvermek ya da fidye karşılığı salıvermek. İslam bilginleri bu konuda fikir ve görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Haccac İbn-i Fidale oğlu Mübarek'ten, o da el Hasen'den naklederek, El Hasen'in tutsakların öldürülmelerini hoş görmediğini ve "Ya karşılıksız salıver ya da fidye alarak serbest bırak" dediğini ifade eder. Ca'fer, Ebu Ubeyd'den, o da Huşeym'den. Huşeym Eş'as'ten nakleder. Eş'as der ki: Ata'a tutsakları öldürmenin hükmünü sordum. O da: Ya karşılıksız salıver ya da fidye alarak serbest bırak dedi. Eş'as aynı soruyu El Hasen'e sordum o da: Resulullah Bedir tutsaklarına nasıl davranmış ise öyle yapılır. Ya karşılıksız salıverilir ya da fidye alınıp bırakılır, dedi. Rivayet olunduğuna göre, İbn-i Ömer'e İstahr kodamanlarından büyük bir kodaman öldürülmek üzere teslim edilmiş İbn-i Ömer onu öldürmekten kaçınmış ve **"Ya karşılıksız veya fidye mukabili salıverin"** ayetini okumuş. Mücahid ve Muhammed İbn-i Sirin'in de tutsakların öldürülmelerini hoş görmedikleri rivayet edilmektedir. Süddi'nin, **"Ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin"** ayetinin **"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz"** (Tevbe suresi, 5) ayeti ile yürürlükten kaldırıldığını söylediğini nakletmiştik. Bu görüşün aynısı İbn-i Cüreyc'den de nakledilir. Ca'fer, Ebu Ubeyd, Haccac rivayet yolu ile, İbn-i Cüreyc'in bu ayetin hükmünün yürürlükten kaldırıldığını söylediği nakledilir. İbn-i Cüreyc: Resulullah Bedir günü Ebu Muayt oğlu ukbe'yi tutukladıktan sonra öldürtmüştür der. Ebu Bekr El-Cessas der ki: Arap yarımadası dışındaki önemli islam hukukçuları tutsakların öldürülebileceğinde görüş birliği içerisindedirler. Bu konuda aralarında görüş ayrılığı olduğunu bilmiyoruz. Resulullah'ın savaş tutsaklarını öldürdüğü haberleri bize yalan üzere birleşmesi imkansız derecede çok kişi tarafından nakledilmiştir. Söz gelimi Bedir günü tutsak aldıktan sonra, Ebu Muayt oğlu Ukbe ile, Haris oğlu Nadr'ı öldürtmüştür. Uhud günü, tutsak alındıktan sonra şair Ebu Izze'yi öldürtmüştür. Kureyza oğulları Muaz oğlu Sa'd'ın haklarında vereceği hükmü kabul ettikten sonra, hüküm sonucu onları öldürtmüştür. Çünkü Sa'd onların öldürülmelerine, çocuklarının tutsak edilmelerine hükmetmiş, İbn-i Bata oğlu Zübeyr'i karşılıksız salıvermişti. Resulullah Hayberin bir kısmını, barış yolu ile bir kısmını da kuvvet kullanarak fethetmişti. Ebu'l-Hakik'in oğluna hiçbir şeyi gizlememesini şart koşmuş, sözünde durmadığı ve gerçekleri sakladığı ortaya çı-

kınca onu öldürtmüştür. Resulullah Mekke'yi fethedince, Hatal oğlu Hilal'in, Hubaba oğlu Makis'in Ebu Serh oğlu Abdullah'ın ve daha başkalarının öldürülmelerini emretmiş ve: Onları Kabe'nin perdelerine yapışmış bulsanız bile öldürünüz buyurmuştur. Mekkelileri karşılıksız salıvermiş mallarını ganimet olarak almamıştır. Keysan oğlu Salih, Abdurrahman oğlu Muhammed'den, Muhammed babası Avf oğlu Abdurrahman'dan nakleder. Abdurrahman Hz. Ebu Bekrin şöyle dediğini duyar: İsterdim ki ansızın bana getirilen kimseleri yakmayayım. Ya hemen öldüreyim ya da bağışlayarak bırakayım. Sûs yöresinin başkanı halkı için isim isim sayarak güven belgesi almış ve kendi ismini belge isteyenler arasında saymayı unutunca, rivayete göre Ebu Musa onu öldürtmüştür. Bu sıraladıklarımız, gerek Resulullah'tan ve gerekse sahabeden savaş tutsaklarını öldürmenin veya sağ bırakmanın caiz olabileceğine dair, çok kanallı aktarılan uygulama haberleridir. Arap yarımadası dışındaki önemli şehirlerin islam hukukçuları bu konuda görüş birliği içindedirler. (Savaş tutsağının öldürülebileceği ayetten çıkarılamaz. Ne varki Resulullah'ın ve bazı sahabenin uygulamalarından çıkarılabilir. Tutsakların öldürüldüğü durumları incelenince bu durumların özel durumlar oldukları, gerisinde savaşa katılma ve tutsak edilmenin dışında belirli nedenlerin yattığı anlaşılır. Sözgelimi, Haris oğlu Nadir ve Ebu Muayt oğlu Ukbe Resulullah ve onun çağrısına zarar vermek için özel bir tutum takınmışlardır. Şair Ebu Izze de aynı şekilde özel tutum takınanlardandı. Kureyza oğullarının da özel durumları vardı. Çünkü daha baştan Muaz oğlu Sa'd'in vereceği hükme razı olmuşlardı. İşte böylece tutsakların öldürüldüğü bütün durumlarda, tutsakların durumunu düzenleyen ve her durumda uygulanacak olan **"Ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin"** ayetinin hükmünden ayrı özel hükümler içeren belirli durumlar sözkonusudur."

"İslam hukukçularının görüş ayrılığına düştükleri konu, tutsakların verecekleri fidyelerin kabul edilip salıverilmesi konusudur. Bütün imamlarımız (yani Hanefi alimleri) derler ki: Savaş tutsağından mal alınarak salıverilmez ve tutsaklar düşmana da satılamaz, çünkü bu durumda yeniden vurucu güç olarak karşımıza dikilirler. Ebu Hanife: Savaş tutsakları müslüman tutsakların karşılığında da salıverilemez. Savaş tutsaklarına düşman saflarına katılıp da vurucu güç olarak karşımıza dikilme imkanı verilemez der. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed: Savaş tutsaklarının müslüman tutsaklarla değiş-tokuş edilmelerinde bir sakınca yoktur derler. Sevri ve Evzai de aynı görüştedirler. Evzai derki: "Tutsakların düşmana satılmasında bir sakınca yoktur. Erkek tutsaklar ancak müslüman tutsaklarla değiştirilirler." Müzeni Şafii'nin şu fetvasını nakleder: "Devlet başkanı yenmiş olduğu savaş tutsaklarını karşılıksız serbest bırakabileceği gibi, onlardan fidye alarak da kendilerini salıverebilir."

Savaş tutsaklarını bir mal ya da müslüman tutsakların karşılığında salıvermek caizdir diyenler, **"Onları ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin"** ayetini delil olarak gösterirler. Ayetin ilk anda akla gelen anlamı, tutsakların bir mal karşılığı ya da müslüman tutsaklarla değiştirilerek salıverilmelerini gerektirir. Ve Resulullah Bedir tutsaklarını mal karşılığı salıvermiştir. İslam hukukçuları tut-

sakların müslüman tutsaklar karşılığı salıverilmesinin caiz olduğuna delil olarak şu hadisi gösterirler. İbn-i Mübarek, Ma'mer, Eyyüb, Ebu Kılabe Ebu'l-Muhalleb, Hüseyin oğlu İmran kanalı ile şu olayı anlatır: İmran der ki: Sakifliler Resulullah'ın sahabelerinden iki kişiyi tutsak ederler. Resulullah'ın sahabeleri de Amir b. Sa'sa oğullarından birisini tutsak eder. Resulullah adamın yanına yöyaklaşır. Kendisi bağlıdır. Resulullah'a seslenince, Resulullah adamın yanına yönelir. Tutsak: "Ben niçin hapsolunuyorum?" deyince Resulullah: "Yandaşlarının işlediği suçtan dolayı" buyurur. Tutsak: "Ben müslüman oluyorum, deyince Resulullah: "Sen bu sözü, özgürlüğün elinde iken söylemiş olsaydın, tam anlamı ile kurtulmuş olurdun" der. Resulullah ilerleyince tutsak yine ona seslenir: "Açım doyur beni" der. Resulullah: "Tamam bu senin ihtiyacındır" der. Sonra Resulullah bu adamı Sakiflilerin tutsak ettikleri iki kişi ile değiştirerek salıverir. Tutsaklar fidye karşılığı salıverilir diyen hukukçuların delilleri bize göre, savaş tutsakları mal veya müslüman tutsaklar karşılığında salıverilirler konusundaki ihtilaflı görüşlere sahip olan İmam Cessas'ın imamlarının delillerinden daha güçlüdür."

İmam Cessas bu konudaki sözü kendi mezhebinden olan Hanefi imamların görüşlerini tercih ederek bitiriyor. Ve şöyle diyor: Ayette yer alan tutsakları **"Karşılıksız salıverme ya da fidye alarak serbest bırakma"**ya bir de Bedir tutsaklarının fidye karşılığı salıverilmeleri konusuna gelince; Bunların, **"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz. Yakalayıp hapsediniz. Bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder de namaz kılar ve zekat verirlerse onları salıveriniz"**[2] ayeti ile hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Buna dair bir nakil de Süddi'den ve İbn-i Cüreyc'den naklettik. **"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah'ın ve Peygamberinin haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hristiyanlar ile bunlar, size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız."**[3] ayeti kafirlerle müslüman oluncaya veya cizye verinceye kadar savaşmayı içerir. Savaş tutsaklarından mal alarak ya da başka birşey karşılığı onları salıvermek bu ayete aykırıdır. Gerek Kur'an tefsircileri gerekse Hadis rivayet edenler Tevbe suresinin Muhammed suresinden sonra indiği konusunda görüş ayrılığına düşmemişlerdir. Şu halde tevbe suresinin ayetinde yer alan hükmün başka ayetlerde geçen tutsakların fidye karşılığı salıverilmesi hükmünü yürürlükten kaldırması gerekir.

Daha önce de söz edildiği üzere, müşriklerin öldürülmeleri ya da islama girmeleri hükmü Arap yarımadasında yaşayan müşriklerle ilgilidir. Bu onlara özel bir hükümdür. Yarımada dışında öteki müşriklerden ise, yahudi ve hristiyanlardan alındığı gibi cizye alınır. Savaşçılar teslim oldukları zaman onlardan cizye kabul edilmesi, önce müslümanların ellerine esir düşmeyecekler demek değildir. Tutsaklar hakkında hüküm nedir? diye sorulacak olursa deriz ki: Devlet başkanı yararlı görürse tutsakları karşılıksız, ya da fidye alarak mal veya müslüman tutsaklar karşılığı onları salıverebilir. Bu uygulama düşman tarafı henüz gücünü koruyorsa, teslim olup da cizye vermeyi kabul etmemişse geçerlidir. Ama teslim olmuşlar da cizye vermeyi kabul etmişlerse, doğal olarak problem sona ermiştir.

2- Tevbe suresi, 5. 3- Tevbe suresi, 29.

Bu başka bir durumdur. Tutsak hükümleri, iş çizye vermeye kadar varmadıkça geçerliliğini koruyacaktır.

Özet olarak bizim ulaştığımız sonuç, bu ayetin tutsakların durumunu düzenleyen biricik ayet olduğudur. Öteki ayetler, tutsaklık durumundan başka durumları düzenler. Bu ayet ise, bu konu ile ilgili sürekli uygulanmak üzere getirilmiş bir prensiptir. Bu prensibe aykırı olarak yapılmış uygulamalar ise, bu prensibin dışında, özel durumlar ve gelip geçici şartlar karşısında başvurulmuş uygulamalardır. Özel durumlarda bazı savaş tutsaklarının öldürülmelerinin ise, her zaman benzeri görülebilecek olan kişisel sebebler olmuştur. Öldürülen tutsaklar müslümanlarla savaşa giriştikleri için değil, tutsak düşmeden önceki sabıkalarından dolayı cezalandırılmışlardır. Buna örnek olarak yargılanmasını verebiliriz. Bu durumda tutsak etmek kendisini yakalamak için sırf bir araç olarak kalır.

Geriye köleleştirme konusu kaldı. Biz bu tefsirin değişik yerlerinde bu konudan söz ettik ve dedik ki: Köleleştirme o zamanlar dünyada görülen bir durum ve genel olarak savaşlarda uygulanan bir gelenekti. İslam düşmanları tutsak ettikleri müslümanları birer birer köle edinirken, islam dini her durumda genel anlamlı **"Ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin"** ayetini uygulayamazdı. Dolayısı ile, Resulullah bazı durumlarda bu ayeti uygulamış ve bazı tutsakları karşılıksız salıvermiştir. Bir kısmını da müslüman tutsaklarla değişirken bazılarını verecekleri mal karşılığı salıvermiştir. Başka bazı durumlarda, köleleştirme uygulamasına başvurulmuştur. Birgün gelir de bütün bloklar tutsakların köleleştirilmemeleri üzerinde görüş birliğine varırlarsa, o zaman islam da biricik olumlu prensibine, **"Ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin"** prensibine geri döner. Çünkü köleleştirmeyi gerektiren şartlar ortadan kalkmıştır artık. O halde köleleştirme kesin olarak uygulanması gereken bir kural ve islamda tutsaklara yapılacak işlemlerden birisi değildir.

Kur'an'ın kesin ifadesinden, olayların, durumların ve şartların incelenmesinden elde ettiğimiz görüş budur. Doğruya ulaştıran da yalnız Allah'tır.

Şu noktanın anlaşılmasında yarar görüyorum. Benim bu görüşe varmam Kur'an ayetlerinin, olayların ve şartların incelenmesinden ortaya çıkan sonuçların bu görüşü güçlendirmesinden dolayıdır. Yoksa tutsakları köleleştirmeyi, islama yönelik bir leke kabul edip de onu islamdan temizlemeye çalışmak aklımın ucundan bile geçmiş değildir. Böyle bir düşünce asla aklımdan geçmez. İslamın düşüncesi tutsakları köleleştirmek olsa idi hayırlı olan budur derdim. Çünkü terbiyeden en ufak bir kırıntı kadar nasip almış bir insan, Allah'tan daha iyisini düşündüğünü söyleyemez. Ben ise Kur'an ayetleri ile ve o ayetlerin ruhu yönünde hareket ediyorum. Ayetler ile ve onların hedefleri ile bu sıraladığım görüşe varıyorum. Bütün bunlar... Yani savaş, kafirlerin boyunlarının vurulması, tutsaklık bağlarının sıkı tutulması ve tutsaklar hakkındaki şu prensiplere uyulması... Bütün bunlar **"Savaş sona erinceye kadardır."** Yani islam ile ona karşı gelen düşmanları arasında savaş bitinceye kadardır. İşte bu sürekli ve her zaman ve yerde uygulanmak üzere geçerli bir prensiptir. Çünkü Resulullah'ın dediği gibi, **"Cihad kıyamet gününe kadar sürecektir. Ki yeryüzünde Allah'ın hükmü ege-**

men olsun."[4]

Yüce Allah, (haşa) müslümanlara kafirlere karşı yardım dilemek için bu emirleri vermiyor, kendisini desteklesinler diye onlara cihadı farz kılmıyor. Çünkü Allah Teala onları bizzat kendisi yok edebilir. Bu emirler Allah'ın kullarını birbiri ile denemesi ve bunun neticesi olarak da mertebelerini takdir etmesi ve belirlemesi içindir. **"Allah dileseydi onlardan başka türlü de öc alırdı. Bunun böyle olması kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah kendi yolunda ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz."**

"Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek."

"Onları, dünyada iken tanıttığı cennete koyar."

Bu inkar edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve yeryüzünde her zaman bulunan azgın, zalim ve bozgunculuk eden benzerleri... Gurur ve güç elbisesi içinde ortaya çıkanlar... Kendilerini ve peşlerinden giden sapıkları herşeyi yapabilen güçlü kimseler olarak gören bütün bu insanlar, Allah'ın kulları arasında bir avuç yaratık olmaktan öteye gidemezler.

Evet bütün bu insanlar, şu yeryüzü diye isimlendirilen küçücük yoğunlar tozmuş bulutu üstünde yaşayan yaratıklar arasında bir avuç olmaktan öteye geçemezler. Çünkü bu insanlar bunca yıldızların, gezegenlerin, nebuloların, galaksilerin ve sayıları ile çaplarını ancak Allah'ın bildiği alemlerin arasında yer alan şu küçücük, adına dünya denilen yerküre üzerinde yaşayan yaratıklar arasında bir avuç olmaktan öteye gidemezler. Üstelik bu gök cisimleri öyle bir uzaydadırlar ki, bütün bu galaksiler ve alemler sanki uzay boşluğunda saçılmış noktacık gibi kalırlar. Nerde ise uzayın enginliklerinde kaybolup gitmişlerdir. Bunları ancak orada boşlukta Allah tutabilir, bir araya getirebilir ve düzene koyabilir.

Bütün bu azgınlar ve arkalarına takılan uşaklar, hatta şu dünyadaki tüm insanlar, Allah'ın gücü karşısında küçücük birer karınca olmaktan, yok yok esintilerin kaldırdığı birer toz zerreleri olmaktan, hayır hayır asla hiçbir şey olmaktan öteye geçemezler.

Yüce Allah müminlere kafirlerin boyunlarını vurmalarını, kendilerini yenip de iyice güçsüz hale getirince bağlarını sıkı tutmalarını emrederken, onları kendi kudretine birer perde olarak kullanmaktadır. Eğer dileseydi kafirlerden açıktan açığa intikam alırdı. Nitekim bazılarından tufanla, bazılarından çığlıkla, bazılarından da yakıcı rüzgarla intikam almıştı. Hatta hatta Allah kafirlerden isteseydi, bütün bu saydığımız araçları kullanmadan da intikam alırdı. Fakat O, mümin olan kulları için hayır dilemekte, onları denemekte, eğitimden geçirmekte, durumlarını düzeltmekte ve büyük iyiliklere götüren yolların kapısını önlerine açmaktadır.

Allah onları denemek istemektedir. Bu denemede müminlerin ruhlarında en yüce enerjiler ve yönelmeler harekete geçiyor. Çünkü bir ruh için, onun inanmış olduğu hakkın kendisine değerli olmasından daha yüce bir şey düşünülemez. Hak ruhta değer kazanınca o kişi hakkın yolunda hem öldürür ve hem de ölür. Hem kendisi ile ve hem de kendisi için yaşadığı bu hak uğruna kimseye

4- Ebu Davut'un Hz. Enes'ten rivayet etmiş olduğu hadis.

boyun eğmez, onsuz bir hayata dayanamaz, onun gölgesinden başka bir yerde geçecek şu hayatı sevemez.

Ayrıca yüce Allah onları eğitmek istiyor. Bunun sonucu kendisinden vazgeçmenin onlara ağır geldiği şu fani dünyanın malına istek ve hevesin tümü gönüllerinden çıkar gider. Ve artık ruhlarındaki her zayıf olan şey kuvvet kazanmaya, her türlü eksiklik tamam olmaya, her türlü hile ve kuşku yok olmaya başlar. Artık en sonunda bütün arzuları terazinin bir kefesinde, Allah'ın cihad çağrısı onun zatını ve hoşnutluğunu arzulama ise diğer kefesinde yer alır. O da çağrısını ve hoşnutluğunu alır ve ötekileri kaldırır atar. Ve yüce Allah bilir ki bu gönüller iki seçenekten birisi ile serbest bırakılmışlar da Allah'ın hoşnutluğunu seçmişlerdir. Bu ruhlar eğitilmişler ve bilmişlerdir. Bu ruhlar bilinçsizce öne atılmamışlar fakat ölçüp biçmişler sonra da seçimlerini yapmışlardır.

Allah onların durumlarını düzeltmek istiyor. Allah yolunda cihad çilesi, her atılışta ölümle burun buruna gelmek insanın gönlüne bu korkunç tehlikeyi küçümseme duygusu veriyor. Bu öyle bir tehlikedir ki, insanların çoğu ondan korunmak için vicdanlarından, ahlâklarından, ölçülerinden ve değerlerinden neleri feda etmezler! Bu tehlike ile yüzyüze gelmeye alışanlara bu tehlike -ister ondan kurtulsunlar ister ölsünler- son derece basittir. Her defa Allah için cihada yönelmek ruhlarda tehlike anlarındakine benzer etkiler yapar. Elektriğin vücuda yaptığı etki bunu anlamaya yardımcı olan en yakın örnektir. Sanki cihad kalpleri ve ruhları saflık, duruluk ve düzgünlük hamuru ile yeniden yoğurur.

Sonra bütün bunlar tüm insan topluluklarını mücahidlerin elleri ile kumanda ederek düzeltmek için gözle görülen dış nedenlerdir. Bu mücahidler dünyanın fani olan tüm mallarından ve süslerinden vazgeçmişlerdir. Allah yolunda ölümün kucağına atılırlarken dünya hayatı gözlerinde değersiz kalmıştır. Artık gönüllerinde kendilerini Allah'tan ve O'nun hoşnutluğunu arzulamaktan alıkoyacak hiçbir şey kalmamıştır. İktidar bu gibi ellere geçerse yeryüzü bir uçtan bir uca düzeldiği gibi kullar da düzelir. Bu ellere iktidar sancağını inkarcılığa sapıklığa ve bozgunculuğa teslim etmek çok ağır gelir. Çünkü onlar bu sancağı kanları ve ruhları pahasına satın almışlar, dünya hayatında pahalı ve yüce ne değerler varsa o sancağı ele geçirmek uğruna hepsini feda etmişlerdi. Ama bunu kendi nefisleri için değil, Allah için yapmışlardı.

ŞEHİD, MÜCAHİD VE CENNET

Sonra cihad, bütün bunlardan başka, Allah'ın kendilerine iyilik dilediği kimselere, kendi hoşnutluğunu ve hesapsız ödülünü elde etsinler, kötülük dilediği kimselere de hak ettikleri gazabına ve azabına uğrasınlar diye gerekli vasıta ve aracı hazırlaması demektir. Herkes karakterine uygun olan ne ise o verilir. Bu da Allah'ın o kimsenin içinde ve ruhunda olan niyet ve yönelmesine dair bilgisi uyarınca gerçekleşir.

Bundan dolayı yüce Allah, Allah yolunda öldürülenlerin akibetlerini gözler önüne sermektedir:

"Allah kendi yolunda ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz."

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝

5- Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek.
6- Onları, dünyada iken tanıttığı cennete koyar.

İnkara sapanların amellerini boşa çıkaracağına dair gelen hükme karşılık, Allah yolunda öldürülenlerin amellerini boşa çıkarmayacaktır. Çünkü bu ameller, doğru yolu bulan değişmez gerçeğe (Hakka) ulaşan ve O'na bağlı amellerdir. Bu gerçek (Hak) öyle bir gerçektir ki bu ameller oradan çıkmış, hakkı korumak için ve O'na yönelinerek yapılmıştır. Bu ameller bu nedenle kalıcıdırlar, kaybolmazlar. Çünkü hak (gerçek) kalıcıdır, ortadan kalkmaz ve kaybolmaz.

Şimdi şu ürpertici gerçeğin, Allah yolunda şehid düşenlerin yaşadıkları gerçeğinin üzerinde bir nebze duralım. Şehidlerin sağ oldukları daha önce Bakara suresinde vurgulanmış bir gerçektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyordu orada: **"Allah yolunda öldürülenlere sakın ölüler demeyin. Tersine onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz."**[5]

Fakat bu gerçek burada yeni bir biçimde sunuluyor. Bu hayat gerçeği burada kendi yolunu tutmuş gelişme ve süreklilik halinde sunulmaktadır. Bu öyle bir yoldur ki, bu hayat burada dünya hayatından ayrılmış kendi yoluna, itaat yoluna, ibadet yoluna, kendini Allah için herşeyden soyutlama yoluna ve temizlik yoluna koyulmuştur.

"Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecektir."

Yolunda öldürüldükleri Rabbleri olan yüce Allah, -şehid düştükten sonra da- onlara hidayet va'dediyor, durumlarını düzelteceğini garanti ediyor, ruhlarını yeryüzünün arta kalan kirlerinden temizleyeceğini, ya da ruhlarının duruluğunu yükselmiş oldukları yüceler yücesinin duruluğu, parlaklığı ve yüceliği ile ahenkli olsun diye daha da duru hale getireceğini taahhüt ediyor. O halde şehidlerin hayatları kendi yolunda yol alan asla kesintiye uğramamış bir hayattır. Ne varki yeryüzünün gözü perdeli insanları bunu görmüyorlar. Şehidlerin hayatları yüce Allah'ın, yani hayatın Rabbinin yüceler yücesinde kendisinin yüklendiği, hidayetini artırmayı, duruluğunu çoğaltmayı parlaklığını artırmayı garanti ettiği bir hayattır. Şehidlerin hayatı yüce Allah'ın nuru altında her an gelişen bir hayattır.

Ve sonunda yüce Allah onlara va'detmiş olduğu şeyi gerçekleştiriyor: **"Onları kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır."**

Allah'ın şehidlere cenneti tanıtmasına ilişkin bir hadis vardır. Bu hadisi İmam Ahmed Müsned'inde nakleder ve der ki:

Dimeşkli Nemir oğlu Zeyd, İbn-i Sevban'dan, Sevban Mekhul'den, Mekhul Merre oğlu Kesir'den, Kesir de Cüzam'lı Kays'dan (Ki sahabe olmak şerefine ermiş birisidir) nakleder. Kays der ki: Resulullah: "Şehide altı özellik bahşedilir. Daha kanından ilk damla dökülür dökülmez bütün günahları bağışlanır, cennetteki yerini görür, güzel ve iri gözlü hurilerle evlendirilir, en büyük korkudan ve kabir azabından emin olur, kendisine iman elbisesi giydirilir." der. Bu hadisi

5- Bakara suresi, 154.

İmam Ahmed tek başına rivayet etmiştir. Ancak bu anlama yakın başka bir hadis daha rivayet etmiştir. Bu ikinci hadiste de şehidin cennetteki yerini göreceği açıkça belirtilmektedir. Bu hadisi Tirmizi kitabında yazmış İbn-i Mace de: "Hadis sahihtir" demiştir.

İşte bu, yüce Allah'ın kendi yolunda şehid düşenlere cennetini tanıtmasıdır. İşte cennet, sürüp giden hidayetlerinin dünyadan ayrıldıktan sonra yeniden hallerinin düzeltilmesinin, orada Allah'ın katında hayatlarının hidayetlerinin ve düzeltilmelerinin son aşaması demektir.

ALLAH'IN YARDIMI

Allah yolunda öldürülenlerin elde ettikleri bu şerefin ışığı altında, bu hoşnutluğun, şu himayenin (gözetmenin) ve şu makama ermenin ışığı altında yüce Allah müminleri yalnız kendi rızası için herşeyden soyutlanmaya ve hayata kendi sisteminin hakim kılınması için sistemine yardıma yönelmeye teşvik ediyor. Ve müminleri, bu yardıma ve savaşta sebata, kendinin ve müminlerin düşmanlarını da başarısızlığa ve amellerinin boşa çıkarılmasına hazırlıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾

7- Ey inananlar! Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı savaşta sabit kılar.
8- İnkar edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

Peki müminler yüce Allah'a nasıl yardım ederler ki şartı yerine getirmiş olsunlar ve sonuç olarak da kendilerine o şartın bir karşılığı olarak yardımı ve sebatı elde etsinler?

Gönülleri Allah için herşeyden soyutlamakla, Allah'a açık veya gizli hiçbir şeyi ortak koşmamakla, gönüllerinde Allah'ın sevgisi yanında hiçbir kimseye ve hiçbir şeye yer bırakmamakla, yüce Allah o gönüllere kendisinden ve sevdiği ile ilgi duyduğu her şeyden daha sevgili olmakla, gönüller Allah'ı tüm arzularında, duygularında, duruşlarında ve davranışlarında, tüm faaliyetlerinde ve duygularında hakem kılmakla... Evet gönül aleminde Allah'a yardım böyle olur.

Yüce Allah'ın bir şeriatı ve hayat sistemi vardır. Bu şeriat birtakım temellere, ölçülere, değerlere, bütün varlık alemine ve hayata dair düşünce sistemine dayalıdır. Allah'a yardım, O'nun şeriatine ve sistemine yardım edilerek şeriatinin istisnasız tüm hayata hakem kılınma girişimi ile gerçekleşir. Bu da hayat sahnesinde Allah'a yardım demektir.

"Allah kendi yolunda öldürülenler" ifadesi ile, **"Allah'a yardım ederseniz"** ifadeleri üzerinde bir an duralım.

Her iki durumda da, öldürülme ve yardım etme durumlarında da, bunların sırf Allah için yapılmış olması şarttır. Aslında bu, doğruluğu apaçık olan bir gerçektir. Ancak ne varki bazı nesiller islamın inanç sisteminden sapınca, bu gerçeğin üstünü karaltılar kaplıyor. Şehadet sözcüklerinde (Allah'ın birliği ve Re-

sulullah'ın onun peygamberi olduğuna tanıklık ifade eden sözcükler) şehid düşenlere cihad sözcüklerine önem verilmeyince ve bunlar değerlerini yitirince ve bu sözcükler gerçek ve biricik anlamlarından saptırılınca ispata ihtiyacı olmayan bu gerçeğin üzerini karanlıklar kaplıyor.

Halbuki, insanın gerek iç aleminde gerekse dünyadaki yaşama üslubunda, cihad bir olan Allah'ın yolunda yapılmadıkça, ölüm sadece O'nun yolunda gerçekleşmedikçe yardımın gayesi, sadece O'na yardım olmadıkça ne cihaddan söz edilebilir, ne şehidlikten ve ne de cennetten...

Allah'ın hükmünün en üstün olması hedef olarak seçilmemişse, Allah'ın şeriati ve hoşnut olduğu hayat sistemi insanların vicdanlarına, ahlaklarına, yaşama üsluplarına, kanunlarına, durumlarına ve düzenlerine aynı derecede egemen olmamışsa, ne cihaddan söz edilebilir, ne şehidlikten ve ne de cennetten...

Nitekim Ebu Musa'nın naklettiği bir hadiste, Resulullah'a bir kişinin kahramanlık, bir kişinin soy taassubu bir kişinin de gösteriş için savaştığı hatırlatılarak bunların hangisinin Allah yolunda olduğu sorulduğunda, Resulullah: Allah'ın hükmü ve iradesi yücelsin diye çarpışan kimsenin savaşı Allah yolundadır buyurur.

Sapık düşünceli nesillerin değer verdiği tüm sancak, bütün isim ve hedefler arasında yüce Allah'ın bu sancağı ve bu hedefinden başka uğrunda cihad etmeye ve şehid düşmeye değer ve bunun sonucu olarak da cennetin hak edileceği başka hiçbir hedef ve sancak yoktur.

Dava adamlarının bu apaçık gerçeği iyi kavramaları, gönüllerinde besledikleri bu gerçeğe bulaşan yaşadıkları çevrenin mantığını, sapık nesillerin düşüncelerini temizlemeli, sancaklarını başka hiçbir sancakla karıştırmamalı ve inanç sisteminin özüne yabancı olan düşünceleri kendi öz düşüncelerine bulaştırmamalıdırlar.

Cihad ancak ve ancak Allah'ın hükmü ve iradesi en üstün olsun diye yapılır. Allah'ın hükmü ruhlarda ve vicdanlarda en üstün olsun diye yapılır. Ahlâk ve davranışlarda, tüm durumlarda ve sistemlerde en üstün olsun diye yapılır. Cihad yeryüzünün her köşesinde gerçekleşen ilişkilerde bağlılıklarda Allah'ın hükmü en üstün olsun diye yapılır. Bunun dışında yapılan hiçbir savaş Allah için değildir. Aksine şeytan uğrunadır. Bu seçenek dışında ne şehidlikten ve ne de şehid olma arzusundan söz edilemez. Bunun dışında ortada ne cennet vardır ve ne de yüce Allah'tan yardım ne de ayakların kaymaması için Allah'tan destek... Sadece karanlık vardır ortada, bir de kötü düşünce ve sapıklık...

Allah davasından başka davalar peşinde koşanlara bu gibi karanlıktan, kötü düşünce yapısından ve sapıklıktan kurtulmak zor geldiğine göre, Allah'a çağrıda bulunanların Allah'ın şartı arasında yer alan birinci gerçekle bağdaşmayan içinde yaşadıkları toplumun mantığından kendilerini, duygularını ve düşüncelerini kurtarmalarının zorlukta ondan daha aşağı kalır yanı yoktur.

Allah yolunda öldürülmek ve O'na yardım etmek Allah'ın iman edenlere karşı ileri sürmüş olduğu şarttır. İnananların yararına olarak kendisinin üstlendiği ise, onlara yardım etmek ve kendilerine dayanma gücü vermektir. Yüce Al-

lah vermiş olduğu sözden asla caymaz. Allah'ın bu sözü bir süre gerçekleşmemiş ve geri kalmışsa, bu bir başka nedenden dolayı önceden planlanmış bir gecikmedir.[6]

Allah'ın verdiği sözün gecikmesinin nedeni zaferin ve dayanma gücünün gerçekleşmesi ile birlikte meydana gelir. Müminlerin gerekli şartları yerine getirdikleri halde ve Allah'ın yardımının -bir süre için- gelmemesi halinde bu durum sözkonusudur.

Sonra ayetin ifadesinde yer alan, özel bir deyimin üzerinde de bir nebze duralım: **"Size yardım eder, ayaklarınızı savaşta sabit kılar."**

İnsan ilk bakışta, önce dayanma gücünün verildiğini sonra da yardımın geldiğini dayanma gücünün zaferin nedeni olduğunu zanneder. Bu doğrudur. Ancak ayetin ifadesinde dayanma gücünün yardım sözcüğünden sonra yer alması dayanma gücünün anlamlarından başka bir anlamın kastedildiğini düşündürüyor. Bundan amacın, zafere ve zaferin çilelerine karşı dayanma gücü vermek olduğunu düşündürüyor. Çünkü zafer, küfür ile iman arasında, hak ile sapıklık arasında geçen savaşın sonu değildir. Çünkü zaferin, hem ruh ve hem de hayat bazında getireceği yükümlülükler vardır. Çünkü zaferin kibirlenmemek ve şımarıp azmamak gibi yükümlülüğü vardır. Çünkü zaferin gerçekleştirildikten sonra gevşememek, düşmanı hafife almamak gibi yükümlülükleri vardır. Birçokları bela ve çilelere karşı dayanır. Fakat zafer ve nimet karşısında benliğini koruyabilen kişi çok azdır. Kalplerin zaferi elde ettikten sonra bozulmamaları ve bağlılıklarını sürdürmeleri zaferin ötesinde bir mertebedir. Herhalde Kur'an ayetinin işaret etmeye çalıştığı gerçek bu olsa gerektir. Doğrusunu Allah bilir.

"İnkar edenlere gelince onların hakkı yıkımdır. Allah yaptıklarını boşa çıkarmıştır."

Bu ifade yardımın ve dayanma gücünün tam tersidir. Tökezleyip yüzükoyun düşme bedduası yüce Allah'ın onlar için yüzükoyun düşmeleri, kaybetmeleri ve yardımsız bırakılmaları için verilmiş bir hüküm demektir. Amellerinin boşa çıkarılması ise bunun üzerine ikinci bir zarar ve ikinci bir yok oluştur.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

9- Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah ta onların amellerini boşa çıkarmıştır.

Bu ifade onların kalplerinde dolaşan, kafalarını meşgul eden, Allah'ın indirmiş olduğu Kur'an'ı, şeriatı, sistemi ve O'na yönelmeyi çirkin görmelerinin ifadesidir. Kendilerini inkarcılığa, inada, düşmanlığa ve ısrara iten de budur zaten, ruhu bozuk olan birçoklarının durumu böyledir. Çünkü bu kişilerin karekterleri islamın yapısına aykırı olduğu için bu sağlam ve bu doğru yoldan tiksinirler. Ve bu kişiler içten içe bu hak olan yol ile çarpışırlar. İnsan böyleleri ile her yerde ve her zaman karşılaşır ve böylelerini görür, hisseder. Hatta öyle ki dinin adını duyar duymaz kendilerini akrep ısırmış gibi ürkerler. Çevrelerinde konuşulan sözlerin içinde dinden söz edilmesinden ya dine ima edilmesinden ka-

6- Hac Suresi, 38. ayete bakınız.

çınırlar. Herhalde bizler bugünlerde bu tip durumlarla karşılaşmaktayız ki bu dikkatten kaçmayan bir durumdur.

Allah'ın indirdiklerinden hoşlanmamaya karşılık olarak yüce Allah ta onların amellerini boşa çıkarmıştır. "Amellerin boşa çıkarılması" Kur'an'ın canlandırarak ifade etme metoduna uygun olarak yapılmış bir ifade örneğidir. Ayette boşa çıkarma terimini ifade etmek için getirilen "Hubut" sözcüğü, davarların otlakta bir çeşit zehirli otu yiyince karınlarının şişmesi demektir ki davarlar bu şişkinlik sonucu patlayıp telef olurlar. İşte aynen bunun gibi, inançsızların amelleri de şişer, patlar yarılır... Sonra da mahvolur ve kaybolur gider. Bu bir tablodur, bu bir harekettir. Ve bu Allah'ın indirdiğini çirkin gören sonrada bu zehirli ottan yiyen ve şişen hayvanların karnı gibi şişkin ve kocaman amellerini beğenen, kimselerin durumlarına uygun bir sondur.

Sonra yüce Allah, onların başlarını, şiddetle ve sert bir şekilde kendilerinden önce geçenlerin akibetlerine çevirmektedir:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَٰفِرِينَ أَمْثَٰلُهَا ﴿١٠﴾

10- Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Allah onları yere geçirmiştir; inkarcılara da onların başına gelenin benzerleri vardır.

Bu dehşet saçan çok şiddetli bir uyarıdır. İçinde patlama, içinde gürültü vardır. Ve içinde onlardan önce geçenlerin manzaraları vardır. Çevrelerinde olan herşeyi, neleri varsa hepsini başlarına geçirmiştir Allah... Bir de ne görelim, onların çevrelerinde ne varsa, kendilerine ait neler varsa artık birer enkaz yığını olmuştur... Kendileri de o yığınların altında çırpınıp durmaktalar. Ayetin çizdiği bu tablonun hem şekli ve hem de hareketi bizlere yansıtılmak için özel olarak seçilmiştir. İfade, etkisi ve namesi ile bu tabloyu yansıtırken herşeyin parçalanıp yere yıkılması da korkunç seslerle patlama tablosu canlandırmaktadır.

Daha önce geçen kafirlerin köklerinin kazınması, yerlere yıkılıp enkaz altında kalmaları sahnesinde, Kur'an'ın indiği esnada yaşayan kafirleri ve halâ inkarcılık niteliğini taşıyan herkesi bu akibetin, herşeyi başlarına geçirip kendilerini yok ettiği ve enkaz yığınları arasına gömdüğü bu acı akibetin, kendilerini beklediği görülüyor:

"İnkarcılara da onların başına gelenlerin benzeri vardır."

Eski ve sürekli bir kural olarak, inkarcıların yok edilip köklerinin kazınmasına ve müminlere yardım edilmesine yol açan ve korkunç ve dehşetli olduğunun açıklaması da şudur:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ مَوْلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَأَنَّ ٱلْكَٰفِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

11- Çünkü Allah inananların sahibidir. Kafirlerin ise sahibi yoktur.

Dostu ve yardımcısı Allah olana yeter. Allah hem yeter ve hem de hiçbir şeye muhtaç etmez. Böyle birisinin başına gelebilecek bela, ancak ve ancak bir

deneme ve imtihandır ve gerisinde bir hayır vardır. Yoksa Allah onun dostluğundan çekilmiş değildir. Bu aynı zamanda Allah'ın dost edindiği kullarına yardımını edeceği va'dinden vazgeçmesi de demek değildir. Allah bir kimsenin dostu değilse, bütün insanları ve cinleri kendisine dost edinse bile o kimsenin hiç dostu yok demektir. Sonunda o kimse zarardadır ve aciz bir yaratıktır. İsterse bütün koruma araçları ve insanların bildikleri tüm güçler onun için biraraya gelsinler.

HAYVANLAR GİBİ

Sonra Allah iman edenlerin paylarına düşen nimetlerle kafirlerin payına düşen nimetleri karşılaştırıyor. Daha önce de her iki zümrenin aralarında geçen çekişme ve savaşta elde ettikleri payları açıklamıştı. Ayrıca her iki nimet arasındaki temel fark da açıklanmaktadır.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

12- Doğrusu Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar, inkar edenler ise dünya hayatında zevklenirler, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.

İman edip iyi amel işleyenler zaman zaman en hoş nimetlerden yararlanırlar. Ama burada yapılan karşılaştırma müminlerin gerçek ve muazzam payları ile ki -o cennettir- kafirlerin toplam payları arasında yapılmaktadır. Zaten onların bundan başka da pay ve nasipleri yoktur.

Müminler paylarını altlarından ırmaklar akan cennetlerde yüce Allah'ın elinden alırlar. Onları cennete koyan yüce Allah'tır. O halde onların payları çok yüce, şerefli ve yüksek bir paydır. Onlar bu payı yüce Allah'ın huzurunda O'nun yüce katında imanlarına ve iyi amellerine bir karşılık olarak, yücelik ve şerefte salih amelden kaynaklanan yüceliğe uygun olarak elde ederler.

İnkar edenlerin payı ise **"hayvanların yediği gibi"** yiyip eğlenmektir... Bu kendilerinden insanlık karekterini ve nişanlarını silip süpüren rezil edici bir ifadedir. Çünkü bu ifadenin onlar için verdiği çağrışım açgözlü ve oburca yiyen hayvan çağrışımıdır. Hiçbir tat almaksızın iyi ya da çirkin olup olmadığına bakmaksızın bulduğunu yiyen duygusuz hayvan yemesi çağrışımıdır. Bu öyle bir yeme ki ortada onu frenleyen ne irade vardır, ne tercih sözkonusudur ne üzerine bekçi olacak gözcü vardır ve ne de onu engelleyecek bir vicdan!

Hayvanlık yemede ve eğlencede ortaya çıkar. İsterse servet ve nimet dolu köşklerde yetişen birçoklarında olduğu gibi, ortada nice bir yemek zevki ve eğlenceler arası seçmide eğitilmiş bir his ve duygu olsun farketmez. İnsanın amaç edinip peşinden koşacağı nimetten yararlanma biçimi bu değildir. Amaç nefsine ve iradesine hakim olan ve hayat için özel değerleri olan insanın duyarlılığıdır. Böyle bir insan şehvetin baskısına boyun eğmeyen, lezzetin gevşemediği bir iradenin ürünü olarak, Allah katındaki hoş olan şeyleri tercih eder. Hayatın tamamı yemek sofrası ve eğlence fırsatı olarak değerlendirilemez. Böyle görülüp de

bundan sonra hedefsiz yaşayarak Allah tarafından izin verilenlerle yasak edilenler konusunda aldırış etmeksizin, hayat sürülemez.

İnsanın hayat hakkında ve hayatın sağlam temellerine dayalı özel bir düşünce sistemi, hedefi ve iradesi vardır. Ki bu sağlam temeller hayatın yaratıcısı olan yüce Allah'tan alınmıştır. Eğer insan bütün bunları yitirirse insan türünün belirleyici özelliklerinden en önemlilerini ve yüce Allah'ın insanı üstün tutmasına neden olan özelliklerin en önemlilerini yitirmiş demektir.

İman edenlerle inkara sapanlar arasında yapılan karşılaştırmalar zinciri burada Resulullah'ı yurdundan çıkaran, Mekke halkına bir uyarı ve kendilerinden daha güçlü iken yok edilen eski şehirlerin halkları ile kendileri arasında bir karşılaştırma sergilemektedir.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

13- Biz, halkı seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik, fakat onlara bir yardım eden çıkmadı.

Bu ayetin Resulullah Mekke'den çıkıp Medine'ye hicret ederken yolda kendisini teselli etmek ve üzüntüsünü gidermek için indiği rivayet edilir. Yine rivayete göre, bu ayetin bir başka amacı da islam davasının karşısına dikilen ve o davayı benimseyen kişilere işkence eden ve sonunda da onları yurtlarını (topraklarını) ailelerini ve mallarını bırakıp kaçarak inançları uğruna hicrete zorlayan zorba müşriklerin birer hiç olduklarını vurgulamaktır.

Sonra yüce Allah karşılaştırmaya devam ediyor. Kendisinin neden müminlerin dostu olduğunu, onlara neden dünyada zafer ve şeref bahşettikten sonra ahirette de altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağını açıklarken, kafirlerin neden hiç dostlarının olmadığını, neden dünyada hayvanlar gibi alçakça hayat sürdükten sonra mahvedileceklerini, ahirette neden azap edileceklerini, neden sürekli ateşte kalma cezasına çarptırılacaklarını belirtiyor.

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُم ﴿١٤﴾

14- Rabbinin katından bir belgesi olan kimse, kötü işi kendisine güzel gösteren ve kötü arzularına uyan kimse gibi olur mu?

Bu, her iki zümrenin durumları hakkında gerek sistem gerek yaşama üslubu bakımından köklü bir farktır. Bir kere iman edenlerin **"Rabbleri katından gelmiş bir delil"**leri vardır. Dolayısı ile gerçeği (Haklı) görmüşler ve tanımışlardır. Gerçeğin kaynağından kuşkusuzca emin olmuşlar, Rabblerine bağlanmışlar ve gerçeği O'ndan almışlardır. Alırlarken de bunun O'nun yüce katından geldiğinden kuşkusuzca emin olmuşlar, aldatılıp sapıtılmadıklarının kesin bilgisini elde etmişlerdir. İnkar edenlere ise kötü amelleri iyi gösterilmiş ve onlar da kötü amellerini iyi görmüşlerdir. Amellerinin kötü olduğunu görememişler, doğruluğundan kuşkusuzca emin olamamışlardır. Ve başvuracakları herhangi bir prensibe, karşılaştıracakları bir temele ve kendilerine hakkı batıldan ayıracak olan herhangi bir ışığa sahip olmadan **"Keyfi arzularına uymuşlardır."**

hiç bunlarla onlar bir olurlar mı? Bunlar birbirlerinden gerek durum gerek

sistem ve gerekse yönelme bakımından çok farklıdırlar. Bu nedenle değerleri, alacakları karşılık ve akibetleri aynı olamaz.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ
مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ
كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا
مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

15- Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennet şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Onlar için orada her türlü meyve, Rabblerinden de bağışlanma vardır. Bunların durumu, ateşte ebedi kalan ve barsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olurmu hiç?

Bu gibi maddi dekorlu azap sahneleri Kur'an'ın birçok yerlerinde gelir. Bazen bu tablolarla birlikte manevi dekorlu tablolar gelirken bazen de ne maddi ve ne de manevi dekorsuz nimet ve azap tabloları başka yerlerde yeralır.

İnsanlığı yaratan Allah yarattığını en iyi tanıyan, gönüllerine etki edecek etkeni ve kendilerini eğitecek uygun motifi en iyi bilendir. Sonra bir de onları nimetlendirecek ve azaplandıracak en uygun yöntemi de yine en iyi O bilir. İnsanlar sınıf sınıftır. İnsanların ruhları çeşit çeşit, karekterleri de yine ayrı ayrıdır. Bütün insanlar, temel yapı bakımından birdirler. Ancak bir fert olarak her insan diğerinden farklıdır. Bundan dolayı yüce Allah, kulları hakkında araçsız olan bilgisine uygun olarak, çeşit çeşit nimetleri, azapları nimet ve üzüntüleri ayrı ayrı sıralamıştır.

Bazı insanlar vardır ki onları eğitmek amel etmeye istek ve gayretlerini harekete geçirmek, için tadı doğal olan tatlı su nehirlerinin veya ekşimemiş süt ırmaklarının veyahut süzme bal nehirlerinin veya içenlere tat veren şarap ırmaklarının kendilerine verilmesi uygun düşer. Ayrıca bunlar mükafat (ödül) olarak uygun olduğu gibi gönüllerini hoşnut etmeye de elverişlidir. Veya bu kimselere verilecek çeşit çeşit meyveler ve bununla birlikte cehennem azabından kurtulmalarını ve cennetlerden yararlanmalarını sağlayan Rabblerinden bir bağış da uygun olabilir. Kısacası bu gibilerin hem eğitilmelerine uygun ve hem de mükafat olarak verilmeye elverişli nimetler verilecektir.

Bazı insanlar da vermiş olduğu sayılara sığmaz nimetlerine karşılık Allah'a şükretmiş olmak için ibadet ederler. Ya da Allah'ı sevdikleri için ve kendisine sevenin sevgilisine yaklaşmayı arzu etmesi misali, itaatlarla kendisine yaklaşmış olmak için ibadet ederler. Veya bu gibiler Allah'ın kendilerini hoşnut olmadığı bir durumda görmesinden utandıkları için ibadet ederler. Bunun ötesinde ibadetlerinde cenneti, cehennemi nimeti ve azabı sözün tam anlamı ile gözetmezler. Böylelerine hem eğitim ve hem de karşılık olarak Allah'ın onlara "İman edip

iyi ameller işleyenlere gelince Allah onlara sevgi armağan edecektir."[7] sözü ya da kendilerinin "Doğru bir yerde kudret sahibi bir hükümdarın katında"[8] olacaklarını bilmeleri yeterlidir.

Resulullah'ın ayakları şişinceye dek namaz kıldığı, Hz. Aişe'nin de: "Ey Allah'ın Resulü gelmiş ve geçmiş tüm günahların bağışlandığı halde, niçin böyle yapıyorsun?" diye hayretle sorduğu zaman, buna karşılık Peygamberin: "Ey Aişe! Ben çok şükreden bir kul olmayayım mı?" diye cevap verdiği nakledilir.[9]

Rabiatül Adeviyye: "Şayet cenet ve cehennem olmasa hiçbir kimse Allah'a ibadet etmeyecek, hiçbir kimse O'ndan korkmayacak mıydı?" der.

Süfyanü's Sevri: Rabia'ya senin imanının özü nedir? diye sorunca, ona şöyle cevap verir: "O'na ve cehenneminden korktuğum için ne de cenneti aşkına ibadet ediyorum. Böyle davranıp da kötü bir işçi gibi olmak ve ücret için O'na ibadet ediyor durumuna düşmemek isterim" der.

Hem bu mizaçta, bu duyguda, bu ruh hali içinde ve hem de az önce belirtilen karekterde çeşit çeşit insanlar vardır. Bunların tümü -Allah'ın yarattığı nimetin, azabın ve çeşit çeşit mükafatın ve cezanın içinde- hem yeryüzünde terbiye olmaya ve hem de yüce Allah'ın katında bir karşılık olmaya uygun öğeler bulurlar.

Genel olarak göze çarpan odur ki, Kur'an'ın iniş süreci boyu, onu dinleyenler terbiye ve nefsi eğitme basamaklarında yükseldikçe, bu nimetin ve azabın şekilleri de o derece incelip şeffaflaşıyor. Dinleyenlerin çeşitlerine göre ve ayetin haber verdiği çeşit çeşit durumlara göre incelip şeffaflaşıyor. Ki bu durumlar bütün çağlar boyu insanlık toplumunda tekrarlanıp duran örnekler ve durumlardır.

Burada iki çeşit karşılık göze çarpıyor: Şu nehirler, tüm meyveler ve yüce Allah'tan günahların bağışlanması mükafatı, diğeri ise, "Ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimse."

Bu çok şiddetli ve somut bir azap biçimi olup, savaş konulu surenin atmosferine ve müşriklerin kaba mizaçlarına uygun düşmektedir. Onlar herşeyden yararlanmakta ve tıpkı hayvanlar gibi yiyip içmektedirler. Buradaki hava kaba bir oburluk ve şuursuzca yeme içme havasıdır. Buna ceza olarak da, kaynar sular, aynen hayvanlar gibi, yediklerini içine doldurdukları ve yiyeceklerin emildiği barsaklarının paramparça edilmesidir. Bunlarla onların durumları ve üslupları bir olmadığı gibi, alacakları karşılık ta bir olmayacaktır.

Surenin başında saldırı ile başlayan ve surenin sonuna kadar bitip tükenmez şiddetli bir savaş atmosferi içinde süregelen ilk bölüm bu ifadelerle son buluyor.

bu gezinti münafıklarla yapılmaktadır. Onların Peygamberin ve Kur'an'ın karşısındaki tutumları, Allah'ın hükmünü yüceltmek için, O'nun müslümanlara farz kıldığı cihad karşısındaki tavırları ve son olarak yahudilerle olan ilişkileri ve yahudilerle birlik olup islama ve müslümanlara gizlice komplo kurmaları bu bölümde ele alınmaktadır.

Münafıklık hareketi Medine'de ortaya çıkmış bir harekettir. Mekke'de mü-

7- Meryem suresi, 96. 8- Kamer suresi, 55.
9- Hadis Müslim'in sahihinde Vehb oğlu Abdullah yolu ile nakleder.

nafıklığı gerektirecek bir neden olmadığı için münafıklık da olmamıştı. Müslümanlar Mekke'de düşkün durumda olup zulüm gördüklerinden hiç kimse münafık olmaya gerek duymamıştı. Yüce Allah Medine'de Evs ve Hazreç kabileleri ile islamı ve müslümanları güçlendirince, İslam kabile kabile ev ev, yayılıp da, her yuvaya girince Hz. Muhammed'in ve islamın yücelip güçlenmesini hoş görmeyen ve aynı zamanda islama açıkça düşmanlık yapamayan birtakım kimseler müslüman görünmek, istemeye istemeye kendilerini müslümanmış gibi göstermek zorunda kaldılar. Oysa içlerinden islama ve Peygambere kin ve nefret dolu idiler. Bunların başında da meşhur Selul oğlu Übeyy oğlu Abdullah gelmekte idi.

Medine döneminin ilk başlarında, Medine'de yahudilerin var olması, askeri, ekonomik ve örgütlenme gücünü ellerinde bulundurmaları, Hz. Muhammed'in dininin ve taraftarlarının ortaya çıkışlarından hoşlanmamaları, işte yahudilerin Medine'de bu durumda olmaları münafıkları yüreklendiriyordu. Bu kin ve bu nefret münafıklarla yahudileri çabucak biraraya getirdi. Ve ellerine geçen her fırsatta, komplo ve hile yoluna başvurdular. Müslümanlar zor ve zayıf duruma düşünce düşmanlıklarını açıktan açığa gösteriyorlar, kinlerini açıkça kusuyorlardı. Müslümanlar güç kazanıp rahatlayınca, hileler gizlenmeye ve tuzaklar karanlıklarda kurulmaya başlanıyordu. Münafıklar Medine döneminin ortlarına kadar hem islam hem de müslümanlar için gerçek bir tehlike oluşturdular.

Medine'de inen surelerde münafıklardan söz edilmiş, hileleri anlatılmış, müslümanlara komploları ve gizli oyunları ve onlarla olan ilişkileri kınanmıştır. Nitekim aynı surelerde onların yahudilerle ilişkileri onlardan taktik almaları ve bazı karmaşık komplolara onlarla birlikte girişmeleri de tekrarlanıp durmuştur. İşte aşağıdaki ayet münafıkları ve yahudileri ele alan yerlerden birisidir.

MÜNAFIKLAR

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

16- Ey Muhammed! Onların içinde seni dinleyenler vardır; sonra senin yanından çıkınca, bilgili kimselere "Az önce ne demişti?" diye sorarlar. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlemiş olduğu, kendi heveslerine uyan kimselerdir.

Ayette yer alan "**Minhum**" "**Onların içinde**" ifadesi surenin birinci bölümünde kendilerinden söz edilen kafirleri ima ediyor olabilir. Münafıklar da aslında dıştan belli olmayan ama içten içe inkarcı bir zümre olduklarından yüce Allah bu ayette o zümrenin iç yüzünü ortaya koyarak onlardan söz ediyor olabilir.

Ya da "**onların içinde**" sözcüğü ile müslümanlar kastedilmiştir. Münafıklar da müslümanların arasında onlara kaynaşmışlar, onlarla birlikte müslümanlaşmış gibi görünmektedirler. Kendilerine islamın getirdiği insanlarla ilişki prensibine uygun olarak dış görünüşleri gereği müslümanlara uygulanan hükümler uygulanıyordu.

Fakat her iki durumda da kastedilen münafıklardı. Nitekim ayette yer alan

nitelikleri ve davranışları bunu göstermektedir. Surenin bu kesiminde ifadelerin akışı ve bu bölümde de münafıklarla ilgili sözler hep bunu göstermektedir.

Resulullah'ı ilgi ile dinledikten sonra kalkıp ta "**Az önce ne demişti?**" diye soru sormaları Resulullah'ın sözlerine göstermelik olarak kulak verdiklerini ve göstermelik olarak dikkat ettiklerini gösterir ve kalplerinin gaflet içinde, başka şeylerle meşgul ya da kör ve kapalı olduğunu ifade eder. Bir de gizliden gizliye ve alçakça alaylarını gösterir. Çünkü onlar bu soruları ile ilim adamlarına şunu söylemek istiyorlardı: Muhammedin söylediği şeyler anlaşılmıyor. Ya da Muhammed anlaşılabilir şeyler söylemiyor. Nitekim şu arkadaşlarımız baksanıza Muhammed'i dinledikleri halde Kur'an'dan birşey anlamıyorlar, onlar hiçbir anlam çıkaramıyorlar. Öte yandan bu soruları ile, tıpkı sahabenin Peygamberin ağzından çıkan her sözcük karşısındaki tutumlarında olduğu gibi, ilim adamlarının da Peygamberin söylediği herşeye sarılmaya, sözlerinin anlamlarını tamamı ile kavramaya ve ezberlemeye düşkünlükleri ile alay etmeyi amaçlıyor da olabilirler. Ve ilim adamlarından Peygamberden duydukları sözleri açıkça ya da gizlice alay etmek için tekrarlamalarını istiyorlardı. Bu ihtimallerin tümü ruhlarında gizli olan alçaklığı, pisliği, körlüğü ve gizli maksadı gösteriyordu.

"**İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlemiş olduğu, heveslerine uyan kimselerdir.**"

Münafıkların durumu budur. Doğru yolu bulanlara gelince, onların durumları tam tersinedir:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾

17- Hidayeti bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırır ve onlara takvasını (ateşten nasıl korunacaklarını) öğretir.

Ayette olayların sıralanışı ve dizilişi, üzerinde durulması gereken bir özelliktir. Şöylesine ki, hidayete erip doğru yolu bulanlar kendileri doğru yolu bulmuşlar, yüce allah da onları, hidayetlerini artırmakla ödüllendirmiştir. Ve onlara "**Takvasını öğretir.**" Bu ödül birinciden daha derin ve daha mükemmel ikinci bir ödüldür. Takva gönülde yer eden bir duygudur. Kalbi Allah korkusundan tir tir titreten, ona Allah'ın kontrolunu hissettiren, onu Allah'ın gazabından korkutan, ona Allah'ın hoşnutluğunu arzu ettiren, Allah'ın kendisini hoşnut olmadığı bir durumda ya da halde, görmesinden utandıran bir yüce duygudur takva... İşte takva, bu ince ve keskin duyarlılıktır. Ve bu yüce Allah'ın kullarından dilediği kimselere kendileri doğru yola girdiklerinde ve Allah'ın hoşnutluğuna ermeyi arzuladıklarında bahşetmiş olduğu bir mükafattır.

Doğru yola erme, takva ve duyarlılık önceki ayette yer alan münafıklık, duyarsızlık ve gaflet hallerine karşılıktır.

Buradan hareketle bu dikkat çekişten sonra yüce Allah Resulullah'ın huzurundan kendilerine yararlı olan ve kendilerine doğru yolu gösteren sözlerden hiç yararlanmadan dışarı çıkan gafil, duyarsız münafıklardan yeniden söz etmeye başlıyor. Onların kalplerini takva için harekete geçirecek insanları bekleyen hesaba çekilmeyi, mükafatı veya cezayı hatırlatacak hiçbir ders olmadan dışarı çıktıklarını vurguluyor.

فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾

18- Onlar kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? İşte onun belirtileri geldi. O uyarıldıkları saat kendilerine gelip çatınca öğüt almaları neye yarar?

Gafilleri şiddetle gaflet uykusundan uyandıran güçlü bir sarsmadır bu. Hani bir sarhoşu yakasından tutup sarsarsın ya tıpkı onun gibi. Resulullah'ın huzuruna giren ve hiçbir şey kapmadan, öğrenmeden bir öğüt almadan oradan dışarı çıkan şu gafiller ne bekliyorlar, neyi bekliyorlar? **"Onlar kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar?"** Onlar kendileri gaflet içinde yürürlerken yere batarlarken kıyametin ansızın karşılarına dikilmesinden başka bir şey mi bekliyorlar.

Onlar kıyametten başka birşey mi bekliyorlar? **"İşte onun belirtileri geldi".** Kıyametin belirtileri ortaya çıkmıştır. Şu en son Peygamberlik kurumu bunun en büyük belirtisidir. Bu son Peygamberlik kurumu, ilerde gelecek olan belirlenmiş süre öncesi (Kıyamet) yapılan en son uyarı ve ültümatomdur. Nitekim Resulullah işaret ve orta parmağını yanyana getirip göstererek **"Ben gönderildiğimde kıyametle aramızdaki mesafe şu iki parmağımın arası kadar birbirine yakındır"**[10] buyurmuştur.

Resulullah'tan bu yana geçen zaman eğer uzun gibi görünüyorsa şunu unutmamalı ki Allah'ın katındaki günler bizim alıştığımız günlerden farklıdır. Fakat Allah'ın hesabında kıyametin ilk belirtileri gelmiştir. Dolayısı ile aklı başında birisi gaflet içinde olmamalı. Çünkü kıyamet ansızın kendisini yakalayıverir, ne uyanmaya ve ne de öğüt almaya fırsatı olur.

"Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?"

Bu gafilleri gaflet uykusundan uyandıracak sert ve güçlü bir sarsma olduğu kadar surenin sert üslubuyla da uyuşan bir ifadedir.

Sonra ilahi sesleniş Resulullah'a ve O'nunla birlikte doğru yolu bulmuşlara takvaya ulaşmışlara ve O'nun hoşnutluğunu arzu edenlere yönelmektedir. Bununla onların başka bir yol tutmaları ilmin, marifetin ve zikrin yolunu tutmaları günahlarının bağışlanmasını dilemeleri, Allah'ın gözetimini kontrolunu ve herşeyi kuşatan kapsamlı ilmini hissetmeleri amaçlanmaktadır. Bununla onların şu duyarlılık içinde yaşamaları, Allah'tan sakınarak ve ahirete hazır bir halde kıyameti gözetmeleri hedeflenmektedir.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

19- Ey Muhammed! Allah'tan başka ilah olmadığını bil ve kendi günahın, inanan erkeklerin ve inanan kadınların günahları için Allah'tan mağfiret dile. Allah, gezip dolaştığınız ve duracağınız yeri bilir.

Peygamberin ve O'nunla birlikte olan müslümanların davalarının üstüne kurulduğu ilk gerçeği hatırlamaya bir çağrıdır bu.

"Ey Muhammed! Allah'tan başka ilah olmadığını bil?"

10- Hadisi Buhari ve Müslim Sa'd oğlu Sehl kanalı ile naklederler.

Bu gerçeğin bilinmesi ve vicdanda canlandırılması temeli üstüne öteki yönlendirmeler karşımıza çıkmaktadır:

"Günahının bağışlanmasını dile."

Resulullah'ın geçmiş ve gelecek günahları zaten bağışlanmıştır.Fakat bu iman eden, hisseden, duyarlı olan ve ne kadar çaba harcarsa harcasın yine görevini yeterince yerine getiremediğini düşünen -günahı bağışlandığı halde- bağış dilemenin bir zikir ve bağışlanmaya karşı şükür niteliğinde olduğunu duyan, bir peygamberin görevidir. Sonra bu âyet, Peygamberin Allah katındanki mertebesini bilen ve kendisini zikretmesini ve günahlarının bağışlanmasını dilemesinin tavsiye edildiğini gören Peygamberden sonra gelen müminlere sürekli bir öğüt mahiyetindedir. Arkasından bu ayet, erkek ve kadın tüm müminlere de bir öğüttür. Peygamber yüce Rabbi katında duası kabul edilen birisidir. Böylece müminler Allah'ın Hz. Peygamberi kendilerine göndermekle kendilerine büyük bir ihsanda bulunduğunu hissederler. Çünkü yüce Allah kendilerinin günahlarını bağışlamak için Peygamberinden onların günahlarının bağışlanmasını dilemesini istemektedir. Bu emirler zinciri içinde son olarak göze çarpan;

"Allah gezip dolaştığınız ve duracağınız yeri bilir"

Çünkü mümin olan bir gönül, güveni ve korkuyu birlikte duyar. Güven duyar; çünkü mümin gezip dolaştığı her yerde ve kaldığı her mekanda yüce Allah'ın koruması ve gözetimindedir. Korku duyar; çünkü öyle bir konumdadır ki kendisini Allah'ın ilmi kuşatmıştır, her durumda onu izlemektedir. Müminin her gizlisini ve içinden geçen fısıltıyı bilmektedir.

Bu bir terbiyedir. Sürekli uyanıklık, keskin bir duyarlılık, Allah'ın hoşnutluğunu arzu etmek, çekinme ve bekleyiş...

MÜNAFIKLARIN CİHAD'A KARŞI TUTUMLARI

Sonra ayetin ifade akışı münafıkların cihad karşısındaki tutumlarını, bu yükümlülükle karşılaştıkları zaman içlerinde beliren korkaklığı yıkılmayı anlatmaya başlamakta cihad karşısında iç yüzlerini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu münafıklıklarına devam ederlerse samimi olmazlarsa, çağrılara uymazlarsa, durum kaçınılmaz olup cihad kesinleşince ve onlar Allah'ın sözlerini onaylamayınca kendilerini bekleyen akibeti de dile getiriyor:

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ
مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ
﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا

أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ
أَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

20- İnananlar "Keşke cihad hakkında bir sure indirilmiş olsaydı!" derler. Fakat hükmü açık bir sure indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların sana ölümden bayılıp düşen kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün. Oysa onlara düşen:
21- İtaat etmek ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.
22- Demek sizler iş başına gelecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, akrabalık bağlarını da koparacaksınız, öyle mi?
23- İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, bu yüzden kendilerini sağır ve gözlerini kör kıldığı kimselerdir.
24- Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

İman edenlerin, bir surenin inmesini arzulamaları iki nedenden birisine dayanıyor olabilir. Bu sözler, ya sevdikleri ve her suresinde yepyeni bir azık buldukları şu Kur'an'dan yeni bir sure daha inmesi arzusunun bir ifadesidir. Ya da cihadla ilgili esaslardan birisini açıklayan zihinlerini meşgul eden savaşın belli başlı problemlerinden birisini açıklayan bir surenin özlemi de olabilir. Ki bu özlem sonucu: **"Keşke cihad hakkında bir sure indirilmiş olsaydı"** demişlerdir.

"Fakat hükmü açık bir sure indirilince" Açıklamaya muhtaç olmayan apaçık ve hüküm getiren bir sure inince ve **"Onda savaştan söz edilince"** yani savaş emredilince ya da savaşa katılmayanların hükmü açıklanınca, ya da savaş ile ilgili olan konulardan biri açıklanınca, bir de bakıyoruz ki **"kalplerinde hastalık bulunanlar"** ki -kalplerin hasta olma niteliği, münafıkların niteliklerinden birisidir- kendi kontrollerini elden kaçırmışlar, arkasına gizlendikleri gösteriş maskesi yüzlerinden düşmüş, korkuları ve bu emre karşısında ruhlarının zayıflığı ortaya çıkmış, erkekliklerini rezil eden bir duruma düşmüşlerdir. Benzersiz Kur'an ifadesi bu ruhsal durumlarını eşsiz bir şekilde gözler önüne serercesine canlandırmaktadır. **"Kalplerinde hastalık bulunanların sana ölümden bayılıp düşen kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün."**

Bu öyle bir ifadedir ki bunun benzerini söylemek mümkün değildir. Korkuyu dehşet derecesine vardıran, zayıflığı titreme derecesine, güçsüzlüğü bayılma derecesine vardıran bu ifadenin, bir başka söz kalıbı ile ifadesi mümkün değildir. Bundan sonra ilahi ifade, insanın hayalini meşgul eden hareketlerle ve çağrışımlarla eşsiz bu durum almaktadır. Bu ifade, imana yapışmayan bozulmamış fıtrata ve tehlike karşısında kendisi ile süslendiği utanmaya yapışmayan her çığırtkan nefsin somut tablosudur. İşte hastalığın ve münafıklığın karekteri budur...

Onlar, bu zayıf, bu çelişki ve çöküntü halinde iken kendilerine imanın eli -eğer samimiyetle yapışırlarsa- azimleri bileyen ayakları sağlamlaştıran, azığı sunmaktadır.

"İtaat etmek ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu."

Evet, **"İtaat etmek ve güzel söz söylemektir."** Onlar için şu rezaletten, şu çığlıktan, şu korkudan ve şu münafıklıktan daha uygundur, daha hayırlıdır. Allah'ın emrine böyle gönül huzuru ile teslim olan, O'nun emrini tam bir güvenle yerine getiren bir itaat ve duyguların temizliğini, kalbin doğruluğunu, vicdanın lekesizliğini gösteren iyi sözler onlar için daha hayırlıdır. Bir şeye kesin olarak karar verilince, iş ciddileşince ve cihadla yüzyüze geldiklerinde Allah'a karşı samimi olsalardı, kararlarında ve duygularında samimi **olsalardı onlar için çok** daha hayırlı olurdu. Ki böylece ulu Allah onların **kalplerini güçlendirir ilham** verir, azimlerini pekiştirir, ayaklarını **kararlı kılar, çileleri kendilerine kolaylaştırır** ve kendilerine kendilerini yutmak **için sonuna kadar ağzını açmış bir dev** gibi görünen tehlikeyi basitleştirir. Ve kendilerine, iki iyilikten birisini lutfederdi. Ya kurtuluş ve zafer ya da şehidlik ve cennet... İşte en uygunu budur. Ve işte imanın sunduğu ve azimleri güçlendirip ayakları sağlamlaştıran, korkuyu gideren ve onun yerine dayanma gücü ve iç huzuru veren azık budur. Yüce Allah bizlere münafıklardan söz ederken sözünü doğrudan doğruya kendilerine çevirerek onlara hitabediyor. Bundan gayesi ise, eğer onların kendi durumları kendilerini şu geri dönme ve inkarcılığa, sapmaya ve islamın şu ince perdesini üzerlerinden yırtıp çıkarmaya sevkederse kötü akibetle tehdit etmek ve kendilerini şiddetle uyarmaktır.

"Demek sizler iş başına gelecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, akrabalık bağlarını da koparacaksınız, öyle mi?"

Ayette yer alan (Umar mısınız?) deyimi, kendilerine seslenilen kişilerin durumlarından umulanı, beklenileni ifade etmekte ve kendilerine uyarı ve sakındırma yapmaktadır. Yani, sakınınız çünkü, sizlerin girdiği yolun sonu bir zamanlar içinde bulunduğunuz cahiliye dönemine geri dönmektir. İslamdan önce yaptığınız gibi yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, yakınlarınızla ilişkilerinizi kesmektir.

Bu dehşetli ve uyandırıcı dikkat çekmeden sonra, yüce Allah kendilerini sakındırdığı yola koyulurlarsa durumlarının nasıl olacağını belirtmek için yeniden sözünü onlardan çevirip, onları bizlere anlatmaya başlıyor:

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, bu yüzden kendilerini sağır ve gözlerini kör kıldığı kimselerdir."

"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"

Onların hastalıkları ve münafıklıkları halâ kendilerindedir. Üzerlerinden atamamışlardır. Çünkü göstermelik olarak girdikleri, fakat Allah'a karşı samimi olmadıkları ve kesin bilgiyi ve imanı elde etmedikleri şu din gerçeğinden yüz çevirmişlerdir. **"İşte bunlar Allah'ın kendilerini lanetlediği kimselerdir."** Onlar Allah'ın koyduğu, doğru yola ermekten mahrum ettiği kimselerdir. **"Kendilerini sağır ve gözlerini kör kıldığı kimselerdir."**

Onlar işitme ve görme duygusunu yitirmiş değillerdir. Fakat onlar işitme ve görmeyi ihmal etmişlerdir. Ya da işitme ve görme olayının gerisindeki kavrama gücünü işlemez hale getirmişlerdir. Artık bu duyu organlarının bir fonksi-

yonu kalmamıştır. Çünkü artık görevlerini yerine getirmemektedirler. Ve yüce Allah, onların durumlarını yadırgayarak soruyor:

"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?"

Kur'an'ı iyice düşünmek kalpteki gaflet perdesini kaldırır, kalbe nur doldurur, duyularını harekete geçirir, kalpleri coşturur, vicdanları temizler, durulaştırır ve ruha bir hayat bahşeder ki, ruhlar o hayatla canlanır ve aydınlanır.

"Yoksa kalpleri kilitli mi?"

Yani kalplerinde kilit var da, bu kilitler mi kalpleri ile Kur'an'ın arasına kalpleri ile nurun arasına girip engel oluyor? Çünkü onların kalplerinin kilitlenmesi havanın ve ışığın girmesine izin vermeyen kilitlerin kapanması gibidir.

DOĞRU YOLDAN SONRA MÜNAFIKLIK

Yüce Allah münafıkların durumunu ve tam imana yaklaşmış iken ondan yüz çevirmelerini anlatmaya devam ediyor. Ve ortaya çıkan o ki onlar yahudilerle birlik olmuşlar ve yahudilerin düşündükleri konuda kendilerine boyun eğme sözü vermişlerdir.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ
﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ
سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

25- Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, ona arka dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir.
26- Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara "Bazı hususlarda size itaat edeceğiz" demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor.

Ayetin ifadesi kendilerine doğru yol gösterildikten sonra ondan geri dönmelerini somut bir hareket şeklinde "gerisin-geriye, dönme" biçiminde anlatmaktadır. Ve bu davranışın gerisinde ise, şeytanın vesvesesini, (fısıltısını) yaptıklarını süslü göstermesini ve onları ayartmasını ortaya çıkarmaktadır. O halde bu davranışlarının içyüzü de dış yüzü de ortadadır, bilinmektedir. Şu halde onlar gizlenmeye ve kendilerini perdelemeye çalışan münafıklardır. Sonra yüce Allah şeytanın onların üzerinde elde ettiği bu gücün kaynağını hidayeti öğrenip açıkça gördükten sonra sonunda gerisin-geriye dönmelerinin nedenini ortaya koyuyor.

"Bunun sebebi, onların Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara 'Bazı hususlarda size itaat edeceğiz' demeleridir."

Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanların ilki yahudiler idi. Çünkü onlar, son peygamberliğin kendi içlerinde, son peygamberin kendilerinden olacağını tahmin ediyorlar ve bekliyorlardı. Kafirler bu konuda söz açıyorlar ve onları bir peygamber çıkacak, bize önder olacak, bizi yeryüzüne hakim kılacak, yitir-

diğimiz saltanatımızı ve gücümüzü geri alacak diye tehdit ediyorlardı. Yüce Allah Hz. İbrahim'in neslinden gelen Peygamberler halkasının sonuncusu olan Hz. Peygamberi yahudilerin dışından seçince O'nun peygamberliğinden hoşlanmadılar. Peygamber Medine'ye hicret edince kendilerine kalan yuvalanma merkezi olan Medine'ye hicret edince de hoşlanmadılar.

Dolayısı ile daha ilk günden Peygambere karşı düşman oldular. Ve kendisine savaş meydanlarında açıkça düşmanlık yapamayınca, tuzak, hile savaşına başvurdular ve ne kadar açık islam düşmanı, münafık varsa peşlerine taktılar. Ve Resulullah ile aralarında savaş sürüp gitmiş sonunda Resulullah onları yarımadanın tamamından sürüp çıkarmış ve yarımadayı tümü ile islam yurdu yapmıştır.

Bu doğru yol kendilerine apaçık belli olduktan sonra gerisin geriye dönen münafıklar, yahudilere **"Bazı işlerde size itaat edeceğiz"** dediler. Büyük bir ihtimale göre bu boyun eğmeleri hilede tuzak kurmada islama ve islamın peygamberine komplo kurmada idi.

"Oysa Allah onların gizlediklerini bilir."

Bu da onların sözünden sonra gelen tehdit dolu bir ifadedir. O halde onların komplolarının gizlice konuşmalarının ne değeri olabilir? Bunların ne etkisi olabilir? Çünkü bunlar yüce Allah'ın ilminde apaçık ortada ve O'nun gücünün karşısındadırlar.

Sonra komplocular hayatlarının son demlerinde Allah'ın askerleri ile tehdit edilmektedirler.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ ﴿٢٧﴾

27- Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?

Bu gerçekten dehşet saçan alçaltıcı bir tablodur. Onlar can çekişmektedirler... Ne güçleri kalmıştır ne de çareleri... Bu yeryüzündeki yaşantılarının sonundalar. Diğer hayatlarının, yüzlerine ve sırtlarına vurula vurula, başlayan hayatlarının başındalar. Ölüm anında darlık, sıkıntı ve korku dolu ölüm anındalar... Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra geriye döndükleri sırtlarına vurula vurula başlayan bir hayattır bu. Aman Allahım! Bu ne kötü bir facia!..

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَٰنَهُۥ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٢٨﴾

28- Bu, Allah'ı gazaplandıran şeye uymaları ve O'nun rızasından hoşnut olmamalarından ötürüdür. Allah ta onların işlerini boşa çıkarmıştır.

Bu akibeti isteyenler ve tercih edenler kendileridir. Yüce Allah'ı gazaplandıran münafıklığa, günaha yönelen, Allah'ın ve O'nun dininin ve Peygamberinin düşmanları ile komplo kuranlar ve onlara uyanlar bizzat kendileridir. Allah'ın hoşnutluğunu sevmeyen, onu elde etmek için amel etmeyenler aksine Allah'ı gazaplandıran ve kızdıran şeyleri yapanlar da kendileridir. Ve Allah ta müminlere karşı komplo ve tuzak kurarlarken, beğendikleri ve birbirlerine karşı övünme konusu edindikleri bir maharet ve üstün bir iş saydıkları **"İşlerini boşa çıkar-**

mıştır." Ve bir de ne görsünler bu amelleri büyümüş büyümüş, kabarmış, şişmiş, sonra da yok olup kaybolmuştur.

MÜNAFIKLARI KONUŞMALARINDAN TANIRSIN

Bölümün sonunda yüce Allah onların, durumlarını Resulullah'a ve müslümanlara açıklamakla tehdit ediyor. Aralarında gerçek kimliklerini saklayarak yaşadıkları ve müslümanmış gibi görünüp, onlara hile ve tuzak kurdukları müslümanlara bildirmekle tehdit ediyor.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾
وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ
مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

29- Yoksa, kalplerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini dışarı vurmayacağını mı sandılar?
30- biz isteseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsunki sen onları, konuşma üslubundan tanırsın. Allah bütün yaptıklarınızı bilir.
31- Andolsunki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve söylediğiniz sözlerin doğru olup olmadığını açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

Doğrusu münafıklar, münafıklık sanatını iyi becermelerine ve genel olarak müslümanlar tarafından tanınmamalarına güveniyorlardı. Ancak Kur'an onların bu münafıklıkları sürekli gizli kalacak şeklindeki zanlarını, alaya almakta ve onları, durumlarını ortaya çıkarmakla ve müslümanlara duydukları kinleri ve nefretleri meydana koymakla tehdit etmektedir. Ve Peygamberine **"Biz isteseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın"** demektedir. Yani biz isteseydik, onları teker teker, ayrı ayrı tanıtırdık da sen onlardan, kimi görsen simasından tanırdın. (Bu ayet yüce Allah'ın Peygambere onlardan bir zümreyi, isimleri ile teker teker açıklamasından önce inmişti) Bununla birlikte, onların konuşmaları ses tonları, sözü doğru anlamından saptırmaları ve seninle konuşurken sözlerinin mantık dışına çıkması tüm bunlar sana onların münafık olduklarını ifade eder de sen **"Andolsunki sen onları konuşma üslubundan tanırsın."** Ve yaptıkları ameller ve o amellere yol açan nedenler yüce Allah'ın herşeyi kuşatan ilmine yükselir. **"Allah bütün yaptıklarınızı bilir."** Onun için gizli kapaklı hiçbir şey yoktur.

Sonra yüce Allah'ın imtihan va'di gelmektedir. Mücahidler, sabredenler ortaya çıksın, başkalarından ayrılsın diye, durumları bilinsin ve saflar arasında başkaları ile karıştırılmasınlar diye, sonra münafıkların zayıfların ve sabırsız kimselerin durumlarının gizli kalması için bir ortam kalmasın diye islam toplumunun tümüne yönelik bir imtihan va'di yer almaktadır:

"Andolsunki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve söylediğiniz sözlerin doğru olup olmadığını açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz."

Yüce Allah, ruhların özünü ve cevherini bildiğine göre, ruhların durumlarını bildiğine göre ve ilmiyle bütün olayları gerçekten kuşatmış olduğuna göre, bu imtihan da ne demek oluyor? İmtihan sonucu ortaya çıkan sonuç ile imtihanın gerisinde kim içindir bu ilim?

Hikmeti açık (yüce) olan Allah, insanoğlunu gücü dahilinde olan şeylerle, temel yapısı ve yetenekleri sınırı içinde olan şeylerle yükümlü kılar. İnsanlar O'nun bildiği gizli gerçekleri bilmezler. O halde gerçeklerin ortaya çıkarılması gerekir ki insanlar da onları kavrasınlar, öğrensinler, kesin bilgi ile bilsinler ve sonra da onlardan yararlansınlar...

Sıkıntı ile bolluk ve rahatlık ile, nimet ve sefalet ile, rahatlık ve darlık ile, zorluk ve ferahlık ile imtihan edilmek... Bütün bunlar ruhların temel yapısında ve cevherinde gizli olan ve hatta kişilerin bizzat kendilerince bile meçhul olan cevheri ortaya çıkarır.

İmtihan sonucu ruhlardan ortaya çıkan cevherleri yüce Allah'ın bilmesine gelince, bunun anlamı insanların gördükleri belirtiye O'nun ilminin bağlanmasıdır.

İnsanlara etki eden, duygularını ortaya çıkaran ve güçlerindeki araçlarla hayatlarını yönlendiren, onların ruhlarının derinliklerinde olan gizli gerçekleri akıllarının kavrayabileceği biçimi ile görmeleridir. İşte yüce Allah'ın imtihanla gözetmiş olduğu hikmet böylece ortaya çıkar ve gerçekleşir.

Bununla birlikte mümin olan bir kul Allah'ın belası ve imtihanı ile karşı-karşıya gelmemeyi temenni eder, O'nun vereceği esenliği ve rahmetini arzu eder. Buna rağmen Allah'ın belasına uğrayınca, ona sabreder çünkü onun gerisinde gizli olan hikmeti kavramıştır, Allah'ın hikmetine güvenerek, rahmetini ve imtihandan sonra vereceği esenliği arzu ederek, O'nun dilemesine teslim olur. Rivayet edilir ki, sôfî Fudayl bu ayeti okuyunca ağlar ve şöyle dermiş: Allah'ım bizi imtihan etme! Çünkü bizi imtihan edersen biz rezil rüsvay oluruz. Sırlarımız ortaya çıkar ve senin azabına uğrarız...

الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ
وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِن يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ
تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ
لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا
يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ ۚ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاءُ ۚ وَإِن تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُم ﴿٣٨﴾

32- Nankörlük edip Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygamberi incitenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların işlerini boşa çıkaracaktır.

33- Ey inananlar, Allah'a ve Rasulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın.

34- Nankörlük edip Allah yoluna engel olan, sonra kafir olarak ölenleri Allah affetmiyecektir.

35- Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez.

36- Doğrusu dünya hayatı ancak oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder sakınırsanız Allah size mükafatlarınızı verir ve sizden mallarınızın tümünü sarfetmenizi istemez.

37- Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlasa, cimrilik edecektiniz. O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı.

38- İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz; fakat içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse o ancak kendisine cimrilik eder. Allah zengindir, sizler fakirsiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum gelir de onlar sizin gibi olmazlar.

Surenin bu son bölümünün ilk kesimi **"Nankörlük edip Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygamberi incitenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların işlerini boşa çıkaracaktır"** ayetin kapsamına girenlerden söz etmektedir. Bunlar büyük bir ihtimal ile surenin başında kendilerine söz edilen müşriklerdir. Çünkü islam davasının önüne dikilme yüzsüzlüğü ve şımarıklığı tam onlara uygun düşmektedir. Ortada başka ihtimal olsa da Allah yolundan çevirmek ve Resulullah'a karşı gelmek şeklinde dile getirilen bu şımarıklık ancak onlarca uygun düşmektedir. Bir diğer ihtimale göre, bu ayetin hükmü her yer ve zamanda geçerlidir. İslam davası karşısında aynı tutumu takınan herkese yöneliktir yani Medine'deki yahudileri, münafıkları kapsamakta onlar da açık ya da gizli islam davası aleyhine aynı tutumu takınırlarsa, onları da aynı akibetle tehdit etmektedir. Fakat ne olursa olsun birinci ihtimal daha güçlüdür.

İkinci ve son bölümde ise, surenin sonuna dek müminlere seslenilmektedir. Yüce Allah onları canları ile ve malları ile cihadı sürdürmeye çağırmakta-

dır. Gevşemeksizin ya da zayıflık gibi, akrabalık gibi veya bir yararı gözetme gibi, bir etkene boyun eğmeksizin zalim ve azgın küfür ile ateşkese çağırmaksızın, cihadı sürdürmeye çağırmaktadır. Yüce Allah'ın insanların gönüllerindeki -yaratılıştan- mala düşkünlüğü gözönüne alarak, onların güçlerinin yetebileceği sınırlar içinde kalarak, harcamayı farz kıldığı dünya malına ihtiras göstermeden, cihadı sürdürmeye çağırmaktadır. Eğer bu davanın yükümlülüklerini yerine getirmezlerse yüce Allah onları bu davanın üstlenilmesi ve kabul edilmesi şerefinden mahrum etmekle ve yerlerine bu davanın yükümlülüklerini yerine getiren ve değerini bilen bir başka toplum getirmekle tehdit etmektedir. Bu tehdit surenin atmosferine uygun düşen sert dehşet verici bir tehdittir. Ayrıca bu son kesim de, o zamanlar münafıkların dışında, müslümanların saflarında var olan çeşitli ruhsal durumları tedavi etmek hedefi olduğuna işaret de vardır. Buna ek olarak bu son kesim gönülleri rivayetlerde meşhur olan davaya canla başla sarılma, kendini bütün benliği ile davaya verme ve fedakârlık gibi özellikleri yerleştirmek için tedavi etmektedir. Müslüman toplumda bu karekterlerin her ikisini de taşıyan insanlar vardı. Ve Kur'an davadan geri kalanları yüce ve şerefli seviyeye yüceltmek için gönülleri tedavi edip eğitiyordu.

"Nankörlük edip Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygamberi incitenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların işlerini boşa çıkaracaktır."

Bu ifade yüce Allah'ın kesin kararı ve verilmiş sözüdür. Şöyle ki, inkar edenler, insanlara ulaşmasın diye hak davanın karşısına dikilenler, güç kullanarak, para harcayarak, hileye başvurarak ya da herhangi bir aracı kullarak insanları hak davadan çevirenler. Resulullah'a sağlığında savaş açarak, gittiği yolunda O'na aykırı davranarak hak davanın dışında başka saflara katılarak... Ya da ölümünden sonra Peygambere dini ile şeriati ile, getirdiği sistem ile sünnetine uyanlar ile ve davası üzere bulunanlar ile **"Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra"** Peygamberin getirdiği davanın hak olduğunu öğrenip fakat heveslerine uyduktan sonra. İnatları kendilerini azdırdıktan, arzuları kendilerini kör ettikten ve dünya menfaati kendilerini peşinden sürükledikten sonra... Evet bunlardan sonra Peygambere düşmanlık edenler...

Evet yüce Allah'ın kesin kararı ve verilmiş sözüdür ki bu inkarcı düşmanlar **"Allah'a hiçbir zarar veremezler."** Onlar Allah'a zarar verme konusunda adları anılmaya değmeyecek kadar zayıf ve cılızdırlar. Fakat ayetin amacı bu değildir. Gaye o kafirler, Allah'ın dinine, sistemine ve O'nun davasını güdenlere asla zarar veremiyeceklerini belirtmektir. Onlar yüce Allah'ın koyduğu kanunlarını ve adetini ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar ve bazı müslümanları belli bir süre ne kadar incitirlerse incitsinler, asla değiştiremiyeceklerdir. Çünkü onların bu yapacakları yüce Allah'ın gözettiği bir hikmet dolayısı ile kendi izni ile geçici bir süre meydana gelen beladır. Yoksa yüce Allah'ın adetine, kanununa, nizamına, sistemine ve nizamı ile sistemini izleyene kullarına yönelik gerçek bir zarar değildir. Çünkü akibet belirlenmiştir. Akibet **"Onların işlerini boşa çıkaracaktır."** Böylece akibet tıpkı zehirli otları yiyen davarların akibeti gibi kay-

betmek, arzusuna ulaşamamak ve mahvolup gitmektir. İnkar edenlerin, Allah'ın yolundan insanları çevirenlerin, Peygambere düşmanlık edenlerin korkunç akibetlerinin ışığı altında, yüce Allah inananlara yöneliyor. Onları bu akibete düşmekten sakındırıyor, kendilerini Allah'a ve Peygambere itaate yönlendiriyor.

"Ey inananlar, Allah'a ve Resulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın."

Bu emir o zamanlar islam toplumunda itaatın mükemmelini araştırmayan, ya da islamın koyduğu bazı yükümlülükleri zor kabul eden veya islamın karşısına dikilen ve O'nun her yönden gücünü deneyen güçlü ve çetin, çeşit çeşit zümrelerle cihad etmenin gerektirdiği fedakârlıkları katlanılmaz sayan bir zümre olduğunu gösterir. Bu islamla çarpışan zümreleri müslümanlara ortak yararlar ve akrabalık bağları bağlıyordu. Bu bağlardan islam inancının gerektirdiği şekilde, tamamı ile vazgeçmek ve onları kesip atmak son derece zordu.

Bu emir samimi müslümanların ruhlarına derin ve şiddetli bir etki bırakmıştı. Bu emir nedeni ile kalpleri ürpermiş, bunun sonucunda amellerini boşa çıkaracak ve iyiliklerini yok edecek şeyler yapmaktan korkmuşlardı.

Nasr oğlu Mervezli İmam Ahmed, kitabının namaz bölümünde derki: Bize Ebu Kudame, Veki', Rey'li Ebu Cafer, Enes oğlu Rabi', Ebulaliye kanalı ile haber verdi. Ve dedi ki: Resulullah'ın sahabeleri Allah'a şirk koşulduğunda hiçbir amelin yarar sağlamadığı gibi, bir insan "La ilahe illallah" derse ona hiçbir günah zarar vermez görüşünde idiler. Bunun üzerine **"Allah'a ve Rasulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın."** ayeti indi. Bunun üzerine günahlarının iyi amellerini geçersiz kılmasından korkmaya başladılar.

Mübarek oğlu Abdullah, Ma'ruf oğlu Bekr, Hayyan oğlu Mukatil, Nafi kanalından gelen bir habere göre Hz. Ömer'in oğlu şöyle der: "Bizler Resulullah'ın sahabeleri olarak, iyi amellerden ne yapılmışsa hepsi kabul olunur diye düşünüyorduk. Nihayet şu ayet indi: **"Allah'a ve Resulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın."** Bu ayet inince bizler, amellerimizi boşa çıkaran nedir ki? demeye başladık. Sonra herhalde bunlar büyük günahlar ve yüzkızartıcı sözler ve işlerdir diye yorum yapmaya başladık. Nihayet **"Allah kendisine ortak koşma suçunu bağışlamaz. Bunun dışındaki suçları dilediğine bağışlar."** (Nisa suresi, 116) ayeti indi. Bu ayet inince bu konuda konuşmaktan vazgeçtik. Büyük günah işleyenlerle yüzkızartıcı işler yapıp ve sözler söyleyenlerin akibetlerinden korkmaya ve o günahları işlemeyenlerin akibetlerinin iyi olacağını ummaya başladık.

Bu hadis ve haberlerden, Kur'an ayetlerini Peygamberden alan samimi müslümanların ruhsal durumları nasıldı? Ayetler karşısında nasıl ürperip titrerlerdi, nasıl sarsılır korkarlardı? Ayetlerin düşmanlık ve intikamına uğramaktan nasıl kaçınırlardı? Ayetlere uygun kimseler olmak için, kendilerini o ayetlere uydurmak için nasıl çabalarlardı? Bunlar bu hadis ve haberlerden açıkça görülmektedir. İşte Allah'ın kutsal sözlerini almadaki bu duyarlılıkla müslümanlar bu ayette kınanan kimseler olmaktan kurtulmuşlardı.

Sonra bu ayeti izleyen ayette, yüce Allah onlara, Resulullah'a düşmanlık eden, ona itaat etmekten kaçınan sonra da bu sapıklıkta ısrarlı olup şu dünya-

dan kafir olarak göçüp giden kimselerin akibetlerini açıklıyor:

"Nankörlük edip Allah yoluna engel olan, sonra kafir olarak ölenleri Allah affetmiyecektir."

Bağışlanma için fırsat yalnız bu dünyada vardır. Tevbe kapısı kafirler ve isyankarlar için bu dünyada can boğaza gelip dayanıncaya kadar açık kalacaktır. Can boğaza gelip dayanınca ne tevbe geçerli olacaktır ne bağışlanma olacaktır. Artık fırsat bir daha geri gelmemek üzere geçip gidecektir.

Bu ayet kafirlere seslendiği gibi müminlere de seslenmektedir. Ama kafirler için bu ayet, tevbe kapıları kapanmadan önce durumlarını düzeltmeleri ve tevbe etmeleri için bir korkutma müminler için ise, kendilerini bu uğursuz, bu tehlikeli yola yaklaştıracak tüm araçlardan ve vesilelerden kaçındırma ve uyarı anlamı taşır.

Biz bütün bunları daha sonra gelen ayetlerde, gevşemenin yasaklanmasından, barışa davet edilmesinden anlıyoruz. Nitekim bir önceki ayette de Peygambere düşmanlık eden inkarcıların akibetleri açıklanmıştır.

"Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez."

Bu ayet müminleri sakındırmakta ve Peygambere düşmanlık eden inkarcıların akibetlerini, onların gözleri önüne koymakta ve onları bu akibetin uzaktaki hayalinden bile sakındırmaktadır.

Bu sakındırma, müslümanların arasında bitip tükenmek bilmeyen cihadın yükümlülüklerini ve sürekli meşakkatini ağır bulan, cihad karşısında azim ve kararlılıkları gevşeyen barış ve ateşkes arzulayarak savaşların güçlüklerinden kurtulup rahata kavuşmak isteyen kimselerin olduklarını ima etmektedird. Belki de bunların bazılarının müşriklerle akrabalık ve kan bağları vardı. Ya da müşriklerle karşılıklı yarar ve mal bağları vardı. İşte bu faktörler onları barışa ve ateşkes istemeye yöneltiyordu. İnsan ruhu hep aynı ruhtur.İşte islam terbiyesi bu gevşekliği ve bu gibi insanın yaratılışında doğuştan var olan duyguları kendine özel araçlarla tedavi eder. Ve İslam terbiye sistemi bu alanda gerçekten olmazı başarmıştır. Fakat bu, bazı ruhların derinliklerinde -özellikle Medine döneminin ilk yıllarında olmak üzere- bu gibi kalıntıların olmadığı anlamına gelmez. Nitekim bu ayet o çeşit kalıntıların bir kısmını tedavi etmektedir. Şimdi biz Kur'an'ın ruhları nasıl ele aldığına bir göz atalım. Bizler terbiye konusunda Kur'an'ın atmış olduğu adımları izlemek ve araştırmak zorundayız. Ve buna muhtacız çünkü o günkü insanların ruhları ile bugünkü insanların ruhları hep aynıdır.

"Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez."

Sizler üstün ve galipsiniz. O halde gevşeyip de kafirleri barışa çağırmayın. Siz inanç sistemi ve hayat görüşü bakımından daha üstünsünüz. Sizler en üstünsünüz çünkü yücelerin yücesi ile bağınız ve bağlantınız var. Sizler, sistem bakımından, hedef bakımından ve gaye bakımından daha üstünsünüz. Sizler

duyguca, ahlakça ve hareketçe daha üstünsünüz. Sonra... Ve sizler güç, konum ve destek bakımından en üstünsünüz. Çünkü en üstün kuvvet sizinle birliktedir. **"Allah sizinle beraberdir."** Şu halde siz yalnız değilsiniz. Yüce, Cabbar, herşeye gücü yeten, en üstün olan Allah sizlerle birliktedir. O sizlere yardımcıdır, sizlerle birliktedir. Sizleri savunmaktadır. Allah sizlerle birlik olduktan sonra, bu düşmanlarınız ne anlam ifade eder? Bütün gönülden bağışladıklarınız, tüm yaptıklarınız ve yapmak zorunda kaldığınız tüm fedakarlıklar sizin lehinize hesaba dahil edilecek ve yüce Allah onların bir zerresini bile gözardı etmeyecektir. **"O amellerinizi asla eksiltmeyecektir."** Yüce Allah amellerinizden bir zerre bile kesmez. Yaptıklarınızın sonuçlarından, semerelerinden ve mükafatından size ulaşmayan bir zerre bile kalmaz.

Şu halde yüce Allah'ın kendisini en üstün kıldığı, kendisi ile birlikte olduğunu, yaptığı amellerin zerre kadar karşılığını eksik etmeyeceğini dolayısı ile yüce Allah'ın katında şerefli olacağını, yardım edilip mükafat göreceğini bildirmiş olduğu bir kimse, neden gevşer, kendini zayıf görüp de düşmanı barışa çağırır?

El atılan birinci nokta bu... İkinci noktada ise müslümanların bazı fedakarlıklara katlanmak zorunda kalabilecekleri dünya hayatının değersizliği ifade edilirken ahirette mükafatlarını tam olarak alacakları ve bu mükafatları elde etmek için de ağır bir mali bedel ödemek zorunda kalmayacakları belirtilmektedir:

"Doğrusu dünya hayatı ancak oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder sakınırsanız Allah size mükafatlarınızı verir ve sizden mallarınızın tümünü sarfetmenizi istemez."

Dünya hayatı, eğer bu hayatın gerisinde daha şerefli ve daha kalıcı bir hedef olmazsa, yüce Allah'ın sisteminden uzak olarak hayat sürülürse ancak bir oyun ve bir eğlenceden ibarettir. Bu öyle bir sistemdir ki, bu dünya hayatını ahiretin tarlası ve halifelik nimetini ebedi ahiret yurdunu elde etmenin aracı olarak kılar. İşte ayetin ikinci paragrafında işaret edilen nokta budur. **"Eğer iman eder sakınırsanız Allah size mükafatınızı verir."** Dünya hayatını bir oyun ve bir eğlence olmaktan çıkaran ve ona ciddiyet damgasını vuran, onu hayvansal seviyeden çıkarıp yücelerin yücesine bağlı olan doğru yoldaki halifelik seviyesine yükselten ancak ve ancak iman ve takvadır... İşte o gün, Allah'tan korkan müminin can-ı gönülden feda ettiği dünya hayatındaki şeyler boşa gitmez, yok olmz. İşte ebedi ahiret yurdunda bol mükafat ancak bununla elde edilir. Tabi bununla birlikte yüce Allah, insanlardan tüm mallarını harcamalarını istemiyor. Getirdiği yükümlülüklerle ve farzlarla onları sıkıntıya sokmak istemiyor. Çünkü O ruhların ve nefislerin yaratılış ve fıtrat itibarı ile dünya malına düşkün olduklarını bilmektedir. Ve yüce Allah bir kimseye ancak yapabileceğini yükler. Dolayısı ile yüce Allah, kullarının mallarının tümünü harcamalarını isteyip de onları sıkıntıya sokup, kinlerini ortaya çıkarmayacak kadar onlara karşı merhametlidir.

"Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlasa, cimrilik edecektiniz. O da kinlerinizi ortaya çıkaracaktı."

Bu ifade lütuf sahibi, herşeyi bilen yüce Allah'ın hikmetini göstermekte, bu dinin yükümlülüklerinde gözetmiş olduğu çok hassas planlamayı, yükümlü-

lükleri getirirken insanın fıtrat ve yaratılışını nasıl gözettiğini ve bu dinin insanın tüm yetenekleri güçleri ve genel durumu ile, insanın insanlığı ile nasıl uyum içinde olduğunu ortaya koyan bir ifadedir. Bu din, insanî, kutsal bir nizam kurmak için getirilmiş kutsal bir inanç sistemidir. Bu din kutsal bir sistemdir dedik, çünkü bu dinin sistemini ve kurallarını belirleyen yüce Allah'tır. İnsanî bir sistemdir dedik, çünkü yüce Allah insanlara yükümlülükler koyarken insanın gücünü ve ihtiyaçlarını gözetmiştir. Çünkü insanoğlunu yaratan O'dur. O halde yarattıklarını en iyi bilen de O'dur ve O herşeyi bilen lütuf sahibidir.

En sonunda, yüce Allah insanları, Allah yolunda harcama çağrısı karşısında gerçek ruhsal durumları ile yüzyüze getiriyor. Ve ruhların dünya malına olan düşkünlüklerini Kur'an'ın çeşitli araçları ile tedavi ediyor, nitekim aynı ruhları cihad çağrısı karşısında canlarına düşkün oldukları zaman da tedavi etmişti.

"İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz; fakat içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse o ancak kendisine cimrilik eder. Allah zengindir, sizler fakirsiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum gelir de onlar sizin gibi olmazlar."

Bu ayet, o günkü müslüman toplumun gerçek durumunu yansıtan ve her toplumda insanların mallarını Allah yolunda harcama çağrısı karşısındaki ruhsal durumlarını gösteren bir tablo çizmektedir. Ayet onların arasında cimrilik edecekler çıkabileceğini ifade etmektedir. Bunun anlamı hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak cimrilik etmeyenler de çıkabileceğidir. Ve bu durum gerçekten meydana gelmiştir. Bunun örneklerini doğrulayan birçok rivayetler kaydettiği gibi Kur'an-ı Kerim'de birçok yerlerinde belirtir. İslam dini bu alanda, hoşnutlukla can-ü gönülden verme ve feakarlık etmenin ve verip harcayarak ferahlık duymanın olağanüstü sayılabilecek örneklerini gerçekleştirmiş ve insanlığa sunmuştur. Ancak şu kadar var ki, bu söylediklerimiz ortada mala karşı düşkün kimselerin olabileceğine engel değildir. Herhalde bazıları için canı ile cömertlik etmek, malı ile cömertlik etmekten çok daha kolaydı.

Kur'an-ı Kerim, bu ayette bütün cimriliği ele almakta ve tedavi etmektedir: **"Kim cimrilik ederse o ancak kendisine cimrilik eder."**

İnsanların can-ü gönülden Allah yolunda harcadıkları ancak ve ancak kendileri için biriktirilmiş bir sermayedir, sermayeye muhtaç olacakları o gün, sahip oldukları herşeyden soyutlanmış olarak mahşere gelip toplanacakları gün o sermayeyi önlerinde hazır bulacaklardır. Eğer Allah yolunda harcamakta cimri davranırlarsa, ancak ve ancak kendilerine cimri davranmış olurlar. Ancak kendi sermayelerini azaltmış olurlar, mal harcamaktan kaçınırlarsa kendi nefisleri için harcamamış olurlar, kendilerini kendi elleri ile gelecekte mahrumiyete düşürmüş olurlar.

Evet... Şu halde yüce Allah onlardan mal harcamayı ancak kendileri adına hayır dilediği için, nasiplerini çoğaltmak için kendi nasiplerini saklamak ve biriktirmek için istemektedir. Harcayıp sarfettikleri şeylerden hiçbirisi yüce Allah'a erişmediği gibi kendisi onların harcadıkları şeylere muhtaç da değildir.

"Allah zengindir sizler ise fakirlersiniz."

Size mallarınızı veren O'dur. Harcadığınız şeyleri kendi katında sizlerin adına biriktiren O'dur. Dünyada size verdiklerine kendisi asla muhtaç değildir. Ahiret için biriktirdiğiniz sermayelerinize de muhtaç değildir. Her iki dünyada da ve her iki durumda da sizler O'na muhtaçsınız. Dünyada O'nun vereceği rızka muhtaç olan sizlersiniz. Sizler rızık namına hiçbir şeye güç yetiremezsiniz. Elde ettiğiniz ne varsa ancak O'nun sizlere bahşettiği şeylerdir. Ve ahirette O'nun vereceği karşılığa muhtaç olan da sizlersiniz. Size rızıkla ihsanda bulunan da O'dur. Sizler ise üzerinize gerekli olan hiçbir şeyi veremezsiniz O'na. Üstelik ahirette de sizlerin biriktirmiş olduğunuz bir sermayeniz de yoktur. Ancak sözkonusu olan O'nun sizlere ihsanıdır.

O halde bu cimrilik niye? Bu ihtiras niye? Ellerinizde ne varsa, harcadıklarınıza karşılık elde edeceğiniz ne varsa hepsi yüce Allah'ın katından gelmektedir ve O'nun ihsanıdır.

Arkasından son hüküm gelmektedir. Bu da bu konuda bütün sözleri kesip atan bir hükümdür.

Yüce Allah'ın kendi davasını götürmeniz için sizleri seçmesi, sizlere verilmiş bir şeref, bir ihsan ve bir bağıştır. Eğer sizler bu ihsana layık olmaya çalışmaz iseniz, sizler bu makamın yükümlülüklerini yerine getirmez iseniz ve sizler kendinize verilen şeyin değerini kavramaz da bunun dışındaki herşeyi değersiz görmezseniz yüce Allah bahşetmiş olduğu şeyleri geri alır ve ihsanını bahşetmek için sizin dışınızda, bunun değerini bilecekleri seçer.

"Eğer ondan yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar."

Bu ayet, imanın tadını tadan, onun Allah katında şerefini ve şu kainattaki yerini hisseden kimse için ürpertici bir uyarıdır. Çünkü inanan insan bu büyük ve kutsal sırrı beraberinde taşır, yeryüzünde Allah'ın kalbine bahşetmiş olduğu güç ile benliğine vermiş olduğu nur ile yürür, Mevlasının işareti üzerinde olmak üzere, yeryüzünde dolaşır.

İnsanın gerek niteliğini taşıyan ve O'nunla bütünleşerek yaşayan bir insanın, bir süre sonra ondan mahrum edildiğini, bu sığınağın dışına atıldığını, kapandığını düşünelim. Bu insan bu yeni hayata dayanamaz, ondan zevk alamaz. Hatta yaşadığı yeni hayat önce Rabbine bağlı iken sonra önüne perdeler gerilen kimse için cehenneme döner.

Gerçekten iman büyük bir bağıştır. Buna şu kainatta hiçbir şey denk değildir. İman, terazinin bir kefesine, imanın dışında ne varsa kefenin öbürüne koyulup karşılaştırılınca, hayat değersiz mi değersiz, dünya malı önemsiz mi önemsizdir.

İşte bunun için bu uyarı bir müminin karşılaşabileceği en korkunç bir uyarıdır. Çünkü mümin bu uyarıyı yüce Allah'tan almaktadır.

MUHAMMED SURESİNİN SONU

Fetih Suresi

48

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 29

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Medine inişli bir suredir. "Hudeybiye" anlaşmasının hemen arkasından Hicretin altıncı yılında nazil olmuştur. Bu çok önemli olayı ve onunla ilgili gelişmeleri ele almaktadır. O zamanlarki islam toplumunun durumunu ve onları çevreleyen atmosferi canlandırmaktadır. Bu surenin inişi ile Kur'an'daki diziliş sırasına göre bir önce yer alan "Muhammed" suresi arasında yaklaşık üç senelik bir zaman dilimi vardır. Bu üç yılda, Medine'de islam toplumunda çok önemli ve çok etkili gelişmeler olmuştur. Bunlar, müslümanların ve düşmanlarının durumlarında meydana gelen değişikliklerdir. Ve en önemlisi de, iç dünyalarında, imanî niteliklerinde derin bir olgunluk ve idrak içinde iman sistemini içlerine sindirmelerinde, değişiklikler olmuştur.

Bu sureden, surenin atmosferinden ve işaretlerinden söz etmeden önce, surenin inişine yol açan olaya bir göz atmamız yerinde olacaktır. Göz atalım ki, müslümanlar bu ilahi ayetlere muhatap olduklarında yaşamış oldukları atmosferi bizde yaşamış olalım.

Resulullah rüyasında, kendisinin ve müslümanların başları traşlı veya saçları kısaltılmış olarak Ka'beye girdiklerini görür. Müşrikler Hicretten buyana müslümanların Mekke'ye girmelerine engel oluyorlardı. Hatta cahiliye devrinde tüm Arapların saygı gösterdikleri, silahlarını bir yana bıraktıkları ve bir kimseyi Mescid-i Haram'a girmekten alıkoymayı çirkin gördükleri kutsal aylarda bile müslümanlara engel olmuşlardı. Dahası düşmanlarının kanına susayanlar, bu kutsallığın gölgesinde bir araya gelirler, bir kimse babasının veya kardeşinin katili ile karşılaşınca ona kılıç bile çekmez ve onu kutsal Beyt'ten alıkoymazdı. Fakat, Araplar bu konudaki köklü geleneklerine aykırı davranmışlar ve Resulullah ile müslümanları Hicreti izleyen altı sene boyu engellemişlerdi. Nihayet, Resulullah'ın bu rüyayı gördüğü altıncı hicret yılına geliyoruz. Resulullah gördüğü rüyayı müslümanlara anlatmış ve onlar buna çok sevinmişler, ferahlık duymuşlardı.

Hudeybiye olaylarına ilişkin en yeterli kaynak tarihçi İbn-i Hişam'ın naklettikleridir. Biz bu olayları canlandırırken o kaynağa dayanacağız. İbn-i Hişam'ın anlattıkları, genelde Buhari'nin, İmam Ahmed'in ve "Cevamiu's-Sire" isimli eser-

de İbn-i Hazm'ın özetleri ile ve bunların dışında diğer tarihçilerin ifadeleri ile uyumluluk göstermektedir. İbn-i Hişam sözü İbn-i İshak'a bırakıyor. İbn-i İshak, Beni Mustalık savaşı ve onu izleyen Hz. Aişe'ye yönelik iftira (ifk) olayından söz ettikten sonra şöyle devam ediyor: "Resulullah Ramazan ve Şevval ayını Medine'de geçirir. Sonra Zilkade ayında Umre yapmak üzere yola çıkar. Niyeti savaş değildir. Resulullah civar kabileleri de birlikte hacca çağırır. Ancak yerleşik Araplar ve etraftaki vahalarda yaşayan göçebe Araplar, onunla birlikte yola çıkmaktan kaçınırlar. Resulullah Kureyş kabilesinin kendisine savaş açmasından veya Kabe'yi ziyaret etmesini engellemesinden çekinmekteydi. Bu yüzden birçok göçebe, Arap çağrısına katılmamıştı. Resulullah yanında ensar, muhacirler ve kendisine katılan Araplarla yola koyulur. Kurbanlık develerini yanına alır, umre için ihrama girer. Böylece, kimse onun savaş açacağı endişesine kapılmamasını ve yola çıkmaktan gayesinin de sadece Kabe'yi ziyaret ve ona hürmet etmek olduğunu anlamalarını istemektedir."

İbn-i İshak sözü Cabir b. Abdullah'a bırakmakta ve kendisine gelen habere göre onun, "Hudeybiye'de bindörtyüz kişi idik" şeklindeki ifadesine yer vermektedir.

Şimdi de Zührî anlatıyor: Resulullah yola koyulur. Usfan'a[1] vardığında, Ka'b kabilesinden Bişr b. Süfyan ile karşılaşır. Bişr: "Ya Resulallah! Kureyşliler sizin yola çıktığınızı duymuş. Sağmal ve yavrulu tüm develerini yanlarına almışlar, kaplan postları giyerek "Zi Tuva"da konaklıyorlar. Sizi oraya kesinlikle sokmamak için Allah'a ahd etmişler. Süvarilerinden Halid b. Velid'i Kürau'n-Naîm'e[2] öncü göndermişler." Resulullah: "Yazık Kureyş'e yedi-bitirdi, savaş onları! Benimle diğer Arapların arasına engel olmasalar ne kaybederler. Eğer onlar beni yenerse onların istediği olmuş olur. Şayet yüce Allah onlara karşı bana yardım ederse, müşriklerin çoğunluğu islama girer. Böyle yapmazlarsa, kuvvetleri olduğuna göre çarpışırlar. Kureyş beni ne zannediyor? Allah'a yemin ederim ki, beni göndermiş olduğu dava uğruna bu davayı galip kılana veya ölene dek savaşmaya devam edeceğim." Resulullah daha sonra "Bize onların bulunduğu yoldan başka bir yol gösterebilecek var mı?" diye sorar.

İbn-i İshak anlatmasına devam ediyor: Bana Ebu Bekr oğlu Abdullah anlattı: Eslem Kabilesinden biri Resulullah'ın bu sorusu üzerine: "Ben gösterebilirim ya Resulallah!" der. Ve onlara, dağ geçitleri arasından ıssız çok taşlı bir yol gösterir. Yol değiştirmek, müslümanları çok yorar. Müslümanlar girdikleri o yoldan çıkınca, vadinin sona erdiği yerde bir ovaya varırlar. Resulullah yanındakilere "Allah'a tevbe ve istiğfar ederiz deyin" der. Bu duayı okuduklarında, "Vallahi bu dua, İsrailoğullarına teklif edilip de söylemekten kaçındıkları "Hıtta"dır" der.[3]

Tarihçi İbn-i Şihap ez Zührî anlatıyor: Resulullah yanındakilere: "Sağ tarafa doğru yönelin" diye emir verdi. Resulullah'ın gösterdiği istikamet, "Hımd'-

1- Usfan: Mekke ile Medine arası, Mekke'ye iki konak uzaklıktadır.
2- Asefandan 8 mil önce bir yurdun adıdır.
3- Hani şu kasabaya girin ve orada ne isterseniz bol bol yiyin. Fakat kapıdan girerken secde ederek bizi bağışla deyinki günahlarınızı affedelim. İyilik edenlere daha fazlasını vereceğiz dedik. (Bakara, 58)

'ın önünden, Seniyyetü'l-Mirar yolundan Mekke'nin eteğinde bulunan Hudeybiye vadisi idi. Tarihçi İbn-i Sihap devam ediyor: Ordu emredilen yola koyulur. Kureyş süvarileri ordunun kaldırdığı tozdan yollarının değiştiğini farkedince atlarını mahmuzlayıp Kureyş'e geri dönerler. Resulullah yola koyulur. Seniyyetü'l Mirar yoluna girince devesi çöker. Sahabe: "Kusva gitmiyor. Durdu" derler. Resulullah: "Kusva durmadı. Böyle bir huyu da yok. Fakat Fili Mekke'ye bırakmayan onu da engelledi. Bugün Kureyş, benden sıla-i rahmin gereği sayılabilecek ne kadar zor şey isterse veririm kendilerine. (Buhari'nin nakline göre: Kudreti ile yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, Kureyş, Allah'ın (Harem dahilinde) saygıya layık kıldığı şeylere ta'zim kastederek, benden ne kadar zor şey isterlerse veririm kendilerine)" der. Sonra Resulullah yanındakilere "İnin aşağı" diye emir verir. Ona: Ya Resulallah! Vadide hiç su yok, ki etrafında konaklayalım" derler. O da, ok torbasından bir ok çıkarır, sahabelerinden birine verir. O sahabe orada bulunan su kuyularından birine iner. Resulullah'ın verdiği oku kuyunun ortasına batırır ve tatlı bir su fışkırır.

Resulullah orada konaklamaya başlayınca, Huzaa kabilesinden Verka oğlu Büdeyl yanında bir grup Huzaalılarla birlikte gelir. Resulullah ile konuşurlar. Buraya neden geldiğini sorarlar. Resulullah da savaş için gelmediğini, bütün istediğinin Kabe'yi ziyaret etmek, onun saygınlığına ta'zimde bulunmak olduğunu belirtir. Resulullah devamla onlara: Süfyan oğlu Bişre söylediklerine benzer şeyler söyler. Huzaalılar Kureyşin yanına dönerler ve: "Ey Kureyşliler! Siz Muhammed'e karşı çabuk harekete geçiyorsunuz. Muhammed savaş için gelmemiş. Bütün istediği şu Kabe'yi ziyaret etmek" derler. Kureyşliler, onları suçlar ve kötü söz söylerler ve: "Muhammed şayet gelmiş de savaş istemiyorsa, vallahi oraya bizim içimize zorla asla giremez. Bu konuda Araplar bizi anlatırken böyle bir şeyden söz edemiyecektir" derler.

Huzaalılar gerek müslümanı gerekse müslüman olmayanı Resulullah'a içten bağlı idiler. Mekke'de olup biten hiçbir şeyi ondan saklamazlardı. Kureyşliler, Resulullah'a Lüey oğlu Amir oğullarının kardeşi, Ahyef oğlu, Hafs oğlu Mükriz'i gönderirler. Resulullah bu adamın geldiğini görünce: "Bu adam sözünde durmaz biridir" der. Mükriz Resulullah'ın yanına gelip de onunla konuşunca, Resulullah ona da Huzaalı Büdeyl'e söylemiş olduğu şeylere benzer şeyler söyler. Sonra Mükriz Kureyşe geri döner ve Resulullah'ın kendisine söylemiş olduklarını onlara aktarır. Kureyşliler daha sonra, Alkame oğlu El Huleys'i veya İbn-i Zeban'ı gönderirler. Huleys o zamanlar Habeşli kabilelerin başkanıdır. Kendisi, Kinane oğlu, Abd-i Menat oğlu Haris oğullarından biridir. Resulullah onu görünce: "Şüphesiz bu adam ibadet eden bir kavimdendir. Kurbanlık develeri salın da görsün" buyurur. Huleys uzun süre kapalı tutulmaktan tüyleri dökülmüş kurbanlık develerin, nişanlanmış olarak bir uçtan bir uca vadide sel gibi üzerine geldiklerini görünce, gördüklerinden etkilenerek dehşete kapılır ve Resulullah'ın huzuruna girmeye gerek görmez ve Kureyşe geri döner. Huleys gördüğü manzarayı onlara anlatır. Ona: "Otur oturduğun yerde. Sen cahil bir bedevisin" derler.

İbn-i İshak devam ediyor: Ebu Bekir'in oğlu Abdullah'ın bana aktardığına

göre Huleys Kureyşin bu sözüne çok kızar. Ve: "Ey Kureyşliler! Vallahi sizinle anlaşmamız böyle değildi. Sözleşmemiz de böyle değildi. Beytullah'ı ta'zim gayesi ile gelen bir kimse oradan engellenir mi hiç? Kudreti ile yaşadığım Allah'a kasem ederim ki, ya Muhammed ile ziyaret için geldiği Ka'be'nin arasına girmekten çekilirsiniz yahut da bütün habeşistan göçmenlerini tek bir vücut halinde aleyhinize harekete geçiririm". Bunun üzerine, Kureyş ona: "Dur bakalım. Kendikendimize uygun olan kararı alalım" derler.

Tarihçi Zühri devam ediyor: Kureyş bundan sonra, Resulullah'a Sakif kabilesinden Mes'ud oğlu Urve'yi göndermeye karar verir. Mesut: "Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'e gönderdiğiniz kimseler geri döndüklerinde nasıl kınamanıza ve kötü sözünüze uğradılar, gördüm ben. Biliyorsunuz sizler benim babam yerindesiniz bense sizin evladınız. (Urve ana tarafından Abd-i Şems oğullarına mensuptu.) Size yaklaşan şeyi duydum ve kavmimden sözüm geçenleri topladım. Sonra da size bizzat yardım etmek için geldim" der. Kureyş: "Doğru söylersin. Sen bizce şüpheli birisi değilsin" der. Bunun üzerine Urve yola çıkar ve nihayet Resulullah'ın yanına ulaşır. Resulullah'ın huzurunda oturur ve "Ey Muhammed! Bunca insanı toplayıp kabileni ve akrabalarını yok etmeye mi getirdin? Kureyşliler, sağmal ve yavrulu develerini beraberlerine almış ve yola çıkmışlar. Kaplan postu giymişler. Aralarına zorla girmesine asla izin vermemeye Allah'a ahdetmişler. Allah'a andolsun ki zannederim bu yanındakiler yarın seni bırakıp kaçarlar" der. Zühri der ki: O sırada Resulullah'ın arkasında Ebu Bekr oturmaktadır. Ebu Bekr Urve'yi söylediği sözlerden meneder. Ve der ki: "Biz mi onu yalnız bırakıp kaçacağız?" Urve: "Kim bu ya Muhammed?" diye sorar. Resulullah "Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekr'dir" der. Urve: "Ah. Sana geçmişte, dokunmuş iyiliklerin olmasaydı ben sana cevap verirdim. Ama onlar bana engel oluyor" der.

Zühri anlatmasına devam ediyor. Urve sonra Resulullah ile konuşurken sakallarını okşamaya başlar. Şu'be oğlu Muğira Resulullah'ın başucunda eli kılıçta hazır bekliyordu. Urve, Resulullah'ın sakalını her tuttukça Muğira eline vuruyor ve: "Resulullah'ın yüzünden çek elini. Yoksa bir daha o eli göremezsin" diyordu. Bunun üzerine Urve "Ne kadar kaba ve sertsin!" der. Bunun üzerine Resulullah gülümseyince, Urve "Kim bu ya Muhammed?" diye sorar. Resulullah: "Bu kardeşinin oğlu Şu'be oğlu Muğira'dır" deyince, "Vay gaddar! Sen avret yerini daha dün yıkadın, şimdi bana karşı mı geliyorsun?" der.

İbn-i Hişam devam ediyor: Urve'nin bu sözü ile söylemek istediği şuydu: Muğira, müslüman olmazdan önce Sakif kabilesinden Melik oğullarından onüç kişiyi öldürmüştü. Bunun üzerine sakif kabilesinin iki kolu birbirine girmiş, Malik oğulları öldürülenlerin tarafını, diğerleri Muğira'nın tarafını tutmuşlardı. Bunun üzerine Urve de öldürülen onüç kişinin diyetini ödemiş ve işi tatlıya bağlamıştı.

İbn-i İshak der ki: Zühri'nin anlatmasına göre: Olayın devamı şöyledir: Resulullah Urve'ye de diğer gelenlere anlatmış olduğu şeylere benzer şeyler anlatır. Savaşmak için gelmediğini söyler. Urve Resulullah'ın huzurundan ayrılırken Resulullah'ın ashabında gördüğü manzara şudur: Resulullah abdest alır almaz, abdest

suyunun arta kalanına koşmaktadırlar. Tükürür tükürmez birbirleri ile yarış etmektedirler. Saçından bir kıl kopar kopmaz derhal almaktadırlar. Daha sonra Kureyşin yanına geri döner ve: "Ey Kureyş topluluğu! Ben Kisraları, Kayserleri ve Necaşileri saraylarında gördüm. Vallahi ben Muhammed'in ashabı arasında gördüğüm saygının benzerini hiçbir hükümdarın toplumundan gördüğüne şahit olmadım. Bir toplum gördüm ben. Muhammed'i asla hiçbir şey için teslim etmezler. Siz kendi görüşünüzü düşünüp taşınınız" der.

İbn-i İshak der ki: Herhangi bir kusurunu görmediğim kimseler bana, İbn Abbas, onun azadlığı İkrime haber zinciri ile aktardıklarına göre; Kureyş, kırk veya elli kişi gönderir. Bunlara Resulullah'ın karargahının etrafını dolaşmalarını ve ashabından birini vurmalarını emrederler. Fakat kıskıvrak yakalanırlar. Resulullah'a getirirler ve Resulullah onları bağışlar ve salıverir. Bunlar Resulullah'ın karargahına taş ve ok atmışlardı.

Resulullah Mekke'ye göndermek ve Kureyşin ileri gelenlerine ne için geldiğini kendi adına anlatması için Hz. Ömer'i çağırır. Hz. Ömer: "Ya Resulallah! Ben Kureyşin bana bir şey yapmasından korkuyorum. Beni Mekke'de Adiyy b. Ka'b oğullarından koruyacak hiç kimse yoktur. Benim Kureyş'e ne kadar düşman ve ne kadar katı olduğumu biliyorsun. Fakat sana onların katında değerli birini söyleyebilirim: Affan oğlu Osman" der. Bunun üzerine Resulullah Affan oğlu Hz. Osman'ı çağırır. Ve onu Ebu Süfyan ve Kureyşin ileri gelenlerine gönderir. Kendisinin savaş için gelmediğini, sadece Kabe'yi ziyaret ve Beytullaha hürmet için ta'zim gayesi ile geldiğini onlara bildirmesini ister.

İbn-i İshak devamla der ki: Hz. Osman Mekke'ye gider. Mekke'ye girerken veya daha henüz girmeden Said b. As'ın oğlu Eban kendisini karşılar. Eban Resulullah'ın mesajını iletmesi için Osman'ı himayesine alır. Hz. Osman yoluna devam eder ve Ebu Süfyan ve Kureyşin ulularına varır. Resulullah'ın adına kendisi ile göndermiş olduğu mesajı onlara iletir. Kureyş kabilesinin şefleri Hz. Osman Resulullah'ın mesajını iletince ona derler ki: "Ka'be'yi tavaf etmek istiyorsan sen tavaf edebilirsin." Hz. Osman; "Resulullah Ka'be'yi tavaf etmedikçe yapacak değilim." der. Kureyş Hz. Osman'ı kendi yanında alıkoyar. Resulullah ve müslümanlara Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi gelir.

İbn-i İshak devamla: Ebu Bekr oğlu Abdullah'ın bana naklettiğine göre, Resulullah Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi kendisine ulaşınca, onların işini çabucak bitirmedikçe buradan ayrılmayız, vazgeçmeyiz der. Ve Resulullah orada bulunanları biata çağırır. İşte bu biat, ağacın altında gerçekleşen "Biatu'r-Rıdvan" oluyordu. Resulullah'ın yanında bulunanlar ona, ölmeye biat ediyorlardı. Cabir b. Abdullah'ın nakline göre; Resulullah, onlardan ölmeye değil, savaştan kaçmayacaklarına dair biat istemiştir. Bu biatta mevcut bulunanlardan, Seleme oğullarının kardeşi Kays oğlu El Ced'den başka hiçbir kimse, geri durmamıştır. Cabir b. Abdullah olayı anlatırken "Vallahi, El Ced'di devesinin bacaklarına yapışmış, arkadaşlarından gizlenmeye çalışırken hala görür gibi oluyorum" derdi. Sonra Hz. Osman hakkında gelen haberin asılsız olduğu Resulullah'a ulaşır.

İbn-i Hişam devam ediyor: Bana güvendiğim birisi, Ebu Müleyke'nin oğlu

ile, İbn Ömer'den diye kendisine ait bir isnadla şu haberi verdi: Resulullah kendisi de Hz. Osman adına biat etmiş ve bir elini diğerine vurmuştur.

İbn İshak anlatıyor: Zühri der ki: Daha sonra Kureyş, Amir b. Lüey oğullarının kardeşi Amr oğlu Süheyl'i gönderir. Ve ona: "Muhammed'e git ve onunla barış anlaşması yap. Yapacağın anlaşmada mutlaka bu yıl geri dönmeleri maddesi yer alsın. Vallahi, Araplar bizden üzerimize zorla girmiştir diye asla söz etmemelidir" derler. Amr oğlu Süheyl Resulullah'a gelir. Resulullah Süheyl'in geldiğini görünce; "Kureyşliler bu adamı gönderdiklerine göre, sulh istiyorlar demektir" der. Amr oğlu Süheyl Resulullah'ın yanına varınca, uzun uzun konuşur. Sonra Resulullah ile müzakere ederler. Sonra aralarında sulh yapılır.

Anlaşma yapılıp da sadece yazıya dökülmesi kalınca, Hattab oğlu Hz. Ömer sıçrayıp Ebu Bekr'in yanına gelir ve "Ya Eba Bekr! Bu Allah'ın Resulü değil midir?" der. Ebu Bekr: "Evet" der. Ömer: "Bizler müslüman değil miyiz?" der. Ebu Bekr: "Evet" der. Ömer: "Bunlar müşrik değiller mi?" der. Ebu Bekr: "Evet" der. Ömer: "O halde dinimiz hakkında niçin taviz veriyoruz?" der. Ebu Bekr: "Ya Ömer! Onun izlediği yola yapış. Ben şehadet ederim ki O Allah'ın Resulüdür!" der. Hz. Ömer: "Ben de şehadet ederim ki O Allah'ın Resulüdür" der. Sonra Resulullah'ın yanına gelir ve "Ya Resulallah! Sen Allah'ın Resulü değil misin?" der. Resulullah: "Evet" der. Ömer: "Bizler müslüman değil miyiz?" der. Resulullah: "Evet" der. Ömer: "Onlar müşrik değiller mi?" der. Resulullah: "Evet" deyince, Ömer: "O halde niçin dinimizden taviz veriyoruz?" der. Resulullah: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim. O'nun emrine asla aykırı davranmam ve O asla benden yardımını esirgemeyecektir" buyurur. Bu olayı nakleden der ki: Ömer dermiş ki; "O gün yaptıklarımdan ve ağzımdan çıkan sözlerden korkumdan, hâlâ sadaka veririm, oruç tutarım, namaz kılarım ve köle azad ederim. Oysa ben yaptıklarımdan hayır ummaktaydım."

Sonra Resulullah Hz. Ali'yi çağırır ve "Bismillahirrahmanirrahim yaz" der. Süheyl; ben bu kelimenin ne demek olduğunu bilmem. Bunun yerine, Allahım senin isminle yazmaya başlarım diye yaz der. Hz. Ali de o kelimeyi yazar. Resulullah sonra Ali'ye "Yaz bakalım. Bu Allah'ın Resulü Muhammed ile, Amr oğlu Süheyl'in barış andlaşmalarıdır" deyince, Süheyl; "Senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etseydim seninle savaşmazdım. Kendi adını ve baba adını yazdır" der. Bunun üzerine Resulullah; "Yaz bakalım. Bu anlaşma Abdullah oğlu Muhammed ile Amr oğlu Süheyl'in anlaşmalarıdır. Taraflar on sene müddetle birbirleri ile savaşmamaya karar vermişlerdir. Bu süre içinde herkes birbirinden emin olacak, birbirinden elini çekecektir. Buna göre; Kureyşten birisi velisinin izni olmadan Muhammed'e gelirse, geri verilecek, Muhammed ile beraber olan birisi Kureyş'e giderse, Kureyş o kişiyi geri vermeyecektir. Taraflar arasında bir saldırmazlık anlaşması vardır. Hırsızlık ve hıyanet olmayacaktır. Her kim Muhammed'in akdine ve ahdine girmek isterse girebilir. Her kim de Kureyş'in akdine ve ahdine girmek isterse girebilir. -Bu sırada Huzaa kabilesi ayağa kalkarak, biz Muhammed'in akdi ve ahdindeyiz derken, Bekr oğulları da; "Bizler Kureyşin akdi ve ahdindeyiz" derler.- Anlaşmaya göre müslümanlar bu yıl geri dönecek-

ler, Mekke'ye Kureyşlilerin yanına girmeyeceklerdir. Gelecek yıl, Kureyşliler Mekke'den çıkacaklar, Resulullah ashabı ile Mekke'ye girebilecektir. Müslümanlar Mekke'de üç gün kalabilecekler, yanlarında sadece binekleri ve kılıçları olabilecek o da kınında olmak üzere başka bir silah taşımaksızın oraya girebileceklerdir.

Resulullah Amr oğlu Süheyl ile andlaşma maddelerini yazdırırlarken, Süheyl'in oğlu Ebu Cendel zincire vurulmuş olarak çıkagelir. Ebu Cendel kurtulmuş ve Resulullah'a ulaşmıştı. Resulullah'ın ashabı, yola çıkarken, Resulullah'ın rüyasında görmüş olduğu fethin gerçekleşeceğinden asla kuşku duymuyorlardı. Oysa şu anda sulh anlaşmasını ve geri dönme kararını ve Resulullah'ın katlandığı öbür maddeleri görünce, büyük bir sıkıntı duymuşlar nerede ise ölecek hale gelmişlerdi. Süheyl Ebu Cendel'i görünce, ona doğru yönelir ve yüzüne bir tokat vurur ve yakasına yapışır. Sonra; "Ya Muhammed! Bu adam gelmeden aramızda anlaşmayı bitirdik" der. Resulullah; "Doğru söylüyorsun" der. Bunun üzerine Süheyl, oğlunu yaka paça çekerek Kureyşe geri götürür. Ebu Cendel "Ey Müslümanlar! Beni dinimden çevirsinler diye müşriklere geri mi veriyorsunuz?" diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar. Bu durum müslümanların sıkıntısını daha da arttırır. Bunun üzerine Resulullah "Ey Ebu Cendel! Sabret ve mükafatını Allah'tan bekle. Çünkü Allah, sana ve seninle birlikte olan güçsüzlere bir kurtuluş ve çıkış yolu nasib edecektir. Biz aramızda onlarla bir barış anlaşması yaptık. Biz onlara bu şartla ahd verdik. Onlar da bize Allah'ın ahdını verdiler. Bizler onlara olan ahdimizi bozmayız" der. Bunun üzerine Hz. Ömer birden ayağa kalkar Ebu Cendel ile birlikte yürümeye başlar ve ona: "Sabret ey Ebu Cendel! Onlar müşriktirler, onların kanı köpek kanı gibidir" der. Hz. Ömer kılıcının kabzasını Ebu Cendel'e doğru yaklaştırmıştı. Ömer dermiş ki: "Kılıcımın kabzasını ona yaklaştırmıştım. Ebu Cendel kılıcı alsın da babasını öldürsün ümit etmiştim." Fakat Ebu Cendel babasına kıyamadı. Ve mesele de sona erdi" der.[4]

Anlaşma yazıya geçirildikten sonra, müslümanlardan ve müşriklerden birtakım kimseler şahit olarak yazılır. Bunlar; Hz. Ebu Bekr, Hattab oğlu Hz. Ömer, Avf oğlu Abdurrahman, Süheyl b. Amr oğlu Abdullah, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Mesleme oğlu Mahmud, Hafs oğlu Mukriz (O zamanlar müşriktir), Ebu Talib oğlu Hz. Ali ve anlaşmayı kaleme alan Ebu Talib oğlu Hz. Ali...

Zühri anlatır: Anlaşma yazıya geçirildikten sonra Resulullah ashabına; "Kalkınız, kurbanlarınızı kesiniz ve traş olunuz" der. Zühri derki: Vallahi hiçbiri kalkmaz. Nihayet Resulullah bu sözünü üç kere tekrar eder. Yine hiç kimse kalkmayınca, Resulullah eşi Hz. Ümmü Seleme'nin yanına gider. Ona ashabın kendisine karşı tutumunu anlatır. Ümmü Seleme -Allah ondan razı olsun- der ki: "Ey Allah'ın peygamberi! İstiyor musun sözünü yerine getirmelerini? Sen çık dışarı. Kimse ile konuşma. Kendi kurbanını kes. Berberini çağır seni traş etsin" der. Resulullah dışarı çıkar, sahabenin hiçbiri ile konuşmaz, yapacaklarını yapar, kurbanını kendi eli ile keser, berberini çağırır ve traş olur. Sahabe bunları görünce, kalkıp kurbanlarını keserler, birbirlerini traş etmeye koyulurlar. Hatta üzüntü-

4- Ebu Cendel'in sözüne göre, babasına kıyamamasına değil, Resulullah'ın ahdine bağlılığı kendisini engellemişti.

den nerede ise birbirlerinin boğazını keseceklerdir.

İbn-i İshak der ki: Ebu Nüceyh'in oğlu Abdullah, Mücahitten, o da İbn-i Abbas'tan naklederek bana anlattıklarına göre: Hudeybiye günü bir kısım sahabe başlarını traş etmişler, bir grup da saçlarını kısaltmışlardır. Bunun üzerine Resulullah "Saçlarını traş edenlere Allah merhamet eylesin" buyurur. Sahabe: "Saçlarını kısaltanlar ne olacak Ya Resulallah?" derler. Resulullah: "Saçlarını traş edenlere Allah merhamet eylesin" buyurunca, "Saçlarını kısaltanlar ne olacak Ya Resulallah?" derler. Resulullah: "Saçlarını traş edenlere Allah merhamet eylesin" deyince, "Saçlarını kısaltanlar ne olacak Ya Resulallah?" derler. Bunun üzerine Resulullah: "Saçlarını kısaltanlara da" der. Sahabe; "Ya Resulallah saçlarını kısaltanları bırakıp da neden saçlarını traş edenlere açıkça merhamet etsin" dedin deyince, Resulullah; "Onlar hiç kuşkuya düşmemişlerdir" der.

Zühri rivayet ettiği hadisinde der ki: Resulullah oradan geri döner. Mekke ile Medine arası bir yerde iken Feth suresi nazil olur.

İmam Ahmet Kur'an okuyan kurralardan birisi olan Ensar'dan Harise oğlu Mecma'nın şu sözlerine yer verir: "Hudeybiye'de biz bulunduk. Oradan geri dönünce, bir de baktık ki sahabiler develeri ile geçip gidiyorlar. Birbirlerine "Ne oluyor bu insanlara?" diye sorarlar. Ötekiler cevap verir: "Resulullah'a vahiy gelmiş". Herkesle birlikte çekine çekine biz de yola çıktık. Bir de baktık ki Resulullah Kürauğamimde devesinin üzerinde duruyor. Hepimiz etrafında toplandık işte o zaman; **"Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik"** ayetini okudu. Bunun üzerine ashabtan birisi; "Ya Resulallah! Bu gerçekten fetih midir?" der. Resulullah: "Evet. Kudret elinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki bu gerçekten bir fetihdir" buyurur.

İmam Ahmet burada sözü Hz. Ömer'e veriyor: "Resulullah ile bir sefere katılmıştık. Resulullah'a bir şeyi üç kez sordum da bana cevap vermedi. Kendi kendime "Allah canını alsın ey Hattab oğlu! Israr edip duruyorsun Resulullah'a aynı şeyi üç kere tekrarlayıp durdun. Resulullah sana cevap vermedi" dedim. Sonra, hakkımda bir şey nazil olur korkusu ile, bineğime bindim, devemi sürdüm ve ilerledim. Bir de baktım ki biri bana "Ya Ömer" diye seslenmekte. Geri döndüm. Hakkımda ayet indi zannetmiştim. Resulullah'a varınca bana dedi ki: "Dün gece bana bir sure indi. Bu sure bana dünyadan ve dünyadaki bütün varlıklardan çok daha sevimlidir. **"Biz sana apaçık bir fetih verdik. Allah böylece, senin gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola iletir."**[5] Bu hadisi Buhari, Tirmizi, Nesai İmam Malik kanalı ile rivayet etmişlerdir.

İşte bu surenin indiği atmosfer bu... Bu atmosferde, Resulullah'ın gönlü Rabbinin ilhamı ile huzur bulmuş ve bu yüce ve şaşmaz ilhamın gizli sesinden başka her iradeye boyun eğmekten özgür olmuştur. Resulullah her adımında ve her hareketinde bu gizli sesten ilham almak istemiş durmuştur. Ve ister müşriklerden gelsin, isterse ilk başlarda müşriklerin kışkırtma ve cahili taassuplarına kapılarak peygambere yeterince güvenemiyen ashabından gelsin, hiçbir kimse onu rahatsız edememiştir. Bu sahabeler daha sonra hoşnut olabilmişler, izlenen yolun

5- Fetih Suresi, 1,2

doğruluğuna kesin kanaate ulaşabilmişler ve samimi ve derin bir kabul olgunluğuna erebilmişlerdir. Tıpkı daha baştan beri bu olgunlukta olabilen Ebu Bekr misali öteki kardeşleri gibi... O Ebu Bekr ki ruhu bir an bile Resulullah'ın ruhu ile iç aleminde vasıtasız iletişimini hiç kaybetmemiş, buradan hareketle de ruhu sürekli güven içinde kalmış ve bu güven ruhundan asla ayrılmamıştır.

Buradan yola çıkarak, sure Resulullah'a müjde ile açılmış ve bu müjdeden ötürü büyük kalbi derin bir ferahlıkla dolmuştur.

"Biz sana apaçık bir fetih verdik. Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru yola iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder."[6]

Ayrıca surenin açılışında, mü'minlere bahşedilen gönül huzuru hatırlatılmakta, daha önce de imanlı oldukları kabul edilmekte ve kendilerine bağış, sevap ve gökyüzünün Allah'ın askerleri ile yardım edeceği müjdesi verilmektedir. **"İnananların imanlarını kat kat artırmaları için, kalplere güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, hakim olandır. İnanan erkek ve kadınları, içinde temelli kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar, onların kötülüklerini örter. Allah katında büyük kurtuluş budur."**[7] Bunlara ek olarak, gerek kadın gerek erkek münafık ve müşrik düşmanlarına hazırlamış olduğu gazap ve azap da yer alır surenin açılışında: **"İnananlara yardım etmez diye Allah hakkında kötü zanda bulunan iki yüzlü erkek ve kadınlar, puta tapan erkek ve kadınlara Allah azab etsin; kötü zanları kendi başlarına gelsin. Allah onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Ne kötü dönüş yeridir."**[8]

Sonra, Resulullah'a yapılan biat yüceltilmekte, ona yapılacak biat Allah'a yapılmış sayılmaktadır. Ve bu yoldan mü'minlerin kalbi doğrudan doğruya Rabb'lerine bağlanmaktadır. Bağlayan bağ ise, hep canlı ve hiç ölmeyecek olan Allah'a direkt olarak bitişik olan şu bağdır: **"Biz seni, şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ki Allah'a ve Resulüne inanasınız, O'nun dinini destekleyesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam O'nu tesbih edip şanını yüceltesiniz. Sana biat edenler, Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükafat verecektir."**[9]

Biat ve ahdi bozmadan söz edilmişken ilahi ifadeler -Mü'minler ve onların Hudeybiye'deki tutumlarına dair sözü tamamlamadan önce- Hudeybiye senesi Resulullah ile yola çıkmayan bedevileri ele almaktadır. Onların özürlerini ortaya çıkarmakta, zihinlerinden geçen Allah'a kötü zan beslemeleri, Resulullah ve onunla birlikte olan müslümanların başına kötü şeyler geleceği beklentilerini ortaya çıkarmaktadır. Ve Resulullah'a onlara karşı ilerde nasıl bir tutum takınması gerektiği konusunda yön vermektedir. Bütün bunlar, mü'minlerin güçlü, o sefere katılmayanların zayıflığını ima eder bir üslup içinde sunulmaktadır. Nitekim bu üslupta, geri kalıp gevşek davrananların ağızlarının suyunu akıtacak çok yakın fetihler ve ganimetlerin ince bir müjdesi vardır:

6- Fetih Suresi, 1,2,3
7- Fetih Suresi, 4,5
8- Fetih Suresi, 6
9- Fetih Suresi, 8,9,10

"Bedevilerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile". Onlar kalblerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: "Allah size bir zarar vermek dilemiş, yahut size bir fayda vermek istemiş olsa Allah'ın sizin için dilediğine kim engel olabilir? Hayır hiçkimse engel olamaz, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

"Aslında siz peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönlünüze güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helakı hak etmiş bir topluluk oldunuz."

"Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki biz, kafirler için alevli bir ateş hazırlamışızdır."

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."

"Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken: "Bırakın bizde sizinle gelelim" diyeceklerdir. Onların Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Bize uymayacaksınız; Allah sizin için önceden böyle buyurdu". Onlar size: "Hayır bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Hayır aksine, kendileri ancak pek az söz anlayan kimsedirler."

"Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki: "Siz yakında çok kuvvetli olan bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla savaşırsınız ya da müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verir. Fakat önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır."

Ve bu meyanda, savaştan geri kalmak için geçerli özürlüleri, güçleri yetmediğinden cihaddan muaf tutulacakları açıklamaktadır. Zaten aciz olmak tek geçerli mazerettir.

"Gözleri görmeyen, topal ya da hasta olanların savaşa gitmemelerinde bir sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse, onu can yakıcı azaba uğratır.

Bu kısa temaslardan sonra, surenin akışında, mü'minlere, onların tutumlarına ve içlerinden geçirdikleri duygulara dair sözler gelmektedir... Tümü hoşnudluk, tümü incelik, tümü parlaklık ve onurlandırma ile dopdolu olan sözler... Tamamı, bu güçlü, samimi, fedakar olan ve Allah'tan başka her türlü iradeye boyun eğmekten soyutlanmış insanlara müjdelerle dopdolu sözler... Yüce Allah'ın insanların arasından seçilmiş şu insan topluluğuna tecelli ettiği sözler... Onlara kendi hoşnudluğu ile, müjdeleri ile, nimetleri ve dayanma gücü vermesi ile tecelli ettiği sözler... Onlara evet bizzat kendilerine, kendilerinden hoşnud olduğunu ve ağacın altında biat ederlerken bizzat yanlarında hazır olduğunu ve içlerinden geçen duygulardan haberdar olduğunu bildirdiği sözler... Kendilerinden hoşnud olduğunu, kendilerine ilerde zafer, ganimet ve fetihler yazdığını ve tüm bunların gerçekleşmesini varlığın kanunlarına bağladığını bildirdiği sözler... Zaten bu ilahi kanun, tüm varlığın bildiği, müşahede ettiği, gözetlediği, kendisinden etkilendiği ve bu eşsiz büyük olayı kendi sayfalarına nakşetmiş olduğu bir şeydir.

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederken, Allah, müminlerden razı olmuştur. Allah onların gönüllerinden geçeni bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi."

"Yine onlara alacakları birçok ganimetler bahşeyledi. Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir."

"Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler va'detti. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu mü'minlere bir işaret olsun ve Allah sizi dosdoğru yola iletsin."

"Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ancak Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kâdirdir."

"Eğer kafirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı, sonra ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamazlardı."

"Allah'ın öteden beri süregelen yasasıdır. Allah'ın yasasında bir değişme bulamazsın."

Yüce Allah daha sonra, kendilerine eziyet vermek isteyen düşmanlarını yenik düşürdüğünü onlara hatırlatmakta, kendilerini Mescid-i Haram'dan geri çeviren, kurbanlık develerin yerlerine ulaşmasına engel olan düşmanlarını kınamaktadır. Buna karşılık, müslümanlara ince ve nazik davranmakta ve kendilerine o yıl engel olmaktaki gözetmiş olduğu hikmeti ve olup-bitenleri içlerine sindirtmekteki kendi rolünü ve kalplerine dayanma gücü ve vakar vermekteki hikmetini onlara göstermektedir. Bütün bunlar yüce Allah'ın uygun gördüğü bir hedef içindir ki o hedef kendilerinin gördüklerinden çok daha büyüktür. Mekke'nin fethidir bu... Sonra yüce Allah'ın emri ve planlaması ile bu dinin bütün dinlere hakim olmasıdır...

"Mekke'nin ortasında, sizi onlara galip getirdikten sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çeken O'dur. Allah, yaptıklarınızı görmektedir."

"Onlar, inkar eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerine ulaşmasını men edenlerdir. Eğer Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve kadınları bilmeyerek eziyet etmenizi önlemek için, Allah savaşı önledi. Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılsaydı elbette onlardan inkar edenleri, elemli bir azaba çaptırırdık."

"O zaman inkar edenler, kalblerine öfke ve gayreti, o cahiliyye çağının öfke ve gayretini koymuşlardı. Allah da elçisine ve mü'minlere huzur ve güveni indirdi; onları takva sözüne tutunmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah herşeyi bilmektedir."

"Andolsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, Allah dilerse, güven içinde başlarını traş etmiş veya saçlarınız kısaltılmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Size bundan başka, yakın zamanda bir zafer verecektir."

"O, Resulünü, hidayet ve hak dinle gönderdiki o hak dini, bütün dinlere üstün kılsın. Şahid olarak Allah yeter."

Ve nihayet sure, insanların arasından bu "seçilmiş topluluğun" seçkin olduğunu belirten bir nitelikle son bulmaktadır. Bu niteliği taşımada o insanlar eşsizdirler. Ve geçmiş kutsal kitaplarda da -Tevrat ve İncil'de- bu niteliklerle yüceltilmişlerdir. Son olarak sure, Kerim olan Allah'ın bağış ve büyük mükafat va'di ile noktalanmaktadır.

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar, kafirlere karşı şiddetli kendi aralarında merhametlidirler. Onların, rüku ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Onların Tevrat'taki vasıfları ve İncil'deki vasıfları da şöyledir: Filizini çıkarmış onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ekincilerin hoşuna giden ekin gibidirler. Allah böylece bunları çoğaltıp kuvvetlendirmekle inkarcıları öfkelendirir. Allah, inanıp yararlı işler yapanlara mağfiret ve büyük mükafat va'detmiştir."

Kur'an ayetleri, işte böyle açık ve anlaşılır hale gelebilir. O ayetlerin inmiş olduğu atmosferi yaşamalı, o atmosferi Kur'an'ın olayları oluş sırasına göre ve kronolojik sıra ile ele almak yerine, içlerinden terbiye edici ve yönlendirici kesitler alan, birtek olayı kapsamlı bir kurala bağlayan, özel bir tutumu genel ve evrensel bir esasa bağlayan, kalplere ve gönüllere eşsiz metodu ve orjinal nizamı ile hitab eden Kur'an'ın özel üslubu ile en güçlü şekilde kafanda canlandırmalısın ki anlayabilesin.

Surenin akışından ve atmosferinden ve Kur'an'daki sıralanışına göre bir önceki Muhammed suresi ile mukayesesinden, islam toplumunun tüm tutum ve davranışında üç yıl boyunca meydana gelen derin değişikliklerin boyutu ortaya çıkmaktadır. Ki nüzul zamanına göre iki surenin arasında geçen zaman dilimini biz de üç yıl olarak tercih etmekteyiz. Ve yine bu mukayeseden, Kur'an'ın etkisi, Kur'an'ın ışığı altında ve Peygamberliğin himayesinde gelişmekle bahtiyar olan şu topluma Peygamberliğin yol gösterici terbiyesinin ne gibi büyük sonuçlar verdiği ortaya çıkmaktadır. İşte uzun insanlık tarihinde meydana gelen bu tarihi olay böyle meydana gelmiştir.

Bu fetih suresinin atmosfer ve ilhamlarından açıkça ortaya çıkan şu ki, bizler inanç sistemini algılamakta olgun, imanî seviyeleri birbirinden farksız, gönülleri bu dinin yükümlülüklerine hazır, bir toplulukla karşı karşıyayız. Bu insanlar, gerek canlarına, gerek mallarına yönelik yükümlülükleri yerine getirmek için vurgulaması şiddetli bir iticiye muhtaç değillerdir artık. Aksine, taassuplarını yumuşatacak, keskinliklerini engelleyecek, davet yüksek komutasının gördüğü hikmet uyarınca, bir müddet sükunet ve sulha teslim olmak için ellerinden tutacak birine ihtiyaçları vardır.

Artık islam toplumuna ne **"Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez"**[10] gibi hitab edilmekte ne de, **"İşte siz Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. Fakat içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse o ancak kendisine cimrilik eder. Allah zengindir, sizler fakirsiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız, yerinize başka**

10- Muhammed Suresi, 35

bir toplum gelir de onlar sizin gibi olmazlar."[11] şeklinde ifadelerle karşılaşmamaktadırlar.

Cihad için, ne şehitlerden ve Allah'ın onlara kendi katında hazırladığı ikramlardan söz ederek ve ne de Muhammed suresinde olduğu gibi savaş ve benzeri şeylerle imtihan etmenin hikmetini beyan ederek, cihad için güçlü teşviklere ihtiyaç kalmamıştır artık. Çünkü yüce Allah Muhammed suresinde: **"Eğer Allah dileseydi onlardan başka türlüde öç alabilirdi. Bunun böyle olması kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah kendi yolunda ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz. Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek. Onları dünyada iken tanıttığı cennete koyar."[12]** buyurmaktadır.

Artık mü'minlerin kalplerine ya da üzerlerine yüce Allah'ın indirdiği direnme gücü ve gönül huzurundan söz edilmektedir. Burada yer alan sebat ve huzur; onların heyecanlarının yatıştırılması, taassuplarının yumuşatılması, sulh ve yumuşaklık konusunda Allah'ın hükmü ve Resulünün hikmetine kalplerinin ısınması demektir. Bunun yanında, ağacın altında biat edenlerden yüce Allah'ın hoşnud olduğundan söz edilmektedir artık. Ve surenin sonunda bu parlak manzaranın Resulullah ve onunla birlikte olanlara ait olduğu ortaya çıkar...

"Sana biat edenler Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların elleri üstündedir. Kim ahdini bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Ve kim de Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükafat verecektir."[13] Bu ayet-i kerimede "biata uyma" ve "onu bozmama"dan söz edilmesi kural dışı gibi gelebilir. Oysa burada, ağırlık biat yapanları onurlandırma ve biatın değerini vurgulamak yönündedir. Ahdi bozmaya ise; ancak bedevi Araplardan geri kalanlardan söz edilmesi dolayısı ile işaret edilmiştir. Erkek ve kadın münafıklardan söz edilmesi de böyle geçici bir işaretten ibarettir, hedef değildir. Bu zümrenin durumlarının zayıflığını ve Medine'deki islam toplumunun samimiyet, olgunluk ve uyum içinde olduklarını belirtmek içindir. Kısacası geçicidir, Muhammed suresinde münafıkların yer aldığı gibi bu sure içinde bir yer işgal etmez. Çünkü münafıklar ve işbirlikçileri yahudilere ağırlık verilmişti orada. Bu da islam toplumunun içerden gönüllerinde meydana gelen gelişmeye paralel olarak, dışardan durumlarında oluşan bir başka gelişmedir.

Surenin tümü ve bazı ayetlerinin atmosferi gelecek fetihler, sefere katılmaktan geri kalanların kolay ganimetlere heveslenerek özür dilemeleri, bu dinin bütün dinlere üstün geleceğine dair işaretler, münafıklara göre müslümanların gücünü ortaya koymaktadır. Bütün bunlar, iki sure arasında geçen kısa zaman diliminde, müslümanların gücünün nerelere ulaştığına işaret etmektedir.

Gönüllerin özünde, toplumun durumunda ve onları çevreleyen ortamda apaçık bir gelişme olmuştur. Bunu Kur'an ayetlerindeki sıralanışın çizgisinden izleyenler anlayabilir. Bu gelişmenin hem değeri ve hem de tarihte eşsiz ve mutlu toplum örneği vermiş şu toplumun Kur'anî sistem ve Muhammedî terbiyenin izlerini gösteren bir ifadesi vardır. Sonra, bu gelişmenin insan topluluklarını yönetenlere de mesajları vardır. İdarecilerin, insanlarda noksanlık, zayıflık, geç-

11- Muhammed Suresi, 38 12- Muhammed Suresi, 4,5,6 13- Fetih Suresi, 10

mişin birikintileri ve kalıntıları çevre ve ortamın izleri, toprağın cazibesi et ve kanın ağırlığı var diye canları sıkılmasın... Bütün bunlar insana başlangıçta başedilemez, köklü ve sert engeler olarak gelebilir. Fakat tüm bunlar, gayretle, anlayışla ve tedaviye sabırla devam etmekle düzelmeye ve gelişmeye başlar. Deneyimler ve imtihanlar terbiye ve yönlendirme için fırsat olarak değerlendirilirlerse düzelme ve gelişmeye yardımcı olurlar. Sonra tedrici olarak çamurun ağırlığı hafifler, kan ve etin yoğunluğu şeffaflaşır, çevrenin izleri kaybolur, geçmişin birikintileri arınır ve kalpler yükseğe daha yükseğe çıkar. Nihayet kalpler orada, uzakta ve parlak ufukta ışığı görür. Resulullah bizlere güzel bir örnek, Kur'anî sistem dosdoğru bir yoldur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝١ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ

وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ۝٢ وَيَنصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ۝٣

1- Biz sana apaçık fetih verdik.
2- Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola iletir.
3- Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.

Bu sure, yüce Allah'ın Resulüne, apaçık fethi, kapsamlı bağışlaması, tam bir nimeti, sarsılmaz bir hidayeti eşsiz bir zafer "feyz"i ile başlıyor. Bunlar Allah'ın ilhamı ve yönlendirmesine tam güvenmenin, ilham ve işaretlerine hoşnud olarak teslimiyetin, her türlü kişisel iradeden kayıtsız şartsız soyutlanmanın şefkatli himayeye derin güvenin mükafatıdır. Resulullah bir rüya görür ve o rüyanın ilhamı ile harekete geçer... Devesi çöker artık gitmez. Ve insanlar haykırır: "Kusva çöktü, kusva çöktü." Resulullah onlara cevap verir: "Hayır Kusva çökmedi. Bu onun huyu da değildir. Fakat fili Mekke'ye bırakmayan onu da alıkoydu. Kureyş bugün benden içinde sıla-i rahm isteyerek, ne kadar zor şey isterlerse veririm kendilerine." Hz. Ömer heyecanlı bir tutku ile sorar ona: "Dinimizden bu tavizi vermek neden?" Resulullah cevap verir: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim. Onun emrine asla karşı gelmem ve O, asla benden yardımını esirgemeyecektir". Buna ek olarak, Hz. Osman'ın öldürüldüğü söylentisi yayılınca, "Onların işini çabucak bitirmedikçe buradan ayrılmayız" der. Ve halkı biata çağırır. Orada bulunan ve olanlara içinden hayırlar fışkıran Rıdvan biatı işte o zaman gerçekleşir.

İşte bu, Hudeybiye barışı ve onu izleyen çeşitli şekillerdeki birçok fetihlerde somutlaşan diğer fetihlerin yanında gerçek bir fetih (zafer) idi.

Bu fetih davette bir zaferdi. Zühri derki: İslamda bundan önce bundan daha büyük bir fetih yoktur. İnsanlar karşı karşıya gelince savaşmaktan başka bir yol yoktu. Sonra ateş kes sağlanıp da savaş bırakılınca ve insanlar birbirlerinden emin olunca birbirlerine karışmışlar, birbirleriyle konuşup tartışmışlardı. Aklı eren her kime islam anlatılmışsa islama girmişti. bu iki yılda (Hudeybiye barışı ve Mekke'nin fethi) daha önce islama girenler kadar veya onlardan daha çok ki-

şi islama girmiştir.

İbn-i Hişam der ki: Zühri'nin görüşünün doğruluğuna delil olarak; Resulullah Hudeybiye'ye Abdullah oğlu Cabir'in sözüne göre bindörtyüz kişi ile gelmişti. Sonra Mekke'nin fethi senesi yani iki yıl sonra onbin kişi ile gelmiştir, diyebiliriz.

Müslüman olanların arasında Halid b. Velid ve As oğlu Amr gibi kişiler bulunuyordu. Bu fetih aynı zamanda toprak ve coğrafya bakımından da bir fetih demekti. Müslümanlar Kureyşin şerrinden emin olmuşlardı. Bunun üzerine Resulullah Kaynuka oğulları, Nadir oğulları ve Kureyza oğullarından kurtulduktan sonra, yarımadayı yahudi tehlikesinin kalıntılarından kurtarmaya yönelmişti. Bu yahudi tehlikesi Şam yolunu tehdid eden çok güçlü Hayber kalesinde somutlaşıyordu. Yüce Allah orayı müslümanlara almayı nasib etmişti. Oradan çok büyük ganimetler elde etmişler ve Resulullah o ganimetleri sadece Hayber seferine katılanlara dağıtmıştı.

Bu fetih öte yandan, Medine'deki müslümanlarla, Mekke'deki Kureyş ile ve Mekke'nin civarında diğer müşriklere karşı müslümanların tutumunda bir fetih idi. Üstad Muhammed Derveze "Kur'an'dan Seçmeler Işığında Resulullah'ın Hayatı" isimli kitabında bu konu ile ilgili olarak gerçekten çok doğru söylüyor:

"Hiç kuşkusuz Kur'an'ın "büyük fetih" diye isimlendirdiği bu barış bu nitelemeye tamamen layıktır. Hatta bu barış, Resulullah'ın hayatında ve islam tarihinde islamın güçlenmesi ve kökleşmesinde ayırıcı en büyük olaylardan sayılsa yeridir veya daha doğru bir ifade ile olayların en büyüklerinden biridir. Kureyşliler bu olayla Resulullah'ı ve islamı tanımışlar, Resulullah ve islamın gücünü, varlığını itiraf etmişler ve Peygamber ve müslümanları kendilerine denk olarak kabul etmişlerdi. Hatta bu anlaşma müşrikleri müslümanlardan en güzel bir biçimde savmış oluyordu. Hem de bu Kureyşlilerin son iki yılda Medine'ye iki kez saldırdıkları bir sıraya rastlıyordu. Son savaş bu ziyaretten sadece bir yıl önce olmuş, müslümanların kökünü kazımak amacıyla müşrikler kendilerinden ve yandaşlarından oluşan büyük bir yığınak yapmışlardı. Bu savaş müslümanların düşmanlarının karşısında azlık ve güçsüzlüklerinden dolayı iç dünyalarında şiddetli korku ve sarsıntıya yol açmıştı. Bu da, Kureyşi kendilerine örnek alan ve önder gören, onların inkarcı tutumlarından son derece etkilenen civardaki Arapların benliğine büyük bir etki yapmıştı. Bedevilerin Peygamber ve müslümanların bu yolculuktan sağ-salim dönemiyecekleri yolundaki kanaatleri ve münafıkların müslümanlar için en kötü tahmini yaptıkları göz önüne alınınca, bu fethin önemi ve ne büyük bir boyuta sahip olduğu ortaya çıkar.

"Bu olaylar, Resulullah'ın yaptıklarına dair ilhamının doğru olduğunu ispat etmiş ve Kur'an da onu bu konuda desteklemiştir. Öte yandan bu olaylar, müslümanların elde ettikleri maddi manevi, siyasal, askeri ve dini yararların ne kadar büyük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü, müslümanlar Arap kabilelerinin gözünde güçlenmişler, Resulullah ile birlikte yolculuğa katılmayan bedeviler özür dilemeye girişmişler, Medine'deki münafıkların sesleri daha da kısılmış, ağırlıkları kalmamıştır. Çünkü Araplar uzak yerlerden bölük bölük Resulullah'a gel-

meye başlamışlardır. Çünkü müslümanlar Hayberde ve Şam yolu boyunca serpilmiş, Hayberin köylerindeki yahudilerin kolunu kanadını kırabilmişlerdir. Çünkü, askeri birliklerini, Necd gibi, Yemen gibi, Belkâ gibi uzak yörelere gönderebilmişlerdir. Ve çünkü iki yıl sonra Resulullah Mekke'ye yönelebilmiş ve orayı fethedebilmiştir. İşte bu, kesin bir sonuçtu. Çünkü Allah'ın yardımı ve fethi gelmiş ve insanlar akın akın Allah'ın dinine girmişlerdi."[14]

Biz dönüyor ve yeniden vurguluyoruz ki; bütün bunların yanında ortada başka bir fetih daha vardır. Rıdvan biatının canlandırdığı, gönül ve kalplerde olmuştur bu fetih... Yüce Allah "Rıdvan biatından" ve ona katılanlardan Kur'an'da nitelemiş olduğu şekilde hoşnud olmuş ve bu hoşnudluğun ışığı altında onlar için surenin sonunda **"Muhammed Allah'ın Resulüdür. Beraberinde bulunanlar kendi aralarında merhametli..."**[15] şeklindeki parlak ve kerim şekli çizmiştir. İşte bu davet tarihinde bir fetihdir. Kendine göre bir değeri ifadesi ve daha sonra tarihte etkileri olmuştur.

Resulullah bu sure ile çok sevinmiştir. Büyük kalbi, yüce Allah'ın kendine ve beraberinde bulunan mü'minlere inen bu feyzi ile ferahlık duymuştur. Apaçık fetih yüzünden ferahlık duymuştur. Kapsamlı bağış ile ferahlık duymuştur. Tam nimetle ferahlık duymuştur. Doğru yola ulaştıkları için ferahlık duymuştur. Allah'ın mü'minlerden, hoşnud olması ve onları bu güzel niteliklerle nitelemesi yüzünden ferahlık duymuştur. Resulullah -bir rivayete göre-: "Dün gece bana bir sure inmiştir ki, o sure bana dünya ve içinde olan herşeyden daha sevimlidir" demiştir. Bir başka rivayete göre: "Bu gece bana bir sure inmiştir ki, o sure bana güneşin üzerine doğduğu herşeyden daha sevimlidir" demiştir... Ve, Rabbinin kendisine vermiş olduğu nimete karşı gönlü şükürlerle dolup taşmış. Ve yine uzun uzun namaz kılarak Rabbine şükretmiştir. Hz. Aişe bu namazdan söz ederken, "Resulullah namaza durduğu zaman ayakları şişinceye dek namaz kılardı. Ona: "Ya Resulallah! Yüce Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışladığı halde neden böyle davranıyorsunuz" dediğimde, Resulullah: "Ya Aişe, ben yüce Allah'ın çok şükreden kulu olmayayım mı?" demiştir.[16]

MÜ'MİN ERKEK VE KADINLAR

İlahi ifadelerdeki bu açılış cümleleri özellikle Resulullah'ın nasibi idi. Sonra ifade akışına devam etmekte ve yüce Allah'ın bu fetih ile mü'minlere vermiş olduğu nimetleri, kudret elinin onların kalbine sekinet vermesini ve ahirette onlara hazırlamış olduğu bağışlama, kazanç ve nimeti belirtmektedir:

هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِندَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

14- Muhammed İzzet Derveze: Kur'an'dan Seçmeler Işığında Resulullah'ın Hayatı, c.2, sh.292-293.
15- Fetih Suresi, 29
16- Hadisi, Müslim, Abdullah b. Vehb'den sahihinde nakleder.

4- İnananların, imanlarını kat kat artırmaları için, kalblerine güven indiren O'dur. Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır. Allah bilendir, Hakim olandır.

5- İnanan erkek ve kadınları, içinde temelli kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar, onların kötülüklerini örter. Allah katında büyük kurtuluş budur.

"Sekinet" sözcüğü, ifade gücü olan, çeşitli sahneler canlandırabilen zengin çağrışımlar içerebilen bir sözcüktür. Sekineti yüce Allah bir kalbe indirdi mi, bu, iç huzuru, rahat, kesin inanç, güven, ağırbaşlılık, sebat, teslimiyet ve hoşnutluk olarak karşımıza çıkar.

Bu olayda mü'minlerin kalpleri çeşit çeşit duygularla coşmakta, tepkilerle kaynamaktaydı. Müslümanlar beklemekte ve Resulullah'ın Ka'be'ye gireceklerine dair görmüş olduğu rüya doğru çıkacak mı diye merak etmekteydiler. Sonra Kureyşlilerin tutumları ile yüzyüze geliş ve Resulullah'ın, ihrama girdikten sonra ve kurbanlık develeri işaretleyip, boyunlarına kurbanlık nişanı taktıktan sonra o yıl Ka'be'yi ziyaret etmeyerek geri dönüşü kabul etmesi... Doğal olarak hiç kuşkusuz bu müslümanların çok zoruna gitmişti. Nakledildiğine göre, Hz. Ömer hiddet içinde Hz Ebu Bekr'e gelir ve -Olayı rivayeti içinde tesbit ettiklerimizden ayrı olarak- "O bizim Ka'be'ye geleceğimizden ve onu tavaf edeceğimizden söz etmedi mi?" der. Kalbi Resulullah'ın kalbi ile bütünleşmiş, kalbinin atışları Resulullah'ın nabzına tıpa tıp uyan Hz. Ebu Bekr; "Evet, söyledi. Fakat sana bu yıl Ka'be'ye gideceksin diye mi haber verdi?" diye sorar. Hz. Ömer: "Hayır" diye cevap verir. Hz. Ebu Bekr: "Sen oraya gidecek ve orayı tavaf edeceksin" der. Bunun üzerine Hz. Ömer onun yanından ayrılır ve Resulullah'a gelir. Resulullah'a söyledikleri arasında şu cümle de yer alır: "Sen bize Ka'be'ye geleceğimizi ve onu tavaf edeceğimizi söylemedin mi?" Resulullah: "Evet söyledim. Sana bu yıl gideceğimizi haber verdim mi?" buyurur. Ömer: "Hayır" deyince, Resulullah; "Sen oraya gideceksin ve tavaf edeceksin" der. İşte bu kesit, mü'minlerin kalbinden geçenlerden bir örnektir.

Mü'minler, Kureyşin ileri sürdüğü şartlardan bayağı can sıkıntısı içinde idiler. İslama girip de, velisinin izmi olmadan Hz. Muhammed'e gelenlerin geri verileceği maddesinden, "Rahman ve Rahim" isminin anlaşmada yer almasının kabul edilmeyişinden ve Resulullah'ın "Allah'ın elçisi" niteliğini anlaşmada reddedilişinden cahili taassupları yüzünden çok sıkılmışlardı... Rivayet olunduğuna göre, Amr oğlu Süheyl bu sıfatı silmesini isteyince, Hz. Ali, silmemiş bu kez Resulullah silmiş ve şöyle demişti: "Ya Rab! Sen biliyorsun ki ben senin elçinim."

Müslümanlar dinlerine son derece düşkün ve müşriklerle savaşmaya son derece istekli idiler. Bunu, topluca biat etmeleri göstermektedir. Sonra durum, barıştan ateşkese ve bunun arkasından da Hudeybiye'den geri dönüş şeklinde bir gelişme göstermişti. İşin bu şekilde gelişme göstermesi, onlar için pek yenilir yutulur bir şey değildi. Bunu da, kurbanlarını kesmekte, traş olmakta işi ağırdan almalarında görmekteyiz. Hatta sonunda Resulullah onlara bu isteğini üç kez tekrarlamak zorunda kalmıştı. Oysa onlar Sakif kabilesinden Mes'ud oğlu Urve'nin de Kureyş'e anlattığı gibi, Resulullah'ın emrine sarılma ve itaatta son de-

rece gayretli iken, kurbanlarını kesmemişler, başlarını traş etmemişler veya saçlarını kısaltmamışlardı. Bunu ancak, Resulullah'ı bizzat yaparken görünce yapmaya başlamışlar ve Resulullah'ın sözünün göstermediği etkiyi, bu aksiyonu göstermiş ve onları taa yüreklerinden sarsmıştı. Bunun sonucu olarak da kendilerinden geçmenin dehşeti içinde Resulullah'ın emrine itaata koyulmuşlardı.

Aslında onlar Medine'den Umre niyeti ile çıkmışlardı. Gayeleri savaş değildi. Ne ruhen ne de aksiyon olarak savaşa hazırlamamışlardı kendilerini... Sonra sürprizler birbirini izlemişti. Kureyşlilerin müfreze gönderip müslümanların karargahına ok ve taşlarla saldırmaları... Evet Resulullah, müşriklerle savaşa karar verip de, biat isteyince ona topluca biat etmişlerdi. Fakat bu biat olayı, ruhen hazırlandıkları durumun aksi ile karşılaşma sürprizini ortadan kaldırmıyordu. Ki bu sürpriz içlerinde kaynayan reaksiyon ve etkilenmelerin bir bölümünü oluşturuyordu. Bir kere onlar topu topu bindörtyüz kişi idiler. Oysa Kureyş, kendi yurdunda civardaki bedeviler ve müşriklerin desteği yanlarında idi.

İnsan bu manzaraları dönüp de zihninde şöyle bir yeniden canlandırınca ancak anlayabilir. Yüce Allah'ın **"Kalblerine güven indiren O'dur"** sözünün anlamını... Bu sözlerin tadını, ifadenin lezzetini... Ve insan o günkü atmosferi ancak canlandırabiliyor. Ve bu ayetlerle o günkü ortamı yaşıyor ve Allah'ın o kalplere lütfettiği iç huzurunun serinliğini ve esenliğini hissediyor...

Yüce Allah o gün müminlerin kalplerinde coşup kabaran duyguların imandan dolayı olduğunu ve imani düşkünlüklerinin ne kendileri bir pay çıkarmak ve ne de cahiliyet alışkanlıkları uğruna olmadığını bilmiş ve kendilerine **"İnananların imanlarını kat kat artırmaları için..."** bu iç huzurunu lutfetmiştir. İç huzuru, dine bağlılık ve cesaret eden, derece olarak daha üstün bir mertebedir. İç huzurunda endişesiz bir güven vardır. İç huzurunda hoşnudluk ve kesin bir inancın sağladığı güven vardır.

Buradan hareketle, yüce Allah zafer ve galibiyetin zor ve uzak olmadığını tam tersi sonucun müminlerin arzuladıkları gibi gelişmesi hikmetine uygun olduğu zaman yüce Allah için kolay ve basit olduğunu beyan ediyor. Çünkü yüce Allah'ın dilediği zaman, galibiyeti sağlayacak zaferi elde edecek yenilmez ve sayısız askerleri vardır. **"Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır. Allah bilendir, Hakim olandır."** Herşey O'nun hikmeti ve hükmüne gör, O nasıl dilerse öyle gelişir. Zaten yüce Allah ilmi ve hikmeti gereği, müslümanlara takdir buyurmuş olduğu zafer ve nimeti gerçekleştirmek için **"İnananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine güven indiren O'dur." "İman eden erkekler ve kadınları içinde temelli kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetlere koyar ve onların kötülüklerini örter. Allah katında büyük kurtuluş budur."** Eğer bu gelişmeler yüce Allah'ın ölçüsüne göre, büyük bir kurtuluş ise, evet o zaman büyük bir kurtuluş demektir. Kendi özünde büyük bir kurtuluştur. Yüce Allah'ın takdirine uygun, ölçüsüne göre ölçülmüş olan ve O'nun katından bunu elde edenlerin gönüllerinde büyük bir kurtuluştur bu...

Gerçekten o gün mü'minler yüce Allah'ın kendileri için takdir ettiği şeylere çok sevinmişlerdi. Ve surenin açılış ayetlerini dinledikten ve Resulüne ihsan et-

miş olduğu feyizleri öğrendikten sonra, acaba kendi paylarına ne çıkacak diye merak etmeye başlamışlar ve Resulullah'a kendi nasiplerini sormuşlardı. Müslümanlar kendi nasiplerini öğrenince, gönülleri hoşnutluk, ferah ve kesin iman ile dolup taşmıştı.

MÜNAFIK ERKEK VE KADINLAR

Sonra yüce Allah bu olayda takdirine göre hikmetinin bir yönünü daha onlara haber vermektedir. Bu da, gerek kadın gerek erkek münafıklarla müşriklerin amel ve davranışlarına göre cezalandırılacaklarıdır.

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝

6- İnananlara yardım etmez diye Allah hakkında kötü zanda bulunan iki yüzlü erkek ve kadınlar, puta tapan erkek ve kadınlara Allah azab etsin, kötü zanları kendi başlarına gelsin! Allah onlara gazab etmiş onları lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Ne kötü dönüş yeridir.

Burada bu ilahi ifadede, münafıklarla müşriklerin kadın ve erkeklerinin Allah'a kötü zan besleme ve Allah'ın mü'minlere yardım edeceğine güvensizlikte birbirinin aynısı olduklarını görmekteyiz. Onlar, topyekün "Kötü zanları başlarına gelsin" hükmünde aynı akıbete mahkum, ve tümü o belanın içinde mahsur olup bela başlarına gelmiş ve üzerlerine inmiştir. Allah'ın gazabıve lanetini kendilerine hazırlamış olduğu o kötü yerde beraberce kucaklamışlardır.

Çünkü münafıklık aşağılık bir niteliktir ve kötülükte şirkten hiç de geri kalır yanı yoktur. Hatta şirkten daha beterdir münafıklık... Çünkü kadın ve erkek münafıkların islam toplumuna verdiği zarar -görüntü ve çeşidi farklı olsa da- kadın ve erkek müşriklerin zararından hiç de geri kalmaz.

Yüce Allah gerek kadın ve gerek erkek münafıklarla müşriklerin ortak niteliklerinin "Allah'a kötü zan beslemek" olduğunu bildirmektedir. Mü'min kalb Rabbine iyi zan besler, O'ndan sürekli olarak hep hayır umar. Gerek ferahlıkta gerek darlıkta hep hayır umar Rabbinden. Her iki durumda da Rabbinin kendisi hakkında hayırlı olan ne ise onu istediğine inanır. Bu konunun püf noktası mü'minin kalbinin yüce Allah'a bağlı olmasında ve yüce Allah'ın hayır pınarının çağlayıp durmasının asla kesilmemesindedir. Kalb yüce yaratanına bağlandı mı, bu köklü gerçekle yüzyüze gelir, onu doğrudan doğruya hisseder ve tadına varır. Oysa münafıklar ve müşrikler ise yüce Allah'a bağları kopuk kimselerdir. Dolayısı ile bu gerçeği hissedemezler ve tadamazlar. Buna bağlı olarak da yüce Allah'a kötü zan beslerler, kalpleri olayların dış görünüşüne takılır ve olaylar hakkında dış görünüşüne göre yargıya varırlar. Ve sonuç olarak yüce Allah'ın kendilerine ve çok hassas ve sezilmez idaresine güvenmek dururken, olayların dış görünüşünün verdiği kanaata aldanarak, hem kendileri hem de mü'minlerin başlarına kötü şeyler gelecek diye tahminde bulunurlar.

Yüce Allah bu ayette islamın ve müslümanların çeşitli türlerden düşmanla-

rını sıralamış ve onların kendi katında durumlarını sonuçta kendilerine hazırlamış olduğu şeyleri açıklamıştır. Bunun arkasından da kudret ve hikmetini ifade etmiştir:

وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝٧

7- Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır. Allah güçlü olandır, Hakim olandır.

Dolayısı ile onların durumlarından hiçbir şey yüce Allah'ı yoramaz ve ona hiçbir davranışları gizli kalamaz. Ve O'nundur göklerin ve yerin orduları ve O aziz ve hakim olandır.

ŞAHİD, MÜJDECİ VE UYARICI PEYGAMBER

Sonra yüce Allah hitabını Resulullah'a çevirmekte ve onu görevine çağırmakta ve bu görevin hedefini açıklamaktadır. Sonra mü'minleri Rabblerinin mesajı kendilerine bildirildikten sonra görevlerine yönelmekte ve Resulullah ile sözleşirlerken yaptıkları biatlarını doğrudan doğruya yüce Allah'a çevirmekte, kararlaştırdıkları sözleşmeyi yüce Allah ile yaptıklarını belirtmektedir.

Böylece yüce Allah Resulullah ile yaptıkları biatı şereflendirmiş ve sözleşmeyi yüceltmiş olmaktadır.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝٨ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝٩
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ۝١٠

8- Biz seni şahid, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.
9- Ki Allah'a ve Resulüne inanasınız O'nun dinini destekliyesiniz. O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam O'nu tesbih edip şanını yüceltesiniz.
10- Sana biat edenler, Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur. Ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükafat verecektir.

Resulullah gönderilmiş olduğu şu insanlığa şahittir. Kendisine emredileni onlara bildirdiğine, kendisini nasıl karşıladıklarına, içlerinden mü'minler, kafirler ve münafıklar olduğuna, iyiler ve bozguncular olduğuna şahitlik edecektir. Peygamberliğini yerine getirdiği gibi şahitlik de edecektir. Resulullah, mü'minler için hayır, bağışlanma, hoşnutluk ve iyi mükafat müjdecisi kafirler, münafıklar, isyankarlar ve bozguncular için de kötü akıbet, gazap, lanet ve ceza ile korkutucu ve uyarıcıdır.

Resulullah'ın görevi bunlar... Sonra yüce Allah kitabını mü'minlere çevirmekte, bu peygamberlikten güdülen hedefi onlara açıklamaktadır. Bu hedef; Allah'a ve Resulüne iman etmek, sonra imanın gereklerini yerine getirmektir. Bu-

na göre mü'minler, yüce Allah'ın şeriatını ve sistemini destekleyerek yüce Allah'a yardım edecekler, O'nun yüceliğini gönüllerinde duyarak O'na ta'zim edecekler, sabah-akşam tesbih ederek hamdederek, O'nu noksan niteliklerden tenzih edeceklerdir. Sabah-akşam deyimi bütün günü üstü kapalı olarak anlatan bir terimdir. Çünkü bir günün iki ucu olan sabah ve akşam o günün bütün zamanlarını içermektedir. Bundan gaye, kalbin her an yüce Allah'a bağlı olmasıdır. İşte bunlar; Resulullah'ı müjdeci, şahit ve korkutucu olarak gönderilirken mü'minlerin imanından umulan semerelerdir.

Resulullah onları yüce Allah'a bağlamak ve kendisinin aralarından ayrılması ile kopmayacak sürekli bir biatı yüce Allah ile onların aralarında oluşturmak için gelmiştir. Dolayısı ile Resulullah biat için elini onların elleri üstüne koyunca, bunu ancak ve ancak Allah adına yapmaktadır. **"Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir."** Bu anlatım Resulullah ile aralarındaki biatı canlandıran çok ürpertici ve yüceltici bir anlatımdır. Biata katılan her kişi, elini Resulullah'ın eline koyarken, Allah'ın elinin kendi elinin üstünde olduğunu ve yüce Allah'ın bu biatta hazır olduğunu, biatın asıl sahibinin O olduğunu ve onu yüce Allah'ın aldığını ve O'nun elinin mü'minlerin elleri üstünde olduğunu hissedecektir. Kimin? Yüce Allah'ın. Aman Allah'ım. Ne müthiş, ne hoş ve ne yüce bir olay bu.

İşte bu manzara, insanın aklından, biatı bozma düşüncesini kökünden söküp atmaktadır. Çünkü Resulullah kişi olarak ortadan kalksa bile yüce Allah mevcuttur ve diridir. Allah almakta bu biatı ve O vermektedir. Biatı gözetleyen de kendisidir.

"Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur."

Heryönden zarar görecek olan odur. Kendisi ile yüce Allah arasındaki kârlı alış-verişten dönmekle zararlı çıkacak olan da odur. Yüce Allah ile kulu arasındaki her biatta ve her sözleşmede sürekli Allah'ın fazlından yararlanıp kârlı çıkacak olan kuldur. Çünkü yüce Allah alemlere hiç muhtaç değildir. Allah'a vermiş olduğu ahdi bozup cayınca zararlı çıkacak olan kulun kendisidir. Bunun sonucu olarak yüce Allah'ın gazab ettiği ve çirkin gördüğü caymaya karşılık O'nun gazabına ve cezasına uğrayacak olan da kuldur. Çünkü Allah vefayı ve sözünde sadık olanları sever. **"Ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükafat verecektir."**

Evet ifadede yer aldığı gibi, niceliği belirtilip açıklanmayan **"Büyük bir mükafat..."** Bu karşılık yüce Allah'ın "büyük" diye nitelediği bir karşılıktır. Yeryüzünün insanlarının az olanı kavrayabilen, sınırlamaya mahkum ve fani akıllarının onu kavrayacak seviyeye asla çıkamayacağı yüce Allah'ın ölçüsü, tartısı ve nitelemesine göre **"Büyük bir mükafat"**tır o.

Söz "biatın içyüzü"ne, biattan dönekliğin tehlikesine ve ahde vefanın önemine gelmişken, ifadenin akışı Allah'a kötü zan beslemeleri ve kendi anavatanında olan ve daha önce iki yıl arka arkaya Medine'ye saldıran Kureyş üzerine gitmekten, Resulullah ile çıkacak olanların başlarına zarar gelecek diye tahmin yürütüp de geri kalan bedevilere yönelmektedir. Evet ifadenin akışı Resulullah'a,

kendisi ve beraberinde bulunanlar sağ-salim geri dönünce onların özür dileyeceklerini haber vermek için onlara yönelmektedir. Kureyşliler Resulullah ile kavgadan vazgeçmiş, onunla savaşmamıştı. Kendisi ile bir anlaşma imzalamıştı. Şartları ne olursa olsun bu anlaşmadan açıkça görülen Kureyşliler geri adım atmışlar, Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- kendileri ile savaşı bırakma anlaşması yapılacak ve düşmanlığından çekinilen kendilerine denk bir güç kabul etmişlerdir. Sonra ifadenin akışı, onların asıl, neden kendisi ile gelmediklerini Resulullah'a ifşa etmekte ve onları rezil etmekte, Resulullah ve mü'minlerin önünde kirli çamaşırlarını ortaya dökmektedir. Öte yandan ifadenin akışı, Resulullah ve kendisi ile sefere çıkanlara müjdeli haberler vermektedir. Buna göre onlar yakında kolay ganimetler elde edecekler, onlara katılmayıp geri duran bedeviler bu kolay ganimetlerden elde etmek için kendisi ile gelmeyi isteyeceklerdir. İşte burada ilahi ifadeler, Resulullah'a onlara ne şekilde davranacağını ve nasıl cevap vereceğini göstermektedir. Bu ilahi telkine göre Resulullah onların kendisi ile birlikte yakında ve kolay elde edilecek ganimet için gelmelerini kabul etmeyecektir. Çünkü bu sadece daha önce kendisi ile yola çıkan ve Hudeybiye'de bulunanlara özeldir. Buna karşın yüce Allah onlara başka bir hedef göstermektedir. Bu hedefte güçlük vardır. Ve güçlü kuvvetli bir toplulukla savaş vardır. Eğer itaat ederlerse büyük mükafat elde edecekler, yoksa daha önce karşı geldikleri gibi yine karşı gelirlerse kendilerine şiddetli bir azap verilecektir.

SAVAŞA GİTMEYENLER

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا
أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾
بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًا
بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ
الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا

نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ
لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا
وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

11- Bedevilerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile". Onlar kalblerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: "Allah size bir zarar vermek dilemiş, yahut size bir fayda vermek istemiş olsa Allah'ın, sizin için dilediğine kim engel olabilir? Hayır hiç kimse engel olamaz, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

12- Aslında siz Peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönlünüze güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helakı hak etmiş bir topluluk oldunuz.

13- Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki biz, kafirler için alevli bir ateş hazırlamışızdır.

14- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

15- Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken: "Bırakın bizde sizinle gelelim" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştimek isterler. De ki: "Bize uymayacaksınız; Allah sizin için önceden böyle buyurdu". Onlar size: "Hayır bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Hayır aksine, kendileri ancak pek az söz anlayan kimsedirler.

16- Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki: "Siz yakında çok kuvvetli olan bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla savaşırsınız ya da müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verir. Fakat önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır."

Kur'an-ı Kerim geri kalıp katılmayanların sözlerini ve onlara verilecek cevabı yansıtmakla yetinmiyor. Aksine bu münasebetle ruhların hastalıklarını ve kalplerde olan duyguları tedavi etmek zaaf ve kayma noktalarına nüfuz edip, onları gerekli tedaviye hazırlık olmak üzere muayene etmek sonra da kalıcı gerçekler ve değişmez değerler, şuur, düşünce ve davranış kuralları yerleştirmek için bu münasebeti bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Gıfar, Müzeyne, Eşca, Eslem ve Medine civarında bulunan öteki bedevi kabilelerden geri kalıp katılmayanlar, geri kalmalarına özür göstermek için **"Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu"** diyecekler. Tabii bu bir özür değildir. Herkesin her zaman ailesi ve malı vardır. Bu gibi şeyler inancın yükümlülüklerini ve gereğini yerine getirmek için geçerli bir mazeret olsaydı hiç kimse görevini yapmazdı.

Ve yine **"Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile"** diyeceklerdir. Oysa onlar, yüce Allah'ın Resulüne bildirdiği gibi, bağışlanma isteklerinde içten ve samimi değillerdir. **"Onlar kalplerinde olmayan şeyi dilleri ile söylerler."** Burada yüce Allah geri kalmanın savamıyacağı, ileri atılmanın değiştiremiyeceği "kader gerçeği" ve insanları çepeçevre kuşatan ve kaderlerine dilediği gibi yön veren ilahi kudret gerçeğini ve yüce Allah'ın kendisine uygun olarak takdirini yönlendirdiği kapsamlı ilim gerçeği ile onlara cevap vermektedir. **"De ki: Allah size bir zarar vermek dilemiş veyahut size bir fayda vermek istemiş olsa Allah'ın sizin için dilediğine kim engel olabilir? Hayır hiç kimse engel olamaz, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."**

Ayette bir soru cümlesi ile karşılaşıyoruz: Bu, Allah'ın kaderine teslim olmayı O'nun emrine geri durmaksızın ve ağırdan almaksızın itaatı ilham eden bir sorudur. Savaşa, sefere katılmamak veya ağırdan almak ne bir zararı savar ne de bir yararı geciktirir. Özür uydurmak Allah'ın ilminden asla gizli kalmaz. Herşeyi kuşatan ilmi uyarınca verecek olduğu cezaya da etki etmez. Pedegojik bir direktiftir.

"Aslında siz Peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönlünüze güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helakı hak etmiş bir topluluk oldunuz."

İşte böyle, yüce Allah onları, içlerinde sakladıkları niyetleri, gizlice yürüttükleri tahminleri ile ve Allah'a besledikleri kötü zanları ile çırılçıplak ve apaçık olarak yüzyüze getirmektedir. Onlar Resulullah ve onunla birlikte olan mü'minler ölüme gidiyorlar, Medine'ye ailelerinin yanına asla dönemeyecekler sanıyorlardı. Ve "Muhammed Medine'de kendi evinin önünde kendisi ile savaşabilen, arkadaşlarını öldürebilen bir topluluk üzerine gidip onunla savaşacak ha!" diyorlardı. Bu sözleri ile Uhud ve Hendek savaşlarını ima ediyorlardı. Oysa yüce Allah'ın sadıkları ve kendisi için herşeyden soyutlanmış kullarını himaye edip koruyacağını hiç hesaba katmamışlardı. Öte yandan onlar -olayları kendilerine göre değerlendirmeleri ve kalpleri inancın sıcaklığından yoksun olması nedeni ile- neye mal olacağını gözardı ederek görevin görev olduğunu takdir etmemişlerdi. Ve yine Resulullah'a itaatın zahiri kazanca ve şekli kayba bakmaksızın yerine getirilmesi gerekli bir görev ve ona itaat ötesinde başka bir netice gözetmeksizin yerine getirilmesi gerekli bir ödev olduğunu da takdir etmemişlerdi.

Onlar böyle zannetmişler ve bu zan kalplerine hoş gelmiş, artık başkasını görmez ve düşünmez olmuşlardır. İşte kalplerinin verimsiz olmasından kaynaklanan Allah'a kötü zan budur işte. Ayette geçen (bûr) "verimsiz" kelimesi anlam dolu enteresan bir kelimedir. Çünkü verimsiz toprak, ölü ve çorak toprak demektir. İşte onların kalpleri de böyle, bütün benlikleri de aynı böyledir. Verimsiz, ölü, bereketsiz ve meyvesiz... Yüce Allah'a karşı iyi zan beslemeyen bir kalpten ne beklenebilir ki? Çünkü böyle bir kalp yüce Allah'ın ruhuna bağlanmaktan kopuktur. Böyle bir kalp verimsiz, ölü, meyvesiz bir kalptir. Ve sonu helak ve mahvolmaktır.

Onlar aynen bunun gibi mü'minler topluluğu hakkında da karamsardılar

Böyle insanlar yüce Allah ile bağları kopuk, kalpleri ruh ve canlılıktan yoksun bedeviler gibidirler. Zaten hep böyle olur. Batılın kefesi ağır basıyor görününce, yeryüzündeki zahiri güçler şerli ve sapık kimselerin yanında yer alınca, mü'minler sayıca, malzeme ve hazırlıkça geri veya yer mertebe ve malca yetersiz olduklarında mü'minler topluluğuna hep kötü zan beslerler. Bedeviler ve benzerleri, mü'minler, zahiri gücü ile azgın ve güçlü olan batılın karşısına dikilirlerse onların ailelerine asla geri dönemeyeceklerini her zaman sanırlar. Onlar her an köklerinin kazınacağı ve davalarının sona ereceği beklentisi içindedirler. Dolayısı ile akılları sıra en sağlam yolu izlerler ve yine akılları sıra onların tehlikelerle dopdolu yolundan uzaklaşırlar. Fakat yüce Allah bu kötü zannı boşa çıkarır ve durumları ve halleri kendi ilmine göre, idaresi ve gerçek güçlerin tuttuğu teraziye göre değiştirir. Yüce Allah kendi güçlü kudret eliyle tuttuğu teraziye göre değiştirir de kendisine heryerde ve her zaman kötü zan besleyen münafıkların bilmeyeceği şekilde terazinin kefesini bir topluluk için alçaltırken bir diğeri için yükseltir.

Buradaki gerçek terazi iman terazisidir. Dolayısı ile yüce Allah bedevileri o teraziye havale etmekte ve bu terazi uyarınca ceza için genel bir kural belirlemektedir. Bununla birlikte, yüce Allah'ın yakın rahmetini ima etmekte ve fırsatı ganimet bilmeye ve Allah'ın rahmet ve bağışlamasından yararlanmaya koşmalarını ilham etmektedir.

"Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki biz, kafirler için alevli bir ateş hazırlamışızdır."

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."

Onlar mallarını ve ailelerini mazeret olarak ileri sürmüşlerdir. Allah'a ve Resulüne inanmadıkları kendileri için hazırlanmış olan şu çılgın ateşe karşı malları ve aileleri kendilerine ne yarar sağlayacaktır? Terazinin iki kefesi vardır. O halde ya şu kefeyi veya bu kefeyi kesin bir şekilde seçsinler. Çünkü kendilerini bu şekilde tehdit eden yüce Allah, tek başına yer ve göklerin sahibidir. Dilediği kimse için bağışlama ve dilediği için azab verebilme gücüne sahip tek O'dur.

Yüce Allah insanlara yaptıkları amellere göre karşılık verir. Ancak dilemesi herhangi bir şeyle kayıtlı değildir. İşte yüce Allah burada bu gerçeği kalplere yerleşsin diye belirlemektedir. Bu gerçek amele göre karşılık verilmesi prensibi ile de çelişmez. Çünkü amellere göre karşılık verilmesi yüce Allah'ın bu dilemesine ait, mutlak bir tercihidir.

Allah'ın bağışlaması ve rahmeti çok yakındır. Yüce Allah'ın kafirler için hazırlayıp koymuş olduğu çılgın ateşle kendisine ve elçisine inanmayanlara azab edeceği yolundaki hükmü gerçekleşmeden önce dileyen bunu fırsat olarak değerlendirsin.

Sonra ifadenin akışı, Resulullah ile sefere katılmayıp geri kalanların zanlarının aksine, yüce Allah'ın mü'minler için takdir etmiş olduğu bazı şeyleri bunların yakın olduklarını ima eden bir üslup içinde ortaya koymaktadır:

"Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken: "Bırakın

bizde sizinle gelelim'' diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: ''Bize uymayacaksınız; Allah sizin için önceden böyle buyurdu''. Onlar ise: ''Hayır bizi kıskanıyorsunuz'' diyecekler. Hayır aksine, kendileri ancak pek az söz anlayan kimsedirler.''

Tefsircilerin çoğunluğu bu ifadenin Hayberin fethine işaret olduğu düşüncesindedirler. Bu mümkündür. Fakat ayeti Hayberin fethi için bir işaret olarak almasa da verdiği ilham sürekli geçerlidir. Çünkü ayet müslümanlara yakın ve kolay fetihler ihsan edileceğini ve sefere katılmayanların bunu anlayacakları ve **''Bırakınız bizde sizinle gelelim''** diyeceklerini ima etmektedir.

Belki de tefsircileri bu ayetin Hayberin fethine işaret ettiği kanaatine iten Hayberin Hudeybiye barış anlaşmasından biraz sonra fethedilmesidir. Çünkü Hayber, Hudeybiye barış anlaşmasından iki aydan daha az bir müddet sonra hicretin yedinci yılı Muharrem ayında fethedilmişti. Ve Hayberin fethi bol ganimet elde edilen savaş olmuştur. Ve Hayber surları Arabistan yarımadasında yahudilerin zengin güçlü merkezlerinden geri kalan en sonuncusunu oluşturuyordu. Ve o surlara, daha önce yarımadadan sürülen Nadir oğulları ve Kureyza oğullarının bir kısmı sığınmışlardı.

Tefsircilerin birbirini izleyen görüşlerine göre, yüce Allah Hudeybiyede biata katılanlara Hayberin ganimetlerini va'detmiş, bu ganimetlere onlarla birlikte kimseyi ortak etmemiştir. Ben bu konuda hiçbir açık ifadeye rastlayamadım. Herhalde tefsirciler bu yargıya yapılan uygulamadan varıyor olsalar gerek. Çünkü Resulullah Hayber ganimetlerini Hudeybiye anlaşmasında bulunanlara hazır vermiş ve onların yanında başka hiçbir kimseye pay ayırmamıştır. Kısacası, yüce Allah, sefere katılmaktan geri duran bedeviler yakın ve kolay ganimetleri elde etmek için sefere biz de katılalım diye teklif ettiklerinde, peygamberine onları geri çevirmesini emretmekte ve onların şimdi savaşa çıkmalarının Allah'ın emrine aykırı olduğunu bildirmesini beyan etmektedir. Ve yüce Allah Peygamberine, savaşa katılmaları engellenince **''Hayır siz bizi kıskanıyorsunuz''** bunun için savaşa çıkmamıza ganimetlerden mahrum kalalım diye engel oluyorsunuz diyeceklerini haber veriyor. Sonra yüce Allah, onların bu sözlerinin yüce Allah'ın hikmetini ve takdirini anlama noksanlıklarından ileri geldiğini belirtiyor. O halde, Hudeybiye seferine katılmayan açgözlülerin mükafatları, ganimetten alıkonmaktır. Herşeyi terkedip Allah'a itaat edenlerinki ise Allah'ın ihsanından yararlandırılmaktır. Ve Bedeviler savaştan sadece meşakkat çıkacak diye tahmin yürüttükleri bir sırada müslümanların itaat ve ileri atılmayı yalnız başlarına yapmalarının bir mükafatı olarak -yüce Allah takdir edince- ganimetlere de yalnız başlarına konmaktır.

Sonra Yüce Allah Peygamberine, onlara ileride güçlü bir düşmanla islam uğruna çarpışmak üzere cihada çağrılarak imtihan edileceklerini, eğer bu imtihanda başarılı olurlarsa kendilerine mükafat olacağını, şayet günahlarına ve geri kalmalarına devam ederlerse işte bunun son imtihan olacağını habervermesini emrediyor:

''Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki: 'Siz yakında çok kuvvetli olan bir

kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla savaşırsınız ya da müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verir. Fakat önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır."

Yine, bu güçlü kuvvetli toplumun kim oldukları üzerinde ve Resulullah'ın sağlığında mevcut mu idiler yoksa halifeleri zamanında mı yaşadılar konusunda görüşler çeşit çeşittir. En yakın ihtimal bu güçlü kuvvetli toplumun yüce Allah Medine çevresindeki bu bedevilerin imanını denemesi için, Resulullah'ın sağlığında mevcut olduklarıdır.

Burada önemli olan; Kur'an'ın terbiye metodunu ve kalpleri, gönülleri Kur'an'ın kendine özgü yönlendirme ve gerçekçi imtihanlar aracılığı ile tedavi metodunu yakalayabilmemizdir. Bu söylediklerimizin tümü, Kur'an'ın onların içlerinden geçen düşünceleri kendilerine ve mü'minlere açıklamasında, imani ve mutedil olan ahlak kurallarına yönlendirmesinde apaçık görülebilir.

Bu imtihandan, cihada katılmanın herkese farz olduğu anlaşıldığına göre, yüce Allah herhangi bir günah ve ceza sözkonusu olmaksızın, cihada katılmakla yükümlü olmayan gerçek özürlüleri açıklamaktadır:

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ
حَرَجٌ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

17- Gözleri görmeyen, topal ya da hasta olanların savaşa gitmemelerinde bir sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse onu can yakıcı azaba uğratır."

Gözü kör ve topal olanların sürekli bir özürleri vardır. Bu özür, onların cihada katılmanın ve cihad etmenin meşakkatine sürekli bir güçsüzlük içinde olmalarıdır, hastanın ise özürü hastalığı iyileşene dek, hastalık süresi ile sınırlıdır.

İşin aslı itaat ve karşı gelmektir. Bu da, ruhsal bir durumdur yoksa şekli bir durum değildir. Her kim yüce Allah'a ve Resulüne itaat ederse, mükafatı cennettir. Kim yüz çevirir itaat etmezse, acıklı bir azaptır onu bekleyen. Dileyen, cihadın meşakkatleri ve mükafatı ile evinde oturma ve onun arkasından gelecek azabı mukayese edebilir. Sonra da istediği şekli tercih eder.

لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا
فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ
وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

18- Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederken, Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Allah onların gönüllerinden geçeni bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi.
19- Yine onlara alacakları birçok ganimetler bahşeyledi. Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir.
20- Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler va'detti. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu mü'minlere bir işaret olsun ve Allah sizi dosdoğru yola iletsin.
21- Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ancak Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kadirdir.

Bu dersin tamamı, mü'minlerden söz etmekte, mü'minlerle konuşmaktadır. O ağacın altında Resulullah'a biat eden şu eşsiz, mutlu insan kitlesi ile konuşmaktadır. Yüce Allah o biatta bulunmuş, tanıklık etmiş ve kudret eli onların elleri üstünde kendisi almıştır biatı. Bu ders, yüce Allah'ın elçisine kendilerinden **"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederken, Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Allah onların gönüllerinden geçeni bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi"** diye söz ettiğini işitme bahtiyarlığına eren kitle ile konuşmaktadır. Yine bunlar, Resulullah'ın kendileri hakkında "Sizler bugün yeryüzünün en hayırlı insanlarısınız"[17] övgüsünü işiten bahtiyar kitledir.

Bu derste yüce Allah bu kitle hakkında hem Resulü ile ve hem de kendileri ile konuşmaktadır. Yüce Allah bu sözlerde kendilerine birçok fetihler ve ganimetler müjdelemekte ve yine bu seferde ve daha sonra çıkacakları diğerlerinde asla değişmez ilahi adetine bağlı olarak takdir etmiş olduğu zaferlerdeki himayesi ile onları kuşatma müjdesi vermektedir. Ve bu insanların küfre sapan düşmanlarını da şiddetle kınamaktadır. Ve o yıl savaşı bırakıp barışı tercihteki hikmetini onlara beyan etmektedir. Yine bu bahtiyar insanlara, Resulullah'ın Mescid-i Haram'a gireceklerine dair görmüş olduğu rüyanın doğruluğunu ve müslümanların oraya korkusuzca güven içinde gireceklerini, yüce Allah'ın dininin yeryüzünde tüm dinlere üstün geleceğini vurgulamaktadır.

Hem ders ve hem de sure, Resulullah'ın ashabından şu mutlu ve eşsiz insan topluluğunun parlak ve değerli manzaraları ve Tevrat ve İncil'deki nitelikleri ile yüce Allah'ın kendilerine bağış ve büyük mükafat va'di ile son bulmaktadır.

O AĞACIN ALTINDA BİAT EDENLER

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederken, Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Allah onların gönüllerinden geçeni bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi."

"Yine onlara alacakları birçok ganimetler bahşeyledi. Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir."

Bugün ben, geçen bindörtyüz küsur senenin ardından o kutsal anı, bütün

17- Buhari Mağazi, 64, hadis no: 1685

varlık aleminin yüce Allah'tan emin Peygamberine bu topluluk hakkında gelen bu ulvî bildirisine tanık olduğu anı kavramaya çalışıyorum. Varlık aleminin o andaki sayfasına ve gizli dünyasına bakmaya çalışıyorum. Varlık alemi tüm benliği ile o anda bu alemin belirli bir köşesinde bulunan o insanlar hakkındaki, şerefli ve kutsal ilahi sözü nasıl karşıladılar izlemeye çalışıyorum. Ve yine ben, ayette sözü edilen o insanlar kendileri olduklarını kulakları ile işiten bizzat, kendileri işiten, o mutlu insanların ruhsal duygularını bir parça hissetmeye çalışıyorum. Yüce Allah onlardan söz ederken, kendilerinden hoşnut olduğunu söylemekte, bulundukları yeri ve bu hoşnutluğu elde ederken bulundukları durumu **"Onlar o ağacın altında biat ederken"** diye belirtmektedir. Onlar bu sözleri doğru ve doğrulanmış Peygamberlerinin ağzından azametli ve yüce Rabblerinin sözcükleri ile işitmektedirler. Aman Allahım! Acaba bu bahtiyar insanlar o kutsal anı ve bu ilahi bildiriyi nasıl karşıladılar. Herkese teker teker bizzat işaret eden ve "Sen bizzat sen... Allah sana bildiriyor... Senden hoşnut olmuştur O. Sen biat ederken... O ağacın altında... Senin içinde geçen duyguları bildi O. Bildi de senin üzerine gönül huzuru indirdi" diyen, bildiriyi nasıl karşıladılar acaba? İçimizden herhangi biri **"Yüce Allah inananların yardımcısıdır"**[18] ayetini okur veya duyabilir. Sonra da mutlu olur. Ve kendi kendine "Ayette yer alan o insanların arasına ben de dahil olmayı neden ummayayım?" der. Ve yine, **"Yüce Allah sabredenlerle birliktedir"**[19] ayetini okur veya duyar da içine güven gelir. Ve kendi kendine "Bu sabredenlerden birinin de ben olduğunu neden ummayayım?" der. Oysa bu biata katılanlar, öyle midirler? Evet tek tek kendilerine yüce Allah'ın bizzat kendilerini kastettiği ve kendilerinden hoşnut olduğu, içlerindeki duyguyu bildiği ve içlerinden geçen şeylerden hoşnut olduğunu bildirdiği söylenmekte ve belirtilmektedir. Aman Allahım! Bu ne müthiş bir hal?

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederken, Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Allah onların gönüllerinden geçeni bildiği için onların üzerine huzur ve güven indirdi ve onlara yakın bir fetih verdi."

Yüce Allah onların kalplerinde kabaran izzet-i nefsin kendi benlikleri için değil, dinleri uğruna olduğunu bilmiştir. Biat ederlerken, niyetlerinin içten ve samimi olduğunu ve Resulullah'ın çağrısı karşısında birer müslüman, sabırlı ve itaatkar kimseler olmak amacı ile duygularını frenlediklerini kışkırtmaya karşı oluşan reaksiyonlarını yendiklerini görmüştür.

"Onların üzerine huzur ve güven indirdi."

Güvenin indirilişi öyle bir ifade ile anlatılıyor ki, sanki yukardan kolayca, sakin ve ağır başlılıkla bir güven iniyor ve o tutuşmuş heyecanlı, kavgaya hazır coşkun kalplere dolarak huzur getiriyor, güven getiriyor, rahat ve sevinç getiriyor.

"Ve onları pek yakın bir fetihle mükafatlandırmıştır."

Bu sağladığı şartlar itibarı ile Hudeybiye barış anlaşmasını "Feth"e çeviren ve onu birçok fetihlere başlangıç yapan Hudeybiye barış anlaşmasıdır. Hayberin fethi de bu fetihlerden biri olabilir. Ki tefsircilerin çoğunluğu, yüce Allah'ın müslümanlara bahşettiği yakın fethin bu fetih olduğunu söylerler.

18- Bakara Suresi, 257 19- Bakara Suresi,153

"Alacakları birçok ganimetlerle" **"Yakın Fetih"**ten maksat, Hayberin fethi ise, bu fetih ile birlikte alacakları bol ganimetlerle birlikte demektir. Eğer **"Yakın fetih"** müslümanlara birçok fetihlerin kapısını aralayan şu Hudeybiye barış anlaşması ise bu anlaşmayı izleyen fetihlerle elde edecekleri bol ganimetler demektir.

"Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir."

Bu ifade daha önce geçen ayetlerin sonuna çok uygun düşen bir ifadedir. Çünkü, hoşnutluk, fetih ve ganimet va'dinde yüce Allah'ın hikmeti, idaresi yanında kuvvet ve kudreti de ortaya çıkmaktadır. Zaten kutsal ve şerefli va'd hikmet ve izzet ile gerçekleşir.

Biata katılan mü'minler hakkında, emin olan Resulüne bu şerefli ve yüce bildiriden sonra, yüce Allah sözünü bizzat mü'minlerin kendilerine yöneltiyor. Bu barış anlaşmasından ya da bir başka deyimle, teslimiyet içinde sabırla karşıladıkları şu "Fetih"ten sözediyor, onlara:

"Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler va'detti. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu mü'minlere bir işaret olsun ve Allah sizi dosdoğru yola iletsin."

"Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ancak Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kadirdir."

Mü'minlerin yüce Allah'tan duydukları ve açıkça gördükleri bir müjdedir bu... Ve mü'minler yüce Allah'ın kendilerine birçok ganimetler hazırlamış olduğunu öğrenmişler ve bundan sonra bu değişmez va'din doğru olduğuna dair birçok delilleri göre göre diledikleri gibi yaşamışlardı. Burada yüce Allah onlara şu ganimetleri ivedi ve peşin olarak verdiğini belirtiyor. Burda yüce Allah İbn-i Abbas'ın da söylediği gibi, Hudeybiye barış anlaşmasının başlıbaşına bir fetih ve bir ganimet olduğunu vurgulamak için, Hudeybiye barış anlaşmasını **"hemen verilmiş ganimet"** olarak değerlendirmiş olabilir. Daha önce belirttiğimiz gibi Resulullah'ın sözünden ve bu anlayışımızın doğruluğunu kendilerine özgü dilleri ile ifade eden olaylardan anlaşılacağı üzere, gerçekten de Hudeybiye barışı böyle bir fetih ve ganimettir.

Öte yandan Mücahit'ten rivayet edildiğine göre, Hudeybiye barışından sonra en yakın ganimet olması bakımından bu **"hemen verilmiş ganimet"**ler Hayberin fethi de olabilir. Fakat birinci ihtimal gerçeğe daha yakın olup ve daha ağır basmaktadır.

Yüce Allah onlara insanların ellerini kendilerinden çektiğini, yüce katından bir ihsan ve iyilik olarak hatırlatıyor. Gerçekten yüce Allah kureyş müşriklerinin ellerini onlardan çektiği gibi, onlardan başka kendileri için üzerlerine belalar gelmesini bekleyen düşmanlarının da elini çekmiştir... Sözün kısası, onlar azınlıkta, düşmanlar çoğunluktaydılar. Fakat müslümanlar biatlarını tutarak görevlerini yapmışlardır. Ve Allah da insanların ellerini (düşmanların ellerini) onlardan çekmiş ve kendilerini emniyete kavuşturmuştur.

"Ki bu mü'minlere bir işaret olsun."

Yüce Allah başlangıçta hoş karşılamadıkları ve kendilerine çok ağır gelen bu olayın onlara bir ibret olacağını, hem de içinde yüce Allah'ın kendileri hakkında gerçekleştireceği şeyleri ve Resulullah'a itaat ve teslimiyetlerinin mükafatını görecekleri bir ders olacağını ifade ediyor. Ki bütün bunlar yüce Allah'ın bu olayı gönüllerine önemli bir gelişme, bol hayır olarak yerleştirmesine ve kalplerine iç huzuru, mutluluk, hoşnutluk ve iman vermesine yol açan unsurlar olmuştur.

"Allah sizi dosdoğru yola iletsin."

İtaatınızın, emre sarılmanızın ve içinizdeki samimiyetinizin karşılığı olarak sizi doğru yola çıkarsın... Böylece yüce Allah onlara hem ganimet veriyor ve hem de hidayet bahşediyor. Ve hoşlanmadıkları ve çok ağır kabul ettikleri bir anlaşma onlara her yönden tam bir hayır olarak ortaya çıkıyor. Böylece yüce Allah onlara bildiriyor ki; onlar için kendi tercihi tercih edilmesi gereken yararlı bir şeydir. Ve kalplerini mutlak itaat ve emre sarılmaya hazırlayan da kendisidir.

Yüce Allah ayrıca onlara yine ihsanda bulunmuş ve bundan başka bir ganimetin daha müjdesini vermiştir. Fakat bu ganimeti onların adına kudreti ve takdiri ile bizzat kendisi üstlenmektedir:

"Bundan başka sizin güc yetiremediğiniz ancak Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Ve Allah her şeye kadirdir."

Burada geçen **"başka ganimetler"** hakkında rivayetler çeşit çeşittir. Acaba bu Mekke'nin fethi mi, yoksa Hayberin fethi mi, yahut da Kisra ve Kayserlerin ülkelerinin fethi mi? Yoksa bu Hudeybiye barışının ardından müslümanların elde ettikleri tüm fetihler mi diye rivayetler çeşit çeşittir.

İlahi ifadenin akışına en uygun düşeni bu ganimetin Hudeybiye barışını izleyen, Mekke'nin fethi olayıdır. Yürürlükte ancak iki yıl kalabilen ve sonra müşriklerin bozduğu bu anlaşma nedeni ile yüce Allah Mekke'yi müslümanlara hemen hemen savaşsız açmış ve nasib etmiştir. Bilindiği gibi, bu Mekke önceleri müslümanlara boyun eğmemiş, onlara Medine'de kendi evlerinin önünde saldırmış ve Hudeybiye yılı kendilerini Mekke'ye sokmadan geri çevirmişti. Sonra yüce Allah Mekke'yi çepeçevre kuşatmış ve onlara savaşsız olarak orayı teslim etmiştir. **"Allah herşeye kadirdir."** Burada bu müjde kapalı bir müjde idi, yüce Allah bunu açıkça belirtmemiştir. Çünkü bu ayetin indiği sıralarda bu müjde yüce Allah'ın bilgisini vermediği şeylerden biri idi. Yüce Allah onların kalbine iç huzuru, hoşnutluk, ümit ve sevinç vermek için bu şekilde bir ifade ile îmada bulunuyordu.

Bu peşin olan ganimete ve yüce Allah'ın kendisinin bildiği ve müslümanların da beklemekte oldukları ganimete iman edilmesi münasebeti ile, yüce Allah onlara üstün geleceklerini ifade etmekte ve o yıl barış yapmaları onların güçsüzlüğü ya da müşriklerin üstünlüğü nedeni ile değil, fakat kendisinin gözetmiş olduğu bir hikmet nedeni ile olduğunu ve küfre sapanlar eğer kendileri ile savaşırlarsa onların yenileceklerini açıklıyor. Mü'minlerle kafirler birbirleri ile ne zaman kesin amaçlı, ölüm kalım savaşına tutuşurlarsa yüce Allah'ın yasası hep böyle olmuştur.

وَلَوْ قَٰتَلَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوَلَّوُا۟ ٱلْأَدْبَٰرَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
ٱللَّهِ ٱلَّتِى قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

22- Eğer kafirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı, sonra ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamazlardı.
23- Allah'ın öteden beri süregelen yasasıdır. Allah'ın yasasında bir değişme bulamazsın.

Yüce Allah işte böylece müslümanların galibiyetleri ile kafirlerin yenilgilerini, sabit, değişmez ve evrende uygulamış olduğu kendi yasasına bağlıyor. Bu mü'minler kendi zaferleri ile, düşmanlarının yenilgilerinin yüce Allah'ın şu varlık aleminde uyguladığı yasalarından biri olduğunu duyunca ne huzur, ne güven ve sebat duymamışlardır içlerinden kimbilir?

Bu ilahi yasa değişmez bir kanundur, sürüp gider. Fakat bazen belirli bir süreye kadar gecikebilir. Bu gecikmeye mü'minlerin tuttukları yol ya da yüce Allah'ın bildiği davranış biçimleri neden olabileceği gibi, bazen de sebeb, mü'minlere zaferin ve kafirlere yenilginin doğacağı ortamı hazırlamak olabilir. Ki bu ortamın bir değeri ve etkisi olsun. Ya da bu gecikmenin nedeni ne birinci ihtimaldir ne de ikinci. Ancak yüce Allah'ın bildiği başka bir şeydir. Fakat ne olursa olsun yüce Allah'ın yasası asla değişmez. Ve söz söyleyenlerin en doğru sözlüsü yüce Allahtır. **"Ve sen Allah'ın yasasında asla değişiklik bulamazsın."**

Yüce Allah mü'minlere, müşriklerin ellerini kendi üzerlerinden çekmek ve onları yendirdikten sonra kendilerinin ellerini de müşriklerin üzerinden çekmek konusundaki iyiliğini hatırlatıyor. Bununla müşriklerden kırk kadar veya daha çok ya da daha az bir grubun müslümanların karargahına sızma girişimleri ve hemen yakalamaları ve Resulullah'ın kendilerini bağışlaması olayına işaret ediyor.

وَهُوَ ٱلَّذِى كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ
مِنۢ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

24- Mekke'nin ortasında, sizi onlara galip getirdikten sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çeken O'dur. Allah, yaptıklarınızı görmektedir.

Bu olay gerçekten olmuş bir olaydır. Bu ayetleri dinleyenler biliyorlardı onu. Yüce Allah'ın bu olayı müslümanlara bu üslup içinde hatırlatmasının nedeni müslümanların meydana gelen her olay ve her kıpırdamayı kendisinin vasıtasız yüce idaresine bağlamaları içindir. Ayrıca yüce Allah'ın eli, kendileri için herşeyi ayarlayan, duygu ve düşüncelerini yönlendirdiği gibi, attıkları her adıma da yön veren O'nun kudret elini bu tür bir algılama ile kalplerine yerleştirmek içindir. Böylece yüce Allah, hiçbir tereddüt göstermeden ve başka hiçbir şeye yönelmeden bütün benliklerini kendisine teslim etmelerini ve bununla tümünün teslimiyete girmelerini hedeflemiştir. Bu teslimiyetlerinin de tüm duygu ve düşünceleri ile istek ve davranışları ile herşeyin yüce Allah'ın elinde olduğuna, hayırlı olan şe-

yin onun tercih ettiği şıkta olduğuna, kendilerinin tercih ettikleri ya da reddettikleri her konuda O'nun dilemesi ve kaderi uyarınca yol aldıklarına ve O'nun kendilerine ancak hayır dilediği inancı içinde yapmalarını hedeflemiştir. Eğer onlar Allah'a teslim olurlarsa her türlü hayır kendilerine en kolay yolda gelir. Allah onların dışlarını ve içlerini görmektedir. Yüce Allah onlar için yaptığı tercihi ilim ve basiretle yapar. Onları katiyyen zarar ettirmeyecektir ve hak ettikleri hiçbir şeyi kaybettirmeyecektir. **"Allah yaptıklarınızı görendir."**[20]

Sonra yüce Allah müslümanlara düşmanlarından söz etmekte ve kendi ölçüsüne göre onların kimler olduğunu belirterek onların yaptıklarını ve müminleri Mescid-i Haram'ından alıkoymalarını nasıl değerlendirdiğini ve müslümanların haddi aşan düşmanlarının aksine, kendilerine nasıl baktığını belirtmektedir.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ
مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ
لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ
عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

25- Onlar, inkar eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve beklenilen kurbanların yerine ulaşmasını men' edenlerdir. Eğer Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve kadınları bilmeyerek eziyet etmenizi önlemek için, Allah savaşı önledi. Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılsaydı elbette onlardan inkar edenleri, elemli bir azaba çarptırırdık.
26- O zaman inkar edenler, kalplerine öfke ve gayreti o cahiliyye çağının öfke ve gayretini koymuşlardı. Allah da elçisine ve mü'minlere huzur ve güveni indirdi; onları takva sözüne tutunmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah herşeyi bilmektedir.

Onlar yüce Allah'ın ölçü ve değerlendirmesine göre şu iğrenç olan **"Onlar inkar edenler"** nitelemesini hak etmiş gerçekten kafir kimselerdir. Yüce Allah bu küfür damgasını onlara öyle vuruyor ki sanki bu nitelikte yalnız başlarınadırlar ve sanki küfürde köklü ve asildirler. Onlar küfür ve kafirlerden tiksinen yüce Allah nezdinde en iğrenç yaratıklardır. Öte yandan yüce Allah diğer kötü davranış ve tutumlarını da aleyhlerine kaydetmektedir. Bu da mü'minleri Mescid-i

20- Ahzab Suresi, 9

Haram'dan alıkoymaları, kurbanlık develeri de engelleyip dinen belirlenmiş kesim yerlerine ulaşmalarına engel olmalarıdır.

"Sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerine ulaşmasını men' edenlerdir."

Onların bu yaptıkları cahiliyet açısından da islam açısından da çok çirkin bir harekettir. Dedeleri Hz. İbrahim'den beri Arap yarımadasında tanıdıkları tüm dinlerde de çok günahtır. Kendi adaletleri ve inançları açısından da mü'minlerin inançları açısından da çok günahtır. O halde yüce Allah mü'minlerin ellerini onların üstlerinden, yaptıkları hareketin kendi katında küçük bir günah olduğu için ve dolayısı ile onlara şefkat ve merhametinden dolayı çekmiş değildir. Asla! Onların ellerini ancak ve ancak başka bir hikmetten dolayı çekmiştir. Yüce Allah, mü'minlere ihsan edip bu hikmeti, onlara açıklamaktadır: **"Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek eziyet etmenizi önlemek için Allah savaşı önledi."**

Bir kere, Mekke'de hicret edememiş, müşriklerin arasında kendini gizleyip müslüman olduğunu açıklamamış bazı güçsüz müslümanlar vardı. Şayet savaş çıkıp da müslümanlar Mekke'ye hücum etselerdi o müslümanları tanımadıkları için belki de onları çiğneyecekler, ezecekler ve öldüreceklerdi. O zaman da müslümanlar müslümanları öldürüyor denilecekti. Müslüman oldukları ortaya çıkanların hata ile öldürüldükleri açığa çıkınca da müslümanlar onların diyetlerini ödemek zorunda kalacaklardı. Sonra bir başka hikmetten söz edebiliriz: Şöylesine, yüce Allah bilmektedir ki, müslümanları Mescid-i Haram'dan alıkoyan o kafirlerin arasında kendisine sonradan hidayet verilecek ve yüce Allah'ın rahmetine girmeleri takdir edilmiş kimseler vardı. Yüce Allah bu kimselerin mizaçlarını ve içyüzlerini biliyordu. İşte şayet bunlarla o kafirler birbirinden ayırdedilmiş olsalardı yüce Allah müslümanlara savaş izni verir ve kafirleri acıklı bir azaba çarptırırdı.

"Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılsaydı elbette onlardan inkar edenleri elim bir azaba çarptırırdık."

Böylece yüce Allah, o eşsiz, o bahtiyar, o seçilmiş olan kitleye takdir ve idaresinin gerisinde gizli olan hikmetinin bir kısmını açıklıyor. Ve kafirleri nitelemeye, onların niteliklerini ve dışa vuran hareketlerini kaydettikten sonra, iç dünyalarını yansıtmaya devam ediyor.

"O zaman inkar edenler, kalplerine öfke ve gayreti, o cahiliyyet çağının öfke ve gayretini koymuşlardı."

Kafirlerin kalplerinde ateşledikleri izzet-i nefis, inanç ve sistem uğruna değildi. Sadece ve sadece kibir, övünme, şımarıklık ve eziyet verme taassubuydu bu. Resulullah'ı ve beraberinde bulunan müslümanların karşısına dikilmelerine neden olan bir taassuptu. Bu taassup nedeni ile müslümanları Mescid-i Haram'a bırakmıyorlar, yanlarında getirdikleri develerin kesilecekleri yere kadar ulaşmalarına engel oluyorlardı. Bu davranışları her türlü adet ve inanca aykırı idi. Bütün gayeleri, Araplara **"Müslümanlar Mekke'ye zorla girdiler"** dedirtmemekti. İşte bu cahili taassup uğruna her adet ve dinde büyük bir günah, iğrenç sayılan

bu hareketi yapıyorlardı. Ve kutsallığı uğruna yaşadıkları bu kutsal evin saygınlığını çiğniyorlar, ne cahiliyet devrinde ve ne de islamda saygınlığına asla dokunulmayan haram ayları çiğniyorlardı. Bu taassup kendilerine -başlangıçta- barışçı bir plan tavsiye edip onları, Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- ve beraberinde bulunanları Mescid-i Haram'dan engelledikleri için ayıplayan herkese hakaretlerinde kendisini gösteren bir taassuptu. Ve yine, bu taassup Amr oğlu Süheyl'in "Rahman ve Rahim" isimlerini ve anlaşma metninde Resulullah'ın, "Muhammed Allah'ın elçisi" sıfatını reddetmelerinde gösteriyordu kendini. İşte tüm bu, taassuplar, bu böbürlenen haksız yere eziyet eden şu cahiliyetten kaynaklanıyordu. Yüce Allah, onların ruhlarında var olan Hakka ve O'na boyun eğmeye karşı direnci bildiği için, içlerine böyle cahiliyet taassubunu yerleştirmiştir. Oysa mü'minleri bu tür bir taassuba düşmekten korumuş, bunun yerine ruhlarına iç huzuru ve Allah korkusu yerleştirmiştir.

"Allah'da elçisine ve mü'minlere huzur ve güveni indirdi; ve onları takva sözüne tutunmalarını sağladı. Onlar bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah herşeyi bilendir."

Ağırbaşlılık ve sükunet veren iç huzuru, tıpkı alçak gönüllülük ve kaçınmayı ilham eden takva (Allah korkusu) gibidir. Bunların her ikisi de, Rabb'ine kavuşan ve bu kavuşmada sükunet bulan, içinde güven olan şeyle huzur bulan ve her hareket ve düşüncesinde Rabb'inin hoşnudluğunu gözeten mü'minin kalbine layık niteliklerdir. Bir mü'min şımarıp azmaz. Kendi gururu incindi diye kızmaz mü'min. Aksine, Rabbi ve dini uğruna kızar. Kendisine sakin ve huzurlu olması emredildiğinde, kalbi titrer ve hoşnudluk ve huzur içinde boyun eğer. Dolayısı ile mü'minler takva sözcüğüne daha layık idiler ve buna tam ehildiler. Yüce Allah'ın onların kalbine iç huzuru indirip takva yerleştirme ihsanı yanında bu takva ile nitelenmeleri de Rabb'lerinden mü'minlere bir başka övgüdür. Gerçekten mü'minler bunu yüce Allah'ın ölçüsü ile ve tanıklığı ile hak etmişlerdi. Yüce Allah'ın ilmi ve takdirinden kaynaklanan önceki şereflendirmeye ek olarak bu da bir başka şereflendirmedir. **"Allah herşeyi bilendir."**

Daha önce Resulullah'ın gördüğü rüya ile, sevinip birbirine müjdeler veren bazı mü'minleri, rüyanın o yıl gerçekleşmemesinin ve Mescid-i Haram'a girmekten engellenmelerinin dehşete düşürdüğünü görmüştük. Yüce Allah onlara bu rüyanın doğru bir rüya olduğunu, yeniden vurgulamakta, o rüyanın kendi katından olduğunu ve onun mutlaka çıkacağını ve bu rüyanın gerisinde Mescid-i Haram'a girmekten daha büyük, daha önemli gelişmeler olacağını onlara haber vermektedir.

لَقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ
إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ
لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا
قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ

لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

27- Andolsun ki Allah, Peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, Allah dilerse, güven içinde başlarınızı traş etmiş veya saçlarınız kısaltılmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Size bundan başka, yakın zamanda bir zafer verecektir.

28- O, Resulünü, hidayet ve hak dinle gönderdiki o hak dini, bütün dinlere üstün kılsın. Şahid olarak Allah yeter.

Bu ayette yer alan birinci müjde, yani Resulullah'ın gördüğü rüyanın doğrulanması ve müslümanların Mescid-i Haram'a güven içinde girecekleri hiç korkmadan Hac veya Umre ibadetini yaptıktan sonra, saçlarını kısaltıp başlarını traş edeceklerine dair bu ilk müjde... İşte bu müjde bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Sonra, Hudeybiye barışından iki yıl sonra da daha büyük ve daha net olarak ortaya çıkmıştır bu müjde. Çünkü iki yıl sonra müslümanlar Mekke'yi fethetmişler ve yüce Allah'ın dini Mekke'ye hakim olmuştur.

Ne var ki yüce Allah mü'minleri iman terbiyesi ile terbiye ederek buyuruyor ki: **"Allah dilerse Mescid-i Haram'a gireceksiniz".** Şu halde Mescid-i Haram'a giriş kesinlikle olacaktır. Çünkü yüce Allah bunu bildirmektedir. Fakat **"dileme"** öğesinin müslümanların ruhunda, serbest ve hiçbir şeye kayıtlı olmayan şekli ile yerleşmesi gerekir ki bu gerçek kalplere kökleşsin ve **"Allah'ın dilemesi"** kavramı için temel oluştursun.

Kur'an-ı Kerim, bu kavrama dayanıyor, bu gerçeği getiriyor ve bu **"Allah dilerse"** tarzındaki şartı her yerde, hatta yüce Allah'ın va'dinin zikredildiği yerlerde bile getiriyor. Oysa yüce Allah'ın va'di asla şaşmaz. Ancak ne varki O'nun **"dileme"**sinin va'dine yönelmesi asla bir kayda bağlı değildir, hep serbesttir. İşte yüce Allah, mü'minlerin düşünce ve ruhlarının derinliklerinde yer etsin diye bu terbiyeyi onların akıllarına yerleştiriyor.

Şimdi bu va'din nasıl gerçekleştiğinin hikayesine dönüyoruz. Rivayetlerin nakline göre, yedinci hicret yılı -yani Hudeybiye barışını izleyen yıl- Zilkade ayında Resulullah, Hudeybiye'ye katılanlarla birlikte umre yapmak üzere Mekke'ye hareket etti. Zülhuleyfe'de ihrama girdi. Bir yıl önce ihrama girip kurbanlıkları yanına aldığı gibi, yine kurbanlık develeri yanına aldı. Ve sahabeleri de telbiye getirerek yürüdüler. Resulullah Zahran geçidine yaklaşınca, Mesleme oğlu Muhammed'i atlı ve silahlı halde öncü olarak yolladı. Müşrikler Muhammed'i görünce çok korktular ve Resulullah'ın kendilerine savaş açtığını ve aralarında imzalanmış olan on yıl süre ile savaşmama anlaşmasını bozduğunu zannettiler. Ve hemen varıp Mekke'lilere haber verdiler. Resulullah Haremdeki putları gözetleyebildiği Zahran geçidine inip konaklayınca, okları, mızrakları ve yayları Batn-ı Yacüc denilen vadiye gönderdi. Ve Mekke'ye müşriklerle anlaştığı şekilde kılıçları kınında olarak girdi. Daha yolda iken, Kureyşliler kendisine Hafs oğlu Mukriz'i gönderdiler. Mukriz: Ya Muhammed! Seni sözünü bozan birisi olarak tanımamıştık, dedi. Resulullah: Ne demek bu, diye sorunca, Mukriz: Üzerimize yaylar ve mızraklarla geldin dedi. Bunun üzerine Resulullah: Böyle bir şey yoktur. Biz

silahlarımızı Yacüc vadisine yolladık deyince, bunu duyan Mukriz, zaten biz seni bu niteliklerle, iyilik ve ahde vefa nitelikleri ile tanıdık dedi.

Mekke'li kafirlerin ileri gelenleri, Resulullah'ı ve beraberindeki müslümanları görmemek için, kinlerinden ve nefretlerinden Mekke'nin dışına çıkmışlardı. Geriye kalan Mekke'li erkekler, kadınlar ve çocuklar yollara ve damların üzerine oturarak Resulullah ve beraberinde bulunan müslümanları seyrediyorlardı. Resulullah sahabeler önünde telbiye ederek Mekke'ye girdi. Kurbanlıkları daha önce, Zi Tuva denilen yere göndermişti. Resulullah Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı gün bindiği Kusva adlı devesine binmişti. Ensardan Revaha oğlu Abdullah da Resulullah'ın devesinin dizginini tutmuş onu sürüyordu.

Ve işte böylece Resulullah'ın gördüğü rüya doğru çıkmış ve yüce Allah'ın va'di gerçekleşmişti. Sonra da ertesi yıl Mekke fethedilmişti. Yüce Allah'ın dini önce Mekke'ye, sonra da yarımadanın tümüne hakim olmuş ardından da yüce Allah'ın şu son va'di ve müjdesi gerçekleşmişti. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Resulünü, hidayet ve hak dinle gönderdi ki o hak dini, bütün dinlere üstün kılsın. Şahit olarak Allah yeter."**

Gerçekten de Allah'ın dini, yalnız Arap yarımadasında değil, daha yarım yüzyıl geçmeden, bütün yeryüzünün insanların oturdukları tüm bölgelerine hakim olmuştu. Yüce Allah'ın dini, İran imparatorluğunun tümüne, Bizans imparatorluğunun büyük bir kısmına, Hindistan'a, Çin'e hakim olmuştu. Sonra güney Asyaya, Malezya ve diğer yerlere ve Doğu Hint adalarına (Endonezya'ya) hakim olmuştu. Miladın altıncı yüzyılının sonları ile, yedinci yüzyılın ortalarına doğru insanların kümelendiği en büyük yerler buralardı.

Ve halen de Hakk'ın dini bütün dinlere üstündür. Hatta fethettiği toprakların büyük bir bölümünde ve özellikle Avrupada ve akdeniz adalarında siyasal etkinliği yok olduktan sonra ve şu çağda doğuda ve batıda ortaya çıkan düşman güçlere oranla müslümanların tüm yeryüzünde güçlerinin yitirilmesine rağmen yine de Hak dini bütün dinlerden üstündür.

Evet bir din olarak Hak din bütün öteki dinlerden üstündür. Hem bizzat güçlüdür, hem de özü itibarı ile kuvvetlidir. Taraftarların kılıç ve top kullanmasına muhtaç olmadan, kendisi ilerler. Çünkü bu dinin özü fıtratına ve evrenin köklü yasalarına paralel onların doğrultusundadır. Ve çünkü bu dinin özünde aklın ve ruhun ihtiyaçlarına yalın ve köklü olarak cevap verme yeteneği vardır. Yeryüzünü imar etme ve ilerlemenin ihtiyaçlarına, kulübeden oturanlardan tutun da gökdelenlerde oturanlara kadar her türlü insan çevresinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yetenek vardır bu dinde...

İslam'dan başka birdinde olan bir kişi, bu dine taassup ve tarafgirlikten arınmış bir gözle bakarsa, bu dinin doğruluğunu ve gizli gücünü insanlığı en iyi bir şekilde yönetebilme gücünü, insanlığın doğup gelişen ihtiyaçlarına kolayca ve uygun biçimde cevap verebilme gücünü itiraf eder. **"Şahit olarak Allah yeter."**

Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Peygamber olarak gönderilmesinin üzerinden daha bir asır geçmeden, açık siyasal şekli ile Allah'ın va'di gerçekleşmişti. Ve bugün de O'nun yüce va'di, sabit prensipler şeklinde halâ ger-

çekleşip durmaktadır. Ve halâ bu din özünde bütün dinlere üstün olmaya devam etmektedir. Ve hatta yeryüzünde fonksiyonu, her durumda önderlik gücü olan yegane ve kalıcı din bu dindir.

Ve öyle sanıyorum ki, bugün bu gerçeği kavrayıp idrak edemeyenler sadece ve sadece bu dine mensup olan müslümanlardır. Oysa bu dinden olmayanlar bu gerçeği kavradığında, ondan korkmakta ve politikalarında bu gerçeği gözönüne alarak her türlü hesaplarını ona göre yapmaktadırlar.

ALLAH'IN RESULÜ VE MÜ'MİNLER

Şimdi surenin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Kur'an'ın, Resulullah'ın sahabelerinin durumlarını çizdiği bu parlak manzara ile noktalanan sona gelmiş bulunuyoruz. Yüce Allah'ın kendilerinden hoşnud olduğu bu mutlu, bu eşsiz insan topluluğunu şerefli övgüsü ile ödüllendirdiği ve bu hoşnutluğunu onlara tek tek bildirdiği bu final ayetine gelmiş bulunuyoruz.

مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ
فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ
فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ
عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29- Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar, kafirlere karşı şiddetli kendi aralarında merhametlidirler. Onların, rüku ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Onların, Tevrat'taki vasıfları ve İncil'deki vasıfları da şöyledir: Filizini çıkarmış onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ekincilerin hoşuna giden ekin gibidirler. Allah böylece bunları çoğaltıp kuvvetlendirmekle inkarcıları öfkelendirir. Allah, inanıp yararlı işler yapanlara mağfiret ve büyük mükafat va'detmiştir.

Gerçekten bu Kur'an-ı Kerim'in parlak üslubu ile çizdiği hayret verici bir filmdir. Bu seçilmiş insan topluluğunun en göze batan iç ve dış dünyalarını yansıtan birçok karelerden oluşan bir filmdir bu... Bu filmin bir karesi, onların kafirlere ve kendileri ile ilgili iç dünyalarını yansıtmaktadır. **"Kafirlere karşı çetin kendi aralarında merhametlidirler"**. Bir başka kare, onların ibadetlerini canlandırmaktadır. **"Onları rükua varırken, secde ederken görürsün."** Bir diğer kare, onların kalplerini, kalplerinden geçen duyguları, içlerinde kaynayıp coşan hisleri yansıtmaktadır. **"Allah'tan lütuf ve rıza isterler."** Bir başka kare, yüz çizgilerinde, hallerinde ve simalarında ibadetin ve Allah'a yönelmenin izlerini yansıt-

maktadır. "**Yüzlerinde secde izlerinden nişanları vardır.**" "**Onların Tevrat'taki vasıfları budur.**" Bu nitelikler Tevrat'taki nitelikleriydi. Bundan sonra arka arkaya gelen kareler onları tıpkı İncil'deki gibi çizgi çizgi gözlerimizin önüne sermektedir. "**Filizini yarıp çıkaran**"... "**Onu kuvvetlendiren**"... "**Ve kalınlaşan**"... "**Gövdesi üzerine dikilen**"... "**Çiftçilerin hoşuna giden ekin gibi.**" Bu benzetme kafirleri öfkelendirsin diyedir.

Bu son ayet, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- niteliği ile, Amr oğlu Süheyl ve onun ardındaki müşriklerin Hudeybiye'deki anlaşma metni yazılırken inkar ettikleri niteliği ile başlıyor. "Muhammed Allah'ın Resulüdür", Ve ardından bu parlak üslupla bu göz alıcı manzara canlandırılıyor.

Mü'minlerin çeşit çeşit halleri vardır. Fakat bu kareler, onların hayatlarındaki değişmeyen durumları ve bu hayatlarında temel dayanak noktalarını ele alıyor ve onları ortaya çıkarıp, bunlardan göz alıcı şekilde geniş çizgiler oluşturuyor. Bu karelerin seçiminde... Bu mutlu insan topluluğu için kutsal şereflendirmenin canlandırdığı alamet ve çizgilerin onlarda yerleştirilmesinde... Evet bütün bunlarda onlara şeref verme apaçık ortadadır.

Evet onların şerefli kılındıkları apaçıktır. Çünkü yüce Allah daha birinci karede onları "**Kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler**" şeklinde bir çizgi ile kaydetmektedir. Aralarında babaları, kardeşleri, dostları ve yakınları olmasına rağmen onlar kafirlere karşı çetindirler. Çünkü onlar bütün bu yakınlık bağlarını küfür nedeni ile koparmışlardır. Kendi aralarında merhametlidirler. Çünkü sadece din kardeşidirler. O halde çetinlik Allah içindir. Merhamet de Allah içindir. Bağlılıklar inançları içindir. Hoşgörü inanç uğrunadır. Ruhlarında kendileri için hiçbir şey ve kendilerinde de ruhları payına hiçbir şey yoktur. Davranış ve ilişkilerinde olduğu gibi, duygu ve düşüncelerini de yalnız ve yalnız inanç esası üzerine oturturlar. İnançlarına düşman olanlara çetin davranırlarken, inanç kardeşlerine (din kardeşlerine) karşı yumuşak hareket ederler. Onlar, bencillikten (egoizmden) heveslerine uymaktan, Allah'tan ve kendilerini yüce Allah'a bağlayan bağdan başka şeyler için tepki ve heyecan duymaktan tamamen arınmış sıyrılmışlardır.

Allah'ın kendilerini şereflendirişi, onların hal ve durumları içinde rüku ve secde hali ile ibadet hallerini seçmesinden de apaçık bellidir: "**Onları rükua varırken, secde ederken görürsün**"... Bu ifade, biri onları ne zaman görürse görsün, sanki hep bu halde imişler gibi bir imada bulunmaktadır. Çünkü rüku ve secde hali, ibadet halini yansıtmaktadır. Onların ruhlarının özündeki durumları da budur zaten. Dolayısı ile yüce Allah onların bu durumlarını -tıpkı ruhlarında olduğu gibi- zamanları içinde de tesbit etmek için öylebir ifade kullanıyor ki, sanki onlar bütün zamanlarını rüku ve secde ile geçiriyormuş gibi...

Üçüncü kare de böyledir. Ancak ne varki, bu kare onların ruhlarının derinliklerini iç dünyalarının enginliklerini yansıtmaktadır. "**Allah'tan lütuf ve rıza isterler...**" İşte onların sürekli ve değişmez duygularının şekli budur. Bütün zihinlerini meşgul eden, şevk ve arzuları sadece yüce Allah'ın ihsanı ve hoşnutluğudur. Bu ihsan ve hoşnudluğun ötesinde bekledikleri, (umdukları) ve meşgul

oldukları daha başka birşey yoktur.

Dördüncü kare, dışa vuran ibadetlerinin izlerini, yüz hatlarındaki gizli umudu ve bu ibadetin simalarındaki yansımasını sergilemektedir. **"Onların yüzlerinde secdelerin izinden nişanlar vardır."** Onların yüzlerindeki hatlar, parlaklık, aydınlık, berraklık, incelik ve canlı parlak ve latif olan ibadetin verdiği solukluktan oluşmuştur. Bu hatlar yüce Allah'ın (secdelerin izinden) ifadesi duyulduğu zaman hemencecik akla geliverdiği gibi, secdeden yüzde oluşan ve bilinen bir iz değildir. Burada secde izleri deyiminden kastedilen ibadetin izleridir. Yüce Allah'ın ibadeti ifade etmek için secde sözcüğünü tercih etmesinin nedeni, secdenin korku, boyun eğme ve yüce Allah'a kulluğu en olgun şekli ile yansıtmasından dolayıdır. İşte onların yüzlerinde görülen bu huşu (korku)nun izidir. Bu huşunun (korkunun) yüz ifadelerindeki izidir. Şöylesi ne ki, artık kibir, böbürlenme ve şımarıklık kaybolmuş, onların yerine şerefli alçak gönüllülük, berrak bir incelik, sükunet içindeki parlaklık ve mü'minin yüzünde var olan parlaklığı, aydınlığı ve güzelliği artıran hafif bir yüz solgunluğu almıştır.

İşte bu filmin karelerinin yansıtmış olduğu bu parlak manzara sonradan ortaya çıkmış bir şey değildir. Aksine bu manzara müslümanlar için kader levhasında yer almış bir gerçektir. Dolayısı ile bu manzaranın kökü çok eskilere dayanır, Tevrat'ta sözü edilir. **"İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur"**... Yüce Allah'ın Hz. Musa'nın kitabında tanıttığı ve daha onlar yeryüzüne gelmezden önce müjdelemiş olduğu nitelikleri budur onların. **"Onların İncil'deki sıfatları"**... Ve yüce Allah Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ve beraberinde bulunanları müjdelerken onlar hakkında kullandığı nitelikler; onların **"filizi yarım çıkan ekin gibi"** oldukları şeklindedir. Bu ekin gelişen güçlü, verimliliği ve gücünden dolayı filizini yarıp çıkaran bir ekindir. Ancak ne varki bu filiz gövdeyi zayıflatmaz aksine güçlendirir. **"Ve o gövdeyi güçlendirir"** ya da asıl gövde, filizini güçlendirir, kuvvetli ve sağlam yapar. Ve ekin (kalınlaşır) gövdesi irileşir ve dolgunlaşır, da **"Gövdesi üzerine dikilmiş"**. Bu ekin, ne yana eğilmiştir ne de eğri büğrüdür aksine dosdoğru, kuvvet dolu ve düzgündür.

Ekinin asıl şekli budur. Fakat çiftçilikte tecrübeli olan, onun yetişeni ile solgun olanını, verimlisi ile verimsizini bilen tecrübeli kişilerin ruhlarındaki etkisi ise hayret ve imrendirmedir. **"Ki bu çiftçilerin hoşuna da gider"**. Bir başka kıraatta ise bu ifade tekil olarak **"Çiftçinin hoşuna gider"** şeklinde okunmuştur... Buradaki çiftçi bu yetişen güçlü, verimli ve imrendirici ekinin sahibi olan Hz. Muhammed'dir -salât ve selâm üzerine olsun-. Bu ifadenin kafirlerin ruhlarında bıraktığı etki ise tam aksinedir. Onların ruhlarına etkisi, tam bir kin ve nefret etkisidir. **"İnkarcıları öfkelendirmek içindir"** Kafirlerin öfkelendirilmesine yönelilmesi, bu ekinin yüce Allah'ın ekini ya da Peygamberinin ekini olduğunu ve onların yüce Allah'ın kudretine bir perde ve Allah'ın düşmanlarını kızdırmak için de vasıta olduklarını ima etmektedir.

Bu nitelik de bir önceki gibi sonradan uydurulmuş ve ortaya çıkarılmış bir nitelik değildir. Kader sayfasında kayıtlıdır. Dolayısı ile Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla birlikte olanlar şu yeryüzüne gelmezden önce

sözedilmiş ve yüce Allah gelecekleri zaman Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ile beraberinde olanları İncil'de müjdelerken yer almıştır, bu nitelikler.

Ve böylece yüce Allah, ebedi kitabında bu seçilmiş kitlenin Resulullah'ın sahabelerinin niteliğini tescil ediyor. Ve bu nitelikler, bütün varlıkların özüne yerleşiyor ve varlık alemi kendisini yaratandan bu sıfatları dinlerken her köşesinden o niteliklere karşılık veriyor, tepki gösteriyor. Ve yine bu nitelikler, gelecek nesillere onları gerçekleştirmek isteyen imanın anlamını en yüce derecesinde gerçekleştirmek isteyen nesillere, örnek olmak üzere yerini alıyor.

Bütün bu şereflendirmenin üstünde de yüce Allah'ın onları bağışlama ve büyük bir mükafat verme va'di vardır. **"Allah iman edip yararlı işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükafat vaad etmiştir."** Kendilerini bu genel kalıbın içine dahil eden nitelikleri daha önce geçmiş olduğu için bu vaad genel bir kalıp içerisinde geçen bir vaaddir.

Hem bağışlama ve hem de büyük bir mükafat... Sadece bu şereflendirme yeter onlara. Bu hoşnutluk büyük bir mükafattır. Ama kutsal feyiz hudutsuz ve sınırsızdır. İlahi lütfun tükenip kesilmesi yoktur.

Ondört yüzyılın gerisinden bir kez daha, şu bahtiyar insanların yüzlerini ve kalplerini görmeye çalışıyorum. Hoşnutluk, şereflendirme ve büyük vaadden oluşan bu kutsal feyzi alırlarken görmeye çalışıyorum onları. Evet onlar kendilerini, yüce Allah'ın değerlendirmesinde, ölçüsünde ve Kitabında işte böyle görüyorlar. Hudeybiye'den dönerken bakıyorum onlara. Haklarında bu sure inmiş ve kendilerine okunmuş olarak, dönerken bakıyorum onlara... Bu bahtiyar insanlar, şu surede yaşıyorlar. Ruhları ile kalpleri ile, duygu ve nitelikleri ile yaşıyorlar. Birbirlerinin çehresine bakıyorlar ve kendi benliklerinde hissettikleri nimetin izlerini görüyorlar birbirlerinin çehrelerinde...

Ve ben onların yaşadığı bu yüce şenlikte onlarla mutlu anlar yaşamaya çalışıyorum. Fakat bu şenliğe katılamayan birisi onun tadına nasıl varabilir? Uzaktan ancak çok uzaktan tadabilir onu.

Ancak yüce Allah'ın tıpkı onlar gibi kendine ikram edip de uzağı yakın kıldığı kimseler tadabilir onu.

Ve ey Allahım! Sen biliyorsun ki ben işte bu eşsiz azıktan bir kırıntı bekliyorum.

FETİH SURESİNİN SONU

Hucurat Suresi

49

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 18

Bismillahirrahmanirrahim.

Onsekiz *ayeti* geçmeyen bu sure, inanç sisteminin ve şeriatın özüne, varlık ve insanlığın özüne dair çok önemli gerçekler içeren muazzam bir suredir. Bunlar, insanın kalbine ve aklına yüksek ufuklar ve uzun vadeli amaçlar açan, insanın ruhunda ve zihninde derin düşünceler, büyük manalar uyandıran büyük gerçeklerdir. Bu sure öyle bir suredir ki, içinde yer alan yaratma ve düzenlemeye dair sistemleri, terbiye ve ruhu eğitimine dair kuralları, yasama ve eğitim prensipleri, surenin hacmini ve ayet sayısını yüzlerce kat aşar.

Bu sure insanın gözünün önüne, düşünmesi ve gözönünde bulundurması gereken iki önemli şeyi çıkarmaktadır. Sure okunduğu zaman ilk göze çarpan şey; bu kainatın üzerinde durduğu ve kainatın önce varlığını sonra da korunmasını garanti eden sistem ve prensipleri usul ve kuralları içererek yüce, şerefli, tertemiz ve sağlam bir dünyanın (alemin) mükemmel işaretlerini bu surenin neredeyse bir başına ortaya koymasıdır. Öyle bir alemdir ki bu Allah'tan gelmekte, O'na yönelmekte ve "Allah'ın alemi" diye isimlendirilmekte... Kalbi temiz, düşüncesi temiz, lisanı iffetli ve ondan önce de iç dünyası iffetli bir alemdir bu... Allah'a karşı terbiyeli, Resulullah'a karşı, kendi nefsine ve başkalarına karşı terbiyeli, vicdanının seslerinde terbiyeli, organlarının hareketlerinde terbiyeli bir alemdir bu... Ve aynı zamanda bu dünyaya düzen veren yasaları ve korunmasını garanti eden sistemleri vardır. Bu yasa ve sistemler, bu edep üzerine oturmuş, o edepten kaynaklanmakta, onunla uyum sağlamaktadır. Dolayısı ile bu alem Allah'a yönelip hareket ederken bu dünyanın hem içi hem de dışı birlikte yönelir Allah'a... Yasaları ile duyguları kucaklaşır, yasakları ile teşvikleri dengelenir, hisleri ile adımları uyumlu olur. Bundan dolayı bu yüce, şerefli temizliğine bırakmaz. Ve yine sırf yasama ve düzenlemeye de havale etmez. Aksine bu iki faktör tam bir uyum ve ahenk içinde birbiri ile kucaklaşır. Yine bu alemin varlığını kişilerin düşünce ve çabasına bırakmadığı gibi, devletin yasa ve yürütmesine de bırakmaz. Aksine orda devlet fertlerle, fertler de devlet ile kucaklaşır, her iki tarafın görevleri ve faaliyetleri yardımlaşma ve ahenk içinde bir araya gelir.

Bu öyle bir alemdir ki, Allah'a ve Resulullah'a karşı terbiyelidir. Bu terbiye

Rabbin ve O'nun adına bildiride bulunan Resulün karşısında kulun kendi sınırını bilmesi şeklinde simgelenir.

"Ey inananlar! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin, Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir."(1)

Mü'min olan bir kul, herhangi bir emir ya da yasaklamada ilahının önüne geçemez. Herhangi bir yargıda ya da hükümde, O'na karşı öneride bulunamaz. Rabb'inin kendine yasak ettiği veya emrettiği şeyleri aşamaz. Yaratıcısı karşısında kendi nefsinin bir görüşü veya iradesi olamaz. Çünkü o yaratıcısından korkar, ürperir, utanır ve yaratıcısına karşı terbiyeli olmak ister. Mü'min bir kulun Resulullah'a hitap ederken O'na saygı gösterirken takındığı özel bir terbiye vardır.

"Ey inananlar! Seslerinizi, Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan ameller iniz boşa gider."

"Allah'ın Peygamberinin yanında seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükafat vardır."

"Ey Muhammed! Odaların arkasından sana bağıranların çoğu, düşüncesiz kimselerdir."

"Onlar, sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleseler di, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, bağışlayandır, esirgeyendir."(2)

Bu öyle bir alemdir ki, bir söz ya da davranış hakkında hüküm vermezden önce onları araştırma ve kaynağının doğruluğunu soruşturmada uyduğu bir sistem vardır. Bu sistem Allah'ın ve Resulünün önüne istemediği ve emretmediği bir teklifi, öneriyi ileri sürmeksizin, Allah'tan korkmaya ve bu konuyu Allah'ın Resulüne havale etmeye dayanır.

"Ey inananlar! Size fasık (yoldan çıkmış) bir adam bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz."

"Bilin ki, Allah'ın elçisi içinizdedir. Şayet o, birçok işte size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu sizin kalplerinizde süsledi ve size küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."

"Bu size Allah'ın bir lütuf ve nimetidir. Allah bilendir, hakimdir."(3)

Bu öyle bir alemdir ki, eğer çaresi bulunmadan kendi haline bırakılırsa kendi benliğine işleyebilecek olan ve içinde meydana gelebilecek anlaşmazlık, sapıklık, huzursuzluklara karşı kendine özel sistemleri ve pratik çözümleri vardır. Bu alem bu hastalıkların karşısına "Mü'minler arasında kardeşlik" kuralından "adalet ve düzeltme" kuralından ve "Allah'tan korkma ve rahmetini ve hoşnutluğunu umma"dan kaynaklanan pratik çözümler diker.

"Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız; eğer dönerlerse aralarını adaletle bulununuz, adil davranı-

1- Hucurat Suresi, 1. 2- Hucurat Suresi, 2-3-4-5 3- Hucurat Suresi, 6-7-8

nız, şüphesiz Allah adil davrananları sever."

"Muhakkak mü'minler kardeştirler. Kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size rahmet edilsin."[4]

Bu öyle bir alemdir ki fertlerin birbirine karşı taşıdıkları duygularda, uyguladıkları "iç dünya terbiyeleri", birbirleri ile kurdukları karşılıklı ilişkilerde uydukları özel "davranış terbiyeleri" vardır.

"Ey inananlar! Bir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin. Belki alay ettikleri kimseler, kendilerinden iyidirler. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesin. Belki onlar kendilerinden iyidirler. Birbirinizde kusur aramayın; birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın. İnandıktan sonra fasık (yoldan çıkmış) olmak ne kötü bir addır. Kim tevbe etmezse, işte onlar, zalimlerdir."[5]

Bu öyle bir alemdir ki duyguları temizdir. Herkesin kişiliği teminat altındadır. Herkesin temel hakları yüzüne karşı da, görünmez halde uzakta iken de korunma altındadır. Bu alemde hiçbir kimse, kesin bilgiye dayanmayan sırf zan nedeni ile hesaba çekilemez. Kimsenin bu dünyada, gizli (kimsenin bilmesini istemediği) sırları kurcalanmaz. Ve orada hiç kimsenin, kişiliği ve özgürlüğüne en küçük bir dokunmada bulunulamaz.

"Ey inananlar! Zandan çok sakının. Zira zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli şeylerinizi araştırmayın; biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeği sever mi? İşte bundan iğrendiniz. O halde Allah'tan korkun, şüphesiz Allah, tevbeyi kabul eden, çok esirgeyendir."[6]

Öyle bir alemdir ki bu, çeşitli ırklara ve değişik halklara ayrılmış olan insanlığın birliğine dair, bütünleştirici bir düşünce yapısına sahiptir. Herkesi tarttığı değerlendirdiği bir ölçüsü vardır bu alemin. Bu ölçü; insanların arzularına göre değişme ve zikzak çizme gibi lekelerin bulaşmamış olduğu yüce Allah'ın ölçüsüdür.

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Allah bilendir, haber alandır."[7]

bu sure, kendisinin büyük, şerefli, temiz ve sağlam dünyanın karekteristik çizgilerini çizmekte nerede ise tek başına olduğu bu muazzam gerçekleri sunduktan sonra, imanın çizgilerini belirlemeye başlıyo. Öyle bir imanın ki, mü'minler bu alemi kurmaya o imanın adına çağrılmışlar, onlara yüce Allah'ın çağrısına uymaları için bu isimle seslenilmiştir. Kendilerini çağıran yüce Allah, o mü'minleri imanın gereklerini yerine getirmeye kabul ve teslimiyete teşvik eden bu güzel nitelikle çağırmaktadır: **"Ey inananlar..."** Bu nitelikle çağrılan bir kimsenin yüce Allah'ın çağrısına uymamaktan utandığı sevimli bir sesleniştir bu... Öyle sevimli bir sesleniş ki her yükümlülüğü kolaylaştırır, her zorluğu sıkıntıyı basitleştirir, her kalbi coşturur, da o kalp dinler ve emredilene uyar.

"Ey Muhammed! Bedeviler: 'İnandık' dediler, de ki: 'İnanmadınız fakat İslam olduk deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi; eğer Allah'a ve pey-

4- Hucurat Suresi, 9-10
5- Hucurat Suresi, 11
6- Hucurat Suresi, 12
7- Hucurat Suresi, 13

gamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan birşey eksilmez; doğrusu Allah, bağışlar, merhamet eder."

"Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır."

"De ki: 'Siz mi Allah'a dininizi öğreteceksiniz? Allah, göklerde ve yerde olanları bilir, Allah, herşeyi bilendir.'"[8]

Ve sure sonunda yüce Allah'ın insanlığa bağışladığı en büyük kutsal armağanı açıklamaktadır: Bu kutsal bağış, dilediği kimseye, ona layık olup olmadığını bildiği için ihsan ettiği iman armağanı bağışıdır.

"Ey Muhammed! Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak isterler; de ki: 'Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Tersine, size imanı nasip ettiği için Allah sizi minnet altında bırakır.'"

"Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizlisini bilir. Allah yaptıklarınızı görmektedir."[9]

Surenin iç dünyasından ve ayetlerinin inmesine eşlik eden ve gerçeğe dayanan olayları incelediğimizde göze çarpan ikinci durum: Şu müslüman topluluğunu oluşturmak ve terbiye etmek için, Kur'an'ın eğitiminin ve herşeyi yerli yerinde yapan peygamberlik kurumunun terbiyesinin simgelediği sürekli ve değişmez olan şu muazzam çabadır. Bu çaba, bu yüce, bu şerefli, bu temiz ve bu sağlam alemi simgeleyen ve bir zamanlar yeryüzünde gerçekten bulunmuş olan, bu topluluğu oluşturmak için harcanmıştır. Bu alem o zamandan beri ideal bir düşünce veya hayal aleminde yaşayan ve uçup giden bir rüya olarak kalmamıştır.

Tarihin dönemlerinden bir dönemde ortaya çıkmış bir gerçek olarak simgelenen bu ideal insan topluluğu, birden bire ansızın topraktan çıkar gibi bitip ortaya çıkmamış, tesadüfen var olmamış ve bir akşamdan sabaha hemencecik ortaya çıkmamıştır. Bunun yanı sıra o ideal topluluk, bir an veya bir göz açıp kapayana kadar bütün eşyanın karekterini değiştiren sihirli bir soluktan da doğmamıştı. Aksine bu topluluk, göklere kanat germiş ve derinlere kök salmış bir ağacın yetişmesi gibi yavaş yavaş, doğal olarak gelişmiştir. Ve bu topluluğun gelişmesi için lazım olan sürenin geçmesi gerekmiş ve bu gelişim için gerekli olan, sürekli, değişmez ve bitip tükenmez bir çaba harcanmıştır. Bu toplum, terbiye olması, korunması, yönlendirilmesi, teşvik ve takviye edilmesi ve sebat kazanması için uyanık bir ilgiye uzun bir sabra ve basiretli bir çabaya ihtiyaç duymuştur. Yine bu topluluk, gerçekçi, acı tecrübelerin, insanı bitiren imtihanların çilelerine katlanmaya ve bu tecrübe ve imtihanlardan ibret almak için eğitilmeye ihtiyaç duymuştur. Bütün bu sayılanlarda, bu büyük emaneti taşımak ve yüce Allah'ın yeryüzüne ilişkin dileğini gerçekleştirmek için bu seçilmiş insan topluluğunu, yüce Allah'ın -bilerek- kutsal koruması altında tuttuğu somut olarak görülmektedir. Ayrıca bunun yanı sıra, o insanlardaki gizli faziletlerin ve içlerinde gizli bulunan yeteneklerin ve onu hazırlayan şart ve durumların da aynı derecede bu örnek neslin meydana gelmesinde payı vardır.

8- Hucurat Suresi. 14-15-16 9- Hucurat Suresi, 17-18

Ve işte bütün bunlardan dolayı insanlık tarihinde bu akıllara durgunluk veren "ışık" parlamış uzaklardan insana kalpte dalgalanan bir düş veya hayal alemine yaslanan bir rüya gibi görünen bu "gerçek" doğmuş ve meydana gelmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ
إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ① يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ
صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ
أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ② إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ
رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ③

1- Ey inananlar! Allah'ın ve peygamberinin önüne geçmeyin, Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir.
2- Ey inananlar! Seslerinizi, peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider.
3- Allah'ın peygamberinin yanında seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.

Sure hoş bir nida ve kalpleri coşturma ile başlıyor: **"Ey inananlar..."** Yüce Allah'tan kendisini görmedikleri halde kendisine inanan kimselere seslenme ile ve kalplerini kendisine bağlayan ve onlara kendilerinin o yaratıcıya ait olduklarını hissettiren niteliklerle kalplerini coşturma ile başlıyor. Yine bu sure onlara, yüce Allah'ın güzelliğini taşıdıklarını, onların şu gezegende O'nun kulu ve askerleri olduklarını bu arada kendilerinin O'nun planladığı ve istediği bir durum üzere bulunduklarını, kendisinden bir tercih ve onlara bir ihsan olmak üzere kendilerine imanı sevdirdiğini ve kalplerine güzel gösterdiğini hissettiren niteliklerle coşturuyor kalplerini...

O halde iman edenlerin yüce Allah nerede olmalarını istiyorsa orada durmaları ve yüce Allah'ın huzurunda gerek kendi haklarında gerekse başkaları hakkında hüküm ve yöneltmesini bekleyerek, emredileni yapmak, dağıtılandan hoşnud olmak, herşeyi O'na teslim edip O'na teslim olmak üzere beklemeleri gerekir.

"Ey inananlar! Allah'ın ve peygamberinin önüne geçmeyin, Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah,işitendir, bilendir."

Ey iman edenler! Ne kendiniz hakkında ve ne de çevrenizde yaşantınızla ilgili işlerde yüce Allah'a ve O'nun Peygamberine karşı öneride bulunmayınız. Bir konu hakkında yüce Allah Peygamberinin dili ile bir şey söylemeden önce sizler konuşmayınız. Sizler bir konu hakkında, yüce Allah'ın ve O'nun elçisinin sözüne başvurmadan hüküm vermeyiniz.

Bu ayetin tefsiri olarak Hz. Katade der ki: "Bize bazı 'şu konuda şöyle şöyle bir ayet inseydi, şunun gibisi doğru olsaydı daha iyi olurdu' şeklinde sözler sarfettikleri naklolundu da yüce Allah bu davranışları çirkin gördü." Avfi der ki: "İnsanlar O'nun huzurunda konuşmaktan yasaklandılar."

Mücahid de: "Bir konu hakkında yüce Allah Peygamberinin dili üzere hükmünü verene kadar, Peygambere danışmadan kendi başınıza hareket etmeyiniz" der. Hz. Dahhak ise: Yüce Allah'ı ve Peygamberini bırakıp da dininizin hükümleri ile ilgili olarak hüküm vermeyiniz, der. Talha oğlu Ali İbni Abbas'tan naklederek: ayetin anlamı Kitap ve sünnete aykırı olarak bir şey söylemeyiniz, demektir, der.

Bu ayet Allah'a ve O'nun Peygamberine karşı takınılması gereken terbiyenin ifadesidir. Ve yine bu ayet emir alma ve yerine getirme konusunda bir sistemin ifadesidir. Ve bu ayet yasama (kanun koyma) ve aynı zamanda ona göre hareket etmeye dair prensiplerden birini oluşturmaktadır. Bu prensip yüce Allah'tan korkma prensibinden doğmakta ve sonunda yine ona bağlanmaktadır. Şu yüce Allah'ın çok işiten ve çok bilen olduğu bilincinden kaynaklanan Allah korkusuna bağlanmaktadır. Ve bütün bunlar, şu büyük ve köklü gerçekleri canlandıran ve onlara dokunan kısa bir tek ayette yeralıyor.

Mü'minler Rabb'lerine ve Peygamberlerine karşı terbiyelerini takınmışlar ve artık yüce Allah'a ve O'nun Peygamberine karşı içlerinden hiçbir kimse öneri getiremez, içlerinden hiçbir kimse Resulullah görüşünü belirtmesini istememiş ise görüş ileri süremez olmuştur. Artık mü'minlerden hiçbir kimse bir konuda veya bir hüküm hakkında kendi görüşü ile hüküm veremez olmuş, ancak daha önce o konuda yüce Allah'ın ve Peygamberinin sözüne başvurmak gereğini hissetmiştir.

İmam Ahmet, Ebu Davut, Tirmizi ve İbni Mace Hz. Muaz'da naklederek anlatırlar: Resulullah kendisini Yemen'e vali olarak gönderirken ona sorar: "Ne ile hüküm vereceksin?" O da: "Yüce Allah'ın kitabı ile" karşılığını verir. Resulullah: "Ya aradığın hükmü onda bulamazsan?" diye sorar. Hz.Muaz: "Allah'ın Peygamberinin sünnetine başvururum" karşılığını verir. Resulullah tekrar sorar: "Ya onda da aradığın hükmü bulamazsan?" Hz. Muaz: "Kendi görüşüme göre ictihat ederim" deyince, Peygamber elini göğsüne vurarak der ki: "Hamdolsun Allah'a ki, Allah'ın Peygamberinin göndermiş olduğu elçiyi Allah'ın Peygamberini hoşnud kılacak bir şeye başarılı kıldı."

Ve bu terbiye öyle bir noktaya varır ki, Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- onlara o günkü günlerini, bulundukları yeri sorar, onlar bunu gerçekten bildikleri halde, cevap vermekten çekinirler. Yüce Allah'ın ve O'nun elçisinin huzurunda "ileri gitme" durumuna düşmekten korktukları için sadece "Allah ve O'nun Resulü daha iyi bilir" diye cevap verirler.

Ebu Bekir'in naklettiği bir hadiste Sakif'li El Haris oğlu Nefi' der ki: Resulullah veda haccında bizlere "Bu ay hangi aydır?" diye sorduğunda bizler: "Allah ve O'nun Peygamberi daha iyi bilir" dedik. Peygamber sustu. Bizler zannettik ki Peygamber o aya başka bir isim verecek. Resulullah devamla: "Zilhicce

ayı değil mi?" diye sordu. Bizler de "Evet" dedik. Peygamber sordu: "Bu belde neresidir?" Bizler: "Allah ve O'nun Peygamberi daha iyi bilir" dedik. Peygamber sustu. Bizler Resulullah oraya başka bir isim verecek zannettik. Bunun üzerine Resulullah: "Haram belde değil mi?" diye sorunca "Evet" dedik. Sonra Resulullah: "Bugün hangi gündür?" diye sordu. Bizler: "Allah ve O'nun Peygamberi daha iyi bilir" dedik. Peygamber bir süre sustu. Bizler zannettik ki O bu güne başka bir isim verecek. Peygamber: "Kurban bayramı günü değil mi?" deyince bizler "Evet" dedik.

İşte bu yüce Allah'a karşı edep, O'ndan çekinme ve takva manzarasıdır. Müslümanlar bu seviyeye, bu seslenişi, bu yönlendirmeyi ve çok işiten ve bilen Allah'tan korkmaya çağıran işareti duyarak yükselmişlerdi.

İkinci edeb ise, müslümanların Peygamberleri ile konuşmalarında, ona seslenişlerinde görülen ve kalplerinde ona besledikleri saygıdır. Bu öyle bir saygıdır ki, onunla konuşurken ses tonlarında ve seslenişlerinde ortaya çıkmalı, davranışlarında Resulullah'ın şahsını kendileri ile bir tutmamalı onun aralarında bulunduğu andaki davranışları farklı olmalıdır. Yüce Allah onları bu sevimli seslenişle bu terbiyeye çağırmakta ve bu korkunç uyarıya aykırı davranmamaları için onları sakındırmaktadır.

"Ey inananlar! Seslerinizi, peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider."

Ey inananlar... Kendilerini imana çağıran Peygambere saygı beslemeleri için... Siz farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için... Bu uyarı onlar bilmeden, hissetmeden amellerinin boşa gitmesi sonucunu doğurabilecek bu kaygan zeminden kaçınmaları ve korkmaları içindir.

Bu sevimli sesleniş, bu korkunç uyarı onları ruhlarında gerçekten derin ve şiddetli etkisini göstermişti.

İmam Buhari der ki: Bize Luhm kabilesinden Safvan oğlu Büsre nakletti. Ona Ömer oğlu Nafi, ona da Ebu Müleyke'nin oğlu haber vermiştir. Ebu Müleyke oğlu der ki: İki hayırlı kişi (Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer) az kalsın mahvolacaklardı... Hicretin dokuzuncu senesi, Resulullah'a Temim oğullarından bir heyet gelince bu iki hayırlı kişi Resulullah'ın huzurunda seslerini yükseltmişlerdi. Birisi, Temim oğullarına başkan yapsın diye Mücaşi' oğullarının kardeşi olan Habis oğlu Akra'ı tavsiye eder. Diğeri başka bir kişiyi tavsiye eder. Nafi derki: Adını hatırlamıyorum. (Başka bir rivayette o kişinin Ma'bed oğlu Ka'ka olduğu yer alır) Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir Hz. Ömer'e "Senin maksadın sırf benim görüşüme aykırı davranmaktır" der. Hz. Ömer: "Hayır senin görüşüne aykırı davranmak değil gayem" der. Ve bu konuda sesleri yükselir. Ve yüce Allah şu ayeti indirir:

"Ey inananlar! Seslerinizi, Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider."

Hz. Zübeyr'in oğlu der ki: Hz. Ömer bu ayetin inişinden sonra, Peygamber ona ne söylediğini sorup anlamaya çalışmadıkça, o kendi yanından sesini yükseltip de ona bir söz işittirmemiştir. Hz. Ebu Bekir'in de, "Bu ayet inince, ya Resulallah, vallahi seninle ancak sır kardeşim gibi (yani fısıltı gibi) konuşacağım dedim" diye söylediği rivayet olunur.

İmam Ahmet der ki: Bize Haşim, ona Muğira oğlu Süleyman, ona Sabit, ona da Malik oğlu Enes'ten naklederek der ki: **"Ey inananlar! Seslerinizi Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider"** ayeti inince, yüksek sesli olan Şemmas oğlu Kays oğlu Sabit der ki: Peygambere karşı sesini yükselten bendim. Ben cehennemliğim. Amelim boşa gitti. Ve Hz.Sabit üzüntü içinde evinde ailesinin arasında oturur, dışarı çıkmazdı. Bunun üzerine Resulullah onu arar ve birkaç kişi doğruca Hz. Sabit'e giderler. O'na: "Resulullah seni arıyor neyin var?" diye sorarlar. Hz. Sabit: "Resulullah'ın sesi üzerine sesini yükselten benim, ona karşı sesini yükseltip bağıran benim. Amelim boşa gitti. Ben cehennemliğim" der. Sabit'in evine gidenler, dönüp, onun söylediklerini Peygambere bildirince, Resulullah "Hayır, aksine o cennetliklerdendir" buyurur. Bu hadisi bizlere nakleden Hz. Enes der ki: "Bizler Hz. Sabit'i aramızda yürürken görür ve onun cennetliklerden olduğunu bilir ve öyle kabul ederdik..."

Böylece o insanların kalpleri bu sevimli seslenişin ve şu korkunç sakındırmanın etkisi altında işte böylece titremiş ve şiddetle sarsılmıştır. O insanlar, farkına varmadan amelleri boşa gider korkusu ile Resulullah'ın huzurunda böylece edeplenmişler, edebi elde etmişlerdir. Zaten amellerinin boşa gittiğinin farkına varsalar, durumlarını düzeltirlerdi. Ancak ne varki, kendilerine gizli kalan bu kaygan zemin onlara çok daha korkunç geliyordu, bunun için o zeminden korkmuşlar ve sakınmışlardır.

Yüce Allah onları takvaya ve seslerini Resulullah'ın huzurunda kısmaya hayret verici bir ifade biçimi ile çağırıyor.

"Allah'ın Peygamberinin yanında seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükafat vardır."

Takva büyük bir bağış ve büyük bir lütuftur. Yüce Allah onu, imtihandan, denemeden ayıklamadan ve deneyden sonra kalplere lütfeder. Yüce Allah takvayı, ona hazır olan ve onu hak etmiş olduğunu ispat eden kalbe yerleştirir. Seslerini Peygamberin huzurunda kısan kimselerin yüce Allah kalplerini denemiş ve bu bağışı (takva bağışını) almak üzere kalplerini hazırlamıştır. Ve yüce Allah takvanın yanında takva ile onlar için bağışlama ve büyük bir mükafat yazmıştır. Korkunç sakındırmadan sonra, derin bir teşviktir bu. Yüce Allah seçkin kullarının kalplerini bununla terbiye etmiş ve bu terbiye ve nurun yol göstericiliğinde ilk çağın (sahabe çağı) insanlarının yönelmiş oldukları büyük dava için onları hazırlamıştı.

Mü'minlerin önderi Hattab oğlu Ömer'den nakledilir ki, Peygamber, mes-

cidinde yüksek sesle konuşan iki kişinin sesini duyar. Derhal gelerek onlara: "Siz nerede olduğunuzu biliyor musunuz?" Sonra: "Nerelisiniz?" der. Onlar da, "Taifliyiz" deyince, Hz. Ömer "Eğer siz Medineli olsaydınız, sizleri dövüp canınızı yakardım" der.

Bu ümmetin alimleri bunu bildiklerinden demişler ki, sağlığında Resulullah'ın huzurunda yüksek sesle konuşmak nasıl mekruh ise, her durumda ona hürmet etmek için kabrinin yanında da yüksek sesle konuşmak mekruh olur.

Sonra yüce Allah "Heyetler yılı" diye isimlendirilen hicretin dokuzuncu yılında Temim oğullarından bir heyetin Resulullah'a geldiği zaman meydana gelen bir olaya değinmektedir. Bu yıla "Heyetler yılı" denmesinin nedeni, Mekke'nin fethinden sonra her yerden heyetlerin gelmesi ve islama akın akın girmelerinin bu yıl gerçekleşmesi yüzündendir. Bu gelen insanlar, çölde yetişen bedevi ve kaba insanlardı. Bunlar, Peygamber mescidine açılan hanımlarına ait odaların girişinden bağırarak "Ey Muhammed! Gel yanımıza" diye sesleniyorlardı. Resulullah bu kabalığı ve bu rahatsız etmeyi hoş görmedi, bunun üzerine aşağıdaki ayet nazil oldu:

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

4- Ey Muhammed! Odaların arkasından sana bağıranların çoğu, düşüncesiz kimselerdir.

5- Onlar, sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

Burada yüce Allah onları **"çoğunun akılları ermez"** diye niteliyor. Terbiyeci ve önder olan Resulullah'ın hürmetine ve Peygamberin şahsına yakışan saygı ve terbiyeye aykırı olarak bu şekilde bağırmayı onlara çirkin gösteriyor. Ve kendilerine daha uygun ve daha üstün olan davranışı açıklıyor ki o da Peygamber yanlarına çıkana kadar sabretmek ve beklemektir. Sonra onlara yüce Allah, tevbeyi ve kendine dönmeyi sevdirmekte, onları bağışlamaya ve rahmete teşvik etmektedir.

Doğrusu müslümanlar bu yüce edebi anlayıp kabul etmişler ve bu terbiyeyi Resulullah'ın şahsının ötesinde her hocaya ve bilgine kadar uzatmışlardır. Hiçbir hoca ve bilgini kendi yanlarına çıkana dek rahatsız etmemişler. Onlar kendilerini çağırana kadar huzuruna girmemişlerdir. Nitekim alim, zahit ve güvenilir, hadis ravisi olan Ebu Ubeyd'in şöyle dediği rivayet edilir: "Ben hiçbir alimin kapısını, kendi çıkış vakti gelip de çıkmadıkça çalmadım."

BİR FASIK HABER GETİRDİĞİNDE

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا

أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ۝٧
فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝٨

6- Ey inananlar! Size fasık (yoldan çıkmış) bir adam bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.
7- Bilin ki, Allah'ın elçisi içinizdedir. Şayet o, birçok işte size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu sizin kalplerinizde süsledi ve size küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.
8- Bu size Allah'ın bir lütuf ve nimetidir. Allah bilendir, hakimdir.

Bundan önce birinci sesleniş, önderliği ve emir alınacak kaynağı belirtiyordu. İkinci sesleniş, önderliğe karşı takınılması gereken saygı ve terbiyeyi belirtiyordu. Gerek birinci ve gerekse ikinci sesleniş, bu surede yer alan tüm yönlendirme ve yasamaların esas ve temelini oluşturmaktadır. O halde mü'minlerin almış oldukları haberlerin kaynağı mutlaka açık olmalı, kumanda yeri belirtilmeli ve ona saygı gösterilmeli ki, bundan sonra yapılacak yönlendirmelerin bir değeri, bir ağırlığı ve itaat değeri olabilsin. Dolayısı ile bu üçüncü sesleniş gelmekte ve mü'minlere haberleri nasıl alacaklarını ve onları nasıl değerlendireceklerini açıklamakta ve haberin mutlaka kaynağından araştırılmasının gerektiğini belirtmektedir:

"Ey inananlar! Size fasık (yoldan çıkmış) bir adam bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz."

Yüce Allah burada emrini fasıkın getireceği haberin araştırılmasına özel kılıyor. Çünkü onun getirdiği haberin yalan olması muhtemeldir. Sonra, islam toplumunda o toplumu oluşturan kişilerin arasında birbirlerine iletmiş oldukları her haber konusunda bir şüphe yayılmaması gerekmektedir. Yoksa müslümanlararası bilgi akımı felç olmaya yüz tutar. İnanmış bir toplumda asıl olan, fertlerinin güvenilir ve birbirlerine iletmiş oldukları haberlerin inanılır ve kabul edilir olmasıdır. Oysa fasık, getirmiş olduğu haberin doğruluğu ortaya çıkana kadar şüphe altındadır. Ve bu prensip ile toplumun durumu düzgün hale gelir, kendisine ulaşan haberi alıp reddetmekle orta yolu bulur toplum. İslam toplumu bir fasıkın getirdiği habere dayanarak, hemen acele ile o haberin gereğini yapmaya kalkışmaz. Çünkü bilmeden ve acele ile o topluma zarar verebilir. Sonra da yüce Allah'ı gazaplandıran bir hareketten ve acele ile Hak ve Adaletten uzaklaşmasından dolayı pişmanlık doğar.

Tefsir bilginlerinin çoğuna göre bu ayet, Ebu Muyat'ın oğlu Ukbe oğlu Velid hakkında inmiştir. Resulullah onu Mustalık oğullarının zekatını toplamak için göndermişti. İbni Kesir der ki: Mücahit ve Katade derler ki: Resulullah Ukbe oğlu Velid'i, Mustalık oğullarına zekatlarını toplamak üzere gönderdi. Onlar

Hz. Velid'i zekatları ile birlikte karşıladılar. Fakat Hz. Velid geri döndü ve: "Ya Resulallah Mustalık oğulları, seninle savaşmak üzere toplanmışlar" dedi. (Katade'nin rivayetinde ayrıca onların islamdan döndükleri de vardır.) Bunun üzerine Resulullah Hz. Halid b. Velid'i onlara gönderdi. Ve kendisine durumu inceleyip acele etmemesini emretti. Hz. Halid yola çıkar, geceleyin oraya varır ve gözcülerini gönderir. Gözcüler geri dönünce Hz. Halid'e, Mustalık oğullarının islama bağlı olduklarını onların ezanlarını ve namazlarını duyduklarını haber verirler. Sabah olunca Hz. Halid kendisi bizzat Mustalık oğullarına gider. Ve orada hoşuna giden şeyler görür. Hz. Halid Resulullah'a döner ve haberi ona iletir. Bunun üzerine yüce Allah bu ayeti indirir. Katade der ki: Resulullah der ki: "Tedbirli davranmak Allah'tan, acele ise şeytandandır." İbni Kesir'in tefsirinde yer alan ifade budur. Seleften bir çokları, İbni Ebi Leyla, Roman oğlu Yezid, Dahhak Hibban oğlu Mukatil başta olmak üzere daha birçoklarına göre, bu ayet Ukbe oğlu, Velid hakkında inmiştir. Doğrusunu Allah bilir. (İbni Kesir'in tefsirindeki ifadesi burada son buluyor).

Bu ayetin anlamı geneldir. Ayet fasık olan birinin getirdiği haber karşısında, o haberi süzgeçten geçirmeyi ve tedbirli davranmayı içermektedir. Görevlerini tam olarak yapan doğruların getirdikleri haber ise hemen alınır. Çünkü müslüman toplumda asıl olan bu prensiptir Ve fasıkın getirdiği haber bunun istisnasıdır. Görevlerini tam yapan doğru kimselerin haberini almak ise, tedbirli davranmak prensibinin bir parçasıdır. Çünkü doğru kişi haber kaynaklarından birisidir. Bütün kaynaklardan ve bütün haberlerden şüphe etmek ise mü'min toplum arasında uyulması şart kılınan güven prensibine aykırıdır. Hayatın akışına ve toplum içinde düzenin sağlamasına engeldir. Halbuki islam, hayatı doğal akışı içnde gitmesi için serbest bırakmış ve baştan koymuş olduğu garantileri ve tedbirleri hayatı engellemek için değil aksine korumak için getirmiştir. Bu, haber kaynakları üstüne bir genelleme ve istisna örneğidir.

Öyle görülüyor ki, Ukbe oğlu Velid'in getirdiği ilk haberden dolayı birtakım müslümanlarda bir fevrilik belirmiş ve hemen Resulullah'a çabucak onları cezalandırmasını tavsiye etmişlerdir. Bunun sebebi, bu zümrenin Allah'ın dinine düşkünlükleri ve zekatın verilmemesinden dolayı duydukları kızgınlık idi. Bu ayeti izleyen ayet, onlara muazzam gerçeği ve aralarında yaşayan büyük nimeti hatırlatmaktadır. Ki onun değerini anlasınlar ve onun varlığına karşı sürekli uyanık bulunsunlar...

"Bilin ki Allah'ın elçisi içinizdedir."

Bu kolayca anlaşılabilecek bir gerçektir. Çünkü o pratikte meydana gelmiş ve herkes tarafından görülmüştür. Fakat insan ince düşünürse bu gerçek öyle görkemli gözüküyor ki nerede ise anlaşılamayacaktır. Gökyüzünün sürekli, canlı ve izlenen bir bağ ile yeryüzüne bağlanmasını ve gökyüzünün yeryüzü ile konuşmasını ve yeryüzündekilere durumlarını ve açığa vurdukları ile gizlediklerini bildirmesini ve attıkları adımlarını sıraile peşipeşine düzeltmesini kendileri ve işleri hakkında onlara tavsiyelerde bulunmasını bir insanın anlayabilmesi kolay bir şey midir?.. Birisi bir iş yapınca, bir başkası birşey söyleyince, bir diğeri birisine sır

verince bir de ne görsün gökyüzü ona bakıyor, yüce Allah olup biteni Peygamberine haber veriyor ve ona yapacağı ve olup biten şey hakkında söyleyeceği şeyleri telkin ediyor. Bu çok önemli bir durumdur. Bu muazzam bir haberdir. Bu müthiş bir gerçektir. Bunlar önünde hazır olarak bulan kimse belki gerçeğin muazzamlığını hissetmeyebilir. İşte bu gerçeğin varlığına uyarı bu üslup içinde gelmektedir: **"Bilin ki Allah'ın elçisi içinizdedir."** Yani bunu bilin ve bunun gerçek değerini vererek değerlendirin. Çünkü bu büyük bir olaydır.

Bu muazzam olayı bilmenin bir gereği olarak, Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmemeleri gerekir. Fakat yüce Allah, bu emrine açıklama ve güç katıyor. Ve onlara, Resulullah'ın Allah'ın ilhamı veya vahyi ile onlar için bulmuş olduğu çözümün kendilerine daha hayırlı, rahmet ve kolaylık olduğunu haber veriyor. Ve Resulullah onların kendileri için hayırlı olarak gördükleri hususlarda kendilerine uyarsa, sıkıntıya düşeceklerini ve durumun kendileri için çok zor olacağını bildiriyor. Çünkü yüce Allah kendileri için hayırlı olan şeyi onlardan daha iyi bilir. Ve O'nun Peygamberinin kendileri için uygun görüp tercih ettiği şey onlar için rahmettir.

"Şayet o birçok işte size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz."

Bu ifade, kendilerinin bütün işlerini Allah'a ve O'nun Peygamberine bırakmaları, hep birden itaat ve teslimiyete girmeleri ve yüce Allah'ın takdir ve idaresine teslim olmaları ve emirleri O'ndan almaları ve O'na karşı bir öneri getirmemeleri iması vardır.

Sonra yüce Allah, kendilerine bahşetmiş olduğu iman nimetine yöneltmektedir onları. Ve kalplerini iman sevgisi ile harekete geçirmekte ve onlara imanın güzellik ve üstünlüğünü açıklamakta ve ruhlarını imana bağlamakta ve onlara küfür, fasıklık ve günahı çirkin göstermektedir. Ve bütün bunlar da yüce Allah'ın rahmeti ve ihsanının bir neticesi olmaktadır.

"Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu sizin kalplerinizde süsledi ve size küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."

"Bu size Allah'ın bir lütuf ve nimetidir. Allah bilendir, hakimdir."

Yüce Allah'ın, göğüslerini imana açmak ve kalplerini ona karşı harekete geçirmek ve imanı kendilerine güzel gösterip de ruhlarının imana can atması ve imandaki güzellik ve hayrı görmesi için seçmesi... Evet bu seçme yüce Allah'tan bir ihsan ve nimettir. Ve her ihsan ve her nimet bu ihsan ve nimetten daha aşağıdır... Hatta aslına bakılırsa, varlık ve hayat nimeti bile özünde iman nimetinden daha değersiz ve daha aşağıdır. İlerde inşaallah yüce Allah'ın **"Tersine size imanı nasip ettiği için Allah sizi minnet altında bırakır"**[10] sözü gelince bu ihsan hakkında ayrıntılı açıklamalarda bulunacağız.

Burada insanın dikkatini çeken şey, kendileri için bu hayrı dileyenin yüce Allah'ın bizzat kendisi olduğunu ve kalplerini şu küfür, fasıklık ve isyan şerrinden kurtaranın da kendisi olduğunu onlara hatırlatmasıdır. Ve kendisinden bir ihsan ve nimet olmak üzere böylece onları doğru yola ermiş kılanın kendisi olduğunu onlara hatırlatması ve bütün bunların kendi ilmi ve hikmetinin bir eseri

10- Hucurat Suresi,17

olduğunu bildirmesidir. Bu gerçeğin ifadesinde, onlar için yüce Allah'ın yönlendirmesine ve idaresine teslim olmaları ve kendileri için hayır ve bereketi bu teslimiyetin gerisinde beklemeleri ve yüce Allah kendileri için bir şey tercih etmeden, kendileri için hayırlı zannettikleri bir şeye hemen atılma aceleciliğine düşmemeleri ve O'na karşı öneride bulunmaktan vazgeçmenin ilhamı vardır. O halde onlar için hayırlı olanı yüce Allah tercih eder ve Resulullah aralarında ellerinden tutar ve kendilerini hayra ulaştırır. Bu ifadenin getirilişinde asıl istenilen yönlendirme budur.

İnsan adımlarının gerisinde neler olduğunu bilmeden acele eder. İnsan öneride bulunduğu şeyde hayır nedir şer nedir bilmeden, kendisi ve başkası için teklifte bulunur. "**Gerçekten insan pek aceleci ve pek fevridir. İnsan iyiliğe kavuşması için dua ettiği gibi, aynı yönelişle başına kötülük gelsin diye de dua eder. Gerçekten insan pek aceleci, pek fevridir.**"[11] Halbuki insanoğlu, yüce Allah'a teslim olsa ve tüm olarak teslimiyet ve itaata girse ve yüce Allah'ın kendileri için tercih etmiş olduğu şeyden hoşnut olsa, yüce Allah'ın tercihinin kendi tercihinden daha üstün olduğuna gönülden inansa ve yüce Allah'ın daha merhametli ve daha yararlı olduğunu bilse rahat edip huzur bulur. Ve bu gezegen üzerindeki şu kısa yolculuğuna gönül huzuru ve hoşnutluk içinde devam eder... Fakat bu da yüce Allah'tan bir ihsan ve dilediğine bahşetmiş olduğu bir iyiliktir.

İKİ MÜMİN TOPLULUK BİRBİRİYLE SAVAŞIRSA

وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُوا۟ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَٰتِلُوا۟ ٱلَّتِى تَبْغِى حَتَّىٰ تَفِىٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن فَآءَتْ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا بِٱلْعَدْلِ وَأَقْسِطُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

9- Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldırganlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız; eğer dönerlerse aralarını adaletle bulunuz, adil davranınız, şüphesiz Allah adil davrananları sever.

Bu ayet arzu ve heyecanların etkisi ile mü'minler topluluğunu, düşmanlıklardan, dağılmaktan koruyan hukuki ve uygulamaya dönük bir kuraldır. Bu kural, fasıkın haberini araştırma, acele etmeme ve birşeyin aslını araştırmadan ve emin olmadan heyecana ve taassuba kapılarak ileri atılmamayı emreden ayetten sonra gelmektedir.

Bu ayet ister rivayetlerin ifade ettiği gibi belirli bir olay üzerine inmiş olsun, isterse bu olayın benzeri durumları ortadan kaldırmak için hukuki esasları getirmek üzere inmiş olsun, islam toplumunu dağılmaktan ve parçalanmaktan korumak için sağlam ve genel bir kuralı yansıtmakta sonra da hakkı, adaleti ve düzeni yerleştirmekte ve bütün bunlarda da, adaleti ve huzuru yerleştirmek sureti ile yüce Allah'tan korkuya ve O'nun rahmetini ümit etmeye dayanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim mü'minlerden iki zümre arasında çatışmanın mümkün ola-

11, İsra Suresi, 11

bileceğini belirtmekte veya bunu varsaymaktadır. Ve yine Kur'an-ı Kerim bu iki zümrede birbirleri ile çatışmalarına rağmen, birisinin diğerine karşı haddi aşmış olması ihtimaline rağmen, hatta her iki zümrenin bir yönden diğerine karşı haddi aşmış olması ihtimaline rağmen yine de o iki zümrede "iman" niteliğini bırakıyor, kaldırmıyor.

Kur'an-ı Kerim, -doğal olarak birbiri ile çatışan iki zümrenin dışından- mü'minleri çatışan iki zümrenin arasını bulup düzeltmekle görevlendiriyor. Bu iki zümrenin birisi şayet işi azıtır ve Hakk'a dönmeyi kabul etmez ise -iki zümrenin birlikte azıtması ve barışı ya da üzerinde anlaşmazlığa düştükleri konuda yüce Allah'ın hükmünü kabulü reddetmeleri de böyledir- o zaman mü'minlere düşen sorumluluk azgın tarafla savaşmak ve onlar Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşa devam etmektir. Allah'ın bu konudaki emri ise, mü'minler arasında çatışmaya son vermek ve anlaşmazlığa düşüp de bu anlaşmazlığın düşmanlığa ve savaşa dönüştüğü konuda yüce Allah'ın hükmünü kabul etmektir. Azgın taraf yüce Allah'ın hükmünü kabul edince, mü'minler yüce Allah'a itaat ve O'nun hoşnutluğunu arzu ettiklerinden, çok hassas adalete dayanan arabulma ve düzeltme görevlerini yerine getirirler. **"Şüphesiz Allah adil davrananları sever."**

Bu çağrıyı ve bu hükmü iman edenlerin kalplerini "coşturma" aralarında olan ve kendilerini dağınık halde iken toplayan ve birbirlerine düşman iken aralarını kaynaştıran sağlam bağı "yaşatma", kendilerine yüce Allah korkusunu "hatırlatma" ve kendilerine takva ile ulaşılan yüce Allah'ın rahmetine "özendirme" izliyor.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝١٠

10- Muhakkak mü'minler kardeştirler. Kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size rahmet edilsin.

Bu kardeşliğin gereği olarak müslüman toplumda asıl olan kural sevginin, barışın, yardımlaşmanın ve birliğin olması anlaşmazlık ve çatışmanın ortaya çıkar çıkmaz asıl kurala döndürülmesi gereken istisnai bir durum olmasıdır. Ve yine müslüman toplumda aslolan, yukardaki temel kuralın topluma yerleştirilmesi uğruna öteki mü'minlerin haddi aşan kardeşlerini aynı safa döndürmek için ve sapıklığı asıl ve temel kurala döndürerek ortadan kaldırmak için, kardeşleri olan haddi aşanlara karşı savaşmalarının meşru olmasıdır. Bu da kesin ve aynı zamanda da kararlı bir işlemdir.

Yine bu kuralın gereği olarak, bu arabulma savaşında yaralananlar hemencecik öldürülmezler , hiçbir esir öldürülmez, savaşı bırakıp silahını atarak geri kaçanlar kovalanmazlar. Haddi aşanların malları ganimet olarak alınmaz. Çünkü onlarla savaşmaktan gaye, onları öldürmek değildir. Aksine kendilerini müslümanların safına çekmek ve islam kardeşliği sancağının altına getirmektir.

İslam milletinin sisteminde asıl kural bütün müslümanların yeryüzünde bir tek önderliği olması, bir halifeye biat edilince ikinci halife ile savaşmanın gerekli olmamasıdır. Bu ikinci halife yanındaki savaşçılarla birlikte asıl halifenin yönetimindeki mü'minler tarafından yoldan çıkmış bir savaş hedefi olarak kabul edi-

lir. Bu kurala dayanarak Hz. Ali Cemel ve Sıffin savaşlarında karşı gelenlerle savaşmış ve onunla birlikte ileri gelen sahabeler de bu savaşa katılmışlardır. Aralarında Sa'd, Mesleme oğlu Muhammed, Zeyd oğlu Üsame, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah gibi bazı kişilerin de bulunduğu sahebeler bu savaşa katılmamışlardır. Ya o zamanlar hakkın hangi tarafta olduğunu kesin olarak görüp değerlendiremişler ve bu savaşı fitne kabul etmişler, ya da İmam Cassas'ın da dediği gibi, İmam Ali'nin beraberinde olanlarla yetinebileceğini, arkadaşları sebebi ile kendilerine ihtiyacı olmadığını düşünmüşler bu yüzden de savaşa katılmamayı yeğlemişlerdi. Ancak birinci şık daha ağır basmaktadır. Sahabenin naklolunan bazı sözleri bunu göstermektedir. Nitekim Hz. Ömer'in oğlunun Hz. Ali ile birlikte savaşmadığına pişman olduğu yolundaki sözleri de bu ihtimalin ağır bastığını göstermektedir.

Asıl kural böyle olmakla birlikte, Kur'an'ın bu ayetini bütün haller için, hatta -çeşitli islam ülkelerinde iki veya daha çok halife olduğu kural dışı hallerde bile ki bu haller zaruret hali olup kural dışıdır- böyle kural dışı haller için de işletmek mümkündür. O halde, müslümanlara düşen görev: Asiler bir halifeye karşı çıkmışlar ise bir tek halifenin etrafında birleşip asilerle çarpışmaktır. Ve yine asiler halifeye karşı isyan etmemişler fakat onun yönetimi altında bir zümre diğer zümreye karşı haddi aşmış ise yine asilere karşı çarpışmaktır müslümanların görevi. Ve yine bunun gibi müslümanların görevi: Kural dışı olan birden çok önderlerin bulunduğu durumlarda, asiler birden çok önderden birisine karşı geldiğinde, müslümanların asiler zümresine karşı biraraya gelip, onları Allah'ın emrine döndürünceye kadar çarpışmalarıdır. İşte Kur'an ayeti tüm şartlar ve durumlarda böyle işletilir.

Açıkça görülüyor ki bu sistemin, yani anlaşmazlıkları hakeme giderek çözme sisteminin, asi gruplarla yüce Allah'ın emrine dönünceye kadar çarpışmaya sisteminin, insanlığın bu yolda sarfettiği tüm çabalardan önceliği vardır. Bu sistem mükemmel ve her türlü ayıp ve noksanlıktan uzaktır. Bu mükemmellik ve ayıptan uzaklık insanoğlunun her türlü, acı tecrübelerinde, uğraştığı sefil ve noksan girişimlerinde açıkça görülmektedir. Ayrıca bu sistemin bunlardan başka temizlik, emanet ve mutlak adalet gibi nitelikleri vardır. Çünkü bu konuda hiçbir arzu ve hevesin bulaşmadığı, hiçbir noksanlık ve kusurun nüfuz etmediği yüce Allah'ın emrine, hakem olarak gidilmektedir. Fakat zavallı insanlık, önünde hazır, doğru ve apaçık yol dururken, eğri yola sapıyor, doğru yolu bırakıyor, ayağı sürçüyor ve kayıyor.

KİMSE KİMSEYLE ALAY ETMESİN

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا
أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ

بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

11- Ey inananlar! Bir topluluk başka bir topluluklu alay etmesin. Belki alay ettikleri kimseler, kendilerinden iyidirler. Kadınlarda başka kadınlarla alay etmesin. Belki onlar kendilerinden iyidirler. Birbirinizde kusur aramayın; birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın. İnandıktan sonra fasık (yoldan çıkmış) olmak ne kötü bir addır. Kim tevbe etmezse, işte onlar, zalimlerdir.

İslam'ın Kur'an-ı Kerim'in yol göstericiliği ile kurmuş olduğu üstün insan topluluğunun yüce bir edebi vardır. O toplumda herkesin dokunulmaz bir haysiyeti vardır. Bu haysiyet o toplumun haysiyetidir. Herhangi bir bireyi ayıplamak bizzat insanın kendisini ayıplaması gibidir. Çünkü toplumun tümü birdir, bir bütündür ve haysiyeti birdir.

Kur'an-ı Kerim bu ayette mü'minlere şu sevimli seslenişle **"Ey inananlar"** diyerek sesleniyor. Ve aralarında bir toplumun diğerini yani bir grup erkeklerin diğer grup erkekleri alaya almalarını yasaklıyor. Gerekçe olarak da alay edilenlerin belki yüce Allah katında onlardan daha hayırlı olabileceklerini gösteriyor. Ya da bir grup kadınların diğer grup kadınlarla alay etmesini yine aynı gerekçe ile, yani alaya alınan kadınların yüce Allah'ın ölçüsünde daha hayırlı olabileceği gerekçesi ile yasak ediyor.

Bu kutsal ifadede, erkeklerin kendilerinde ve kadınların da kendilerinde gördükleri "dış değerler"in insanların tartıldığı gerçek ölçüler olmadığının gizliden gizliye ifası vardır. Ve ortada başka değerler de vardır. Belki onlara gizli kalmış olabilir. O değerleri yüce Allah bilmekte ve kullarını onunla tartmakta ve değerlendirmektedir. Zengin bir kimse fakir bir adamla alay edebilir. Güçlü bir adam zayıf bir kimse ile alay edebilir. Vücudu düzgün olan böyle olmayanla, zeki olan saf ve eğitim görmemiş birisi ile alay edebilir. Çocuklu olan kısır olanla akrabası olan yetimle alay etmiş olabilir... Aynen bunun gibi güzel olan kadın çirkin ile, genç olan yaşlı ile, vücudu düzgün olan vücudu kusurlu olanla, zengin olan fakirle alay etmiş olabilir. Fakat bütün bunlar ve benzerleri, yeryüzünün değerleridir, gerçek ölçü değildir. Yüce Allah'ın terazisi bunlardan başka ağırlıklarla yükselir ya da alçalır.

Ancak ne varki Kur'an-ı Kerim sadece bu ima ile yetinmiyor. Aksine iman kardeşliğini harekete geçiriyor ve iman edenlere kendilerinin adeta **"bir tek kişilik"**ten ibaret olduklarını, içlerinden birisini ayıplayanın kendisini ayıplamış olacağını hatırlatıyor. **"Belki alay ettikleri kimseler kendilerinden iyidirler..."** Ayette geçen "lemz" kelimesi ayıp anlamınadır. Fakat bu sözün öyle bir tınısı ve çağrışımı var ki, sanki bu söz gözle görülen bir yaralamadır yoksa manevi bir ayıplama değildir.

Alaya alma ve ayıplamaya kişilerin hoşlanmadığı alay ve ayıp duygusuna kapıldıkları kötü lakap takma dadahildir. Mü'minin diğer mü'min üzerindeki haklarından biri de kendisini küçük düşürecek ve hoşuna gitmeyecek kötü lakaplarla çağırılmamasıdır. Mü'minin mü'mine karşı edeb kurallarından biri böyle yakıştırmalarla kardeşini üzmemesidir. Nitekim Resulullah cahiliyet devrinde ta-

kılmış olan isim ve lakapları değiştirmiştir. Resulullah'ın o lakap ve isimlerde ince hissi ve yüce kalbi sahabelerini küçük düşürecek ya da kendilerini horlayıcı nitelikle niteleyen unsurları hissetmiştir.

ZANDAN KAÇININ

Ayet yüce Allah'ın ölçüsündeki gerçek değerleri ima ettikten, kardeşlik duygusunu harekete geçirdikten, hatta bir tek kişilikte bütünleşme bilincini vurguladıktan sonra imanın anlamını ele alıyor ve mü'minleri bu şerefli niteliği yitirmemeleri için uyarıyor. Alaya alma, ayıplama ve lakap takma gibi hareketlerle imandan sapmamaları için onların dikkatini çekiyor. **"İnandıktan sonra fasık olmak ne kötü bir addır."** Bu iman ettikten sonra dönmek gibi bir şeydir. Sonra ayet bunu zulüm kabul ederek onları tehdid etmektedir. Zulüm kelimesi bilindiği gibi şirki ifade eden terimlerden birisidir. **"Kim tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir."** İşte ayet, bu üstün ve şerefli topluma ruhsal terbiye kurallarını böylece yerleştiriyor.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجْتَنِبُواْ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ
لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey inananlar! Zandan çok sakının. Zira zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli şeylerinizi araştırmayın; biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan iğrendiniz. O halde Allah'tan korkun, şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul eden, çok esirgeyendir.

Bu ayet ise, şerefli ve üstün olan toplumda kişilerin haysiyeti, özgürlükleri ve kişilikleri etrafında bir başka dokunulmazlık duvarı daha örmektedir. Bu duvarı ayet, onlara duygularını ve vicdanlarını nasıl temizleyeceklerini etkileyici ve akıllara hayret verecek bir üslup içinde öğretirken örmektedir.

Bu ayet surenin genel örgüsüne uygun olarak, şu sevimli sesleniş ile başlamaktadır. **"Ey inananlar"** Sonra ayet, bu üstün toplumun fertlerine birçok zandan kaçınmalarını emretmekte ve başkaları için içlerinde doğan zan, şüphe ve kuşkuya kendilerini kaptırmamalarını istemektedir. Kutsal ayet bu emrin sebebini **"Zira zanların bir kısmı günahtır."** şeklinde açıklamaktadır. Buradaki yasak zannın çoğuna yönelik olup kural olarak bazı zanlar günah olduğuna göre, bu ifadenin insanın ruhuna bıraktığı ilham kötü zandan tamamen kaçınılmasıdır. Çünkü insan hangi zannın günah olacağını bilemez.

Kur'an-ı Kerim vicdanları kötü zanla kirlenip de günaha girmemesi için böylece temizler. Ve vicdanı her türlü düşünce ve kuşkudan temiz kılıp uzak tutarak yaratıldığı gibi bembeyaz lekesiz bırakır. Böylece o vicdanın sahibi din kardeşlerine kötü zannın yıpratamıyacağı bir sevgi besler, şek ve şüphelerin kirletemiyeceği bir duruluk kazanır, endişe ve beklentilerin bulandıramıyacağı bir iç huzuru kazanır. Kötü zanlardan arınmış bir toplumda yaşamak ne kadar huzurludur!

Ancak ne varki, bu durum islamda, bu parlak ve şerefli noktada, yani vic-

danların ve kalplerin eğitimi noktasında kalmaz. Aksine bu ayet, insanların birbirleri ile ilişkilerinde uyulması gereken bir prensip getirirken, islamın tertemiz toplumunda yaşayan insanların hakları çevresinde de bir koruma duvarı örer. Dolayısı ile bu toplum da kişiler bir töhmetten dolayı cezalandırılmazlar, bir şüpheden dolayı yargılanmazlar ve insanların yargılanmalarında zan asıl temel dayanak olamaz. Hatta, zan, insanlar hakkında ya da çevreleri üzerinde kovuşturma için bile gerekçe olamaz. Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- : "Bir zanda bulunduğun zaman kovuşturmasını yapma" buyurur[12]. Bunun anlamı, insanlar sorguya çekildikleri şeyi işledikleri açıktan açığa ortaya çıkan kadar suçsuz, hakları ve özgürlükleri dokunulmaz kabul edilir demektir. Ve yine, insanların çevrelerinde dönüp dolaşan zannı kovuşturmak gayesi ile takip edilebilmesi için zan yeterli gerekçe değildir.

İnsanların haysiyetlerini, haklarını, özgürlüklerini ve şereflerini korumada bu ayetin ulaştığı boyuta hangi sistem ulaşabilir? Acaba demokrasi, özgürlük ve insan haklarını korumada gözleri kamaştıran en güzel ülkenin bu uğurda varmış olduğu son nokta, Kur'an-ı Kerim'in iman edenlere bu çağrısı yanında hangi seviyeye ulaşabilir? Nitekim islam toplumu gerçekten bu prensip üzerine kurulmuş ve bu toplum bu prensibi önce vicdanında gerçekleştirmiş sonra da hayata geçirmiştir.

Sonra yüce Allah toplumun garanti altına alınması ile ilgili olarak zanlardan kaçınma ile ilintili bir başka prensibe geçiyor. **"Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayınız."**

Kusur araştırmak, kötü zannı izleyen bir hareket olabileceği gibi, onunla ilgisi olmadan başlıbaşına eksikliği ortaya çıkarmak ve insanın kötü durumlarını öğrenmek için yapılabilir.

Kur'an-ı Kerim, ahlâkın ve kalplerin temizliği hedefine uygun olarak bu aşağılık harekete ahlâki yönden karşı koyuyor ve böylece başkalarının kusurlarını araştırmak ve fenalıklarını ortaya çıkarmak gibi aşağılık yönelişlerden kalpleri temizlemeyi hedef ediniyor.

Fakat bu mesele, etkisi açısından bundan daha uzak boyuta sahiptir. Bu aslında, islamın sosyal sisteminde, yasama ve yürütme sisteminde uyguladığı ana prensiplerden birisidir.

Elbetteki insanların, hiçbir durumda çiğnenemez ve hiçbir halde dokunulamaz özgürlükleri, dokunulmazlıkları ve haysiyetleri vardır.

Şerefli ve yüce islam toplumunda insanlar canları, yuvaları, sırları ve ayıplarından emin olarak yaşarlar. Hangi gerekçe ile olursa olsun, insanların can, konut, gizli sırlar ve ayıp dokunulmazlığı çiğnenemez. Hatta bir suçu izleme ve kovuşturma izni islam düzeninde insanların ayıplarını araştırmak için bahane olamaz. Herkes dış görünüşüne göre değerlendirilir. Dolayısı ile insanların içlerini kimsenin araştırmaya hakkı yoktur. İnsanlar, ancak ve ancak dışa vurdukları suçlar ve aykırı davranışları nedeni ile cezalandırılırlar. Hiçbir kimsenin birisi hakkında zanda bulunmaya, tahmin yürütmeye hatta insanların gizlice her-

12- Bu hadisi, Harise b. Numan kanalı ile rivayet eder.

hangi bir yasak hareketi yapıp yapmadıklarını öğrenmeye ve bunun için onların ayıplarını araştırmaya ve onları yakalamaya hakkı yoktur. Yapabilecek tek şey vardır: O da suçlunun suçu işlediği ve bunu açığa vurduğu zman, her suç için islamın getirdiği ve belirttiği diğer garantiler eşliğinde cezalandırılmasıdır.

Ebu Davut anlatır: Bize Ebu Şeybe oğlu Ebu Bekir, ona da Muaviye, ona A'meş Vehb'in oğlu Zeyd'den naklederek haber verir: Bir adam İbni Mesud'a getirilir. Ona: "Şu adam filancadır. Sakalından şarap damlıyor" derler. İbni Mesud der ki: "Bizlere, başkalarının kusurunu araştırmak yasak edildi. Eğer bir kişi suçunu açığa vurursa onu cezalandırabiliriz."

Mücahid de **"Birbirinizin gizli şeylerini araştırmayın"** ayetini, sizler için açığa çıkanı alın, Allah'ın örttüklerini bırakın demektir diye açıklar.

İmam Ahmet Ukbe'nin katibi Düceyn'den nakleder: Düceyn Ukbe'ye der ki: "Bizim şarap içen komşularımız var. Ben polisi çağırıp bunları yakalatacağım." Ukbe: "Böyle davranma, onlara öğüt ver ve tehdit et onları" der. Düceyn öyle yapar fakat komşuları şarap içmekten vazgeçmezler. Bunun üzerine Düceyn yine Ukbe'ye gelir ve "Ben onları içki içmemeye çağırdım fakat vazgeçmediler. Ben polis çağıracağım, onları yakalasın" der. Bunun üzerine Ukbe: "Yazıklar olsun sana. Sakın yapma! Çünkü ben Resulullah'ın şöyle dediğini işittim: "Kim bir mü'minin ayıbını gizlerse, sanki diri diri toprağa gömülmüş bir kızı diriltmiş gibi olur."

Süfyan es-Sevri Sa'd oğlu Raşid'den, o da Ebu Süfyan oğlu Muaviye'den nakleder. Muaviye der ki: Ben Peygamber'i şöyle derken işittim: "Eğer sen insanların ayıplarını araştırırsan onları bozmuş ya da bozmaya yaklaştırmış olursun." Ebu'd-Derda der ki: "Hz. Muaviye'nin duymuş olduğu bu sözden yüce Allah kendisini faydalandırsın."

İşte ayet, islam toplumunun temel sisteminde yer almak için yolunu tutmuş ve sadece vicdanları süslemek ve kalpleri temizlemekle kalmamış, aksine insanların dokunulmazlıkları, hakları ve özgürlükleri etrafında bir koruyucu duvar olmuştur. Artık onlara yakından vaya uzaktan herhangi bir bahane veya perde altında dokunulamamıştır.

Bu ileri görüşlülük ve yüksek ufuk nerede? Bindörtyüz sene sonra, dünyanın demokraside, özgürlükte ve insan haklarını korumada en ileri olan ülkesi nerede?

Bundan sonra, Kur'an'ın eşsiz bir şekilde ortaya koyduğu hayret verici bir üslup içinde dedi-kodu yasaklanması geliyor:

"Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan iğrendiniz."

Birbirinizi çekiştirmeyiniz. Sonra yüce Allah öyle bir sahne sunuyor ki bizlere, en kaba gönüller ve en az duyarlı ruhlar bile bu sahneden, çekinir ve tiksinir. Bu sahne kardeşinin etini yiyen bir kardeşin tablosudur... Ölü kardeşinin eti... Sonra yüce Allah, onlardan önce davranarak, tiksinti uyandıran bu hareketten onların hoşlanmadıklarına göre çekiştirmekten de hoşlanmıyacaklarını ilan ediyor.

Ayette insanlara yasak etmiş olduğu kötü zan, ayıp araştırma, dedi-kodu, takva duygusunu coşturma ile, bu gibi günahlardan işleyenlerin rahmet arzusu ile derhal tevbeye koşmalarını tavsiye izliyor. **"Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah tevbeyi çok kabul eden, çok esirgeyendir."** Bu ayet de, müslümanlar topluluğunun hayatına nüfuz ediyor ve insanların dokunulmazlığı etrafında bir duvara, kalplerde ve gönüllerde de derin bir edeb kuralına dönüşüyor. Bu dedi-kodu konusunda Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- da Kur'an'ın iğrenç gıybetin görüntüsünden korku, tiksinti uyandırmada akıllara durgunluk veren üslubuna uygun olarak çok titiz davranırdı.

Ebu Davud'un naklettiği bir hadiste, Ka'nebi'den, o Muhammed oğlu Abdulaziz'den, o Ala'dan, Ala babasından, babası da Hz. Ebu Hüreyre'den şu hadisi nakleder: Peygamber'e "Gıybet nedir ya Resulallah?" diye sorulur. Resulullah "Gıybet din kardeşini hoşlanmıyacağı bir şeyle anmandır" deyince, peki "Ya söylediğim nitelikler kardeşimde varsa?" diye sorulunca, Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- "Eğer söylediğin nitelikler onda varsa onu gıybet etmiş olursun, eğer söylediklerin onda yoksa, ona iftira etmiş olursun" buyurur.[13]

Ebu Davut, Müsedded, Yahya, Süfyan, Akmar oğlu Ali, Ebu Huzeyfe, Hz. Ali senet zinciri ile şu hadisi bizlere nakleder: Hz. Aişe der ki: Resulullah'a "Safiyye'nin şöyle şöyle olması sana yeter" dedim. (Müsedded'in rivayetine göre boyunun kısalığını kastetmişti) Bunun üzerine Resulullah "Öyle bir söz söyledin ki, şayet denizin suyuna karıştırılsa idi onu bulandırırdı" buyurur. Hz. Aişe der ki: Resulullah'a birisini anlattım da bana dedi ki: "Başıma şu şu hallerin geleceği tehdid edilirken bir başka insanın durumundan söz edilmesini sevmem."

Yine Ebu Davut, Malik oğlu Enes'ten nakleder ve der ki: Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- der ki: "Miraca çıktığım gece, bakırdan tırnakları olan ve yüzlerini göğüslerini tırmalayan bir topluluk gördüm. "Bunlar da kim ey Cebrail?" dediğimde, bana "Bunlar insanların etlerini yiyen ve haysiyetlerine dil uzatanlardır" dedi."

Maiz ve Gamidiye, birlikte zina ettiklerini itiraf edince, bu suçlarını hiçbir zorlama olmaksızın kendi arzuları ile ikrar edip Resulullah'a kendilerini temizlemesi için direttiklerinde, Resulullah da onları recm ederek idam eder. Sonra Peygamber birisinin, arkadaşına: "Gördün mü şu Allah'ın günahını örttüğü, fakat nefsini köpekler gibi recm edilmesine yol açtığı kimseyi?" dediğini işitir. Resulullah bir süre yürüdükten sonra, bir merkep leşine rastlar ve "Filanca ile filanca neredeler?" diye sorar. Sonra bu kişilere, "İninde şu merkep leşinden yiyin bakalım" der. Onlar: "Allah bağışlasın seni ey Allah'ın Resulü. Hiç yenir mi bu?" deyince, Resulullah "Biraz önce kardeşinize yaptığınız hakaret bunu yemekten daha beterdir, kudret eli ile yaşadığım yüce Allah'a yemin ederim ki, onlar şu anda, o cennet ırmakları içerisinde yüzüyorlar" der.[14]

İşte böyle değişmez, sürekli bir tedavi ile islam toplumu temizlenmiş ve yücelmiş ve bulunmuş olduğu noktaya yeryüzünde yürüyen bir düş, tarihin koynunda gerçekleşmiş bir ideal olma noktasına ulaşmıştır.

13 Bu hadisi Tirmizi rivayet eder ve sahih olduğunu bildirir.
14- İbni Kesir tefsirinde rivayet eder ve isnat zinciri için sahihtir der.

İman edenlere yapılan bu tekrar tekrar seslenişlerden, onları sosyal ve psikolojik eğitimin yüce ve parlak ufkuna yükselttikten sonra... İnsanların haysiyetleri, özgürlükleri ve dokunulmazlıkları etrafında güçlü garanti duvarlarını ördükten sonra... Ve bütün bunları da onların ruhlarında harekete geçirilen "duyarlılık" ve yüce Allah'ı O'nun korkusunu bilme ile garanti altına aldıktan sonra... Kur'an-ı Kerim, bu yüce ufka kurmuş olduğu şu basamaklardan sonra, renk renk ve cins cins insanlığın tümüne seslenerek, onları bir tek kök ve bir ölçüye bağlıyor. Ki bu yüce ufka yükselen bu seçilmiş insan topluluğu bu bir tek kök ve tek ölçü üzerinde durmaktadır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

13- Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Allah bilendir, haber alandır.

Ey insanlar!.. Ey değişik ırk ve renkten olan ve kabile ve halklara bölünmüş insanlar... Gerçekten sizler bir tek köktensiniz. O halde, parça parça olup birbirinizle çatışmayınız, dağılmayınız, birbirinizle çekişmeyiniz, birbirinizden ayrılıp gitmeyiniz.

Ey insanlar!.. Size bu seslenişle seslenen sizi yaratandır... Bir erkek ve bir dişiden... Sizleri halklar ve kabileler halinde yaratmasındaki amacı, sizlere bildirmektedir O. Bu amaç birbirinizin gırtlağına sarılma ve birbirinizle çatışma değildir. Bu amaç, sizin birbirinizle tanışmanız ve kaynaşmanızdır... Dillerin ve renklerin farklı oluşu, huy ve ahlâkların çeşit çeşit olması, kabiliyet ve yeteneklerin değişik değişik olması çekişme ve ayrılığı gerektiren bir ayrılık değildir. Aksine, tüm yükümlülükleri yerine getirmek ve bütün ihtiyaçları gidermek için yardımlaşmayı gerektiren bir unsurdur. Rengin, ırkın, dilin, vatanın ve bu değerlerden başka diğerlerinin yüce Allah'ın ölçüsünde hesaba katılacak bir değerleri yoktur. Ortada ancak ve ancak tüm değerlerin kendisi ile belirlendiği ve insanların üstün olup olmadıklarının kendisi ile bilindiği bir tek ölçü vardır. Bu ölçü: **"Allah yanında en üstün olanınız O'ndan en çok korkanınızdır"** Ölçüsüdür... Gerçek şerefli insan Allah katında şerefli olandır. Yüce Allah sizi bileyerek ve tanıyarak kendi ölçü ve değerleri ile tartar. **"Allah bilendir, haber alandır."**

İşte böylece bütün farklar ve tüm diğer değerler, değerini kaybeder, düşer ve tek bir ölçü ve tek bir değerle yükselir. Ve insanlar muhakeme edilmek için bu biricik ölçüye başvururlar ve insanların ayrılıkları, ölçüde bu değere vurulur.

Ve işte böylece yeryüzündeki bütün çatışma ve düşmanlık sebepleri kaybolur, silinir. İnsanların üzerine titreyip sıkıca yapıştığı ve değer verdiği bütün yeryüzü değerleri işte böylece önemsizleştirilir. Ve insanların birbiri ile kaynaşması ve yardımlaşması için apaçık ve muazzam bir sebep belirir. Yüce Allah'ın herkes için ilahlığı ve hepsini bir tek kökten yaratmış olması... Bu beliren sebebin yanısıra, altında yer almak için herkesin birbiri ile yarıştığı bir tek sancak yükseli-

yor: Bu da yüce Allah adına yükselen takva sancağıdır. İslamın insanlığı ırkçılık taassubunun bölgecilik, kabilecilik ve aile taassubunun belalarından kurtarmak için diktiği sancak budur. Bu taassupların *hepsi çeşitli boyalara girse de, çeşit* çeşit isim alsada cahiliyetten kaynaklanmıştır ve ona bağlıdır. Bunların tümü islamdan soyutlanmış, onunla ilgisi olmayan cahiliye tutkularıdır.

Gerçekten islam bütün kılık ve şekilleri ile bu cahiliyet taassubu ile mücadele etmiştir. İslamın bundan gayesi, tüm dünyayı *kucaklayan ve insana yaraşır* istemini bir tek sancak altında kurmaktır. Bu birtek sancak Allah'ın sancağıdır... Yoksa ne milliyetçilik sancağıdır bu, ne de vatan, ne aile ve ne de ırk sancağı... Bütün bu sancaklar islamın tanımadığı sahte sancaklardır.

Nitekim Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurur: "Hepiniz Hz. Adem'in çocuklarısınız. Hz. Adem de topraktan yaratılmıştır. İnsanlar ataları ile övünmeyi bıraksınlar yoksa, yüce Allah'ın katında pislik böceğinden daha değersiz hale gelirler."

Başka bir hadiste de Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- cahiliyet taassubunu yasaklayarak "Bırakın onu. O iğrenç bir leştir" buyurur.

İslam toplumunun üzerine oturduğu temel budur işte. İslam toplumu, insanlığın uçuşan hayalleri içinde karekterinden birini hayata geçirmek için çırpınıp durduğu halde bir türlü gerçekleştiremediği tüm dünyayı kucaklayan ve insana yaraşır bir toplumdur. Bu toplumu insanlık, ona giden doğru yolu, yüce Allah'a giden yolu tutmadığı için gerçekleştirememektedir. Çünkü insanlık toplayıcı, birleştirici bir tek sancağın, yüce Allah'ın sancağının altında biraraya gelmemektedir.

GERÇEK İMANI ELDE EDEMİYENLER

Surenin sonunda "iman ettik" dedikleri halde imanın ne demek olduğunu kavrayamayan ve iman ettiklerinden ötürü bunu Resulullah'ın başına kakan oysa, yüce Allah'ın kullarına iman nasib etmesini takdir edemeyen bedevilere cevap verilirken, "imanın özü ve değerini" açıklama fırsatı doğuyor.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا
أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ
الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ
عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ
أَنْ هَدٰىكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

14- Ey Muhammed! Bedeviler: "İnandık" dediler, de ki: "İnanmadınız fakat islam olduk deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi; eğer Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan birşey eksilmez; doğrusu Allah, bağışlar, merhamet eder."
15- Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır.
16- De ki: "Siz mi Allah'a dininizi öğreteceksiniz? Allah, göklerde ve yerde olanları bilir, Allah, herşeyi bilendir."
17- Ey Muhammed! Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak isterler; de ki: "Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Tersine, size imanı nasip ettiği için Allah sizi minnet altında bırakır."
18- Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizlisini bilir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.

Rivayete göre bu ayetler, Esed oğulları kabilesinin bedevileri hakkında nazil olmuştur. Bu bedeviler islama girer girmez, Resulullah'a: "Ya Resulallah! Bizler islama girdik. Araplar sana karşı savaşırken bizler savaşmadık" diyerek, islama girmelerini onun başına kakmışlardı.

Bunun üzerine yüce Allah, onlar bu sözü söylerken kalplerindeki olanın gerçek yüzünü, ortaya çıkarmakta ve onların islama teslim olma anlamında girdiklerini fakat kalplerinin henüz "iman mertebesi"ne erişmediğini bildirmekte ve bununla, imanın aslının onların kalplerine yerleşmediğini ve ruhlarının bu gerçeği sindiremediğini ifade etmektedir: **"De ki: 'İnanmadınız fakat islam olduk deyin; inanç henüz gönüllerinize yerleşmedi."**

Bununla birlikte, yüce Allah'ın lütfu, onların yaptıkları her iyi amele, kendilerinden hiçbir kısıntı yapılmayarak karşılığının verilmesini gerektirmiştir. Kalbe nüfuz etmemiş ve dolayısı ile güven ve huzur verici iman olması imkansızlaşmış böyle göstermelik bir islam, onların yaptıkları iyi amellerin kendi lehlerine kaydedilmesine yeterlidir. Dolayısı ile onların iyi amelleri kafirlerin amelleri gibi boşa gitmez. Ve onlar itaat ve teslimiyet içinde oldukları müddetçe amellerinin karşılığından hiçbir şey eksiltilmez. **"Şayet Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz yaptıklarınızdan birşey eksilmez."**

Çünkü Allah bağışlama ve rahmeti daha çok sever. Dolayısı ile, kulu hak yoluna ilk adımını atar atmaz, onu kabul eder, kulun kalbi imanın aslını, özünü hissedene kadar onun taat ve teslimiyetinden hoşnut olur. **"Doğrusu Allah bağışlar, merhamet eder."**

Sonra yüce Allah onlara imanın aslını açıklıyor:

"Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır."

İman; Allah'ı ve Resulullah'ı sözlerinde doğrulamaktır. Bu öyle bir doğrulamaktır ki; içine hiçbir şüphe ve kuşku karışmaz. Sarsılmayan, kararsızlık kabul etmeyen, duygu ve heveslerin sesinin duyulmadığı kalbin ve hislerin tereddüt duymadığı yerleşik, değişmez ve güven verici bir doğrulamadır bu iman... Mal ve can ile Allah yolunda cihadın kaynaklandığı bir imandır bu... Bir kalp bu imanın tadını tattığı ve onda huzur duyup da o iman üzerinde değişmeden kaldığı zaman, kalbin dışında, hayat sahnesinde, insanların dünyasında o imanın gerçek karekterini hayata geçirmek için mutlaka bir atılım olması kaçınılmazdır. İnsan bu durumda, içinde hissettiği gerçek iman ile, dışardan kendini çevreleyen gelişmeler ve hayatın akışı arasında bir birlik kurmayı isteyecektir. Ve hissindeki iman şekli ile çevresindeki gerçek şekil arasında bir ayırıma asla sabredemiyecektir. Çünkü bu ayrılık, sürekli onu rahatsız edecek ve içinde çatışmaya yol açacaktır. Ve dolayısı ile, bu noktadan, Allah yolunda malı ile ve canı ile cihada atılma aslında mü'minin içinden fışkıran kişisel bir atılımdır. Mü'min cihadı ile, kalbinde yaşattığı parlak şekili hayat sahnesinde ve insanların arasında da uygulanmış görmek için gerçekleştirmek ister. Şu halde mü'min ile, çevresindeki cahiliyet hayatı arasındaki çatışma özünde kaynaklanır. Müslümanın iman düşüncesi ile mü'minin karşılaştığı pratik gerçek arasındaki çifte standartlı hayata tahammül edememesinden kaynaklanır. Ve yine, bu çatışma, mü'minin eksik, kötü ve sapık olan pratik hayat uğruna, kendi doğru, mükemmel iman düşüncesinden taviz vermemesinden kaynaklanır. O halde bir mü'minle kendisini çevreleyen cahiliyet arasında bu cahiliyet iman düşüncesine ve imani hayata boyun eğinceye kadar savaş olması kaçınılmazdır.

"İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır."

İşte onlar inançlarında sadık olanların ta kendileridir. İşte onlar kendilerinin mü'min olduklarını söylerken doğru söyleyenlerin ta kendileridir. Bu duygular kalpte yer etmedikçe, bu duyguların izi gerçek hayatta uygulanmadıkça, iman gerçekleşmiş olmaz. İnançta doğruluktan ve inancın olduğu iddiasından söz edilemez.

Bu ayette söz arası olarak gelmiş olan şu ifade üzerinde bir nebze duralım: **"Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır."** Bu ifade sadece gelişigüzel söylenmiş bir ifade değildir. Bu ifade, gerçekçi ve psikolojik bir deneyime parmak basmakta ve insanın nefsine hatta imandan sonra meydana gelen aksaklığı tedavi eden bir ifadedir. **"Sonra asla şüpheye düşmeyen."** Bu ara cümle tıpkı **"Şüphesiz Rabbim Allah'tır deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin..."**[15] ayetindeki ara cümlenin benzeridir. Birinci ayette, "şüpheye düşmemek" ikinci ayette ise Rabb'imiz Allah'tır deyip de sonra da "dosdoğru yürümek", mü'min olan bir kimsenin acı

15- Fussilet Suresi, 30

tecrübelerin ve şiddetli imtihanların etkisi ile bazen şüpheye düşüp sarsıntı duyabileceğine işaret etmektedir. Bir mü'min hayatında kendisini titreten zorluklara, sarsan musibetlere çarpabilir. İşte bütün bu engeller karşısında kararlı kalıp sarsılmayan, yüce Allah'a güvenip şüpheye düşmeyen dosdoğru olan ve yüce Allah ile bağlarını koparmayan kimse Allah katında böyle bir dereceyi hak eder.

Ayetin ifadesinin bu şekilde gelmesi, yolun kaygan noktaları ve yolculuğun tehlikeleri hakkında mü'min kalplerin dikkatlerini çekmektedir. Bundan hedef ise mü'minlerin işlerini sıkı tutmalarını, ölçülü ve dürüst olmalarını sağlamak ve ufuk belirsizleşip de hava iyice kararlığı ve fırtına ve rüzgarlarla karşılaştığı zaman şüpheye düşmemesini temin etmektir.

İlahi ifadenin bundan sonraki akışı, bedevilere dönmekte ve onlara kalplerini ve içinde olanı yüce Allah'ın en iyi bilen olduğunu ve kalplerinden geçeni onlara kendisinin haber verdiğini ve kalpleri hakkında kendilerinden bilgi almadığını belirtmektedir:

"De ki: 'Siz mi Allah'a dininizi öğreteceksiniz? Allah, göklerde ve yerde olanları bilir, Allah, herşeyi bilendir."

İnsanoğlu kendi nefsini ve kalbinde olan duyguları nefsinin özünü ve duygularının gerçek niteliğini bilmediği halde bilgiçlik taslar durur. Akıl kendisi bile nasıl çalıştığını bilemez. Çünkü akıl çalışırken kendi kendini kontrol edemez. Kendisini kontrol ederken de normal çalışmasını yapamaz. O halde ortada aklı kontrol edecek bir mekanizma yoktur. Akıl normal çalışmasını yaparken aynı anda kontrol görevi yapamaz. Dolayısı ile akıl, kendisinin nasıl bir özellikte olduğunu, nasıl çalıştığını anlamaktan acizdir. İnsanın kendisi ile böbürlendiği araç budur işte...

"Allah göklerde ve yerde olanları bilir."

Yüce Allah göklerde ve yerde olanları gerçek anlamda bilir, dış görünüşleri ve neticeleri ile değil, onların asılları ve gerçek kimlikleri ile bilir. Hem de sınırlı ve süreli olmayan kapsamlı ve kuşatıcı bir bilgi ile bilir. **"Allah, herşeyi bilendir."** Yüce Allah herşeyi bu kapsamlı ve kuşatıcı genelleme ile birlikte bilir.

Yüce Allah bedevilerin kavrayamadıkları ve ulaşamadıkları imanın gerçeğini açıkladıktan sonra, Resulullah'a yöneliyor ve onların müslüman olduklarından dolayı bunu Peygamberin başına kakmalarını anlatıyor. Bu başa kakma bile, imanın henüz onların kalplerinde yer etmemiş olduğuna ve bu kişilerin daha henüz imanın tadını almadıklarını başlı başına bir delildir.

"Ey Muhammed! Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak isterler; de ki: 'Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Tersine, size imanı nasip ettiği için Allah sizi minnet altında bırakır."

Bedeviler, islama girmelerini Resulullah'ın başına kakıyorlar sonra da iman ettiklerini iddia ediyorlardı. Onlara cevap olarak, islama girmelerini başa kakmaları, eğer iman iddialarında doğru sözlü iseler asıl lütfun, nimetin yüce Allah'a ait olduğu bildirilmektedir.

Biz, birçoklarının gözden kaçırdıkları ve birçok mü'minin de bazen dikkat

edemediği büyük bir gerçeği içeren bu cevap üzerinde bir nebze durmak istiyoruz.

Şüphesiz ki iman, yüce Allah'ın yeryüzünde kullarına bahşettiği en büyük nimettir. Yüce Allah'ın daha başlangıçta bu kula bahşetmiş olduğu varlık nimeti ve varlıkla ilgili olan rızık, sağlık hayat ve geçim nimetinden daha büyüktür bu iman nimeti.

Bu iman nimeti öyle bir nimettir ki insan varlığına apayrı bir gerçeklik vermekte ve insana kainat sisteminde köklü ve büyük bir fonksiyon kazandırmaktadır.

İmanın gerçek cevheri insanın kalbine yer eder etmez, insan denen varlıkta yapmış olduğu ilk şey, şu varlık konusunda düşüncesine getirmiş olduğu enginliktir. İnsanın varlıkla ilişkisine ve varlık aleminde insanın fonksiyonuna, bir genişlik getirmesidir. İnsanın çevresinde bulunan eşyayı, kişileri olayları ve değerleri doğru algılaması için genişlik getirmesidir. İmanın bu yeryüzü yolculuğunda yüce Allah'a kavuşana dek, geniş bir iç huzuru bahşetmesi, kendisini çevreleyen herşeyle ve kendisinin ve şu varlık aleminin yaratıcısı yüce Allah ile dostluk kurmasını sağlaması ve bunun değerini ve şerefini kendisine hissettirmesidir. Ve iman nimetinin kula, yüce Allah'ın hoşnut olacağı üstün bir rol oynayabileceğini ve bu varlık alemi için, içinde olan her şeyle ve herkesle hayrı gerçekleştirebileceğini kendisine hissettirmesidir.

İmanın, insanı zaman ve mekan ile sınırlı, küçük ve güçsüz bünyesinin çerçevesinden çıkarıp sonuç olarak içinde saklanmış güçlerin, gizli sırların ve sınır kayıt tanımaz bir enginliğin olduğu bu varlık alemine kavuşturması insana verdiği düşünce enginliğinin ürünüdür.

Mü'min türü açısından bir tek köke bağlı insanlık ailesinin bir ferdidir. Bu kök insanlık özelliğini ilk başta yüce Allah'ın ruhundan, yani çamurdan yapılmış olan bu varlığı ilahi nura kavuşturan yüce soluktan elde etmiştir. Bu kutsal nur yere ve göğe sığmayan, başı sonu olmayan, zaman ve yer sınırı ile sınırlanamayan uçsuz bucaksız bir nurdur. İşte beşer suretinde yaratılan bu mahluku insan haline getiren unsur bu yüce olan nurdur. İmanın bir insanı kendi nazarında yüceltebilmesi ve kendi hissinde şereflendirebilmesi için, insana aydınlık ve enginlik hissettirebilmesi için bu düşüncenin kalbinde yer etmesi yeterlidir. O zaman insanın ayakları yeryüzünde gezinirken, kalbi nurun kanatları ile, kendisine bu hayat tarzını bahşeden ilk nur kaynağına doğru kanat çırpar, uçar..

Mü'min, üyesi olduğu topluluk açısından, ümmetin bir ferdidir. Zamanın akışı boyunca uzanan, Hz. Nuh, İbrahim, Musa ve Hz. Muhammed ve bunların peygamber kardeşlerinin önderlik ettiği şerefli bir kervanda yol alan biricik bir ümmetin ferdidir mü'min... Bu düşüncenin insanın kalbinde yer etmesi, o insanın derinlere kök salmış, dalları çevreyi kaplayan, uzun ömründe boyu göklere ulaşan, etrafa kanat geren upuzun ve hoş bir ağacın bir dalı olduğunu hissetmesi için yeterlidir... Evet insanın hayatının daha başka bir tadı olduğunu hissetmesi için, hayatı yeniden hissetmesi için ve şu hayatına bu köklü üyelik bağından kaynaklanan şerefli bir hayat katabibilmesi için, bu duyguyu hissetmesi yeterlidir.

Sonra insanın düşüncesi genişler, genişler nihayet mü'minin şahsını, ümmetini, insan olan hemcinslerini aşar ve mü'min bütün şu varlık alemini görür. Yüce Allah'ın yaratması ile meydana gelen, ondan kaynaklanan, ruhunun bir soluğu ile insan haline geldiği yüce Allah'tan kaynaklanan, varlık alemini görür. Ve imanı kendisine, bütün bu varlık aleminin canlı bir varlık olduğunu ve canlı varlıklardan oluştuğunu öğretir... Ve yine imanı kendine, bütün şu kainatın bir ruhu olduğunu ve herşeyin ruhu ile birlikte, bu koca kainatın ruhunun -tıpkı kendi ruhu gibi- dualarla ve tesbihlerle yüce yaratıcısına yöneldiğini, hamd ve taatla O'nun çağrısı na uyduğunu, teslimiyet ve boyun eğerek O'na yöneldiğini öğretir. Ve bir de bakar ki mü'min, bu kainatın ortasında, bütünün, ayrılmaz ve kopmaz bir parçasıdır, yüce yaratıcısından gelmekte ve ruhu ile ona yönelmekte ve sonunda da ona dönmektedir... İşte o zaman mü'min bir de ne görsün, sınırlı varlığından çok daha büyüktür, bu korkunç kainatın büyüklüğünü canlandırması oranında, kendi sınırlı varlığından daha büyüktür. Bir de bakarki, kendisini çevreleyen ruhlarla dosttur, sonra bütün bunların ardından, kendisini koruyan yüce Allah'ın ruhu ile dost olmuştur. İşte o zaman kendisinin bütün şu varlık alemi ile ilişki kurabileceğini ve bu alemde enine ve boyuna uzanabileceğini, çok şeyler yapabileceğini ve büyük olaylar ortaya çıkarabileceğini, herşeye etki edip herşeyden etkilenebileceğini hisseder. Sonra da, kendisini yaratan ve kainattaki tüm güç ve enerjileri yoktan var eden bu büyük güçten, kaybolmayan, tükenmeyen, zayıflamayan büyük güçten direkt olarak güç alabileceğini hisseder.

Bu geniş ve engin düşünce sayesinde mü'min, eşyalarla, olaylar, şahıslarla değerler, önem verme ve hedeflerle ilgili yeni ve gerçek ölçüler edinir. Ve mü'min şu kainattaki gerçek fonksiyonunu ve şu hayattaki gerçek görevini görür ve anlar. Kendisinin kainatta yüce Allah'ın planlayıp yarattığı şeylerden birisi olduğunu, yüce Allah'ın dilediği şeyleri kendisi vasıtası ile ve kendisinde gerçekleştirmek için kendisini yönlendirdiğini fark eder. Ve şu gezegen üzerinde, yolculuğuna kararlı adımlarla, gözü açık ve vicdanı rahat olarak devam eder.

İşte mü'min, varlık aleminin aslına dair, kendisine biçilen fonksiyonun ve şu fonksiyonunu yerine getirmek için kendisine verilen gücün aslına dair bütün bu bilgilerden, çevresinde olup biten ve başına gelen şeylere karşı rahatlık, iç huzuru ve sükunet kazanır. Çünkü o, nereden geldiğini, niçin geldiğini ve nereye gideceğini ve kendisi orada niçin bulunmaktadır bütün bunları bilir. Ve bilir ki kendisi bu dünyada bir sebepten dolayı bulunmaktadır ve başına gelen herşey bu durumun tamamlanması için planlanmıştır. Ve bilir ki, dünya ahiretin tarlasıdır ve kendisi büyük küçük hep yaptığının karşılığını görecektir, kendisi boşuna yaratılmamıştır ve asla kendi haline bırakılmayacaktır ve asla tek başına kalmayacak ve gitmeyecektir.

Bütün bu gerçekleri bilince, nereden gelip nereye gideceğini bilmemekten, yolun gizli yönlerini görmemekten geliş ve gidişleri ile bu yoldaki yolculuğunun gerisinde gizli olan hikmetlere güvenmemekten kaynaklanan şaşkınlık, şüphe ve endişe gibi duygular kaybolur gider.

Ömer Hayyam'ın dile getirdiği ve benim tercüme ettiğim duygular kaybolur gider.

Görüşüm alınmadan hayat elbisesini giydim.
Bir yığın düşünce arasında şaşırdım kaldım,
Bir gün gelecek atacağım elbiseyi,
Bilmeden nereden geldiğimi nereye gideceğimi.

Mü'min kalp huzuru, vicdan rahatı ve ruh sükuneti içinde bilir ki, hayat elbisesini, bütün varlığı, üstün hikmet ve bilgelikle çekip çeviren yüce Allah'ın takdiri uyarınca giymiştir. Ve kendisine elbiseyi giydiren kimsenin kendisinden daha iyi hüküm verdiğini ve kendisine karşı çok daha şefkatli olduğunu bilir. O halde kendisine danışılmaya, görüşünün alınmasına gerek yoktur. Çünkü kendisi, şu herşeyi bilen ve gören el sahibinin görüşü gibi görüş ileri süremez. Ve bu güç sahibi olan yüce Allah, bu kainatta içinde herşeyden etkilenerek ve herşeye de etki ederek belirli bir fonksiyonu yerine getirsin diye bu elbiseyi giydirmiştir kendisine... Ve yine bilir ki mü'min bu fonksiyon, başlangıcından sonuna kadar, eşya ve canlıların tüm fonksiyonları ile ahenk içindedir.

O halde mü'min bu dünyaya niçin geldiğini bildiği gibi nereye gideceğini de bilir. Değişik düşünceler arasında şaşırıp kalmaz. Aksine mü'min, kendisine verilen bağışın güzelliğini ve armağanın yüceliğini hissederek yolculuğunu sürdürür ve fonksiyonunu rahat içinde, atılım ve huzur içinde yerine getirir.

Mü'min bu yolculuğunu şerefli, lütuf sahibi, güzel, latif, çok seven ve merhametli elin kendisine sunduğu hayat nimetini veya elbisesinin güzelliğini ve ne kadar çileli olursa olsun yerine getirmiş olduğunu fonksiyon nimetinin yüceliğini hissederek, yüce Rabb'ine sevimli bir özlem içinde kavuşmak için bu yolculuğu sürdürür ve fonksiyonunu yerine getirir.

Kur'an'ın ışığı altında dirilişim gerçekleşmeden ve yüce Allah benim elimden tutup da lûtufkâr himayesine almadan önce endişe ve başıboşluk içinde yuvarlanıp durduğum zamanlar da duyduğum duygu gibi düşünceler kaybolur o zaman. Yorgun ruhumun bütün kainata giydirdiği bu düşünceyi o zamanlar şöyle dile getirmiştim:

Şaşmış kalmış kainat bilmez nereye gidiyor?
Eğer isteyerek gidiyorsa niçin nereye gidiyor?
Boşuna oyalanma ve boşa gitmiş bir çabadır.
Ve en sonunda sevimsiz belirsiz bir akıbet...

Ama bugün ben -yüce Allah'a sonsuz hamd ve minnet olsun- biliyorum ki, boşa giden bir çaba yoktur ve her çabanın bir karşılığı vardır. Ve ortada kaybolup giden bir yorgunluk yoktur ve her yorgunluğun mutlaka bir meyvesi olacaktır. Ve akıbet sevindiricidir ve bu akıbet Adil ve Merhametli olan yüce Allah'ın huzurunda olacaktır. Yüce Allah'a hamd ve minnet olsun ki bugün ben, eskiden düşündüğüm gibi kainatın o sefil duruşu ile şaşkınlık içinde durduğunu asla hissetmiyor ve kabul etmiyorum. Kainatın ruhu Rabb'ine inanmakta, O'na yönelmekte ve O'na hamd ederek O'nu tesbih etmektedir. Kainat yüce Allah'ın ken-

disi için koymuş olduğu kanunlar uyarınca itaat, hoşnutluk ve teslimiyet içinde yoluna devam ediyor.

Bu duygu ve düşünce dünyasında büyük bir kazanç olduğu gibi, yapılan işin faaliyetin, etkilenme ve etki etmenin güzelliği konusunda büyük bir kazançtır. Buna ek olarak vücut ve sinir dünyasında da büyük bir kazançtır.

Öte yandan iman -halâ- itici bir güç ve potansiyel bir enerjidir. İmanın cevheri kalplere yerleşir yerleşmez etkinliğini yapmak ve olaylarda kendi etkisini göstermek için harekete geçer. Kapalı olan asıl şekli ile görünen şekli arasında bir uyum olması için hemen harekete geçer iman... Ayrıca insan bünyesindeki bütün hareket mekanizmasını hakimiyeti altına alır ve onu yolunda ileriye doğru iter. "Ruhlarda yer eden inancın gücü ile ruhların inanç sayesinde güçlenmesinin sırrı burada yatar. İnancın yeryüzünde meydana getirdiği ve her gün de meydana getirmeye devam ettiği harikanın (mucizenin) sırrı budur işte. Bu mucizedir ki, günden güne hayatın çehresini değiştirmiş, fert olsun toplum olsun bütün herkesin sonsuz ve büyük bir hayat uğruna fani ve sınırlı ömründe fedakarlıklara sevk etmiş güçsüz, kuvvetsiz bir kişiyi otorite gücü, paranın, demirin ve ateşin gücü karşısında baş kaldırtmıştır. En sonunda bir de bakılmış ki, bütün bunlar inanan bir ferdin ruhundaki itici inanç gücü karşısında yenilgiye mahkum olmuştur. Aslında bütün bu kuvvetleri yenen, gücü sınırlı fani olan fert değildir. aksine, mü'minin ruhunun kendisinden güç alıp yararlandığı akıl almaz büyük güç ve asla bitip tükenmek nedir bilmeyen zayıflayıp azalmayan ve daima fışkırıp duran o kaynaktır, mü'mine bu gücü sağlayan"[16]

"Fertlerin ve toplumların hayatlarında dini inancın meydana getirdiği bu mucizeler (harikalar) gizli kapalı hurafe üzerinde kurulu değildir, öcülere ve rüyalara dayanmaz. Aksine akılla kavranabilen sebepler ve değişmez sabit temeller üzerine kuruludur. Gerçekten dini inanç, insanı gizli ve açık kainat kuvvetlerine bağlayan, ruhuna güven, iç huzurunu aşılayan ve mü'mine kesin zafer inancının gücü ve yüce Allah'a dayanmanın verdiği güç ile gelip geçici güçler ve batıl sistemlerin karşısında dikilme gücü bahşeden evrensel bir düşünce sistemidir. Bu sistem, kişinin çevresindeki insanlar, olaylar ve eşya ile olan ilgisini yorumlamakta ona gayesini, yöneleceği istikameti ve yolunu göstermekte bütün kuvvet ve enerjisini toplayarak bütün enerji ve gücünü bir yöne kanalize etmektedir. İşte imanın gücü buradan gelmektedir. İmanın bütün güç ve enerjileri bir tek eksen etrafında toplama ve bir tek yöne kanalize etme gücü buradan gelmektedir. İman bu yöne doğru güç, güven ve kesin kanaatle birlikte hedefi aydınlık olarak yoluna devam eder."[17]

İmanın gücünü artıran bir faktör de, bütün kainatın görünen ve görünmeyen kısmı ile birlikte yürümüş olduğu değişmez doğrultuyu izlemesinden ve kainatta var olan bütün gizli güçlerin iman yönüne doğru hareket etmesi ve mü'minin yolunda o güçlerle buluşması ve onların Hakk'ın batıla galip getirilmesi uğrunda akıllara durgunluk veren hücumlarına, ortaklaşa katılmasıdır. Batılın ne

16- "Dünya Barışı ve İslam" isimli kitabın "İnanç ve hayat" bölümünden alınmıştır.
17- a.g.e.

kadar gözleri kamaştıran ve dışa vuran gücü olsa da yine de bu hak yanlışı güçler karşısında mağlup olması kaçınılmazdır.

Ne kadar doğru söylüyor yüce Allah: **"Ey Muhammed! Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak isterler; de ki: 'Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Tersine, size imanı nasip ettiği için Allah size minnet altında bırakır."**

Gerçekten bu, yüce Allah'tan başka hiçbir kimsenin sahip olmadığı ve ancak bu büyük ihsanı hakkettiğini bildiği kimselere bahşettiği, büyük bir ihsandır.

Ne kadar doğru söylüyor yüce Allah. Bu gerçekler, anlaşılan gerçekler ve bu anlam ve duygularla dost olan ve bunların yardımı ile ve bunlarla birlikte yaşayıp da bu gezegen üzerinde bu gerçeklerin gölgesinde ve yol göstericiliği ile yolculuğuna devam edenler ne kaybederler? Öte yandan nimetler içinde yüzseler ve hayvanlar gibi yiyip içip eğlenseler bile bu gerçekleri ve bu duyguları yitirenler ne kazanırlar? Hayvanlar onlardan daha doğru yoldadırlar. Çünkü onlar fıtratları ile imanı bilirler ve bu imanla yüce yaratıcılarını bulurlar...

"Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizlisini bilir. Allah yaptıklarınızı görmektedir."

Göklerin ve yerin gizlisini bilen kimse, ruhların sırrını ve vicdanların derinliğini, duyguların iç yüzünü bilir. İnsanların yaptıklarını görür ve onlar hakkındaki bilgisi dillerinin söylediği sözlere dayanmaz. Aksine kalplerinden coşup gelen duygulara ve kalplerindeki duyguları doğrulayan amellere dayanır.

Şimdi... İşte bu sure en büyük gerçekleri gözler önüne sererken ve bu gerçeklerin köklerini vicdanların derinliklerine yerleştirirken, onsekiz ayeti ile nerede ise şerefli, tertemiz yüce ve kurtulmuş bir dünyanın ana çizgilerini tek başına vermektedir.

HUCURAT SURESİNİN SONU

Kaf Suresi

50

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 45

Bismillahirrahmanirrahim.

Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- cumalarda ve bayramlarda, hutbelerini bu surenin ayetleri ile okur, kalabalık kitlelere konuşmasında bu sureyi konu edinir ve hutbesine işleyeceği konu olarak seçerdi. Bu surenin gerçekten bir ağırlığı ve bambaşka yeri vardır.

Gerçekten bu sure dehşetli bir suredir. İçindeki gerçeklerle çok çarpıcı ifade örgüsü ile, somut tabloların çağrışımları ve duraklarının nameleri ile çok etkileyici bir suredir bu sure... Bu surenin kesitleri insanın ruhunu kıskıvrak temelinden yakalar ve o ruhu düşüncelerinde ve hareketlerinde adım adım izler, ruhu gizlediği ve açığa vurduğu şeylerde, iç dünyasında ve dış aleminde izler bu sure... Bu sure insana, yüce Allah'ın insanı doğumundan ölümüne, ölümünden yeniden dirilmesine, oradan mahşere ve mahşerden de hesaba çekilmeye kadar bir an bile bırakmayan kontrolunu hatırlatır. Bu kontrol çok şiddetli, hassas ve müthiş bir kontroldur. İnsan denen şu zayıf yaratığı bütün benliği ile tam manası ile kuşatan bir kontroldur bu... O halde insanoğlu kendisini bir an bile kontroldan kaçırmayan, gerek büyük gerek küçük bütün hareketlerini, gözardı etmeyen ve kendisini bir an bile yalnız bırakmayan ilahi kutsal bir elin kontrolu altındadır. Aldığı her nefes sayılıdır, her duygusu bilinmektedir. Her sözü ve her hareketi hesaba yazılmaktadır. Bu korkunç ve mükemmel kontrol, kalpten geçen en küçük fısıltıları kaydettiği gibi organların her türlü hareketlerini de gözden kaçırmaz. Her yerde ve her zaman hareket ve amellerin tümünden bilgi sahibi ve aynı zamanda gizli olan ve fısıltı halindeki şeyleri de bilen ve herşeye nüfuz eden bu kontrol sisteminin önünde, ne bir engel ve ne de bir perde vardır.

Gerçi bu gerçeklerin hepsi de bilinmektedir. Ancak ne varki bütün bunlar sanki yeni imişler gibi bir üslup içinde sunulmakta ve insanın duygularına ansızın karşılaşılan bir dehşet havası vermekte, insanın ruhunu korkudan titretmekte, onu adamakıllı sarsmakta hayretten doğan bir korku verirken bu korkunç ve akıllara durgunluk veren durum karşısında, gaflet uykusundan sarsarak uyandırmaktadır.

Ve bunlara ek olarak bu surede hayat tabloları, ölüm ve çürümeye dair manzaralar, yeniden dirilme, mahşere gelme sahneleri, kıyametin insan ruhuna bı-

raktığı etkiler ve duygularda kıyamet beklentileri yer almaktadır. Sonra yine bu surede, gökte ve yeryüzünde, suda ve bitkilerde, meyvelerde ve tomurcuklarda kendini gösteren evrensel gerçeklerle yüzyüze geliyoruz. Allah'a yönelen her kulun, gönül gözünü açmak için ve ona ibret vermek için.[1]

Açıkcası bunun gibi bir sureyi özetleyebilmek, sureyi tanıtabilmek, içindeki gerçekleri, anlamları, somut çağrışımlar şeklinde tablolaştırmak, Kur'an'da yer aldığı kendi orjinal üslubunun dışında anlatabilmek ve duygulara, vicdanlara doğrudan doğruya bu gerçekleri, anlamları, manzaraları ve gölgeleri yayan kendi orjinal Kur'an üslubunun dışında sunabilmek gerçekten zordur.

O halde, surenin bizzat kendisini sunmaya çalışalım. Yüce Allah yardımcımız olsun.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۝١ بَلْ عَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكَٰفِرُونَ

هَٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۝٢ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيدٌ ۝٣

1- Kaf. Şerefli Kur'an'a andolsun!
2- Kafirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da "Bu şaşılacak bir şeydir" dediler.
3- Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı dirileceğiz? Bu uzak bir dönüştür.

Surenin ilk kesiti bu... Bu ilk kesit yeniden dirilme konusunu ve müşriklerin bunu inkar etmelerini ve bunun sözkonusu edilmesine ve üzerinde konuşulmasına hayret etmelerini ele almaktadır. Fakat Kur'an-ı Kerim, sadece bunların bu konuyu inkar etmelerine değinip de bunu çözüme bağlamakla kalmıyor, aksine, müşriklerin eğri olan kalplerine sesleniyor, gönüllerini Hakka çevirmek ve kalplerindeki eğriliği düzeltmek için sesleniyor onlara... Ve Kur'an-ı Kerim herşeyden önce, bu kalpleri uyandırmaya ve kökünden sarsmaya çalışıyor. Böylece Kur'an-ı Kerim, bu kalplerin şu varlık aleminin özünde bulunan büyük gerçekleri algılayabilmelerini hedefliyor. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim yeniden dirilmeyi isbat etmek için müşriklerle zihinsel münakaşalara girmiyor.Aksine, düşünebilsinler ve ibret alabilsinler diye kalplerini canlandırmaya çalışıyor ve çevrelerinde hemen yanıbaşlarında var olan gerçeklerden etkilensinler de tepki göstersinler diye vicdanlarına dokunmaya çalışıyor. İnsanların ruhlarını eğitmeye çalışanların yararlanacakları örnek bir eğitim dersidir bu...

Sure yeminle başlıyor. Kaf harfi ile, bu harf gibi harflerden oluşan şerefli Kur'an üstüne yeminle başlıyor. Hatta "Kaf" harfi Kur'an kelimesinin ilk harfidir.

Ancak yüce Allah burada Kur'an üstüne yemin ederken bu yemini, neyi güçlendirmek için yaptığını belirtmiyor. Bu yemin daha sözün başında bir yemin olduğuna göre kendisi başlı başına bir uyarma ve önem verme mesajı veriyor. O alde durum önemlidir. Yüce Allah sözüne yeminle başlıyor. O halde durum çok önemlidir! Herhalde söze böyle başlanmasından gaye de bu olsa gerektir.

1- Kaf Suresi, 8

Çünkü, surenin başında yer alan yemin his ve kalpte gerekli etkiyi gösterdikten sonra, yüce Allah "bel" harfi yeminle güçlendirilecek konudan dikkatleri başka yöne çekiyor. Ve müşriklerin, Peygamberin şerefli Kur'an'da getirmiş olduğu yeniden dirilme ve mezardan çıkma ile ilgili haberlere hayret etmeleri ve bunları yadırgamaları üstüne sanki yeni bir söz açıyormuş gibi başlaması bunu gösteriyor.

"Kafirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da 'Bu şaşılacak bir şeydir' dediler."

"Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı dirileceğiz? Bu uzak bir dönüştür."

Bilakis onlar kendilerine içlerinden bir korkutucu geldi diye hayret ettiler. Oysa bu konuda hayret edecek birşey yoktur. Aksine normal bir sağduyunun kolayca ve gönül huzuru ile kabulleneceği normal bir durumdur bu... Yüce Allah'ın insanların arasından kendileri ile aynı hisleri duyan, aynı şeyleri hisseden, kendi dillerini konuşan, hayatlarında ve faaliyetlerinde kendilerine ortak olan dürtülerini ve arzularını anlayan, güçlerini ve tahammül derecelerini bilen bir kimseyi seçmesi normal bir durumdur. Yüce Allah onların aralarından böyle birini gönderirki oldukları gibi devam edecek olurlarsa kendilerini bekleyen felaket konusunda onların dikkatini çeksin, doğru yöne nasıl yöneleceklerini onlara bildirsin ve kendisi aralarında yükümlülükleri ilk yüklenen kişi olarak bu yeni yönelişin kendilerine getirdiği yükümlülükleri kendilerine bildirsin diye...

Müşrikler peygamberlik kurumunun bizzat kendisini garip karşılamışlar. Ve -özellikle- de bu uyarıcı Peygamberin kendileri ile ilk konuştuğunda söz etmiş olduğu yeniden dirilme konusuna hayret etmişlerdir. Bir kere islam inanç sisteminde "yeniden dirilme" konusu temel esastır. Bu sistemde yeniden dirilme sistemin üzerine oturduğu ve bu sistemin gerektirdiği üniversel düşüncenin dayanağı olan temeldir. Bir müslüman batılı yok etmek için hak üzere olmalı, şerri ortadan kaldırmak için hayır yardımı ile onun karşısına dikilmelidir, kendisinden istenen budur. Ve yine yeryüzündeki tüm etkinliklerini bunları yaparken yüce Allah'a yönelerek ibadet haline getirmesi gerekir. Her amelin mutlaka karşılığı vardır. Bu karşılık yeryüzü yolculuğunda bazen elde edilemez. Ve yolculuğun en sonundaki kesin hesaba ertelenebilir. O halde mutlaka başka bir dünya olmalıdır ve yine mutlaka öbür dünyada hesab görülmesi için yeniden dirilme kaçınılmazdır... İnsanın ruhunda "ahiret" kavramı çöküncе, bu inanç sisteminin kimliği ve yükümlülükleri kavramı kökünden çöker ve sarsılır. Ve böyle bir kişi asla islam yoluna doğrulup giremez.

Fakat o müşrikler bu konuya asla bu açıdan bakmamışlardır. Onlar bu konuya başka bir açıdan, son derece sığ, ölüm ve hayatın iç yüzünü ve yüce Allah'ın kudretinden herhangi bir yönü kavramaktan son derece uzak bir açıdan bakmışlardır. Ve demişlerdir ki: **"Biz öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz zaman mı dirileceğiz? Bu uzak bir dönüştür."**

O halde, onların düşüncesine göre, ölüp sonradan çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden dirilme ihtimali zayıftır. Daha önce değindiğimiz gibi bu sığ bir düşüncedir. Çünkü bu dünyaya gelme mucizesi nasıl bir kez gerçekleşmiş ise

bir daha tekrarı mümkündür. Nitekim bu yeniden dünyaya gelme mucizesi onların gözlerinin önünde her an meydana gelip durmaktadır. Ve kainatın her köşesinde kendilerini çepeçevre kuşatmaktadır. İşte Kur'an-ı Kerim'in bu surede kendilerinin dikkatlerini çektiği yön, bu yöndür.

Ancak biz, Kur'an'ın ve hayat sahnesinde kainata dair ayetlerinin dokunuşları ile yolculuğa çıkmadan önce, onların sözleri aktarılırken ve bunun üzerine yorum yapılırken canlanan, çürüme ve dağılma konusunun meydana getirdiği vurgu üzerinde durmak istiyoruz:

"Öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz zaman mı?.."

O halde demek onlara göre insanlar ölüyorlar. Demek ki insanlar toprak oluyorlar. Müşriklerin sözlerinin aktarıldığı ayeti okuyan herkes direkt olarak kendine ve çevresindeki öteki canlılara çevirir bakışlarını... Ölümü, çürüyüp dağılmayı canlandırmak için çevirir bakışlarını... Hatta kafasında canlandırmak değil, aksine kendisi daha yeryüzünde canlı iken çevirir bakışlarını ve vücudunda çürümenin sinsi tedrici ilerlemesini hisseder. Canlı gönülleri ölüm kadar ürperten bir şey olamaz ve bir kalbi ihtiyarlık gibi sarsıp titretecek bir olgu da düşünülemez.

İlahi ifadenin devamı, toprağın ölülerin cesetlerini parça parça yiyip çürütmesini canlandırarak bu vurguyu derinleştirmekte ve vurgunun etkisini güçlendirmektedir.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ۝

4- Biz toprağın onlardan neleri eksiltiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.

Bu ilahi ifade sanki toprağın hareket edişini ve insanların cesetlerini eritmesini ve yavaş yavaş yemesini canlandırmaktadır. Ve öte yandan insanların cesetlerini ele almakta ve cesetlerin sürekli bir şekilde lime lime yok olduğunu ifade etmektedir. Sonra da sözü şöyle bağlamaktadır: Yüce Allah toprağın onların cesetlerinden ne kadar yediğini bilir, O herşeyi korunmuş kitapta yazmıştır. O halde onlar öldükleri ve çürüyüp toprağa karıştıkları zaman kaybolup gitmiyorlar. Hayatın bu topraktan yeniden başlaması ise, daha önce bir kez gerçekleşmiştir ve aynı zamanda çevrelerinde ardı arkası kesilmeden durmadan yenilenip duran canlandırma (can verme) olaylarında her an gözükmektedir.

Kalpleri eriten ve yumuşatan ve onları son derece hassas, duyarlı ve gerçekleri karşılamaya hazır hale getiren vurgulamalar işte böyle ardarda gelmektedir. Ve bütün bunlar, konunun kendisi üzerine çullanmadan önce gelmektedir.

Sonra yüce Allah bu ahmakça itirazlarının kaynaklandığı gerçek durumlarını gözler önüne sermektedir. Çünkü onlar, değişmez olan hakkı bırakmışlar ve yeryüzü de ayaklarının altında dönmeye başlamıştır. Artık hiçbir şeyde asla karar bulamaz olmuşlardır.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِيجٍ ۝

5- Doğrusu onlar, hak kendilerine gelince onu yalanladılar. Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler.

Bu ifade, değişmez haktan ayrılanların durumlarını canlandıran, somutlaştıran eşsiz bir ifadedir, artık onlar haktan saptıktan sonra asla bir noktada duramazlar...

Gerçekten "Hak" Hakk'a inanan kimselerin üzerinde durdukları ve ayaklarının kaymadığı, adımlarının sarsılmadığı sabit değişmez bir noktadır. Çünkü hakka inanan kimsenin yeryüzü ayaklarının altında sabittir, toprak çökmez ve dibe göçmez. Ama değişmez hakkın dışında çevrelerinde yer alan herşey, çalkantılı, dalgalı, sarsıcı ve kaygandır. Değişmezlikten, istikrardan, iç huzurundan ve bir halde bulunmaktan iz bulunmaz. Böyle bir kimse, daima şaşırmış bir haldedir, bir hal üzere durması mümkün değildir.

Haktan ayrılanları arzular kötü yerlere iterler, duygular kuşatıp üzerlerine hücum eder, arzulanan fısıltıları alıp kaçırır, buhranlar paramparça eder, kuşkular endişelendirir, çalışmaları şurada burada düzensiz bir hâl alır, tutumları bir sağa bir sola zikzak çizer. Böyle bir kişi şaşkınlığından güvenilir bir dayanağa ve güvenli bir sığınağa sığınmaz, sürekli bir şaşkınlık içinde bocalar durur...

Gerçekten hayret verici bir ifade tarzıdır bu... Gözlerin izlediği hareketlenmiş gibi kalplerden geçen duyguları canlandırıp somutlaştırıyor.

Sabit, yerleşmiş, kararlı ve sarp olan Hakk'ın etkisi ile yeni bir konuya girmek üzere -yeniden dirilmeye itirazlarını tartışmaya bir zemin hazırlama yolundayüce Allah, kainatın yapısında olan birtakım hak görüntülerini sergiliyor ve sabit, kararlı ve güzel olan Hakk'ın niteliği ile ahenkli bir ifade ile, onların bakışlarını gökyüzüne, yeryüzüne, dağlara, gökten inen sulara, salınan hurma ağaçlarına, bahçelere ve bitkilere çeviriyor.

أَفَلَمْ يَنظُرُوٓا۟ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ۝٦

6- Üzerlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız? Onda hiçbir çatlakta yoktur.

Gerçekten şu gökyüzü, onların bırakıp ayrıldıkları Hakk'ı haykıran kainat kitabının bir sayfasıdır. Bir bakmazlar mı onlar gökyüzündeki, yüksekliğe, değişmezliğe ve düzene? Bütün bunların yanı sıra estetiğe, güzelliğe, her türlü noksanlıktan ve düzensizlikten uzak oluşa? Şüphesiz, göklerin niteliği olarak belirtilen değişmezlik, mükemmellik ve güzellik ifadenin akışı ile, hak ile ve hakda mevcut olan değişmezlik mükemmellik ve güzellik ile tam bir uyum oluşturmaktadır. Dolayısı ile, gökyüzünden söz edilirken, "bina" niteliğinden "estetik" niteliğinden ve her türlü delik ve çatlaktan uzak oluşundan sözedilmektedir.

Yeryüzü de aynı gökyüzü gibi, Hakk'a dayanan, temeli değişmez, gözalıcı ve güzel olan kainat kitabının sayfalarından biridir.

وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ۝٧

7- Yeryüzünü de yaydık, ona sağlam dağlar yerleştirdik, onda her güzel çifti bitirdik.

Yeryüzünün yaygınlığı, sabit dağların yerleştirilmesi, bitkilerde güzellik... Bunlar da istikrarı, değişmezliği ve güzelliği simgeleyen niteliklerdir ki gökyü-

zünden bahsedilince de dikkatler bu noktalara çevriltilmişti.

Uzanan ve bina edilen güzel gökyüzünün ve yayılan, sabit olan ve güzel olan yeryüzünün tablosunda yüce Allah onların kalplerine dokunmakta ve gönülleri, bu kainatın yaratılışındaki hikmete ve kainat sayfalarından bazılarını gözlemeye sevk etmektedir.

تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝٨

8- Bütün bunları, Allah'a yönelen her kulun, gönül gözünü açmak için ve ona ibret vermek için yaptık.

Her türlü engeli kaldıran, görüş ufkunu aydınlatan, kalpleri açan ve ruhları şu akıllara durgunluk veren kainata ve onun gerisindeki yaratma, hikmet ve tertibe (düzene) bağlayan bir öğüt ve bir ibrettir bu... Hemen Rabbine dönen bir kulun yararlandığı bir öğüt ve ibrettir bu...

Beşer kalbi ile, şu akıl almaz ve güzel kainatın etkilerini birbiri ile buluşturan halka budur işte... Bu halkadır ki, kainat kitabına bakışa ve onu tanımaya beşer kalbinde bir etki bahşeder ve insan hayatına bir değer verir. Kur'an-ı Kerim'in bilgi ile "bilen insan" marifetle "arif olan kişi" arasında kurmuş olduğu ilgi budur... Bu devirde insanların "bilimsel" diye isimlendirdikleri, araştırma ve metodlarının yüce Allah'ın insanlarla, onların yaşadıkları kainat arasında kurduğu ilişkiyi kesip de ihmal ettikleri halka bu halkadır. Bir kere insanlar bu kainatın bir parçasıdırlar. Kalpleri kainatın atışına göre atmadıkça, kalpleri ile bu muazzam kainatın tesirleri arasında bağ güçlü olmadıkça, hayatları sağlıklı ve düzgün olamaz. Yıldızlardan herhangi bir yıldıza, gezegenlerden herhangi bir gezegene, bitkilerden veya hayvanlardan herhangi bir türün bilinmesine kısacası kainatımızdan onun içersinde canlı ve cansız alemlere dair -tabii cansız bir alem varsa, veya şu kainatta cansız bir tek varlık varsa- bütün "bilimsel" bilgiler, derhal beşer kalbine "etki" etmeli, bu kainat ile dost olan "ülfet" ve insanlarla eşya ve canlılar arasında dostluk bağlarını güçlendiren "tanışıklığa" dönüşmelidir... Bu kainatın ve içindeki kimselerle eşyanın yaratıcısına ulaşan birlik fikrine dönüşmelidir... Bu canlı, yönlendirici ve beşer hayatında bir etkiye sahip hedefin önüne engel olan her marifet, ilim ve araştırma eksik marifet, sahte ilim ve güdük bir araştırmadır.

Gerçekten bu kainat, her dilden okunan ve her vesile ile anlaşılan Hakk'ın herkese açık kitabıdır. Bu kitabı apartman ve köşklerde oturan medeni insanlar okuyabildiği gibi, çadırda ve kulübede oturan sade birisi de okuyabilir. Herkes, bu kitabı kendi kapasitesi ve anlayışına göre okur ve herkes onu, Hakk arzusu ile okuduğu zaman, bu kitapta Hakk azığı bulur. Bu kitap her zaman mevcut ve açıktır.

Ne varki modern ilim, bu öğüt ve ibreti yok ediyor ve beşer kalbi ile apaçık ortada olan ve konuşan kainat arasındaki bağı koparıyor. Çünkü bu modern ilim, kainatla içinde yaşayan yaratıkların aralarındaki bağları koparan "ilmi metod" safsatasının hakim olduğu bozuk kafalardadır.

Elbetteki imana dayalı sistem, tek tek gerçeklerin anlaşılmasında "ilmi metod"un ulaştığı neticelerden hiçbirini gözardı etmez, ihmal etmez. Aksine, buna

katkıda bulunur, bu tek tek var olan gerçekleri birbirine ve bunları büyük gerçeklere bağlar ve beşer kalbi ile bu büyük gerçekler arasında bağlantı kurar. Yani insan kalbini kainatın kanunlarına ve varlığın gerçeklerine bağlar. Bu kanun ve gerçekleri de insanların duygularında ve hayatlarında güçlü etkenlere dönüştürür, yoksa zihnin bir köşesinde duran, ama zihinlere sırlarından hiçbir şey fısıldamayan kuru ve donmuş bilgiler olarak bırakmaz. Bundan dolayı elde edilen ilmi gerçekleri bu sağlam bağa bağlamak için araştırma ve etüt sahalarında asıl hamleyi imana dayalı sistemin yapması gerekir...

Bu kısa bakıştan sonra ayetin devamı, canlandırma ve yeniden dirilme konusu ile ilgili olarak, kainat kitabının bazı sayfalarını gözler önüne sermeye devam ediyor.

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ
نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

9- Gökten bereketli su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneli ekinler bitirdik.
10- Birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları yetiştirdik.
11- Kullara rızık olması için. Ve o su ile, ölü bir memlekete can verdik. İşte insanların yeniden dirilmeside böyledir.

Gökten inen su, aslında ölü toprağı diriltmezden önce ölmüş kalpleri diriltен bir mucizedir. Yağmurun manzarası hiç şüphesiz kalbe özel bir etki yapar... Yağmurla sevinen ve bu yüzden sevinçle tüy gibi uçan sadece çocuklar değildir. Hassas ruhlu büyüklerin de kalpleri bu manzaradan duygulanır onların da kalpleri daha dünyaya yakında gelmiş masum çocukların kalbi gibi çarpar.

Sure burada suyu "bereket" olarak nitelemekte ve suyu bahçelerdeki meyveleri, taneli ekinleri ve hurmaları bitirmek için yüce Allah'ın kudret elinin bir sebebi olarak göstermektedir. Ve ağaçlar güzellik ve yükseklik ile nitelenmektedir: **"Birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları..."** Burada hurma tomurcuğunun "kat kat" olarak nitelenmesi upuzun hurma ağacında küme küme tomurcuğun güzelliğini ortaya çıkarmak içindir. Bu ifadeler de, güzel ve yüce olan Hakk'ın atmosferi ve gölgeleri ile paralellik kurmak içindir.

Yüce Allah bahşetmiş olduğu suyu, bahçeleri, taneleri, hurmaları ve tomurcukları hatırlatarak kalplere dokunmaktadır: **"Kullara rızık olması için."**

Evet, yüce Allah'ın sebebini yarattığı, yerden bitirmeyi üstlendiği, tomurcuklarını çıkardığı bir rızık olmak için... Odur Mevla... Onlar ne bunları yapabilirler ve ne de bunlara şükrederler.

Ve işte bu noktada ayet, bütün kainat korteji (kafilesi) ile son defa ulaşıyor:

"Ve o su ile, ölü bir memlekete can verdik. İşte insanların yeniden dirilmeside böyledir."

Ölü toprağın diriltilmesi olayı onların çevrelerinde sürekli tekrarlanmaktadır. İnsanlar buna alışkındırlar, fakat itirazdan ve hayretlerini ifade etmezden

önce buna dikkat etmezler ve bunu görmezler. Halbuki öldükten sonra canlı olarak çıkışınız da ölü toprağın diriltilişi gibi olacaktır... Aynen bu şekilde ve bu kadar basit... Kur'an-ı Kerim bu gerçeği şimdi söylüyor. Çünkü daha önce insanoğlunun kalbine kainat etkilerinden bu uzun, güzel, etkileyici ve yaratana dönen her kalbi canlandırıcı bu etkilerin yığın yığın örneğini vermiştir. İşte kalplerin yaratıcısı kalpleri böyle tedavi eder.

Yüce Allah kainat kitabından yukardaki sayfaları sunduktan sonra, insanlık tarihinin kitabından bazı sayfaları gözler önüne seriyor. bu sayfalar, yalanlayıcıların akıbetlerini anlatmaktadır. O zamanlar ki yalanlayıcılar da öldükten sonra dirilme konusunda şu müşrikler gibi kuşku duymuşlar ve onların Hz. Peygamberi yalanladıkları gibi Peygamberlerini yalanlamışlardı. Bu yüzden de Allah'ın hiç şaşmaz ve kaçınılmaz tehdidini hak etmişlerdi.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ
وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ
فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

12- Onlardan önce Nuh kavmi, Res halkı ve Semud kavmi de yalanlamıştı.
13- Ad, Fir'avn ve Lut'un kardeşleri de.
14- Eyke halkı ve Tubba' kavmi de. Bütün bunların hepsi peygamberleri yalanladılar da üzerlerine tehdidim hak oldu.
15- İlk yaratma ile yorulup aciz mi kaldık ki yeniden yaratamayalım? Doğrusu onlar yeniden yaratılmaktan şüphe etmektedirler.

Ayet metninde geçen "**Ress**" duvarı örülmemiş kör bir kuyu demektir. "**Eyke**" ise, dalları sık ve birbirine sarılmış gür ağaçlardır. Eykeliler -ağır basan tercihe göre- Hz. Şuayb'ın kavmidir. Ress (kuyu) sahiplerine gelince, onlar hakkında şu kısa ifadeden başka hiçbir açıklama yoktur. Tübba' kavmi de böyledir. Onlar hakkında da hiçbir açıklama yoktur. Tübba' Yemendeki Himyer kralların lakabıdır. Yalnız burada sözkonusu edilen kavimler o zamanlar bu Kur'an'ı okuyanlarca bilinmekteydi.

Zaten açıkça belli ki bu kısa işaretten maksat bu kavimlerin hikayelerini ayrıntıları ile anlatmak değildir. Sadece, Peygamberlerini yalanlamış geçmiş kavimlerin akıbetlerini anlatarak kalplere etki etmektir. Burada dikkati çeken şey bütün bu kavimlerin kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamış olmalarının ifade edilmesidir.

"Bütün bunların hepsi peygamberleri yalanladıklarda üzerlerine tehdidim hak oldu."

Bu kısa ifade inanç birliği ile peygamberlik kurumunun özdeşliğini vurgulamak için getirilmiştir. Buna göre bir peygamberi yalanlayan kimse tüm peygamberleri yalanlamış gibi olur. Çünkü bütün peygamberlerin getirmiş olduğu peygamberlik kurumunu yalanlamış olmaktadır. Tüm peygamberler kardeştir-

ler, tek bir topluluk turlar ve zamanın derinliklerine kök salmış bir ağaç gibidirler. Bu ağacın her bir dalı ağacın özelliklerini özet olarak ifade etmekte ve ana ağacın bir resmi olmaktadır. Dolayısı ile, bu ağacın bir dalını zedeleyen ağacın gövdesini ve diğer dallarını da zedelemiş demektir. **"Üzerlerine tehdidim hak oldu"** Ve dinleyenlerin bildikleri acı akıbet başlarına gelip çatmıştı.

Bu kötü akıbetlerin ışığı altında yüce Allah tekrar onların yalanladıkları yeniden dirilme konusuna dönüyor ve soruyor:

"İlk yaratma ile yorulup aciz mi kaldık?.."

Canlıların yaratılması olayı onların gözleri önünde gerçekleşmiştir. Dolayısı ile onların cevap vermesine gerek yoktur. **"Doğrusu onlar yeniden yaratılmaktan şüphe etmektedirler"**. Mevcut olan yaratıkların şahitliklerini dikkate almamaktadırlar. O halde önlerindeki bu şahidi de olayı da yalanlayan kimseler neleri hak etmezler ki!

Surenin ikinci bölümü de birinci bölümün ele aldığı yeniden dirilme konusunu işlemeye devam etmektedir. Bu bölüm aynı zamanda yalanlayan kalplere yeni yeni dokunuşlarla şifa sunmaktadır. Fakat bu dokunuşlar ürpertici ve korkunçtur. Bu dokunuşlar, sureyi sunarken sözünü ettiğimiz ilahi kontroldur. Sonra, bu kontrolu canlandıran ve somutlaştıran ilahi kontrolün sahneleridir. Ardından ölüm ve ölüm sarhoşluğu manzaraları... Sonra hesaba çekilme ve amel defterlerinin herkese gösterilmesi sahneleri... Sonra ağzını iştahla açmış kendisine yakıtı olan insanlar atıldıkça tadına varan ve zevkle **"Daha yok mu?"** diyen bir cehennem tablosu... Ve bunun yanıbaşında cennet, nimet ve ikram tabloları... İşte yeni dokunuşlar bunlardır.

Doğrusu, doğumdan başlayan ölüm istasyonuna uğrayan ve yeniden dirilme ve hesaba çekilme ile son bulan tek bir yolculuktur bu. Durmadan, dinlenmeden devam edip giden tek bir yolculuktur. Bu yolculuk, insan oğlunun gönlüne kendisinden kopulup sapılmaz biricik yolu çizmektedir. İnsanoğlu yolun başından sonuna kadar, yüce Allah'ın kutsal kudret elinin avucundadır, ordan kayıp kaçması veya kurtulması mümkün değildir. Ve onun hiçbir şeyi dikkatten kaçırmaz ve asla gevşemez kutsal kontrolu altındadır. Ve yine doğruyu söylemek gerekirse bu yolculuk insanın duygularını korku ve ürperti ile dolduran korkunç bir yolculuktur. Kalplerden geçeni bilen, dilediğini zorla yaptırmaya kadir (Cebbar) olan Allah'ın kudret elinin avucunda olduğunu hisseden bir insan nasıl olur da ürpermez? Ve yine, hiçbir şeyi unutmayan, hiçbir şeyi dikkatten kaçırmayan ve asla uyumayan herkese yaptıklarının karşılığını vermeye kadir olan bir tek yaratıcı tarafından çağırıldığını hisseden bir kimse nasıl olur da ürpermez?

Doğrusunu söylemek gerekirse, insanoğlu yeryüzündeki hükümdarların kendisini, casusları ve gözcüleri vasıtası ile izlediğini, her hareket ve davranışını gözetlediğini bilip hissederse, korkusundan tir tir titrer, sarsılıp, dengesini yitirir ve kendinden geçer. Oysa yeryüzündeki hükümdarların gözcüleri ne olursa olsunlar o insanın ancak dışa vuran hareketlerini gözetleyebilir. İnsan evine sığınınca, kapısını kapatınca, ağzını sıkı tutunca bu gözcülerden ve hükümdardan kendisini korur. Oysa Cebbar olan Allah'ın kudret elinin avucu böyle mi? İnsan ne-

reye kapanırsa kapansın nereye giderse gitsin ilahi kudret elinin altındadır. Allah'ın kontrolu vicdanlara ve kalpleredir. Şimdi düşünelim. Bir insan bu ilahi avuçda ve şu kontrol altında olduğunu hissettiği zaman ne hale gelir? Nasıl olur da titremez?

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

16- Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz, çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.

Ayetin başındaki **"Andolun ki insanı biz yarattık"** ifadesi, bu ifadenin dolaylı anlamının gereğine işaret etmektedir. Şöyle ki: Bir aleti yapan elbette ki onun yapısını ve sırlarını başkalarından daha iyi bilir. Halbuki o, sözkonusu aletin yaratıcısı değildir. Çünkü o aletin ana maddesini o yaratmamıştır. O halde şekil vermekten ve onu monte etmekten başka bir şey yapmamıştır. Bir aleti yapan, onun sırrını ve yapısını bildiğine göre, insanı yoktan var eden, ona varlık niteliği kazandıran ve yaratan yaratıcı neleri bilmez? Elbette insanoğlu aslında yüce Allah'ın kudret elinden çıkmıştır. O halde insanoğlu, bütün benliği, niteliği, ve sırları ile, kendi ana kaynağını, çıkış noktasını, halini ve varacağı yeri bilen yaratıcısının önünde apaçık ortadadır.

"Ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz."

İşte böylece insan, kendi nefsini apaçık ortada bulur. Kendisinin inkar ettiği ve reddettiği hesap gününe hazırlık olmak üzere nefsini hiçbir perdenin örtemediğini ve içinden geçen her duygu ve fısıltının yüce Allah tarafından bilindiğini görür.

"Biz ona şah damarından daha yakınız..."

İçinde kanının dolaştığı şah damarından daha yakınız ona. Bu herşeye malik olan kutsal kudret elinin avucunu ve dolaysız kontrolu canlandıran bir ifadedir. İnsanın bu gerçeği düşündüğü zaman titrememesi ve kendisini hesaba çekmemesi mümkün değildir. Eğer insan sadece şu ifadenin anlamını kafasında canlandırabilseydi, Allah'ın hoşnud olmayacağı bir tek sözü bile söylemeye ve hatta kabul buyrulmayacak bir tek düşünceyi bile aklından geçirmeye cesaret edemezdi. İnsanın sürekli bir kaçınma, devamlı bir korku ve hesaba çekilmeyi asla dikkatten kaçırmayacak şekilde uyanıklık içinde yaşaması için şu bir tek ayet bile yeterlidir. Ancak ne var ki Kur'an-ı Kerim, kutsal kontrol kavramını pekiştirmek için konudan konuya geçiyor. Bir de bakıyor ki insanoğlu, yaşarken, hareket ederken, uyurken, yerken, içerken, konuşurken, susarken ve bütün yolculuklarını yaparken sağından ve solundan kendisi için görevlendirilmiş iki melek arasındadır ve her hareket ve sözünü daha anında almakta ve yazmaktadırlar.

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

17- Çünkü onun sağında ve solunda oturan, her davranışı yakalayıp tesbit eden iki melek vardır.
18- İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetliyen, dediklerini zaptededen bir melek hazır bulunmasın.

Ayette geçen Rakip ve Atid hemen ilk anda akla geldiği gibi bu iki meleğin

ismi değildir. İnsanın her hareket ve sözünü kaydeden her an hazır ve gözcü iki melek demektir.

Biz bu iki meleğin amelleri nasıl kaydettiğini bilmiyoruz. Hiçbir temele dayanmayan hurafe ve vehimleri sıralamaya da gerek yoktur. Gayba ait olan bu gerçekler karşısında tutumumuz şudur bizim. Bunları oldukları gibi alırız, nasıl olduklarını araştırmaya kalkışmadan ifade ettiği anlamlara inanırız. Çünkü bunların nasıl olduklarını bilmek bize hiçbir şey kazandırmaz. Üstelik bu gayba dair gerçekler ne tecrübelerimizin ve ne de beşeri bilgilerimizin alanına girmezler.

Bizler bugün -görülen beşeri bilgi alanımız içinde- atalarımızın akıllarının ucundan bile geçmeyen kayıt araçları tanıyoruz. Bu araçlar hareket ve sesleri kaydetmektedir. Teyp kasetlerini, sinema ve video kasetlerini bunlara örnek olarak verebiliriz. Tabii bütün bunlar beşer olan bizlerin ellerinde olan araçlardır. Kaldı ki, meleklerin kayıt yöntemlerini, bizim beşeri ve sınırlı düşüncemizin ürünü olan belirli tescil yöntemi ile sınırlandırmamız için hiçbir neden olmaması haydi haydi gereklidir. Çünkü bizim beşeri tasavvurlarımız bizim için meçhul olan o alemden nihayet son derece uzakta bulunmaktadır. Biz o alemden ancak Allah'ın bizlere haber verdiği kadarını bilmekteyiz. Fazla değil.

Bu canlandırılan gerçeklerin ışığı altında yaşamak ve yapacağımız her harekete ve söyleyeceğimiz her söze karar verir vermez, yüce katında hiçbir şey ve kırıntının asla zayi olmadığı yüce Allah'ın huzurunda hesap defterimizde yer alsın diye, sağımızda ve solumuzda her hareket ve sözümüzü bir kaydedenin bulunduğunu hissederek yaşamak, yeter bize. Evet, bu korkunç gerçeğin ışığı altında yaşamamız yeter. Bizler nasıl olduğunu bilmesek bile bu bir gerçektir. Bu gerçek herhangi bir şekle bürünmüş kendine göre şekli olan bir varlıktır. Bunun varlığını inkar etmeye imkan yoktur. Yüce Allah bu gerçeği bizlere haber vermiştir ki ona göre hesabımızı yapalım diye, yoksa onun nasıl ve ne şekilde olduğunu öğrenmek için boşu boşuna enerjimizi harcayalım diye değil.

Doğrusu bu Kur'an'dan ve Kur'an'la ilgili gerçeklere dair Resulullah'ın -salât ve selâm üzerine olsun- eğitiminden yararlananların izledikleri yol bu idi. Onların yolu hissetmek ve duyduklarını yaşamaktı.

İmam Ahmet der ki: "Bana Ebu Muaviye anlattı. Ona Leys kabilesinden Alkame oğlu Amr oğlu Muhammed anlatmış. Alkame'nin oğlu babasından, o da Alkame'nin dedesinden (kendi babasından) duymuş. Alkame'nin dedesi de Müzen kabilesinden Haris oğlu Bilal'den, Bilal de Resulullah'tan -salât ve selâm üzerine olsun- duymuş. Resulullah der ki: "Şüphesiz bir kişi yüce Allah'ı hoşnut edecek bir kelime söylediği zaman bu kelimenin nereye ulaşacağını tahmin bile edemez. Yüce Allah o söz sayesinde o kişiye, kendisine hoşnud olarak kavuşacağını yazar. Ve şüphesiz bir kişi de yüce Allah'ı öfkelendirecek bir kelime söylediği zaman onun nereye ulaşacağını tahmin edemez. Bu söz nedeni ile, Allah Teala o kişiye kendisine öfkeli olarak kavuşacağını yazar." İmam Ahmed'in nakline göre Alkame dermiş ki: "Haris oğlu Bilal'in naklettiği bu hadis benim nice sözlerime engel olmuştur."[2]

2- Hadisi Tirmizi, Nesai ve İbn Mace Amr oğlu Muhammed zinciri ile nakletmişlerdir. Tirmizi hadis için sahih ve hasendir demiştir.

Hikaye edilir ki, İmam Ahmet ölüm anı yaklaşınca inlemekteyken, inlemenin yazıldığını duyar ve ruhu yüce Allah'ın hoşnutluğuna akana kadar bir daha inlemez, susar.

İşte o insanlar bu gerçekleri böyle alıyorlar ve bunlarla yakini (kesin) bir iman içinde yaşıyorlardı.

Bu anlatılanlar hayat sayfası idi. İnsanın hayat kitabında bu sayfadan sonra, insanın ölmek üzere olduğu anı yansıtan sayfa var.

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ ٱلْمَوْتِ بِٱلْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾

19- Ölüm sarhoşluğu bir gün Hakk'ı getirirde "İşte ey insan bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir" denir.

Beşer denilen şu yaratığın en çok ürktüğü, hatırından hayalini en çok uzaklaştırmaya çalıştığı şey ölümdür. Fakat ölümden kaçmak ne mümkün! Ölüm sürekli insanı istemektedir. Bıkmaz usanmaz istemekten. İnsana doğru attığı adımlar asla gevşemez. Vaktini asla şaşırmaz. Burada ölüm sarhoşluğundan söz edilmesi, insanı iliklerine kadar titretmeye yeter. Ölüm sarhoşluğu sahnesi sunulurken insan bir de Allah Teala'nın **"İşte ey insan bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir"** sözünü işitiyor. İnsan henüz ölmeden ve bu dünyada iken bu sesin yankısı ile tir tir titriyor. Bir de ölüm sarhoşluğu içinde kıvranırken bu söz kendisine söylenince kimbilir ne hale gelir? Nitekim sahih bir hadiste yer aldığına göre, Resulullah vefat edeceği zaman, yüzünden mübarek terlerini silerek buyurmuş ki: **"Sübhanellah! Gerçekten ölümün sarhoşlukları vardır..."** Resulullah yüce dostu seçmiş ve Allah Teala'ya kavuşmaya özlem duymuş olduğu halde bunu söylerse, ya ondan başkalarının hali nice olur?

Burada Hak sözcüğünün zikredilmesi dikkati çekiyor. **"Ölüm sarhoşluğu birgün Hakkı getirir."** Bu ifade, insan ruhunun ölüm sarhoşluğu esnasında gerçeği tam olarak göreceğine işaret etmektedir. İnsan ruhu gerçeği engelsiz görür o zaman. Bilmediği inkar ettiği gerçeği idrak edip anlar. Fakat iş işten geçtikten sonra, görmek bir fayda vermez, idrak etmek bir yarar sağlamaz, tevbe kabul olunmaz ve iman hesaba katılmaz olduktan sonra gerçeği idrak edip, anlamak ne işe yarar? İşte onların yalanlayıp da bu yüzden bocalamaya düştükleri gerçek budur. Bunu anladıkları ve tasdik ettikleri zaman bu iman hiçbir yarar sağlamaz ve bir anlam ifade etmez artık...

Ölüm sarhoşluğundan, Haşr ile ilk kez yüzyüze gelişe ve hesap gününün dehşetine geçiliyor.

وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَّقَدْ كُنتَ فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

20- Sur'a üfürülür. İşte bu geleceği söz verilen gündür.
21- Her can, yanında bir sürücü ve bir şahidle gelir.
22- Ona: "Andolsun ki, sen, bundan gaflsin; işte senden gaflet perdesini kaldırdık, bugün artık görüşün kesindir" denir.
23- Yanındaki arkadaşı: "İşte yanımdaki hazır" dedi.

Bu öyle bir sahnedir ki, bu sahnenin ruhlarda canlandırılması, insanoğlunun yeryüzünde bütün gezisi boyunca sürekli bir korku, çekingenlik ve dikkat içinde bulunması için yeterlidir. Nitekim Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- "Sur'u üfleyerek melek sur'u ağzına almış, yüzünü dönmüş ve kendisine izin verilmesini beklerken nasıl olur da insan rahat eder." Orda bulunanlar "Ya Resulallah! O zaman ne diyelim?" dediklerinde, buyurmuş ki: "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" deyin. Onlar da "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" demişlerdir.[3]

"Her can yanında bir sürücü ve bir şahitle gelir" Her nefis gelir. Hesaba çekilecek olan ve yaptıklarının karşılığını görecek olan bu nefistir. Beraberinde kendisini sevk edecek bir sürücü ve bir de aleyhine tanıklık edecek şahit vardır. Belki de bu ikisi, dünya hayatında onu koruyan ve amellerini yazan yazıcı meleklerdir. Bunlardan başkaları da olabilir fakat birinci ihtimal daha ağır basıyor. Bu sahne dünya mahkemelerine götürülmeye son derece benzemektedir, ancak burada Cebbar (Her dilediğini zorla yaptıran) Allah'ın huzurunadır sevkediliş!

Bu sıkıntılı ve son derece zor durumda ona denilir ki: **"Andolsun ki sen, bundan gafildin; işte senden gaflet perdesini kaldırdık. Bugün artık görüşün keskindir."** Keskindir artık görüşün. Çünkü onu engelleyecek hiçbir perde yoktur. Senin dikkat etmediğin ve gafil olduğun an bu andı. Tedbirini almadığın durum bu durumdu. Beklemediğin son bu son idi. Şimdi bak bakalım. **Bugün artık görüşün keskindir.**

O sırada arkadaşı öne atılıyor. Ağır basan görüşe göre, bu hayatının kaydedildiği defteri taşıyan şahit olsa gerektir. **"Yanındaki arkadaşı; 'işte yanımdaki hazırdır' der."** Mevcuttur, hazırdır, hazırlanmıştır. Hazırlamaya, ihtiyacı yoktur onun.

İlahi ifade, burada hemen hükmün imzalanıp yerine getirilişini ifade etmek için, amellerin kaydedildiği bu defterin kontrolüne dair hiçbir şeyden sözetmiyor. Doğrudan doğruya, sürücü ve şahit olan koruyucu iki meleğe yüce ve şerefli hitabtan sözediyor:

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا
آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾

24- Allah: "Haydi ikiniz, atın cehenneme her inatçı nankörü."
25- "Hayra engel olan, saldırgan şüpheciyi."
26- "O ki Allah ile beraber başka tanrılar edindi, bundan dolayı onu çetin bir azaba atın."

Bu niteliklerin bir bir sıralanışı, içinde bulunulan durumun sıkıntı ve şiddetini daha da artırmaktadır. Çünkü bu ifade, sıkıntı ve dehşet dolu bir durumda Kahhar ve Cebbar olan Allah'ın gazabını göstermektedir. Çünkü bu nitelikler de çirkin ve cezanın şiddetini artırmaya layık niteliklerdir. İnkarcı... İnatçı... Mali yükümlülüklerini yerine getirmeyen... Zalim... Kuşkucu... Allah'tan başka bir ilah edinen... Ve ayet bu niteliklerden sonra vurgulamaya hiç de gerek olmaya-

3- Hadisi Tirmizi rivayet eder.

cak kadar açık bir durumu vurgulama ile bu sahnenin sonuna ulaşmaktadır: **"Bundan dolayı onu çetin bir azaba atın."**

Hemen içine atılması emrolunan cehennemdeki yeri böylece beyan olunmaktadır.

İşte o zaman arkadaşı korkup titremekte ve yaptığı her fenalıkta arkadaşı ve yandaşı olması bakımından kendisine gelebilecek suçlamadan sıyrılmaya koyulmaktadır.

قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَٰكِن كَانَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾

27- Yanındaki arkadaşı dedi ki: "Rabb'imiz, ben onu azdırmadım, zaten o kendisi derin bir sapıklık içinde idi."

Belki de buradaki arkadaş, tüm amellerinin yazıldığı defteri sunan ilk arkadaşı değildir. Belki de buradaki arkadaş, kendisini azdırıp saptırmak için başına musallat edilen şeytandır. Şimdi ise şeytan onu azdırdığını inkar ederek ondan uzaklaşıyor ve kendisini zaten sapık bulduğunu bu yüzden de saptırmalarına kulak verdiğini ifade ediyor. Kur'an-ı Kerim'de buna benzer birçok sahneler vardır ki, oralarda şeytan suç ortağı olan insandan aynen bu şekilde sıyrılıp uzaklaşır. Ancak birinci ihtimal de uzak bir ihtimal sayılmaz. Yani arkadaşı, amellerini kaydeden melek de olabilir. Fakat durumun dehşeti meleği onun yaptıklarından uzaklaştıracak kadar günahsız olduğu halde günahsız olduğunu ifade ettirecek kadar kendinden geçirmektedir. Ve o bu suçluya eşlik etmekle birlikte yaptıklarından hiçbirisinin katılmadığını açıklamaktadır.

Suçsuz birisinin suçsuz olduğunu ifade etmesi, insanı sarsan dehşeti ve kendinden geçiren sıkıntıları ne güzel ifade ediyor!

Ve işte burada kesin hüküm geliyor ve her söze nokta koyuyor:

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَآ أَنَا۠ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

28- Allah: "Huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce uyarı göndermiştim."

29- "Benim katımda söz değişmez; Ben kullara asla zulmetmem" der.

Burası çekişme yeri değildir. Daha önce her amelin karşılığı, belirlenmiştir. Her yapılan kaydedilmiştir değiştirilmez. Ve herkes ancak yaptığından dolayı cezalandırılır. Kimseye zulmedilmez. çünkü cezayı veren en adil hüküm sahibidir.

Böylece korku ve dehşet dolu hesap tablosu son buluyor, ancak sahnenin bepsi bitmiyor, aksine ayetin devamı sahnenin bir başka korkunç yönünü daha gözler önüne seriyor:

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ ٱمْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾

30- O gün cehenneme: "Doldun mu?" deriz. "Daha yok mu?" der.

Bu tablonun tamamı karşılıklı konuşma tablosudur. Ve bu tabloda cehennem, karşılıklı konuşmayı gerçekleştiren bir taraf olarak ortaya çıkıyor. Soru ve cevaplarla hayret ve dehşet verici bir tablo çıkıyor ortaya... İşte tüm inkarcı ve inatçılar. Mali yükümlülüklerini yerine getirmeyenler, zalimler ve şüpheciler... Bu yığın yığın insanlar ardarda cehenneme atılıyorlar, küme küme cehenneme yuvarlanıyorlar. Sonra cehenneme sesleniliyor: **"Doldun mu?"** Yeter mi? Fakat

cehennem yediklerinin tadına varırcasına daha da tutuşuyor. Ve yemeğe düşkün obur bir kimsenin doygunluğu içinde **"Daha yok mu?"** diyor. Aman ne dehşetli, ne korkunç bir manzara...

Bu dehşetin karşı yakasında başka bir tablo daha var. Rahat mı rahat. Candan mı candan. Güzel mi güzel. Hoş mu hoş. Bu sahnede cennet var. Bu cennet müttakilere yaklaştırılıyor, yaklaştırılıyor nihayet güzel bir karşılama ve şereflendirme ile yakından karşılarına çıkıyor.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ
ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

31- Cennet Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yaklaştırılır, zaten uzak değildir.
32- İşte size vaadedilen budur. Daima tevbe ile Allah'a dönen, O'nun buyruklarını koruyan.
33- Görmediği Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalble gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir.
34- "Oraya esenlikle girin; işte sonsuzluk günü budur" denir.
35- Orada istedikleri herşey vardır. Katımızda daha fazlası da vardır.

Her kelimede ve her harekette ağırlama ve müttakileri şereflendirme göze çarpıyor. Cennet takva sahiplerine yaklaştırılıyor, ayaklarına getiriliyor. Cennete yürümek zahmetine katlanmıyorlar. Aksine onlar cennete değil, cennet onlara geliyor. **"Zaten uzak değildir."** Cennetle birlikte Allahu Teala'nın hoşnudluğu da karşılıyor onları.

Yüceler yücesi tarafından böyle niteleniyor onlar. Ve Allah'ın ölçüsünde, Allah'a dönen, O'nun koyduğu sınırları aşmayan, Rahmandan görmedikleri halde korkanlar, Rabb'lerine itaat edip boyun eğen kimseler olduklarını öğreniyorlar.

Sonra onların esenlikle bir daha çıkmamak üzere cennete girmelerine izin veriliyor.

"Oraya esenlikle girin; işte sonsuzlukgünü budur."

Sonra onların durumlarını yüceltmek ve Rabb'lerinin katında sınırsız nasipleri olduğunu açıklamak için yüceler yücesinden izin çıkıyor.

"Orada istedikleri herşey vardır. Katımızda daha fazlası da vardır."

Onlar ne kadar isterlerse istesinler asla kendilerine hazırlanmış olan nimetleri sıralamış olamazlar. Rabb'lerinden gelecek fazlalığın bir sınırı yoktur.

Ve artık surenin son kesiti geliyor. Sanki bu son bölüm surenin müziğinin de son vurgusu olmakta, en güçlü namelerini çok hızlı dokunuşlarla tekrarlamaktadır sure. Bu son bölümde tarihe ve geçmişlerin akıbetlerine değiniliyor. Açık olan kainat ve onun gözler önündeki kitabı ele alınıyor. Ve bu son bölümde, yeni bir tablo içinde, yeniden dirilme ve mahşere gelme ve bu dokunuşların yanı sıra, kalplere ve duygulara derin ilhamlar veren yönlendirmeler de yer alıyor.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي
الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ
أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾

36- Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Gerçekte onlar bunlardan daha güçlü idiler. Buna rağmen ölümden kurtulmak için memlekette delikler aradılar. Kurtuluş var mı?
37- Doğrusu bunda, kalbi olana veya şahid olarak kulak veren kimse için bir öğüt vardır.
38- Andolsun Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.

Bu dokunuşların tümü her ne kadar surenin başında geçmişse de, sonunda bir kez daha sunulunca bu hız ve bu yoğunlukla yeni bir etki ve yeni bir dokunuş kazanıyor. Ve bu dokunuşlar insanın his ve duygularına surenin başında etraflıca anlatıldığında bıraktığı tatdan daha başka bir tad veriyorlar. İşte bu Kur'an-ı Kerim'in hayret verici bir özelliğidir. Kur'an'da daha önce buyurulmuştu ki: **"Onlardan önce Nuh kavmi, Ras halkı ve Semud kavmi de yalanlamıştı." "Ad, Fir'avn ve Lut'un kardeşleri de." "Eyke halkı ve Tubba' kavmi de. Bütün bunların hepsi peygamberleri yalanladılar da üzerlerine tehdidim hak oldu."**[4]

Burada ise şöyle buyurmaktadır: **"Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Gerçekte onlar bunlardan kurtulmak için memlekette delikler aradılar. Kurtuluş var mı?"**

Kur'an-ı Kerim'in her iki yerde de işaret ettiği gerçek aynı gerçektir. Fakat bu ayette birinci ayetteki şeklinden bambaşka yeni bir biçimdedir.

Sonra Allah Teala bu şekle geçmiş nesillerin hareketlerini eklemektedir. Nesiller diyar diyar yürümekte, hayat ve geçim araçlarını araştırmaktadırlar. Ve sonra bu nesilleri, içinden hiçbir kimsenin sıyrılıp kurtulamıyacağı, hiçbir kaçış ve kurtuluşun olmadığı kutsal kudret elinin avucu içinde tutuklanmış görmekteyiz. **"Kurtuluş var mı?"**

Bunun ardından ciddiyet ve canlılığı daha da artıran bir ifade yer almaktadır: **"Doğrusu bunda, kalbi olana veya şahid olarak kulak veren kimse için bir öğüt vardır."**

Geçmiş nesillerin başına gelenlerde elbette öğüt vardır. Ama bu öğüt kalbi olanadır. Bu dokunuşlardan ibret almayan kimsenin ya kalbi ölüdür ya da oldum olası hiç kalbi yoktur. Hayır hayır buna da gerek yoktur. Öğüt ve ibret almak için, surede yer alan hikayeye can-ü gönülden ve uyanık olarak kulak vermek yeterlidir. O zaman hikaye gönüllerde gereken etkisini gösterecektir. Çünkü bu haktır ve gerçektir. Gerçekten insan ruhu, geçmişlerin acı akıbetleri konusunda son derece hassastır. En küçük bir uyanıklık ve en ufak bir dikkat, bu

4- Kaf Suresi, 12,13,14

gibi etkileyici ve coşturucu yerlerde ruhlara ilham veren duyguların ve hatıraların coşması ve harekete geçmesi için yeterlidir.

Allah Teala daha önce kainat kitabından bazı sayfalar sunmuştu.

"Üzerlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız? Onda hiçbir çatlakta yoktur." "Yeryüzünü de yaydık, ona sağlam dağlar yerleştirdik, onda her güzel çifti bitirdik."[5]

Burada ise şöyle buyurmaktadır: **"Andolsun Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı."**

Allah Teala burada birinci dokunuşa şu gerçeği ekliyor: **"Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı"** gerçeğini. Bu ifade, şu hayret verici mahlukat içinde yaratmanın ve yoktan var etmenin kolaylığını ifade etmektedir. O halde ölüleri diriltmek ne kadar kolaydır? Çünkü bu göklere ve yeryüzüne oranla çok basit ve çok önemsiz bir şeydir. Ve bunun arkasından da yine yeni bir ilham ve yeni bir duygu yüklü ifade gelmektedir:

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾

39- Ey Muhammed! Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuş ile batışında önce Rabb'ini hamd ile tesbih et.

40- Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbih et.

Güneşin doğması, batması, sonra güneş batınca gelen gece tablosu... Bütün bunlar gökler ve yeryüzü ile bağlantılı olgulardır. Yüce Allah bu tabloya tesbih, hamd ve secdeleri de bağlamaktadır. Ve bunların gölgesi ve etkisi altında Peygamberine, öldükten sonra dirilmeyi inkar etmeleri ve Allah'ın ölüleri yeniden diriltme ve mahşere getirme kudretini red etmelerine ve bu konudaki ileri geri sözlerine sabretmesini öğütlüyor. Bir de bakıyoruz ki yepyeni bir atmosfer bu tekrar eden dokunuşları kuşatmış. Bu sabır atmosferidir. Hamd, tesbih ve secde atmosferidir. Ve bütün bunlar, kainat sayfası ve varlık manzaraları ile bütünleşmiştir. Kul göklere ve yeryüzüne baktıkça, güneşin doğuşunu temaşa ettikçe, gecenin gelişini izledikçe ve her doğuş ve batışta Allah'a secde ettikçe ruhta çağlayıp coşar bu yeni atmosferin havası: Sabır, hamd, tesbih ve secde...

Sonra... Yeni bir dokunuş... Yine gözler önüne serilmiş kainat sayfasına bağlı, onunla ilgili. Sabret, tesbih et ve secde et. Ve sen bekleyiş halinde iken, gece ve gündüzün her saniyesi gerçekleşmesi beklenen o korkunç o akıl almaz durumu beklerken sabret, tesbih et ve secde et.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ

﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

41- Bir çağırıcının yakın bir yerde çağıracağı güne kulak ver.

42- O gün çığlığı gerçekten duyarlar; işte o, kabirden çıkış günüdür.

5- Kaf Suresi, 6-7

43- Doğrusu Biz diriltiriz, Biz, öldürürüz, dönüş Bizedir.
44- O gün yer onların üstünden yarılıp açılır. Ve onlar kabirlerinden çıkıp süratle koşarlar. İşte bu toplanmadır, bize göre kolaydır.

Oysa burada "Sura üfürülme" olayı "Çığlık" sözcüğü ile anlatılmaktadır. Sonra, ölülerin mezarlarından çıkış tabloları, toprağın yarılıp ölülerin ortaya çıkmaları manzarası, tüm hayat tarihinin dehlizinde yolculuğun sonuna kadar tozlanıp duran şu yaratıklar, sayısız kabirlerin yarılması ve ard arda ölülerin içlerinden çıkmaları, bunlar dile getirilmektedir burada. Nitekim şair Maarri der ki:

"Kabir vardır, kabir olmuş defalarca,
Güler durur birbirine zıt ölülere,
Yeni gömülen eski gömülenin kalıntısı üstüne,
Asırlar ve çağlar boyu..."

Her mezar yarılıyor. Her mezardan dağılmış cesetler, kemikler, dağılmış ve yeryüzünün dağ, tepe toprağına karışmış ve Allah'tan başka nerede olduklarını kimsenin bilmediği zerreler, küçük küçük parçalar ortaya çıkıyor. Bu öyle bir tablo ki öyle hayret verici bir manzara ki hayal onu kavrayamıyor ve kuşatamıyor.

Bu insanı kendinden geçiren ve coşturan tablonun ışığı altında onların tartıştıkları ve inkar ettikleri gerçeği ortaya koyuyor Allah Teala. **"Doğrusu Biz diriltiriz, Biz öldürürüz, dönüş Bizedir." "İşte bu toplanmadır, bize göre kolaydır."** İşte öylece gerçek anlatılmaya en uygun zamanda ortaya konuyor...

Ve yine bu tablonun ışığı altında yüce Allah, onların çekişmesi, apaçık ve vicdan gözü ile görülebilen şu gerçeği yalanlamaları karşısında Peygamberine direnme ve dayanma gücü telkin ediyor.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ۝

45- Biz onların ne dediklerini biliyoruz. Sen onların üstünde bir zorlayıcı değilsin, sadece tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver.

"Biz onların ne dediklerini biliyoruz." Bu yeter sana. Bu bilgi onların kötü akıbeti demektir. Bu ifade korkunç ve kapalı bir tehdid taşıyor.

"Sen onların üstünde bir zorlayıcı değilsin." Evet zorba değilsin ki onları iman etmeye ve tasdike zorlayasın. Bu konuda yetki sana verilmemiştir. Bu ancak bize aittir, ancak bize... Biz onları gözetleyiciyiz. İşleri bize teslimdir onların...

"Tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver."

Kur'an kalpleri tutar ve yerinden oynatır. Dikkatli olan ve kalpleri yerinden söken gerçeklerle bu tarzda yüzyüze gelince korkup ürperen, hiçbir kalp Kur'an karşısında asla duramaz.

Böyle bir sure boyunları iman etmeye eğecek bir zorbaya muhtaç değildir. Çünkü bu surede zorbaların elinde olmayan güç ve otorite vardır. Bu surede insan kalbine yönelik olan etkiler zorbaların kamçılarından kat kat daha güçlüdür.

Ve en doğrusunu buyuruyor yüce Allah.

KAF SURESİNİN SONU

Zariyat Suresi

51

Mekke Döneminde İndi

Ayet Sayısı: 60

Bismillahirrahmanirrahim.

Bambaşka bir havası var bu surenin. Sure dört güçten sözederek başlıyor. Allah'ın yaratığı olan bu dört güçten, anlamı belirsiz, ilk anda insana sırlarla dolu şeyler karşısında olduğu izlenimini veren bir ifade ile söz ediliyor. Allah Teala bir durum üstüne yemin ediyor:

"Esip savuranlara."

"Yükünü yüklenenlere."

"Kolayca süzülenlere."

"İşi ayıranlara and olsun."

"Size va'dedilen, mutlaka doğrudur."

"Ceza muhakkak olacaktır."

Esip savuranlar. Yükünü yüklenenler. Kolayca süzülenler. İşi ayıranlar... Bu ifadelerin ne anlama geldiği bilinmemektedir. Anlamları kapalı olup, sormaya ve araştırmaya ihtiyacı vardır. Üstelik bu anlamlar da insanın duygularında aynı etkileri bırakmaktadır. Herhalde bu surenin atmosferinde seçilen ilk hedef de budur.

Daha nerde ise birinci yemin biter bitmez peşinden bir başkası geliyor: **"Yolları bulunan göğe and olsun ki."** Allah bu yemini ile **"Ey inkarcılar, siz şüphesiz çeşitli görüştesiniz."** hükmünü pekiştiriyor... Evet sizler değişik değişik görüştesiniz. Bu görüşlerinizde ne bir denge vardır ne de ahenk. Bilgi ve kesin bir şeye değil, tamamen tahmin ve zanna dayalıdır.

Bu sure bu tarz başlangıcı ile sonra da bütün akışı ile, bütünlüğün de apaçık görülen bir durumu hedeflemektedir. Bu hedef, insan kalbi ile gökyüzü arasında bir bağ kurmak, insan kalbini Allah'ın gizli olan ve bilgisini vermediği gizli aleme bağlamak, ruhu yeryüzünün kementlerinden kurtarmak, suredeki **"O halde Allah'a koşun"** emrine sarılmak üzere, kendisini sadece Allah'a ibadete vermekten, bütün benliği ile ona yönelmekten ve varlığının bütünü ile ona koşmaktan alıkoyan engellerden kurtarmak ve serbest hale getirmektir. Bu hedefin seçilmesinin bir nedeni de Allah'ın **"Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"** ayetinde ifadesini bulan, kulları hakkındaki iradesini gerçekleştirmek için kulun ruhunu serbest hale getirmektir.

Rızık ve bu uğurda kaderde gizli olan şeylerle meşgul olmak yukarda sözü edilen engellerin en güçlüsü ve en şiddetlisi olduğu için, bu sure insanın hislerini bağlayıp engelleyen her türlü kayıtlardan çözmeye, rızık yönünden ruhları tatmin etmeye ve rızık konusunda kalbi, yeryüzüne ve onun yakın rızık araçlarına değil, gökyüzüne bağlamaya büyük önem vermiştir. Nitekim surede bu duruma çeşitli yerlerde tekrar tekrar işaret edilmektedir. Bazen "**Rızkınız da size va'dolunan azab da göktedir**"ayetinde ve "**Şüphesiz ki rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır**" ifadelerinde olduğu gibi direkt olarak... Bazen de müttaki olan kullarının mal ile olan ilişkilerini canlandırırken olduğu gibi üstü kapalı olarak: "**Onların mallarında yoksullar ve dilenciler için bir hak vardır**" ifadesi de buna örnektir...

Bir diğer örnek de Hz. İbrahim'in cömertlik ve keremi nitelenirken yapılan dolaylı ifadedir. Buna göre Hz. İbrahim, birkaç kişilik misafirlerini -veya misafir sandığı melekleri- semiz bir buzağı ile ağırlamıştır. Daha birkaç dakika önce tanıdığı bu kimseleri, kendisine "selam" verir vermez ve kendisinin evine gelir gelmez semiz bir buzağı ile ağırlamaya koyulmuştur.

Kalbi yeryüzünün kementlerinden kurtarmak, rızkın esaretinden serbest bırakmak, onu gökyüzüne bağlamak, kalbe göklerin enginliklerine kanat açtırmak, Allah'a koşmasını engelleyen, O'na yönelmekten alıkoyan hiçbir engel bırakmadan yücelerden semanın yaratıcısına yöneltmek bu surenin tüm konularında ve ele aldığı meselelerde ana ekseni oluşturmaktadır. Surenin bu başlangıcı, surenin başında belli belirsiz olan şu etkisi, bundan sonra gökyüzü üstüne edilen yemin ve tekrar tekrar gökyüzüne yapılan işaretler hepsi, hepsi bu nedenledir.

Bu eksende, surenin başında Kur'an'ın çizmiş olduğu muttakilerin tablosu vardır:

"**Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetlerde, pınar başlarındadırlar.**"

"**Rab'lerinin, kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar bundan öncede güzel davranırlardı.**"

"**Geceleri pek az uyurlardı.**"

"**Seher vaktinde de istiğfar ederlerdi.**"

"**Mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardı.**"

Bu tablo, kendini Allah'a vermenin, onun için her kayıttan kurtulmanın, geceleri O'na ibadete koyulmanın ve seherlerde O'na yönelmenin tablosudur. Bunun yanısıra mala değer vermemenin, mülkün baskısından kurtulmanın, mal ve mülkte, dilenip isteyebilen ve dilenemeyen yoksulların haklarını ayırmanın tablosudur.

Bu eksende, yeryüzünde ve nefislerde var olan Allah'ın alametleri vardır. Kalpleri, rızık konusunda, yeryüzü ve yeryüzünde rızkın yakın nedenleri yerine gökyüzüne bağlanmakla birlikte Allah'ın alametlerine yöneltilmektedir.

"**Kesin inanacak insanlar için yeryüzünde nice deliller vardır.**"

"**Kendi canlarınızda da nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?**"

"Rızkınızda, size va'dedilen azab da göktedir."

Bu eksende, Allah'ın gökyüzünü alabildiğine engin olarak bina etmesine, yeryüzünü kolayca yaymasına ve yeryüzünde herşeyi çift olarak yaratmasına ima ve bütün bunların arkasından Allah'a koşmak gereğine işaret vardır.

"Göğü gücümüzle biz kurduk; şüphesiz biz onu genişleticiyiz."

"Yeri biz döşedik, biz ne güzel döşeyiciyiz."

"Her şeyden çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız."

"O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, sizi O'ndan açık bir şekilde korkutuyorum."

Bu eksende, Allah'ın cinleri ve insanları yaratma iradesi ile onların temel ve ilk görevlerinin belirtilmesinin sureye sağladığı en son ve açık etki vardır.

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."

"Ben onlardan rızık istemiyorum, beni beslemelerini de istemiyorum."

"Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."

Bu değişik nameler tek ve sürekli bir etkidir. Fakat birden çok olan bu nameler birleşip işte bu tek etkiyi oluşturmakta ve şu komutu, insan kalbini gökyüzüne yöneltme komutunu meydana getirmektedirler...

Surede, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. Musa, -selâm üzerlerine olsun- hikayelerinden bölümlerle, Ad, Semud ve Nuh kavminin hikayelerinden kesimlere hızlı işaretler yer almaktadır. Hz. İbrahim hikayesinde mal konusuna kısa bakış yer almaktadır. Nitekim aynı hikayede "Gizli ve görünmez" gücün kendisine bilgin bir oğul müjdelemesi ve hanımı ile birlikte hiç ummadıkları ve beklemedikleri halde bu oğulun kendilerine verilmesini müjdelemesinde o güce dair kısa bir bakış da yer almaktadır... Diğer hikayelerde ise, Allah Teala'nın surenin başında üstüne yemin ettiği va'dini tasdik etmeye işaretler vardır.

"Size va'dedilen mutlaka doğrudur"

Surenin sonunda işaret edilen şeyler de müşrikleri uyarmak içindir:

"Muhakkak ki bu zulmedenlerin de geçmiş arkadaşlarının payı gibi bir azab payı vardır. Acele etmesinler."

Ondan önce de yalancıların nesillerinin birbirlerine sanki yalanlamayı tavsiye etmiş gibi olduklarını belirtilmektedir.

"İşte böyle, onlardan önce de ne kadar elçi geldiyse mutlaka: 'Büyücü veya cinlenmiş' dediler."

"Bunu birbirlerine vasiyet mi ettiler? Hayır onlar azgın bir topluluktur."

Surede hikayelerin bu biçimde yer almaları surenin temel konusu ile (ana ekseni ile) ilgilidir. Bu ana eksen, kalbi herşeyden uzaklaştırarak Allah'a ibadete yöneltmek, kalbi her türlü engellerden kurtarmak ve önce iman ve yakin (kesin inanç)la gökyüzüne bağlamak, sonra da o yüce şerefli ufuklara kanat germe ve hareket etmeye engel olan her türlü meşgul edici ve engelleyicileri aradan kaldırmaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾
فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

1- Esip savuranlara.
2- Yükünü yüklenenlere.
3- Kolayca süzülenlere.
4- İşi ayıranlara and olsun.
5- Size va'dedilen, mutlaka doğrudur.
6- Ceza muhakkak olacaktır.

Bu kısacık ve hızlı etkilerin böylesine anlamı kapalı ifadelerle gelmesi -giriş kısmında da belirtildiği gibi- insanın his ve duygularına bambaşka ilhamlar ve belirli duygular vermekte ve kalbi dikkate değer bir işe ve dikkat edilmesi gerekli bir duruma bağlamaktadır. İlk nesiller arasında da birçok kişi ayette geçen "**zariyat**", "**hamilat**", "**cariyat**" ve "**mukassimat**" kelimelerinin anlamını sormak zorunda kalmışlardır.

İbn-i Kesir tefsirinde derki: Haccac oğlu Şu'be, İbn-i Ar'ananın oğlu Halid oğlu Semmak'tan, o da Hz. Ali'den şunu duyduğunu belirtmiştir. Aynı şeyi Şu'be de Ebu Bezze oğlu Kasım'dan, Kasım Ebu Tufeyl'den o da Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Ayrıca birçok kanallardan mü'minlerin halifesi Hz. Ali'nin aynı şeyleri söylediği nakledilmiştir. Buna göre Hz. Ali, Kufe Camiinde minbere çıkarak der ki: "Bugün bana, Allah'ın kitabından ve Resulullah'ın -salât ve selâm üzerine olsun- hadisinden ne sorarsanız size karşılığını vereceğim." Bunun üzerine İbn-i Keva ayağa kalkar ve ey mü'minlerin halifesi, Kur'an'da geçen Zariyat (esip savurana) kelimesinin anlamı nedir diye sorar. Hz. Ali "Rüzgardır" der. Ya, Hamilat (yükünü yüklenenlere) ne demektir der. Hz. Ali "O da buluttur" karşılığını verir. Sonra, Cariyat (kolayca süzülenler) ne demektir deyince, Hz. Ali "O da gemilerdir" der. Mukassimat (işi ayıranlar) ne demektir deyince Hz. Ali "Meleklerdir" der.

Temim kabilesinden Asel oğlu Sabiğ Hz. Ömer'e gelerek, bu kelimelerin anlamlarını sorar. Hz. Ömer, Hz. Ali'nin rivayet olunan görüşlerinin aynısı gibi cevap verir. Fakat Hz. Ömer; bu soruyu soran adamın inad ve yanıltmak için sorduğunu anlayarak onu izlettirmiş ve tevbe edip, önceki kanaatından artık içinde hiçbir fikir kalmadığına ağır yeminlerle yemin edene dek halk ile bir araya gelmesini yasak etmiştir.

Bir rivayet de gösteriyor ki, bu kapalı ifade ve tedbirleri birtakım yanıltıcılar, arkasına gizlendikleri paravana olarak kullanıp onu her rastladıklarını soruyorlardı.

Bu ifadeleri, İbn-i Abbas, İbn-i Ömer, Mücahid, Cübeyr oğlu Sait, El Hasen Katade, Süddi ve birçokları aynı şekilde tefsir etmişlerdir. İbn-i Kesir'in de dediği gibi, İbn-i Cerir ve İbn-i Hatem de bu yolda görüş belirtmişlerdir.

Allah Teala, insanların gerek bildikleri gerekse bilmedikleri birçok taneleri, tozları, birçok bitkileri aşılayan aşıları ve bulutları esip savuran **"rüzgara"**, yine kendisinin dilediği yerlere sevkettiği yağmur yükünü taşıyan **"bulutlara"**, kudreti ile gerek suya, gerek gemilere ve gerekse tüm kainata vermiş olduğu rahatça akıp süzülmeyi sağlayan özellik sonucu suyun yüzünde rahatça akıp süzülen **"gemilere"**, sonra da Allah'ın emirlerini taşıyıp istediğine uygun olarak dağıtan, kendilerine özel işleri ayırıp kainattaki olayları ona göre ayıran **"meleklere"** yemin etmektedir.

Rüzgar da, bulut da, gemi de, melekler de Allah'ın yaratıklarından birer yaratıktırdırlar. Yüce Allah onları kendi kudreti için birer vasıta, dileği için birer perde olarak kullanıyor. Ve onların kanalı ile Allah'ın gerek kainatında gerekse kulları hakkındaki kaderi gerçekleşiyor. Yüce Allah yöneltmeyi hedeflemektedir ki böylece kalpler onların gerisindeki gerçekleri idrak etsinler. Onları yoktan var eden, kendilerini dilediği gibi kullanan ve belirlenmiş kaderi kendileri vasıtası ile gerçekleştiren Allah'ın kudret elini görsünler diye... Bu yaratıklardan özellikle bu biçimde söz edilmesi, kalbin dikkatini bunların gizli sırlarına çekmekte, sonra da bunlardan böylesine ruhlara ilham verecek tarzda sözedilmekte ardından insan kalbi bu yaratıkların yaratıcısı olan Allah'a bağlanmaktadır.

Sonra bir başka yönden bu yaratıkların her halde rızık konusu ile de ilgisi olsa gerek. Nitekim surenin devamının hedefi insanı rızkın esaretinden özgür kılmak ve onun ağırlığı altında ezilmekten kurtarmaktır. Rüzgarların, bulutların, gemilerin rızık ile ve rızkın neden ve araçları ile ilişkisi gayet açıktır. Meleklere ve onların işleri taksim etmelerine gelince, şüphesiz ki meleklerin taksim ettikleri işler arasında bu rızık konusu da vardır. Bundan dolayı surenin bu giriş kısmı ile sure içinde çeşitli yerlerde ele aldığı temel konu arasındaki ilgi apaçık ortaya çıkmaktadır.

Allah Teala, bu dört yaratık üstüne yemin ederek, bu yemini ile, **"Şüphesiz ki size va'dolunan mutlaka doğrudur, ceza muhakkak olacaktır"** hükmünü güçlendirmektedir. Allah Teala, insanların iyiliklerine iyilikle, kötülüklerine de kötülükle karşılık vereceğini va'detmiştir. Eğer bu dünyada hesaplarını geciktirecek olursa, öteki dünyada geciktirip onlara mühlet verecek değildir. O halde öte dünyada hesap mutlaka kaçınılmazdır. **"Ceza muhakkak olacaktır."** Şu halde Allah'ın va'di doğrudur. Mutlaka ya burada ya orada gerçekleşecektir. Allah'ın insanlara va'dettiği şeyler arasında onlara vereceği rızık ve bu rızkı kendi kutsal dileği uyarınca geniş veya dar olarak kendi üzerine alması da vardır. Allah'ın va'di herşeyde doğru olduğu gibi bu rızık konusunda da doğrudur, haktır.

Elbette Allah'ın insanlara va'dettiği şeyler O'nun dilediği şekilde ve istediği zamanda gerçekleşecektir. Dolayısı ile bu konunun Allah açısından üzerine yemin edilmeye ihtiyacı yoktur. Allah Teala'nın bu dört yaratığın üstüne yemin etmekteki hedefi, -daha önce de belirttiğimiz gibi- insanların dikkatlerini bu yaratıklara çekmektir. Ki böylece kalpler bunların gerisindeki eşsiz yaratma sanatını Allah'ın kudretini, planlayıcılığını, yöneticiliğini idrak edip anlasınlar. Çünkü bu yaratma, bu kudret, bu idare, insanın ruhuna bu yaratıkların bu düzen ve

bu ölçü içinde yaratıcısı olan Allah'ın va'dinin mutlaka hak ve doğru olduğunu ilham etmelerinin yanısıra, insanların hayırlı, şerli bozuk veya iyi olmalarına göre, hesaba çekileceklerini ilham etmektedir. Çünkü üzerine yemin edilen bu varlıkların benlikleri, bunların boşu boşuna, tesadüf eseri ve hassasiyetten uzak rastgele yaratılmadıklarını ima etmektedir... İşte böylece, bu yaratıklar insanın dikkatini kendilerine çeken, duygularını kendilerine yönelten yeminin yardımı ile, güçlü alametler ve bambaşka güçlü ilham ve anlamlar içeren deliller haline gelmektedir. Bu da ilham ve terbiye yollarından birisi ve kainatın dili ile doğrudan doğruya insan fıtratına seslenmektir.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ۝٧ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ۝٨ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ۝٩

7- Yolları bulunan göğe andolsun ki.
8- Ey inkarcılar, siz, şüphesiz çeşitli görüştesiniz.
9- Çevrilen, ondan çevriliyor.

Yüce Allah, halkaları içiçe girmiş sağlamca örülmüş bir zırh gibi sağlam yapılı ve ahenkli gökyüzü üstüne yemin etmektedir.

Ayette geçen **"Hubük"** kelimesi gökyüzündeki bulutların şekillerinden birisini ifade ediyor olabilir. Bulutların rüzgar estiği zaman dalgalanan kum ve su gibi -zırh misali- süslü ve nakışlı oldukları anı canlandırıyor olabilir. Veya bu yörüngelerin gökyüzüne yerleştirilmesini ve gök cisimlerinin son derece girift ve son derece ahenkli olan yörüngelerinin sürekli bulundukları durumlarını yansıtıyor da olabilir.

İşte Allah Teala, hareli yollarda bezeli gökyüzü üstüne yemin ederek onların görüşlerinin aynı olmadığını, görüşlerinin dayanak, destek ve istikrardan uzak ve çelişik olduğunu istikrar ve değişmezlikten yoksun olduğunu açıklıyor. Kimisinin o sözden döndüğünü kimisinin de hâlâ kanaatini değiştirmediğini dolayısı ile taşıdıkları fikirde ne bir istikrar ne ahenk ve ne de değişmezlik olmadığını aksine şaşkınlığın sürekli endişenin sürdüğünü belirtiyor. İşte batıl da her zaman böyledir. Sarsak ve kaypak toprak parçası gibidir. Işıksız ve işaretsiz bir çölü andırır. Batıl, bir kararda durmaz değişmez bir temele bağlı değildir, hassas bir ölçüsü yoktur. Batıla sapan insanlar bir araya gelir gelmez bir müddet sonra hemen birbirlerine arkalarını dönerler, birbirlerine düşerler ve aralarında bir çekişmedir başlar, bir boğuşmadır sürüp gider.

Onların kararsızlıkları, uyuşmazlıkları ve sıkıntılı ve zor durumları, ahenkli düzgün ve hareli yollarla bezenmiş gök tablosu karşısında daha da açığa çıkıyor.

KAHROLSUN YALANCILAR

Bundan sonra yüce Allah sözü değiştiriyor ve onların ahiret günü konusunda tam bir vehim ve zan içinde olduklarını ve bu konudaki görüşlerinin herhangi bir gerçeğe ve kesin bilgiye dayanmadığını belirtiyor. Onların bu apaçık hak konusunda ayrı ayrı görüşler taşıdıklarını ifade ediyor. Sonra da onlara ahiret gününü göz doyurucu canlı bir tablo içinde canlandırıyor:

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ۝١٠ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۝١١ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ

الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

10- O çeşitli görüşleri atan yalancılar kahrolsun.
11- Onlar aptallık içinde ne yaptıklarını bilmezler.
12- "Ceza günü ne zaman?" diye sorarlar.
13- O gün onların ateşe sokulacakları gündür.
14- "Azabımızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!" denir.

Ayette geçen "**Hars**" kelimesi, hassas bir ölçüye dayanmayan tahmine dayalı takdir ve zan demektir. Allah Teala o ölçüye dayanmayan tahmini yürütenlere ölüm bedduasında bulunmaktadır. Aman Allah'ım ne kadar korkunç! Allah'ın onların hakkında ölüm istemesi (bedduası) onların ölüm fermanı demektir. "**O çeşitli görüşleri atan yalancılar kahrolsun**". Az sonra durumları daha da açıklık kazanıyor. "**Onlar aptallık içinde ne yaptıklarını bilmezler.**" Onlar, sapıklık ve vehimlere gömülmüşlerdir, uyanıp bir türlü kendilerine gelmezler. Bu ifade, onların cehalet ve gaflet içinde çevrelerinde olan hiçbir şeyi hissetmez ve düşünmez bir halde sanki sarhoşlar gibi gaflet içinde gezinip durduklarını belirtirken bambaşka bir izlenim uyandırmakta ve vermektedir.

Çünkü onlar, aklı başında ve bilinçli her akıllının görüp kabul edeceği apaçık bir konuyu düşünüp kavrayamıyorlar ve "**Ceza günü ne zaman? diye sorarlar**". Bilmek ve öğrenmek için değil, fakat ayette gösterildiği gibi özellikle "**eyyane**" kelimesini kullanarak sormalarından anlaşılacağı üzere, yalanlamak ve o günün geleceğini uzak bir ihtimal ve imkansız gördüklerini belirtmek için soruyorlar.

Bundan dolayı, Allah Teala onların imkansız ve tuhaf gördükleri kıyamet günündeki tabloları ile yanıtıyor onları. Onlar bu tabloda maden cevherinin özü cürufundan ayrılsın diye yıkılması gibi ateşte yıkılıyorlar. "**O gün onların ateşe sokulacakları gündür.**" Ve bunun yanısıra, o sıkıntı dolu durumda bir de acı verici azarlama vardır: "**Azabımızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte.**"

Onların durumlarını canlandıran bu ifade sorularına en güzel cevaptır. Tablodaki bu şiddet sahnesi ise o yalancıların içinde yaşadıkları gaflet ve umursamazlık hallerine bir karşılıktır. Bu da yüce Allah'ın onların ölümlerini istemesinin doğruluğuna bir delildir. Hem de kendilerinin ateşe sokulacakları günde en şiddetli ve en katı biçimi ile...

MUTTAKİLERİN İBADETİ

Öbür tarafta, karşı sayfada başka bir tablo canlanmaktadır. Bir başka grubun, kesin olarak inanan, kendini kuruntulara kaptırmayan, sakınan, böbürlenmeyen uyanık olan, ibadet eden ve bağışlanmasını dileyen ve ömrünü cehalet ve gaflet içinde geçirmeyen bir grubun tablosu canlanmaktadır.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ
رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ
مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

15- Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetlerde, pınar başlarındadırlar.
16- Rab'lerinin, kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar bundan öncede güzel davranırlardı.
17- Geceleri pek az uyurlardı.
18- Seher vaktinde de istiğfar ederlerdi.
19- Mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardı.

Bu zümre... Uyanık müttakiler zümresi... Allah'ın kendilerini gözetmesi ve onların kendi kendilerini gözetmeleri konusunda son derece hassas olan bir zümredir. Bunlar **Cennetlerde, pınar başlarındadırlar.**" Dünya hayatında sanki görüyormuşçasına Allah'a ibadet etmelerine ve Allah'ın kendilerini gördüğüne kesin iman etmelerine bir ödül olmak üzere Rab'lerinin kendilerine vermiş olduğu nimet ve ihsanı almış olarak, cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. "**Çünkü onlar bundan önce güzel davrananlardı.**"

Allah Teala onların iyi davranışlarını, huşu dolu, incelik ve hassasiyet dolu bir tabloda canlandırıyor:

"**Geceleri pek az uyurlardı. Seher vaktinde de istiğfar ederlerdi.**"

Herkesin uyuduğu gecenin karanlığında uyanıktır onlar. Bağışlanma ve rahmet dileyerek Rab'lerine yönelirler. Uykuyu çok az tadarlar ve geceleyin az uyurlar. Gecenin bağrında Rab'leri ile başbaşa olurlar. Vücutları yataklarından uzaklaşır. Allah'ın rahmetini beklemek onları tüy gibi hafifletmiş ve uyuyup da ağırlıklarına ağırlık katmamışlardır.

Hasenü'l Basrî: "**Geceleri pek az uyurlardı**" ayetini tefsir ederken der ki: "Onlar gece namazının güçlüğüne göğüs gererler, gecenin çok az bir kısmında uyurlar, ibadetlerine gayret ederler, ibadetlerini seherlere kadar uzatırlar ki sonunda bağış dilekleri tam seher vaktine tesadüf etsin."

Katade der ki: "**Onlar geceleri pek az uyurlardı**" ayetini Kays oğlu Ahnef "Onlar çok az uyurlardı" diye açıklar, sonra da "Ben bu ayete konu olanlardan değilim" dermiş.

Hasanü'l Basrî anlatıyor: Kays oğlu Ahnef dermiş ki: "Benim amelimle cennetliklerin amellerini karşılaştırdığımda bizim onlardan çok uzakta olduğumuzu gördüm. Çünkü bizler onların amellerine ulaşamayız. Onlar geceleyin çok az uyurlar. Sonra kendi amelimi cehennemliklerin ameli ile karşılaştırdığımda gördüm ki onlar, hayırsız bir topluluktur, Allah'ın kitabını yalanladıkları gibi O'nun Peygamberlerini ve öldükten sonra dirilmeyi yalanlamışlardır, bizim içimizdeki en hayırlılarımızın ise, iyi bir ameli başka bir kötü ile karıştırdıklarını gördüm." Eslem oğlu Zeyd'in oğlu Abdurrahman der ki: Temim oğulları kabilesinden birisi babama der ki: Ey Usamenin babası! Öyle bir nitelik ki kendimizde bulamıyorum hiç. Allah Teala bir zümreden söz ediyor ve buyuruyor ki: "**Geceleri pek az uyurlardı.**" Biz ise vallahi gecenin az bir kısmında ibadet ediyoruz. O zaman babam -Allah kendisinden razı olsun- ona: "Ne mutlu uyku basınca uyuklayan uyanınca da Allah'tan korkana" diye karşılık verir.

Bu öyle bir haldir ki, tabiinden iman ve yakin mertebesinde yol almış kalbur üstü kimseler bunu inceliyorlar ve kendilerini bu mertebenin gerisinde bulu-

yorlar ve Allah'ın özel olarak seçtiği görevlerini tam yapmaya muvaffak ettiği ve bundan dolayı iyi kimselerden yazdığı bazı kimselerin bu makamı elde ettiklerini görüyorlardı.

Onların Rab'leri ile olan durumları bu. İnsanlar ve dünya malı ile olan durumlarına gelince bu da iyi davrananlara yaraşacak şekildedir. **"Mallarında yoksullar ve dilenciler için bir hak vardır."**

Onlar isteyip de kendisine verilen dilenci ile, susup haya eden ve dolayısı ile de mahrum kalan yoksulun paylarını ayırırlar. Her ikisinin payını da mallarında farz kılınan bir hak olarak kabul ederler. Ve sınırı belirtilmemiş olan bu hak görevini gönüllü olarak yaparlar.

Bu işaret, surenin gönülleri ihtirasın esaretinden, cimriliğin yükünden ve rızıkla meşgul olmanın kötü akıbetinden korumak için rızık ve mülk konusunu ele almasına uygun düşmektedir. Öte yandan bu işaret, müttakilerin niteliklerini ve iyi davrananların tablolarını canlandırıp tamamlarken surenin ikinci kesimine geçiş için hazırlık mahiyetindedir.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾
فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾

20- Kesin inanacak insanlar için yeryüzünde nice deliller vardır.
21- Kendi canlarınızda da nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?
22- Rızkınız da, size va'dedilen azab da göktedir.
23- Göklerin ve yerin Rabb'ine and olsun ki bu vaad, sizin konuşmanız kadar kesin ve gerçektir.

Bu da yeryüzünde ve ruhlarda Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren delillere bir göz atış, takdir edilen nasip ve yazılmış olan rızık konusunda dikkatleri gökyüzüne yöneltmektir. Bu göz atış büyük bir yeminle son bulmaktadır. Ve Allah Teala kendi zatı ve bu bölümde sözünü etmiş olduğu **"Göklerin ve yerin Rabbi"** niteliği (sıfatı) üstüne yemin ederek kendi katından gelen bu va'din kesin gerçek olduğunu belirtmektedir.

"Kesin inanacak insanlar için yeryüzünde nice deliller vardır."

"Kendi canlarınızda da nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?"

Üzerinde yaşadığımız şu gezegen Allah'ın zatına ve sanatının harikalarına işaret eden delillerin sergilendiği muazzam bir fuardır. Öyle bir fuar ki şu ana kadar o harikaların çok az bir kısmını görebildik. Ve bizler bu fuarda her geçen gün yeni bir harika ile karşılaşıyor ve her gün yeni bir şey öğreniyoruz. Tıpkı bu fuar gibi bir başka fuar da bizlerin içimizde gizlidir. Bu fuar insan ruhudur. Yalnız içinde yaşadığımız yer kürenin sırları değil bütün varlık aleminin sırlarını içinde saklayan sır küpü insan ruhunun, fuarıdır bu fuar.

Bu iki ayet bu kısacık işareti ile akılları yerinden oynatan şu iki fuara dikkat çekmektedir. Ama bu kısacık işaret, bu iki fuarın kapılarını onları görmek isteyenlere, ruhunu tatmin etmek isteyenlere, ardına kadar açmaktadır. Ve hayatını, nimet, sevinç, canlı ibretlerle dolup taşacak kadar anlamlı hale getirmek

isteyenlere ayrıca hayatına kalpleri yücelten, ömürleri uzatan gerçek marifetin (bilginin) çok değerli hazinelerini doldurmak isteyenlere kapılarını ardına kadar açmaktadır!

Kur'an ayetleri her ortamda, her çevrede her hal ve şartta kendisi ile amel edilsin diye hazırlanmıştır. Her ruha, her kafaya ve her aklâ herbirinin alabileceği ve dayanabileceği kadar olmak üzere hazinelerinden belirli kısmını açabilir.

İnsanlık bilgi basamaklarında yükseldikçe düşünce ufukları genişledikçe, bilgisi artıp tecrübeleri çoğaldıkça, kainatın ve ruhun sırlarını çözdükçe Kur'an-ı Kerim'den alacağı payı çoğalır, istifadesi o derece büyük olur. Ve Kur'an ayetlerinden elde edeceği azık, öğüt çeşit çeşit olur. Bu öyle bir Kitap'tır ki, onu Allah'tan alan, sırlarını tam olarak anlayan ve o sırlarla birlikte yaşayan Peygamberin, ondan bahsederken dediği gibi, "Bu kitabın harikaları bitmez tükenmez, tekrar tekrar okumakla yeniliğini kaybetmez." Peygamber bu sözleri kendi ruhunda bulunan canlı tecrübeye dayanarak söylemiş ve bu tecrübeyi bu ifade kalıplarına dökerek dile getirmiştir.

Bu Kur'an'ı ilk defa duyanlar, yeryüzünde ve ruhlarda Allah'ın varlığı ve kudretini gösteren delillerden kendi paylarına düşeni aldılar. Ve kendi bilgi, tecrübe ve yetenekleri oranında hazinelerini teslim aldılar. Aynen bunun gibi onlardan sonra gelen nesiller de kendi bilgi, tecrübe ve marifetlerine uygun olarak nasiplerine, paylarına düşeni aldılar. Bizler de kendi bilgi, marifet ve tecrübemizin genişliğine göre ve bu koca kainattaki bitmez tükenmez sırlardan keşfedebildiklerimiz oranda payımıza düşeni almaktayız. Bizden sonra gelecek nesiller de, henüz bizim için yeryüzünde ve ruhlarda açıklık kazanmamış olan delillerden hazır bekleyen nasiplerini alacaklardır. Ama bu kutsal ve görkemli olan iki fuar (yeryüzü ve ruhumuz) yenilikler ve harikalarla dopdolu olarak zamanın sonuna kadar devam edip gidecektir.

Şu yeryüzü, şu hayat için hazırlanmış, bütün özellikleri ile hayatı karşılamak ve devam ettirmek için hazırlanmış olan şu yeryüzü, akıllara durgunluk veren kainat okyanusunda nerde ise bizce bilinen yegane gezegendir. Yıldızlar ve gezegenlerle dopdolu olan şu kainatta sadece bilinen yıldızların sayısı -ki bilinenler kainatın gerçek yüzüne oranla söz edilemiyecek kadar azdır- yüz milyonlarca galaksidir. Herbir galakside de yüz milyonlarca sabit yıldız vardır. Gezegenler işte bu yıldızların uydularıdır. İşte yerküre bu yıldız okyanusu içinde hayat için elverişli tek gezegendir.

Sayılara sığmayan bunca yıldız ve gezegene rağmen yeryüzü, bu çeşit bir hayatın oluşup devam etmesi için elverişli tek yerdir. Şayet yeryüzünün gerçekten çok olan özelliklerinden en ufak birisi zedelenecek olsa, üzerinde bu çeşit hayatın sürmesi imkansızlaşırdı. Şayet dünyanın hacmi değişip büyüse veya küçülse, güneşin karşısındaki durumu değişip güneşe yaklaşıp uzaklaşsa, güneşin hacmi ve ısı derecesi değişecek olsa, yeryüzünün şuradan veya buradan ekseni üzerindeki eğimi değişecek olsa, yeryüzünün kendi ekseni veya güneş çevresindeki hareketi değişip de daha hızlı ya da daha ağır dönecek olsa, dünyamızın uydusu olan ayın hacmi ya da dünyaya uzaklığı değişecek olsa, dünyamızdaki

kara ve denizlerin birbirine oranları değişip de, bunlardan herhangi biri artıp eksilecek olsa, şayet, şayet, şayet... daha yeryüzünde hayatın oluşması ve devam etmesi için kendisinin uygunluğuna etki eden bilinen ve bilinmeyen binlerce dengeye kadar bu varsayım uzatılabilir.

Bütün bu sayılanlar şu kutsal fuarda sergilenen ve Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren deliller değil midir?

Sonra... Yeryüzünde barınan canlılar için saklanmış ve depolanmış olan şu yiyecekler... Yerkürenin yüzeyinde barınan, havasında süzülüp uçan, veya sularında yüzen veya mağara ve oyuklarında gizlenen veya toprağın bağrında ve içinde gizlenen bunca canlılar... Bu basit ve bileşik yapıda olan, hazır yiyecekler sayılara sığmaz bunca canlıların yine sayısız gıdalarını temin etmek için çeşit çeşit şekil ve türlerde olabilen bu yiyecekler... Toprağın bağrında gizlenen, suyunda akan, havasında esen, yüzeyinde biten, yeryüzüne güneşten ve bazıları bilinen ve bazıları bilinmeyen alemlerden gelen, bu azıklar ve yiyecekler... Bütün bunlar, bu yeryüzünü hayat için elverişli bir yuva olarak kuran ve yeryüzünü sayılara sığmayan türde canlılar için hazırlayan yüce iradenin planlaması uyarınca fışkırıp, çıkmaktadır.

Yeryüzünün tablo ve manzaraları, hangi köşesinde göz atılırsa atılsın, neresine adım atılırsa atılsın, çeşit çeşittir. Bitip tükenmez harikalarla dopdolu bu manzaralar, bu ovalar, bu vadiler, bu alçak sahalar ve dağlar, bu deniz ve göller, nehir ve sular, birbirine komşu kimi verimli kimi verimsiz arazi parçaları, şu üzüm bahçeleri, tarlalar, şu tek ve iki gövdeli hurma ağaçları..Bu manzaralardan her birisini, bir an olsun yaratma ve değiştirmeden geri durmayan sürekli yaratma ve değiştirmenin kutsal eli durmadan değiştirip türlü türlü şekiller verir. İnsan kurak bir yere varır bir başka manzara görür, otlarla bezeli bir yere rastlar bir başka tablo görür. Yemyeşil bitkiler varken gördüğü ayrı bir tablodur. Hasat zamanı gider karşılaştığı manzara sararmış solmuş bir başka haldir. Bir adım bile değiştirmemiştir seyrettiği yeri ama karşılaştığı farklı farklı manzaralardır.

Bu yeryüzünde yaşayan canlılar, bitkiler, hayvanlar, kuşlar, balıklar, sürüngenler ve haşereler... İnsanı bir tarafa bırakalım. Çünkü Kur'an insanlardan özel olarak söz etmekte, onları özel olarak ele almaktadır... Sayılarının ne kadar olduğunu belirlemek bir yana -çünkü imkansızdır- cins ve türlerinin sayısı bile henüz keşfedilemiyen bunca yaratıklar ve bunların içinden herbir yaratık başlı başına bir topluluktur. Herbiri başlı başına bir harika... Her hayvan, her kuş, her sürüngen, her haşere, her kurtçuk ve her bitki... Hatta ve hatta, bir kurtçuğun her kanadı, bir çiçekteki her yaprak, bir yaprağın her damarı harikaları bitmez tükenmez akıllara durgunluk veren bu kutsal fuarda sergilenmektedir.

İnsan, hatta insanların topyekün tümü böyle düşünmeye devam etseler ve yeryüzündeki harikalara ve bu harikaların gösterdiği delillere işaret etmeye çalışsalar, ne sözleri biterdi ne de işaretleri... Kur'an ayetleri, düşünsün ve ibret alsın diye beşer kalbini uyarmaktan bu gezegen üzerindeki seyahat boyunca bu dehşetli fuarda harikaları sergilemekten ve yolculuk boyunca bu sergilemenin sağlayacağı nimet ve sevinci tattırmaktan başka bir şey yapmıyor.

Ancak ne varki bu harikaları ancak kalbi yakin (kesin iman) ile diri olan kimseler kavrar ve bu yolculukla bu nimetleri onlar tadar.

"Kesin inanacak insanlar için yeryüzünde nice deliller vardır."

Kesin inançtır işte gönülleri canlandıran ve görüp kavrama gücü veren. Yeryüzünün manzaralarını canlandırıp da insan kalbine gizli sırlarını söyleten, bu sırların gerisinde bulunan planlamadan ve yaratmadan söz eden... Bu kesin imanın dokunuşu olmazsa bütün bu sahneler ruhsuz, donuk ve bomboş kalır. Kalbe bir şey fısıldamaz ve kalp ile birlikte hiçbir şey karşısında tepki göstermezler. Birçokları bu kutsal ve herkese açık fuarın önünden gözleri ve gönülleri kapalı olarak geçerler. Orada ne bir canlılık hissederler ne de o fuarın dilini anlarlar. Çünkü kesin iman dokunup da kalplerini canlandırmamış çevrelerinde olan eşyaya ruh vermemiştir. Aralarında **"Dünya hayatının dışa vuran kısmını bilen"** (Rum, 7) bazı bilginler bulunabilir. Dünya hayatının gerçek yüzü ise, ruhları için kapalıdır. Çünkü kalpler varlık aleminin özüne açılan kapıyı ancak iman anahtarı ile açabilirler. Orayı ancak kesin iman (yakin) nuru ile görebilirler. Elbette doğru söylüyor yüce Allah!

Ve işte yeryüzünde görülen bir başka harika daha:

"Kendi canlarınızda da nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?"

İnsan denen şu yaratık bu yeryüzünün en büyük harikasıdır. Ne varki onun kalbi imandan habersiz, yakin (kesin iman) nimetinden mahrum kalınca, kendi değerini ve benliğinde gizli olan sırları göremez, dikkatten kaçırır.

İnsan vücut yapısı bakımından, yani organizmasının sırları bakımından bir harikadır. Ruhsal yapısı yani bu ruhun taşıdığı sırlar açısından bir harikadır. Kısacası insan hem dış görünüşü ve hem iç alemi ile bir harikadır. Çünkü o bu kainatın ana unsurunu sırlarını ve bilinmezliklerini simgelemektedir:

Bir önemsiz külçe sanırsın kendini
Saklarsın özünde bu büyük alemi!

İnsanoğlu ruhunun hayret verici sırlarını durup düşünecek olsa dehşet ve hayrette kalacağı sırlarla karşılaşır. Organlarının yapısı ve dağılımı. Organların görevleri ve bu görevlerini yerine getiriş tarzları. Besinlerin sindirim faaliyeti ve gıdaların emilmesi. Solunum faaliyeti ve gıdaların yakılması, kalpte ve damarlarda olan kan dolaşımı, sinir sistemi, yapısı ve vücudu yönetmesi, salgı bezleri ve salgıladıkları salgılar ve bunların organizmanın gelişimi, faaliyeti ve ahengi ile ilgileri... Bütün bu organların birbiri ile ahenk içinde çalışmaları birbirlerine destek olmaları ve çok hassas ve mükemmel bir biçimde birbirlerine karşı reaksiyonları. Bu harikalardan her biri içinde birçok harikalar taşımaktadır. Her organ ve her organın her parçası akıllara durgunluk verecek bir harika kaynağıdır...

İnsan ruhunun sırları ve bilinen ve bilinmeyen kabiliyetleri... Eşyayı kavraması ve nasıl kavradığı, kavranan olayları nasıl sakladığı ve sonra da nasıl hatırladığı... Bütün şu bilgiler ve zihinde saklanan yığınlarca imajlar... Nerede? Nasıl? Nasıl yer ediyor görülen ve seyredilen manzaralar? Nasıl? Sonra da bu imajları beyin nasıl çağırıştırıyor da bunlar zihin alanına çıkıyor? Bunlar ruhun yete-

neklerinin bilinen taraflarıdır. Oysa bilinmeyenler bunlardan çok daha fazla ve çok daha önemlidir... Bunun izleri zaman zaman, görülenin ötesinde bilinmeyen noktaları gösteren sezdirmelerde dokunuşlarda da kendini göstermektedir.

Sonra insan cinsinin doğmasında ve birtakım özellikleri kalıtım yolu ile elde etmesindeki sırlar... Bir tek hücre insan cinsinin tüm özelliklerini içeren şifreyi taşıyor. Aynı hücre bu özelliklerin yanısıra ana-baba ile yakın dedelerin de özelliklerini taşıyor. Bunca özellikler birtek küçük hücrenin neresinde gizleniyor? Bu bir tek hücre kendi kendine kendi uzun tarihine giden yolu nasıl buluyor da sonra insanı en hassas bir biçimde simgeliyor ve nihayet şu insan denen harika yaratığın yeniden oluşması ile yolculuk son buluyor?

Bir ceninin yeryüzündeki hayatına başladığı anı bir an düşünmek... Annesinden ayrı bir varlık olarak ana karnında yer alması artık kendi kendine dayanması, hayatın başlaması için kalbine ciğerlerine çalışma izni verilmesi... Şu anı ve şu hareketi durup bir an düşünmek akıllara dehşet verir, kalpleri yerinden oynatır... İnsanın ruhu bu manzara karşısında dehşet ve iman feyzi ile dolar ve taşar. Kalp kendinden geçer vicdan kendisini tutamaz.

Bir de çocuğun harfleri, heceleri sonra kelimeleri ve arkasından da cümleleri söyleyebilmek için dilini ağzında döndürmeye çalıştığı anı düşünelim. Hatta bizzat konuşmaya eğilelim. Şu dilin konuşmasına... Gırtlağın ses çıkarmasına. Bu da akıl almaz bir harikadır. Bu öyle bir harikadır ki çok karşılaştığımız için etkisi altında kalmıyoruz. Ama bir an durup düşününce son derece etkisine kapılırız. Çünkü bu akıl almaz bir harikadır. Akıllara dehşet veren ve ancak Allah'ın sahip olabileceği bir kudreti gösteren bir harikadır.

Bu insan denen yaratığın hayatının en küçük ayrıntısı bile bizleri hayretten hayrete sürükleyen bir harika ile yüzyüze getirmektedir. **"Kendi canlarınızda da nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?"**

İnsan cinsinin her bir ferdi başlı başına bir alemdir. Ve her bir fert üzerinde şu varlık aleminin asırlar boyu asla birbirine benzemeyen özel bir şekilde aksettiği bir aynadır. Bir ferdin, tüm insan cinsleri arasında şekil ve suret bakımından, akıl ve kavrama yönünden ruh ve duygu açısından hiçbir benzeri yoktur. Ve hatta herkesin hissindeki ve düşüncesindeki kainat kavramı bile birbirine benzemez. Milyonlarca ve milyarlarca eser sergilenen bu kutsal ve akıllara durgunluk verecek müzede, her bir fert özel bir nümunedir. Benzeri olmayan orjinal bir baskıdır. Ve böyle orjinal olan her ferdin tasavvurunda tüm varlık alemi de asla birbirine benzemez bir şekilde yansımaktadır. Nitekim asırlar boyu şu yeryüzünde bir parmak izinin bir diğerine benzediğini de göremezsiniz.

Beşer cinsinin harikalarından bir çoğu gözler önündedir, gözle görülebilir. **"Kendi canlarınızda nice deliller vardır. Görmüyor musunuz?"** Gözlerin gördüğü harikalar görülmeyen daha nicelerinin işaretidir.

Bu harikaları bir kitap teker teker kaydedemez. Bilinen ve görülenlerin ayrıntılarını anlatabilmek için ciltler dolusu kitaba ihtiyaç vardır. Bilinmeyenleri ise hâlâ bilinenlerden çok hem de pek çoktur. Kur'an bunları birbir sayıp dök-

müyor. Fakat Kur'an insan kalbi gözlere ve basiretlere sergilenmekte olan bu ilahi müze ile gaflet uykusundan uyansın diye kalbine şöyle bir dokunup geçiyor. İnsan şu dünya denen gezegende yolculuğunu düşünerek ibret alarak geçirsin diye şöyle bir dokunup geçmektedir. Bu gezegende yolculuğunu, harikaları görerek, düşünerek ve kendi benliğinde gizli olan şu akıllara durgunluk veren yaratmayı düşünerek, büyük bir hazla sürdürsün diye şöyle bir dokunuyor. Ama insanoğlu bundan habersizdir, dikkati başka şeylerdedir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, insan yaratıkların yüzlerini, özelliklerini, hareketlerini ve adetlerini en güzel yaratıcının yarattığı bir müzede dolaşan gezgin bir kul gözü ile düşününce ve yolculuğunu sürdürünce gerçekten de haz ve heyecan verici saniyeler geçirir. Ya bütün hayatını bu yüce hazlarla dolu alemde geçiren insanların duyacağı zevk ve sevinç nice olur?

İşte Kur'an-ı Kerim, bu tür dokunuşları ile insanı yeniden yaratıyor. Yeni bir duygu ile yoktan var ediyor. İnsana yeni bir hayat sunarak hak veriyor. Yeryüzünde düşünmesi imkansız ve eşi bulunmaz bir zevk ve sürur veriyor, insana.

İşte Kur'an bu tür düşünce ve idrak yüceliği istemektedir, insandan. Beşer kalbine bu hazineyi ancak iman verir. Bu yüce hazzı henüz yeryüzünde çamur ve toprak dünyasında iken ancak iman hazırlar insana.

İmdi... Birinci bakış yeryüzü sergisine idi. İkinci gezinti ruhlardaki harikaların fuarında idi. Bunlardan sonra, perdelerle örtülü yüce gaybın, görülmez alemin fuarı gelmektedir. Ki bu belirlenmiş rızık ve yazılmış olan nasiplerin yer aldığı fuardır.

"Rızkınız da size va'dedilen azab da göklerdedir."

Bu hayret veren bir işarettir doğrusu. Rızkın gözle görülen araçları yeryüzünde olmasına rağmen, insan yeryüzünde çalışıp didinirken ve rızkını ve nasibini çalışma ve didinmesinden beklerken Kur'an-ı Kerim, insanın bakışlarını ve ruhunu gökyüzüne, görünmeyen aleme Allah'a çeviriyor. Ki insanoğlu belirlenen rızkını ve yazılan nasibini oradan beklesin diye... Yeryüzü ve yeryüzündeki gözle görünen rızık araçları ise inananlar için Allah'ın varlığı ve kudretine birer delildirler. Gönülleri rızıklarını Allah'ın ihsanından beklesinler diye ve yeryüzünün ağırlıklarından ve ihtirasın pençesinden kurtarmak için Allah'a döndüren birer delildirler. Onun için Kur'an gözle görülen rızık araçlarına bu araçları yaratan ilk kaynaktan rızkı beklemeye engel olma fırsatı tanımaz.

İman eden bir kalp bu işaretin iç yüzünü kavrar ve olduğu gibi anlar. Bu işaretten maksadın yeryüzünü ve rızık araçlarını ihmal etmek demek olmadığını ve kendisinin yeryüzünde halifelikle ve orayı kalkındırmakla yükümlü olduğunu bilir. Bu işaretten hedefin, ruhun bu araçlara bağlanmaması ve yeryüzünü kalkındırırken Allah'ı unutmamak demek olduğunu bilir. Yeryüzünde çalışıp rızkı gökten beklemek gerektiğini, rızkın araçlarına sarılıp fakat kendisine rızık verenin bu araçlar olmadığına kesin iman etmek gerektiğini, rızkının gökte planlanmış olduğunu ve Allah'ın va'dettiği şeyin mutlaka olacağını bilir.

İşte böylece insanın kalbi yeryüzünde gözle görülen araçlara esir olmaktan

kurtulur. Aksine insan ruhu bu araçlarla göklerin yüceliklerine doğru kanat çırpar. Rızık araçlarında onların yaratıcısını gösteren deliller görüp kalbi gökyüzüne bağlı, ayakları yeryüzünde yaşarken göklerin yüceliklerine kanat çırpar insanoğlu... İşte bunu istemektedir Allah insanlar için... Çamurdan yaratıp, ruhundan bir soluk üflediği ve alemlerde birçok yaratıklardan üstün kıldığı bu yaratık için bunları istemektedir...

İnsanın en üstün durumda olduğu bu konumun gerçekleşmesi için tek vasıta imandır. Çünkü insan ancak bu takdirde Allah'ın kendisini yaratırken hedeflediği duruma, içine bozukluk ve sapıklık nüfuz etmeden Allah'ın insanları yarattığı önceki orjinal ve saf duruma gelebilir...

Yeryüzüne, ruhlara ve gökyüzüne bu kısa bakışlardan sonra, yüce Allah yüce zatı üstüne yemin ederek, bütün bu sözlerin doğru olduğunu belirtiyor:

Göklerin ve yerin Rabb'ine and olsun ki bu vaad, sizin konuşmanız kadar kesin ve gerçektir."

Onların kendi aralarında konuşması nasıl bir gerçek ise, konuşup konuşmadıkları konusunda nasıl ki görüş ayrılığına düşüp tartışmıyorlar, bu konuda kuşku duymuyorlar ve bundan nasıl emin iseler, aynen bunun gibi bu kutsal sözlerin de tümü gerçektir, kuşkusuzdur. Ve Allah söylenenlerin en doğrusudur.

Esmaî'den naklolunan ve Zemahşerî'nin Keşşaf'ında zikrettiği güzel bir söz vardır. Biz rivayet bakımından ihtiyatlı olmakla birlikte güzel olduğu için buraya almayı uygun görüyoruz:

"Basra camisinden çıkmıştım. Devesine binmiş bir bedevi çıkageldi. Bedevi:

— Hangi kabiledendir bu adam? dedi. Ben de:

— Asma oğulları kabilesinden dedim. Bedevi:

— Nereden gelirsin? diye sordu. Ben de:

— Rahman'ın sözünün okunduğu yerden dedim. Bedevi:

— O sözden oku bakalım dedi. Bunun üzerine Zariyat suresini okumaya başladım. Baştan 22 nci ayete gelince, Bedevi:

— Yeter dedi. Kalktı devesini yatırdı ve boğazladı. Etini gelene ve geçene dağıttı. Kılıcına ve yayına yöneldi, onları kırdı ve gitti. Bir müddet sonra ben Harun er Raşit ile tavaf ediyordum. Bir de baktım ki birisi ince bir ses ile beni çağırıyor. Döndüm ve gördüm ki o bedevi. Sararmış solmuş ve incelmişti. Bana selam verdi ve aynı sureyi okumamı istedi. Aynı ayete gelince bir çığlık attı ve dedi ki: **"Biz Rabb'imizin bize va'dinin gerçek olduğunu bulduk"** (A'raf, 44). Sonra:

— Başka var mı dedi. Ben de **"Göğün ve yerin Rabb'ine and olsun ki bu vaad, sizin konuşmanız kadar kesin ve gerçektir"** ayetini okudum. Bir çığlık daha attı ve:

— Sübhanellah dedi. Kim öfkelendirdi celal sahibini ki yemin etmiş O? Sözünü kim tasdik etmemiş ki yemine başvurmuş dedi. Bu sözü üç kere tekrar etti ve ruhunu teslim etti."

Bu bir menkıbedir. Doğru olabilir de olmayabilir de... Ama bu menkıbe bizlere Allah'ın yemininin ne kadar yüce olduğunu hatırlatması bakımından önemlidir. Allah'ın zatına ve göğün ve yerin Rabbi olması niteliğine yemininin yüceliğini hatırlatması bakımından önemlidir. Çünkü bu yemin, yemin edilerek pekiştirilen gerçeğe de bir yücelik katmaktadır. Ki bu gerçek kaseme ve yemine gerek kalmayacak kadar apaçık bir gerçektir.

Buraya kadar anlatılanlar surenin birinci bölümü idi. İkinci bölüm ise, Hz. İbrahim, Lut, Musa'nın -selâm üzerlerine olsun- hikayeleri ile, Hud Peygamberin kavmi olan Ad, Salih Peygamberin kavmi olan Semud ve Nuh peygamberin kavmine dair hikayelere işaretleri içermektedir. Bu bölümün önceki bölümle ve aynı zamanda surenin akışı içinde kendisini izleyen bir sonraki bölümle yakın bir ilişkisi vardır.

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ٱلْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟
سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ فَجَآءَ بِعِجْلٍ
سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُۥٓ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ
خِيفَةً ۖ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ
ٱمْرَأَتُهُۥ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾
قَالُوا۟ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾
قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ
مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ
لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا
فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ ءَايَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

24- İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?
25- Onlar, İbrahim'in yanına girip "Selam sana" demişlerdi, İbrahim de: "Selam size" demişti. İçinden de, onların "Tanınmamış bir topluluk" olduklarını geçirmişti.
26- Gizlice ailesinin yanına gitti, semiz bir buzağı getirdi.
27- Onu, önlerine yaklaştırdı, "Yemez misiniz?" dedi.
28- Yemediklerini görünce içine bir korku düştü. "Korkma" dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.
29- Karısı hayretle çığlık içinde geldi. Yüzünü kapayarak "Ben kısır bir koca karıyım" dedi.
30- Dediler ki: "Rabb'in böyle dedi. O, hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir."

31- İbrahim: "O halde işiniz nedir ey elçiler?" dedi.
32- Dediler ki: "Biz suçlu bir kavme gönderildik."
33- "Ki onların üzerine çamurdan taşlar salalım;"
34- "Rabb 'inin katında, haddi aşanlar için işaretlenmiş taşlar."
35- Orada mü'minlerden kim varsa çıkardık.
36- Zaten orada bir ev halkından başka müslüman da bulamadık.
37- Acı azabdan korkanlar için orada bir ibret bıraktık.

Bunlar peygamberlerin tarihlerinde yer alan delil veya delillerdir. Tıpkı yeryüzünde ve ruhlarda işaret olunan deliller gibidir bunlar da... Bu sözler birinci bölümde gerçekleşeceği ifade olunan va'dler gibi gerçekleşecek olan va'd veya tehditlerdir.

Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- hikayesi bir soru ile başlıyor: **"İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?"** Bu hikaye anlatılacak olan hikayeye dinleyenlerin dikkatlerini çekmek ve zihinleri buna hazırlamak için böyle soru ile başlıyor. Hz. İbrahim -selâm üzerine olsun- misafirlerinin şerefli olarak nitelenmelerinin nedeni ya onların Allah katında böyle şerefli oluşlarından veya hikayede anlatıldığı gibi Hz. İbrahim'in onlara yaptığı ikramdan dolayıdır.

Hz. İbrahim'in cömertliği ve dünya malına karşı önem vermeyişi açıkça görülmektedir. Misafirleri içeri girer girmez **"selam"** diyorlar. Kendilerini tanıyıp bilmediği halde salamlarını alıp karşılık veriyor. Evet kendisine selam verilir verilmez onların selamlarına karşılık verir vermez hemen onlara yemek hazırlamak üzere hızla hanımının yanına koşuyor. O kadar bol yemek getiriyor ki değil üç kişiye onlarca kişiye bile yeter. **"Gizlice ailesinin yanına gitti semiz bir buzağı getirdi."** Rivayete göre gelen konuklar üç kişiymişler. Bu semiz buzağının bir omuzu bile onlara yetecek kadarmış!

"Onu önlerine yaklaştırdı 'yemez misiniz?' dedi."

Hz. İbrahim konukların yemeğe ellerini uzatmamaları ve biraz sonra yiyeceklerini gösteren bir davranış içinde bulunmamaları yüzünden soruyor bu soruyu. **"Yemediklerini görünce içine bir korku düştü."** Bunun iki nedeni olabilir: Birincisi ev sahibinin sunduğu yemeği yemeyen bir yabancı konuğun bu hareketi o konuğun içinde kötü niyet ve hıyanet beslediği anlamına gelmesindendir. Ya da Hz. İbrahim onların davranışında tuhaf şeyler görmüştür bundan dolayıdır. İşte bu esnada konuklar ona gerçek kimliklerini açıklıyorlar veya onu yatıştırıyorlar ve kendisine müjde veriyorlar. **"Korkma' dediler. Ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler."** Bu müjde kısır eşinin Hz. İshak peygamberi doğuracağına dairdir.

Karısı hayretle çığlık içinde geldi. Yüzünü kapayarak **"Ben kısır bir koca karıyım' dedi."** Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- hanımı müjdeyi duymuş ve bu müjde karşısında birden şaşkına dönmüş, dehşet içinde çığlık atmış ve kadınların adeti olduğu gibi, yanaklarını iki avucu ile kapatmıştı. Bu nasıl olur? **"Kısır bir kocakarıyım"** diye bağırmaya başlamıştı. Böylece kendisi yaşlı bir kocakarı olduğu için bu müjde karşısında dehşetini dile getirmişti. Çünkü o aslında kısır birisiydi. Hiçbir zaman beklemediği bu çarpıcı müjde karşısında kendisinden geçmiş ve unutmuştu müjdeyi meleklerin getirdiğini. İşte o sırada melekler

onu ilk gerçeğe, kendisini hiçbir şeyin kayıtlayamıyacağı ve her işi hikmet ve ilim ile idare eden kudret gerçeğine döndürürler.

"Dediler ki: 'Rabb'in böyle dedi. O, hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir."

Herşeye "Ol" deyince hemen oluverir. Yüce Allah ol demiştir. O halde onun sözünden sonra neye gerek var bir şeyin olması için. Ancak ne varki alışkanlık ve adetler beşerin kavramasını sınırlandırıyor, düşüncelerini daraltıyor ve bu yüzden insan alışageldiği şeye aykırı bir şeyin olduğunu görünce dehşete kapılıyor ve nasıl olacağına hayret ediyor. Zaman zaman da şımarıklık ederek onun oluşunu inkara yelteniyor. Oysa mutlaka dileme (yüce irade) yoluna devam etmektedir, beşerin küçük ve sınırlı olan alışkanlıkları ile kayıtlı değildir. Dilediğini hiçbir kayıt ve sınır tanımadan yoktan var eder.

Bu sırada Hz. İbrahim konuklarının kimler olduklarını öğrendiği için hangi görevle gönderildiklerini sormaya yöneliyor. **"Ey elçiler işiniz nedir dedi..." "Dediler ki: 'Biz suçlu bir kavme gönderildik.' Hz. Lut'un gönderildiği kimselerdi. "Rab'binin katında, haddi aşanlar için işaretlenmiş taşlar."**

Bu taşların, aşırı gidenler ve hakkın sınırını aşanlar için Allah katında hazırlanıp damgalanmış olmaları; yerin derinliklerinden kızgın lavlar püskürten azgın yanardağların fırlattığı taşlar olmalarına engel değildir. Zaten Hz. Lut'un gönderildiği insanlar fıtratın ve dinin sınırlarını aşarak aşırı gitmişlerdi. Bu taş bu itibarla **"Rabbinin katında"** O'nun iradesi ve yasaları uyarınca azgınlardan dilemiş olduğu kimselerin başlarına gelecektir. **"Atılacaktır".** Ne zaman ve nerede atılacağı ise O'nun ilmi ve ezeli planı uyarınca takdir edilip belirlenmiştir. Taşın atılışını yine kendi iradesi ve konumları uyarınca melekler üstlenirler. Bizler meleklerin nasıl olduklarını biliyor muyuz? Onların bu kainat ve içinde bulunan canlı ve cansız varlıklarla ilişki tarzlarını kavrayabiliyor muyuz? Zaman zaman açığa vuran dış görünüşlerine göre, kendimizden isimler verdiğimiz kainat güçlerinin asıl yüzlerini kavrayabiliyor muyuz? O halde Allah'ın bu güçlerden bazılarına herhangi bir zamanda görev verdiğini, bu güçlerden bir kısmını çeşitli şekillerde bazı insanların üzerine dünyanın herhangi bir yerinde gönderdiğini bizlere haber vermesine itiraz etmeye hakkımız yoktur. Bizlerin bilgi adına sahip olduğumuz tek şey bu güçlerin görünüşlerine dair bir takım varsayımlar, nazariyeler ve temelsiz yorumlardan ibaret iken, ve bu güçlerin gerçek şekilleri hala bizlerden uzak iken Allah'ın bu konuda vermiş olduğu haberlere itiraz etmeye de hakkımız yoktur. Bu yağan, ister volkanik bir taş olsun, isterse başka bir taş olsun, Allah'ın elinden çıkıyor. Onun sanatının ve dilemesinin eseridir. Sırrı O'nun yüce katındadır, bilinmez. Allah onu dilediği zaman, somut olarak meydana çıkarır.

"Orada mü'minlerden kim varsa çıkardık."

Onları kurtarmak ve korumak için çıkardık. **"Zaten orada bir ev halkından başka müslüman da bulamadık".** Başka yerlerden anlaşıldığı gibi, bu ev halkı **Lut Peygamberin** evinin halkı idi. Sadece onlar kurtulmuştu. Fakat karısı da helak olanlar arasında idi.

"Acı azaptan korkanlar için orada bir ibret bıraktık." Korkanlar bu kanıtı

görürler, kavrarlar ve ondan yararlanırlar. Diğerleri ise, gözleri kör olduğundan ne yeryüzünde, ne benliklerinde ve ne de tarih olaylarında Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren delilleri göremezler.

Bir diğer delil de Hz. Musa'nın hikayesinde vardır. Allah (c.c.) o delile Peygamberler tarihindeki kanıtlar sergilenirken kısaca ve hızla işaret etmektedir.

وَفِي مُوسَىٰٓ إِذْ أَرْسَلْنَٰهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَٰنٍ
مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِۦ وَقَالَ سَٰحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَٰهُمْ فِي ٱلْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾

38- Musa'nın başından geçenlerde de ibretler vardır. Onu apaçık bir delille Fir'avn'a gönderdik.
39- Fir'avn ordusuyla birlikte yüz çevirmiş ve "Musa, ya bir büyücü ya da bir delidir" dedi.
40- Sonunda onu ve ordularını yakalayıp denize attık. O, kınanmayı haketmişti.

Allah Teala, Hz. Musa'yı Fir'avn'a gönderirken ona heybeti ve kesin delili vermişti. Hz. Musa onları işitmekte ve görmektedir. Ne varki, Fir'avn bütün adamları ile birlikte yüz çevirmiş ve apaçık gerçekten ve kesin delillerden sapmıştı. Ve kendisine Allah'ın olağanüstü mucizelerini gösteren Peygamberi Hz. Musa için o, **"Ya bir büyücüdür ya da bir delidir"** demişti. Bu da kesin olarak gösteriyor ki, olağanüstü olaylar ve mucizeler hidayete hazırlıklı olmayan kalpleri hidayete erdiremez, batılda ısrar eden yalanlamaya yönelen dilleri kesip susturamaz.

Burada ifadenin akışı, hikayenin ayrıntılarını sunarak sözü uzatmıyor. Hemen tarihte anlatılan ve sözü edilen delilin ortaya çıktığı hikayenin final kısmına geçiyor.

"Sonunda onu ve ordularını yakalayıp denize attık. O, kınanmayı haketmişti".

Yani azgınlığı ve yalanlaması kınanmayı gerektirecek seviyedeydi.

Ayetin Allah'ın Fir'avn'u ve adamlarını yakalayıp denize attığı şeklindeki ifadesinde O'nun bu fiilleri direkt olarak kendisinin yaptığı açıkça anlaşılmaktadır. Allah'ın yeryüzündeki ruhlardaki ve peygamberler tarihindeki delilleri sunulurken Hz. Musa'ya değinilmesinde güdülen hedef de budur zaten.

Bir başka delil de Ad kavmi ile ilgilidir.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلرِّيحَ ٱلْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَٱلرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

41- Ad kavminde de ibretler vardır. Onlara kasıp kavuran rüzgarı göndermiştik.
42- Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.

Ad kavmine gönderilen rüzgara **"Akim"** denilmesinin nedeni, onların umdukları gibi, bu rüzgarın su ve hayat değil de ölüm ve felaket taşımasıydı. Üzerinden geçtiği herşeyi çürütüp dağıtması, ufalayıp kırıntı haline çevirmesiydi.

Rüzgar bu evrendeki güçlerden birisi, Allah'ın ordularından bir ordudur. **"Rabb'inin ordularını ancak O bilir"** (Zariyat, 31) Ve Allah rüzgarı -kendi dile-

mesi ve kanunları çerçevesinde- herhangi bir biçimi ile, belirlenen zamanda, öldürüp yok etmek ya da diriltip canlandırmak için istediği kimseler üzerine gönderir. Burada basit ve bireysel itirazda bulunmaya ve "rüzgar tabiat kanunlarına göre akar, tabii faktörlere uyarak şuraya veya buraya eser" diyerek gülünç olmaya gerek yoktur. Çünkü onu bu sistem uyarınca ve bu faktörlere uygun olarak akıtan güç, takdir ve planlaması uyarınca dilediği zaman dilediği kimsenin başına bela eden, güçtür. Bu güç, rüzgarı planladığı sistem ve yarattığı etmenler çerçevesinde dilediği gibi bela etmeye yetenekli ve kadirdir. Bu noktada hiçbir fikir ayrılığına, itiraza ve kuşkuya yer yoktur.

Üçüncü delil Semud kavmi hakkındadır.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا
عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

43- Semud kavminin başına gelende de ibretler vardır: Onlara, "Bir süreye kadar zevklenin" denmişti.
44- Rab'lerinin buyruğuna başkaldırdılar, bu yüzden bakıp dururlarken onları yıldırım yakaladı.
45- Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı.

"Bir süreye kadar zevklenin" sözü ile onların dişi deveyi öldürmelerinden sonra kendilerine üç gün süre verilmesine işaret ediliyor olabilir. Nitekim bu konu bir ayette şöyle ifade olunmaktadır: **"Salih onlara 'yurdunuzda üç gün daha yaşayınız' dedi."** (Hud, 65) Yahut da bu işaretle, Salih Peygamberin gelişinden dişi deveyi öldürmelerine, Rab'lerinin buyruğunu dinlemeyip ondan yüz çevirmelerine ve sonunda da helak olmayı hak etmelerine kadar geçen nimetlenip faydalandıkları süre kastedilmektedir.

Lut peygamberin kavmine gönderilen taş, Ad kavmine gönderilen rüzgar hakkında söylediğimiz şeylerin aynısını Semud kavmine gönderilen yıldırım hakkında da söyleyebiliriz. Bunların hepsi de kainat kuvvetleri olup Allah'ın emri ile yöneltilmekte ve O'nun dilemesi ve koyduğu kanunlara boyun eğmektedirler. Allah bunları bu kanunlar çerçevesinde dilediği kimselerin başlarına bela olarak verir. Ve onlar da Allah'ın kendilerine yüklediği fonksiyonu yerine getirirler. Tıpkı Allah'ın ordularından herhangi bir ordu gibi.

Dördüncü delil ise Nuh kavmi hakkındadır:

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

46- Daha önce de Nuh kavmini helak etmiştik. Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir toplum idiler.

Bu ifade, Hz. Nuh'un hikayesine açıklama getirmeden hızlıca dokunuşlar içeren kısa bir işaret niteliğindedir. Ve sanki Nuh kavmini de hatırla denilmektedir. Bazı okunuş rivayetlerinde bu "kavm" sözcüğü, "üzkur" (hatırla) fiilinin

bağlacı olan "fi" olmadan üstün olarak okunmuştur. Ve bundan sonra gelen ayet, "**Göğü gücümüzle biz kurduk. Şüphesiz biz onu genişleticiğiz.**" ayeti bağlaçla bağlanmıştır. Bu ayet, kainat mucizesinden söz etmektedir. Bundan öncekiler tarihsel delillerle ilgilidir. Ayetin akışı bu iki delil ve mucizeyi birbirine bağlıyor. Bu bölüm de her iki delili surenin üçüncü kısmına bağlıyor...

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

47- Göğü gücümüzle biz kurduk; şüphesiz biz onu genişleticiyiz.
48- Yeri biz döşedik biz ne güzel döşeyiciyiz.
49- Her şeyden çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.

Bu ayetle yeniden surenin başlangıcını oluşturan evrensel senfoniye yeniden dönülmektedir. Kur'an'ın kalplere cazip gösterdiği değişik şekillerden birisini oluşturur bu ayet. Ve yine bu ayet, hem burada ve hem de başta Allah'ın varlığını ve kuvvetini gösteren delillere yeni bir giriştir. Bu giriş Hz. Nuh peygamberin mucizesini gökyüzü ile yeryüzüne ve yaratıklarda bulunan delillere bağlamaktadır. Sonra da bütün bunlardan, insanlar tevhid içinde soyutlanarak Allah'a dönsünler ve O'na yönelsinler diye onlara çağrı yinelenmektedir.

"**Göğü gücümüzle biz kurduk; şüphesiz biz onu genişleticiyiz.**"

Ayette geçen "**Eyd**" sözcüğü güç anlamındadır. Allah'ın gücünün ne demek olduğunu en güzel gösteren de, akıllara durgunluk verecek derecede birbirine bağlı ve görkemli gökyüzünün bina edilmesidir. Gök kelimesi ile hangi anlam kastedilirse kastedilsin değişmez. İster yıldızların ve gezegenlerin yörüngeleri kastedilsin isterse, milyonlarca yıldız kümelerini içeren ve adına galaksi denilen yıldız toplulukları, kastedilmiş olsun, ister yıldızların ve gezegenlerin serpili bulunduğu şu uzay boşluklarından herhangi biri kastedilsin, ister "**sema**" sözcüğünün ifade ettiği anlamlarda diğerleri kastedilsin, farketmez... Genişlik sözcüğü de bunun gibi apaçık gözler önündedir. Sayıları milyonu bulan ve akıl almaz kütlelere sahip bulunan bu yıldızlar, engin uzay denizine serpiştirilmiş birer zerre gibidirler.

Burada gökyüzünün genişliğine işaret edilmesinde yüce Allah'ın daha önce "gökyüzünde" dediği rızık hazinelerine başka bir ima daha vardır. Burada sema sözcüğü her ne kadar Allah'ın katında olan şeyler için bir sembol olsa da, Kur'an ifadesi bu kelimeye belirli özellikler vermektedir. Öyle görünüyor ki, beşerin duygularına ilham verici olan bu seslenmeden hedef de bu özelliklerdir.

Daha sonra gelen "döşenen yeryüzü" deyimine işaretten hedef de bunun gibidir.

"**Yeri biz döşedik, biz ne güzel döşeyiciyiz.**"

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Allah Teala, bu yeryüzünü hayata beşik olsun diye hazırlamıştır. Ayette geçen "döşeme" sözcüğü, konfor rahatlık ve düzeni çağrıştırıyor. İşte yeryüzü de, insanoğlu için aynen bir beşik gibi rahat ve huzur yatağı kılınmış, herşey orada en ince ayrıntısı ile hayatın kolay olması ve

sürmesi için takdir edilmiştir. "Ne güzel döşeyiciyiz."

"Ve herşeyden de çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız."

Bu ifade, şu yeryüzünde belki de şu evrende var olan yaratma kuralını gösteren, akıllara durgunluk verecek bir gerçektir. Çünkü ifade, yaratıklarda çift cinslilik kuralını sadece yeryüzüne özgü kılmıyor. Yaratılışta çift olmak kuralı canlılarda apaçık ortadadır. Ancak ayette geçen "şey" sözcüğü, cansızları da kapsamına alır. Yani bu ifade, canlı varlıklar gibi eşyanın da "çift cinslilik" prensibine göre yaratıldığını işaret etmektedir.

Bu ayetleri insanlığın ondört asırdan beri bildiğini gözönüne alırsak ve yine herşeyde "çift" olma prensibi bir yana, canlılarda bile çift yaratılma prensibinin o zamanlar bilinmediğini bir düşünürsek, evet bütün bunları düşünürsek çok büyük ve hayret verecek bir durumla yüzyüze buluruz kendimizi. İşte Kur'an-ı Kerim, kainata dair gerçekleri, herkesten önce asırların ötesinden akıllara durgunluk verecek bir biçimde bizlere haber vermektedir.

Ayrıca bu ayet bizlere, modern bilimsel araştırmaların gerçeklere ulaşma yolunda oldukları izlenimini vermektedir. Öte yandan bu modern bilimsel araştırmaların kainatın temel yapısının atom olduğunu, atomun ise artı ve eksi yüklü çift kutuplu elektronlardan oluştuğunu belirttiğini gözönüne alırsak, bu araştırmaların akılları hayrette bırakan ayetin ışığı altında gerçeği yakalama yolunda olduğunu söyleyebiliriz.

Bu kısa ifadeli fakat akılları yerinden söküp oynatacak kadar geniş boyutlu, bu dokunuşların ışığı altında, göklerin kucağına, yeryüzünün en sonuna ve yaratıkların iç dünyalarının derinliklerine kadar yapılan bu gezintilerden sonra, ayet insanlara seslenerek göklerin ve yerin yaratıcısına koşmalarını istiyor. Ruhlarına ağırlık veren ve sınırlayıcı her engelden sıyrılarak, eşsiz ve ortaksız olarak bu kainatı yaratan Allah'ı birleyerek O'na koşmalarını istiyor.

فَفِرُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۖ إِنِّى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۖ إِنِّى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

50- O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, sizi O'ndan açık bir şekilde korkutuyorum.

51- Allah ile beraber başka tanrılar uydurmuyorum. Ben size O'nun tarafından görevlendirilmiş apaçık bir uyarıcıyım.

Burada "koşma" sözcüğünün yer alması gerçekten hayret vericidir. Bu ifade insanın ruhunu şu yeryüzüne bağlayan, serbest kalmaması için üzerine ağırlık gibi çöken, ruhu her yönden kuşatan, tutsak eden ve kelepçeye vuran, ağırlıkları, kayıtları, bu ağları ve kementleri ima etmektedir. Ve özellikle de rızık ve ihtiras ile va'dedilen payların (rızkın) gözle görülen ağaçları ile oyalanma tuzaklarını ima etmektedir... Bundan dolayı, silkinip harekete geçmek, bu yüklerden ve kayıtlardan kurtularak Allah'a koşmak için yapılan sesleniş güçlü olmaktadır. Her türlü şirkten uzaklaşarak sadece bir olan Allah'a koşmak için yapılan sesleniş güçlü olmaktadır. İnsanlara delillerinin olmayacağı ve özürlerinin kalmayacağı hatırlatılması için güçlü seslenişte bulunulmaktadır. **"Ben size O'nun tarafından görevlendirilmiş apaçık bir uyarıcıyım."** Yanyana iki ayette bu uyarı-

nın tekrar edilmesi uyarma ve sakındırmayı daha da artırmak içindir.

Ve sanki gökyüzündeki, yeryüzündeki ve yaratıklardaki Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren delillere işaret, peygamberlik ve peygamberlerin mucizeleri ile birbirinin uzantısı şeklinde bir bütünlük gösteriyordu.

Şimdi bu işaretler son bulunca ayetin yukarısında geçen Peygamber hikayelerine ilişkin değerlendirmeler geliyor.

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا۟ سَاحِرٌ
أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْا۟ بِهِۦ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ
فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ ٱلذِّكْرَىٰ تَنفَعُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

52- İşte böyle, onlardan önce de ne kadar elçi geldiyse mutlaka: "Büyücü veya cinlenmiş" dediler.
53- Bunu birbirlerine vasiyet mi ettiler? Hayır onlar azgın bir topluluktur.
54- Onlardan yüz çevir, sen kınanacak değilsin.
55- Ancak yine de hatırlat, çünkü hatırlatmak, mü'minlere fayda verir.

Yalancıların karekteri ve mizaçları hep aynıdır. Sapıklar Hakkı ve Peygamberi hep aynı şekilde karşılamışlardır.

"İşte böyle, onlardan önce de ne kadar elçi geldiyse mutlaka: 'Büyücü veya cinlenmiş' dediler."

Tıpkı şu müşriklerin dediği gibi. Ve sanki çağlar boyu bu çeşit karşılamayı birbirlerine öğütlemişlerdir. Gerçekte onlar birbirlerine birşey öğütlememişlerdir. Böyle bir şey yoktur. Ama azgınlığın ve doğru yoldan sapmanın özelliği var ya bu hep aynıdır. İşte eskilerle yenilerin ortak özellikleri budur.

Azgınların sanki birbirlerine öğüt vermiş gibi çağlar boyu tekrarlayıp durdukları bu tutumlarının doğal sonucu Resulullah'ın -salât ve selâm üzerine olsun- müşriklerin yalanlamalarına aldırmamasıdır, önem vermemesidir. Peygamber onların sapıklığından dolayı kınanacak değildir, hidayete ermemelerinde kusurlu sayılmıyacaktır. **"Onlardan yüz çevir, sen kınanacak değilsin."** O sadece bir hatırlatıcıdır. Dönekler ne kadar yüz çevirirlerse çevirsinler, yalanlayanlar ne kadar yalanlarsa yalanlasınlar o bir uyarıcıdır, görevi öğüt vermektir ve öğüt vermeye de devam edecektir.

"Çünkü hatırlatmak mü'minlere fayda verir." Mü'minlerin dışında inkarcılara fayda vermez. Peygamberin görevi öğüttür. Bir kimsenin doğru yola ermesi veya sapık olarak kalması bu görevin dışındadır. Her iki konu da yetki sadece, insanları dilediği duruma göre yaratan, Allah'ın yetkisindedir.

Burada surenin son vurgulaması geliyor. Ve burada Allah'a koşmanın anlamı ortaya çıkmakta ve insanın görevini yerine getirmek için yüklerden ve tutsaklıktan kurtulmasının ne demek olduğu belli olmaktadır. Bu öyle bir görev ki Allah kullarını o görevi yerine getirsinler diye yaratmış ve onu yapsınlar diye onları bu varlık alemine göndermiştir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم
مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

56- Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.
57- Ben onlardan rızık istemiyorum, beni beslemelerini de istemiyorum.
58- Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.

Bu kısacık ayet muazzam ve korkunç bir gerçeği kapsamaktadır ki bu gerçek iyice anlaşılmadan yeryüzünde beşer hayatı düzenli olmaz. Yeryüzünde sözünü ettiğimiz hayat ister kişisel hayat olsun ister toplum hayatı olsun isterse tüm devirler ve çağlar boyu bütün insanlığın hayatı olsun farketmez.

Bu kısacık ayet birçok anlam ve gayelerin ufuklarını açmaktadır ki bunların tümü hayatın üzerinde durduğu temel taşı sayılan bu muazzam gerçeğin içinde yer alır.

Bu gerçeğin kapsadığı ufuklardan birincisi şudur: Elbette ki cinlerin ve insanların var olmalarının, yaratılmalarının belirli bir gayesi vardır. Bu gaye bir görevde simgelenmektedir ki, kim bu görevi yerine getirirse varlık ve yaratılış gayesini gerçekleştirmiş olur. Yerine getirmeyen ya da yan çizen ise yaratılış gayesini yıkmış ve yitirmiş olur. Böyle birisi görevsiz, başı boş kalmış ve hayatı hedef ve değerini yitirmiştir. Hayatı, kendisini değerli kılan asıl anlamını yitirmiş olur. Böylece hayat yaratılış gayesinden sıyrılmış ve bunun sonucunda kişi dipsiz bir boşluğa yuvarlanmıştır. Bu durum kendisini ana sisteme bağlayan, koruyan ve ona ölümsüzlüğü sağlayan varlık kanunundan sıyrılıp kaçan herkesin başına gelir.

İnsanları ve cinleri varlık kanununa bağlayan bu belirli görev Allah'a ibadet veya O'na kulluktur. Ortada bir kul, bir de Rab olacaktır. İbadet eden bir kul, tapılan bir Rab... İşte bir kulun hayatı bütünü ile bu ilke üzerine olursa düzgün olur.

İşte bu göz kamaştırıcı gerçeğin bir diğer yönü de burada ortaya çıkıyor. Ve buna göre ibadetin anlamı sırf, birtakım sembolik davranışları yerine getirmekten çok daha geniş ve çok daha kapsamlı olduğu gerçeği ortaya çıkıyor. Çünkü cinler ve insanlar bütün hayatlarını belirli sembolik hareketleri yerine getirerek geçirmezler. Ve Allah Teala onlara bunu yüklemiyor. Aksine yüce Allah onlara hayatlarının büyük bir kısmını kuşatan ve meşgul eden başka birtakım faaliyetler yüklüyor. Bizler Allah'ın cinlere yüklediği faaliyet şekillerini bilmiyoruz. Fakat insandan istenen faaliyetlerin sınırını biliyoruz. Bunu Kur'an'dan yüce Allah'ın sözünden öğreniyoruz. **"Hani Rabb'in meleklere 'ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti."** (Bakara, 30) Şu halde insan denen varlıktan yapması istenen amel, yeryüzünde Allah'ın halifesi olmaktır. Bu görev içinde yeryüzünün imarı da vardır. Bunun içinde yeryüzündeki güç ve enerji kaynaklarının, ham madde rezervlerinin ve gizli cevherlerin keşfedilmesi ve bunları kullanarak geliştirip yaşam düzeyinin yükseltilmesi gibi birtakım aktif faaliyetler gerekmektedir. Ayrıca evrenin genel kanunları ile uyum içinde olan mutlak sistemi gerçek-

leştirebilmek, yeryüzünde Allah'ın şeriatını hakim kılmak da halifeliğin gerekleri arasındadır.

Buradan açıkça ortaya çıkıyor ki; insanın yaratılış gayesi ve ilk görevi olan ibadetin anlamı sadece birtakım sembolik davranışları yapmaktan çok daha geniş ve çok daha kapsamlıdır ve halifelik görevi de ibadet kavramına kesinkes dahildir. O halde gerçek ibadet kavramı iki ana unsurda somutlaşır:

1- Allah 'a ibadetin anlamını ruhlara yerleştirmek. Yani, düşünceye şunu kesin olarak yerleştirmeli ki, ortada bir kul, bir de Rab vardır. Kul kulluk eder, Rab'be ise ibadet edilir. Bunun ötesinde hiçbir şey yoktur, ve ortada bu konumdan ve bu bakış açısından başka bir şey yoktur. Ve şu varlık alemi tümü ile ikiye ayrılır: Bir ibadet eden ve bir de ibadet edilen ma'bud. İbadet edilen Rab, birdir. Ve herkes O'nun kullarıdır.

2- İbadet, vicdandaki her harekette, organların her işleyişinde, hayattaki her davranışta Allah'a yönelmektir. Bütün davranışlar ile samimi olarak Allah'a yönelmek, başka her türlü duygudan ve Allah'a ibadet etme motifi dışında her türlü motiften sıyrılmaktır.

İşte ibadet bu iki unsur ile birlikte anlam kazanır. Ve yapılan ameller dini ibadet sembolleri yeryüzünü kalkındırmakla, yeryüzünü kalkındırmak da Allah yolunda cihatla, Allah yolunda cihad ise belalara sabretmek ve Allah'ın kaderine razı olmakla eşit hale gelir... Bunların hepsi ibadet demektir. Hepsi Allah'ın insanları ve cinleri yerine getirsinler diye yarattığı ilk görevi gerçekleştirmek demektir. Ve bunların tümü, Allah'tan başkasına yönelmeyi bırakıp herşeyin, sadece O'na kulluğunda somutlaşan genel kanunlara boyun eğmek demektir.

Ve işte o zaman, insan şu yeryüzünde yaşarken, burada Allah'ın kendisine vermiş olduğu bir görevi yerine getirmek için var olduğunu hissederek yaşar. Bu dünyaya o görevi yerine getirmek için belirli bir süre ile sınırlı olarak geldiğini, hissederek yaşar... Bu görevin ötesinde Allah'a itaattan başka dünyada hiçbir istek ve arzu, hiçbir gaye ve hedef düşünmeden dünyaya gelmesinin sadece O'na kulluk ve itaat ederek bu görevi yerine getirmek olduğunu hissederek yaşar. Bu görevin karşılığı ise duyulan iç huzuru, kendi durumundan ve amelinden hoşnutluk, Allah'ın kendisinden hoşnutluğu ve O'nun kendisini gözetmesi ile güven duymaktır. Sonra da bu, ahirette karşısına şereflendirme, nimet, ihsan ve büyük bir bağış olarak çıkacaktır.

Ve işte o zaman, insan gerçekten Allah'a tüm gücüyle yönelmiş olur. O zaman, şu yeryüzünün tutsaklığından, engelleyici cazibelerinden ve akılları çelen tuzaklarından sıyrılarak Allah'a koşmuş olur. Gerçekten esaretten ve yüklerden kurtulmuş ve kendisini Allah'a adamış olur. Kainatta bulunacağı yere, Allah'a kul olma yerine yerleşmiş olur. Çünkü Allah onu kendisine ibadet etsin diye yaratmıştır. İşte o zaman yaratılış gayesini yerine getirmiş, dünyaya geliş hedefini gerçekleştirmiş olur. İbadet kavramının ruhlara yerleştirilmesinin gerekleri arasında insanın yeryüzünde halifelik görevini yerine getirmesi, o görevin gereklerini omuzlaması, halifeliğin en son meyvelerini vermesini sağlaması vardır. Bu-

nun yanısıra insanın elini halifeliğin meyvelerine bulaştırmaması, kalbini onların cazibelerinden ve tuzaklarından uzaklaştırıp kurtarması gerekir. Çünkü o halifeliği ve halifeliğin sonuçlarını kendi şahsı için veya kendi çıkarlarını elde etmek için yapmış değildir. Fakat, halifeliği yerine getirerek gerçek ibadet (kulluk) kavramını gerçekleştirmek ve sonra da ibadet (halifelik) aracılığı ile Allah'a yönelmek için yapmıştır.

Ve yine ibadet kavramının bir diğer gereği de, yapılan amellerin ruhlarda yer eden değerlerinin o amellerin sonuçlarına göre değil de nedenlerine göre olmasıdır. Sonuç ne olursa olsun insan hiçbir zaman sonuçlara bağlı değildir. Çünkü o, bu amelleri yaparken ibadet görevini yerine getirmek niyeti ile yapmaktadır. Ve çünkü ona verilecek ödül o amellerin sonuçlarına göre değil, yerine getirdiği amellerin karşılığı olacaktır.

Böyle olunca, insanın, görevler, yükümlülükler ve ameller karşısındaki tutumu tümü ile değişir. Ve insan bütün bunlarda içlerinde gizli olan ibadet kavramını dikkate alır. İnsan tüm faaliyetlerinde bu espriyi gerçekleştirince, görevi sona ermiş ve gayesi gerçekleşmiş olur. Varsın bundan sonra sonuç nasıl gelişirse gelişsin. Bu sonuçlar onun görevleri arasında yoktur. Hesabını ona göre yapmaz ve onu ilgilendirmez de... Çünkü bundan sonrası Allah'ın kaderine ve dilemesine kalmıştır. Kulun kendisi, çabası, niyyeti, ameli de yüce Allah'ın kaderi ve dilemesinin bir parçasıdır.

İnsan kalbini amel ve çabaların sonuçlarından çekip çıkarınca, kendisini amel ve çabaya yönelten motifte ibadet kavramını gerçekleştirir gerçekleştirmez payını aldığını ve mükafatını garanti ettiğini hisseder. İşte o zaman kalbinde insanı dünya hayatındaki mallara köpekler gibi üşüşmeye ve onun uğrunda boğuşmaya sevkeden hırsın kırıntısı kalmaz. Bir yandan halifelik ve halifeliğin yükümlülüklerini omuzlamak uğruna olanca gücünü ve çabasını sarfederken, bir yandan da elini ve gönlünü şu dünyanın fani mallarına ve çabalarının sonucuna bağlamaktan çeker. Çünkü o bu sonuçları elde etmek veya sonuçları kendine mal etmek için değil, aksine onlarda ibadet kavramını hayata geçirmek için gerçekleştirmiştir.

Kur'an-ı Kerim, bu duyguyu insanın kafasını rızık endişesi ile meşgul olmaktan ve ruhun cimriliklerinden kurtararak besleyip güçlendiriyor. Rızık zaten garanti altındadır. Allah, kullara yönelik rızkı kendisi üstlenmiştir. İnsanlara mallarını kendilerine muhtaçlara harcamalarını ve yoksullara kendi mallarındaki haklarını vermelerini emrederken, verdiği rızkın karşılığında doğal olarak onlardan kendisini yedirmelerini veya rızıklandırmalarını istemiş değildir.

"Ben onlardan rızık istemiyorum, beni beslemelerini de istemiyorum."

"Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."

O halde bir mü'minin amel ederken, halifelik görevinde güç sarfederken onu itici gücü, rızık elde etme hırsı değildir. Aksine, onu iten güç, insanın olanca enerji ve çabasını sarfetmesi ile gerçekleşen ibadet kavramını hayata geçirmektir. Dolayısı ile insanın kalbi, çabalarının sonuçlarına takılıp kalmaktan kurtularak, tüm amellerinde ibadet kavramını hayata geçirmek noktasına eğilmiştir, yönelmiştir.

Bu şerefli ve yüce hisler ancak bu yüce islam düşüncesinin gölgesi altında filizlenebilir.

Eğer bugün insanlık bu duyguları anlayamıyor ve onlardaki tadı alamıyorsa, bu onların -ilk müslüman nesillerin yaşadığı gibi- hayatlarını şu Kur'an'ın ışığı altında yaşamamalarından ve hayatlarının prensiplerini bu büyük anayasadan almamalarından ileri gelmektedir.

İnsan bu ufka, ibadet ya da kulluk ufkuna yükselir ve orada yerleşirse, ruhu şerefli bir hedefi hayata geçirmek için basit araçlara sarılmaktan tiksinir ve kaçınır. İsterse bu hedef Allah'ın (çağrısına) davasına yardımcı olmak ve Allah'ın sözünü en üstün kılmak olsun. Çünkü hakir ve önemsiz araçlar, ibadet gibi yüce ve temiz duyguyu siler süpürür. Bir diğer yönden de kulu ilgilendiren, gayelere ulaşmak değildir. Kulu ilgilendiren sadece, ibadetin anlamını gerçekleştirmek için görevlerini yerine getirmektir. Hedeflere gelince bunlar Allah'a havale edilmiştir. Amacı yüce Allah dilediği ölçü uyarınca gerçekleştirir. O halde, gerçekleşmesi yüce Allah'a bağlı ve Allah'a ibadet eden mü'minin hesabında yer almayan bir gayeye varmak için, hırs ile çeşitli araçlara başvurmaya ve boşuboşuna yorulmaya gerek yoktur. Ayrıca ibadet eden kul, her zaman ve durumda, vicdan rahatı, ruh huzuru ve zihin rahatlığı içinde olur. İster yaptığının sonucunu görsün ister görmesin. Sonuç, ister umduğu gibi çıksın isterse tahminlerinin aksine çıksın. İbadeti gerçek anlamıyla gerçekleştirdiğine göre, amelini yapmış mükafatını garantilemiştir. Artık rahattır. Bundan sonra olacaklar, onun görev sınırlarının dışındadır... Çünkü bilmektedir ki kendisi bir kuldur. Dolayısı ile düşünce ve arzularında kul olmanın sınırlarını aşmamalıdır. Ve yine bilmektedir ki Allah Teala alemlerin Rab'bidir. Dolayısı ile Allah'ı ilgilendiren işlere burnunu sokmamıştır. Tüm düşünceleri bu sınırda ve bu noktada yer alır, karar kılar. Yüce Allah ondan hoşnut o da yüce Allah'tan hoşnut olur.

İşte böylece bir tek kısacık ayetin, **"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"** ayetinin ortaya koyduğu akıllara durgunluk verecek muazzam gerçeğin bir yönü ortaya çıkmış oluyor.

Doğrusu, vicdanlarda gerçek anlamda yer ettiği takdirde bu biricik gerçeğin yeryüzünde hayatın çehresini bütünü ile değiştirmesi mümkündür...

Bu büyük gerçeğin ışığı altında yüce Allah zulmedip de inanmayanları, Allah'ın va'dinin çabucak gelmesini isteyip de bunu yalanlayanları uyarıyor. Ve sure bu son uyarı ile birlikte son buluyor.

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ

فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

59- Muhakkak ki bu zulmedenlerin de, geçmiş arkadaşlarının payı gibi bir azab payı vardır. Acele etmesinler.
60- Söz verilen günün azabından vay o kafirlerin haline!

ZARİYAT SURESİNİN SONU

Tur Suresi

52

Mekke Döneminde İndi

Ayet Sayısı: 49

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, beşer kalbinde derin etkiler bırakan bir saldırıyı simgelemektedir. Akla ve insanın hatırına gelen ve zihnin şu veya bu köşesinde gizlenen kuşkulara, şüphelere ve hurafelere saldırıyı simgelemektedir bu sure. İnsanın haktan ve imandan sapmak için bahane olarak kullanabileceği her gerekçeyi ve özrü çürütmektedir bu sure. Bu sure kendisine karşı durulamaz bir hücumu simgelemektedir. Çünkü bu sure insanın ardına bir düştü mü boyun eğip teslim olmadıkça bırakmaz peşini...

Bu öyle bir saldırıdır ki, sözcükler, ifadeler, anlamlar, manalar, şekiller, gölgeler, surenin bölüm ve paragraflarının müzikal etkileri elele hepbirlikte ve topyekün katılmışlardır bu saldırıya. Surenin başından sonuna kadar ayetleri birbiri ardınca akarken bir topu andırmakta, etkileri yıldırımları, gölge ve şekilleri hisleri sızlatan bir kamçı görüntüsü vermekte ve başından sonuna kadar bir saniye bile insanın duygusuna durup dinlenme fırsatı vermemektedir.

"Andolsun Tur'a.
Satır satırk yazılmış Kitab'a.
Yayılmış ince deri üzerine.
Ma'mur bir ev olan Ka'be'ye.
Yükseltilmiş tavan gibi göğe."[1]

Büyük ve korkunç bir şey üstüne yemin edilmektedir. Üstüne yemin edilen şey insanın kalbini şiddetle sarsmakta, hislerine derin bir korku salmaktadır. Bu yemin sözleri, surenin korkunç anlamına uygun bir ifade içinde ve kalpleri titreten bir tabloda yapılmaktadır.

"Rabbinin azabı hiç şüphesiz gelecektir.
Onu engel olacak bir şey yoktur.
O gün gök, sarsıldıkça çalkalanacak,
Dağlar bir yürüyüş yürür ki..."[2]

Bu korkunç tablonun ortasında, insanı tâ içinin derinliklerinden sarsan ve korkutan belalar, korkular, azarlamalar ve korkutmalar görmekte ve duymaktayız.

1- Tur suresi, 1-5. 2- Tur suresi, 7-10.

"O gün, yalanlayanların vay haline.

Ki onlar o daldıkları batıl içinde oyalanıp duranlardır.

O gün şöyle denilerek cehennem ateşine itilirler:

"İşte yalanlayıp durduğunuz cehennem budur!"

"Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?"

"Girin ona ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Ancak yaptıklarınıza göre cezalandırılacaksınız."(3)

Bu hücum kampanyasından bir kısımdır. Bunu başka bir biçimde bir başkası izlemektedir. Bu yürekleri yerinden oynatan dehşetli korkuyu gören kimselerde emniyet ve nimeti isteme ve arzu uyandırmaktadır. Bu müttakilerin (Allah'tan korkanların) durumları ve kendilerine hazırlanan nimet ve ikramlar, sunulması uzun süren, ayrıntıları çok, biçimleri değişik değişik olan bol, bitip tükenmez ve çok nimetler sergilenerek yapılmaktadır. Ki bütün bunlar azabın çilesi ve dehşetinden sonra insanın his ve duygularını nimetin sevinç ve serinliğine doğru coşturan bir üslupta yapılmaktadır.

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlar da cennetlerde, nimet içindedirler.

Rabblerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rabbleri onları, cehennem azabından korumuştur.

"Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yeyin, için."

"Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak" Onları, iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir.

İnanan, soyları da inançta kendilerine uyan kimselere soylarını da katarız. Onların işlediklerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazancına bağlıdır.

Cennette olanlara diledikleri meyve ve etten bol bol veririz.

Orada bir kadehi kapışırlar fakat onda ne saçmalama vardır, ne de günaha sokma.

Sedefteki inciler gibi olan gençler yanlarında dolaşırlar.

Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:

Derler ki: "Daha önce biz, ailemiz içinde korkardık."

"Allah bize lutfetti de bizi vücudun içine işleyen azabtan korudu."(4)

Şimdi... Artık beşer kalbi birinci bölümde azap kamçılarını benliğinde hissetmiş, ikinci bölümde nimetlerin tadını tatmıştır. Evet şimdi üçüncü bölüm geliyor. Bu bölüm her türlü duygu ve vesveselerin üzerine üzerine gitmekte, kuşku ve sapıklıkların peşini bırakmamakta ve delil ile özürlerini çürütmekte ve gerçeği apaçık, sade ve o derecede şiddetli bir üslupla açıklamaktadır. Böyle açık olarak sunulan gerçek de yorum götürmeyen ve kaçamaklara yer bırakmayan bir mantıkla konuşmakta ve bu mantık da başları zorla eğmekte ve insanları boyun eğme ve teslim olmaya mecbur etmektedir... Bu üçüncü bölüm Resulullah'a seslenme ile başlıyor. Ve onların Resulullah'a edebsizliklerine rağmen, gerçekleri onlara hatırlatmaya devam etmesi ve bu geçerli, güçlü ve dosdoğru mantıkla onları şiddetli gaflet uykularından uyandırması emrediliyor.

3- Tur suresi, 11-16. 4- Tur suresi, 17-28.

"Ey Muhammed! Sen hatırlat, öğüt ver. Rabbinin nimetiyle sen, ne kahinsin ne de delisin.

Yoksa onlar: "Muhammed bir şairdir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz" mu diyorlar?

De ki: "Gözleyin, doğrusu ben de sizinle beraber gözlemekteyim."

Onların akılları mı bunu emreder, yoksa onlar, azgın bir topluluk mudur?

Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? Hayır, onlar inanmıyorlar.

İddialarında samimi iseler haydi onun gibi bir söz getirsinler.

Yoksa kendileri, hiçbir şey olmadan mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar kendileri midir?

Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar düşünüp de inanmazlar.

Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da herşeye hakim olan kendileri midir?

Yoksa onların, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse, dinleyenleri açık bir delil getirsin.

Yoksa kızlar Allah'a, oğullar size mi?

Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

Yoksa gayb kendilerinin yanındadır da kendileri mi istediklerini yazıyorlar?

Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, o inkar edenlerin kendileridir.

Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrısı mı var? Allah'ın şanı onların ortak koştuklarından yücedir."[5]

Bu ardarda gelen sorulardan sonra... Daha doğrusu bâtılı kökünden söken, inatçı ve inkarcıyı sıkıştıran, haktan sapan ya da hakkın karşısına dikilip onunla çekişen her dili susturan bu yıldırım gibi bombaların ardından... Bütün bunlardan sonra, yüce Allah onların inat ve inkarlarını gözü ile gördüğü kainat gerçeğini inkar edip yalanlayan bir kimse şeklinde bizlere canlı olarak sunmaktadır.

"Gökten bir parçasının düştüğünü görseler 'Üstüste yığılmış bulutlardır' derler."[6]

Gerçi gökten düşen parça ile üst üste yığılmış bulutların arasındaki fark gayet açıktır. Ancak ne var ki onlar, apaçık olan gerçekten sapmak için her türlü kuşkuyu kullanmaktan kaçınmıyorlar.

Yüce Allah onların üzerine burada son bombasını atıyor. Bu bomba surenin başında kendilerine sunulan korkunç tablo ile yüzyüze getiriliyorşiddetlenen ve yürekleri yerinden oynatan korkunç tehdit bombasıdır.

"Korkudan bayılacakları günlerine kavuşuncaya kadar bırak onları!

O gün, tuzakları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz ve onlara yardım da edilmez."[7]

Nitekim onları bu azaptan daha yakın başka bir azapla da tehdit etmektedir:

5- Tur suresi, 29-43. 6- Tur suresi, 44. 7- Tur suresi, 45-46.

"Zulmedenlere, şüphesiz bundan başka da azap vardır; fakat onların çoğu bilmezler."(8)

Sure hoşnutluk ve genişlik vurgulaması ile son buluyor. Bu ifadeler, "Şair-dir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz" dedikleri, "Kahin ve deli" dedikleri Hz. Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- yöneltilmiştir. Evet o büyük peygambere destek ve şeref vererek teselli ve sabır telkin etmek için yönel-tilmiştir bu ifadeler. Öyle bir ifade ki benzeri daha önce hiçbir peygamber veya Resule yöneltilmemiştir. Kur'an'ın tümünde de bir başka eşi yoktur.

"Rabbinin hükmüne sabret, çünkü sen, gözlerimizin önündesin, kalktığın zaman Rabbini övgü ile an.

Gecenin bir kısmında ve yıldızların ardından da Allah'ı tesbih et."(9)

Bu ifadeler, Resulullah'ın o inatçı inkarcılarda karşılaştığı sıkıntı ve hakka karşı gelme gibi davranışların acısını silip süpürmektedir. Onlar öyle inkarcı ve inatçı insanlardır ki, bu çeşit hücum ve saldırı kampanyasına uğramaları gerek-miştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَّا لَهُ
مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ
إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا
سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

1- Andolsun Tur'a.
2- Satır satır yazılmış Kitab'a;
3- Yayılmış ince deri üzerine.
4- Ma'mur bir ev olan Ka'be'ye.
5- Yükseltilmiş tavan gibi göğe.
6- Kaynatılmış denize.
7- Rabbinin azabı hiç şüphesiz gelecektir.
8- Ona engel olacak bir şey yoktur.
9- O gün gök, sarsıldıkça çalkalanacak.
10- Dağlar bir yürüyüş yürür ki...
11- O gün, yalanlayanların vay haline.
12- Ki onlar o daldıkları batıl içinde oyalanıp duranlardır.
13- O gün göyle denilerek cehennem ateşine itilirler:

8- Tur suresi, 47. 9- Tur suresi, 48-49.

14- "İşte yalanlayıp durduğunuz cehennem budur!"
15- "Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?"
16- "Girin ona ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Ancak yaptıklarınıza göre cezalandırılacaksınız."

Bu kısa kısa ayetler, name ve ahenk dolu duraklar (fasıllar), kesin etkiler daha surenin başında sureye eşlik etmektedir. Önce sure bir tek sözcük ile başlamakta, sonra iki olmakta, sonra yavaş yavaş uzayarak parağrafın (bölümün) sonunda on iki kelimeye ulaşmaktadır. Ama etki gücünden hiçbir şey kaybetmemektedir.

Tur ormanlı dağ demektir. Ancak ağır basan görüşe göre burada geçen Tur sözcüğü ile, Hz. Musa -selâm üzerine olsun- hikayesinde geçen ve üzerinde O'na kutsal sayfaların indirildiği ve Kur'an'da bilinen Tur dağıdır. Surenin başındaki atmosfer kutsal şeylerin atmosferidir. Bundan dolayı yüce Allah bu kutsal şeyler üstüne yemin etmekte ve ilerde büyük bir olay olacağını beyan etmektedir.

"Yayılmış ince deri üzerine yazılmış kitap"tan maksat ne olabilir? En yakın ihtimale göre, bu kutsal sayfalarda yazılı Hz. Musa'nın kitabıdır. Çünkü onunla Tur dağı arasında bir ilişki vardır. Bazı alimler ayetin ilerisinde yer alan, mamur olan ev, yükseltilmiş tavan ifadelerine uygun olarak bunun levh-i mahfuz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buradaki "yazılmış kitap" deyimi ile "levh-i mahfuz"-'un kastedilmiş olması da uzak bir ihtimal değildir.

"Mamur olan ev" ise Ka'be olabilir. Ancak Buhari ve Müslim'de yeralan Mirac hadisesinde yer aldığı üzere, gökteki meleklerin ibadet evi olması ağır basmaktadır. Nitekim İsra hadisinde şöyle yer almaktadır: "Sonra beyt-i ma'mura (mamur eve) yükseltildim. Bir de ne göreyim oraya hergün yetmiş bin melek giriyor ve yaşadıkları müddetçe bir daha geri dönmüyorlar." Yani, melekler orada ibadet ediyorlar ve insanlar nasıl Ka'be'yi tavaf ediyorlarsa onlar da o evi öyle tavaf ediyorlar.

Yükseltilmiş tavan ise gökyüzüdür. Bunu Süfyan es-Sevri, Şu'be, Ebul Ahvas, Semmak babası Halit, babası Arara o da Hz. Ali'den naklederler. Süfyan der ki: Hz. Ali ayete bu anlamı verdikten sonra **"Göğü dengesizlikten korunmuş bir tavan, bir çatı yaptık, onlar ise, gökteki ayetlere, düşündürücü kanıtlara dönüp bakmıyorlar"**[10] ayetini okudu. Dolu deniz ise, engin, dopdolu ve upuzun bir gökyüzü tablosu ile zikredilebilecek en uygun motiftir. Gökyüzü de insana korku ve dehşet veren bir delildir. Bundan dolayı gökler ve denizler, büyük olayın olacağı pekiştirilmek için üzerine yemin edilen şeylerin tabloları arasında zikredilmeye çok uygun düşüyor. Belki de dolan deniz değil de yanan denizdir. Nitekim bir başka surede, **"Denizler tutuştuğu zaman"** [11] buyurulmaktadır. Yani denizler ateş alıp tutuştuğu zaman demektir. Ayrıca "Yükseltilmiş tavan"da olduğu gibi, yüce Allah'ın bildiği başka yaratıklar da ima edilmiş olabilir.

Allah Teala, bu muazzam yaratıklarının üstüne yemin ederek, büyük bir olayın olacağını açıklamaktadır. Ve bu büyük olayı, insanın duygularını bu etkileyiciler aracı ile etkileyerek onu karşılamaya hazır hale getirdikten sonra açıklamaktadır.

10- Enbiya suresi, 32. 11- Tekvir suresi, 6.

Bu büyük olay, **"Rabbinin azabı hiç şüphesiz gelecektir. Ona engel olacak birşey yoktur"** gerçeğidir. Bu kesinkes olacaktır ve hiç kimse önleyemeyecektir. Bu iki ayetin gerek vurguları gerekse duraklarının etkileri kesindir ve susturucudur. Ve insana, Allah'ın azabının birden geleceğini, mahvedici olduğunu ve ona karşı hiçbir koruyucu ve engelleyicinin bulunmayacağını anlatmaktadır. Bu vurgulama, insanın duygularına arada hiçbir engel olmadan ulaştığı zaman insanı derinden sarsar, lime lime eder ve ona yapacağını yapar. Hafız Ebu Bekr İbn-i Ebi'd-Dünya der ki: Bana babam, ona Davud oğlu Musa, ona Salih el-Murri, ona Abd kabilesinden Zeyd oğlu Cafer nakletmiş. Demiş ki: Hz. Ömer bir gece Medine'de şehrin güvenliğini denetlemek için dışarı çıkar. Şehirde dolaşırken bir müslümanın evine rastlar. Hz. Ömer'in geldiği esnada o adam namaz kılmaktadır. Hz. Ömer durup adamın Kur'an okuyuşunu dinlemeye başlar. Adam bu Tur suresini okumaya başlar. **"Rabbinin azabı hiç şüphesiz gelecektir. Engel olacak bir şey yoktur"** ayetine gelip de bu ayetleri okuyunca, Hz. Ömer der ki: "Kabe'nin Rabbine andolsun bu yemin gerçektir." Sonra bineğinin sırtından iner, bir duvara yaslanır ve orada epeyce kalır sonra evine döner, bir ay evinde yatakta kalır. Herkes hasta diye onu ziyarete gelir ama hastalığının ne olduğunu bilmezler. Allah kendisinden razı olsun."

Hz. Ömer bu sureyi daha önce birçok kez duymuş, okumuş ve onunla namazlar kılmıştı. Resulullah bu sure ile akşam namazı kıldırmış. Hz. Ömer ise her seferinde O'nun arkasında bu sureyi öğrenmiş ve O'na uymuştu. Ancak ne varki, o gece bu sure, açık gönüllü ve engin duygulu bir Ömer'le karşılaşmış, onun iliklerine kadar işlemiş ve bütün ağırlığın şiddeti ve gönüllere özel bir anda ulaşan kutsal ve vasıtasız gerçeği ile iç alemine ulaşmış, onda yapacağını yapmıştı. Böyle özel anlarda Kur'an ayetleri Hz. Ömer'in kalbine dokunduğu gibi direkt bir dokunuşla kalplere girer ve derinliklerine işlerse, kalpler (o dokunuşta) ayetleri Resulullah'ın kalbi gibi ilk kaynağından alır. Ancak Resulullah'ın kalbi ayetleri almaya hazır hale getirildiği için onların etkilerine dayanabilmişti. Resulullah'tan başkaları ise ayetler kalplerine ilk andaki gerçek gücü ile işlediğinde Hz. Ömer'in başına gelenler onların da başlarına gelir. Bu korkunç uyarıyı kendisine eşlik eden korkunç bir tablo izliyor:

"O gün gök sarsıldıkça çalkalanır, dağlar bir yürüyüş yürür ki..."

Sağlam yapılı ve sallanmaz gökyüzünün yerinde kararsız olarak bir gelip bir giderek kıyıya vuran deniz dalgaları gibi sallanıp alt üst olması... Şu kaskatı ve yerinden kımıldamayan dağların şimdi yerinde duramayıp hafif ve tüy gibi bir o yana bir bu yana gitmesi... Evet bu manzaralar gerçekten de son derece sarsıcı ve insanı kendinden geçirici bir haldir. Bu durum kendi öz dili ile, gökleri sarsan ve dağları yürüten korkuyu ifade etmektedir. O sapasağlam gökyüzü ve sarp dağlar böyle olursa, o korkunç ve dehşet dolu günde güçsüz ve cılız küçücük insan denilen yaratığın hali acaba ne olur?

Hiçbir şeyin yerinde duramadığı bu dehşet karmaşasında, herşeyi yerinden sarsıp oynatan bu korku atmosferinde yalancıların yakasına ondan çok daha dehşetlisi ve çok daha korkuncu yapışıyor. Derhal Aziz ve Cebbar olan yüce Allah'-

ın kendilerine yönelik şiddetli azap felaket ve bedduası ile karşılaşıyorlar:

"O gün, yalanlayanların vay haline. Ki onlar o daldıkları batıl içinde oyalanıp duranlardır."

Yüce Allah'ın felaket bedduası, felakete hüküm vermesi ve hemen yerine getirmesi demektir. O halde bu hüküm çaresiz yerini bulacaktır, onu geri çevirecek hiçbir güç yoktur. Göğün sarsıldıkça sarsıldığı, dağların yürüdükçe yürüdüğü gün bu hüküm mutlaka yerini bulacaktır. Bu korku ile o felaket birbirine son derece uygun düşmektedir. Ve bunların tümü **"Daldıkları batıl içinde oyalanıp duran"** yalanlayıcıların üstüne yağmur gibi yağacaktır.

Bu nitelik, daha başta o müşriklere onların çelişik inançlarına ve tutarsız düşüncelerine ve sonra da bu inanç ve düşünce üzerine kurulu hayallerine uygun düşmektedir ki Kur'an-ı Kerim birçok yerde bunları anlatır ve canlandırır. Onların hayatları ciddiyetten uzak bir oyundur. Suya dalıp oynamaktan başka bir hedef veya sahil (kıyı) gözetmeksizin suya dalan oyuncu gibi hayatları hedefsiz bir eğlencedir onların.

Şu kadar var ki, nitelik islam düşüncesinden başka bir düşünce sistemi içerisinde yaşayan herkes için geçerlidir. Bu gerçeği insan, ancak yeryüzünde şöhret bulan düşünce sistemlerini -bu sistem, ister düşünce alanında, ister mitolojide isterse felsefi alanda olsun fark etmez- islamın insan ve sonra da bütün varlık alemine bakışının ışığı altında inceleyip tahlil ettiği zaman, evet ancak o zaman fark edebilir. Çünkü diğer düşünce sistemleri -hatta insanlık tarihinin kendileri ile övündüğü büyük filozofların düşünce sistemleri- gerçeğe ulaşma yolunda bilinçsizce Yürüyen ve gayesiz suya dalan çocuk girişimleri gibi görünmektedir. Halbuki islam düşüncesinde özellikle de Kur'an'da gayet rahat, net, güçlü, basit ve derin olarak sunulan bu gerçekler, insanın fıtratı ile, herhangi bir zorluk, çaba ve kargaşa olmaksızın direkt olarak birleşebilir. Çünkü Kur'an insanın fıtratına derin ve köklü gerçeği bildirir. Ve ona varlığı ve varlığın o gerçekle olan ilgisini yorumladığı gibi, varlık aleminin yaratıcısı ile olan ilişkisine de yorum getirir. Bu yorum fıtratta yer alan gerçeğe benzemekte ve uygun düşmektedir.

Ne kadar hayret ettim büyük filozofların düşünce sistemini inceleyip onların şu varlık alemini ve ilişkilerini yorumlamak için öldürücü ve mahvedici çabalarını görünce! Onlar tıpkı bir çocuğun korkunç bir matematik denklemini çözmek için bocaladığı gibi bocalıyorlardı. Halbuki karşımda duran Kur'an düşüncesi son derece açık, net, kolay, sade, duru ve doğaldı. İçinde ne bir eğrilik, ne kaçamak, ne karmaşıklık ve ne de zikzak vardı. Bu da çok doğaldır. Çünkü Kur'an'ın varlık alemini yorumu, bu varlık alemini yaratan yaratıcının o alemin kimliği ve ilişkileri üstüne getirdiği yorum idi. Filozofların düşünce sistemleri ise, bu varlık aleminde yer alan küçücük parçaların kalkıp bütün varlık alemi üstüne yorum getirme çırpınışları idi. Elbette bu gibi zavallı çırpınışların sonuçlarının nasıl olacağı bellidir, malumdur!

Onların yaptıkları çalışmalar, Kur'an'ın insanlara sunduğu tam, olgun ve fıtrata uygun yorumlarla karşılaştırılınca boş, karmakarışık ve bilinçsiz bir girişim olarak kalır. Ama insanların bazıları bu mükemmel şekli bırakıp da şu ek-

sik, verimsiz, mükemmel ve olgun olması imkansız olan çırpınışlara düşüyor.

Gerçekten olaylar insanın duygu ve düşüncesinde sapık düşüncelerden ve insanlığın eksik çabalarından etkilenmiş olarak, istikrarsız ve kararsız bir konumda olur. Sonra insan, yorumunu yapmaya çalıştığı konuda Kur'an-ı Kerim'den birkaç ayet duyar. Bir de ne görsün yol gösteren ışık ve değişmez ölçü ile karşıkarşıya değil mi(!) O andan itibaren herşeyi yerli yerinde, bulur. Her olayı yerli yerinde ve her gerçeği sakin, değişmez ve sarsılmaz olarak karşısında bulur. Ve ondan sonra, ruhunun huzura kavuştuğunu, kafasının sakinleştiğini, aklının apaçık olan Hakkı görerek rahata erdiğini hisseder. Artık bu insandan karanlık ve endişe uzaklaşmış herşey istikrara kavuşmuştur.

Yine bunun gibi, islamın ruhlara ilham ettiği, kalbi bağladığı, tahlil edilip hayata geçirilmesi için insanların dikkatlerini çektiği değer ölçüleri insanların kendi hayatlarında önem verip oyalandıkları değerler ile karşılaştırılırsa onların bir havuzda boş bir oyun içinde oyalanıp durdukları anlaşılır. İnsanların oyalandıkları şeylerin basitliği ve zayıflığı ortada görünmektedir. Müslüman ise, o boş şeyleri büyük görmelerine, ondan sanki büyük bir kainat olayı imiş gibi söz etmelerine bakar durur. Onlara, tatlıdan gelinler ve cansız bebeklerle oyalanan ve bunları birer canlı sanan ve bütün zamanlarını bunlarla şakalaşarak onları nazlayarak ve onlarla birlikte ve onların vasıtası ile oynayarak geçiren çocuk gözü ile bakar.

Gerçekten islam, insanın kendi varlığı ve bütünü ile varlık alemi karşısındaki düşüncesini yükselttiği, dünyaya gelişinin nedenini, varlığının içyüzünü ve akibetini ona açıkladığı, herkesin kafasına takılan "Nereden geldim?", "Niçin geldim?", "Nereye gideceğim?" gibi sorulara açık, doğru cevaplar verdiği ölçüde, beşerin önem vermesi gereken nesneleri de yüceltir ve yükseltir.

İslamın bu sorulara verdiği cevaplar, insanın varlığı ve bütünüyle varlık alemi için gerçekçi düşünce sistemini belirler. Çünkü insan, bütün yaratıklar içerisinde, orjinal ve benzersiz değildir. O da bu varlıklardan birisidir. Onların geldiği yerden gelmiştir, onların varlık nedeni kendisinin de varlık nedenidir. Ve insan bütünü ile varlık aleminin yaratıcısının hikmeti nereye gitmeleri gerektiriyorsa onlarla birlikte oraya gidecektir. İşte bu soruların cevabı, bütünü ile varlık alemi, birbiri ile ilişkileri ve insanın onlarla ilişkileri ve tüm yaratıkların da yaratıcıları ile ilişkileri üstüne mükemmel bir yorum içermektedir.

Bu yorum, insanın hayatta değer verdiği şeylerde kendini gösterir ve onları kendi seviyesine çıkarır. Bundan dolayı oynayanların içine daldıkları şu küçüklük ve basitlikleri bırakıp, şu kainatta var oluşunun en büyük görevini hayata geçirmekle meşgul olan bir müslümanın duygusunda, başkalarının (müslüman olmayanların) değer verdiği şeyler çok zayıf ve cılız kalır.

Elbette müslümanın hayatı son derece büyüktür. Çünkü müslümanın hayatı bu muazzam varlık alemi ile ilişkisi ve varlık alemindeki hayata etkisi olan büyük bir görevi yerine getirmek için vardır. Bundan dolayı müslümanın hayatı boş işlerde, oyuna, eğlenceye, lüzumsuz şeylere dalarak geçirilmeyecek kadar değerli ve yücedir. Müslümanın varlık aleminin içyüzü ile ilgili bu büyük görev düşüncesinden doğan değer ölçüleri ile karşılaştırıldığı zaman yeryüzünde insanla-

rın değer ölçülerinin birçoğunun, boş, eğlence, oyalanma ve anlamsız işlere dalmadan ibaret olduğu görülmektedir.[12]

Vay batıl içinde oyalanıp eğlenenlere. **"O gün şöyle denilerek cehennem ateşine itildiler."** Dehşetli bir tablo bu. Ayette yer alan "Da" sözcüğü, bir kimsenin arkasından öne doğru itilmesi demektir. Arkadan itilip kakılma cezası, ciddiyetten uzaklaşan, oyun ve eğlenceye dalan sonra da çevrelerinde olup bitenlere dikkat etmeyen kimselere uygun bir cezadır. Bundan dolayı onlar oraya itile kakıla sürülürler ve götürülürler.

Nihayet bu itiş kakışla ve sürülüşle ateşin kenarına varınca kendilerine denilir ki: **"İşte yalanlayıp durduğunuz cehennem budur."**

Onlar bu çilenin içinde kıvranıp, kendi arzuları dışında önlerinden cehennem arkalarından itilme kıskacında iken, bir de başlarına rezil edilme, azarlanma gelir ve daha önceki yalanlamalarına da bir îmâ olarak **"Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?"** denir onlara. Hani onlar Kur'an için "bir büyüdür" diyorlardı ya, işte şu anda gördükleri ateş de bir büyü müdür? Yoksa korkunç ve dehşetli gerçeğin ta kendisi midir? Yoksa onlar Kur'an-ı Kerim'deki gerçekleri görmedikleri gibi, bunu da bu ateşi de mi görmüyorlar?

Bu acı ve alay dolu azarlamadan sonra, kendilerine hemen kötü bir ümitsizlik ile ödül veriliyor:

"Girin ona ister dayanın, ister dayanmayın, sizin için birdir. Ancak yaptıklarınıza göre cezalandırılacaksınız."

Böyle bir felakete uğramış birisi için sıkıntıya katlanmanın da katlanmamanın da bir olduğunu bilmekten daha zor bir şey yoktur. Çünkü azap başa gelmiştir. Onu engelleyecek kimse de yoktur. Sabredilse de çığlık atılsa da aynı acılar çekilecektir. İster dayansın ister sızlansın orada kalması kesin ve kararlaştırılmıştır. Bunun nedeni, yapılmış olanların karşılığı olmaktan başka birşey değildir. Bu cezanın nedeni, daha önce yapılmış olanlardır. Artık değiştirilmesi sözkonusu değildir.

Böylece ilk bölümde olduğu gibi, bu korkunç tablo şiddetli etkileri ile son buluyor.

İkinci bölüme gelince, o da aynı şekilde duyguları coşturuyor, harekete geçiriyor. Ama bu harekete geçirme azaptan ötürü değil de rahattan, bolluktan, karşı konulmaz nimetlere çığlıktan ve özellikle de o iç karartıcı azap sahnesini izledikleri için daha da etkili olmaktadır.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ
﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ
مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ

12- Seyyid Kutub'un "İslam'ın; Kainat, Hayat ve İnsan Görüşü". İslam Düşüncesi, c.III, s.228-291, Dünya Yayınları.

ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم
مِّن شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُم
بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا
لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ
كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ
﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ
عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

17- Allah'a karşı gelmekten sakınanlar da cennetlerde, nimet içindedirler.
18- Rabblerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rabbleri onları, cehennem azabından korumuştur.
19- "Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yeyin, için;"
20- "Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak." Onları, iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir.
21- İnanan, soyları da inançta kendilerine uyan kimselere soylarını da katarız. Onların işlediklerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazancına bağlıdır.
22- Cennette olanlara diledikleri meyve ve etten bol bol veririz.
23- Orada bir kadehi kapışırlar fakat onda ne saçmalama vardır, ne de günaha sokma.
24- Sedefteki inciler gibi olan gençler yanlarında dolaşırlar.
25- Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:
26- Derler ki: "Daha önce biz, ailemiz içinde korkardık."
27- "Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azabtan korudu."
28- "Biz bundan önce yalnız O'na yalvarırdık. Çünkü iyilik eden, esirgeyen O'dur O."

Bu sahne, somut nimet sahnelerine çok benzer imajlardan oluşan bir sahnedir. Duyguların çocukluk dönemine seslenirler. Vicdanları saf haldeki somut hazlarla cezbederler. Bu tablo kupkuru kaskatı ve eğlenceye dalan kalplerin karşılaştığı şiddetli azaba karşılıktır.

"Allah'a karşı gelmektan sakınanlar da cennetlerde, nimet içindedirler."

"Rabblerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rabbleri onları, cehennem azabından korumuştur."

Bu surede sahneleri gösterilen cehennem azabından kurtuluş bile tek başına bir nimet ve lütuftur, bir de yanında **"Cennetlerde nimet içindedirler"** müjdesi olursa, Rabblerinin kendilerine verdiğini tadarak, beğenerek yemek olursa nimet ne de katmerlenir?

Bir de nimetlerin ve lezzetlerinin yanında şereflendirme ve afiyet olsun dilekleri vardır:

"Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yeyin, için."

Başlıbaşına en şerefli bir nimettir. Çünkü böylesi gerekli bir seslenişe muhatap oluyorlar ve içinde yüzdükleri nimetleri hak ettikleri ilan olunuyor. **"Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak."** Düzgün olarak dizilmiş bu tahtlara yaslanmakla nimetler içerisinde arkadaşları ile toplanmanın zevkini tadıyorlar. **"Onları iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir."** Huri, insanın aklından geçen en güzel eğlenceyi simgelemektedir.

Onlara yapılan şereflendirme bir adım daha ileri gidiyor. Çünkü bir de bakıyorlar ki, kendi soylarından gelen mü'minler de bu nimetler içerisinde kendileri ile biraradadırlar. Bu da gözetme ve önem vermeyi bir kat daha artırıyor. Kendi soylarından gelenlerin amelleri müttakilerin seviyesinden az olsa bile madem ki bunlar da imanlıdırlar bir şey farketmez. Ayrıca bu babaların amel ve mertebelerinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir. Sorumluluğun kişisel olması ve herkesin kazandığı amellerle hesaba çekilmesi prensibini de zedelemeyecektir. Bu ancak ve ancak yüce Allah'ın hepsine lütfu ve ihsanıdır.

Burada tablo, sözü yine önceki nimetler yurdundaki çeşitli nimet ve zevkleri sergilemeye getiriyor. İşte istedikleri cinsten meyveler ve etler onlara. Ve işte orada kadehler kaldırıyorlar. Ama bu dünya içkilerinden değil. Çünkü dünya içkileri dudak ve dillerden boş ve yakışık almayan sözler çıkmasına yol açar. Duygulara ve organlara günah ve isyan tohumları eker. Ama bu öyle mi? Bu ancak ve ancak arınmış ve temizlenmiştir. **"Onda ne saçmalama vardır ne de günaha sokma".** Onlar şarabı birbirlerine veriyor ve topluca içiyorlar. Bu da aralarında kaynaşmayı, lezzeti ve nimeti bir kat daha artırıyor. Öte yandan, tertemiz masum ve parlak yüzlü genç çocuklar (gılman) hizmetlerinde bulunuyor, kâselerini doldurmak için aralarında dolaşıyorlar. Ki bu çocuklar temiz mi temiz, her türlü kirden uzaktırlar. Bunlar öyle çocuklar ki temizlik onlarda, masumluk onlarda, cömertlik te onlarda... Onlar **"Sedefteki inciler gibi"**dirler. Bu da bu hoş meclisin organlarda ve kalplerde zevk ve tadını daha da katmerleştirir.

Bu tatlı ve sevimli sahnenin atmosferini tamama erdirmek için yüce Allah, aralarında geçen sohbetlerini, geçmişlerini yadetmelerini ve gark oldukları nimet, güzellik, bolluk, rahatlık, hoşnutluk ve emniyetin sebeplerini birbirlerine sıralamalarını yansıtmakta ve canlandırmaktadır. Ve gönüllere bu nimetin sırlarını açıklamakta ve onlara bu nimete götüren yolu göstermektedir.

"Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:

"Derlerr ki: 'Daha önce biz, ailemiz içinde korkardık."

"Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu."

"biz bundan önce yalnız O'na yalvarırdık. Çünkü iyilik eden, esirgeyen O'dur O'."

O halde bu nimetlerin sırrı, onların bu günden sakınarak hayat sürdürmüş olmalarıdır. Rabbleri ile karşılaşmanın korkusunu içlerinde duyarak hayat sürmeleridir. Rabblerinin hesaba çekmesinden korkarak yaşamalarıdır. Ve nihayet insana aldatıcı emniyet hissi veren, insanı oyalayıp meşgul eden ailelerinin ara-

sında yaşamakla birlikte bunlara aldanmayıp, onlarla meşgul olmamalarındandır.

İşte o zaman yüce Allah kendilerine lütfetmiş ve kendilerini yakıp kavurucu zehir gibi vücuda sızan semum azabından korumuştur. Yüce Allah kendilerinin takvalarını, korkularını ve huşularını bildiği için kendi katından bir lütuf ve ihsan olmak üzere onları korumuştur. Onlar bunu bilmektedirler. Onlar ulu Allah'ın fazlı ve ihsanı olmadan sadece amelin insanı cennete sokamıyacağını bilmektedirler. Amelin, insanın olanca gücünü harcadığına, kulun yüce Allah'ın katındaki şeyleri arzu etmiş olduğuna tanıklık etmekten öte bir fonksiyonunun olmadığını da bilmişlerdir. İnsanı Allah'ın ihsanına layık kılan da budur işte.

Onlar Allah'tan çekinip korkmalarının yanında O'na dua ediyorlardı:

"Biz bundan önce yalnız O'na yalvarırdık."

Ve onlar, Allah'ın kullarına karşı ihsan ve rahmetinin olduğunu biliyorlardı. **"Çünkü iyilik eden, esirgeyen O'dur O."**

Böylece nimet diyarında, ikrama eren kurtulmuşlar zümresinin kendi aralarındaki fısıltılı konuşmalarından, oraya ulaşma yollarının sırrı ortaya çıkmış oluyor.

Şimdi, insanın hissi birinci bölümde şiddetli azab kamçılarını yedikten ikinci bölümde ise bol nimetlerin seslerini işittikten ve gerek birinci gerek ikinci gerçekleri almak üzere hislerini tam hazır hale getirdikten sonra şimdi, ayetin akışı, insana çok hızlı etkiye sahip bir hücumda bulunuyor. Bu hücumda insanı haykıran gerçeklerin bombardımanına tutuyor. İnsanın ruhunun derinliklerinden geçen vesveseleri, güçlü meydan okumalar ve soru şeklinde kınama ifadeleri ile izliyor. Ki meydan okumalar herhagi bir noktadan yol bulur da insanın benliğine ulaşırsa o benlikte istikrar kalmaz.

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ
بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ
بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا۟ فَإِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾
أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَٰمُهُم بِهَٰذَآ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۥ
بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا۟ بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِۦٓ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٣٤﴾
أَمْ خُلِقُوا۟ مِنْ غَيْرِ شَىْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا۟ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ ٱلْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾
أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ
﴿٣٨﴾ أَمْ لَهُ ٱلْبَنَٰتُ وَلَكُمُ ٱلْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ

مُثْقَلُونَ ﴿٤٣﴾ أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٤﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا
فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٥﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٤٧﴾

29- Ey Muhammed! Sen hatırlat, öğüt ver. Rabbinin nimetiyle sen, ne kahinsin ne de delisin.
30- Yoksa onlar: "Muhammed bir şairdir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz" mu diyorlar?
31- De ki: "Gözleyin, doğrusu ben de sizinle beraber gözlemekteyim."
32- Onların akılları mı bunu emreder, yoksa onlar, azgın bir topluluk mudur?
33- Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? Hayır, onlar inanmıyorlar.
34- İddialarında samimi iseler haydi onun gibi bir söz getirsinler.
35- Yoksa kendileri, hiçbir şey olmadan mı yaratıldılar. Yoksa yaratanlar kendileri midir?
36- Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar düşünüp te inanmazlar.
37- Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da herşeye hakim olan kendileri midir?
38- Yoksa onlar, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse, dinleyenleri açık bir delil getirsin.
39- Yoksa kızlar Allah'a, oğullar size mi?
40- Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?
41- Yoksa gayb kendilerinin yanındadır da kendileri mi istediklerini yazıyorlar?
42- Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, o inkar edenlerin kendileridir.
43- Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrısı mı var? Allah'ın şanı onların ortak koştuklarından yücedir.
44- Gökten bir parçanın düştüğünü görseler "Üstüste yığılmış bulutlardır" derler.

"Sen hatırlat, öğüt ver." Bu kutsal hitap yüce Peygamberedir. Öğüt vermesine devam etmesi ve müşriklerin kendisine karşı edepsizliklerine ve suçlamalarına aldırmaması için bu çağrı kendisinedir. Müşrikler ona bazen, kahin bazen de deli diyorlardı. Peygambere attıkları bu iki iftiranın ortak noktası, aralarında yaygın olan "Kahinlerin şeytanlardan haber aldıkları" yolundaki inanışları idi. Bir de şeytanların bazı kimseleri çarptığı ve böylece o kişileri delirttiği inancı idi. O halde her iki nitelikte (kahin ve deli niteliğinde) şeytan ortak etken olmaktadır. Müşrikleri Resulullah'ı kahin veya deli, şair veya büyücü nitelikleri ile nitelemeye iten, Kur'an'ın i'cazi (başkalarını aciz bırakıcı niteliği) karşısındaki şaşkınlıkları, söyleyecek söz bulamamalarıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim onlar söz sanatında usta olmalarına rağmen karşılarına hiç de alışık olmadıkları bir söz türü ile çıkmıştı. Kendi ruhlarındaki bir hastalık dolayısı ile, bu kitabın Allah katından olduğunu kabullenmek istemeyince, bu sefer onun insanüstü kaynağını bazı nedenlere bağlamak ihtiyacını hissettiler. Ve "Bu Kur'an cinlerin vahyidir

veya onların yardımı ile gelmiştir. Bunu getiren Peygamber ya cinlerden haber alan kahindir, ya da onlardan yardım alan bir büyücüdür, veyahut da cinlerle görüşen bir şair ya da şeytanın çarptığı bir deli olup bu acaip sözleri kendisine şeytan söyletmektedir" diyorlardı.

Bu sözler çok çirkin ve çok iğrenç sözlerdi. İşte Allah, bu sözlerden dolayı Peygamberini teselli ediyor ve o sözleri Peygamberin gönlünde etkisiz hale getiriyor. Ve O'nun Rabbinin nimeti ile çepeçevre kuşatılmış olduğunu, böylesi bir nimete eren kimsede ne kahinlik ve ne de delilik olmayacağını belirtiyor. **"Rabbinin nimeti ile sen, ne bir kahinsin, ne de bir deli."**

Sonra yüce Allah onların Resulullah'a şair demelerini de çirkin görüyor: **"Yoksa onlar: 'Muhammed bir şairdir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz' mu diyorlar?"** Gerçekten de bunu demişlerdir. Birbirlerine "Sabredin, dayanın, tavrınızdan caymayın, kendi kendine ölünceye kadar bekleyin, ölüm onu alır böylece bizi ondan kurtarır" diyorlardı. Birbirlerine kendilerini rahata kavuşturacak olan ölümün Hz. Peygambere gelmesi için beklemeyi tavsiye ediyorlardı. Bundan dolayı yüce Allah, Peygamberine üstü kapalı bir tehdit ile onlara cevap vermesini telkin ediyor: **"De ki: Gözleyin, doğrusu ben de sizinle beraber gözlemekteyim."** Ve sizler, sonunda kim kârlı çıkacak ve bu bekleme döneminin sonunda zafer ve galibiyet kim için gerçekleşecek, göreceksiniz, bileceksiniz.

Kureyşin ileri gelenleri, kafalarının çalışması ve işleri bilgelikle çekip çevirmeleri sebebiyle "zevil ahlam" (akıl sahipleri) diye lakaplanmışlardı. İşte yüce Allah, islama karşı takındıkları tutumlarından dolayı onların kendileri ile hem de akılları ile alay ediyor. Çünkü onların Resulullah'a karşı tutumları, hem akıla ve hem de "bilgelik"e ters ve aykırıdır. Bunun için Allah Teala, alaylı bir üslupla onlara soruyor: Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- yakıştırdıkları bu nitelikler ve peygamberliğine karşı takındıkları bu tutumlar akıllarının kendilerine bir ilhamı mı yoksa, onlar akıl ve düşüncenin ilham ettiği şeyleri kabul etmeyecek kadar zalim ve azgın insanlar mıdır?

"Onların akılları mı bunu emreder, yoksa onlar azgın bir topluluk mudur?"

Birinci soruda yakıcı ve iğneleyici bi alay var, ikincisinde ise, müşriklere yönelik bir tehdit vardır. Bunlardan herhangi birisi onlara, şüpheci tutumlarından dolayı uygun düşmektedir.

Onlar Hz. Peygamber'e karşı daha da dil uzatmışlar ve O'nun sözlerinin uydurmadan başka bir şey olmadığını belirtmişlerdir. İşte burada yüce Allah bu tutumlarını da çirkin görerek soruyor: **"Yoksa 'onu uydurdu mu' diyorlar?"** Sonra da Allah Teala bu garip sözün nedenini açıklamaya koyuluyor: **"Hayır, onlar inanmıyorlar kalplerin imanı kabullenmeyişi, Kur'an'ın gerçek yüzünü anlamalarına engel olduğu gibi bir de onlara bu çeşit çirkin sözler söyletmektedir. Onlar Kur'an'ın gerçek yüzünü görebilselerdi, Kur'an'ın insan yapısı olmadığını ve onu, ancak doğru ve emin birisinin taşıyabileceğini anlarlardı.**

Mademki onların kalpleri bu indirilen kitabın gerçek niteliğini kavrayamıyor o halde onlara hiçbir şüpheye yer bırakmayan gerçeğin delili ile meydan oku-

malıdır: "İddialarında samimi iseler haydi onun gibi bir söz getirsinler."

Bu meydan okuma, Kur'an-ı Kerim'de tekrarlanıp durmuş ve inanmayanlar bu meydan okuma karşısında çaresiz kalarak aşağılık ve rezil duruma düşmüşlerdir. Kıyamet günü de herkes bu meydan okuma karşısında aynı kalacaktır.

Doğrusu bu Kur'an'ın özel bir sırrı vardır. Ayetleri ile karşıkarşıya gelen herkes o ayetlerdeki başkalarını benzerini getirmekten aciz bırakan noktaların ifadelerinde özel bir etki olduğunu sezer. İnsan aklının o ifadelerden algılamış olduğu anlamların gerisinde bir şeyler olduğunu hisseder. Bu ayetleri yalnızca dinlemekle bile, insanın hislerine birtakım şeylerin aktığını hisseder. Bunu bazıları açıkça sezerken, bazıları da belli-belirsiz şekilde anlar. Ama ne şekilde olursa olsun vardır bu. İnsanın duygularına akıp dalan bu etkenin kaynağını belirlemek çok zordur. Acaba bu ifadelerin bizzat kendisi mi? Yoksa ifadelerde gizli olan anlamlar mı? Yoksa ifadelerin oluşturduğu tablolar ve çağrışımlar mı? Yoksa arap dilindeki bilinen ifade kalıplarının etkisinden bambaşka ve kendine özgü ifadeleriyle Kur'an'ın etkisi mi? Yoksa bütün bu etkenlerin tümü mü? Veyahut da bütün bunlarla birlikte belirlenemez başka bir şeyler daha mı?

Kur'an'ın her ayetinde vardır bu sır. Kur'an ayetleri ile yüzyüze gelen bir kimse bunu daha baştan farkeder. Sonra bunun arkasından, Kur'an'ın yapısını derinden derine düşünmek, tahlil etmek ve kafa yormakla anlaşılan sırlar gelir.

Kur'an'ın kalpte, duyanlarda ve akılda kurmuş olduğu sağlıklı ve mükemmel düşünce sistemini, insanı hemen şu varlığın gerçek kimliğini belirleyen düşünce sistemini, tüm varlık aleminin içyüzünü ve tüm gerçeklerin kendisinden kaynaklandığı ilk gerçek, Allah gerçeği, üzerine getirdiği düşünce sistemi derinden derine düşünmek, irdelemek ve araştırmakla anlaşılan sırlar gelir.

Kur'an'ın insan düşüncesine şu olağanüstü ve sağlıklı düşünce sistemini kurmak için izlemiş olduğu metodu derinden derine düşünmek, hissetmek ve onunla yoğrulmakla anlaşılan sırlar gelir. İnsan fıtratına, hiçbir ifade kalıplarında benzerine rastlanamayan özel bir üslup ile seslenirken, insan kalbini tüm yönleri ile ve tüm giriş noktaları ile altını üstüne getirip içindeki her köşeyi ve her sırrı bilen bir uzman gibi tedavi ediş metodunu incelerken anlaşılan sırlar gelir.

Kur'an'ın yönlendirmedeki kuşatıcılığı, uyumu ve bu yönlendirmedeki olağanüstü düzeni düşünerek anlaşılan sırlar gelir. Ki hareket ve davranışlarda aynı seviyeyi tutturmak kesinlikle duyulmamıştır. İnsanların hareketleri hep aynı çizgi ve aynı seviyede asla olamaz. Kur'an'da olduğu gibi insanların hareketleri her yönden aynı seviyeyi tutturamaz. İçinde ne fazlalık ne eksiklik, ne aşırılık ne de kusur olmayan mutlak dengeden yoksundur insanların hareketleri. Ve yine insan hareketleri ister ana prensiplerde olsun isterse ayrıntılarda olsun çelişme ve çatışma olmayan mutlak ahenkten de yoksundur.

Çağlar boyu bu Kitaba mucizelik özelliğini veren yalanlanması olanaksız şu gizemli sırrın yanısıra, düşünmeyle anlaşılabilen şu Kur'an özellikleri... Evet bu özellikler, Kur'an ile sağlıklı ve samimi bir kalple ilişki kurduğunda hislerine, benliğine ve kalbin ta derinliklerine apaçık olarak haykıran şu gerçeğe saygısı olan kimsenin kuşku duymayacağı bir konudur bu:

"İddialarında samimi iseler haydi onun gibi bir söz getirsinler."

Onların bizzat kendilerinin dünyaya gelişlerine dair yöneltilen ve yukardaki soruyu izleyen bu soru, yüzyüze gelmeleri kaçınılmaz olan ve Kur'an'ın söylediğinden başka şekilde açıklama getirmeleri imkansızdan bir gerçektir. Ki Kur'an'ın getirdiği açıklamaya göre onları yoktan var eden yaratıcı Allah'tır ve O bizzat mevcuttur ve onlar O'nun tarafından yaratılmışlardır.

"Yoksa, kendileri hiçbir şey olmadan mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar kendileri mi?"

Onların bir planlayıcı olmadan dünyaya gelmelerini varsaymaları, herşeyden önce fıtrat mantığına terstir. Bunun az veya çok tartışılmasına bile gerek yoktur. Onların kendi kendilerini yaratmış olmaları varsayımı ise ne onların ne de herhangi bir yaratığın ileri sürebileceği bir görüştür. Bu iki varsayım fıtrat mantığına vurulunca temelden yoksun olduğuna göre, kala kala geriye Kur'an'ın söylemiş olduğu gerçek kalıyor. Bu gerçeğe göre, onların tümü, yaratma ve varetmede hiçbir eşi ve ortağı olmayan ve tek olan yüce Allah'ın yaratması ile var olmuşlardır. O halde hiçbir kimse O'na ne ibadette ve ne de Rabblıkta ortak olamaz. En sade ve açık mantık da budur zaten...

Yüce Allah aynı şekilde onları, gözlerinin önünde bulunan göklerin ve yerin var edilmeleri ile yüzyüze getiriyor. Yoksa bunları onlar mı yaratmıştır? Bu adamlar kendi kendilerini yaratmadıkları gibi doğal olarak gökler ve yeryüzü de kendilerini var etmemişlerdir. Okuyalım:

"Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar düşünüp de inanmazlar."

Ne onlar ve ne de fıtrat mantığı ile konuşan herkes, göklerin ve yerin kendi kendini yaratmış olduğunu veya, bir yaratıcı olmadan kendi kendilerine var olduklarını söyleyebilir. Onları yaratanın kendileri olduğunu da söylemiyorlar. O zaman bu gökler ve yeryüzü karşılarında duran canlı bir sorudur ve nasıl var olduklarına ilişkin cevabı beklemektedirler. Kendilerine göklerin ve yerin yaratıcısı sorulduğunda o Allah'tır diyorlardı. Ancak ne varki bu gerçek, onların zihinlerinde, kesin bilgi derecesine varacak kadar açıklık kazanıp netleşmemiştir. Ki kesin bilgi insanın kalbinde etkisini gösterir ve insanı apaçık ve tutarlı bir inanca doğru harekete geçirir:

"Hayır onlar düşünüp de inanmazlar."

Sonra yüce Allah onları bir basamak aşağıya, kendilerini, gökleri ve yeri yaratma ve yoktan var etme seviyesinden bir basamak aşağıya indiriyor ve soruyor: Yoksa Allah'ın hazineleri onların ellerinde de vermeyi, vermemeyi, zararı ve faydayı kontrol mu ediyorlar? Okuyoruz:

"Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da herşeye hakim olan kendileri midir?"

Böyle olmadıklarına ve böyle bir iddiaları da olmadığına göre, kimdir öyleyse hazineleri elinde tutan ve kimdir herşeyin anahtarını kontrol eden? Bu soruya Kur'an cevap veriyor ve diyor ki; Mahrum eden de veren de, idare eden de çekip çevirep de kuşkusuz Allah'tır. Ve evrende olan kısıtlamanın, verme, çekip

çevirme ve idare etme olaylarının tek açıklaması da budur. Çünkü hazineleri elinde bulunduranların ve işleri çekip çevirmeyi kontrol edenlerin kendileri olmadığı tamamen ortaya çıkmış ve bu olasılık tamamen reddedilmiştir.

Sonra yüce Allah onları bir basamak daha aşağıya indiriyor ve Kur'an'ın indirildiği kaynağı dinleyecek bir araçları olup olmadığını soruyor kendilerine:

"Yoksa onların üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri açık bir delil getirsin."

Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- onlara bir peygamber olduğunu, kendisine vahiy geldiğini ve bu Kur'an'ın yücelerin yücesinden indirildiğini söylüyor. Onlar Resulullah'ın dediğini yalanlıyor. Öyleyse kendilerinin üzerine çıkıp dinledikleri ve Hz. Muhammed'e vahiy gelmediğini anladıkları ve gerçeğin de onun dediklerinden başka olduğunu öğrendikleri bir merdivenleri mi var? **"Öyleyse dinleyicileri açık bir delil getirsin."** Yani onu dinleyenler güçlü ve insanları tasdik etmeye zorlayan bir etkiye sahip delil getirsinler. Bu ifadede, müşrikler delillerinin karşısına geçmiş diretirken ve karşı koyarken kendilerine belirtilerini ve kanıtlarını gösteren Kur'an'ın gücüne işaret vardır.

Sonra yüce Allah onların tutarsız sözlerinden birisi olan Allah hakkındaki görüşlerini tartışmaya açıyor. Buna göre onlar dişi şeklinde uydurdukları melekleri Allah'ın çocuğu kabul ediyorlardı. Burada Allah Teala, onları daha fazla rezil edip utandırmak için sözünü direkt olarak kendilerine yöneltiyor.

"Yoksa kızlar Allah'ın, oğullar size mi?"

Onlar kız çocuklarını oğlanlardan çok daha aşağı görüyorlardı. O derece ki birisine kızı doğduğu haber verilince üzüntü ve kızgınlıktan yüzü kapkara kesiliyordu. Fakat bununla birlikte kızları Allah'a yakıştırmaktan utanmıyorlardı. Burada Allah Teala, onları kendi adet ve gelenekleri ile bağlayıp bu iddialarından dolayı hedefliyor. Yoksa aslına bakılırsa bu düşünceleri zaten tutarsız ve asılsızdır.

Hz. Muhammed'in kendilerini hidayete çağırması onların zoruna gidiyordu. Halbuki o, hidayeti onlara samimi ve artniyetsiz olarak sunuyordu. Buna karşılık onlardan bir ücret istemiyor ve kendilerine bir borç yüklemiyordu. Bu artniyetsiz sunuşun en makul gereği, bunu getiren kişinin iyilikle karşılanması ve kendilerine sunmuş olduğu ve teklif etmiş olduğu şeyleri eğer kabul etmezler ise, ona iyilikle cevap vermeleridir. Oysa yüce Allah burada onların hiçbir geçerli nedeni olmayan tutumlarını çirkin görüyor ve diyor ki:

"Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?"

Yoksa onlar, söylediklerine karşılık ağır bir borç yükledinde onun altında mı eziliyorlar? Madem ki gerçekten onlardan ücret ve karşılık istemiyorsun öyleyse ne kadar çirkin ve aşağılık bir harekettir yaptıkları. Bu, yaptıkları ile yüzyüze geldikleri zaman çok utanacakları bir durumdur.

Ve Allah Teala dönüp onları tekrar dünyaya gelişlerinin asıl gerçek yüzü ile ve bu varlık alemindeki gerçek durumları ile yüzyüze getiriyor. Buna göre onlar birer kuldurlar ve belli bir kapasiteleri vardır. Bu varlık alemi kendilerine belli

bir ölçü içerisinde gösterilmiştir. Gerisi şu varlık aleminin sahibi olan yüce Allah'a has olmak üzere onlara kapalı tutulmaktadır. Gerçekten kulların önünde gelip durdukları kul oldukları için bilgi edinemedikleri bilinmezlikler alemi vardır.

"Yoksa gayb kendilerinin yanındadır da kendileri mi istediklerini yazıyorlar?"

Onlar, bilinmezlikler aleminin kendi yanlarında olmadığını ve kendilerinin o aleme dair bilgilerinin bulunmadığını ve bilinmeyen aleme güçlerinin yetmediğini biliyorlardı. Ve yine onlar gayb defterine hiçbir şey yazamıyacaklarını oraya ancak ve ancak yüce Allah'ın kulları için planladıklarından dilediklerini yazacağını da biliyorlardı.

Kuşkusuz gayb aleminin işine sahip olan, orada planlama yapıp idare edebilen kişi orayı idare edebilir ve hileleri boşa çıkarabilir. Onların nesi var ki? Onlar bilinmezlikler aleminin bilgisinden mahrumdurlar. O alemin defterine yazı yazamazlar. Sana karşı hile yapıyorlar, önlemler alıyorlar ve böylece geleceğe dair bir şeye güç yetireceklerini sanıyorlar ve **"Muhammed şairdir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz mu?"** diyorlar.

"Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar o inkar edenlerin kendileridir."

Onlar o kimselerdir ki gayb sahibinin planları başlarına iner. Gaybı bilenin hile ve tuzağına tutalacak olanlar onlardır. Ve Allah'tır onların kendilerini en güzel biçimde başlarına çevirecek olan.

"Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrısı mı var?"

Kendilerini koruyan, işlerinin idaresini üzerine alan ve yüce Allah'ın hileye karşı cezasını kendilerinden savacak olan Allah'tan başka tanrıları mı vardır onların? **"Allah'ın şanı onların ortak koştuklarından yücedir."** Onların batıl ve sakat düşüncelerinden de münezzehtir.

Yüce Allah'a şirk koşmaktan ve ortaklardan tenzih ifadeleri ile birlikte güçlü, etkili ve hızlı adımlı hücum da son buluyor. Artık her kuşku aydınlanmıştır, her delil çürütülmüştür ve herkes, apaçık gerçek karşısında her türlü mazeret ve delilden soyutlanmış olarak bulmuştur kendisini. İşte tam o esnada yüce Allah onların gerçek kimliklerini, inatçı böbürlenen apaçık gerçekten kuşkulanan ve uzaklardan en küçük bir kuşkuya bile sarılan karekterlerini ortaya çıkarmıştır.

"Gökten bir parça düştüğünü görseler 'Üstüste yığılmış bulutlardır' derler."

Yani, üzerlerine gökten düşen bir parça halinde içinde ölüm olan azap gönderilecek olsa düştüğünü görürken bile bu içinde su ve hayat olan **"Birbiri üstüne yığılmış bulut yığınıdır"** derler.

Hakkı kabul etmeme inatları uğruna onların deyimi ile boyunlarında kılıcın buz gibi soğukluğunu hissetseler bile gerçeği kabul etmezler ve üstüste yığılmış buluttur derler. Belki de bu ifade ile yüce Allah Ad kavminin hikayesine ölüm ve felaket bulutunu gördükleri zaman söyledikleri **"Bu bize yağmur indirecek olan bir buluttur"**[13] şeklindeki sözlerine işaret etmektedir. Onlar bu sözlerine yüce Allah'tan şu cevabı almışlardır: **"Hayır o sizin çabucak istediğiniz Rabb'inin emriyle herşeyi mahveden elim bir azabın bulunduğu yeldir."**[14]

13- Ahkaf suresi, 24. 14- Ahkaf suresi, 24.

RABBİNİN HÜKMÜNE SABRET

Felaket başlarının tepesinde olsa bile Hakkı kabul etmeyip inat etmeleri canlandırıldıktan sonra, yüce Allah sözünü Peygamberine çeviriyor ve elini onların üzerinden çekmesine ve onları surenin başında anlatılıp nitelenen güne ve kendilerini o günden önce bekleyen azaba havale etmesini tavsiye ediyor. Kendini şereflendiren, koruyan ve gözeten Rabbinin hükmüne sabretmesini, sabahleyin kalktığında, geceleyin ve yıldızlar battıktan sonra hamd ile Rabbini tesbih etmesini bildiriyor.

فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَٰقُوا۟ يَوْمَهُمُ ٱلَّذِى فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى
عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ عَذَابًا دُونَ
ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَٰرَ ٱلنُّجُومِ ﴿٤٩﴾

45- Korkudan bayılacakları günlerine kavuşuncaya kadar bırak onları.
46- O gün, tuzakları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz ve onlara yardım da edilmez.
47- Zulmedenlere, şüphesiz bundan başka da azab vardır; fakat onların çoğu bilmezler.
48- Rabbinin hükmüne sabret, çünkü sen, gözlerimizin önündesin, kalktığın zaman Rabbini övgü ile an.
49- Gecenin bir kısmında ve yıldızların ardından da Allah'ı tesbih et.

Bu o korkunç günle tehdide başlayan yepyeni bir hamledir. Yeniden dirilme ve mahşere gelme olaylarının hemen öncesi sura üfürüldüğü gün hepsinin çarpılıp ölecekleri günle tehdit dolu yepyeni bir hamledir bu. O gün onlara hiçbir önlem ve çare fayda vermeyecektir. Onlar bugün tuzak kurup önlem alıyorlarsa, o gün hiçbir önlem ve tuzağın yararı olmaz kendilerine. Üstelik bugün gelmezden önce bir de bilinmez bir azap daha vardır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

Bu son tehdit ile, baştan beri uzun ve şiddetli bombardımana tutulan zalim yalanlayıcılardan yüz çevriliyor. Gerek uzak gerek yakın kendilerini bekleyen azapla tehdit edilmiş pozisyonuna getirilip bırakılmışlardır artık. Yüce Allah şimdi onları bırakıp, kendisine dil uzatılan ve iftira edilen Hz. Peygambere dönüyor. Kendisine bunca zorluklara, yalanlamalara, dil uzatmalara karşı sabrı tavsiye ediyor.

Herşeyi dilediği gibi yapan yüce Allah'ın hükmüne bırakarak meşakkatlerle dolu uzun çağrı yolu boyunca sabrı tavsiye ediyor ona: **"Rabbinin hükmüne sabret."**

Sabır tavsiyesi ile birlikte, kutsal şereflendirme, ilahi esirgeme, ve yolda karşılaşılan meşakkatleri silip süpüren ve onlara sabrı sevimli hale getiren sevimli kutsal yolculuk müjdesi vardır. Zaten bu sabırdır bu yüce şereflendirmeye vesile olan.

"Rabbinin hükmüne sabret, çünkü sen gözlerimizin önündesin."

Aman Allah'ım bu ne güzel bir ifade... Ne güzel bir canlandırma... Ne güzel bir takdir...

Tüm Kur'an ifadeleri içinde, hatta onlar bir yana buna benzer ifadeler için de bile eşsiz ve bambaşka olan şu ifadenin canlandırdığı bu derece hiçbir insanın erişemediği bir derecedir.

Hz. Musa'ya **"Seni ben peygamber seçtim, şimdi vahyedilecek mesajı dinle."**[15] Bir başka kez de **"Gözümün önünde yetişesin diye seni sevgimin kanatları altına aldım."**[16] Bir diğer ayette ise **"Şimdi seni sırf kendime ayırdım."**[17] buyurulmuştu.

Bütün bu ifadeler Hz. Musa için yüksek makamlar demekti. Ancak Hz. Muhammed'e **"Sen bizim gözümüz altındasın"** buyuruluyor. Bu ifade Resulullah'a ayrı bir şeref vermekte ve özel bir yakınlık bahşetmektedir. Bu ifade her çağrışımdan apayrı, ince ve şeffaf bir çağrışım taşımaktadır... Bu orjinal ifadeyi dile getirip açıklamaya hiçbir beşer ifadesinin gücü yetmez. Biz bu ifadenin uyandırdığı çağrışımlara işaret etmekle ve çağrışımlarla içiçe yaşamakla yetinelim yeter bize!

Bu yakınlık ve dostlukla birlikte, yüce Allah ile sürekli bir bağ kurma yolu gösterilmektedir:

"Kalktığın zaman Rabbini övgü ile an."

Gecenin bir kısmında ve yıldızların ardından da Allah'ı tesbih et.

Gün boyunca, uykudan uyanınca, geceleyin ve tan yeri ağarıp yıldızlar battığı zamanlar. Bu zamanlar cana yakın dostluğun tadına varıldığı zamanlardır. Allah'ı tesbih edip onun yüce ve her türlü eksikten uzak olduğunu itiraf etmek, azıktır, insana yoldaştır ve gönüllerin yakarışlarıdır. Bu zamanlar normal insanlar için yüce Allah ile başbaşa olmanın tadına varılan vakitler olduğuna göre, acaba seven ve sevilen ve O'na son derece yakın olan Hz. Muhammed'in kalbi nelerin tadına varır kim bilir?

TUR SURESİNİN SONU

15- Taha suresi, 13.
16- Taha suresi, 39.
17- Taha suresi, 41.

Necm Suresi

53

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 62

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, bütünü ile, yüce namelerden oluşmuş, çarpıcı bir müzik eseri gibidir. Nameler onun özel yapısından süzüldüğü gibi ölçülü ve kafiyeli duraklarından da süzülür. Müzikal ses uyumu, surenin tümünde göze çarpar. Hatta bazı yerlerinde ahengi sağlamak için özel bir özen gösterildiği görülür. Mesela bazı yerlerde müzikal ahenk sağlansın, kafiye uyumu oluşsun diye bir sözcük seçilmiş ya da belirli bir kafiye tercih edilmiştir. Yalnız öyle yerlerde seçilen sözcüklerin anlamları da cümlenin akışına uygun düşer. Zaten bilinen Kur'an üslubu böyledir.

Bu söylediklerimize surede geçen **"Eferaytumullâte vel uzza ve menatessalisetel uhra"** ayetlerini örnek olarak gösterebiliriz. Eğer bu ayetlerin ikincisi **"Menatel uhra"** biçiminde olsaydı vezin, eğer sadece **"Menatessalisete"** biçiminde olsaydı kafiye bozulurdu. Gerçi bu ayetteki her sözcüğün anlama katkısı ve cümle içinde ihmal edilmez bir fonksiyonu var, ama cümle kuruluşunda anlamın yanısıra ölçü ve kafiye endişesi de gözetilmiştir. Bu ayetlerden iki ayet sonra gelen **"Elekümuzzekeru velehul unsa. Tilke izen kısmetün diza"** ayetlerindeki **"Diza"** sözcüğü de böyledir. Bu sözcük cümlenin ölçüsü bakımından gereklidir. Fakat aynı zamanda ifadeye sanatsal bir anlam zenginliği de kazandırmaktadır. Bu tür örneklere surede sık sık rastlanır.

Bu müzikal titreşimin kendine özgü bir ahengi vardır. Bu ahenk, dalgalanış ve yayılış biçimi ile dikkatimizi çeker. Bu farklılık özellikle surenin ilk ve son bölümünde belirgin olarak göze çarpar. Surenin ilk bölümünde bu orjinal dalgalanma ve yayılma biçimi ayetlerde canlandırılan tablolar ile, sözcüklerden süzülen kıvrak çağrışımlar ile uyum sağlarken ikinci bölümünde anlamlarla ve yüce dokunuşlarla paralellik kurar. Bu iki bölüm arasındaki ayetler de konu ve hava bakımından yakınında oldukları bölümün özelliğini taşırlar.

Surenin ilk bölümündeki tablolar ve çağrışımlar bu bölümün tasvir ettiği ilahi sahnelerin ve nurani olayların meydana geldiği yüce alandan yayılıyor. Bu yüce alanda Peygamberimize görünen "emin ruh"un, yani Cebrail'in hareketleri ile yüzyüze geliyoruz. Tablolar, çağrışımlar, hareketler, sahneler ve bunlara eş-

lik eden psikolojik hava bu ifade titreşimi ile karşılıklı etkileşime girer, kaynaşır, bütünleşir, acayip nameli bir uyum içinde yansıdığı görülür.

Sonra bu tatlı hava etkisini surenin diğer bölümlerine de yayarak surenin bütününe egemen olur. Öteki sure, son derece çarpıcı bir gerilim ile noktalanır. Bu gerilim insan vücudunun bütün hücrelerini titretir, uçuşa uyumlu iletişime geçirir.

Surenin işlediği konu, genel olarak Mekke inişli surelerin konusudur. Yani temel konular ile inanç sistemi konusunu ele alır. İnanç sisteminin temel konuları da bilindiği gibi vahiy, Allah'ın birliği ve ahiret konularıdır. Sure bu konuyu belirli bir açıdan ele alarak bu inanç sisteminin kaynağı olan vahyin doğruluğunu, güvenilirliğini açıklamaya; müşriklik inancının çürüklüğünü, temelsizliğini, kuruntudan ibaret bir hiç olduğunu kanıtlamaya yönelir.

Surenin ilk bölümü vahyin özünü ve niteliğini anlatmayı amaçlar; vahiy ile ilgili iki sahneyi canlandırır. Bu sahnelerin ışığı altında vahyin doğruluğunu ve somut bir gerçek olduğunu kanıtlar; Peygamberimizin, Cebrail'den mesaj alırken görerek, emin olarak, ayrıntıları algılayarak ve Rabb'inin bazı büyük mucizelerinin farkına vararak mesaj aldığını vurgular.

İkinci bölümde müşriklerin düzmece ilahlarından sözedilir. Lat, Uzza ve Menat adlı putlar gündeme getirilir. Müşriklerin meleklere ilişkin kuruntularına, bunları dişi varlıklar sayan masallarına değinilir. Onların bütün bu konularda sanılara dayandıkları ve sanıların gerçeğin yerini tutamayacağı belirtilir. Oysa Peygamberimiz onları görerek, kesin kanıtlara dayanarak öğrendiği bir inanç sistemini benimsemeye çağırmaktadır.

Surenin üçüncü bölümünde Peygamberimize, yüce Allah'ı aklından silerek sırf dünya ile uğraşan, bu noktada durarak ötesi hakkında hiçbir şey öğrenmeye çalışmayan kimselerden yüz çevirmesi telkin ediliyor. Ahirete ve orada karşılaşılacak olan ödül-ceza sistemine değiniliyor. Bu ödül-ceza sistemi insanların davranışlarına ve yüce Allah'ın onlara yönelik bilgisine dayanır. Yüce Allah, insanları, onları topraktan yarattığı ilk günden ve analarının karnında "cenin" aşamasına geçtikleri andan beri iyi bilmektedir. O onları kendilerinden daha iyi tanıyor. İşte kullar, sanılara ve kuruntulara göre değil, bu kesin bilgiye dayanılarak hesaba çekilecekler, ödül veya ceza alacaklar, akıbetlerinin kesin olarak belirleneceği son noktaya varacaklardır.

Surenin dördüncü ve son bölümünde bu inanç sisteminin ilk peygamberden beri yürürlükte olan bazı temel ilkeleri gözönüne serilir. Bu temel ilkeler sorumluluğun bireyselliği, hesaplaşmanın titizliği, davranışlara adil karşılıkların biçileceği; tüm insanların, sonunda haklarında dilediği gibi tasarrufta bulunabilme yetkisine sahip olan yüce Allah'ın huzuruna varacakları ilkeleridir. Bu arada ilahi mesajı yalanlayan eski toplumların yokedilmelerine de kısaca değinildikten sonra sure şu çarpıcı mesajın titreşimleri ile noktalanıyor:

"Bu Peygamber de eski uyarıcıların bir halkasıdır."

"Kıyamet günü iyice yaklaştı."

"Onun dehşetini Allah'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."

"Bu Kur'an sizin tuhafınıza mı gidiyor?"

"Onu dinlerken ağlayacağınıza gülüyorsunuz, öyle mi?"

"Gaflet içinde yüzüyorsunuz, değil mi?"

"Hadi hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz."[1]

Böylece surenin başı ve sonu aynı mesajda, aynı tabloda, aynı çağrışımda ve aynı namenin ortak titreşimlerinde buluşmuş oluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ
عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ﴿٥﴾
ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴿٩﴾ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴿١٠﴾
مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾ أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ
رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ الْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ
﴿١٥﴾ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾
لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ﴿١٨﴾

1- Kayan yıldız hakkı için.
2- Arkadaşınız Muhammed ne sapıttı ne de azıttı.
3- O havadan konuşmuyor.
4- Söyledikleri, kendisine indirilen bir vahiydir.
5- Bu vahyi O'na müthiş güçleri olan Cebrail öğretti.
6- O üstün yetenekli melek doğruldu.
7- Yüce ufuktayken.
8- Sonra yaklaştı, yere doğru uzandı.
9- Öyle ki, Peygamberle araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu.
10- O anda Allah dilediği mesajı Kul'una vahyetti.
11- O'nun gönlü, gözünün gördüğünü yalanlamadı.
12- Siz şimdi gözü ile gördükleri hakkında O'nunla tartışmaya mı giriyorsunuz?
13- O, Cebrail'i bir başka inişinde de görmüştü.
14- En uçtaki ağacın (Sidret-ül Münteha'nın) yanında.
15- Yanıbaşında me'va cenneti vardı.
16- O sırada ağacı yaman bir şey bürümüştü.
17- Muhammed'in gözü ne yana kaydı ve ne de öteye geçti.
18- O gerçekten Rabb'inin bazı büyük ayetlerini gördü.

1- Necm Suresi, 56-62

Surenin bu ilk ayetlerini okurken Peygamberimizin kalbinin yaşadığı o aydınlık, o engin, o uçarı ufukta bir kaç saniyeliğine yaşıyoruz. Nurdan kanatlarla yüce ruhların o engin alemine doğru süzülüyoruz; o ilahi melodinin okşayıcı nameleriní sözcüklerin titreşimlerinde, çağrışımlarında ve mesajlarında işitiyoruz.

Evet, birkaç saniyeliğine Peygamberimizin kalbi ile başbaşa yaşıyoruz. Bu kalp açıktır, örtüsüzdür, perdesi kaldırılmıştır. Yüceler aleminden mesaj almaktadır. İşitiyor ve görüyor. Aldığı mesajı içine sindiriyor. Aslında bu saniyeler o saf kalbe özgü saniyelerdir. Fakat yüce Allah, kullarına lütufta bulunarak bu saniyeleri canlı bir tasvir üslubu ile onlara anlatıyor. O saniyelerin seslerini, çağrışımlarını ve mesajlarını kulların kalplerine aktarıyor. Onlara bu saf kalbin yüceler aleminin eteklerinde geçen gezisini tasvir ediyor. Adım adım, sahne sahne, kesit kesit onlara bu gezinin ayrıntılarını sunuyor. Öyle ki, bu ayetlerin okuyucuları, bu gezinin tanıklarıymış gibi oluyorlar.

Bu çarpıcı niteleme, yüce Allah'ın bir yemini ile başlıyor:

"Kayan yıldız hakkı için."

Burada yıldızın parıldaması, sonra yörüngesinden kayıp yere yaklaşması hareketini gözlüyoruz. Bu hareketli sahne, adına yemin edilen Cebrail'in sahnesine tıpatıp benziyor. Okuyoruz:

"Yüce ufuktayken.
Sonra yaklaştı, yere doğru uzandı.
Öyle ki, Peygamber ile araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu.
O anda Allah, Kul'una dilediği mesajı vahyetti."

Görüldüğü gibi surenin ilk ayetlerinden itibaren sahneler, hareketler, çağrışımlar ve mesajlar arasında uyum gözetiliyor.

Evet **"Kayan yıldız hakkı için"**.

Bu yemin cümlesinde kasdedilen yıldızın hangi yıldız olduğu konusunda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların en akla yakın olanı burada "Şira" yıldızına işaret edildiğini ileri süren görüştür. O dönemin bazı müşrikleri "Şira" yıldızına tapıyorlardı. Ayrıca surenin sonlarına doğru bu yıldızın adından şöyle sözediliyor:

"(Bazı müşriklerin taptıkları) 'Şira' yıldızının Rabb'i de O'dur."

Eski çağlarda bu "Şira" yıldızına büyük önem verilirdi. Bilindiği gibi eski Mısırlıların hesaplarına göre bu yıldız, yörüngesinin tepe noktasından geçerken Nil nehri taşıyordu. Bu yüzden bu yıldızı izlerler, hareketlerini gözlerlerdi. Eski İran ve Arap masallarında bu yıldızdan sık sık sözedildiği görülür. Bu yüzden ayette bu yıldıza işaret edilmiş olması, akla yakın bir ihtimaldir. Peki niye bu yıldızın "kayma" sahnesi seçildi? Akla gelen ilk ihtimal bu seçimin yukarda sözünü ettiğimiz uyumun sağlanması için yapılmış olmasıdır. Bir başka gerekçe de okuyucuya şu mesajı vermek olabilir: Bir yıldız ne kadar kocaman ve görkemli olursa olsun, yörüngesinden kayar, yerini değiştirir. Öyleyse tapılmaya, ilah edinmeye layık değildir. Çünkü değişmezlik, yücelik ve süreklilik, ilahın vazgeçilmez niteliklerindendir.

İlk ayet yemin cümlesi idi. Yeminin konusu ise Peygamberimizin müşriklere anlattığı "vahiy" meselesi, bu vahyin niteliğidir. Okuyalım:

"Arkadaşınız Muhammed ne sapıttı ne de azıttı.
O havadan konuşmuyor.
Söyledikleri kendisine indirilen bir vahiydir."

Yani arkadaşınız Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- akıllı bir insandır, şaşkın değildir; doğru yoldadır, sapık değildir; samimidir, kötü niyetli değildir; Hak'tan, yani Allah'tan aldığı gerçeği size duyuruyor. Kuruntulu, uydurmacı veya iftiracı değildir. Size mesaj iletirken havadan konuşmuyor. Söyledikleri, kendisine indirilmiş bir vahiydir. O doğru ve güvenilir bir aracı sıfatı ile kendisine gelen vahyi size duyurmaktadır.

Bu vahyin taşıyıcısı belli, hangi yoldan geldiği belli, nasıl bir çizgi izlediği bellidir. Peygamber bu vahyin izlediği yolu gözleri ile kalbi ile görmüştür. Bu konuda kuruntuya kapılmış ya da aldanmış, yanılgıya düşmüş değildir. Okuyalım:

"Bu vahyi O'na müthiş güçleri olan Cebrail öğretti.
O üstün yetenekli melek doğruldu.
Yüce ufuktayken.
Sonra yaklaştı, yere doğru uzandı.
Öyle ki, Peygamber ile araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu.
O anda Allah, Kul'una dilediği mesajı vahyetti.
O'nun gönlü, gözünün gördüğünü yalanlamadı.
Siz şimdi gözü ile gördükleri hakkında.
O'nunla tartışmaya mı girişiyorsunuz?"

"Müthiş güçleri olan, üstün yetenekli melek" Cebrail'dir. Arkadaşınız Muhammed'in size duyurduğu mesajı O'na öğreten bu melektir. Vahiy yolu budur. Vahiy amaçlı gezi işte böyle gerçekleşmiştir. Olay bütün ayrıntıları ile gözler önündedir. O üstün yetenekli melek "yüce ufuktayken" doğruldu. Böylece Muhammed O'nu gördü. Bu olay vahyin başlangıç aşamasında gerçekleşti. O sırada Muhammed, Cebrail'i aslında olduğu gibi, yüce Allah tarafından nasıl yaratılmış ise öyle gördü. Sonra Cebrail kendisine yaklaştı, O'na doğru uzandı, yere sadece iki yay uzunluğu kadar bir mesafe kaldı. Yani birbirlerine alabildiğine yaklaştılar. Arkasından yüce Allah, Kul'una "dilediği" mesajı indirdi. Görüldüğü gibi ilahi mesajdan sözeden ifade kısa, yüceltici ve görkem yükleyicidir.

Demek ki, "uzaktan görme" olayını izleyen bir "yakından görme" olayı ile karşı karşıyayız. Olay vahiy, öğretme, görme ve kesinlikle emin olma olayıdır.

Olayda "görme yanılgısı", "göz aldanması" sözkonusu değildir. Bu yüzden tartışmaya ve demogojiye kapalıdır. Okuyalım:

"O'nun gönlü, gözünün gördüğünü yalanlamadı.
Şimdi siz, gözü ile gördükleri konusunda O'nunla tartışmaya mı girişiyorsunuz?"

Gönlün görmesi daha doğru, daha değişmezdir. Çünkü bu durumda göz aldanması ihtimali ortadan kalkar. Kısacası Muhammed, -salât ve selâm üzeri-

ne olsun- Cebrail'i gözleri ile gördü, kesinlikle tanıdı ve gönül gözü ile kavradı ki, o vahyin taşıyıcısı olan bir melektir, yüce Allah'ın kendisine gönderdiği bir elçidir; gelişinin sebebi ilahi mesajı Peygamberimize öğretmekti, Peygamberimiz de ondan öğrendiklerini insanlara duyurmakla yükümlü idi. Öyleyse demogoji ve tartışma sona erdi. Madem ki, kalp güvendi ve gönül kesin inanca kavuştu. Artık bu tür inatçı reaksiyonlara yer yoktur.

Peygamberimizin Cebrail'i öz kılığı ile görmesi, sadece bir kereliğine olmuş bir olay değildi. Aynı olay daha sonra bir kere daha yaşanmıştı. Okuyalım:

"O, Cebrail'i bir başka inişinde de görmüştü.
En uçtaki ağacın (Sidret-ül Münteha'nın) yanında.
Yanıbaşında Me'va cenneti vardı.
O sırada ağacı yaman bir şey bürümüştü.
Muhammed'in gözü ne yana kaydı ne de öteye geçti.
O gerçekten Rabb'inin bazı büyük ayetlerini gördü."

Elimizdeki en güvenilir bilgiye göre bu "ikinci görme" olayı Mirac gecesi meydana gelmişti. O gece Cebrail, Peygamberimize "en uçtaki ağacın yanında" öz kılığı ile bir kez daha yaklaşmıştı.

Okuduğumuz ayetlerin ikincisinde geçen "sidret" sözcüğü "bir tür ağaç" anlamına gelir. Bu ağacın "en uçtaki ağaç" olması demek, bu ağacın varılabilecek son noktada olması demektir. Ayetin verdiği bilgiye göre bu ağacın yanıbaşında "Me'va" cenneti vardır. Acaba bu uç nokta, mirac yolculuğunun son noktası mıdır, yoksa bu nokta Peygamberimiz ile Cebrail'in beraberliklerinin bitiş noktasıdır da Cebrail bu noktada durduktan sonra Peygamberimiz tek başına yolculuğuna devam ederek Rabb'inin Arş'ının daha yakınlarına mı yükselmiştir? Bunlar tümü ile sadece yüce Allah'ın bilgisine açık "gayb" konularıdır. Yüce Allah'ın seçkin kulu Hz. Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- açtığı bu konulara ilişkin bize gelen bilgi sadece bu kadardır. Bu olayların nasıl olduklarını kavramak bizim gücümüzün dışındadır. İnsanoğlunun bu olayları kavrayabilmesi için insanların ve meleklerin yaratıcısı olan, insanın ve meleklerin ayırıcı niteliklerini bilen yüce Allah'ın dilediğinin bu yolda olması gerekir.

Olaya güç ve kesinlik kazandırmak amacı ile ayette "en uçtaki ağacın yanında" gerçekleşen bu görmeye eşlik eden bir ayrıntıya değiniliyor. Okuyoruz:

"O sırada ağacı yaman bir şey bürümüştü."

Yalnız ağacı neyin bürüdüğü açıkça belirtilmiyor. Çünkü sözkonusu "bürüme" olayı tanımlanamayacak ve biçimi belirtilemeyecek derecede müthiş ve görkemlidir.

Bütün bu olup bitenler kesin birer gerçektir. Okuyalım:

"Muhammed'in gözü ne yana kaydı, ne de öteye geçti."

Yani ne bir göz kayması, ne de bakış sekmesi sözkonusu değildi. Ortada kuşkulu bir yanı olmayan, sanı olma ihtimali bulunmayan açık ve kesin bir "görme" olayı vardı. Bu olaydı Peygamberimiz, yüce Rabb'inin bazı olağanüstü mucizelerini gözlemiş, kalbi çıplak ve örtüsüz gerçekle iletişim kurmuştu.

Buna göre olay "vahiy" olayıdır. Ortada çıplak gözle gerçekleşen bir gözlem, yanılgısız bir görme, kuşku içermeyen bir kesinlik, dolaysız bir iletişim, güçlü bir bilgi, somut bir yoldaşlık, tüm ayrıntıları ve aşamaları ile gerçekleşmiş bir yolculuk vardır. Ey müşrikler, işte "arkadaşınız" Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- size yönelttiği çağrı bu "kesinlik" temeline dayanıyor. Durum böyleyken, siz O'nun bu çağrısını reddediyor, yalanlıyorsunuz; O'na inen vahyin doğruluğundan kuşku duyuyorsunuz. Oysa O, sizin öteden beri tanıdığınız, deneyden geçirdiğiniz eski bir arkadaşınızdır. Size yabancı biri değilki, huyunu ve karakterini bilmemiş olasınız. Ayrıca Rabb'i de O'nu onaylıyor, doğru söylediğine yemin ediyor; O'na nasıl, hangi şartlar ortasında ve kimin eli ile vahiy indirdiğini, bu vahiy meleği ile nasıl buluştuğunu, onu nerede gördüğünü size ayrıntılı biçimde anlatıyor.

İşte Peygamberimizin müşriklere yönelttiği çağrı böylesine kesin esaslara dayanıyor. Peki, onların tapınmaları, ilahları ve bu yoldaki masalları neye dayanıyor? Onlar, Lât, Uzza ve Menat adını taktıkları putlara taparken, bunların birer melek olduklarını, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ve Allah katında insanlara aracılık edeceklerini beklediklerini ileri sürerken, bu bulanık iddiaları ileri sürerken neye dayanıyorlar? Bu saplantıları, bu asılsız kuruntuları herhangi bir belgeye, herhangi bir kanıta, herhangi bir güçlü desteğe dayanıyor mu? İşte surenin ikinci kesitinde ağırlıklı olarak işlenen tema budur. Okuyoruz:

أَفَرَءَيْتُمُ اللَّٰتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾

وَمَنَوٰةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾

19- Lât ve Uzza hakkındaki görüşünüz nedir?
20- Ya bunların öbürü, üçüncüsü olan Menat hakkında ne düşünüyorsunuz?
21- Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın, öyle mi?
22- Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir.

"Lat" üzerinde yazılar bulunan beyaz bir kaya parçası idi. Taif'te bulunan bu putun üzerinde bir yapı vardı. Yapı örtü ile kaplı idi. Tapınağın sürekli bekçisi vardı. Ayrıca bir avlu ile çevrili idi. Bu puta Sakıfoğulları ile yandaşlarından oluşmuş Taifliler taparlardı. Taifliler diğer arap kabilelerine karşı bu putla övünürlerdi. Yalnız Kureyşlilere karşı övünemezlerdi. Çünkü Kureyşliler Hz. İbrahim tarafından yapılmış olan Kâbe'nin sahipleri idiler. Bu putun adı olan "Lât" sözcüğü, "Allah" özel isminin dişili (müennesi) sayılırdı.

"Uzza" Mekke ile Taif arasındaki "Nahte" denen yerde bulunan bir ağaçtı, bu ağacın üzerinde bir anıt-yapı vardı ve anıt da bir perde ile örtülü idi. Bu puta Kureyşliler tapardı. Nitekim Ebu Süfyan Uhud savaşı öncesinde müslümanlara "Bizim Uzza'mız var, sizin Uzza'nız yok" demişti. Bu sözler Peygamberimizin kulağına varınca müslümanlara şu karşılığı vermelerini önerdi; "Ona deyiniz ki, bizim Rabb'imiz var, fakat sizin Rabb'iniz yok". "Uzza" sözcüğü de "Aziz" sözcüğünün dişili (müennesi) kabul ediliyordu.

"Menat" adlı put ise Mekke ile Medine arasındaki bir sapa yol üzerinde

bulunan "Muşellel" denen yerde idi. Huzaa, Evs ve Hazreç kabileleri cahiliyye dönemlerinde bu puta taparlar ve Kâbe'yi ziyaret etmeye giderken yolculuklarına onun yanından başlarlardı.

Arap yarımadasında bunların yanısıra çeşitli kabileler tarafından tapılan daha pek çok put vardı. Fakat bu üçü sözkonusu putların en büyükleri idi.

Öyle sanılıyor ki, bu düzmece ilahlar meleklerin sembolleri idiler. Melekler ise Araplarca "dişi" varlıklar sayılıyor ve Allah'ın kızları kabul ediliyordu. Bu gerekçe ile onlara tapıyorlardı. Böyle durumlarda çoğunlukla işin özü unutulur ve bu semboller halk yığınları tarafından doğrudan doğruya ilah kabul edilir. Bir avuçluk aydın azınlıktan başka bu masalın aslını hatırlayan kalmaz olur.

Ayette kullanılan soru kalıbından anlaşılacağı üzere yüce Allah gerek bu üç putu, gerekse bunlara tapınılmasını hayretle karşılıyor, bundan tuhaf bir olay olarak sözediyor. Okuyoruz:

"Lât ve Uzza hakkındaki görüşünüz nedir?
Ya bunların öbürü, üçüncüsü olan Menat hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Gerek "Görüşünüz nedir?" şeklinde başlayan soru cümlesinde, gerekse bu putların üçüncüsü olan Menat'tan sözeden ifadelerde hayret duygusu ve teşhir edip rezil etme amacı belirgindir.

Yüce Allah bu putlardan sözettikten sonra müşriklerin erkekleri kendilerine ayırıp dişileri yüce Allah'a bırakan iddialarını kınıyor. Okuyalım:

"Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın öyle mi?
Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir."

Bu mizah üslupu ayetler, bu putlar ile meleklerin dişi varlıklar olduğu ve bunların müşriklerce Allah'a yakıştırıldıkları yolundaki masal arasında ilişki olduğunu gösteriyor. Bu da yukarda benimsediğimizi söylediğimiz bu konudaki açıklamamıza ağırlık ve haklılık kazandırıyor.

Araplar kız çocuklarını hor görüyorlardı. Buna rağmen utanmadan melekleri "dişi" sayıp onları Allah'ın kızları kabul ediyorlardı. Oysa ne melekler hakkında böyle düşünmelerini gerektirecek bir bilgileri ve ne de bu sözde "dişi" varlıkları Allah'a yakıştırmalarını haklı gösterecek bir gerekçeleri vardı.

Yüce Allah burada onları bu düşünceleri ile, bu düzmece masalları ile suçüstü yakalayarak hem kendilerini, hem de uydurdukları masalı alaya alıyor. Tekrar okuyoruz:

"Demek erkekler sizin, dişiler Allah'a, öyle mi?"

O halde Allah ile aranızda yaptığınız bu bölüştürme adalet ilkesine aykırı bir bölüştürmedir. Tekrarlayalım:

"Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir."

Aslında mesele tümü ile kuruntudur; hiçbir bilimsel ve objektif dayanağı yoktur; delilden ve ispattan tamamı ile yoksundur. Okuyoruz:

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ

وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ
وَمَا تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنسَٰنِ
مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلْءَاخِرَةُ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ لَا تُغْنِى
شَفَٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا إِلَّا مِنۢ بَعْدِ أَن يَأْذَنَ ٱللَّهُ لِمَن يَشَآءُ وَيَرْضَىٰٓ ﴿٢٦﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ لَيُسَمُّونَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ ٱلْأُنثَىٰ
﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ ۖ وَإِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾

23- Aslında bunlar sizin ve atalarınızın uydurduğu kuru isimlerdir. Allah, onlara ilişkin hiçbir kanıt indirmemiştir. Onlar sadece sanılarının ve canlarının istediğinin peşinden gidiyorlar. Oysa onlara Rabbleri katından doğru yola ilişkin bilgi geldi.
24- Yoksa insanın her hayal ettiği şey gerçekleşir mi sanıyorsunuz?
25- Oysa hayatın sonu da ilki de (ahiret de dünya da) Allah'a aittir.
26- Göklerde nice melek var ki, Allah'ın dilediklerine ve hoşlandıklarına ilişkin izni olmadıkça, şefaatleri hiç bir yarar sağlamaz.
27- Ahirete inanmayanlar meleklere dişi adları takıyorlar.
28- Oysa onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece sanılarının peşinden gidiyorlar. Sanıları ise gerçeğin kırıntısının bile yerini tutamaz.

Gerek bu Lât, Uzza, Menat ve benzeri isimler, gerek bunlara ilah ve melek adlarının takılması, gerek meleklere "dişi" varlıklar denmesi ve bu dişi varlıkların yüce Allah'a ayrılması; bütün bunlar hiçbir anlam taşımayan, ardında hiçbir gerçek bulunmayan kuru "isim"lerden ibarettir. Yüce Allah size bu isimlere ilişkin hiçbir kanıt indirmemiştir. Yüce Allah'ın yapmadığı açıklamanın hiçbir gücü, hiçbir ağırlığı yoktur. Çünkü gerçek değildir. Gerçeğin ağırlığı, gücü ve etkinliği olur. Buna karşılık "batıl" sözler, yani asılsız açıklamalar hafiftirler, ağırlıkları yoktur; zayıftırlar, güçleri yoktur; basittirler, etkinlikleri yoktur.

Okuduğumuz ayetin ortalarında müşrikler asılsız kuruntuları ile, masalları ile başbaşa bırakılıyor. Onlara seslenilmeye son veriliyor, sanki yoklarmış gibi kendilerine yüz çevrilerek üçüncü şahsa dönülüyor. Ayetin o bölümünü tekrar okuyalım:

"Onlar sadece sanılarının ve canlarının istediğinin peşinden gidiyorlar."

Hiçbir delilleri, hiçbir bilgileri ve hiçbir sağlam kanıtları yoktur. İnançlarının tek dayanağı sanıları, delillerinin tek kaynağı kişisel arzularıdır. Oysa inanç sisteminde sanılara, kişisel arzulara yer yoktur. Bu sistem kesin bilgiye dayanmalı, arzulardan ve ihtiraslardan arınmış olmalıdır. Üstelik sanılarının ve kişisel arzularının peşinden giden bu adamların herhangi bir mazeretleri, tutumlarını haklı saydıracak bir gerekçeleri yoktur.

"Oysa onlara Rabb'leri katından doğru yola ilişkin bilgi geldi."

Bu bilginin gelişi ile mazeretleri sona erdi, bahaneleri geçersiz kaldı.

Herhangi bir iş kişisel arzuya ve ihtiraslara gelip dayanınca çığrından çıkar, doğru yolu bulma imkanı ortadan kalkar. Çünkü böylesine durumlarda yanılgının sebebi gerçeğin gizliliği ya da delil yetersizliği değildir. Asıl sebep istediğini ille de yaptırmak isteyen kişisel arzudur. Bu kişisel arzu önce istediğini yaptırıyor, sonra yaptığına gerekçe ve kılıf arıyor. Bu durum insan nefsinin yakalanabileceği en kötü hastalıktır. Böylesine hastalıklı bir ruha ne gerçeğe ilişkin bilgi yararlı olabilir ne de ona herhangi bir delil inandırıcı gelebilir.

Bundan dolayı bir sonraki ayette kınama içerikli bir soru ile karşılaşıyoruz. Okuyalım:

"Yoksa insanın her hayal ettiği şey gerçekleşir mi sanıyorsunuz?"

İnsan hayalperest olunca her özlediği şey gerçeğe dönüşür, her içinden geçirdiği şey pratiğe yansır. Ama gerçekte durum böyle değildir. Gerçek, gerçektir; somut da somut. Nefsin arzusu ve özlemi gerçekleri değiştiremez, başkalaştıramaz. Sadece şu olur: İnsan arzuları yüzünden sapıtır, özlemlerine kapılarak mahvolur. Yoksa insan zayıf bir varlıktır, nesnelerin doğasını ne değiştirebilir ve ne de başkalaştırabilir. Bu alanda yetki tümü ile yüce Allah'ın tekelindedir. O hem dünyada hem de ahirette dilediğini yapar, nesneleri ve olayları dilediği gibi yönlendirir. Okuyoruz:

"Oysa hayatın sonu da ilki de (ahiret de dünya da) Allah'a aittir."

Burada ahiretin dünyanın önüne geçirildiği dikkatlerimizden kaçmamalıdır. Amaç ayetin sonundaki kafiyeyi ve ses uyumunu gözetmektir. Fakat burada ahireti, dünyanın önüne geçirmekle anlatılmak istenen bir incelik de vardır. İşte Kur'an üslubu böyledir. Hem anlatmak istediği anlamı anlatır, hem ses ve söz uyumunu gözetir. Fakat bu iki amacı birbiri ile çeliştirmez. Zaten yüce Allah'ın eseri olan şey de aynı özellik vardır. Mesela evren bütününde varolan "güzellik" ve "fonksiyonellik" özelliği ile birarada bulunur, atbaşı gider.

Görüldüğü gibi ahirette de dünyada da her iş yüce Allah'ın elindedir, her işi yönlendirme yetkisi O'nun tekelindedir. Oysa müşrikler, Allah katından melek kökenli sözde ilahlarından aracılık bekliyorlar; **"Bizi Allah'a yaklaştıranlar diye onlara tapıyoruz"** diyorlar.[2] Bu açıklamalar, birer asılsız kuruntudur. Çünkü göklerdeki gerçek melekler kendiliklerinden aracılık edemezler. Bunun için herhangi bir konuda yüce Allah'ın kendilerine izin vermesi gerekir. Okuyoruz:

"Göklerde nice melek var ki, Allah'ın dilediklerine ve hoşlandıklarına ilişkin izni olmadıkça şefaatleri hiçbir işe yaramaz."

Böylece müşriklerin iddiaları kökten yıkılmış, havada kalmış olur. Zaten daha önce okuduğumuz ayetler bu iddiayı çürütmüş, asılsızlığını ortaya koymuşlardı. Ama bu ayet müşriklere öldürücü, son darbeyi indiriyor. İnanç sistemini her türlü karışıklıktan, her türlü kuşkudan arındırıyor. Neden derseniz, bu ayete göre ahirete ve dünyaya ilişkin bütün yetkiler yüce Allah'ın tekelindedir. İnsanın özlemi somut gerçeğin kılını bile değiştiremez. Şefaat, aracılık, yüce Allah'ın hoşnutluğu ve izni eşliğinde olursa kabul edilebilir. Demek ki, son söz O'nundur. Hem ahi-

2- Zümer Suresi, 3

rette, hem dünyada yönelinecek tek merci O'dur.

Bu kümeyi oluşturan ayetlerin sonunda ahirete inanmayan bu müşriklerin meleklere ilişkin saplantıları, kuruntuları son kez tartışılıyor. Bu saplantıların asılsızlığı, dayanaksızlığı bir kere daha gözler önüne seriliyor. Bu saplantıların, bu kuruntuların, inanca temel oluşturarak nitelikten yoksun oldukları vurgulanıyor. Okuyalım:

"Ahirete inanmayanlar, meleklere dişi adları takıyorlar. Oysa onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece sanılarının peşinden gidiyorlar. Sanıları ise gerçeğin kırıntısının bile yerini tutamaz."

Bu son değerlendirme Lât, Uzza ve Menat adlı putlar ile müşriklerin melekleri dişi varlıklar kabul eden ve onları Allah'ın kızları sayan masalları arasında ilişki olduğunu vurguluyor. Oysa bu masalın hiçbir aslı, hiçbir dayanağı yoktur. Buna inananlar, sanılarının peşinden gidiyorlar. Çünkü meleklerin öz yapılarına ilişkin kesin bilgi edinmelerini sağlayacak hiçbir araçları, hiçbir geçerli yöntemleri yoktur. Meleklerin, Allah'ın kızları oldukları yolundaki iddialarına gelince bu da asılsız kuruntudan başka hiçbir kanıtı olmayan bir safsata, bir boş inançtır. Bunların hiçbiri hakkı geçersiz saydıramaz, hakkın bir kırıntısının bile yerine geçemez. Oysa onlar bu gerçeği bir yana bırakarak, onu gözardı ederek kuruntulara ve sanılara saplanıyorlar.

Okuduğumuz ayetlerde müşriklik inancının çürüklüğü açıklanmış; Allah'a ortak koşanların, ahirete inanmayanların, yüce Allah'a kız evlat yakıştıranların ve meleklere dişi isimleri takanların inançlarının tutarsızlığı vurgulanmıştı. Sözün bu noktasında ise Peygamberimize dönülerek bu sapıklara önem vermemesi, onlardan yüz çevirmesi ve işlerini Allah'a bırakması isteniyor. Çünkü yüce Allah, kimin iyi yolda ve kimin kötü yolda olduğunu bilir, gerek doğru yolda olanlara ve gerekse sapıklara hakkettikleri karşılığı verir, göklerin ve yerin, dünyanın ve ahiretin bütün gelişmelerini tek başına yönlendirir; hesaplaşmada adil davranır, hiç kimseye haksızlık etmez, ısrarla işlenmeyen günahları bağışlar; niyetlerden ve gizli tutulmuş duygulardan haberdardır. Çünkü insanları yaratan O'dur; hayatlarının bütün evrelerinde onların içyüzlerine vakıftır. Okuyoruz:

فَأَعْرِضْ عَنْ مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا
وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ
هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ ٱهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔوا۟ بِمَا
عَمِلُوا۟ وَيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ بِٱلْحُسْنَى ﴿٣١﴾ ٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ وَٰسِعُ ٱلْمَغْفِرَةِ ۚ هُوَ

أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ
فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿٣٢﴾

29- Bizi anmaktan yüz çevíren ve sadece dünya hayatını isteyenlerden yüz çevir.
30- Onların bilgilerinin erişebileceği sınır budur. Hiç kuşkusuz senin Rabb'in kimin yolundan saptığını bildiği gibi kimin doğru yolda olduğunu da bilir.
31- Göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsi Allah'a aittir. Amaç kötülük işleyenlere kötülüklerinin ve iyilik yapanlara da iyiliklerinin karşılığını vermektir.
32- İyilik işleyenler büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan uzak dururlar. Sadece küçük kusurları olabilir. Senin Rabb'inin bağışlayıcılığı geniş kapsamlıdır. O sizi gerek ilk başta topraktan yaratırken ve gerekse annelerinizin karınlarında cenin aşamasındayken bilir. Öyleyse kendinizi temize çıkarmayınız. Çünkü o kimin kötülüklerden sakındığını herkesten iyi bilir.

Bu ayetlerde yüce Allah'ı aklına getirmeyen, ahirete inanmayan ve dünya hayatından başka hiç düşüncesi olmayan kimselerden yüz çevirilmesi emrediliyor. Bu emir öncelikle Peygamberimize yöneliktir. Yüce Allah, Peygamberimizden bu surenin daha önceki ayetlerinde masallarından, kuruntularından ve ahirete inanmazlıklarından sözedilen müşrikleri umursamamasını, önemsememesini istiyor.

Fakat bu emir, Peygamberimizden sonra bütün müslümanlara da yöneliktir. Müslümanlar da Peygamberimizin karşılaştığı türden sapıklardan yüz çevirmelidirler. Bu sapıkların başlıca ortak özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Bu adamların akıllarında Allah yoktur, O'na inanmaya yanaşmazlar, tek düşünceleri dünya hayatıdır, gözleri onun dışında hiçbir şeyi görmez, ahirete inanmazlar, onu hiç hesaba almazlar, insanın yeryüzündeki hayatını varoluşunun tek amacı sayarlar, insanın varoluşunun başka bir amacı olduğuna ihtimal vermezler, hayat tarzlarını bu bakış açısına dayandırırlar, insanın hayatını yönlendiren, şu kısa yeryüzü yolculuğunun arkasından onun davranışlarına karşılıklar biçecek olan bir Allah'ın varlığına şiddetle karşı çıkarlar, bu kavramın bütün izlerini insan vicdanından silmeye yeltenirler. Günümüzde bu niteliklerin en somut örneği materyalistlerdir, maddeci akımların taraftarlarıdır.

Yüce Allah'a ve ahiret gününe inananlar, Allah'ı aklına getirmeyen ve ahireti hiç hesaba katmayan insanlar ile dostça yanyana yaşamak şöyle dursun, onlara zihinlerinde bile yer vermezler. Çünkü bu iki grup, karşıt hayat felsefelerine bağlıdırlar. Bu hayat felsefelerinin hiç bir ortak adımı, hiçbir ortak noktası yoktur. Bu iki grubun kafalardaki hayatın bütün ölçüleri, bütün değerleri ve bütün amaçları birbirlerine zıttır. Böyle olunca bu iki grubun hayatta işbirliği yapmaları, şu dünyanın herhangi bir işinde ortak çalışmaları mümkün değildir. Hayatın değerlerine, amaçlarına, çalışma yöntemlerine ve çalışma amaçlarına ilişkin bu temel çelişki ortada dururken bu iki grubun birbiri ile bağdaşması, uyuşması

düşünülemez. Aralarında işbirliği ve ortak çalışma düşünülemeyeceğine göre birbirlerine niye önem versinler, birbirlerini niye umursasınlar. Eğer bir mümin, kafalarında Allah düşüncesi bulunmayan, dünya hayatından başka hiçbir düşüncesi olmayan bu tür sapıkları önemser de yüce Allah'ın kendisine bağışladığı enerjileri yanlış yerlerde harcarsa emeğini ve zamanını boşuna tüketmiş olur.

Üstelik bu yüz çevirmenin, bu ilgi kesmenin bir başka anlamlı yönü daha var. O da Allah'a inanmayan, dünya hayatının ötesinde başka bir amaç gözetmeyen bu şaşkın yığınları küçümsemek, adam yerine koymamaktır. Çünkü bu şaşkınlar bu sakat zihniyeti sürdürdükçe gerçekten uzak kalırlar, onu kavrayamazlar, dünya hayatının kalın surları içinde tutsak kalırlar. Okuyalım:

"Onların bilgilerinin erişebileceği sınır budur."

Erişebildikleri bu bilgi sınırı aslında basittir, istediği kadar büyük ve önemli görünsün; yetersizdir, istediği kadar geniş kapsamlı görünsün; yanıltıcı ve sapıktır, istediği kadar doğru ve erdirici görünsün. Kalbi ile, duyguları ile, aklı ile şu yeryüzünün sınırlarına takılıp kalan insan hiçbir önemli gerçeği öğrenemez. Oysa üstünkörü bir gözlem bile bu dünyanın dışında görkemli bir varlık alemi olduğunu ortaya koyar. Bu alem kendini yaratmış değildir. Rastgele varolduğunu farzetmek en yalın mantık kuralları ile çelişir. Eğer bir yaratıcısı varsa o yaratıcının onu boşuna yarattığı da düşünülemez. "Bu görkemli evrenin sonu ve ana amacı şu dünya hayatıdır" demek, akılla alay eden bir saçmalıktır. Öyleyse şu evrenin herhangi bir bölümünün özünü kavramak, bir yaratıcının varolduğuna ve ahiretin de varolacağına inanmanın teminatıdır. Yoksa şu koca evreni yaratan yüce yaratıcının amaçsız bir iş yaptığını, oyun oynadığını farzetmek gibi bir beyinsizliğe saplanmış oluruz.

Yüce Allah'ı kafasından silerek dünyanın dar sınırları içinde tutsak kalan sapıklardan işte bu gerekçe ile yüz çevirmek gerekir. Onlara yüz çevirmeli ki, ilgimizi yanlış yere harcamaktan kurtaralım. Onlara yüz çevirelim ki, bu dar görüşlü, yetersiz bilgili şaşkınları küçümsediğimizi, hor gördüğümüzü kanıtlamış olalım. Eğer yüce Allah'ın emrini alırken amacımız bu emre uymaksa böyle davranmak zorundayız. Yoksa, Allah korusun, bir zamanların yahudilerinin durumuna düşeriz. Bilindiği gibi o yahudiler, yüce Allah'ın emirlerine **"Duyduk ve karşı geldik"** diye cevap vermişlerdi.[3] Ayetleri okumaya devam edelim:

"Hiç şüphesiz senin Rabb'in kimin yolundan saptığını bildiği gibi kimin doğru yolda olduğunu da bilir."

Yüce Allah sözü edilen şaşkınların sapık olduklarını biliyor. Bu yüzden gerek Peygamberine, gerekse doğru yolda olan müminlere bu sapıklarla ilgilenmemeyi, onlarla dost olmamayı, onları adam yerine koymamayı, onların yanıltıcı ve yetersiz bilgilerinin yüzeysel çekiciliğine kapılmamayı emretmiştir. Çünkü onların bilgisi dünya hayatının sınırlarına kadar uzanabilir ve insan idraki ile katıksız gerçeğin arasına girer. Oysa katıksız gerçek, kendisini kavrayanları yüce Allah'a ve ahirete inanmaya iletir, onlara şu yeryüzünün yakın sınırlarını ve şu dar ufuklu dünya hayatının boyutlarını aştırır.

3- Bakara Suresi, 93

Bu sapıkların yetersiz bilgileri sıradan haikın gözünde hayatın özünü yapıcı yönde etkileyen, önemli bir faktör olarak görülür. Kalpleri, idrakleri ve duyguları sıradan halkın düzeyini aşmayan sözde okumuşlar da bu kanaattedirler. Fakat bu yüzeysel görüntü o sapıkların temeldeki sapıklıklarını, cahilliklerini ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaz; alınlarındaki sapıklık, cahillik ve kısa görüşlülük damgalarını sildiremez.

Çünkü bir bilginin gerçek bilgi olabilmesi için şu varlık bütünü ile yaratıcısı arasındaki bağıntının özünü ve insan davranışı ile bu davranışa verilecek karşılık arasındaki bağıntının mahiyetini kavraması gerekir. Bu bağıntıları kavramayan bilgi kabukta kalır, insan hayatını yapıcı yönde etkileyemez, onu geliştirip yüceltemez. Her bilginin değeri insan psikolojisi ve insanlar arası ilişkilerin düzeyi üzerinde meydana getirdiği yapıcı etki ile ölçülür. Bu alanlarda yapıcı etkisi görülmeyen bilgi, teknolojik araçlar açısından gelişme, fakat insanlar açısından gerileme anlamına gelir. Teknolojik araçlarda insanın zararına gelişme sağlayan bilgiden daha kötü, daha zararlı bir şey olabilir mi?

İnsanın bir yaratıcısının olduğunu, bu yaratıcının aynı zamanda tüm evrenin de yaratıcısı olduğunu, kendisinin ve evrenin yaratılışının aynı doğal yasalar uyarınca gerçekleştiğini düşünmesi, bu gerçeğin bilincine varması hayata, çevresindeki tüm canlı-cansız varlıklara yönelik bakış açısını kökten değiştirir. Varlığına, bu bilinçten yoksun olanlarınkinden daha büyük, daha geniş kapsamlı, daha yüce bir değer ve amaç kazandırır. Çünkü böyle bir insanın varlığı, şu evren bütünü ile ilişkilidir. Bu yüzden o ömrü sayılı günlerden ibaret olan geçici kimliğinden daha büyüktür, sayılı bireylerden oluşan ailesinden daha büyüktür; çağdaş maddeci akımlara bağlı olanların böbürlenme gerekçesi saydıkları soyundan, yurdundan ve sosyal sınıfından daha büyüktür; bütün bu organizasyonların ideallerinden daha yüce bir ideale sahiptir.

İnsanın yaratıcısı tarafından ahirette hesaba çekileceğinin ve davranışlarının haklı karşılıklarını alacağının bilincinde olması onun düşüncelerini, değer yargılarını, duyarlıklarını ve amaçlarını kökten değiştirir. İçindeki ahlaki duyarlığı ile tüm geleceği arasında bağ kurar. Bu ahlâki duyarlığa güç ve etkinlik kazandırır. Çünkü onun kurtuluşu ya da mahvoluşu bu ahlâki duyarlılığına, onun niyetleri ve davranışları üzerindeki etkisine bağlıdır. Bundan dolayı içindeki "insan" özü güçlenir ve bu iki ayaklı canlının tüm davranışlarına egemen olur. Çünkü gözünü kırpmayan bekçi artık uyanıktır. Çünkü son hesaplaşma işlemi, kendisini "orada" beklemektedir.

Diğer taraftan böyle bir insan iyiliğe gönülden bağlıdır, son hesaplaşmada onun muzaffer olacağından emindir. Yeryüzündeki sürekli savaşın bazı aşamalarında kötülük karşısında yenik düşse bile son kazanan o olacaktır. Bu yüzden o, her zaman iyiliği desteklemekle, onun uğrunda savaşmakla yükümlüdür. Uğrunda savaştığı iyilik şu dünyada ister yensin, ister yenilsin, farketmez. Çünkü son ödül ve cezanın verileceği yer "orası"dır.

Görüldüğü gibi Allah'a ve ahirete inanma meselesi, son derece büyük bir meseledir, insan hayatının en temel meselesidir. Yeme, içme, giyinme ihtiyaçla-

rından daha öncelikli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç ya karşılanır, o zaman insan gerçekten "insan" olur, ya karşılanmaz, o zaman da bu iki ayaklı canlı bildiğimiz hayvanlardan biri olur.

İnsanlar arasında ölçüler, amaçlar ve hayata ilişkin düşünceler böylesine bağdaşmaz oranda birbirine ters düşünce aralarında işbirliğine, ortak yaşamaya, hatta belli oranda ilgi doğuran tanışmaya imkan kalmaz.

Bundan dolayı Allah'a inanan insan ile Allah kavramını kafasından silerek sırf dünya hayatı peşinde koşan insan arasında arkadaşlığa, dostluğa, ortak yaşamaya, işbirliğine, alış-verişe, ilgiye, umursamaya dayalı ilişkiler kurulamaz, gelişemez. Bunun tersine olacak her söz yüce Allah'ın emrine ters düşen bir demogojidir, bir imkansızı boşu boşuna zorlama girişimidir. Evet;

"Bizi anmaktan yüz çeviren ve sadece dünya hayatını isteyenlerden yüz çevir."

Ayetleri okumaya devam ediyoruz:

"Göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsi Allah'a aittir. Amaç kötülük işleyenlere kötülüklerinin ve iyilik yapanlara da iyiliklerinin karşılığını vermektir."

Yüce Allah'ın gökler ve yeryüzü üzerindeki ortaksız "mülkiyet"inin böylesine kesin bir dille vurgulanması ahiret olgusuna güç ve etkinlik kazandırır. Sebebine gelince bu durumda ahireti tasarlayıp planlayan Allah, göklerin ve yeryüzünün "mülkiyeti"ni tek başında elinde bulunduran Allah'ın kendisidir. Buna göre, O ödül ve ceza vermeye muktedirdir, bu işlem sadece O'nun tekelindedir ve bu işlemin araçlarına kesinlikle egemendir. Böylesine tartışmasız bir "mülkiyet"in, davranışlara adil ve eksiksiz karşılıklar biçmesi normal ve beklenir bir sonuçtur. Zaten;

"Amaç kötülük işleyenlere kötülüklerinin ve iyilik yapanlara da iyiliklerinin karşılığını vermektir."

Arkasından sözkonusu "iyiler" ile "iyiliklerinin karşılığında ödüllendirilenler" kimler oldukları belirtiliyor. Bunlar;

"İyilik işleyenler, büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan uzak dururlar. Sadece küçük kusurları olabilir."

Ayetin orjinalindeki geçen "Kebar-ül ism" tamlaması "Büyük günahlar", "Fevahiş" sözcüğü "ağır ve çirkin günahlar" demektir. "Lemem" sözcüğünün anlamı konusunda ise çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Meselâ ünlü tefsir bilgini İbn-i Kesir bu konuda şöyle diyor; "Sadece diye başlayan cümle, ayetin öncesinden kopuk bir istisnadır. Çünkü 'lemem' sözcüğü 'küçük günahlar' ve 'basit, önemsiz davranışlar' anlamına gelir. Nitekim İmam-ı Ahmed'in Abdurrezzak Muammer, İbn-i Tavus ve bu zatın babası kanalı ile bize verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Abbas Ebu Hureyre tarafından bize aktarılan Peygamberimizin şu sözleri kadar 'Lemem' kavramını çağrıştıran ve açıklayan bir ifadeye rastlamadım. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- diyor ki:

"Allah bir insanın hesabına zinadan bir pay yazdığı zaman o pay o kulu mutlaka bulur. Gözün zinası bakmak, dilin zinası konuşmaktır. İnsanın canı özler ve çeker. Cinsiyet organı da bu arzuyu ya onaylar ya da ona karşı çıkar."(4)

4- Bu hadisi Buhari ve Müslim Abdurrezzak kanalı ile nakletmişlerdir.

Tanınmış tefsir bilgini İbn-i Cerir ise aynı konuda şunları söylüyor; "Muhammed b. Abdulalâ'nın İbn-i Sevr, Muammer, Ameş ve Ebu Duha kanalı ile bize bildirdiğine göre sahabilerden Abdullah b. Mesud şöyle dedi: "Gözün zinası bakmak, dudakların zinası öpmek, ellerin zinası tutmak ve ayakların zinası adım atmak, yürümektir. Cinsiyet organı bu ön girişimleri ya onaylar ya da reddeder. Eğer insan cinsiyet organını bu işe karıştırırsa zina etmiş olur. Yoksa yaptıkları 'Lemem' türünden günahlardır."

Mesruk ile Şaaki de bu görüşü paylaşıyorlar.

"Lubat-ut Taif'inin oğlu" diye anılan Abdurrahman b. Nafi ise aynı konuda şöyle diyor; "Bir defasında Ebu Hureyre'ye bu ayette geçen 'Lemem' sözcüğünün ne anlama geldiğini sordum. Bana şu cevabı verdi; 'Bu sözcük öpmek, bakmak, gülümsemek ve ellemek anlamına gelir. Eğer erkeğin ve dişinin cinsel organları birbirine değerse boy abdesti almak gerekir. Bu eylem zinadır."

Bu açıklamalar "Lemem" sözcüğünün tanımı konusunda birbirine yakın görüşlerdir.

Aynı konuda başka bir görüş de vardır.

Nitekim Ali b. Talha'nın bildirdiğine göre Abdullah b. Abbas "Lemem' demek, 'geçmiş günahlar' demektir" demiştir. Zeyd b. Eslem de bu görüştedir.

Tanınmış tefsir bilgini İbn-i Cerir bu konuda diyorki; "Süleyman b. Abdülcebbar'ın bize Ebu Asım, Zekeriyya, İbn-i İshak, Amr b. Dinar ve Ata kanalı ile verdiği bilgiye göre Abdullah b. Abbas **"İyilik işleyenler, büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan uzak dururlar. Sadece küçük kusurları (lemem'leri) olabilir"** ayetini açıklarken şöyle demiştir; "Lemem" işleyen kimse demek günah işleyip de arkasından tevbe eden kimse demektir." Nitekim Peygamberimiz **'Allah'ım, sen affedince günahların tümünü affedersin. Senin hangi kulun hiç günaha bulaşmamıştır'** buyurmuştur.

Bu hadisi Ahmed b. Osman kanalı ile Ebu Asım Nebil'e dayandırarak aktaran tirmizi hadisin sonunda şunları söylüyor: "Bu hadis sahih, hasen ve garip bir hadistir. Onun tek kaynağı Zekeriyya b. İshak'tır." Bezzaz da aynı hadis hakkında "Bildiğimiz kadarı ile bu hadis, kesintisiz olarak sadece bu kanaldan gelmiştir" demiştir. Öteyandan tefsir bilgini İbn-i Cerir, Muhamed b. Abdullah b. Yezi, Yezid b. Zeri, Yunus ve Hasan kanalı ile verdiği bilgiye göre sahabilerden Ebu Hureyre **"İyilik işleyenler, büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan uzak dururlar. Sadece küçük kusurları (lemem'leri) olabilir."** ayetini açıklarken 'sadece bir kez zina işleyen, hırsızlık yapan ve içki içen, fakat arkasından hemen tevbe ederek bir daha bu günahlara dönmeyen bir adamın durumunu düşünün. İşte "lemem" yapmak budur" demiştir.

Hasan'a "mevkuf" olarak da bu sözlerin benzeri nakledilmiştir.

Bunlar da "lemem" sözcüğünün anlamını birinci guruptaki görüşlerden farklı biçimde açıklayan başkabir görüş grubudur.

Kişisel görüşümüze göre ikinci grubun görüşü ayetin devamını oluşturan **"Senin Rabb'inin bağışlayıcılığı geniş kapsamlıdır"** cümlesine daha uygun düşer.

Çünkü "bağışlamanın geniş kapsamlı" oluşunun vurgulanması ile sözkonusu "lemem"in büyük günahlar ve çirkin davranışlar işledikten sonra tevbe etme durumu arasında uyum vardır. O zaman bu istisna ayetin öncesinden kopuk olmayan bir "istisna" olur. Başka bir deyimle ayette geçen "iyiler" "büyük günahlardan ve çirkin davranışlardan uzak duranlar ve bu tür davranışları olsa bile bu kötülükleri yapmakta ısrar etmeyerek hemen geri dönenler"dir. Tıpkı şu ayette tanımlanan kimseler gibi:

"Yine onlar bir kötülük işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler. Günahları Allah'tan başka kim affedebilir? Onlar işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler."[5]

Bu ayetin öncesinde yüce Allah bu kimseleri "takvalılar" sıfatı ile nitelemekte ve onlara "bağışlanma"yı ve "gökler ile yeryüzü kadar genişlikteki cennete girme"yi vaadetmektedir. Yüce Allah'ın geniş kapsamlı rahmeti ve bağışlayıcılığı ile bağdaşan yorum budur.

Ayetin sonunda iyiliklere iyi ve kötülüklere kötü karşılık biçilmesi işleminin yüce Allah'ın bilgisine dayandığı ve bu bilginin insan yaratılışın bütün evrelerinin karmaşık sırlarını kapsadığı belirtiliyor. Okuyoruz:

"O sizi gerek ilk başta topraktan yaratırken ve gerekse annelerinizin karınlarında cenin aşamasındayken bilir."

Yani yüce Allah'ın insanlara ilişkin bilgisi onların somut davranışlarının ortaya çıkışının çok öncesine uzanır. Onların değişmez özlerini kavrayan bir bilgidir bu. İnsanlar bu değişmez özlerini bilemezler. Onu ancak yüce yaratıcıları bilir. Bu bilgi insanların özü topraktan yaratılırken, yani henüz onlar "bilinmezlik alemi"nin bir parçası iken varolduğu gibi insanlar analarının karınlarında cenin aşamasındayken, henüz gün yüzüne çıkmamışlarken de vardı. Bu bilgi görüntüden önce öze, eylemden ve davranıştan önce karakteristik yapıya ilişkin bir bilgidir.

Bilgisinin niteliği bu olan yaratıcıya insanın kendini tanıtması, özünü anlatmaya kalkışması, karşısına geçerek "ben şöyleyim, ben böyleyim" diye övünmesi boş bir iş, hatta edepsizliktir. Okuyalım:

"Öyleyse kendinizi temize çıkarmayınız. Çünkü O, kimin kötülüklerden sakındığını herkesten iyi bilir."

Öyleyse gayretkeşlikle O'nun gözüne batmaya çalışmanıza, O'nun karşısında davranışlarınıza değer biçmenize gerek yoktur. O'nun katında eksiksiz bilgi ve duyarlı terazi vardır. Davranışlara biçeceği karşılıklar adildir, sözü kesindir ve her meseleyi kesin çözüme bağlayacak olan O'dur.

Bundan sonra surenin son bölümü geliyor. Son derece melodi yüklü bir ahenk yansıtan bölüm, müzikal yönü ile surenin ilk bölümünün bir benzeri olarak karşımıza çıkar. Bu bölümde bu inanç sisteminin ana ilkeleri açıklanır. Tek Allah inancının ilk tutarlı savunucusu olan Hz. İbrahim'den bu yana hiçbir değişikliğe uğramayan ilkelerdir bu ilkeler. Bu açıklamada insanlara, yüce yaratıcıları tanıtılıyor. Dikkatleri O'nun hayatları etkileyen, aktif ve yaratıcı dileğine çekiliyor. Bu aktif dileğin izleri, insanı sarsacak, kendine getirecek, derinden derine

5- Al-i İmran Suresi, 133-136

titretecek somutlukta gözler önüne seriliyor. Öyle ki, bu ayetlerin sonuna gelince, melodilerin son nameşi kulaklarda çınlayınca duygular, titrek bir ürperti içinde verilen etkili mesajı kabul etmeye hazır bir duyarlığa kavuşurlar. Okuyoruz:

أَفَرَءَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُۥ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ
يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُۥ
سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَىٰهُ الْجَزَآءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
الْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾
وَأَنَّهُۥ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾
وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾

33- Ey Muhammed, görüyor musun, şu gerçeğe sırt çevireni?
34- Önce biraz verip de arkasını getirmeyeni.
35- Acaba gaybın bilgisine sahiptir de o alemin sırlarını mı görüyor?
36- Yoksa Musa'ya indirilen kutsal sayfaların içeriğinden haberi olmadı mı?
37- Ve görevini titizlikle yerine getiren İbrahim'e inmiş olan kutsal sayfaların içeriğinden haberdar olmadı mı?
38- Ki, hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz.
39- İnsan ancak kendi çalışmasının karşılığını elde edebilir.
40- Onun çalışması, ilerde kesinlikle gözler önüne serilecektir.
41- Sonra çalışmasının karşılığı kendisine eksiksiz olarak verilecektir.
42- Sonunda kesinlikle Rabb'inin huzuruna varılacaktır.
43- Güldüren de, ağlatan da O'dur.
44- Öldüren de dirilten de O'dur.
45- Erkeği ve dişiyi çiftler halinde yaratan O'dur.
46- Fışkıran spermadan.
47- Tekrar dirilticek olan da O'dur.
48- İnsana zenginlik veren de gözünü doyuran da O'dur.
49- (Bazı müşriklerin taptıkları) "Şıra" yıldızının Rabb'i de O'dur.

Bu bölümü oluşturan ayetlerin ilk ikisinde "Gerçeğe sırt çeviren, önce biraz verip de arkasını getirmeyen" bir kişiden sözediliyor. Yüce Allah sözkonusu kimsenin bu tuhaf tutumunu yadırgayarak anlatıyor Elimizdeki bazı bilgilere göre bu sözlerle belirli bir kişi kasdediliyor. Bu kişi önce Allah yolunda biraz hayır yapmış, fakat sonra "yoksul düşerim" korkusu ile yardımseverlikten vazgeçmiştir. Zemahşeri "Keşşaf" adlı tefsir kitabında bu kişinin kimliğini belirleyerek onun Hz. Osman olduğunu söyledikten sonra bu görüşünü destekler nitelikte bir hikaye anlatıyor. Fakat anlattığı hikayenin hiçbir kaynağı, hiçbir dayanağı yok. Ayrıca Hz. Osman'ı, O'nun karakterini, Allah yolundaki sürekli, hesapsız ve kesintisiz

cömertliğini bilen; O'nun Allah'a bağlılığını, "sorumluluğun kişiselliği" ilkesine ilişkin duyarlığını belgeleri ile tespit eden hiç kimse bu hikayenin doğru olabileceğine ihtimal vermez.[6]

Bu ayetlerde belirli bir kişi de kasdedilmiş olabilir, belirsiz bir "insanlık" örneği de sunulmuş olabilir. Önemli olan şudur: Kim bu yolu tutarsa, yani bu inanç sistemi uğrunda belirli oranda bedeni ve mali fedakârlıklar yaptıktan sonra bu tutumunu değiştirerek fedakârlıklarının arkasını getirmez ise tuhaf bir tutum benimsemiş olur. Kur'an böyle bir tutumu yadırgıyor, bu tutumu vesile ederek insanlara bu inanç sisteminin bazı önemli gerçeklerini tanıtıp açıklıyor. Okuyoruz:

"Acaba gaybın bilgisine sahiptir de o alemin sırlarını mı görüyor?"

"Gayb" alemi tüm yönleri ile yüce Allah'ın tekelindedir. O'ndan başka hiç kimse o alemi göremez. Hiç kimse orada kendisini ne gibi süprizlerin beklediğini bilemez. Bu yüzden insan çalışmalarını ve fedakârlıklarını sürdürmeli, yaşadığı sürece geleceğinden kuşkulu olmalı, elinden geleni tam olarak yapmalı, önce biraz fedakârlık yapıp da sonra gevşememelidir. Çünkü sözkonusu gayb aleminin süprizlerine ilişkin elinde hiçbir garanti yoktur. Tek garantisi sürekli vefakârlığı, bu sayede yüce Allah'ın yaptığı iyilikleri kabul edeceğine ilişkin umududur. Okuyoruz:

"Yoksa Musa'ya indirilen kutsal sayfaların içeriğinden haberi olmadı mı? Ve görevini tüzlülükle yerine getiren İbrahim'e inmiş olan kutsal sayfaların içeriğinden haberdar olmadı mı?"

Bu dinin kökü eskilere dayanır. Başlangıcı ile bu günü birbirine bağlıdır. İlkeleri ve kuralları değişmezdir. Bütün yer ve zaman uzaklıklarına, çok sayıdaki ardışık peygambere rağmen değişik evreleri arasında sıkı bir uyum vardır, bütün peygamberleri birbirlerini onaylamışlardır. Bu dinin mesajı Hz. Musa'ya inen kutsal sayfalarda ne ise Hz. Musa'dan çok önceki tarihlerde egemen olan Hz. İbrahim'in döneminde de öz olarak aynıdır. Hz. İbrahim görevine bağlı bir önderdi. Her anlamda "vefakâr"dı. Öyle ki, bu sıfatı mutlak anlamı ile hakketmiş bir peygamberdi. O'nun sıfatı olan "vefakârlık" ve "bağlılık" yukardaki ayetlerde yerilen "savsaklama"nın ve "görevi yarıda bırakma"nın karşıtı olarak veriliyor. Bu anlamı taşıyan sözcüğün çift sessiz ile pekiştirilmiş olarak kullanılması aranan müzikal ahengi ve kafiye uyumunu sağlamak içindir.

Peki gerek Hz. Musa'ya ve gerekse "görevine sıkı sıkıya bağlı" Hz. İbrahim'e indirilen kutsal sayfaların mesajı nedir? Bu mesajın başta gelen ilkelerinden biri şudur:

6- Zemahşeri'nin anlattığı hikaye şudur: Hz. Osman, sürekli hayır yapıyor, durmadan Allah yolunda mal dağıtıyordu. Bu arada süt kardeşi Abdullah b. Saad b. Ebu Sarh birgün kendisine "Yeter artık, nerede ise hiçbir şeyin kalmayacak" dedi. Hz. Osman ona "Çok sayıda günahım ve kusurum var, hayır yaparak Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak istiyorum. Umarım ki, beni affeder" dedi. Bunun üzerine Abdullah kendisine "Bana yükü ile birlikte bir deveni ver, ben senin tüm günahlarını üstleneyim" dedi. Hz. Osman da ona tanıklar huzurunda yüklü bir devesini bağışladı ve artık yardımseverlik huyundan vazgeçti. İşte bu ayet bu olay üzerine indi.

Bu hikayenin asılsızlığı apaçıktır. Hz. Osman'a ilişkin bilgilerimizin hiçbiri ile bağdaşmaz bir uydurmadır.

"...Ki, hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz."

Evet, hiç kimse başkasının yükünü kendi sırtına alamaz. Ne birinin yükünü hafifletmek için ve ne de bir başkasının yükünü ağırlaştırmak için böyle bir yola başvurulamaz. Öyle ise hiç kimse kendi yükünü ve sorumluluğunu başkasının sırtına aktararak hafifletemeyeceği gibi hiç kimse gönüllü olarak başkasının günahlarını kendi sırtına alamaz. Çünkü;

"İnsan ancak kendi çalışmasının karşılığını elde edebilir."

Evet, böyle işte. Yani insanın sadece çalıştığı, kazandığı ve somut eylem olarak ortaya koyduğu kişisel birikimi hesabına yazılır. Başkasının birikiminden alınarak kendi birikimine ekleme yapılamayacağı gibi kendi kazancından kısıntı yapılarak başkasının birikim hanesine ekleme yapılmaz.

Şu dünya hayatı insana verilmiş bir çalışma ve kazanma fırsatıdır. Ölünce bu fırsat elden gider ve "amel" defteri kapanır. Yalnız Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- aşağıdaki hadisinde sözü edilen kimselerin "amel" defterleri ölümlerinden sonra da açık kalır:

"İnsan ölünce sevap defteri kapanır. Yalnız şu üç kimsenin sevapları öldükten sonra da artmaya devam eder:

1- Ana-babası için dua eden hayırlı bir evlat bırakan kimse,

2- Arkada kamuya yararlı bir eser bırakarak ölen kimse,

3- İnsanlara faydalı bir bilgi öğreterek ölen kimse."[7]

Burada Peygamberimizin saydığı üç davranış, aslında insanın kendi eylemleri, kişisel kazanımlarının bir bölümüdür.

İmam-ı Şafii ile taraftarları bu ayete dayanarak ölülerin arkasından okunan Kur'an'ın sevabının onlara ulaşmayacağını ileri sürmüşlerdir. Çünkü başkaları tarafından okunan Kur'an o ölülerin kişisel ameli, öz kazanımı değildir. Bundan dolayı Peygamberimiz, ne açıka ve ne de dolaylı olarak ümmetini ölüler arkasından Kur'an okumaya özendirmemiştir, bu yolda hiçbir yönlendirmesine, hiçbir uygulamasına rastlanmamıştır. Hiçbir sahabi de bu anlama gelecek bir söz söylememiştir. Yalnız ölünün arkasından yapılan duanın ve verilen sadakanın sevabı ona ulaşır. Bunun böyle olduğuna dair hem ilim adamları arasında görüş birliği (icma) hem de Peygamberimizin açık beyanı vardır.[8] Devam edelim.

"Onun çalışması, ilerde kesinlikle gözler önüne serilecektir.

Sonra çalışmalarının karşılığı kendisine eksiksiz olarak verilecektir."

Yani emekler, çalışmalar, kazançlar asla yokolmayacak, havaya gitmeyecektir. Yüce Allah'ın bilgisinden ve duyarlı terazisinden en küçük bir şeyin kaçması sözkonusu değildir. Herkes çalışmasının, ortaya koyduğu işlerin karşılığını tam olarak alacak, hiçbir kısıntıya uğratılmayacak, en ufak bir haksızlığa maruz bırakılmayacaktır.

Böylece "sorumluluğun kişiselliği" ilkesi yanında "ödül ve cezanın adilliği" ilkesi de belirleniyor. Bunun sonucu olarak insanın, "insan" olmaktan kaynak-

7- Bu hadisi Müslim, Ebu Hureyre'ye dayanarak nakletmiştir.
8- Kaynak: İbn-i Kesir Tefsiri.

lanan değeri somut gerçeklik kazanıyor. Bu "değer"in gerekçeleri, dayanakları şunlardır: İnsan olgun, sorumluluk duygusuna sahip, kendine güvenmek durumunda olan, onurlu bir varlıktır. Kendisine önce çalışma fırsatı, davranış özgürlüğü tanınıyor, arkasından işlerinden ve davranışlarından hesaba çekiliyor, ayrıca davranışlarına biçilecek ödüllerin ve cezaların "adil" olacağı yolunda güvence veriliyor. Sözkonusu adelet "mutlak" adalettir. Arzulara boyun eğmez, yetersizlik sebebi ile havada kalmaz; olayların mahiyetlerini değerlendirmeye ilişkin bilgi eksikliklerinin ayıplarını taşımaz. Devam ediyoruz:

"Sonunda kesinlikle Rabb'inin huzuruna varılacaktır."

O'na varan yoldan başka bir yol yoktur. O'nun dışında başka bir sığınak bulunamaz. O'nun dergâhından başka bir korunak yoktur. Cennet de, cehennem de O'nundur. Bu gerçek insanın duygularını biçimlendirme bakımından son derece önemlidir. Sebebine gelince insan her şeyin, her olayın ve herkesin sonunun Allah'a vardığının bilincinde olunca daha yolun başındayken yolun kaçınılmaz ve yan çizilmez sonunu kavrar, kendini ve davranışlarını bu gerçeğe göre ayarlar, ya da en azından bu çaba içinde olur, yolculuğunun daha ilk adımlarından itibaren kalbi ve gözü bu kaçınılmaz "son"a bağlanır.

Ayetler, insan kalbini yolculuğun son durağına ulaştırdıktan sonra onu tekrar hayata döndürüyor, ona bu sürenin her aşamasında ve her durumunda beliren ilahi dileği gösteriyor. Okuyalım:

"Güldüren de, ağlatan da O'dur."

Bu ifadede birçok gerçek saklıdır. Onu okurken zihnimizde birçok düşünceler somutlaşır, beynimizde birçok çağrışımların uyarıcı ve etkileyici şimşekleri çakar.

Evet **"Güldüren de, ağlatan da O'dur."** Yani insanı gülme ve ağlama yetenekleri ile donatmıştır. Bu iki karşıt psikolojik reaksiyon, insan yapısının iki sırrını oluşturur. Hiç kimse bu iki reaksiyonun niteliklerini ve "insan organizması" dediğimiz şu karmaşık yapıda nasıl meydana geldiklerini açıklayamaz. Bu organizmanın psikolojik açıdan yansıttığı karmaşıklığın derecesi, anatomik ve fizyolojik alandaki karmaşıklığından daha az değildir. İşte bu psikolojik ve fizyolojik karmaşıklıklar ve etkenler elele vererek, bütünleşerek, ortak bir işlev halinde "gülme" ve "ağlama" reaksiyonlarını meydana getiriyorlar.

Evet, **"Güldüren de, ağlatan da O'dur"**. Yani insanları güldüren ve ağlatan etkenleri varetti ve insanların karmaşık ve esrarlı yapılarına bağlı olarak bu etkenler sonucunda falanca olaya gülme tepkisi gösterirken filanca olaya ağlama tepkisi göstermelerini, bugün ağladıkları olaya yarın gülmelerini, dün güldükleri olaya bugün ağlamalarını sağladı. İnsanda görülen bu çelişkili görünümlü tepkiler delilikten ve algı yanılmalarından kaynaklanmaz. Sebep değişken psikolojik durumlardır. Çünkü insan bilincinde kriterler, etkenler, gerekçeler, güdüler ve bakış açıları sabit kalmaz.

Evet **"Güldüren de, ağlatan da O'dur"**. Yani aynı anda kimilerini güldürürken, kimilerini de ağlatır. Gülenleri de, ağlayanları da bu tepkilere birtakım özel etkenler sürükler. Kimi zaman bazı kimseleri güldüren bir olay, başka birtakım

kimseleri ağlatır. Çünkü sözkonusu olayın berikiler üzerindeki etkisi öbürküler üzerindeki etkisinden farklı olur. Gerçi olay, aynı olaydır; ama birbirinden tamamen uzak sonuçlara yolaçar.

Evet **"Güldüren de, ağlatan da O'dur"**. Kimi zaman aynı insan aynı olay karşısında bu iki karşıt tepkiyi gösterebilir. Yani bugün bir olay karşısında güler, fakat yarın bu olayın sonuçları ile, olumsuz ürünleri ile yüzyüze gelince bu defa aynı olay yüzünden ağladığı görülür. O olaya hiç karışmamış olmayı, o olay karşısında hiç gülmemiş olmayı temenni eder. Mesela dünyada nice gülenler vardır ki, ahirette ağlayacaklardır. Üstelik orada ağlamanın hiçbir yararı olmaz.

Burada kısa bir Kur'an ayetinin zihinde canlandırdığı, bilinçte kıvılcımlaştırdığı çok sayıdaki imajın, çağrışımın ve duygunun bir bölümü ile karşı karşıyayız. İnsanın psikolojik deneyimleri zenginleştikçe, içindeki gülme ve ağlama etkenleri yenilendikçe bu ayetin sözcüklerinden süzülen imajların, çağrışımların ve duyguların yumağı daha kalınlaşır. İşte Kur'an'ın çeşitli görünümlerle sözcüklere damgasını vuran çarpıcı "veciz"liği, erişilmez ifade zenginliği budur. Devam ediyoruz:

"Öldüren de, dirilten de O'dur."

Evet **"Öldüren de, dirilten de O'dur."** Yani O, ölümü ve hayatı varetmiştir. Nitekim başka bir surede O, bize **"Ölümü ve hayatı yaratan O'dur"** buyuruyor.[9] Ölüm ve hayat insanların gözleri önünde sık sık tekrarlandıkları için herkes tarafından iyi bilinen, hiç kimseye yabancı olmayan olgulardır. Bununla birlikte eğer insan bu olguların niteliklerini, insan algılarına kapalı sırlarını bilmeye kalkışırsa bilinmez ve açıklanamaz bilmeceler oldukları görülür. Evet, ölüm nedir? Hayat nedir? Eğer insan bu olguların sözcüklerini ve gözler önündeki somut yansımalarını aşmak isterde bunların mahiyetlerini kurcalamaya yönelirse ne söyleyebilecektir? "Hayat" canlı varlığın organizmasında nasıl kımıldamaya başladı? Özü itibarı ile nedir? Nereden geldi, kaynağı nedir? Şu canlı varlıkla nasıl bütünleşti? Şu canlı varlığın, daha doğrusu şu sayısız canlı varlıkların eşliğindeki yolculuğunu nasıl sürdürüyor? Peki ölüm nedir? Organizmalara can yürümeden önce nasıldı? Canlar, organizmalardan ayrıldıktan sonra nasıldır? Bütün bunlar kalın bir perdenin arkasında saklı ve tüm yönleri ile yüce Allah'ın tekelinde olan sırlardır.

Evet **"Öldüren de, dirilten de O'dur"**. Canlılar dünyasında bir an içinde milyonlarca ölüm ve doğum sahnesi yaşanıyor. Mesela şu anı ele alalım. Kim bilir kaç milyar canlı varlık ölmüştür. Buna karşılık kaç milyar canlı varlık hayata ilk adımlarını atmış, organizmalarında nereden geldiğini yüce Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği o esrarengiz soluğun ilk kımıldamaları başlamıştır. Kim bilir kaç bin canlı varlık yere yığılmış, fakat bir süre sonra ortaya çıkacak olan başka canlıların malzemesi olmuştur. Acaba çağlar boyunca bu sahneler kaç kez yinelenmiştir. İnsan hayatı karanlık geçmişin labirentlerine dalarak bu sahnelerin sayılara sığmaz yekûnünü yakalamaya kalkışınca başı döner. Üstelik bu sahnelerin varlığı, insanın şu gezegende belirdiği ilk günden önceki nice çağları da

9- Mülk Suresi, 2

kapsar. Ayrıca "Bu gezegenin dışındaki başka gök cisimlerinde ölüm ve hayat olayları var mı, yok mu? Varsa bu ölümlerin ve hayatların türü nedir?" gibi soruların cevabını sadece yüce Allah'ın bilgisine havale etmek zorundayız. Çünkü bunları kurcalamak insan hayalinin işi değildir.

Görülüyor ki, hayalimizin önünde yığın yığın sahneler cirit atıyor. Bu yığın yığın sahneyi zihnimizde canlandıran bu ayetin sayılı birkaç sözcüğü kalplerimizi derinden sarsıyor. Öyle ki, kalplerimiz bu çok sesli melodinin ahenkli titreşimleri altında kendinden geçiyor. Okumaya devam ediyoruz:

"Erkeği ve dişiyi çiftler halinde yaratan O'dur."

Burada her an tekrarlanan görkemli bir gerçektir. Yalnız gözlerimizin önünde sürekli biçimde yinelendiği için onu kanıksıyoruz. Oysa bu olay insan hayalinin canlandırabileceği en müthiş acayipliktir.

Düşünelim. Dışa fışkıran bir meni damlası. İnsan vücudunun ter gibi, gözyaşı gibi, sümük gibi çok sayıdaki salgılarından birinin damlası. İşte bu salgı damlası yüce Allah'ın tasarlayıp belirlediği bir sürenin sonunda ne oluyor? İnsan oluyor. Bir süre sonra da bu insandan erkek ve dişi cinsleri türüyor. Nasıl? Eğer gerçekten meydana gelmiş olmasa insan hayalinin ucundan bile geçmesi düşünülemeyecek olan bu çarpıcı olay nasıl meydana geliyor? Son derece karmaşık, son derece kompleks yapıya sahip olan şu "insan" bir damlacık meninin, hatta milyonlarca hücreden oluşan bu damlanın bir tek hücresinin neresinde gizleniyor? İnsan denen canlı eti ile, kemiği ile, derisi ile, damarları ile, saçları ile, tırnakları ile, vücut hatları ile, parmak izleri ile, yüz çizgileri ile, huyları ile, karakteristik özellikleri ile, yetenekleri ile bu tek hücrede nasıl saklanıyor? Milyonlarca benzeri ile birlikte bir damla meni içinde yüzen bu mikroskopik hücre bunca ayrıntıyı nasıl bünyesinde barındırıyor? Özellikle ilerdeki "cenin" evresinde ortaya çıkacak olan erkeklik ve dişilik karakteristikleri bu hücrenin neresinde saklanıyor?

Hangi insan kalbi bu müthiş, bu çarpıcı gerçek karşısında şaşkınlıktan donakalmaz da şımarık ve inkarcı bir tavırla şöyle sözler gevelemeye kalkışabilir?: "Bu iş böyle oldu, o kadar. Doğal olay yolunu izledi, o kadar. Canlı hücre belirli süreci boyunca gelişti, o kadar." Aynı kalbin bir de bilgiçlik taslayarak şöyle sözler söylemesine ne buyurulur?: "Efendim, bu hücre bünyesinde taşıdığı soyunu sürdürme yeteneği sayesinde bu süreci izledi. Tıpkı aynı yetenekle donanmış olan diğer canlı türleri gibi."

Bu defa bu açıklamanın kendisi açıklanmaya muhtaçtır. Peki, hücreyi bu yetenekle donatan kimdir? Bu hücreye soyunu sürdürme, soyunun yeni bir dölünü meydana getirme arzusunu kim aşılamıştır? Bu minik, bu zayıf canlı tohumuna yeni bir döl meydana getirme gücünü kim vermiştir? Bu gizli amacını gerçekleştirebilmesi için izleyeceği doğru yolu kim çizmiştir? Bu hücreciğin bünyesine sürdüreceği soyun karakteristik niteliklerini kim yerleştirmiştir? Bu hücreciğinin aynı karakteristik nitelikleri taşıyacak bir döl vererek soyunu sürdürmekteki amacı ve çıkarı nedir? Eğer o hücreciğin arkasında tasarlayıcı güçlü bir "irade" olmasa, bu iradenin belirli ve plâna bağlanmış bir dileği olmasa, yine bu üstün

irade dileğine vardıracak yolu çizmemiş olsa bu süreç kendi kendine gerçekleşebilir mi?

Sonra her an gözler önünde tekrarlandığı için hiç kimsenin inkar edemeyeceği "ilk yaratılış" olgusundan hemen "yeniden diriliş"olgusuna dönülüyor. Okuyalım:

"Tekrar diriltecek olan da O'dur."

"Yeniden diriliş" insan bilgisine kapalı bir "gayb" olgusudur. Fakat "ilk yaratılış" olgusu bu ikinci olgunun ön göstergesidir, onun olabileceğini gösteren bir kanıttır. Sebebine gelince vücuddan fışkırmış bir damla meniden erkekli-dişili insan çiftlerini yaratan yüce Allah, hiç kuşkusuz kemik kırıntılarını yeniden canlı insan haline getirmeye muktedirdir. Çünkü kemik kırıntıları fışkıran bir meni damlasından daha önemsiz şeyler değildir. Ayrıca yeniden dirilme olayının gerekçesine ilişkin birer ipucudurlar. Sebebine gelince küçücük bir canlı hücreyi uzun ve zahmetli yolculuğu boyunca yardımcı olan gizli iradenin mutlaka yeryüzü yolculuğunu aşan, uzun vadeli bir amacı vardır. Çünkü yeryüzünün sınırları içinde hiçbir şey tam olarak gerçekleşmiyor. Burada ne iyiler iyiliklerinin eksiksiz karşılıklarını alabiliyorlar ve ne de kötüler, yaptıkları kötülüklerin hakkettirdiği cezalara tam olarak çarpılabiliyorlar. Çünkü sözünü ettiğimiz üstün irade herşeyin tam olarak yerini bulabilmesi için insanların yeniden dirilmesini planlamıştır. Demek ki, "ilk yaratılış" olgusu, "yeniden diriliş" olgusuna iki koldan delil sunmaktadır. Bundan dolayı bu olgu, burada "tekrar diriliş"ten önce gündeme getiriliyor.

Gerek ilk yaratılış aşamasında gerekse yeniden diriliş döneminde yüce Allah, dilediği kullarına varlık sunar, onları tatmin eder. Okuyoruz:

"İnsana zenginlik veren de, gözünü doyuran da O'dur."

Yüce Allah dünyada dilediği kullarına türlü alanlarda zenginlik bağışlar. Bu alanlar sayıca çoktur. Mal zenginliği olur, sağlık yeterliliği olur, evlat zenginliği olur, psikolojik zenginlik olur, düşünce zenginliği olur, yüce Allah'a bağlılık zenginliği olur ki, bu en emsalsiz hazinedir.

Ayrıca O, ahirette de dilediği kullarına ahiret zenginliği bağışlar.

Bunların yanısıra gerek dünya nimetlerinden yana gerekse ahiret mutluluğundan yana dilediği kullarının gözünü doyurur, onları tatmine erdirir.

Kullar yoksuldurlar, açtırlar. Ancak hazinelerinden alacakları paylar sayesinde zengin olurlar, doyuma kavuşabilirler. Zengin yapan ancak O'dur. Doyuma erdiren de sadece O'dur. Burada pratikte yaşanan bir gerçek aracılığı ile ve dünyada da ahirette de göz diktikleri bir ayrıcalık yolu ile kalplerine dokunuluyor. Amaç tek kaynağa yönelmelerini, dikkatlerini biricik dolu hazineye çevirmelerini sağlamaktır. Gerisi boştur, tamtakırdır. Devam ediyoruz:

"(Bazı müşriklerin taptıkları) "Şıra" yıldızının Rabb'i de O'dur."

"Şıra" yıldızı güneşin yirmi kat ağırlığında, güneşten elli kat daha parlaktır; dünyamız ile arasındaki uzaklık, güneş ile aramızdaki uzaklığın bir milyon katıdır.

Araplar arasında bu "Şıra" yıldızına tapanlar vardı. Ayrıca kimileri de onu önemli olayların habercisi sayarak hareketlerini gözlüyorlardı. "Kayan yıldıza" andederek söze başlayan, yüceler alemine dönük yolculuktan sözeden, bunların yanısıra tek Allah inancını zihinlere yerleştirmeyi, asılsız ve tutarsız putperestlik inancını reddetmeyi amaç edinen bu surede yüce Allah'ın "Şıra" yıldızının Rabb'i olduğunun vurgulanması son derece anlamlıdır.

Bir yandan insanın iç dünyasının derinliklerine ve öbür yandan dış dünyanın çeşitli ufuklarına yönelik uzun gezi burada noktalanıyor. Arkasından helak edilmiş eski milletlere yönelik gezi başlıyor. Bu milletler de tıpkı müşrik araplar gibi kendilerine gelen uyarıcıları yalanlamışlardı. Bu gezide yüce Allah'ın gücüne, özgür dileğine ve bu gücün tek tek eski milletlere yansıyan belirtilerine dikkat çekiliyor.

وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا۟ فَمَآ
أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾
وَٱلْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا
مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ
وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ وَٱعْبُدُوا۟ ﴿٦٢﴾

50- Eski dönemlerde yaşamış Adoğullarını yokeden O'dur.
51- Semudoğullarını da. Kazıdı köklerini.
52- Daha önce de Nuh'un soydaşlarını yoketmişti. Çünkü onlar son derece zalim ve azgın kimselerdi.
53- Lût'un soydaşlarının yaşadıkları yöreleri alt-üst eden O'dur.
54- Buraları yerin dibine O geçirmiştir.
55- Ey insanoğlu, öyleyse Rabb'inin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun?
56- Bu Peygamber de eski uyarıcıların bir halkasıdır.
57- Kıyamet günü iyice yaklaştı.
58- Onun dehşetini Allah'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz.
59- Bu Kur'an sizin tuhafınıza mı gidiyor?
60- Onu dinlerken ağlayacağınıza gülüyorsunuz, öyle mi?
61- Gaflet içinde yüzüyorsunuz, değil mi?
62- Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz.

Bu ayetler bizi hızlı bir geziye çıkarıyor. Gezi her yokedilmiş eski ümmetin kalıntıları önünde verilen kısa molalardan oluşmuş, bilinci ürperten, çarpıcı dokunlar içermektedir.

Kur'an okuyucuları Adoğullarını, Semudoğullarını ve Nuh'un soydaşlarını çeşitli ayetlerin verdikleri bilgiler sayesinde yakından tanıyorlar. Ayetin orjinalinde "Mutefike" lâkabı ile anılan toplum ise Hz. Lût'un ümmetidir. İftiracı,

uydurmacı ve sapık tutumları yüzünden bu lâkap ile anılıyorlar.

Yüce Allah'ın bu toplumları ve yaşadıkları yurtları derinliklere batırmış, toprağa gömmüş, ayetin deyimi ile **"yerin dibine geçirmiştir."** Bu ifade belirsizlik, korkunçluk ve ürkütücülük yansıtmaktadır. İfadenin sözcükleri arasında yokedilmenin, yerin dibini boylamanın, ağır gazaba çarpılmanın somut tablolarını nerede ise görür gibi oluyoruz. Dile getirilen ilahi gazap herşeyi kapsıyor, her yeri örtüyor ve belirsiz hale getiriyor. Son ayeti bir daha okuyoruz:

"Ey insanoğlu, öyleyse Rabb'inin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun?"

Demek oluyor ki, eski dönemlerde gerçekleşen bu toplu yoketmeler yüce Allah'ın insanlığa yönelik birer nimeti, birer lütfudur. Öyle ya, sözkonusu olaylarda aslında kötülük yokedilmemiş miydi? Doğruluğun balyozu altındaeğriliğin beyni ezilmemiş, vücudu dağılmamış mıydı? Bu olaylar ibret alanlar ve olup bitenlerden ders çıkaracaklar için geride yararlanılacak belirtiler bırakmamışlar mıydı? Bütün bunlar birer nimet değil mi? O halde yüce Allah'ın hangi nimetini kuşku ile karşılıyorsunuz? Ayet herkese, her kalbe ve yüce Allah'ın uygulamalarını akıl süzgecinden geçirerek belalarda bile O'nun nimetini görebilen her kula sesleniyor.

Gerek insanın iç dünyasına ve gerekse dış dünyaya yansıyan ilahi iradenin görüntüleri gözden geçirildikten sonra gözlerimizin önüne serilen eski milletlere, peygamberlerini yalanlayan toplumlara ilişkin toplu yokediliş sahnelerinin külleri karşısında çınlayan müthiş ve tüyler ürpertici bir çığlıkla sarsılıyoruz. Bu son çığlık sanki büyük kıyametin eşiğinde kulak zarlarımızı titreten bir alarm çanıdır. Okuyoruz:

"Bu Peygamber de eski uyarıcıların bir halkasıdır.
Kıyamet günü iyice yaklaştı.
Onun dehşetini Allah'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."

Peygamber olup olmadığı hakkında kuşku duyduğunuz, uyarıcılık görevini onaylamak istemediğiniz bu Peygamber var ya? O eski uyarıcılar zincirinin bir halkasıdır; şu güne kadar o eski uyarıcıları birçok uyarıcılar izlemiştir. Dehşet dolu günün eşiğindesiniz. Ortalığı silip süpürecek olan korkunç bir afetin günü yaklaştı.

Sözü edilen felaket ve dehşet günü, ya bu Peygamberin sizi tehdit ettiği kıyamet günüdür ya da yüce Allah'tan başka hiç kimsenin türünü ve zamanını bilmediği bir azabın dehşetidir. Bu azabın dehşetinden sizi ancak yüce Allah kurtarırsa kurtarır. Ayetin deyimi ile **"Onun dehşetini Allah'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."**

Koyu tehlike yakınınızdayken ve aranızdaki iyi niyetli uyarıcı sizi kurtuluşa çağırırken sizler umursamazlık içinde yüzüyor, boş şeyler ile oyalanıyorsunuz, durumunuzu değerlendirmekten uzak duruyor, aklınızı başınıza getirmeye yanaşmıyorsunuz. Devam edelim:

"Bu Kur'an sizin tuhafınıza mı gidiyor?
Onu dinlerken ağlayacağınıza gülüyorsunuz, öyle mi?
Gaflet içinde yüzüyorsunuz, değil mi?"

Ayetteki orjinal deyimle "bu söz" yani Kur'an, son derece ciddi ve önemlidir. İnsanların omuzlarına büyük görevler yüklediği gibi aynı zamanda kendilerini eksiksiz bir hayat sistemine iletiyor. Öyleyse onun nesini tuhaf görüyorlar, neresine gülüyorlar? Oysa onun yansıttığı katıksız ciddiyet, önerdiği büyük yükümlülükler ve insanları bekleyen, yeryüzündeki hayatlarına ilişkin hesaplaşma, bütün bunlar ağlanacak bir durumla karşı karşıya olduklarını gösterir, üstelik o hesaplaşmanın ötesinde daha nice korkunçluklarla ve sıkıntılarla yüzyüze geleceklerdir.

Bu noktada müşriklere gök gürlemesini andıran bir uyarı yöneltiliyor. Kulaklarını ve gönüllerini tırmalayan yüksek bir ses tonunun yankısı ile sarsılıyorlar. Uçurumun kenarında titreşen bu şaşkınları kendi insiyatifleri ile yapmaları gereken bir görevi yerine getirmeye çağırıyor. Okuyoruz:

"Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz."

Uzun bir hazırlama aşamasından sonra sure, işte bu kalpleri titreten, ürpertici ve akılları baştan alıcı bir çığlıkla noktalanıyor.

Bundan dolayı adamlar hemen secdeye kapandılar. Müşrik oldukları halde secdeye vardılar. Vahyi ve Kur'an'ı şüphe ile karşıladıkları, Allah ve Peygamber hakkında tartıştıkları halde secdeye yattılar.

Kalplerine ardarda inen bu müthiş darbelerin etkisi altında alınlarını yere koydular. Peygamberimiz bu sureyi okuyor. Dinleyiciler arasında müslümanlar da vardır, müşrikler de. Surenin sonunda Peygamberimiz secdeye kapanınca bütün müslüman ve müşrik dinleyicileri O'nunla birlikte secdeye varıyorlar. Kur'an'ın bu müthiş etkisine karşı koyamıyorlar, onun büyüleyici yaptırım gücü karşısında direnemiyorlar. Bir süre sonra kendilerine geldiklerinde anlaşılıyor ki, yaptıkları secdenin bilincinde değildirler. Tıpkı secde ederken ne yaptıklarının bilincinde olmadıkları gibi.

Değişik kanallardan gelen rivayetler bu olayı aktardıktan sonra bu şaşırtıcı gelişmeyi açıklama konusunda farklı görüşler öne sürüyorlar. Oysa olay aslında garip ve şaşırtıcı değildir. Sebep şu Kur'an'ın hayret verici etkisi ve gönüllere yönelik müthiş yaptırım gücüdür.

GARANİK OLAYI VEYA ŞEYTAN AYETLERİ

Değişik rivayet kanallarının bize aktardığı bu olay, yani müşriklerin müslümanlarla birlikte secde etmeleri olayı, uzun zaman kafamı kurcaladı. Onu bir türlü açıklayamıyor, tutarlı bir nedene bağlayamıyordum. Fakat daha sonra yaşadığım bir olay, bu olayın içimde meydana getirdiği duygusal deneyim ufkumu genişletti. Bu deneyim sayesinde artık sözkonusu olayı açıklayabilmiş, asıl sebebini açık bir biçimde görebilmiştim.

"Garanik Olayı" diye anılan bu olay hakkındaki uydurma rivayetleri daha önce okumuştum. İbn-i Saad, "Tabakat" adlı eserinde ve İbn-i Cerir Taberi, ünlü "Tarih"inde bu rivayetleri aktardıkları gibi kimi tefsir bilginleri de aşağıdaki ayetleri açıklarken bu söylentilere yer vermişlerdir.

"Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler birşey dilediklerinde

şeytan, bu dileklerine mutlaka birtakım beşeri arzular karıştırırdı. Fakat Allah, şeytanın körüklediği bu arzuları her defasında giderek arkasından ayetlerini pekiştirirdi. Allah herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

Amaç şeytanın körüklediği bu arzular vesilesi ile kalpleri hasta olanları ve katı yürekllileri sınavdan geçirmektir. Hiç kuşkusuz zalimler gerçeğe son derece uzak düşen bir ayrılığa saplanmışlardır."[10]

Ünlü tefsir bilgini İbn-i Kesir, tefsirinde bu rivayetlerden sözederken "Bunların tümünün rivayet zincirlerinde kopukluk var, aralarında rivayet zincirinin halkaları tamam olanına rastlamadım" der.

Bu rivayetlerin en ayrıntılısı, hurafelere en az batmış olanı ve Peygamberimize yönelik en az iftiraya yer vereni İbn-i Hatem'in aktardığı şu rivayettir. İbn-i Hatem diyor ki: Musa b. Ebu Musa Kufî'nin, Muhammed b. İshak b. Şeybi, Muhammed b. Fuleyh ve Musa b. Akabe kanalı ile bize anlattığına göre İbn-i Şihab şöyle diyor:

"Necm suresi inmişti. O günlerde müşrikler şöyle diyorlardı: Eğer bu adam (yani Peygamberimiz) bizim tanrılarımız hakkında saygılı bir dil kullansa biz de onu ve arkadaşlarını anlayışla karşılardık. Fakat o bizim tanrılarımıza karşı, dininin öbür karşıtları olan yahudilere ve hristiyanlara karşı kullandığından daha sert ve kırıcı sözler kullanıyor.

Bu sıralarda müşriklerin Peygamberimize ve arkadaşlarına yönelik baskıları ve yalanlama girişimleri doruk noktasına ulaşmıştı. Peygamberimiz bu eziyetlerden bıkmıştı, adamların sapıklıkları O'nu üzüyor, bir an önce doğru yola gelmelerini temenni ediyordu. Necm suresi inip de **"Lât ve uzza hakkındaki görüşünüz nedir? Ya bunların öbürü, üçüncüsü olan Menat hakkında ne düşünüyorsunuz?"** ayetlerini okuyunca şeytan bu putların isimlerinin söylenişinden sonra araya girerek **"Onlar kutsal kuğu kuşlarıdırlar. Kuşku yok ki, Allah katında onların aracılığı umulur."** dedi. Bu sözleri şeytanın kendisi uydurmuştu, amacı zihinleri karıştırmaktı.

Bu iki cümle bütün Mekke müşriklerinin hoşuna gitmişti. Onları dilden dile aktarmaya koyulmuşlardı. Olaydan son derece memnun olmuşlar ve "Muhammed, eski dinine, atalarının inancına döndü" diyerek bu sevinçlerini dile getirmeye yönelmişlerdi.

Bu arada Peygamberimiz, surenin son ayetini okuyup da secdeye kapanınca müslüman ve müşrik bütün dinleyicileri de secdeye kapandı. Sadece çok yaşlı bir ihtiyar olan Velid b. Muğire secdeye varamamıştı. O da avucuna doldurduğu toprağı yukarı kaldırarak ona secde etmişti.

Her iki grup ta taraftarlarının Peygamberimiz ile birlikte secde etmelerine şaşırmışlardı. Müslümanlar ise müşriklerin inanmadıkları, ikna olmadıkları halde secde etmelerine anlam veremiyorlardı. Çünkü şeytanın kulaklarına fısıldamış olduğu sözkonusu cümleleri işitmemişlerdi. Müşrikler ise istediklerine ermişlerdi. Şeytan, Peygamberimizin dileklerine müdahale ederek araya bazı cümleler katmış ve müşriklere bu sözleri Peygamberin kendisinin surenin bir parçası gibi

10- Hacc Suresi, 52-53

okuduğunu sandırmıştı. Bunun üzerine müşrikler putlarına saygı gösterisi olarak secde etmişlerdi.

Bu sözler kısa sürede halk arasına yayıldı. Şeytan bu yayılmayı körüklemiş, öyle ki, yankıları Habeşistan'a kadar uzanarak oradaki müslümanların kulaklarına kadar varmıştı. Osman b. Maz'un ve arkadaşlarından oluşan müslüman göçmenler Mekkelilerin topluca müslüman olduklarını ve Peygamber ile birlikte namaz kıldıklarını işitmişlerdi. Velid b. Muğire'nin de avucuna doldurduğu toprağa secde ettiğini, müslümanların artık Mekke'de güven içinde yaşadıklarını haber almışlar, bu yüzden hemen Mekke'ye geri dönmüşlerdi.

Ama yüce Allah, şeytanın sözlerini silip atmış, ayetlerini sağlamlaştırmış ve bu aldatma girişiminden korumuştu. Bu amaçla **"Senden önce gönderdiğimiz bütün resuller ve nebiler bir şey dilediklerinde şeytan bu dileklerine mutlaka birtakım beşeri arzular karıştırırdı."** diye başlayan ayetleri indirdi.[11] Yüce Allah bu konudaki kesin hükmünü açıklayıp şeytanın uydurmalarını silince müşrikler tekrar eski sapıklıklarına ve müslümanlara yönelik düşmanlıklarına döndüler. Hatta bu düşmanlığın dozajını daha da arttırdılar." İbn-i Hatem'in sözleri burada sona eriyor.

Bu konuda daha aşırı ve daha çok iftira dolu rivayetler de vardır. Bu rivayetler sözkonusu şeytan uydurması cümleleri Peygamberimizin araya kattığını ve bu işi -haşa- Kureyşli müşriklerin gönüllerini kazanmak, onları tavlamak amacı ile yaptığını ileri sürecek kadar ileri giderler.

Ben daha işin başından beri bu rivayetlere tümü ile karşı çıktım. Çünkü bu iki cümle Peygamberlerin yanılmazlığı ve Kur'an'ın uydurma ve tahrif girişimlerine karşı korunmuşluğu ilkeleri ile bağdaşmadıkları gibi surenin içeriğine de taban tabana ters düşüyorlardı. Sebebine gelince sure baştan sona kadar müşriklerin bu putlara ilişkin inançları ve onların çevresinde uydurulmuş masalları alaya alan ifadelerle dolu idi. O halde bu cümlelere surenin akışı içinde uygun bir yer bulmak asla mümkün değildi. Bu uyuşmazlık o kadar belirgindi ki, "Bu cümleleri şeytan sadece müşriklerin kulaklarına fısıldamıştı, müslümanların onlardan hiç haberleri olmamıştı" diyenlerin görüşleri bile inandırıcı olmaktan uzaktı. Çünkü Mekkeli müşrikler dillerinin ifade zevkini özümlemiş araplardı. Bu niteliklerini gözönünde tutarak şöyle düşünelim: Adamlar bu uydurma, bu şeytan tarafından araya sokuşturulmuş cümleleri işittikten sonra şu ayetleri dinlemiş olacaklardı:

"Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın, öyle mi?

Öyleyse bu haksız bir bölüştürmedir.

Aslında bunlar sizin ve atalarınızın uydurduğu kuru isimlerdir. Allah, onlara ilişkin hiçbir kanıt indirmemiştir."

"Ahirete inanmayanlar, meleklere dişi adları takıyorlar. Oysa onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece sanılarının peşinden gidiyorlar. Sanıları ise gerçeğin kırıntısının bile yerini tutamaz."

"Göklerde nice melek var ki, Allah'ın dilediklerine ve hoşlandıklarına iliş-

11- Hacc Suresi, 52-53

kin izni olmadıkça şefaatleri hiçbir yarar sağlamaz."

Adamlar o uydurma cümlelerin arkasından bu ayetleri işitince Peygamberimizle birlikte secdeye varmazlardı. Çünkü bu gerçek ayetler sözkonusu şeytan fısıltıları ile, tanrılarına yönelik övgülerle ve onların Allah katında aracılık fonksiyonu üstleneceklerinin beklenmesi gerektiği yolundaki vurgulama ile asla bağdaşmaz. Zira Mekke müşrikleri bu rivayetleri uyduranlar kadar aptal değillerdi. Daha sonraları ya maksatlı olarak ya da bilmeyerek batılı oryantalistler o aptalca uydurmalara dört elle sarılmışlardır.

Durum böyle olunca gerek müşriklerin Peygamberimizle birlikte secde etmelerinin ve gerekse göçmen müslümanların Habeşistan'dan dönmelerinin ve bir süre sonra başka müslümanlarla birlikte oraya geri gitmelerinin başka sebepleri olmalıydı.

Göçmen müslümanların neden önce Habeşistan'dan döndüklerini ve bir süre sonra niçin başkaları ile birlikte tekrar oraya gittiklerini incelemenin yeri burası değildir.

Müşriklerin secde etmelerine gelince burada bu konu üzerinde durmamız gerekir.

Uzun bir süre bu secde olayına tutarlı bir sebep aradım. Arasıra böyle bir olayın olmadığını, sadece Habeşistan göçmenlerinin iki-üç ay sonra geri dönmelerini açıklamak için ileri sürüldüğünü düşünüyordum. Çünkü bu kısa süreli dönüşün mutlaka bir sebebi olmalıydı.

İşte bu tereddütlü günlerimden birinde yukarda sözünü ettiğim özel psikolojik deneyimi yaşadım. Kafamdaki tereddüt bulutlarını dağıtan olay şu oldu:

Gecenin birinde idi. Birkaç arkadaş toplanmış, aramızda sohbet ediyorduk. Derken bir ara kulağımıza Kur'an sesi geldi. Sesin kaynağı yakınımızda idi. Necm suresi okunuyordu. Konuşmayı keserek Kur'an'ı dinlemeye koyulduk. Okuyanın sesi etkileyici ve güzeldi. Kelimeleri tek tek ve çarpıcı bir ahenkle okuyordu.

Yavaş yavaş okunan ayetlerin ahengine ve içeriğine kapıldım. Peygamberimizin yüceler alemine yönelik yolculuğunu O'nun kalbi ile birlikte yaşadım. Cebrail'i, Allah tarafından yaratıldığı asıl kılığı ile gördüğü sahneyi O'nunla birlikte yaşadım. Eğer insan düşünecek, hayal etmeye çalışacak olursa ne müthiş, ne çarpıcı bir olaydır bu! Peygamberimizle birlikte o yüce ve uyarıcı yolculuğu yaşadım. "En uçtaki ağacın (Sidret-ül Müntehа'nın) yanında, "Me'va" cennetinin yanında O'nunla birlikte oldum. Hayal gücümün elverdiği, sezgimin kanat çırpabildiği, duygularımın ve algılarımın kaldırabildiği oranda O'nunla birlikte yaşadım. O'nun önderliğinde müşriklerin sapıklıklarını kavramaya çalıştım. O zavallıların meleklerin niteliklerine ilişkin masallarının, onları ilah sayan saplantılarının, onların erkek ya da dişi olduklarına yönelik kuruntularının ne kadar saçma olduğunu, bu iddiaların ilk okunuşta yıkılan oyuncak çocuk çadırlarına ne kadar benzediklerini gönlümün derinliklerinde hissettim.

"İnsan" denen varlığın topraktan yaratılışını ve analarının karnındaki "cenin"leri somutlaştıran sahnelerin önünde durdum. Yüce Allah'ın bilgisi bu olayları

tek tek izliyor, onları kapsamı içinde tutuyordu. Surenin son kesitindeki ardışık dokunuşların etkisi altında bütün vücudum titremeye başladı. Bilgimize kapalı "gayb" alemini yüce Allah'tan başka hiç kimse göremiyordu. Kayda geçen "amel-ler'in hiç biri hesaplaşma ve ödül-ceza verme işlemi sırasında ihmal edilmiyor, gözden kaçırılmıyordu. Kulların üzerinden geçtikleri her yol sonunda yüce Allah'a varıp dayanıyordu. Ağlayanlar, gülenler, ölüler ve diriler yığın yığın karşımda duruyordu. Bir meni damlası içinde yüzen embriyo hücresi karanlıklar içinde yol bularak adım adım gelişiyor ve sonunda sırlarını ortaya koyarak ya "erkek" ya da "dişi" kimliğinde karşımıza çıkıyor. Yeniden diriliş. Eski toplumların topluyokoluş sahneleri. Yerin dibine geçen "iftiracı sapıklar" ve onları her yönden kuşatan ilahi gazap!

Derken "son uyarıcının" **"müthiş felaketin eşiğindeki şu çığlığına kulak verdim; "Kıyamet günü iyice yaklaştı.**

Onun dehşetini Allah'tan başka hiç kimse başınızdan savamaz."

Arkasından son feryadın titreşimleri kulak zarlarıma çarptı ve bu müthiş darbe karşısında tiril tiril titredim; **"Bu Kur'an sizin tuhafınıza mı gidiyor? Onu dinlerken ağlayacağınıza, gülüyorsunuz, öyle mi? Gaflet içinde yüzüyorsunuz, değil mi?"**

Bütün bunlardan sonra **"Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz."** duyunca kalbimin titremesi gerçekten eklemlerime, kemiklerime geçti. Artık tüm vücudum gözle görülür biçimde zangır zangır titriyordu. Çok uğraşmama rağmen bunu önleyemiyordum. Ayrıca gözlerimden de sürekli yaşlar boşanıyordu, bunu da bütün gayretime rağmen durduramıyordum.

İşte o anda sözkonusu "secde olayı"nın doğru olduğunu ve bu olayın nedenini açıklamanın hiç de zor olmadığını anladım. Olayın sebebi şu Kur'an'ın çarpıcı etkisi ve surenin ayetlerinde yankılanan bu sarsıcı namelerin büyüleyici liği idi. Necm suresini ilk kez okuyor ya da dinliyor değildim. Fakat bu defa üzerimdeki etkisi ve benim ona karşı reaksiyonum böyle oldu. Bu da Kur'an'ın bir başka esrarengiz özelliğidir. Önceden bilinmesi mümkün olmayan bazı uğurlu özel anlar vardır. Belirli bir ayet, ya da belirli bir sure bu anlarda bambaşka bir duyarlılıkla algılanır ve insan kalbi güç kaynağı arasında kontak kurulur; o zaman da olacak olanlar olur.

Anlaşılan Necm suresinin o günkü bütün dinleyicilerinin kalpleri böyle bir ana yakalandılar. Peygamberimiz bu sureyi tüm benliği ile okuyordu. Daha önce bizzat yaşadığı olayların bu defa somut sahnelerinde yaşıyordu. Surenin bütün potansiyel enerjisi Peygamberimizin sesinin dalgaları aracılığı ile dinleyicilerin sinir sistemine akıyor, onlar da **"Haydi, hemen Allah'a secde ediniz, O'na kulluk ediniz."** buyruğunu işitir-işitmez titremeye tutuluyorlar. Sonra Peygamberimiz ile müslümanlar secdeye varınca kendilerini tutamayarak secdeye kapanıyorlar.

Denebilir ki; "Sen bu açıklamayı yaparken kendi başından geçen bir anı, yüzyüze geldiğin bir psikolojik deneyimi ölçü olarak alıyorsun. Sen müslüman-

sın. Bu Kur'an'a inanıyorsun. Onun senin ruhuna yönelik özel bir etkisi vardır. Oysa o adamlar müşrikti. İmanı da Kur'an'ı da reddediyorlardı."

Fakat bu itirazı yapanlar şu iki önemli noktayı gözönünde tutmalı, hesaba katmalıdırlar:

1- O gün bu sureyi okuyan, Peygamberimizdi. O bu Kur'an'ı kaynağından doğrudan doğruya almış, onu iliklerine kadar yaşamıştı. Onu o kadar seviyordu ki, içinde Kur'an okunan dostunun evinin önünden geçerken adımları ağırlaşıyor, kapının önünde dikilerek okuma bitinceye kadar dinlemekten kendini alamıyordu. Üstelik bu sureyi okurken yüceler aleminde yaşamış olduğu anların, Cebrail ile birlikte onu asıl kılığında görerek geçirdiği dakikaların anısını tazeliyordu. Oysa ben bu sureyi sıradan bir okuyucunun sesinden dinlemiştim. Bu iki pozisyon arasında büyük fark olduğu kuşkusuzdur.

2- Sözü edilen müşrikler, Peygamberimizi dinlerken ürpermekten ve titremekten kendilerini alamazlardı. Fakat yapmacık inatları onları dinlediklerini kabul etmekten alıkoyuyordu. Aşağıdaki iki olay onların kalplerinde doğan bu ürpermelerin tanığıdır:

İbn-i Asakir, azılı müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Leheb'in hayatını anlatırken şunları söyler: İbn-i İshak'ın Osman b. Urve, İbn-i Zübeyr ve İbn-i Zübeyr'in babası kanalı ile bize verdiği bilgiye göre Hennad b. Esved şöyle diyor: Ebu Leheb ile oğlu Utbe bir gün Şam'a gitmeye hazırlanmışlardı. Ben de onlarla birlikte gitmek üzere hazırlanmıştım. Ebu Leheb'in oğlu Utbe "Vallahi, Muhammed'e gideceğim ve O'na Rabb'i hakkında sataşacağım" dedi. Gerçekten Peygamberimizin yanına varıp "Ya Muhammed" diye söze girdi ve "Yüce **ufuktayken sonra yaklaştı, yere doğru uzandı. Öyle ki, Peygamber ile araları iki yay aralığı ya da daha yakın oldu"**[12] ayetlerine inanmadığını belirtti. Peygamberimiz de ona "Ya Rabbi, bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua etti.

Utbe Peygamberin yanından ayrılarak babasının yanına döndü. Babası "Oğlum, Muhammed'e ne dedin?" diye sordu. Utbe, söylediklerini aktardı. Babası "Peki, o sana ne dedi?" diye sorunca kendisine "Ya Rabbi, bunun üzerine köpeklerinden birini sal" diye beddua ettiğini anlattı. Bunun üzerine Ebu Leheb "Onun bedduasının seni tutmayacağından vallahi emin değilim" dedi.

Yola çıktık. Sudde'deki "Ebrah" denen yerde mola verince bir hristiyan Rahibinin manastırına vardık. Rahip bize "Ey araplar, burada ne işiniz var? Biz burada arslan gezdiririz. Sizin çayıra koyun saldığınız gibi" dedi. Ebu Leheb, Rahibe "Biliyorsunuz ben yaşlı bir adamım ve aramızda eskiden beri gelen bir dostluk var. Şu adam oğluma bir beddua yaptı da vallahi bedduası tutar diye korkuyorum" dedi. Sonra bize dönerek "Erzakınızı toplayıp manastıra taşıyın ve oğluma orada bir yatak serin ve kendi yataklarınızı da onun etrafına serin" dedi. Biz de dediği gibi yaptık. Bir ara arslan gelip yüzlerimizi kokladı. İstediğini bulamadığı için geri çekildi ve hemen erzaklarımızın üzerine atıldı. Arkasından Utbe'nin de yüzünü kokladı ve sert bir darbe ile başını dağıtıverdi. Bunun

12- Necm Suresi, 7,9

üzerine Ebu Leheb "Muhammed'in bedduasından yakasını kurtaramayacağını biliyordum" dedi.

Anlatılan bu ilk olayın kahramanı Ebu Leheb'dir. Bu adam Peygamberimizin en amansız düşmanıdır. O'nun aleyhinde düzenlenen her komplonun elebaşısıdır, kendisi de ailesi de Peygamberimize ellerinden gelen her kötülüğü yapmışlardır. Bu yüzden Kur'an'da kendisine ve ailesine şöyle beddua edilmiştir; **"Ebu Leheb'in elleri kurusun, yokolsun! Malı ve kazancı kendisine fayda vermez. O kızgın alevli ateşe yaslanacaktır. Eşi de boynunda bir ip olduğu halde ona odun taşıyacaktır."**[13]

Fakat bu azılı düşmanlığına rağmen Peygamberimiz ve O'nun sözü hakkındaki gerçek düşüncesi budur. Görüldüğü gibi Peygamberimizin onun oğluna yönelik bedduası karşısında kalbi iliklerine kadar titremektedir!

Müşriklerin Peygamberimizin hakkında besledikleri gerçek duyguyu belgeleyen ikinci olay da şudur: Bu olayın kahramanı önde gelen müşriklerden biri olan Utbe b. Ebu Rebia'dır. Bir defasında Kureyşliler bu adamı Peygamberimize göndermişlerdi. Onunla pazarlık etmesini istemişlerdi. Bu pazarlığa göre Peygamberimiz Kureyş kabilesini ikiye bölen yeni dininden ve müşriklerin putlarını kötülemekten vazgeçmeyi kabul ettiği takdirde kendisine mal, mevki, kadın, kısacası ne isterse verilecekti. Utbe teklifini açıkladıktan sonra Peygamberimiz kendisine "Ya Utbe, söyleyeceklerin bitti mi?" diye sorar. Utbe "Evet bitti" der. Bunun üzerine Peygamberimiz "Öyleyse şimdi beni dinle" der. Utbe'nin "Peki, söyle" demesi üzerine besmele çekerek "Fussilet" suresini okumaya başlar:

"Ha Mim. Bu, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış, arapça okunan bir kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat çokları onu anlayıp, kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler."

Surenin devamında sıra **"Eğer yüz çevirirlerse de ki; 'Ben sizi Ad ve Semudoğullarının başlarına gelen yıldırıma benzer bir yıldırım tehlikesine karşı uyardım"** gelince Utbe, büyük bir korku içinde yerinden fırlayarak eli ile Peygamberimizin ağzını kapattı ve "aramızdaki akrabalığın hatırı için seni susmaya çağırıyorum" dedi. Biraz sonra Kureyşlilerin yanına vararak olup bitenleri anlattıktan sonra sözlerini şu değerlendirme ile bağladı; "Muhammed birşey söyleyince yalan söylemeyeceğini biliyordum. Bu yüzden başınıza bir azap, bir bela geleceğinden korktum."[14]

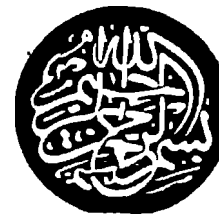
İşte müslüman olmayan bir adamın Peygamberimize yönelik gerçek duyguları. Bu duyguların ürperme içerdiği açıktır. İnadının ve kof gururunun baskısı altında kalan etkilenmişliği meydandadır.

İşte bu gibi insanlar Necm suresini Peygamberimizin sesinden dinledikleri anda kalplerinin en duyarlı anını yaşamaları, bu yüzden işittikleri sözlere karşı

13- Leheb Suresi
14- Bu olay değişik rivayetlerden özetlenerek aktarılmıştır.

koyamayarak kendilerini Kur'an'ın çarpıcı etkisine kaptırmaları ve bunun sonucunda secdeye kapanan müslümanlarla birlikte secdeye varmaları son derece akla yakın bir ihtimaldir. Yoksa bu davranışın sebebi ne "garanik" olayı ve ne de uydurma rivayetlerin ileri sürdüğü başka bir gerçektir.

NECM SURESİNİN SONU

Kamer Suresi

54

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 55

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure başından sonuna kadar ilâhi mesajı onaylayan mümin kalplere derin bir güven ve köklü bir huzur aşıladığı oranda Peygamberimizin uyarılarını yalanlayan kafir kalplere yönelik korkunç, ürkütücü ve müthiş bir saldırıdır. Sure birbirine bağlı, ardışık halkalardan oluşmuştur. Bu halkaların her biri ilâhî mesajı yalanlayanlara yönelik bir azap sahnesi canlandırır. Her sahnenin sonunda insan vicdanını tutup sıkar, sarsar ve ona **"Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"** diye sorar. Bu sıkıştırmanın ve sarsmanın arkasından vicdanı salıvererek ona **"Biz Kur'an'dan öğüt alabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?"** der.

Surenin içeriği, birçok Mekke inişli surenin içeriğinin aynısıdır. Yani surenin başında ve sonunda birer kıyamet sahnesi ile yüzyüze geliriz. Bu iki sahne arasında Nuh'un soydaşlarının, Adoğullarının, Semudoğullarının, Lût'un soydaşlarının, Firavun ile taraftarlarının yokedilişleri kısaca anlatılır. Bunların hepsi Mekke inişli surelerde sık sık karşımıza çıkan ve değişik biçimlerde işlenen konulardır.

Aynı konular bu surede de farklı ve orjinal bir üslupla sunuluyor. Bu üslup içinde bildiğimiz konular bize yepyeni şeylermiş gibi geliyor. Sure baştan sona kadar sert kasırgaların ve yokedici afetlerin görüntülerini önümüze seriyor. Bu görüntüler dehşet saçıyor, çevrelerine korku yayıyor. Gölgeleri ve çağrışımları yokoluş, ürküntü ve donakalmışlıktır.

Surenin akışı içinde bu sahnelere orjinallik kazandıran en önemli özellik şudur: Sahneler korkunç, hızlı, nefes kesen ve göğsü daraltan birer azap halkası olarak karşımıza çıkıyor. İlahi mesajı yalanlayanlar bu sahneleri seyrederken kendilerini o sahnelerin içindeymiş gibi hissediyorlar, azabın kamçıları sanki sırtlarında şaklıyormuş gibi oluyorlar. Bu azap halkalarının biri sona erip de adamlar göğüslerinde tıkanan, kesik nefeslerini yeniden alıp vermeye başladıklarında hemen daha korkunç ve daha müthiş yeni bir azap halkası ile yüzyüze geliyorlar. Surenin yedi halkası işte bu korku dolu, bu nefes kesen hava içinde gelip

geçiyor. Son sahne ise uzun sürüyor. Bir de bakıyoruz ki, onun başka bir hava, değişik bir gölge yansıyor. Bu sahnede güven, huzur ve esenlik esintileri alınımızı okşuyor. Sözünü ettiğimiz tablo, kötülüklerden sakınanların tablosudur. Okuyalım:

"Kötülüklerden sakınanlar cennetlerde ve ırmak kenarlarındadırlar.

Güçlü bir hükümdarın katında güvenli bir konutta ağırlanacaklardır."

Bu mutlu tablo, o titretici dehşetin, o sarsıcı korkunun, o ilâhi mesaj yalanlayıcılarını kucaklayan yüz kızartıcı azabın acıklı sahnesi ortasında karşımıza çıkıyor. Okuyoruz:

"O gün onlar yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılırlar; 'Ateşin vücudunuza değişini tadınız' diye."

O sahne nerede, bu sahne nerede? Orası nerede, burası nerede? O insanlar nerede, bu insanlar nerede? O akıbet nerede, bu akıbet nerede?

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ
مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾
وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّنَ الْأَنبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ ۖ فَمَا
تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۘ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾
خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾
مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ ۖ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

1- Kıyamet anı yaklaştı, ay ikiye ayrıldı.
2- Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve "Bu öteden beri gördüğümüz bir büyüdür" derler.
3- Yalanladılar, keyfi arzularına uydular; ama herşey yerinde duruyor.
4- Onlara bu tutumlarından vazgeçmelerini sağlayacak haberler geldi.
5- Bu haberler son derece anlamlı ve etkilidir, ama uyarılar yararlı olmuyor.
6- Sen de yüz çevir onlara. Görevli melek, o gün onları benzeri yaşanmamış olaya çağırdığında;
7- Mezarlarından donuk ve ürkek bakışlarla çıkarak çekirge sürüsü gibi etrafa yayılırlar.
8- Kendilerini çağıran görevliye doğru koşarlar. O zaman kafirler "Bu zor bir gündür" derler.

Evrensel bir olaya ilişkin çarpıcı, etkileyici ve aynı zamanda daha büyük bir olaya zihinleri hazırlayıcı bir giriş karşısındayız. Algılanmasına zihinlerin hazırlandığı olay o kadar büyük ki, ilk evrensel olay bütün çarpıcılığına rağmen onun yanında hiç kalıyor.

"Kıyamet anı yaklaştı, ay ikiye ayrıldı."

Aman Allah'ım, ne ince bir meraklandırma taktiği, ne müthiş bir haber! Adamlar bu olayların ilkini gözleri ile gördükleri için ikinci ve daha büyük olayı beklemeye koyuluyorlar. Yapacakları başka birşey yok.

Ayın ikiye bölündüğüne ve Arapların bu olayı gözleri ile gördüklerine ilişkin bilgiler çeşitli kanatlardan geliyor. Bu bilgiler olayın meydana geldiği konusunda ortak noktada buluşurlar. Fakat bir kısmı olayı ayrıntılı biçimde anlatırken başka bir bölümü ona kısa biçimde değinmekle yetiniyor. Şöyle ki:

İmam-ı Ahmed'in Muammer yolu ile Katade'ye dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Enes b. Malik bu konuda şöyle diyor: "Mekkeliler Peygamberimizden bir mucize göstermesini istediler. Bunun üzerinme ay, Mekke'de iki kez ikiye bölündü. Olay üzerine Peygamberimiz **"Kıyamet anı yaklaştı, ay ikiye ayrıldı"** ayetini okudu."

Buhari'nin Abdullah b. Ebu Urve ve Katade kanalı ile verdiği bilgiye göre, aynı Enes b. Malik şunları söylüyor: "Mekkeliler Peygamberimizden bir mucize göstermesini istediler. O da onlara iki parça halindeki ayı gösterdi. Öyle ki adamlar bu iki parça arasından Hira dağını görmüşlerdi."

Buhari ile Müslim Katade ile Hz. Enes'den gelen bu bilgiyi başka bir kanaldan da nakletmişlerdir.

Yine İmam-ı Ahmed'in Muhammed b. Kesir, Süleyman b. Kesir, Hüseyin b. Abdurrahman ve Muhammed b. Cübeyr b. Mutim kanalı ile bildirdiğine göre bu onuncu zatın babası şöyle diyor: "Peygamberimiz zamanında ay parçalanıp ikiye bölündü. Bir parçası şu dağın, öbür parçası da şu dağın üzerinde göründü. Mekkeliler önce 'Muhammed bizi büyüledi' dediler. Fakat sonra 'Eğer bizi büyüledi ise bütün insanları büyüleyemez' dediler."

Bu bilgiyi bu kanaldan sadece İmam-ı Ahmed nakletmiştir. Beyhaki "Delâil" adlı eserinde bu bilgiyi Muhammed b. Kesir, kardeşi Süleyman b. Kesir ve Hüseyin b. Abdurrahman yolu ile naklediyor. İbn-i Cerir ve Beyhaki aynı bilgiyi başka yollardan yine Cübeyr b. Mutim'e dayandırarak nakletmişlerdir.

Öte yandan Buhari'nin Yahya b. Kesir, Bekir, Cafer, Erak b. Malik ve Ubeydullah b. Abdullah b. Atabe'ye dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Abbas "Peygamberimiz zamanında ay ikiye bölündü" demiştir. Buhari ve Müslim bu bilgiyi Erak'dan sonra aynı kanaldan Abdullah b. Abbas'a dayandırarak, fakat Erak'e kadar değişik yoldan nakletmişlerdir. İbn-i Cerir'de başka bir kanaldan Ali b. Ebu Talha'ya dayanarak bildirdiğine göre Abdullah b. Abbas "Bu olay hicretten önce meydana geldi. Ay ikiye bölündü. Öyle ki, Mekkeliler onun iki parçasını görmüşlerdi" dedi. Avfi de İbn-i Abbas'a dayanarak buna benzer bir bilgi veriyor. Taberanî de başka bir yoldan İkrime'ye dayanarak Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediğini aktarıyor; "Peygamberimiz zamanında ay tutulmuştu. Mekkeli müşrikler 'Muhammed aya büyü yaptı' dediler. Bunun üzerine **"Kıyamet anı yaklaştı, ay ikiye ayrıldı. Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve 'bu öteden beri gördüğümüz bir büyüdür' derler"** ayetleri indi.

Bu arada Hafız Ebu Bekir Beyhakî'nin Ebu Abdullah Hafız, Ebu Bekir Ahmed b. Hasen Kadı, Ebu Abbas Esem, Abbas b. Muhammed Durî, Vehb b. Cerir, Şube ve Ameş kanalı ile Mucahid'e dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Ömer "**Kıyamet anı yaklaştı, ay ikiye bölündü**" ayeti hakkında şöyle diyor: "Bu olay Peygamberimiz zamanında meydana geldi. Ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın (Hira dağının) berisinde, öbür yarısı da dağın arkasında göründü. Bu olay üzerine Peygamberimiz 'Allah'ım şahid ol' dedi." Aynı bilgiyi Müslim ve Tirmizi değişik kanallardan Şube'ye, Ameş'e ve Mücahid'e dayandırarak aktarmışlardır.

Bunların yanısıra İmam-ı Ahmed Süfyan, İbn-i Ebu Nuceyh, Mücahid ve İbn-i Muammer'e dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Mesud "Peygamberimiz zamanında ay iki parçaya ayrıldı, bu olayı Mekke müşrikleri gördü, bunun üzerine Peygamberimiz 'şahid olun' dedi."

Aynı bilgiyi Buhari ve Müslim de sahabilerden Süfyan b. Uyeyne'ye dayanarak aktarmışlardır. Aynı kaynaklar yine bu bilgiyi Ameş, İbrahim, Ebu Muammer Abdullah b. Sahire kanalı ile Abdullah b. Mesud'a dayandırarak naklet-mişlerdir.

Öte yandan Buhari'nin Ebu Davud Tayalisi, Ebu Avane, Muğire, Ebu Duha ve Mesruk kanalı ile verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Mesud şöyle diyor: "Peygamberimiz zamanında ay ikiye bölündü. Kureyşli müşrikler 'Bu İbn-i Ebu Kebişe'nin yaptığı bir büyüdür. Bakın bakalım o gelecek olan yolcular ne haber getirecekler? Çünkü Muhammed bütün insanları büyüleyemez' dediler. Ama yoldan gelenler de bu olayı gördüklerini söylediler."

Beyhaki de buna yakın bir bilgiyi başka bir kanaldan Mesruk'a ve Abdullah b. Mesud'a dayandırarak nakletmiştir.

Değişik yollardan gelen bu çok kanallı bilgiler şu noktaları kesinliğe kavuşturuyor: Her şeyden önce bu olay olmuştur. Meydana geldiği yer Mekke'dir. Yalnız burada sözünü etmediğimiz bir rivayete göre Abdullah b. Mesud, olayın Mina'da meydana geldiğini söylemiştir. Olay, Peygamberimiz zamanında hicretten önce meydana gelmiştir. Oluş biçimi de belirtilmiştir, elimizdeki bilgilerin tamamına yakın bir çoğunluğuna göre ay iki parçaya ayrılmıştır. Yalnız bu belgelerden birine göre olay, bir "ay tutulması" olayıdır. Kısacası olayın kendisi, yeri, zamanı ve biçimi bu çok kanallı bilgilere dayanmaktadır.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim bu olayı, oluş anında müşriklere açıkladığı halde onların bunu yalanladıklarına ilişkin bir bilgi elimize geçmemiştir. Eğer bir açık kapı bulsalardı olayı yalanlarlar, hiç değilse ayetler konusunda yaptıkları türden bir demogoji yoluna başvurarak onu tartışma konusu yaparlardı. Böyle bir yola başvurmadıklarına göre olay, kendilerine hiç bir yalanlama bahanesi bırakmayacak somutlukta ve kesinlikte meydana gelmiş olmalıdır. Elimizdeki bilgilere göre başvurabildikleri tek mızıkçılık yolu olayın bir "büyü" sonucu olduğu itirazıdır. Fakat bir süre sonra kendi araştırmaları ile olayın büyücülükle ilgisinin olmadığını öğrenmişlerdir. Çünkü Peygamberimizin onları büyülediği farzedilse bile Mekke dışından gelen yolcuları da büyülemiş olamazdı. Oysa bu yolcular

olayı görmüşler ve kendilerine sorulduğunda onun meydana geldiğine ilişkin tanıklık yapmışlardı.

Son olarak müşriklerin Peygamberimizden bir mucize göstermesini istemeleri üzerine ayın ikiye bölündüğünü öne süren rivayet konusunu ele almak istiyoruz. Bu rivayet Kur'an'daki bir ayetin anlamına ters düşüyor. Söz konusu ayete göre Peygamberimize kendisinden önceki peygamberlerin ellerinde görülen türden mucizeler gösterme yetkisi verilmemiştir. Bunun belli bir sebebi vardır. Sözünü ettiğimiz ayet şudur:

"Bizi somut mucizeler ortaya koymaktan alıkoyan sebep daha önceki milletlerin bu tür mucizeleri yalanlamaları (ve bu yüzden ağır cezaya çarpılmayı hakketmeleridir.)"[1]

Bu ayetten anladığımıza göre eski milletler somut mucizeleri yalanladıkları için yüce Allah, bu tür mucizelerin yeni örneklerini ortaya koymaktan kaçınmayı uygun görmüştür.

Nitekim müşrikler ne zaman Peygamberimizden bir mucize göstermesini istediler ise Peygamberimiz onlara mucize göstermenin, görevinin sınırları dışında kaldığı, kendisinin sadece insan kökenli bir Allah elçisi olduğu biçiminde cevap vermiştir. Arkasından müşriklerin dikkatlerini Kur'an'a çekmiş, onunla bu dinin tek mucizesi sıfatı ile bu adamlara meydan okumuştur. Aşağıdaki ayetlerde görüldüğü gibi:

"De ki: 'Eğer tüm insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak amacı ile biraraya gelseler, ne kadar birbirlerine yardım etseler de onun bir benzerini ortaya koyamazlar.

Biz bu Kur'an'da her türlü örneği verdik. Öyleyken onların çoğu kafirlikte direndi.

Bunlar dediler ki; 'Bize yeraltından pınarlar fışkırtmadıkça kesinlikle sana inanmayız.

Ya da kendi hurmalıkların ve üzüm bağların olmalı, bunların arasından ırmaklar akıtmalısın.

Ya da iddia ettiğin gibi göğü parça parça başımıza indirmeli, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin.

Ya da altın bir köşkün olmalı veya göğe çıkmalısın. Gökten bize okuyabileceğimiz somut bir kitap indirmedikçe de oraya çıktığına kesinlikle inanmayız.' Onlara de ki: 'Suphanellah! Ben peygamberlikle gönderilmiş bir insandan başka bir şey miyim ki?'"[2]

Buna göre ayın ikiye bölünmesi olayının, müşriklerin somut mucize isteklerine verilmiş bir cevap olduğunu söylemek hem Kur'an'ın ayetlerinin açık anlamlarına hem de bu son peygamberlik misyonunun benimsediği tutuma uzak düşer. Bu son peygamberlik misyonu insan kalbine sadece Kur'an'la ve Kur'an'ın belirgin çarpıcılığı ile seslenmeyi, arkasından Kur'an'ın ayetleri aracılığı ile dikkatleri gerek insanın iç dünyasındaki, gerek dış alemdeki ve gerekse tarihin

1- İsra Suresi, 59
2- İsra Suresi, 88-93

olaylarındaki olağanüstülüklere çekme metodunu benimsemiştir. Bu arada Peygamberimizin eli ile gerçekleşen bazı somut mucizeler de vardır. Fakat güvenilir belgelerle kanıtlanan bu mucizeler O'nun peygamberliğini kanıtlama amacını güden olaylar değil, yüce Allah'ın o sevdiği kuluna yönelik onurlandırıcı bağışlarıdır.

İşte bundan dolayı biz burada çok kanallı belgelerle yeri, zamanı ve biçimi belirlenen ayın ikiye bölünmesi olayının ayete ve o güvenilir belgelere dayanan kesinliğini tespit ediyor, bu belgelerin bazılarında açıklanan gerekçesine parmak basmakla yetiniyor, Kur'an'ın bu olayla birlikte kıyamet anının yaklaştığına dikkakleri çektiğini vurguluyor, Kur'an'ın bu olaydan insan kalbini uyarıcı ve gerçekleri onaylamasını sağlayıcı bir etken olarak yararlanmak istediğini hatırlatıyoruz.

Buna göre ayın ikiye bölünmesi olayı, Kur'an'ın kalpleri ve dikkatleri kendisine yönelttiği bir evrensel olaydır. Kur'an kalpleri ve dikkatleri herzaman başka evrensel olaylara da yöneltir. Bu olay karşısında insanların takındıkları tavır hayretle karşılanıyor. Tıpkı öbür evrensel mucizeler karşısındaki duyarsız tavırlarının hayretle karşılanışı gibi.

Somut olağanüstü olaylar çocukluk dönemini yaşayan kalpleri ürpertebilir. Bu kalpler evrenin sürekli mucizelerini kavrama ve bu mucizelerin gürültüsüz ve kesintisiz etkilerini algılama yeteneğinden henüz uzaktırlar. Oysa insanlığın henüz olgunluk dönemine ermemiş olduğu çağlarda peygamberlerin eli ile ortaya konulan tüm mucizelerin daha büyükleri ve daha çarpıcıları evrenin yapısında her zaman karşı karşıyayız. Fakat bu sürekli mucizeler ilkel duyguları, peygamberlerin ellerinde beliren sözkonusu somut mucizeler kadar etkileyip uyaramaz.

Farzedelim ki, ayın ikiye bölünmesi olağanüstü bir mucize olarak meydana gelmiştir. Fakat bilmeliyiz ki, ayın kendisi ondan daha büyük bir mucizedir. Dünyamızın bu uydusunun hacmini, konumunu, biçimini, yapısını, dönüşünü, safhalarını, insan hayatındaki etkilerini, direksiz olarak uzay boşluğunda dengede kalışını düşünelim. Ay, bütün bu nitelikleri ile gözlerin ve kalplerin karşısında duran sürekli bir büyük mucizedir. Bu mucizenin çarpıcı mesajı ve zihinde uyandırabileceği çağrışımlar kesintisizdir. Bu mucize kör inada ve demogojiye saplanmadıkça inkar edilmesi imkansız olan yaratıcı gücün somut bir kanıtı olarak gözler önünde durmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, insanları bütün evreni, bu evrendeki sürekli ilahi mucizeleri dikkatle gözlemeye özendirmekte, insan kalbini her an evrenle ve evrendeki ilahi mucizelerle ilişki kurmaya çağırmaktadır. Bu kitap insanların belirli bir zamanda sadece bir kuşağın belirli bir yerde gördüğü çarpıcı bir olayı gözlemekle yetinmelerine razı değildir.

Evren, bütünü ile, yüce Allah'ın mucizelerine yönelik bir gözlem ve irdeleme alanıdır. Bu alan uçsuz bucaksızdır, sürekli ve kalıcıdır. Tümü ile bir mucize olduğu gibi içindeki irili-ufaklı tüm varlıklar da ayrı ayrı birer mucizedir. Kur'an, insan kalbini her an bu sürekli, bu kesintisiz mucizeleri görmeye, onların kesin ve tartışmasız tanıklıklarını dinlemeye, bu orjinal yaratma gücünün şaşırtıcı örneklerinden zevk almaya çağırır. Bu orjinal yaratma gücünün eserlerinde este-

tik ile mükemmellik biraradadır. Bu ortaksız gücün harika eserleri dehşet ve şaşkınlık duygularını harekete geçirdiği gibi soğukkanlı ve köklü imanın, ikna olmuşluk duygusunu kalplerde pekişmesini sağlar.

Surenin başında yeralan kıyamet anının yaklaştığına ve ayın ikiye bölündüğüne ilişkin açıklama insan kalbini şiddetle sarsan çarpıcı bir mesaj niteliği taşır. Bu sarsıntıya tutulan insan kalbi yaklaşan kıyamet anını beklemeye koyuluyor, meydana gelen somut mucizeyi irdeliyor ve bu etkileyici mesaja muhatap olanların gözleri ile gördükleri sözkonusu evrensel olayın ışığı altında kıyamette cereyan edecek olan olayları düşünüyor.

İmam-ı Ahmed Hüseyin, Muhammed b. Mutavvıf ve Ebu Hazım kanalı ile verdiği bilgiye göre sahabilerden Sehl b. Saad kıyametin yakınlığı konusunda şöyle diyor: "Bir keresinde Peygamberimiz şehadet parmağı ile orta parmağını göstererek **"Benim peygamber olarak gönderilmem ile kıyamet anı birbirine böylesine yakındır"** buyurmuştur."[3]

O korkunç buluşmanın anı hızla yaklaşıyor. Etkileyici bir doğa olayı olan ay bölünmesi meydana geliyor. Başka birçok mucizeler gözler önünde gerçekleşiyor. Fakat müşriklerin kalpleri bunların hiçbirini umursamıyor, kör inatları içinde yüzüyorlar, sapıklıkta ısrar ediyorlar, öğüt alıp yalanlamalara son vermek için yeterli olan büyük olayların çarpıcı mesajlarından etkilenmedikleri gibi bu ürkütücü tehditten de etkilenmiyorlar. Okuyoruz:

"Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve 'bu öteden beri gördüğümüz sürekli bir büyüdür' derler.

Yalanladılar, keyfi arzularına uydular; ama herşey yerinde duruyor.

Onlara bu tutumlarından vazgeçmelerini sağlayacak haberler geldi.

Bu haberler son derece anlamlı ve etkilidir, ama uyarılar yararlı olmuyor."

Müşrikler yüce Allah'ın ayın ikiye bölünmesine ilişkin mucizesini gözleri ile gördükleri halde buna yüz çevirerek 'bize büyü yapıldı' dediler. Onların Kur'an ayetlerine ilişkin görüşleri de bu idi. Bu ayetler hakkında da bir **"Bu eski kuşaklardan aktarılmış geleneksel bir büyüdür"** demişlerdi.[4] Onlar yüce Allah'ın hangi ayetini görseler bu sözü söylerler. Bu ayetler sürekli ve kesintisiz olduğu için müşrikler onları "sürekli bir büyü" olarak niteliyorlar. Böyle derken bu ayetlerin özünü ve niteliğini araştırmaya yanaşmıyorlar, bu ayetlerin anlamlarına ve tanıklıklarına sırt dönüyorlar. Gördükleri ayetleri de bu ayetlerin dile getirdikleri gerçekleri de yalanlıyorlar. Bu yalanlayıcı tutumu sırf keyfi arzularına uyarak benimsiyorlar. Ne bir delile dayandıkları ne bir kanıta sığındıkları var. Ayrıca çevrelerini kuşatan şu evrenin bütün varlıklarında beliren değişmez ve sarsılmaz gerçeği de irdelemiyorlar. Okuyoruz:

"Ama herşey yerinde duruyor."

Yani şu koca evrende her nesnenin belirli bir yeri vardır. Herşey o kaymaz ve sarsılmaz yerinde durur. Şu evren bütünü değişmezliğe ve istikrara dayanır. Ne değişken arzuların ne oynak mizaçların ne geçici rastlantıların ve ne de sa-

3- Bu hadisi Buhari ile Müslim, Ebu Hazım Seleme b. Dinar'a dayanarak aktarmıştır.
4- Müddessir Suresi, 24

man alevi gibi parlayıp sönmesi bir olan uçucu heveslerin tutsağıdır. Herşeyin belirli bir yeri, belirli bir zamanı vardır. Herşey belirlenmiş yerine ve zamanına bağlıdır. Şu duyarsız müşriklerin çevrelerindeki herşeye istikrar ilkesi egemendir. Bu ilke bütün nesnelerde ve olaylarda belirir. Gök cisimlerinin dönüşleri, hayatın yasaları, bitkilerin ve hayvanların gelişim evreleri, maddelerin ve cisimlerin sabit nitelikleri bu ilkeye bağlıdır. Dahası var. Bu ilke sözkonusu müşriklerin vücut fonksiyonlarında ve organik etkinliklerinde de geçerlidir. Onların organik ve biyolojik fonksiyonları keyfi arzularına göre işlemez, bu düzende onların hiçbir egemenlik payları yoktur. İstikrar ilkesi onları çepeçevre kuşattığı, çevrelerindeki tüm varlıklara ve olgulara egemen olduğu, önlerindeki ve arkalarındaki her gelişmeye damgasını vurduğu halde bir tek onlar bu ilkeye yan çiziyorlar, arzularının salıncağında sallanıp duruyorlar. Oysa;

"Onlara bu tutumlarından vazgeçmelerini sağlayacak haberler geldi."

Onlara bu Kur'an'da anlatılan evrensel mucizelerin, bunların yanısıra kendilerinden önce yaşamış ve ilahi mesajı yalanlayan toplumların yokedilişlerinin ve yine Kur'an'da tasvir edilen ahiret serüvenlerinin haberleri geldi. Bütün bu haberler yanlış yolda olanların tutumlarını değiştirmelerini sağlayacak nitelikte uyarıcılardı. Yine bu haberler kalpleri yumuşatacak, onları yüce Allah'ın hikmetli plânını düşünmeye daldıracak derecede hikmet doluydu. Fakat körelmiş kalplerin bütün pencereleri Allah'ın ayetlerine karşı kapalıdır, gelen haberlerden yararlanmazlar, ardarda çınlayan uyarıcıların seslerine karşı kulakları duyarsızdır. Okuyoruz:

"Bu haberler son derece anlamlı ve etkilidir; ama uyarılar yararlı olmuyor."

Çünkü iman, yüce Allah'ın bunu kabul etmeye hazır olan, bu nimete lâyık olan kalbe yönelik bir bağışıdır.

Müşriklerin kör inatlarının, ısrarlı sırt çevirmelerinin, gelen haberlerden yararlanmayışlarının ve uyarılar karşısındaki aşırı duyarsızlıklarının tasvirine ilişkin bu noktada Peygamberimize dönülüyor; ona bu zavallılardan yüz çevirmesi, onları kendi hallerine bırakması telkin ediliyor. Onlar nasıl olsa o "zor gün"le karşılaşacaklardır. Onlar o günün eşiğinde ayın ikiye bölündüğünü gördükleri halde onun yakın olduğunu bildiren uyarıcıların seslerine kulak asmıyorlar. Okuyoruz:

"Sen de yüz çevir onlara. Görevli melek o gün onları benzeri yaşanmamış olaya çağırdığında;

Mezarlarından donuk ve ürkek bakışlarla çıkarak çekirge sürüsü gibi etrafa yayılırlar.

Kendilerini çağıran görevliye doğru koşarlar. O zaman kafirler 'bu zor bir gündür' derler."

Burada o "zor gün"ün bir sahnesi ile karşı karşıyayız. Bu sahnenin dehşeti ve çetinliği hem surenin bütününün gölgesi ile hem kıyamet anının yaklaştığını belirten alarm zili ile tam ayın bölündüğüne ilişkin haberle ve hem de surenin müzikal titreşimi ile uyum halindedir.

"Sahne, ardışık tablolu ve hızlı akışlıdır. Hızlılığı yanında somut ve hareketlidir de. Motifleri ve hareketleri bütünlük arzeder. İşte şu mezarlarından bir anda çıkan çekirge sürüsü gibi insan kalabalıkları. Bildiğimiz çekirge sürülerinin tablosu, sunulan bu görüntüyü zihnimizde canlandırmamıza yardım ediyor. Bu kalabalıkların bakışları dehşetten ve alçalmışlıktan dolayı donuk ve ürkektir. Bunlar hızlı adımlarla kendilerini çağıran görevliye doğru koşuyorlar. Bu görevli onları o güne kadar benzeri yaşanmamış, eşi görülmemiş, zor, bilmedikleri, tanımadıkları ve bu yüzden tedirgin bakışlarla gözledikleri bir sahneye çağırıyor. Bu toplanma, bu dehşet ve koşuşma sırasında kafirler "bu zor bir gündür" diyorlar. Bu cümle çetin ve ürkütücü bir sahne ile yüzyüze gelmek için yola çıkan yorgun ve bitkin insanların söyleyecekleri bir sözdür."[5]

NUH TUFANI

Surenin başında yeralan bu çarpıcı mesajdan ilahi mesajı yalanlayanların kıyamet günü karşılaşacakları sıkıntıyı canlandıran sahneden sonra Mekke müşriklerinden önce yaşamış inkârcı toplumların çarpıldıkları cezanın somut sahnelerine geçiliyor, bu müşriklerin eski yoldaşları olan milletlerin somut yokoluş tabloları sunuluyor. Gözlerimizin önüne ilk serilen tablo Hz. Nuh'un inkârcı soydaşlarının tablosudur. Okuyalım:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾
فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ
مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ
﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ
كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

9- Onlardan önce Nuh'un soydaşları da yalanlamışlardı. Onlar kulumuz Nuh'u yalanlayarak "Bu adam delidir" dediler, onu görevinden alıkoydular.
10- O da "Ben yenik düştüm" yardım et bana" diye Rabb'ine dua etti.
11- Göğün kapılarını açarak bardaktan su boşanır gibi bir yağmur yağdırdık.
12- Yeri de coşkun kaynaklar halinde fışkırttık. Her iki yönden gelen su belirlenen bir görevi yerine getirmek üzere birleşti.
13- Onu çivilerle tutturulmuş tahtalardan yapılan bir gemiye bindirdik.
14- Mesajı inkar edilen kulumuza ödül olarak bu gemi gözetimimiz altında yüzüyordu.
15- Biz onu bir ibret dersi olarak geride bırakalım. İbret alan yok mu?
16- Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?

5- Bu paragraf, "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adlı eserimizden kısmen değiştirilerek aktarılmıştır.

17- Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?

Evet **"onlardan önce de Nuh'un soydaşları"** peygamberlik mesajını ve yüce Allah'ın ayetlerini **"yalanlamışlardı."** Bu adamlar **"kulumuz"**Nuh'u **"yalanlayarak"** onun için **"bu adam delidir' demişlerdi."** Tıpkı şu zalim kureyşliler gibi. Onlar da O'nun için aynı sözleri söylemişler, O'nu taşa tutarak öldürmekle tehdit etmişler, O'nu alaya alarak üzmüşler, O'nu sert sözlerle azarlayarak kendilerine ilişmemesini istemişler, kabalıklarına son vererek gerçeğe teslim olacakları yerde **"Onu görevinden alıkoymuşlar."**

İşte o zaman Hz. Nuh, kendisini peygamber olarak gönderen, gerçeği duyurmakla görevlendiren Rabb'ine dönüyor. O'na soydaşları ile arasında olup bitenlerin, emeklerinin ve çabalarının sonucunun, gücünün ve kapasitesinin sınırının raporunu sunuyor. Harcayacak hiçbir gücünün kalmadığı, çarelerinin ve enerjisinin tükendiği bir noktada işi yüce Allah'a havale ediyor. Okuyoruz:

"O da 'ben yenik düştüm, yardım et bana' diye Rabb'ine dua etti."

Takatım tükendi. Enerjim kalmadı. Gücüm bitti. Altta kaldım. **"Yenik düştüm, yardım et bana".** Sen yardım et bana, Rabb'im. çağrını zafere erdir, Hakk'ını zafere erdir, istemini zafere erdir. Sen yardım et bana. İş senin işin; dava senin davan. Benim fonksiyonum bitti.

Bu söz söylenir-söylenmez, başka bir deyimle peygamber işi yüce ve ezici iradeli sahibine teslim eder-etmez güçlü ve karşı durulmaz iradeli el, korkunç ve ezici evren çarkına işaret verir ve bu işaret üzerine evren çarkı gürültülü, gıcırtılı dönüşünü başlatır. Okuyoruz:

"Göğün kapılarını açarak bardaktan su boşanır gibi bir yağmur yağdırdık.

Yeri de coşkun kaynaklar halinde fışkırttık. Her iki yönden gelen su belirli bir görevi yerine getirmek üzere birleşti."

Artık her tarafı saran, müthiş bir evrensel hareket karşısındayız. Bu hareket seçilmiş sözcükler ve deyimlerle dile getiriliyor. İfade bu eylemi doğrudan doğruya yüce Allah'a bağlayarak söze giriyor, **"açtık"** diyor. Böylece okuyucu **"göğün kapılarını"** açan güçlü eli hissediyor. Bunu "kapı" sözcüğünün somutluğunda ve sözcüğün "kapılar" şeklindeki, yani çoğul biçimindeki kullanımında hissediyor. **"Bardaktan su boşanır gibi bir yağmur".** Bol, sürekli, güçlü ve hızlı bir yağmur. **"Yeri de coşkun kaynaklar halinde fışkırttık."** Yerden pınarın fışkırmasını somutlaştıran bu ifadeye göre su sanki yerin tümünden kaynıyor, sanki yeryüzünün tümü sayısız pınarlara dönüşüyor.

Gökten yağan yağmur suları ile yerden fışkıran pınar suları **"belirli bir görevi gerçekleştirmek üzere"** belirlenmiş bir sonucu meydana getirmek için **"buluşuyorlar."** Her iki yönden gelen sular, aldıkları buyruk uyarınca akan ve yüce Allah'ın planını gerçekleştiren uysal sular, kesinleşmiş bir buyruğu yürürlüğe koymak için birbirlerine karışıyorlar.

Bu sular her yeri basan, her yanı saran, tüm yeryüzünü kaplayan müthiş bir **"Tufan"a** dönüşünce yeryüzünü kaplayan kirleri süpürüveriyorlar. Peygamber Nuh bu temizliği yapmaktan umudunu kesmişti, bu çevre kirliliği karşısında

çaresiz kalmıştı. İşte şimdi peygamberinin çaresizliğine acıyan güçlü el gelmişti. Peygamber kendisine dua edince bütün evreni harekete geçirdi. Yardımına koşan bu el, aynı zamanda O'nu boğulmaktan kurtarıyor, O'nu onurlandırıyordu. Okuyoruz:

"Onu çivilerle tutturulmuş tahtalardan yapılan bir gemiye bindirdik.

Mesajı inkar edilen kulumuza ödül olarak bu gemi gözetimimiz altında yüzüyordu."

İfadenin gemiyi ne kadar yücelttiği, saygınlaştırdığı açıkca bellidir. Bir kere bu "çivilerle tutturulmuş tahtalardan yapılan" bir taşıma aracıdır. Yani nitelikleri anlatılıyor, ama değerine ve saygınlığına dikkatleri çekmek için "bu bir gemidir" diye adı konmuyor. Sonra bu taşıma aracı **"mesajı inkar edilen"** fonksiyonu reddedilen ve görevden alıkonan **"kulumuza ödül olarak"** Allah'ın gözetimi altında, gözleri önünde yüzüyor. Bu ödül O'nu gördüğü eziyetlere karşı şefkatle okşuyor, uğradığı alaylara ve aşağılamalara karşı onurlandırıyor. Bu ifade aynı zamanda Allah yolunda tüm gücünü harcadıktan sonra yenik düşen dava adamının çarelerin tükendiği bu noktada davayı asıl sahibine teslim edince, davasını zafere erdirsin diye O'na el açınca ne büyük bir güce kavuşacağını tasvir ediyor. Bu durumda evrenin bütün karşı durulmaz güçleri o dava adamının hizmetine girer, yardımına koşar. Yüce Allah da bütün gücü ve başedilmez iradesi ile bu güçlerin arkasında olur.

Bu parlak, görkemli, kesin, düşmanlarını dize getirici ve geniş kapsamlı zafer sahnesinin arkasından Kur'an, bu sahneyi görmüş gibi bir somutlukla izleyen kalplere yönelerek onları bir değerlendirme açıklaması ile okşuyor. Amaç bu kalpleri etkilemek, onları gerçekleri kabul etmeye özendirmektir. Okuyoruz:

"Biz onu bir ibret dersi olarak geride bıraktık. İbret alan yok mu?"

Bilinen ayrıntıları ile bu olağanüstü olayı, ilerdeki kuşakların yararına sunduk. **"İbret alan"** bu olayı irdeleyip ondan gerekli dersleri çıkaran **"yok mu?"**

Sonra bir uyarıcı soru cümlesi geliyor. Sorunun amacı yüce Allah'ın azabının korkunçluğunu ve yapılan uyarıların doğruluğunu vurgulamaktır. Okuyoruz:

"Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"

Sonuç gerçekten de Kur'an'ın tasvir ettiği gibi oldu. Adamların başlarına gelen azap yakıcı ve karşı durulmaz bir azap olduğu gibi bu azaba ilişkin uyarı da doğru çıktı.

İşte Kur'an, önlerinde duruyor. Ellerinin altındadır, yararlanmalarına açıktır. Kolay anlaşılabilir. Okunmayı ve üzerinde düşünmeyi özendiren bir çekiciliği vardır. Ayrıca doğru ve sade olmanın çekiciliğine sahiptir. İnsan fıtratı ile uyumludur. Ruhu coşturur, duyguları harekete geçirir. Çarpıcı açıklamaları bitmez. İstediği kadar reddedilsin, bu yüzden yıpranmaz, değerini yitirmez. İnsan kalbi onu her irdeleyişinde yeni bir azıkla döner. İnsan ruhu onunla ne kadar kaynaşırsa onunla olan ülfeti ve dostluğu daha da artar. Okuyalım:

"Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?"

Bu değerlendirme ayeti sure boyunca her somut sahnenin arkasından tekrarlanır. Böylece ilahi mesajı yalanlayanların tepelerine inen her acıklı azap halkasının tanıtılmasının arkasından insan kalbi bu değerlendirmenin önünde durdurularak soğukkanlı bir şekilde gerçekleri düşünmeye ve araştırmaya çağrılıyor.

AD KAVMİNİN BAŞINA GELENLER

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا
فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾
فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

18- Adoğulları da peygamberlerini yalanladılar. Ama benim azabım ve uyarmam nasılmış?
19- Baştan başa uğursuz bir günde üzerlerine sert ve dondurucu bir kasırga saldık.
20- Bu kasırga insanları sökülmüş hurma kütükleri gibi havaya kaldırıp savuruyordu.
21- Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?
22- Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?

Bu ayet grubu ağır azaba ilişkin ikinci halkayı, başka bir deyimle ikinci azap sahnesini gözlerimizin önüne seriyor. Bu sahnede yokedilme cezasına çarptırılmış ilk toplumu oluşturan Hz. Nuh'un soydaşlarını izleyen yeni bir yokediliş tablosu ile yüzyüze getiriliyoruz.

Sahne, Adoğullarının Allah'ın ayetlerini inkar ettiklerini haber vererek başlıyor. Derken, bu haberi veren ayet daha bitmeden o bildiğimiz hayret uyandırma ve aşağılama-paylama içerikli soru ile karşılaşıyoruz:

"Ama benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"

Yani Adoğullarının inkarcı tutumlarının sonucu ne olmuş? Arkasından sorunun cevabı geliyor.

Sonuç şu sürpriz ve tüyler ürpertici tabloda tasvir edildiği gibi oldu. Okuyalım:

"Baştan başa uğursuz bir günde üzerlerine sert ve dondurucu bir kasırga saldık.

Bu kasırga insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi havaya kaldırıp savuruyordu."

Ayetin orjinalinde geçen "rıhen serseren" tamlaması "sert ve dondurucu kasırga" demektir. Sözcüklerin titreşimi kasırganın bu türünü somut olarak gözlerimiz önünde canlandırıyor. Yine ayette geçen "nahsın" sözcüğü ise "uğursuz" anlamına gelir. Adoğullarının başına gelen uğursuzluktan daha büyük bir uğursuzluk hangi toplumun başına gelebilir? Adamları kasırga yerden kaldırıyor, sürüklüyor, ezip parçalıyor ve tıpkı kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yere

çarpıyor.

Sahne gerçekten korkunçtur, tüyler ürperticidir, son derece sert ve kökten kazıyıcıdır. Adoğullarının üzerlerine salınan bu kasırga "yüce Allah'ın ordusunun birliklerinden biri" şu evrenin güçlerinden biri ve yüce Allah'ın bir yaratığıdır. O yüce Allah'ın belirlediği evrensel yasalar uyarınca işler. Yüce Allah bu gücü dilediği toplumların başlarına salar. Bu güç sözkonusu yasalarla uyumlu olarak işleyişini sürdürür. Onun evrensel işleyiş çizgisi ile yüce Allah'ın dilemesi uyarınca aldığı buyruğun gereğini yerine getirmesi arasında çatışma olmaz. Çünkü bu buyruğun da, o yasaların da sahibi yüce Allah'tır. Devam ediyoruz:

"Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"

Azap sahnesi sunulduktan sonra bu soru tekrar soruluyor. Cevabı ise tasvir edilen sahnenin kendisidir.

Arkasından surenin özel anlatım yöntemi uyarınca her azap sahnesinin sonunda tekrarlanan değerlendirme ayeti yine karşımıza çıkıyor. Okuyalım:

"Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?"

Bunu izleyen ayetler grubu karşımıza yeni bir azap sahnesi getiriyor, okuyucuyu başka bir tarih yolculuğuna çıkarıyor. Görelim:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرًا مِّنَّا وَٰحِدًا
نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَأُلْقِىَ ٱلذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنۢ بَيْنِنَا
بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ ٱلْكَذَّابُ ٱلْأَشِرُ ﴿٢٦﴾
إِنَّا مُرْسِلُوا۟ ٱلنَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَٱرْتَقِبْهُمْ وَٱصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾
وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ ٱلْمَآءَ قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا۟ صَاحِبَهُمْ
فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَكَانُوا۟ كَهَشِيمِ ٱلْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

23- Semudoğulları da uyarıları yalanlamışlardı.
24- Dediler ki: "İçimizden bir insanın peşinden mi gideceğiz? Öyle yaparsak sapıtmış ve kendimizi ateşe atmış oluruz."
25- "Bizler dururken vahiy ona indirildi, öyle mi? Hayır, o şımarık bir yalancıdır."
26- Onlar yarın kimin şımarık bir yalancı olduğunu öğreneceklerdir.
27- Biz onları sınavdan geçirmek için dişi deveyi göndereceğiz. Sabret de gör bakalım, ne yapacaklar?
28- Onlara suyun deve ile aralarında bölüştürüldüğünü bildir. Kimin sırası ise gelir, su içer.
29- Ama onlar bir arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını çekerek hayvanı canısız yere serdi.

30- Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?
31- Onların üzerine bir tek çığlık saldık da ağıl bekçisinin biriktirdiği kuru ot yığınlarına dönüştüler.
32- Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?

Semudoğulları, Adoğullarından sonra Arap yarımadasına egemen olan güçlü bir kabile idiler. Adoğullarının yurdu Yarımadanın güneyinde, Semudoğullarınki ise Yarımadanın kuzeyinde idi. Semudoğulları, tıpkı Adoğulları gibi peygamberlerinin uyarılarını yalanlamışlardı. Yarımadanın her tarafına yayılan Adoğullarının yokedilişlerine ilişkin afetten hiç ders almamışlardı. Okuyalım:

"Dediler ki; İçimizden bir insanın peşinden mi gideceğiz? Öyle yaparsak sapıtmış ve kendimizi ateşe atmış oluruz'.
'Bizler dururken vahiy ona indirildi, öyle mi? Hayır, o şımarık bir yalancıdır."

Bu kuşaklar boyunca sürekli tekrarlanan ve inkarcıların kalplerini kemiren bir kuşkudur: **"Bizler dururken vahiy ona indirildi, öyle mi?"** Bu kuşkunun altında çağrının özüne, içeriğine değil de çağrıyı kimin seslendirdiğine bakan kof bir gurur yatar; **"İçimizden bir insanın peşinden mi gideceğiz?"**

Yüce Allah kulları arasından birini seçer. O peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir ve belirlediği kişiye vahyi ve bu vahyin içerdiği düşündürücü ve irdeleyici direktifleri indirir. Peki yüce Allah tüm varlıkların yaratıcısı ve vahyin indiricisi olduğuna göre vahyi algılamaya hazırlık ve yetenekli olduğu bir kulunu seçmesinde ne gibi bir tuhaflık olabilir? Bu ancak sapık vicdanlarda belirebilecek olan saçma bir kuşkudur. Bu tür vicdanlar çağrının içeriğine bakıp onun doğruluk ve haklılık derecesini görmek istemezler. Bunun yerine çağrıyı seslendirenin kim olduğuna bakarak insanlardan birinin peşinden gitmeyi gururlarına yediremezler. Eğer o insanın peşinden giderlerse ona saygı göstereceklerinden, böylece bencilliklerinden fedakârlık edeceklerinden korkarlar. Bu yüzden o seçilmiş insana uymak, bağlanmak ağırlarına gider.

Bu gerekçe ile birbirlerine **"İçimizden bir insanın peşinden mi gideceğiz? Öyle yaparsak sapıtmış ve kendimizi ateşe atmış oluruz"** derler. Yani eğer böyle tuhaf bir iş yaparsak, eğer bizim gibi bir insanın sözünü dinlersek sapıtmış, çılgınca bir tutum benimsemişiz demektir! Ne kadar tuhaf değil mi? Adamlar eğer doğru yola girseler kendilerini sapıtmış kabul ediyorlar; eğer imanın ışığına kavuşsalar kendilerini -bir tek çılgınlığın değil- "çılgınlıklar"ın pençesine düşmüş sayıyorlar.

Bundan dolayı kendilerini doğru yola, düz yola iletsin diye yüce Allah tarafından seçilmiş olan peygamberlerini yalancılıkla ve kişisel ihtiras sahibi olmakla suçluyorlar. Okuyoruz:

"Hayır, o şımarık bir yalancıdır."

"Yalancıdır", yani kendisine vahiy gelmiş değildir. "Şımarıktır", yani muhteristir, şöhret ve mevki peşinde koşmaktadır. Bu suçlama her dava adamına yöneltilir. Her hakikat önderinin davasını maske olarak kullandığı, aslında kişisel çıkarlarını ve şahsi amaçlarını gerçekleştirmek istediği ileri sürülür. Bu iddiayı

vicdanları coşturan ve kalpleri harekete geçiren iç faktörlerden habersiz nasipsizler seslendirirler.

Ayetlerin akışı içinde tarihin derinliklerine gömülmüş bir hikaye anlatılırken birden bire sözün yönü değişiyor. Sanki şimdiki zamana dönülmüştür. Sanki şu anda olmakta olan olaylar anlatılıyor. Arkasından ilerde neler olacağı gündeme getiriliyor ve bu "ilerde olacak olanlar" tehdit üslubu ile sunuluyor. Okuyalım:

"Onlar yarın kimin şımarık bir yalancı olduğunu öğreneceklerdir."

Bu üslup Kur'an'ın hikaye anlatırken başvurduğu bir anlatım yöntemidir. Bu yöntemde hikayelere ruh üflenir, canlılık kazandırılır. Böylece hikayeler geçmişte olup biten işler olmaktan çıkarılarak gözler önüne serilen canlı olaylara dönüşürler. Öyle ki okuyucunun bakışları bu olayları okurken "şu anda ne oluyor?" ya da "ilerde ne olacak" diye beklemeye koyulur.

Evet **"Onlar yarın kimin şımarık bir yalancı olduğunu öğreneceklerdir."** Yarınlar onlara gerçeği gösterecektir ve bu gerçeğin pençesinden yakayı kurtaramıyacaklardır. Yakında şımarık yalancıların başlarına gelecek yokedici belâ ile, sınavla yüzyüze geleceklerdir. Devam edelim:

"Biz onları sınavdan geçirmek için dişi deveyi göndereceğiz. Sabret de gör bakalım, ne yapacaklar?

Onlara suyun deve ile aralarında bölüştürüldüğünü bildir. Kimin sırası gelir, su içer."

Yüce Allah, Semudoğullarını sınavdan geçirmek için, nasıl adamlar olduklarını ortaya çıkarmak amacı ile onlara dişi bir deve gönderdiğinde okuyucu neler olacağını merakla beklemeye koyuluyor. Aynı zamanda peygamberleri Hz. Salih de neler olacağını beklemektedir. Çünkü yüce Allah kendisine sabrederek beklemeyi, sınavın sonucunu görmeyi, imtihanın sonunu gözlemeyi emretmiştir. Sınava ilişkin talimat Salih Peygamberdedir. Bu talimata göre kabilenin suyu Semudoğulları ile dişi deve arasında bölüştürülmüştür. -Sözkonusu deve, mucize ve belirti olmasını sağlayacak özel nitelikleri olan farklı bir deve olmalıdır-. Su içme sırası birgün devenin, ertesi günü Semudoğullarının olacaktır. Onlar da deve de suyun başına sadece nöbet günlerinde gelecekler ve sadece o günlerde su içebileceklerdir.

Bunun arkasından, yine hikaye üslubuna dönülerek bundan sonra neler olduğu anlatılıyor. Okuyoruz:

"Ama onlar bir arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını çekerek hayvanı cansız yere serdi."

Ayette sözü edilen "arkadaşları" o şehirde bozgunculuk yapan anarşist çetenin bir üyesi idi. Bu çeteden Neml suresinde **"O şehirde toplumda kargaşa çıkaran, yapıcı hiçbir davranışları görülmeyen dokuz kişi vardı"** şeklinde sözedilirken Şems suresinde de **"İçlerinden en azgını ileri atılınca"** diye bahsediliyor.[6]

Verilen bilgiye göre bu azgın adam yapacağı kötü işe girişmeden önce cesa-

6- Neml Suresi, 48 - Şems Suresi, 12

retini güçlendirmek amacı ile içki içip sarhoş olmuştu. Yapmaya hazırlandığı çirkin iş yüce Allah'ın Semudoğullarına bir mucize, bir sınav belirtisi olarak gönderdiği dişi deveyi ayaklarını keserek öldürmektir. Oysa Salih peygamber onları bu dişi deveye kötülük yapmamaları konusunda uyarmış, aksi halde acıklı bir azaba uğrayacaklarını haber vermişti. **"Ama onlar bir arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını çekerek hayvanı canısız yere serdi."** Böylece sınav sonuçlanmış, belânın geleceği kesinleşmişti. Devam edelim:

"Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"

Burada Semudoğullarına yönelik uyarıları izleyen azabın anlatılmasından önce yine o hayret ve aşağılama-paylama içerikli soru soruluyor. Okumaya devam ediyoruz:

"Onların üzerine birtek çığlık saldık da ağıl bekçisinin biriktirdiği kuru ot yığınına dönüştüler."

Burada bu çığlığın niteliğine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmiyor. Oysa Kur'an'ın başka bir yerinde, "Fussilet" suresinde bu çığlık "kasırga gibi" diye niteleniyor. Sözünü ettiğimiz ayette şöyle buyurulmuştu:

"Eğer sana yüz çevirirlerse onlara de ki: 'Ben sizi Adoğullarının ve Semudoğullarının başlarına gelenin benzeri olan bir kasırga konusunda uyardım.'"[7]

Bu ayetin orjinalinde geçen "saika (kasırga)" sözcüğü çığlığı niteleyen bir sıfat olabilir. O zaman deyimin anlamı "kasırga gibi bir çığlık" şeklinde olur. Ya da bu sözcük çığlığın özünü tanımlayabilir. O zaman da kasırga ve çığlık aynı şey demek olabilir. Ayrıca kasırga, sahibinin kim olduğunu bilmediğimiz çığlığın bir etkisi, bir sonucu da olabilir.

Her neyse, yüce Allah Semudoğullarının üzerine bir çığlık saldı ve bu çığlık onlara yapacağını yaptı, onları **"ağıl bekçisinin biriktirdiği kuru ot yığınına dönüştürdü."**

Ayetin orjinalinde geçen "muhtezir" sözcüğü hayvanlarına barınak olsun diye ağıl yapan çoban anlamına gelir. Çoban bu ağılı kuru otlardan ve çalılardan yapar. Buna göre o adamlar kuruyup kırılarak yere yığılmış çalı-çırpı birikimi haline gelmişlerdir. "Muhtezir" sözcüğü, bunun yanısıra güttüğü hayvanlara yedirmek üzere kuru ot ve dökülmüş ağaç yaprağı toplayan çoban anlamına da gelir. Bu durumda da o zavallılar sözkonusu tek çığlığın arkasından kuru ot ve yaprak yığınına dönüşmüşlerdir.

Sahne son derece dehşetli ve korkunçtur. Adamların büyüklenmelerine ve gururlanmalarına verilmiş bir karşılık biçiminde sunuluyor. Bir de bakıyoruz ki, o kendini beğenmişler, o burnundan kıl aldırmayan mağrurlar, yerde yatan ot yığını olmuşlar, hayvan yemine dönüşmüşlerdir.

Bu çarpıcı ve tüyler ürpertici sahnenin arkasından insanların dikkatleri hemen Kur'an'a çevriliyor, onun üzerinde düşünüp gerçekleri irdelemeye özendiriliyorlar. Okuyoruz:

"Bu Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?"

7- Fussilet Suresi, 13

Derken perde yere serilmiş ot yığınları üzerine iniyor. Bu sahnenin gözlerdeki imajı ve kalplerdeki izi silinmeden varlığını sürdürüyor. Zaten Kur'an düşünenlere ve öğüt alanlara yönelik bir çağrı değil midir?

Arkasından perde yine açılıyor ve tarihin başka bir sahnesi ile yüzyüze geliyoruz. Sahnedeki olaylar yine Arap yarımadasında geçiyor. Okuyalım:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍۭ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٍ ۖ نَّجَّيْنَٰهُم بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِّعْمَةً
مِّنْ عِندِنَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى مَن شَكَرَ ﴿٣٥﴾

33- Lut'un soydaşları da uyarıları yalanlamışlardı.
34- Biz de üzerlerine taşları savuran bir kasırga gönderdik. Yalnız Lut'un taraftarları hariç. Onları sabahleyin erkenden kurtardık.
35- Tarafımızdan sunulmuş bir nimet olarak. Biz şükredenleri işte böyle ödüllendiririz.

Lut peygamberin soydaşlarına ilişkin hikaye Kur'an'ın başka yerlerinde ayrıntılı olarak anlatılır. Bu hikayenin burada sunulmasının amacı onu ayrıntılı biçimde anlatmak değildir, ilahi mesajı yalanlama eyleminin acı sonucu, yüce Allah'tan gelen ağır ve acıklı cezayı vurgulayarak bundan ders alınmasını sağlamaktır. Bundan dolayı Hz. Lut'un soydaşlarının kendilerine yöneltilen uyarıları yalanladıkları hatırlatılarak söze giriliyor. Okuyoruz:

"Lut'un soydaşları da uyarıları yalanlamışlardı."

Bu hatırlatmayı izleyen ayette sözkonusu inkarcıların çarptırıldıkları ceza tanıtılıyor. Okuyalım:

"Biz de üzerlerine taşları savuran bir kasırga gönderdik. Yalnız Lut'un taraftarları hariç. Onları sabahleyin erkenden kurtardık.

Tarafımızdan sunulmuş bir nimet olarak. Biz şükredenleri işte böyle ödüllendiririz."

Ayetin orjinalinde geçen "Hasib" sözcüğü "taşları savuran kasırga" anlamına gelir. Başka ayetlerde Lut'un soydaşlarının üzerine "balçıktan taşlar" yağdırıldığı belirtiliyor. "Hasib" sözcüğü, düşen taşların çarpmasını çağrıştıran bir ses titreşimi yansıtır. Bu sözcüğün titreşimleri sahnenin atmosferi ile uyumlu bir şiddet ve sertlik yayıyor. Bu afetten sadece Lut peygamberin taraftarları ile eşi dışında kalan aile bireyleri sağ olarak kurtulabilmişti. Bu kurtuluş onlara yönelik bir ilahi lütuftu ve imanlarına, şükrediciliklerine karşılık olarak sunulan bir ödüldü. Okuyalım:

"Biz şükredenleri işte böyle ödüllendiririz."

Buraya kadar hikayenin iki yanı, Lut'un soydaşlarından kaynaklanan yalanlama yanı ile yüce Allah'tan gelen sert ceza yanı anlatıldı. Şimdi ise geri dönülüyor ve bu iki uç nokta arasında neler olup bittiğine ilişkin biraz ayrıntı veriliyor. Bu da Kur'an'ın hikaye anlatılırken kullandığı yöntemlerden biridir. Sadece belirli mesajları vermek için hikaye anlatıldığında bu yönteme başvurulur. Şimdi sözünü ettiğimiz ayrıntıları okuyoruz:

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا۟ بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَٰوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِۦ فَطَمَسْنَآ أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا۟

عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٧﴾
فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٨﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٣٩﴾

36- Lut onları bizim sillemiz konusunda uyarmıştı. Fakat onlar bu uyarıları kuşku ile karşıladılar.
37- Onlar Lut'un konuklarını elde etmek istediler. Bunun üzerine gözlerini kör ettik. "Tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın sonuçlarını."
38- Sabah erkenden sürekli bir azaba yakalandılar.
39- "Tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın sonuçlarını."
40- Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?

Lut peygamber, soydaşlarını alışkanlık haline getirdikleri iğrenç ve anormal sapıklık konusunda uzun zaman uyarmıştı. Fakat onlar bu uyarıları kuşku ile, umursamazlıkla ve inanmıyarak karşılamışlar, bu kuşkucu duyguları birbirlerine aşılamışlar, bu konuda peygamberleri ile sürekli tartışmışlardır. Sonunda sapıklığı ve küstahlığı o kadar ileri boyutlara vardırdılar ki, peygamberlerinin melek kökenli konuklarına göz diktiler. İnsan kılığına girmiş bu melekleri tıfıl delikanlılar sandılar, bu yüzden o iğrenç, o tiksindirici, o anormal cinsel tutkuları harekete geçti, zaptedilmez oldu. Bu kör tutkunun dürtüsü ile Lut'un üzerine çullandılar, evindeki genç konuklarına tecavüz etmek istiyorlardı. Utanmadan, çekinmeden, arlanmadan peygamberlerine karşı küstahlık ediyorlar, kaba arzularını tatmin etmekten geri durmayacaklarını açık açık söylüyorlardı. Oysa peygamberleri bu iğrenç, bu anormal, bu patolojik alışkanlıklarının sonu konusunda onları ısrarla uyarmıştı.

Bu noktada yüce Allah işe el koydu, konuk melekleri gelişlerinin gerekçesi olan görevlerini yerine getirmek üzere harekete geçirdi. Okuyalım:

"Bunun üzerine gözlerini kör ettik."

Bunun üzerine o sapıklar hiçbir şeyi, hiç kimseyi göremez oldular. Bu yüzden artık ne Lut peygamberi sıkıştırmaya devam edebildiler ve ne de konuklarını yakalayıp alıkoyabildiler. Adamların gözlerinin kör edildiği sadece burada açık açık belirtiliyor. Başka bir ayette bu konuda konuk meleklerin ağzından şu açıklama yapılmıştı:

"Konuklar dediler ki; 'Ey Lut, biz Rabb'inin elçileriyiz, onlar sana ilişemeyeceklerdir.'"[9]

Burada adamların Lut peygambere ilişmelerini engelleyen faktörün ne olduğu açıklanıyor. Sebep gözlerinin kör edilmiş olmasıdır.

Hikayenin anlatımı sürerken birdenbire sözün akışı değişerek şimdiki zamana dönüyoruz ve azaba çarpılan sapıklara yönelik bir seslenişle karşılaşıyoruz. Okuyalım:

"Tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın sonuçlarını."

İşte sizi vaktiyle hakkında uyardığım azap ve işte tartışma konusu yaptığınız uyarıların sonucu!

Adamların gözleri gece kör edilmişti. O gecenin sabahında yüce Allah onları topyekün yoketmeyi planlamıştı. Okuyoruz:

"Sabahleyin erkenden sürekli bir azaba yakalandılar."

Bu azabın ne olduğu hikayenin ilk cümlelerinde açıklanmıştı. Bilindiği gibi bu azap taşları savuran sert bir kasırga şeklinde belirerek o yöreyi sözkonusu iğrenç alışkanlığın pisliğinden ve ahlâksızlığından arındırmıştı.

Bir sonraki ayette sözün akışı yine değişiyor. Sahne gözlerimizin önüne getiriliyor. Sanki olayları şu anda cereyan ediyormuş izlenimi veriliyor. Azaba çarpılanlara azabın pençesinde kıvranırlarken sesleniliyor. Okuyalım:

"Tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın sonuçlarını."

Arkasından bu surede gösterilen her korkunç sahneden sonra okumaya alıştığımız değerlendirme ayeti ile yüzyüze geliyoruz. İşte;

"Biz Kur'an'dan öğüt alınabilsin diye onu kolay anlaşılır kıldık. Yok mu öğüt alan?"

Bu azap sahneleri Arap yarımadası dışında meydana gelen bir başka azap halkası ile noktalanıyor. Bu hikayesi dillerde dolaşan, herkes tarafından bilinen bir azap tablosudur. Burada bu olay kısaca hatırlatılıyor, üzerinden hızlıca geçiliyor. وَلَقَدْ جَآءَ ءَالَ فِرْعَوْنَ ٱلنُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَـٰهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

41- Firavun yanlılarına da uyarılar gelmişti.
42- Fakat bütün ayetlerimizi yalanladılar. Biz de güçlü ve üstün iradeli birine yaraşacak bir sertlikle onların yakalarına yapıştık.

Görüldüğü gibi Firavun ile yandaşlarına ilişkin hikayenin her iki ucuna kısaca değiniliyor. Firavun ile yandaşlarına yöneltilen uyarılar ile onların Peygamberlerinin duyurmuş olduğu ilahi ayetleri yalanlamaları hikayenin bir ucunu, yüce Allah'ın bunun üzerine sert ve güçlü bir elle yakalarına yapışması hikayenin öbür ucunu oluşturur. Dediğimiz gibi burada bu uçların her ikisi de kısaca anlatılıyor. Yüce Allah'ın güçlülüğüne ve üstün iradesine işaret edilmiş olması, yakalarına yapışma işlemindeki şiddeti çağrıştırır. Bu vurgulama, aynı zamanda, Firavun'un kof gururunu, zulme ve baskıya dayalı iktidarına yönelik bir yergi, bir istihzadır. Çünkü artık o kof gurur sönmüş, o sözde iktidar düşmüştür. Yüce Allah, Firavun'un ve yandaşlarının yakasına gerçekten güçlü ve sahiden üstün bir iradenin eli ile yapışmıştır. Halka yönelik zulümlerine, baskılarına, acımazlıklarına ve zorbalıklarına denk düşen bir sertlikle yakalarından tutmuştur.

Zorba Firavun'un yokoluşunu canlandıran bu son azap tablosu üzerine perde iniyor.

Şu anda perde yeniden açılıyor. Azaba çarptırmaya ve cezalandırmaya ilişkin son sahne ile karşılaşıyoruz. Yüce Allah'ın uyarılarını yalanlayanlar bu sahneyi izliyorlar, sahnede olup bitenleri duyu organları ile algılıyorlar. Şimdi, yukarda izlediğimiz ardışık yokoluş sahnelerinin izleri henüz hayallerinde canlı dururken, başlıcalarını duyu organlarında halâ hissettirmeyi sürdürürlerken. İşte şimdi, kendilerine sesleniliyor. Bu ses kendilerini izlediklerimize benzer yokoluş

sahneleri konusunda uyarıyor. Onlar bu sahnelerin daha acıklısından, daha korkuncundan sakındırılıyorlar. Okuyoruz:

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ
الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ
وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ
عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

43- Acaba sizin içinizdeki kafirler onlardan daha mı iyidir, yoksa kutsal kitaplarda size ilişkin bir suçsuzluk belgesi mi var?
44- Yoksa onlar "Biz karşımıza çıkacak herkesi yenen güçlü bir orduyuz" mu diyorlar?
45- Yakında orduları bozguna uğratılacak ve geri püskürtüleceklerdir.
46- Asıl azaba kıyamet günü çarpılacaklardır. Kıyamet günü onlar için daha feci ve daha acıdır.
47- Suçlular şaşkınlık ve ateş içindedirler.
48- O gün onlar yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılırlar; "Ateşin vücudunuza değişini tadınız" diye.
49- Biz her şeyi belirli bir plan uyarınca yarattık.

Bu ayetler hem dünya azabından ve hem de ahiret azabından sakındıran bir uyarı içerirler. Burada bu uyarının doğruluğuna ilişkin her türlü kuşku, her türlü şüphe çürütülüyor. Her türlü kaçamak yolu kapatılıyor. Kaçmaya, hesaplaşma sırasında demogoji yapmaya ve cezadan kaytarmaya ilişkin bütün umutlar söndürülüyor.

İzlediğimiz görüntüler peygamberlerini yalanlayan eski toplumların yokediliş sahnelerini canlandırıyordu. Peki, ey Mekke müşrikleri, sizin de onlarınkine benzer bir acı akıbete uğramanızın önündeki engel nedir? **"Acaba sizin aranızdaki kafirler onlardan daha mı iyidir?"** İçinizdeki kafirlerin onlar karşısındaki ayrıcalığı nedir? **"Yoksa kutsal kitaplarda size ilişkin bir suçsuzluk belgesi mi var?"** Gökten inen kitapların sayfaları sizin suçsuzluğunuz yolunda tanıklık ediyor da kafirliğin ve inkarcılığın töhmetinden kurtuluyor musunuz? Hayır; ne o, ne de bu. Sizler o eski kafirlerden daha iyi değilsiniz. Hiçbir kutsal kitabın sayfaları da sizin suçsuzluğunuzu kanıtlayan bir belge içermiyor. Buna göre sizden önceki kafirlerin karşılaştıkları acı sonla karşılaşmaktan başka bir alternatif yok önünüzde. Yalnız yüzyüze geleceğiniz bu acı sonun biçimini yüce Allah belirleyecektir.

Arkasından belirli bir gruba yönelik bu seslenişin yönü değiştirilerek herkese seslenliyor. Bu seslenişte sözkonusu kafirlerin tutumu hayretle karşılanıyor.

"Yoksa onlar 'Biz karşımıza çıkacak herkesi yenen güçlü bir orduyuz' mu diyorlar?"

Bu şaşkınlar kendilerini kalabalık görünce güçlerine hayran oluyorlar. Ordularının büyüklüğü yüzünden gurura kapılarak "Zafer bizimdir, bizi kimse yenemez, bizim ordularımızı hiç kimse bozguna uğratamaz" diyorlar.

Fakat nasıl bir akibete uğrayacakları kendilerine kesin, yüksek frekanslı ve kuşkusuz bir sesle ilan ediliyor. Okuyoruz:

"Yakında orduları bozguna uğratılacak ve geri püskürtüleceklerdir."

Kalabalık orduları onları kurtaramayacak, güçleri işlerine yaramayacaktır. Bunu onlara ezici ve karşı konulmaz iradenin sahibi olan yüce Allah ilan ediyor. Bu geçmişte böyle olduğu gibi her zaman da kesinlikle böyle olacaktır.

Buhari'nin sahabilerden Abdullah b. Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz Bedir savaşında çadırında **"Allah'ım, seni taahhüdünü ve va'dini yerine getirmeye çağırıyorum; eğer senin dileğin işe el koymazsa bu günden sonra sana ibadet edecek bir kişi bile kalmaz"** dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir, Peygamberimizin elini tutarak "Yeter, ya Resulellah, Rabb'ine çok ısrar ettin" dedi. Arkasından Peygamberimiz zırhını giyinerek çadırından çıktı, çıkarken **"Yakında orduları bozguna uğratılacak ve geri püskürtülecekler"** ayetini okuyordu.

Öte yandan İbn-i Ebu Hatem'in verdiği bilgiye göre sahabilerden İkrime şöyle diyor: **"Yakında orduları bozguna uğratılacak ve geri püskürtüleceklerdir"** ayeti indiğinde Hz. Ömer, Peygamberimize 'Hangi ordu bozguna uğratılacak? Hangi kalabalık birlik yenilecek?" diye sormuştu. Fakat sonraları bana Ömer şöyle dedi; 'Bedir savaşı başlayınca Peygamberimizi zırhına bürünmüş olarak **"Yakında orduları bozguna uğratılacak ve geri püskürtüleceklerdir"** ayetini okurken gördüm. İşte o gün bu ayetin ne anlama geldiğini kavramadım."

Müşriklerin Bedir savaşında uğradıkları bozgun, dünyada gördükleri bozgundu. Fakat bu bozgun karşılaşacakları son bozgun olmadığı gibi başlarına gelecek en ağır ve en dehşetli bozgun da değildi. İşte Kur'an, dünya bozgununu geride bırakarak onlara bu son bozgunu hatırlatmaya geçiyor. Okuyalım:

"Asıl azaba kıyamet günü çarpılacaklardır. Kıyamet günü onlar için daha feci ve daha acıdır."

Evet, ahiret azabı dünyada gördükleri ve görecekleri bütün azaplardan daha dehşetli ve daha acıdır. Ahiret azabı tufandan kasırgaya, şimşekten taşları savuran müthiş rüzgara ve Firavun ile yandaşlarının güçlü ve sert pençeli yakalanışlarına varıncaya kadar yukarıdaki ayetlerde canlandırılan bütün azap sahnelerinden daha korkunç ve tüyler ürperticidir.

Sonra ahiret azabının nasıl bütün dünya azaplarından daha acı ve dehşetli olduğu ayrıntılı olarak anlatılıyor. Bu açıklama son derece korkunç bir kıyamet sahnesinde gözlerimizin önüne seriliyor. Okuyoruz:

"Suçlular şaşkınlık ve ateş içindedirler.

O gün onlar yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılırlar; 'Ateşin vücudunuza değişini tadınız' diye."

Onlar o gün bir yandan akılların ve vicdanların işkencesi olan şaşkınlık içinde debelenirlerken öbür yandan derileri ve vücudları kavuran ateşler içinde yanarlar. Onlar ve onlar gibiler vaktiyle **"Biz içimizden bir insanın peşinden mi gideceğiz? Öyle yaparsak sapıtmış ve kendimizi ateşlere atmış oluruz"** demişlerdi ya. İşte bu katmerli ceza sözlerinin karşılığıdır. Böylece sapıtmanın ve ateşe atılmanın nerede olacağını öğrenmiş olacaklardır.

Onlar yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılacaklar; sürüklenirken itilip kakılacak, paylanacaklardır. Bu cezada dünyadaki böbürlenmelerinin, güçlerine güvenerek şımarmalarının, insanlara tepeden bakmalarının karşılığıdır. Ayrıca "**Ateşin vücudunuza değişini tadınız**" azarı ile psikolojik azaplarının acısı daha da şiddetlendiriliyor. Bu ifade o azabı adeta şimdiki zamana taşıyarak somutlaştırmakta, onu kulaklara ve gözlere şu anda sunulmuş gibi tasvir etmektedir.

Bu korkunç ve sarsıcı sahnenin ışığı altında genel olarak tüm insanlığı ve özel olarak Mekke müşriklerine yönelik bir açıklama ile karşılaşıyoruz. Bu açıklamanın amacı yüce Allah'ın her işinin bir plana, anlamlı bir maksada ve ön tasarıya dayandığı gerçeğini kalplere işlemektir.

Yüce Allah'ın günahkârları dünyada cezalandırması, ahirette azaba çarptırması, bunların öncesinde peygamberler göndermesi, uyarılar yapması, Kur'an'ı ve öbür kutsal kitapları indirmesi, bütün bunların yanında şu evrendeki canlı-cansız varlıkları yaratması ve yönlendirmesi, bütün bunlar, irili-ufaklı bütün herşey belirli bir plan uyarınca yaratılmıştır belirli bir amaca göre yönlendirilmektedir ve anlam yüklü bir ön tasarının ürünüdür. Hiçbir şey boşuna, rastgele, amaçsız ve plansız değildir. Okuyoruz:

"Biz herşeyi belirli bir plan uyarınca yarattık."

Herşeyi, irili-ufaklı her nesneyi, koşuşabilen ve dilsiz her varlığı, hareket edebilen ve edemeyen tüm yaratıkları, geçmişte ve şimdiki zamanda varolan tüm nesneleri, bilinen ve bilinmeyen bütün yaratıkları, kısacası herşeyi belirli bir plan uyarınca yarattık.

Bu plan her yaratığın öz varlığını, niteliklerini, miktarını, zamanını, yerini, çevresini kuşatan varlıklar ile arasındaki ilişkileri ve evrenin yapısı üzerindeki etkisini belirler, sınırlandırır.

Bu kısacık ayet son derece geniş kapsamlı, görkemli ve büyük bir gerçeğe parmak basar. Bütün evren bu gerçeğin somut kanıtı niteliğindedir. Şu evren bütünü ile yüzyüze gelen, onunla iletişim kuran, ondan etkilenen, varlık bütününün uyumlu ve koordineli bir parçası olduğunun bilincinde olan kalp, bu gerçeği ana çizgisi ile kavramakta gecikmez. Evrendeki herşey bu mutlak uyumu gerçekleştiren bir plana bağlıdır. Bu evren bütünü ile yüzyüze gelen her kalp, bu kapsamlı planın gölgesinin ana çizgilerinin damgasını üzerinde taşır.

Sonra bilimsel gözleme, deneye ve araştırmaya başvurulur. Bu yöntemler aracılığı ile ve insan aklının kapasitesi oranında bu gerçek kavranmaya, bu yolla bilinebileceği kadar anlaşılmaya çalışılır. Bu gerçeğin daima büyük bölümü ve daha eksiksiz algısı bilimsel yöntemlerle kazanılabilen bölümünün ötesinde kalacaktır. O kalan bölümü insan sıfatı sezgi yolu ile algılar ve evrenin ahenkli korosunun etkisi bu gerçeği özümler. Çünkü insan fıtratının kendisi de her zerresi bir plana göre yaratılmış olan şu evren bütününün ayrılmaz bir parçasıdır.

Modern bilim bu gerçeğin bazı yönlerini keşfetmiş, elindeki yöntemler aracılığı ile kavranabileceği kadarını kavramıştır. Bu arada gezegenlerin, yıldızların hacimlerini, kütlelerini, aralarındaki uzaklıkları ve karşılıklı çekim güçlerini belirleyebilmiştir. Bu sayede bilginler henüz görmedikleri yıldızların yerlerini doğ-

ru olarak tespit edebilmişlerdir. Çünkü evrene egemen olan uyum prensibi sözkonusu yıldızın bilginlerce saptanan yerde olması gerekiyor. Sonradan o yıldızın gerçekten hesap yolu ile saptadıkları yerde olduğunu görmüşlerdir. Bu uyumluluk prensibi bilim adamlarının gözledikleri yıldızların hareketlerine iliş kin belirli verileri açıklamakta ve sonra da onların varsayımlarının doğru olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu varsayımların doğruluklarının meydana çıkması gök cisimlerinin uzay boşluğuna son derece ölçülü ve planlanmış oranlara dayalı olarak dağılmış olduklarını gösterir. Bu oranların zaman için ne değişmeleri ve ne de bozulmaları sözkonusudur.

Öte yandan modern bilim, üzerinde yaşadığımız şu yer kürede egemen olan uyumu, yüce Allah'ın plânı uyarınca bu gezegeni belirli bir "hayat" türüne elverişli kılan şartlar arasındaki ahengi de keşfetmiştir. Öyle ki, bu şartlar arasındaki oranlardan herhangi birinin bozulduğunu farzedelim; o takdirde ya hayat tümü ile sona erer ya da daha baştan ortaya çıkması mümkün olmaz. Şu yeryuvarlağının hacmini, kütlesini, güneşten uzaklığını, güneşin ısı derecesini, dünya ile ekseni arasındaki eğimin açısal değerini, dünyanın kendi çevresindeki ve güneş etrafındaki dönüş hızını; ayın dünyadan uzaklığını, hacmini, kütlesini, dünya üzerindeki denizlerin ve karaların dağılımını birarada düşünelim. Bunlara burada sayılmayan binlerce olguyu ekleyelim. Bütün bu olgular ve şartlar arasında ince bir duyarlılıkla planlanmış ölçüler ve oranlar vardır. Eğer bu oranlardan bir teki bile bozulsa bütün dengeler alt-üst olur ve bu dengesizlik, yeryüzünde süren "hayat" olayının sona ermesini kaçınılmaz kılar.

Yine modern bilim, hayatı düzenleyen çok sayıdaki faktörler arasında, canlılarla onları kuşatan şartlar arasında ve bu şartların kendileri arasında varolan uyumu da keşfetmiştir. Öyle ki, bu bilgiler, insanoğluna yukardaki kısa ayetin vurguladığı büyük ve derin gerçeği bir ölçüde kavrama imkanı sağlamıştır.

Bu bulgulardan öğrendiğimize göre gerek doğal ortamda ve gerekse canlıların yapısında hayatı ve varolmayı sağlayan faktörleri ile ölüme ve yokolmaya yolaçan föktörler arasında sürekli korunan bir denge vardır. Bu denge hayatın doğuşunu, varlığını ve devamını sağlayacak oranda korunur. Fakat canlılık olayının herhangi bir zaman dilimindeki canlıların çoğalma ve beslenme şartlarının sınırlarını aşacak derecede yayılmasına da meydan verilmez, yani canlılığın yayılması bu sınırda durdurulur.

Canlılar arasındaki bu duyarlı dengeye burada kısaca değinmemizin faydalı olacağını sanıyorum. Bilindiği gibi daha önceki birkaç sureyi açıklarken evrenin yapısına ve yeryüzündeki hayat şartlarına egemen olan uyumu, dengeyi oldukça ayrıntılı biçimde irdelemiştik.[10]

"Küçük kuşları yiyerek beslenen yırtıcı kuşların sayısı azdır. Çünkü bu kuşlar az yumurtlarlar ve az kuluçkaya yatarlar. Üstelik dünyanın sadece belirli bölgelerinde yaşarlar. Buna karşılık uzun zaman yaşarlar. Eğer yırtıcı kuşlar uzun ömürleri yanında bir de çok yumurtlayabilseler ve dünyanın her yöresinde yaşayabilseler küçük kuşların ya soylarını kurutanı kuruturlar ya da sayılarını büyük oranda azaltırlardı. Küçük kuşların sayıca çok olmaları ve sık sık yumurtlamaları bu

10- Bu konuda geniş bilgi için "Furkan" Suresine ilişkin açıklamalarımıza başvurulabilir.

sonucu önlemeye yetmezdi. Oysa küçük kuşların şu yeryüzünde başta yırtıcı kuşlara yem olmak, insanların beslenmesine katkıda bulunmak gibi daha birçok fonksiyonları vardır. Nitekim bir şair bu gerçeği şöyle dile getirir:

Küçük kuşların yavrusu çok olur
Buna karşılık ana şahin tek tek yumurtlar

Daha önce belirttiğimiz gibi bu olgu, yüce Allah tarafından plânlanmış bir hikmetin sonucudur. Amaç yırtıcı kuşlar ile küçük kuşlar arasında yaşama faktörleri ile yokolma faktörleri bakımından denge kurmaktır.

Kara sinek milyonlarca yumurta yapar. Fakat bu yumurtalardan çıkan sinek yavruları iki haftadan fazla yaşamazlar. Eğer bu yüksek yumurtlama oranı yanında birkaç yıl yaşasalardı yeryüzünün her yanını kara sinekler kaplar ve başta insan olmak üzere birçok canlının dünyada yaşaması imkansız olurdu. Fakat şu evreni plânlayıp yöneten güçlü "el"in işlettiği şaşmaz denge mekanizması üreme çokluğu ile ömür kısalığı arasında denge kurmuş ve bu şun sonucu olarak gördüğümüz düzen meydana gelmiştir.

Sayıca en kalabalık, en hızlı biçimde çoğalan ve en saldırgan varlıklar olan mikroplar, aynı zamanda en dayanıksız ve en kısa ömürlü canlılardır. Soğuğun, sıcaklığın, ışığın, asitlerin, kan salgılarının ve başka birçok faktörün etkisi ile milyarlarcası ölür. Sadece çok az sayıdaki hayvana ve insana karşı üstünlük sağlayabilirler. Eğer çok dayanıklı ve uzun ömürlü olsalardı hayatı ve tüm canlıları yok ederlerdi.

Bütün canlı türleri kendilerini düşmanlarına karşı koruyan ve yok olmalarını önleyen silahlarla donatılmışlardır. Bu silahlar çeşitli türde ve birbirinden farklıdır. Sözgelimi sayı çokluğu bir silah olduğu gibi, güçlü vücud yapısı bir başka silahtır. Bu ikisi arasında türlü türlü, çeşit çeşit silahlar vardır.

Küçük yılanlar zehir ya da düşmanlarından hızla kaçabilme silahları ile donatılmışlardır. Büyük yılanlar ise kas gücü silahı ile donatılmışlardır. Bu yüzden pek az türleri zehirlidir.

Korunma bakımından pek beceriksiz bir canlı türü olan domuz böceği kötü koku yayan, yakıcı bir madde ile donatılmıştır. Kendisine dokunan her canlıya bu maddeyi salgılayarak düşmanlarından korunur.

Ceylanlar hızlı koşma ve çok yükseğe sıçrayabilme silahı ile donatılmışken arslanlar pazu gücü ve düşmanlarını parçalayabilme yeteneği ile donatılmışlardır.

Kısacası küçük-büyük her canlının düşmanlarına karşı ayrı bir koruyucu silahı vardır.

Dişi yumurtacık erkek sperması tarafından döllendikten sonra rahmin çeperine yapışır. Bu döllenmiş yumurtacık son derece oburdur. Çevresindeki çeperi aşırdırarak orada emmesine ve gelişmesine elverişli bir kan gölü oluşturur. Cenini annesine bağlayan ve doğuma kadar beslenme kanalı görevi yapan göbek bağının boyu gerçekleştirdiği amacın gereklerine uygun miktarda yaratılmıştır. Yani bu bağ taşıdığı besinin ne yolda ekşimesine yolaçacak kadar uzundur ve ne de bu besinin hızla akarak cenini rahatsız etmesine sebep olabilecek kadar kısadır.[11]

11- Prof.Abdurrezzak Nevfel "Allahu Vel İlmül Hadis" s.46-47

"Gebeliğin sonunda ve doğumun başlangıç aşamasında ana memesi sarıya çalan beyazlıkta bir sıvı salgılar. Yüce Allah'ın şaşırtıcı sanatının bir eseri olarak bu sıvı yeni doğan yavruyu hastalıklara karşı koruyan erimiş kimyasal maddelerden oluşmuştur. Doğumun ikinci gününde memede süt oluşmaya başlar. Yine yüce Allah'ın eşsiz plânı uyarınca ana memesinden akan sütün miktarı günden güne çoğalarak bir yılın sonunda iki buçuk litreye ulaşır. Oysa doğumun ilk günlerinde bu sütün miktarı birkaç yüz gramı geçmez. Ana sütündeki mucize sadece süt miktarının çocuğun büyümesine paralel biçimde artması ile sınırlı kalmaz. Ayrıca sütün bileşimine giren maddelerin cinsi ve oranı da zamanla değişir. Ana sütü doğumu izleyen ilk günlerde çok az oranda nişasta ve şeker içeren su ağırlıklı bir sıvı iken zamanla koyulaşır; içindeki nişasta, şeker ve yağ oranı artar. Bu gelişme çocuğun dokularının ve sistemlerinin sürekli gelişimine ayak uyduracak tempoda günden güne gerçekleşir."[12]

Eğer insan organizmasını oluşturan çeşitli sistemleri, bu sistemlerin görevlerini, çalışma tarzlarını, organizmanın yaşamasına ve sağlıklı olmasına ilişkin fonksiyonlarını incelersek nasıl dikkatle plânlandıklarını ve ne kadar ölçülü bir tasarlamaya dayandıklarını hayretle görür, yüce Allah'ın güçlü eli ile her canlı organizmayı, her organı, hatta her hücreyi yönettiğini, gözetimi ve denetimi altında bulundurduğunu belirleriz. Burada bu şaşırtıcı mekanizmaların hepsinin nasıl çalıştıklarını ayrıntılı biçimde anlatamayız. Bu sistemlerden sadece birindeki iç salgı bezleri sistemindeki son derece hassas plânlamaya kısaca değinmekle yetinelim. Bu bezlerin her biri birer küçük kimya ürünleri fabrikasıdır. Organizmaya gerekli kimyasal bileşimleri sağlarlar. Salgıladıkları kimyasal bileşimler o kadar etkili, o kadar güçlüdür ki, yüz milyonda birlik dozajı bile insan vücudunda son derece önemli etkiler meydana getirir. Bu bezler her birinin salgısı, diğerinin salgısının etkisini tamamlayacak düzende çalışırlar. Bu salgılar hakkında bütün bildiğimiz onların son derece karmaşık bileşikler olduğu, dozajlarında meydana gelebilecek herhangi kısa süreli bir oran değişikliğinin organizmanın yapısında tehlike derecesine varan bir yıkıma yolaçacağıdır."[13]

Öte yandan hayvan organizmasının sistemleri, bu hayvanın türüne, yaşadığı çevreye ve yaşama şartlarına bağlı olarak değişmekte, farklılık göstermektedir.

"Arslanların, kaplanların, kurtların, sırtlanların ve çölde yaşadıkları için ancak avladıkları öbür hayvanların etleri ile beslenebilen bütün yırtıcı hayvanların ağızları kesici dişlerle ve sert azı dişleri ile donatılmıştır. Bunlar avlarına saldırdıklarında kas gücünden yararlanacakları için bacak kasları güçlüdür. Ayrıca bu bacakların uçlarında keskin tırnaklar ve pençeler vardır. Bu hayvanların mideleri de etleri ve kemikleri sindirebilen asitler ve enzimler salgılar."[14]

Buna karşılık geviş getiren, çayırlarda otlayarak beslenen evcil hayvanların organik sistemleri farklı donanımdadır:

"Bu hayvanların sindirim sistemleri yaşadıkları çevrenin şartlarına uyacak biçimde tasarlanmıştır. Bu hayvanların ağızları oldukça geniştir. Azı ve köpek dişleri sert yapılı ve güçlü değildir. Buna karşılık ağızları parçalayıcı, keskin dişlerle donatılmıştır. Bu sayede otları ve bitkileri çabuk yerler ve bir kerede yutar-

12- a.g.e. s.47-48 13- a.g.e. s.51-52 14- a.g.e. s.71-72

lar. Böylece yaratılış amaçları olan hisleri insana sunma imkanına kavuşurlar.

Yüce Allah bu sınıfa giren hayvanların sistemlerini son derece şaşırtıcı nitelikte yaratmıştır: Bu hayvanların acele ile yuttukları otlar ve bitkiler önce "işkembe"ye iner. Burası besin deposu görevini görür. Gündelik çalışma bitip de hayvan istirahate geçince işkembede depolanan besinler midenin "börkenek" adlı gözüne iner, sonra da tekrar ağzına çıkar. Hayvan bu yutulmuş besinleri ikinci kez iyice çiğnedikten sonra midesinin üçüncü gözü olan "kırkbayır"a gönderir, besinler oradan da midenin dördüncü gözü olan "şirden"e iner.

Bu uzun sindirim işleminin amacı bu tür hayvanları korumaktır. Çünkü bunlar çayırda otladıkları sırada çoğu kere yırtıcı hayvanların saldırısına uğrama tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Bu yüzden bir an önce besinlerini elde edip hızla güvenli istirahat yerlerine çekilmek zorundadırlar.

Bilim diyor ki; geviş getirme işlemi bu tür hayvanlar için zaruri, hatta hayatidir. Çünkü otlar, selülöz zarı ile kaplı hücrelerden oluştuklarından dolayı sindirilmeleri zor bitkilerdir. Hayvan bu bitkileri sindirebilmek için oldukça uzun bir zamana muhtaçtır. Eğer geviş getirmese ve midesinde acele ile yuttuğu besinleri depo etmeye yarayacak "işkembe" denen göz olmasaydı, hayvan otlarken uzun zaman harcamak zorunda kalacaktı, bu zaman bir tam güne yakın olacak, fakat buna rağmen yeteri besini sağlayamayacaktı, üstelik çiğneyip yutma işlemleri sırasında kasları çok yorulacaktı. Oysa geviş getirme işlemi sayesinde acele ile ağzına aldığı besinleri "işkembe"sinde depoluyor, bu besinler orada biraz mayalanıp yumuşadıktan sonra hayvan tarafından tekrar ağza çıkarılarak çiğneniyor, öğütülüyor ve arkasından yutuluyor. Böylece hayvan kolayca otlamış, besinini almış ve aldığı besini sindirmiş oluyor. Bütün bu kolaylıkları tasarlayan Allah ne kadar yücedir."[15]

"Baykuş ve delice kuşu gibi yırtıcı kuşların gagaları etleri parçalamaya yarasınlar diye çengel gibi kıvrık ve keskindir. Buna karşılık kazların ve ördeklerin gagaları geniş ve kepçe gibi yaygandır. Bu biçimleri ile çamurlar arasında ve sular içinde besin aramaya elverişli olmaktadırlar. Gagaların iki yanında sazları ve otları kesmeye yarayan testere gibi küçük dişler vardır.

Tavukların, güvercinlerin ve yerden tane toplayarak beslenen diğer kuşların gagaları ise tane toplamaya yarayacak biçimde kısa ve küttür. Oysa mesela martının gagası oldukça uzundur. Gaganın alt kısmında ise balıkçı ağını andıran bir torba sarkar. Çünkü martının temel besini balıktır.

Hudhud ve çavuş kuşlarının gagaları ise birazcık uzun ve küttür. Bu biçimleri ile çoğunlukla yeraltında yaşayan böcekleri ve kurtçukları aramaya elverişlidirler. Bilim adamlarının dediklerine göre eğer insan bir kuşun gagasına şöyle bir bakarsa hangi tür besin ile beslendiğini tespit edebilir.

Kuşların sindirim sisteminin geriye kalan bölümü de son derece hayret verici bir yapıdadır. Dişleri olmadığı için besinlerini sindirsinler diye "kursak"la ve "taşlık"la donatılmışlardır. Kuşlar, "taşlık"larındaki besinleri sindirmelerine yardımcı öğeler olsunlar diye çakıl taşları ve sert maddeler yutarlar."[16]

15- a.g.e. s.72-73 16- a.g.e. s.73-74

Eğer bütün hayvan cinslerini ve türlerini bu şekilde incelersek işimiz uzar ve bu tefsir kitabının yönteminden ayrılmış oluruz. O yüzden adımlarımızı hızlandırarak tek hücreli bir canlı olan "amib"in yanına varalım. Varalım da yüce Allah'ın bu hayvancığa yönelik elini, üzerine dönük gözetimini ve hayatını düzenleyen duyarlı plânını büyüteç altına alalım:

"Amip, minik gövdeli bir canlıdır. Göl kenarlarında ve bataklıklarda ya da akar suların taşıdığı taşlar üzerinde yaşar. Gözleri yoktur, "göz lekeleri" aracılığı ile görür. Kütlesi amarftur, yani ortamın şartlarına ve ihtiyaca göre biçim değiştirir. Hareket edince vücudundan bazı çıkıntılar uzar. Bu çıkıntıları ayak gibi kullanarak istediği yere doğru gider. Bu yüzden bu çıkıntılara "yalancı ayaklar" adı verilir. Besinini bulduğu zaman onu bu çıkıntıların biri ya da ikisi ile yakalar, üzerine sindirimi sağlayıcı bir salgı akıttıktan sonra besinin yararlı öğelerini emer, yararsız artıklarını vücudunun dışına atar. Bu minik canlı sudan aldığı oksijeni kullanır ve bütün vücudu ile solunumunu yapar.

Düşünelim ki, gözle görülmeyecek kadar küçücük olan bu minik canlı yaşıyor, hareket ediyor, besleniyor, solunum yapıyor ve besin artıklarını dışarıya atıyor. Gelişmesini tamamlayınca ikiye bölünüyor ve her iki bölümü de ayrı birer canlı oluyor.

Bitkilerin acayip yönleri insanlarda, hayvanlarda ve kuşlarda gördüğümüz acayipliklerden daha az şaşırtıcı, daha az hayranlık uyandırıcı değildir. Onlarda görülen ince ölçülü plân, diğer canlılardaki plândan daha az dikkat çekici ve daha az göze batıcı değildir. Kısacası **"O herşeyi yaratmış ve bir ön tasarıya göre düzenlemiştir."**[17]

Şunu hemen belirtelim ki, bu plânlama ve tasarlama konusu anlattıklarımızdan daha önemli ve daha geniş kapsamlıdır. Şu evrenin küçük-büyük bütün hareketleri, bütün gelişmeleri, bütün akımları belirli bir plâna ve ön-tasarıya bağlıdır. Tarihteki her olayın, insan vicdanındaki her duygusal reaksiyonun ve yine insanın verdiği her nefesin bu belirli plâna ve ön-tasarıda yeri vardır. Şu verdiğimiz soluğun zamanı, yeri, şartları tümü ile plânlanmıştır. Bu nefes tıpkı büyük ve önemli olaylar gibi varlık düzeni ile ve evrenin genel hareketi ile ilişkilidir, evrensel uyum açısından hesaba katılmıştır.

Şu çöl ortasında yetişen ve tek başına duran ağaca bakalım. O da bu belirli plâna bağlı olarak orada duruyor ve yerden çıktığı andan beri varlık bütünü ile irtibatlı bir fonksiyonu yerine getiriyor. Şu yerde sürünen minik karınca, şu havada uçan kuş, şu suda yüzen tek hücreli canlı, plâna ve ön-tasarıya bağlılık açısından tıpkı büyük gezegen sistemleri ve iri gök cisimleri gibidirler.

Herşey zaman bakımından, yer bakımından, miktar bakımından, biçim bakımından plâna bağlıdır; bütün şartlar ve durumlar arasında uyum vardır.

Mesela Hz. Yakub'un, Hz. Yusuf'un ve Bünyamin'in anası olan ikinci bir kadınla evlenmesi olayını düşünelim. Bu olay, ilk plânda sanıldığı gibi, kişisel ve bireysel bir olay değildi. Bir plâna bağlı olarak meydana gelmişti. Bu plânın aşamaları şöyle gelişecekti. Hz. Yusuf'un kardeşleri kendisini kıskanacaklar, onu

17- a.g.e. s. 101-102 - Furkan Suresi, 2

götürüp kuyuya atacaklar, fakat öldürmeyecekler, yoldan geçen bir kafile onu kuyudan çıkarıp Mısır'a götürüp satacak. Böylece Hz.Yusuf başvezirin sarayında büyüyecek, başvezirin eşi onunla yatağını paylaşmak isteyecek, o bu baştan çıkarma girişimine pabuç bırakmayacak, zindana atılacak. Niçin? Orada kralın adamları ile tanışacak, onların rüyalarını yorumlayacak. Niçin? Öyle bir noktaya varılacak ki, bu soruya cevap verilemeyecek. Bazıları ısrarla soracaklar. Niçin? Ya Rabbi, niçin Hz. Yusuf ızdırap çekiyor? Niçin bu peygamber, çektiği acıların etkisi ile gözlerini kaybediyor? Niçin masum Yusuf bunca acıya katlanıyor? Niçin? Çeyrek yüzyıllık ızdırabın sonunda bu sorulara ilk cevap geliyor: Çünkü ilahi plân, Hz. Yusuf'u yedi kıtlık yılında Mısır halkının ve Mısır çevresindeki halkların beslenme sorumluluğunu üstlenmek üzere hazırlıyordu. Sonra niçin? Hz. Yusuf ana-babasını ve kardeşlerini yanına alsın diye. Çünkü bu ailenin soyundan İsrailoğulları türeyecek; Firavun, İsrailoğullarına baskı yapacak, sonra onların içinden Hz. Musa çıkacak. Onun hayatında yine ilahî plâna bağlı birçok gelişmeler olacak; arkasından günümüz dünyasının içinde yaşadığı, tüm dünya insanlarının hayat akışını etkileyen birçok olaylar, gelişmeler ve akımlar meydana gelecek.

Yine mesela Hz. Yakub'un atası, Hz. İbrahim'in Mısırlı bir kadın olan Hacer ile evlenmesini düşünelim. Bu olay da ilk plânda sanıldığı gibi kişisel ve bireysel bir olay değildi. Tersine gerek bu olay ve gerekse Hz. İbrahim'in başından geçen diğer bazı olaylar onun ana yurdu olan Irak'tan ayrılarak Mısır'a gitmesine yolaçtı. Orada Hacer ile evlendi. Bu eşinden oğlu İsmail dünyaya geldi. İsmail ve anası bu gün Kâbe'nin bulunduğu yöreye yerleşti. Sonunda Hz. İbrahim'in soyundan bu yarımadada Hz. Muhammed dünyaya geldi. Bu yarımada islamın doğuşu için en elverişli ortam olarak belirdi. Tüm bunların sonunda bütün insanlık tarihinin en büyük olayı meydana geldi.

Her olayda, her başlangıçta, her sonda, her noktanın arkasında, her adımda, her değişiklikte, her yenilikte ipin uzak ucunun arkasında yüce Allah'ın plânı vardır. Yüce Allah'ın geçerli, geniş kapsamlı, ölçülü, duyarlı ve derin plânı.

İnsanlar bazan bu ipin yakın ucunu görürler, uzak ucunu göremezler. Bazan olayın başlangıç noktası ile sonucu arasındaki zaman insanların kısa ömürlerini aşar. Bu yüzden olayın plâna bağlı hikmeti göremezler. Bundan dolayı sabırsızlanırlar, "şöyle olmalı, böyle olmalı" diye öneriler ileri sürerler. Kimi zamanda öfkeye kapılırlar, ileri-geri konuşurlar.

Oysa yüce Allah bu Kur'an'da insanlara öğretiyor ki, herşey ana plâna bağlıdır, insanlar her işi, tüm işlerin sahibine bırakmalıdırlar. Arkasından huzur ve güven için yüce Allah'ın planı ile uyumlu ve ahenkli adımlarla yollarına devam etmelidirler. Bu plânın eşliğinde ve yoldaşlığında sağlam, güvenli ve sarsılmaz adımlar atmalıdırlar.

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾
وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى ٱلزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

50- Bizim buyruğumuz göz kırpması kadar kısa sürede gerçekleşen bir tek sözdür.
51- Biz sizin gibi sapıkları daha önce yokettik. Öğüt alan yok mu?
52- Onların yaptıkları herşey defterlere geçmiştir.
53- Küçük-büyük bütün davranışları satırlara işlenmiştir.

Yüce Allah'ın bu duyarlı plânının ve ön-tasarlayıcılığının yanısıra, sınırsız gücü vardır ve sınırsız güç, en büyük gelişmeleri, en basit işaretlerle gerçekleştirir. **"Bizim buyruğumuz göz kırpması kadar kısacık sürede gerçekleşen bir tek sözdür."**

Bir tek işaretle ya da tek bir sözle her iş gerçekleşiverir. Sözkonusu iş büyük olmuş, küçük olmuş, farketmez. Zaten aslında "büyük" ve "küçük" diye birşey yoktur. Bunlar insanoğlunun nesnelere ilişkin değer yargılarıdır. Ayrıca ortada "zaman" diye bir olgu da yoktur. "Zaman" denen şey insanların üzerinde yaşadıkları küçük gezegenin dönüşünden kaynaklanan "insanlara özgü" bir kavramdır. Yüce Allah'ın hesabında bu sınırlı kavramların yeri yoktur.

Birden bire bu görkemli varlık meydana gelir. Birdenbire değişir, başkalaşır. Yüce Allah dileyince birdenbire yokoluverir. O birdenbire bütün canlıları yaratır. Birdenbire onları oraya-buraya dağıtır. Birdenbire onları ölümün soğuk kucağına atar. Birdenbire onları şu ya da bu biçimde yeniden diriltir. Birdenbire bütün canlıları yeniden canlandırır. Birdenbire onları biraraya toplayarak hesaba çeker.

Evet birdenbire. Herhangi bir emek, bir çaba harcaması gerekmez. Zamana da ihtiyacı yok. Sınırsız güç bu tek sözde, plân bu tek sözün yanında. Bu tek sözün yanında her iş plânlı ve herşey kolaydır.

Tarih boyunca gelip geçen bütün ilâhi mesaj yalanlayıcılarının yokedilmeleri de bir tek söz sonucunda, birdenbire olmuştur. Burada Mekkeli müşriklere eski dönemlerdeki yoldaşları olan inkârcıların acı sonları hatırlatılıyor. Okuyalım:

"Biz sizin gibi sapıkları daha önce yokettik. Öğüt alan yok mu?

Onların yaptıkları herşey deftere geçmiştir.

Küçük-büyük bütün davranışları satırlara işlenmiştir."

İşte eski inkârcıların yokediliş sahneleri. Bunlar bu surenin akışı boyunca daha önce halka halka gözler önüne serilmiştir.

"Öğüt alan yok mu?"

Yok mu gördüklerini düşünce süzgecinden geçirip ders alan?

Bu inkârcıların hesabı, acı yokedilişleri ile, kapanmış değildir. Önlerinde hiçbir ayrıntıyı ihmal etmeyen asıl hesaplaşma vardır:

"Onların yaptıkları herşey deftere geçmiştir."

Bütün yaptıkları sayfalara kaydedilmiştir. Hesaplaşma günü karşılarına getirileceklerdir:

"Küçük-büyük bütün davranışları satırlara işlenmiştir."

Bütün davranışları defter satırlarına yazıldığı için hiç birinin unutulması sözkonusu değildir.

Bunca sunuşlardan ve değerlendirmelerden sonra dikkatlerimiz başka bir sayfaya çevriliyor. Bu sayfa yüce Allah'ın mesajını yalanlayanların sayfası değildir. Güvenli bir vedalaşma sahnesinin gölgesinde başka bir tablo ile yüzyüze geliyoruz. Kötülüklerden sakınanların tablosudur bu. Görelim:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

54- Kötülüklerden sakınanlar cennetlerde ve ırmak kenarlarındadırlar.
55- Güçlü hükümdarın katında güvenli bir konutta ağırlanacaklardır.

Sakınanlar bu mutluluk içinde yüzerken günahkârlar "şaşkınlık ve ateşler içindedirler". Yüzüstü sürüklenerek, itilip kakılarak cehenneme atılırlar. Bir yandan azarlanırlarken öbür yandan **"Ateşin vücudunuza değişini tadınız"** diye cehennemin yakıcı kucağına bırakılırlar.

Bu iki ayetin çizdiği tablonun her iki yanı da mutluluktur; **"Kötülüklerden sakınanlar cennetlerde ve ırmak boylarındadırlar." "Güçlü hükümdarın katında, güvenli bir konutta ağırlanacaklardır."**

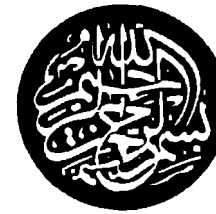
Bir yanda organizmalar aracılığı ile tadılan somut bir mutluluk geniş kapsamlı ve yaygın içerikli bir ifade içinde dile getiriliyor: **"Cennetlerde ve ırmak boylarındadırlar."** İfadeden buram buram nimet ve konfor tütüyor. Sözcükleri bile tatlı, gürül gürül akışlı. "Neher (ırmak)" sözcüğün bu kalıpta kullanılmış olması, sırf kafiye ahengini sağlamak amacı ile değildir. Aynı zamanda sözcüğün titreşimi ve ifadenin ahengi ile zihinlerde konfor ve rahatlık imajı canlandırılmak istenmiştir.

Tablonun öbür yanında kalplerin, ruhların tadacağı yüce Allah'a yakınlık ve O'nun tarafından ağırlanma mutluluğu vardır: **"Güçlü hükümdarın katında, güvenli bir konutta..."**

Kötülüklerden sakınanların kalacakları barınaklar kalıcı, güvenlidir. Yüce Allah'a yakın ve onurlandırıcıdır. Bir yandan yüce Allah'ın yakınında olmalarının çekiciliğine, öbür yandan sürekli olmanın huzuruna sahiptirler. Böyledir bu. Çünkü bu barınaklarda ağırlanacak olanlar sakınanlar, korkanlar, çekinenlerdir. Yüce Allah, aynı kişiye iki korkuyu tattırmaz. Hiç kimseyi hem dünyada hem de ahirette korku ile yüzyüze getirmez. Dünyada kendisinden korkanları ahirette güven içinde yaşatır. Onları en korku dolu anların dehşetinden uzak tuttuğu gibi yakınına almanın ve onurlandırmanın deryasında yüzdürür.

Korku, acı, yakalanma ve yokedilme sahneleri ile dolup taşan bu sure işte bu huzur mesajı ile, bu güvenli gölgenin altında noktalanıyor. Meğer bu huzur mesajı, bu güvenli gölge ne kadar tatlı, ne kadar çekici, ne kadar sürekli ve ne kadar mutluluk bağışlayıcıymış! İşte eksiksiz terbiye yöntemi budur. Vicdanların gizli kanallarını ve kalplerin ince giriş yollarını iyi bilen ve her işi yerinde olan yüce Allah'ın eğitim sistemi karşısındayız. İşte her şeyi belirli bir plâna göre yaratan, hiçbir gizliliği dikkatinden kaçırmayan ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'ın ince ve duyarlı planı.

KAMER SURESİNİN SONU

Rahman Suresi

55

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 78

Bismillahirrahmanirrahim.

Mekke'de inen bu surenin üslubu belirgin biçimde kendine özgüdür. Sure şu koca evrenin uçsuz-bucaksız sahnesinde dile gelen bir genel duyuru, yüce Allah'ın bariz ve çarpıcı nimetlerine ilişkin bir bildiri niteliğindedir. Bu duyuru ve bildiride yüce Allah'ın estetik sanatkârlığı, orjinal yaratıcılığı, nimetlerinin bolluğu, evrene ve tüm yaratıklara damgasını basan planlayıcılığı ve tüm yaratıkların O'na yönelmişliği gözler önüne seriliyor. Bu sure, aynı derecede muhatap tuttuğu insanlara ve cinlere karşı tüm evreni tanık tutar. Bu tanıklığın alanı tümü ile evren sahnesidir. Bu sahnede her varlık türünün temsilcileri tanık sıfatı ile rol yüklenmiştir. Bunların yanısıra insanlara ve cinlere meydan okunuyor. Kendilerine eğer yüce Allah'ın nimetlerini yalanlayabiliyorlarsa bunu ortaya koymaları öneriliyor. Niteliği açıklanan ve ayrıntılı biçimde tanıtılan her ilâhi nimetin arkasından bu meydan okuma tekrarlanıyor. Hem tümü ile evren ve hem de ahiret alemi bu nimetlerin fuarı olarak sergileniyor.

Bu bildirinin çığlık frekansını andıran yüksek ses tonu surenin tümünün yapısında ve ayet sonlarındaki durakların ahenkli kafiyelerinde belirir. Alabildiğine yüksek olan bu ses tonu uzak mesafelerden yankılanır. Bu ses tonu yüksekliği surenin girişini oluşturan ilk sözcükle başlar. Bu başlangıç, arkasından ne söyleneceği konusunda insanda merak ve beklenti duygusu doğuran uyarıcı bir nitelik taşır. "**Errahmanu**". Tek sözcükten ibaret ve cümle yapısı açısından yalın öz niteliğinde bir başlangıç. "**Errahmanu**" anlamı bakımından "rahmet", "merhamet" demek olan ve ses tonunun frekansı ile "duyuru" rolü oynayan tek bir sözcüktür. Arkasından bu rahmetin okşamaları ve "rahman"ın nimetlerinin gösterisi ile yüzyüze geliyoruz.

Nimetlere ilişkin bu gösteri, Kur'an'ın öğretilmesinde somutlaşan nimeti vurgulayarak başlıyor. Çünkü bu, insana sunulan en büyük lütuftur. Önem bakımından insanın yaratılmasından ve kendisine düşüncesini açıklama yeteneği verilmesinden önce geliyor.

Arkasından insanın yaratılışı ve canlı türünün en ayrıcalıklı niteliğini oluş-

turan düşündüğünü açıklayabilme (beyan) nimetleri anılıyor.

Sonra yüce Allah'ın diğer nimetlerini dile getiren evren kitabının sayfaları açılıyor. Bu sayfalarda güneş ile, ay ile, bitkiler ile, ağaçlar ile, yükselen gökler ile, yeryüzüne yerleştirilen "tartı" ilkesi ile; dünya ile, bu dünyayı süsleyen meyva ağaçları ile, hurmalar ile, ekin başakları ile, hoş kokulu bitkiler ile, cinler ile, insanlar ile, iki "doğu" ve iki "batı" ile, aralarına engel konarak sularının birbirine karışması engellenen farklı yoğunluktaki iki deniz ile, bu denizlerden çıkarılan ve üzerinde yüzenler ile yüzyüze geliyoruz.

Bu büyük evrensel sayfaların sunuluşu sona erince hepsinin yokoluşuna ilişkin sahne gözlerimiz önüne seriliyor. Tüm varlıkları içeren bu istisnasız yokoluş sahnesi, kerem sahibi ve sürekli olan yüce Allah'ın mutlak varlığının ışığı altında sunuluyor. Bütün varlıklar, yüzlerini bu tek ve suretli varlığa yöneltmişlerdir ve O, onları dilediği gibi çekip çevirmektedir.

Bu mutlak yokoluş ile mutlak varoluşun ışığı altında cinlere ve insanlara yönelik müthiş bir tehdit, evrensel bir meydan okuma yöneltiliyor. Okuyalım:

"Ey insanlar ve cinler, yakında sizinle hesaplaşmak için özel bir vakit ayıracağız.

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Ey cinler ve insanlar, eğer göklerin ve yerin sınırlarını aşarak kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçınız. Fakat ancak özel bir gücünüz varsa bunu başarabilirsiniz.

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Üzerinize dumansız alev ve bakır eriyiği püskürtülür de bu azaptan sizi kurtaran bulunmaz.

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"[1]

Arkasından son sahne, yani kıyamet sahnesi sunulur. Bu sahne evrensel tablolardan oluşmuş olarak sunulur. Bu tablolarda kızıl renkli bir sıvıya dönüşmüş gök parçalarının yanısıra suçluların çarpıldıkları cezaları ve kötülüklerden sakınanlara verilen ödülleri ayrıntılı açıklamalar halinde izleriz.

Sure bu nimetler fuarına uygun düşen şu son ayetle noktalanıyor:

"Kerem sahibi, ulu Rabb'inin adı ne yücedir!"[2]

RAHMAN OLAN ALLAH

Bu sure bütünü ile koca evrenin uçsuz-bucaksız sahnesinde dile gelen bir genel duyurudur. Yüceler aleminden kopup gelen bu genel duyurunun ses dalgaları evrenin her tarafından yankılanmakta; evrenin canlı-cansız tüm varlıkları bu duyuruya tanıklık etmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الرَّحْمَٰنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝ خَلَقَ الْإِنسَانَ ۝ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝

1- Rahman suresi, 31-36 2- Rahman suresi, 78.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۝ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝
وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ
۝ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝ وَالْأَرْضَ
وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝ وَالْحَبُّ
ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

1- "Rahman" olan Allah.
2- Kur'an'ı öğretti.
2- İnsanı yarattı.
4- Ona düşüncesini açıklamayı öğretti.
5- Güneşin ve ayın konumları ve hareketleri belirli bir hesaba dayanır.
6- Bitkiler ve ağaçlar O'nun buyruğuna boyun eğerler.
7- O, göğü yüksek yarattı ve tartı ilkesini koydu.
8- Tartıda titiz olun diye.
9- Teraziyi doğru tutunuz, sakın eksik tartmayınız.
10- Allah, yeryüzünü canlıların ayakları altına serdi.
11- Orada türlü türlü meyvalar, salkımlı hurma ağaçları var.
12- Yine orada yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler var.
13- Ey İnsanlar ve cinler, peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Burada sözü, anlamı, çağrışımı ve müzikal ahengi ile bilerek seçilen bir "giriş" ile karşıkarşıyayız.

Evet **"Rahman' olan Allah".**

Dalga dalga yayılarak uzak enginlere varan sarsıcı sesi şu evrenin her yanında, şu varlığın bütün birimlerinde yankılanan bir çığlıktır kulaklarımıza gelen.

Evet **"Rahman' olan Allah".**

Perde perde yükselerek mesafeleri aşan, varlık aleminin katmanlarını titreştiren, her varlığa hitap eden ahengi ile, her varlığın dikkatini çeken, gökleri ve yeryüzünü dolduran, her kulağa ve her kalbe ulaşan bir çığlık.

Evet **"Rahman' olan Allah."**

Arkasından birdenbire gelen bir suskunluk. Ayet bitiyor. Tüm evren de susup kulak kesiliyor. Bu çarpıcı girişi izleyecek olan büyük haberi bekliyor. Derken o beklenen ve bütün varlık aleminin vicdanını iliklerine kadar titreten haber geliyor.

İşte surenin "Rahman" olan Allah'ın nimetlerini açıklamayı konu edinen ilk bölümü ve o çarpıcı duyuruyu izleyen haber bu ayetlerden oluşuyor. İnceleyelim:

"Kur'an'ı öğretti."

Bu, "Rahman" olan Allah'ın insana yönelik merhametinin somut göstergesi olan en büyük nimettir. Kur'an yanı. O, şu evrenin tüm yasalarının özenli ve eksiksiz bir tercümanı; göklerin ve yerin sistemidir. İnsanlar bu kitaba sarılın-

ca evrenin yasal sistemi ile bağ kurarlar; inançlarını, düşüncelerini, değer yargılarını, sosyal sistemlerini, davranışlarını varlık aleminin dayanağı olan değişmez temel üzerine oturturlar. Bu durum onlara huzur, güven, evrensel yasalarla aralarında anlayış ortaklığı ve iletişim kurma imkânı sağlar.

Kur'an, kendisine sarılanların algı organlarını ve duygularını şu güzel evrene açar. İnsanlar bu evreni ilk kez görmüş gibi olurlar. Kur'an onların kendi varlıklarına ilişkin algılarını tazeleyip güçlendirdiği gibi çevrelerini kuşatan evrene ilişkin algılarını da tazeleyip güçlendirir. Çevrelerindeki her şeye insanlarla iletişim kuran, insanlara sevgi saçan taze bir ruh aşılar. O zaman Kur'an'ın bağlıları, şu gezegen üzerindeki yolculukları boyunca nereye gitseler, nerede dursalar kendilerini dostlar arasında, cana yakın ahbaplar arasında bulurlar.

Kur'an, bağlılarının beyinlerine yüce Allah'ın yeryüzündeki halifeleri, onurlu temsilcileri oldukları; gökleri, yeryüzünü ve dağları dehşete düşüren yüce "emanet"in taşıyıcıları oldukları bilincini aşılar. Böylece bu insanlar, insanlıklarını gerçekleştirmekten doğan değerlerinin farkına varırlar. Bu amaca erdiren tek aracın "iman" olduğunu anlarlar. O iman ki, yüce Allah'ın soluğunu ruhlarında tazeler, O'nun insanlara yönelik en büyük nimetine gerçeklik kazandırır.

Bundan dolayıdır ki, Kur'an öğretme nimeti, insanı yaratma nimetinden önce anılmıştır. Çünkü bu canlının insan olma anlamı, bu nimet sayesinde gerçekeşebilir. Devam ediyoruz:

"İnsanı yarattı. Ona düşüncesini açıklamayı öğretti."

Burada şimdilik insanın yaratılışı olayını bir yana bırakalım. Surenin akışı içinde az ilerde bu konunun yeri gelecek. Zaten burada bu nimetin anılmasının amacı, onu izleyen, "düşünceyi açıklama" nimetine sözü getirmektir.

Biz insanın konuştuğunu, meramını anlattığını, düşüncesini açıkladığını, diğer insanlarla anlaştığını, onlarla iletişim kurduğunu hep görüyoruz. Bu sürekli gözlem bize bu ilâhi bağışın önemini, bu "harika" olayın müthişliğini unutturuyor. Bu yüzden Kur'an, birçok yerinde bu olaya dikkatlerimizi çekiyor, bizi onun üzerinde düşünmeye özendiriyor.

Evet insan nedir? Aslı nedir? Varlığa nasıl başlamıştır? Düşüncesini açıklamayı nasıl öğrenmiştir?

İnsan varoluşu, ana rahminde can bulan tek hücre ile başlar. Yalın, küçücük, minicik, basit, ancak mikroskopla görülebilen, belli-belirsiz tek bir hücre ile.

Fakat kısa bir süre sonra bu tek cenin'e (embriyo'ya) dönüşüyor. Milyonlarca kemik, kas, sinir, deri ve kıkırdak hücresinde oluşan bir canlı biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Sonra bu hücrelerden çeşitli organlarla bu organların işitme, görme, tadma, koklama ve dokunma gibi fonksiyonları oluşuyor. Sonra da en büyük harikalar ve en çarpıcı sırlar, yani kavrama, konuşma, bilinç ve sezgi yetenekleri ortaya çıkıyor. Bunların hepsi o tek, yalın, küçük, minicik, basit ve belli-belirsiz hücreden kaynaklanıyor.

Nasıl ve nereden? "Rahman" olan Allah tarafından ve O'nun sanatının eseri olarak.

Biz konuşmanın, meram anlatmanın nasıl meydana geldiğini şöyle bir gözden geçirelim. Yüce Allah buyuruyor ki:

"Allah sizi hiçbir şey bilmez halde analarınızın karınlarından çıkardı. Size kendisine şükredesiniz diye işitme duyusu, gözler ve kalpler verdi."[3]

Konuşma sisteminin yapısı, hiçbir zaman şaşırtıcılık vasfı sona ermeyecek bir harikadır. Dil, dudaklar, damak, dişler, gırtlak, soluk borusu, bronşlar ve akciğerler. Bütün bu organlar işbirliği halinde çalışarak meram anlatma zincirinin bir halkasını oluşturan "seslenme" işlemini meydana getirirler. Bu işlem, bütün önemine rağmen, bu karmaşık surenin mekanik yanını oluşturur. Süreç bunun ötesinde işitme duyusu ile, beyinle, sinirlerle, sonra da akılla ilişkilidir. O akıl ki, onun sadece adını biliyoruz, ne mahiyetinden ve ne de özünden haberimiz var. Hatta nasıl çalıştığı, fonksiyonunu hangi yöntemle gerçekleştirdiği konusunda hemen hemen hiç bir şey bilmiyoruz.

Konuşan bir insan herhangi bir sözcüğü nasıl seslendirir?
Bu olay, çok aşamalardan geçen, çok adımları olan, çok sayıda organik sistemin işbirliğini gerektiren, bazı aşamaları halâ bilinmeyen, şu ana kadar aydınlığa kavuşturulamamış olan, son derece karmaşık bir işlemdir.

Bu işlem, bilinçte o sözcüğü söyleyerek belirli bir meramı gerçekleştirmeye yönelik bir ihtiyacın belirmesi ile başlar. Bu ihtiyaç duygusu sonra idrak alanından, ya da akıldan veya ruhtan somut bir işlem aracı olan beyne gider. Ama bu geçişin nasıl olduğunu bilmiyoruz. Sonra da bilim adamlarının söylediklerine göre beyin, sinirler aracılığı ile bu belirli sözcüğü seslendirmeye ilişkin emir verir. Sözcüğün kendisini ise insana yüce Allah öğretiyor, anlamını o belletiyor. Bu sırada akciğerler depoladıkları havanın bir bölümünü dışarıya basarlar. Bu hava bronşlardan soluk borusuna, oradan gırtlağa geçerek ses tellerini titreştirir. Bu ses telleri insan yapısı hiçbir ses aygıtının, hiçbir müzik enstrumanının tellerine benzetilemeyecek oranda şaşırtıcı bir yapıya sahiptirler. Gırtlağa gelince sese dönüşen bu hava aklın isteğine göre biçim alır. Yani yüksek olur, alçak olur; hızlı olur, yavaş olur; sert olur, yumuşak olur, bas olur, tiz olur, ya da başka bir biçime ve niteliğe bürünür. Gırtlağın yanısıra dil, dudaklar, gırtlak ve dişler de devreye girer. Ses bu organlardan geçerken çeşitli harflerin çıkış yerlerindeki özel vurguların etkisi ile biçimlenir. Özellikle dil üzerinde her harfe özgü ses tonunu sağlayan çeşitli bölgeler vardır. Buralarda belirli vurgu gerçekleşerek belirli titreşimi gerektiren harf seslendirilir.

Bütün bu aşamaların sonunda bir tek sözcük seslendirilmiş olur. Bunun arkasından cümleler, konular, düşünceler, geçmişe, şimdiki zamana ve geleceğe ilişkin duygular gelir. Bütün bunlar şaşırtıcı, tuhaf ve ayrı birer alemdirler. İnsanın şu tuhaf ve şaşırtıcı organizmasında oluşurlar. Onları meydana getiren, "Rahman" olan Allah'ın sanatı ve lütfudur.

Sonraki ayetlerde "Rahman" olan Allah'ın nimetlerinin evrensel fuardaki gösterisine devam ediliyor. Okuyoruz:

"Güneşin ve ayın konumları ve hareketleri belirli bir hesaba dayanır."

3- Nahl suresi, 78.

Burada ayın ve güneşin yapıları ile hareketleri arasında uyum sağlayan ince plâna dikkat çekiliyor. Kalpleri ürperti, dehşet ve bilinçle dolduran bu vurgulama, sözcükleri arasında geniş çaplı ve derinlikli gerçekler barındırıyor. Şöyle ki:

Güneş, uzaydaki gök cisimlerinin en büyüğü değildir. İnsanoğlunun sınırlarını bilmediği, uçsuz-bucaksız bir boşluk olarak algıladığı uzayda milyarlarca yıldız vardır. Bunların arasında güneşten daha büyükleri, ondan daha çok ısı ve ışık yayanları vardır. Meselâ araplar arasında "şıra el-Yemanî" adı ile bilinen büyük ayı takımındaki Cirius yıldızı, güneşten yirmi kat daha ağır ve güneşin elli katı kadar ışıklıdır. Arcturus yıldızı ise güneşin seksen katı hacminde ve ondan sekiz bin kat daha parlaktır. Suheyl yıldızının ışık yayma gücü de güneşinkinden iki bin beş yüz kat fazladır. Bu tablo bu şekilde genişletilebilir.

Fakat güneş, "yer" adını verdiğimiz şu küçük gezegen üzerinde yaşayan biz insanlar arasından en önemli yıldızdır. Çünkü bu gezegenin kendisi ve sakinleri güneş ışığının, güneş ısısının ve onun çekim gücünün etkisi altında yaşıyorlar, varlıklarını sürdürüyorlar.

Ay da öyle. O aslında yer yuvarlağının küçük hacimli bir uydusudur. Fakat yeryüzünün hayatı üzerinde büyük etkisi vardır. Denizlerde görülen gel-git olayının en önemli faktörü odur.

Güneşin hacmi, ısı derecesi, dünyamıza uzaklığı, yörüngesindeki dönüş hızı; bunun yanısıra ayın hacmi, dünyamıza uzaklığı ve yörüngesindeki dönüş hızı, bütün bunlar gerek yeryüzündeki hayata yönelik etkileri bakımından ve gerekse uzaydaki diğer yıldızları ve gezegenler arasındaki konumları açısından son derece ince ve duyarlı hesapların sağladığı dengelere dayanırlar.

Şimdi onların gezegenimizi ve üzerindeki hayat olayını yakından ilgilendiren bu hesaplı dengelerinin bazı yönlerinde göz gezdirelim: Güneşin dünyamıza uzaklığı doksan iki buçuk milyon mildir. Eğer o dünyamıza bundan daha yakın olsa yeryüzü ya yanar, ya erir, ya da uzaya yükselen bir buhar kitlesine dönüşürdü. Eğer bizden daha uzakta olsa o zaman da yerküremiz donar ve üzerindeki hayat ölüme dönüşürdü. Güneşin dünyamıza ulaşan ısısı, onun asıl ısısının iki milyonda biri kadardır. Yeryüzündeki hayatın sürmesi için gereken optimal ısı derecesi bu kadardır. Meselâ eğer güneşin yerinde o iri ve güçlü radyasyonlu Cirius yıldızı olsaydı, yerküremiz buharlaşıp yokoluverirdi.

Şimdi de ayın hacmini ve dünyamıza olan uzaklığını ele alalım. Eğer ay şimdikinden daha büyük olsaydı, denizlerde meydana getireceği gel-git olayının yolaçacağı su yükselmeleri yeryüzünü ve üzerindeki bütün varlıkları tufana boğardı. Eğer ay, yüce Allah'ın kıl kadar bile şaşmaz hesabına göre olduğundan daha yakınımızda olsaydı, sonuç dünyamız için aynı türden bir felaket olurdu.

Güneş ile ayın dünyamıza uyguladıkları çekim gücü gerek yerküresinin konumu ve gerekse uzay boşluğundaki dönüşünün dengesi açısından hesaplı ve ölçülüdür. Dünyamızın bağlı olduğu güneş sistemi bütün uyduları ile Lyr burcundaki Vega yıldızına doğru saatte yirmi bin millik bir hızla hareket etmektedir. Buna rağmen milyonlarca yıllık yolculuğu boyunca sistemimiz, uzaydaki yıldızlardan biri ile çarpışmamaktadır.

Bu korkunç ve uçsuz-bucaksız uzay boşluğunda hiçbir yıldızın yörüngesi kıl ucu kadar bile sapma göstermez. Yıldızların hacimleri ve hareketleri arasındaki uyum ve denge hesapları arasında en ufak bir değişiklik meydana gelmez.

Yüce Allah **"Güneşin ve ayın konumları ve hareketleri belirli bir hesaba dayanır"** buyururken gerçekten ne kadar doğru söylüyor! Devam ediyoruz:

"Bitkiler ve ağaçlar O'nun buyruğuna boyun eğerler."

Bir önceki ayet, şu koca evrenin yapısındaki plâna ve hesaba işaret etmişti. Bu ayette ise evrendeki doğrultu birliğine ve ilişkiye işaret ediliyor. Bu işaret de uyarıcı ve çarpıcı bir gerçeğe ileticidir. Şöyle ki:

Şu varlık bütünü ile kaynağına ve yoktan varedicisine kulluk ve boyun eğme bağı ile bağlıdır. Bitkiler ve ağaçlar, varlık aleminin bu doğrultusunu kanıtlayan iki örnektir. Kimi tefsir bilginleri ayetin orjinalindeki **"Necm"** sözcüğünün "gökteki yıldızlar" anlamına geldiğini ileri sürerken başka bazı tefsir bilginleri bu sözcüğün "ağaçlar gibi gövdesi üzerinde dik duramayan bitkiler" demek olduğunu söylemişlerdir. Sözcük ister o anlama alınsın, ister bu anlama geldiği kabul edilsin aynı kapıya çıkar. Her iki durumda da ayet, şu varlık alemindeki doğrultu birliğine ve iç ilişkiye işaret ediyor.

Evrenin tümü, ruhu olan canlı bir varlık bütünüdür. Gerçi bu ruhun göstergesi, biçimi ve dinamiklik derecesi varlıktan varlığa değişir, ama özü bakımından birdir.

İnsan kalbi bu gerçeği, yani tüm varlıklara yayılmış "hayat" gerçeği ile bu ruhun yaratıcıya yönelmiş olduğu gerçeğini çok eski çağlardan beri farketmiştir. İnsan kalbi sezgi yolu ile bu gerçeği kavramıştır. Ama ne zaman bu sezgisini duyu organlarının deneyleri ile sınırlı olan aklın kriterleri ile ölçmeye kalkıştı ise kuşkuya kapılmış ve bu bilgiden uzak kalmıştır.

İnsanlık son yıllarda evrendeki yapısal birliği yansıtan gerçeğin bazı ön bilgilerine ermiştir. Ama bu yöntemle onun ruh taşıyan bir canlı olduğu gerçeğine erebilmekten halâ çok uzaklardır.

Pozitif bilim, günümüzde evren yapısının ana biriminin atom olduğunu, atomun da aslında radyasyondan, yani ışık enerjisinden ibaret olduğunu, evrenin temel ilkesinin hareket olduğunu ve hareketin evrenin birimleri arasındaki ortak özellik olduğunu düşünme eğilimindedir.

Fakat evrenin temel ilkesini ve ana özelliğini oluşturan bu "hareket" hangi tarafa doğrudur.

Kur'an bize diyor ki: Evren, ruhunun hareketi ile yaratıcısına yönelmiştir. Onun asıl hareketi budur. Evrenin bir de yüzeysel hareketi vardır. Fakat bu hareket, onun ruhunun hareketinin dışa yansımasından başka bir şey değildir. Evrenin ruhsal hareketi Kur'an'ın birçok ayetinde gündeme getirilir. Bu ayetlerin başlıcalarını birlikte okuyalım:

"Bitkiler ve ağaçlar O'nun buyruğuna boyun eğerler."[4]

"Yedi kat gök, yer ve bunlardaki varlıkların tümü O'nu tenzih ederler, nok-

4- Rahman suresi, 6.

sanlıklardan uzak olduğunu dile getirirler. Evrendeki her varlık, O'nu överek tesbih eder, fakat siz bu varlıkların tesbihlerini anlıyamazsınız."[5]

"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların ve havada süzülen kuşların Allah'ı noksanlıklardan tenzih ettiklerini görmüyor musun? Bu varlıkların tümü, Allah'a nasıl dua edeceklerini, O'nu nasıl noksanlıklardan tenzih edeceklerini bilirler."[6]

Bu gerçeği düşünmek, tüm evrenin Allah'a yönelik kulluklarını ve tesbihlerini izlemek insan kalbini acayip bir hazla doldurur. İnsan kalbi bu durumda çevresindeki tüm varlıkların duygu beraberliği ile yaratıcısına yöneldiğini, tüm varlıkların ruhları arasında bulunduğunu hisseder. Bu ortak ruhun tüm varlıklarda kımıldamadığını ve onları kendisine kardeş ve dost yaptığının bilincinde olur.

Onun için bu ayetin vurguladığı gerçek son derece geniş boyutlu, engin ufuklu ve derin anlamlar taşır. Devam ediyoruz:

TARTIYI DOĞRU TUTUNUZ

"O göğü yüksek yarattı ve tartı ilkesini koydu.
Tartıda tiziz olunuz diye.
Teraziyi doğru tutunuz, sakın eksik tartmayınız."

Göğe işaret etmenin amacı -Kur'an'ın, evrenin çeşitli kesimlerine yönelik diğer işaretlerinde olduğu gibi- insan kalbini gaflet uykusundan uyandırmak, kanıksamanın duyarsızlığından uzaklaştırmak, şu evrende egemen olan uyuma ve güzelliğe dikkatini çekmek, onu yoktan varederek çarpıcı güzelliklerle bezeyen "güçlü el"i tanımaya özendirmektir.

Göğe işaret etmek. Bu kavramın anlamı ne olursa olsun insanın bakışlarını yükseklere, şu görkemli ve yüce uzaya yöneltir. Bu uzay uçsuz-bucaksız bir enginliktir, bilinen hiç bir sınırı yoktur. İçinde milyarlarca iri gök cismi hareket halinde olduğu halde hiçbir iki gök cismi bir noktada buluşmaz, hiç bir iki gezegen sistemi birbirleri ile çarpışmaz. Oysa güneş sistemimizin içinde bulunduğu galakside olduğu gibi bu takım yıldızlarını oluşturan yıldızların sayısı kimi zaman milyona varır. Güneş sistemimizin içinde bulunduğu samanyolunda yeralan kimi yıldızlar bizim güneşimizden daha küçükken kimileri de ondan binlerce kat daha büyüktür. Bizim güneş sistemimizin çapı bir milyon üç yüz otuzüç bin kilometre dolayındadır. Bütün bu yıldızlar ve bütün bu gezegen sistemleri uzayda korkunç hızlarla hareket halindedirler. Fakat onlar bu görkemli uzay boşluğu içinde, birbirlerinin uzağında yüzen, bu yüzden ne bir noktada buluşan ve ne de birbirleri ile çatışan birer zerre niteliğindedirler.

Yüce Allah, bu engin ve görkemli göğü yüksek yaratmanın yansıttığı yüceliğin yanıbaşında **"tartı ilkesini"** hak terazisini **"koydu"**. Onu sabit, oynamaz, sarsılmaz, sağlam biçimde yerleştirdi. Kişilerin, olayların, nesnelerin değerleri, her türlü değerler, doğru ve duyarlı şekilde belirlensin diye bu ilkeyi yerleştirdi. Hiç bir şey yanlış değerlendirilmesin, hiçbir şey tartılırken cahilliğin, kötü amacın ve kişisel arzunun baskısı ile eksik ya da fazla tartılmasın diye yüce Allah

5- Isra suresi, 44. 6- Nur suresi, 41

bu ilkeyi insan fıtratının özüne aşıladığı gibi onu peygamberlerin getirip tanıttıkları ilâhi sistemin temel yasaları arasına katti ve Kur'an'da da ona yer verdi, "**Tartı ilkesini koydu**" buyurdu. Niçin?;

"**Tartıda tiliz olunuz diye.**"

Ne eksik ve ne de fazla tartınız. Devam ediyoruz:

"**Teraziyi doğru tutunuz, sakın eksik tartmayınız.**"

Demek oluyor ki, tartıdaki denge, hakkaniyet ilkesi gözetilince, eksik ve fazla kutuplarının aşırılıklarına taşmaktan kaçınılınca kurulur.

Okuduğumuz ayetlerde yeryüzündeki ve toplum hayatındaki "hak" kavramı ile evrenin yapısı ve düzeni arasında ilişki kuruluyor. Aynı yaklaşımla hak kavramı ile soyut anlamdaki "gök" arasında da bağ kuruluyor. Çünkü yüce Allah'ın vahyi ve hayat sistemi, soyut anlamı ile gökten iniyor. Bu bağ kurulurken göğün somut anlamı da gözetilmiştir. Çünkü evrenin hayallere sığmaz büyüklüğü ile istikrarı yüce Allah'ın buyruğunu ve gücünün sınırsızlığını simgeler. Böylece göğün bu iki anlamı çarpıcı mesajları ve uyarıcı çağrışımları ile insan idrakinde buluşmuş, çakışmış olur. Devam edelim:

YERYÜZÜ NİMETLERİ

"**Allah yeryüzünü canlıların ayakları altına serdi.**
Orada türlü türlü meyvalar, salkımlı hurma ağaçları var.
Yine orada yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler var."

Uzun sürelerden beri yeryüzünde yaşadığımız için, bu gezegenin şartları ile ve görüntüleri ile içli-dışlı olduğumuz için, kendimiz de bu gezegenin sakinleri arasında bulunduğumuz için, bütün bu sebeplerden ötürü, bu yeryüzünü canlıların "**ayakları altına seren**" güçlü elin etkisini farkedemiyoruz. Bu güçlü el yeryüzünde huzur, istikrar ve rahatlık içinde barınmamızı sağlamıştır. Ama biz ne bu konforun, ne keyfini sürdüğümüz istikrarın olağanüstü anlamının ve ne de bu gezegende bize bağışlanan sayısız nimetlerin bilincinde değiliz. Yalnız zaman zaman bazı yanardağlar lav ve kül püskürtüyor, yer yer deprem felaketleri oluyor da ayaklarımız altındaki güvenle basmaya alıştığımız toprak sarsılıyor, dalgalanıyor, alt-üst oluyor. İşte ancak o zaman şu yeryüzünde yüce Allah'ın bir nimeti olarak keyfini sürdüğümüz istikrarın, dengenin ne demek olduğunu anlıyoruz.

Oysa eğer insanlar bağrında barındıkları bu yeryüzü hakkında birazcık kafa yorsalar bu gerçeğin her an bilincinde olmaları işten bile değildir. Bu yeryüzü yüce Allah'ın şu engin uzayında yüzen yoğunlaşmış bir toz bulutundan başka bir şey değildir. Evet bu uçsuz-bucaksız boşlukta yüzen yoğunlaşmış bir toz bulutu. Bu toz bulutu bu engin boşlukta bir yandan kendi ekseni çevresinde saatte yaklaşık bin millik bir hızla, öbür yandan da güneş etrafında saatte yaklaşık altmış bin mil hızla dönüyor. Bunların yanısıra bu gezegen, uydularından birini oluşturduğu güneş sistemi ile birlikte bir bütün olarak saatte yirmi bin mile varan bir hızla uzaydaki Lyr burcunda bulunan Vega yıldız kümesine doğru yolalıyor.

Evet, eğer insanlar sözünü ettiğimiz hızla uzayın enginliklerini yutan ve yü-

ce Allah'ın gücünden başka hiçbir tutamağa bağlı olmayan bu yüzer toz bulutuna binmiş yolcular olduklarını düşünseler sürekli biçimde kalpleri ve bakışları yüce Allah'a dönük bulunur, ruhları ve eklemleri titrer, yeryüzünü canlıların ayakları altına seren, bu gezegeni onlar için istikrarlı bir barınak halinde tutan ezici iradeli tek Allah'a sığınmadan edemezlerdi.

Evet, yüce Allah üzerindeki varlıklarla birlikte hem kendi ekseni çevresinde hem güneş etrafında dönen, bunların yanısıra güneş sisteminin diğer gezegenleri ile birlikte sözünü ettiğimiz korkunç hızla yüzen bu gezegeni canlıların yaşamasına elverişli bir barınak yaptı ve burada onların rızıklarını, besin kaynaklarını da hazırladı. Okuduğumuz ayet bu besin kaynakları içinden genel olarak meyvaları ve özellikle "salkımlı hurmaları" anıyor. -Ayetin orjinalinde yeralan "ekmam" sözcüğünün tekili olan "kem" sözcüğü "içinde hurma meyvasının oluştuğu salkım torbası" anlamına gelir-. Böylece hurma meyvesinin güzelliği yanında onun görünüşündeki estetiğe işaret ediliyor. Yine bu yeryüzü besinlerinden yapraklı ve çenekli taneler anılıyor ki, bu yapraklar ve çenekler kuruyunca hayvanlara yem oluyorlar. Yine bu yeryüzü besinlerinden "hoş kokulu bitkiler" anılıyor. Bu bitkilerin türleri çoktur. Kimi insanların yiyeceği olurken, kimi de hayvanlara yem olur, kimi de saçtıkları güzel kokularla insanlar için zevk ve haz kaynağı olurlar.

Buraya kadar yüce Allah'ın çeşitli nimetleri sayılıp döküldü. Bu nimetler Kur'an'ın öğretilmesi, insanın yaratılması, onun konuşma ve meramını anlatma yeteneği ile donatılması, güneşin ve ayın hesaplı bir dengeye bağlanmaları, göğün yüksek yaratılıp tartı ilkesinin yerleştirilmesi, yeryüzünün içindeki meyvalarla, hurmalarla, ekinlerle ve kokulu bitkilerle birlikte canlıların ayakları altına serilmesi idi. Sözün bu noktasında yüce Allah evren ve evrenliler karşısında cinlere ve insanlara şöyle sesleniyor:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu sorunun amacı, belgelemek ve tanık tutmaktır. Çünkü bu noktada hiç bir insan, hiç bir cin, "Rahman" sıfatlı yüce Allah'ın nimetlerini inkâr edemez.

İNSAN VE CİNİN YARATILIŞI

Şimdiye kadar yüce Allah'ın insanlara ve cinlere yönelik nimetlerinin evrende olanları sayılmıştı. Şimdi onların kendi üzerlerinde beliren, özellikle varoluşlarında, ilk baştaki yaratılışlarında ifadesini bulan nimetler gündeme getiriliyor.

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

14- O insanı pişmiş çamuru andıran kuru balçıktan yarattı.
15- Cinleri de dumansız alevden yarattı.
16- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Yaratma ve yoktan varetme nimeti, bütün nimetlerin temelini oluşturur. İlke olarak varolmak ile yokolma arasındaki mesafenin boyutları, insanoğlunun

tanıdığı, bildiği hiçbir ölçü ile ölçülemez. İnsanoğlunun elinde olan ya da aklı ile kavrayabildiği bütün ölçüler bir varlık ile başka bir varlığı karşılaştırmaya yarar. Var olan ile "yok" olan arasındaki mesafeye gelince bunu insan aklı asla kavrayamaz. Aynı imkânsızlığın cinler için de geçerli olduğunu sanıyorum. Çünkü onlar da yaratıklara özgü karşılaştırma kriterlerini kullanan bir yaratık türüdürler.

Buna göre yüce Allah, cinlere ve insanlara yaratma ve yoktan varetme nimetini hatırlatırken aslında onlara kavrama sınırlarını aşan bir nimetten sözetmiş olmaktadır.

Yüce Allah bu hatırlatmanın arkasından insanların ve cinlerin hangi hammaddelerden yaratıldığını açıklıyor. İnsanoğlunun yaratılış hammaddesi de bir başka yaratıktır, yani sertçe dokunulduğunda ses veren, çınlayan kuru balçıktır. Kuru balçık, çamurdan ya da topraktan yaratılma sürecinin bir halkası olabileceği gibi insanın ve toprağın aynı elemenlerden oluştuğu gerçeğini vurgulayan sembolik bir ifade de olabilir.

"Modern bilim, insan organizmasının, toprağın içerdiği elementleri aynilerini içerdiğini kanıtlamıştır. İnsan organizması karbondan, oksijenden, hidrojenden, fosfordan, kükürtten, azottan, kalsiyumdan, potasyumdan, sodyumdan, klordan, mağnezyumdan, demirden, manganezden, bakırdan, florinden, kobalttan, çinkodan, silisyumdan ve aliminyumdan oluşur. Bu elementler, aynı zamanda toprağı da oluşturan elementlerdir. Gerçi bu elementlerin oranı insandan insana değiştiği gibi insan ile toprak arasında da değişiktir. Fakat oranlar bir yana, elementler aynı elementlerdir."[7]

Yalnız modern bilimin bu buluşunu bu ayetin kesin açıklaması saymak doğru değildir. Kur'an'da dile getirilen gerçeğin amacı pozitif bilimin bu buluşu olabileceği gibi başka bir şey de olabilir. Yani bu benzeri ayetlerde insanın topraktan çamurdan ya da kuru balçıktan yaratıldığı gerçeği ile bağdaşan çok sayıdaki oluşum tarzlarından biri kastedilmiş olabilir.

Burada bir noktayı ısrarla vurgulamak istiyoruz. Bu nokta Kur'an'ın ifadelerini insan ürünü bilimsel buluşlarla sınırlamaktan kaçınılmasının gereğidir. Çünkü bilimsel buluşlar hem doğru, hem de yanlış olabilecekleri gibi insanın bilgi ufku genişledikçe, bilgi edinme yöntemleri çoğalıp olgunlaştıkça değişmeye, başkalaşmaya açıktırlar. Bazı iyi niyetli araştırmacılar Kur'an'daki ifadelerin anlamları ile bilimsel buluşlar arasında -bu buluşların deney sonucu mu, yoksa teori mi olduklarına bakmaksızın- uyum sağlamak için can atarlar. Bunun Kur'an'ın ileri görüşlülüğünü, mucizevi niteliğini kanıtlamak niyetiyle yaparlar. Oysa Kur'an, değişmez ifadeleri değişken bilimsel buluşlarla uyuşsa da, uyuşmasa da mucizedir. Onun ifadelerinin anlamları her zaman değişmeye ve başkalaşmaya açık olan, hatta temelden doğruya da yanlış sayılma ihtimali ile sürekli karşı karşıya bulunan bilimsel buluşların dar kalıplarına sıkıştırılamayacak derecede geniş kapsamlıdır. Bilimsel buluşların Kur'an'ın ifadelerini açıklamaya ilişkin tek faydası vardır. O da Kur'an'ın kafamızdaki anlamını genişletmektir. İnsanın gerek iç dünyasına gerekse dış dünyasına ilişkin bir konuya ayetler kısaca değinmekle yetin-

7- "Allah vel-ilmul hadis" adlı kitap, s.180.

miş ise o konudaki bilimsel buluşlar ayetin anlamını düşünürken düşünce ufkumuzu zenginleştirebilir. Fakat bu durumlarda "filânca ayetin anlatmak istediği şey işte şu bilimsel buluştur" diye kestirip atmaktan kaçınmalıyız. Bunun yerine "şu bilimsel buluş, falanca ayetin anlamının bir bölümü olabilir" dememiz gerekir.

Cinlerin dumansız alevden yaratıldıkları konusuna gelince bu, insan ürünü bilimlerin sınırları dışında kalan bir meseledir. Bu konudaki tek kaynak, işte bu Kur'an'dır. Yani tüm varlıkları yaratan ve yaratıklarını herkesten daha iyi bilen yüce Allah'ın verdiği bilgidir. Ayetin orjinalinde geçen "meric" sözcüğü "rüzgârların hareket ettirdiği dil biçimindeki ateş alevi" demektir. Cinler şu yeryüzünde insanlarla birlikte yaşayabilen bir canlı türüdürler. Fakat onların nasıl yaşadıkları konusunda hiçbir bilgimiz yoktur. Yalnız kesin olarak şunu biliyoruz. Onlar da tıpkı insanlar gibi, bu Kur'an'ın muhataplarıdırlar. Nitekim incelemekte olduğumuz bu surenin yanısıra aşağıdaki ayet de bu gerçeği dile getirir:

"Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlesinler diye sana göndermiştik..."[8]

Yukarıdaki ayette cinlere ve insanlara yöneltilen seslenişin amacı onlara varoluşları nimetini hatırlatmak, hangi hammaddeden yaratıldıklarını bildirmektir. Bu nimet bütün diğer nimetlerin temelini oluşturur. Bu yüzden hemen arkasından bu surede sık sık tekrarlanan belgeleme ve tanık tutma içerikli değerlendirme ayeti geliyor. Okuyalım:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

17- O iki doğunun da Rabbidir, iki batının da.
18- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Bu işaret, insan kalbini engin bir coşku ile dolduruyor. Bu coşku, insan hangi doğrultuya yönelirse, hangi tarafa dönerse bakışlarını hangi ufuklara dikerse yüce Allah'ın orada olduğuna ilişkin bilinçten kaynaklanır. Buna göre "doğu"ların ve "batı"ların bulunduğu yerlerde yüce Allah vardır. Yüce Allah "Rabb"lık sıfatı ile, dileği ile, sınırsız otoritesi ile, nuru ile, yönlendirmesi ve doğru yola erdiren rehberliği ile oralardadır.

Burada sözü edilen "iki doğu"dan ve "iki batı"dan maksat güneş ile ayın doğup battıkları yerler olabilir. Bu yorum, yukardaki ayetlerin birinde güneş ile ayın yüce Allah'ın nimetleri arasında anılmış olmaları ile uyuşmaktadır. Ayrıca bu kavramlar, güneşin yaz ve kış mevsimlerindeki farklı doğuş ve batış yerleri olduğuna dikkatlerimizi çekme amacı da taşıyabilirler.

Her neyse bizim öncelikle dikkat edeceğimiz espri bu işaretin çağrışımıdır. Bu çağrışımın içeriği şudur: "Doğu" ve "batı" diye adlandırdığımız yerlerde -diğer her yerde olduğu gibi- yüce Allah vardır. Gezegenleri, yıldızları, sistemleri hareket ettiren el, O'nun güçlü elidir. O'nun nuru, O'nun "Rabb"lık otoritesi evrenin her tarafına yayılmıştır. Doğulara ve batılara yönelik böyle bir düşünce, böyle bir irdeleme çabası, böyle bir gözlem insan kalbine bilinç birikimi, insan kafasına ruhları ve organları coşturan bir bilinç birikimi kazandırır.

8- Ahkaf suresi, 29.

Yüce Allah'ın "iki doğu" ve "iki batı" üzerindeki egemenliği, O'nun evren ile bütünleşen nimetlerinin bir bölümünü oluşturur. Bu yüzden dış dünyaya yönelik kısa bir bakıştan sonra bu surede sık sık karşımıza çıkan bildiğimiz değerlendirme ayeti ile yüzyüze geliyoruz:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Sözkonusu "iki doğu" ve "iki batı" yüce Allah'ın iki doğal mucizesi olmalarının ötesinde aynı zamanda insanlara ve cinlere yönelik iki ilâhi nimettirler. Çünkü bu iki doğal olay yeryüzünün tüm sakinlerine yarar sunmaktadır. Hatta hayatın temel sebeplerinden birdirler. Öyle ki, bu olaylardan biri ya da her ikisi aksasa yaşama şartları ortadan kalkar.

Uzak ufuklara doğru çıkılan bu gezintinin arkasında yine yeryüzüne dönülüyor. Dikkatler bu gezegenin kabuğunu saran suya çekiliyor. Bu suyun her aşaması belirli bir plâna bağlıdır. Yüce Allah onun türünü, akacağı yerleri ve sağlayacağı yararları inceden inceye plânlamıştır. Okuyoruz:

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

19- Acı ve tatlı sulu iki denizi birbiri üzerine salarak yanyana getirdi.
20- Ama aralarında birbirlerine karışmalarını önleyen bir engel vardır.
21- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
22- Her iki denizden de inci ve mercan çıkar.
23- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
24- O'nun denizlerde yüzen, dağlar gibi iri gemileri vardır.
25- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Bu ayette sözü geçen "iki deniz" biri suları acı ve öbürü suları tatlı olan iki tür su birikintisidir. Birinci su birikintisi ile denizler ve okyanuslar, öbürü ile akarsular, nehirler kastediliyor. Ayetin ifadesine göre bu iki su birikintisi birbiri üzerine salınıyor, karşılaşmaları sağlanıyor, fakat içiçe geçmiyorlar, suları birbirine karışmıyor, hiç biri belirli sınırı aşmıyor, görevinin ötesine taşmıyor. Çünkü aralarında yüce Allah'ın sanatının eseri olan ve doğal yapılarından kaynaklanan bir engel vardır.

Suların yerküre üzerinde bu şekilde dağılmış olmaları amaçsız bir rastlantının sonucu değildir. Tersine bu dağılım hayret verici bir plâna dayanır. Yerkürenin dörtte üçünü birbirlerine akıntısı olan tuzlu sular kaplar, kalan dörtte birlik bölümü karalardan oluşur. Bu miktarlardaki tuzlu su yerküreyi kuşatan atmosferi temizlemek için, onu sürekli biçimde hayata elverişli durumda tutmak için gereklidir.

"Uzun yüzyıllar boyunca yerküreden çoğu zehirleyici olan gazlar yükseldiği halde dünyamızı saran hava tabakası temiz kalır, kirlenmez, insanın yaşaması için gerekli olan bileşim dengesi bozulmaz. Bu dengeyi sağlayan mekanizma, o

engin su kitleleri, yani okyanuslardır."[9]

Güneşin ısısının etkisi ile bu büyük ve engin su kütlesinden buharlar çıkar. Bu buharlar sonra yağmur olarak tekrar yeryüzüne iner. Bu yağmurlar çoğu nehirler olmak üzere çeşitli tatlı su kaynakları oluşur. Okyanusların genişliği, güneş ısısı, atmosferin yüksek katlarının soğukluğu ve diğer bazı meteoroljik faktörler arasındaki uyumun etkisi ile tatlı su kütlesini oluşturan yağmurlar meydana gelir. Bitkilerin, hayvanların ve insanların hayatı işte bu tatlı suya dayanır.

Yaklaşık olarak bütün akarsular denizlere dökülürler. Akarsular yeryüzünün tuzlarını denizlere, okyanuslara taşırlar. Fakat denizler ve okyanuslar akarsuların özelliğini bozmazlar, geriye akıp onlara karışmazlar. Normal olarak akarsu yatakları deniz düzeyinden yüksektir. Bundan dolayı deniz ve okyanus suları kendilerini besleyen akarsulara doğru yürümez, tuzlu suyu ile onların yataklarını kaplamaz, böylece akarsuyun özelliklerini bozup fonksiyonlarını engellemez. Bu ikisi arasında yüce Allah'ın sanatının eseri olan sözkonusu doğal engel vardır. Bu yüzden bu iki su türü birbirine karışmaz.

Buna göre bu iki su kütlesi türünün ve bunların arasındaki doğal engelin yüce Allah'ın nimetleri arasında anılması yerindedir, tuhaf değildir. Okuyoruz:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Arkasından insanların gündelik hayatlarında yakından tanıdıkları iki deniz kaynaklı nimet türü anılıyor. Okuyoruz:

"Her iki denizden de inci ve mercan çıkar."

İnci aslında bir hayvan türüdür. **"İnci belki de denizlerin en enteresan yaratığıdır. Bu canlı denizlerin derin yerlerinde yaşar. Üzerinde, kendisini tehlikelerden koruyan kireçli bir kabuk vardır. Bu hayvanın öbür canlı varlıklardan farklı bir yapısı ve yaşama tarzı vardır. Balıkçı ağına benzer ince örgülü acayip bir ağı vardır. Bu ağ süzgeç görevi görür. Suyun, havanın ve besin maddelerinin hayvanın vücuduna girmesini sağlarken kum ve çakıl taşı gibi zararlı maddelerin girişine engel olur. Bu ağın altında hayvan ağızları bulunur. Her ağızda dört dudak vardır. Eğer bir kum tanesi, bir çakıl ya da zararlı bir canlı şu ya da bu biçimde sözkonusu kabuktan içeri gererse hayvan hemen kaygan bir sıvı salgılayarak o yabancı maddeyi kuşatır, sonra bu sıvı içindeki yabancı madde ile birlikte donarak inciye dönüşür. Oluşan incinin iriliği, sözkonusu yabancı maddenin hacmine göre değişir."[10]**

"Mercan da yüce Allah'ın enteresan yaratıklarından biridir. Denizlerin beş metre ile üçyüz metre arasında değişen derinliklerinde yaşar. Vücudunun alt kısmı ile bir taşa ya da bir deniz gibi bitkisine tutunur. Vücudunun üst kısmında bulunan ağız boşluğu bazı çıkıntılarla kaplıdır. Hayvan bu çıkıntıları besinini sağlamak için kullanır. Çoğunlukla deniz böceği gibi küçük canlılardan oluşan avlar bu çıkıntılara dokunur-dokunmaz hareketsiz hale gelerek bu çıkıntılara yapışıp kalır. Sonra bu çıkıntılar kasılarak ağza doğru eğilirler. Böylece insanların

9- Bu paragraf Newyork Bilimler Akademisi başkanı Crosby Morisson'un "İnsan Yalnız Değildir" adlı eserinin Muhammed Salih Feleki tarafından "İlim, imana çağırıyor" adı ile yapılan çevirisinden.

10- "Allahu vel-ilmul hadis" adlı kitap, s.105.

yemek borusunu andıran dar bir kanaldan geçerek hayvanın vücuduna girer.

Bu hayvan üreyici hücreler salgılayarak çoğalır. Bu hücreler yumurtacıkları döller. Böylece oluşan embriyo, bir taşa konar ya da bir deniz-altı bitkisine tutunur ve bir süre sonra tıpkı diğer hayvan türlerinde görüldüğü gibi, ayrı bir canlı olur.

Yaratanın gücünün bir kanıtı olarak bu hayvanın bir başka üreme biçimi vardır. Bu üreme biçimi tomurcuklanmadır. Bu yolla meydana gelen yavru tomurcuklar anaç tomurcuklarla birlikte bulunur. Böylece mercan ağacı oluşur. Bu ağacın kalın olan gövdesi dallanma noktalarına yaklaştıkça incelir ve tepe noktasında son derece ince olur. Mercan ağacının boyu otuz santim kadar olur. Canlı mercan adaları portakal sarısı, karanfil kırmızısı, zümrüt mavisi ve koyu siyah gibi çeşitli renklerde olurlar.

Kırmızı mercan, hayvanın canlı kısımlarının yokoluşundan sonra geride kalan katı omurgadır. Bu ölü hayvanların kalkerli iskeletleri büyük koloniler meydana getirir.

Kuzey-doğu Avustralya'daki "Büyük Mercan Seddi" zincirleme kayalar oluşturan bu mercan kolonilerinin en tanınmışıdır. Bu kaya zincirinin uzunluğu bin üçyüz elli mil, genişliği ise elli mil kadardır. Bu kaya zinciri sözünü ettiğimiz küçük canlılardan oluşmuştur."[11]

Bilindiği gibi inciden ve mercandan pahalı ve değerli süs eşyaları ve takılar yapılır. Yüce Allah, kullarına bu iki nimetini hatırlattıktan sonra bu surenin sembolü olan değerlendirme ayeti ile yine yüzyüze geliyoruz:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Sonra denizlerde yüzen ve büyüklükleri bakımından dağları andıran gemiler gündeme geliyor. Okuyoruz:

"O'nun denizlerde yüzen, dağlar gibi iri gemileri vardır."

Görüldüğü gibi yüce Allah, denizde yüzen gemileri kendine mal ediyor. Çünkü onlar O'nun gücü ile yüzebiliyorlar. Onları engin denizlerde dalgaların pençesinden koruyan O'dur. Onları denizlerin dalgalı yüzeylerinde tutup batmamalarını sağlayan O'nun dengeleyici gücüdür. O yüzden bunlar "O'nundur". Gerçekten gemiler, eski dönemlerde olduğu gibi günümüzde yüce Allah'ın insanlara bağışladığı başlıca nimetlerden biridir. Bunlar insanlara hatırlanmaya değer, hiçbir zaman inkar edilemeyecek önemde ulaşım imkânları, konfor şartları, geçim ve kazanç kaynakları sağlarlar. Bu imkânlar yalanlanamayacak ve inkâr edilmeyecek derecede önemli ve belirgin oldukları için yüce Allah yine soruyor:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu noktada görünen evren sayfasının gözden geçirilmesine son veriliyor. Fani alemin sayfası kapatılıyor. Tüm yaratıkların karaltıları gözlerden kayboluyor. Tüm canlılar meydandan çekiliyor Yüce Allah'ın keremli ve kalıcı varlığı ortalığa doluyor. Kalıcılıkta ve ululukta tek ve ortaksız olarak beliriyor. Geçiciliğin ve yokoluşun gölgesini gözlemekte olan insan idrakinde "kalıcılık" realitesi yerleşiyor.

11- a.g.e. s.107.

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

26- Yeryüzündeki her şey yokolocaktır.
27- Sadece kerem sahibi, yüce Rabbinin varlığı süreklidir.
28- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Bu ifadenin gölgesi altında nefesler kesiliyor, sesler korkudan kısılıyor, elayak hareketsiz kalıyor. Yokoluşun gölgesi bütün canlıları kaplıyor, bütün hareketleri kuşatıyor, göklerin ve yeryüzünün ufuklarını sarıyor. Yüce Allah'ın kalıcı ve kerem saçıcı varlığı vicdanları, vücudun tüm organlarını zamanı, mekânı gölgesi altına alıyor, tüm varlık alemini ululuğun ve saygınlığın örtüsü altına alıyor.

İnsanın dili ve kalemi bu tabloyu tasvir edemez, Kur'an'ın bu ifadesine hiçbir şey ekleyemez. Bu ifade insan vücudunun bütün organlarına ürpertili bir sükunet, kapsayıcı bir yücelik, korku dolu bir suskunluk dolduruyor. Gözlerimizin önünde her tarafı bomboş bırakan bir yokoluş, hareketten eser bırakmayan koyu bir ölüm tablosu canlandırıyor. Hareket ve hayatla dolup taşan şu evrende artık hiçbir kımıldama yoktur. Bu tablo aynı zamanda sürekli kalıcılık realitesini gözlerimizin önünde canlandırır, bu realitenin damgası insan idrakine vurulur. Gerçi insan, hayatının deneyimleri içinde böyle bir realiteye, yani sürekli kalıcılık gerçeğine yabancıdır, ama bu şaşırtıcı Kur'an ifadesini okurken onu derinliğine kavrar.

Bu derin dokunuşun arkasından bildiğimiz değerlendirme ayeti ile yüzyüze geliyoruz. Yüce Allah bu realitenin evrene yerleşmesini, yani evrendeki her şeyin yokoluşunun arkasından sadece Allah'ın keremli ve yüce varlığının kalmasının pratiğe yansıtılmasını cinlere ve insanlara yönelik bir nimet sayarak onların dikkatlerini bu nimete çekiyor. Okuyalım:

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu bir nimettir. Daha doğrusu öbür bütün nimetlerin temelini oluşturur. Çünkü bütün bu varlıklar, o kalıcı varlıktan, O'nun yasalarından, O'nun düzeninden ve kendine özgü niteliklerinden kaynaklanır. Bu varlıklara ilişkin yasalar, değer yargıları, akıbetler, ödüller ve cezalar da bu kalıcı varlığa dayanır. Tüm varlıkları yaratan, yoktan var eden O "sürekli canlı"dır. Herşeyi koruyan, gözeten de O'dur. Hesaba çeken, ödülleri ve cezaları belirleyen de O'dur. Sürekli kalıcılık ufkundan ölümcül, fanilik alanını denetim altında tutan da O'dur. O halde bütün nimetler bu "sürekli kalıcılık" realitesinden kaynaklanır. Bu alemin varlık sahnesine çıkışı ve düzenli işleyişi bu gerçeğe, yani yokoluşun, geçiciliğin ötesindeki "sürekli kalıcılık" gerçeğine dayanır.

Ölümcül ve geçici alemin ötesindeki "sürekli kalıcılık" gerçeğinden bir başka gerçek doğar ki, o da şudur: Bütün ölümcül (fani) yaratıklar, varoluşlarının devamını sağlayacak tüm ihtiyaçları için o tek, eşsiz, ortaksız, ihtiyaçsız, yüce diri'ye yönelirler.

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ

يَسْـَٔلُهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ ٱلثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ إِنِ ٱسْتَطَعْتُمْ أَن تَنفُذُوا۟ مِنْ أَقْطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ فَٱنفُذُوا۟ ۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَٰنٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

29- Göktekiler ve yerdekiler hep O'ndan bir şey isterler. O her gün (her an) yeni bir işle meşguldür.
30- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
31- Ey insanlar ve cinler, yakında sizinle hesaplaşmak için özel vakit ayıracağız.
32- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
33- Ey cinler ve insanlar, eğer göklerin ve yerin sınırlarını aşarak kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçınız. Fakat ancak özel bir gücünüz varsa bunu başarabilirsiniz.
34- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
35- Üzerinize dumansız alev ve bakır eriyiği püskürtülür de bu azaptan sizi kurtaran bulunmaz.
36- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Evet, göktekiler ve yerdekiler her şeyi O'ndan isterler. O'nun kapısı dilek kapısıdır. O'ndan başkasından hiç bir şey istenmez. Çünkü o "başkası" kim olursa olsun, ölümcüldür, fanidir; dilek kapısı olmaya elverişli değildir. Herkes dileğini O'na yöneltir; dilekleri tek O karşılayabilir. Sırf O'nun kapısını çalanın eli boş dönmez. O'ndan başkasına el açan kimse dilek kapısını şaşırmış, umut kulpunu elinden kaçırmış ve cevap alma şansını yitirmiştir. Çünkü ölümcül bir varlığın, başka bir ölümcül varlığa verecek nesi olabilir? Kendisi ihtiyaç içinde olan bir zavallı başka bir "muhtaç"ın derdine nasıl çare olabilir?

Yüce Allah sürekli meşguldür, her an yeni bir iş yapıyor. Sınırı olmayan bu evrenin tümü O'nun plânına dayanır, O'nun dileğine bağlıdır. O'dur bu evreni çekip-çeviren. Bu çekip-çeviricilik, bu yöneticilik bu evreni hem bir bütün olarak ve hem de evrenin her bireyini, her birimini teker teker içerir. Hatta her canlı organ, her hücre, her atom bu ortaksız yönetimin şemsiyesi altındadır. Her şeyi O yarattığı gibi her şeyin fonksiyonunu da O belirler. Sonra da her nesneyi, fonksiyonunu yerine getirirken gözetimi altında tutar.

Bu kapsamlı yönetim filizlenen her tomurcuğu, dalından düşen her yaprağı, yerin derinliklerinde gizlenen her tohumu, yaş-kuru her şeyi, denizlerdeki tüm balıkları, deliğindeki her kurtçuğu, kuytu köşesindeki her böceği, inindeki her vahşi hayvanı, yuvasındaki tüm kuşları, her yumurtacığı, her civcivi, her kanadı, her tüyü ve tüm canlı organizmaların her hücresini izler.

Bu kapsamlı ve ayrıntılı yönetimin yüce sahibini, hiçbir işi öbür işinden alıkoymaz; görünür-görünmez hiçbir şey O'nun bilgisinin kapsamı dışında kalmaz. Yeryüzünde yaşayan cinlerin ve insanların tüm işleri de O'nun bu faaliyet alanı

içindedir. Bundan dolayı O, insanlara ve cinlere bu nimetini hatırlatıyor, tescil etme ve tanık tutma amacı ile bu nimeti dile getiriyor. Okuyalım:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

KIYAMET

Böylece ölümcüllüğün ötesindeki sürekli kalıcılık gerçeği vurgulanmış oldu. Arkasından her şeyin o tek kalıcı varlığa yöneldiği gerçeği hatırlatıldı. Arkasından tüm varlıklara ilişkin faaliyetlerin, plânlamaların ve yönetilmelerin O ortaksız yöneticinin dileğine bağlı olduğu, bunun kullara yönelik bir lütuf, bir dilek olduğu açıklandı.

Bu genel gerçeğin ve onun türevleri olan öbür gerçeklerin vurgulanması ile evrenin gözler önüne serilmesine ve insanlar ile cinlerin karşısına dikilmesine son verilerek surenin yeni bir kesitine geçiliyor. Bu kesit tehdit ve korkutma içeriklidir. Tehdit, ürkütücü ve tüyler ürperticidir. Korkutma sarsıcı ve dehşet uyandırıcıdır. Bu tehditli ve korkutmalı cümleler, surenin bundan sonraki akışı boyunca insanların ve cinlerin karşısına çıkarılacak olan kıyamet dehşetine zihinleri hazırlayıcı bir nitelik taşır.

Evet; **"Ey insanlar ve cinler, yakında sizinle hesaplaşmak için özel vakit ayıracağız."**

Aman Allahım! Ne korkunç, ne sarsıcı bir dehşet! Buna insanlar ve cinler şöyle dursun; sıradağlar, yıldızlar ve gezegenler bile dayanamaz.

Allah... Yüceler yücesi Allah. Allah güçlü, her şeyi yapabilen, ezici iradeli, buyruğuna karşı durulmaz, büyük, ulu Allah. Evet, yüceler yücesi Allah, şu iki zavallı, küçücük varlık türü ile, insanlar ve cinler ile hesaplaşmak üzere başbaşa kalacağını bildiriyor. Hem de tehdit ve intikam yansıtan bir dille.

Bu çok önemli bir olay. Büyük bir dehşet. Her türlü düşünceyi, her türlü ihtimali aşan çarpıcı bir gelecek.

Aslında yüce Allah'ın meşgul olması sözkonusu değildir ki, vakit ayırması, zamanını boşaltması sözkonusu olsun. İfadenin amacı olayı insanın idrakine yaklaştırmak, tehdide sarsıcı ve dehşet saçan bir somutluk kazandırmak, bu tabloyu hayalinde canlandıran herkesi tepeden tırnağa titretmektir. Yoksa tüm evren bir tek sözle yaratılmıştır. Bir tek "ol" sözü ile. Buna göre yokedilişi, mahvedilişi için de bir tek söz yeterlidir, o söz üzerine herşey göz açıp kapayıncaya kadar yok olur. Peki yüce Allah sırf insanlarla ve cinlerle başbaşa kalıp da onların hesabına el koyduğunda, onları cezalandırmaya hazırlandığında bu zavallıcıkların halleri nice olur?

Bu korku dolu dehşet tablosunun gölgesi altında yüce ALlah bu zavallılara yine soruyor:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Arkasından korkutmanın ve sarsmanın dozajı arttırılarak insanlara ve cinlere meydan okunuyor. Bu meydan okuyuşta ellerinden geliyorsa göklerin ve yeryüzünün boyutları dışına kaçarak Allah'ın sillesinden kurtulmaları öneriliyor.

"Ey insanlar ve cinler, eğer göklerin ve yerin sınırlarını aşarak kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçınız."

Nasıl ve nereye kaçacaklar?

"Fakat ancak özel bir gücünüz varsa bunu başarabilirsiniz."

Oysa böyle bir güç, ancak onun ortaksız sahibinin elinde vardır.

İnsanlar ile cinler bir kere daha aynı soru ile karşı karşıya geliyorlar:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Acaba zavallıların yalanlamaya kalkışacak, hatta ağızlarını açıp bir şey söylemeye yeltenecek en ufak bir güçleri, bir cesaret kırıntıları kaldı mı?

Fakat bu ezici saldırı kampanyası son noktasına kadar sürüyor. Korkunç tehdidin soluğu bu zavallıların ense kökünü yoklamaya devam ediyor. Yüz kızartıcı akıbetleri somut olarak gözleri önüne seriliyor. Okuyalım:

"Üzerinize dumansız alev ve bakır eriyiği püskürtülür de bu azaptan sizi kurtaran olmaz.

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu tablo, insanların ve tüm varlıkların alışageldiklerinin ötesinde, insanların ve tüm varlıkların hayallerindeki imajları aşan korkunçlukta bir dehşet tablosudur. Benzerine rastlanmayan, orjinal bir tablodur. Kur'an'da buna yakın içerikte birkaç tablo çizilmiştir. Ama onlar buna benzemekle birlikte tam olarak bunun gibi değildirler. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Varlıklı yalanlayıcıları benimle başbaşa bırak."[12]

"Şu tek olarak yarattığım adamla beni başbaşa bırak."[13]

Fakat "Ey insanlar ve cinler, yakında sizinle hesaplaşmak için özel vakit ayıracağız" ayeti, yine de bu ayetlerden daha sert, daha etkileyici, daha korkunç ve daha dehşet saçıcıdır.

Bu noktadan itibaren surenin sonuna kadar kıyamet günü sahneleri ile yüzyüze geleceğiz. Kıyamet günü evrenin alt-üst oluşunu canlandıran tablo ile bunu izeyecek olan hesap verme, azaba çarpılma ve ödül alma tabloları gözlerimizin önüne getirilecek.

Bu tabloların sunuluşu, surenin girişinin genel havası ve evrensel alanı ile uyumlu bir evrensel tablo ile başlıyor. Okuyalım:

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ
عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ فَبِأَيِّ

12- Müzzemmil suresi, 11. 13- Müddessir suresi, 11.

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

37- Gök parçalanıp da kırmızı gül renginde bir yağ eriyiğine dönüştüğü zaman;
38- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
39- O gün ne insana ne de cinne suçu sorulmaz.
40- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
41- Suçlular yüz ifadelerinden tanınarak perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.
42- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
43- İşte suçluların yalanladıkları cehennem budur.
44- Cehennem ile kaynar su arasında mekik dokurlar.
45- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

Evet; **"Gök parçalanıp da kırmızı gül renginde bir yağ eriyiğine dönüştüğü zaman.**

Kırmızı gül renginde, fakat yağ sıvılığında.

Kıyamet günü evrenin nasıl olacağına ilişkin ayetlerin toplamı, o gün bütün gezegenlerin, yıldızların ve gök cisimlerinin büyük bir yıkıma uğrayacaklarını, yörüngelerini ve hareket düzenlerini kaybederek kaosa düşeceklerini bildirmektedirler. Yukarda okuduğumuz ayetin de aralarında bulunduğu bu ayetlerin başlıcalarını şimdi birlikte gözden geçirelim:

"Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar ufalandıkça ufalanıp da toz duman haline geldiği zaman".(14)

"Göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneş ile ay biraraya getirildiği zaman".(15)

"Güneş dürüldüğü, yıldızlar karardığı, dağlar yürütüldüğü, on aylık gebe develer başıboş bırakıldığı, vahşi hayvanlar biraraya toplandığı, denizler kaynatıldığı zaman."(16)

"Gök yarıldığı, yıldızlar boşluğa dağıldığı, denizler birbirine akıtıldığı zaman."(17)

"Gök yarıldığı, ona yaraşır biçimde Rabbine kulak verip boyun eğdiği, yer genişletildiği, içinde olanları atıp boşaldığı, ona yaraşır biçimde Rabbine kulak verip boyun eğdiği zaman."(18)

Gerek bunlar, gerekse aynı konuyu ele alan diğer ayetler o gün tüm evreni etkileyecek olan o dehşetli olaya işaret ederler. Bu olayın iç yüzünü yüce Allah'tan başka hiç kimse bilmez.

Evet; **"Gök parçalanıp da kırmızı gül renginde bir yağ eriyiğine dönüştüğü zaman;**

Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Devam ediyoruz:

"O gün ne insana ne de cinne suçu sorulmaz."

14- Vakıa suresi, 4-6
15- Kıyamet suresi, 7-9
16- Tekvir suresi, 1-6
17- İnfitar suresi, 1-3
18- İnşikak suresi, 1-5

Bu tablo, o bol tanıklı günün tablolarından biridir. O gün değişik tablolar gerçekleşecektir. Kiminde kullar sorguya çekilecektir. Kiminde kullara hiçbir soru sorulmayacaktır. Kiminde herkes kendini savunmaya girişecektir. Kiminde sorumluluğu, suçu ortağının üzerine atacaktır. Kiminde konuşmaya, tartışmaya, çekişmeye izin verilmeyecektir. Kısacası o gün uzun, bitmez bir gündür. Her tablosu dehşet dolu ve bol tanıklıdır.

SUÇLULAR VE CEHENNEM

Bu ayette hiçbir insana ve cinne günahlarının sorulmayacağı tablodan sözediliyor. Çünkü o tabloda herkesin niteliği ve davranış birikimi biliniyor. Kötülük izleri kara lekeler halinde ve iyilik izleri beyaz parıltılar halinde yüzlerde belirir. Gerek bu belirtiler gerekse o belirtiler yüz hatlarında okunur. Böyle bir durumda yalanlama ve inkâr etme olur mu?

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

"Suçlular yüz ifadelerinden tanınarak perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu sahne hem korkunç ve hem de korkunçluğunun yanısıra küçük düşürücüdür. Çünkü suçluların ayakları yüzü ile birleştiriliyor. Sonra bu biçimde, kargatulumba, cehenneme atılıyorlar. O anda yalanlama ve inkâr etme olur mu?

Bu sahne gözler önünden geçerken, suçluların perçemlerinden ve ayaklarından tutulup cehenneme atılma işlemleri sürerken ayet, bu gösterinin izleyicilerine dönüyor. Onlar sanki bu sure okunurken oradadırlar. Kendilerine şöyle sesleniliyor:

"İşte suçluların yalanladıkları cehennem budur."

İşte şimdi gördüğünüz gibi o önünüzdedir. Devam ediyoruz:

"Cehennem ile kaynar su arasında mekik dokurlar."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Isısı son derece yüksek bir su. Sanki ateşte pişen bir yemek! Cehennemliklere cehennemin kendisi ile bu kaynar sıvı arasında mekik dokutulur. Bakın, işte şu anda onlar bu iki azap kaynağı arasında gidip geliyorlar.

MÜ'MİNLER VE CENNET

Bu acıklı azabın sahnesi idi. Şimdi de nimetlerin, mutlulukların ve onurlandırıcı ağırlamaların sahnesini izliyoruz:

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَآ
أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِن كُلِّ

فَاكِهَةٌ وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٩﴾ فِيْهِنَّ خَيْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧١﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ فِى الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ
عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

46- Rabbinin huzuruna çıkacağı andan korkanlara cennette bir konut verilecektir.

47- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

48- Bu cennet konutlarının bahçeleri sık dallı ağaçlarla kaplıdır.

49- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

50- Bu iki konutta birer pınar akmaktadır.

51- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

52- Bu konutların bahçelerindeki ağaçlarda her meyvanın iki çeşidi vardır.

53- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

54- Bu konutlarda ağırlananlar astarları yaldızlı atlastan minderlere yaslanırlar. Her iki konutun bahçelerindeki ağaçların meyvaları yere yakındır, kolayca devşirilebilirler.

55- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
56- Bu konutlarda gözleri erkeklerinden başkasını görmeyen, daha önce ne insan ve ne de cin kökenli bir erkeğin, el değdirmediği eşler vardır.
57- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
58- O eşler sanki birer yakut ve mercandırlar.
59- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
60- İyiliğin, iyilikten başka bir karşılığı olabilir mi?
61- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
62- Bu iki cennet konutunda alt düzeyde iki cennet konutu daha vardır.
63- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
64- Bu konutların renkleri koyu yeşildir.
65- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
66- İki konutta sürekli kaynayan iki pınar vardır.
67- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
68- İki konutun bahçelerinde de çeşitli meyva, hurma ve nar ağaçları vardır.
69- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
70- O konutlarda iyi huylu, güzel kadınlar vardır.
71- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
72- O kadınlar ceylan gözlüdürler ve çadırlarının dışına hiç çıkmazlar.
73- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
74- Daha önce onlarca ne cin ne insan kökenli hiçbir erkeğin eli değmemiştir.
75- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
76- Bu konutlarda ağırlananlar yeşil yastıklara ve güzel işlemeli minderlere yaslanırlar.
77- Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?
78- Kerem sahibi, ulu Rabbinin adı ne yücedir!

"Rabbinin huzuruna çıkacağı andan korkanlara cennette bir konut verilecektir."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

İncelediğimiz Kur'an surelerinde ilk kez "iki cennet" deyimi ile karşılaşıyoruz. Bu iki cennetin, bildiğimiz büyük cennetin bölümleri olması en yakın ihtimaldir. Fakat özel olarak anılmaları, düzeylerinin yüksekliği yüzünden olabilir. Vakıa suresini incelerken cennetliklerin başlıca iki gruptan oluştuklarını, bu grupların "öncüler" ile "amel defterleri sağ ellerine verilenler" olduklarını göreceğiz. Bu iki gruba sunulacak nimetler birbirinden farklı olacaktır. Burada sözü edilen iki cennetin yüksek mertebeli bir gruba ayrıldığını düşünebiliriz. Bu yüksek mertebeli grup, Vakıa suresinde sözü edilen "öncüler" grubu olabilir. İlerdeki ayetlerde iki başka cennetten daha sözedildiğini göreceğiz. Bu cennetlerin de bu "öncü" grubu izleyen cennetliklere ayrıldığını düşünüyoruz. Bu grup "amel defterleri sağ ellerine verilen"lerin grubu olabilir.

Her neyse. Şimdi bu ilk iki cenneti görelim. Birkaç saniyeliğine içlerinde yaşayalım:

"Bu cennet konutlarının bahçeleri sık dallı ağaçlarla kaplıdır."
"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu konutların bahçeleri küçük dallı, serinletici ağaçlarla kaplıdır. Bu ko-

nutlar sulak ve yeşillikli bahçeler üzerinde kurulmuştur.

"Bu iki konutta birer pınar akmaktadır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu konutların bahçelerinin suyu boldur. Kullanılması kolay ve konforludur.

"Bu konutların bahçelerindeki ağaçlarda her meyvanın iki çeşidi vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu konutların bahçelerinin meyvaları çeşit çeşit ve boldur.

Peki bu cennet konutlarının sakinlerinin durumları nasıldır? Şimdi onlara bakalım:

"Bu konutlarda ağırlananlar astarları yaldızlı atlastan minderlere yaslanırlar. Her iki konutun bahçelerindeki ağaçların meyvaları yere yakındır, kolayca devşirilebilirler."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu konutlardaki minderlerin astarları, yaldızlı ipektendir ve kabarıktır. Minderlerin astarları böyle olunca, kim bilir yüzleri ne kadar alımlıdır. Ayrıca ağaçlarının dalları yere yakındır. Meyvaları zorluk çekilmeden devşirilebilir.

Bu cennet konutlarının nimetleri ve konforu bu kadarla da bitmiyor. Bu nimetlerin son derece iç açıcı başka bir örneği daha vardır. Okuyoruz:

"Bu konutlarda gözleri erkeklerinden başkasını görmeyen, daha önce ne insan ve ne de cin kökenli bir erkeğin, el değdirmediği eşler vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu eşlerin duyguları da, bakışları da temizdir, iffetlidir. Eşlerinden başkasına bakmazlar. Üzerlerine ne insan ve ne de cin eli değmemiştir, tam anlamı ile lekesizdirler. Bunların yanısıra gözalıcı ve parlak tenlidirler:

"O eşler sanki birer yakut ve mercandırlar."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu saydıklarımız, Rabbinin karşısına çıkacakları anın korkusunu kalplerinde taşıyanların ödülüdür. Böyle bir kul yüce Allah'ı hep görüyor gibi davranır. Rabbinin kendisini gördüğünün bilincinde olur. Böylece Peygamberimizin tanımı ile "ihsan" mertebesine erer. Sonunda da "Rahman" sıfatlı Allah'ın lütfu olarak bu "ihsan"ın ödülünü alır. Okuyoruz:

"İyiliğin, iyilikten başka bir karşılığı olabilir mi?"

Bu nimet ve ihsan gösterisi sırasında bu surede alışageldiğimiz ayeti her nimet ayının sonunda tam yerini buluyor:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Şimdi de öbür iki cennetin konuklarını izleyelim:

"Bu iki cennet konutunda alt düzeyde iki cennet konutu daha vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu iki cennet konutu, önceki iki cennet konutundan daha alt düzeydedir.

Bunlar;

"Bu konutların renkleri koyu yeşildir."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Bu cennetlerin bahçeleri içlerindeki otlardan ötürü koyu yeşildir. Ayrıca;

"İki konutta sürekli kaynayan iki pınar vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Buradaki pınarlar kaynıyor. "Kaynama", "akma"dan önce gelen bir harekettir.

"İki konutun bahçelerinde de çeşitli meyva, hurma ve nar ağaçları vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Oysa önceki iki cennetin bahçelerindeki ağaçlarda her tür meyvenin iki çeşidi vardı.

"O konutlarda iyi huylu, güzel kadınlar vardır."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Ayetin orjinalindeki "ha" "ye" ve "ra" harflerinden oluşan sözcük "hayrat" biçiminde de okunabilir, "hayyırat" biçiminde de okunabilir. Öyle de okunsa, böyle de okunsa, taşıdığı anlam aşağıdaki ayette açıklanıyor:

"O kadınlar ceylan gözlüdürler ve çadırlarının dışına hiç çıkmazlar."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Çadır" sözcüğü, çöl hayatını çağrıştırır. O çöl hayatına ilişkin bir konfordur, ya da çölde yaşayan insanların isteklerinin sembolik bir ifadesidir. Bu cennetlerdeki çadırların dışına hiç çıkmazlar. Oysa daha önceki iki cennetin kadınları "eşlerinden başkasına bakmazlar" diye tanımlanmışlardı.

"Daha önce onlarca ne cin ne insan kökenli hiçbir erkeğin eli değmemiştir."

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Görülüyor ki, iffet temizliği, her iki cennet gurubundaki kadınların ortak niteliğidir.

Şimdi de bu iki cennet konutunda ağırlananları izleyelim:

"Bu konutlarda ağırlananlar yeşil yastıklara ve güzel işlemeli minderlere yaslanırlar."

Ayetin orjinalindeki "refref" sözcüğü "minder" anlamındadır ve "Akbar" yapımı gibi tanımlamıyor. Amaç minderin üstün kaliteli olduğunu arapların daha kolay anlamasını sağlamaktır. Çünkü araplar bütün enteresan nesneleri ve eşyayı cinde bir vadinin adı olan "Akbar"a malederlerdi. Fakat önceki iki cennetin minderlerinin astarları yaldızlı atlastandı ve oranın bahçelerindeki ağaçların dalları kolayca devşirilmeyi sağlayacak biçimde yere yakındı. Görülüyor ki, o iki cennet konutu ile bu iki cennet konutu arasında düzey farkı vardır.

Her iki tür cennetin nimetlerinin tanıtılmasından sonra aynı değerlendirme ayeti ile yüzyüze geliyoruz:

"Peki, Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?"

Yüce Allah'ın evrendeki, yaratıklar üzerindeki ve ahiretteki nimetlerini gözler önüne seren bu surenin bitiminde son çarpıcı mesajla yüzyüze geliyoruz. Bu mesaj, kerem sahibi yüce Allah'ın adını saygı ile anıyor. O ki, tüm canlılar ölüp yokolduktan sonra onun keremli varlığı sürekliliğini devam ettiriyor.

"Kerem sahibi, ulu Rabbinin adı ne yücedir!"

Tam da "Rahman" suresine uygun bir bitiştir bu.

RAHMAN SURESİNİN SONU

Vakıa Suresi

56

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 96

Bismillahirrahmanirrahim.

"Vakıa", yani kıyametin kopması bu surenin hem adı hem de konusudur. Çünkü bu Mekke inişli surenin işlediği temel konu ahiretteki yeniden diriliş olayıdır. Sure bu gerçeği kuşku ile karşılayanların, yüce Allah'a ortak koşanların, Kur'an'ı yalan sayanların şu saçma sözlerine cevap verir:

"Ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra, biz yeniden mi diriltileceğiz?"
"Eski atalarımız da mı?"[1]

Bundan dolayı sure, kıyametin kopmasını anlatarak söze giriyor. Bu olayı her türlü söze son veren, bütün kuşkuları kökten silen, zihinlere kesinlik aşılayan niteliği ile, "meydana gelmiş, gerçekleşmiş olma" niteliği ile tanıtıyor. Okuyoruz:

"Kıyamet koptuğu zaman,
Onu hiç kimse yalanlayamayacaktır."[2]

Sure, bu dehşetli günü öbür günlerden ayıran önemli olaylara değiniyor. O günün dehşet saçan ortamında yeryüzü tanınmayacak hale geleceği gibi egemen değerler de alt-üst olacak ve bunun sonucunda insanların kaderleri, toplumların konumları köklü değişikliklere uğrayacaklardır. Okuyoruz:

"O kimini alçaltır, kimini de yükseltir.
Yeryüzü şiddetle sarsıldığı zaman.
Dağlar paramparça olup,
Toz halinde boşluğa dağıldığı zaman.
Sizler üç gruba ayrıldığınız zaman."[3]

Sonra bu üç grubun, yani öncülerin, defterleri sağdan verilenlerin ve defterleri soldan verilenlerin karşılaşacakları akibetin ayrıntılarına geçilir. Surenin akışı içinde bu üç grubun karşılaşacakları nimetler ve azap türleri tek tek anlatılır. Öyle ki, insan anlatılanları olup-biten somut gerçekler olarak algılar ve onlara ilişkin hiç bir kuşkusu kalmaz. En ince ayrıntılar öylesine somut bir anlatımla gözler önüne serilir ki, dünyada o hayatı inkâr edenler gerek kendi akıbetleri-

1- Vakıa suresi, 47-48. 2- Vakıa suresi, 1-2. 3- Vakıa suresi, 3-7.

ni gerekse müminlerin sonunu gözleri ile görürler. O kadar ki, bu zavallıların orada pençesinde kıvrandıkları acıklı azap tanıtıldıktan sonra onlar için şöyle denir:

"Çünkü onlar vaktiyle varlık içinde şımarmışlar, azıtmışlardı.

Büyük günah (Allah'a ortak koşmayı) ısrarla işliyorlardı.

Derlerdi ki; 'Ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra biz yeniden mi diriltileceğiz?'

'Eski atalarımız da mı?'"(4)

Görülüyor ki, sanki azap şu andaki olaydır ve dünya geçmişte kalmıştır. Sanki bu geçmiş onları ayıplamak ve kınamak amacı ile hatırlatılmaktadır. Sanki dünyadaki tutumları yüzünden ayıplanmaya ve oradaki inkârcılıkları yüzünden şu anda kınamaya uğruyorlar.

Böylece surenin ilk bölümü sona eriyor ve yeni bir bölüm başlıyor. Bu yeni bölümde inanç sistemi meselesi bütün yönleri ile ele alınıyor. Bunun yanısıra surenin ana konusu olan yeniden dirilme gerçeği de etkileyici dokunuşlarla vurgulanıyor. Bu etkileyici dokunuşlarda sıradan insanın normal algıları malzeme ve konu olarak kullanılıyor. Anlatım sırasında çevresi bilgi ve deneyim düzeyi ne olursa olsun her insanın dikkatini çeken çözlemlerin sınırı aşılmıyor.

İnsanlara bir meni damlasından kaynaklanan ilk yaratılışları sunuluyor. Bunun yanısıra ölmeleri ve yerlerini başka insan kuşaklarının alışı hatırlatılıyor. Bunlar yeniden dirilişin kanıtları olarak gündeme getiriliyor. Çünkü yeniden diriliş, özü ve kolaylık derecesi bakımından, hepsinin bildiği ilk yaratılıştan tamamen farklı bir olay değildir.

Bunun yanısıra insanların dikkatleri tohum ekme ve ekin yetiştirme tablosuna çekiliyor. Bu olay bir tür can verme olayıdır. Yüce Allah'ın eli ve gücü ile gerçekleşen bir canlandırma olayı. Yüce Allah dilemese ekilen tohum canlanmaz. Yüce Allah istemese canlanan tohum ürününü, meyvasını vermez.

Ayrıca insanların dikkatleri bütün hayatın kaynağı olan tatlı su tablosuna çekiliyor. Onu bulutlardan yere indirmek, yüce Allah'ın gücünün sonucudur. Eğer o istese bu suyu acı yapardı, böyle ne bitkiler yetişir ve ne de hayvanların ve insanların yaşamaları mümkün olurdu.

Yine insanların dikkatleri tutuşturdukları ateş ve bu ateşin ilk kaynağına çekiliyor. Bu kaynak tutuşma, kıvılcım oluşturma yeteneği taşıyan bir ağaç türüdür. Ateşten sözedilmişken bir uyarı ile insanların vicdanlarına dokunarak kendilerine hakkında kuşku besledikleri ahiret ateşi hatırlatılıyor.

Bunların hepsi sıradan insanların gündelik, pratik hayatlarından alınmış tablolardır. Kalplerine işte bu alışageldikleri tablolar aracılığı ile dokunuluyor. Hiçbir zorlama içermeyen bu yalın dokunuşların amacı yüce Allah'ın sürekli yaratan ve işleyen eli hakkında kalplerinde duyarlık meydana getirmektir.

Yine bu bölümde insanlara kıyametin kopacağını haber veren ve bu alandaki tehditleri kuşku ile karşılanan Kur'an'dan sözediliyor. Bu konuya girilirken yıldızların yörüngelerine yemin edilerek ve bu yeminin önemli bir yemin olduğu

4- Vakıa suresi, 45-48.

vurgulanarak dikkatler çekiliyor. Arkasından bu Kitabın Allah katında saklı bir kitaptan aktarılmış yüce bir Kur'an olduğu, ona sadece tertemizlerin dokunabileceği ve O'nun yüce Allah tarafından indirildiği belirtiliyor.

Bu bölümün sonunda insanlar vicdanlarını son derece derinden etkileyen bir sahne ile, ölüm öncesi sahnesi ile yüzyüze getiriliyorlar. Aralarından birinin ruhu boğazına dayanmıştır. Ruhun sahibi ahiret aleminin eşiğindedir. Çevresini saran bütün dostlarının elleri açıktır, çaresizdirler, onun için hiçbir şey yapamamaktadırlar. Ayrıca gerek adamın çevresinde gerekse iç aleminde neler olup bittiğini de bilmemektedirler. Adam bu hayattan ayrılmadan önce her işini sırf Allah'a bırakmış, tümü ile O'na teslim olmuştur. Kendisi önünde uzanan yolu görüyor. Ama gördüklerine ilişkin ne birşey söyleyebiliyor ve ne de bir işaret yapabiliyor!

Sonra sure doğru bir haberi pekiştirerek ve yüce yaratıcıyı noksanlıklardan tenzih ederek şöyle noktalanıyor:

"Bu kesin bir gerçektir.

Öyleyse yüce Rabbinin adını noksanlıklardan tenzih et."[5]

Böylece surenin başı ile sonu en güzel bir şekilde bütünleşiyor.

KIYAMET

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝١ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝٢ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝٣

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ۝٤ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۝٥ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنۢبَثًّا ۝٦ وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۝٧

1- Kıyamet koptuğu zaman,
2- Onu hiç kimse yalanlayamayacaktır.
3- O kimini alçaltır, kimini de yükseltir.
4- Yeryüzü şiddetle sarsıldığı zaman.
5- Dağlar paramparça olup,
6- Toz halinde boşluğa dağıldığı zaman.
7- Sizler üç gruba ayrıldığınız zaman.

Dehşet saçan bir olayı sunan bu girişte korku salma amacı son derece belirgindir. Okuduğumuz ayetlerde bu amacı gözeten ve anlamla uyum kuran özel bir üslup kullanılıyor. Her şeyden önce iki yerde "ne zamanki" anlamına gelen "iza" şart edatı kullanılıyor. Bu edatın arkasından şart cümlesi geldiği halde cevap cümlesine yer verilmiyor. Ayetleri bir daha okuyalım da görelim:

"Kıyamet koptuğu zaman,
Onu hiç kimse yalanlayamayacaktır.
O kimini alçaltır, kimini yükseltir."

Görüldüğü gibi "Hiç kimse tarafından yalanlanamayacak olan, kiminin derecesini düşürürken kiminin değerini yükseltecek olan o olay gerçekleştiği, yani kıyamet fiilen koptuğu zaman" ne olacağı belirtilmiyor. Bunun yerine yeni bir

5- Vakıa suresi, 95-96.

söze geçiliyor. Şöyle ki:

"Yeryüzü şiddetle sarsıldığı zaman.
Dağlar paramparça olup,
Toz halinde boşluğa dağıldığı zaman."

Bu büyük dehşet anının gerçekleşmesinden sonra ne olacağı burada da belirtilmiyor. Sanki bu dehşet tablosu, sonucu açıklamasız bırakılan bir giriş, bir ön-alârm niteliğindedir. Açıklamasız geçiştirilmektedir. Çünkü bu ön-alârmın sonuçları sözlerin kapsamına sığmayacak, cümlelerle ifade edilemeyecek derecede korkunçtur.

bu özel üslup, korkunçluğu ve dehşet saçıcı özelliği girişteki bu ayetler tarafından belgelenen surenin genel havasına uygun düşer. Mesela "vakıa" sözcüğü hem anlamı ve hem de hecelerinin titreşimleri ile insanın kafasında şu çağrışımı uyandırıyor: Yukardan düşen kocaman bir kütle kendisine bir yer bulup dengeye kavuşmuştur. Artık ne sarsılacak, ne de yerinden kayacaktır. Yani **"Onu hiç kimse yalanlayamayacaktır."**

Ayrıca insan zihninin bu büyük kütlenin düşüşüne, bu süpriz olayın meydana gelişine ilişkin bir beklentisi var. İnsan zihni bu düşüşün arkasından birtakım sarsıntıların, birtakım alt-üst oluşların meydana geleceğini bekliyor. Ayetlerin akışı da bu beklentiye cevap veriyor. Çünkü bu olay **"Kimini alçaltır, kimini de yükseltir."** Yani bu sarsıntı o güne kadar dünyada yüksek tutulan bazı değerleri alçaltırken, düşük sayılagelmiş olan bazı değerleri de yükseltir. O gün ölçüler ve değerler önce sarsılır, sonra yüce Allah'ın terazisinde yeni dengelere kavuşur.

Sonra bu dehşet yeryüzünün, insanların alışageldikleri algılarına göre dengeli ve sarsıntısız olan yeryüzüne sıçrıyor. Bir de bakıyoruz ki, bu yeryüzü şiddetle sarsılıyor. Bu gerçek kıyametin kopması imajı ile uyumlu bir ifade dile getiriliyor. Sonra bu müthiş olayın etkisi ile onca sert bir yapıya sahip olan koca dağlar boşlukta toz bulutu gibi uçuşan parçalara dönüşüyor: **"Dağlar paramparça olup toz halinde boşluğa dağıldığı zaman."**

Yeryüzünü şiddetle sarsan ve dağları paramparça edip toz bulutu halinde boşluğa salan bu dehşet, ne kadar korkunçtur. Daha önce ahireti yalanlamış ve yüce Allah'a ortak koşmuşlarken şimdi yeryüzünü ve dağları bu hale dönüştürmüş bu müthiş olayla karşılaşan inkarcılar ne kadar cahildirler!

Sure işte böylesine kâfirler tarafından inkar edilmiş ve Allah'a ortak koşanlara yalanlanmış, insanı tepeden tırnağa titreten, duygu dünyasını korku fırtınasına tutturan müthiş bir olayla başlıyor. Kıyametin kopmasını tasvir eden bu sahne burada noktalanıyor. Amaç bu müthiş sarsıntı sonunda meydana gelen alçalmaları ve yükselmeleri, insanların değerlerine ve akibetlerine ilişkin değişiklikleri gözlerimiz önüne sermektir.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾

8- Defterleri sağdan verilenler. Ne mutlu onlara!
9- Defterleri soldan verilenler. Vay gele başlarına!
10- Ve öncüler, hep önden gidenler.

Burada üç sınıf insanla karşılaşıyoruz. -Oysa Kur'an'ın bu tür teşhir amaçlı sahnelerinde genellikle insanlar iki sınıfa ayrılırlardı- Önce defteri sağdan verilenler gündeme getiriliyor. Fakat bu sınıf hakkında ayrıntılı açıklama yapılmıyor. Sadece şu saygı ve önem yüklü bir tanıtma cümlesi ile yetiniliyor:

"Defterleri sağdan verilenler. Ne mutlu onlara!"

Arkasından aynı üslubun karşıt içeriklisi ile defterleri soldan verilenlerden sözediliyor. Sonra da gözler bu grupların üçüncüsü olan "öncüler"e çevriliyor. Bu mutlu grup tanıtılırken kendi öz sıfatı ile nitelenmekle yetiniliyor; **"Ve öncüler; hep önden gidenler"** buyuruluyor. Sanki denmek isteniyor ki; "Onlar, onlardır işte; bu kadarı yeter." Yani bu grubun konumu o kadar yücedir ki, hiçbir övgü ona birşey ekleyemez.

Bu yüzden hemen bu gruptakilerin Allah katındaki değerlerinin anlatılmasına geçiliyor, yüce Allah'ın onlar için hazırladığı nimetlerin ayrıntılı açıklamasına girişiliyor. Sayılan nimetler okuyucuların kavrayabilecekleri, bilgi ve deneyim dağarcıklarında benzerlerini bulabilecekleri nimetlerdir. Okuyalım:

CENNET VE ÖNCÜLER

أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ
مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾
يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ
﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَ
لَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ
﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

11- Onlar Allah'a yakındırlar.
12- Bol nimetli cennetlerdedirler.
13- Çoğu öncü ümmetlerden,
14- Birazı da sonrakilerdendir.
15- Altın işlemeli tahtlarda otururlar.
16- Karşılıklı olarak bu tahtlara kurulurlar.
17- Hiç ölmeyecek genç hizmetçiler aralarında dolaşır,
18- Gürül gürül akan bir çeşmeden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle.
19- Bu içki ne başlarını ağrıtır, ne de sarhoş eder.
20- Hoşlarına giden meyvalarla,
21- İştahla yiyecekleri kuş etleri ile,
22- Onlara iri gözlü huriler sunulur,
23- Tıpkı sedefteki inciler gibi.
24- Yaptıkları iyiliklerin karşılığı olarak,
25- Orada ne boş ve ne günah içerikli bir söz işitirler.
26- İşittikleri tek söz "selâm, selâm"dır.

Görülüyor ki, bu mutlu gruba bağışlanan nimetler sayılırken en başta bu nimetlerin en büyüğü, en değerlisi olan "Allah'a yakın olma" nimeti anılıyor; **"Onlar Allah'a yakındırlar ve bol nimetli cennetlerdedirler"** buyuruluyor. Aslında bol nimetli cennetlerin tümü terazinin bir kefesine konsa yüce Allah'a yakın olma nimetine denk gelemez, bu en yüce armağanla asla boy ölçüşemez.

Bundan dolayı bu noktada durularak bu yüksek derecenin sahiplerinin kimler olduğu açıklanıyor:

"Çoğu önceki ümmetlerden,
Birazı da sonrakilerdendir."

Demek ki, bu kimseler sayıca azdır; seçilmiş, ayıklanmış bir grupturlar. Çoğu "öncekiler"den ve birazı, "sonrakiler"dendir.

Tefsir bilginleri "öncekiler"in ve "sonrakiler"in kimler olduğuna ilişkin farklı görüşleri ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin birincisine göre "öncekiler" islâmdan önceki ümmet arasında iman etmiş, bu alanda yüksek dereceye ermiş seçkinlerdir. "Sonrakiler" de inançları uğrunda ağır çilelere katlanmış ilk müslümanlardır. İkinci görüşe göre "öncekiler" de, "sonrakiler" de bizim Peygamberimizin ümmetindendir. "Öncekiler" ilk müslümanlardan, "sonrakiler" ise daha sonraki müslüman kuşaklardandırlar.

Ünlü tefsir bilgini İbn-i Kesir bu ikinci görüşü benimser ve bu tercihini Hasan ile İbn-i Sirin'e dayandırarak şöyle der: İbn-i Ebu Hatem'in Hasan b. Muhammed b. Sabbah ve Affan kanalı ile bildirdiğine göre Abdullah b. Ebu Bekr muzeni şöyle diyor: **"Birgün Hasan 'Ve öncüler; hep önden gidenler' ayetini okuduktan sonra 'Öncüler geçti. Allah'ım bizleri defterleri sağdan verilenlerden eyle' demişti."**

İbn-i Kesir sözlerine şöyle devam ediyor: Babamın Ebu Velid kanalı ile bana verdiği bilgiye göre Sırrı b. Yahya şöyle diyor: **"Birgün Hasan 'Ve öncüler; hep önden gidenler. Onlar Allah'a yakındırlar. Çoğu öncekilerdendir' ayetlerini okudu. Arkasından 'Çoğu bu ümmetin ilk kuşaklarındandır' dedi. Yine babamın Abdulaziz b. Muğire b. Minkarî'ye dayanarak bana verdiği bilgiye göre Ebu Hilâl şöyle diyor: "Muhammed b. Sırın 'Çoğu öncekilerdendir. Birazı da sonrakilerdendir' ayetini açıklarken 'Sahabiler, öncekilerin de sonrakilerin de bu ümmetten olduklarını söylerlerdi ya da öyle olmasını temenni ederlerdi' demiştir."**

Bu seçkinlerin kimler oldukları açıklandıktan sonra cennette kendileri için hazırlanan nimetlerin ayrıntılı tanıtımına geçiliyor. Doğallıkla bu nimetlerin kavrayabilecekleri, zihinlerinde canlandırabilecekleri nimetler olmasına özen gösteriliyor. Bunların dışında oraya varınca tanıyacakları başka nimetler de vardır. Fakat hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir hayal gücünün canlandıramayacağı bu süpriz nimetleri o gün kavrayabileceklerdir; kendilerine bu yetenek verilecektir. Şimdi o nimetleri tanıyalım:

"Altın işlemeli tahtlarda otururlar."

Bu tahtların yüzleri değerli madenle süslenmiştir. O öncüler;

"Karşılıklı olarak bu tahtlara kurulurlar."

Rahat ve huzur içindedirler. Kafalarında hiçbir dert, hiçbir endişenin ağırlığı yok. İçinde yüzdükleri nimetlerden yana hiçbir kuşku taşımıyorlar. "Bitecek, tükenecek" diye korku yok içlerinde. Karşıkarşıya oturmuş sohbet ediyorlar. Bu arada;

"Hiç ölmeyecek hizmetçiler aralarında dolaşır."

Bu gençler için zaman işlemez. Dünyadaki benzerleri gibi gençlikleri ve tazelikleri zamanın etkisi ile aşınmaz. İşte bu genç hizmetçiler aralarında dolaşırlar. Nasıl mı?:

"Gürül gürül akan çeşmeden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle."

Testiler, ibrikler ve kadehler saf ve iştah açıcı içki ile doludur. Üstelik:

"Bu içki ne başlarını ağrıtır ne de sarhoş eder."

Ne o içkiden ayrı düşerler ne de önlerindeki kaplar boşalır. Oradaki herşey sürekli ve güvenlidir. Ayrıca;

"Hoşlarına giden meyvalar ile, iştahla yiyecekleri kuş etleri ile..."

Orada yasak olan hiçbir şey yok. Oranın mutlu ve sürekli konuklarının canlarının çekmediği hiçbir şey de yok. Bunların yanısıra;

"Onlara iri gözlü huriler sunulur. Tıpkı sedefteki inciler gibi."

"Sedefteki inci" yani "sıkı korunmuş inci". Yani el değmemiş, göz değmemiş ona. Hiçbir el kabuğunu, sedefini kırmamış; hiçbir göz tarafından tırmalanmamış. Bu ifade sözkonusu ceylan gözlü huriler konusunda gönül okşayıcı ve somutlayıcı anlamlar taşır dolaylı olarak. Bütün bunlar, "Yaptıkları iyiliklerin karşılığı olarak."

Evet, bütün bu nimetler onların çalışma yurdu olan dünyadaki iyi davranışlarının ödülüdür. Geçici dünyanın tüm nimetlerinin, yanında "eksik" kalacakları bir mükemmellikle gerçekleşiyorlar. Bütün bunların ötesinde onlar huzur ve sükun içinde selâmlaşıyorlar. Kibar ve nezih sözleri ile birbirlerine sesleniyorlar. Orada ne boşboğazlığa ne tartışmaya ve ne de kem sözle karşılaşılır:

"Orada ne boş ve ne günah içerikli söz işitilir.
İşittikleri tek söz 'selâm, selâm'dır."

Onların tüm hayatı selâmdır, esenliktir. Üzerinde esenlik, kanat çırpar, havasında buram buram esenlik (selâm) tüter. Bu bol nimetli ve güvenli ortamda melekler onlara selâm verir, birbirleri ile selâmlaşırlar ve kendilerine rahmeti bol olan Allah'ın selâmı iletilir. Kısacası içinde yaşadıkları atmosfer baştan başa selâm ve esenlik atmosferidir.

DEFTERLERİ SAĞINDAN VERİLENLER VE CENNET

Bu öncü ve seçkin grup hakkında söylenecekler noktalanınca onu izleyen gruba, yani defteri sağdan verileceklerin grubuna geçiliyor. Okuyoruz:

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾
وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ

وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾
فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ
مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾

27- Defterleri sağdan verilenler. Ne mutlu onlara!
28- Onlar dikensiz sedir ağaçları,
29- Meyva yüklü muz ağaçları arasında,
30- Kesintisiz gölgeler altında,
31- Çağlayan akarsu boylarında,
32- Bol meyvalar yanında,
33- Sürekli ve yasaksız,
34- Yüksek döşekler üzerindedirler.
35- Biz oradaki hurileri yeniden yarattık.
36- Onları bakire yaptık.
37- Eşlerine aşık ve onlarla aynı yaşta,
38- Defterleri sağdan verilenler için,
39- Bunların bazıları eski ümmetlerden,
40- Bazıları da sonrakilerdendir.

Şimdi defterleri **sağdan** verilenlerle karşıkarşıyayız. Surenin girişinde onlardan kısaca sözedilmişti. Şimdi burada öncülerin arkasından onlara ilişkin ayrıntıları okuyacağız. Yalnız bu açıklamalara geçilmeden önce o önem ve saygınlık yüklü ifade bir kez daha tekrarlanıyor: **"Ne mutlu onlara!"**

Bu grubu oluşturan cennetliklere sunulacak olan nimetler anlatılırken somut ve maddi ifadeler kullanılıyor. Nimetlerin niteliklerinde buram buram bedeviliğe özgü "doğallık" tütüyor. Bedevilerin algı ve deneyim dağarcığındaki nimet türleri ön plânda tutularak onların zevklerinin tatmin edilmesi amaçlanmış olmalıdır.

Bu grubu oluşturan cennetlikleri **"dikensiz sedir ağaçları"** bekliyor. Sedir ağaçları normal olarak dikenlidir. Fakat orada budanmışlar, dikenleri ayıklanmıştır. Yine onlar **"Meyva yüklü muz ağaçları arasında"**dırlar. Muz ağacı Hicaz dolaylarında çok rastlanan dikenli bir ağaçtır. Fakat oradaki türü yine budanmıştır. Üstelik meyvaları emeksiz ve zahmetsiz biçimde devşirilebilmektedir. Onlar **"Kesintisiz gölgeler altında ve çağlayan akarsu boylarındadırlar."** Bütün bunlar çöl hayatının sevilen ve mutluluk sebebi sayılan nimetleridir. Çöl insanının hayallerini süslerler, özlemlerini depreştirirler. Çöl insanının hayallerini süslerler, özlemlerini depreştirirler. Bunların yanısıra onlar **"Sürekli, yasaksız ve bol meyvalar arasındadırlar."** Yukarda bedevilerce bilinen meyvalar tek tek sayıldıktan sonra burada ayrıntıya girilmiş, geniş kapsamlı bir "meyva" ifadesi ile yetinilmiştir.

Ayrıca onlar **"Yüksek döşekler üzerindedirler."** Buradaki döşekler ne "altın işlemeli"dir ve ne de "konforlu"dur. Sadece "yüksek" oldukları belirtiliyor. Yükseklik, biri maddi, öbürü manevi olmak üzere iki anlam taşır. Bu iki anlam birbirini çağrıştırır. "Yerden yükseklik" ve "kirden arınmış"lıkta bu an-

lamların ikisi buluşur. Çünkü yerden yüksekte olan nesne yerin kirinden, pisliğinden uzak olduğu gibi manen yüksek olan nesne de her türlü pislikten arınmış demektir. Bundan dolayı "yüksek döşekler"in arkasından söz cennetteki eşlere getiriliyor. Yüce Allah **"Biz oradaki hurileri yeniden yarattık"** buyuruyor. Bu ifade, ya "onları yoktan yarattık" demektir, çünkü onlar huri kökenlidirler. Ya da "varlıkların devamına yenilik getirdik" anlamındadır, çünkü bunlar cennetliklere gönderilmiş genç eşlerdir. **"Onları bakire yaptık."** Onlara hiç kimsenin eli değmemiştir. Onlar "eşlerine aşık ve onlarla aynı yaşta"dırlar. Eşlerini çok severler ve onlarla akrandırlar. "Defterleri sağdan verilenler için"dirler. Onlara özgüdürler. Bu eşlerin yansıttığı iffetlilik imajı ile "yüksek döşekler" arasında uyum gözetilmiştir.

Sözkonusu "defteri sağdan verilenler" var ya; **"Bunların bazıları eski ümmetlerden, bazıları da sonrakilerdendirler."**

bunlar yüce Allah'a yakın olan öncüler grubundan daha kalabalıktırlar. "Öncekiler" ve "Sonrakiler" deyimlerinin yukarda anlattığımız iki muhtemel anlamlarının hangisi geçerli sayılırsa sayılsın bu böyledir.

DEFTERLERİ SOLDAN VERİLENLER VE CEHENNEM

Şimdi de sıra defterleri soldan verilenlere geliyor. Bunlardan da surenin ilk ayetlerinde sözedilmişti. Burada ise haklarında ayrıntılı açıklamalar yer alıyor.

وَأَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ
وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا۟ يُصِرُّونَ
عَلَى ٱلْحِنثِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا۟ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ
ٱلْأَوَّلِينَ وَٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾
ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَءَاكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾
فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾
فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ ٱلْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾

41- Defterleri soldan verilenler. Vay gele başlarına!
42- Onlar gözeneklerine işleyen kavurucu bir rüzgar önünde ve kaynar su içinde,
43- Kara ve boğucu bir dumanın gölgesi altındadırlar.
44- Ne serinliği ve ne de okşayıcılığı var.
45- Çünkü onlar vaktiyle varlık içinde azıtmışlardı.
46- Büyük günahı (Allah'a ortak koşmayı) işlemekte ısrar ediyorlardı.

47- "Ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra, biz yeniden mi diriltileceğiz?"
48- "Eski atalarımız da mı?" diyorlardı.
49- De ki: "Öncekiler de, sonrakiler de."
50- "Belirlenmiş bir gününün randevusunda bir araya getirileceklerdir."
51- Sonra siz, ey sapık yalanlayıcılar,
52- Size kesinlikle Zakkum ağacının meyvası yedirilecektir.
53- Onunla karınlarınız doldurulacaktır.
54- Üzerine de kaynar su içeceksiniz.
55- Onu, içtikçe susayan develer gibi içeceksiniz.
56- Onlar hesap günü işte böyle ağırlanacaklardır.

Defterleri sağdan verilenlerin "gölgeleri kesintisiz" ve "suları gürül gürül akışlı" iken buna karşılık defterleri soldan verilenler **"Gözeneklerine işleyen, kavurucu bir rüzgar önünde ve kaynar su içindedirler; Ne serinliği ve ne de okşayışı olmayan kara ve boğucu bir dumanın gölgesi altındadırlar."** Burada da gölge var. Fakat bu gölge "kara ve boğucu bir dumanın gölgesi"dir. Buna gölge denmesi alay ve istihza amacı iledir. O gölgenin "serinliği ve okşayışı" yoktur. Bu sözde gölge, içine girenlerin nefeslerini tıkayan, genizlerini yakan bir zifiri karanlıktır. Bu nefes kesici baskı, adamların davranışlarına uygun düşen bir cezadır. **"Çünkü onlar varlık içinde azıtmışlardı."** Bu nefes kesici baskı o azgınlar için kimbilir ne can yakıcıdır! Yine onlar **"Büyük günahı (Allah'a ortak koşma suçunu) işlemekte ısrar ediyorlardı."** Ayetin orjinalinde geçen ve sözcük anlamı ile "sözünden caymak" demek olan "hıns" sözcüğü burada suç anlamına gelir. Sözü edilen suç, Allah'a ortak koşma suçudur. Bu sözcük aracılığı ile adamların verdikleri sözü bozduklarına değinilmek isteniyor. Verdikleri sözden maksat, yüce Allah'ın kendisine inanacakları, birliğini onaylayacakları yolunda fıtratlarından almış olduğu taahhüttür. Ayrıca bu adamlar **"Ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra biz yeniden mi diriltileceğiz? Eski atalarımız da mı?"** Diyorlardı. Evet "yapıyorlardı, ediyorlardı." Sanki adamların içinde bu ayetlerle muhatap oldukları dünya sanki arkada kalmış, sona ermiş, geçmiş olmuş. Sanki şu anda bu sahne ve burada tasvir edilen azap yaşanıyor. Ayetin üslubu bize bu izlenimi veriyor. Çünkü dünyanın tüm ömrü bir göz kırpma süresi kadar ve asıl içinde yaşadığımız zaman, ölümden sonra varacağımız alemdir, ahirettir.

Burada tam yeri gelmişken Kur'an, dünyaya dönerek inkarcıların yukardaki sözlerine cevap veriyor. Okuyalım:

"De ki: 'Öncekiler de, sonrakiler de belirlenmiş bir günün randevusunda bir araya getirileceklerdir."

O gün şu anda içinde bulunduğunuz, sahnelerini seyrettiğiniz, bol tanıklı gündür.

Bir sonraki ayette yine inkarcılara dönülerek onları bekleyen akıbetin anlatılmasına devam ediliyor, yapılan tasvirlerle azgınların çarpılacakları azabın tablosu tamamlanıyor. Okuyalım:

"Sonra siz, ey sapık yalanlayıcılar, size kesinlikle zakkum ağacının meyvası yedirilecektir."

Zakkum ağacının ne olduğunu hiç kimse bilmiyor. Ona ilişkin tek bilgimiz

şudur: Yüce Allah, başka bir surede bu ağacın tomurcuklarının şeytanın başına benzediğini belirtiyor. Gerçi hiç kimse şeytanın başını görmemiştir. Fakat sadece sözü ile insana çok şeyler anlatıyor. Üstelik "zakkum" sözcüğü, tırmalayıcı ses yapısı aracılığı ile insanın zihninde yapışkan, sert, tırmalayıcı batıcı bir imaj uyandırıyor. İnsan bu sözcüğü telaffuz ederken avuçlarının, hatta gırtlağının tırmalandığını hissediyor. Zakkum ağacı, defterleri sağdan verilecek olanlara sunulacak olan **"dikensiz sedir ağaçları"** ile **"meyva yüklü muz ağaçları"**nın karşılığıdır.

Zakkum ağacının meyvaları şeytan başı gibi olmalarına rağmen bu inkarcılar **"onunla karınlarını dolduracaklardır."** Çünk çok açtırlar, çektikleri sıkıntı dayanılır gibi değildir. Bu dikenli acı meyva adamları hemen suya doğru koşturuyor. Gırtlaklarını yumuşatma ve karınlarının hararetini söndürme ihtiyacını doğuruyor. **"Üzerine de kaynar su içeceksiniz."** Hemen suya yumulurlar. **"Onu içtikçe susayan develer gibi içeceksiniz."** Susuzluk nöbetine tutulan, bir türlü suya kanmayan develere döneceklerdir. **"Onlar hesap günü işte böyle ağırlanacaklardır."** "Ağırlanma" dinlenmeyi, rahatlamayı ve huzuru çağrıştırır. Fakat defterleri soldan verileceklerin ağırlanmaları böylesine huzursuz ve rahatsız edici olacaktır. İşte onların o günkü ağırlanmaları böyle olacaktır. Hani o kuşku ile karşıladıkları, soru konusu yaptıkları ve hakkında Kur'an'ın verdiği bilgileri onaylamadıkları gün. Üstelik yüce Allah'a ortak koşuyorlar, O'nun bu bol tanıklı güne ilişkin tehdidini umursamıyorlardı.

Kimi insanları alçaltırken kimilerini yükseltecek olan kıyamet gününün akibetlerinin ve yeni değerlerinin gösterisi burada noktalanıyor. Aynı zamanda surenin ilk bölümü de sona eriyor.

EVREN VE İNANÇ SİSTEMİ

Surenin ikinci bölümü ise bütünü ile inanç sistemini yapılandırmayı amaçlıyor. Bunun yanısıra yeniden dirilme ve ahiret olgusu da sık sık vurgulanıyor. Bu bölümde Kur'an'ın insan fıtratına seslenen kendine özgü anlatım biçimi açıkça ortaya çıkıyor. Kur'an, iman etmeye çağıran kanıtları sergilerken insan vicdanına yalın, kolay anlaşılır ve yumuşak sözlerle yaklaşıyor, en büyük gerçekleri anlatırken bile insanın yakın çevresinden alınmış, zahmetsizce kavranabilen örneklerin tanıklığına başvuruyor.

Kur'an, insanın gündelik hayatında karşılaştığı gerçekleri ve sık sık tekrarlanan olayları evrensel realitelere dönüştürür. Bu gerçekleri ile bu olaylarda yüce Allah'ın evrene ilişkin yasalarını keşfeder. Bu gerçekler ve olaylardan hareket ederek geniş kapsamlı bir inanç sistemi, evrene ilişkin bütünleşmiş bir düşünce tarzı oluşturur. Ayrıca yine bu gerçeklerden ve bu olaylardan kendine özgü bir bakış ve düşünce yöntemi geliştirir. Ruhlara ve kalplere canlılık kazandırır. Duygulara ve algılara uyanıklık kazandırır. Bu uyanıklık iki yönlüdür. Bir yönü sabah-akşam insanları gözetlediği halde onlar tarafından yeterince umursanmayan evrenin dış yüzüne yöneliktir. Öbür yönü ile de insanların iç dünyalarına bu dünyada olup-biten acayipliklere ve olağanüstülüklere dönüktür.

Kur'an, insanları çarpıcı olağanüstü olaylara, sayılı özel mucizelere havale

etmez. Onları olağanüstü olayları, mucizeleri, ayetleri, kanıtları kendilerinin uzağında, gündelik hayatlarının uzağında, yakın çevrelerindeki yabancısı olmadıkları evrensel görüntülerin ötesinde aramak zorunda bırakmaz. İnsanların vicdanlarında bir inanç sistemi oluşturmak için, bu inanç sistemine dayanan bir evren ve hayat görüşü meydana getirmek için onları karmaşık felsefe akımlarına, içinden çıkılmaz rasyonel tartışmalara ve herkesin yapamayacağı bilimsel deneylere daldırmaz.

İnsanların kendi varlıkları yüce Allah'ın sanatının eseridir. Çevrelerindeki evrensel görüntüler O'nun gücünün ürünüdür. O'nun eli ile yarattığı her nesnede bir mucize gizlidir. Kur'an da O'nun sözüdür. Kim insanlara öz varlıklarında saklı olan ve yakın çevrelerindeki evrene serpiştirilen mucizeleri kavratırsa onlara gündelik hayatlarındaki olağanüstü olayları belletmiş olur. İnsanlar bu olayları görüp durdukları halde içerdikleri mucizevi özü farkedemiyorlar. Çünkü bu olayları uzun zamandan beri gördükleri için onları kanıksamışlar, olağanüstü niteliklerini göremez olmuşlardır. Kur'an, insanları bu olaylarla yüzyüze getirerek gözlerini onlara doğru açmalarını ve içerdikleri müthiş sırrı gözlemelerini sağlar. Bu sır yaratıcı gücün, ortaksız birliğin, insanların öz varlıklarında olduğu gibi çevrelerini kuşatan evrende de aktif etkisini gösteren ezeli yasal düzenin sırrıdır. Bu sır imana çağıran kanıtlarla ve inanç sistemini yapılandıran açık deliller ile yüklüdür. Kur'an bu sırrı insanların öz varlıklarına serpiştirir. Daha doğrusu fıtratlarında uykuya dalan bu sırra uyanıklık kazandırır.

Surenin bu bölümüne işte bu yöntem egemendir. Bölüm boyunca insanlara yaratıcı gücün öz varlıklarında beliren, elleri ile yaptıkları tarımsal faaliyetlere yansıyan, içtikleri suda meydana çıkan ve yaktıkları ateşte gizlenen kanıtları, mucizevi izleri gösteriliyor. Bu olaylar gündelik hayatlarının en göze çarpan olaylarıdır. Bunların yanısıra son "an"a, şu gezegendeki hayatlarının sonu ile ahiretteki hayatlarının başlangıcına da dikkatleri çekiliyor. Bu an ile herkes karşılaşacak, o noktaya varınca tüm çareler tükenecek; o anda canlılar sınırsız ve tam yetkili gücün tasarrufu ile somut biçimde yüzyüze geleceklerdir. O anda hiç kimse hiçbir yana kımıldayamayacak, kıskıvrak yakalanacaktır. O anda bütün maskeler düşecek, bütün bahaneler geçersiz olacaktır.

Kur'an'ın insan fıtratına seslenirken kullandığı yöntem, bu kitabın hangi kaynaktan geldiğini gösteren bir delildir. Kur'an'ın kaynağı ile evrenin kaynağı aynıdır. Kur'an'ın yapılanmasında izlenen yöntem ile evrenin yapılanma sürecinde izlenen yöntem de birdir. Evrendeki en karmaşık sistemler ve en önemli yaratıklar en yalın elementlerden oluşur. Evren binasının yapı taşının "atom" ve canlı binasının yapı taşının "hücre" olduğu biliniyor. Atom, bütün küçüklüğüne rağmen başlıbaşına bir mucizedir. Hücre de bütün minikliğine rağmen bir başka mucizedir.

Kur'an'da da gündelik hayatın en basit gözlemleri son derece önemli bir inanç sisteminin ve alabildiğine geniş kapsamlı evrensel düşüncenin oluşturulması sürecinde yapı taşları olarak kullanılır. Bu gözlemler üreme, tohum ekip ekin yetiştirme, su, ateş ve ölüm gibi sıradan gözlemlerdir. Bu gözlemler şu yeryüzünde

yaşayan hangi insanın deneyim dağarcığında yoktur? Meniden insan doğduğunu, tohumdan ekin üretildiğini, gökten yağmur yağdığını, ateşin yanışını ve ölümü hiç görmeyen bir mağara adamı var mı? Kur'an herkesin deneyim dağarcığında bulunan bu basit gözlemlerden hareket ederek bir inanç sistemi kuruyor. Çünkü bu kitap çevresi ve bilgi düzeyi ne olursa olsun bütün insanlara sesleniyor. Kur'an, zaman zaman "gezegenlerin yörüngeleri"nden de sözetmekle birlikte genellikle bu tür yalın gözlemlere dikkatleri çeker. Çünkü bu yalın ve basit gözlemler aslında en önemli evrensel gerçekler, en çarpıcı ilâhi sırlardır. Bunlar yalınlıkları sayesinde her insanın fıtratına seslenirler. Aslında bu yalın gözlemler dünya durdukça en iddialı bilginlerin araştırma konuları olacak kadar önemlidirler. Şöyle ki:

Gezegenlerin yörüngeleri, evrene egemen olan geometrik dengeyi simgeler. İnsan hayatının doğuşu, sırların sırrıdır. Bitkisel hayatın doğuşu, tıpkı hayvan hayatı gibi, mucizelerin mucizesidir. Su, hayatın kaynağıdır. Ateş, insana özgü uygarlık sürecinin yapı taşıdır.

Bu nesneleri inceleme, bu inanç ve düşünce sistemi oluşturma yöntemi, insanların kullandıkları bir yöntem değildir. İnsanlar bu alanlara daldıklarında ya evrenin yapı taşlarını oluşturan bu temel elementlere inmezler ya da eğer onları ele alırsa böylesine yalın, böylesine kolay anlaşılır bir yaklaşımla ele almazlar. Bunun yerine meseleleri sadece seçkin bir azınlığın anlayabileceği soyut ve karmaşık felsefe tartışmalarına boğarlar.

Yüce Allah'a gelince O'nun yöntemi işte budur: Evrenin yapı taşlarını oluşturan temel elementleri ele alarak bunlardan yalın ve kolay anlaşılır, fakat aynı zamanda eksiksiz-gediksiz bir inanç sistemi oluşturur. Tıpkı evrenin temel yapı taşlarını kullanarak şu koca evreni bina ettiği gibi.

Beriki öbürünün uzantısıdır aslında. Her ikisi aynı yaratıcı üslubun, aynı erişilmez sanatın belirgin damgasını taşıyor!

YARATILIŞ VE ÖLÜM

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾
ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلْخَٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ ٱلْمَوْتَ
وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَٰلَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ
فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

57- Sizleri yaratan biziz, bunu onaylasanıza.
58- Fışkırttığınız meniyi görüyor musunuz?
59- Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa onu yaratan biz miyiz?
60- Ölümü aranızda plânlayan biziz. Hiç kimse bizim önümüze geçemez.
61- Amacımız benzerlerinizi yerinize geçirmek ve hepinizi bilmediğiniz bir alemde yeniden diriltmektir.
62- İlk yaratılmayı bildiniz. Bunu düşünüp ders alsanıza!

Bu olgu, yani ilk ortaya çıkış ile hayat sahnesinden çekiliş olgusu, başka bir deyimle yaratılış ve ölüm olgusu herkesin gördüğü, bildiği ve yaşam süreci boyunca sık sık tekrarlandığına tanık olduğu bir olgudur. O halde insan nasıl olur da yüce Allah tarafından yarattığını onaylamaz? Bu gerçeğin fıtrat üzerindeki baskısı o kadar büyük, o kadar ağırdır ki, insan varlığı ona karşı direnemez, karşısında mücadele edemez. Evet, "**Sizi yaratan biziz, bunu onaylasanıza!**" Devam ediyoruz:

"Fışkırttığınız meniyi görüyor musunuz?
Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa onu yaratan biz miyiz?"

İnsanın yaratma eylemindeki rolü, erkeğin kadın rahmine meni akıtmasından ibarettir. Erkeğin ve kadının işi bu noktada biter. Bu noktadan sonra sınırsız güç işe el koyar. Bu basit sıvıyı işlemeye başlar. Ona can verir. Onu geliştirir. Onun iskeletini çatar. İçine ruh üfler. İlk insanın sahneye çıktığından beri bu mucize, sadece yüce Allah'ın meydana getirebildiği bu olağanüstü olay her an tekrarlanır durur. Böyleyken insan bu olayın özünü, mahiyetini kavrayamaz; nasıl meydana geldiğini bilmez. Nerede kaldı ki, onun oluşumuna katkıda bulunsun!

Mesele böyle ana çizgileri ile ortaya konunca onu herkes anlayabilir. Zaten yaratılış mucizesini değerlendirip onun etkisini algılayabilmek için bu kadarını bilmek yeter. Fakat bu tek hücrenin ana rahmine düşmesinden başlayarak canlı bir varlık haline gelmesine kadar uzayan hikayesi akla-hayale sığmaz derecede acayip bir serüvendir. Öyle ki, eğer fiilen meydana gelmiş olmasa, eğer herkes onun meydana gelmesine tanık olmasa bu hikayeye hiçbir insan aklı inanmaz.

Bu tek hücre ana rahminde bölünerek çoğalmaya başlar. Kısa süre sonra hücrelerin sayısı milyonları bulur. Bu üreyen hücreler gruplara ayrılırlar. Her grubu oluşturan hücreler, diğer grubu meydana getiren hücrelerden farklı özellikte olur. Çünkü her hücre grubu, insan organizmasının başka bir tarafını, ayrı bir sistemini oluşturmakla görevlidir. Mesela şunlar kemik hücreleri, şunlar kas hücreleri, şunlar deri hücreleri, şunlar da sinir hücreleridir. Ayrıca şu gruptaki hücreler gözleri oluşturmakla, şu gruptakiler dili oluşturmakla, şu gruptakiler kulakları oluşturmakla, şu gruptakiler de çeşitli salgı bezlerini oluşturmakla görevlidirler. İkinci gruptaki hücreler, birinci gruptaki hücrelere oranla daha özel niteliklidir. Her hücre grubu görev yerini bilir. Buna göre mesela göz hücreleri görev yerlerini şaşırıp karın boşluğunda ya da ayaklar bölgesinde kümelenmeye kalkışmazlar. Eğer bu hücreler mümkün olsa da fabrikasyon yöntemi ile üretilebilse ve sonra bu fabrikasyon hücrelerz karın boşluğuna bırakılsa orada göz meydana getirirler. Oysa doğal göz hücreleri kendi öz dürtüleri sayesinde böyle biryanlışlığa düşmezler, yani karın bölgesinde birikip orada göz oluşturmaya girişmezler. Tıpkı bunun gibi kulak hücreleri de ayak bölgesinde kümelenerek orada kulak meydana getirmezler. Bütün bu hücre grupları yüce yaratıcının gözetimi altında görevlerini yaparak insan organizmasını en güzel biçimde meydana getirirler. İnsanın bu alanda hiçbir rolü, hiçbir katkısı olmaz."[6]

Bu hayatın başlangıcı. Sonuna gelince o da daha az mucizevi, daha hayret

6- Daha geniş bilgi için Necm suresi, 45-46 ncı ayetlerin tefsirine bakınız.

uyandırıcı değildir. Gerçi o da hayatın başlangıcı gibi insanların alışılmış gözlemleri arasında yer alır. Okuyalım:

"Ölümü aranızda plânlayan biziz. Hiç kimse bizim önümüze geçemez."

Her canlının sonu olan bu ölüm acaba nedir? Nasıl meydana gelir? O karşı konulmaz gücünü nereden alıyor?

O yüce Allah'ın plânının bir sonucudur. Bu yüzden ondan hiç kimse paçayı kurtaramaz. Onu hiç kimse geride bırakıp atlatamaz. O yaratılış zincirindeki yerini mutlaka alacak olan bir halkadır. Devam ediyoruz:

"Amacımız benzerlerinizi yerinize geçirmektir."

Böylece yeryüzü kalkınacak, hayat düzeyi gelişecek, halifelik görevi sizden sonra da yürütülecektir. Ölümü nasıl yüce Allah plânladı ise hayatı da O plânlamıştır. O ölümü, ölenlerin benzerleri olan başka insan kuşaklarını hayat sahnesine çıkarmak için plânlamıştır. Bu süreç dünya hayatının vadesi doluncaya kadar devam edecektir. Bu belirlenmiş vade dolunca yeniden diriliş aşamasına sıra gelecektir. Okuyalım:

"Ve hepinizi bilmediğiniz bir alemde yeniden diriltmektir."

Bu olay insan bilgisine kapalı olan o meçhul alemde meydana gelecektir. İnsanlar bu alem hakkında, yüce Allah'ın verdiği bilgiler dışında hiçbir şey bilmiyorlar. O zaman yaratılış zincirinin son halkası yerine geçmiş ve insanlık kervanı konaklama yerine varmış olur.

Bu ahiretteki yeniden diriliştir.

"İlk yaratılmayı bildiniz. Bunu düşünüp ders alsanıza!"

Bu olay size son derece yakındır ve hiçbir akıl almaz tarafı yoktur.

Kur'an, gerek ilk yaratışın gerek ahiretteki yeniden dirilişin hikayesini işte böylesine yalın, böylesine kolay anlaşılır bir dille bildiği bir mantığın önüne dikiyor. İnsan fıtratı bu mantığa karşı koyamıyor. Çünkü bu mantık, onun yalın gerçekleri ile insan hayatının yakın gerçeklerine dayanıyor. Ortada ne karmaşıklık, ne soyut kavramlar ne zihinleri yoran ve vicdanlara sinmeyen felsefe spekülasyonları var.

İşte evreni yaratan, insanı yoktan vareden ve Kur'an'ı indiren yüce Allah'ın öğretim yöntemi budur.

Kur'an, bir kere daha yalın ve kolay anlaşılır anlatımı ile insanların karşısına çıkıyor. Onların dikkatlerini alışageldikleri, sık sık gözledikleri bir başka olaya çekerek kalplerini etkilemeye çalışıyor. Amaç farkında olmadıkları halde gözleri önünde olup biten bu olayda kendilerine yüce Allah'ın elini göstermek, önlerinde meydana gelen mucizeyi farketmelerini sağlamaktır. Okuyoruz:

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ

﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

63- Ektiğiniz tohumu görüyor musunuz?
64- Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa onu bitiren biz miyiz?

65- Eğer isteseydik o ekinlerinizi ot kırıntılarına dönüştürürdük de şaşakalırdınız.
66- Derdiniz ki; "Biz borca battık."
67- "Daha doğrusu her şeyimizi kaybettik."

İnsanların elleri altında filizlenip gelişen ve ürünü veren şu bitkiye bir göz atalım. İnsanların bu olaydaki fonksiyonu nedir? Toprağı sürüyorlar ve yüce Allah'ın yarattığı tohumu ekiyorlar, o kadar. Bu noktada fonksiyonları sona eriyor. Sonra yüce Allah'ın güçlü eli tek başına devreye girerek olağanüstü, hayret uyandırıcı ve mucizevi çalışmasına koyuluyor.

Tohum tanesi, kendi türünü yeniden meydana getirmek üzere yola koyuluyor. Bu yolda akıllı, deneyimli, aşacağı aşamalarının ayrıntılarından haberdar bir canlının bilinci ile ilerliyor. İnsan zaman zaman işinde hata yapıyor, ama bu tohum taneciği hiç yanlış adım atmıyor, hiç yolundan sapmıyor, belirlenmiş hedefinden şaşmıyor. Çünkü bu hayret verici yolculuğunun yolu boyunca attığı her adımı yüce Allah'ın güçlü elinin denetimi altında atıyor. Bu öylesine hayret uyandırıcı bir yolculuktur ki, eğer eskiden de, şimdi de hep tekrarlanmasa ve her onu şu ya da bu biçim ile, şu ya da bu türü ile görmemiş olsa hiçbir akıl onu onaylamaz, hiçbir hayal onu tasarlayamazdı. Eğer böyle olmasaydı, birtek buğday tanesinin şu sapı, şu yaprakları, şu başağı ve şu kadar çok taneyi içinde gizlediğine ya da bir hurma çekirdeğinin hiçbir eksiği olmayan kocaman bir hurma ağacını yapısında taşıdığına hangi akıl inanır, hangi hayal gücü ihtimal verirdi?

Eğer bu olay sabah-akşam hep meydana gelmese, eğer bu hikaye herkesin gözü, kulağı önünde tekrarlanıp durmasa hangi akıl bunu kabul eder, hangi akıl bunu tasarlayabilirdi? Hangi insan bu hayret verici olayda toprağı sürmekten ve yüce Allah'ın yaratmış olduğu tohumu ekmekten başka bir rolü, bir katkısı olduğunu iddia edebilir?

Bütün bunlardan sonra insanlar kalkıyorlar, "biz ekin yetiştirdik" diyorlar. Oysa bu süreçteki payları toprağı sürmekten ve tohumu ekmekten öteye geçmemiştir. Bunun ötesinde her tohum tanesinin simgelediği hayret verici hikaye, tohumun çatlayıp filizlenmesinde, gelişip serpilmesinde somutlaşan olağanüstü olay, bütün bu akla sığmaz gelişmeler "ekinleri bitiren" yüce Allah'ın sanatının eseridir. Eğer Allah dileseydi, bu tohum yolculuğunu başlatmazdı. Eğer Allah izin vermeseydi başlayan bu yolculuk hedeflenen sonuca ermezdi. Eğer Allah isteseydi, o bitkiyi, ürününü vermeden önce kuru bir çöpe dönüştürürdü. Tohum, başlangıcından sonuna kadar uzayan yolculuğunun tümünü O'nun dileği ile aşabiliyor.

Eğer ekilen tohum beklenen ürününü vermeden mahvolsa insanlar mırınkırın ederler, yana-yakıla konuşurlar ve meselâ **"Biz borca battık; daha doğrusu her şeyimizi kaybettik"** derlerdi. Fakat yüce Allah lütfunun sonucu olarak onlara ürün bağışlıyor, ekilen tohumun fonksiyonunu tamamlamasını, belirlenen yolculuğunu sona erdirmesini sağlıyor.

Hemen belirtelim ki, tohumun bu yolculuğu, ana rahmine atılan menideki sperma hücresinin yolculuğunun aynısıdır. Bu yolculuk, sınırsız ilahi gücün yoktan

varederek gözetimi altında sürdürdüğü hayatın dışa yansımış biçimlerinden biridir.

Bu ilk yaratılış olayı gözler önündeyken yeniden diriliş olayında ne gibi bir gariplik bulunabilir?

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلْمَآءَ ٱلَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ
أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ ٱلْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

68- İçtiğiniz suyu görüyor musunuz?
69- Onu siz mi buluttan yere indiriyorsunuz, yoksa onu indiren biz miyiz?
70- Eğer isteseydik onu acı yapardık. Şükretsenize!

Yüce Allah'ın plânı uyarınca hayatın kaynağı ve vazgeçilmez, yeri doldurulmaz temel unsuru olan şu suya bir bakalım. Acaba insanın bu madde üzerindeki rolü nedir? Tek rolü, onu içmektir. Bunun ötesinde onu elementlerinden oluşturan ve bulutlardan yere indiren güce gelince bu güç, tek başına yüce Allah'ın gücüdür. Ayrıca O, bu suyun "tatlı" olmasını planlamıştır.

"Eğer isteseydik onu acı yapardık."

O zaman ne içilebilirdi ve ne de hayat kaynağı olabilirdi. Öyleyse ey insanlar, suya ilişkin iradesini şimdiki doğrultuda yürütmüş olan yüce Allah'ın bağışına şükretsenize!

Bu Kur'an ilk seslendiği insanlar olan Araplar için bulutlardan yere inen su, yani yağmurun yağması, hayat iksiri, şenlik sebebi ve gönül tellerini titreten, heyecan uyandırıcı bir konuşma konusu idi. Arap edebiyatının kasideleri ve öbür türlerdeki şiirleri bu özlemi ebedileştiren örneklerle doludur. İnsanlık uygarlık alanında geliştikçe suyun değeri azalmamış, tersine artmıştır. Bilimsel araştırmalarla uğraşanlar, suyun ilk kaynağını belirlemeye çalışan bilginler, öbür sıradan insanlara oranla suyun ilk oluşumu olayına daha çok değer verirler. Kısacası suyun yaratılışı ve yağmur olarak yere inişi hem çöldeki ilkel insan için, hem de bilimsel araştırmalarla uğraşan bilgin için aynı derecede ilgi odağıdır.

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾
نَحْنُ جَعَلْنَٰهَا تَذْكِرَةً وَمَتَٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

71- Tutuşturduğunuz ateşi görüyor musunuz?
72- Onun ağacını siz mi yaratıyorsunuz, yoksa onu yaratan biz miyiz?
73- Biz onu hem düşündürücü, ibret verici bir bir uyarıcı, hem de ihtiyacı onlar için bir yararlanma kaynağı olarak yarattık.
74- Öyleyse yüce Rabbinin adını noksanlıklardan tenzih et.

İnsanoğlunun ateşi keşfetmesi, tarihinin büyük bir olayıdır. Belki de uygarlığın başlangıcını oluşturan en büyük buluştur. Fakat zamanımızda alışılmış, kanıksanmış, önem verilmez olmuştur. Evet, insan ateşi yakıyor. Fakat bu ateşin yakıtını kim yarattı? Ateşi tutuşturmak için hammadde olarak kullanılan ağacı, odunu kim varetmiştir? Yukarıda bitki yetiştirme olayından sözetmiştik. Ağaç da bu bitki yetiştirme faaliyetinin bir alanıdır. Üstelik okuduğumuz ayetlerin il-

kinde yeralan "ağacını" ifadesi ile dikkatlerimiz diğer önemli bir noktaya çekiliyor. Eski araplar iki ağacın dallarını birbirine sürterek ateş yakarlardı. Bu yöntem o gün olduğu gibi günümüzün ilkel toplumları tarafından da kullanılıyor. Bu yüzden ateşin tutuşması olayı o günkü arapların gündelik deneyimlerine daha yakın, daha dikkat çekici bir olaydı. Ateş mucizesi ve araştırmacı bilginlere göre sır olan niteliği halâ araştırma, gözlem ve ilgi konusudur. Söz ateşten açılmışken ayet, ahiretteki cehennemin ateşine dolaylı biçimde değinen bir hatırlatma yapıyor. Okuyoruz:

"Biz onu hem düşündürücü, ibret verici bir uyarıcı, hem de ihtiyacı olanlar için bir yararlanma kaynağı olarak yarattık."

"Uyarıcı", yani cehennem ateşini hatırlatan bir uyarıcıdır o. Ayrıca onu ihtiyacı olanlar için, özellikle yolcular için bir yararlanma kaynağı olarak yarattık. Bu işaret, bu ayetin ilk okuyucularının vicdanlarında derin etki meydana getirecek nitelikte idi. Çünkü onların gündelik hayatlarında, yaşama süreçlerinde canlı, somut anlamı olan bir realiteyi simgeliyordu.

Ayetler, iman etmeyi haykıran, kalplere ve zihinlere kolayca işleyen bu gerçekleri ve sırları gözler önüne serdikten sonra dikkatlerimiz bu gerçeklerin dayanak noktasını oluşturan gerçeğe çevriliyor. Bu gerçek Allah'ın varlığı, yüceliği ve Rabb'lığı gerçeğidir. Bu gerçek insan fıtratına güçlü bir etki ile yöneliyor. Ayrıca Peygamberimize bu gerçeği canlandırması, hakkını vermesi ve vakit geçirmeden onunla kalpleri kamçılaması yolunda kesin direktif veriliyor.

KUR'AN VE EVREN

Sonra yine Kur'an'ı yalanlayan müşriklere dönülerek alemlerin Rabbi olan yüce Allah'ın büyük bir yemininde Kur'an ile evren arasında bağ kuruluyor.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾
إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾

75- Yıldızların yörüngeleri üzerine yemin ederim ki;
76- -Keşke bilseniz bu ne büyük bir yemindir-
77- Bu kitap, yüce Kur'an'dır.
78- Aslı (Allah katındaki) bir kitapta saklıdır.
79- Ona sadece tertemiz kimseler el sürebilir.
80- O, Allah tarafından indirilmiştir.

Bu ayetin o günkü muhatapları olan araplar yıldızların yörüngeleri hakkında çok az şeyler biliyorlardı. Onlar gök cisimlerine ilişkin bilgileri sadece çıplak gözle elde edebiliyorlardı. Bu yüzden yüce Allah **"Keşki bilseniz bu ne büyük bir yemindir"** diyerek duyarlıklarını bilemek istemiştir. Biz ise yemine konu olan yıldız yörüngeleri hakkında o günün araplarına oranla çok daha fazla bilgi payına sahip olduğumuz için edilen yeminin büyüklüğünü daha iyi kavrayabiliyoruz. Gerçi yıldızların yörüngelerinin görkemi hakkında biz de az şey biliyoruz.

Görüş menzilleri sınırlı ve küçük teleskoplarımız aracılığı ile elde edebildiğimiz bu kıt bilgilerimiz bize diyor ki: Uçsuz-bucaksız uzay boşluğunda "galaksi"

adı verilen sayısız yıldız kümeleri vardır. Bu galaksilerin sadece biri, bizim güneş sistemimizi de içine alan yıldız kümesi, yüz milyon kadar yıldızdan oluşmuştur.

"Astronomi bilginlerinin dediklerine göre uzay boşluğunda milyarı aşkın sayıda yıldız ve gök cismi vardır. Bu yıldızların ve gezegenlerin bir bölümü çıplak gözle görülebilir, diğer bir bölümü sadece uzun menzilli dürbünlerle ve teleskoplarla görülebilir, başka bir bölümünden ise birtakım sinyaller alınabilir, fakat teleskop ekranlarında görülmeleri mümkün değildir. Bütün bu yıldızlar ve gezegenler biçimini bilmediğimiz yörüngelerinde hareket ederler. Herhangi bir yıldızın mıknatıs alanı, başka bir yıldızın mıknatıs alanı ile hiçbir nokdada çakışmaz. Tıpkı bunun gibi hiçbir yıldızın bir başka yıldızla çarpışması sözkonusu değildir. Böyle bir olay, ancak biri Akdenizde ve öbürü Atlas okyanusunda aynı yönde ve aynı hızla yolalan iki geminin çarpışması kadar muhtemeldir. Böyle bir şey de eğer imkansız değilse, o bile son derece uzak bir ihtimaldir."[7]

Yıldızların yörüngeleri arasındaki uzaklık bir hikmete ve planlanmış bir ölçüye göre belirlenmiştir. Bu uzaklık yıldızlar ve gök cisimleri arasındaki karşılıklı etkilenmelerle uyumludur. Bu uyum sayesinde bütün bu gök cisimlerinin uçsuz-bucaksız evrendeki karşılıklı dengeleri oluşmaktadır.

İşte yıldızların yörüngelerinin görkeminin bir bölümü, bir yönü budur. Hiç kuşkusuz bu bilgi, Kur'an'a ilk kez muhatap olan arapların yıldızlara ilişkin bildiklerine oranla çok büyüktür. Fakat aynı zamanda yıldızların yörüngelerin görkemine ilişkin gerçeğin tümü ile karşılaştırılamayacak derecede yetersizdir.

Evet, **"Yıldızların yörüngeleri üzerine yemin ederim ki."**

Oysa mesele, yemine muhtaç olmayacak derecede açık ve belirgindir. Okumaya devam edelim:

"Keşki bilseniz bu ne büyük bir yemindir."

Burada yeminin önemi bir ara cümle ile vurgulanıyor ve hem arkasından sözün akışı değiştiriliyor. Aslında yemine muhtaç olmayan bu değişmez ve belirgin gerçeğin, zihinlere yerleştirilmesi açısından bu anlatım tarzı son derece etkilidir. Devam edelim:

"Bu kitap, yüce Kur'an'dır.
Aslı (Allah katındaki) bir kitapta saklıdır.
Ona sadece tertemiz kimseler el sürebilir.
O Allah tarafından indirilmiştir."

Evet, **"Bu kitap yüce Kur'an'dır."** Yoksa müşriklerin iddia ettikleri gibi ne bir kahin sözü ne bir deli saçması ne Allah'a yakıştırılmış bir uydurma ne eski kuşaklardan kalma bir masal ve ne de şeytanlar tarafından getirilmiş bir mesajdır. Bütün bunlar ve bunlara benzer daha birçok müşrik iddiaları tümü ile asılsızdır. Bu kitap, yüce bir Kur'an'dır. Kaynağı bakımından yücedir, başlıbaşına yücedir, gösterdiği yolun yönü bakımından yücedir. Devam ediyoruz:

"Aslı (Allah katındaki) bir kitapta saklıdır."

Bu kitap koruma altındadır. Bu ayetin anlamı bir sonraki ayette açıklanı-

7- "Allah vel ilmul hadis" adlı kitap, s.23.

yor. Okuyalım:

"Ona sadece tertemiz olanlar el sürebilir."

Bazı müşrikler Kur'an'ın şeytanlar tarafından yere indirilmiş bir mesaj olduğunu ileri sürdüler. Bu ayet bu iddiayı reddediyor. Çünkü yüce Allah'ın bilgisi ve koruması altında saklanan bu kitaba şeytanlar dokunamaz. Onu Peygambere getirenler, tertemiz meleklerdir. **"Ona sadece tertemiz olanlar el sürebilir"** ayetinin en tutarlı, en mantıklı açıklaması budur. Sebebine gelince ayetin başındaki "lâ" edatı cümledeki eylemin gerçekleşmeyeceğini belirten bir olumsuzluk edatıdır, yasaklama anlamı taşıyan bir edat değildir. Yoksa yeryüzünde bu Kur'an'ı temizler de, pisler de, mü'minler de, kafirler de elleyebilirler. Bu durumda olumsuz anlamı gerçeklik kazanamaz, askıda kalır. Yalnız eğer olumsuzluk müşriklerin Kur'an'ı şeytanların indirdikleri yolundaki iddialarına bağlanır da arkasından bu iddianın reddedildiği kabul edilirse cümlenin anlamındaki olumsuzluk gerçekleşmiş olur. Çünkü o takdirde Kur'an'ın gökte saklanan orjinaline "temizler"den başkası el sürmemiş, dokunmamış olur.

Bir sonraki ayet de bu yaklaşım tarzını destekler.

"O Allah tarafından indirilmiştir."

Yani şeytanların getirdikleri bir mesaj değildir.

Yalnız elimizde bu ayetin başka bir anlama geldiğini belirten iki hadis vardır. Bu hadislere göre ayetin anlamı "Kur'an'a sadece temiz olanlar el sürebilir" biçimindedir. Fakat tefsir bilgini İbn-i Kesir bu hadisler hakkında şöyle diyor: "Bu hadisler zehri ve başkaları tarafından aktarılmıştır. Böyle bir aktarma zincirine güvenerek getirdikleri sözleri delil olarak kullanmamız doğru değildir. Bu hadisi Darukudni Amr b. Hazm'e, Abdullah b. Ömer'e ve Osman b. Ebul As'a dayandırarak aktarmıştır. Ama her üçünün aktarma zincirlerinde de tartışılabilir halkalar vardır. Doğrusunu Allah bilir."

CAN BOĞAZA DAYANDIĞI AN

Arkasından surenin son mesajı geliyor. Mesajın konusu ölüm anıdır. Mesaj insanı iliklerine kadar titreten bir çarpıcılıkta sunuluyor. O anda bütün tartışmalar sona eriyor. Bütün canlıların biten bir yolun sonu ile başlayan bir yolun başlangıcında durdukları kritik bir andır bu. O noktada canlılar geriye dönemezler, arkaya yönelemezler.

أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ
رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ
تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا
إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾

81- Şimdi siz bu sözü, bu mesajı hafife mi alıyorsunuz?
82- Yalanlamayı kendinize rızık ve ileriye dönük birikim mi yapıyorsunuz?
83- Canın boğaza dayandığı an var ya,
84- O sırada sizler gözlerinizi o can çekişen adama dikersiniz.
85- Biz ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz.
86- Eğer yeniden diriltilip hesaba çekilmeyecekseniz,
87- Eğer söylediğiniz doğru ise o çıkmak üzere olan canı geriye döndürsenize!

Ey müşrikler, size ahirette yeniden dirileceğinizi haber veren bu sözlerin doğruluyundan kuşku mu duyuyorsunuz? Kur'an'ı ve bu kitapta size verilen ahirete ilişkin bilgileri, onun içerdiği inanç sistemine ilişkin açıklamaları yalanlıyor musunuz? Başka bir deyimle;

"Yalanlamayı kendinize rızık ve ileriye dönük birikim mi yapıyorsunuz?"

Yani yalanlama huyunu hayatınızın kazancı ve ahirete yönelik tek sermayeniz haline mi getiriyorsunuz? Bu ne kötü bir kazanç, ne fena bir rızıktır!

Peki, can boğaza dayandığında ve ilerisi bilinmezliklerle dolu olan yolun kavşağına geldiğinizde ne yapacaksınız?

Sonra Kur'an'ın duygulandırıcı ve somut tasvirlerle dolu bir tablosu ile yüzyüze geliyoruz. Tabloda birkaç fırça darbesi ile tablonun bütün ana çizgileri canlandırılıyor. Bu ana çizgiler hem tablonun içeriğini hem ötesini ve hem de yolaçtığı tüm çağrışımları gözlerimizin önüne seriyor. Okuyalım:

"Canın boğaza dayandığı an var ya,
O sırada sizler gözlerinizi o can çekişen adama dikersiniz.
Biz ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz."

Bizler "Canın boğaza dayandığı an var ya" ayetini okurken can çekişen adamın göğsündeki hışırtıları işitir, yüz hatlarının gerilmelerini görür, çektiği ızdırabı ve sıkıntıyı hisseder gibi oluyoruz. Tıpkı bunun gibi **"O sırada sizler gözlerinizi o can çekişen adama dikersiniz"** ayetini okurken de adamın yakınlarının çaresiz bakışlarını ve yüzlerinde beliren umutsuzluğun gölgesini görür gibi oluyoruz.

O anda ruh dünyadaki konukluk süresini doldurmuş, yeryüzünü ve yeryüzü ile ilgili herşeyi arkada bırakmış, bilmediği bir aleme yönelmiştir. Bu alemde biriktirmiş olduğu amelden, elde ettiği iyilikten ve kötülükten başka hiçbir tutanağı, hiçbir güvencesi yoktur.

O anda bu ruhun sahibi çok şeyi görür, fakat gördüklerini anlatamaz. Çevresindeki canlı-cansız tüm varlıklardan kopmuştur artık. Çevresini saran eski dostları adamın sadece cesedini görüyorlar. Gerçi bakıyorlar, ama ne neler olup bittiğini görebiliyorlar ve ne de birşey yapabiliyorlar.

Bu noktada insanın gücü tükeniyor, insanın bilgisi duruyor, insanın at koşturduğu alan noktalanıyor.

Bu nokta insanlar, hiç tartışmadan son derece güçsüz olduklarını, son derece yetersiz olduklarını anlıyorlar.

Bu noktada insan görüşünün, insan bilgisinin, insan hareketinin önüne perde iniyor.

Bu noktada yüce Allah'ın gücü ve bilgisi ortaksız biçimde egemen oluyor. Herşey kuşkusuz, tartışmasız ve demogojisiz bir kesinlikle yüce Allah'ın tekeline geçiyor. Devam ediyoruz:

"Biz ona sizden daha yakınız, ama siz göremezsiniz."

İşte bu anda tabloyu yüce Allah'ın varlığı şereflendirir, ortalığı O'nun ürpertici saygınlığı kaplar. Gerçi O her an her yerde vardır. Fakat ayetin ifadesi insanların çoğu kere akıllarından çıkardıkları bu gerçek bilinci tazeler. Böylece ölüm meclisinin havasına yüce Allah'ın varlığının ürpertisi egemen olur. O ana kadar bu meclise egemen olan yetersizlik, güçsüzlük, ayrılık, korku, veda ve yas havası arka plâna düşer.

Bu sarsıcı, titretici, yasa ve acı yüklü duyguların gölgesi altında her sözü kesen ve her tartışmayı noktalayan bir meydan okuma ile karşılaşıyoruz. Okuyalım:

"Eğer yeniden diriltilip hesaba çekilmeyecekseniz; eğer bu söylediğiniz doğru ise o çıkmak üzere olan canı geri döndürsenize!"

Eğer gerçekten sizin dediğiniz gibi hesaplaşma, ödül ve ceza yoksa o zaman sizler serbestsiniz; ne bir borcunuz var ne de verilecek bir hesabınız. O zaman ne duruyorsunuz? Şu adamın boğazına dayanan canı tutup geri çevirsenize! Baksanıza, adam hesaplaşma, ödül ve ceza yurduna gidiyor, onu geriye döndürsenize! Adam gözleriniz önünde, hareketsiz ve çaresiz bakışlarınız karşısında büyük hesaplaşma alanına doğru gidiyor!

Bu meydan okuma bütün demogojilerin maskesini düşürüyor, bütün delilleri çürütüyor, bütün tartışmaları kesiyor, bütün laf ebeliklerini geçersiz kılıyor. Bu büyük gerçek olanca ağırlığı ile insanın vicdanına üzerine çöküyor. Delilsiz, dayanaksız ukelalık yapma çıkmazına sapmadan bu gerçeğe karşı direnmek artık mümkün değildir.

Arkasından bu ruhun akibetine ilişkin açıklamalar yapılıyor. Aslında bu ruh boğaza dayandığında, ölümcül hayatı geride bırakıp kalıcı hayata doğru adım atmaya hazırlandığında ve inkarcıların yalanladıkları hesaplaşma meydanına uzanan yolculuğun eşiğine geldiğinde kendisine bu akibet uzaktan gösterilmişti.

ÖLÜM, CENNET VE CEHENNEM

فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ
إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾
وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

88- Eğer ölmek üzere olan kişi Allah'a yakın olanlardan ise;
89- Esenlik, hoş kokulu çiçekler ve bol nimetli cennet onu bekliyor.
90- Eğer adam defteri sağdan verileceklerden ise,
91- Defterlerini sağdan alacak olan arkadaşlarının selâmı var sana.
92- Eğer adam sapık bir inkarcı ise,
93- O kaynar su sunularak ağırlanır.
94- Ve cehenneme atılır.
95- Bu kesin gerçektir.
96- Öyleyse yüce Rabbinin adını noksanlıklardan tenzih et.

Surenin başlarında yüce Allah'ın yakınlığını kazanan öncülere verilecek nimetlerin tablolarını görmüştük. Buradaki "esenlik" onları bekleyen nimetlerin belirtisi olarak görülüyor. Evet, **"Esenlik, hoş kokulu çiçekler ve bol nimetli cennet onu bekliyor"** cümlenin sözcüklerinden bile sanki şefkat ve okşama damlıyor. Ortalığı huzur, tatlılık, seçkin nimet ve cana yakın konukseverlik havası kaplıyor. Devam ediyoruz:

"Eğer adam defteri sağdan verilenlerden ise."

Bu ayetin hemen arkasından sözün yönü değiştirilerek doğrudan doğruya böyle olan kimseye sesleniliyor. Kendisine defterlerini sağdan alacak olan dostlarının selamı iletiliyor. O anda canının boğazına gelip dayandığı saniyede bu selâm ne gönül okşayıcı, ne hoş bir armağandır! Üzerine bütün endişeleri dağılıverir. Defterleri sağdan verilecek olan yoldaşlarının ilerdeki dostluğu gönlünü şenlendirir.

"Eğer adam sapık bir inkarcı ise,
O kaynar su sunularak ağırlanır.
Ve cehenneme atılır."

O alevli cehennem ne kötü bir ağırlama ve konaklama yeridir! Orada çekilecek olan azap ne ağır bir azaptır! Düşünelim ki, ruha bu akıbet gösteriliyor ve o kesinlikle bu akibetle karşılaşacını baştan biliyor.

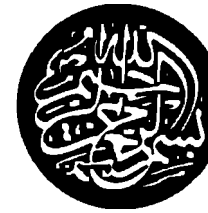
Tablodaki gerilimin bu doruk noktasında surenin son mesajı geliyor. Mesajın frekansı yüksek, etkisi derin ve ses tonu yoktur.

"Bu kesin gerçektir."

"Öyleyse yüce Rabbinin adını noksanlıklardan tenzih et."

Böylece kesin gerçeğin "hak" terazisindeki baskınlığı ve ağırlığı surenin ilk ayetinde sözü edilen kıyamet olayının dehşeti ile buluşuyor, bütünleşiyor. Sure bu değişmez, kesin gerçeğin direktifi ile noktalanıyor. Direktifin içeriği saygı ile ve eksikliklerden uzak tutma bilinci ile yüce Allah'a yönelmektir.

VAKIA SURESİNİN SONU

Hadid Suresi

57

Bir Görüşe Göre Mekke
Bir Başka Görüşe Göre Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 29

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure bir bütün olarak islam toplumundan inancının özünü pratik hayatında gerçekleştirmesini isteyen bir çağrıdır. Bu toplumun fertleri bu inanca sarılarak kendilerine Allah'a çağırma görevine adamışlar; bu inanç uğruna hiçbir şeylerini esirgememişler, hiçbir engel tanımamışlar; canlarını, mallarını, kalplerinn heyecanlarını, gönüllerinin duygularını bu yolda seferber etmişlerdir. Bu inanç sistemi insanların vicdanlarını yeryüzünde yaşarken ilahileştirir, Allah'a bağlar. Bu düzeye yükselen vicdanların ölçüleri, yüce Allah'ın ölçüleri olur, övündükleri ve uğrunda yarıştıkları değerler bu terazide ağırlığı olan değerler olur. Yine bu inanç sisteminin özü kaplerde yüce Allah'ın mahiyetine ilişkin bir bilinç aşılar, O'nu saygı ile anmayı sağlar, O'na sığınmayı önleyen her engeli, her çekici gücü bertaraf ettirir.

İşte sure, islam toplumunu büyük gerçeği hareket noktası edinerek Allah yolunda fedakârlık yapmaya, O'nun uğrunda candan ve maldan geçmeye çağırıyor. Okuyoruz:

"Allah'a ve Peygamber'e inanınız. Allah'ın kullanma yetkisini elinize verdiği malların bir bölümünü O'nun için harcayınız. İçinizdeki iman edenleri ve hayır yolunda mal harcayanları büyük bir ödül bekliyor."

"Peygamber sizi Allah'a inanmaya çağırdığı halde niçin O'na inanmıyorsunuz? Oysa O bu konuda sizden söz almıştı. Eğer inanacaksanız ne duruyorsunuz?"

"O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Muhammed'e apaçık ayetler indiriyor. Hiç kuşkusuz Allah size karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

"Niçin malınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa gökler ve yerler Allah'a miras kalacaktır. İçinizden Mekke fethinden önce mal harcayanlar ve savaşanlar, daha sonra mal harcayanlar ve savaşanlarla bir değildirler. Onların derecesi daha üstündür. Bununla birlikte Allah her iki gruba da en güzel ödülü vadetmiştir. Allah sizin neler yaptığınızı bilir."[1]

1- Hadid suresi, 7-10

İslam toplumu yine bu büyük gerçeği hareket noktası edinerek Allah'ı saygı dolu bir ürperti ile anmaya ve O'nun tarafından indirilen gerçeği kabul etmeye çağrılıyor. Çünkü ancak o zaman bu saygı ve ürperti, temel inanç gerçeğinin ürünü olabilir.

"Allah'tan gelen öğütlerin ve O'nun indirdiği gerçeğin etkisi ile müminlerin kalplerinin yumuşayacağı, ürpereceği zaman halâ gelmedi mi? Müminler daha önce kendilerine kutsal kitap verilenler gibi olmasınlar. Uzun zaman geçince onların kalpleri katılaştı ve çoğu yoldan çıkmış kimseler oldu."[2]

Dünya değerleri ile ahiret değerleri "hak" terazisine konuyor ve islam toplumu bu tartıda ağır basan değerleri seçmeye, kalıcı olan değerler uğrunda yarışmaya çağrılıyor.

"Biliniz ki, dünya hayatı oyundan, eğlenceden, süs ve gösterişten, birbirinize karşı övünmeden, mal ve evlâdı çoğaltma yarışından ibarettir. Bu hayat ekini ve bitkisi, çiftçisinin yüzünü güldüren bol yağmura benzer. Fakat bir süre sonra kuruyan bu bitki örtüsünün sarardığını görürsün. Arkasından da ot kırıntılarına dönüşür. Ahirette ise bir yanda ağır bir azap öbür yanda Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı, aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir."

"O halde Rabbinizin bağışlaması ve Allah ile peygambere inananlar için hazırlanmış, gökle yer arası kadar genişliği olan cennet uğruna yarışınız. Bu Allah'ın dilediklerine verdiği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir."[3]

İnanç gerçeğine yönelik bu genel ve sürekli çağrının yanısıra sureyi okurken ilk plânda göze çarpan bir özellik şudur: Sure o günlerde Medine toplumuna egemen olan pratik bir durumu ele alıp işliyor. Hicri dördüncü yıldan başlayarak Mekke fethinden sonraki yıllara sarkmış bir döneme damgasını basan bu pratik durum şu idi:

O dönemin toplumunun omurgasını muhacirlerden ve ensardan oluşan öncüler oluşturuyordu. Bu seçkinler inanç gerçeğinin vicdanlarında gerçekleşmesi konusunda insanlık tarihinin tanıdığı en çarpıcı örneği vermişlerdi. Eşine ender rastlanır bir içtenlikle, tam bir fedakârlıkla canlarını ve mallarını inançları uğruna seferber etmişlerdi. Yeryüzü kaynaklı köstekleri içgüdü bağlarını ve Allah yolunun önüne dikilen tüm engelleri aşmayı bilmişlerdi.

Bu eşi bulunmaz seçkinler grubunun yanısıra o günkü Medine dönemi islam toplumunda inanç düzeyi bu derece katışıksız ve yüksek olmayan bir başka kesim vardı. Özellikle Mekke fethini izleyen islamın gelişme ve insanların akın akın islama girmeleri döneminde bu kesimin toplum içindeki oranı artış göstermişti. Bu kesimi oluşturan yeni müslümanların bir bölümü henüz imanın büyük gerçeğini kavrayamamış, az önce sözü geçen ihlâslı, varlığını tamamen Allah'a adamış seçkin öncüler oranında islamla bütünleşememişti.

İşte bu ikinci kesimi oluşturan yeni müslümanlara Allah yolunda fedakârlıkta bulunmak, inançlarının cana ve mala ilişkin yükümlülüklerine katlanmak zor geliyordu. Dünyalık değerlere ve çekiciliklere yönelik hevesleri halâ canlı idi. Bu yüzden onların ayartmalarından, kışkırtmalarından kurtulamıyorlardı.

2- Hadid suresi, 16. 3- Hadid suresi, 20-21

İşte bu surenin yukarda birkaç örneğini okuduğumuz duygulandırıcı çağrısı özellikle bu grubu hedef alır. Amaç bu kesimi oluşturan yeni müslümanların ruhlarını yeryüzü kaynaklı kösteklerden ve çekim güçlerinden kurtararak büyük inanç gerçeğinin düzeyine çıkarmaktır. Bu büyük inanç gerçeği yanında yeryüzü kaynaklı değerlerin tümü küçülür, bu gerçeğin sıcaklığında bütün yeryüzü kaynaklı engeller eriyiverir.

O dönemin islam toplumunda bu ikisi dışında bir başka grup daha vardı. Münafıklardan oluşan bu grup topluma karışmıştı, kimlerden oluştuğu belli değildi. Özellikle islamın üstünlüğü perçinlenince bu inanç sistemini içlerine sindirememiş iki yüzlüler karışık ve içtensiz duyguları ile birlikte saklanmak, yeraltına girmek zorunda kalmışlardı. Fırsat kolluyorlar, kargaşa çıkarmaya can atıyorlardı. Surenin aşağıdaki ayetlerinde bu yıkıcı unsurların seçilecekleri, müslümanlardan ayırdedilecekleri günkü akibetleri tasvir ediliyor.

"O gün erkek-kadın bütün müminlerden çıkan nurun öncüleri ve sağ yanları yönünde ilerlediğini görürsün. Onlara 'Müjdeler olsun ki, altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacağınız cennetler sizi bekliyor' denir. İşte büyük başarı budur."

"O gün erkek-kadın bütün münafıklar, müminlere 'bize doğru bakın da yüzünüzün nurundan ışık alalım' derler. Fakat onlara 'geldiğiniz yere dönün de nuru orada arayın' diye seslenilir. Bu sırada aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu duvarın gerisinde rahmet, dış tarafında ise azap vardır."

"Münafıklar, müminlere 'dünyada sizinle birlikte değil miydik?' diye seslenirler. Müminler de onlara şöyle derler; 'Evet, birlikteydik. Fakat siz kendiniz eğri yola saptınız, hep komplo peşinde koştunuz, gerçeklerden kuşku duydunuz, asılsız kuruntulara kapıldınız, sonunda Allah'ın emri gelince öldünüz, o zaman ayartıcı (şeytan) sizi Allah'ın affediciliğine güvendirerek baştan çıkardı."

"Bugün ne sizden ne kâfirlerden fidye kabul edilmez. Varacağınız yer cehennem ateşidir. Size orası yaraşır. Orası ne kötü bir yerdir."[4]

Bu grupların yanısıra Arap yarımadasında bazı yahudi ve hristiyan azınlıklar da yaşıyorlardı. Surede bu azınlıkların durumlarına, gerek eski ve gerekse o günkü tutumlarına da değiniliyor. Bu işaretlerden birini yukarda gördük. Aslında müminleri, yahudilere ve hristiyanlara benzememeleri konusunda uyaran o ayetin, onların durumlarını anlatan bölümünde şöyle buyuruluyordu:

"Müminler daha önce kendilerine kutsal kitap verilenler gibi olmasınlar. Uzun zaman geçince onların kalpleri katılaştı."

Bu ayet özellikle yahudilerin durumunu anlatmıştır. Bu işaretlerin bir başkası da hristiyanların durumuna değinen ve surenin sonlarına doğru karşımıza çıkan şu ayettir:

"Onların arkasından ardarda diğer peygamberlerimizi gönderdik, bu arada Meryemoğlu İsa'yı da gönderdik, O'na İncil'i verdik, bağlılarının kalplerine şefkat ve merhamet duygusu aşıladık. Biz onlara aşırı sofuluğu farz kılmış değiliz. Bunu (akılları sıra) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri uydur-

4- Hadid suresi, 12-15.

dular. Buna rağmen onun gereklerini yerine getirmediler. Biz onların inananlarına ödüllerini verdik, fakat çoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

Surenin ana eksenini inanç sisteminin, öz niteliği ile kalplerde gerçekleştirilmesi, imandan türeyen Allah korkusu, takva, içten bağlılık, kendini adamışlık ve fedakârlık gibi soylu duyguların gönüllere aşılanması oluşturduğu için bu gerçeğin o günkü -ve her islam toplumda benzerleri görülen- vicdanlara yerleştirilmesi için daha çok Mekke inişli surelerin üslubuna benzeyen etkileyici bir üslup kullanılmıştır. Bilindiği gibi bu üslup hem kalbe, hem duyu organlarına ve hem de duygulara açılan kanalları aynı anda işletir, onlara ortak ve çarpıcı mesajlar gönderir.

Özellikle surenin girişinde son derece etkileyici mesajlardan oluşmuş bir demet yer alır. Bu mesajlar, insan kalbini yüce Allah'ın bazı sıfatları ile karşı karşıya getirir. Bu sıfatlar yüce Allah'ı tanıtmalarının yanısıra insan kalbinin O'na içtenlikle bağlanmasını da telkın ederler. Çünkü bu sıfatlar insanın zihninde yüce Allah'ın ortaksızlığına, tüm evreni kuşatan mutlak egemenliğine ve en sonunda herşeyin O'na döneceğine ilişkin bir bilinç geliştirirler. Bu bilincin yanısıra bu sıfatlar yüce Allah'ın bilgisi ile, kalplerin gizli duygularını, gönüllerin özünü kavradığını, tüm varlıkların O'na kulluk ve tesbih sunduklarını da vurgularlar.

"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederler. O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar."

"Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Can verir ve öldürür. O'nun gücü herşeye yeter."

"O hem ilktir hem sondur; hem açıktır hem gizlidir. O herşeyi bilir."

"O gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş'a kuruldu; O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen herşeyi bilir. Nerede olursanız sizinle beraberdir. Allah yaptığınız her işi görür."

"Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Her işin sonu Allah'a varır."

"O geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürür. O kalplerin özünü bilir."(5)

Tek başına bu giriş, içerdiği bu çarpıcı mesajlarla insan kalbini sarsmaya, onun içinde korku, ürperti ve titreme fırtınaları estirmeye yeter. Ayrıca bu giriş insan kalbine daha başka dinamik duygularda aşılar. Bu duygular insanı Allah'a içtenlikle bağlanmaya, O'na sığınmayı, can ve mal cimriliğini aşmayı öneren çağrıyı benimsemeye, bu çağrıyı kulak ardı etmeye yolaçan engellerden ve ağırlıklardan sıyrılmaya özendirir. Ayrıca surenin akışı içinde bu çağrının arasına giren ve onun vurgusunu güçlendiren birçok etkili mesajlarla da yüzyüze geliyoruz. Mesela erkek-kadın müminlerin parlak görüntüsünü canlandıran **"müminlerden çıkan nurun önleri ve sağ yanları yönünde ilerlediği"** biçimindeki tablo bu etkileyici mesajlardan biridir. Bir diğeri de ahiretin ve orada yaşanacak büyük süprizlerin yanında, dünya hayatının ve dünyalık değerlerin basitliğini anlatan enteresan tablodur.

5- Hadid suresi, 1-6.

Bunların yanısıra surede yeralan bir başka vurgulamada kalpler, tüm evrene egemen olan ilahi plân gerçeği ile yüzyüze getirilmektedir.

"Gerek yeryüzünde görülen, gerek başınıza gelen her musibet, tarafımızdan yaratılmadan önce kesinlikle bir kitapta belirlenmiştir. Bu ayrıntılı plânlama Allah için kolay bir iştir."

"Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır. Allah kendini beğenmiş şımarıkları sevmez.

Bunlar hem kendileri cimrice davranırlar hem de başkalarına cimri olmayı önerirler. Kim hayır yapmaktan kaçınırsa bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve özü itibarı ile övgüye lâyıktır."[6]

Bu vurgulamanın amacı yüce Allah'a varan yolda ilerleyen vicdanlara huzur aşılamak, başa gelen iyilikleri ve kötülükleri gönül rahatlığı ile karşılamaktır. Sevinçli olaylar karşısında havaya uçacak gibi sevinmekten ve kederli olaylar karşısında paniğe kapılacak derecede üzülmekten kaçınmaktır. Hiçbir sebebi, hiçbir şartı, hiçbir olayı yüce Allah'a ortak koşmamaktır. Çünkü bütün olaylar belirli zaman dilimlerine bağlanmış bir plan uyarınca gerçekleşirler ve her iş, en sonunda varıp Allah'a dayanır.

ALLAH'IN SIFATLARI

Sure ana konusunu iki bölümde işliyor. Bu tanıtma yazısında bu bölümlerin ilkini sunduk. Ayrıca tanıtma yazısı içinde iki bölüme ait bazı pasajlara da yer verdik. Aslında bu iki bölüm bütünleşmiş, kaynaşmıştır. Sureyi tanıtma amacına yönelik sözlerimizi burada noktalayarak ayetlerin ayrıntılı açıklamalarına geçiyoruz:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ
الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾
هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ
يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ
فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۖ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

6- Hadid suresi, 22-23.

1- Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederler. O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar.
2- Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Can verir ve öldürür. O'nun herşeye gücü yeter.
3- O hem ilktir hem sondur; hem açıktır hem gizlidir. O herşeyi bilir.
4- O gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş'a kuruldu. O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen herşeyi bilir. Nerede olsanız sizinle beraberdir. O Allah yaptığınız her işi görür.
5- Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Her işin sonu Allah'a varır.
6- O geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürür. O kalplerin özünü bilir.

Bu giriş, yüce Allah'ın aktif, etkileyici ve seçme nitelikleri ile yüklü, duygulandırıcı bir tanımlamadır. Bu tanımlamaya göre yüce Allah, evrendeki canlı-cansız tüm varlıkları yoktan varetmiştir, bu varlıkları bilgisi ile kuşatmıştır, bu varlıkların hepsi O'nun sınırsız egemenliği altındadır, O'nun güçlü eli gökler ile yeryüzünde gezinerek yaratma eylemini sürdürmektedir, gönüllerin kuytu köşelerini ve kalplerin girintili-çıkıntılı labirentlerini taramaktadır, canlı-cansız bütün varlıkları tepeden süzmekte ve yönetmektedir.

Yüce Allah'ın seçkin sıfatlarını sıralayan bu duygulandırıcı giriş kalpleri kavrayarak sarsmakta, onları yakalayarak evrendeki canlı-cansız tüm varlıklar arasında gezdirmektedir. Kalpler bu gezi sırasında yüce Allah'tan başka hiçbir şey bulamıyorlar, O'ndan başkasını göremiyorlar, O'nun dışında bir güç algılayamıyorlar, O'nun gücünden ve bilgisinden kaçıp da sığınabilecekleri başka bir dergâha rastlayamıyorlar, O'na dönmekten başka çare bulamıyorlar, O'nun yüce kapısına yönelmenin zorunlu bir istikamet olduğunun bilincine varıyorlar. Okuyoruz:

"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederler. O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar."

Sureye başlarken Kur'an'ın gür sesi işte böyle yükseliyor ve evrenin her köşesi bu sese, yüce Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederek cevap veriyor, göklerde ve yerdeki tüm varlıklar bu muhteşem koroya katılıyor. Her açık kalp, faniliğin perdeleri ile örtülü olmayan her kalp bu gür sesi işitiyor.

Bu ayetin sözlerini yorumlamaya, açık anlamlarının gerisindeki esprileri irdelemeye gerek yok. Çünkü bu sözleri söyleyen yüce Allah'tır. Biz şu evrenin yapısını ve niteliklerini yüce Allah'ın bize anlattığından daha iyi bilecek değiliz. Kısacası **"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar Allah'ı noksanlıklardan tenzih eder"** o kadar. Bu ifadeye ne bir sözcük ekleyebiliriz ve ne de sözcüklerinden birini çıkarabiliriz. Bu cümleleri ne yorumlayabiliriz ve ne de başka başka anlamlara çekebiliriz. Yapacağımız tek şey şu ana fikri kafamıza işlemektir: Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların birer "ruh"u vardır. Her varlık bu ruhla yüce

yaratıcısına yönelmekte ve O'nu noksan niteliklerden tenzih etmektedir. Elimizdeki doğru bilgilere en yakın düşünce tarzı budur. Ayrıca bu düşünce tarzı bazı seçkin kalplerin deneyimleri tarafından da onaylanmıştır. Bu kalpler saf ve pırıltılı anlarında, nesnelerin biçimlerinin ve görüntülerinin gerisindeki saklı gerçekle ilişki kurabildikleri saniyelerde bu düşünce tarzını, bu bakış açısını paylaşmışlardır.

Bilindiği gibi Kur'an'ın bir ayetinde **"Ey dağlar o (Hz.Davud) tesbih ettikçe siz de söylediklerini tekrarlayın."** buyuruluyor.[7] Yani dağların, Hz. Davud'un tesbihine koro halinde katıldıkları belirtiliyor. Elimizde bu gerçeği vurgulayan hadisler de vardır. Birkaç tanesini birlikte gözden geçirelim:

Sahabilerden Cabir'in bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Mekke'de bir kaya var. Bu kaya peygamberliğimin ilk gecelerinde bana selâm verirdi. O kayayı şimdi de biliyorum."[8]

Öte yandan Hz. Ali şöyle diyor:

"Bir keresinde Peygamberimiz ile birlikte Mekke'nin kenar semtlerinden birinde geziye çıkmıştık. Yolda rastladığımız her ağaç, her tepe 'Esselâmu aleyke ya Resulellah' diyerek O'nu selâmlıyordu."[9]

Bu arada sahabilerden Hz. Enes de şöyle bir olay anlatıyor:

"Peygamberimiz mescidindeki konuşmalarını bir hurma kütüğü üzerinden yapardı. Bir süre sonra mescide minber yapıldı. Peygamberimiz bu minbere çıkıp ilk konuşmasını yaparken o hurma kütüğü deve sesini andıran bir sesle inlemeye başladı. Bunun üzerine Peygamberimiz minberden inip onu eli ile okşadı, bu okşama üzerine kütüğün iniltisi kesiliverdi."[10]

Bu evrensel gerçeği dile getiren açık anlamlı ayetler çoktur. Başlıcalarını birlikte okuyalım:

"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların ve havada süzülen kuşların Allah'ı noksanlıklardan tenzih ettiklerini görmüyor musunuz? Bu varlıkların tümü, Allah'a nasıl dua edeceklerini, O'nu nasıl noksanlıklardan tenzih edeceklerini bilir."[11]

"Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların, güneşin, ayın, yıldızların, dağların, ağaçların, hayvanların ve çok sayıda insanın Allah'a secde ettiklerini, O'nun buyruğuna boyun eğdiklerini görmüyor musun?"[12]

"Evrendeki her varlık, O'nu överek tesbih eder, fakat siz bu varlıkların tesbihlerini anlayamazsınız."[13]

Kur'an kaynaklı olmayan nesnelerin yapısal özelliklerine ilişkin eski bilgile-

7- Sebe suresi, 10. 9- Tirmizi. 11- Nur suresi, 41. 13- İsra suresi, 44.
8- Müslim. 10- Buhari. 12- Hac suresi, 18.

rimizle uyuşsunlar diye bu açık anlamlı ayetleri yorumlamaya kalkışmamalıyız. Çünkü ilke olarak evrene, varlık alemine ilişkin tüm bilgilerimiz bu evrenin, bu varlık aleminin yüce yaratıcının verdiği bilgilere dayanmalıdır.

Ayetin sonunu tekrar okuyalım:

"O üstün iradelidir ve her işi yerinde yapar."

Öyleyse göklerdeki ve yerdeki tüm varlıkların O'nu noksanlıklardan tenzih etmesi, bu üstün iradesinin ve çarpıcı hikmetinin doğal bir sonucudur. Çünkü O üstün gücü ile herşeye egemendir ve yaptığı her iş görkemli hikmetine uygundur.

Yukardaki ayet insan kalbini coşturarak kendinden geçirmiş, göklerde ve yerde yüce yaratıcıyı noksanlıklardan tenzih eden varlıkların şenliğine götürmüştü. O sarhoşluktan ayılmaya çalışan kalpler şimdi göklerin ve yerin görkemli enginliklerinde yeni bir geziye çıkarılıyorlar.

"Göklerin ve yerin enginliği O'nun tekelindedir. Can verir ve öldürür. O'nun gücü herşeye yeter."

Göklerdeki ve yerdeki herşey göklerin ve yerin egemeni olan, egemenliğini hiç kimse ile paylaşmayan yüce Allah'ı noksanlıklardan tenzih eder. Bu tenzih eylemi egemenlik altında olandan ortaksız egemene yöneltilmiş bir eylemdir. Can veren de, can alan da o ortaksız egemendir. Yani hayatı da ölümü de O yaratıyor. Her canlı varlığın hem hayat sahnesine çıkışını ve hem de ölmesini O planlamıştır. Sadece O'nun plânladıkları oluyor.

"Hayat" olgusu gerek mahiyeti gerek kaynağı açısından halâ bir sırdır. Hiç kimse onun ne nereden geldiğini ve ne de nasıl geldiğini açıklıyor. Dahası hiç kimse onun özü itibarı ile ne olduğunu da anlayamıyor. Okuduğumuz ayet "dirilik" olgusunu yaratanın yüce Allah olduğunu, yani canlılara hayatı O'nun verdiğini belirtiyor. Kimse bunu inkar ederek başka türlüsünü kanıtlayamaz. Ölüm de öyle. O da hayat gibi, bilgimize kapalı bir sırdır. Hiç kimse onun ne olduğunu bilmediği gibi hiç kimse onu meydana getiremez. Çünkü hayatı vermeyen bir kimse onu nasıl geri alabilsin ki? Bu iki olgu gökler ile yer üzerindeki sınırsız egemenliğin iki göstergesidir, yani göklerin ve yerin sınırsız egemeni can veriyor ve can alıyor. Ayetin sonunu okuyoruz:

"O'nun gücü herşeye yeter."

Cümlenin anlamı geneldir, hiçbir kayda, hiçbir sınırlamaya bağlı değildir. Çünkü yüce Allah'ın özgür dileği, hiçbir kayda ve hiçbir sınıra dayanmaksızın sürekli yürürlükte kalır ve dileği uyarınca dilediğine bağlanır. İnsan aklının kendi mantığı uyarınca bu özgür dilek için düşündüğü her kayıt, hangi renkten ve hangi türden olursa olsun, asılsızdır, sınırlı insan aklının yapısal özelliğinden kaynaklanan bir yanılgıdır. Bu "dileğin" evren için yasalar ve prensipler seçmesi onun kayıtsız ve sınırsız özgürlüğünün çerçevesini aşmayan bir olgudur. Çünkü bu özgür dilek, bu yasaları ve gelenekleri özgür biçimde seçiyor; onları evrende yürürlüğe koyuyor, ama kendisi bu "yürütme"ye bu "işleyiş"e bağımlı değildir,

bu yasaların tutsağı değildir. Bu yasaların ve geleneklerin ötesinde O'nun özgür seçimi sürekli ve kesintisizdir.

Kur'an bu gerçeğe son derece büyük önem verir; her fırsattan yararlanarak onu vurgular; her söz sırası geldikçe yüce Allah'ın dileğinin özgür olduğunu, kendi işleyişi de dahil olmak üzere hiçbir kaydın onu sınırlayamayacağını açıklar. Bu gerçeğin apaçık kalmasına, hiçbir kuşku bulutunun gölgesi altına girmemesine özen gösterir.

Mesela yüce Allah cennetliklere orada sürekli kalacaklarını vadettiği gibi cehennemliklere de cehennemde sürekli kalacaklarını bildirmiştir. Bu söz yüce Allah'ın özgür dileğinin ürünüdür. Bununla birlikte O, özgür dileğinin bir uygulaması, bir tercihi olan bu sözünü bu özgür dileğinin çerçevesi dışında tutarak cennetlikler ve cehennemlikler için şöyle buyuruyor:

"Gökler ile yer durdukça, Rabb'inin dileği uyarınca cehennemlikler (ve cennetlikler) orada sürekli kalacaklardır."[14]

Kur'an'ın neresinde söz sırası gelmiş ise bu vurgulama titizlikle yapılmıştır. Bu alan ne insan mantığının ve ne de insan ürünü bilgilerin alanıdır. İnsan aklı bu gerçeğe ilişkin bütün bilgilerini Kur'an'ın açıklamalarından almalıdır, bu konuda Kur'an dışında bir kaynağa başvurmamalıdır.

Bundan dolayı insan bu ayeti okurken yüce Allah'ın evren üzerindeki sınırsız ve ortaksız egemenliğini kalbine sindiriyor. Bütün evrenin yüce Allah'a yönelmesini ve O'nu noksanlıklardan tenzih etmesini son derece doğal ve normal bir olay olarak algılıyor.

GÖRÜNTÜYÜ AŞABİLMEK

İnsan varlığını dolup taşıran bu büyük gerçeğin coşkusundan ayılıp kendine gelir-gelmez bir sonraki ayetin dile getirdiği başka bir gerçekle yüzyüze geliyor. Belki de bir öncekinden daha önemli olan bu gerçek şu evrendeki hiçbir nesnenin gerçek anlamda varolmadığını, gerçek anlamda sadece yüce Allah'ın varolduğunu, bu yüzden O'nun evrendeki her şeyi egemenliği ve bilgisi ile kuşattığını açıklıyor. Okuyoruz:

"O hem ilktir hem sondur; hem açıktır hem de gizlidir. O herşeyi bilir."

O "ilk"tir, yani O'ndan önce olan hiçbir şey yoktur. O "son"dur, yani O'ndan sonra kalacak olan hiçbir şey yoktur. O "açık"tır; yani O'nun üstünde ötesinde olan hiçbir şey yoktur. O "gizli"dir; yani O'nun gerisinde olan başka hiçbir şey yoktur. "İlk" ve "son" zamana ilişkin gerçeği, "açık" ve "gizli"de mekana ilişkin gerçeği bütünü ile kapsar. Bu gerçekler sınırsızdırlar. Böyle olunca insan kalbi öteye beriye bakıp bütün yer ve zaman boyutlarını tarayınca yüce Allah'tan başka hiçbir varlık bulamıyor. Varoluşun tüm dayanakları sadece O'nun varlığında biraraya gelmiştir, böyle olan başka hiçbir "varlık" yoktur. Şu insan kalbi bile varoluşunu yüce Allah'ın varlığından alıyor. Kısacası yüce Allah'ın varlığı, diğer tüm varlıkların varoluşlarını kendisine borçlu oldukları "gerçek varlık"tır. Bu gerçek, diğer herşeye gerçeklik kazandıran "ilk gerçek"tir. Ne bu

14- Hud suresi, 107-108.

gerçeğin ötesinde başka bir "dolaysız gerçek" vardır ve ne de şu evrende "varoluşu bağımsız ve dolaysız" bir başka varlık vardır. Ayetin sonunu okuyalım:

"O herşeyi bilir."

Herşeyi gerçek anlamda ve eksiksiz olarak bilir. Her varlık, gerçekliğini yüce Allah'ın gerçekliğinden alır, O'nun gerçekliğinin ürünü ve yansımasıdır. Öyleyse doğal olarak herşey yüce Allah'ın dolaysız bilgisinin kapsamı içindedir. İnsanlar ve diğer yaratıklar nesnelerin dış yüzlerine ilişkin neler bilirlerse bilsinler yüce Allah, bilgisinin türünde, niteliğinde ve yönteminde ortaksızdır.

Eğer bir kalp bu gerçeği iyicc özümlerse yüce Allah dışında bu evrendeki nesneleri niye umursasın ki? Hiçbir şeyin varlığı ve gerçekliği olmadığına göre onlara niye önem versin ki? Hatta kalbin kendisi de bu "gölge" varlıklardan biri değil mi? O da varlığını o "büyük gerçek"ten almıyor mu? O halde evrendeki herşey gelip geçici birer kuruntu(vehim)dur. Varolan ve kalıcı olan sadece yüce Allah'tır. Varoluşun ve kalıcılığın tüm dayanakları sadece O'nun varlığında biraraya gelmiştir.

Kalp bu gerçeği iyice özümleyince bu gerçeğin bir parçasına dönüşür. Peki henüz bu gerçeği içine sindirme aşamasına erememiş kalpler ne olacak? Onlara okumuş olduğumuz bu ayet yeter. Hayatlarını onu irdelemeye, anlamını kavramaya adasınlar. Sürekli çabaları ile bu tek anlamı yakalamaya çalışsınlar. Yapacakları tek iş budur.

Tasavvufçular bu büyük ve temel gerçeğe sarılmışlar, onun derinliklerine dalıp çıkmışlar, onun enginliklerinde çeşitli yollara koyulmuşlardır. Kimi evrendeki herşeyde yüce Allah'ı gördüğünü, kimi evrendeki herşeyin arkasında Allah'ı gördüğünü, kimisi de evrende yüce Allah'tan başka hiçbir şey göremediğini söylemiştir. Bu alanda yetersiz kalan sözcüklerin dış anlamlarını aşarak bu sözleri değerlendirirsek hepsinin az önce açıklamaya çalıştığımız gerçeğe işaret ettiklerini görürüz. Yalnız tasavvufçulara yöneltilebilecek tek eleştiri şudur: Onlar bu kavramla bütünleşerek yaşamayı ihmal etmişlerdir. İslam mutlak dengeyi gözeten ilkesi uyarınca insan kalbinden şunu ister: Bu gerçeği kavrasın ve onunla bütünleşerek yaşasın. Bunu yaparken yeryüzündeki halifelik görevini bütün gerekleri ile yerine getirsin. Dünyaya ilgi duysun, çevresine önem versin, yüce Allah'ın sistemini yeryüzünde gerçekleştirmek için cihad etsin, bu yolda olanca emeğini ve çabasını ortaya koysun. Bütün bu saydıklarımız bu büyük gerçeği denge ilkesi uyarınca kavramanın ürünleridir. Gerek insan fıtratı ile gerekse evrenin özü ile uyumlu biçimde yaşamanın doğal sonuçlarıdır.

EVRENSEL GERÇEKLER

Bu büyük gerçek böylece dile getirildikten sonra bu gerçekten türeyen diğer evrensel gerçeklerin anlatılmasına geçiliyor. Okuyalım:

"O gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş'a kuruldu. O yeraltına giren ve ordan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen herşeyi bilir. Nerede olursanız sizinle beraberdir O. Allah yaptığınız her işi görür."

" Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Her işin sonu Allah'a varır."

"O geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürür. O kalplerin özünü bilir."

Bu ayetlerde şu gerçekler sıralanıyor: Yüce Allah gökleri ve yeri yarattı. Arş'a kuruldu ve tüm yaratıklara egemen oldu. Yaratmış olduğu nesneleri ayrıntılı ve somut biçimde bilir. Herkes nerede olursa olsun, O onunla beraberdir. Herşeyin tek dönüş mercii O'dur. Varlıkların özü O'nun her yere sızan tasarrufu altındadır. Gizli bilgisi kalplerin en saklı duygularından haberdardır.

Bütün bu gerçekler o ilk gerçekten türemiştir, O'nun doğal uzantılarıdır. Fakat bu gerçeklerin sözkonusu evrensel sahnede sunulması, insan kalbine yönelik etkilerine ve mesajlarına güç kazandırır. Gökler ile yeryüzü iri hacimleri ile, görkemleri ile, uyumlulukları ile, güzellikleri ile, ince düzenleri ile, hareketlerinin disiplini ile, görüntülerinin sürekliliği ile kendilerini izleyen insan kalbine hayranlık duygusu aşılarlar. Bunların yanısıra bu uzay cisimleri tıpkı insan kalbi gibi yüce Allah'ın yaratıklarının bir bölümüdürler. O halde insan kalbi ile bu yaratıklar arasında aile bağı ve akrabalık tanışıklığı vardır. Bu yaratıklar kendilerini izleyen, seslerini işiten ve sempati ile kavrayan insan kalbinin tellerini dolaysız namelerinin melodileri ile titretirler. Bu yaratıklar, insan kalbine şöyle derler: "Bizi yaratan Allah, senin de yaratıcındır. Biz yaratıcımızı noksanlıklardan tenzih ediyoruz, sen de O'nu noksanlıklardan tenzih et. Biz varlığımızın gerçekliğini yaratıcımızın varlığından alıyoruz, sen de öylesin. O halde ortada önem verilmeye değer tek gerçek yüce Allah gerçeğidir."

Ayette geçen "altı gün"ün ne olduğunu yüce Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Bizim bildiğimiz "gün"ler yerkürenin kendi ekseni çevresinde ve güneş etrafında dönmesinden meydana gelen izdüşümleridir. Bu günler güneşin ve yerkürenin yaratılışından sonra ortaya çıkmışlardır. O halde yüce Allah'ın gökleri ve yerküreyi yaratırken hesap birimi olarak kullandığı günlerin aynileri değildirler. Biz bu günlerin ne olduğunu yüce Allah'ın bilgisine bırakıyoruz. O eğer isteseydi, onlar hakkında bize bilgi verirdi.

"Arş" da öyle. Biz buna yüce Allah'ın tanıttığı biçimi ile inanıyoruz, fakat ne olduğunu bilemeyiz. "Arş'a kurulmak (istiva)" meselesine gelince bu deyimin varlıklar bütüne egemen olmanın dolaylı (kinayeli) bir anlatımı olduğunu söyleyebiliriz. Böyle derken Kur'an'ın bize öğrettiği şu kesin ilkeye dayanıyoruz: Yüce Allah durum değişikliğine uğramaz. Buna göre bir zamanlar Arş'a kurulmamış durumdayken daha sonra Arş'a kurulmuş olması düşünülemez. Bizim "Arş'a kurulma (istiva)" olgusuna inandığımızı, fakat bunun nasıl olduğunu bilmediğimizi söylememiz ayette "Arş'a kuruldu (istiva etti)" sözünün ne anlama geldiğini açıklamaz. En doğrusu az önce dediğimiz gibi bu sözün mutlak egemenliğin dolaylı bir anlatımı olduğunu söylememizdir. Bu yorum bizi az önce işaret ettiğimiz yöntemin dışına çıkarmaz. Çünkü dile getirdiğimiz bu yorum kendi kafamızın ürünü olan bilgilerden ve düşüncelerden kaynaklanmıyor; tersine Kur'an'ın kendisinin açıklamalarına ve yüce Allah'ın zatı ile sıfatlarına ilişkin doğru düşüncelerin sonuçlarına dayanıyor.

Yüce Allah'ın yaratıcılığını, mutlak egemenliğini ve geniş kapsamlı bilgisini vurgulayan bu tanıtmanın arkasından insan kalbini etkilemeyi amaçlayan son derece çapıcı bir tasvirle yüzyüze geliyoruz. Bu somut tabloda şu uçsuz-bucaksız evrende araştırma amaçlı bir geziye çıkılıyor. Evrenin kesintisiz, sürekli hareketliliği gözler önüne seriliyor. Burada bize sadece soyut bilgi verilmiyor, sadece gerçekleri kavramsal düzeyde öğrenmemizle yetiniliyor. Tersine bakışlarımız önünde son derece duygulandırıcı ve etkileyici bir tablo canlandırılıyor. Bu tablonun etkileri vicdanımızı dolduruyor, kalplerimizin çarpıntılarına ivme kazandırıyor, düşüncemizin çırpınışları ve hayalimizin akrobasileri ile iletişim kuruyor. Okuyoruz:

"O yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oradan yükselen herşeyi bilir."

Her an yeraltına sayısını ve türlerini yalnız yüce Allah'ın bildiği nice canlı ve cansız varlıklar giriyor ve her an yine sadece yüce Allah'ın türünü ve sayısını bildiği nice canlı ve cansız varlıklar yeryüzüne çıkıyor. Her an gökten nice yağmurlar, ışınlar, meteorlar, gök taşları, melekler, kaderler ve sırlar gökten yere inerken yerden göğe sayılarını sadece yüce Allah'ın bildiği nice görünür-görünmez varlıklar yükseliyor. Okuduğumuz ayet işte bu sürekli ve kesintisiz harekete, her hesaba sığmaz önemli olaylara işaret ediyor. İnsan kalbi, bu ayetin etkisi ile yeraltına giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen varlıklar konusunda sürekli dikkat kesiliyor, bu hareketleri ve olayları gerek inişleri ve gerekse çıkışları sırasında izleyen yüce Allah'ın kapsamlı bilgisi konusunda uyanıklık kazanıyor.

İnsan kalbi gerek o dikkati ve gerekse bu uyanıklığı sırasında yüce Allah ile birlikte yaşıyor, yerinde dururken yüce Allah'ın egemenlik alanında geziye çıkıyor, evrenin engebelerini ve varlık aleminin köşelerini-bucaklarını bir yandan duyarlılık ve şeffaflıkla, öbür yandan ürperti, dehşet ve hayranlıkla dolaşıyor.

İnsan kalbi dikkat kesilmiş yeri ve gökleri izlerken bir sonraki ayet onu ansızın kendine döndürüyor, özünden tutuyor. Bir de bakıyor ki, yüce Allah yanıbaşındadır, ona bakıyor, onu süzüyor, davranışlarını son derece yakından izliyor.

"Nerede olursanız O sizinle beraberdir."

Bu söz gerçek anlamında söyleniyor. Yani "kinaye" ya da "mecaz" anlamı değildir kastedilen. Gerçek yüce Allah her yerde, her zaman her şeyin ve herkesin yanındadır. Yapılan her hareketten haberdardır, kullarını gözler. Eğer insan kalbi bu gerçeği somut biçimde kavrarsa son derece müthiş bir gerçek olduğunu derhal anlar. Bu gerçek bir yandan ürpertici, bir yandan da ürkekliği giderici dir. Yüce Allah'tan duyulan korkuyu somutlaştırdığı için ürpertici, buna karşılık yüce Allah'a yakınlığın okşayıcılığını hissettirdiği için ürkekliği giderici, ferahlatıcıdır. Bu gerçek tam anlamı ile kavranırsa insan kalbini tek başına arındırıp yüceltebilir, ondaki bütün yeryüzü kaynaklı endişeleri dışarı atarak tek başına onların yerini alabilir. Onu sürekli biçimde çekingenlik ve korku halinde tutarak hayatın her türlü kirinden ve lekesinden uzakta kalmasını sağlayabilir.

Bir sonraki ayette yüce Allah'ın göklere ve yeryüzüne egemen olduğu gerçeği ile bir kere daha yüzyüze geliyoruz. Yalnız bu gerçek daha önceki hatırlatılışından farklı bir alanla ilişkili olarak şimdi gündeme geliyor.

"Göklerin ve yerin egemenliği O'nun tekelindedir. Her işin sonu Allah'a varır."

Yukardaki ayette bu gerçek, yüce Allah'ın can vericiliği, öldürücülüğü ve sınırsız gücü ile bağlantılı olarak gündeme gelmişti. Şimdi burada ise her işin sonunun Allah'a döneceği gerçeği ile bağlantılı olarak karşımıza çıkıyor. Gerçekten her işin sonunun sonunda Allah'a varacağı gerçeği, yüce Allah'ın göklere ve yeryüzüne egemen olduğu gerçeğine sıkı sıkıya bağlıdır ve bu gerçeğin özünün tamamlayıcısıdır.

Bu gerçeğin bilincine varmak, insan kalbini herhangi bir işin başında da sonunda da yüce Allah'tan başkasına yönelmekten korur, onu yüce Allah'tan başkasından birşey beklememeye sevkeder, bir iş yaparken sadece yüce Allah'ın denetimini hissetmesini sağlar, onu gizli-açık her davranışında yüce Allah'a erdirecek yolda tutar; hareketleri, duruşları, çarpıntıları ve fısıltıları bu amaca yönelik olur. Yüce Allah'tan kaçıp başka yere sığınılamayacağını, O'nun dergâhından başka güvenli bir korunak bulamayacağını hiç aklından çıkarmaz.

Surenin bu giriş bölümü, yüce Allah'ın sınırsız gücünü kanıtlayan zarif, esprili bir hareketle noktalanıyor. Bu hareketin bir alanı evren, öbür alanı ise insan kalbinin kıvrımlı lâbirentleridir.

"O geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürür. O kalplerin özünü bilir."

Gecenin gündüze geçmesi ve gündüzün geceye geçmesi sürekli bir oluşum olduğu gibi aynı zamanda zarif, incelikli bir harekettir. Bu ifadenin anlamı ister günün bir bölümünü kırpan gecenin uzaması ve gecenin bir bölümünü kırpan günün uzaması olsun, isterse güneşin batışı sırasında gecenin güne karışması olsun, anlatılan hareket incelikli ve zarif bir harekettir. Yüce Allah'ın bilgisinin kalplerin özüne yönelik hareketi de işte böylesine gizli ve farkedilmezdir. "Kalplerin özü" demek, kalpte bulunan, oradan ayrılmayan, oranın dışına çıkmayan sırlar demektir.

Yüce Allah'ın elinin sessiz bir hareketle geceyi gündüze, gündüzü de geceye dönüştürdüğüne ilişkin bilinç, insan kalbinde ince bir düşünce coşkusu ve uçarı bir duyarlılık uyandırır. Yüce Allah'ın kalbin özünden kalbin kuytu köşelerinde saklı duran duygulardan haberdar olduğu, bilgisinin farkedilmez kımıldamaları ile bu gizlilikleri kuşattığı yolundaki bilinç de kalpte aynı etkiyi meydana getirir.

Surenin giriş bölümü, anlattığımız çarpıcı mesajları aracılığı ile insan kalbine direktif almaya hazırlıklı, ince bir duyarlılık kazandırıyor. Bu yüzden hemen kendisine sesleniliyor, iman etmeye, gerekli anlarda Allah yolunda mal harcamaya çağrılıyor. Çünkü kalbin giriş yolları açılmış, duyguları bilenmiş ve dinleme yeteneği geliştirilmiştir. Bu yüzden hemen surenin ikinci kesitini oluşturan sesleniş devreye giriyor. Fakat bu sesleniş sadece kuru bir çağrı değildir. Tersine etkileyici mesajları, çarpıcı titreşimleri ve müzikal dokunuşları ile birlikte gündeme geliyor.

آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ
وَأَنفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ
إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾
وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ
لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ
دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
الْحُسْنَىٰ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

7- Allah'a ve peygambere inanınız. Allah'ın kullanma yetkisini elinize verdiği malların bir bölümünü O'nun için harcayınız. İçinizdeki iman edenleri ve hayır yolunda mal harcayanları büyük bir ödül bekliyor.
8- Peygamber sizi Allah'a inanmaya çağırdığı halde niçin O'na inanmıyorsunuz? Oysa o bu konuda sizden söz almıştı. Eğer inanacaksanız ne duruyorsunuz?
9- O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık ayetler indiriyor. Hiç kuşkusuz Allah size karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
10- Niçin malınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa gökler ve yer Allah'a miras kalacaktır. İçinizden Mekke fethinden önce mal harcayanlar ve savaşanlar, daha sonra mal harcayanlar ve savaşanlarla bir değildirler. Onların derecesi daha sonra mal harcayıp savaşanların derecesinden daha üstündür. Bununla birlikte Allah her iki gruba da en güzel ödülü vadetmiştir. Allah sizin neler yaptığınızı bilir.

Okuduğumuz ayetlerde yüce Allah, kendi yaratıkları olana kalplere seslenıyor. O onların durumlarını, giriş yollarını ve gizli duygularını bilir. Aynı zamanda şu gerçeği de herkesten iyi bilir: İnanç saflığı, kalp temizliği ve köklü iman gibi yüce duygular, pratik hayatta fedakârlık, eliaçıklık ve Allah için öne atılma gibi erdemlere kaynaklık ederler. Fakat bu yüce duygular ve seçkin erdemlikler, insandan yoğun emekler ve uzun vadeli büyük çabalar ister.

İşte bundan dolayı yüce Allah, kalplere bu yolda yoğun mesajlar ve etkileyici uyarılar sunar. Onlara görünce etkilenecekleri birçok evrensel gerçekler açıklar. Herşeyi kendi duyarlı terazisinde tartar. Kalpleri arka arkaya tedavi eder. Onları adım adım yüce duygulara ve seçkin erdemlere doğru ilerletir. Onlara bir sesleniş yönetmekle, bir açıklama yapmakla yetinmez. Tellerine bir defa de

kunup da sonra etkisi kaybolan bir uyarıcıyı yeterli görmez. Günümüzde insanları Allah'a çağıran dava adamları Kur'an'ın kalpleri tedavi etmek için kullandığı bu yöntemi iyi incelemeli ve onu örnek edinmeye çalışmalıdırlar.

Surenin giriş bölümündeki güçlü, ardışık, köklü ve etkileyici mesajlar ölü kalpleri titretecek, taş gönülleri yumuşatarak pamuk gibi duyarlı hale getirecek nitelikte idi. Fakat şu ayette okuyucularını iman etmeye ve Allah yolunda mali fedakârlık yapmaya çağırırken surenin girişindeki ilk dokunuşlarla yetinmiyor.

"Allah'a ve Peygamber'e inanınız. Allah'ın kullanma yetkisini ellerinize verdiği malların bir bölümünü O'nun için harcayınız."

Burada müslümanlara sesleniliyor. Fakat onların Allah'a ve Peygamber'e inanmaya çağrıldıklarını görüyoruz. O halde sözkonusu olan "gerçek" imandır. Müslümanlar bu tür bir imanı kalplerinde gerçekleştirmeye çağrılıyorlar. Bu dikkatlerimizden kaçmaması gereken ince bir noktadır. Bunun yanısıra müslümanlar Allah yolunda mali fedakârlık yapmaya çağrılıyor. Fakat çağrı ile birlikte duygulandırıcı bir hatırlatma yapılıyor. Müminler Allah yolunda mal harcarken aslında kendilerinin olan bir şeyi vermiyorlar. Sadece yüce Allah'ın kullanma yetkisini ellerine verdiği kendi mallarının bir bölümünü veriyorlar. Bilindiği gibi **"göklerin ve yerin egemenliği Allah'ın tekelindedir."** Bir bütün olarak insanları egemenlik alanının, mülkünün bir bölümü üzerine halife olarak atayan O'dur. Ayrıca **"can veren ve öldüren de O'dur."** O bu yolla insan kuşaklarının birini bir öncekinin yerine geçirir.

Böylece bu espri yüklü işaretle surenin girişinde yeralan evrensel gerçekler arasında bağ kuruluyor. Sonra da bu espri yüklü işaret, müminlerin utanma duygusunu harekete geçirmek amacı ile kullanılıyor. Evet, müminler yüce Allah'tan utanmalıdırlar. Çünkü onları mülkünün bir bölümü üzerinde vekil olarak atayan, ellerindeki malları onlara veren asıl mülk sahibi O'dur. Öyleyse yüce Allah, onları kendi bağışı olan ve birer vekil sıfatıyla yönetimini üstlendikleri mallarının bir bölümünü harcamaya çağırdığında, kendilerini cimriliğin pençesinden kurtulmaya çağırdığında ne diyebileceklerdir? Veren Allah'tır ve O'nun mülkünün bitmesi sözkonusu değildir. O halde onları vermeden, hayır yolunda harcama yapmaktan alıkoyan nedir? Ellerindeki mal yüce Allah'ın bağışı değil mi?

Fakat Kur'an, bu hatırlatma ile, bu utanç duygusunu harekete geçirici uyarı ile, bu lütuf ve umut çağrışımı ile yetinmiyor. Müminlere yeni bir uyarı yöneltiliyor. Bu uyarı onları yüce Allah'ın keremi karşısında utanmaya ve O'nun lütfunu ummaya sevkediyor.

"İçinizdeki iman edenleri ve hayır yolunda mal harcayanları büyük bir ödül bekliyor."

O halde bu cömert lütuf ve bağış karşısında kim iman etmekten ve malını harcamaktan geri durabilir?

Fakat bu ilk dokunuşlarla yetinmiyor. Tersine müslümanların pratik hayatların alınmış imana özendirici faktörler ile, inanmaya götürecek gerekçeler ile onların kalplerine coşku aşılıyor.

"Peygamber sizi Allah'a inanmaya çağırdığı halde niçin O'na inanmıyorsunuz? Oysa O bu konuda sizden söz almıştı. Eğer inanacaksanız ne duruyorsunuz."

"O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık ayetler indiriyor. Hiç kuşkusuz Allah size karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

Peygamberimiz aralarında olduğu halde onları gerçek anlamı ile iman etmekten alıkoyan nedir? Oysa onlar bu konuda Peygamberimize söz vermişler, O'na bağlı kalacaklarına dair yemin etmişlerdi. Yüce Allah, kulu Muhammed'e, müminleri sapıklığın karanlıklarından çıkararak hidayetin aydınlığına erdirerek, onları kuşkudan ve şaşkınlıktan kurtararak kesin bilgiye ve güvene kavuşturacak apaçık ayetler indirdiği halde onları iman etmekten alıkoyacak ne olabilirki? Gerek Peygamberin aralarında oluşu ve gerekse yüce Allah'ın Peygamber'e açık ayetler indirmesi, yüce Allah'ın müminlere dönük merhametinin ve şefkatinin delilleridir.

Müminler arasında bulunan Peygamberimiz onlara yüce Allah'ın sözü ile sesleniyor, göğün çağrısını yöneltiyor, özel işleri ve kişisel problemleri konusunda yüce Allah ile aralarında bağ kuruyor. Bu ayrıcalık o günün müminleri için düşünülemeyecek derecede büyük bir nimettir. Biz bu nimeti şimdi uzun yılların arkasından değerlendirirken ne kadar büyük olduğunu anlayabiliyoruz. Bu dönem -yani Peygamberimizin hayatta olduğu ve vahyin geldiği dönem- gerçekten enteresan bir dönemdir. Düşünelim ki, yüce Allah kendi sözleri ile ve okşayıcı, yüce merhameti ile, Peygamberinin dilinden o günün insanlarına seslenerek şöyle diyor: "Şunu yapın, şunu yapmayın, benim yolum budur, bu yola koyulun, şu anda tökezlediniz, işte benim ipim, hemen ona sarılarak doğrulun; yanılgıya düştünüz, günaha girdiniz; hemen tevbe ediniz, işte benim kapım, önünüzde açık bekliyor. Hemen bu kapıya koşunuz, uzaklara düşmeyiniz. Benim herşeyi kuşatacak kadar engin olan rahmetimden ümidinizi kesmeyiniz. Sen ey falanca, şöyle bir söz söyledin, o söz yanlıştır; şu işi yapmaya niyetlendin, o iş günahtır; şöyle bir hareket yaptın, o hareket hatalıdır. Hemen koş, önüme gel, tevbe ederek arın, tekrar himayeme sığın. Sen ey filanca, şöyle şöyle bir problemin var, o problemin çözümü şudur; kafana takılan şu soru var ya, onun cevabı şudur; yaptığın şu iş var ya, onun benim terazimdeki ağırlığı şu kadardır."

Bunları doğrudan doğruya yüce Allah söylüyor. Kime söylüyor? O günün insanlarına. Yani kendi yaratıklarına. Onlar O'nunla beraber yaşıyorlar. Somut bir gerçek olarak O'nu yanlarında hissediyorlar. O gecenin koyu karanlığında onların şikayetlerini dinliyor ve istedikleri cevapları veriyor. O her adımlarında onları gözetiyor, ilgisi altında tutuyor.

Evet, bu ayrıcalık gerçekten o dönemi yaşamayanların kavrayamayacakları derecede büyük bir ayrıcalıktır. Fakat okuduğumuz ayetlerin muhatapları bu dönemi somut olarak yaşamışlardır. Ayrıca onlar böyle bir eğitime, böylesine dokunuşlara, bu tür hatırlatmalara muhtaç olduklarının bilincinde olmuşlardır. Bu bilinçde o ayrıcalıktan aşağı kalmayan büyük bir ilahi lütuf ve merhamettir.

Bu mutlu çağda yaşama imkanını elde edememiş olanlar her iki ayrıcalığın da ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlayabilirler.

Nitekim Buharî'nin verdiği bilgiye göre birgün Peygamberimiz, sahabilere "Sizce hangi müminlerin imanı hayrete şayandır, en çok takdire değerdir?" diye sorar. Sahabiler "Meleklerin imanı" derler. Peygamberimiz onlara "Onlar Allah'ın yakınında olduklarına göre niye iman etmesinler ki?" diye karşılık verir. Bunun üzerine sahabiler "O halde peygamberlerin imanı" derler. Peygamberimiz kendilerine "Onlara Allah'ın vahyi inip dururken nasıl iman etmesinler ki?" karşılığını verir. Bu defa sahabiler "O halde bizim imanımız" derler. Peygamberimiz onlara şu karşılığı verir: **"Ben aranızdayken sizler nasıl olur da iman etmezsiniz? En hayrete şayan, en takdire değer iman sizden sonra gelecek olan öyle kimselerin imanıdır ki, onlar önlerinde sadece Kur'an'ın sayfalarını bulacaklar ve bu sayfaların içeriğine inanacaklardır."**

Peygamberimiz ne kadar doğru söylüyor. Gerçekten sahabilerin durumu farklı ve ayrıcalıklı bir durumdur. Gerçekten imanın kamçılayıcı faktörlerinin ve gerektirici sebeplerinin ellerinin altında oluşu müthiş ve şaşırtıcı bir olaydır. İşte bu yüzden Kur'an şaşkınlık belirtici bir ifade ile onlar hakkında "Niye iman etmesinler ki?" demektedir. Arkasından eğer bu yolda niyetleri varsa imanın gerçek anlamını vicdanlarında somutlaştırmalarını istiyor.

Sonra da imanın kamçılayıcı faktörlerinden, gerektirici sebeplerinden mal harcama konusuna geçiliyor, bu defa mal harcamanın gerekçeleri ve kamçılayıcı faktörleri tekrar vurgulanıyor. Okuyoruz:

"Niçin malınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa gökler ile yer Allah'a miras kalacaktır."

Bu ayet "Göklerin ve yerin egemenliğinin Allah'ın tekelinde olduğu ve her işin sonunda O'na döneceği" gerçeğini çağrıştıran bir işaret niteliğindedir. Çünkü göklerin ve yerin mirası O'nun mülküdür, ilerde O'na kalacaktır. Yani kullanma yetkisini insanların eline verdiği mallar gün gelecek, tamamen O'nun eline geçecektir. Öyleyse insanlar niçin O'nun çağrısına uyarak mallarının bir bölümünü O'nun yolunda harcamazlar? Yukardaki ayette buyurduğu gibi bu malları kullanma yetkisini onlara geçici olarak veren O değil mi? Ve bu ayette açıkladığı gibi bu mallar ilerde tümü ile O'na kalacak değil mi? Okuduğumuz ayetlerde dile getirilen bu gerçekler karşısında cimri olmanın, eli sıkılık yapmanın ne gibi bir mantıklı gerekçesi kalmıştır?

Muhacirlerden ve Medine yerlilerinden oluşmuş bir avuçluk öncü müslüman gerek Mekke fethinden, grekse Hudeybiye'de imzalanan ateşkes antlaşmasından önceki zor ve sıkışık günlerde ellerinden gelen bütün bedeni ve mali fedakârlıkları gözlerini kırpmadan yapmışlardı. Gerek Mekke fethi, gerekse Hudeybiye ateşkes antlaşması islamı yüceltmiş; daha önceki garip, her yönden kuşatılmış, bütün düşmanlarca abluka altına alınmış, az taraftarlı ve zayıf destekli günlerin sıkışıklığına son vermişlerdi.

O zor günlerde yapılan bedeni ve mali fedakârlıklar içtendi, hiçbir maddi

çıkar beklentisi ile gölgelenmedikleri gibi çok sayıdaki müslüman gözüne girmek gibi bir beklentiden de kaynaklanmıyorlardı. Bu fedakârlıkları yapanlar sadece yüce Allah'ın vereceği ödülü elde edebilmeyi ve canları ile malları da dahil olmak üzere dünyanın her şeyine tercih ederek bağlandıkları inanç sistemlerini desteklemeyi amaçlamışlardı. Fakat bu seçkin öncülerin yapabildikleri fedakârlıklar, nicelik bakımından, Mekke döneminden sonraki imkanlı müslümanların yapabilecekleri fedakârlıklardan daha azdı. Fakat Mekke fethi sonrasının bazı imkanlı müslümanları fedakârlık yaparken nicelik bakımından onları örnek almaya kalkışıyor, onların bilinen veya kulaktan dolma fedakârlık rakamlarına erişince görevlerini yapmış sayılmayı bekliyorlardı. İşte bunun üzerine inen bu ayet, bu iki grubun fedakârlıklarını hak terazisinde tartıyor, terazide ağır basmayı sağlayacak olan faktörün nicelik unsuru olmadığını, asıl önemli olanın fedakârlığın arkasındaki motif ile imanın gerçeklik derecesi olduğunu açıklıyor. Okuyoruz:

"İçinizden Mekke fethinden önce mal harcayanlar ve savaşanlar, daha sonra mal harcayanlar ve savaşanlarla bir değildirler. Onların derecesi daha sonra mal harcayıp savaşanların derecesinden daha üstündür."

İslam inancı ağır baskılar altındayken, taraftarları az sayıdayken; ufukta çıkar, mevki ve servet belirtileri yokken mal harcayanların ve savaşanların fedakârlıkları, güvenli günlere kavuşulduktan, yeni dinin taraftarları çoğaldıktan; zafer, üstünlük ve başarı elle tutulur yakınlığa geldikten sonra mal harcayanların ve savaşanların fedakârlıkları ile aynı değerde değildir. Birinci grubu oluşturan öncülerin fedakârlıklarında tek etken doğrudan doğruya yüce Allah'a bağlılıktır. Bu fedakârlık her türlü kuşkudan yüzde yüz uzaktır. Sadece Allah'a duyulan köklü güvenin ve bağlılığın eseridir. Her türlü dış beklentiden ve yakın vadeli hesaptan tamamen uzaktır. İnanca bağlılıktan başka hiçbir dayanağı, hiçbir özendirici unsuru yoktur. Oysa ikinci grubu oluşturan müslümanların yaptıkları fedakârlıkların yardımcı ve özendirici faktörleri vardır. onlar da ilk gruptakiler kadar temiz niyetli ve içtenlikli olsalar bile aralarında bu açıdan büyük fark vardır.

Nitekim İmam-ı Ahmed'in Ahmed b. Abdülmelik, Zübeyr ve Humeyd Tavil kanalı ile verdiği bilgiye göre sahabilerden Hz. Enes diyor ki: "Birgün Halid b. Velid ile Abdurrahman b. Avf arasında tartışma çıktı. Tartışma sırasında Halid, Abdurrahman'a 'Eski günlerdeki hizmetlerinizi öne sürerek bize karşı üstünlük taslıyorsunuz' dedi. Duyduğumuza göre bu söz Peygamberimizin kulağına varınca şöyle buyurdu:

"Sahabilerimi bana bırakın, onlara ilişmeyin. Nefsimi elinde tutan Allah adına yemin ederim ki, eğer siz Uhud dağı -ya da dağlar- kadar altın harcasanız onların yaptıkları bağışların derecesine eremezsiniz."[15]

15- Bu hadisten anlaşılıyor ki, Peygamberimizin kendilerine dil uzatılmasını sık sık yasakladığı "sahabilerinin" özel bir anlamı vardır. Bu sahabiler işte o "öncü" müslümanlardır. Çünkü Peygamberimiz çevresindekilere, yakınında yeralanlara "benim sahabilerime ilişmeyin" dediğine göre bu sözü ile özel bir sahabi kesimini kasdettiği ortaya çıkıyor. Nitekim bir defasında Hz. Ebu Bekir'i kasdederek "Benim dostuma, (sahabime) ilişmeyin" buyurmuştu.

Öte yandan Buharî'nin verdiği bilgiye göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Sahabilerime dil uzatmayın. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, içinizden biri Uhud dağı kadar altını Allah yolunda harcasa onlardan birinin bir dirhemlik bağışının, hatta onun yarısının derecesine eremez."

Bu iki grup müslüman mücahidin yüce Allah'ın terazisindeki değerleri belirlendikten sonra her iki gruba da ödüllerin en güzelinin verileceği açıklanıyor.

"Bununla birlikte Allah her iki gruba da en güzel ödülü vadetmiştir."

Çünkü aralarındaki derece farkına rağmen her iki grup da iyi iş yapmıştır.

Gerek bu iki grup arasındaki derece farklılığı ve gerekse her iki gruba en güzel ödülün verilmesi, yüce Allah'ın onların durumlarını değerlendiren bilgisine, davranışlarının arkasındaki niyetlerine ve amaçlarına ilişkin gözlemine ve yaptıkları işin içyüzünden haberdar oluşuna dayanır.

"Allah sizin neler yaptığınızı iyi bilir."

Bu açıklama, görünen davranışların ardındaki gizli niyetler alemine dikkatleri çeken kalpleri uyarıcı bir dokunuştur. Çünkü değerlerin dayanağı olan ve terazide ağırlık oluşturan temel faktör, davranışların gerisindeki bu niyettir.

İMANA YÖNLENDİREN TEŞVİKLER

Arkasından kalpleri iman etmeye ve Allah yolunda mal harcamaya özendiren yeni bir kampanya ile, biraz önceki teşvik unsurlarına eklenen yeni teşvik unsurları ile yüzyüze geliyoruz. Okuyalım:

مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥ وَلَهُۥٓ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾
يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم
بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ
لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ
فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ
وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ قَالُوا۟ بَلَىٰ
وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَٱرْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ هِىَ مَوْلَىٰكُمْ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

11- Çıkar amacı gütmeksizin gönüllü olarak Allah'a borç verecek olan var mı? Allah ona verdiğini kat kat fazlası ile geri verir. Ayrıca ona onurlandırıcı bir ödül vardır.
12- O gün erkek-kadın bütün müminlerden çıkan nurun önleri ve sağ yanları yönünde ilerlediğini görürsün. Onlara "Müjdeler olsun ki, altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacağınız cennetler sizi bekliyor. İşte büyük başarı budur" denir.
13- O gün erkek-kadın bütün münafıklar, müminlere "bize doğru bakın da yüzünüzün nurundan ışık alalım" derler. Fakat onları "geldiğiniz yere dönün de nuru orada arayın" diye seslenilir. Bu sırada aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu duvarın gerisinde rahmet ve dış tarafında azap vardır.
14- Münafıklar, müminlere "Dünyada sizinle birlikte değil miydik?" diye seslenirler. Müminler de onlara şöyle derler; "Evet, birlikteydik. Fakat siz kendiniz eğri yola saptınız, hep komplo peşinde koştunuz, gerçeklerden kuşku duydunuz, asılsız kuruntulara kapıldınız, sonunda Allah'ın emri gelince öldünüz, o yaman ayartıcı (şeytan) sizi Allah'ın affediciliğine güvendirerek baştan çıkardı."
15- bu gün ne sizden ve ne de kâfirlerden fidye kabul edilmez. Varacağınız yer cehennem ateşidir. Size orası yaraşır. Orası ne kötü bir yerdir!

İlk ayette etkileyici ve duygulandırıcı bir seslenişle karşılaşıyoruz. Yüce Allah muhtaç ve yoksul kullarına şöyle soruyor:

"Çıkar amacı gütmeksizin, gönüllü olarak Allah'a borç verecek olan var mı?"

Bir müslümanın bütün fakirliğine ve zavallılığına rağmen yüce Allah'a borç verdiğini düşünmesi onu yerinden hoplatmaya, O'nun yolunda mal harcamaya atılmasını sağlamaya yeter. İnsanlar normal olarak aralarındaki bir zengine, varlıklıya borç vermek için yarışa girerler. -Oysa hepsi yüce Allah'a göre yoksuldur- çünkü verecekleri borcu geri alacakları garantidir. Üstelik zengin, varlıklı bir adama borç verebilmenin gururunu tadacaklar böylece. Peki bir de "hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve doğal olarak övülmüş olan" yüce Allah'a borç verince acaba duyacakları gururun boyutu nice olur acaba?

Yüce Allah, müminlere bu duyguyu aşılamakla yetinmiyor. Bunun yanısıra kendisine verilecek olan gönüllü, çıkar beklentisinden uzak "güzel" borcu kat kat fazlası ile geri vereceğini ve buna ek olarak bu borcu vereni cömertçe ödüllendireceğini vadediyor.

"Allah ona verdiğini kat kat fazlası ile geri verir. Ayrıca ona onurlandırıcı bir ödül vardır."

Sonra bu onurlandırıcı ödüllerin sahiplerine dağıtılacakları "gün"ün son derece görkemli bir sahnesinde müminlere bu onurlandırıcı ödülün ışık saçan bir tablosu sunuluyor.

Bu sahne gerek ana çizgileri ile gerek ayrıntıları ile kıyamet sahneleri arasında yeni ve orjinal bir sahnedir. Sahnenin önce dekoru ve figürleri hareketli çizgilerle belirleniyor, arkasından diyaloglarla bu dekorlara ve figürlere canlılık kazandırılıyor. Biz, şimdi Kur'an'ın bu ayetini okuyarak o görkemli sahneyi izliyoruz. İşte şimdi mümin erkek ve kadınlar gözlerimizin önünden geçiyorlar.

Fakat o ne? Onların önleri ve sağ yanları sıra okşayışı ve herşeyi delip geçebilen bir ışığın yayıldığını görüyoruz. Bu onlardan gelen ve önleri sıra yayılan kendi nurlarıdır. İşte şu insan karaltıları parlıyorlar, ışıklanıyorlar ve nur saçıyorlar. Bu nur yayılıyor ve onun sayesinde sahipleri önlerini ve sağ yanlarını net bir biçimde görebiliyorlar. Bu nur, yüce Allah'ın kendilerini karanlıklardan çıkaran nurudur. Bu nur onların ruhlarından kaynaklanan ve balçık kökenli bedenlerinin karaltısını bastıran nurdur. Kim bilir, belki de bu nur yüce Allah'ın evrenin ve evrendeki canlı-cansız tüm varlıkların yaratılış özünü oluşturan ışıktır[16] da kendisini öz varlıklarından gerçekleştirmiş olan şu bahtiyarların vücudlarında öz niteliği ile ortaya çıkmıştır.

Sonra, işte, yüce Allah'ın bu bahtiyar müminlere yönelik onurlandırıcı müjdesini kendi kulaklarımızla işitiyoruz:

"Müjdeler olsun ki, altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacağınız cennetler sizi bekliyor. İşte büyük başarı budur."

Fakat sahne, bu orjinal ve gönül okşayıcı görüntüyü sunmakla yetinmiyor. Bir köşede münafık erkek ve kadınların karaltıları gözlerimize ilişiyor. Çaresiz ve şaşkın aynı zamanda aşağılanmış ve yüzüstü bırakılmışlardır. Mümin erkek ve kadınların eteklerine yapışmış, yalvarıyorlar.

"O gün erkek-kadın bütün münafıklar, müminlere 'Bize doğru bakın da yüzünüzün nurundan alalım' derler."

Çünkü mümin erkek ve kadınlar baktıkları tarafa o gönül okşayıcı ve engel tanımaz nuru yayıyorlar. Fakat dünyadaki hayatlarını tümü ile karanlıklar içinde geçirmiş olan münafıkların şimdi bu nurdan ışık almaları olacak şey mi? Nitekim nereden geldiği belli olmayan bir ses onlara şöyle haykırır:

"Fakat onlara 'Geldiğiniz yere dönün de nuru orada arayın' diye seslenilir."

Açıkça belli ki, bu meçhul sesin amacı onları alaya almaktır, kendilerine dünyadaki iki yüzlülüklerini, karanlıklarda kotardıkları düzenbazlıkları hatırlatmaktadır. Geriye, dünyaya dönünüz, çalışma yurduna geri gidiniz. Çünkü nurun, ışığın aranacağı, elde edilebileceği yer orasıdır, orada yapılacak olan olumlu işlerdir. Oraya dönünüz, bugün nur kazanma, ışık elde etme günü değildir.

Bu konuşmaların hemen arkasından müminler ile münafıkların arasına perde geriliyor. Gerçi bu iki kesim dünyada karışık yaşıyorlardı, aynı toplumda birarada barınıyorlardı, ama bugün öyle değil, bugün safları ayırma, kampları belirleme günüdür.

"Bu sırada aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu duvarın gerisinde rahmet ve dış tarafında azap vardır."

Anlaşılan bu duvar görmeyi engelliyor, ama sesin geçişini önlemiyor. Çünkü, işte, şu anda münafıkların müminlere "Dünyada sizinle birlikte değil miydik?" diye seslendiklerini işitiyoruz. Yani niye birbirimizden ayrılıyoruz? Dünyada sizinle birarada, aynı toplumda yaşamıyor muyduk? Üstelik burada yeniden di-

16- Günümüzde bilim adamlarının söylediklerine göre evrenin özü ışıktır. Işık ta atomlardan oluşmuştur. Atomda aslında redrasyondan, ışık zerreciklerinden başka birşey değildir. Bu teori doğru olma ihtimali en güçlü teori olabilir. Çünkü Kur'an'ın verdiği bilgiler ile aynı doğrultudadır.

rildikten sonra da aynı meydanda toplanmamış mıydık? Müminler, münafıklara "Evet" derler, durum dediğiniz gibi idi, "Fakat siz kendiniz eğri yola saptınız." Kendinizi doğru yoldan çıkardınız, "hep komplo peşinde koştunuz." Katıksız "iyi"yi seçmeye yanaşmadınız, "kuşku duydunuz" kararlı bir biçimde iyilik yoluna koyulamadınız, "asılsız kuruntulara kapıldınız", zigzag çizerek, müminler ile kafirler arasında mekik dokuyarak, değneğin her iki ucunu da avuçlarınızın içine alarak kazanacağınızı, istediğinizi elde edeceğinizi sandınız, "Sonunda Allah'ın emri gelince öldünüz", böylece herşey bitti, "O yaman ayartıcı (şeytan) sizi Allah'ın affediciliğine güvendirerek baştan çıkardı." Şeytan içinize çeşitli ihtiraslar ve olmayacak kuruntular aşıladı.

Arkasından müminler, sanki yapılan duruşmanın yetkili yargıçlarıymış gibi münafıklara gerçekleri hatırlatmayı ve kararlarını tebliğ etmeyi sürdürüyorlar. Okuyalım:

"Bu gün ne sizden ve ne de kafirlerden fidye kabul edilmez. Varacağınız yer, cehennem ateşidir. Size orası yaraşır. Orası ne kötü bir yerdir."

Belki de bu ses yüceler aleminden geliyor, doğrudan doğruya yüce Allah'tır münafıklara bu tebliğatı yapan.

Eğer bu sahneyi sanatsal uyum açısından gözden geçirirsek burada "nur" motifinin seçilişinin son derece anlamlı ve özel amaçlı olduğunu görürüz. Çünkü sahnenin konusu münafık erkek ve kadınlardır. Bunlar asıl niyetlerini saklarlar, dışa karşı aslında olduklarından başka türlü görünürler, sürekli olarak iki yüzlülüğün, düzenbazlığın ve kirli işlerin karanlık dehlizlerinde yaşarlar. "Nur" ışık ise gizliyi meydana çıkarır, saklanan sırları açığa vurur. Üstelik "nur" görüntüsü, münafıkların karanlık ve köreltici sayfalarının karşısındaki parlak sayfayı oluşturur, yani sahneye "karşıtlık" motifi kazandırır. Buna göre "nur" görüntüsü, bu büyük sahneyi ışıklandıracak en yerinde motiftir. Münafıklar, kara vicdanlarına ve gizli-kapaklı komplolarına uygun düşen karanlıklar içinde debelenip dururlarken müminlerin önleri ve sağ yanları sıra aydınlık saçacak en uygun kaynak ancak bu kutsal "nur" olabilir.[17]

İmdi, hangi kalp kıyamet günü ortaya çıkacak olan bu nura sahip olmak için can atmaz? Hangi kalp bu duyguları alevlendirici ve derin etkili mesajlar karşısında Allah yolunda mal harcama çağrısına kulak asmaz?

İşte Kur'an kalpleri böylesine ısrarlı ve sürekli vurgularla tedavi eder. Onların yapısal özelliklerini, giriş-çıkış yollarını, nelerden etkilendiklerini, hangi uyarılara olumlu reaksiyon gösterdiklerini iyi bilir ve onlara bu sağlamca bilginin beslediği uzmanca çağrıları yöneltir.

Surenin bundan sonra işleyeceğimiz ikinci bölümünde bu çağrılara devam edildiğini, aynı yöntemle ve aynı yolu izleyerek seslendirilen gönül yumuşatıcı mesajlara yenilerinin eklendiğini görüyoruz.

Bu bölüm, surenin ana konusunun devamıdır. Bu konu vicdanlarda gerçek imanı perçinleyerek Allah yolunda gönüllü fedakârlık duygusunu harekete ge-

17- Bu sahneyi tanıtan açıklamalar yazarın "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adlı eserinden, oradaki ifadeler biraz değiştirilerek alınmıştır. (Daruşşuruk).

çirmekten ibarettir. Bu bölümde imana özendirici uyarılarla ve etkili mesajlarla karşılaşıyoruz. Bu uyarılar ve mesajlar o derin etkili giriş bölümünü izleyen ilk bölümdeki benzerlerini andırırlar.

Bu bölüm yüce Allah'ın kendilerinin beklediği fedakârlık düzeyine henüz yüklememiş olan müminlere yönelik yüksek sesli bir azarla başlıyor. Bu azarlamanın devamında müminlere, kendilerinden önce yaşamış olan yahudiler ile hristiyanların uğradıkları kalp katılaşmaları ve davranış bozulmaları hatırlatılıyor. Onlardan aynı duruma düşmemeleri isteniyor. Yahudiler ile hristiyanların uzun zamana yayılmış bir umursamazlık sonucunda bu yozlaşmaya uğradıkları hatırlatılıyor. Bu uyarıların yanısıra müminlere umut da aşılanıyor. Yüce Allah'ın tıpkı ölmüş toprağı dirilttiği gibi, uyuşmuş kalpleri de dirilttiği müjdesi veriliyor.

Bu vurguyu, dikkatleri ahiret alemi üzerinde yoğunlaştırmayı amaçlayan ikinci bir vurgu izliyor. Bu vurgu sonrasında müminler bir kere daha yüce Allah'a gönüllü olarak ve çıkar amacı taşımaksızın "borç" vermeye çağrılıyorlar. Yüce Allah'ın, kendisine dünyada borç verenleri ahirette nasıl kat kat fazlası ile ödüllendireceği açıklanıyor. Tıpkı ilk bölümün aynı konuyu işleyen ayetinde olduğu gibi.

Üçüncü bir vurguda ise dünya değerleri tümü ile yüce Allah'ın terazisinin bir kefesine konuyor, öbür kefeye de ahiret değerleri yerleştiriliyor. Tartma işlemi sonunda görülüyor ki, dünya değerleri hafif kalırken ahiret değerleri ağır basıyor; dünya değerleri oyuncak gibi önemsiz kalırken ahiret değerlerinin önem verilmeye layık, ciddi değerler olduğu ortaya çıkıyor.

Bu tartma işleminin sonucuna dayanarak yüce Allah müminleri ahiret değerleri konusunda aralarında yarışmaya çağırıyor. Bu ahiret değerleri gökleri ile yeryüzü arası kadar genişliği olan cennette ortaya çıkacaktır ve bu cennet Allah'a ve Peygambere inananlar için hazırlanmıştır.

Bunları izleyen bir dördüncü vurgu da müminler ahiretten dünyaya, içinde yaşadıkları somut hayatın olaylarına döndürülüyorlar. Burada kalpleri hem sevinçte hem tasada yüce Allah'ın takdirine, plânına bağlanıyor. Böylece fedakârlıkta bulunmaları kolaylaşıyor, dünya nimetleri kendilerini şımartmaz oluyor, tüm duyguları gökyüzüne bağlanıyor.

Bu vurguların arkasından, müminlere, insanları Allah'a çağırma davasının tarihinden bazı seçme örnekler sunuluyor. Bu örneklerde davaya çağırma yönteminin ve gidilen yolun doğrultusunun aynı olduğu, her dönemde bu yoldan sapanların fasıklar (yolunu şaşırmışlar) olduğu açıklanıyor. Bu arada ilk bölümde olduğu gibi yahudi ve hristiyanların yoldan çıkmış bir bölümünün durumuna değiniliyor. Arkasından müminleri Allah'tan korkmaya ve Peygambere inanmaya çağıran son bir seslenişle yüzyüze geliyoruz. Bu şartları yerine getirdikleri takdirde yüce Allah'ın katmerli merhametine erecekleri, yürürken önlerini aydınlatan bir nur elde edecekleri ve Allah tarafından günahların bağışlanacağı müjdeleniyor.

Bütün bunlardan sonra bir de şu gerçek vurgulanıyor: Yüce Allah'ın bağışı ve lütfu yahudilerin ve hristiyanların tekelinde değildir. Oysa onlar öyle oldu-

ğunu iddia ediyorlar. Tersine Allah'ın bağışı ve lütfu O'nun elindedir. Onu dilediklerine verir, çünkü **"Allah büyük lütuf sahibidir."**

Böylece görülüyor ki, bu sure başından sonuna kadar birbirine geçmiş halkalardan oluşuyor. Halkaların oluşturduğu zincir, aynı ve sapmasız bir doğrultu boyunca uzayıp gidiyor. Surenin akışı boyunca kalplere kimi farklı, kimi benzer mesajlar ardarda sunuluyor. Bu mesajlar kalpler üzerindeki etkilerini derinlere indirecek oranda ve gerekli olduğu kadar tekrarlanıyor. Halkalardan oluşan zincirin çizdiği yol ardarda sıralanan mesajların ısısı sayesinde sımsıcak bir hava yansıtır.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ
وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

16- Allah'tan gelen öğütlerin ve O'nun indirdiği gerçeğin etkisi ile müminlerin kalplerinin yumuşayacağı, ürpereceği gün hâlâ gelmedi mi? Müminler daha önce kendilerine kutsal kitap verilenler gibi olmasınlar. Uzun zaman geçince onların kalpleri katılaştı ve çoğu yoldan çıkmış kimseler oldu.

17- Biliniz ki, Allah, ölmüş toprağa hayat verir. Size ayetlerimizi açıkladık ki, üzerlerinde düşünesiniz.

İlk ayette yüce Allah'ın müminlere yönelttiği bir sitemle karşılaşıyoruz. Bu sitemin gerekçesi müminlerin, Allah'ın istediği tam anlamlı arınmışlık düzeyine ulaşmada geç kalmaları, bu yoldaki çabalarını ağırdan almalarıdır. Oysa Allah bu kalplere lütfunu gürül gürül akıtmış, onlara kendilerini Rabb'lerine imana çağıran Peygamberini göndermiş, bu Peygambere karanlıklardan aydınlığa çıkarmayı amaçlayan açık ayetler indirmiş, bunların yanısıra onlara evrendeki ve yaratıklar alemindeki göz açıcı ve uyarıcı bazı ayetlerini sunmuştur.

Fakat bu sitemde sevgi vardır, özendirme vardır, yüce Allah'ın ululuğunun bilincine varmayı kamçılama vardır. Sitemin gölgesi altında müminlerden Allah'ı saygı ile anmaları isteniyor; indirmiş olduğu "hak" içerikli mesajı, bu niteliğe yaraşır bir saygı, bir ürperti, bir itaat ve teslimiyet yaklaşımı ile algılamaları bekleniyor. Ama ayetin soru üslubundan paylama ve geç kalınmış olmayı yadırgama kokusunu almamak mümkün değildir. Şimdi ayeti okuyalım:

"Allah'tan gelen öğütlerin ve O'nun indirdiği gerçeğin etkisi ile müminlerin kalplerinin yumuşayacağı, ürpereceği gün hâlâ gelmedi mi?"

Görülüyor ki, bu ayette, müminlere bir yandan geç kaldılar diye sitem edilerek tempolarını hızlandırmaları istenirken bir yandan da geç kalmanın, görevi ağırdan almanın akibeti konusunda uyarı yöneltiliyor. Orada anlatılmak isteniyor ki, eğer kalplerini uzun süre silmez, parlatmaya çalışmazlarsa pas bağlarlar; eğer Allah'ı anma görevini ihmal ederler, hakka saygı ile sarılma titizlik-

lerini yitirirlerse vaktiyle yumuşak olan kalpleri zamanla katılaşarak taş kesilir.

"Müminler, daha önce kendilerine kutsal kitap verilenler gibi olmasınlar. Uzun zaman geçince onların kalpleri katılaştı ve çoğu yoldan çıkmış kimseler oldu."

Kalp katılaşmasını, mutlaka davranış bozukluğunun ve yoldan çıkmışlığın izleyeceğini iyi bilmek gerekir.

Gerçek şu ki, insan kalbi çok çabuk değişir, çabuk unutur. Daha şimdi şeffaf, parlak ve ışıkla dolup taşarken, ışınlar gibi havada süzülürken hatırlatmasız ve hatırlamasız geçen uzun bir zamanın sonunda bir de bakarsınız ki, körelmiş, kaskatı kesilmiş, ışığı sönmüş, kararmıştır. Bu kalbi mutlaka uyarmalı ki, hatırlasın ve ürpersin. Bir yolunu bulup içine girmek gerekir ki, incelsin, şeffaflaşsın. Körelmemesi için, katılaşmaması için sürekli biçimde uyanık tutulması gerekir.

Fakat kalbin ışığı söndü, dondu, karardı ve köreldi diye umutsuzluğa kapılmak doğru değildir. Çünkü içine yeniden hayatı kımıldatmak, ışığını yeniden yakmak yüce Allah'ı anarak onun ürperme yeteneğini tazelemek mümkündür. Çünkü yüce Allah ölü toprağı diriltiyor, bağrına can üflüyor da bitkiler ve çiçekler filizlendirmesini, ekinler ve meyvalar yetiştirmesini sağlıyor. Eğer dilerse uyuşmuş kalbe de yeniden hayat verir.

"Biliniz ki, Allah ölmüş toprağa hayat verir."

Toprak nasıl yeniden canlanıyorsa şu Kur'an da kalplere hayat verir; onlara besin, su ve ısı sağlar. Devam ediyoruz:

"Size ayetlerimizi açıkladık ki, üzerlerinde düşünesiniz."

Bu duygulandırıcı vurguyu, o utandırıcı sitemi, şu hatırlatmayı ve uyarıcı Allah yolunda mal harcamaya ve fedakârlık yapmaya yönelik yeni bir özendirme izliyor. Okuyalım:

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ
عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

18- Sadaka veren erkekler ve kadınlar ile çıkar amacı gütmeksizin gönüllü olarak Allah'a borç verenler var ya, onlar verdiklerini kat kat fazlası ile geri alırlar, ayrıca kendilerine onurlandırıcı bir ödül verilir.
19- Allah'a ve Peygambere inananlar var ya, onlar özü-sözü doğru olanlar ile şehitlerdir. Allah katında onlara ödül ve nur verilir. ayetlerimizi yalanlayan kafirler ise cehennemliktirler.

"Sadaka veren erkekler ve kadınlar" sadakalarını alanlara üstünlük taslamazlar. Zaten onların insanlarla bir alış-verişleri yoktur. Onlar yüce Allah'a borç veriyorlar, alış-verişleri doğrudan doğruya O'nunladır. Sadaka verenin aslında

zengin ve övülmüş yüce Allah'a borç verdiği, evrenin sahibi ile alış-veriş ilişkisi kurduğu, verdiğini ilerde kat kat fazlası ile geri alacağı, bunun yanısıra onurlandırıcı bir ödülle ödüllendirileceği duygusu kadar sadaka vermeyi etkili ve derinlikli biçimde özendirecek başka bir yaptırım düşünülebilir mi?

Özü-sözü doğruların (sıddıkların) derecesi, Peygamberimizin hadislerinde açıklandığı gibi, yüksek bir derecedir. Fakat bu dereceyi, göz kamaştırıcı yüksekliğine rağmen, yüce Allah'ın lütfu ile kim isterse elde edebilir. Yani o bazı fertlerin ve grupların dokunulmaz malı değildir. Kim yüce Allah'a ve Peygambere, gerçek anlamı ile, inanırsa bu yüksek makama ermeyi umabilir. Kimse Allah'ın lütfunu ambargo altına alamaz.

"Allah'a ve Peygambere inananlar var ya, onlar özü-sözü doğru olanlar ile şehitlerdir."

bu kural islam dininin bir özelliğidir, bir ayrıcalığıdır. Bu din bütün insanlara açık bir yol, herkesin gözünü dikebileceği bir ufuktur. Bu dinin makamları hiç kimsenin tekelinde değildir. Bu dinde belirli kimselere tanınmış özel ayrıcalıklar yoktur. Kim çalışırsa, başka hiçbir yan desteğe muhtaç olmaksızın, en yüksek derecelere erebilir. Bu dinde dokunulmaz makamlı grupların ve sosyal sınıfların yeri yoktur.

İmam-ı Malik'in Safvan b. Selim, Ata b. Yesar ve Ebu Said el-Hudrî kanalı ile "Muvatta" adlı eserinde verdiği bilgiye göre Peygamberimiz birgün "Normal cennetlikler üstlerindeki cennet köşklerinin sakinlerine, tıpkı sizin doğu ya da batı ufkundan geçen bir yıldıza baktığınız gibi bakarlar. Aralarında o kadar büyük bir derece farkı vardır" buyurdu. Sahabiler "Ya Resulellah, herhalde o köşkler Peygamberlerin konutlarıdır ve onlara hiç kimse eremez" deyince Peygamberimiz kendilerine şu karşılığı verdi; "Hayır, varlığımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah'a inanan ve Peygamberleri onaylayanlar o köşklere girebilirler."[18]

Bu iman etmeyi özendiren vurgudur. Bunu özveriyi özendiren vurgu izliyor. Okuyalım:

"...Bir de şehitlerdir. Allah katında onlara ödül ve nur verilir."

Kur'an'da şehitliğin üstün derecesi sık sık vurgulanmıştır. Aynı konuyu işleyen hadislerin sayısı da çoktur. Çünkü bu din korumasız ayakta duramaz, uğrunda cihad edilmeksizin yeryüzünde egemen olamaz. İnanç güvenliğini, çağrı serbestliğini sağlayabilmek için, müslümanları dinlerinden döndürmeyi amaçlayan baskıları önleyebilmek için, islam şeriatının yozlaştırılmasına meydan vermemek için "cihad" kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bundan dolayı Allah yolunda şehid düşenlerin -ki sadece bunlara "şehid" denebilir- derecesi yüksektir. Onların yüce Allah'ın yakınında olacakları belirtilmiştir. Bu yakınlık "Allah'ın katında" ifadesi ile dile getirilecek derecede sıkı bir yakınlıktır.

Buharî ile Müslim'in aktardıkları bir hadiste Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Şehitlerin ruhları, cennetin içinde diledikleri gibi. Oradan-oraya uçtuk-

18- Buhari, Müslim.

tan sonra o cennet kandillerine konan, yeşil renkli kuşların kursaklarında barınacaklardır. Yüce Allah birara onlara görünerek 'Ne istiyorsunuz?' diye sorunca 'İstiyoruz ki, bizi tekrar dünyaya gönder de senin uğrunda savaşalım ve ilk seferinde olduğu gibi bir kez daha öldürülelim' derler. Yüce Allah bu isteğe 'Onların bir daha dünyaya dönmeyecekleri yolunda kesin karar verdim' karşılığını verir."

Buhari ile Müslim'in ve başka bazı hadis kaynaklarının sahabilerden Hz. Enes'e dayanarak verdikleri bilgiye göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Cennete giren hiç kimse, dünyadaki bütün nimetlerin kendisine verileceği vadedilse bile, dünyaya dönmek istemez. Yalnız şehit hariç. O o kadar onurlandırıcı bir konukseverlik görmüştür ki, on kere daha dünyaya dönüp öldürülmek ister."

Nitekim bu özendirici müjdeleri işiterek şehit olmanın Allah katındaki derecesinin ne kadar yüksek olduğunu öğrenen kimsenin gözünde hayat, önemini yitiriyordu. İmam-ı Malik'in verdiği bilgiye göre sahabilerden Yahya b. Said şöyle diyor:

"Peygamberimiz cihada özendirici bir konuşma yapmış, cennetten sözetmişti. O sırada Ensar'dan bir arkadaşımız elindeki hurmaları yiyordu. Bunun üzerine 'Eğer ben bu hurmaları yiyip bitirene kadar yerimde oturacak olursam, dünya tutkunuyum demektir' diyerek elindeki hurmaları yere attı kılıcını çekerek savaşa atıldı ve öldürülünceye dek savaştı."

Elimizdeki bilgilere göre bu yiğit sahabinin adı Abir b. Hammam'dı -Allah ondan razı olsun-.

Özü-sözü doğruların derecesinin öyle ve şehitlerin derecesinin böyle olduğu açıklanırken inkarcı kafirlerin acı sonu hakkında şu bilgi veriliyor.

"Ayetlerimizi yalanlayan kafirler ise cehennemliktirler."

Onurlandırıcı biçimde ağırlanmayı ve bol nimetleri bırakarak cehennemliklerden biri olmayı kim tercih eder?

DÜNYA OYUN VE EĞLENCEDİR

Bu bölümün beşinci vurgusu iman etme ve Allah yolunda malî ve bedenî fedakârlıkta bulunma çağrılarına ilişkin bir değerlendirme niteliğindedir. Dünyayı basit ve önemsiz olarak tanımlayan bu değerlendirme dünyayı aşağılıyor, insanları ondan soğutmaya çalışıyor, ahirete ve oraya ilişkin değerlere bağlılığı özendiriyor.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْأَمْوَٰلِ
وَالْأَوْلَٰدِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا
ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمًا ۖ وَفِى الْءَاخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَٰنٌ ۚ وَمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

20- Biliniz ki, dünya hayatı oyundan, eğlenceden, süs ve gösterişten, birbirinize karşı övünmeden, mal ve evladı çoğaltma yarışından ibarettir. Bu hayat, ekini ve bitkisi çiftçisinin yüzünü güldüren bol yağmura benzer. Fakat bir süre sonra kuruyan bu bitki örtüsünün sarardığını görürsün. Arkasından da ot kırıntılarına dönüşür. ahirette ise bir yanda ağır bir azab, öbür yanda Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı, aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir.

Dünya, kendi kriterlerine göre değerlendirildiğinde, kendi ölçüleri ile tartıldığında önemli bir değermiş gibi görülür, algılanır. Fakat evrenin kriterleri ile değerlendirildiğinde ve ahiret ölçüleri ile tartıldığında önemsiz ve değersiz bir şey olduğu ortaya çıkar. Dünya bu ayette ahiretin ciddiyeti yanında çocuk oyuncağına benzetiliyor. İnsanlar dünyadaki çocuk oyununun arkasından ahirete varınca böylesine bir akibetle yüzyüze gelirler.

Evet oyun, eğlence, süs ve gösteriş, övünme ve sayıyı artırma yarışı. dünyada ciddi ve önemli görülen her olayın, her gelişmenin arkasında bu gerçekler vardır. Arkasından Kur'an'ın orjinal üslubuna uygun düşen somut bir örnekle yüzyüze geliyoruz.

"Bu hayat, ekini ve bitkisi çiftçisinin yüzünü güldüren bol yağmura benzer."

Ayetin orjinalinde geçen ve "kafir" sözcüğünün çoğulu olan "küffar" burada "çiftçiler" anlamında kullanılmıştır. Zaten "kafir" kelimesi sözlük anlamı ile "tohumu gizleyen, toprakla örten kişi, anlamına gelir. Fakat burada sözcüğün hem sözlük anlamında hem de tarihsel anlamından birlikte yararlanılmış, bu yolla kafirlerin dünya hayatına yönelik tutkunluklarına dolaylı biçimde parmak basılmıştır. Devam ediyoruz:

"Fakat bir süre bu bitki örtüsünün sarardığını görürsün."

Yani harman zamanının geldiğini görürsün. Bu olayın süresi kısıtlıdır, çabuk dolar, zamanı hemen geçer. Peki, sonra?

"Arkasından da ot kırıntısına dönüşür."

olayı görüntüleyen filmin şeridi, gündelik hayatın gözlemlerinden alınmış bir canlı tablo ile, "ot kırıntısı" tablosu ile noktalanır.

Ahiretin niteliği ise bundan farklıdır. Oranın hesaba katılması, dikkatten kaçırılmaması, hazırlıklı olunması gereken bir özelliği vardır.

"Ahirette ise bir yandan ağır bir azap, öbür yanda Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır."

Oradaki hayat, dünya hayatı gibi değildir, göz açıp kapayana kadar sona ermez. Oranın hayatı, biçme mevsimi gelen sararmış ekin gibi de ot kırıntısına dönüşerek noktalanmaz. Orada hesaplaşma vardır, ödül vardır, ceza vardır, süreklilik vardır. Kısacası oradaki hayat önem verilmeye değer bir hayattır. Ayetin sonunu okuyoruz:

"Dünya hayatı, aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir."

Bu haz, özünde gerçeklik taşımaz. Onun temeli yanıltıcı bir aldanmaya dayanır. Ayrıca tutkunlarını oyalar, unutkan yapar ve yanıltıcı bir gururun bataklığına saplandırır.

Kendini gerçeği aramaya adayan insan kalbi, bu değerlendirmenin gerçek olduğunu kavramakta gecikmez. Fakat Kur'an'ın vurguladığı bu gerçeğin amacı insanı dünya hayatından koparmak, insanoğlunun omuzlarına yüklenen halifelik görevinin gereği olan yeryüzü kalkınmasını ihmal ettirmek, hafife aldırmak değildir.[19] Bu gerçeğin amacı zihnin ölçülerini ve psikolojik değerleri düzeltmek, dünya ile sınırlı geçici hazzın çekiciliği üzerine yükselmeyi sağlamaktır. Bu yükseliş, bu surenin ilk muhatapları için, onların imanlarını hayatlarında gerçekleştirebilmeleri için gerekli olduğu gibi her inanç sahibi için de gereklidir. insan ancak bu "yükselme"nin sonunda inancını hayata geçirebilir. Çünkü inancı hayata geçirebilmek için kimi zaman hayatı tümü ile feda etmek, gözden çıkarmak gerekir.

Bu gerekçe ile müminler gerçek yarış alanında, yarışmaya değer bir amaç uğruna yarışmaya çağrılıyorlar. Uğrunda yarışmaya çağrıldıkları amaç, dünya hayatlarının bitiş noktası ile çakışan ve sonsuzluk aleminde de kendilerinden hiç ayrılmayacak olan amaçtır. Okuyalım:

سَابِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ ٱلسَّمَآءِ
وَٱلْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

21- O halde Rabbinizin bağışlaması ve Allah ile Peygambere inananlar için hazırlanmış, gökle yer arası kadar genişliği olan cennet uğruna yarışınız. Bu Allah'ın dilediklerine verdiği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir.

Boyunlarını tutsaklık halkasından kurtararak oyun ve eğlence dünyasını çocuklara bırakan soylu kimselere yaraşan yarış oyun, eğlence, övünme ve sayısal artışlar elde etme alanlarında girişilecek yarış değildir. Onlara yaraşan yarış, şu ufuk uğruna, şu hedef uğruna, şu engin "mülk" uğruna girişilecek olan yarıştır. **"...Gökle yer arası kadar genişliği olan cennet uğruna yarışınız."**

Eski dönemlerde, yani evrenin ve uzayın uçsuz-bucaksız enginliğine ilişkin gerçeklerin henüz bilinmediği dönemlerde gerek bu ayeti gerekse buna yakın anlama gelen hadisleri mecez anlamları ile yorumlamayı düşünenler olabilirdi. Nitekim normal cennetliklerin yükseklerdeki köşklerde oturanları bizim doğu ya da batı ufkundan geçen yıldızlara baktığımız gibi bakacaklarını belirten, yukarda okuduğumuz hadis de vaktiyle mecaz anlamında yorumlanmıştı.

Ama insanların ellerindeki küçük teleskopların evrenin sınırsız ve müthiş enginliğini ortaya koydukları günümüzde cennetin uçsuz-bucaksız genişliğine ve cennet köşklerine yıldızlara bakar gibi bakılacağına ilişkin açıklamalar, kesin ve gözlenebilir gerçekler haline gelmişlerdir. Artık bu açıklamaları mecaz anlamlarına yormanın hiçbir mantıkî gereği kalmamıştır. Mesela yerküresi ile güneş arasındaki uzaklık, evrenin enginliği yanında hiçbir şey değildir!

19- Daha geniş bilgi için, "Zariyat" suresindeki "Ben insanları ve cinleri sırf bana kulluk etsinler diye yarattım" ayetinin açıklamasına başvurabilir.

Kim isterse cennetteki bu geniş "mülk"e erebilir. Kim isterse bu uğurda yarışa girebilir. Bunun tek şartı Allah'a ve Peygambere inanmaktır. Okuyalım:

"Bu Allah'ın dilediklerine verdiği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir."

Yüce Allah'ın lütfu hiç kimsenin tekelinde, hiç kimsenin ambargosu altında değildir. O bütün isteklere, bütün yarışçılara açıktır, serbesttir. O halde yarışmak isteyenler, boyutları ve süresi sınırlı bir toprak parçası uğruna değil, bu uğurda yarışsınlar.

İnanan adam, mutlaka şu büyük evrenle elişki halinde olması gerekir; vicdanını, bakışlarını, düşüncesini, idealini ve duygularını dünyanın dar ve küçük kalapları içinde hapsetmemesi gerekir. Kendisinden beklenen görevi yerine getirmesi için ufkunun böylesine geniş olması şarttır. Bu zor görev insanların hakaretleri ve ihtirasları ile, aynı zamanda kalplerin sapıklığı ve vicdanların dönekliği ile çatışır, eğri yolun direnişi ve yere çakılıp kalan inadı ile boğuşmak zorunda kalır. Bu sıkıntılara karşı koyabilmek için insanın bu hayattan daha büyük, bu yeryüzünden daha engin, bu geçici alemden daha kalıcı bir alemle ilişki içinde olması gerekir.

Şu yeryüzünün ölçüleri ve tartıları, inançlı adamın vicdanında yer etmeye layık bir gerçeği temsil etmezler. Bu ölçüler ile bu tartıların sözkonusu gerçeği temsil etme oranları yerkürenin hacminin, evren hacmi karşısındaki oranı kadardır, yerkürenin ömrünün, artı ve eksi sonsuza göre oranı ne ise dünya kriterlerinin bu gerçek karşısındaki değeri de o kadardır. Bilindiği gibi bu iki kategori arasındaki fark ve uzaklık korkunçtur. Tüm yeryüzü ölçüleri birbirine eklense, üstüste konsa, bu farklılığı belirlemek şöyle dursun, ona yaklaşık olarak işaret bile edemezler.

Bundan dolayı büyük gerçeğin ufkunda, yeryüzünün basit realitesinin üstünde kalır. Bu pratik ne kadar kabarsa, ne kadar uzasa ve ne kadar salkımsaçak salsa bile ona metelik vermez. İnançlı adam şu basit pratiğin kösteklerinden sıyrılan özgür ve büyük gerçekle ilişki halinde olur. O aynı zamanda artı ve eksi sonsuzda, ahiret aleminin engin "mülk"ünde ve değişmez iman değerlerinde temsil edilen uçsuz-bucaksız alemle sıkı ilişki içinde olur. Aldatıcı dünya hayatının oynak kriterlerinde meydana gelen değişiklikler, bu inancın değerlerinde sarsıntı meydana getirmez. Hayatın değerlerini ve ölçülerini değiştirmek isteyen, onlarla uzlaşmaya ve gereklerine boyun eğmeye yanaşmayan özgür iradeli inançlı adamın hayatında inancın fonksiyonu işte budur.

VARLIK ALEMİNİ AŞABİLENLER

Arkasından bu bölümün dördüncü vurgusu devreye giriyor. Mesajı kalbin derinliklerine işleyen bu vurgunun konusu hiçbir varlığı ve oluşumu dışarda bırakmayan ilahi plandır. Okuyoruz:

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ
مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ۝ لِّكَيْلَا

تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ ۗ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

22- Gerek yeryüzünde görülen, gerekse başınıza gelen her musibet tarafımızdan yaratılmadan önce kesinlikle bir kitapta belirlenmiştir. Bu ayrıntılı planlama Allah için kolay bir iştir.
23- Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır. Allah kendini beğenmiş, şımarıkları sevmez.
24- Bunlar hem kendileri cimrice davranırlar hem de başkalarına cimri olmayı önerirler. Kim hayır yapmaktan kaçınırsa bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve özü itibarı ile övgüye layıktır.

Şu varlık alemi son derece ince bir plâna bağlıdır. Bu alemde meydana gelen her olay mutlaka çok önceden özünde planlanmış, yapısında hesaplanmıştır. Bu alemde rastlantıya yer yoktur. Bu alemdeki hiçbir şey anlamsız ve fonksiyonsuz değildir. Varlıkların başlarına gelecek bütün olaylar, ne zaman olacakları ile birlikte daha yeryüzü yaratılmadan önce, daha şu varlıklar varlık sahnesine çıkmadan önce yüce Allah'ın eksiksiz, kapsamlı ve ayrıntılı bilgisinde belirlenmişti. Yüce Allah'ın bilgisinde geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman yoktur. Bu zaman dilimleri biz ölümlülerin dünyalarında geçerlidir. Biz nesneleri ve olayları bu zaman dilimleri ile sınırlayarak algılayabiliriz. Biz zaman ve yer sınırlamaları ile belirlenmemiş olayları ve nesneleri algılayamayız. Biz de "mutlak kavrama" yeteneği anormal olarak yoktur. Ancak ruhlarımızın "mutlak"la ilişki kurduğu anlarda mutlak olanı, kayıtsız ve sınırsız olanı kavrayabiliriz. Bu kavramayı ancak nesneleri ve olayları normal olarak kavrarken kullanageldiğimiz yöntemden farklı bir yöntemle algılayabiliriz. Fakat yüce Allah, şu varlık alemini bir bütün olarak gözeten mutlak gerçektir. O'na göre hiçbir kayıt, hiçbir sınır yoktur. Bu varlık aleminin ilk anından son anına kadar meydana gelen bütün olaylar ve dönemler bir bütün olarak yüce Allah'ın bilgisinin kapsamındadır. Bu bilgi hiçbir zaman dilimine, hiçbir yer sınırlamasına bağımlı olmaz. Yüce Allah'ın bilgisine açık olan genel planda her olayın yeri vardır. Buna göre gerek yeryüzünde gerek insanın kendisinde, hatta bu ayetin indiği günkü ilk muhataplarının kişiliklerinde meydana gelen her iyi ve kötü olay yeryüzünde ve insanlarda henüz meydana gelmeden önce, henüz somut biçimi ile ortaya çıkmadan önce yüce Allah'ın katında bulunan "ezeli" bir kitapta kayıtlıdır. "İyi ve kötü olay" dedik. Çünkü ayetin orjinalindeki "musibet" sözcüğü, sözcük anlamı ile geneldir, hem iyi olaylar için, hem de kötü olaylar için kullanılabilir. Ayetin sonuna dikkat edelim:

"Bu ayrıntılı planlama, Allah için kolay bir iştir."

İnsan büyük evren gerçeğini düşününce anlattığımız gerçeğin başka türlü olamayacağını kolayca anlar. Bu gerçeğin insan vicdanına, insan duygularına yönelik değeri, iyisi ile kötüsü ile, başa gelen bütün olayları güvenle ve soğuk-

kanlılıkla karşılamaktır. Yani kötü olay karşısında ateş püskürmek, feryadı basmak ve ne de sevindirici olay karşısında dengeyi kaybederek havalara uçmaktır. Okuyalım:

"Amaç kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır."

Ufuk genişliği, büyük varlık alemi ile ilişki içinde olmak, zaman boyutunun artı-eksi kutuplarını (ezel'i ve ebed'i) düşünebilmek, yüce Allah'ın bilgisinde planlanmış ve evrenin tasarısında değişmez bir yere konmuş olan olayları yerlerinde görmek; bütün bunlar gelip geçen olaylar karşısında insan vicdanına genişlik, yücelik, dayanıklılık ve direnç kazandırır; evrenin sürekli hareketine paralel biçimde hareket eden insan varlığı, bu süreç boyunca önüne çıkan olayları rahatlıkla değerlendirir.

Eğer insan kendini varlık aleminden ayrı düşünürse, olayları küçük varlığına yönelmiş, süpriz darbeler olarak algılarsa üzüntüye kapılır, kabına sığmaz olur ve o olayların oyuncağı olur. Ama eğer kendisinin ve başkalarının karşılaştığı olayları, hatta tüm yeryüzünü tüm evren organizmasının atomları olarak düşünürse, bu atomların eksiksiz ve ayrıntılı bir plandaki yerlerinde olduklarını, birbirlerine bağlı bir bütün oluşturduklarını kabul ederse, bütün bu varlıkların yüce Allah'ın bilgisinde belirlenmiş, plana bağlanmış olduğunu idrak ederse, eğer insanın kafasına bu düşünce ve bu bilinç yerleşirse bu plânın bütün gelişmelerini güvenle ve olgunlukla karşılar. Hiçbir kayıp karşısında sendelemez, sarsılmaz; hiçbir kazancın coşkusuna kapılıp kendini kaybetmez. Tersine olayların iç yüzünü bilmiş, kavramış bir insanın hoşnutluğu ve gönüllülüğü içinde yüce Allah'ın plânına ayak uydurur; onunla at başı giderken olup biten şeylerin, aslında olması gereken şeyler olduğunun bilincinde olur.

Bu belki de çok az kimsenin tutturabileceği yüksek bir derecedir. Fakat bu konuda sıradan müminlerden de şu kadarı isteniyor: Sıkıntıların verdiği acılar ile sevinçlerin yolaçtıkları mutluluklar onları yüce Allah'a yönelme, iyi ve kötü günde O'nu hatırdan çıkarmama, hem üzüntüde hem de sevinçte ölçüyü kaçırmama çerçevesinin dışına çıkarmamalıdır. Nitekim sahabilerden İkrime şöyle diyor: "Herkes sevinir de, üzülür de. Bu normal bir tepkidir. Fakat sevinci şükretmeye ve üzüntüyü sabretmeye dönüştürün." Bu tutum, sıradan her müslümanın takınabileceği islama özgü bir orta yoldur. Devam ediyoruz:

"Allah kendini beğenmiş, şımarıkları sevmez. Bunlar hem kendileri cimrice davranırlar hem de başkalarına cimri olmayı önerirler."

Acaba herşeyin plana bağlı olduğu gerçeği ile şımarıklık ve kendini beğenmişlik arasında, sonra da şımarıklık ve kendini beğenmişlikle cimrilik ve cimriliği önerme arasında ne gibi bir bağ, ne gibi bir ilişki vardır? Bu bağ, bu ilişki şudur: Başına gelen herşeyin Allah'ın işi olduğunun bilincinde olan kimse üstünlük taslamaz, kazancı yüzünden şımarmaz, bunun yanısıra ne cimri olur ve ne de başkalarına eli sıkı olmayı önerir. Fakat sözkonusu gerçeği kavrayış ve anlayış bozukluğu yüzünden sahip olduğu malı, gücü, mevkii kendi öz kazancı sanan kimse üstünlük duygusuna kapılır, varlığı yüzünden şımarır. Arkasından

verirken eli titrer, cimrice davranır ve tutumuna normallik kılıfı giydirebilmek için başkalarına da cimri olmayı önerir. Devam ediyoruz:

"Kim hayır yapmaktan kaçınırsa bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve özü itibarı ile övgüye lâyıktır."

Kim hayır yolunda mal harcarsa kendisi için harcama yapmış olur. Kim maddi fedakârlık yapma çağrısına uyarsa bu çağrıya kendi yararı için uymuş olur. Yoksa yüce Allah zengindir, yoksul kulların hiçbir şeylerine ihtiyacı yoktur. Bunun yanısıra O, özü itibarı ile "övülmüş"tür, insanların övgüsünün O'na hiçbir katkısı olmaz.

TARİH SERAMONİSİ

Şimdi de surenin son bölümü karşısındayız. Bu bölümde Hz.Nuh ve Hz. İbrahim'den başlayarak peygamberlik misyonunun çizgisi ve bu inanç sisteminin tarihi kısaca sunuluyor. Bu özetlemede peygamberlik misyonunun mahiyeti ve insanların dünyasına yönelik amacı vurgulanıyor. Bu arada kendilerine daha önce kutsal kitap gönderilmiş olan ümmetlerin, özellikle Hz. İsa'nın bağlılarının durumuna değiniliyor. Okuyoruz:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ
شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ
إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا
فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ
مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً
وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ
إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَآتَيْنَا الَّذِينَ
آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

25- Biz Peygamberlerimizi kesin kanıtlarla gönderdik, insanlar arasında adil bir düzen kurulsun diye onlarla birlikte kitabı ve ölçüyü indirdik. Ayrıca büyük caydırıcılığı ve sertliği yanında insanlara yönelik birçok faydaları olan demiri indirdik. Böylece kimlerin görmedikleri halde Allah'ı ve Peyamberi destekleyeceklerini ortaya çıkarmak istedik. Hiç kuşkusuz Allah güçlü ve üstün iradelidir.

26- Biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. İkisinin so-

yuna da peygamberlik ve kitap verdik. Onların soylarından türeyenlerin bir bölümü doğru yola bağlı kaldı, fakat çoğu yoldan çıktı.
27- Onların arkasından ardarda diğer peygamberlerimizi gönderdik, bu arada Meryemoğlu İsa'yı da gönderdik. O'na İncil'i verdik, bağlılarının kalplerine şefkat ve merhamet duygusu aşıladık. Biz onlara aşırı sofuluğu farz kılmış değildik. Bunu (akılları sıra) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri uydurdular. Buna rağmen onun gereklerini yerine getirmediler. Biz onların inananlarına ödüllerini verdik, fakat çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

Peygamberlik misyonu özünde aynıdır. Bu misyonun taşıyıcıları olan peygamberler insanların karşısına açık delillerle çıkmışlardır. Çoğu olağanüstü nitelikte mucizeler göstermiş, bazılarına kutsal kitap indirilmiştir. Okuduğumuz ayetlerin ilkinde "onlarla birlikte kitap indirdik" buyurulduğuna dikkat edelim. Görülüyor ki, bu ifade peygamberlerin kendileri de, onlara indirilen kitap da bir sayılıyor. Bu, peygamberlik misyonunun özü itibarı ile aynı olduğunu vurgulayan bir ifadedir.

Yine aynı ayette peygamberlere kutsal kitabın yanısıra "ölçü"nün de indirildiği belirtiliyor. Evet, bütün peygamberler gerek yeryüzüne gerekse insanların hayatlarına değişmez ölçüler yerleştirmek için gelmişlerdir. Bunun amacı şudur: İnsanlar davranışları, olayları, nesneleri ve kişileri değerlendirirken bu değişmez ölçülere başvursunlar; hayatlarını kişisel arzuların değişkenliğinden, mizaçların çatışmasından, çıkarların çelişmesinden kurtulmuş, sağlam bir temel üzerine oturtsunlar. Peygamberlerin getirdikleri değişmez ölçüler hiç kimseye ayrıcalık tanımaz. Çünkü onlar herkes için aynı ilahi kaynaklı "hak" terazisini kullanırlar. Hiç kimsenin hakkını yemeye de kalkışmazlar. Çünkü yüce Allah herkesin Rabb'idir.

Kişisel arzuların savaşında, ihtirasların kasırgaları ortasında, kıskançlıkların ve bencilliklerin arenasında insanları sosyal kasırgalardan, zelzelelerden, bunalımlardan ve çalkantılardan koruyabilecek olan tek güvence, yüce Allah'ın peygamberlere indirdiği değişmez ölçülerdir.

Ortada mutlaka insanların her konuda başvuracakları değişmez bir ölçü sistemi olmalı ve insanlar bu ölçülerin terazisinde hakkı, adaleti ve kayırmacasız insafı bulabilmelidirler. Okuduğumuz ayette bu amaç **"insanlar arasında adil bir düzen kurulsun diye"** cümleciğinde ifade ediliyor. Yüce Allah'ın sisteminde ve şeriatında köklü bir yeri olan bu değişmez ölçüler olmadan insanlar adaleti bulamazlar. Bulsalar da onun terazisinin denkliğini koruyamazlar. Çünkü o terazi cahilliklerin, şahsi arzuların rüzgarları önünde her an için sarsılma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Devam ediyoruz:

"Ayrıca büyük caydırıcılığı ve sertliği yanında insanlara yönelik birçok faydaları olan demiri indirdik. Böylece kimlerin görmedikleri halde Allah'ı ve Peygamberi destekleyeceklerini ortaya çıkarmak istedik."

Bu ayette "demiri indirdik" deyiminin bir başka benzeri **"size sekiz hayvan çifti indirdik"** ayetinde görülüyor.[20] Her iki ifade de yüce Allah'ın nesneleri ve olayları yaratmaya yönelik iradesine ve planına işaret eder. Gerçekten

20- Zümer suresi, 6.

demir, yüce Allah'ın planı ve tasarısı uyarınca yeryüzüne inmiştir. Ayrıca bu deyim, ayetin havasına da uyuyor. Çünkü ayetin genel havası "kitap" ve "ölçü" indirmeyi yansıtır. Başka bir deyimle yüce Allah'ın yarattığı herşey "kitap" gibi, "ölçü" gibi plâna bağlı olarak yaratılmıştır.

Yüce Allah'ın indirdiği bu demir madeninde **"büyük bir caydırıcılık ve sertlik vardır"**. Bu maden sadece savaşlarda değil, barış zamanında da bir güç kaynağıdır. Çünkü **"onda insanlara yönelik birçok faydalar vardır."** Günümüzde uygarlık neredeyse tümü ile demir-çeliğe dayanır. Acaba demiri insanlığın yararına sunmanın amacı nedir?

"Böylece kimlerin görmedikleri halde Allah'ı ve Peygamberi destekleyeceklerini ortaya çıkarmak istedik."

Bu ifadede silahlı cihada işaret ediliyor. Bu işaret, bedeni ve mali fedakârlık konusunu işleyen bu surenin son derece uygun bir yerinde karşımıza çıkıyor.

Yüce Allah'ı görmeksizin desteklerken ve O'nun Peygamberine arka çıkanlardan sözeden bu ifadeyi, Allah'ı ve Peygamberi desteklemenin ne anlama geldiğini açıklayan bir değerlendirme cümlesi izliyor. Kolayca anlaşılabileceği gibi bu destek, yüce Allah'ın sisteminin ve çağrısının safında yeralmak anlamını taşır. Yoksa yüce Allah insanların hiçbir desteğine, hiçbir yardımına muhtaç değildir. Sözünü ettiğimiz değerlendirme cümlesi şudur:

"Hiç kuşkusuz Allah, güçlü ve üstün iradelidir."

Peygamberlik misyonunun özü, kitabı ve değişmez ölçüleri bakımından bir olduğu açıklandıktan sonra şimdi de bu misyonun taşıyıcıları açısından da bir olduğu belirtiliyor. Çünkü bu misyonun taşıyıcıları olan peygamberler Hz. İbrahim ile Hz. Nuh'un soyundan geliyorlar.

"Biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. İkisinin soyuna da peygamberlik ve kitap verdik."

Bu soy ağacı iri-uzun gövdeli ve sık dallı tek bir ağaçtır. Peygamberlik görevini ve kutsal kitabı bu soy elden ele iletmiştir. Bu soy ağacı, insanlık tarihinin şafağını simgeleyen Hz. Nuh ile başlayarak Hz. İbrahim'e kadar uzar. Sonra bu ağaç dal vererek uzamasını sürdürmüş ve zamanla irileşerek peygamberlerin sonuna kadar uzayan bu daldan çok sayıda peygamberler gelmiştir.

Fakat bu peygamberliklere ve bu kutsal kitaplara muhatap olan insanlık kuşakları aynı şekilde özdeş ve homojen olamamışlardır.

"Onların soylarından türeyenlerin bir bölümü doğru yola bağlı kaldı, fakat çoğu yoldan çıktı."

Bu ifade peygamber tarihinin, bu ilahi çağrı akımının kısa bir özetidir.

Bu zincirin sonlarına doğru Hz. İsa ortaya çıkıyor:

"Onların arkasından ardarda diğer peygamberlerimizi gönderdik. Bu arada Meryemoğlu İsa'yı da gönderdik."

Yani Hz. Nuh ile Hz. İbrahim'in ardından öbür peygamberleri gönderdik. Demek ki, peygamberlik süreci ardışık halkalardan oluşmuş uzun bir zincirdir. Meryemoğlu Hz. İsa bu zincirin sona yakın bir halkasıdır.

Şimdi de Hz. İsa'nın bağlılarının belirgin bir özelliğine parmak basılıyor.

"O'nun bağlılarının kalplerine şefkat ve merhamet duygusu aşıladık."

Bu şefkatli ve merhametli insanlar Hz. İsa'nın çağrı kampanyasının, hoşgörülü kişiliğinin, tutkulardan arınmış ruhunun ve aydın gönlünün doğal ürünü olarak ortaya çıkmışlardı. Şefkatlilik ve merhametlilik, Hz. İsa'nın mesajını onaylayan, O'na gerektiği gibi bağlanan "müminler"in son derece bariz bir özelliği olmuştu. Bu özelliğe Kur'an'ın başka ayetlerinde değinildiği gibi tarihte de canlı örneklerine rastlanmıştır. Meselâ Habeşistan İmparatoru Necaşi, Necra heyeti ve islamın ortaya çıktığı günlerde bu dine girmek arzusu ile Peygamberimiz ile görüşmeye gelen diğer hristiyan heyetler, bu örneklerin başlıcalarıdır. Onların bu tutumları Hz. İsa'ya gerçekten bağlandıkları günlerin birikimi olarak kalplerine yerleşen "hak" sermayesinden kaynaklanıyordu.

Şimdi de Hz. İsa'nın bağlılarının bir başka tarihi özelliklerine dikkat çekiliyor.

"Biz onlara aşırı sofuluğu farz kılmış değildik. Bunu (akılları sıra) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri uydurdular."

Bu ayetin en çok benimsenen açıklaması şöyledir: Hristiyanlık tarihi boyunca görülen aşırı sofuluk geleneği, orjinal terimi ile "ruhbanlık" kurumu, Hz. İsa'nın bazı bağlılarının tercihi olarak ortaya çıkmıştır. Onlar akılları sıra yüce Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek ve hayatın yozlaştırıcı unsurlarından uzakta kalabilmek için bu geleneği benimsemişlerdi. Yüce Allah onlara işin başında böyle bir zorunluluk yüklememişti. Fakat onlar bu yaşama biçimini kendi tercihleri ile seçip kendilerine empoze ettikten sonra yüce Allah karşısında bir taahhüt altına girmiş oldular. Bu taahhüdün gereği olarak seçtikleri yaşama biçiminin ilkelerine uymaları, gereklerini yerine getirmeliydiler. Bu gereklerin başlıcaları ruhsal arınma, dünyaya önem vermeme, kanaatkârlık, el-etek temizliği, Allah'ı sürekli anmak ve ibadet etmekti. Böylece ruhlarını her türlü ihtirastan arındırıp varlıklarını tümü ile Allah'a adayacaklardı, kendi tercihleri ile seçtikleri bu aşırı sofuluğun onların kafasındaki amacı buydu.

Fakat bu gelenek uygulamada amacından uzaklaştı, çoğunlukla birtakım ruhsuz törenlere ve biçimsel şenliklere dönüştü. Çoğunda içerikten yoksun resmi kılıklar ve içtenlikten uzak görüntülere büründü. Amaç edindiği yükümlülüklere bağlı kalanlar parmakla sayılacak kadar az oldu. Devam edelim:

"Buna rağmen onun gereklerini yerine getirmediler. Biz onların inananlarına ödüllerini verdik, fakat çoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

Yüce Allah'ın insanların ne dış görünüşlerine ve biçimlerine ne de cafcaflı törenlerine ve yaldızlı üniformalarına bakar. Allah insanların ancak davranışlarına ve niyetlerine bakar. Onları duygularının ve davranışlarının özü üzerinden hesaba çeker. Çünkü O kalplerin en saklı duygularını ve gönüllerin özünü bilir.

Bu hızlı çekimli tarihi gösteriyi müminlere yönelik son sesleniş izliyor. Onlar Allah'a çağrı kampanyasının uzun tarihi boyunca peygamberlere inananlarca oluşturulan zincirin son halkası ve mirasçısı oldukları ilâhi mesajını kıyamet

gününe kadar ayakta tutacak olan müminler topluluğudurlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ
كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ
الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

28- Ey müminler, Allah'tan korkunuz ve Peygambere inanınız ki, O size vereceği rahmeti ikiye katlasın, size yolunuzu aydınlatacak bir nur bağışlasın, günahlarınızı affetsin. Çünkü Allah affedici ve merhametlidir.

29- Böylece yahudiler ile hristiyanlar bilsinler ki, Allah'ın lütfu kendi tekellerinde değildir. Lütuf O'nun elindedir, dilediğine verir onu. Allah büyük lütuf sahibidir.

Onlara yönelik seslenişin **"Ey müminler"** diye başlaması dikkat çekicidir. Bu sesleniş, onların kalplerine yönelik bir okşama, imanlarını bilemeyi amaçlayan bir vurgu, imanı gerektiği gibi korumaya çağıran bir hatırlatma, Rabb'leri ile aralarındaki ilişkiyi geliştirmeye teşvik eden bir uyarıdır. O Rabb'leri ki, kendilerine böylesine nazik ve cana yakın bir dille sesleniyor. O'nunla aralarındaki bağ olan "iman" adına kendilerini yüce zatından çekinmeye ve Peygamberini onaylamaya çağırıyor. Böylece onlardan istenen imanın özel anlamlı bir iman olduğu anlaşılıyor. Bu "iman" terimi ile imanın gerçek anlamı ve ondan doğacak olan sonuçlar kastediliyor. Evet, Allah'tan korkunuz ve Peygambere inanınız ki; **"O size vereceği rahmeti ikiye katlasın."**

Yani size vereceği rahmet payını iki katına çıkarır. Bu son derece düşündürücü ve duygulandırıcı bir ifadedir. Çünkü yüce Allah'ın rahmeti parçalanmaz bir bütündür ve insana dokunur dokunmaz hemen etkisini gösterir. Fakat bu ifade, yüce Allah'ın bağışlayacağı rahmete süreklilik ve akış coşkunluğu anlamı katmaktadır. Devam ediyoruz:

"Size yolunuzu aydınlatacak bir nur bağışlasın."

Bu nur, yüce Allah'ın korkusunun bilincinde olan ve Peygamberine gerçek anlamda inananların kalplerine doğrudan sunacağı bir bağıştır. Bu bağışın ışığı sayesinde sözkonusu kalpler aydınlanırlar; perdelerin ve engellerin gerisindeki biçimlerin ve görüntülerin ötesindeki gerçeği görebilir. O zaman yürürken tökezlemezler, yan yollara sapma tehlikesinden kurtulurlar. Evet "yolunuzu aydınlatacak bir nur". Devam ediyoruz:

"Günahlarınızı affetsin. Çünkü Allah affedici ve merhametlidir."

Çünkü insan ne olursa olsun, kendisine ne kadar nur bağışlanmış olursa olsun, insandır. Ne kadar gideceği yolu bilirse bilsin yine de yanılabilir, yanlış

adım atabilir. Bu yüzden bağışlanmaya muhtaç duruma düşebilir. İşte o zaman Allah'ın rahmeti imdadına yetişiverir. "**Çünkü Allah affedici ve merhametlidir.**"

Evet "**Ey müminler, Allah'tan korkunuz ve Peygambere inanınız ki**", Allah'ın size vereceği rahmetin iki katını elde edesiniz, yolda yürürken önünüzü aydınlatacak bir nura kavuşasınız ve eğer bir günah, bir hata işlerseniz, O rahmeti ile imdadınıza koşsun. Bir de şu var:

"**Böylece yahudiler ile hristiyanlar bilsinler ki, Allah'ın lütfu kendi tekellerinde değildir. Lütuf O'nun elindedir, dilediğine verir onu.**"

Bilindiği gibi yahudiler ile hristiyanlar kendilerinin "Allah'ın seçilmiş halkı", "Allah'ın çocukları ve sevdikleri" olduklarını ileri sürüyorlar ve akılları sıra bu iddialarını perçinlemek için şöyle diyorlar:

"**Yahudi ya da hristiyan olunuz ki, doğru yolu bulasınız.**"[21]

"**Yahudilerden ve hristiyanlardan başka hiç kimse cennete giremeyecek.**"[22]

İşte yüce Allah, yahudilerin bu asılsız kuruntularına karşılık müminleri rahmetini, cennetini, lütfunu ve bağışlamasını hakketmeye çağırıyor. Böylece yahudiler ile hristiyanlara anlatmak istiyor ki; Allah'ın lütfuna el koyamazlar, lütuf O'nun elindedir, dilediklerine verir onu; O'nun lütfu ve herhangi bir millete özgüdür, ne herhangi bir grubun tekelindedir ve ne de az ve sınırlıdır; çünkü "**Allah büyük lütuf sahibidir.**"

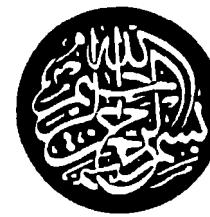
Müminleri Allah'ın rahmeti ve cenneti uğrunda yarışmaya çağıran, yüreklendirici bir teşviktir bu. Sure bu çağrı ile noktalanıyor. Bu bitiş surenin tüm içeriği ile ve akışı boyunca tekrarlanan kalplere yönelik seslenişlerle uyumlu bir sondur. Bilindiği gibi bu seslenişlerde kalplerden imanlarına gerçeklik kazandırmaları, Rabb'lerinden korkmaları, imanlarının bedeni ve mali yükümlülüklerini içtenlikle yerine getirmeleri istenmişti.

İmdi, bu sure insanların kalplerine nasıl seslenileceğini, onların etkileyici bir üslupla nasıl coşturulacaklarını gösteren bir Kur'an örneğidir. Başlangıcı ile, akışı ile, bitişi ile, müzikal vurguları ile, tabloları ile, çağrışımları ile, konusunu işleme yöntemi ile, bütün bu yönleri ile, bu dinin mesajını insanlara duyurmayı üstlenen dava adamları için orjinal bir derstir. Dava adamlarına insanlara nasıl sesleneceklerini, uyuşuk insan fıtratını nasıl uyandıracaklarını ve kalpleri nasıl harekete geçireceklerini öğretiyor.

Bu sure kalplerin yaratıcısının, Kur'an'ın indiricisinin ve bütün evreni bir plân uyarınca yaratanın verdiği kutsal bir derstir. İyi yetişmiş, başarılı dava adamları bu ilahi medreseden diploma almalıdırlar.

HADİD SURESİNİN SONU

21- Bakara suresi, 135.
22- Bakara suresi, 111.

Mücadele Suresi

58

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 22

Bismillahirrahmanirrahim.

Biz, bu surede ve yaklaşık olarak bu cüzün tümünde Medine islam toplumunun hayatında gerçekleşen olaylarla birlikte olacağız. Henüz yetişmekte olan eğitilip güçlendirilen, üstün görevini yerine getirmesi hatta bu evrenin işleyişinde ve düzeninde kendisine düşen evrensel görevi yapması için hazırlanan, müslüman topluluk ile birlikte olacağız. Müslüman topluluğun üstlendiği bu görev, gerçekten geniş çaplı bir görevdir. Bu görev öncelikle sözkonusu topluluğun gönüllerinde, iç dünyalarında hayata ilişkin kapsamlı, eksiksiz yeni bir düşüncenin oturtulması ve bu düşüncenin ilkelerine bağlı pratik bir hayatın ortaya konması ile başlamaktadır. Ardından bu topluluk, insanlığa yine bu düşüncenin ilkelerine dayalı insanca bir hayat ortamı hazırlamak için onu bütün dünyaya yaymaya çalışacaktır. Bu ise gerçekten geniş çaplı, yüklü bir görevdir. Adamakıllı bir hazırlık yapmayı gerektirmektedir.

İlahi takdirin kendilerini bu geniş kapsamlı görev için hazırladığı o günkü müslümanlar normal bir insan kuşağıydı. Onların bir kesimi imanları olgunlaşmış öncü Muhacirlerden ve Ensardan oluşuyordu. Bunlar imanları olgunlaşmış, yeni inanç sistemine ilişkin düşünceleri netleşip oturmuş, gerçek bir içtenlikle kendilerini islama adamış ve ermiş... Yani varlıklarının gerçek yönünü ve bu koca evrenin gerçek yüzünü kavrayacak düzeye ulaşmış, bu nedenle kendi gerçek mahiyetleri ile varlık gerçeği bütünleşmiş, kenetlenmiş ve bununla yüce Allah'ın evrende işleyen kaderinin bir parçası haline gelmiş kimselerdi. Bunlar kendi içlerinde gerçekten en ufak sapma görmüyor, gerçeğin adımlarından bir adım dahi geri kalmıyor, kalplerinde Allah'tan başka bir şeye yer vermiyorlardı. Nitekim bu surede onlar şu şekilde tanıtılmaktadır:

"Allah ve ahiret gününe inanan bir kavmin; babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve peygamberine düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Muhakkak ki başarıya ulaşacak olanlar,

Allah'ın taraftarlarıdır." (Mücadele suresi, 22)

Ne var ki, ilk etapta müslüman olan bu öncüler, müslüman topluluğun alabildiğine genişleyen sayısına oranla çok azınlıkta kalıyorlardı. Mekke'nin fethinden önce dahi islam artık önünde durulmaz bir güç olmaya başladığından yeteri kadar islami eğitim görmeyen kimseler, uzun bir zaman diliminde islami atmosferin havasını teneffüs etmeyenler de islama girmişlerdi. Hatta içlerindeki kötü niyete rağmen çıkarını ve rahatını tercih eden, iki yüzlü münafıklar da islama girdiklerini söylüyorlardı! halbuki bu münafıklar bir yandan da islam ordusu ile müşriklerin ve yahudilerin ordularından oluşan islam karşıtlarının güçlü orduları arasında mekik dokuyorlardı.

İnsanların yeryüzünde kendileri için belirlenen büyük evrensel görevlerini yerine getirmeleri için eğitilmeleri ve hazırlık yapmaları geniş çabalar, uzun sabırlar, küçük-büyük her konuda yavaş yavaş tedavi görmelerini gerektiriyordu. İslamın yapmaya kalkıştığı bu oluşum hareketi, gerçekten son derece yapıcı bir hareketti. İslam Peygamberi islam toplumunu ve islam devletini üstlenecek olan bu insanların eğitimini üstüne almıştı. İslam toplumu ve islam devleti için harekete geçecek, Allah'ın yolunda yürüyecek, onu anlayacak ve gerçekleştirecek, onu dünyanın dört bir yanına dinamik ve hayat dolu bir halde götürecek nesli yetiştirmeye uğraşıyordu. Böylece islam, sırf sayfalarda yazılı, sözlerde kalan bir hayat çağrısı olmaktan ibaret kalmayacaktı...

İşte biz bu surede ve bu cüzün hepsinde bu geniş çabanın bir kısmını görüyoruz. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in bu insanları yetiştirmede, olayları, gelenekleri ve ihtirasları tedavi etmede kullandığı metodun bir bölümünü de müşahede ediyoruz. Bunun yanısıra islam ile müşriklerden yahudilerden ve münafıklardan oluşan değişik düşmanları arasındaki geniş çaplı savaşın bir yanını da gözlemliyoruz.

Yine bu surede özellikle henüz yetişmekte olan müslüman toplumu yüce Allah'ın nasıl koruduğunu, nasıl üzerinde titreyerek onu meydana getirdiğini, kendi metodu ile eğittiğini ve kendisini koruduğunu hissettirdiğini ortaya koyan gayet etkili bir sahne de görüyoruz. Yüce Allah bu topluluğun vicdanına Allah'ın, en özlü özelliklerinde, en küçük işlerine varıncaya kadar her işinde, en gizli-kapalı iç alemlerinde onunla birlikte olduğuna ilişkin dipdiri bir bilinç yerleştiriyor. Düşmanların gizli-açık her tür tuzaklarından kendisini koruduğunu, onu himayesi ve kanadı altına aldığını, sancağının ve gölgesinin altına aldığını belirtiyor. Ahlâkını, alışkanlıklarını ve geleneklerini, Allah'ın himayesine giren O'na bağlanan, yeryüzünde O'nun taraftarlarını oluşturan, yekpare yeryüzüne tanıtmak için O'nun sancağını yükselten bir topluluğa yaraşacak biçimde eğitiyor, terbiye ediyor.

İşte bu nedenle sure, insanlık tarihinin eşsiz olan bu dönemine ilişkin hayret verici bir tablo ile başlıyor. Bu dönem yüceler aleminin yeryüzü ile somut ve doğrudan temasa geçtiği, insanlardan oluşan bir topluluk ile günlük hayatında açıkça katkıda bulunduğu bir zaman dilimidir: **"Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, görendir."**

Burada görüyoruz ki, yüceler alemi fakir, yoksul ve küçük bir ailenin gün-

lük bir işine müdahele ediyor. Onların sorunlarına ilişkin Allah'ın hükmünü ortaya koyuyor. Bu kadın Allah'ın elçisi ile kendi meselesini konuşurken Allah onun söylediklerini işitiyor. Halbuki bu kadın Hz. Aişe'ye çok yakın olmasına rağmen o dahi sözlerini zar zor duyabilmişti! Bu tablo insanın kalbini Allah'ın varlığı, yakınlığı, merhameti ve koruması ile dolduruyor.

Surenin akışı içinde bu olaydan sonra -Allah'ın himayesinde yaşayan müslüman topluluğun düşmanları olan- Allah'a ve peygamberine karşı gelenlerin mutlaka yeryüzünde kıskıvrak yakalanacakları ve mağlup edilecekleri ahirette ise aşağılayıcı bir azaba uğrayacakları özellikle pekiştiriliyor. Yüce Allah'ın birbir kaydettiği kendilerinin o işlerin failleri olmalarına rağmen unuttukları nice şeyleri işlemekten hesaba çekilip cezalandırılacakları belirtiliyor: **"Allah herşeye şahiddir."**

Ardından yüce Allah'ın kuytu, ıssız yerlerde gerçekleştirilen ve insanların orada kendilerini yalnız zannettikleri her yerde hazır bulunduğunu, onların tüm yaptıklarını gözettiğini pekiştirip hatırlatan bir uyarı yer alıyor. Nerede olurlarsa olsunlar Allah'ın onlarla beraber olduğu belirtiliyor: **"Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah herşeyi bilendir."**

Bu tablo da insanın kalbini Allah'ın varlığı ve her yerde hazır oluşu ile, O'nun gözetlemesi ve haberdar oluşu ile dolduruyor.

Bu vurgulu ifade kendi gizli-kuytu buluşmalarında müslümanlara tuzaklar planlayanların tehdidine bir giriş niteliğindedir. Onların kalplerini üzüntü, endişe ve korku doldurmaktadır. Bütün yaptıklarının bilindiğine, çevirdikleri dolapların Allah tarafından görüldüğüne, günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelmeye ilişkin fısıldaşmalarının kaydedildiğine, bundan dolayı yüce Allah'ın onları hesaba çekeceğine ve onları cezalandıracağına ilişkin bir tehdittir bu. Bu arada müslümanların da iyilik ve takva ilkelerine dayanmayan gizli tartışmalar ve buluşmalar yapmaları yasaklanıyor. Bu, özellikle kendi ruhlarını eğitip düzeltmeleri için emrediliyor.

Sonra bu inanmış gönüllerin eğitimine biraz daha eğiliyor. Hz. Peygamberin sohbetindeki ilim ve zikir meclislerindeki hoşgörü ve itaat (bağlılık) adabını öğretiyor. Ayrıca Hz. Peygambere soru sorarken ve onunla konuşurken uyulması gereken adaba da dikkat çekiyor. Bu konuda ciddi ve olgun biçimde hareket edilmesi gerektiğini belirtiyor.

Surenin bundan sonraki bölümü ise, yahudilerle dostluk kuran, onlarla birlikte komplolar hazırlayan ve bu komplolarını yalanla Hz. Peygambere ve müminlere yemin ederek kamufle etmeye çalışan münafıklardan söz ediyor. Onları ahirette de yalancılar ve yeminciler olarak tasvir ediyor. Bu yeminler ve yalanlarla karşıkarşıya geldikleri zaman Allah'ın azabından korunmak istediklerini belirtiyor. Nitekim onlar dünyada da bu yalanlar ve yeminlerle Hz. Peygamberin ve müminlerin öfkesinden korunmuşlardı! Bununla beraber Allah'a ve peygamberine karşı gelenlerin Allah tarafından zillete mahkum edildiklerini ve onların ziyana uğrayanların ta kendileri olduğunu kesin vurgu ile belirtiyor. Yine yüce Allah'ın kendisinin ve peygamberinin üstün ve galip olduğunu yasalaştırdığını ifade ediyor. Böylece onların konumlarını aşağılamış oluyor. Halbuki müs-

lüman olduklarını söyleyenlerin bazıları ile müslümanların bir kesimi münafıkların konumlarını önemli görüyor ve onlarla olan dostluğunu korumaya çalışıyorlardı. Müslüman topluluğun sadece Allah'ın sancağı altında, yalnız Allah'ın koruması ile güçlenerek, yalnız O'nun sürekli gözetimine gönül huzuru ile bağlanarak diğer topluluklardan farklılaşmasının zorunlu olduğunu kavramıyorlardı. Halbuki yüce Allah bu topluluğu gözleri önünde oluşturuyor ve onu, kendisi için belirlenmiş olan evrensel görevi için hazırlıyordu.

Surenin sonunda Allah taraftarlarının apaydınlık, parlak tablosu yer alıyor. Muhacirlerin ve Ensarın ilk kuşağının bilfiil temsil ettiği, somut halde gösterdiği tablo sergileniyor. Ayet-i Kerime bu tabloya dikkat çekerek kötü yolda bulunanların oraya gelmeleri gerektiğini dile getiriyor.

ZİHAR OLAYI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ① الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن
نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ
لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ② وَالَّذِينَ
يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ
أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ③ فَمَن لَّمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ④

1- Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.

2- Sizden eşlerine zihar yapanlar, bilmelidir ki o kadınlar, onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah, affedici, bağışlayıcıdır.

3- Eşlerinden zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin eşleriyle temas etmeden önce bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.

4- Buna imkan bulamayan kimse, temas etmeden önce aralıksız olarak iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu ko-

laylık, Allah'a ve peygamberine inanmış olmanızdan ötürüdür; bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. İnkar edenler için çok yakıcı azap vardır.

İslam öncesi Arap geleneğinde adamın biri hanımına kızıp "**Sen annem-bacım gibisin**" dediğinde eşi ona haram olmuş kabul edilirdi. Fakat ondan boşanmış da olmaz, öyle ortada kalırdı.Ona ne helal sayılırdı ki, aralarında evlilik ilişkileri devam etsin. Ne de boşanmış olurdu ki, kendisine başka bir yol arasın. İşte bu da cahiliye döneminde kadının karşılaştığı büyük zorluklardan biriydi.

Bu ayetlerin değindiği olay meydana geldiği sırada islam dininin zihara ilişkin hükmü henüz daha belirlenmemişti.

İmam-ı Ahmed'in Said ibni İbrahim'den ve Yakup'dan o da babasından, o da Muhammed ibni İshak'tan, o da Yusuf ibni Abdullah ibni Selam'dan o da Huveyle binti Sa'lebe'den aldığı hadiste deniyor ki: Huveyle şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki yüce Allah Mücadele suresinin baş tarafını ben ve Evs ibni Samit hakkında indirmiştir... Ben Evs'in yanındaydım. Evs yaşlı bir ihtiyardı, huysuzlaşmıştı. Birgün yanıma girdi. Onunla biraz atıştım. O da öfkelenerek: "**Sen artık bana annem-bacım gibisin**" dedi. Sonra çıkıp gitti. Bir süre kavminin meclisinde oturdu. Sonra gelip yanıma girdi. Bir de baktım ki, bana el uzatmaya çalışıyor. Huveyle'nin canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki olmaz! Sen az önceki sözlerini söylediğin halde, Allah ve peygamberi hakkımızdaki hükmünü vermediği müddetçe bana dokunamazsın! dedim. Üzerime atıldı. Ben ise ondan sakındım. Normal bir kadının güçsüz bir ihtiyarı alt etmesi gibi ben de onu mağlup ettim. Ve üzerimden attım. Sonra komşularıma gittim. Onlardan bir elbise emanet aldım. Çıktım. Allah'ın elçisine gittim. O'nun önünde oturdum. Kocamın bana yaptıklarını birbir anlattım. Onun kötü huyluluğundan çektiklerimi peygambere şikayet ettim. Hz. Peygamber ise hep: "Amcanın oğlu yaşlı bir ihtiyardır. O'na iyi davran, Allah'tan kork" diyordu. Ben oradan ayrılmadan hakkımda Kur'an ayetleri indi. Hz. Peygamber vahiy geldiğinde kendinden geçtiği gibi kendinden geçti, ayıldığı zaman bana: "Ey Huveyle, yüce Allah senin ve eşinin hakkında Kur'an ayetleri indirdi" dedi. Sonra bana Mücadele suresinin 1.2.3. ve 4. ayetlerini okudu.

Sonra bana dedi ki: "**Ona söyle bir köle azad etsin.**" Ben ise ona: "Ey Allah'ın elçisi; onun azad edecek kölesi yok ki" dedim. "**Ardarda iki ay oruç tutsun**" buyurdu. Yine ben dedim ki: "O ihtiyar bir adamdır. Nasıl oruç tutsun ki?!" Buyurdu ki: "**Altmış yoksula bir deve yükü hurma dağıtsın.**" "Ey Allah'ın elçisi Allah'a yemin ederim ki onun bu kadar imkanı yok" dedim. Hz. Peygamber buyurdu ki: "**Biz ona bir Arak[1] hurma yardım edeceğiz.**" Bunun üzerine 'Ben de ona bir Arak yardımda bulunurum' dedim. Resulullah: "**Çok yerinde, çok güzel ettin. Git, onun yerine onları sadaka olarak dağıt. Sonra da amcanın oğluna iyi davran**" buyurdu. Ben de gittim, dediklerini yaptım.[2]

İşte yüce Allah, Hz. Peygamber ile bu konuyu onunla konuşmaya gelen kadın arasında geçen bu karşılıklı konuşmayı duymuştur. Yüce Allah'ın yedi göğün üstünden hakkında hükmünü indirdiği mesele de budur. Böylece bu kadı-

1- Arak, altmış sa' kadardır.

2- Bu hadisi Ebu Davud, Talak, Muhammed ibni İshak ibni Yesar'dan iki kanalla rivayet etmiştir.

nın hakkını vermiş, hem onun hem de kocasının gönlünü rahatlatmış ve müslümanlara da böylesi ailevi günlük bir sorunda yol göstermiştir.

Ve işte böyle bir durumu konu edinerek başlamaktadır Kur'an'daki surelerden biri. Yüceler aleminden inerken herbir sözüne varlığın her yanından kendisine karşılık verilen Allah'ın ölümsüz kitabının bir suresi işte böyle bir açıklama ile başlıyor: **"Seninle kocası hakkında tartışan kadının sözlerini yüce Allah işitmiştir."** Normal müslümanlar içinden bir kadının kişisel bir sorununu yüce Allah ele almıştır. Bu iş, O'nun göklerin ve yerin çarkını döndürmesine engel olmamıştır. Göklerin ve yerin işleri O'nu bu konuda hüküm vermekten alıkoyamamıştır!

Bu gerçekten büyük bir iştir. Böyle hayret verici bir olayın meydana gelmesi, bir insan topluluğunun yüce Allah'ın kendilerine böyle yakın olduğunu, küçük büyük tüm işlerinin başında hazır bulunduğunu, günlük sorunları ile ilgilendiğini, normal sıkıntı ve kriz anlarında onların elinden tuttuğunu köklü biçimde kavranması gerçekten büyük bir olaydır. Onunla ilgilenen büyük ve aşkın... Yüce ve ulu, herşeye egemen ve ihtişam sahibi, göklerin ve yerin egemenliğine sahip zengin ve övgüye layık olan Allah olur da bu ilgilenme önemli olmaz mı?

Hz. Aişe der ki: Bütün sesleri işiten Allah'a hamdolsun Peygamberle konuşmaya gelen kadın Havle idi. Evin bir tarafında peygamberle konuşuyordu. Ben onun ne dediğini duyamıyordum. Yüce Allah onun hakkında: **"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitti."** ayetini indirdi.[3]

Havle veya bu ismin küçültme ve daha fazla anlam kazandırma şekli olan Huveyle'nin olayı aktarışında ve O'nun bu eylemde oynadığı rolde, kalkıp Hz. Peygambere gidişinde, onunla sorununu tartışmasında ve Kur'an-ı Kerim'in bu olayın hükmünü ortaya koymasında... Evet bütün bunlarda o eşsiz topluluğun o hayret verici dönemdeki hayatından bir tablo yer almaktadır. O'nun bu doğrudan ilişkisinin bilincinde olduğunu, tüm işlerinde yüce Allah'tan direktif ve yönlendirme beklediğini ve yüce Allah'ın da bu bekleyişe karşılık verdiğini ortaya koymaktadır. İşte bu bekleyiş, bütün bir topluluğu Allah'ın himayesi altına almaktadır. Onu koruyan Allah'tır artık. Bu topluluğun tamamı artık küçük bir çocuğun, babası, eğiticisi ve koruyucusunun himayesini aradığı gibi Allah'ın himayesini aramaktadır!

Kur'an'ın üslubu ile olayın aktarılışına baktığımızda, etkileme, mesaj verme, eğitme ve yönlendirmenin hükmü belirleme ile atbaşı gittiğini, onun arasına yerleştirildiğini ve hemen ardından geldiğini görüyoruz. Zaten bu Kur'an-ı Kerim'in değişmeyen eşsiz üslubudur:

"Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, görendir."

Bu hayret edilecek derecede etkili bir dokunuşa sahip bir giriştir... Siz ikiniz yalnız değildiniz... Yüce Allah sizin ikinizle beraberdi. Ve O sizin söylediklerinizi işitiyordu. Kadının söylediklerini duyuyordu O. Kocası hakkında seninle

3- Buhari, Nesai.

tartıştığını ve Allah'a şikayette bulunduğunu birbir işitiyordu, olayın tamamını biliyordu. Sizin karşılıklı konuşmanızı ve bu konuşmada sözkonusu olan herşeyi biliyordu. Çünkü yüce Allah işiten ve görendir. İşitir ve görür. Bu O'nun her zamanki halidir. Yüce Allah'ın üçüncü bir şahıs olarak katıldığı bu olay da O'nun bu halinin sadece bir tablosudur.

Bunların hepsi kalpleri titreten dokunuşlar ve temaslardır.

Bundan sonra işin aslı anlatılıyor. Oradaki durumun gerçek yönü ortaya konuyor:

"Sizden eşlerine zihar yapanlar, bilmelidirki o kadınlar, onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah, affedici ve bağışlayıcıdır."

İşte bu meselenin kökünden halledilmesidir. Buna göre cahiliye dönemindeki bu zihar geleneği, sağlıklı bir temele dayanmamaktadır. Temelsizdir. Çünkü insanın eşi onun annesi değildir ki, annesi gibi ona haram olsun. Anne insanı doğuran kadındır. Rastgele söylenen bir sözle kişinin eşinin onun annesine dönüşmesi imkansızdır. Bu manasız-tutarsız bir sözdür. Gerçeğe aykırı düşmektedir. Basmakalıp, uydurma bir sözdür. Doğruya ters düşmektedir. Hayattaki işlerin açıklıkla ve tam bir şekilde hakka ve realiteye dayanmaları gerekmektedir. Bu kadar karmakarışık hale gelmemeli ve bu kadar çelişkilerle yoğrulmamalıdır. **"Şüphesiz Allah bağışlayan ve affedendir."** Yani bu konuda daha önce geçmiş olan hataları günahları bağışlar.

Meselenin aslını bu şekilde açık ve belirlenmiş halde ortaya koyduktan sonra konuya ilişkin kesin hüküm geliyor:

"Eşlerinden zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin eşleriyle temas etmeden önce bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır."

Yüce Allah bir dizi günahların affedilip bağışlanması için köle azad etmeyi bir süreye kadar o zamanki savaş düzeninin zorunlu kıldığı kölelik düzeninden kurtulmanın araçlarından biri olarak kullanmıştır. Sonuçta köleliği buna benzer yollarla ortadan kaldırmıştır.

Ayet-i Kerimede geçen **"Sonra dediklerine dönüş yapanlar"** cümlesinin anlamı ile ilgili değişik görüşler ileri sürülmüştür. Biz bu görüşlerden "Onlar zihar ile kendilerine haram kıldıkları ilişkiye tekrar dönüş yapanlardır" diyen görüşü tercih ediyoruz. Zira ayetlerin akışına en uygun gelen anlamı budur ayetin. Buna göre ilişkiye geçmeden önce bir köle azad etmek gerekir. Ardından deniyor ki: **"Size böyle öğüt verilmektedir."** Yani keffaret, hiçbir doğru ve gerçek temele dayanmayan zihar eylemine bir daha dönülmemesi için bir hatırlatma ve bir öğüttür. **"Yüce Allah'ın sizin yaptıklarınızdan haberi vardır."** Onun gerçeğini bilir. Meydana gelişini bilir. O konudaki niyetini bilir.

Bu yorum cümlesi kalpleri uyarmak, ruhları terbiye edip eğitmek, yüce Allah'ın herşeyin içini ve dışını kuşatan bilgisi ve mahareti ile herşeyin dışında bulunduğuna dikkat çekmek için hüküm tamamlanmadan önce geliyor:

"Buna imkan bulamayan kimse, temas etmeden önce aralıksız olarak iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu kolaylık Allah'a ve peygamberine inanmış olmanızdan ötürüdür, bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır; inkar edenler için can yakıcı azap vardır."

Ardından açıklayıcı ve yönlendirici yorum geliyor: **"Bu Allah'a ve peygamberine iman etmeniz içindir."** Halbuki onlar inanmış kimselerdir. Yalnız bu açıklama ve bu keffaretler ayrıca onları Allah'ın emrine ve kesin hükmüne bağlayan durumları... Evet işte bu durumlar insanın imanını gerçekleştirir. Hayatı imana bağlar. Hayat gerçeği içinde imana apaçık bir güç kazandırır. **"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır."** Bunları koymuştur ki, insanlar burada dursun. Onları geçmesinler. Yüce Allah bu sınırları tanımayanlara ve onları çiğnemekten sakınmayanlara gazap eder. **"İnkar edenler için can yakıcı bir azap vardır."** Haddi aşmaları, meydan okumaları, iman etmemeleri ve inananlar gibi Allah'ın sınırları yanında durmamaları yüzünden...

KAFİRLER AŞAĞILANACAKTIR

Ayet-i Kerimenin **"İnkar edenler için can yakıcı bir azap vardır"** şeklindeki son cümlesi hem önceki ayetin sonu ile uyum sağlamaktadır, hem de Allah'a ve peygamberine karşı gelenlerden söz eden bundan sonraki ayetle önceki ayet arasında köprü görevini yapmaktadır. Bu, Kur'an-ı Kerim'in bir konudan diğerine geçerken hayret verici güzellikte bir bağ kurmada kullandığı metodunun gereğidir:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا
كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۚ
أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

5- Allah'a ve Peygamberine karşı gelenler, kendilerinden öncekiler nasıl alçaltıldı ise öyle alçaltılacaklardır. Biz, apaçık ayetler indirmişizdir, bunları inkar edene alçaltıcı azap vardır.
6- O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları birbir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır. Allah herşeye şahiddir.

Surenin birinci bölümü, müslüman topluluğun Allah tarafından korunduğunu ve desteklendiğini gösteren bir tablo niteliğindeydi. İkinci bölüm ise diğer grubun savaş ve hezimet tablolarından birini vermektedir. Allah'a ve Peygamberine karşı gelen yani Allah'ı ve Peygamberini karşılarına alarak diğer cephede yer alanların durumu sergilenmektedir. Burada cephenin ve çizginin sözkonusu edilmesi daha önce Allah'ın sınırlarından sözedilmesi nedeniyledir. Yani bu insanlar Allah'ın ve Peygamberinin belirlediği sınırda durmuyorlar. Tam tersine onların karşılarındaki çizgide duruyorlar! Bu ise, birbirine düşman olan, birbiriyle çekişme halinde bulunanların somutlaştırılmasıdır. Böylece onların yaptığı

işin korkunçluğu ve tavırlarının çirkinliği gösteriliyor. Kendisini yaratana ve kendisine rızık verene karşı meydan okuyacak bir tutum içine girmek ve O'nun belirlediği sınırları çiğneyerek utanmadan böbürlenerek bunların karşısında yer almaktan daha kötü ne olabilir?

Allah'a karşı gelen, kötülükte direten ve bu halleriyle övünenler: **"Kendilerinden öncekiler nasıl alçaltıldı ise öyle alçaltılacaklardır."** Tercih edilen görüşe göre bu söz onların aleyhine bir bedduadır. Yüce Allah'ın duası ise hükmün kendisidir. Zira asıl dileyen O'dur. Dilediğini yapan da O'dur. Ayet-i Kerime'de geçen "Ketb" kavramı, kahretmek ve zillete düşürmektir. **"Onlardan öncekiler"** ise ya yüce Allah'ın cezalandırdığı daha önceki topluluklardır. Ya da bu ayetten önce meydana gelen olaylarda müslümanlar tarafından mağlup edilenlerdir. Mesela Bedir'de olduğu gibi.

"Biz apaçık ayetler indirmişizdir."

Bu ifade Allah'a ve Peygamberine karşı gelenlerin dünyadaki sonları ile ahiretteki sonlarını birbirinden ayırmaktadır. Böylece hem dünyadaki hem ahiretteki akibetlerinin bu ayetlere karşı tutumlarından kaynaklandığı belirtilmiş oluyor. Ayrıca onların bu akibetlere uğramalarının cahillikten ve gerçeğin kapalı oluşundan kaynaklanmadığı, gerçeğin kendilerine açıklandığı bu apaçık ayetlerle gerçeği öğrendikleri ortaya konuyor.

Ardından onların ahiretteki akibetlerini anlamlı, etkili, uyarıcı, ruhları eğitici bir yorumla birlikte sergiliyor:

"Bunları inkar edene alçaltıcı azap vardır."

"O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları birbir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır. Allah herşeye şahiddir."

Bu aşağılanma, önceki böbürlenmenin karşılığıdır. Bu aşağılanma yüce Allah'ın onların hepsini birlikte dirilteceği gündeki aşağılanmadır. Bütün bir insanlığın karşısında aşağılanmadır. Bu gerçek bir sebebi olan azap olduğu gibi onların yaptıklarının da bir açıklamasıdır. Eğer onlar bu yaptıklarını unutmuş dahi olsalar yüce Allah hiçbir şeyin dışında kalmadığı, gizli hiçbir şeyin kendisine kapalı olmadığı ilmiyle onların tüm yaptıklarını birbir ortaya koyacaktır: **"Allah herşeye şahiddir."**

Burada koruma ve yardım etme tabloları ile savaş ve ceza tablosu yüce Allah'ın ilminde ve haberdar oluşunda, görmesinde ve hazır bulunmasında buluşuyor. Yani yüce Allah yardım ve korumanın hazır sahibi olduğu gibi savaş ve cezanın da hazır şahididir. Öyleyse inananlar O'nun hazır oluşu ve şahid oluşu ile güven ve huzura kavuşsunlar. Kafirler ise O'nun hazır oluşundan ve şahid oluşundan sakınsınlar.

ALLAH GİZLİ KONUŞMALARI BİLİR

Surenin seyri **"Allah herşeye şahiddir"** gerçeğini yerleştirmek için ek bir açıklama yapar... Bu şahidliğin, kalplerin tellerine dokunan canlı bir tablosunu çiziyor:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ
ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ
وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝

7- Göklerde ve yerde olanları, Allah'ın bildiğini bilmiyor musun? Üç kişi gizli konuşsa mutlaka dördüncüsü O'dur. Beş kişi gizli konuşsa mutlaka altıncısı O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunursalar bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, herşeyi bilendir.

Ayet-i Kerime yüce Allah'ın kapsamlı ve derin ilmiyle başlıyor. Yerde ve göklerde ne varsa hepsini istisnasız bildiğini belirtiyor. İnsanın kalbini göklerin derinliklerine ve yeryüzünün dört bucağına götürüyor. Her tarafa uzanan, bütün boyutları kuşatan, herşeyi içine alan genişlikteki Allah'ın ilmiyle birlikte... Küçük-büyük, gizli-açık ve bilinen-bilinmeyen herşeyi içine alan derin ilmine değinerek bağlıyor.

Ardından yavaş yavaş göklerin derinliklerinden, dünyanın uçlarından, bucaklarından toparlanarak, yaklaşarak ve yoğunlaşarak geliyor... geliyor... Muhataplara ulaşana kadar. İlahi ilmin, kalpleri titreten bir tablosu ile muhatapların kalplerine dokunuyor:

"Üç kişi gizli konuşsa mutlaka dördüncüsü O'dur. Beş kişi gizli konuşsa mutlaka altıncısı O'dur. Bundan az veya çok olsalar ve nerede olurlarsa olsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir."

Aslında bu bilinen bir gerçektir. Yalnız bu gerçek derin etki bırakabilecek biçimde güzel sözlerle ifade edilmiştir. Bu kalpleri bir keresinde ürperti ve korku ile titreten, bir keresinde ise sevgi ve dostlukla dolduran bir tablodur. İnsanın kalbini yüce dost olan Allah'ın huzurunda kendisinden geçirmektedir. Nerede üç kişi yalnız kalsa dördüncülerinin Allah olduğunu hissederler. Nerede beş kişi yalnız kalsa altıncılarının Allah olduğunu hissederler. Nerede iki kişi gizli konuşup-fısıldaşsa Allah oradadır! Nerede daha çok kişi buluşsa yine oradadır Allah!

Bu hiçbir kalbin ürpermeden ve titremeden sakin bir biçimde karşılayabileceği, onu etkilenmeden karşılamaya güç yetirebileceği bir hal değildir... Rabbinin, dostunun huzurunda duran bir kalp yerinde durabilir mi? Bu aynı zamanda yüce ve ürpertici heybeti olan Allah'tır çünkü. Hangi kalp Allah'ın huzurunda sakin durabilir? **"Nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir."**

"Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir."

Bu da sarsan ve titreten başka bir dokunuştur. Hiç kuşkusuz yüce Allah'ın dinlemesi ve hazır bulunması dahi ürpertici bir olaydır. Bu dinleme ve hazır bulunmadan sonra hesaba çekme ve cezalandırma sözkonusu olduğunda acaba durum ne olur? İnsanlar gizlice fısıldaştıkları ve gizlenmek için tenha ve kuytu yerlere çekildikleri her şey kıyamet gününde şahidlerin huzurunda ortaya dökülecek ve herkesin hazır olup katıldığı bugünde yüce Allah onları yüceler aleminde

haber verecek olsa durum ne olur?

Ayet-i Kerime başladığı gibi yine genel bir tablo ile sona eriyor: **"Allah herşeyi bilendir."**

İşte bu şekilde bir tek ayette değişik üsluplar kullanılarak ilahi ilmin hakikatı kalplere yerleştiriliyor. Bu değişik üsluplar sözkonusu gerçeği insanın kalbine daha derin biçimde yerleştiriyor. Bu üslupları kullanarak değişik yollardan ve mesafelerden insanın kalbine ulaşıyor.

Yüce Allah'ın her yerde hazır olduğu, herşeye şahid olduğu gerçeğinin böylesine etkileyici, ürpertici tablolar halinde verilerek derinlemesine insanın kalbine yerleştirilmesi, münafıkları tehdit edecek ayetlerin bir girişi niteliğindedir. Münafıklar Medine'de Hz. Peygambere ve müslüman topluluğa karşı oyunlar, komplolar tezgahlamak için aralarında gizli toplantılar yapıyorlardı. Ayrıca burada onların kuşku ve tereddüt içindeki hallerine hayret edilmektedir:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ
لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

8- Görmedin mi şu adamları ki gizli gizli konuşmaları yasaklandığı halde yine o yasaklanan işi yapıyorlar. Günah, düşmanlık ve Resule isyan hususunda gizli gizli konuşuyorlar. Onlar sana geldiklerinde seni, Allah'ın selamlamadığı bir tarzda selamlıyorlar. Kendi içlerinden de "Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?" derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir, ne kötü gidilecek yerdir orası.

Ayet-i Kerime gösteriyor ki ilk dönemlerde Hz. Peygamberin münafıklara karşı izlediği yol onlara öğüt verme, samimi olmalarını, doğru yola gelmelerini telkin etme, Medine'de yahudilerle birlikte ve onların yol göstermeleriyle planladıkları oyunlardan ve komplolardan sakındırma şeklindeydi. Ama onlar buna rağmen iğrenç bir tutum sergiliyor, gizliden oyun tezgahlamaya devam ediyor, müslüman topluluğun aleyhine birtakım karanlık planlar üzerinde çalışıyor, Hz. Peygamberin emirlerine karşı gelmek, O'nun ve samimi müslümanların aralarını bozarak, çabalarını boşa çıkarmak için başka yollar ve yöntemler kullanmaya devam ediyorlardı.

Yine ayet-i kerimeden anlaşılıyor ki, onların bir kesimi selamlaşma için kullanılan cümleyi ağızlarında geveleyerek onu gizliden kötü bir anlama gelecek bir söz haline çeviriyorlardı: **"Onlar sana geldiklerinde seni, Allah'ın selamlamadığı bir tarzda selamlıyorlar."** Mesela yahudilerin dedikleri gibi **"Essamu Aleyküm"** diyorlardı. **"Esselamu Aleyküm"** demiş imajını vererek **"sizlere ölüm"** veya **"siz de batın dininiz de batsın!"** diyorlardı. Veyahut dış görünüşte güzel görünen fakat içteki anlamı çirkin olan başka sözler söylüyorlardı! Ve onlar bunları söylerken kendi içlerinde şöyle diyorlardı: Eğer o gerçek bir Peygamber olsaydı yüce Allah bu sözlerimizden dolayı bizi cezalandırırdı. Ya selamlaşma için kullandı-

ğımız sözlerden veya gizli olarak düzenlediğimiz toplantılar ve orada planladığımız hileler ve komplolardan dolayı bizi azaba uğratırdı.

Surenin gelişinden ve girişinden rahatlıkla anlaşılıyorki yüce Allah onların kendi içlerinde söyledikleri, toplantıların ve komplolarında konuştuklarını Hz. Peygambere bildirmiştir. Daha önce surenin girişinde yüce Allah kocası hakkında Hz. Peygamber ile konuşan kadının konuşmasını işittiğini bildirmişti. Ayrıca üç kişinin gizli buluşup konuştuğu... her yerde kendisinin onların dördüncüsü olduğunu belirtmişti. Bu da gösteriyor ki yüce Allah onların tüm toplantılarında bulunan ve onların kendi içlerinde söylediklerinin hepsini bilen biri olarak peygamberini bu münafıkların tüm komplolarından haberdar etmiştir.

Onların bu eylemlerine Allah'ın şu sözleri ile cevap veriliyor: **"Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir, ne kötü gidilecek yerdir orası."**

Bu gizli komploların deşifre edilmesi, kendilerine yasak edilmesine rağmen yapmaya devam ettikleri gizli buluşma ve konuşmaların açığa çıkarılması ayrıca onların **"Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?"** şeklinde içlerinde gizledikleri anlayışlarının ortaya konması... Evet işte bunların hepsi yüce Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini, her gizli konuşmaya tanık olduğunu ve her buluşmaya şahid olduğunu doğrulayan birer pratik örnektir. Birer uygulamasıdır bu bilginin. Bu ise münafıkların içine tüm yaptıklarının ortaya çıkacağı endişesini, müminlerin içine ise güven ve huzur gerçeğini dolduruyor.

Burada iman edenlere yönelip onlara şu şekilde hitab ediliyor: **"Ey iman edenler."** Bu hitab ile onları, münafıklarınkine benzer bir fısıldaşmadan, günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelmeyi telkin eden gizli toplantılardan sakındırıyor. Onlara Allah'tan korkmaları gerektiğini hatırlatıyor. Ve onlara bu türden bir gizli buluşmanın inananları üzmek için şeytan tarafından telkin edildiğini dolayısı ile buna benzer hareketlerin müminlere yakışmayacağını açıklıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا تَنَٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَٰجَوْا۟
بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْبِرِّ
وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۝٩ إِنَّمَا ٱلنَّجْوَىٰ
مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ لِيَحْزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا
بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١٠

9- Ey iman edenler! Aranızda gizli konuştuğunuz zaman günah, düşmanlık ve peygambere karşı gelmek üzere konuşmayın. İyilik ve takva üzerine konuşun, huzuruna varacağınız Allah'tan korkun.
10- Gizli konuşmalar (fıskolar) şeytanın yapacağı işlerdendir. Bu iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler.

Buradan anlaşılıyor ki, ruhları ve karekterleri islamın yaşam biçimi ile he-

nüz bütünleşmemiş olan bazı müslümanlar işler çatallaştığında gizlice toplanıyor, bağlı bulundukları önderlikten uzak bir şekilde olayları aralarında tartışıyorlardı. Halbuki böyle bir eylemi islam toplumunun karekteri ve islami yapılanmanın özü kaldırmıyordu. Zira bu yapı bütün görüşlerin, bütün düşüncelerin ve bütün önerilerin herşeyden önce önderliğe sunulmasını ve cemaat içinde gruplaşmalara gidilmemesini gerektiriyordu.

Yine anlaşılıyor ki, bu tür gruplaşmalar ve kümelenmeler, bu işleri gizlice yürütürken kimseyi rahatsız etme amacını gütmeseler de birtakım rahatsızlıklara ve karışıklıklara neden oluyorlardı. Bu işlerle uğraşanların gündemdeki sorunları körüklemeleri ve bilmeden, ilerisini düşünmeden bu meselelerde sırf görüşlerini açıklamaları bile rahatsızlıklara ve itaatsizliklere neden olabilirdi.

İşte tam bu sırada yüce Allah onlara hitap ediyor. Kendilerini O'na bağlayan bağları ile onlara sesleniyor. Böylece çağrının gücünü ve etkisini de arttırmış oluyor: **"Ey iman edenler..."** Gizli konuşmaları gerektiği durumda dahi günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelme gibi çirkin işlerden sakındırmak ve müminlerin gizli konuşabilecekleri, onlara yakışan konuları açıklamak için onlara böyle hitap ediyor: **"İyilik ve takva üzerine gizli konuşabilirsiniz."** Bunların hangi vasıtalarla elde edileceklerini ve onların nasıl yaşanacağını, gerçekleştirileceğini planlamak için oturup konuşabilirsiniz. Ayet-i kerimede geçen **"Birr"** kavramı genel anlamı ile iyilik demektir. **"Takva"** ise, uyanıklık ve yüce Allah'ın gözetiminde olduğunun bilincinde olmaktır. Bunlar ise, iyilikten başkasını telkin etmezler. Ayrıca eninde sonunda kendisine dönecekleri ve işlediklerinin hesabını verecekleri Allah'tan korkmalarını hatırlatıyor. İnsanlar ne kadar gizleseler de, kapalı tutmaya çalışsalar da onların tüm yaptıklarını gözeten ve birbir kayda geçen Allah'a hesap vermekten kurtulamazlar.

İmam-ı Ahmed'in Behz ve Affan'dan, hammam'dan, Katade'den, Safvan ibni Mihraz'dan aldığı bir hadiste deniyorki: Ben İbni Ömer'in elini tutmuştum. Birden karşısına bir adam çıktı ve Resulullah'ın kıyamet günündeki gizli konuşma hakkında ne söylediğini işittin mi? diye sordu. Abdullah dedi ki: Hz. Peygamberin şöyle dediğini işittim: "Yüce Allah mümine yaklaşır. Onu himayesine alır. İnsanlardan uzaklaştırır. Ona birbir günahlarını ikrar ettirir. Ona der ki: Bu günahı nerde işlediğini biliyor musun? Şu günahı ne zaman işlediğini hatırlıyor musun? Falan günahı nasıl işlediğini biliyor musun? Ona tek tek tüm günahlarını itiraf ettirir. Artık orada mümin mahvolduğunu zanneder, yüce Allah buyurur: Sen bu günahları dünyada işlerken ben onları gizledim. Bugün ise onları bağışlıyorum. Sonra da adama iyiliklerinin kitabı verilir. Kafirlere ve münafıklara gelince şahidler: İşte Rabblerine karşı yalan uyduran, O'nun mesajını yalanlayanlar bunlardır, derler. İyi bilin ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerindedir."[4]

Şimdi de onları, bir parçası oldukları müslüman cemaatten gizli ve habersiz olarak fısıldaşmaktan, gizli konuşmaktan ve gizli planlar çevirmekten tiksindiriyor. Zira onların yararına olan şey müslüman topluluğun da yararınadır. Sonra onlar hiçbir şeyde kendilerini müslüman topluluktan ayrı hissetmemelidirler. On-

4- Buhari, Müslim.

lara deniyor ki: "Müslümanların fısıldaşmaları, gizlice konuşmaları ve özel biçimde konuşulduğunu görmeleri onların kalplerine üzüntü ve burukluk havasını yayar. Güvensizlik havası yaratır. Şeytan da gizli konuşanları aldatarak onların, kardeşlerinin canını sıkmalarına, onların kalplerine tereddütler ve endişeler salmalarına sebep olmalarına neden olabilir. Ama şeytan ne yapsa müminlere istediğini yaptıramaz."

"Gizli konuşmalar (fiskoslar) şeytanın yapacağı işlerdendir. Bu iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler."

Müminler yalnız Allah'a dayanırlar. Bunun ötesinde dayanak olmaz zaten. Müminlerin Allah dışında dayanacakları kimse de yoktur.

Hz. Peygamberin kuşku uyandıracak, güveni sarsacak ve huzursuzluk yaratacak durumlarda gizli konuşmayı yasaklayan sözleri de vardır:

Buhari ve Müslim'de A'meş kanalı ile Abdullah ibni Mes'ud'dan gelen bir hadis yer almaktadır. Abdullah diyor ki: Hz. Peygamber: **"Üç kişi olduğunuzda iki kişi diğer arkadaşlarından ayrı olarak fısıldaşmasın. zira bu hareket onu üzer."**

Bu yüce bir ahlâk ilkesidir. Aynı zamanda her tür şüpheyi ve tereddüdü ortadan kaldırmak için alınmış ustaca bir önlemdir. Özel yahut genel bir konuda bir sırrı veya aybı gizlemeye gelince bu konuda gizli ve kapalı olarak görüşmede bir sakınca yoktur. Bu genellikle cemaatin sorumlu olan yöneticileri arasında meydana gelir. Cemaatten habersiz ayrı bir kümelenmeye gitmek caiz (doğru) değildir. İşte Kur'an-ı Kerim'in ve Hz. Peygamberin yasakladığı şey de budur. Cemaatı dağıtabilecek, safları arasında kuşku ve güvensizliği uyandırabilecek eylem de budur. Müminleri üzmek için, şeytanın planladığı da bundan başkası değildir. Yüce Allah'ın sözü kesindir. Şeytan bu yolla inanmış topluluğa dilediğini yapamayacaktır. Çünkü bu topluluğun koruyucusu ve kollayıcısı yüce Allah'tır ve O, her gizli konuşmanın başında gözeten ve hazır olandır. Orada planlanan her hileyi, tuzağı ve komployu en iyi bilendir. Ve şeytan asla müminlere zarar veremeyecektir: **"Ancak Allah'ın izin vermesi hariç"**. Bu koruma ilkesine yönelik bir istisnadır. Söz verilen ve kesinlik arzeden her yerde bile yüce Allah'ın iradesinin sınırsızlığı ve özgürlüğü vurgulanmaktadır. Böylece O'nun iradesi verilen söze ve kesinliğe rağmen özgürlüğünü korumaktadır.

"Müminler Allah'a dayanıp güvensinler." Koruyan ve savunan, güç ve üstünlük sahibi olan, herşeyi bilen, herşeyden haberdar olan, hiçbir zaman ayrılamayan, hazır şahid olan O'dur. Evrende yalnız O'nun dediği olur. O ise müminleri koruyacağına söz vermiştir. Bundan öte teminat ve bundan daha büyük huzur verici, kesin kanaat oluşturucu söz olur mu?

Bunun ardından inanmış olanlara cemaat adaplarından biri daha anlatılıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا۟ فِى ٱلْمَجَٰلِسِ فَٱفْسَحُوا۟ يَفْسَحِ ٱللَّهُ
لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُوا۟ فَٱنشُزُوا۟ يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ

وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- Ey inananlar! Size: "Meclislerde yer açın" denildiği zaman yer açın ki Allah ta size yeriniz ve rızkınızda genişlik versin. Size "Kalkın" denildiği zaman, kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.

Ayetin iniş sebebini anlatan bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre bu ayetin münafıkların yaşantısı ile doğrudan ilgisi vardır. Böylece bu ayet ile ondan önceki ayetler arasında birçok yönden bağlar bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Katade der ki: Bu ayet zikir meclisleri hakkında inmiştir. Bu toplantıya katılanlar birinin geldiğini gördükleri halde Hz. Peygamberin yanından ayrılmamak için yerlerine çakılıp kalıyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah onlara birbirlerine yer vermelerini emretti.

Mukatil ibni Hayyan der ki: Bu ayet cuma günü indi. Hz. Peygamber o gün Suffa'da idi. Yer dardı. Muhacirlerin ve Ensarın Bedir savaşına katılanlarına özellikle hürmet ederdi. Bedir'e katılanlardan bazıları geldiklerinde her tarafın dolu olduğunu gördüler. Hz. Peygamberin karşısında durup: "Ey Allah'ın elçisi Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun" dediler. Hz. Peygamber de onların selamlarını olduğu gibi aldı. Bundan sonra oturanlara selam verdiler. Onlar da selamlarını aldılar. Fakat oldukları yerde kalakaldılar. Birilerinin kendilerine yer vermelerini bekliyorlardı. Hz. Peygamber de onların neden ayakta kaldıklarını anladı. Onlara yer verilmemişti. Bu hal Hz. Peygamberi üzdü. Etrafında oturan ve Bedir'e katılmayan Muhacirlere ve Ensara: "Ey falan sen kalk. Ey falan sen kalk" demeye başladı. Orada ayakta kalan Bedir'e katılan kaç kişi varsa hepsine yer açılıncaya kadar teker teker isim söylemeye devam etti. Bu ise yerlerinden kaldırılanların zoruna gitti. Zaten Hz. Peygamber de onların üzüldüklerini yüz hatlarından anlamıştı. Münafıklar dediler ki: "Peygamberin insanlar arasında adil olduğunu söyleyenler sizler değil misiniz? Allah'a yemin ederiz ki, onun bu insanlara adil davrandığını görmüyoruz! Bazı insanlar gelmiş yerlerine oturma ve peygamberlerine yakın olmayı gönülden arzu etmişlerdir. Peygamber ise bunları yerlerinden kaldırmış ve daha sonra gelenleri oraya oturtmuştur."

Bize gelen rivayetlere göre Hz. Peygamber: "Yüce Allah kardeşine yerini verene merhamet etsin" buyurmuştur. Bu sözü duyan sahabiler bundan sonra hemen yerlerinden kalkıyor ve kardeşlerine yer açıyorlardı. Bu ayet-i kerime cuma günü inmiştir.

Bu rivayet doğru olsa dahi bir adamı yerinden kaldırıp oraya oturmayı yasaklayan diğer hadislerle çelişki arzetmez. Bu hadislerden biri Buhari ve Müslim tarafından kitaplarına alınmış olan şu hadistir: "Kimse kimseyi yerinden kaldırıp oraya oturmasın, fakat birbirinize yer açınız." buna göre en son gelenin boş olduğu yere oturmasını zorunlu kılan ve ön tarafta yer almak için insanların omuzlarından aşarak ileri gitmeye çalışmasını yasaklayan hadisler de bu hadisle çelişki içinde değildir.

Ayet dışardan gelenin oturması için yer ayırmaya teşvik etmektedir. Ayrıca oturmakta olan birine "sen kalk" denildiğinde onun bu emre itaat ederek kalk-

ması gerektiğini dile getirmektedir. Şu kadarı var ki bu emri veren cemaatı düzenlemekten sorumlu olan yetkili kişidir, gelen adam değil!

Burada asıl amaç yerin açılmasından önce kişinin kalbinin açılması ve geniş olmasıdır. İnsanın kalbi geniş olduğunda insanın kendiliğinden tölerans sahibi olur ve yer vermeye çalışır. Oturmakta olan adamlar gelen kardeşlerine sevgi ve töleransla dolu olurlar. Memnuniyetle ve sevinçle onlara yerlerini verirler. İşi yöneten kişi yerin boşaltılmasını gerektiren herhangi bir sebepten dolayı boşaltmayı istediğinde müminler içtenlikle, memnuniyetle ve gönül huzuruyla bu emre uymalıdırlar. Bununla beraber islamın diğer temel ilkeleri geçerliliğini korur. Kimse kimsenin omuzuna basarak ilerlemeye kalkmaz. Kimse bir başkasını kaldırıp kendisi oturamaz. Çünkü islam hem töleranslı davranmayı hem de disiplinli olmayı emreder. Her yerde uyulması gereken edebe riayet etmek esastır.

Kur'an-ı Kerim her bir yükümlülük sırasında insanın bilincini, duyarlılığını harekete geçirmeyi metod edindiğinden oturumlardaki yerlerini kardeşlerine verenlere cenabı Allah'ın buna karşılık onlara ikramda bulunacağını, geniş ve bol imkanlar vereceğini vadediyor: **"Yer açın ki Allah da size genişlik versin."** Peygamberin emrine uyarak yerlerini kardeşlerine bırakıp kalkanlara da yüce makama erdireceğine söz veriyor: **"Size kalkın denildiği zaman kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin."** Bu onların alçak gönüllülüklerinin, kalkma emrini aldıklarında kalkmalarının karşılığıdır.

Burada asıl sözkonusu olan Hz. Peygambere yakın olmak ve onun toplantılarında ondan ilim öğrenmektir. Şimdi ayet onlara şunları öğretiyor: İnsanın gönlünü genişleten ve emre itaat etmesini sağlayan iman ile kalbi terbiye edip genişleten ve itaat etmesini sağlayan ilim, insanın Allah katında yüksek derecelere ulaşmasını sağlar. Bu da onların Resulullah'ın isteği üzerine yerlerinden kalkmaları ve itaat ederek o yüce makamdan ayrılmalarının karşılığıdır. **"Allah yaptıklarınızı haber almaktadır."** O sizin yaptıklarınızın gerçek yüzünü bilerek ve onların arkasında gizli olan bilinci ve niyeti de hesaba katarak size karşılığını verecektir.

İşte Kur'an-ı Kerim kalpleri ve ruhları bu şekilde eğitmekte ve arındırmaktadır. Teşvik ve duyarlılık üslubuyla ona töleransı, gönül zenginliğini ve itaatı öğretmektedir. Çünkü din matamot yerine getirilen yükümlülüklerden ibaret değildir. **Din, bilinçteki bir dönüşüm ve vicdandaki bir duyarlılıktır.**

ASHABIN PEYGAMBERLE İLİŞKİSİ

Şimdi Kur'an-ı Kerim müslümanlara Peygamberle ilişkilerinde dikkat etmeleri gereken bir görgü kuralını daha öğretmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, müslümanlar tek tek Rasulullah ile görüşüp kendi özel sorunlarını konuşmak, kendisiyle ilgili görüşünü ve direktiflerini almak, ya da onunla başbaşa kalmayı bir mazhariyet olarak değerlendirip ona ulaşmak için birbiriyle yarışıyorlardı. Herkes Peygamberi yalnız görmek istiyordu. Fakat onun sosyal ve cemaati ilgilendiren görevlerinin önemini güzelce takdir edemiyor, zamanının değerli olduğunu ve onunla başbaşa kalmanın ancak çok önemli işlerde sözkonusu olabbileceğini düşünemiyorlardı. Cenabı Allah onlara bu gerçekleri öğretmek amacıyla Rasulul-

lah'la yalnız görüşmek isteyenlerin, onun cemaatin hakkı olan vaktinden bir bölümünü almak isteyenlerin bir sadaka ödemeleri gerektiğini bildirdi. Buna göre Peygamberle başbaşa kalmak, onunla özel görüşmek isteyenler bundan önce bir sadaka vereceklerdi..

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا نَٰجَيْتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىْ نَجْوَىٰكُمْ
صَدَقَةً ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey iman edenler! Peygamber ile gizli (özel) bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet sadaka verecek bir şey bulamazsanız, Allah bağışlayan, esirgeyendir.

Nitekim Hz. Ali bu ayeti uygulamıştır. Rivayet edildiğine göre onun bir dinarı vardı. Onu bozdurarak dirheme çevirdi. Ne zaman bir iş için Hz. Peygamberle yalnız görüşmek isterse bir dirhemini sadaka olarak veriyordu. Fakat bu iş müslümanlara zor gelmeye başladı. Yüce Allah da bunu biliyordu. Zaten emir de amacına ulaşmıştı. Müslümanlar artık arzu ettikleri başbaşa görüşmenin önemini kavramışlardı. Bu nedenle yüce Allah bu yükü üzerlerinden aldı.

Bundan sonra gelen ayet buradaki yükümlülüğü kaldırdı. Onları ibadetlere, kalbi düzelten itaatlere yöneltti:

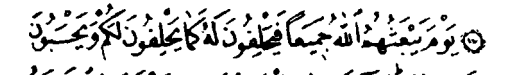
ءَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَٰتٍ ۚ فَإِذْ لَمْ
تَفْعَلُوا۟ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

13- Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermenizden korktunuz mu? Çünkü yapmadınız. Allah sizi affetti. Artık namaz kılın, zekat verin, Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah yaptıklarınızı haber alandır.

Bu iki ayette ve onların iniş sebeplerini açıklayan rivayetlerde müslüman topluluğun bilinç ve ahlâk, düşünce ve yaşantının küçük büyük her konusunda eğitilmesi için gösterilen çabanın, verilen önemin bir türünü görüyoruz.

Şimdi surenin akışı yahudileri dost edinen münafıklara yöneliyor. Onların bazı durumlarını ve tutumlarını tasvir ediyor. Onları yaptıklarının deşifre edilmesiyle ve kötü akibete uğratılmakla tehdit ediyor. Her tür önleme rağmen islam çağrısının ve müslümanların zaferinin kaçınılmaz olduğu bildiriliyor:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى
ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ إِنَّهُمْ
سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓا۟ أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا۟
عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٦﴾ لَّن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ
وَلَآ أَوْلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ

14- Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Bile bile yalan yere yemin ediyorlar.
15- Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey çok kötüdür.
16- Yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yoluna engel oldular. Onlar için küçük düşürücü azap vardır.
17- Onların ne malları, ne de evlatları kendilerini Allah'a karşı koruyamaz. Onlar ateş halkıdır. Orada ebedi kalacaklardır.
18- Allah'ın onların hepsini yeniden dirilteceği gün, dünyada size yemin ettikleri gibi, Allah'a da yemin ederler. Kendilerini doğru yolda olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar.
19- Şeytan onları istila etmiş, onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilinki şeytanın taraftarları mutlaka kaybedenlerdir.

Allah'ın gazabına uğramış olan yahudilerle dostluk kuran münafıklara bu şekilde yoğun saldırılar yapılması gösteriyor ki onlar müslümanlara karşı köklü,büyük çaplı tuzaklar kuruyor, müslümanların en azılı düşmanlarıyla onlara karşı komplolar hazırlıyorlardı. Yine bu ayetler gösteriyor ki artık bu dönemde islamın gücü genişlemişti. Münafıklar artık bu güçten korkuyorlardı. Hz. Peygamber ve müminler ile karşılaşıp yüzleştiklerinde Cenabı Allah'ın onların planlarına ve komplolarına ilişkin verdiği bilgiler kendilerine söylendiğinde yalan yere yemin ederek kendilerinin söylediği sözleri ve tezgahladıkları komploları inkara kalkışıyor, yalan yere yemin ettiklerini bile bile bir de yemin ediyorlardı. Onlar bu yeminlerle karanlık planlarının ortaya çıkarılması halinde uğrayacakları cezadan kendilerini korumaya çalışıyorlardı. **"Yeminlerini kalkan edindiler."** Yani onları siper edindiler. Böylece Allah'ın yolunu kapatmak için hilelerine, tuzaklarına devam ediyorlardı.

Yine Allah bu ayetler aracılığıyla onları defalarca tehdit etmektedir: **"Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Onların yaptıkları şey gerçekten çok kötüdür." "Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır." "Onların ne malları ne de evlatları kendilerini Allah'tan koruyamaz. Onlar ateş halkıdır. Orada ebedi kalacaklardır."**

Onların kıyamet günündeki durumlarını da aşağılanmış, horlanmış bir halde tasvir etmektedir. Burada onlar insanlara yemin ettikleri gibi Allah'a da yemin ediyorlar: **"Allah'ın onların hepsini yeniden dirilteceği gün dünyada size yemin ettikleri gibi O'na da yemin ederler".** Bu da gösteriyor ki ikiyüzlülük onların iliklerine kadar işlemiştir. Kıyamet gününe kadar onlardan ayrılmayacaktır bu karekter. Hatta kalplerin derinliklerindeki ve göğüslerin içindeki gizliliklere varıncaya kadar herşeyi bilen yüce Allah'ın huzurunda bile bu ikiyüzlülükten kur-

tulamayacaklardır. "**Onlar bir şeye dayandıklarını zannediyorlar.**" Halbuki onlar boşluktadır. Hiçbir şeye dayanmıyorlar. Hiçbir şeye!

Ardından onları değişmeyen köklü, yalancılık damgasıyla damgalıyor: "**Dikkat edin, iyi bilinki onlar gerçekten yalancıdırlar.**"

Sonra onların bu durumlarının nedenini açıklıyor. Zira şeytan onları büsbütün emri altına almıştır: "**Onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur.**" Allah'ı unutan kalp ise bozulur ve kötülüğe yataklık eder. "**Onlar şeytanın taraftarlarıdır.**" Onlar şeytana karşı samimidirler. Onun sancağı altında yer alırlar. Onun adına çalışırlar. Onun amaçlarını gerçekleştirirler. O ise katıksız kötülüktür. Sonuçta katıksız ziyana uğrayacaktır. "**İyi bilinki şeytanın taraftarları mutlaka kaybedenlerdir.**"

Bu gerçekten şiddetli, sert bir saldırıdır. Onların düzenbaz halleriyle, aldatıcı düşmanlıklarıyla, müslümanlara karşı planladıkları kötülüğe, eziyete ve bozgunculuğa tamamiyle uygun düşmektedir. Müslümanların kalplerini ise huzura kavuşturmaktadır. Yüce Allah onların yerine gizli olan düşmanlarına bu şekilde yoğun saldırılar düzenlemektedir.

Bu münafıklar yahudileri umut bağlanan ve kendilerinden korkulan bir güç kabul ederek onlara sığındıklarından ve onlardan destek bekleyip, onlarla işbirliği yaptıklarından yüce Allah da müslümanların onlardan umutlarını kesmelerini istiyor. Allah düşmanlarına zilleti ve yenilgiyi, Peygamberine ve kendisine ise galibiyeti ve hakimiyeti verdiğini açıklıyor:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

20- Allah'a ve peygamberine düşman olanlar, onlar en alçak kimselerle beraberdirler.

21- Allah: "Andolsun ki ben ve elçilerim galip geleceğiz diye" yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir.

Yüce Allah'ın gerçekleşen sözü budur işte. Dış görünüşe bakıldığında bazan bu doğru sözün gerçekleşmediği sanılsa da herşeye rağmen gerçekleşecek olan va'didir.

Bilfiil görünen odur ki, iman ve tevhid, küfre ve şirke galip gelmiştir. Bu yeryüzünde, Allah inancı yerleşmiştir. Şirkin ve putperestliğin islamın yolunda oluşturduğu onca engellemelere, onca handikaplara rağmen insanlık islama bağlanmıştır. Küfür, şirk ve inkarcılıkla uzun süren bir savaştan sonra insanlık islamla tanışmıştır. Yeryüzünün bazı bölgelerinde zaman zaman inkarcılığın veya şirkin yaygınlaştığı ve genişlediği, bugünkü inkarcı ve putperest devletlerde olduğu gibi egemen olduğu görülse de, Allah inancı yine de genel anlamda egemenliğini korumaktadır. Ayrıca putperestlik ve inkarcılık dönemlerini mutlaka kaçınılmaz bir son beklemektedir. Zira bunlar yaşamaya elverişli anlayışlar değildir. İnsanlık hergün Allah'a imana yönelten, iman ve tevhid inancını gerçekleştiren, sağlamlaştıran yeni yeni delillere ulaşmaktadır.

İnanmış insan Allah'ın sözünü gerçekleşmiş bir hakikat olarak kabul eder. Eğer belirli bir kuşakta veya dünyanın sınırlı bir bölgesinde dar kapsamlı bir uygulama bu gerçeğe ters düşüyorsa, bu uygulama tutarsız, temelsiz ve geçici olan bir uygulamadır. Onun yeryüzünde bir dönem varlığını sürdürmesi özel bir hik-

mete bağlıdır. Belki de bununla Allah'ın sözünün belirlenen zamanda gerçekleşmesi için iman duygusunun coşturulup, harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır.

Bugün insan, iman düşmanlarının inanmışlara karşı uzun zamanlardan beri uyguladıkları baskılara, takiplere, zulümlere ve her çeşit aldatmaya, ortaya koydukları çeşitli saldırılara baktığında... Bu saldırıların bazı dönemlerde ileri derecede yoğunlaşarak sürgün, işkence, yaşam koşullarının daraltılması ve hatta müminlerin sıkı takibata uğrayarak öldürülmeleri gibi tüm cezalandırma, yıldırma metodlarının kullanıldığını hesaba kattığında... Tüm bu olumsuzluklara rağmen imanın müminlerin kalbinde muhafaza edildiğini, onları yıkılmaktan koruduğunu, inanmış toplulukların kişiliklerini yitirmekten ve saldırgan ulusların içinde eriyip gitmekten koruduğunu, kesin yıkım ve yok etme halleri dışında inanmış bireylerin ve toplulukların egemen zalim güçlere boyun eğmediğini gördüğünde... Evet insan, uzun vadede gerçekleşen bu hakikatı gördüğünde Allah'ın bu va'dinin doğruluğunu anlamaktadır. Bu tarihi gerçeğe baktığında daha fazla beklemesine gerek kalmadan Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu anlar.

Ne olursa olsun mümin, Allah'ın va'dinin bu varlık aleminde mutlaka gerçekleşecek bir hakikat olduğuna inanır. Allah'a ve Peygamberine karşı gelenlerin zillete mahkum olacakları, Allah ve Peygamberinin ise galib olacağı hakkındaki inancına asla gölge düşürmez. Bunun mutlaka gerçekleşeceğine inanır. Olaylar istediği kadar başka şekilde gelişsin farketmez!

ALLAH'A DOST OLMANIN NİTELİĞİ

Son aşamada müminlerin üzerinde dostlukları sarsılmaz ilke veya gönüllerdeki imanın hassas ölçüsü geliyor:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

22- Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kavmin; babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Peygamberine düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş onlarda O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır. Muhakkak ki başarıya ulaşacak olanlar, Allah'ın taraftarlarıdır.

Bu Allah'ın taraftarları ile şeytanın taraftarları arasındaki en belirgin farktır. Belirginlik kazanan safların kesin hatlarla ayrılmasıdır. Her çeşit engelin ve her tür bağın ortadan kaldırılarak tek kulpa, tek bağa bağlanmasıdır.

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kavmin Allah'a ve Peygamberine düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin."

Çünkü yüce Allah bir insana iki kalp vermemiştir. Ve bir insan bir kalpte iki zıt sevgiyi yerleştiremez. Hem Allah ve Peygamber sevgisi hem de Allah'a ve Peygamberine düşman olanların sevgisi... Bu kalp ya imanlı olacaktır ya da imansız! Bunların her ikisini birleştirmek ise mümkün değil.

"İsterse babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları olsun farketmez."

Kan ve yakınlık bağları iman bağı ile çeliştiklerinde kopuverirler. İki sancak yani Allah'ın sancağı ile şeytanın sancağı arasında bir çekişme ve düşmanlık yoksa bu bağları birlikte gözetmek mümkündür. Allah taraftarları ile şeytan taraftarları arasında bir savaşın olmadığı sıralarda müşrik olan anne-babaya iyi davranmak emredilen bir davranıştır. Aralarında mücadele, sürtüşme, düşmanlık ve savaş varsa bu durumda tek olan kulpla ve tek olan bağla ilgisi olmayan bütün bağlar kopar. Nitekim Ebu Ubeyde Bedir savaşında babasını öldürmüştü. Ebu Bekir Sıddık oğlu Abdurrahman'ı öldürmeye kalkışmıştı. Mus'ab bin Umeyr kardeşi Ubeyd bin Umeyr'i öldürmüştü. Hz. Ömer, Hz. Hamza, Hz. Ali, Ubeyde ve Haris yakınlarını ve akrabalarını öldürmüşlerdi. Kan ve yakınlık bağlarından soyutlanarak din ve inanç bağına sarılmışlardı. İşte bu Allah'ın ölçüsünde bağların ve değerlerin yükselebileceği en yüksek noktaydı.

"İşte Allah'ın kalplerine imanı kazıdığı kimseler bunlardır."

İman Allah'ın eliyle onların kalplerine yerleştirilmiş Rahman'ın sağ eliyle gönüllerine yazılmıştır. Artık bu imanın silinmesi ve çözülmesinden söz edilemez. Körelmesi ve kapanması yoktur onun!

"Ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir."

Onların bu kadar keskin bir iradeye ulaşmaları ancak Allah'tan bir ruh ile mümkün olabilir. Kalplerinin bu nur ile aydınlanması, onların güç ve ışık kaynağı olan ve onları gücün ve ışığın kaynağına kavuşturan bu ruh ile ancak mümkündü.

"Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Onlar orada ebedi kalacaklardır."

Dünyada her türlü bağdan ve her türlü ilişkiden soyutlanmalarının, dünyanın geçici her şeyini kalplerinden söküp atmalarının karşılığı olarak.

"Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan."

Apaydınlık, huzur ve rahat veren bu tablo müminlerin halini yüksek ve üstün bir konumda, sevinç ve hoşnutluğun egemen olduğu bir havada canlandırıyor. Rabbleri onlardan razı, onlar da Rabblerinden razıdır. Herşeyden kopmuşlar, kendilerini ona bağlamışlar. O da onları himayesine kabul etmiş, cennetlerinde onlara geniş imkanlar sağlamış ve onlardan razı olduğunu kendilerine hissettirmiştir. Böylece onlar da hoşnut olmuşlardır. İçleri bu yakınlık ile huzura kavuşmuş, sevince boğulmuş ve doyuma ulaşmıştır.

"İşte bunlar Allah taraftarlarıdır."

Allah'ın cemaatıdır onlar. Allah'ın sancağı altında toplanmışlardır. O'nun önderliği ile hareket ederler. O'nun yolunda yürürler. O'nun sistemini gerçekleştirirler. O'nun yeryüzündeki kazasını ve kaderini gerçekleştirmek için çalışırlar. Onlar da Allah'ın kaderinden biridirler. Çünkü;

"Hiç şüphesiz Allah taraftarları kurtulanların kendileridir."

Allah'ın seçkin yardımcıları kurtulamayacak da kim kurtulacak?

Böylece insanlık iki ayrı gruba ayrılmaktadır: Allah taraftarları ve şeytan taraftarları. Bütün insanlar iki ayrı sancak altında toplanmaktadır: Hak sancağı ve batıl sancağı. Buna göre insan, ya Allah taraftarı olup hak sancağı altındadır. Ya da şeytan taraftarı olup batıl sancağı altındadır. Bunlar iki ayrı çizgi, iki ayrı gruptur. Öyle kesin hatlarla birbirinden ayrılmışlardır ki, asla barışmazlar ve asla esneklik göstermezler!

Akrabalık ve hısımlık yok. Aile ve yakınlık yok, vatan ve millet yok, tutkunluk ve ulusculuk yok, sadece akide... Yalnız ve yalnız akide. Kim Allah taraftarlarına katılır, hak sancağı altında dururşa, o ve bu sancağın altında duran herkes Allah yolunda kardeştir. Renkleri farklı, vatanları farklı, milletleri farklı, aileleri farklıdır. Allah taraftarlarını oluşturan temel bağları aynıdır. Burada bütün farklılıklar bir olan Allah'ın sancağı altında erir gider. Kim de şeytanın egemenliğine girer. Batıl sancağının altında yer alırsa artık hiçbir bağ onu Allah taraftarlarına bağlayamaz. Ne ülke, ne ırk, ne vatan ne renk, ne soy bağı ne akrabalık ne hısımlık... Bütün bu bağları ayakta tutan baştaki bağ kopmuş olur. Onun kopması ile diğer bağların tümü de kendiliğinden çözülür.

Bu ayet-i kerime de müslüman topluluk içinde kan bağlarını, yakınlığı, dostluk ve çıkarını gözetenlerin bulunduğu, onların içindeki hastalıklar tedavi edilmekle birlikte imanın ölçüsü bu kadar kesin bir biçimde ve tamamen ayrı bir şekilde ortaya konmaktadır. Aynı zamanda müslüman topluluk içinde kendilerini Allah'a adayan, samimi bir şekilde O'na bağlanan ve burada dikkat çekilen makama yükselen bir kesimin de bulunduğu ifade edilmektedir.

Bu tablo, Allah'ın islam ümmetini koruyup gözettiğini tasvir ederek başlayan bu sureyi en güzel bir şekilde sona erdiriyor. Nitekim surenin başında Hz. Peygamber'e kendisi ve eşinin meselesini tartışan fakir kadının sözlerini yüce Allah'ın işittiği dile getirilmiştir.

İslam ümmetini bu kadar güzel bir biçimde koruyup-gözeten Allah'a bu ümmetin bağlanması, bu korumanın en doğal karşılığıdır. Allah'ın taraftarları ile şeytan taraftarlarının kesin hatlarla ayrılması doğaldı. Yüce Allah'ın evrensel görevi için seçtiği ve bu konuda görevlendiği ümmete bundan başkası yakışmazdı zaten.

MÜCADELE SURESİNİN SONU

Haşr Suresi

59

Medine Döneminde İndi

Ayet Sayısı: 24

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure hicretin dördüncü senesinde yahudi kabilelerden biri olan Nadiroğulları olayı üzerine inmiştir. Olayın nasıl meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Bu olaydan sonra islam toplumunda meydana gelen düzenlemeleri açıklamaktadır. Bunları, Kur'an-ı Kerim'in kendisine has metodu ile anlatıyor. Olaylara ve düzenlemelere yine Kur'an metoduna uygun biçimde yorumlar getiriyor. Böylece bu müslüman toplumu olaylar, yönlendirmeler ve yorumlar ışığında canlı ve aktif bir biçimde eğitiyor.

Sureyi oluşturan Kur'an ayetlerine geçmeden önce onun inmesine sebep olan sözkonusu olayla ilgili rivayetlerin bir kısmını sergilemek istiyoruz. Ki Kur'an'ın sunuş özelliğini ayetlerin hakkında indikleri olayların ötesine nasıl uzandıklarını görelim. Bir taraftan olayların oluşumu ile ilgili hususları bütünü ile ortaya koyarken, bir taraftan da yer ve zamanla sınırlı olan bu olayların ötesine geçerek daha geniş ve kapsamlı alanlara nasıl uzandığını farkedelim.

Beni Nadir olayı, hicri dördüncü yılın başında Uhud savaşından sonra Hendek savaşından önce meydana gelmiştir. Bu olayla ilgili rivayetlerde deniyor ki: Hz. Peygamber Ebu Bekir, Ömer ve Ali gibi ileri gelen sahabesinden on kişi ile birlikte Nadiroğulları mahallesine gitti. Medine'ye geldiği ilk sıralarda onlarla yaptığı antlaşmanın gereği olarak öldürülen iki kişinin diyetine katılmalarını istiyordu. Beni Nadir yahudileri onu sevinçle ve memnuniyetle karşılayıp bu konuda kendilerine düşeni yapacaklarını söyleyerek söz verdiler. Fakat onlar bu arada Hz. Peygamberi ve onunla birlikte olan arkadaşlarını pusuya düşürme planları yapıyorlardı. Hz. Peygamber bu sırada onların evlerinin bir duvarına yaslanmış oturuyordu. Yahudiler birbirlerine: Siz bu adamı bir daha asla bu pozisyonda yakalayamazsınız. Hanginiz bu evin üzerine çıkar, onun üzerine bir kaya parçası bırakır ve bizi ondan kurtarır dediler. Bu işi Amr bin Cehaş bin Kab üstlendi ve ben bu işi yaparım dedi. Planlanan şekilde kayayı Hz. Muhammed'in üzerine atmak için evin damına çıktı. Bu arada Hz. Peygamber'e yahudilerin planladığı komplo bildirildi. Bir işi varmış gibi kalkıp oradan uzaklaştı. Onunla birlikte oraya gelmiş bulunan arkadaşları geciktiğini gördüklerinde onlar da oradan ayrılıp kendisini aramaya başladılar. Sora sora O'nun Medine'ye geri geldiğini öğrendiler.

Hz. Peygamber Medine'ye geldikten sonra Nadiroğullarına karşı savaş hazırlıklarına girişti. Çünkü onlar, kendisine hıyanet etmiş ve kendisiyle aralarındaki dostluk antlaşmasını bozmuşlardı. Bundan önce de yine Nadiroğullarından olan Kab bin Eşref, Hz. Peygamber'e çirkin bir şekilde dil uzatarak O'nu yeriyor ve O'nun aleyhine düşmanları kışkırtıyordu. Ayrıca Kab bin Eşref ve Nadiroğullarından bir grup Kureyş müşrikleri ile ilişki kurarak Hz. Peygamber aleyhine bir sözleşme yapmış ve O'na karşı komplolar tezgahlamaya girişmişlerdi. Halbuki Nadiroğulları ile Hz. Peygamber arasında bir dostluk antlaşması bulunuyordu. Bu tür olumsuz hareketleri yüzünden Hz. Peygamber Muhammed bin Mesleme'ye Kab bin Eşref'i öldürmesi için izin vermiş.

Nadiroğulları mahallesinde Hz. Peygamber'e suikast düzenleme girişimleri de ortaya çıkınca artık onlarla yapılmış olan antaşmayı fesh etmekten başka çare kalmamıştı. Çünkü islamın bu konudaki ilkesi şuydu: **"Eğer savaşta,onları ele geçirirsen, onları geride kalanlara bir ibret olacak biçimde cezalandır. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez."**[1]

Hz. Peygamber bundan sonra savaş hazırlığını yaptı ve Nadiroğulları bölgesini kuşattı. Onlara üç günlük veya on günlük bir süre tanıdı. Bu süre içinde taşınabilecek mallarını alacaklar, evlerini ve bölgeyi terkedeceklerdi. Bağ ve bahçelerini evirip çevirmeleri için kendilerine bazı vekiller bırakabileceklerdi. Fakat Medine'deki münafıklar ve münafıklığın başı olan Abdullah bin Übey bin Selul Nadiroğullarına haber göndererek teslim olmamalarını, direnmelerini salık vermiş ve onlara: "Yerlerinizde kalın, kendinizi savunun, biz sizi asla yalnız bırakmayacağız. Eğer siz savaşırsanız biz de sizin yanınızda savaşırız. Eğer buradan sürülürseniz biz de sizinle birlikte buraları terk ederiz" demişlerdi.

Bu konuda yüce Allah buyuruyor ki: **"Münafıkların kitap ehlinden inkar eden dostlarına 'Eğer siz yurdumuzdan çıkartılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Şayet sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım ederiz' derler. Allah, onların yalancı olduklarına şahidlik eder."**

"Andolsun eğer onlar, çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; eğer onlarla savaşılsa onlara yardım etmezler, yardım etseler bile arkalarına dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez."

"Ey inananlar! Onların yüreklerine korku salan, Allah'tan çok sizlersiniz; çünkü onlar anlamıyan bir topluluktur."[2]

Bunun üzerine yahudiler kalelerine sığındılar. Hz. Peygamber ise onların teslim olmadıklarını görünce hurmalıklarının kesilmesini ve ateşe verilmesini emretti. Buna dayanamayan yahudiler bağrışmaya başladılar:

Ey Muhammed! Sen daha önce bozgunculuğu yasaklıyor, bozgunculuk çıkaranları yeriyordun. Şimdi nasıl oldu da hurmalıkları kesiyor ve ateşe veriyorsun? dediler. Onlara cevap niteliğinde yüce Allah şu ayeti indirdi:

"Hurma ağaçlarından herhangi bir şeyi kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyledir. Bu izin yoldan çıkanları rezil etmek içindir."[3]

1- Enfal suresi, 58. 2- Haşr suresi, 11-13. 3- Haşr suresi, 5.

Kuşatma yirmi altı gün boyunca devam edince yahudiler artık münafıkların kendilerine verdiği sözün doğruluğundan ümitlerini kestiler. Yüce Allah ta onların kalplerine korku salıverdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e haber göndererek canlarının bağışlanmasını istediler. Oradan sürülmeyi kabul ettiler. Beni Kaynuka yahudilerinin sürüldüğü şekilde sürülmeyi kabullendiler.[4] Beni Kaynuka yahudileri develerinin taşıyabileceği kadar yüklerini almış ve orayı terk etmişlerdi. Yalnız silah türünden hiçbir şey almalarına izin verilmemişti. Hz. Peygamber onların bu isteklerini kabul etti. Onlar da develerinin taşıyabileceği mallarını yüklenerek orayı terk etmeye başladılar. Bazıları direklerini almak için evlerini kendi elleriyle yıkıp direklerini develerine yüklüyorlardı. Bazıları ise müslümanların eline düşmesin diye evlerini kasıtlı olarak yakıp yıkıyorlardı. Onların siper olarak kullandıkları bazı duvarları da kuşatma günlerinde müslümanlar tahrip etmiş ve yıkmışlardı. Bu konuda yüce Allah buyuruyor ki:

"Kitap ehlinden inkar edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını hiç sanmıyordunuz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Yüce Allah onları ummadıkları bir şekilde kuşatıverdi ve yüreklerine korku saldı. Öyle ki evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri ibret alın. Eğer Allah onlara sürgünü takdir etmeseydi mutlaka dünyada onları cezalandırırdı. Ahirette de onlar için ateş azabı vardır. Çünkü onlar Allah'a ve Peygamberine karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın azabı çetindir."[5]

Beni Nadir yahudilerinden bazıları Hayber'e, bazıları ise Şam'a gittiler. Beni Nadir'in Hayber'e giden ileri gelmiş adamları arasında Selam bin Ebi Hakik, Kinane bin Rabi bin Ebi Hakik ve Huyey bin Ahtab da vardı. Bunlar aynı zamanda Hendek savaşında ve Ahzab suresinde sözü edilen Beni Kureyza olayında müşrikleri müslümanların aleyhine kışkırtan adamlar arasında yer alıyorlardı. Bazıları da Fetih suresinde sözü edilen Hayber'in fethi olayında sözkonusu olmuşlardı.

Beni Nadir kabilesinin malları sırf Allah'a ve Resulüne mahsus bir ganimet türü idi. Müslümanlar bu malları elde etmek için savaşmamış, atları ve develeri ile harekete geçmemişlerdi. Bu nedenle Hz. Peygamber bu malları sadece Mekke'den göçüp gelen müslümanlara dağıtmıştı. Medineli müslümanlara bu maldan pay ayırmamıştı. Sadece Medineli Sehl bin Huneyf'e ve Ebu Ducane Semmak bin Hareşe'ye çok fakir iki adam oldukları için bir pay vermişti. Çünkü Mekkeli müslümanların hiçbir gelirleri yoktu. Varını yoğunu Mekke'de bırakıp gelmişlerdi. Tüm servetlerini inançları için feda etmişlerdi. Medineli müslümanlar ise onlara kucak açmış, kendilerini evlerinde barındırmış üstün bir gönül zenginliği ile onları mallarına ortak yapmış, gerçek bir kardeşlik örneği sergilemiş ve akılları durduran bir özveri örneği vermişlerdi. Hz. Peygamberin eline bu fırsat geçtiğinde islam toplumunun doğal konumunu uygulamaya koydu. Böylece artık fakirlerin de kendilerine mahsus malları olacak ve mallar sürekli olarak yalnız zenginlerin tekelinde dönüp dolaşan bir ayrıcalık olmayacaktı. Bu neden-

4- 21. cüzdeki Ahzab suresinin tefsirinde bu sürülüşün sebeplerini ve şartlarını açıklamıştık.
5- Haşr suresi, 2-4.

le bu mallardan fakir oldukları için pay almayı hak eden iki fakir müslümandan başka Medineli kimseye pay ayırmamıştı.

Beni Nadir kabilesinin malları dağıtılırken birtakım çevreler bazı dedikodular yaymışlardı ki bunlar büyük ihtimalle münafıklardı. Bunun üzerine yüce Allah şöyle buyurdu:

"Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği ganimetler için siz atlara ve develere binip onları sürmüş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah herşeye kadirdir."(6)

Hz. Peygamber de bu sırada Medineli müslümanlara şöyle demişti: "Eğer dilerseniz mallarınızı ve evlerinizi Mekkeli müslümanlarla bölüşürsünüz ve bu ganimette onlara ortak olursunuz. Ya da evleriniz ve mallarınız sizin olur. O zamanda bu ganimetten bir pay almamış olursunuz."

Medineli müslümanlar Hz. Peygamberin bu tetlifine karşı şöyle dediler: "Biz mallarımızı ve evlerimizi onlarla paylaşıyor ganimetide onlara bırakıyoruz. Bu konuda onlara ortak olmayacağız." Yüce Allah da şu ayetleri indirmiştir:

"Allah'ın verdiği bu ganimet malları yurtlarından çıkmış ve mallarını yitirmiş olan Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir göçmenlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş kimseler kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi göç eden yoksul kardeşlerini kendilerine tercih ederler. Kimler özündeki cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."(7)

İşte bu surenin hakkında indiği olay budur. Surenin ayetleri bu konuyla ilgilidir. Surenin son bölümünde bu olayı yaşayan inananlara ve bundan sonra o olaydan haberi olanlara yönelik bir direktif yer alıyor. Zaten Kur'an-ı Kerim olaylar ve olaylara getirdiği yorumlarla insanın özbenliğini eğitmeyi metod edinmiştir. Kur'an özgün metodu ile her olayı, kapsayıcı büyük gerçeklerle ilintili olarak ele alır. Surenin sonunda Allah'ın sıfatlarına değiniliyor. Allah burada inananlara bu Kur'an'la sesleniyor. Bunlar bu evrende etkili, işlek sıfatlarıdır. İnsan bu sıfatları gerçek biçimde kavramakla köklü, bilinçli ve ileri görüş sahibi bir imana ulaşabilir.

Sure göklerin ve yerin içinde bulunan herşeye sahip, üstün güç ve eşsiz idare sahibi Allah'ı yüceltme ile başlıyor ve yine bu takdis ile sona eriyor. Böylece surenin başı ve sonu konusuyla tam bir uyum içine giriyor. Ayrıca müminlerin takvası, bilinçli boyun eğişi ile Allah'ın eksiksiz planı, düzeni üzerinde düşünmeye çağrılışı arasında gerçek bir uyum sağlamaktadır.

Şimdi Kur'an ayetlerini izleyerek onların olayları nasıl canlandırdığını ve bu olaylarla insanları nasıl eğittiğini görmeye çalışalım:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

6- Haşr suresi, 6.
7- Haşr suresi, 8-9.

1- Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O üstündür, hikmet sahibidir.

İşte sure evrende sürekli olarak meydana gelen bu gerçekle başlıyor. Göklerde ve yerde olan herşeyin Allah'ı kutsaması bütün bir evrenin O'na yönelerek, O'nu yüceltip noksan sıfatlardan tenzih etmesi ile başlıyor. Sure ehl-i kitaptan olan kafirlerin Allah tarafından yurtlarından çıkarılmalarını ve bu yurtlarının Allah'ı övgülerle takdis eden, güzel isimleri ile yücelten müminlere bağışlandığını anlatıyor. **"O'nun her şeye gücü yeter ve işleri eşsizdir."** Yani Allah güçlüdür. Dostlarına yardım edebildiği gibi düşmanlarını da ezip geçebilecek kudrettedir. Takdirinde ve planlamasında mahirdir.

Ardından bu surenin iniş sebebini oluşturan olayın anlatılmasına geçiliyor:

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ
الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي
قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ
فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ۝ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ
الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ۝
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

2- Kitap ehlinden inkar edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Allah onlara ummadıkları yerden geldi, yüreklerine korku saldı; öyle ki evlerini kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri ibret alın.
3- Eğer Allah onlara sürgün yazmamış olsaydı, mutlaka onlara dünyada azap ederdi. Ahirette de onlar için ateş azabı vardır.
4- Bunun sebebi şudur: Onlar Allah'a ve Peygamberine karşı geldiler; kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın azabı çetindir.

Bu ayetlerden anlıyoruz ki ehl-i kitabın kafir olanlarını ahiretteki mahşerin örneği olan ilk toplanmada yurtlarından çıkaran Allah'tır. Aslında herşeyi yapan Allah'tır. Yalnız ayetlerin ifade biçimi, bu gerçeği gayet somut bir biçimde ve doğrudan ortaya koyuyor. İnsan bu yurtlarından çıkarma eylemini bizzat yüce Allah'ın kudretini insan eylemi ile perdelemeden gerçekleştirdiğini hissediyor! Toparlanarak yurtlarından çıkarılanları süren O'dur. Artık onlar bir daha çıkarıldıkları yurda dönemeyeceklerdir.

Ayetin sonraki bölümünde yüce Allah'ın onları çıkarmadaki ve sürmedeki doğrudan müdahalesi vurgulanıyor:

"Siz onların çıkacaklarını sanmıyordunuz. Onlar da kalelerinin, kendileri-

ni Allah'tan koruyacağını sanmışlardı."

Siz de onların çıkışlarını beklemiyordunuz. Onlar da teslim olmayı hiç düşünmüyorlardı. Yani onlar kaleleriyle örülmüş güçlü ve sağlam bir sığınak içinde bulunuyorlardı. Öyle ki siz, onların bu şekilde dışarı çıkacaklarını hiç beklemiyordunuz. Onlar da bu sığınaklarına o kadar güvenmişlerdi ki, kalelerin engel olamayacağı Allah'ın gücünü unutmuşlardı:

"Allah, onları beklemedikleri bir şekilde kıskıvrak yakalayıverdi. Yüreklerine de korku saldı."

Onları kendi içlerinden yakaladı! Kalelerinin içinden değil, onların kalplerini yakaladı. Oraya korku düşürdü. Onlar da bundan sonra kendi elleri ile kalelerini açtılar. Onlara, kendilerine dahi sahip olmadıklarını, kalplerini dahi yönlendiremediklerini kendi iradeleriyle ve çabalarıyla, Allah'ın iradesine karşı gelemiyeceklerini gösterdi. Bu durumda evlerini ve kalelerini korumaları da beklenemezdi. Onlar daha önce herşeyi hesaplayıp planlamışlardı. Tek hesapta olmayan, saldırının bizzat kendi içlerinden gelmesi idi. Onlar, Allah'ın kendilerini kıskıvrak yakaladığı bu yönü hiç hesaba katmamışlardı. İşte bu şekilde Allah bir şeyi dilediğinde ona bildiği ve dilediği biçimde müdahale eder, onu istediği biçimde yakalar. Herşeyi bilen ve herşeye gücü yeten O'dur çünkü.

Öyle ise artık herhangi bir sebebe ve herhangi bir aracıya gerek yoktur. O'nun için işlerin ille de insanların bildiği veya anladığı şekilde meydana gelmesi zorunlu değildir. O'nun için sebep sürekli hazır, araç her zaman ortadadır. Sebebi de, sonucu da yaratan O'dur. Aracı da, amacı da O yaratmaktadır. Hiçbir sebep ve hiçbir sonuç O'na kayıt oluşturamaz. Hiçbir amaç ve hiçbir araç O'na zorluk çıkaramaz. Çünkü O üstün güç sahibi, üstün maharet sahibidir.

Kitap ehlinin kafir olanları kalelerine sığınmışlardı ama yüce Allah onlara hiç beklemedikleri bir yönden ulaşmış ve kalplerine korku salmıştı. Evlerine ve barınaklarına sığınmışlardı. Fakat Allah onları kendi evlerine ve kalelerine musallat etmiş, onlar bu evleri ve kaleleri kendi elleri ile tahrib etmiş ve müminlerin onları sürgün etmesine zemin hazırlamışlardı:

"Evlerini kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle yıkıyorlardı."

İşte bununla kafir olan ehl-i kitabın başına gelenlerin hikayesi tamamlanmış oluyor, hem de böyle etkili bir tablo içinde, canlı bir anlatım içinde. Yüce Allah onlara kalelerinin ötesinden gelip kendi eylemleri ile onları düşürüyor, sonra biraz daha ileri giderek bu kalelerini kendi elleriyle ve müminlerin elleri ile tahrib ettiriyor.

Tam bu sırada bu tablonun etkisi ve bu hareketin tesiri üzerine ilk yorum cümlesi geliyor:

"Ey akıl sahipleri ibret alın."

Bu tam yerinde ve zamanında gelen bir sesleniştir. Burada kalpler öğüt almaya hazır, ders almak için açık bulunmaktadır.

Bunu takip eden ayet Allah'ın iradesinin onları cezalandırma noktasında herhangi bir şekilde açık bırakmadığını, ahirette onları bekleyen cezaya ek ola-

rak onları dünyada da cezalandıracağını anlatıyor:

"Eğer Allah onlara sürgün yazmamış olsaydı, mutlaka onlara dünyada azap ederdi, ahirette de onlar için ateş azabı vardır."

Öyle ise onların Allah'ın cezasına uğramaları kaçınılmaz bir durumdur. Bu ceza ya bu şekilde veya başka bir şekilde mutlaka gerçekleşecekti. Eğer yüce Allah onların yurtlarından sürülmelerini tercih etmeseydi, onları başka bir şekilde cezalandırırdı. Tabi bu ceza kıyamette kendilerini bekleyen cehennem azabından ayrı bir cezaydı. Yani onlar Allah'ın bir tür azabına çarpılmayı hak etmiş kimselerdi!

"Çünkü onlar Allah'a ve peygamberine karşı geldiler. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın azabı çetindir."

Bu ayet-i kerimede geçen "meşakka" kavramı onların Allah'ın tarafı dışında başka bir tarafı tutmaları, O'nun dışında başka birilerine dayanmaları demektir. Yüce Allah ayetin baş tarafında onların azaba layık oluşlarının sebebini açıklarken kendisinden yana olmayı, Peygamberinden yana olmakla aynı tutmuştur. Ayetin sonunda ise sadece Allah'tan yana olmamayı belirtmekle yetinmiştir. Zira Allah'tan yana olmamak, O'nun elçisinden yana olmamayı da içine alır. Şimdi karşı çıkanlar yüce Allah'ın huzurunda karşı tarafta dikilsinler! Bu gerçekten çok çirkin, çok hayasızca bir tutumdur. Yaratılmışların kendi yaratıcılarına karşı diklenmeleri, O'na kafa tutmalarıdır. Bu aynı zamanda korkunç bir tutumdur. Bu güçsüz zayıf yaratıkların kendilerini Allah'ın öfkesi ve cezası ile karşıkarşıya getirmeleri anlamına gelir. Allah'ın cezası ise çok çetindir.

İşte bu şekilde Allah'a karşı gelenlerin akibetleri somut bir şekilde kalplere yerleşmektedir. Nerede ve ne zaman olursa olsun durum değişmez. Ehl-i kitaptan olan bu kafirlerin akibetleri ve onların hak ettikleri bu azap ile herkese bir mesaj gönderilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in, Beni Nadir yahudilerini **"Ehl-i kitabın kafirleri"** diye tanıtması ve bunu surenin değişik yerlerinde tekrar etmesi dikkat çeken bir noktadır. Çünkü onlar Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- en güzel biçimde ortaya koyduğu Allah'ın dinini inkar ettiler. Halbuki yahudiler bu gerçeği daha önce bekliyor ve ona umut bağlıyorlardı. Ayrıca bu dönemde onlara kafir denilmesi, kimliklerinin ortaya konması ve toplumsal açıdan cezalandırılmaları anlamına da geliyordu. Öte yandan müslümanların onlara karşı bilinçlenmelerini, ruhi yönden bir aydınlığa kavuşmalarını, onlara karşı uygulanan ceza konusunda içlerinin rahatlamaları, onların elleriyle yahudilerin uğradıkları ceza ve azap konularında rahatsız olmamaları için gerekli bir açıklamaydı. Demek ki onların kafir olduğu gerçeğinin burada sözkonusu edilmesi bilinçli ve amaçlı bir açıklamadır!

Ardından kafirlere, Allah'a ve Resulüne karşı gelenlere karşı uyguladıkları cezalar, hurmalıklarının kesilmesi ve yakılması veya kendi hallerine bırakılması ve Allah'ın bu konudaki hükmünün açıklanması için müminlerin yaptıklarının doğru olduğuna onları inandırıyor. Nitekim bu konuda bazı müslümanların şüpheleri bulunuyordu:

مَا قَطَعْتُمْ مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ۝

5- Hurma ağaçlarından herhangi bir şeyi kesmeniz veya kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyledir. Bu izin yoldan çıkan fasıkları rezil etmek içindir.

Ayet-i kerimede geçen "liyne" kavramı hurma ağacının iyisi veya o zaman Araplarca bilinen iyi bir cins hurma ağacı idi. Müslümanlar bu sırada yahudilerin bazı hurma ağaçlarını kesmiş, bazılarını ise kendi haline bırakmışlardı. Yahudiler hem kesilen ağaçlar, hem de bırakılan ağaçlar için paniğe kapılmışlardı. Halbuki müslümanlar bu olaydan önce de sonra da bu tür yakıp yıkmalardan men edilmiş bulunuyorlardı. Dolayısıyla bu yeni hüküm özel bir açıklama gerektiriyordu ki müminlerin kalbi rahat olsun. İşte bu nedenle onların hem kestiklerinin hem de kesmediklerinin Allah'ın iznine bağlı olduğu bu şekilde açıklanmıştı. Demek ki bu durumda olayı yönlendiren O'ydu. Kendi eliyle olaya müdahale ediyor, dilediğini yapıyor, planladığını uyguluyordu. Bu konuda meydana gelen herşey O'nun izniyle oluyordu. Bu hareketle O, dininden sapmış olanları aşağılamayı amaçlamıştı. Hurma ağaçlarının kesilmesi onları bu olay karşısında hayıflanmaları biçimine aşağılıyordu. Kesilmeyenlerin ise ateşe verilmesine üzülmeleri onları başka bir şekilde aşağılıyordu. Her iki eylemin arkasında ve ötesinde Allah'ın iradesi vardı şüphesiz.

İşte bu şekilde müminlerin birtakım endişeler taşıyan kalpleri huzura kavuşuyor. Bu konuda içlerinde taşıdıkları şüpheler gideriliyor dileyenin ve yapanın Allah olduğu konusunda kalpleri tatmin oluyordu. Çünkü Allah dilediğini yapandı. Onlar ise Allah'ın bu dilediğini yerine getiren vasıtalardan öte bir şey değillerdi.

Surenin ikinci bölümü yüce Allah'ın bu olayda ve buna benzer olaylarda müslümanları savaş ve çarpışmayla yükümlü kılmadan peygamberine bahşettiği malların nasıl dağıtılacağı açıklanıyor. Yani yüce Allah'ın bu olayda olduğu gibi yaratıklardan hiçbir perde kullanmadan doğrudan ve açıkça müdahale ettiği yönlendirdiği olaylarda elde edilen malların nasıl dağıtılacağı ortaya konuyor:

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ۝ مَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ
دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ
وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

6- Allah'ın, onların mallarında Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deveye binip onları sürmüş değilsiniz. Fakat Allah, Peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah herşeye kadirdir.
7- Allah'ın, fethedilen ülkeler halkının mallarından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, yalnızca zenginler arasında dolaşan bir ayrıcalık olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir.

Bu şekilde savaşılmadan elde edilen malların hükmünü açıklayan bu ayetler aynı zamanda o zamanki müslüman topluluğun durumunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca asırlar boyunca müslüman ümmetin karakteri haline gelen yapıyı birbirine bağlayan, birbiriyle kenetlenmiş hale getiren başlıca özellikleri de ortaya koyuyor. Öyle ki bu ümmette bir nesil diğerinden, bir kavim diğerinden ve bir fert diğerinden asla ayrı değildir. Yeryüzünün dört bir bucağına dağılmış olan ve ardarda gelen tüm nesiller aralarındaki bu uzun mesafeye rağmen temel özellikleriyle bir bütünlük arzederler. Bu gerçekten çok büyük ve çok geniş çaplı bir gerçektir. Bu konu üzerinde uzun uzadıya durulmalı ve derin biçimde düşünülmelidir.

"Allah'ın onların mallarında Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deveye binip sürmüş değilsiniz. Fakat Allah Peygamberini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah herşeye kadirdir."

Ayet-i kerimede geçen "iycaf" kavramı koşmak, koşturmak, "rikap" ise develer demektir.

Ayet-i kerime Nadiroğullarının arkalarında bırakıp gittikleri bu ganimetler için müslümanların at koşturmadıklarını ve oraya develer sürmediklerini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla bu malların hükmü yüce Allhah'ın beşte dördünü Allah yolunda savaşanlara, beşte birini ise Allah'a, Resulüne, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara bıraktığı ganimetlerin hükmü gibi değildir. Bedir savaşında elde edilen ganimetler konusunda yüce Allah böyle hükmetmişti. Ama burada savaşılmadan elde edilen ganimetlerin hükmü başka idi. Bunların tümü, Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindi. Fakat Hz. Peygamber bütün bunların hakkını yerlerine ulaştırma konusunda yetki sahibi idi. Bu her iki ayette sözü edilen yakınlar Hz. Peygamberin sadaka almaları helal olmayan ve dolayısıyla zekatta payları bulunmayan yakınları idi. Peygamber miras bırakamayacağı için yakınlarının O'nun malından bir payı da yoktu. Bunların arasında hiçbir geliri olmayan fakirler de bulunuyordu.[8]

Bu ve benzeri savaşılmadan elde edilen ganimetlerden de onlara bir pay ayırmıştır. Geri kalan gruplar da, dağıtılacak yerlerde zaten bellidir. Hz. Peygamber bu konularda yetki sahibidir.

İşte savaşılmadan elde edilen malların hükmü budur. Ayetler bunu açıklamaktadır. Fakat sadece bu hükmü ve en yakın sebebini belirtmekle yetinilmemektedir. Önemli bir gerçeğe daha kalpler açılmaktadır: **"Fakat Allah, Peygam-**

8- Bu konuda fıkhi bir ihtilaf vardır. Bu ganimetten pay sahibi olan fakirler sadece Peygamberin akrabaları mıdır yoksa tüm fakirler midir? Tercih edilen görüşe göre tüm fakirlerdir.

berlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar." Bu Allah'ın belirlediği kaderdir. Onlar da bu kaderin bir cilvesidir. Onları dilediği kimselere musallat eder: "**Allah herşeye kadirdir.**" Böylece Peygamberlerin işi Allah'ın doğrudan gerçekleşen kaderi ile bütünleşiyor. Dönmekte olan kader çarkında onların yerleri belirleniyor. Bu peygamberlerin insan olmakla beraber özel bir şekilde Allah'ın iradesine ve dilemesine bağlı oldukları ortaya çıkıyor. Allah'ın izni ve dilemesi ile yeryüzünde Allah'ın belirlediği kaderin gerçekleşmesinde onların önemli bir rolü olduğunu ortaya koyuyor. Yani peygamberler kendi canlarının istediği şekilde hareket etmez, kendi çıkarlarına göre alacaklarını veya bırakacaklarını ayarlamazlar. Savaşlarını veya barışlarını, dostluklarını veya düşmanlıklarını kendi çıkarlarına göre düzenlemezler. Tüm yaptıklarında Allah'ın yeryüzünde belirlediği kaderin bir yönünü gerçekleştirmek için ayarlarlar. Kendileri, uygulamaları ve hareketleri ile ilgili ne varsa hep O'nun çizgisine uyarlar. Bütün bunların ötesinde iş yapan ve yönlendiren Allah'tır. O'nun herşeye gücü yeter.

"**Allah'ın feth edilen ülkeler halkının mallarından Peygamberine verdiği ganimetler; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar yalnızca zenginler arasında dolaşan bir ayrıcalık olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan sakının ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir.**"

Bu ayet az önce açıkladığımız hükmü ortaya koyuyor. Ardından bu şekildeki paylaşımın nedenini açıklıyor. Bu arada islam toplumunun sosyal ve ekonomik düzeninin ilkelerinden temel bir ilkeyi dile getiriyor: "**Böylece o mallar, yalnızca zenginler arasında dolaşan bir ayrıcalık olmaz.**" Bunun yanında yine islam toplumunun anayasasında yer alan köklü bir ilkeyi şöyle dile getiriyor: "**Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının.**" Bu iki ilke her ne kadar savaşılmadan elde edilen ganimetler ve onların dağıtılmasıyla ilgili olarak belirlenmiş olsalar da bunların hükmü sözkonusu olayı çok aşmakta, islamın sosyal düzeninin temel ilkelerinde yönlendirici etkiye sahip olmaktadır.

Birinci ilke ekonomik düzenin ilkesidir. İslam ekonomik düzeninin önemli ve kapsamlı ilkelerinden birini belirlemektedir. İslam düzeninde bireysel mülkiyet, kabul edilen bir olgudur. Yalnız, bu olgu burada sözkonusu edilen ilkeyle sınırlıdır. Yani malların zenginler arasında dolaşan, fakirler arasında hiçbir yararı olmayan bir ayrıcalığa dönüşmemesi ilkesiyle malın sadece zenginler arasında dolaşmasına yolaçacak her düzenleme islamın ekonomik doktrinine aykırıdır. Ayrıca sosyal yapının temel hedefleriyle de çelişir. İslam toplumunda bütün ilişkilerin ve uygulamaların böyle bir konuma meydan vermeyecek veya böyle bir seçkinliğin sürüp gitmesine göz yummayacak bir biçimde düzenlenmesi zorunludur.

İslam bizzat pratik uygulamasında düzenini bu temel ilkenin esası üzerine kurmuştur. Buna bağlı olarak zekatı farz kılmıştır. Para türü malların sermayesinde senede yüzde iki buçuk, diğer ürünlerde ise yüzde on veya yüzde beş oranında bir zekat miktarı belirlemiştir. Hayvanlarda da buna denk bir oranda zekat miktarını tesbit etmiştir. Yeraltı zenginlik kaynaklarında ise paraya uygula-

nan oranı tesbit etmiştir. Zekat için belirlenen bu oranlar önemli bir yekün tutmaktadır. Ganimetin beşte dördünü zengin olsun fakir olsun savaşanlara ayırırken savaşılmadan elde edilen ganimetlerin tümünü fakirlere ayırmıştır. Toprağın işletilmesinde ise tercih ettiği düzenleme muzaraadır.[9] Yani tarla sahibi ile onu ekip biçenin elde edilen üründe ortak olmasıdır. Ayrıca islam, zenginlerin fazla olan mallarını alıp fakirlere verme yetkisini devlet başkanına vermiştir. Devletin hazinesi açık verdiğinde bu açığı zenginlerin mallarıyla kapatma hakkını da ona vermiştir. İslam stokçuluğu yasaklamış, faizi kaldırmıştır. Zaten bu ikisi malın sadece zenginler arasında dolaşıp durmasına yol açan başlıca faktörlerdir.

Özetle islam, ekonomik sisteminin tümünü bu kapsamlı ilkeyi gerçekleştirecek bir biçimde belirlemiştir. Bu ilke diğer sınırlamaların yanında bireysel mülkiyet hakkının üzerine konan köklü bir sınırlama sayılmaktadır.

Buradan anlaşılıyor ki islam düzeni ferdi mülkiyeti onaylayan bir düzendir. Fakat islamın bu yapısı kapitalist düzenle bağdaştırılamaz ve kapitalist düzen islam ekonomik düzeninden kaynaklanmış değildir. Faiz olmadan, stokçuluk olmadan kapitalist bir düzen kurulamaz. İslam düzeni ise herşeyden haberi olan ve herşeyi en güzel şekilde düzenleyen, Allah tarafından belirlenen kendine has bir düzendir. Kendi başına ortaya çıkmış kendi başına gelişmiştir ve bugüne kadar kendi başına ayakta kalmıştır. İslam nizamı her yönüyle dengeli orjinal bir nizamdır. Bu düzende haklar ve görevler dengelidir. Bütun evrenin uyumu gibi bir ahenge sahiptir. Bu yapısı evrenin yaratıcısından geldiği günden beri böyledir. Evren ise bütünüyle ölçülü ve dengelidir.

İkinci ilke yasayı ve hukuku bir tek kaynaktan alma ilkesidir. **"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının."** Bu ilke aynı zamanda islam anayasa düzenini de ortaya koymaktadır. İslamda hukukun egemenliği bu yasanın Kur'an veya sünnet olarak Hz. Peygamber'den gelmesinden kaynaklanır. Bütün bir ümmet ve onunla birlikte ümmetin önderi Hz. Peygamber'in getirdiği hiçbir şeye aykırı düşemez. Peygamberin getirdiğine aykırı bir şeyi kanunlaştırdığında bu yaşamanın hiçbir gücü olmaz. Çünkü bu yasa, gücünü kendisinden aldığı temel dayanağını yitirmiş olur. Bu görüş insanlar tarafından ortaya konan bütün görüşlere aykırı düşmektedir. Ümmeti her tür otoritenin kaynağı kabul eden düşünceye de karşı çıkmaktadır. Çünkü bu düşünce ümmetin kendisi için dilediği yasayı çıkarabileceğini ve onun çıkardığı her yasanın gücün kaynağı olduğunu iddia etmektedir. Halbuki islamda her tür otoritenin kaynağı Hz. Peygamberin insanlığa getirdiği Allah'ın yasasıdır. Ümmet bu yasaya dayanır. Onu korur ve uygulamaya koyar. İmam ise bu konuda ümmetin temsilcisidir. İşte ümmetin gücü ve hakları bununla sınırlıdır. Ümmet herhangi bir yasamada Hz. Peygamberin getirdiği bir hükme aykırı düşemez.

Ümmetin karşılaştığı bir konuda Hz. Peygamberin kesin belirlediği bir hüküm yoksa bu durumda ümmet Hz. Peygamberin getirdiği ilkelerle çelişmeyecek hükümler belirler. Böyle bir uygulama islamın temel düşüncesiyle çelişmez. Onun bir parçası kabul edilir. Buna göre herhangi bir yasamada temel dayanak

9- Bu konuda fıkhi açıdan görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte tercih edilebilecek görüş, bizim belirttiğimiz görüştür.

Hz. Peygamberin getirdiği ilkelerdir. Eğer o konuda kesin bir hüküm varsa mesele çözülmüştür. Eğer o konuda kesin bir hüküm varsa mesele çözülmüştür. Eğer açık bir hüküm yoksa o zamanda bu sistemin herhangi bir ilkesiyle çelişmeyen hükümler belirlenecektir. İşte ümmetin gücü ve onun temsilcisi olan devlet başkanının gücü bu sınırlar çerçevesindedir. Bu özellikleri ile islam orjinal bir düzendir. İnsanlar tarafından ortaya konan beşeri düzenlerin hiçbiri bu konuda islamla bütünleşmemekte ve ona benzememektedir. İslam nizamında insanlar için belirlenecek yasa ve yasama bütün evrene hükmeden temel yasayla ilişki içindedir. Allah'ın belirlemiş olduğu evren yasasıyla insanlara hükmeden kanun arasında bir ahenk, bir uyum vardır. Çünkü her iki yasanın kaynağı da Allah'tır. Bu düzende insanlara ilişkin yasalar evrenin yasasıyla çelişmez. Bu düzende insan mutsuz olmaz, ezilmez. Bütün çabaları bir çırpıda boşa gitmez.

Ayet-i kerime bu iki ilkeyi müminlerin kalbinde temel kaynağına bağlamaktadır. Bu kaynak hiç şüphesiz Allah'tır. Bu nedenle onları takvaya çağırmakta ve Allah'ın azabından onları sakındırmaktadır. **"Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir."** İşte hiçbir şekilde etkisiz hale getirilemiyecek, kaçamak ve kurtuluş yolu bulunmayacak en büyük teminat budur. Müminler yüce Allah'ın her tür sır ve gizlilikten, her çeşit eylemden haberi olduğunu kesin bilmektedirler. Dönüşün ve nihai kaynağın o olduğunu kavramaktadırlar. Ayrıca O'nun çetin cezası olduğunu da öğrenmiş bulunmaktadırlar. Malın kendi aralarında dolaşıp duran bir ayrıcalık haline dönüşmemesi ile yükümlü olduklarını Hz. Peygamberin kendilerine getirdiği, herşeye gönül rahatlığıyla ve kesin itaatla yükümlü olduklarını O'nun yasakladığı her şeyden gevşeklik ve tembelliğe fırsat vermeden sakınmaları gerektiğini bilmektedirler. Çünkü onların önünde çetin bir gün bulunmaktadır.

Savaşılmadan elde edilen bu ganimet -Nadiroğullarından elde edilen ganimet- Ensardan iki kişi hariç tutulduğunda sadece Muhacirler arasında dağıtılmıştı. Bu hüküm sadece bu ganimet türüne has bir hükümdü. **"Mallar yalnızca zenginler arasında dolaşan bir ayrıcalık olmasın."** ilkesinin gerçekleştirilmesi için. Genel hüküm ise bu ganimet türünün Muhacir, Ensar ve bu nesillerden sonra gelen tüm fakir insanlara dağıtılmasıdır. Surenin akışı içinde sonra gelen ayetlerin içeriği de bunu göstermektedir.

Hüküm böyle olmakla beraber Kur'an-ı Kerim hükümleri, kuru ve soyut bir şekilde ortaya koymaz. Bu hükümlerini canlı varlıkların karşılıklı iletişimini sağlayabilecek hareketli bir ortamda ortaya koyar. Bu nedenle sözkonusu her üç kesimi gerçekçi ve canlı sıfatlarıyla ortaya koymakta, onların karakterlerini ve gerçek durumlarını tasvir etmekte, sonra hükmünü aktif bir biçimde bu canlılarla sağlıklı bir iletişim kurarak belirlemektedir:

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ۝

8- Allah'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından çıkmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.

Bu gerçekçi bir tablodur. Muhacirlerin en önemli özelliklerini ve niteliklerini ortaya koymaktadır. Bunlar yurtlarından ve her türlü olanaklardan mahrum edilen insanlardır. Mekke'de uğradıkları eziyetler, işkenceler, yakınları ve çevreleri tarafından dışlanmalar, onların yurtlarını ve mallarını terk etmelerine yol açmıştır. Tek günahları ise "Rabbimiz Allah'tır." demeleridir. Bunlar yurtlarını ve mallarını terk edip çıkarken **"Allah'ın lütfunu, ihsanını ve rızasını"** amaçlamışlardır. Allah'ın lütfuna ve rızasına güvenip dayanmışlardır. O'ndan başka sığınakları yoktur onların. O'nun koruması dışında başka sığınakları da yoktur. Toplum içinde itilmiş, dışlanmış bir avuç azınlık olmalarına rağmen **"Allah'a ve Peygamberine yardıma koşuyorlar."** En dar günde ve en sıkıntılı anlarda kalpleri ve kılıçları ile islamın imdadına koşuyorlar. **"İşte gerçek inanmışlar onlardır."** İman sözünü dilleriyle söyleyip, eylemleriyle bunu doğrulayanlar Allah'a karşı samimiyetlerini ortaya koyarak O'nu seçenler Peygambere yönelik samimiyetlerini ispat ederek O'na uyanlar da onlardır. Hakka karşı da samimi olanlar yine onlardır. Yeryüzünde dolaşıp insanların gözleriyle görebileceği hakkın en göz alıcı temsilcileri işte onlar!

وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

9- Daha önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, göç eden yoksul kardeşlerini öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir.

İşte bu da Ensarı temel karekteri ve özellikleriyle ortaya koyan gerçekçi ve apaydınlık bir tablodur. Bu nitelikleriyle eşsizleşen ve göklere yükselen bu topluluk eğer bizzat yaşamamış olsaydı, insanlar O'nu derin hayal gücünün ürettiği uçup giden hayaller, kanatlanmış ütopyalar ve idealler dünyasındaki güzel örnekler sanırlardı.

"Daha önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler."

Yani hicret yurdunu Peygamber şehrini. Bu şehre Muhacirlerden önce Ensar yerleşmiş bulunuyordu. Aynı zamanda orada imanı da yerleştirmişlerdi. Sanki iman onların evi ve yurdu olmuştu. Bu gerçekten derin anlamları taşıyan bir ifadedir ve Ensarın iman konumunu tasvir edebilecek en güzel ifadedir. Çünkü iman onların yurdu, onların konuğu ve kalplerinin içinde yaşadığı vatan haline gelmişti. Ruhları orada rahata kavuşuyordu. Hep onun üzerine atılıyorlar ve onunla huzura kavuşuyorlardı. Tıpkı bir insanın kendisini güven içinde evine atıp orada

rahat ve huzura kavuşması gibi.

"Kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar."

İnsanlık tarihi bugüne kadar Ensarın Muhacirleri karşıladığı gibi sosyal bir olaya şahit olmamıştır. Bu kadar zengin bir gönülle, bu kadar bol ve cömertçe yardımlarla ve bu kadar gönülden paylaşmalarla hiçbir topluluk bir topluluğu karşılamamıştır. Hiçbir topluluk bir başka topluluğu bu kadar bağrına basmamış ve onun tüm yükünü üstlenmemiştir. Tarihin kayıtlarında görüyoruz ki; her hicret eden adam mutlaka kura ile bir Ensarın evine yerleşmiştir. Zira bir göçmeni barındırmak isteyenlerin sayısı göç edenlerin sayısından her zaman fazla olmuştur!

"Onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar."

Yani Muhacirlerin kavuştukları makamlar, bazı durumlarda elde ettikleri imkanlar burada sözü edilen ganimet gibi sırf onlara ayrılan mallar konusunda içlerinde hiçbir kaygı ve endişe taşımazlar. Onlara ilişkin hiçbir endişeleri yoktur. Ayet-i kerime "onlara karşı hiçbir kıskançlık ve dargınlık hissetmezler" demiyor. **"Hiçbir şey hissetmezler."** diyor. Bu da onların gönüllerinin tertemiz olduğunu kalplerinin arı duru olduğunu ifade ediyor. Yani onların içlerinde kötülük namına hiçbir ize rastlayamazsınız demek istiyor.

"Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi göç eden yoksul kardeşlerini kendilerine tercih ederler."

Kişinin ihtiyacına rağmen başkasını kendisine tercih etmesi üstün bir erdemliliktir. Ensar bu konuda insanlığın eşine rastlamadığı bir dereceye ulaşmıştır. Onlar her defasında ve her durumda insanların geçmişte ve günümüzde alışageldikleri sınırları harika bir şekilde aşmışlardır.

"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

İşte insanı bütün iyiliklerden alıkoyan bu cimriliktir. İnsanın içindeki bu bencilliktir. Zira iyilik herhangi bir şekilde fedakarlıktır, cömertliktir. Malda özveri duygularda ve heyecanlarda özveri, çabada özveri ve gerektiğinde hayatını ortaya koymakla gerçekleşecek özveridir. Sürekli almayı düşünen, hiçbir zaman vermeyi düşünmeyen cimri bir insanın iyilik yapması mümkün değildir. İşte içindeki bencilliğini yenen bir insan, kendisini iyilikten alıkoyan her engeli aşmış demektir. Artık o çömertçe, bol bol vererek iyiliğe özgürce ulaşabilir. İşte gerçek anlamı ile kurtuluş da budur.

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ۝

10- Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"

Bu tertemiz, bilinçli ve huzurlu topluluğun üçüncü tablosudur. Bu sıfatlar tabilerin en önemli ve en belirgin özellikleridir. Aynı zamanda her yerde ve her

zamanda yaşayan müslüman ümmetin en temel özelliklerini ön plana çıkarmaktadır.

Muhacirlerden ve Ensardan sonra gelen bu neslin en belirgin özelliği Rabbine yönelip günahlarının bağışlanmasını dilemesidir. Sadece kendisi için değil, kendisinden önce iman etmiş bulunan öncüler için de bağışlanmayı talep etmektir. İman eden herkese karşı kalbinde hiçbir kin kalmayacak kadar tertemiz bir kalp istemektir. Zira iman bağı onları inanmış herkese bağlamaktadır. Bu nesil Allah'ın merhametinin ve rahmetinin de bilincindedir. Allah'ın rahmetini ve şefkatini duasına bir dayanak yapmaktadır: **"Rabbimiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin."**

Bu özellikleri taşıyan sözkonusu nesil, bu ayetin Medine'de indiği sırada henüz ortalıkta yoktu. Sadece onlar Allah'ın sınırsız ilminde yer ve zaman sınırlarının ötesine uzanan kuşatıcı ilimde var olan gerçek aleminde mevcut bulunuyorlardı.

Bu ayetlerin ışığında müslüman ümmetin yapısı ve bu varlık alemindeki aydınlık tablosu da ortaya çıkmaktadır. Bu ümmetin başını sonuna sonunu başına bağlayan sağlam, güçlü ve kopmaz bağlar ortaya çıkmaktadır. Onların ne türden karşılıklı bir sevgi, gönül beraberliği, yardımlaşma ve dayanışma içinde oldukları gün yüzüne çıkmaktadır. Yer, zaman, ülke ve ırk engellerini aşarak, aralarındaki köklü yakınlık bağının oluşturduğu bilinç somutlaşmaktadır. İşte bu bilinç kalplerde eşsiz bir dinamizm oluşturmakta, uzun asırlar boyunca duyguları harekete geçirmektedir. Bu nedenle mümin insan uzun asırlardan sonra tıpkı sağ olan kardeşini aradığı gibi veya daha da fazla bir duyarlılıkla inanmış kardeşini anıyor. Onunla övünüyor, sevgi ve saygıyla onu yad ediyor. Öncekiler, sonrakileri hesaba katıyor. Sonrakiler de öncekilerin izlerinde gidiyor. Aralarındaki onca uzun zamana ve ülkelerinin farklılığına rağmen tek bir saf halinde tek bir ordu olarak, Allah'ın sancağı altında yürüyorlar. Yüce ufuklara doğru ilerliyorlar. Tek olan, şefkat ve merhamet sahibi olan Rabblerine yönelmiş gidiyorlar.

Bu hayranlık uyandırdığı gibi görünen bir gerçeği ortaya koyan bir tablodur. Temiz bir kalbin, iyi bir yüreğin düşünebileceği en üstün, en değerli insanlık örneğidir. Marksizmin kaynak kitabı olan "Kapital" de Komünizmin insanlara müjdelemeye çalıştığı nefret uyandıran kin ve tiksindiren yıkım tablosu ile karşılaştırıldığında güzelliği, üstünlüğü ve aydınlığı daha net biçimde ortaya çıkabilecek bir tablodur. Komünizm insanların gönüllerini tahrib eden vicdanlarını kemiren bir anlayışa sahiptir. Bütün sınıflara, insanlığın tüm geçmiş nesillerine, çirkin sınıfsal kin ve düşmanlık anlayışına boyun eğmeyen bugünkü tüm uluslara, hangi milletten ve hangi dinden olursa olsun imana ve müminlere karşı derin bir kin beslemektedir.

Bunlar hiçbir özelliği ve hiçbir yönü birbirini tutmayan, hiçbir dokunuşu ve hiçbir teması birbirine paralel düşmeyen apayrı iki tablodur. Bu tabloların biri insanlığın en yüce mertebesine çıkarıyor. Diğeri en aşağı derecesine indiriyor. Bir tablo nesilleri yer, zaman, ülke, vatan, ırk ve soy bağlarının farklılığına rağmen tanışmaya, sevişmeye, birbirine bağlanmaya, yardımlaşmaya ve dayanışmaya, Allah'a giden yolda buluşmaya çağırıyor.

Gönülleri pislikten arındırıyor. Kalpleri kinden temizliyor. Diğer tablo insanları birbirini boğazlayan düşmanlar haline getiriyor. Kin, kıskançlık, düşmanlık, aldatma, hile ve kaypaklık gibi ilişkilerle onları birbirine düşürüyor. İsterse onlar aynı yerde namaza durmuş olsunlar. Namaz bir tuzaktan öte bir şey değildir. Dinin tamamı kapitalistin emekçilere karşı kurduğu bir tuzaktan başka bir şey değildir!

"Onlardan sonra gelenler derler ki: 'Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz, sen çok şefkatli ve çok merhametlisin."

İşte iman kavramı budur. İnanmış insanın duası da budur. Bu gerçekten onurlu, şerefli bir kervandır. Ve bu dua da gerçekten onurlu bir duadır.

Surenin akışı içinde bu apaydınlık tablo ortaya konduktan, nurdan çerçevesi içinde ufuklara kaldırıldıktan sonra tekrar surenin hakkında indiği olaya dönüyor. Bu olayla ilgisi olan ve bu meseleye karışmış bulunan başka bir kesimin, münafık güruhunun tablosunu çizmeye geçiyor:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ
لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ
مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ
مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ
لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً
فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾
لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ
بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ
الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ
إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِى ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾

11- Münafıkların, kitap ehlinden inkar eden dostlarına "Eğer siz yurdunuzdan çıkartılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Şayet sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım ederiz" derler. Allah, onların yalancı olduklarına şahidlik eder.
12- Andolsun eğer onlar, çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; eğer onlarla savaşılsa onlara yardım etmezler, yardım etseler bile arkalarına dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.
13- Ey inananlar! Onların yüreklerine korku salan, Allah'tan çok sizlersiniz; çünkü onlar anlamıyan bir topluluktur.
14- Onlar sizinle toplu olarak savaşamazlar, ancak müstahkem şehirlerde yahut duvarların ardından sizinle savaşmak isterler. Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, ancak onların kalpleri dağınıktır. Böyledir, çünkü onlar düşünmez bir topluluktur.
15- Onların durumu, kendilerinden az önce, yaptıklarının vebalini tatmış olan, ahirette de kendileri için acı bir azap bulunan kimselerin durumu gibidir.
16- İkiyüzlülüklerinin durumu insana: "inkar et" deyip insan da inkar edince: "Doğrusu ben senden uzağım; alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" diyen şeytanın durumu gibidir.
17- Nihayet ikisinin de sonu, içinde ebedi kalacakları ateş olacaktır. İşte bu zalimlerin cezasıdır.

Burada, münafıkların Beni Nadir yahudilerine önce söz verip sonra bu sözlerini yerine getirmemeleri, onları yalnız bırakmaları, Allah'ın beklemedikleri bir sahadan onları kıskıvrak yakalayıp kalplerine korku salıncaya kadar kendi haline bırakmaları dile getiriliyor. Fakat Kur'an'ın her cümlesinde bir gerçeği ortaya koyan, kalbin bir teline dokunun, bir tepki uyandıran, eğitimin, irfanın ve derin imanın temel ilkelerinden birini yerleştiren bir direktif yer alıyor.

Göze çarpan ilk direktif münafıklar ile ehl-i kitabın kafirleri arasındaki yakınlığın ortaya konmasıdır. **"Münafıkların kitap ehlinden inkar eden dostlarına dediklerini görmedin mi?"** Yani ehl-i kitabın bu kesimi kafirdir. Münafıklar her ne kadar İslam örtüsüne bürünseler de onların kardeşleridir.

Sonra münafıkların kendi kardeşlerine kesin kes verdikleri söze dikkat ediliyor: **"Eğer siz yurdunuzdan çıkartılırsanız mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız, sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Şayet sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım ederiz."**

Onların iç yüzlerini en iyi bilen Allah ise, onların belirttiklerinden başa birşeyi, onların pekiştirdiklerinden farklı bir olguyu ortaya koymakta ve pekiştirmektedir: **"Allah onların yalancı olduklarına şahidlik ediyor. Eğer onlar yurtlarından çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar. Eğer onlarla savaşılsa onlara yardım etmezler. Yardım etseler bile arkalarına dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine de yardım edilmez."**

İşte Allah'ın hakkında tanıklık yaptığı gerçek budur. Allah onların kardeşlerine yaptıkları açıklamayı ve vardıkları hükmü yalanlıyor.

Ardından münafıkların ve onların kardeşleri olan ehl-i kitabın kafirlerinin

içlerinde bulunan temel bir gerçeğe parmak basıyor: "Ey inananlar! **Onların yüreklerine korku salan Allah'tan çok sizlersiniz. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.**"

Onlar Allah'tan korktuklarından daha çok inananlardan korkarlar. Halbuki onlar eğer Allah'tan korksalardı O'nun hiçbir kulundan korkmazlardı. Tek bir korkuları, tek bir endişeleri olurdu. Hiçbir kalpte hem Allah korkusu, hem de O'ndan başkasının korkusu bir arada bulunmaz. Bütünüyle güç ve kudret Allah'ındır. Evrendeki her güç O'nun emrine boyun eğmektedir. "**Hiçbir canlı yoktur ki, perçemi O'nun avucunun içinde olmasın.**"[10] Öyleyse Allah'tan korkan adam başka neden korksun ki? Fakat bu gerçeği anlamayanlar Allah'tan korktuklarından daha çok O'nun kullarından korkarlar. "**Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.**"

İşte bu şekilde söz konusu topluluğun gerçek yüzleri ortaya çıkıyor ve böylece sözkonusu yalın gerçekte ortaya konmuş oluyor. Bundan sonra ayet-i kerime münafıkların ve ehl-i kitap kafirlerinin psikolojik hallerini ortaya koymaya devam ediyor. Onların bu halleri de az önceki gerçek konumlarından ve Allah'tan çok inananlardan korkmalarından kaynaklanıyor.

"**Onlar sizinle toplu olarak savaşmazlar. Ancak kalelerle çevrilmiş şehirlerde yahut duvarların ardından sizinle savaşmak isterler. Kendi aralarındaki düşmanlıkları şiddetlidir. Sen onları bir topluluk sanırsın. Ancak onların kalpleri darmadağınıdır. Çünkü onlar düşünmeyen bir topluluktur.**"

Nerede ve ne zaman müminlerle münafıklar ve ehl-i kitap karşıkarşıya gelmişse onların halleri daha net ve gözle görülür bir şekilde ortaya çıkmıştır. Onların o halleri gün geçtikçe daha da netlik kazanmakta, bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır. Ben kutsal topraklarda inanmış fedailerle yahudiler arasında meydana gelen son çarpışmalarda bu ilahi haberin gerçekliğini hayret verici tavırlarda seyrettim. Yahudiler Filistin topraklarında onlara karşı ancak muhkem mevzilerde ve sığınaklarda savaşabiliyorlardı. Bir anda yerleri tespit edildiğinde köstebekler gibi kaçışmaya ve geri çekilmeye başlıyorlardı. Sanki bu ayet yeniden onlar hakkında iniyordu. Herşeyi bilen ve herşeyden haberi olan Allah ne yücedir!

Onların bir başka psikolojik halleri ve özellikleri daha var: "**Kendi aralarındaki düşmanlıkları şiddetlidir. Sen onları birlikte sanırsın fakat kalpleri paramparçadır.**" Nesiller boyunca dayanışma içinde bulunan yer ve zaman vatan, ülke ve ırk farklılıklarına rağmen iman bağıyla bir araya gelen, bütünleşen müminlerin tam tersine: "**Çünkü onlar düşünmeyen bir topluluktur.**"

Bununla beraber dış görünüş bazen aldatıcı olabilmektedir. Mesela; ehl-i kitap kafirlerinin kendi aralarında dayanışma içine girdikleri, birbirlerini tutarak bir güç oluşturduklarını görmek, aynı şekilde münafıkların da bazen bir ordu halinde yerleştikleri görülebilmektedir. Ne varki Rabbimizden gelen gerçek haber onların aslında gerçekten böyle olmadıklarını bildirmektedir. Bu dış görünüşten ibaret aldatıcı bir manzaradır. Zaman zaman bu aldatıcı perdenin ara-

10- Hud suresi, 56.

landığı da görülmektedir. O zaman ilahi kaynaklı haberin gözle görülen realite dünyasında da doğru olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir tek cephede aynı orduda bulunmalarına rağmen, çıkar çatışması yüzünden arzu ve isteklerin farklılığından ve yönelişlerinin çarpışmasından kaynaklanan iç düşmanlıklarının onları ne hale getirdiği görülebilmektedir. Her ne zaman müminler gerçek anlamda inanmış ve kalpleri gerçek anlamda Allah'ın dini üzere bir araya gelmişse o zaman mutlaka onların karşısında yer alan kampın ordusundaki bu ayrılıklar, bu çelişkiler ve gerçek durumu ortaya koymayan bu gösteriş kendiliğinden su yüzüne çıkmıştır. Nerede müminler sabretmiş ve direnmişlerse, karşılarında yer alan batıl ehlinin sahte dayanışmasının çözüldüğünü, dağıldığını ve yıkıldığını görmüşlerdir. Birbirinden ayrı darmadağın kalpler arasındaki kesin ayrılığın, bölünmenin hilenin ve tuzağın ortaya çıkışını seyretmişlerdir!

Münafıklar ve ehl-i kitabın kafirleri, ancak müslümanların kalpleri birbirinden ayrıldığı, bu surenin önceki bölümünde yer alan ayetin ortaya koyduğu müminler gerçeğini temsil edemez hale düştükleri zaman onlara zarar verebilirler. Bu durumun dışında münafıklar onlardan daha zayıf ve daha acizdirler. Münafıklar ve ehl-i kitabın kafirlerinin arzu ve istekleri, çıkarları ve kalpleri ayrı ayrı ve darmadağındır: **"Onların aralarındaki düşmanlık şiddetlidir." "Onları birlik sanırsın fakat kalpleri paramparçadır."**

Kur'an-ı Kerim bu gerçeği müminlerin kalplerine yerleştiriyor ki, düşmanlarının korkusu oraları tedirgin etmesin. Düşmanlarının korkusu ve endişesi onların Kalplerinden sökülüp atılsın. Bu gerçeğe dayalı bir direktiftir. Sağlam bir gerçeğe dayalı psikolojik bir taktiktir. Ne zaman müslümanlar Kur'an'larına ciddiyetle sarılırlarsa, kendi düşmanlarının ve Allah düşmanlarının tüm çabaları basite iner. Ne zaman kalpleri tek bir safta biraraya gelse hayatta hiçbir kuvvet artık onları durduramaz.

Allah'a inananların kendi durumlarını ve düşmanlarının durumlarını çok iyi kavramaları gerekmektedir. Bu değerlendirme ve kavrayış savaşı kazanmanın yarısıdır. Kur'an-ı Kerim saadet döneminde meydana gelen bir olayı anlatırken, bu olayı yorumlarken ve onun arka planındaki gerçekleri ve olguları izah ederken onlara bu gerçeği gösterip kavratıyor. Olayı öyle mükemmel bir biçimde sergiliyor ki bizzat o olayı yaşayan insanlar ondan en güzel şekilde yararlandıkları gibi bu kuşaktan sonra gelecek herkes düşündüğünde gerçeği bilen yüce Allah'tan gerçeği öğrenmek istediğinde rahat bir biçimde ondan istifade edebiliyor.

Beni Nadir olayı bu türden olayların ilki değildi. Bundan önce Beni Kaynuka olayı da meydana gelmişti. Nitekim bundan sonraki ayet bu olaya da parmak basmaktadır:

"Onların durumu kendilerinden az önce yaptıklarının cezasını tatmış olan ahirette kendileri için acı bir azap bulunan kimselerin durumu gibidir."

Beni Kaynuka olayı Bedir savaşından sonra Uhud savaşından önce meydana gelmişti. Onlarla Hz. Peygamber arasında bir antlaşma vardı. Müslümanlar Bedir savaşında müşriklere karşı zafer elde edince yahudiler bunu çekemediler. Müslümanların böyle büyük bir zaferi elde etmelerine öfkelendiler. Kin gütme-

ye başladılar Bu zaferin Medine'deki konumlarına etki ederek müslümanların merkezi güçlerinin artması oranında kendi merkezi güçlerinin zayıflayacağı endişesine kapıldılar. Hz. Peygamber onların bu endişelerini, planlarını ve kurmak istedikleri komploları fark edince aralarındaki sözleşmeyi hatırlattı. Bu yönelişlerin doğuracağı kötü sonuçlardan onları sakındırdı. Onlar ise Hz. Peygambere kin ve öfke dolu ayrıca tehdit kokan bir karşılık verdiler. "Ya Muhammed! Sen kendi taraftarlarının ne tür adamlar olduğunu göreceksin! Savaş bilmeyen bir topluluğu mağlup etmen ve onlara karşı bir zafer kazanmış olman seni aldatmasın. Allah'a yemin ederiz ki eğer bizimle savaşacak olursan bizim ne tür adamlar olduğumuzu o zaman öğrenirsin!" dediler.

Bundan sonra zaman zaman müslümanlara sataşmayı huy haline getirdiler. Rivayetlerin belirttiğine göre Arap bir kadın yanına satılık eşyasını alarak Beni Kaynuka pazarına gitmiş, orada bir boyacının yanında oturmuştu. Yahudiler onun yüzünü açmasını istemelerine rağmen o bunu reddetmişti. Bu sefer boyacı onun eteğinin ucunu sırtında bulunan elbisesine bağlamış. Kadın ayağa kalktığında avret yerleri açılmıştır. Yahudiler de buna sevinerek gülüşmüşler. Kadın imdat çağrısı yapmış müslüman bir adam atılmış ve boyacıyı öldürmüştür. Yahudiler hemen o müslümanın üzerine saldırarak onu da oracıkta öldürmüşlerdir. Müslüman adamın ailesi, müslümanlardan yardım dilemiş. İş büyümüş ve müslümanların öfkeleri kabarmıştır. Ve Beni Kaynuka yahudileriyle aralarındaki savaş bu olayla başlamıştır. Bunun üzerine Hz.Peygamber hemen onları kuşatır. Sonuçta O'nun hükmüne teslim olurlar. Bu sırada münafıkların başı Abdullah bin Ubeyy bin Selul Peygamberle onlar hakkında tartışmaya girişir. Onlarla Hazreç kabilesi arasındaki eski bir antlaşmayı bu konuda dayanak olarak ileri sürer! Fakat bu girişimin gerçek sebebi münafıklar ile kardeşleri olan ehl-i kitabın kafirleri arasındaki yakın ilişkidir. Neticede Hz. Peygamber onların Medine'den sürülmelerine silah dışındaki mallarını ve eşyalarını yanlarına alıp Şam'a göç etmelerine razı olur.

İşte Kur'an-ı Kerim'in burada işaret ettiği ve Nadiroğullarının halini ve gerçek tutumlarını onlarınki ile karşılaştırdığı olay budur. Kur'an bu her iki kesimle münafıkların tutumlarını da karşılaştırmaktadır.

Ehl-i kitabın kafirlerinden oluşan kardeşlerine müslümanlara karşı direnmelerini ateşli ifadelerle dile getirerek onları bu dramatik akibete sürükleyerek aldatan münafıkların sözkonusu tutumlarına bir misal vermektedir. Sürekli olan bir durumu onlara örnek olarak sunmaktadır. Bu şeytanın insana karşı tutumudur. Şeytan kendisinin çağrısına kulak verenleri aldatır. Sonuçta kendisini ve onları acıklı bir akibete sürükler:

"İkiyüzlülerin durumu insana inkar et deyip; insan inkar ettiğinde ise doğrusu ben senden uzağım. Ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım diyen şeytanın durumu gibidir. Nihayet ikisinin de sonu içinde ebedi kalacakları ateş olacaktır. İşte zalimlerin cezası budur."

Şeytanın buradaki karekteri ve üstlendiği görev insanoğullarından sözüne kulak verenlere karşı tutumu onun yapısına ve asıl görevine tamamen uygun düş-

mektedir. Asıl akıl almayan ve izahı mümkün olmayan şey durumu ve konumu böyle bir yaratığa, insanın kulak verip onu dinlemesidir.

Bu sürekli geçerliliği olan bir vakıadır. Kur'an'ın ifade üslubu bu geçici olay aracılığıyla ona değinmektedir. Böylece kendi başına meydana gelmiş bir olayla kapsamlı gerçek arasında bir bağ kuruyor. Hayatın içinden canlı bir mekanı, sözkonusu gerçeği ifade etmek için kullanıyor. Zihindeki soyut yalın gerçekleri çıplak halde vermiyor. Zira soğuk yalın gerçekler insanın duyguları üzerinde etkili olmaz. Onları alıp kabul edecek kalpleri harekete geçirmez. İşte Kur'an'ın kalplere hitapta kullandığı metod ile filozofların, ilim adamlarının ve araştırmacıların metodu arasındaki fark ta budur!

İşte bu etkili örnekle Beni Nadir hikayesi sona eriyor. Olayın arasında ve olay üzerinde yapılan bu yorum ile bunca tablolar, gerçekler ve yönlendirmeler bir arada verilmiştir. Kısaca meydana gelen bölgesel nitelikli gerçek olaylarla sürekli geçerli olan yalın büyük gerçekler arasında bir bağ kuruluyor. Yani bu kıssa hem gerçek dünyaya hem de vicdan dünyasına doğru açılan bir seyahattir, bir gezintidir. Olay kendi sınırlarını aşarak daha geniş boyutlara ulaşmaktadır. Bu olayın Allah'ın kitabında ortaya konuşu ile insanların kitaplarında ortaya konuşu arasında büyük farklar bulunmaktadır. Tıpkı Allah yapısıyla kul yapısı arasındaki farklar gibi! Bunlar birbirleriyle karşılaştırılamaz bile!

Olay bu şekilde ortaya konup yorumlandıktan ve derin gerçeklerle olan bağı ortaya konduktan sonra surenin hitabı müminlere yöneliyor. İman adı ile onlara sesleniyor. Kendilerini hitabın sahibine bağlayan sıfatla onlara çağrı yapılıyor. O'nun direktiflerine ve yükümlülüklerine olumlu cevap vermesi böylece kolaylaştırılmış oluyor. Surenin seslenişi müminlere yöneliyor ki, onları takvaya çağırsın. Ahiret için yaptıkları hazırlıklarını gözden geçirsinler. Sürekli uyanık olsunlar. Daha önce Allah'ı unutanlar gibi Allah'ı unutmaktan sakınsınlar. Nitekim bunlardan bir kesimin akibetlerini kendi gözleriyle görmüşlerdir. Bazılarının ise cehennemlik oldukları kendilerine haber verilmiştir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ نَفۡسٞ
مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ١٨
وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ١٩ لَا يَسۡتَوِيٓ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۚ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ٢٠

18- Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.
19- Allah'ı unutup da, Allah'ın da kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar sapık kimselerdir.
20- Cehennemliklerle cennetlikler bir olmaz. Kurtulanlar ancak cennetlik olanlardır.

Takva kalp ile yaşanan bir haldir. Sözler ona gölgeleriyle işaret eder. Fakat O'nun gerçek yapısı sözlerle ifade edilemez. İnsanın kalbini hassaslaştıran Allah'ı hissettiren bir uyanıklığa kavuşturan, hoşlanmadığı bir halde Allah'ın kendisini görmesinden korkan, sakınan ve utanan bir duyarlılığa kavuşturuyor. Allah'ın gözü her an her kalbin üzerindedir. Bu halde insan O'nun görmemesinden nasıl emin olabilir?!

"Herkes yarına ne hazırladığına baksın."

Bu da sözlerinin ortaya konduğunda daha derin daha geniş direktifleri ve mesajları taşıyan bir ifadedir. Bu gerçeğin sırf kalpten geçmesi dahi onun önüne yaptıklarının sayfasının hatta hayatının bütün sayfasını gözlerinin önüne serer. Tüm satırlarını gözlerinin önüne getirir. Bütün yaptıklarını teker teker ve detaylı olarak gözden geçirir. Bu sayfada yarına ne hazırladığını bir bir görmesi sağlanır. Bu düşünce insanın zayıf durumlarını, yetersiz kaldığı yerleri ve hatalı hareketlerini görüp itiraf etmesine yeterlidir. İstediği kadar daha önce iyilik yapmış ve çaba sarfetmiş olsun. İyilik konusundaki hazırlığı ve iyilikten payı yetersiz kaldığında ise bu durum daha net anlaşılmaz mı? Bu öyle bir dokunuştur ki, bundan sonra kalp artık uyku yüzü görmez. Yaptıklarını gözden geçirmekten ve iyiye doğru çevirmekten asla geri durmaz!

Bu duyguları harekete geçiren ayet-i kerime inanmış kalpleri daha sarsıcı bir şekilde titretmeden sona ermez:

"Allah'tan korkun. Çünkü Allah yaptıklarınızı haber almaktadır."

Bu ifade sözkonusu kalplerin duyarlılığını, ürperişini ve hayasını daha da artırmaktadır. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.

Bu ayette onların uyanıklığa ve gerçekleri hatırlamaya çağrılmaları nedeniyle peşinden gelen ayette onlar şu şekilde sakındırılıyor: **"Allah'ı unutup da Allah'ın da kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın."** Bu gerçekten hayret edilecek bir durumdur. Fakat gerçektir. Allah'ı unutan adam bu dünya hayatında kendisini yüceler alemine bağlayan bağdan kopuk halde yaşar. Bu hayatını merada otlanan hayvanlarınkinden daha üstün kılacak hedeften yoksun hale gelir. Bu durumda onun kendi insanlığını unutmasıdır. Bu gerçeğin yanında bir gerçek daha ilave edilir veya ondan başka bir gerçek doğar. Bu da sözkonusu yaratığın kendi kendisini unutması, sürekli olan ebedi hayatı için bir azık hazırlamaması, yarını için hazırladığı azığa bakmamasıdır.

"İşte onlar sapık kimselerdir." Doğru yoldan ayrılan, sapıp giden kimseler.

Ardındaki ayette onların cehennemlikler olduğu belirtiliyor. Cennetlik olan inanmışların bunların yolundan başka bir yol izlemeleri gerektiğine dikkat çekiliyor. Cennetliklerin yolu doğal olarak cehennemliklerin yolundan ayrı olmalıdır.

"Cehennemlikler ile cennetlikler bir olmaz. Cennetlikler kurtulanların kendileridir."

Bunlar yapıları ve tutumlarıyla, yolları ve yaşantılarıyla yönelişleri ve hassasiyetleriyle asla bir değildir. Onlar birbirinden ayrı yollardadır. Bir yolda bulaşmaları asla mümkün değildir. Çehreleri de bir değil, planları da bir değil, si-

yasetleri de bir değildir. Ne dünyada ne de ahirette onlar asla bir çizgide yer alamazlar.

"Cennetlikler kurtulanların kendileridir." Böylece cennetliklerin akibetlerini kesin bir şekilde ortaya koyuyor. Cehennemliklerin akibetini ise sözkonusu yapmıyor, sessiz geçiyor. Onların akibetleri zaten bellidir. Sonra onlar hiç hükmündedirler. Artık onlardan söz etmeğe değmez!

Ardından kalpleri etkisi altına alan ve onları derinden sarsan bir direktif geliyor. Bu direktif Kur'an-ı Kerim'in cansız kayalara inmesi halinde onların ne ölçüde Kur'an'dan etkileneceklerini ortaya koyan bir örnekle dile getiriliyor:

لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik muhakkak ki onu Allah korkusundan baş eğerek parça parça olmuş görürdün. Bu örnekleri düşünsünler diye insanlara veriyoruz.

Bu gerçeği ortaya koyan bir tablodur. Gerçekten bu Kur'an'ın öyle bir ağırlığı öyle bir gücü ve etkisi vardır ki onu gerçek anlamıyla algılayan hiçbir varlık yerinde duramaz, ona dayanamaz. Hz. Ömer **"Andolsun Tur'a yayılmış derilere yazılmış kitaba, onarılan eve yükseltilen tavana dalan denize andolsun ki, Rabbinin azabı kesin gelecektir. Onu savavak kimse de yoktur"** ayetlerini okuyan bir adamın sesini işittiğinde öyle sarsılmış, öyle irkilmişti ki bir duvara dayanmış, sonrada zar zor kendini evine atmıştı. Meydana çıkan rahatsızlığından dolayı bir ay boyunca evine ziyaretçi gidip gelmiştir.

İnsanın vicdanı açık olduğu bir zaman diliminde Kur'an gerçeğinden bir şeyle karşılaşması, onu ciddi biçimde sarsar ve içini ürpertir. Orada değişimler ve dönüşümler meydana gelir. Tıpkı mıknatıs ve elektriğin maddeler dünyasında cisimleri etkiledikleri gibi. Hatta daha da fazla...

Dağları yaratan ve Kur'an'ı indiren Allah buyuruyor ki: **"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik muhakkak ki onu Allah korkusundan ürpermiş ve parça parça olmuş görürdün."** Kur'an'ın kendi bünyeleri üzerindeki dokunuşunun etkisini hissedenler bu gerçeği Kur'an'ın parlak ve büyüleyici üslubundan başka şekilde ifade edilemeyecek biçimde ondan zevk alırlar.

"Bu örnekleri düşünsünler diye insanlara veriyoruz."

Gerçekten bu ifade, düşünüp değerlendirmeleri için kalpleri uyarmaya en uygun ifadedir.

Son olarak yüce Allah'ın güzel isimlerinden oluşan uzunca bir tesbih yer alıyor. Bu sanki Kur'an-ı Kerim'in bütün bir varlık üzerindeki etkilerinden biridir. Varlığın tamamı onu dile getiriyor ve bütün yönleriyle onunla temasa, onunla diyaloğa geçiyor. Bu isimler bu evrenin özünde, hareketinde ve dıştaki manzaralarında apaçık etkiler bırakmaktadırlar. Bütün bir varlık Allah'ı onunla takdis ediyor ve onun kudretine, eserlerine şahitlik ediyor:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾
هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ
لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

22- O görüleni de görülmeyeni de bilen kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. Çok esirgeyen, çok merhamet edendir.
23- O kendisinden başka ilah olmayan, hüküm sahibi mukaddes, esenlik veren, güven veren gözetip koruyan üstün ve galip olan otorite sahibi, gerçekten ulu olan Allah'tır. Yüce Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir.
24- O yaratan, yoktan var eden, varlıklara şekil veren Allah'tır. İsimlerin en güzelleri O'na alttir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nu takdis etmektedir. Üstün güç sahibi ve herşeyi hikmeti uyarınca yapandır.

Bu, yüce sıfatlarla oluşturulmuş uzunca bir takdistir. Üç bölümden oluşmaktadır. Her bölüm Allah'ı birleyen tevhid sıfatıyla başlamaktadır: "**O kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'tır.**" Veya "**O yüce Allah'tır.**" cümleleriyle başlamaktadır.

Bu güzel isimlerin her birinin bu evrende rahat görülebilen etkileri vardır. Somut halde yaşanan insanın hayatı üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Bu güzel isimler insanın kalbine sözkonusu isimlerin ve sıfatların aktifliğini ve ataklığını aşılamaktadır. Bu, iz bırakan etki eden bir ataklıktır. İnsanlarla ve canlılarla sağlam ilişkisi vardır. Bu isimle ve sıfatlar bu evrenin yapısından, durumlarından varlığıyla beraber olan olaylarından soyutlanmış sıfatlar değildir.

"**O kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır.**" Böylece insanın vicdanına inanç birliği, ibadet birliği, yöneliş birliği ve yaradılışın başından sonuna kadar ki eylemlerde faaliyet birliği yerleştirilmektedir. Bu birlik üzerinede düşüncede, bilinçte ve yaşantıda eksiksiz bir proğram, bir yol oturtulmaktadır.

İnsanların evrenle ve diğer canlılarla ilişkileri, ayrıca bu insanların birbirleriyle ilişkileri, yine bu ilah birliği ilkesine dayanmaktadır.

"**O görüleni de görülmeyeni de bilendir.**" Böylece insanın vicdanına Allah'ın gizli açık herşeyi bildiğine dair bir bilinç yerleştirilmektedir. Bu nedenle sözkonusu vicdan gizli açık her işte Allah'ın kendisini gözetlediğini hissetmektedir. İnsan artık her yaptığı işte Allah'ın kendisini gözettiğini, Allah'ın huzurunda bulunduğunu tenhada olsa, gizlice fısıldaşsa da yalnız başına olmadığının bilincinde olarak iş yapar. Bundan sonra onun hayatını , düşünüşünü şekillendirmeye başlar. Zaten bu bilince varan bir vicdan bundan böyle ne bilinçsiz hareket eder, ne de başıboş bir hale düşer!

"O çok esirgeyen çok merhamet edendir."

Böylece insanın vicdanına Allah'ın merhametine ilişkin bir huzur bilinci ve rahatlama yerleştiriyor. Korku ile ümit, güven ile endişe dengeleniyor. Müminin düşüncesine göre Allah kullarını huzurundan kovmaz, onları gözetir. Başıboş bırakmaz. Onlar için kötülük istemez. Onların hidayete gelmelerini arzu eder. Onlar kötülüklerle ve aşkın arzu ve ihtiraslarla boğuşurken onları yardımsız, desteksiz bırakmaz.

"O kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır."

Duanın, takdisin ikinci bölümüne geçerken bu cümleyi yeniden başta tekrar ediyor. Zira bu diğer tüm sıfatların kendisine dayandığı temel yasadır.

"Sahip olandır." Böylece vicdana kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'tan başka sahip bulunmadığı yerleştiriliyor. Bütün sahiplik, maliklik tek elde toplanınca artık sahip olunanların birden başka efendileri kalmaz. Herkes O'na yönelir. O'ndan başkasına hizmet etmezler. Zaten insan, aynı anda iki efendiye hizmet edemez: **"Allah hiçbir insanın içinde iki kalp yaratmamıştır."**

"Mukaddestir." Bu isim sınırsız kutsiyeti, sınırsız temizliği ifade etmektedir. Müminin kalbine bu tertemiz ışınları, aydınlanmayı aşılamaktadır. Onun kalbini temizlemekte ve arındırmaktadır ki mukaddes yaratıcının feyzlerini alabilecek niteliğe kavuşsun. Onu tenzih etmeğe, takdis etmeğe müsait olsun.

"Esenlik verendir." Bu isimde evrenin her yanına ve müminin kalbine güven emniyet ve huzur doldurmaktadır. Herşey O'nun himayesinde, güvencededir. O'nun koruması altında rahat içindedir. Bütün bir evren canlı ve cansız herşeye karşı güven içindedir. Bu isimle insanın kalbi huzura, rahata ve güvene kavuşmaktadır. Artık bu kalpte kötü hisler dinmiş, tereddütleri sükunete kavuşmuş, olgunluğa ve selamete kavuşmuştur.

"Güven verendir." Hem güveni, hem imanı veren O'dur. Bu ismin ifadesi insanın kalbine imanın değerini kavratmakta, hissettirmektedir. Çünkü bu isimle insan Allah'la temasa geçiyor. O'nun sıfatlarından biriyle nitelenmiş oluyor ve o zaman iman sıfatıyla yüceler alemine yükseliyor.

"Gözetip koruyandır." Bu yüce Allah'ın sıfatları üzerinde düşünürken başka bir aşamanın başlangıcıdır. Çünkü bundan önce sözü edilen **"Kuddus, selam ve mümin"** sıfatları sırf Allah'ın zatı, kendisiyle ilgili sıfatlardır. Bu sıfat ise Allah'ın zatına evren ve insanla ilgili bir faaliyeti izafe etmektedir. Otoriteyi ve gözetmeyi O'na vermektedir.

"Aziz, Cebbar ve Mütekebbir" isimleri de bunun gibidir. Bunlar üstünlük, ululuk, hakimiyet ve galibiyet ifade eden sıfatlardır. Ondan başka izzet sahibi yoktur. O'ndan başka hakimiyet sahibi yoktur. O'ndan başka ululuk sahibi yoktur. Bu sıfatlarında hiç kimse O'na ortak olamaz. O'ndan başkası bunlarla vasıflanamaz. Bu sıfatlar konusunda Allah eşsizdir. Hiçbir ortağı yoktur.

Bu nedenle ayetin sonu şöyle geliyor: **"Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir."**

Ardından uzunca takdisin son bölümü yer alıyor:

"Allah'tır O". Bu bir olan ilahlıktır, O'ndan başka ilah yoktur.

"Yaratandır.".. "Var edendir." Öze ilişkin kararı ve takdiri **"Var etme"** ise karar ve takdisi uygulama ve ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bunlar birbirine bağlı sıfatlardır. Aralarındaki fark ince ve dakiktir.

"Şekil verendir." Bu da önceki iki sıfatla ilgili bir sıfattır. Her şeye özel kimliğini, kişiliğini kazandıran temel özellikleri ve belirtileri veren demektir.

Birbirine bağlı olan ve aralarında ince farklar bulunan bu sıfatların ardarda sıralanışı insanın kalbini harekete geçirip duyarlılık kazandırmak içindir. Böylece O'nun yaratma, var etme, icad etme ve ortaya çıkarmayı insanın düşüncesine göre aşama aşama izlemesi sağlanmak istenmiştir. Gerçek alemde ise, aşamalar ve adımlar sözkonusu değildir. Bu sıfatların anlamlarına ilişkin bildiklerimiz ise onların sınırsız gerçekleri değildir. Bunu Allah'tan başkası bilemez. Biz sadece bunların etkilerinden bir kısmını öğrenebiliyoruz. İşte biz bu bildiklerimizle küçücük gücümüz ve imkanlarımızla onları anlamaya çalışıyoruz!

"Güzel isimler O'nundur." Güzellikleri kendilerindendir. İnsanların onları güzel görmelerine ihtiyaçları yoktur. Onların güzel görmelerine bağlı da değildir onların güzellikleri.

"Hüsna" kalplere güzellik mesajı veren ve üzerine güzellik bahşeden demektir. Bunlar, müminlerin üzerinde düşünüp kendilerini onların mesajlarına ve yönlendirmelerine göre şekillendirmeyi planladıkları sıfatlardır. Çünkü mümin, kendisinin bu sıfatlarla donanmasının Allah'ın hoşuna gideceğini bilmektedir. Bunların açtığı ufuklara doğru yükselmesinin ve açılmasının da.

Bu güzel isimlerle oluşturulan bu uzunca takdisin, mesaj dolu derin anlamları ve hayrete düşürücü feyizleri ile beraber bu tenzihin sonu bütün bu evrenin dörtbir yanına yayılan ve her var olandan coşup gelen evrenin takdis sahnesidir.

"Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. İzzet sahibidir O. İşlerini hikmetle düzenleyendir."

Bu sahne, yukarıda geçen isimlerin sıralanmasından sonra kalbin beklediği bir manzaradır. Kendisi bu manzaraya canlı ve cansız varlıklarla birlikte katılır. Bu manzarada surenin girişi ile sonucu da tam bir ahenk ve uyum içine girmektedir.

HAŞR SURESİNİN SONU

Mümtehine Suresi

60

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 13

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Medine islam toplumunun sosyal ve devletle ilgili düzenlemeleri iman esasına dayalı terbiye ve eğitimleri zincirinde bir halka oluşturmaktadır. O uzun zincirin içinde sadece bir halkayı meydana getirmektedir. Ya da yüce Allah'ın insan hayatı için dilediği metodun ve yolun realiteye dayalı; eyleme dönük bir şekilde gerçekleştirilmesi için Allah'ın müşerref kıldığı seçkin müslüman cemaat için seçilmiş olan ilahi yolunun bir aşaması burada açıklanıyor ki böylece Allah'ın seçmiş olduğu yol sınırları, temel özellikleri ve apayrı bir kişilik sahibi olarak yeryüzünde bir düzen biçiminde yerleşsin. İnsanlık bu düzene zaman zaman ulaşabilsin. Zaman zaman da ondan geri kalsın. Fakat her zaman ulaşabilecek bir noktada asılı bulunsun, insanlık ona ulaşmak için çaba sarfetsin. Gözlerinin önünde gerçekleşmiş bir şekli canlanabilsin. Yeryüzünde onun herhangi bir devirde gerçekleştiği görülebilsin.

Bu cüzün baş tarafında belirttiğimiz gibi bu uzun yolun tamamen yerleştirilmesi, uzun boylu adamlar ve aşama aşama uzun hazırlıklar gerektiriyor. Bu cemaatin çevresinde veya onunla ilgili olarak meydana gelen olaylar sözkonusu hazırlığın birer malzemesi durumundaydı. Bunlar Allah'ın indinde belirlenmiş malzemelerdi. Bu malzemelerin üzerine başkaları bina edilecekti. Bunlar da açıklama, aydınlığa kavuşturma, yorumlama ve yönlendirme şeklindeki malzemelerdi.

Olayların sıkıntıları ve akıp giden hayatın seyri içinde ilahi yorum yeryüzünde gerçekleşmesi için seçilen insanların yetiştirilmesi işlemi de gerçekleşmişti. Bu insanların yetiştirilmesi için herhangi bir şekilde toplumdan uzaklaşılmamıştı. Onlar sadece imana dayanan yeni düşünceleriyle toplumdan arınıyorlardı. Müslüman topluluğun öz vasıflarının oluşması sırasında yabancı maddelerin ona karışmamasına özen gösterilmişti.

Sürekli olan terbiye ve eğitim, seçkin özellikleri bulunan bu imana dayalı düşüncenin oluşumu noktasında yoğunlaşıyordu. Devamlı ona yöneliyordu. İmana dayalı bu düşünce yapısı ve gerçekliği açısından o gün dünyada mevcut olan egemen düşüncelerden ve özellikle Arap yarımadasında egemen olan düşünceler-

den tamamen apayrı idi. İmana dayalı seçkin özelliklere sahip bu düşüncenin ruhlarında ve gönüllerinde yerleştirildiği insanlara gelince bunlar, hayatın gerçeklerinden ve olayların etkisinden uzak değillerdi. Tam tersine onlar ardarda ve hergün olayların potasında eritiliyor. Bir konuda bir tek oluşumda defalarca bu potada eritiliyorlardı. Hem de değişik etkilerin, çeşitli tesirlerin altında. Çünkü bu insanları yaratan yüce Allah onların hepsinin birinci dokunuşla etkilenip karşılık vermelerinin ona göre şekillenip olması gerektiği biçimde sağlam bir yapıya ulaşabilmelerini mümkün olmadığını biliyordu. Yine biliyordu ki geçmişin tortuları, doğal eğilimlerin cazibeleri, insanın beşeri zaafları, hayat gerçeğinin dokunuşları, alışkanlıkların ve geleneklerin baskısı. Evet bunların hepsi yer yer ve zaman zaman terbiyenin, eğitimin ve yönlendirmenin etkenlerine galip gelecek güçlü engeller oluşturabilirlerdi. Ayrı ayrı bunların hepsine karşı direnebilmek, sürekli hatırlatmaya ve ardarda değişik potalarda erimeye ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle olaylar Allah'ın kaderinde dizildikleri şekilde ardarda meydana geliyor. Onlarla birlikte öğütler de birbirini izliyordu. Onların ışığında uyarılar yer alıyor. Onların vasıtasıyla doğru yol defalarca gösterilmiş oluyordu.

Allah'ın elçisi olan Hz. Peygamber sürekli bir uyanıklık, basiretli bir ilhamla olayları, gerçekleri ve ilgili ortamları her fırsatta yakalayıp değerlendiriyordu. Bu insanların oluşumu ve yetişmesi için onları etkili bir hikmetle kullanıyordu. Sözkonusu seçkin topluluğun Allah'ın gözetimi ve O'nun yardımıyla yetişmesi için vahiy ve ilham sürekli olarak onu destekliyor ve onu doğrultuyordu. Böylece Hz. Peygamberin eliyle bu cemaat oluşturuluyordu.

Bu sure işte sözkonusu uzun hazırlığın bir halkası niteliğindedir. Bu konuyu işleyen diğer surelerle birlikte müslümanın vicdanında tertemiz rabbani bir dünya kurmayı hedeflemektedir. Bu ekseni yalnız Allah'a iman olan bir dünyadır. Müslümanlar sadece bu eksen ile birbirine bağlanmaktadır. Bu kopmayan sapasağlam bir bağdır. Müslümanların içleri diğer tüm taassuplardan ve tutkunluklardan arındırılıyor. Artık ırk, renk, ülke, soy ve yakınlık bağları ve tutkunlukları sona eriyor. Bunların hepsinin yerine tek bir bağ yerleştiriliyor. Bu da Allah'a iman bağıdır. Allah'ın sancağı altında ve Allah'ın taraftarları ile birlikte olmak bağıdır.

İslamın istediği dünya, hem rabbani, hem insani bir dünyadır. Bütün ilkelerini, Allah'ın direktiflerinden ve hükümlerinden alması, bütün bilinci ve eylemi ile Allah'a yönelmesiyle rabbanidir. Bütün bir insanlığı kuşatması, hepsini inancının himayesine alması ırk, vatan, dil ve soy ayrılıklarını bu akidenin içinde eritmesi ile de insanidir. İnsanları birbirinden ayıran iman dışındaki diğer bağları çözmesi ile insanidir. İşte Allah katında onurlu ve şerefli olan insanın yaşamına uygun olan ve bünyesinde gizli bulunan Allah'ın soluğunu da tatmin edebilecek üstün hayat ve yüce dünya budur.

Bu dünya kurulmadan insanlık pek çok sorunlarla ve problemlerle karşılaşmaktan kurtulamaz. İslamın doğuşu sırasında Arap toplumunda karşılaşılan bütün problemler bugün de dünyanın her tarafında egemenliğini sürdürmektedir. Aile taassubundan, soy taassubundan, toplum taassubundan, ırk taassubun-

dan, vatan taassubundan kaynaklanan onlarca sorun. İnsanların iç arzuları ve gönüllerinin istekleri türünden daha başka nice sorunlar da insanlığın karşısına dikilmektedir. İhtiraslar, bencillikler sadece kendi çıkarını düşünme, kişisel üstünlük duyguları, psikolojik çarpıklıklar ve daha buna benzer insanın içinden kaynaklanan nice sorunlar, problemler, engeller!

İslamın yeryüzünde Allah'ın yolunu gerçeklere dayalı yaşanmış bir şekilde gerçekleştirebilmesi için hazırladığı toplulukta bulunan bu tür sorunların hepsini çözmesi, bu hastalıkların hepsini tedavi etmesi gerekiyordu. Allah yolunun bu şekilde gerçekleşmesi, bu uzun tedavi zincirinin bir halkasını oluşturuyordu.

Mekke'den göç edip gelen Muhacirlerin inançları uğrunda yurtlarını, mallarını ve ailelerini terk edenlerin bazılarının gönülleri orada bıraktıkları çocukları, eşleri ve yakınlarıyla beraberdi. Onlarla iç bağlarını halâ sürdürüyorlardı. Kureyşlilerden gördükleri onca tepkilere, zulümlere ve eziyetlere rağmen bazı insanlar kendileriyle Mekkeliler arasında bir dostluk ve karşılıklı iyi ilişkiler kurulmasını halâ istiyorlardı. Hem de bu katı, acımasız düşmanlık kendilerine aileleri ve yakınlarıyle savaşmayı, kendileriyle onlar arasındaki bağları koparmayı zorunlu hale getirmesine rağmen.

Yüce Allah işte bu gönülleri tüm bu bağlardan kurtarmak ve onları arındırmak istiyordu. Onları kendi dini, inancı ve yolu için her tür bağdan soyutlamak istiyordu. Bunun yanında yüce Allah bu topluluğu etkisi altına alan doğal eğilimlerin ve tüm cahili toplumların oluşturduğu sosyal baskının ağırlığını da biliyordu. Zaten Arap toplumu da yapısı itibariyle insanların kabileye, aşiret ve aile tutkunluğuna en fazla bağlı olan kesimiydi. Bu nedenle yüce Allah gün aşırı sonsuz derecede başarılı tedavi yöntemleriyle onları işliyordu. Olaylarla, olaylara getirilen yorumlarla onları yoğuruyordu. Amaç tedavinin olayların akışı içinde gerçekleştirilmesi ve demirin tavında dövülmesi idi.

Rivayetler bu surenin baş tarafının hakkında indiği özel bir olaya değinmektedir. Bu rivayetler sözkonusu ayetlerin iniş sebebini sağlıklı bir şekilde ortaya koymuş ta olabilirler. Yalnız Kur'an'ın tesbitleri ve hükümleri sürekli olarak doğrudan ele aldıkları olayların sınırlarını çok aşmaktadır.

Bu özel olay hakkında deniyor ki; Hatib İbni Ebi Beltea Mekke'den hicret etmiş Muhacirlerden biriydi. Bedir savaşına da katılmıştı. Mekke'de çocukları ve malları bulunuyordu. Hatib, Kureyşlilerden biri değildi. Hz. Osman'ın müttefiklerinden biriydi. Hz. Peygamber Mekkeliler Hudeybiye antlaşmasını bozduklarında Mekke'nin fethine karar verdi ve müslümanların Mekkelilerle savaş hazırlığına girmelerini emretti ve "Allah'ım burada aldığımız kararı onlardan gizle" diye dua etti. Hz. Peygamber arkadaşlarından bir topluluğa savaşın hedefini bildirdi. Hatib de bunlardan biriydi. Bunun üzerine Hatib, Kureyşlilere hitaben bir mektup yazdı ve bunu o sırada Medine'ye misafir olarak gelmiş olan müşrik bir kadınla Mekkelilere yolladı. Bu mektupta Hatib, Hz. Peygamber'in kendilerine karşı savaş hazırlığı içinde bulunduğunu bildiriyordu. Hatib bu mektupla Kureyşin katında bir değer kazanmayı amaçlıyordu. Yüce Allah ta Peygamberinin duasına ve isteğine karşılık olarak durumu kendisine bildirdi. Mekke'-

nin fethine ilişkin takdirine bu şekilde imza atmış oluyordu.

Bunun üzerine Hz. Peygamber kadının peşinden askerlerini yolladı ve mektubu kendisinden geri aldı.

Buhari, Megazi kitabında Müslim de Sahih'inde Hüseyn ibni Abdurrahman, Sa'd İbni Ubeyde, Ebu Abdurrahman Esselmi kanalıyla Hz. Ali'den şunları rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber beni, Ebu Mersed'i ve Zübeyr İbni Avvam'ı yola verdi. Hepimiz süvariydik. "Hah" bahçesine kadar gidin. Orada müşrik bir kadın göreceksiniz. Kadının yanında Hatib İbni Ebi Beltea tarafından müşriklere yazılmış bir mektup göreceksiniz." dedi. Biz yola çıkarak Hz. Peygamberin dediği şekilde onu orada bir deve üzerinde giderken yakaladık. Mektubu ver dedik. Kadın yanımda mektup falan yok dedi. Devesini çöktürdük ve her tarafını aradık fakat mektup falan bulamadık. Bunun üzerine: "Hz. Peygamber asla yalan söylemez. Ya mektubu çıkarırsın, ya da senin üstünü başını çıkarırız" dedik. Kadın işin ciddi olduğunu anlayınca kemerine elini attı. Kadın bir bezi kemer olarak beline sarmıştı. Mektubu oradan çıkardı. Mektubu aldık, Hz. Peygambere getirdik. Hz. Ömer "Ey Allah'ın elçisi. Bu adam Allah'a, Peygamberine ve müminlere ihanet etmiştir. Bırakta onun boynunu vurayım" dedi. Hz. Peygamber Hatib'e döndü. Bu işi neden yaptın diye sordu. Hatib şöyle cevap verdi: Allah'a yemin ederim ki ben Allah'a ve Peygamberine inanmış bir insandan başkası değilim. Bununla Kureyşin yanında bir yerim olsun istemiştim. Böylece Allah'ın oradaki ailemi ve malımı korumasını amaçlamıştım. Sizin her arkadaşınızın Mekke'de ailesini ve malını koruyacak akrabaları ve yakınları bulunmaktadır. Allah bunlar sayesinde onların mallarını ve ailelerini koruyacaktır. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Doğru söyledi. Onun hakkında iyilikten başka bir şey konuşmayın" buyurdu. Hz. Ömer: "Bu adam Allah'a Peygamberine ve müminlere ihanet etti. Boynunu vurmam için bana izin ver" dedi. Hz. Peygamber: "O Bedir savaşına katılanlardan değil mi? Belki de yüce Allah Bedir'e katılanların sonraki yapacaklarını bildiğinden, artık istediğinizi yapın siz cenneti hak ettiniz veya günahlarınız bağışlandı diye buyurmuştur" diye cevap verince Hz. Ömer'in iki gözü yaşararak: "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" karşılığını verdi..

Buhari Megazi kitabında şunları da kaydetmektedir: Cenabı Allah bunun üzerine şu sureyi indirdi: **"Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar ederken, siz onlara sevgi gösteriyorsunuz."** (Mümtehine suresi, 1)

Başka bir rivayete göre ise kadının peşinden gönderilenler Hz. Ali, Zübeyr ve Mikdat'tır.

Bu olayın ve onun etrafında gelişen hadiseler üzerinde biraz durup düşünmek "fizilal"in dışına çıkmamıza yol açmaz. Onunla eğitilmeyi, en büyük önder ve eğitici olan Hz. Peygamber'in takip ettiği yola uygun olarak Kur'an'la, olaylarla, yönlendirmelerle ve olaylara getirilen yorumlarla eğitilme metoduna aykırı düşmez.

Burada üzerinde durulması gerekenlerin ilki Hatib'in işlediği bu hatadır. Hatib dini uğrunda hicret etmiş, müslüman bir kimsedir ve o aynı zamanda Hz. Pey-

gamberin savaş sırrını kendisine açıklayabileceği kadar yakın arkadaşıdır. Bu olay insanın iç dünyasındaki hayret verici eğilimleri ve gedikleri açığa çıkarmaktadır. Ne kadar olgunlaşsa da, ne kadar sağlamlaşsa da insanın iç aleminin beşeri zaaflardan kurtulamayacağını ortaya koymaktadır. Böyle zaaf anlarında onu koruyacak ve elinden tutup kurtaracak yegane kuvvet sadece Allah'tır.

Bu olayın üzerinde durulması gereken ikinci nokta da Hz. Peygamber'in gösterdiği büyüklük ve olgunluktur. Hz. Peygamber burada acele etmemekte ve ona: "Seni böyle yapmaya iten sebep nedir?" diye sormaktadır. Hem de engin bir hoşgörüyle arkadaşının gönlüne geçici olarak egemen olan zaaf anına şefkatle dolu olarak. Adamın doğru söylediğini rahat kavrayabilecek bir anlayışla ona yaklaşıyor. Bu nedenle arkadaşlarını ona dokunmaktan alıkoyuyor. "Doğru söyledi. Ona iyilik dışında başka birşey söylemeyin". Bu zor durumunda ona yardım etmek ve onu tutup kaldırmak için. Onu kovup dışlamıyor, Başka birinin de onu kovup dışlamasına izin vermiyor.

Burada Hz. Ömer'in kesin, sağlam, ciddi imanını da görüyoruz: "bu adam Allah'a, Peygamberine ve müminlere ihanet etmiştir. Boynunu vurmam için bana izin ver." Burada Hz. Ömer sadece hatanın kendisine bakıyor. Kesin imanı ve metin duyguları onun için harekete geçiyor. Hz. Peygamber ise olaya daha geniş pencereden bakıyor. Çünkü O insanın iç alemini daha geniş ve daha kapsamlı biçimde kavramıştır. Onu gerçek haliyle ve her yönden anlamıştır. Ayrıca üstün bir merhamet duygusuyla olaya yaklaşmaktadır. Kapsamlı bilgi ve erdemlilikten kaynaklanan bir tutumla olaya yanaşmaktadır. Tüm şartları ve ihtimalleri gözönünde bulunduran, bilinçli, sabırlı ve merhametli usta bir eğiticinin tutumu ile yanaşmaktadır ona.

Hatib'in sözleri üzerinde de biraz durmalıyız. Hatib bu zaaflarının etkisinde kaldığı sırada dahi Allah'ın takdirini ve yeryüzünün sebeplerini, araç-gereçlerini imana dayalı sağlıklı bir düşüncenin gereği gibi yorumluyor. Kendisini savunurken diyor ki: "İstedim ki, onların yanında bir değerim, bir gücüm olsun. Bu güç ile Allah onların belasını ailemden ve malımdan savsın istedim." Aslında belayı, kötülüğü bertaraf eden yüce Allah'tır. Bu beşeri güç tek başına hiçbir şeyi savamaz. Bir vasıta ile onların belasını savan Allah'tır. Sözünün devamında bu düşünceyi daha da pekiştiriyor. Diyor ki: "Sizin buraya hicret eden her arkadaşınızın Mekke'de bir yakını bulunmaktadır. Yüce Allah onların bu yakınları sayesinde ailesini ve mallarını herhangi bir saldırıdan korur." Demek ki adamın düşüncesinde yüce Allah her an hazırdır. Koruyan ve muhafaza eden O'dur. Yakın akraba değil. Yakın akraba sadece bir araçtır. Yüce Allah onların vasıtası ile yapacağını yapmaktadır.

Basiret sahibi olan Hz. Peygamber adamın sözlerindeki bu canlı ve doğru düşünceyi -anlayışı- gözönünde bulundurarak ondan yana tavır koymuş ve bu durumu onun hakkında: "Doğru söyledi, onun hakkında iyilikten başka birşey söylemeyiz." demişti.

Son olarak insan Allah'ın bu olaydaki takdiri önünde durup düşünmelidir. Şöyle ki: Hatib, Hz. Peygamberin savaş sırrını kendisine açabileceği en yakın çev-

resindeki çok az sayıda kişiden oluşmuş bir grup içinde yer almıştır. O sayıları az olan bu seçkin çevre içinde yer almasına rağmen bir anlık beşeri zaaf onun yakasını bırakmayabiliyor. Ama Allah'ın takdiri ve planı bu beşeri zaafın müslümanlara vereceği zararı önlüyor. Sanki bunun amacı bu olayı sadece deşifre etmek ve tedavi edip önlemektir. Sonra Hz. Peygamberin kendilerine savaş sırrını açmadığı müslümanlar meydana gelen olaylar karşısında herhangi bir tepki göstermiyor ve itiraz etmiyorlar. Uluorta konuşmuyorlar. İşte bak! Bu Hz. Peygamberin kendisine güvenip savaş sırrını açtığı biri olmasına rağmen O'na ihanet ediyor. Eğer bu sırrını bize açıklasaydı onu asla kimseye açmazdık demiyorlar!

Bu konuda ileri-geri hiçbir söz söylemiyorlar. Bu da müslümanların komuta merkezine karşı ne kadar edepli, terbiyeli davrandıklarını, kendilerine güven noktasında ne kadar alçak gönüllü olduklarını ve kardeşlerinin başına gelen olaylardan nasıl ibret aldıklarını gösteriyor.

Bu olayı ortaya koyan rivayetler mütevatirdir. Bu ayetlerin sözkonusu olayla ilgili olarak indiklerini ise Buhari'nin rivayetlerinden biri ifade etmektedir. Biz bu rivayetin doğru olmasını da uzak bir ihtimal olarak görmüyoruz. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi, Kur'an'ın ifadesi daha geniş kapsamlıdır. Ve rivayetlerin tevatür ile kaydettikleri Hatib olayından daha geniş bir alana yayılan psikolojik bir durumu tedavi etmeye daha yakındır. Kur'an kendi metodu gereği bu olayın meydana gelişi üzerine uygun ortamda ilkesini ortaya koymuş oluyor.

Kur'an yakın akrabalık bağlarını ve basit tutkuları geçmişten devraldığı alışkanlıklarına karşı insanların gösterdikleri bağlılığı tedavi etmeye ve böylece onu dar, mahalli çerçeveden kurtarıp evrensel, insani ufuklara ulaştırmak istiyordu.

İnsanların gönüllerinde, iç dünyalarında evrene, hayata, insana, müminlerin yeryüzündeki görevlerine ve insanın varlığının amacına ilişkin yeni bir şekil, yeni değerler, yeni ölçüler ve yeni bir düşünce oluşturmaya-yerleştirmeye çalışıyordu.

Sanki bu küçücük, yeni filizleri Allah'ın himayesi ve koruması altında bir araya topluyor, onlara Allah'ı öğretiyor, varlıklarının gerçek mahiyetini ve amacını gösteriyordu. Etraflarını kuşatan düşmanlıklara, hilelere ve tuzaklara karşı gözlerini açıyordu. Kendilerinin Allah'ın erleri ve O'nun taraftarları olduklarını, Allah'ın kendileri aracılığıyla iş yapmak istediğini, bir kaderini ve planını kendileriyle gerçekleştirmek dileğinde olduğunu hissettiriyor. Onları bu bilince erdiriyordu. Bu nedenle onlar onun boyasına boyanıyor, onun damgasını ve sancağını taşıyorlardı. Bütün milletler arasında onlar Allah'ın bu sancağı ve bu damgası ile tanınıyorlardı. Hem dünyada hem de ahirette. Öyleyse onlar Allah'a karşı gerçekten samimi olmalıydılar. Kendilerini sadece O'nun dostluğuna adamalıydılar. O'nun bağının dışında kalan her çeşit bağdan soyutlanmalıydılar, kurtulmalıydılar. Hem düşünce ve bilinç dünyasında, hem de ahlâk ve yaşantı dünyasında.

Surenin tamamı bu yönde ilerliyor. Öyle ki surenin sonunda yeralan Mekke'den Medine'ye hicret eden müslüman kadınlara uygulanacak hükümlere değiniliyor. İslama giren kadınların bey'atları, inanmış kadınlar ile onların kafir

kocalarının ve inanmış erkekler ile onların kafir olan eşlerinin ayrılmaları gerektiğini bildiren hukuki düzenlemelerden söz eden ayetler bu yönde gelişmektedir. Ayetlerin hepsi bu genel yönlendirmeden kaynaklanan düzenlemelerdir.

Son olarak sure başladığı gibi sona ermektedir. Allah'ın gazabına uğrayan müşrikler ve yahudilerle dost olunmasını yasaklamaktadır. Böylece müslüman kitlenin akide bağı ve iman bağı dışında kalan her çeşit bağdan ve her tür bağlılıktan kurtularak tamamen ayrı, farklı ve kendi başına bir kitle olduğu ortaya konuyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي
وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ
وَمَا أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①
إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ
وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ②

1- Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar etmişken, onlara sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı, Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, onlara nasıl sevgi gösteriyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.
2- Onlar sizi ele geçirseler, size düşman olurlar, size ellerini, dillerini kötülükle uzatırlar ve inkar etmenizi isterler.

Sure-i celile bu hoş ve etkili çağrı ile başlıyor. **"Ey iman edenler!"** Kendisine iman ettikleri Rabblerinden gelen bir çağrıdır bu. Kendilerini O'na bağlayan iman adıyla onlara seslenmektedir. Konumlarının gerçeklerini kendilerine göstermek, düşmanlarının ağlarından, tuzaklarından sakındırmak ve omuzlarına yüklenen görevi hatırlatmak için onlara çağrıda bulunuyor.

Bu sevgi dolu havada onların düşmanlarını kendisinin de düşmanları, kendisinin düşmanlarını onların da düşmanları olarak gösteriyor:

"Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar etmişken, onlara sevgi gösteriyorsunuz."

Böylece müminlerin kendisinden olduğunu ve O'na dayandıklarını hissettiriyor. Kendisine düşmanlık edenlerin onların da düşmanları olduğunu bildiriyor. Müminlerin, bu yeryüzünde O'nun sancağını taşıyan, O'na bağlı olan in-

sanlar olduklarını ifade ediyor. Müminler O'nun dostları ve sevgili kullarıdır. Bu nedenle hem Allah'ın düşmanlarına hem de kendi düşmanlarına dostluk ve sevgi beslemeleri doğru olmaz deniyor.

Müminlere, kendilerinin, dinlerinin ve peygamberlerinin düşmanları olan bu kimselerin işledikleri cinayetleri hatırlatıyor. Onların tüm bunlara karşı nasıl bir düşmanlık beslediklerini, zulüm ve haksızlık yaptıklarını bildiriyor.

"Halbuki onlar Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı, Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar."

Bu zalimce cinayetlerden öteye onlar dostluğa ve sevgiye yol açabilecek ne bıraktılar ki? "Onlar hakkı, gerçeği inkar ettiler. Peygamberi ve müminleri yurtlarından çıkardılar. Rabbleri Allah'a inandıkları için. Başka hiçbir şey için değil." Böylece müminlerin kalplerinde inançlarıyla ilgili bulunan bu hatıraları canlandırıyor. Bunlar müşriklerin kendilerine karşı savaş açmalarının başlıca nedenleridir. Müşrikler sırf bu sebepten onlarla savaşıyorlardı. Başka hiçbir sebep yoktu ortada. Burada ayrılığın, sürtüşmenin ve savaşın asıl nedeni de açık bir şekilde ortaya konuyor. Bu da inanç meselesidir. Başka bir şey değil. İnkar ettikleri hakkın, gerçeğin ve yurdundan çıkardıkları peygamberin meselesidir. Uğrunda vatanlarını terkettikleri iman meselesidir.

Mesele bu şekilde köklü olarak ortaya konup ön plana çıkarıldıktan sonra müminlere şu hatırlatmada bulunuluyor Eğer siz Allah'ın rızasını elde etmek ve O'nun yolunda savaşmak için yurtlarınızı terketmişseniz artık sizinle müşrikler arasında herhangi bir dostluğa yer kalmamıştır. **"Eğer siz benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, onlara nasıl sevgi gösteriyorsunuz?"**

Allah'ın rızasını elde etmek amacıyla ve O'nun yolunda savaşmak için yurdundan hicret eden bir insanın kalbinde, bu eylemle birlikte sırf Allah'a inandığı için kendisini yurdundan çıkaran hem Allah'ın hem de O'nun elçisinin düşmanı bulunan kimselerin sevgisi bir arada bulunamaz!

Ardından kalplerinde gizledikleri duygulara karşı onları yumuşak bir şekilde uyarıyor. Hem kendilerinin hem de Allah'ın düşmanlarına karşı gizlice besledikleri sevgiye karşı onları sakındırıyor. Çünkü Allah kalplerin gizli açık her eyleminden haberdardır. **"Ben sizin gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim."**

Ardından onları korkunç bir şekilde tehdit ediyor. Bu tehdit inanmış kalplere korku ve endişe salıyor: **"Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur."**

Hidayete ve doğru yola ulaştıktan, amacına vardıktan sonra doğru yoldan sapmak kadar hiçbir şey müminleri korkutmaz ve onların kalplerini ürpertemez!

Bu tehdit ve bu uyarı müminlere kendi düşmanlarının gerçek yüzünü gösterme ve onların kendi içlerinde mü'minlere karşı gizledikleri kötülük ve tuzakların gösterilmesinin ortasında geliyor. Sonra düşmanların diğer özelliklerine geçiliyor: **"Onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman olurlar, size elleri, dillerini kötülükle uzatırlar ve inkar etmenizi isterler."**

Müslümanlara zarar verebilecek bir fırsat ellerine geçer geçmez o fırsatı acımasız bir düşman gibi rahatlıkla kullanırlar. Müminlere karşı ellerinden geleni

ardlarına koymazlar. Elleriyle ve dilleriyle her tür aracı ve her yolu kullanarak zarar vermeye, eziyet etmeye ve cezalandırmaya çalışırlar.

Bunların hepsinden daha acısı, daha kötüsü ve daha korkuncu ise şudur: **"Ve inkar etmenizi isterler."**

İnanmış bir insan için, kafir olmak, dille veya elle uğrayacağı her tür kötülükten ve her eziyetten daha acıdır. Müminin bu değerli hazineyi, iman hazinesini kaybedip küfre dönmesini isteyen herkes ona eliyle ve diliyle işkence eden düşmandan daha kötü bir düşmanlık yapmış olur.

Bir süre küfürde yaşadıktan sonra imanın güzelliğini, tatlılığını ve zevkini tadan, bir süre sapıklıkta bulunduktan sonra imanın nuru ile yolunu aydınlatan, düşünceleri; duyguları ve hisleri ile yolunun doğruluğu ve kalbinin huzuruyla inanmış birinin hayatını yaşayan insan, küfre dönmekten nefret eder, tiksinir. Tıpkı ateşe atılmaktan ürperdiği gibi. Allah'ın düşmanı inanmış adamı iman cennetine çıktıktan sonra onu küfür cehennemine tekrar döndürmek isteyendir. Her yönüyle onarılmış iman dünyasına girdikten sonra onu, harap halde bulunan küfür boşluğuna tekrar bırakmayı arzu edendir.

Bu nedenle Kur'an-ı Kerim inanmış insanların kalplerini yavaş yavaş hem Allah'ın, hem de kendilerinin düşmanlarına karşı bir öfkeyle doldurduyor: **"Onlar sizin kafir olmanızı arzu ederler"** sözünü söylediği sırada müminlerin kalbindeki öfkeyi zirveye ulaştırıyor.

AKİDE BAĞI İLE SOY BAĞLARI

İşte çeşitli dokunuşlarıyla ve temaslarıyla birinci bölüm burada sona eriyor. Hemen ardından yeni bir dokunuşla başlayan ikinci bölüm geliyor. Burada akrabalık duyguları ve köklü olan bağları ele alınıyor. Bunlar kalplerde kök salan ve onları sevgiye doğru çeken inanç ile farklı bir özelliğe sahip olmasını gerektiren yükümlülükleri unutturan bağlardır.

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

3- Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir.

İnanmış insan yapacaklarını yapar ve ahiretteki kurtuluşu amaçlar, ümit eder. Ekinini bu dünyada eker, ürününü ise orada almayı düşünür. Ahiret gününde akide bağı kopuk olduktan sonra diğer tüm akrabalık bağlarının da kopacağını bildiren ifade ile inanmış insanın kalbine dokunmak, kısa süreli dünya hayatı içindeki diğer bağların basitliğini ve değersizliğini ortaya koymak ister. Onun kalbini hem dünyada hem de ahirette kopmayan sürekli bağı elde etmeye yöneltir.

Bu nedenle onlara diyor ki: **"Yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler."** Üzerlerine titrediğiniz ve gönül bağladığınız, onları korumak amacıyla Allah'ın ve kendinizin düşmanlarına dostluk kurmak zorunda kaldığınız yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda veremezler. Nitekim Hatib, çocuklarını ve mallarını korumak amacıyla müşriklere karşı bir dostluk gösterisinde bulunmak zorunda kalmıştı. Ayrıca Hatib'ten başka hicret yurdu olan Mekke'de yakınlarını

ve çocuklarını bırakıp gelen pek çok kimsenin aklına da bu türden dostluklar ve yakınlıklar gelmekteydi. Sizin yakınlarınızın ve çocuklarınızın size fayda veremezler. Çünkü **"Allah aranızı ayırır."** Zira sizi onlara bağlayan bağ kopmuş durumdadır. Allah katında bu bağdan başkası insanları birbirine bağlayamaz

"Allah sizin işlediklerinizi görendir." Allah yaptığınız her görünen işi ve onun ardındaki gönlünüzde gizli bulunan niyeti bilmektedir.

HZ. İBRAHİM VE ÜMMET BİLİNCİ

Sonra üçüncü bölüm geliyor. Müslümanları bu tek olan ümmetin, tevhid ümmetinin, bu tek kafilenin; iman kafilesinin ilki ile temasa geçiriyor, tanıştırıyor. Bir de bakıyoruz ki, bu ümmet zaman süreci içinde süzülüp geliyor. İnanç bağına aykırı düşen her bağdan arınarak akıp geliyor. Bu Hz. İbrahim'den beri uzanıp gelen ümmettir. Hz. İbrahim onların atası ve sistematik tek Allah inancının temsilcisidir. Yalnız inançta değil, yaşantıda da o güzel bir örnektir onlar için. Akrabalık duygusu ve bağlarına karşı mücadelenin deneyimlerine ve zorluklarına o da katlanmıştır. Sonra o ve onunla birlikte iman edenler bu bağların etkisinden kurtulmuşlar ve yalnız inançlarına kendilerini adamışlardır.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ
إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ إِلَّا قَوْلَ
إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ رَّبَّنَا
عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ۝٤ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَٱغْفِرْ لَنَا رَبَّنَآ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ۝٥

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ۝٦

4- İbrahim'den ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki, "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir" demişlerdi. Yalnız, İbrahim'in babasına: "Andolsun ki, senin için mağfiret dileyeceğim, fakat sana Allah'tan gelecek herhangi bir şeyi savmaya gücüm yetmez" sözü bu örneğin dışındadır. Ey inananlar deyin ki: "Rabbimiz, sana güvendik, sana yöneldik, dönüşümüz sanadır."

5- Rabbimiz! Bizi, inkar edenlerle imtihan etme; bizi bağışla, doğrusu sen, güçlü olan, Hakim olansın.

6- Andolsun, Allah'ı ve ahiret gününü arzu edenler için, bunlarda güzel örnekler vardır. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah, zengindir, övülmeye layık olandır.

Müslüman baktığında tarihin derinliklerinden kaynaklanan bir soyu, uzun bir geçmişi, zamanın derinliklerine doğru uzanan örnek şahsiyetleri olduğunu görmektedir. Bağının Hz. İbrahim'e kadar uzandığını görmektedir. Sırf inancı açısından değil. Karşılaştığı deneyimleriyle O'na kadar uzandığını hissetmektedir. Kendi kişisel deneyimlerinden, içinde yaşadığı neslin tecrübelerinden daha büyük ve zengin bir deneyimler hazinesine sahip olduğunu anlamaktadır. Zaman süreci içinde Allah'ın dinine inanan, O'nun sancağı altına giren herkesi kuşatan bu uzun kafile onun yaşadığı olayların benzerlerini yaşamıştır. Deneyimleriyle olanların vardıkları sonuca kendisi de varmıştır. Yani mesele yeni değildir. Uydurma değildir. Müminlere zor gelen bir yük değildir. Sonra müminin uzun zamandan beri sürüp gelen geniş bir ümmeti vardır. İnanç konusunda onlarla bütünleşmekte ve ona dayanmaktadır. O'nunla inancının düşmanları arasındaki bağlar koptuğunda bu ümmete dayanır. Çünkü O kökleri derinliklerine kadar inen, pek çok dalları bulunan, geniş gölgeleri olan yüksek ve büyük bir ağacın dalı durumundadır. Müslümanların ilki olan Hz. İbrahim'in diktiği ağacın dalı.

Hz. İbrahim ve O'nunla birlikte iman edenler de Mekke'den hicret eden müslümanların karşılaştıkları sıkıntıların aynısıyla karşılaşmışlardı. Onlar bu nedenle şimdiki müslümanlar için güzel bir örnekti: **"Onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir' demişlerdi."**

Bu onların kendi toplumlarından, ilahlarından ve ibadetlerinden tamamen uzaklaşmaları demekti. Bunların hepsini inkar sadece Allah'a iman demekti. Toplum da yalnız Allah'a inanıncaya kadar sona ermeyecek olan bir düşmanlık ve öfke vardı artık aralarında. Bu kesin ve apaçık bir ayrılıştı. Bunun ötesinde artık herhangi bir bağ ve herhangi bir ilişki kalamazdı. Çünkü inanç bağı ve iman ipi kopmuştu aralarında. Bu tutum, bu tür durumlarla karşılaşan her inanmış nesil için güzel bir deneyimdi. Gerçeği ortaya koyan bir tavırdı. Hz. İbrahim ve O'nunla birlikte iman edenlerin bu kararı kıyamet gününe kadar varolacak müslümanlar için güzel bir örnekti.

Bazı müslümanlar Hz. İbrahim'in müşrik olan babası için dua etmesini kendi bastırılmış duyguları ve kendilerini müşrik olan yakınlarına bağlayan hislerini dile getirmek için bir çıkış yolu olarak kullanmaya yelteniyorlardı. Kur'an-ı Kerim Hz. İbrahim'in babası için: "Senin için mağfiret dileyeceğim."sözünü söylerkenki gerçek tavrını, müslümanlara açıklamak için meseleyi bu vesileyle açmayı uygun görüyor.

Hz. İbrahim bu sözü babasının şirk üzere ısrar ettiğine kesin kanaat getirmeden önce söylemişti. Bunu söylerken onun inanacağını umuyor, iman edeceğini ümit ediyordu: **"Babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca onunla ilişkisini kesti."**[1] Nitekim başka bir surede bu konu izah edilmektedir.

Hz. İbrahim'in işin tamamını Allah'a havale ettiği ve herhalde tevekkül, yöneliş ve dönüş ile O'na yöneldiği burada belirtilmektedir: **"Fakat sana Allah'tan gelecek herhangi bir şeyi savmaya gücüm yetmez' sözü bu örneğin dışında-**

1- Tevbe suresi, 114.

dır. Ey inananlar deyin ki: 'Rabbimiz, sana güvendik, sana yöneldik, dönüşümüz sanadır."

İşte bu, Allah'a kesin ve sınırsız teslim oluş Hz. İbrahim'in kişiliğinde apaçık ortaya çıkan imanın simgesidir. Burada o simge ön plana çıkarılarak onun müslüman torunlarının bu noktaya dikkatleri çekilmek isteniyor. Hikayeler ve bunlara getirilen yorumlarla eğitmenin ve yönlendirmenin bir halkasıdır bu. Kur'an-ı Kerim kendi metoduna uygun olarak kıssanın seyri içinde önemli işaretleri, simgeleri ve yönlendirmeleri yerleştirmektedir.[2]

Bu teslim oluş Hz. İbrahim'in geri kalan duasında ve Rabbine niyazında da devam etmektedir: **"Rabbimiz, bizi inkar edenlerle imtihan etme."**

Onları başımıza musallat etme. Bu onlar için bir sınav aracı olmasın. Bu durumda onlar şöyle derler: **"Eğer inananları korusaydı biz onların üzerine musallat olmaz ve kendilerini yenmezdik!"** Bu çoğu zaman insanların kalplerinde rahatsızlık yaratan bir şüphedir. Nerede Allah'ın bildiği bir hikmet gereği olarak herhangi bir zaman diliminde batıl hakka karşı güçlenmişse, azgın zalimler iman edenlere egemen olmuşsa orada bu şüphe zihinleri tırmalamaya başlamıştır. İnanmış insan sıkıntılara, belalara karşı sabreder. Fakat bu onun kendisini gönüllerde şüphelere ve denemelere yol açacak belalara uğratmaması için Allah'a dua etmesine engel değildir.

Duanın devamı şöyle: **"Bağışla bizi."**

Rahman'ın dostu olan Hz. İbrahim böyle diyor. Rabbinin hak ettiği, layık olduğu ibadet düzeyini idrak ettiğinden Allah'ın nimetlerini ve bağışlarını karşılayabilecek düzeyde bir ibadet yapmaktan aciz kalışını, yetersiz oluşunu anladığından dile getiriyor. Rabbinin yüceliğini ve büyüklüğünü takdis ederek Rabbinden bağışlanma diliyor. Böylece kendisiyle birlikte olanlara ve sonra gelecek nesillere bilinçli, duyarlı bir örneklik sergiliyor.

Duasını, niyazını ve bağışlanma arzusunu noktalarken Rabbinin bu duaya uygun düşecek sıfatları ile niteliyor:

"Rabbimiz, doğrusu sen güçlü olan, Hakim olansın."

Aziz: Herşeyi yapmaya gücü yeten. **Hakim:** Uyguladığı planı ustaca uygulayan.

Hz. İbrahim'in ve O'nunla birlikte olanların tutumu bu şekilde sergilendikten, Hz. İbrahim'in teslim oluşu ve O'na niyazda bulunuşu ortaya konduktan sonra tekrar dönülüyor. O'nun güzel bir örnek olduğu tekrar ifade ediliyor. Müminlerin kalplerine yeniden dokunarak diyor ki:

"Andolsun Allah'ı ve ahiret gününü arzu edenler için bunlarda güzel örnekler vardır. Kim yüz çevirirse, şüphesiz Allah zengindir, övülmeye layık olandır."

Allah'a ve ahiret gününe bel bağlayanların örneği Hz. İbrahim ve O'nunla birlikte olanların hayatında gerçekleşmiştir. İşte bunlar sözü edilen onurlu kafilenin yaşadığı olayları, elde ettikleri deneyimlerin değerini kavrayabilecek kimselerdir. Onlar Hz. İbrahim ve beraberindekileri izlenmesi gereken bir örnek, yol

2- "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabının "Kur'an'da Kıssa" bölümüne bakınız.

gösteren bir kılavuz kabul ederler. Allah'a ve ahiret gününe bel bağlayanlar onları kendilerine örnek alsınlar. Bu o zaman yaşayan müminler için gerçekten etkili bir direktiftir.

Kim de bu sistemden yüz çevirmek, bu kafilenin yolundan sapmak, bu köklü nesle bağlılıktan sıyrılmak istiyorsa yüce Allah onlara asla muhtaç değildir. **"Şüphesiz Allah zengindir, övülmeye layık olandır."**

Bu bölüm sona erdiğinde müminler artık uzun tarihlerinin başlarına kadar ulaşmışlardır. Yeryüzündeki ilk ortaya çıkışlarını hatırlamışlardır. Nesiller boyunca elde etmiş bulundukları yığınlarca deneyimlerini görmüşlerdir. Bu tecrübeleri yaşayanların vardıkları son kararı, son aşamayı idrak etmişlerdir. İçine girdikleri yolun ilk yolcuları olmadıklarını, kendilerinden önce çok yolcuların buradan geçtiklerini anlamışlardır.

Kur'an-ı Kerim bu anlayışı yer yer tekrarlamakta ve pekiştirmektedir ki, inanmış kafileyi birbirine bağlayıp bütünleştirsin. Onlar tek başına yola giren insanın yalnızlığını ve endişesini taşımasınlar. İsterse bir nesil içinde tek başlarına olsunlar. Bu yolcu yürüyen herkesin onunla birlikte nice sıkıntıları ve zorlukları göğüslediklerini, ona göstererek yükünü hafifletmektedir.

BARIŞ VE SAVAŞ HUKUKU

Bundan sonra dönüyor. Bu sıkıntıların kendilerine yükledikleri düşmanlık ve sertlik halinin ortadan kaldırılmasını şiddetle arzu eden, onun için can atan bu kalplere bir meltem gönderiyor. En güzel umutları taşıyan hafif rüzgarları estiriyor üzerlerine. Bu, sözkonusu düşmanların islamın sancağı altına girmeleri ve müslümanların saflarına katılmalarına ilişkin haberdir. İşte aralarındaki sertliğin ortadan kaldırılması ve sağlam bir temele dayalı olarak dostluğun oluşması ancak bu yolla mümkündür. Sonra bir kere daha meseleyi hafifletiyor, biraz daha kolaylaştırıyor. Müslümanlarla müslüman olmayanların devletler arası ilişkilerini düzenleyecek en temel islami ilkeyi belirliyor. Sürtüşme ve ilişkilerin kesikliğini, saldırı ve düşmanlık hallerine has kılıyor. Bu düşmanlık ve saldırının olmadığı zamanlarda ise iyiliği hak edenlere iyiliğin yapılabileceğini, ilişkilerde ise dürüstlüğün ve adaletin ilke olacağını belirtiyor.

عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَٱللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٧
لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم
مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ۝٨
إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ
وَظَٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۝٩

7- Belki de Allah sizinle, onlardan düşman olduklarınız arasında bir sevgi koyar, Allah buna kadirdir. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir.

8- Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanız ve adil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.

9- Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarından çıkaranları ve çıkarılmanız için yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onları dost edinirse, işte zalim onlardır.

İslam barış dinidir. Sevgiye dayalı bir inançtır. Bütün insanlığın onun himayesinde o havayı teneffüs etmesini hedefler. Bütün dünyaya sistemini egemen kılmak ister. İnsanların tümünü Allah'ın sancağı altında birbiriyle tanışan birbirini seven kardeşler haline getirmek ister. İslamın bu temel misyonuna islama ve müslümanlara karşı düşmanlık ve saldırı temeline dayalı yönelişlerden başkası engel sayılmaz. Onlar barış içinde yaşamayı istediklerinde islam ille de sürtüşmeyi ön görmez. Kendisi de böyle düşmanca bir ortamı istemez. Hatta islam sürtüşme hallerinde bile gönüllerde sevginin tohumlarını muhafaza eder. Güzel davranmayı, ilişkilerde adaleti gözetmeyi öngörür. Her zaman düşmanlarının yüce sancağın altına girdiklerinde kurtuluşa ereceklerine kanaat getirecekleri günü bekler. Bütün ruhların ve gönüllerin düzeleceği, doğru yola geleceği ve sağlam yöne yöneleceği bu günden islam asla umudunu kesmez.

Birinci ayette ümitsizliğin asla alt edemeyeceği bu umuda işaret edilmektedir. Mekke'den hicret eden bazı Muhacirlerin gönüllerini rahatlatmak, aileleri ve yakınlarıyla ilişkilerini kesmiş olmanın ve onlarla savaşmanın zorluklarıyla, sıkıntılarıyla boğuşarak yorgun düşen kalpleri beslerken buna değinmektedir:

"Belki de Allah sizinle onlardan düşman olduklarınız arasında bir sevgi koyar. Allah buna kadirdir. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir."

Allah tarafından belirtilen bu umudun anlamı onun kesin gerçekleşeceği anlamına gelir. Bu haberi duyan müminlerin de onun gerçekleşeceğine kesin kanaat getirmeleri gerekir. Zaten kısa bir zaman sonra Mekke fethedildiğinde Kureyşliler müslüman olduklarında, hepsi tek sancağın altında toplandığında o zamana kadarki bütün kinler ve intikam duyguları sona erdiğinde, hepsi kalpleri birbirine ısınan kardeşler haline geldiklerinde bu umut gerçekleşmiştir.

"Allah herşeye kadirdir. İstediğini yapar. "Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir." Geçmişte işlenen şirki ve günahları bağışlar.

Temenni ifadesiyle dile getirilen Allah'ın sözü gerçekleşene kadar yüce Allah, inananların din konusunda kendileriyle savaşmayan ve kendilerini yurtlarından çıkarmayan müşriklerle dostluk kurmalarına izin vermiştir. Onlara iyilik yapmalarındaki sakıncayı kaldırmıştır. Onlarla ilişkilerinde adaleti gözetmelerini, onların haklarına tecavüz etmemelerini öngörmüştür. Bunun yanında din konusunda kendileriyle savaşan, kendilerini yurtlarından çıkaran ya da çıkarılmalarına yardımcı olmuş kimselerle dostluğu kesin biçimde yasaklamıştır. Onlarla dostluk kuranların zalimlerin ta kendileri olduğuna hükmetmiştir. Hiç şüphesiz ki **"Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür."**[3] ayetini gözönünde bulundurduğumuzda zulmün anlamlarından birinin de şirk olduğunu söyleyebiliriz. Bu ise korkunç bir tehdittir. Müminler ondan ürperir. Onun korkunç olan kapsamı-

3- Lokman suresi, 13.

na girmekten kesinlikle uzak dururlar.

Müslüman olmayanlarla ilişkileri düzenleyen bu ilke islam dininin yapısına, yönelişine, insan hayatına hatta onun bu evrene ilişkin köklü anlayışına, en uygun ve en adil ilkedir. Çünkü bütün bir varlık çeşitliliğine ve yüzeysel ayrılıklarına rağmen ilahi kaynaklı özünde ve ezeli planında birbiriyle uyum içindedir, dayanışma içindedir. Tek bir ilahtan gelmiştir. Tek bir ilaha yönelmiş bulunmaktadır.[4]

Bu ilke, islamın devletlerarası hukukunun da temelidir. Buna göre islam ile insanlar arasında barış hali değişmeyen temel tutumdur. Bu hal ve tutum, savaş açılması ve bu savaşa karşılık verilmesinin zorunlu olması veya antlaşma yapıldıktan sonra ihanet edilmesi durumları dışında değişmez. Antlaşmaya ihanet ise saldırıyla tehdit etmek demektir. Davanın özgürlüğü ve inanç hürriyeti önünde kaba kuvvetle durmak da bunun gibidir. Bu da bir saldırıdır. Bunların dışındaki hallerde islam tüm insanlara barışı, sevgiyi, iyiliği ve adaleti öngörür.[5]

Sonra bu ilke islam düşüncesiyle de uyum içine girmektedir. İslam düşüncesine göre müminler ile onların düşmanları arasındaki temel sorun, inanç davasıdır. Başkası değil. Müminin uğrunda her fedakârlığı göze alabileceği ve ölebileceği tek davanın sadece inanç davası olduğunu ortaya koymaktadır. Müslümanlarla diğer insanlar arasında düşmanlığa yol açabilecek ve çarpışmalarına neden olabilecek tek şey davanın özgürlüğü ve inancın özgürlüğüdür. Yeryüzünde Allah'ın sisteminin gerçekleştirilmesi ve sözünün yüceltilmesidir.

Bu yöneliş, surenin tüm akışıyla da uyum içindedir. Sure bütünüyle inancın değerini ortaya koymakta ve onun tüm müslümanların altında toplanacakları biricik sancak olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Kim müslümanlarla birlikte bu sancak altında dururssa o müslüman topluluktandır. Kim de bu topluluğa karşı savaşırsa o da müslümanların düşmanıdır. Kim islam toplumuyla barış antlaşması yapar, onları inançları ve davalarıyla başbaşa bırakır, insanları ondan alıkoymazsa, insanların onu duyup anlamasına engel olmazsa ve ona iman edenlere zorluk çıkarmazsa o da müslümanlarla barış içinde demektir. İslam bu insanlara iyilik yapmayı ve onlara adil davranmayı yasaklamaz.

Müslüman bu yeryüzünde inanç davası için yaşar. Kendisine ve insanlara karşı en önemli sorunu inancıdır. Müslüman çıkar için düşmanlık yapmaz. Irk, vatan, soy ve aile gibi tutkunluklar ve taassuplar için savaşmaz. Onun savaşı sadece Allah'ın sözünü yüceltmek içindir. İnancının hayatta uygulanan egemen bir sistem olması içindir.

Bundan sonra Tevbe suresi inmiş ve orada şöyle denilmişti: **"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber'i tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu."**[6] Bununla müslümanlar ve müşrikler arasındaki tüm sözleşmeler ve barış antlaşmaları yürürlükten kaldırıldı. Süresi belli olmamış olan antlaşma sahiplerine dört aylık bir süre tanınmış, süreleri belirlenmiş olan antlaşma sahiplerine ise bu sürenin bitimine kadar izin verilmiştir.

4- Bkz. Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" kitabının "İslam'da Barışın Yapısı" bölümü.
5- Bkz. Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" kitabının "Dünya Barışı" bölümüne.
6- Tevbe suresi, 1.

Şu kadar var ki bu uygulama müşriklerin antlaşmalarına bağlı kalmadıkları çeşitli deneyimlerle tesbit edildikten sonra yürürlüğe girmiştir. Çünkü onlar antlaşmayı bozduklarında kazançlı çıkacaklarına inandıkları ilk fırsatta, bu anlaşmaları bozacak kimselerdi! Bunlara başka bir ilke uygulandı: "**Eğer antlaşmalı bir toplumun antlaşmasını bozacağından endişeli isen, aranızdaki antlaşmayı, karşılıklılık ilkesi uyarınca açıkca yüzlerine fırlat. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.**"[7]

Böyle bir uygulama o zamanki islam yurdunun -ki burası o sıralarda aşağı yukarı Arap yarımadasının tamamıydı- güvenliği için zorunluydu. Çünkü bu sırada fırsat kollayan düşman komşular olan müşrikler ve ehl-i kitap defalarca islama saldırılarda bulunmuş ve antlaşmalarını bozmuşlardı. Bu ise, öz itibariyle saldırıdan başka bir şey değildi. Onlara da savaş ve saldırı uygulanması gerekiyordu. Özellikle o sırada islamın yurdunu çepeçevre kuşatan iki imparatorluk ondan önce kendisine karşı hazırlık yapmaya ve onun tehlikesini hissetmeye başlamıştı. O sırada Bizans ve Pers imparatorlukları, kendilerine bağlı bulunan göçebe Arap emirliklerini ona karşı kışkırtıyorlardı. Müslümanlar, o gün beklenen dış bir savaşa girmeden önce kendi içindeki düşman güçleri temizlemek zorunda idiler.

Bu kadarlık açıklama ile yetiniyor ve surenin akışına tekrar dönüyoruz. Burada Mekke'den hicret eden müslüman kadınlarla ilgili hükümler yer alıyor:

HİCRET EDEN KADINLAR

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ
ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ
وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا۟
بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ ذَٰلِكُمْ
حُكْمُ ٱللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ شَىْءٌ
مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُوا۟ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَٰجُهُم
مِّثْلَ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

10- Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size gelirse, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların gerçekten inanmış olduklarını anlarsanız onları kafirlere geri döndürmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara

7- Enfal suresi, 58.

helal olmazlar. Onların kocalarının sarfettiğini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine geri verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınları nikahınızda tutmayın, harcadığınızı isteyin. Onlarda harcadığını istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

11- Eğer eşlerinizden biri, sizden kafirlere kaçar da sizde savaşta galip durumda olursanız, eşleri gitmiş olanlara ganimetten, harcadıkları kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

Bu hükümlerin iniş şartları ile ilgili bazı rivayetlerde onların Hudeybiye antlaşmasından sonra indikleri belirtilmektedir. Hudeybiye antlaşmasında: "Müslüman da olsa Mekke'den Medine'ye göç eden bizden birini geri vereceksin" deniyordu. Bu antlaşmadan sonra Hz. Peygamber ve O'nunla birlikte olan müslümanlar daha Hudeybiye'nin alt tarafında iken hicret etmek ve Medine'deki islam yurduna katılmak istediklerini bildiren bazı inanmış kadınlar Peygambere geldiler. Kureyşliler ardlarından gelerek antlaşma gereği onların geri verilmelerini istediler. Öyle anlaşılıyor ki antlaşma metninde kadınlar konusunda kesin bir hüküm yoktu. Bu iki ayet-i kerime olay üzerine gelerek inanmış kadınların tekrar kafirlere verilmelerini yasakladı. Çünkü kadınlar güçsüz bulunuyorlardı. Dinleri uğrunda zulme ve işkenceye uğratılacakları kesindi.

Devletlerarası hukuki ilişkileri de belirleyen hükümler de bunlarla birlikte indi. Bu hükümler sözkonusu hükümleri en adil bir şekilde düzenliyor, uygulamanın kendisinde adaleti ilke kabul ediyordu. Karşı grubun uygulamalarından ve ondaki zulüm ve taşkınlıktan etkilenmiyordu. Zaten islam gerek iç, gerekse dış ilişkilerinde adalet ilkesini bu şekilde gözetmiştir.

Bu konuda ilk uygulama, ilk iş hicret eden inanmış kadınların hicret sebebini öğrenmek için onların sınavdan geçirilmeleriydi. Çünkü bu kadınların hicret nedeni istenmeyen bir evlilikten kurtuluş, bir çıkar elde etme, islam yurdunu kişisel bir sevgi peşinde koşarak seçme olmamalıydı!

İbni Abbas der ki: Hz. Peygamber onları şöyle imtihan ediyordu: "Allah'a yemin ederim ki ben eşime kızdığım için hicret etmedim. Allah'a yemin ederim ki bir yerden nefret edip başka bir yeri arzu ettiğim için hicret etmedim. Allah'a yemin ederim ki dünyalık bir çıkarı elde etmek için çıkmadım. Allah'a yemin ederim ki ben sırf Allah ve Rasulünü sevdiğim için hicret ettim."

İkrime der ki; onlara şöyle deniyordu: "Kocandan kaçmadığına, bizden birine aşık olmadığına, sırf Allah ve Resulünün sevgisi için hicret ettiğine yemin et."

İşte imtihan buydu. Allah'a yemin ederek dış görünüşlerinin ve ikrarlarının durumlarına bakılıyordu. Onların içlerinde gizledikleri şeyler ise Allah'a havale ediliyordu. Çünkü bunları insanlar bilemezlerdi. **"Allah onların imanlarını daha iyi bilir." "Eğer siz de onların gerçekten inanmış olduklarını anlarsanız onları kafirlere geri döndürmeyin. Bu kadınlar o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olamaz."**

Çünkü aralarındaki inanç bağı olan temel bağ kopuvermiştir. Artık bu birbirinden kopan parçaları, birbirine bağlayacak başka bir bağ yoktu. Evlilik ise kaynaşma, uyuşma ve huzura kavuşma halidir. Bu temel bağ koptuktan sonra

evliliğin devam etmesi mümkün değildir. Gönül hayatının temel direği imandır. Başka hiçbir duygu onun yerini dolduramaz. İman bağından yoksun olan bir kalbin inanmış bir kalp ile kaynaşması, onunla uyuşması, dost olması, sevmesi, onunla huzura kavuşup himayesinde rahat etmesi mümkün değildir. Evlilik ise sevgidir, merhamettir, kaynaşmadır ve huzura kavuşmadır.

Hicretin ilk yıllarında bu konu herhangi bir hükme bağlanmış değildi. İnanmış kadınla kafir kocanın ayrılması öngörülmediği gibi inanmış erkekle kafir kadının ayrılması da şart koşulmamıştı. Zira islam toplumu henüz tüm ilkelerini belirlememiş ve oturmamıştı. Hudeybiye antlaşmasından -veya birçok rivayette kullanılan deyimle Hudeybiye zaferinden sonra- ise artık artık tamamen ayrılığın zamanı gelmişti. Mümin erkeklerin ve mümin kadınların kalbinde yer eden ilkenin artık pratik hayatlarına da yerleşmesi gerekiyordu. "Yani günlük hayatlarında da iman bağından başka bir bağ yoktur. İnanç bağından başka bir bağ yoktur. Bağlar ancak Allah'a bağlı olanlar arasında geçerlidir" ilkelerinin yürürlüğe konması gerekiyordu.

Ayrılık hükmünün yürürlüğe girmesiyle bedel ödenmesi hükmü de yürürlüğe girdi. Bu adalet ve eşitliğin gereğiydi. Buna bağlı olarak inanmış hanımı kendisinden ayrılıp Medine'ye geldiğinde zararının karşılanması amacıyla eşine verdiği mehrin tazminatı kafir olan kocasına veriliyordu. Aynı şekilde kafir olan eşini boşayan müslüman erkeğe de mehrinin karşılığı iade ediliyordu.

Bundan sonra inanmış erkeklerin hicret eden inanmış kadınlarla mehirlerini verdikten sonra evlenmeleri helal olur. Bu konuda fıkhi açıdan birtakım görüş ayrılıkları vardır. "Bu kadınların iddet beklemeleri gerekir mi? Yoksa sadece hamile olanlar mı doğum yapana kadar iddetlerini beklemelidirler? Eğer iddet beklemeleri gerekir deniyorsa bu iddet normalde boşanan kadınlarınki gibi üç ay mıdır? Yoksa tek bir aybaşıyla rahmin temizliği ortaya çıkıncaya kadar mıdır?" gibi.

"Onların kocalarının sarfettiğini (mehrini) verin. Mehirlerini kendilerine geri verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir günah yoktur. Kafir kadınları nikahınızda tutmayın, sarfettiğinizi isteyin, onlarda harcadıklarını istesinler."

Sonra bu hükümlerin hepsi müminin vicdanındaki büyük teminata bağlanıyor. Bu Allah'ın gözetimi altında olma, O'ndan korkma ve takva bilincidir.

"Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir."

İşte bu sözünde durmamanın, hilenin ve aldatmanın kökünü kazıyan yegane güvencedir, teminattır. Allah'ın hükmü, herşeyi bilen ve herşeyi en güzel yerleştiren Allah'ın hükmüdür. İnsanın içindeki her şeyden haberi olan üstün güç ve kudret sahibinin hükmüdür. İşte müslümanın bu bağı hissetmesi yeterlidir. Bu hükmün kaynağını kavraması onun doğrultusunda düzelmesi ve ona uyması için yeterlidir. Çünkü o eninde sonunda Allah'ın huzuruna çıkacağına kesin inanmaktadır.

Eğer inanmış bir kocanın, kafir olan eşinden ayrıldıktan sonra eşi ya da ai-

lesi onun yaptığı masrafı kendisine iade etmezse -nitekim buna benzer olaylar olmuştur- devlet başkanı, eşleri iman edip İslam yurduna sığınan kafir erkeklerin mehir karşılığı alacağı haktan bu mümin erkeğin alacağını tahsil eder. Ya da kafirlerin müslümanlar tarafından elde edilen ganimet mallarından bu inanmış kocanın zararını karşılar.

"Eğer eşlerinizden biri, sizden kafirlere kaçarda sizde savaşta galip durumda olursanız, eşleri gitmiş olanlara ganimetten harcadıkları kadar verin."

Bu hüküm de ve uygulaması da her hükmün ve her uygulamanın bağlandığı temel güvenceye bağlanmaktadır:

"İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının."

Bu inanmışların kalbine Allah'ın bir dokunuşudur. Bu dokunuşun onların kalpleri üzerine büyük ve köklü etkileri vardır.

İşte bu şekilde eşler arasındaki ayrılık hükümleri İslam düşüncesinin realiteye dayalı bir uygulaması niteliğindedir. Hayatın değerleri ve bağları böylece yerlerine oturtulmaktadır. İslamın safı bire indirgenmekte ve diğer saflardan tamamen ayrılmaktadır. Hayatın tamamı inanç ilkesi üzerine kurulmakta ve bütün bir hayat iman eksenine bağlanmaktadır. Bütünüyle insanca bir dünya kurulmaktadır. Burada ırk, renk, dil, soy ve vatan farklılıkları eriyip gitmektedir. İnsanları birbirinden ayıran tek bir arma kalmaktadır. Bu da insanların bağlı bulunduğu tarafın armasıdır. Ortada sadece iki cephe bulunmaktadır: Allah'ın cephesi ve şeytanın cephesi.

KADINLARIN BİATI

Sonra Hz. Peygamber'e inanmış kadınlarla iman üzere nasıl sözleşeceğini açıklıyor. İslama giren bu kadınların ve onların dışında islama gireceklerin hangi ilkelere bağlı kalmak üzere söz vereceklerini (bey'at edeceklerini) açıklamaktadır:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ
بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ
بِبُهْتَٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ
فِى مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

Bu ilkeler inancın temel ilkeleridir. Ayrıca bunlar islamın yeniden kurduğu sosyal hayatın temel direkleridir.

Bunlar kesin bir şekilde Allah'a ortak koşmamaktır. Allah'ın kesin yasaklarına yanaşmamaktır. Hırsızlık ve zinadan uzak durmaktır. Çocukları hiçbir gerekçeyle öldürmemektir. Burada cahiliye döneminde egemen olan kız çocuklarının toprağa gömülmesi geleneğine işaret edilmektedir. Bu ilke herhangi bir sebeple kadının rahmindeki cenini öldürmesini de kapsamaktadır. Çünkü kadınlar rahimlerindekini korumakla görevlendirilmişlerdir.

"Elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek..."

İbni Abbas der ki; Bu kadınların kocalarına başkalarından olan çocuklarını nisbet etmesinler demektir. Mukatil de aynı şeyi söylemiştir. Zina etmeyeceklerine ilişkin onlardan söz alındıktan sonra bu noktaya da dikkat çekilmesi herhalde cahiliye döneminde yürürlükte olan bir geleneğe işaret etmektedir. Bu dönemde kadın birçok erkekle beraber olur. Bir çocuğu olduğunda ise hangisine daha çok benziyorsa onun çocuğu olduğunu söylerdi. Bazen en güzel erkeği seçer ve çocuğunu ona nisbet ederdi. Aslında çocuğunun babasının o olmadığını bile bile!

Ayet-i kerimenin ifadesi hem bu tür hallerdeki iftiraları hem de yalana dayalı her tür uydurma iftirayı kapsamaktadır. Herhalde İbni Abbas ve Mukatil ayeti bu şekilde yorumlamakla o zaman meydana gelen bir olayla ilgi kurmak istemişlerdir. Son şart ise şudur:

"İyi bir işte sana karşı gelmeyeceklerine..."

Bu onların peygamberin kendilerine emrettiği her işte kendisine itaat edeceklerine söz vermeleri anlamındadır. Peygamber zaten iyilikten başkasını emretmez. Fakat bu, islam yasasının temel ilkelerinden biridir. Bu anayasa devlet başkanı olsun, idareci olsun, hiç kimseye yönetilenlerin iyiliğin dışında itaat etmemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Allah'ın dini ve Allah'ın yasasıyla uyum içindeki iyilik. Bu yasaya göre, yetki sahiplerine her işte sınırsız itaat edilmez. İşte bu ilke yasama ve yürütme gücünü doğrudan Allah'ın yasasına bağlamaktadır. Devlet başkanına ve millet iradesine bırakmamak gerekir. Allah'ın yasaları ile çeliştiğinde bunlara itaat yoktur. Devlet başkanı da ümmet de Allah'ın yasasına bağlıdır. Her ikisi de gücünü Allah'ın şeriatinden alır.

Hicret eden kadınlar bu kapsamlı ilkelere bağlı kalacaklarına söz verdiklerinde onların verdikleri bu söz beyat olarak kabul edilir. Hz. Peygamber onların daha önce işlemiş oldukları günahlarının bağışlanması için dua eder:

"Çünkü yüce Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir." Bağışlar, merhamet eder ve tökezleyenleri ayağa kaldırır.

GAZABA UĞRAYANLARI DOST EDİNMEYİN

Surenin sonunda şu genel direktif yer alıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ
يَئِسُوا۟ مِنَ ٱلْءَاخِرَةِ كَمَا يَئِسَ ٱلْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13- Ey iman edenler, Allah'ın gazabına uğrayan bir topluluğu dost edinmeyin. Çünkü bunlar kafirlerin mezardakilerden ümitlerini kestikleri gibi ahiretten ümitlerini kesmişlerdir.

Bu çağrı inananlara iman adıyla yöneltilen bir çağrıdır. Onları diğer topluluklardan ayıran sıfatlarıyla kendilerine seslenmektedir. Çünkü onları Allah'a bağlayan ve Allah'ın düşmanlarından ayıran onların bu sıfatlarıdır.

Bazı rivayetlerde Allah'ın gazabına uğrayan topluluğun yahudiler olduğu ifade edilmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde bu sıfat onlar için kullanılmıştır. Ne varki, bu hükmün genelliğine hem yahudiler hem de bu surede sözü edilen müşrikleri ve Allah'ın tüm düşmanlarını kapsamına almaktadır. Onların hepsi Allah'ın düşmanıdır. Ve hepsi Allah'ın gazabına uğramıştır. Hepsi ahiretten ümitlerini kesmiştir. Ahirete ilişkin hiçbir umutları yoktur. Kafirler ölülerden, mezardakilerden umutlarını kestikleri gibi ahiretten hiçbir şey beklemezler. Çünkü kafirler ölümle herşeyin bittiğine inanırlar. Ölümden sonra dirilmeye ve hesaba çekilmeye inanmazlar.

Bu son sesleniş surenin tüm direktiflerini ve yönlendirmelerini içinde toplamaktadır. Bu nedenle sure onunla başladığı gibi yine onunla sona ermektedir. Bu surenin son direktifi olmaktadır. Böylece surenin yankıları insanların kalplerinde dalgalanıp gitmektedir...

MÜMTEHİNE SURESİNİN SONU

Saff Suresi

61

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 14

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure bütünü ile iki temel konuyu net bir şekilde açıklamayı hedef almaktadır. Bu iki ana konunun ayrıntıları sayılabilecek birtakım işaretleri ve uyarıları da kapsamaktadır.

Bu sure her şeyden önce müslümanın kalbine şu gerçeği yerleştirmektedir: İslam dini Allah'ın insanlığa gönderdiği en son ve en mükemmel dindir. Bundan önce o zamanki insanlığın tarihi şartlarına uygun düşebilecek başka şekilleri de vardır. Bu konuda peygamberlerin hayatında ve önceki toplumların tarihlerinde ona ilişkin çeşitli deneyimler yer almıştır. Tarihteki bu uygulamalar ve deneyimler tek olan bu dinin son şekli için birer hazırlık niteliğindedir. Dinin bu son şeklini yüce Allah peygamberliklerin sonuncusu yapmayı ve onu bütün yeryüzünde dinlerin hepsine üstün kılmayı dilemiştir.

Bu nedenle Hz. Musa'nın peygamberliğine değinmektedir. Hz. Musa'nın kendilerine gönderildiği toplumun ona eziyet ettiği, onun mesajından ayrılarak saptığı ve bu nedenle yeryüzünün de Allah dininin bekçileri ve sahipleri olma özelliklerini yitirdiği belirtilmektedir:

"Musa kavmine: "Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?" demişti. Onlar yoldan sapınca Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, yoldan çıkan milleti doğru yola eriştirmez."[1]

Hz. Musa'nın kavmi sapık bir halde yaşamaları sonucu, Allah ta onları saptırmıştı. Kalpleri kararmış, Allah ta onların kalplerini katılaştırmıştı. Çünkü yüce Allah sapmayı tercih eden bir toplumu doğru yola iletmez. İşte Hz. Musa'nın kavmi bu saptığı günden itibaren Allah'ın dinini ayakta tutma ve onun başına bekçi olma özelliğini yitirmişti.

Hz. İsa'nın peygamberliğini de hatırlatmaktadır. O'nun mesajının, Hz. Musa'nın mesajının bir devamı olduğunu, kendisinden önceki Tevrat'ı doğruladığını, son peygamberliğe zemin hazırladığını, kendisinden sonraki peygamberi müjdelediğini, kendisinden önceki semavi kitaba dayalı din ile son ilahi kitaba dayalı din arasındaki bağı gerçekleştirmek için geldiğini bu vesileyle ortaya koymaktadır.

1- Saf suresi, 5.

"Meryem oğlu İsa da: 'Ey İsrailoğulları! Ben size gönderilmiş Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmet adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim' demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince 'Bu apaçık bir büyüdür' dediler."[2]

Öyle ise Hz. İsa, Hz. Musa'dan sonra yükünü almakla görevlendirildiği ilahi dinin emanetini kendisinden sonra geleceğini müjdelediği peygambere teslim etmek için gelmiştir.

Allah'ın ilminde ve planında ilahi dinin geçirdiği bu aşamaların değişmeyen, sürekli, kalıcı bir noktada sona ermesi ve Allah'ın dininin yeryüzünde en son şekliyle, en son elçisi aracılığıyla yerleştirilip egemen kılınması daha önceden kararlaştırılmıştı:

"Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O'dur."[3]

Surenin apaçık birinci hedefi budur. Bunun üzerine ikinci hedef bina edilmektedir. Müslümanın bu birinci gerçeğin bilincine varması, inanç davasının tarihteki çizgisini kavraması ve bu konuda yeryüzünde ona ilişkin emanetin kendi omuzuna yüklenen payını düşünmesi ile bu emanetin yükümlülüklerini kavrama aşamasına gelir. Bu bilinç onu Allah'ın dinini onun istediği şekilde tüm dinlerin üzerine çıkarmak için samimi bir niyetle cihad etmeye, söz ile eylem arasında herhangi bir çelişkiye düşmeye iter. Müminin hem cihad yapmak istediğini açıklaması, hem de ondan geri kalması çok çirkin bir hareket olur. Nitekim rivayetlerin belirttiğine göre müslümanların bir kesimi bu tür çirkin bir pozisyona düşmüştür. Bu nedenle surenin girişinde bütün bir evrenin içindeki herşeyle birlikte Allah'ı takdis ettiği açıklandıktan sonra şöyle denmiştir:

"Ey iman edenler! Yapmıyacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"

"Yapmıyacağınız şeyi söylemek, Allah katında büyük gazaba sebeb olur."

"Doğrusu Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir demir gibi saf bağlıyarak savaşanları sever."[4]

Surenin ortalarına doğru inananları dünya ve ahiretin en kârlı ticaretine davet ediyor:

"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi?"

Allah'a ve Resulüne inanır, mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz bu sizin için en iyi yoldur."

"Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur."

"Seveceğiniz bir şey daha var: Allah'tan bir zafer ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele."[5]

Sure inananlara son bir çağrıyla noktalanıyor. Bu çağrıda müminlerin Hz. İsa'nın havarilerinin Allah yolunda kendisine yardımcı oldukları, yahudilerin yalanlamalarına ve Allah'a düşmanlık yapmalarına rağmen Allah'ın dinine sahip-

2- Saf suresi, 6. 3- Saf suresi, 9. 4- Saf suresi, 2-4. 5- Saf suresi, 10-13.

lendikleri gibi sahiplenmeleri gerektiği dile getirilmektedir.

"Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Tıpkı Meryem oğlu İsa'nın havarilere: 'Allah yolunda benim yardımcılarım kimdir?' dediğinde Havarilerin; 'Allah yolunun yardımcıları biziz' demeleri gibi. İsrailoğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkar etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler."[6]

İşte bu iki çizgi surenin içinde apaçık görünmektedir. Hemen hemen surenin tüm havasına egemendir. Daha sonra gönderiliş amacı ve tarihteki çizgisi böylece ortaya konan son peygamberliği yalanlayanların, tehdit edilmeleri ve eleştirilmeleri geliyor. Bu tehdit sürekli olarak bu iki ana çizgiyle beraber ve onunla birlikte veriliyor. Hz. İsa'nın geleceğini müjdelediği Hz. Muhammed'den -salât ve selâm üzerine olsun- söz ederken yüce Allah buyuruyor ki:

"Fakat o kendilerine açık deliller getirince, 'Bu apaçık bir büyüdür' dediler."

"İslama çağrılırken, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki zalimler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır."[7]

"Müşrikler istemese de dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O'dur."

Burada müslümanın vicdanında şu gerçek açıklık kazanıyor: Kendisinin bağlı bulunduğu islam, yüce Allah'ın, yeryüzüne son şekliyle gönderdiği, kendi dinidir. Bütün insanlık içinde inanç davasının ve emanetinin yükü kendi omuzlarına yüklenmiştir. Allah'ı sevdiği gibi O'nun yolunda cihad etmekle de yükümlüdür. Böylece müslümanın yolu aydınlanır, düşüncesinde herhangi bir bulanıklık kalmaz. Hayatın da bu konuda herhangi bir alacalık bulacalık yer almaz. Çok önceden Allah'ın ilminde ve planlamasında takdir edilmiş nasibi ve kendisi için belirlenmiş hedefi konusunda tereddüde ve kuşkuya düşmez.

Sure, müslümanı bu açık hedefe doğru yöneltirken aynı zamanda onu müslüman ahlâkına ve vicdanın duyarlılığına yöneltmektedir. Bu ise yapmayacağını söylememek, söz ile eylemin, dış ile için, gizli ile açığın birbiriyle tersleşmemesidir. Her anda ve her durumda kendini Allah'a adaması, davasına samimiyetle sarılması, sözleri ve eylemleriyle açık olması, emin adımlarla yoluna devam etmesi, tuğlaları birbirine kaynamış bir duvar gibi kardeşleriyle dayanışma içinde bulunmasıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

1- Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ı tesbih etmiştir. O, üstündür, hikmet sahibidir.

Bütün bir evrenin üstün güç sahibi, herşeyi eksiksizce yerleştiren yüce Allah'a boyun eğdiği surenin başında dile getiriliyor. Bu sure müslümanlara, bağlı

6- Saf suresi, 14. 7- Saf suresi, 7-8.

bulundukları islamın, Allah'ın dininin son halkası olduğunu, Allah'ın birliğine dayalı bu dinin bekçilerinin kendileri olduğunu açıklamaktadır. Kafirlerin ve müşriklerin inkarlarını ve ortak koşmalarını red etmektedir. Müslümanları bu dinin zafere ulaşması için cihada çağırmaktadır. Nitekim yüce Allah, müşrikler istemese de bu dini diğer tüm dinlere karşı üstün kılmayı takdir etmiştir. Surenin bu girişinden anlaşılıyor ki, müslümanların yüklendikleri emanet bütün bir evreni ilgilendiren bir emanettir. Uğrunda cihad etmeleri istenen inanç davası göklerde ve yerde bulunan tüm canlıların hayat davasıdır. Ve bu dinin diğer bütün dinlere üstün gelmesi evrensel bir niteliktir. Bütün bir evrenin üstün güç ve düzenleme sahibi Allah'a yönelişi ile mükemmel bir uyum sergileyen bir eylemdir.

Sonra yüce Allah müminlerden bir kesimin yanlış bir hareketinden dolayı onları ağır biçimde eleştiriyor. Bu yüce Allah'ın en çok nefret ettiği ve çok çirkin saydığı bir iştir. Özellikle inananların böyle bir eyleme girişmelerini korkunç bir şey olarak göstermektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا
عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ ﴿٤﴾

2- Ey iman edenler! Yapmıyacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?
3- Yapmıyacağınız şeyi söylemek, Allah katında büyük gazaba sebep olur.
4- Doğrusu Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlıyarak savaşanları sever.

Ali İbni Talha, İbni Abbas'tan rivayetle der ki; İbni Abbas şöyle söylemiştir: Cihad farz olmadan önce inanan bazı kimseler diyorlardı ki: Yüce Allah'ın bize işlerin en güzelini göstermesini isterdik ki biz de onu yapalım. Yüce Allah onların bu isteklerine bağlı olarak en çok sevdiği eylemin kesin bir şekilde inanmak ve imana karşı gelen ve onu kabul etmeyen isyankârlara karşı cihad etmek olduğunu peygamberine bildirdi. Cihad farz olduktan sonra müminlerden bazıları bu emirden hoşlanmadılar ve böyle bir iş onlara zor geldi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayetini gönderdi:

"Ey iman edenler! Yapmıyacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"
"Yapmıyacağınız şeyi söylemek, Allah katında büyük gazaba sebeb olur."

İbni Cerir ayetlerin tefsirinde bu görüşü tercih etmiştir.

İbni Kesir de tefsirinde der ki: Tefsir bilginlerinin çoğu bu ayeti şu şekilde yorumlamışlardır: Müminler cihadın farz olmasını arzu ettikten sonra cihadın farz kılınması ve ardından bazılarının ona yanaşmamaları üzerine bu ayet inmiştir. Bu ayeti aynen şu ayet gibi yorumlamışlardır:

"Daha önce kendilerine 'savaştan uzak durun, namazı kılın ve zekatı verin' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi üzerlerine farz kılınınca, onların; Allah'tan korkar gibi ya da bundan bir daha fazla insanlardan korkan bir grubu, "Ey Rabbimiz, niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, biraz daha mühlet

tanısaydın olmaz mıydı?" dedi. Onlara de ki; 'Dünya zevki kısa sürelidir. Ahiret ise sakınanlar için daha hayırlıdır. Orada kılpayı bile haksızlığa uğramazsınız."

"Nerede olursanız olun, surlarla tahkim edilmiş kalelerin içinde bile olsanız, ölüm sizi bulur."[8]

Katade ve Dehhak der ki; bu ayet "şöyle savaştık, böyle vuruştuk, şöyle sapladık, böyle yaptık" dedikleri halde böyle bir şey yapmayan bir kesimin ağzının payını vermek için inmiştir.

Ayetlerin normal akışından ve savaştan söz edilmesinden anlaşılıyor ki, bu ayetlerin iniş sebebi tefsir bilginlerinin çoğu tarafından belirtilen ve İbni Cerir tarafından tercih edilen görüştür. Şu kadar var ki, Kur'an hükümleri her zaman, ayetlerin indiği şartlardaki olaylardan daha geniş kapsamlıdır ve inmesine sebep olan şartların ve durumların çok ötelerine kadar uzanmaktadır. Bu nedenle biz iniş sebeplerini ortaya koyan rivayetleri ve olayın bu ayetlerle ilgisini kabul etmekle beraber onların anlamlarının kapsamlı ve genel olduğunu belirtmeden geçemiyoruz.

Bu ayetler, meydana gelen bir olay ya da olaylar üzerine bir paylamayla başlamaktadır:

"Ey iman edenler! Yapmıyacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"

Hemen ardından bu davranışı ve bu ahlâkı alabildiğine çirkin ve tiksindirici gösteren bir nefret ifadesi yer almaktadır:

"Yapmıyacağınız şeyi söylemek, Allah katında büyük gazaba sebep olur."

"Allah katında" büyük olan günah, en büyük günahtır. Çok iğrenç ve çok kötü bir iştir. Bu gerçekten alabildiğine tiksindirici, ürpertici bir davranıştır. Özellikle müminin vicdanında nefret uyandırmaktadır. İmanıyla kendisine seslenilen ve kendisine iman ettiği Rabbinin çağrısına kulak veren müminin vicdanında.

Üçüncü ayet onların yapmadıkları şeyi söyledikleri konuya doğrudan işaret etmektedir. Bu da cihad konusudur. Burada cihad konusunda Allah'ın sevdiği ve razı olduğu iş de belirtilmektedir:

"Doğrusu Allah kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlıyarak savaşanları sever."

Bu sadece savaşmak değildir. Allah yolunda savaşmaktır. Müslüman cemaatle dayanışma içinde onların safında savaşmaktır. Azimle ve direnerek savaşmaktır: **"Kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlıyarak savaşanları sever."**

Kur'an-ı Kerim, bu cüzün ilgili yerlerinde defalarca belirttiğimiz gibi, bir ümmet kuruyordu. Yeryüzünde Allah'ın dinini hayattaki yolunu ve insanlar arasındaki sistemini bir amanet olarak yüklenmeleri için onları yetiştiriyordu. Tek tek onların iç dünyalarını, ruhlarını ve vicdanlarını arındırmak, onları bir cemaat haline getirmek ve pratikte yaşanan bir eylem haline getirmek. Evet bunların hepsini bir anda yapmak gerekiyordu. Çünkü müslüman fert ancak bir cemaat içinde yetiştirilebilir. İslam ancak sağlıklı bağları bulunan, sağlıklı düzeni

8- Nisa suresi, 77-78.

bulunan, aynı zamanda toplumsal bir hedefi olan düzenli bir topluluk ortamında var olabilirdi. Ancak bu şartlarda teker teker her bireyiyle ilgilenebilirdi. Bu ise sözkonusu ilahi düzenin vicdanda, eyleminde ve bunlarla birlikte yeryüzünde ortaya konması ile mümkün olabilirdi. İslamın yeryüzünde yürürlüğe konması ancak bu ilahi düzenin sınırları içinde yaşayan, hareket eden, çalışan ve üreten bir toplumla mümkündür.

İslam bireyin vicdanına ve bireysel sorumluluğa son derece önem vermekle beraber bir kenara çekilmiş, her biri kendi başına bir manastırda Allah'a ibadet eden tek tek bireylerin dini değildir. Böyle bir durum islamı, bizzat bu bireyin vicdanında dahi gerçekleştiremeyeceği gibi bunun doğal bir sonucu olarak onun hayatında da islamı gerçekleştiremez.

İslam, bu şekilde bir yalnızlığı yaşatmak için gelmemiştir. Tam tersine insanların hayatına hükmetmek, onu yönlendirmek için gelmiştir. Her alandaki bireysel ve toplumsal çalışmaya egemen olmak için gelmiştir. İnsanlar bireyler halinde yaşayamazlar. Ancak topluluklar ve milletler halinde yaşayabilirler. İşte islamda, insanlığa bu haliyle hükmetmek için gelmiştir. İslam insanların toplu halde yaşamaları ilkesi üzerine kurulmuştur. Bu nedenle islamın bütün prensipleri ilkeleri ve düzenlemeleri hep bu sosyal hayata paralel şekilde belirlenmiştir. İslam bireyin vicdanına eğildiğinde bu vicdanı bir topluluk içinde yaşayan bir ferdin vicdanı olarak şekillendirmeye çalışır. Bireyi ve bireyin içinde yaşadığı topluluğu Allah'a yöneltir. Fert Allah'ın yeryüzündeki dinini, hayattaki yolunu ve insanlar içindeki sistemini koruma emanetini omuzunda taşıyarak bu topluluk içinde yaşar.

Davanın ilk gününden itibaren islami bir toplum veya müslüman bir cemaat kurulmuştur. Bu topluluğun kendisine özgü sözlerine itaat edilen bir liderliği vardır. Bu Hz. Peygamber'in liderliğiydi. Bireyleri arasında sosyal bağlar bulunuyordu. Yapısı da diğer tüm topluluklardan farklı idi. Aynı zamanda bu topluluk içinde yaşayan her insanın, kalbine ve vicdanına dayanan kendisine özgü prensipleri, gelenek ve görenekleri vardı. Evet bunların hepsi Medine'de islam devleti kurulmadan önce gerçekleşmişti. Hatta bu cemaatın kurulması, Medine'deki devletin kurulmasına yol açan en önemli sebepti.

Bu üç ayeti gözönünde bulundurduğumuzda görüyoruz ki burada bireysel ahlâk, sosyal ihtiyaçlar dini inancın gölgesinde bütünleşmiştir. Çünkü bu inanç karekteri gereği, insanların hayatında bir güç halinde, başında koruyucuları ve bekçileri bulunan bir sistem altında gerçekleşmesini gerektirir.

İlk iki ayet inananların yapmadıklarını söylemelerini tenkid etmekte ve onun cezasına değinmektedir.

Bu iki ayet müslümanın kişiliğindeki en köklü karekteri çizmektedir. Doğruluk ve dürüstlük. İçi ile dışının, sözü ile eyleminin bir olması. Hem de kesin bir şekilde. Üçüncü ayette sözü edilen savaş konusunu da içine alacak ve daha ötelere sarkacak şekilde.

Müslümanın kişiliğindeki bu özelliğe Kur'an-ı Kerim çoğu zaman dikkat çekmektedir. Peygamberin sünneti de aynı çizgiyi izleyerek tekrar tekrar ona par-

mak basarak önemini pekiştirmektedir. Yüce Allah yahudileri eleştirirken buyuruyor ki:

"Siz kitabı okuduğunuz halde insanlara (başkalarına) iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Bunun yanlış olacağını düşünemiyor musunuz?"[9]

Münafıkları eleştirirken diyor ki:

"Yüzüne karşı peki derler, fakat onların bir grubu yanından ayrıldıktan sonra geceleyin aleyhinde sana verdikleri sözle bağdaşmayan komploları kurarlar. Hiç şüphesiz Allah onların geceleri kurdukları komploları yazıyor. Sen aldırış etme, Allah'a güven. Vekil olarak Allah sana yeter."[10]

Yine münafıklarla ilgili olarak buyuruyor ki:

"Kimi insan varki, dünya hayatı ile ilgili konuşması hoşunuza gider, ve en amansız düşman olduğu halde kalbindeki duyguların samimi olduğuna Allah'ı şahit gösterir. İş başına geçince yeryüzünde kargaşa ve bozgunculuk çıkarmaya ekini ve nesli mahvetmeye çalışır. Oysa Allah kargaşa ve bozgunculuk çıkarmayı kesinlikle sevmez."[11]

Hz. Peygamber diyor ki: "Münafığın alameti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, emanete ihanet eder."[12]

Bu anlamdaki hadisler pek çoktur. Aşağıda vereceğimiz hadis her halde Hz. Peygamberin bu konudaki en önemli, en derin içerikli direktiflerinden biridir.

İmam Ahmed ve Ebu Davud Abdullah İbni Amir İbni Rebia'dan rivayet ederler ki; Abdullah şöyle demiştir: Ben çocuk iken Hz. Peygamber bize gelmişti. O sırada ben oyun oynamak için dışarı çıkmıştım. Annnem: "Abdullah buraya gel, sana birşey vereceğim." diye beni çağırmıştı. Hz. Peygamber "Ona ne verecektin?" diye sordu. Annem: "Hurma" dedi. Hz. Peygamber "Eğer ona vadettiğini vermeseydin aleyhine bir yalan yazılacaktı" buyurdu.

Herhalde bu nedenle bu tertemiz ve berrak peygamberlik kaynağından beslenen İmam-ı Ahmed İbni Hanbel çok uzak mesafelerden hadis öğrenmek üzere gittiği bir adamdan hadis rivayet etmekten vazgeçmiştir. Çünkü adamın boş torbayı eline alıp içinde yem varmış gibi katırını çağırdığını ve onu kandırdığını görmüştü. Bunun üzerine İmam katırını kandıran birisinden rivayet etmekte sakınca görmüş ve ondan hadis almaktan kaçınmıştır!

İşte bu müslümanın vicdanındaki ve şahsiyetindeki tertemiz, derin ahlâki yapıdır. Yeryüzünde Allah'ın sistemini kuracak ve onu ayakta tutacak olan insanlara en yakışan ahlâk yapısı da budur. İşte bu sure bu ahlâki yapıyı ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda yüce Allah'ın bu görevi yerine getirmeleri için hazırladığı müslüman topluluğun eğitim halkalarından biridir.

Bu ayetlerin indikleri sırada doğrudan ele aldıkları konuya, yani cihad konusuna geldiğimizde ise üzerinde konuşulmaya, düşünmeye ve ibret almaya değer birçok konular görürüz.

9- Bakara suresi, 44.
10- Nisa suresi, 81.
11- Bakara suresi, 204-205.
12- Bu hadisi Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesei Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

Herşeyden önce burada kendimizi, geçici zaaf anları ile karşıkarşıya bulunan insan psikolojisiyle, insanın iç dünyası ile yüzyüze buluyoruz. Bu zaaf durumlarında Allah'tan, sürekli hatırlatmasından, sürekli yönlendirmesinden ve sürekli eğitiminden başka hiçbir şey insanı koruyamaz ve kurtaramaz. İşte müslümanlardan bir topluluk bazı rivayetlerde Mekke'de heyecan ve duygusallıktan kaynaklanan iç tepkileri nedeniyle Allah'ın kendilerine savaş izni vermesini arzu eden, fakat Mekke'de sürekli savaştan el çekmeleri namaz kılmaları, zekat vermeleri emrediliyordu. Medine'ye hicret ettikten sonra bu topluluğa: "**Kendilerine savaş farz kılındığında ise**" Allah'ın belirlediği uygun zamanı gelince Medine'de savaş emri verildiğinde ise:

"**Daha önce kendilerine 'savaştan uzak durun, namazı kılın, zekatı verin' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi üzerlerine farz kılınınca, onların; Allah'tan korkar gibi ya da bundan bile daha fazla, insanlardan korkan bir grubu, 'Ey Rabbimiz, niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, bize biraz daha mühlet tanısaydın olmaz mıydı?' dediler. Onlara de ki: 'Dünya zevki kısa süreli-dir. Ahiret ise sakınanlar için daha hayırlıdır. orada kıl payı bile haksızlığa uğ-ramazsınız.**"[13]

Ya da bunlar Medine'deki bir müslüman topluluktu. Allah katındaki en güzel işin ne olduğunu soruşturup onu yapmak istiyorlardı. Bu eylemin cihad olduğu kendilerine bildirilince hoşlanmamışlardı!

Bu kadarlık bir duruş dahi gözlerimizin açılması için yeterlidir. İnsanın psikolojik yönden sürekli olarak takviyeye, telkinlere ve direnişe ilişkin öğütlere muhtaç olduğunu anlıyoruz. Özellikle zor şartlada, ağır yükümlülükler altında bu tür takviyelere ihtiyacı daha da zorunlu hale gelmektedir. Müslüman ancak bu desteklerle yolunda doğru ilerleyebilir. Zaaf anlarına karşı galip gelebilir ve sürekli olarak daha uzak ufuklara gözlerini dikebilirler. Ayrıca şu gerçeği de öğreniyoruz ki, rahat olduğumuz durumlarda görev ve yükümlülük isterken mütevazi olmamız gerekmektedir. Olabilir ki Cenabı Allah bizi o durumda herhangi bir işte görevlendirdiğinde onun üstesinden gelemeyiz. Görevimizi hakkıyla yerine getiremeyiz! Nitekim burada ilk müslüman nesilden bir topluluk zaafa düşmekte ve yapamayacakları şeyleri söylemektedir. Sonuçta yüce Allah onları sert bir şekilde azarlamakta ve onların bu eylemini, bu durumunu ürpertici bir şekilde kınamaktadır.

İkinci olarak yüce Allah'ın birbirine kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak savaşanları sevmesi üzerinde durmalıyız. Allah yolunda savaşmaya ilişkin bu köklü, güçlü teşvik üzerinde durup düşünmeliyiz. Burada herşeyden önce kaydedilmelidir ki, savaşı istememe, geri kalma ve ondan çekinme hali bu teşvikle kapatılmak istenmektedir. Şu kadar varki belli olaydaki bu ilginç sebep sözkonusu teşviğin genel olmasına ve bu sebebin ötesinde sürekli bir hikmetin bulunmasına engel değildir.

Hiç şüphesiz islam, savaşı arzu etmez ve savaşı sevdiği için onu istemez. İslam şartlar kendisini zorladığı için ve savaşın ardındaki hedef büyük olduğu için

13- Nisa suresi, 77.

onu farz kılar. Çünkü islam, insanlığı ilahi sistemin en son ve değişmez şekli ile karşılar. Bu sistem sağlıklı fıtrata uygun düşmekle beraber ruhlara birtakım yükümlülükler getirir. Böylece onları üstün seviyelere çıkarmak ister. Bu üstün derecelere ulaşıp orada kalmalarını arzu eder. Ne var ki bu yeryüzünde ilahi sistemin yerleşmesini istemeyen pek çok kuvvetler de bulunmaktadır. Çünkü islam bu güçlerin sahte, basit değerlere dayalı olan birçok ayrıcalıklarını ellerinden alır. İslamın öngördüğü sistem, hayata yerleşip hakim olduğunda bu tür güçlerle savaşır ve onları kökten söküp atar. Bu sahte güçler, imanın ve onun öngördüğü yükümlülük düzeyinden insanları geride bırakmak için onların zaaflarını kullanmaya çalışırlar. Ayrıca bilinçsizliklerini ve önceki nesillerden gelen gelenekselleşmiş yanlış anlayışları istismar etme çabasına girerler. Bunlarla ilahi sisteme ve onun yoluna dikilmek isterler. Zaten kötülük saldırgan, batıl, kendini beğenmiş ve şeytan da her zaman çirkin işlere teşvik etmektedir. Bu nedenle iman davasına sahip çıkanların ve ilahi sistemin bekçilerinin, kötülüğün işbirlikçilerini ve şeytanın dostlarını yenebilmeleri için güçlü olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Hem ahlâk yönünden güçlü hem de savaş yönünden güçlü. Yine ortaya çıkıyor ki bu iman davasına sahip olanların, yeni sistemin davetinin özgürlüğünün, bu sisteme inanç özgürlüğünün ve onun belirlenmiş sistemine uygun olarak çalışma özgürlüğünün güvencesi için tek çare savaş olduğunun, savaşmaları gerektiğinde kesinleşmektedir.

Müslümanlar Allah yolunda savaşırlar. Kendi çıkarları için veya ırk, toprak, soy ve aile gibi herhangi bir tutkunluk ve asabiyet yolunda savaşmazlar. Yalnız Allah yolunda, sadece Allah için, sırf Allah'ın sözünü yüceltmek için savaşırlar. Nitekim Hz. Peygamber buyuruyor ki: "**Kim Allah'ın sözünü yüceltmek için savaşırsa o Allah'ın yolundadır.**"[14]

Allah'ın sözü, O'nun iradesini ifade eder. Allah'ın biz insanlara açıklanan iradesi bu evrenin bütünüyle istikametinde seyrettiği evren yasasıyla uyum sağlayan, bütünleşen iradesidir. Bütün bir evren bu iradeye bağlı olarak Rabbini övgüyle takdis etmektedir. İslam ile gelen Allah'ın son şeklini almış olan sistem evrenin bu yasasıyla tamamiyle uyum içindedir. Bu yasa evrenin tümünü içindeki insanlarla birlikte Allah'ın şeriatına bağlar. Onun yasası ile hükmeder hale getirir. Allah'tan başkaları tarafından belirlenen yasalara değil.

Bazı bireylerin, birtakım sınıfların ve kimi devletlerin bu sisteme karşı direnmeleri doğaldır. Elbetteki islam kendisine karşı koyan bu güçlere rağmen yoluna devam edecektir. Bu sistemin zafere ulaşması ve yeryüzünde Allah sözünün gerçekleşmesi için müslümanların cihad etmeleri kaçınılmaz bir gerekliliktir. İşte bunun için yüce Allah taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş bir bina gibi saf tutarak kendi yolunda savaşanları sever.[15]

Üçüncü olarak mücahidlerin savaşırken taşımaları gereken ve Allah'ın sevdiğini belirttiği durum üzerinde biraz düşünmeliyiz: "**Kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak.**" Bu aslında bireysel bir sorumluluktur. Fakat toplumsal şekilde ortaya çıkan bireysel bir sorumluluk. Düzenli bir cemaat için-

14- Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesei rivayet etmiştir.

15- Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" adlı kitabının "Dünya Barışı" isimli bölümüne bakınız.

deki bireysel sorumluluk. Çünkü islama karşı koyanlar toplu güçler halinde O'na karşı koymaktadırlar. Büyük kitleler halinde O'na saldırmaktadırlar. Bu nedenle islam ordularının da düşmanlarını düzgün, düzenli ve saflar halinde karşılamaları gerekmektedir. Sağlam ve dayanıklı birlikler halinde düzene girmeleri gerekir. Çünkü bu dinin temel özelliği budur. Üstün ve galip gelmesi, topluma hakim olması, birbirine bağlı, birbiriyle uyumlu bir topluluk meydana getirmesi O'nun en önemli özelliğidir. Tek başına ibadet eden, yalnız başına savaşan ve tek başına yaşayan toplumdan kopuk fertlerin sergilediği tablo bu dinin tabiatından tamamen uzaktır. Bu tek tek bireyler cihad halinde veya bundan sonra hayata hakim olma konusunda sistemin gerekliliğinden tamamen uzaktırlar.

Yüce Allah müminler için sevdiğini ifade ettiği bu manzara onların dinlerinin tabiatını da çiziyor kendilerine. Onlara yolun işaretlerini açıklıyor. Eşsiz yapısını da ortaya koyuyor. **"Kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak."** Bu öyle bir yapıdır ki bütün tuğlaları birbiriyle yardımlaşmakta, birbirine dayanmakta ve kenetlenmektedir. Her tuğla kendi görevini yerine getirmekte ve her biri kendi yediğini kapatmaktadır. Çünkü bir tuğla yerinden ayrıldığında ileriye veya geriye alındığında yanındaki ve altındaki diğer tuğlalarla bütünleşip kenetlenmediğinde duvarın tamamı yıkılma tehlikesi ile karşıkarşıya kalır. Bu genel anlamı ifade eden soyut bir benzetme değil, gerçeği tasvir eden bir ifadedir. Cemaatın yapısını, cemaat içindeki bireylerin birbirleriyle bağlarını tasvir eden bir ifade. Belirlenen düzen içinde, belirlenen hedefe doğru yöneltilen inanç bağını ve hareket bağını ortaya koymaktadır.

Bundan sonra sözkonusu ilahi sistemin islamdan önceki peygamberler döneminde gerçekleşen aşamalarının tarihi sürecini vermeye geçmektedir:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ
فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾
وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ
يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾

5- Musa kavmine: " Ey kavmim! Benim Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?" demişti. Onlar yoldan sapınca Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, yoldan çıkan milleti doğru yola eriştirmez.

6- Meryem oğlu İsa'da: "Ey İsrailoğulları! Ben size gönderilmiş Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o kendilerine açık delillerde getirince, "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.

İsrailoğullarının kendilerini Firavun ve ileri gelenlerinden kurtaran Peygamberi önderleri ve öğreticileri olan Hz. Musa'ya karşı eziyetleri çok boyutludur. Hz. Musa'nın onların eksikliklerini, eğriliklerini kapatmak için verdiği uğraş çok yo-

rucu, zor ve sıkıntılı bir uğraştır. Kur'an-ı Kerim çeşitli kıssalarda bu bıktırıcı eziyetlerin ve uğraştaki zorlukların değişik türlerinden tablolar sunmaktadır.

Hz. Musa onları Firavun'dan kurtarmak için çalışırken onun zulmüne ve baskısına karşı direnirken, onlar Firavun'a boyun eğerek rahat içinde yaşıyorlardı. Üstelik Hz. Musa'ya bu mücadelesinden dolayı da kızıyorlardı. O'nu kınıyarak eleştirerek şöyle diyorlardı: **"Sen gelmezden önce de, geldikten sonra da işkence çektik."**[16] Sanki onlar Hz. Musa'nın Peygamberliğinden bir hayır görmediklerini ifade ediyorlardı veya bu son uğradıkları eziyetlerinin sorumluluğunu O'na yüklemek istiyorlardı.

Tek olan Allah'ın adıyla Firavun'un zulmünden kurtarır kurtarmaz onlar tekrar Firavun'a ve ileri gelenlerine tapmaya eğilim duymuşlardı. Halbuki yüce Allah onları Firavundan kurtarmış ve onu gözlerinin önünde boğmuştu:

"İsrailoğullarını denizden karşıya geçirdik. Yolda putlarına tapan bir topluma rastladılar, bunun üzerine: 'Ey Musa, bu adamların nasıl ilahları varsa bize de öyle ilahlar yap' dediler. Musa da onlara: 'Siz gerçekten cahil bir toplumsunuz' dedi."[17]

Hz. Musa ilahi emirlerin yazılı olduğu levhaları almak için sözleşmesi gereği Rabbinin emrettiği dağa çıkar çıkmaz, hemen Samiri onları sapıklığa düşürdü:

"Samiri, o erimiş altınlardan böğüren bir buzağı heykelini yontarak İsrailoğullarının önlerine dikti. Onlar da birbirlerine 'İşte sizin ve Musa'nın ilahı budur, fakat Musa onu unuttu' dediler."[18]

Sonra onlar çölde yüce Allah'ın kendilerine verdiği bıldırcın etini ve kudret helvasını beğenmeyerek dediler ki:

"Hani dediniz ki, 'Ya Musa, biz tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız. Rabbine dua et de yerin bitirdiği sebze kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın.' Musa da 'Siz hayırlıyı daha değersizi ile mi değiştirmek istiyorsunuz? Öyleyse bir şehre ininiz. Orada ne isterseniz var' dedi."[19]

Kesmekle yükümlü kılındıkları inek olayında da bir sürü tartışmışlar, neden ve sebep aramışlar. Kendi peygamberlerine ve Rabblerine karşı terbiyesizlik ve edebsizlik yaparak şöyle demişlerdi:

"Onlar; 'Rabbine dua et de o sığırın nasıl olduğunu açıklasın' dediler. Musa da; 'Rabbim, 'O sığır ne yaşlı ve ne de körpe olup bu ikisi arasında orta yaşlıdır' diyor, haydi size emredileni yapın' dedi."

"Onlar: "Rabbine dua et de bize o sığırın rengini bildirsin' dediler. Musa da: 'Rabbim, 'O sığır görenlerin gözüne hoş gelecek parlak sarı renktedir' diyor' dedi."

"Onlar: 'Rabbine dua et de bu sığırı bize iyice tanımlasın. Biz sığırları birbirinden ayıredemez olduk. Allah dilerse bu karışıklığın içinden çıkarır' dediler."[20]

Sonra kendileri için kutsal bir tatil günü istemişler. Cumartesi günü kendilerine kutsal bir gün olarak tayin edilince bu sefer onun yasaklarını çiğnemişlerdi.

16- Araf suresi, 129.
17- Araf suresi, 128.
18- Taha suresi, 88.
19- Bakara suresi, 61.
20- Bakara suresi, 68-70.

Yüce Allah'ın kendilerine fethedeceklerini müjdelediği kutsal yurdun önünde durmuşlar, yüz çevirerek, boyun bükerek Hz. Musa'ya şöyle demişlerdi:

"Dediler ki: 'Ya Musa, orada zorba bir kavim var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya kesinlikle girmeyiz. Eğer çıkarlarsa o zaman oraya gireriz.'"(21)

Teşvikler ve cesaretlendirmeler ard arda tekrar edilince bu sefer şımarıp inkara kalkışmışlardı:

"Dediler ki: 'Ey Musa, onlar orada oldukları sürece biz oraya kesinlikle girmeyiz. Git sen Rabbin ile birlikte savaş, biz burada kalıyoruz.'"(22)

Bazı hadislerde ifadesini bulduğu gibi, onlar Hz. Musa'ya karşı yersiz sorular, teklifler, isyanlar diretmeler ve saçma temellere dayalı kişisel ithamlarla dikilip durmuşlardır.

Burada ayet-i kerime Hz. Musa'nın sevgi ve sitem içerisinde onlara söylediği şu sözleri hatırlatmaktadır:

"Musa kavmine: 'Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?' demişti. Onlar yoldan sapınca Allah ta kalplerini saptırmıştı. Allah yoldan çıkan milleti doğru yola eriştirmez."

Onlar gerçekten bunu kesin biliyorlardı. Bu ifade hatırlatma ve sitem üslubunu kullanmaktadır.

Sonuçta doğrulmaları için gereken bütün şartlar ortaya konmasına rağmen onlar sapıklığı tercih ettikleri için Cenabı Allah ta onların sapıklığını artırmış, kalplerini de saptırarak hidayete elverişsiz bir hale getirmiştir. Onlar sapıklığı tercih etmiş, Cenabı Allah ta onlara ebedi sapıklığı vermiştir: **"Allah sapıklığı tercih eden topluluğa doğru yola eriştirmez."**

Böylece onların Allah'ın dinini ayakta tutma görevleri de sona ermiş, bu sapıklık ve eğrilik hali üzerinde bulundukları için, sözkonusu büyük görevi üstlenme yeteneklerini yitirmişlerdir.

Ardından Meryem oğlu Hz. İsa gelmiştir. İsrailoğullarına şu gerçeği bildirmek için:

"Ey İsrailoğulları ben, Allah'ın size gönderdiği Peygamberiyim."

Yoksa Hz. İsa onlara: "İlahı oluşturan üç unsurdan biri kendisinin Allah olduğunu, Allah'ın oğlu olduğunu ya da ilahı oluşturan üç unsurdan biri olduğunu söylememiştir."

"Meryem oğlu İsa'da: "Ey İsrailoğulları! Ben size gönderilmiş Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra da gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeliyici olarak geldim' demişti."

Bu ifade peygamberliğin birbirine bağlı halkalarını tasvir etmektedir. Bu halkaların biri diğerine görevi devretmekte, fakat esas itibariyle her biri diğerine bağlı bulunmaktadır. Hepsinin yönelişi ve hedefi birdir. Gökten yere uzanmaktadır. Birbirine bağlı uzun bir zincir içindeki halkalar ardarda gelmektedir. Bu tablo ayrıca Allah'ın işine ve sistemine uygun bir tablodur. Bu sistemin temeli birdir sadece şekilleri değişmektedir. İnsanlığın hazırlığına, ihtiyaçlarına, güçle-

rine uygun olarak. Deneyimlerine ve bilgi seviyesine uygun olarak. İnsanlık, akli olgunluk ve bilinç aşamasına ulaştığında bu zincirin son halkası gelmektedir. En son şekli ile kuşatıcı ve eksiksiz olarak sözkonusu deneyimlerin ışığı altında olgun akla hitap etmektedir. Bu aklın kendi sınırları içinde çalışması için onu özgürlüğe kavuşturmaktadır. Bütün insanlık için belirlenmiş ilahi sistemin çerçevesi içinde bu sistem insanın yetenekleri, gücü ve enerjileriyle uyum içinde bulunmaktadır.

Hz. İsa'nın bizim peygamberimiz olan Hz. Ahmed'i müjdelediği Kur'an'ın bu ayetiyle sabittir. İster eldeki İnciller bu müjdeye yer versin, ister yer vermesin. Bu İncillerin yazılmasında izlenen yol ve bu yolu kuşatan şartlar nedeniyle bu konuda İncilleri kaynak olarak kullanmamayacağımız apaçık bir gerçektir.

Kur'an-ı Kerim Arap yarımadasında bulunan yahudi ve hristiyanlara okunmuş ve onlara şu ayet duyurulmuştu:

"Onlar adını ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları şu okumayazmasız (ümmi) peygambere uyarlar. O onlara iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar, temiz şeyleri helal eder, murdar şeyleri haram kılar, omuzlarındaki ağır yükümlülükleri boyunlarındaki zincirleri kaldırır."

Onların Abdullah İbni Selam gibi sonradan müslüman olan samimi bazı bilginleri hahamların gizlemek üzere anlaştıkları ve birbirlerine tavsiye ettikleri bu gerçeği itiraf etmişlerdir. Tarihi kaynaklardan da açıkça anlaşılıyor ki: Yahudiler o sırada zamanı yaklaşan bir peygamberin gelmesini bekliyorlardı. Aynı şekilde Arap yarımadasında yalnız başına yaşayan bazı hristiyan bilginlerde onun gelmesini bekliyorlardı. Ne var ki yahudiler bu peygamberin kendilerinden olmasını istiyorlardı. Yüce Allah O'nun başka bir kavimden, Hz. İbrahim'in soyundan olmasını dileyince bu ilahi takdiri beğenmediler ve ona karşı savaştılar!

Hangi açıdan bakarsak bakalım bu tür haberler konusunda Kur'an'ın açık hükmü en kesin kaynaktır ve bu konuda en son söz O'nundur.

Surede bundan sonra gelen ayetlerden anlaşılıyor ki bu ayetler yahudi ve hristiyanı ile tüm İsrailoğullarının kendi kitaplarında müjdelenen peygamberi nasıl karşıladıkları ile ilgili olarak gelmişlerdir. Onların peygamberimizin bu şekilde karşılamalarını yadırgımaktadırlar. Yüce Allah'ın tüm diğer dinlere üstün kıldığı ve son din olarak belirlediği yeni dine karşı ne tür tuzaklara başvurdukların anlatmaktadırlar. **"Fakat O kendilerine açık deliller getirince: 'Bu apaçık bir büyüdür' dediler."**

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٧ يُرِيدُونَ
لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۝٨
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۝٩

7- İslama çağırılırken Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.
8- Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki zalimler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır.
9- Müşrikler istemese de dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O'dur.

İsrailoğulları yeni gelen dine karşı düşmanca bir tutum içine girmişlerdi. Bir dizi hilelere ve saptırmalara başvurmuşlardı. Çeşitli yollara ve yöntemlere başvurarak ona karşı savaşmışlar ve bu çirkin savaş o gün bugündür devam etmektedir. İsrailoğulları önce ona karşı ithamlarda bulunarak savaştılar. "**Kendilerine apaçık belgeler gelince bu apaçık bir büyüdür dediler.**" Tıpkı ilahi kitabı olmayan ve yeni dinin geleceğinden, müjdesinden haberi olmayan müşrikler gibi. Sonra bu savaşlarını hile ve oyunlarla sürdürdüler, islam ordusu içine şüphe ve desiseler sokmaya çalıştılar. Medine'de Muhacir ile Ensarı birbirine düşürmeyi planladılar. Ensar ile Evs ve Hazrec kabilelerinin arasını açmaya çalıştılar. Sonra bazen münafıklarla bazen de müşriklerle işbirliği yaparak komplolar kurdular. Bu yolla islama karşı savaştılar. Bazen Hendek savaşında olduğu gibi islamın saldırgan düşmanlarına katılarak bu mücadeleyi sürdürdüler. Hz. Aişe'ye karşı oluşturulmuş iftira olayında Abdullah İbni Übey İbni Selül vasıtasıyla asılsız haberleri yayarak da bu çarpışmayı sürdürmeye çalıştılar. Daha sonra Allah'ın düşmanı Abdullah İbni Sebe vasıtasıyla Hz. Osman dönemindeki kargaşayı körüklediler. İslama karşı savaşlarını Hadise, Siyere ve Tefsire karıştırdıkları yalanlar ve uydurmalarla sürdürdüler. Çünkü onlar Kur'an-ı Kerim'e yalan ve uydurma şeyler yakıştırmaktan aciz düşmüşlerdi.

Şu ana kadar bu savaş bir an dahi dinmemiş ve sona ermemiştir. Dünya siyonizmi ve haçlı zihniyeti bugünde islama karşı hile ve tuzaklarını sürdürmektedir. Nesiller boyunca aralıksız ve amansız bir şekilde bu iki kitle islama karşı saldırılarını ve mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Doğu'da haçlı seferleri ile ona karşı savaşmışlar, batıda ise İspanya'daki savaşlarla mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Ortadoğu'da ise son hilafet devletine karşı iğrenç bir savaşa girmişler. "Hasta adam" dedikleri bu ülkeyi paramparça edip bir miras gibi aralarında paylaşmışlardır. İslam yurdunda sahte kahramanlar yaratmaya ihtiyaç duyduklarında islama karşı bu kinlerini kusmaya ve bu planlarını uygulamaya kendini adayan sözde kahramanlar ileri sürmüşlerdir. Bunlar "halifeliği" yıkmak ve islami idarenin en son şekli ve görüntüsünü yok etmek istediklerinde .....'de "**bir kahraman**" yarattılar! Omuzlarından kaldırıp onu şişirdiler. Göstermelik olarak başkenti işgal eden ve vatandaşların gözünde bir kahraman yaratmayı amaçlayan müttefik güçlerin orduları da bir bir geri çekildiler. Artık bu kahraman vasıtasıyla rahatlıkla halifeliği kaldıracak, Arap alfabesini yürürlükten kaldıracak ve Türkiye'yi diğer müslüman milletlerden ayırabileceklerdi. Türkiye'nin dinle ilgisi bulunmayan medeni, laik bir devlet olduğunu söyleyebileceklerdi. Siyonizm ve haçlı zihniyeti islamın herhangi bir ülkesinde islama ve islami hareketlere son darbeyi indirmek istediğinde bu türden sahte kahramanlar türetmeyi bir gelenek haline getirmişdir. Böylece bu sahte kahramanı din bağının ve tutkusunun yerine geçirmekte, dinin sancağını bir kenara itip onu bayraklaştırmaktadır.

"Onlar gözleriyle Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki zalimler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır."

Bu ayet-i kerime önemli bir gerçeği dile getirmekte ve aynı zamanda ağıt yakmayı, hafife almayı çağrıştıran bir tablo çizmektedir. Bu gerçeğin ta kendisidir. Onlar kendi ağızlarıyla **"Bu Kur'an apaçık bir büyüdür"** diyorlardı. Yine dini yok etmek için çeşitli oyunlara ve tuzaklara başvuruyorlardı. Burdaki tablo onların çirkin bir çaba içinde olduklarını sergiliyor. Çünkü onlar güçsüz, cılız imkanları ile kendi üfürmeleriyle Allah'ın nurunu söndürmeye çalışıyorlar!

"Kafirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır."

Allah'ın sözü bütünüyle doğrudur, nurunu Hz. Peygamber'in hayatında tamamlamış. Allah tarafından seçilen ilahi sistemin gerçeğe dayalı canlı bir örneği olarak islam toplumunu ortaya çıkarmıştır. Belli başlı özellikleri bulunan ve çizilmiş bir sınırı olan bir şekilde bu cemaati, bu toplumu gün yüzüne çıkarmıştır. Kendisinden sonra tüm nesillerin gözleri önüne getirmiştir. Bu seçkin topluluğun kitapların sayfaları arasında teorik olarak bulunan bir toplum olmasını istememiş, realiteler dünyasında onu bir gerçek olarak gözler önüne sermiştir. Nurunu tamamlamış, dinini eksiksiz kılmış, böylece onlara büyük nimetini sunarak islamı onlara din olarak seçmiştir. İslamı sevdikleri, uğrunda savaştıkları, ateşe girmeye razı olup onu terkederek küfre dönmeye razı olmadıkları bir din kılmıştır. Böylece din gerçeği hem gönüllerde hem yeryüzünde egemen olmuştur. Bu gerçek bugün halâ yeryer dirilmektedir. Nabzı atmakta ve silkinip ayağa kalkmaktadır. İslama ve müslümanlara karşı sergilenen onca savaşlara, hilelere, cezalandırmalara, soyutlamalara ve ağır zulümlere, işkencelere rağmen! Çünkü Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek, kulların ellerindeki ateş ve demirle onu bastırmak mümkün değildir. Azgın zalim diktatörler, siyonistlerin ve haçlı zihniyetinin türettiği sahte kahramanlar bu uzak hedefe ulaştıklarını hayal etseler de Allah'ın bu nurunu söndüremeyeceklerdir.

Allah'ın takdiri bu dini hakim kılmayı dilemiştir. Öyle ise bunun gerçekleşmesi zorunludur, kesindir:

"Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O'dur."

Yüce Allah'ın bu din için onun **"doğru yol ve hak din"** olduğuna tanıklık etmesi, tanıklığın en büyüğüdür. Bu konuda söylenecek en kesin söz budur. Bunun ötesinde bir tanıklığa gerek yoktur. Zaten Allah'ın iradesi tamamlanmış ve bu din tüm dinlere karşı üstün gelmiştir. Bir din olarak tüm dinlerin üstüne çıkmıştır. Onun gerçekliği ve yapısı karşısında hiçbir din ayakta duramaz. Putperest dinler zaten bu konuda hiçbir şansa sahip değillerdir. İlahi kitaba dayalı dinlere gelince bu din onların sonuncusudur ve o halkanın en son, en kapsamlı ve en mükemmel şeklidir. Öyle ise bu din ilahi dinler içinde de sonuna kadar onların en üstün ve en mükemmeli olmaya devam edecektir.

Bu dinler tahrifata uğramış, değiştirilmiş, paramparça edilmiş, kendilerinden olmayan şeyler ilave edilmiş, bazı yerleri çıkarılmış ve artık hayata yön vere-

bilecek yeteneklerini ve özelliklerini yitirmiş bir hale düşmüşlerdir. Bunlar oldukları gibi kalıp, tahrif edilmemiş, değiştirilmemiş olsalardı bile bunlar zamanı geçmiş dinlerdir. Sürekli değişen hayatın bütün ihtiyaçlarına cevap verecek kapsamlılıktan uzaktırlar. Çünkü bunların her biri Allah'ın takdirinde sınırlı bir zaman içinde gönderilmiştir.

İşte bu, Allah'ın dininin yapısı ve gerçekliği açısından gerçekleşmesidir. Hayattaki gerçeklik açısından baktığımızda ise Allah'ın vaadi bir kere gerçekleşmiş ve bu din bir güç, bir gerçeklik ve bir idare biçimi olarak bütün dinlere üstün gelmiştir. Yeryüzünün büyük bir bölümü bir asır içinde ona boyun eğmiş ve onun hükmü altına girmiştir. Sonra bu din barışçı bir yolla Asya ve Afrika'nın içine doğru yayılmış ve bu dine sırf çağrı yoluyla ilk cihad hareketlerinin süresi boyunca islama girenlerin beş katı onunla müşerref olmuştur. Dünya siyonizmi ve dünya haçlı zihniyetinin .....'deki son halifeliği kendilerinin türettiği **"kahramanın"** vasıtası ile ortadan kaldırmasından bu yana islam halâ hiçbir devlete dayanmadan ve dünyanın dört bir yanında aleyhinde sergilenen savaşlara ve tuzaklara rağmen yayılmaya devam etmektedir. Bu yayılmasına dünya siyonizmi ve dünya haçlı zihniyetinin elbirliği ile ortaya çıkardıkları sözde **"kahramanlar"** vasıtasıyla islam ülkelerinden herhangi birinde meydana gelen islami diriliş hareketlerini yok etme çabalarıda islamın yayılışına engel olmamaktadır.

Bu din halâ insanlık tarihinde tarihi misyonunu ve gücünü korumaktadır. Allah'ın sözünün bir gereği olarak bu din tüm dinlere karşı üstün gelecektir. İnsanlar güç, tuzak ve saptırma konusunda ne kadar ileri giderlerse gitsinler islamın bu yükselişini insanların basit çabaları ile durdurmak asla mümkün olmayacaktır.

Bu ayetler kendileri ile muhatap olan müminler için itici bir güç niteliğindeydi. Yahudi ve hristiyanların artık gereğini yerine getirmedikleri emaneti taşımaya, Allah'ın kendilerini seçtiği bu göreve sarılmaya bir teşvik niteliğindeydi. Yine bu ayetler onların kalplerini huzura kavuşturuyordu. Gönül huzuru ile Allah'ın üstün kılmayı dilediği dinin yüceltilmesine ilişkin Allah'ın kaderini gerçekleştiriyorlardı. Onlar bu kaderin gerçekleşmesinde bir araç oluyorlardı. Yine bu ayetler bugünde Rabbinin sözüne güvenen müminlerin gönüllerine huzur vermekte, onlar için itici bir güç olmaktadır ve bu ayetler gelecek nesiller içinde aynı duyguları diriltme kaynağı olacaklardır. Allah'ın izniyle Allah'ın sözü hayatta bir kere daha gerçekleşinceye kadar bu ayetler mesajlarını vermeye devam edecekler.

İnanç davasının tarihi süreci içinde ve Allah'ın bu son dinin yeryüzüne hakim kılınacağına dair sözü doğrultusunda Kur'an-ı Kerim inananlara seslenmektedir. Bu hitapla ilk defa karşılaşan inananlara ve onlardan sonra kıyamet gününe kadar gelecek imanlı nesillere çağrıda bulunmaktadır. Onlara dünya ve ahiretin en kârlı ticaretinin Allah'a iman ve Allah yolunda cihad ticaretinin olduğunu göstermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ

تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا
نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

10- Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi?
11- Allah'a ve Resulüne inanır, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz bu sizin için en iyi yoldur.
12- Böyle yaparsanız Allah günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından akan cennetlere Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur.
13- Seveceğiniz bir şey daha var Allah'tan bir zafer ve yakın bir fetih, müminleri müjdele!

Bu ayetlerdeki ifade biçimi ayırma ve bitiştirme soru ve cevap, ileri alma ve geriye atma yöntemleri ile bilinen bir anlatım üslubudur. İfade gücünün tüm etkileme araçlarını kullanarak bu çağrının kalpler üzerinde daha fazla etki yapmasını amaçlamaktadır.

Bu bölüm iman adı ile yapılan bir çağrıyla başlamaktadır. **"Ey iman edenler."** Bunun ardından anlamlı bir soru gelmektedir. Burada onlara soru yönelten ve onları cevaba teşvik eden yüce Allah'tır:

"Sizi acıklı azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?"

Yüce Allah'ın böyle bir ticareti kendisine göstermesini kim istemez ki? İşte burada birinci ayet sona eriyor. Araya, dikkat çekilen şiddetli bir bekleyişle cevabı duymaya teşvik eden iki cümle giriyor. Sonra cevap geliyor. Kalpler ve kulaklar ona pür dikkat kesilmiş durumdadır: **"Allah'a ve Peygamberine inanırsınız?"** Onlar zaten Allah'a ve Peygamberine inanmışlardır. Böylece kalpleri cevabın bu ilk yarısını duyduğunda bunun kendilerinde bulunduğu sevinci ile parlamaktadır! **"Mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz."** Bu, surenin ele aldığı temel konudur. Burada bu üslupla verilmektedir, böyle tekrar edilmektedir, ve bu tür bir anlatım içinde değinilmektedir. Çünkü yüce Allah insanın iç dünyasının böyle bir tekrara, böyle bir çeşitlemeye ve böyle bir hatırlatmaya ihtiyacı olduğunu bilmektedir. İlahi sistemin yeryüzünde kurulması ve bunun bekçiliğini yapması için; böyle zorunlu ve kaçınılmaz bir görevi yüklenmesi için sürekli teşviklere ihtiyacı olduğunu bilmektedir. Süsleyip güzel gösterdiği bu ticaretin ardından şöyle demektedir: **"Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."** Gerçek bir bilgi, bilenleri bu köklü ve değerli iyiliğe götürür. Sonra bu iyili-

ği ardından gelen başka bir ayette açıklanmaktadır. Çünkü önce özet halinde verip sonra ayrıntılara girmek kalbi sözü edilen iyiliğe teşvik etmekte, onu duygulara yerleştirmekte ve orada pekiştirmektedir. **"Günahlarınızı bağışlar."** Bu bile yalnız başına yeterlidir. Kim insanlara günahlarının bağışlanacağını garanti edebilir ki? İnsan bunun ötesinde başka şeyleri niye arasın? Ya da onun yolunda birtakım azıklar niye hazırlamasın? Fakat Allah'ın lütfu sınırsızdır. **"Sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Adn cennetlerinde güzel evlere yerleştirir."** Hiç şüphesiz bu müminlerin şu kısacık hayatları boyunca yapabilecekleri en kârlı ticarettir. İsterse bu ticaret onların hayatlarına mal olsun. Ardından onlara bunun yerine güzel cennetler ve güzel evler verilecektir. Sürekli nimetler içinde. Ve gerçekten **"bu en büyük kurtuluştur."**

Sanki burada kazançlı ticaretin son sınırına ulaşmaktadır. Bu gerçekten çok büyük ve önemli bir kazançtır. Mümin dünyasını vermekte ahiretini satın almaktadır. Pazarda bire on kazanan tüccarlara pazardaki herkes gıpta eder. Bu yeryüzündeki sayılı birkaç gününü ve bu dünya hayatının sınırlı bazı nimetlerini, eğlencelerini vererek bunlarla Allah'ın dilemesi dışında hiç kimsenin bir sonu olacağını bilemediği ebedi bir hayatı, sınırsız ve bitmez tükenmez nimetleri elde eden insana nasıl gıbta edilmez?

Akabe gecesinde Hz. Peygamber ve Abdullah İbni Revaha -Allah ondan razı olsun- arasındaki bey'atlaşma tamamlanmıştı. O Hz. Peygambere şöyle demişti: "Rabbin ve kendin için şartlar ileri sür." Hz. Peygamber: **"Rabbim için şartım, O'na kulluk etmeniz ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızdır. Kendim için şartım ise, canlarınızı ve mallarınızı koruduğunuz gibi beni de korumanızdır." dedi. Abdullah: Böyle yaptığımız zaman bize ne var? diye sordu. Hz. Peygamber: "Cennet" karşılığını verdi. Hep beraber: "Bu alış-veriş mübarek olsun. Artık ne bunu bozar ne de bozulmasına müsaade ederiz" dediler.**

Fakat Allah'ın lütfu büyüktür ve O biliyor ki insanların gönülleri sınırlı beşeri yapılarına uygun olarak bu yeryüzündeki yakın şeylere takılırlar. Bunun içindir ki O, gizli olan ilmindeki takdirini müjdeleyerek onların bu isteklerini karşılıyor. Bu dinin yeryüzünde hakim olacağını, sisteminin gerçekleşeceğini ve kendi nesillerinde onun hayata hakim olacağını haber veriyor: "Diğeri sevdiğiniz bir şeydir. Allah katından gelen yardım ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele!"

İşte, burada kazanç zirveye ulaşıyor. Bu kazancı Allah'tan başkası veremez. Çünkü O'nun hazineleri tükenmez ve kimse O'nun rahmetini sınırlayamaz. Ahirette günahların bağışlanması, cennetlere, güzel evlere yerleştirilme ve sürekli nimetler bu kazancın içindedir. Bunlardan başka kazançlı alış-veriş ve kazançlı anlaşmadan başka Allah'ın yardımı ve yakın vadeli zafer var. Kim Allah'ın gösterdiği bu ticareti görür de ondan geri kalır veya başka tarafa yönelebilir?

Burada gönüllere yönelik bu teşvik ve sevdirme yanında birde hatırlatma yapılıyor. Evrene ve hayata ilişkin imana dayalı düşüncenin gerçeğini anlayan ve kalbiyle bu düşüncenin atmosferinde yaşayan, bu alemin ufuklarına, derinliklerine ulaşan bir mümin, bundan sonra hayata imansız bir şekilde küçük ve dar

sınırları içinde, düşük ve alçak düzeyi içinde, basit ve değersiz uğraşları içinde ona baktığında bu kalp sözkonusu iman olmadan bir an dahi yaşayamaz. Adı geçen geniş kapsamlı yüce düşünceyi gerçekler dünyasında ortaya koymak, bu dünyada yaşamak ve insanlarında orada yaşamasını sağlamak için cihad etmekte bir an dahi tereddüt etmez ve herhalde o bu cihadına karşılık ondan ayrı bir mükafat istemez. Çünkü bu cihad, onun gönüllere doldurduğu sevinç ve hoşnutluk kendi başına bir mükafattır. İşte bu mümin imansız bir dünyada yaşayamaz. İmanın egemen olduğu bir dünyayı kurmak için cihad etmeden oturamaz. Sonucu ne olursa olsun o kendisini hep cihad arzusu içinde bulur. Ona doğru atılır.

Fakat yüce Allah gönüllerin zaafa düşeceğini bu arzuların sönebileceğini, çabaların tükenebileceğini ve rahatlık sevgisinin tüm bu duyguları bastırabileceğini ve onları alçak bir hayata razı olmaya götürebileceğini bilmektedir.

İşte bu nedenle Kur'an-ı Kerim sözkonusu gönüllere cihad aşkını aşılamaya ve onları bu şekilde tedavi etmeye çalışır. Çeşitli vesilelerle defalarca pekiştirdiği çağrılarda bulunur. Değişik mesajlar ve etkileyici çağrılarla onları beslemeye çalışır. Onları sadece imanları ile başbaşa bırakmaz. Bu iman adıyla yaptığı bir çağrı ile yetinmez.

İşte yine Kur'an, sureyi yeni bir çağrı ile sona erdiriyor. Bu çağrı yeni bir karakter, yeni bir teşvik ve yeni bir mesaj taşıyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت
طَّائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

14- Ey iman edenler Allah'ın yardımcıları olun. Tıpkı Meryem oğlu İsa'da havarilere: "Allah yolunda benim yardımcılarım kimdir?" dediğinde Havariler: "Allah yolunun yardımcıları biziz" demeleri gibi İsrailoğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkar etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler.

Havariler Hz. İsa'nın öğrencileridir. Rivayete göre bunlar on iki kişiydi. Sürekli etrafını sarmış ve onu dinlemek için herşeylerini bırakmışlardı. Onun göğe çıkarılmasından sonra öğrettiklerini yayan, öğütlerini koruyanlar da bu öğrencilerdi.

Burada ayet, bir tutumu tasvir etmeyi hedef alıyor, kıssayı detaylı açıklamayı değil. Ve biz de ayet-i kerimenin amaçladığı amaca doğru onunla birlikte yürüyoruz. Surenin bu yerinde ayetin gelmesi bizi de etkiliyor.

Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun."

Yüce Allah'ın sizi anındırıp yücelttiği bu güzel yerinde ona yardımcı olun. Kulun Rabbine yardımcı olduğu bir makamdan daha yücesi olabilir mi? Bu sıfat cennetten ve nimetlerinden daha büyük bir onurlandırma mesajı taşıyor. Allah'ın yardımcıları olun. **"Tıpkı Hz. İsa'nın havarilere 'Allah yolunda benim yar-**

dımcılarım kimdir?" dediğinde Havarilerin 'Biz Allah yolunun yardımcılarıyız' demeleri gibi." Aynen onların bu işe gönüllü sarılarak bu ikrama kavuştukları gibi. Zaten Hz. İsa yeni peygamberi ve son dini müjdelemek için gelmişti. Havarilerin kısa süreli olarak gönüllü fedailiğini yaptıkları bu işe Hz. Muhammed'in peşinde gidenlerin sürekli olarak kendilerini vermeleri nede güzel olur! Bu diyaloğun surenin akışı içnde burada sergilenişi ile amaçlanan en açık dokunuş ve amaç ta budur zaten. Peki sonuç ne olmuştu?

"Havariler: 'Allah yolunun yardımcıları biziz' demeleri gibi İsrailoğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkar etti. Bizde inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler."

Bu ayetin yorumunu iki şekilde yapmak mümkündür. Hz. İsa'nın peygamberliğine inananlar tüm hristiyanlardır. Doğru inanca sahip olanları ile inancına birtakım sapıklıklar bulaşan tüm hristiyanlar. İşte Cenabı Allah bunları Hz. İsa'ya hiç inanmayan yahudilere karşı desteklemiştir. Nitekim onu tarihte de böyle olmuştur. Ya da Hz. İsa'ya iman edenler; onu ilahlaştıranlara, üç ilah inancına ve tevhidden sapmış diğer inançlara kendilerini kaptıranlara karşı tevhid çizgisinde ısrar edenlerdir. Bunların üstün gelmesinin anlamı delil ve belgelerle üstün gelmeleridir. Ya da onların bağlı olduğu tevhid inancının bu son din ile Allah tarafından üstün kılınmasıdır. Yeryüzünde son hakimiyetin ona bahşedilmesidir. Nitekim tarihte de böyle olmuştur. Bu son yorum surenin akışı içinde gerçeğe daha yakın ve tercih edilmeye daha uygundur.

Bu işaretten ve bu çağrıdan alınması gereken ibret ise az önce değindiğimiz konulardır. Bu da müminlerin son dine sımsıkı sarılmalarını teşvik etmektir. Çünkü bu müminler yeryüzünde Allah sisteminin bekçileri, ilahi inancın ve mesajın varisleri ve bu büyük görev için seçilmiş kimselerdir. İşte bu işaret ile onların Allah'ın yardımına ve dininin yardımına bütün güçleri ile koşmaları teşvik edilmek istenmiştir. **"Tıpkı Meryem oğlu İsa'nın havarilere 'Allah yolunda benim yardımcılarım kimdir?' dediğinde havarilerin 'Allah yolunun yardımcıları biziz' demeleri gibi."** Nihai zafer Allah'ın yardımcıları olan müminlerindir.

İşte bu, surenin son konusu ve anlatım içindeki son dokunuşudur. Bu dokunuş da surenin havasına ve akışına uygun düşen bir ses tonuna ve bir tada sahiptir. Bununla beraber tonda bir yenilik, zevkte bir zenginliğin olduğu da muhakkaktır.

SAF SURESİNİN SONU

Cum'a Suresi

62

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 11

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure bir önceki "Saf" suresinden sonra inmiştir. Saf suresinin ele aldığı konuyu işlemektedir. Başka bir yorum, değişik bir üslup ve yepyeni dokunuşları içererek işliyor.

Bu surede Medine'deki müslüman cemaatin düşüncesine ve bilincine şu gerçeği yerleştirmektedir: İman davasına dayalı emaneti taşımak için en son seçilen topluluk, bu müslüman topluluktur. Bu Allah'ın müslüman cemaate bir lütfudur. Son peygamberin ümmi insanlaar olan Araplar arasından seçilmesi büyük bir nimettir. O'nun değirini bilmek ve O'na karşı şükretmek gerekir. Peygamberin çağrısına kulak veren ve emaneti yüklenen kitlenin, inançlarının ön gördüğü yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekir. Bu kitle zaman süreci içinde kesintiye ve kopukluğa uğramadan bugüne kadar gelmiştir. Yüce Allah'ta bu tohumun yeşerip boy atmasını takdir etmiştir. İsrailoğulları bu emaneti yüklenmekten geri kalıp göğün emaneti ile bağlarını kestikten, kitap yüklü eşekler gibi Tevrat'ı sırtlarında taşıyıp onu anlamak için hiçbir çabaya başvurmaz ve emirlerini yerine getirmeye katkıda bulunmaz bir hale geldikten sonra bu emaneti müslümanlara yüklemiştir!

İşte bu surenin müslüman kalplere yerleştirmek istediği temel gerçek budur. Özellikle o gün Medine'de yaşayan müslüman gönüllere onu yerleştirmeyi amaçlamıştır. Zaten yüce Allah'ın islam sistemini, kendileriyle uygulamaya koyup onu gerçekleştirmek istediği de bu kimselerdir. Bu gerçek, surede kendilerine değinilen, daha sonra geleceklerin ve zaman süreci içinde bu kafileye katılanların gönüllerine de yerleştirilmek istenmiştir.

Aynı zamanda bu sure sözkonusu ilk cemaatın yaşadığı bazı gerçek durumlara da değinmektedir. Uzun, hassas ve zor bir mücadele ile gerçekleştirilebilen psikolojik durum ve tahlillere değinmektedir. İnsanın gönlünü, ihtiras gibi, hemen kazanç elde etme arzusu gibi, çevre ve geleneklerin kalıntıları gibi insanı yolundan alıkoyan eğilimlerden, cazibelerden kurtarmaya çalışmaktadır. Özellikle mal sevgisinden ve büyük emaneti yüklenmekten ve onun için iç hazırlığı yapmaktan alıkoyan, aldatıcı sebeplerden kurtarmaya çalışmakta ve bu arada bir

olaya işaret etmektedir. Bu olay Hz. Peygamberin camide cuma için yaptığı konuşma sırasında onların gelen bir ticaret kervanını karşılamaları sırasında takındıkları tutumdur. Kervanın geldiği ilan edilir edilmez Peygamberi dinlemekte olan insanlar ticarete ve eğlenceye koşmuşlardı o gün. Cahiliye geleneğine göre ticaret kervanları defler, şarkılar ve oyunlarla karşılanıyorlardı! Müslümanlar bu durumda peygamberi ayakta bırakıp gitmişlerdi. Orada sadece Hz. Ebu Bekir ve Ömer gibi köklü iman sahiplerinden on iki kişi kalmış, peygamberi dinlemişti. Nitekim rivayetlerde bu konuya değinmektedir. Bu rivayetler verdikleri rakamlarda kesin sağlıklı olmasalar da böyle bir olayın meydana geldiğini kesin ortaya koymaktadırlar. Yani peygamberi dinlerken böyle bir işe kalkışanların bulunduğunu, bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in böyle bir harekete dikkat çektiğini ifade etmektedirler. Bu olay da ilk müslüman cemaatin eğitilip yetiştirilmesi için ne denli çabaların sarfedildiğini ortaya koymaktadır. İslam tarihinde ve bütün insanlık tarihinde bu eşsiz topluluğun nasıl oluştuğu ve bu seviyeye nasıl ulaştığı açığa çıkmaktadır. Yine bu olay da sözkonusu inanç davasının emanetini yüklenebilecek ve onu ilk müslüman cemaatin gerçekleştirdiği gibi realiteler dünyasında uygulamaya çalışacak müslüman topluluğun oluşturulması için girişilecek mücadelede karşılaşacağımız zorluklara karşı sabretmemiz gerektiğini aşılamaktadır.

Surede yahudilerlere karşı bir meydan okuyuş yer almaktadır. İki gruptan hangisi sapıklık üzere ise onun canının alınmasını istemeleri çağrısında bulunulmaktadır. Böylece onların kendilerini Allah'ın seçkin milleti saymaları, kendilerinden başka bir milletten peygamber gönderilmesinin olamayacağı şeklindeki iddiaları red edilmektedir. Fakat onlar yine de bu iddiada idiler. Kur'an-ı Kerim yahudilerin kendisine çağrıldıkları böyle bir meydan okumaya yanaşmayacaklarını, kesin bir şekilde bildirmektedir. Çünkü onlar iddialarının temelsiz olduğunun bilincindeydiler. Sure-i Celile bundan sonra onların kendisinden kaçtıkları ölüm gerçeğini ortaya koymaktadır. Ne kadar kaçarlarsa kaçsınlar birgün mutlaka onunla karşılaşacaklarını, görüleni de görülmeyeni de bilenin huzuruna çıkarılacaklarını, Allah'ın orada kendilerinin işlediği herşeyi birbir haber vereceğini açıklamaktadır. Bu sadece yahudilere özgü olan, yahudileri ilgilendiren bir açıklama değildir. Kur'an bu açıklamayı yapmakta ve müminlerin içlerinde de etkili olması için meseleyi öyle bırakmaktadır. Yeryüzünde Allah'ın emanetini taşıyacak gönüllerde bu gerçeğin iyice yerleşmesi gerekirken onlar yolu öğrendikten sonra bu yolun yükümlülüklerine ve zorluklarına katlanabilsinler.

İşte surenin ana temaları budur. Bu temelar bundan önceki Saf suresinin konusuna yakındır. Bununla beraber her sure ele aldığı konuya başka açıdan yaklaşmakta ve kalpleri etkilemek için kullandığı üslup farklı olmaktadır. Her iki sure aynı hedefe doğru yönelirken bıraktığı iz ve uyandırdığı duygular birbirinden farklı olmaktadır. Şimdi bu temaları Kur'an üslubunun nasıl ele aldığını görmeye geçebiliriz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ①

1- Göklerde ve yerde olanların hepsi mülkün sahibi, mukaddes, aziz, hakim olan Allah'ı tesbih eder.

Bu giriş, varlık dünyasında bulunan herşeyin sürekli olarak Allah'ı tesbih ettiği gerçeğini ifade etmektedir. Ve yüce Allah, bu surenin konusu ile derin ilgisi bulunan bir sıfatı ile nitelenmektedir. Bu, adı Cuma suresi olan ve cuma namazının kendisiyle öğretildiği bir suredir. Cuma namazı zamanında müminlerin kendilerini Allah'ı anmaya adamaları, eğlence ve ticareti bırakmaları, her türlü uğraşıdan daha iyi kazançları olan Allah katındaki mükafatı elde etmeye teşvik eden bir suredir. Bu nedenle Allah'ın "**Melik**" sıfatı sözkonusu edilmektedir. Yani herşeye sahip zolma... Allah'ın bu sıfatı onların kâr elde etme amacıyla peşinde koştukları ticarete uygun düşmektedir. Ayrıca Allah'ın "**Kuddûs**" sıfatına da değinmektedir. Yani göklerde ve yerde bulunan herşeyin takdis ve tenzih ile kendisine yöneldiği yüce yaratıcı... Bu da onların Allah'ı anmayı bırakıp oyuna dalmalarına uygun düşmektedir. "**Aziz**" sıfatına da yahudilerin kendisine çağrıldığı meydan okuyuşla ilgili olarak değinilmektedir. Ayrıca buna tüm insanların değişmez kaderi olan ölüm, Allah'a dönüş ve hesaba çekilme dolayısıyla yer verilmektedir. Allah'ın "**Hakim**" sıfatına da yer vermektedir. Bu da yüce Allah'ın ümmi olan Arapları seçerek onların içinden bir peygamber göndermesi, bu peygamberin onlara Allah'ın ayetlerini okuyup gönüllerini arındırması, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretmesiyle ilgilidir. Bunların hepsi girişleri ve bağları ince ve güzel olan çağrışımlardır.

Ardından surenin ana konusuna geçiliyor:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُّبِينٍ ۝ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

2- Ümmiler arasından kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Allah'tır. Halbuki onlar daha önceleri apaçık bir sapıklık içindeydiler.
3- Bu peygamber yine onlardan olup henüz kendilerine yetişmemiş bulunan başka insanlara da gönderdik. O Azizdir, Hakimdir.

Söylentilere göre Araplar çoğunlukla okuma yazma bilmedikleri için "**ümmi**" diye biliniyorlardı. Yine peygamberden şöyle bir rivayet de aktarılmaktadır. Ki O: 'Parmakları ile işaret ederek ay şöyle şöyle şöyledir' demiş ve "**Biz ümmi bir milletiz. Ne hesap eder ne de yazarız.**"[1]

Yine bir söylentiye göre yazı yazamayan insanlar "**ümmi**" diye adlandırılırlar. Böylece annesinden doğduğu hal üzere kalan, demek olmuş olur. Zira yazı yazabilmek ancak çaba sarfedip öğrenerek elde edilebilir.

Araplar, yahudilerin kendilerinden başka milletlere İbranice'de "Cuyim" yani diğer milletler dedikleri için de bu ismi almış olabilirler. Ümmi, yani diğer ümmetlere mensup olanlar. Çünkü onlar kendilerini Allah'ın seçkin milleti, de-

1- İmam Cessas, "Ahkamil Kur'an" adlı kitabında bu hadisi isnadsız olarak kaydetmiştir.

gerlerini de alelade milletler olarak kabul ediyorlardı! Arapçada tekile nisbet esastır. Bu durumda ümmetin nisbeti ümmiler olur. Bu yaklaşım, surenin konusuna daha da yakın kabul edilebilir.

Yahudiler, son peygamberin kendilerinden seçilmesini bekliyorlardı. Onlar bu peygamberin o zamanki dağınık yahudileri birleştireceğini ve yenilgiden sonra zafere kavuşturacağını, zilletten sonra onurlu bir hayata erdireceğini düşünüyorlardı. Bununla Araplara karşı galip geleceklerini, yani bu son peygamberle fetihler elde edeceklerini hesaplıyorlardı.

Fakat Allah'ın hikmeti, bu son peygamberin Araplardan, yahudi olmayan diğer bir milletten, olmasını uygun gördü. Çünkü yüce Allah yahudilerin artık insanlığa yeni mükemmel bir önderlik yapmaları için gereken özelliklerini yitirdiklerini biliyordu. Nitekim bu gerçek surenin gelecek bölümünde ifade edilmektedir. Yahudiler, "Saf" suresinde de belirtildiği gibi, doğru yoldan ayrılmış ve sapıklığa düşmüşlerdi. Uzun tarihlerinden de, dejenere oldukları anlaşıldığı gibi, onlar bu emaneti yüklenmeye elverişli bir karekterde değillerdi!

Bunun yanında Rahmanın dostu Hz. İbrahim'in -selâm üzerine olsun- duası da Kabe'nin gölgesinde İsmail (a.s.) ile birlikte Allah'a yönelttiği duası vardı:

"Hani İbrahim ile İsmail, Kabe'nin duvarlarını yükseltirlerken şöyle dua etmişlerdi: 'Rabbimiz, yaptığımızı kabul et; hiç şüphesiz sen herşeyi işiten ve bilensin.'"[2]

Ortada gaybın ötesinden gelen, çağların gerisinden uzanan ve buna rağmen Allah katında Allah'ın ilmine ve hikmetine uygun olarak kendisi için belirlenen zamanı gelinceye kadar saklı tutulan bu dua da sözkonusu idi. Allah'ın takdirinde ve planında, uygun zamanı geldiğinde bu dua gerçekleşecek, hiçbir şeyin ileri alınamayacağı ve hiçbir şeyin geri kalmayacağı ilahi düzenlemenin gereği olarak bu dua gelip evrendeki fonksiyonunu icra edecekti. Bu çağrı Allah'ın takdirine ve planlamasına uygun olarak gerçekleşti. Hem de surenin burasında, Hz. İbrahim'in ilgili bütün yönleri ile birlikte **"Ümmilerin aralarından kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan içlerini arındıran kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderdi."** Tıpkı Hz. İbrahim'in dilediği gibi oldu. Hz. İbrahim'in duasındaki Allah'ın sıfatları bile burada aynen veriliyor. **"Doğrusu sen aziz ve hakimsin."** Bu ifade burada Allah'ın nimetini ve lütfunu hatırlatan ifadenin ardından yer alan cümlenin aynısı. **"O azizdir, hakimdir."**

Hz. Peygambere bu konuda sorulan bir soru üzerine O şöyle demiştir: **"Bu, atam İbrahim'in duası ve Hz. İsa'nın müjdesidir. Annem bana hamile kaldığında kendisinden Busra'nın saraylarını ve Şam'ın diyarını aydınlatan bir nurun yükseldiğini görmüştü."[3]**

"Ümmiler arasından kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Allah'tır. Halbuki onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler."

2- Bakara suresi, 127.

3- Bu rivayeti, İbni İshak, Sevr bin Zeyd, Halid bin Zeyd, Halid bin Ma'an kanalı ile Hz. Peygamber'in sahabelerine dayandırmıştır. İbni Kesir derki: Bu güzel bir isnattır. Birçok yönden onu destekleyen rivayetler vardır.

Yüce Allah'ın ümmileri apaçık bir kitabın sahibi kılmak, kendilerinin içinden bir peygamber göndermek için, ümmileri seçmesi onlar için Allah'ın apaçık bir lütfudur. Allah'ın peygamberini onların arasından seçmesi onları yüksek bir makama çıkarmıştır. Peygamber onları veya onlara Allah'ın ayetlerini okuyarak onları ümmilikten, bilinçsizlikten kurtarmıştır. Onların durumlarını değiştirmiş ve milletler içinde onları seçkin bir yere getirmiştir.

"Onları arındıran." Bu gerçekten bir temizleme ve gerçekten bir arındırmaydı. Hz. Peygamber onların vicdanlarını ve düşüncelerini arındırıyor, içlerini ve ahlâklarını temizliyordu. Aile hayatlarını ve sosyal hayatlarını tertemiz hale getiriyordu. Bu gönülleri şirk inançlarından kurtarıp tevhid inancına yükseltiyordu. Yanlış düşüncelerden, imana ulaştırıyordu. Onları ahlâki bozuklukların pisliklerinden arındırıp imana dayalı temizliğe, faiz ve haram kazancın kirlerinden, helal kazancın temizliğine kavuşturuyordu. Bu gerçekten hem birey hem de toplum için kapsamlı bir arındırmaydı. Mutlu bir hayatın, gerçeğe dayalı bir yaşamın müjdecisiydi. Bu öyle bir arındırmaydı ki, insanı hayata ve kendi özüne yetişmesine ilişkin tüm düşüncelerini aydınlık ufuklara yükseltiyor, burada onu Rabbiyle irtibata, yüceler alemi ile ilişkiye geçiriyordu. Düşüncesi ve eylemi ile, bu onurlu yüce alemin değerlerini ön plana çıkarıyor ve ona göre meseleleri değerlendiriyordu.(4)

"Onlara kitabı ve hikmeti öğreten..." Onlara kitabı öğretir, kitaplı bir toplum olurlar. Onlara hikmeti öğretir, işlerin, eşyanın gerçeklerini kavrarlar, anlarlar. Güzel bir şekilde herşeyi takdir ederler. Ruhlarına, hükmün ve işin doğrusunu bu hikmet ilham eder. Bu ise gerçekten büyük bir erdemliliktir.

"Halbuki onlar daha önceleri apaçık bir sapıklık içindeydiler." Cafer bin Ebi Talib'in Habeşistan hükümdarı Necaşi'ye açıkladığı cahiliyye sapıklığı içinde. Kureyşliler Amr bin As'ı ve Abdullah ibni Ebi Rebici'yi Necaşi'ye göndererek oraya hicret eden müslümanlara karşı onu kışkırtmak, onların hükümdar katındaki değerlerini düşürmek ve böylece onların onun himayesi ve ağırlaması dışına çıkarmak için göndermişlerdi. Cafer der ki:

"Ey hükümdar! Biz cahiliyye içinde yaşayan bir toplumduk. Putlara tapar, ölü eti yer, fuhuş içinde yaşar, akrabalık bağlarını koparır, komşularımıza kötü davranırdık. Güçlü olanlarımız, zayıf olanlarımızı yerdi. Biz bu halde iken yüce Allah bize içimizden bir peygamber gönderdi. Bu peygamberin soyu belli idi. Doğruluğu, eminliği ve iffetli oluşu herkesçe biliniyordu. Bu peygamber bizi Allah'a çağırdı. O'nu bir bilmeye ve O'na ibadet etmeye, O'nun dışında bizim ve ataların mızın ilah diye tapındığımız taşlara ve putlara ibadet etmekten el etek çekmeye çağırdı. Bize doğru sözlü olmayı, emanete riayet etmeyi, akrabalarla ilişkileri güzelleştirmeyi, komşulara iyi davranmayı öğütledi. Kan dökmeyi ve haram kazanç elde etmeyi yasakladı. Bizi fuhuştan, yalan sözden, yetim malı yemekten, iffetli kadınlara iftira atmaktan men etti. Allah'a kulluk etmemizi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamamızı istedi. Namaz kılmamızı, oruç tutmamızı ve zekat vermemizi emretti."

4- Geniş bilgi için Muhammed Kutub'un "Materyalizm ve İslam Arasında İnsan" kitabına bakınız.

Onlar cahiliyye devrinin bunca sapıklığına rağmen yüce Allah onların islam inancını taşıyabilecek en güvenilir kimseler olduğunu, zira onların içinde iyiliğe ve düzelmeye ilişkin bir yetenek olduğunu biliyordu. Yeni çağrı için potansiyel bir güçleri bulunuyordu. Yahudilerin kalpleri Mısır'da geçirdikleri uzun zillet hayatı boyunca kararmış, içleri sapıklıklar, döneklikler ve komplekslerle dolmuştu. Artık bundan sonra onlar asla düzelmeyeceklerdi. Ne Hz. Musa'nın hayatında ne de O'ndan sonra. Neticede yüce Allah'ın gazabına ve lanetine uğramışlardı. Ve yeryüzünde kıyamete kadar Allah'ın dinini ayakta tutma emaneti ellerinden alınmıştı.

Cenabı Allah yine biliyordu ki bu sıralarda Arap yarımadası bütün bir dünyayı cahiliyyenin sapıklığından ve o zamanki büyük imparatorlukların çözülmüş uygarlıklarından kurtaracak çağrıya en güzel beşikti. Zira o sırada bu imparatorluklar gırtlaklarına kadar bataklığa gömülmüşlerdi. Bu durumu çağdaş bir Avrupalı yazar şöyle dile getiriyor:

"Beşinci ve altıncı asırlarda uygarlıklar alemi korkunç bir buhran ve uçurumun kenarındaydı. Anarşi her tarafa egemendi. Zira uygarlıkların kurulmasına ve ayakta durmasına destek olan inançlar yıkılıp yok olmuşlardı ve ortada onlardan boşalan yeri dolduracak bir değer de yoktu. Yine anlaşılıyor ki kurulması dört bin sene alan büyük medeniyet de parçalanmak ve çözülmek üzereydi. Bütün bir insanlık yeniden kargaşa ve vahşete dönmek üzereydi. Kabileler boğuşuyorlardı. Hiçbir kanun ve düzen de yoktu. Hristiyanlığın kurduğu düzenler birliğe kavuşturup düzene sokacağı yerde, ayrılığa, felaket ve yıkıma yol açıyordu. Medeniyet o gün dalları dünyanın her tarafına uzanan büyük bir ağacı andırıyordu. Bu ağaç gün geçtikçe takattan düşüyordu. Özüne varıncaya kadar her tarafında çürüme, bozulma egemendi... İşte bu alabildiğine geniş kapsamlı, bozuk ortamın içinde bütün dünyayı birleştiren adam dünyaya geldi."[5]

Bu tablo Avrupalı bir yazarın bakış açısından alınmıştır. İslami bir bakış ile olaya baktığımızda o günkü ortamın daha karanlık ve daha kötü olduğunu görürüz!

Yüce Allah çöl gibi bir yarımadada yaşayan bedevi bir milleti bu dinin mesajını taşımaları için seçmiştir. Çünkü yüce Allah onların içlerinde ve içinde yaşadıkları şartlarda düzelme yeteneği olduğunu, çaba ve verim için potansiyel bir güç sahibi olduklarını biliyordu. Bu nedenle onlara kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyacak, onları arındıracak, kitabı ve hikmeti öğretecek peygamberini gönderdi. Daha önceleri apaçık bir sapıklık üzere bulunmalarına rağmen.

"Henüz kendilerine yetişmemiş olan başka insanlara da gönderdik. Allah azizdir, hakimdir."

Bu, başkalarının kim olduğuna ilişkin birkaç rivayet kaydedilmiştir.

İmam-ı Buhari -Allah ona rahmet eylesin- der ki; Abdülaziz bin Abdullah bize Süleyman bin Bilal'den o da Sevr'den, o da Ebu Gays'dan, o da Ebu Hü-

5- C.H. Denison "Uygarlığın Temeli Olarak Duygular" adlı kitabından. Bu sözleri Mevlana Muhammed Ali'nin yazdığı ve üstad Ahmed Cüde Sahar'ın tercüme ettiği "İslam ve Yeni Dünya Düzeni" kitabından aktardık.

reyre'den onun şöyle söylediğini bize haber verdi: "Biz Hz. Peygamberin yanında oturuyorduk. Bu arada Cuma suresi kendisine indi. **"Henüz kendilerine ulaşmamış olan başkalarına da"** ayeti gelince dinleyenler: "Bunlar kimdir ey Allah'ın elçisi?" diye sordular. Peygamber, onlara bu soruyu üç kere tekrar edinceye kadar cevap vermedi. Aramızda Selman-ı Farisi'de vardı. Hz. Peygamber elini Selman-ı Farisi'nin üzerine koyarak şöyle buyurdu: **"Eğer iman süreyya yıldızında da olsa bunlardan bir adam ya da bazı adamlar yine de ona ulaşırlardı."** dedi." Bu da gösteriyor ki bu ayeti kerime Farslıları da kapsamaktadır. Bu nedenle Mücahid bu ayetin yorumunda demiştir ki; Bunlar Acemler ve Arapların dışında Hz. Peygambere inanan herkestir.

İbni Ebi Hatim der ki; babam, İbrahim İbni A'la Zebidi, Velid İbni Müslim, Ebu Muhammed İsa bin Musa, Ebu Hazim kanalıyla Sehl bin Sa'd Saidi'nin şöyle dediği kaydedilmiştir: Resulullah buyurdu ki: **"Ümmetimin, nesillerinin nesillerinin nesillerinin içinde öyle erkek ve kadınlar vardır ki hesaba çekilmeden cennete gireceklerdir."** Peygamber sonra **"Henüz onlara ulaşmamış onlardan başkalarına da"** ayetini okudu. Yani bunlar, Hz. Muhammed'in ümmetinin uzantısının uzantılarıdır.

Bu her iki yorum da ayetin kapsamına girmektedir. Ayet Arapların dışında kalan başka müslümanları kapsadığı gibi Kur'an'ın kendisine indiği nesilden başka nesilleri de kapsamaktadır. Bu ayet de gösteriyor ki, islam ümmeti yeryüzünün her tarafına uzanan zamanın her tarafına yayılan birbirine bağlı halkalar niteliğindedir. Bu şekilde büyük emaneti taşımakta ve Allah'ın son dini üzere ayakta durmaktadır.

"Allah azizdir, hakimdir." Güçlüdür, dilediğini seçmeye gücü yeter. Hakimdir, seçilecek yerleri bilir.

Allah'ın öncekileri ve sonrakileri seçmiş olması bir lütuf ve ikramdır:

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝

4- Bu Allah'ın dilediğine verdiği lütuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.

Yüce Allah'ın, bir toplumu, bir milleti veya bir ferdi bu büyük emaneti taşısın, Allah nurunun konduğu, onun feyzinin alındığı yer olsun, göğün kendisi vasıtası ile yerle temasa geçtiği merkez olsun diye seçmesi. Evet işte Allah'ın bu seçmesi dahi eşi ve dengi bulunmayan bir lütuftur. İnanmış insanın canını, malını ve hayatını uğrunda feda etmesine değer lütuftur. Yolun zorluklarına, mücadelenin acılarına ve cihadın tüm zorluklarına denk gelen bir lütuf.

Yüce Allah Medine'deki müslüman topluluğa ve henüz onlara ulaşmamış, onlardan sonra gelecek onlara bağlı müslümanlara hatırlatıyor. Onlara bu emaneti taşımak için kendilerini seçmiş olma lütfunu hatırlatıyor. Kendilerine kitabı okuyacak, kendilerini arındıracak, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretecek peygamberi aralarından, içlerinden çıkarmakla ilgili lütfunu, ihsanını hatırlatmaktadır. Zaman süreci içinde sonradan gelecek nesillere ilahi azıktan ve ilk müslüman cemaatin yaşadığı hayat gerçeklerinden bir dizi deneyimler, geniş çaplı tec-

rübeler bırakmıştır. Yüce Allah, yanı başında tüm değerlerin ve tüm nimetlerin küçüldüğü ve yanında bütün fedakarlıkların ve acıların basitleştiği bu büyük lütfu ve ihsanı hatırlatmaktadır.

KİTAP YÜKLÜ EŞEKLER

Bundan sonra yahudilerin Allah'ın emanetini taşıma hususundaki görevlerinin sona erdiğini ifade ediyor. Çünkü onların artık bu emaneti yüklenecek kalpleri yoktur. Zira bu emaneti ancak diri, keskin anlayış ve kavrayış sahibi, bilinçli, duyarlı kendini yüklendiği göreve adayan kalpler taşıyabilirler.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝

5- Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına kitap yüklü eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

İsrailoğulları Tevrat'ı yüklendiler. Şeriat ve akidenin emaneti ile yükümlü oldular. **"Sonra O'nu taşımadılar."** Zira emaneti yüklenmek, anlamak, öğrenmek ve kavramakla başlar. Emanetin gereğini hem iç dünyada hem de dış dünyada gerçekleştirmek için çalışmakla sona erer. Ne varki İsrailoğullarının Kur'an-ı Kerim tarafından aktarılan ve tarihi gerçeğinden de ortaya çıktığı gibi, hayatları onların bu emaneti takdir ettiklerini, onun gerçek yüzünü kavradıklarını ve onu pratik hayatlarında yaşadıklarını göstermemektedir. Bu nedenle onlar koca koca kitaplar taşıyan eşeklere dönmüşlerdir. Sadece onların ağırlığını taşımışlar, onlara sahip çıkmamışlardır. Onun amacına katkıda bulunmamışlardır.

Bu tablo çirkin ve iğrenç bir tablodur. Kötü ve çirkin bir örnektir. Bununla beraber doğru bir gerçeği dile getiren bir tablodur. Allah'ın ayetlerini yalanlayan topluluğun durumu örneği ne kötüdür: **"Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."** İnanç emanetini yüklenip sonra onun gereğini yerine getirmeyenler, pek çok nesiller boyunca bozulan ve bu zamanda yaşayanlar, müslümanların adlarını taşıdıkları halde onların yaptıklarını yapmayanlar, özellikle Kur'an'ı ve kitapları okudukları halde içindekilerle amel etmeyenler, gereğini yerine getirmeyenler, evet bunların hepsi önce Tevrat'ı yüklenip sonra gereğini yerine getirmeyenler gibidirler. Tıpkı koca koca kitapları taşıyan eşekler gibi. Bu tür insanlar çok hem de pek çoktur! Çünkü mesele taşınan ve okunan kitaplar meselesi değildir. Önemli olan bu kitaplardakini güzelce kavramak ve gereğini yerine getirmektir, anlamak ve yaşamaktır. Yahudiler, -bugün de kendilerini öyle kabul ettikleri gibi- Allah'ın seçkin milleti olduklarını iddia ediyorlardı. Kendilerinin dışında kalanlara ise "Cuyim" yani diğer milletler veya bilgisizler diyorlardı. Bu nedenle diğer milletlere karşı dinlerinin hükümlerine uymalarının gerekmediğini ileri sürüyorlardı. **"Ümmîlere (kendi dinimizden olmayanlara) karşı hiçbir sorumluluğumuz yok-**

tur."[6] Yahudilerin buna benzer hiçbir delile dayanmadan Allah adına uydurdukları yalana dayalı nice iddialar vardır. Bu nedenle surenin burasında karşılıklı beddualaşma gündeme geliyor. Bu karşılıklı beddualaşma hem onlara, hem hristiyanlara hem de Mekke'deki müşrik Araplara yöneltilmişti:

MEYDAN OKUYUŞ

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ
مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝١ وَلَا
يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝
قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٢

6- De ki: "Ey yahudiler! Bütün insanlar bir yana, yalnız kendinizi Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bu iddianızda samimi iseniz, ölümü dileyin bakalım."
7- Dünyada yaptıklarından dolayı, ölümü asla istemezler. Allah, zalimleri çok iyi bilendir.
8- De ki: "Doğrusu kendisinden kaçtığınız ölüm mutlaka karşınıza çıkacaktır; sonra, görüleni de görülmeyeni de bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size yaptıklarınızı haber verecektir."

Ayet-i Kerimede geçen "mübahele" birbirleriyle mücadele eden iki grubun karşıkarşıya durarak hep beraber Allah'a niyaz etmeleri ve hangisi yanlış yolda ise Allah'ın onu yok etmesini dilemeleri anlamına gelir.

Nitekim bu grupların hepsi teker teker Hz. Peygambere karşı mübaheleye girişmekten kaçınmış, O'na yanaşmamışlardır. Bu meydan okuma çağrısına karşılık vermemişlerdir. Bu da gösteriyor ki onlar bütün kalpleri ile Hz. Peygamberin doğru söylediğini ve islamın gerçek din olduğunu biliyorlardı.

İmam Ahmed der ki: İsmail İbni Yezid Zerki, Ebu Yezid, Furat, Abdülkerim İbni Malik Cezeri, İkrime, İbni Abbas'tan şu haberi nakletmişlerdir: Ebu Cehil "Eğer ben Muhammed'i Kabe'nin yanında görsem gider O'nun boynuna çökerim" demişti. Buna karşılık Hz. Peygamber **"Eğer o böyle bir iş yapsaydı, melekler onu açıkta yakalarlardı. Eğer yahudiler ölümü isteselerdi, ölürler ve oturacakları yerleri görürlerdi. Hz. Peygamberle mübaheleye girenler olsaydı geri döndüklerinde ne mallarından ne de ailelerinden birşey görmezlerdi."**[7]

Bu bir mübahele olmaya da bilir. Onlara karşı bir meydan okuma olabilir. Çünkü onlar diğer insanlardan ayrı olarak kendilerinin Allah'ın dostları olduklarını iddia ediyorlardı. Öyleyse ölümden niçin korkabilirlerdi ki? Ne diye insanların en korkakları olabilirlerdi ki? Zira onlar öldüklerinde Allah'ın dostla-

6- Al-i İmran suresi, 75.
7- Bu hadis Buhari, Tirmizi ve Nesihi Abdurrezzak, Muamer Abdülkerim kanalıyla rivayet etmişlerdir.

rının ve kendisine yakınlaştırılmış kullarının Allah katındaki mükafatlarına ulaşacak değiller miydi?

Bu meydan okuyuştan sonra onların iddialarında samimi olmadıklarını, gönül huzuru ile kendine dayanabilecekleri bir iyilik yapmadıklarını, bundan dolayı herhangi bir mükafat ve yakınlık ümidi içinde bulunmadıklarını ifade eden tesbitler yer alıyor. Onların sırf günah işledikleri bu nedenle ölüm ve ötesinden korktukları belirtilmektedir. Çünkü hazırlığı ve azığı olmayan insan yola koyulmaktan endişe eder.

"Dünyada yaptıklarından dolayı ölümü katiyyen istemezler ve Allah zalimleri çok iyi bilendir."

Bu bölümün sonunda ölüm gerçeği ve ötesi dile getiriliyor. Onların ölümden kaçışlarının kendilerine bir yarar sağlamıyacağı açıklanıyor. Çünkü ölüm zorunludur. Ondan kaçış yok, ondan sonrasından da kaçılamaz. Çünkü Allah'a dönüş ve insanın yaptıklarından sorguya çekilmesi de kuşku götürmeyen kaçınılmaz bir gerçekliktir.

"De ki: 'Doğrusu kendisinden kaçtığınız ölüm mutlaka karşınıza çıkacaktır; sonra, görüleni de görülmeyeni de bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size yaptıklarınızı haber verecektir."

Bu Kur'an-ı Kerim'in, hem o zamanki muhataplara hem de onların dışındaki tüm insanlara yöneltiği mesaj dolu bir uyarısıdır. İnsanların çoğu zaman unuttuğu, fakat nerede olurlarsa olsunlar yakalarını bırakmayacak olan bir gerçeği gönüllerine yerleştirmektedir. Bu hayat birgün elbet son bulacaktır. Bu hayatta Allah'tan uzak olmak, O'na dönüşle sonuçlanacaktır. O'ndan kaçanların O'na sığınmaktan başka çareleri yoktur. O'na dönüşten sonra sorguya çekilmek ve O'na göre yaptıklarının karşılığını almak mutlaka gerçekleşecektir. Bundan kaçıp kurtulmak mümkün değildir.

Taberi, Muceminde, Muaz bin Muhammed Hazeli hadisinden Yunus, Hasan, Semüre kanalıyla peygambere şu sözü izafe eder: **"Ölümden kaçan adam tilki gibidir. Yer ondan borcunu ister. O ise kaçmaya çalışır. Nihayet yorulur, bitkin düşer ve inine girer. Yer yine ona; ey tilki! borcum! der. Tekrar kalkar, sürünmeye başlar. Böyle sürünüp gider. Boynu önüne düşüp ölünceye kadar kaçmaya devam eder."**

Bu da son derece etkili, derin anlamlı ve canlı bir ölüm tablosudur.

CUMA NAMAZI

Şimdi surenin son bölümüne geliyoruz. Burada cuma namazı ile ilgili bir talimat yer alıyor. Ayetin ifade biçimi, birçok kere meydana geldiğini ima eden bir olay nedeniyle birtakım direktiflere yer veriyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ

فَٱنتَشِرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا۟ تِجَٰرَةً أَوْ لَهْوًا ٱنفَضُّوٓا۟ إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمًا ۚ قُلْ
مَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ ٱللَّهْوِ وَمِنَ ٱلتِّجَٰرَةِ ۚ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١﴾

9- Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer siz gerçeği anlayan kimseler iseniz elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.
10- Namaz bitince yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfunu isteyin. Allah'ı çok zikredin, umulur ki kurtuluşa ersersiniz.
11- Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp oraya giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: "Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Cuma namazı toplayıcı, kuşatıcı bir namazdır. Toplu halde kılınmadan sahih olmaz. Bu haftalık bir namazdır. Orada müslümanların toplanmaları buluşmaları, kendilerine Allah'ı hatırlatan konuşmayı dinlemeleri zorunludur. Cuma namazı düzenli bir ibadettir. Zaten islam, dünya ve ahiret hazırlığını tek bir düzen içinde ve tek bir ibadet sistemi içinde çözüme kavuşturur. Her ikisi de ibadettir, bunların.[8] Cuma namazı islamın sosyal nitelikli inancını özel bir şekilde dile getirmektedir. Nitekim "Saf" suresi ayetlerini açıklarken bu konuda bazı yorumlar yapmıştık.

Cuma namazının fazileti, cuma namazına teşvik ve banyo yapma, temiz elbiseler giyinme ve koku sürünme ile ilgili hazırlıkları ifade eden pek çok hadisler de vardır.

Buhari ve Müslim'de İbni Ömer'den gelen bir rivayette Resulullah'ın şöyle buyurduğu ifade edilmektedir: **"Biriniz cuma namazına giderken banyo yapsın."**

Sünen kitaplarının dördünde Evs İbni Evs Sakafi'den gelen rivayette deniyor ki: Resulullah'tan işittim, şöyle diyordu: **"Kim cuma günü elbisesini yıkar ve banyo ederse, erken kalkar ve erken yola düşerse, bineğe binmeyip yolda yürürse, imama yakın durur, sözlerine kulak verip bu arada boş söz ve işle uğraşmazsa attığı her adım için gündüzü oruçlu, gecesi ibadetli bir yıllık mükafat elde eder."**

İmam-ı Ahmed, Kab bin Malik yoluyla Ebu Eyüp Ensari'den, onun şöyle dediğini rivayet eder: Hz. Peygamber'den işittim, şöyle diyordu: **"Kim cuma günü yıkanır ve evindeki kokusundan sürünür, en güzel elbiselerini giyer, sonra camiye gelip dilerse iki rekat namaz kılıp kimseyi de rahatsız etmezse, imam hutbeye çıkıp, namazı bitirene kadar susup sessiz kalırsa onun bu cumayla diğer cuma arasındaki günahları için keffaret olur."**

Bu bölümün birinci ayeti, müslümanların ezanı duyduklarında alış-verişi ve diğer her türlü çalışmayı bırakmalarını emretmektedir.

8- Muhammed Kutub'un "Psikoloji ve Toplum Üzerine" adlı kitabının "İslam İbadetleri" bölümüne bakınız.

"Ey iman edenler, cuma günü namaza çağrıldığınız zaman Allah'ı anmaya koşun ve alış-verişi bırakın."

O andan itibaren dünya işlerinden sıyrıldıktan sonra hemen Allah'ı anmaya geçmelerini teşvik etmektedir:

"Eğer siz gerçeği anlayan kimseler iseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

Bu da gösteriyor ki ticaret ve hayatın diğer uğraşlarından el etek çekmek, böyle bir teşviki ve sevdirmeyi gerektiriyordu. Bu aynı zamanda gönüller için sürekli bir uyarıdır. İnsanın dünya işlerinden ve yeryüzünün cazibeli değerlerinden el etek çektiği, kalbini bunlardan arındırdığı zaman dilimleri olmalıdır. Böylece yalnız Rabbinin olabilmeli, O'nunla başbaşa kalmalı, kendini O'nun zikrine adamalıdır. Bu çok özel tadın zevkine erebilmeli, böylece yüceler alemi ile ilişkiye geçerek o aleme dalmalı, kalbini ve göğsünü bu hoş kokulu tertemiz manevi hava ile doldurmalı, onun güzel kokusundan tadından, zevkinden payını almalıdır.

Sonra dünya işlerine dönmeleri, sonra bu işler sırasında Allah'ın adını hatırdan çıkarılmaması hatırlatılır.

"Namaz bitince yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfunu isteyin. Allah'ı çok zikredin, umulur ki kurtuluşa erersiniz."

İşte bu, islam sistemine damgasını vuran dengenin kendisidir. Yeryüzündeki hayatın gereklerini yerine getirme, çahşma çabalama didinme ve kazanma gibi gereksinimleri ile bir süre bu havadan ruhen koparak, kalbinin bağını keserek bütünüyle kendini zikre, Allah'ı anmaya verme arasındaki denge. Bu eylem kalbin hayatı için zorunludur. Yoksa büyük emanetin yükümlülüklerini onsuz elde etmek algılamak ve yerine getirmek mümkün değildir. Geçim peşinde koşarken dahi Allah'ı anmak gerekmektedir. Günlük işleri yerine getirirken Allah'ı kalbinde hissetmek insanın dünya hayatı için yaptığı çalışmaları ibadete dönüştürür. Yalnız bununla beraber insanın somut zikir, görevini de yerine getirmesi, kendini tamamı ile dünyadan koparma ve köklü bir şekilde kendini Allah'a adama anlarının da bulunması gerekmektedir. Nitekim bu iki ayetin teması da buna işaret etmektedir.

Ancak İbni Malik cuma namazını kıldığında kalkar gider caminin kapısında durup şöyle derdi: "Allah'ım çağrına uydum. Bana farz kıldığın namazı kıldım. Bana emrettiğin şekilde buradan ayrılıp işimin başına dönüyorum. Bana hazinenden rızık ihsan et. Sen rızık verenlerin en hayırlısısın."[9]

Bu tablo ilk müslümanların meseleyi ne kadar ciddi olarak ele aldıklarını göstermektedir. Onlar emri duyar duymaz tam bir sadelik içinde ve gerçek anlamı ile onu harfi harfine uyguluyorlardı!

Belki de ilk müslüman nesli, surenin son ayetinde ifade edildiği gibi, onca cahili eğilimlere ve cazibelere rağmen ulaştığı seviyeye ulaştıran onların bu ciddi, net ve sade anlayışlarıydı.

"Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp oraya giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: 'Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ti-

9- Bu olayı İbni Ebi Hatim rivayet etmiştir.

caretten daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Hz. Cabir'den rivayet edilen bir hadiste deniyor ki: "Biz bir ara Hz. Peygamberle birlikte namaz kılıyorduk. Bu sırada bir yiyecek kervanı çıkageldi. Herkes ona dönüp gitti. Peygamberin etrafında sadece on iki kişi kalmıştı. Bunların ikisi Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'di. Bunun üzerine şu ayet indi:[10]

"Ayet-i Kerimede onların dikkatleri Allah'ın katındaki mükafata çekilmekte ve bunun oyun ve eğlenceden daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca rızık verenin Allah olduğu hatırlatılmaktadır. "Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Bu olay daha önce belirttiğimiz gibi tarihteki o eşsiz topluluğun yetiştirilmesi için eğitim ve ruhi yapının kurulması uğruna ne denli çabaların, gayretlerin sarfedildiğini ortaya koymaktadır. Bu eşsiz nesil Allah yolunda çaba sarfeden herkese tüm asırlar boyunca karşılaştıkları zaaflara, eksikliklere, geri kalmalara ve ayak kaymalarına karşı tükenmez bir sabır hazinesi kazandırmıştır. İşte bu, iyisiyle, kötüsüyle bugün de yine karşımızda bulunan insan halidir. Bu insan sabırla, anlayışla, kavrayışla, sebatla, direnmeyle yolun ortasında geri dönmekle inanç davasının, temizlenmenin ve arınmanın sınırsız basamaklarında yükselebilir. Yardımcısı Allah'tır.

CUMA SURESİNİN SONU

10- Bu hadis Buhari, Müslim ve Tirmizi rivayet etmişlerdir.

İÇİNDEKİLER

FUSSİLET SURESİ 5
*
Kur'an ve İnkarcılar 10
Kainatın Yaratılışı 13
Ad ve Semud Kavminin Ba ına Gelenler 22
Kulakların, Gözlerin ve Derilerin Şahitliği 27
Rabbimiz Allah'tır 31
Allah'ın Ayeti Yeryüzü 36
İnsan Fıtratı 43
FUSSİLET SURESİ SONU 46
*
ŞURA SURESİ 47
Neden Peygamber Arabistan'dan Ortaya Çıktı? 55
Hüküm Allah'ındır 61
Dinin Egemenliği ve Fitne 63
Kıyamet Saati ve İnsanlar 69
Dünya Hayatı ve Mü'minlerin Özellikleri 81
İnkarcılar ve Kötü Akibetleri 94
Senin Vazifen Sadece Tebliğ 96
Allah Dilediğine Kız, Dilediğine Erkek Verir 97
Allah İnsanlarla Nasıl Konuşur? 97
ŞURA SURESİNİN SONU 102
*
ZUHRUF SURESİ 103
Andolsun Kur'an'a 106
Su ve Hayat 111
Melekler Hakkında İftiralar 114
Hz. İbrahim'in Soyu 118
Bu Din Zenginlerin Değil 121
Dünya Hayatı, Altın Ve Gümüş 124
İnkarcıların Dostu Şeytan 126
Sağırlara Sen mi Duyuracaksın? 128
Hz. Musa, Firavun ve Halk
ZUHRUF SURESİNİN SONU 150
*
DUHAN SURESİ 151
Kadir Gecesi ve Kur'an 153
Allah'a Karşı Büyüklenmeyin 161
Ölüm Bir Defa Diyenler 165
Cehennem Yiyeceği Zakkum ve Cennet 168
DUHAN SURESİNİN SONU 170
*
CASİYE SURESİ 171
Kuşatıcı Yaratılış Delilleri 174
İnsana Sunulan Evrensel Nimetler 181
İnananların Hoşgörüsü 183
Adil Terazi 187
Koyu Bir Sapıklık 188
İnkarcıların Korkunç Akibeti 191
Övgünün Mutlak Sahibi 193
CASİYE SURESİNİN SONU 194
AHKAF SURESİ 195
Müşriklerin İftirası 201
Ana-Babaya Saygı 210
Ateşe Atıldıkları Gün 213
Cinler 218
Hesap Günü 226
AHKAF SURESİNİN SONU 228

MUHAMMED SURESİ 229
Kafirlerin Yaptıkları İşler Boştur 233
Kafirlerin Boyunlarını Vurun 236
Şehid, Mücahid ve Cennet 244
Allah'ın Yardımı 246
Hayvanlar Gibi 250
Münafıklar 254
Münafıkların Cihad'a Karşı Tutumları 257
Doğru Yoldan Sonra Münafıklar 260
Münafıkları Konuşmalarından Tanırsın 262
MUHAMMED SURESİNİN SONU 270
*
FETİH SURESİ 271
Mü'min Erkek ve KAdınlar 286
Münafık Erkek ve Kadınlar 289
Şahid, Müjdeci ve Uyarıcı Peygamber 290
Savaşa Gitmeyenler 292
O Ağacın Altında Biat Edenler 298
Allah'ın Rasulü ve Mü'minler 308
FETİH SURESİNİN SONU 311
*
HUCURAT SURESİ 313
Bir Fasık Haber Getirdiğinde 321
İki Mü'min Topluluk Birbiriyle
Savaşırsa 325
Kimse Kimseyle Alay Etmesin 327
Zandan Kaçının 329
Gerçek İmanı Elde Edemeyenler 334
HUCURAT SURESİNİN SONU 342
*
KAF SURESİ343
KAF SURESİNİN SONU 360
*
ZARİYAT SURESİ 361
Kahrolsun Yalancılar 366
Müttakilerin İbadeti 361
ZARİYAT SURESİNİN SONU 387
*
TUR SURESİ 389
Rabbinin Hükmüne Sabret 407
TUR SURESİNİN SONU 408
*
NECM SURESİ 409
Garanik Olayı ve Şeytan Ayetleri 435
NECM SURESİNİN SONU 442
*
KAMER SURESİ 443
Nuh Tufanı 451
Ad Kavminin Başına Gelenler 454
KAMER SURESİNİN SONU 472
*
RAHMAN SURESİ 473
Rahman Olan Allah 474
Tartıyı Doğru Tutunuz 480
Yeryüzü Nimetleri 481
İnsan ve Cin'in Yaratılışı 482
Kıyamet 490
Suçlular ve Cehennem 493
Mü'minler ve Cennet 493
RAHMAN SURESİNİN SONU 498
*
VAKIA SURESİ 499
Kıyamet 501
Cennet ve Öncüler 503
Defterleri Sağından verilenler ve
Cennet 505
Defterleri Soldan Verilenler ve
Cehennem 507
Evren ve İnanç Sistemi 509
Yaratılış ve Ölüm 511
Kur'an ve Evren 516
Can Boğaza Dayandığı An 518
Ölüm Cennet ve Cehennem 520
VAKIA SURESİNİN SONU 521
*
HADİD SURESİ 523
Allah'ın Sıfatları 527
Görüntüyü Aşabilmek 531
Evrensel Gerçekler 532
İmana Yönlendiren Teşvikler 541
Dünya Oyun ve Eğlencedir 549
Varlık Alemini Aşabilenler 552
Tarih Seramonisi 555
HADİD SURESİNİN SONU 560
*
MÜCADELE SURESİ 561
Zihar Olayı 564
Kafirler Aşağılanacaktır 568

Allah Gizli Konuşmaları Bilir 569
Ashabın Peygamberle İlişkisi 576
Allah'a Dost Olmanın Niteliği 580
MÜCADELE SURESİNİN SONU 582
*
HAŞR SURESİ 583
HAŞR SURESİNİN SONU 608
*
MÜMTEHİNE SURESİ 609
Akide Bağı ile Soy Bağları 617
Hz. İbrahim ve Ümmet Bilinci 618
Bariz ve Savaş Hukuku 621
Hicret Eden Kadınlar 624
Kadınların Biatı 627
Gazaba Uğrayanları Dost Edinmeyin 628
MÜMTEHİNE SURESİNİN SONU 629
*
SAFF SURESİ 631
SAFF SURESİNİN SONU 650
*
CUM'A SURESİ 651
Kitap Yüklü Eşekler 658
Meydan Okuyuş 659
Cum'a Namazı 660
CUMA SURESİNİN SONU 663

في ظلال

القرآن